LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 1 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3078

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Երկրորդ խօսք

ՄՏՄՏՈՒՔ ԲՈԼՈՐ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Առանց սպասելու Հիթլէրի պատասխանին հրատարակութեան, որ տեղի կ'ունենայ այսօր, տեղական մամուլն ու քաղաքական շրջանակները օրէ օր կը շեշտեն յուսախաբութիւնը:

Բազմաթիւ են այս տրամադրութեան պատճառները: Իսկ հիմնականը՝ փոխադարձ անվստահութիւնն է:

Փարիզ չուզեր հաւատալ Հիթլէրի հաւաստիքներուն, յիշելով նախընթաց դէպքերը,— պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատումէն մինչեւ Լոքառնոյի դաշինքին խզումը եւ ուրիշ պարագաներ:

Փարիզ չի հաւատար նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան, որ, երկու պարագաներուն մէջ ալ, գոհացաւ պարսաւանքի բանաձեւեր քուէարկելով:

Անցեալ տարի մարտին, երբ Ազգաժողովը կը դատապարտէր Գերմանիոյ պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատումը, քուէարկուած բանաձեւէն կը հետեւէր թէ պատժական միջոցներ պիտի տնօրինուին, եթէ նոր կանոնազանցութիւն մը կատարուի:

Ահաւասիկ նորագոյնը,— Լոքառնոյի դաշինքին խզումը: Եւ սակայն,— ոչ մէկ վճռական տնօրինութիւն:

Փարիզ փրփրած՝ ի զուր կը սպասէր որ դաշնակիցները խօսքէն գործի անցնին:

Վարչապետ Սառօ սպառնական լեզու մը գործածեց իր առաջին ճառին մէջ, ազդարարելով թէ չեն կրնար բանակցիլ թնդանօթներու սպառնալիքին տակ:

Արտաքին նախարար Ֆլանտէն սպառնաց Լոնտոնէն հեռանալ եւ ընդհ. զօրաշարժ հռչակել:

Մարտ 26ին, Պ. Իտըն խոստովանեցաւ, Անգլիոյ երեսփ. ժողովին առջեւ, թէ Ֆրանսա պահանջած էր ետ քաշել գերմանական զօրքը, իսկ մերժումի պարագային դիմել ճնշողական միջոցներու, հաւաքաբար:

Այս բոլոր սպառնալիքները եւ ուրիշ ձեռնարկներ դատապարտուեցան ամլութեան, իբրեւ հետեւանք Մեծն Բրիտանիոյ չկամութեան:

Լոնտոն ոչ միայն ընդդիմացաւ որ եւ է վճռական գործողութեան, այլեւ պաղ ջուր լեցուց Փարիզի բարեմտութեան վրայ, կրկին եւ կրկին բացատրելով թէ Գերմանիոյ ուղղուած պայմանները վերջնագրի հանգամանք չունին, ոչ ալ որոշումներ են, այլ առաջարկներ,— կ'ընդունի՝ լաւ, չընդունիր՝ լսենք իր հակառաջարկները:

Այսպէս ձեւակերպելով հարցը, Լոնտոն ոչ միայն յաջողեցաւ ժամանակ շահիլ, այլեւ ուղղակի բանակցութիւններ վարել Գերմանիոյ հետ:

Դարձեալ նոյն ձգձգումներուն շնորհիւ, Հիթլէր յաջողեցաւ գլուխ հանել իր սարքած հանրաքուէն, աննախընթաց եւ ջախջախիչ՝ թէ իր մեթոտներով եւ թէ արդիւնքով: Այսպէս կամ այնպէս, մարտ 29ին արձանագրուած 45,431,102 քուէարկողներէն ընտրութեանց մասնակցած են 44,954,937 հոգի, 44,411,911ը թեր, 543,026ը դէմ կամ չեղեալ: Կարճ խօսքով՝ քուէարկութեան մասնակցողներու համեմատութիւնն եղած է 99 առ հարիւր, եւ «Առաջնորդ»ը շահած է 98 առ հարիւր: Ելք մը՝ որ աւելի կը ծանրացնէ կացութիւնը:

Արդարեւ, Հիթլէրի համար հզօրագոյն զէնքը պիտի կազմէ այս ելքը, որ եւ է բանակցութեան ատեն: Այդպէս ալ կ'ազդարարէր իր ընտրական ճառերու ընթացքին, որոնք իրարու ետեւէ դղրդացուցին ամբողջ Գերմանիան, 12 գլխաւոր կեդրոններով:

«Առաջնորդ»ը պարզապէս ասպարէզ կը կարդար իր հարեւաններուն եւ մասնաւորապէս այս երկրին, հրաւիրելով որ անոնք ալ հանրաքուէ փորձեն, ապացուցանելու համար իրենց ուժը՝ հանրային կարծիքին առջեւ...

Անշուշտ Ֆրանսան Գերմանիա չէ: Այս երկրին մէջ մարդիկ խորապէս կը խորշին գերմանական, մասնաւորապէս ֆաշական եւ հիթլէրական մեթոտներէն, թէեւ թունդ ազգայնական հոսանքները երանի կուտան Ե՛ւ Հռոմի Ե՛ւ Պերլինի:

Բայց եւ այնպէս, «կատարուած իրողութիւն»ն է որ արժէք ունի աշխարհի բոլոր ժողովուրդներուն եւ անոնց կառավարութիւններուն համար: Երբ Թուրքերն անգամ այնքան վարպետօրէն կ'օգտագործեն այս քաղաքական գիտելիքը — անգիր իմաստութիւն — Գերմանացիները չեն որ ետ պիտի մնան:

Ուրեմն, կատարուած իրողութեան այդ վարպետութիւնն է որ փորձի կ'ենթարկէ աշխարհի յաղթականները. քաղաքականութիւն մը՝ որուն ետին կանգնած են մօտ 45 միլիոն ձայներ, ընդդէմ կէս միլիոն խեւօքներու կամ հակառակորդներու:

Ահա թէ ինչո՛ւ մռայլ է հորիզոնը, եւ Լոնտոն վարանելով հանդերձ, անհրաժեշտ կը գտնէ շարունակել սպայակոյտներու խորհրդակցութիւնը,— խորապէս վրդովիչ ձեռնարկ մը:

Տակաւին վերջնական համաձայնութիւն գոյացած չէ բրիտանական կառավարութեան անդամներուն միջեւ, այս ծանրակշիռ հարցի մասին, Դահլիճին մէկ մասը, ինչպէս եւ նախկին նախարարներ այն մտավախութիւնն ունին թէ ամէն անգամ որ սպայակոյտները շարժման մէջ կը դրուին, խնդիրը կը յանգի պատերազմի, ինչպէս եղաւ 1914ին: Բայց քանի որ խորհրդակցութիւնները պիտի շարունակուին, սխա՞լ է ենթադրել թէ՝ բրիտանական աշխարհակալութիւնը նոր ռազմախաղ մը կը փորձէ, նորէն ժամանակ շահելու համար...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԷՐ ԼՈՆՏՈՆ ՂՐԿԵՑ ԻՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

ԱՆԳԼԻՈՅ, ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՊԵԼԺԻՈՅ ՍՊԱՅԱԿՈՅՏՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Դառնութիւն Ֆլանտէնի ճառին դէմ

Ֆոն Ռիպպէնթրոփ, Հիթլէրի լիազօրը, երէկ Լոնտոն թռաւ օդանաւով, բրիտանական կառավարութեան յանձնելու համար Գերմանիոյ պատասխանը, ինչպէս խոստացած էր անցեալ շաբթու: Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ պատասխանը արդէն յանձնուած է Պերլինի անգլիական դեսպանին, եւ Հիթլէրի լիազօրը կ'երթայ լրացուցիչ տեղեկութիւններ հաղորդելու համար:

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, անգլիական դահլիճը բացառիկ նիստ մը գումարեց երկուշաբթի օր, քննելու համար դաշնակից սպայակոյտներու խորհրդակցութեան խնդիրը: Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ վարչապետ Պոլտուին եւ գլխաւոր նախարարները ՈՐՈՇԵՑԻՆ ՈՐ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ԱՆԳԼԻՈՅ, ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՊԵԼԺԻՈՅ ՍՊԱՅԱԿՈՅՏՆԵՐՈՒՆ, ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, ԱՌԱՆՑ ՆԿԱՏԻ ԱՌՆԵԼՈՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԲՈՂՈՔԸ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ԴԺԿԱՄԱԿՈՒԹԻՒՆԸ: Խորհրդակցութիւնները պիտի սկսին մէկ շաբթէն: Առանձին խորհրդակցութիւններ պիտի կատարուին անգլօ-պելժիական սպայակոյտներուն միջեւ: Խորհրդակցութեանց վերջնական թուականները պիտի որոշուին այսօր, չորեքշաբթի, երբ Անգլիոյ դահլիճը լիագումար նիստ պիտի ունենայ: Անգլ. թերթերը չեն ծածկեր թէ անհամաձայնութիւն կը տիրէ դահլիճին մէջ:

Ֆոն Ռիպպէնթրոփ անցեալ շաբթու Լոնտոն գտնուած ատեն խնդրած էր որ յետաձգուին սպայակոյտներու խորհրդակցութիւնները, զիտել տալով թէ կրնան գէշ տպաւորութիւն գործել Պերլինի մէջ եւ դժուարացնել կացութիւնը: Բայց եւ այնպէս, Լոնտոնի մէջ այնքան ալ յոյս չունէին թէ Հիթլէրի պատասխանը գոհացուցիչ պիտի ըլլայ: Լոնտոն անհրաժեշտ կը գտնէ սահմանափակ խորհրդակցութիւն մը, անկախ Հիթլէրի պատասխանին բովանդակութենէն:

Երկուշաբթի օր Գերմանիոյ նախարարներն ալ բացառիկ ժողով գումարեցին, քննելու համար կացութիւնը եւ պատասխանի վերջնական բնագիրը, որ հրատարակութեան պիտի տրուի անգլ. կառավարութեան յանձնուելէ անմիջապէս վերջը:

Պերլինի մէջ շատ ծանր տպաւորութիւն գործեց Պ. Ֆլանտէնի ճառը, որուն ամփոփումը հաղորդեր էինք երէկ: Կիրակի օրուան ընտրութիւններէն յետոյ, որոնց շնորհիւ Հիթլէր 99 առ հարիւր շահեցաւ, Գերմանիա անհանդուրժելի կը գտնէ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին նեղացուցիչ հարցումներն ու հեգնութիւնները: Գերմանական մամուլը գիտել կուտայ թէ Պ. Ֆլանտէն փոխանակ դրական առաջարկներ ներկայացնելու, նոր պատուարներ կը հաստատէ կամ նորէն կը ներկէ հին տախտակները: Ակնարկելով Ֆլանտէնի ուղղած հարցումներուն, Լիթուանիոյ, Տանցիկի եւն. մասին, «Պերլինէր Թակպլաթ» գիտել կուտայ.— «Ո՞ւր կը հասնի Եւրոպայի վիճակը, եթէ Ազգերու Դաշնակցութեան իւրաքանչիւր անդամ ինքնիրեն իրաւունք տայ շարք մը հարցումներ ուղղելու միւսներուն»: Ուրիշ թերթեր ալ վրդովիչ կը գտնեն Ֆլանտէնի ճառը, եւ ապացոյց մը՝ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ բացուած անջրպետին »:

Ֆրանսական մամուլը անշուշտ կը գնահատէ Ֆլանտէնի ճառը, սպասելով բացորոշ պատասխան՝ Գերմանիայէն: Ընդդիմադիր թերթերը կը քննադատեն զայն, անհամապատասխան գտնելով կացութեան, այսինքն տկար՝ բաղդատելով Գերմանիոյ բռնած դիրքին հետ:

Տենդագին գործունէութիւն կը տիրէ դիւանագիտական ճակատին վրայ: Լիթվինով, Խ. Միութեան արտաքին գործավարը, որ մինչեւ հիմա Վարշաւայէն կ'անցնէր առանց կառախումբէն վար իջնելու, տեսակցելով միայն դեսպանին (Դաւթեան) եւ խորհրդականին հետ, այս անգամ փոխած է իր ժամանակացոյցը: Մոսկուա վերադարձած ատեն, պիտի հարկադրուի 20 ժամ սպասել Վարշաւայի մէջ, յաջորդ կառախումբը առնելու համար: Օգտուելով այս առիթէն, պիտի տեսակցի Լեհաստանի արտաքին նախարարին հետ: Փարիզի մէջ ալ ջերմապէս կը բաղձան որ մերձեցում հաստատուի Մոսկուայի եւ Վարշաւայի միջեւ:

Իտալացիները կը շարունակեն յառաջ խաղալ Եթովպիոյ մէջ

Իտալական աղբիւրէ կը հեռագրեն թէ բանակը շարունակելով իր յառաջխաղացութիւնը, հիւսիսային ճակատին վրայ, գրաւեց Տաքվա քաղաքը, որ 40 մղոն հեռու է Կոնտարէն: Միեւնոյն ատեն Գ. Զօրաբանակը Սոքոթան գրաւելէ յետոյ, որ կեդրոնական հանգոյցն է կարաւանի ճամբաներուն, դէպի Տէսիէ եւ Կոնտար, կը շարունակէ յառաջ խաղալ: Կ'ենթադրուի թէ իտալական հրամանատարութիւնը կ'ուզէ պաշարել եթովպական գլխաւոր բանակը, որուն գլուխը կը գտնուի արքայից արքան: Ամէն պարագայի մէջ, ամբողջ հիւսիսային ճակատը շարժման մէջ է: Ամէն տեղ ալ օդանաւեր կ'երեւան բանակին յառաջխաղացութենէն առաջ, հետազօտելով եւ ռմբակոծելով թշնամի դիրքերն ու համախմբումները:

Մարաջախտ Պատոլիօ կը հաստատէ Հարրարի ռմբակոծութիւնը 37 օդանաւերու կողմէ, յիշելով թէ «տեսանելի արդիւնքներ ստացուեցան զինուորական տեսակէտով»: Իտալական ճնշումը կը սաստկանայ թէ հիւսիսէն եւ թէ հարաւէն. այնպէս որ մօտալուտ կը համարուի մեծ ճակատամարտ մը: Հռոմի մէջ կը կարծեն թէ այս ճակատամարտը վճռական հարուած մը պիտի ըլլայ Եթովպիոյ համար, վերջ տալով պատերազմին:

Հարրարի ռմբակոծութիւնը մեծ զայրոյթ պատճառեց Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ձախակողմեան շրջանակներուն մէջ: «Տէյլի Հէրըլտ», Լոնտոնի աշխատաւորական օրկանը, այս առթիւ խստօրէն կը քննադատէ կառավարութիւնը եւ կ'ըսէ թէ Հարրարի ռմբակոծութիւնը կարելի եղաւ անոր համար որ «մենք չյարգեցինք մեր խօսքը եւ մեր ամէնէն հանդիսաւոր յանձնառութիւնները»: (Ինչպէս միշտ... ՑԱՌԱՋ):

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՖՐԱՆՔԻՆ ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊԸ

Մեծ գումարներ խոյս կուտան երկրէն

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Պանք տը Ֆրանսը 3ուկէսէն 5 առ հարիւրի բարձրացուց զեղչի սակը, եւ նոյն համեմատութեամբ աւելցուց միւս տոկոսները: Այս կարգադրութեանց նպատակն է պաշտպանել ոսկեղրամի պահեստը եւ անոր հետ Ֆրանքը, որոնց դէմ սարքուած խաղերը լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառեն օրէ ի վեր: Մասնագէտներ շարք մը պատճառներու կը վերագրեն այս նոր տագնապը: Ա. Միջազգային կացութեան ծանրացումը, իբրեւ հետեւանք Լոքառնոյի դաշնագրին խզման: Բ.— Գերմանական կառավարութեան արհամարհական ընթացքը: Գ.— Լոնտոնի բանակցութեանց ձախողումը: Դ.— Իտալիոյ դէմ գործադրուած պատժական տնօրինութեանց հակազդեցութիւնը Եւրոպայի տնտեսական վիճակին վրայ:

Թերթերը կը գրեն թէ անցեալ շաբթուան ընթացքին յուսահատութիւնը այնքան ծանրացած էր որ շատեր արտասահման կը ղրկէին իրենց դրամները, ուրիշներ կը քաշէին իրենց աւանդները Ֆրանսայի գլխաւոր դրամատուններէն: Հռենոսեան շրջանի վերագրաւումը Գերմանիոյ կողմէ՝ պատերազմի մղձաւանջի մը տպաւորութիւնը գործեց արեւելեան եւ հիւսիսային նահանգներու մէջ եւ իբրեւ հետեւանք շատեր քաշեցին իրենց աւանդները գաւառական դրամատուններէն:

Միեւնոյն ատեն զեղչի սակին բարձրացումը եւ այս առթիւ տրուած պաշտօնական բացատրութիւնները աւելի չեշտեցին անապահովութեան զգացումը:

Վերջապէս երեսփոխանական նոր ընտրութիւնները որոնք հաւանական կը ցուցնեն ձախակողմեան յաղթանակ մը, վախ կը պատճառեն թէ հակադրամատիրական օրէնքներ եւ նոր տուրքեր պիտի հաստատուին: Պանք տը Ֆրանսի ոսկի պահեստը տակաւին կ'անցնի 70 առ հարիւրի սահմանը, որով Ֆրանքին վիճակը ամուր է նիւթապէս: Տեսականօրէն Պանք տը Ֆրանսը կրնայ երկար դիմանալ իր ոսկի պահեստով, մինչեւ որ ուղղակի վտանգ սպառնայ Ֆրանքին եւ կրնայ պաշտպանել զայն, բարձրացնելով զեղչի սակը: Բայց քաղաքական եւ հոգեբանական պատճառներ կրնան արագօրէն ոչնչացնել այդ անուղղակի ազդեցութիւնը, եթէ վստահութիւնը իջնէ որոշ սահմանէ մը վար: Զեղչի սակին բարձրացումը կրնայ օգտակար ըլլալ չարաշահութիւնը զսպելու համար, բայց չի կրնար կեցնել խուճապը: Անգամ մը որ դրամ ունեցողները համոզուին թէ իրենց համար հարցը դրամագլուխին շահը աւելցնել չէ, այլ զայն փրկել, միայն ոսկիի արտածման արգելքը կրնայ կեցնել դրամագլուխին փախուստը: Եւ անգամ մը որ Պանք տը Ֆրանսը համոզուի թէ Ֆրանքին արժեզրկումը շաբաթներու խնդիր է, ինչպէս համոզուած են շատ մը Ֆրանսացիներ, այլեւս չպիտի ուզէ իր ոսկիի պահեստը տրամադրել անոր փրկութեան համար: Իրազեկ շրջանակներու մէջ շատ քիչեր կը հաւատան որ Ֆրանքը իր ներկայ արժէքը կարենայ պահել մինչեւ ընտրութիւնները:

Ելմտական նախարարին յայտարարութիւնները

Ելմտական նախարար Պ. Մարսէլ Ռէնիէ իր մօտ հրաւիրելով թերթերու ներկայացուցիչները, հերքեց դրամական կացութեան մասին շրջած վրդովիչ լուրերը:

Նախարարը մասնաւորաբար շեշտեց.— 1935 մայիսէն ի վեր երրորդ անգամ է որ միջոցներ ձեռք կ'առնուին դրամական պաշտպանութեան համար: Այս տագնապն ալ միեւնոյն պատճառներն ունի ինչպէս նախորդները: Մարդիկ սուտ լուրերու, ծածկամիտ յարձակումներու պայքար մը կը մղեն, օգտուելով այս օրուան հանրային կարծիքին հիւանդագին ջղագրգռութենէն: Այս առթիւ կը զարմանամ որ կարգ մը շրջանակներ այնքան դիւրահաւանութեամբ ականջ կը դնեն այնպիսի խաղերու որոնք վնասակար են ինչպէս իրենց, նոյնպէս երկրին շահերուն համար: Ինչ որ կ'ըսեն մօտալուտ արժեզրկման մը համար, ոսկիի արգելքի մասին—որ իբրեւ թէ տեղի պիտի ունենայ աւագ ուրբաթ օրը,— ելմտական վերակազմութեան զարմանազան ծրագիրներու մասին, «Ռանթ»երու բռնի վերածման մասին եւ դեռ ի՜նչ գիտնամ.— այս բոլորը յերիւրանք են եւ սուտ: Ելմտական նախարարը երբեք չէ ծածկած թէ հակառակ է Ֆրանքին արժեզրկման եւ հակառակ ալ կը մնայ:

Այս առթիւ նախարարը տեղեկութիւններ հաղորդեց ելմտացոյցի հաւասարակշռութեան, ներքին եւ արտաքին վարկի զօրացման, գործերու վերաբացման եւայլն, մասին, եւ եզրակացնելով յանձնարարեց չմոլորիլ զանազան շրջանակներու մղած պայքարներէն, որոնց դէմ կառավարութիւնը պիտի գործէ ի հարկին:

«Հայմաթլոս» զինուորցուները կ'արձանագրուին

Տեղական թերթերու մէջ կը կարդանք.—

1928 մարտ 31ի օրէնքին համաձայն (որ ժամանակին հրատարակուած է «Յառաջ»ի մէջ.— ԽՄԲ.), այժմ ձեռնարկուած է ցուցակագրելու եւ վերաքննութեան ենթարկելու այն երիտասարդները որոնք հպատակութիւն չունին եւ 20 տարեկան կամ աւելի մեծ են եւ Ֆրանսա կը բնակին, կամ կը բնակէին այդ տարիքն ունեցած ատեն:

Այս սպառնալիքներուն մէջ են Ռուսերը որոնք իրենց սկզբնական հպատակութենէն զրկուած ըլլալով խորհրդային կառավարութեան կողմէ, օտար հպատակութիւն չեն ստացած: Մարդահամարի եւ վերաքննութեան այս գործողութիւններուն նպատակն է ճշդել թիւը վերոյիշեալ դասի երիտասարդներուն, որոնք կրնան զէնքի տակ առնուիլ: Առանց զինուորութեան եւ ի՛նչ տեսակ զօրամասերու մէջ դրուելու ձեւակերպութիւնները մասնաւոր քննութեան ենթարկուած են այժմ:

Նոր որոշում օտար սափրիչներու մասին

Սափրիչներու օրկանին կը քաղենք հետեւեալ օրէնքը, օտար աշխատակիցներու համեմատութեան մասին.—

ՅՕԴ. 1.— Օտար սափրիչներու համեմատութիւնը որ ճշդուած է 1934 յուլիս 17ի հրամանագրին Բ. յօդուածով, հետեւեալ փոփոխումները կրած է Սէնի, Սէն - է - Ուազի եւ Սէն - է - Մառնի նահանգներուն մէջ.—

Մինչեւ չորս աշխատաւոր բանեցնող սափրիչներուն համար՝ 20 առ հարիւր, չորսէն վեր՝ 10 առ հարիւր:

1934 յուլիս 17ի օրէնքին Բ. յօդուածով սահմանուած համեմատութիւնը ի զօրու կը մնայ Ռոնի նահանգին համար:

ՅՕԴ. 2.— Այս հրամանագրին տրամադրութիւնները գործադրելի են պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակութեան թուականէն սկսեալ:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Ա........, 2 Մարտ 1936

Նախորդ Թղթակցութեանս մէջ գըրեր էի, որ նախանձը, անձնական հակամարտութիւնները շատ զարգացած են Թուրքիոյ մէջ:

Բռնակալները առհասարակ շատ զգուշաւոր են զիրենք շրջապատողներէն: Գուցէ այն պատճառով, որ այդ լաքէներու արժէքը իրենք աւելի լաւ գիտեն, եւ Քամալն ալ անմիջապէս լախտի պէս կ'իջնէ անոր վրայ, որ համարձակած է իր պարտէզին մէջ քար նետել:

Արտասահմանի թերթերը մէկ երկու տարի առաջ պէտք եղած ուշադրութիւնը չնուիրեցին պարագայի մը, որ հոս շատ մեծ կարեւորութիւն ստացած էր:

Քէմալական իշխանութեան առաջին օրերէն այդ իշխանութեան կարկառուն դէմքերէն եղաւ Ազգ. Մեծ Ժողովի նախագահը՝ Քեազըմ փաշա: 1914ի զօրաշարժի սկիզբը՝ Վանի ոստիկանութեան հրամանատար այս հազարապետը բնիկ Ալպանացի մըն է, որ իր բախտը, ինչպէս իր շատ մը նըմանները, կապած էր Թուրքիոյ, զինադադարին Պոլսոյ մէջ բաւական ատեն անգործ ըլլալէ ետք՝ գրաղում մը գտած էր ազգային բանակին մէջ: Հոն զօրավար դարձած՝ եղաւ կարեւոր արբանեակ:

Տարիներ ետքը սակայն ան կորսնցուց իր անխախտ կարծած դիրքը, իջնելով... նախարարի աստիճանին:

Բացատրեմ պատճառը, եւ մի խնդաք: Քեազըմ փաշա գործի մը համար կ'ուզէ Անթալիա երթալ, եւ որովհետեւ Թուրքիոյ նոր ատողերուն ճաշակը շատ նրբացած է, եւ իրենց ամենօրեայ շուայտ կեանքը պէտք է ամենուրեք իրենց ընկերանայ, հեռագրով հրահանգ կուտայ որ Անթալիոյ մէջ իրեն համար պատրաստեն Մ. Քամալի վիլլան: Քիչ վերջը լուրը կը հասցնեն Աթաթիւրքին: Ան կը բարկանայ եւ լաւ դաս մը տալու համար իրեն մրցակից ըլլալ նկրտող Քեազըմին, անմիջապէս ճամբայ կ'ելլէ դէպի Անթալիա եւ Ազգ. Ժողովի նախագահը կը զրկէ Հանրապետութեան նախագահին միայն յատկացուած բնակավայրէն ու պատիւներէն: Խնդիրը, ի հարկէ, այսչափով չի մնար: Գլուխը շատ մեծ բարձի վըրայ դնել ուզող Քեազըմ փաշա կ'իյնայ նաեւ աստիճանով, իջնելով պետութեան մէջ երրորդ եկող դիրքէն:

Մինակ նախանձը չէ որ Մ. Քէմալը կը հեռացնէ իր բարեկամներէն. իբրեւ բռնակալ՝ ան ունի բոլոր բռնակալներուն վախը, այն է իր կեանքը միշտ վտանգուած կը տեսնէ:

Իր նախորդը, Համիտ, իր ամէնէն շատ սիրած զաւակը սպաննած էր, անոր անմեղ մէկ շարժումը նկատելով իրեն դէմ հրացէն պարպելու փորձ: Ընթերցողները երեւի լսած են նաեւ Քէմալի սենեակին մէջ գտնուող շատ մը հայելիներու եւ ձեռքին տակ սեղանի վրայ գտնուող ատրճանակներու պատմութիւնը. բայց ահա պարագայ մը, ուր քիչ էր մնացեր որ Գիլըճ Ալի գլուխը վրայ տար:

Այնթապցիները իրենց երեսփոխաններուն միջոցով հրաւէր կ'ուղղեն Աթաթիւրքին եւ զինքը իրենց քաղաքը կը հրաւիրեն: Այդ պատիւը իրենց կը շընորհուի, միայն կը ձգձգուի: Արդէն առ հասարակ այսպէս կ'ըլլայ, որ՝ պէտքը անպարկեշտ տարբեր ու եւ է պատրաստութեան ժամանակ չունենան:

Գիլըճ Ալի անմիջապէս Այնթապ կու գայ, ուր իր, կուսակալին եւ երրորդ անձնաւորութեան մը՝ տեղւոյն ապահովութեան տնօրէնին կողմէ միջոցներ ձեռք կ'առնուին: Յարմար կը նըկատուի, որ հիւրը մնայ՝ այս առիթով պարպուելիք՝ կուսակալին տունը որ, ինչպէս քաղաքին գլխաւոր շէնքերը, ելեկտրականութեամբ օժտուած էր, բայց ննջասենեակին մօտ մասնաւոր լոգարան չունէր: Անմիջապէս զինկէ յարմար բան մը շինել կուտան եւ յարակից սենեակի մը մէջ պաղ ու տաք ջուրի խողովակներ կը զետեղեն:

Աթաթիւրք երեկոյ մը կու գայ քաղաք, կը դիմաւորուի պաշտօնապէս եւ իրեն քովէն չհեռացող Գիլըճ Ալիի ու կուսակալին հետ կ'երթայ այս վերջինին շէնքը: Հոն հագին լոգարան մտած, եւ ահա կը մարի քաղաքին ելեկտրական լոյսը:

Կրնաք երեւակայել այն մեծ շփոթութիւնը, զոր կ'ունենան Գիլըճ Ալի, կուսակալը եւ ապահովութեան պետն ու իր հետեւորդ սպան: Ի՞նչ ընեն. Աթաթիւրք ներսը մութին մէջ մնացած է եւ հաւանաբար մերկ... Անմիջապէս Գիլըճ Ալի լամպար պատրաստել կուտայ եւ կը մօտենայ լոգարանին ու դուռը կը զարնէ: Ձայն ծպտուն չկայ: Քիչ մը կենալէ վերջ կրկին կը զարնէ:

Այս անգամ խռպոտ ձայն մը «մըտիր» կ'ըսէ: Գիլըճ Ալի, մէկ ձեռքը լամպարը, դուռը կը բանայ այնպիսի զգուշութեամբ մը, որ զարմանքը կը շարժէ կուսակալին եւ միւսներուն. պաշտօնավարար իր տիրոջ մօտենալու սովորական ձեւն էր այդ... Ամէնքն ալ կիսաբաց դուռնէն ներս կը նային եւ զարմանքէ սառած կը կարեն. Մ. Քէմալ սենեակին մէկ անկիւնը, կոնակը պատին տուած, մերկ, ժաքէթ մը միայն ուսերուն վրայ, ձեռքը ատրճանակ մը կրակելու պատրաստ վիճակի մէջ, եւ ամբողջ մարմինը սարսուռ պատած: Ի հարկէ, քիչ մը կը հանդարտի, երբ կը տեսնէ որ մահափորձ մը չէ եղածը. վախը կը սկսի տեղի տալ բարկութեան, որ կ'ըլլայ անսանձելի:

Անմիջապէս իր ինքնաշարժը կ'ուզէ մեկնելու համար. ոչ մէկ աղաչանք օգուտ չունենար: Սակայն, մեկնելէ առաջ՝ կը հրամայէ խիստ քննութիւն մը կատարել ելեկտրականութեան գործատեղիին մէջ, հասկնալու համար հոսանքին այդչափ անյարմար ատեն մը դադրելուն պատճառը:

Բարեկամ թէ պաշտօնեայ մեծ եռանդով կը ձեռնարկեն այդ քննութեան, ու երեւան կուգայ, որ լոյսը դադրեր էր մեքենայի թեթեւ խանգարման հետեւանքով: Եւ իրապէս, կէս ժամ ետքը, քաղաքը նորէն լուսաւորուած էր: Այնուամենայնիւ ելեկտրականութեան գործատեղիի պաշտօնեաները կը բանտարկուին. եւ կ'ըսեն թէ իրենց անմեղութիւնը հաստատուելէ վերջն ալ կը մնան բանտը քաւելու համար իրենց չգործած մեղքը...

Ն. Պ.

ՎԵՆԻԶԵԼՈՍ

Յունաստանի այս զաւակը որ իր կեանքն ամբողջ իր հայրենիքին մեծութեան նուիրեց, արժանի է դասուելու անոր մեծագոյն դէմքերու Պանթէոնին մէջ: Իր հանճարեղ քաղաքականութեամբ «մեծ իտէալը» իրականացուց, բայց ի վերջոյ զոհ գնաց Անգլիոյ ննենգամտութեան, ինչ որ արժեց հարիւր հազարաւոր Հայերու եւ Յոյներու ջարդուկոտոր փճացման:

Երբ եւրոպական մեծ պատերազմը ծագած էր, Կոստանդին գահին վրայ, ինք վարչապետ, Աթէնքէն մեկնող Ֆրանսացի զինուորական պատուիրակութեան միջոցաւ լուր ղրկեց Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան թէ՝ Յունաստան պատրաստ է իրենց միանալու՝ երբ զինքը իբր զինակից ընդունին: Բայց Փարիզի վարիչները ականջ չեն կախեր, խորհելով որ եթէ Յունաստան իրենց կողմը՝ անցնի, Պուլկարիա որ դեռ չէզոք էր, կրնար Գերմանիոյ յարիլ: Ասիկա հիմա կը համարուի Ֆրանսայի քաղաքական սխալներէն մէկը:

Ֆրանսացի գրագէտ մը կը գրէ իր մասին թէ Կրետէ Մինոս Թագաւորէն ի վեր այնքան մեծ զաւակ մը չէր տուած: Յունաստան փոքր էր Վենիզելոսի տաղանդութեամբ մարդու համար: Ուրիշ մեծ ազգի մը մէջ ան պիտի կատարէր հսկայ գործեր եւ տիեզերական դէմք մը պիտի դառնար:

Սկիզբէն մինչեւ վերջը յեղափոխական, իր կեանքն ամբողջ արշաւ մըն էր, Թուրքէ մը՝ դէպի հայրենիքի մեծութիւնը: Յեղափոխութեամբ սկսաւ, յեղափոխութեամբ վերջացնելու համար: Դեռ երիտասարդ նորահաս փաստաբան, ապստամբութեան դրօշը պարզեց 1898ին Թրքական լուծին դէմ եւ յաջողեցաւ կղզին ինքնավարութիւնը ձեռք բերել: Անցեալ տարի, 71 տարեկանին, գլուխն անցած էր նոր ապստամբութեան մը որ Կրետէէն ըսկսաւ եւ տարածուեցաւ Յունական ցամաքամասին վրայ, ընդդէմ Թագաւորական շարժումին, սակայն խեղդուեցաւ շուտով:

Եւ ճակատագրական դիպուած, ճիշդ այդ յեղափոխութեան խափանման տարեդարձին, գրեթէ օրը օրին իր աչքերը առյաւէտ փակեց՝ Փարիզի իր ապաստանին մէջ, մխիթարուած որ, հակառակ այնքան արիւնոտ պայքարներու, իր հայրենիքը ազատ կերպով իր կամքը յայտնեց եւ իր կուսակցութիւնը՝ պատգամաւորները զգալի մեծամասնութիւն մը կազմեցին Հելլէն նոր խորհրդարանին մէջ: Իր հոգին՝ ուրեմն՝ կ'ապրէր:

Իրեն համար մէկ նուիրականութիւն կար, իր հայրենիքին շահը: Անոր համար էր որ, այնքան մահացու պայքարներէ յետոյ, երբ քաղաքական հովերը չըլլեցին ամէն ինչ, ինք, Թուրքերու երբեմնի մահացու թշնամին չվարանեցաւ մինչեւ Էնկիւրի երթալ եւ Քէմալի ձեռքը սեղմելով, համաձայնութիւն կնքել անոր հետ: Այս առթիւ իր հակառակորդներուն կ'ըսէր.

— Գիտեմ, Թուրքիոյ հետ համաձայնելով, ես դաւաճան մըն եմ՝ ձեր աչքին: Վաղը մեծագոյնեցիք պաշտպաններ պիտի դառնաք ինծի համար: Մեռնելուս՝ պիտի ներեն ինծի: Իսկ տասը տարի վերջ արձաններ պիտի կանգնեն: Ասիկա պատմութիւնն է ամէն ժամանակներու:

Որովհետեւ, կէս դարու անընդհատ պայքարը, յաղթանակներն ու ձախողութիւնները իրեն սորվեցուցած էին կատարելապէս ճանչնալ մարդիկն ու աշխարհի իրերու անհաստատութիւնը:

** «Կեցցէ Թուրքիա»յէն վերջ այս ծեր աղուէսը որ Կոստանդին Թագաւորին գլուխը կերած էր, վերջին օրերս «կեցցէ Թագաւորը» գոչելու չվարանեցաւ տեսնելով որ հայրենիքին մէջ զօրաւոր հոսանք մը կար դէպի գահը: Եւ նոր Թագաւորը Եորկիոս փոխադարձեց այս զիջումը իր կարգին ներելով բոլոր հակաթագաւորական ըմբոստներուն: Հայրենիքը խաղաղութեան պէտք ունէր:

** Վենիզելոս շառաւիղն էր այն յոյն դասականներուն զորս աշխարհ կը սիրէ: Շատեր զայն բաղդատած են Ուլիսեսի հետ եւ կոչած՝ «խորամանկ Կրետացի»: Իրաւ ալ, ինչպէս Ուլիսես կամաւոր խուլ կ'ըլլար, Վենիզելոս ալ կ'օգտագործէր իր կարճատեսութիւնը:

Խորամանկ էր ոչ միայն իր ցեղին յատուկ նրբութեամբ, այլ նաեւ պետական մարդու գիտութեամբ: Կը սիրէր կատակել, եւ երբ 64 տարեկանին՝ քանի մը տարուան խաւարումէ յետոյ կրկին վարչապետ եղաւ, իր խանդէն ու խանդավառութենէն բան պակսած չէր: Հակառակ իր տարիքին կ'ախորժէր ապագայի վստահութեամբ լեցուն:

Օր մը բարեկամի մը կ'ըսէր.—«Գիտե՞ս խանութ մը ուր նոր պետական մարդիկ ծախեն: Սիրով քանի մը հատ գնել կ'ուզէի դրամով...»:

** Վենիզելոս անդամ ընտրուած էր Փարիզի բարոյական ու քաղաքական գիտութեանց ակադեմիին: 20 տարի առաջ երբ Փարիզ կը գտնուէր, ընդունելութիւն մը եղաւ իրեն նոյն Ակադեմիին մէջ, եւ երբ իրեն ներկայացուցին տոմարը, ջղային եւ փութկոտ գիրով մը սապէս արձանագրեց.—

«Ըսել ճշմարտութիւնը, ամէն առթիւ, Թագաւորին ինչպէս ժողովուրդին»:

Ուրիշ առթիւ մըն ալ այս ակադեմիին վրայ խօսուած ատեն կ'ըսէր.

— Ի՜նչ հիանալի երկիր է սա Ֆրանսան, ուր, պաշտօնական կազմակերպութեան մը մէջ Բարոյականն ու Քաղաքականութիւնը իրարու կ'ընկերանան...

** Մեծ Կրետացին շատ չի սիրեր շաղակրատել լրագրողներու հետ: Վերսայլի դաշնագրին բանակցութեանց պահուն երբ դուրս կ'ելլէր նախագահ Ուիլսընի քովէն, օրագրողները փութացին լուր առնելու համար:

— Կատարելապէս համաձայն ենք նախագահ Ուիլսընի հետ, յարեց Վենիզելոս նուրբ ժպիտով մը:

— Բայց ի՞նչի մասին, հարցուցին լրագրողները:

— Համաձայն ենք, ըսի:

— Բայց ի՞նչ կէտի վրայ:

— Համաձայն ենք որ Համերոս անմահ քերթող է... Եւ անցաւ գնաց ժպտալով:

** Երբ, 1915ին Վենիզելոս դրամի պէտք ունեցաւ Կոստանդին Թագաւորին դէմ պայքարելու համար, Անատոլուցի Յոյն մը՝ զինավաճառ Զախարոֆ անհրաժեշտ միլիոնները տրամադրեց անոր, քանի որ ան ալ մեծ Յունաստան մը կ'երազէր:

Բայց այս երկու մարդիկը պիտի խզէին իրենց յարաբերութիւնը Անատոլուի պարտութենէն յետոյ: Զախարոֆ Ռումանիա եղած ատեն ռումէն արքայական ընտանիքը շատ շոյեց, փառաւորեց զինքը որպէսզի ոչ միայն Ռումանիոյ համար Ֆրանսայի մէջ փոխառութիւն մը կնքէ, այլ եւ հելլէն գահին վրայ վերահաստատել տայ Եորկիոս Թագաւորը որ ռումէն արքայական ամոլին փեսան էր: Զախարոֆ վստահելով Վենիզելոսի երախտագիտութեան վրայ, Ֆրանսա դարձին առաջարկեց անոր, բայց ան մերժեց. հելլէն մեծահարուստը այս բանը երբեք չներեց Վենիզելոսի:

Հայրենիքը գերիվեր էր քան երախտագիտութիւնը:

** Իշխանութիւնը իր փառքերուն հետ վտանգներն ալ ունի: Կը յիշուի թէ Վենիզելոս, իր վերջին վարչապետութեան ատեն երբ կինոջը հետ ինքնաշարժով Աթէնքէն Պիրէոն կ'երթար, հակառակորդներուն կողմէ մահափորձի մը ենթարկուեցաւ: Հրացաններու առաջին հարուածէն՝ Տիկ. Վենիզելոս զմայլելի արիութեամբ մը անմիջապէս կառքին խորը հրեց իր ամուսինը եւ իր մարմնովը ծածկեց զայն: Այսպէս՝ նշանաւոր Կրետացին փրկուեցաւ, իսկ իր անգլիացի կինը գլխէն գնդակ մը ստացաւ:

** Վենիզելոս մահապատիժներու բըբօրը կոտրած էր: Վեց անգամ մահուան դատապարտուած էր ըսկսեալ Ապտիւլ Համիտի հըրովարտակէն մինչեւ անցեալ տարի, Աթէնքի զինուորական ատեանը: Բայց որ եւ է ատեն օճիքը ձեռք չէ տուած: Նոյն իսկ իր դէմ մահափորձը ձախողած է: Արկածն ալ անհետեւանք մնացած: Պատերազմի պահուն երբ Աթէնքէն Լոնտոն կ'երթար, գիշերանց ցամաք ելաւ Պրինտիզի: Բայց որովհետեւ շատ մութ էր, սանդուղին վրայէն սահեցաւ ու ծով ինկաւ: Բարեբախտաբար նաւազ մը ժամանակին հասաւ եւ զայն ազատեց: Ծննդով յեղափոխական այս մարդուն ճակատագրին մէջ յանկարծական մահ չկայ եղեր. մեռաւ հանդարտ քաղաքացիի պէս, իր անկողնին մէջ, շրջապատուած իր անձնուէր կնոջմէն եւ զաւակներէն:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՎԻՐԱԿՆԵՐԸ

Սիրելի «Յառաջ», ինչպէս գիտես, ես չեմ գրեր Պէյրութի մէջ տեղի ունեցող ֆութպոլի մրցումներուն, սարքուած հանդէսներուն եւ երեկոյթներուն մասին: Ոչ անոր համար որ շահեկանութենէ զուրկ են, այլ որովհետեւ «Յառաջ»ը քիչ մը հեռու է ինկեր: Այսուամենայնիւ կ'ուզէի մարտ ամսուան առաջին երկու կիրակիներուն տեղի ունեցած ֆութպոլի մըրցումներուն տեղեակ պահել եւ քեզ եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մեծ ընտանիքին պատկանող Ֆրանսայի շրջանի մեր եղբայրները:

Այս առթիւ քանի մը տեղեկութիւններ Պէյրութի մէջ ֆութպոլի խումբերու մասին:

Անցեալ տարի խօսելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սուրիոյ եւ Լիբանանի շրջանի մասին, ըսեր էի թէ երբ մենք այս ափերուն վրայ եկանք տեղաւորուելու, ֆութպոլը գրեթէ անծանօթ էր ժողովուրդին՝ թէ Հայուն եւ թէ տեղացիներուն: Պոլսոյ մեր քանի մը երիտասարդներուն ջանքերուն շնորհիւ կազմունելով Հ. Մ. Ը. Մ.ը, հիմը դրուեցաւ սկաուտիզմի, ֆութպոլի եւ գիմնաստիկական խաղերու: Ժամանակին բաւական երկար գրած եմ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վերելքի մասին: Դժբախտաբար մոռցեր էի անուն մը որ գրեթէ մնացումն է մեր շրջանի Հ. Մ. Ը. Մ.ական շարժումին,— ընկ. Յովհաննէս Շահինեանն է որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մեր շրջանի ոչ միայն հիմնադիրներէն է, այլ եւ անոր ծաւալման, զարգացման մեծագոյն սատարողը իր ուսանողական շրջանէն մինչեւ գործի ասպարէզ: Իր դեղարանը Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամներուն ժողովատեղին է կարծես:

Անցնելով ֆութպոլի պատմութեան, այդ շատ հին չէ Լիբանանի մէջ: Ան սկսաւ ամերիկեան շրջանակէն, ըսել կ'ուզեմ որբանոցներէն եւ Ամերիկեան Համալսարանէն: Որբանոցներուն ցրումէն ետք, Հալէպ, Դամասկոս, Պէյրութ, սկսան կազմուիլ հայկական խումբեր Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ ժամանակին գոյութիւն ունեցող Որբ. Ընկ. Միութեան կողմէ:

Առաջին ողիմպիական ֆութպոլի մրցումը տեղի ունեցաւ, որքան կը յիշեմ, Պէյրութի մէջ, 1925ին եւ անկէ ետք, ամէն տարի, Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը սարքէ միջմասնաճիւղային ֆութպոլի մրցումներ Հալէպի կամ Պէյրութի մէջ ուր ներկայ կ'ըլլան անուանի 8—10 մասնաճիւղերու խումբերը իրենց սկաուտներով:

Տեղացիները հետեւեցան Հայերուն. Իսլամը զատ, Մարոնին զատ, կաթոլիկը զատ սկսան կազմել սկաուտական եւ ֆութպոլի խումբեր: Միայն այդ սակայն, Ամերիկեան Համալսարանը արդէն կը փայլէր ու ախոյեանութեան փառքը կ'ապրէր իր Վարսիթի խումբով:

Հայերուս անկայուն վիճակն էր թերեւս պատճառը որ առաջին օրէն իսկ չունեցանք զօրաւոր խումբ մը: Բայց տեղափոխութեան աստիճանական նուազութեան հետեւանքով արդէն շատ մը ուրիշ կազմակերպութեանց զուգահեռ հաստատ հիմերու վրայ դրուեցաւ նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր մարզական խումբով: Եւ ահա երեւան կուգայ Դամասկոս, Հալէպ եւ վերջապէս նաեւ Պէյրութը:

Ամերիկեան Համալսարանի ֆութպոլի խումբին մաս կազմող տեղացի տղաքը, երբ իրենց ուսանողական շրջանը լրացնելով դուրս ելան, կազմեցին «Ռընէսանս» անունով ֆութպոլի խումբ մը, իրենց շուրջն հաւաքելով տեղացի երիտասարդութեան մեծ մասը:

Ռընէսանսի կազմութենէն ետք, ...բար համայնքին ծոցէն սունկի պէս մէկն օր, շողշողուն անուններով լի աշխարհ եկան ֆութպոլի խումբեր որոնցմէ շատեր առանց դպչելու ... կազմալուծուեցան, իսկ ուրիշներ քիչ մը աւելի երկար քաշքշեցին իրենց ... ճակը ու վերջապէս տեղի տուին: Այժմ գոյ արաբական (տեղական) ... զօրաւոր երկու խումբեր կան՝ ... եւ Ռընէսանս, իսկ խառն խումբեր՝ Վարսիթի, D.P.H.P. եւ D.B.D.:

Հայերս ալ անշուշտ այս ... վրայ ալ ունեցանք մեր «... ները», զանազան անուններով: ... Վասպուրական (Հալէպ), Ա... (Պէյրութ) հայրենակցական էին, ... ուրիշներ, անոնք որ կազմուեցան ... խաձեռնութեամբ Բարեգործական ... Հայ Երիտասարդաց Ընկերակցութեան, որուն հովանաւորն է Բաբգէն կաթողիկոս, եկան ոչ թէ ...

ՊՈԼՍՈՅ ՀԵԼԼԷՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԶԻՆ. ԿՑՈՐԴ

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՃԻՍԻ ՅՈՒՇԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

— Հայը, պատասխանեց Լէյլա, ոչ առաջին անգամ է որ կը խառնուի այսպիսի գործերու մէջ, ոչ ալ անձնական վիշտս կրած է: Ես ալ պիտի ուզէի ձեր ըսածին պէս երեւիլ, բայց չեմ կրնար: Ո՛չ, չեմ կրնար:

×

Լէյլայի հետ խօսակցութիւնս ընդմիջուեցաւ: Սպասաւորը յայտնեց թէ դեսպանատան բարապանը զիս տեսնել կ'ուզէր: Ներողութիւն խնդրեցի Լէյլայէն, եւ գացի բարապանիս մօտ: Այս վերջինը նամակ մը տուաւ, ըսելով որ զայն կարդալէս անմիջապէս վերջ պէտք էր դեսպանատուն երթայի, ուր մարդը ինծի կը սպասէր:

Նամակը կ'իմացնէր ինծի, թէ Գրիգոր սպաննուած էր Թուրք ոստիկաններու հետ ունեցած բախումի մը ընթացքին:

Շուտով սրահ վերադարձայ, լուրը Լէյլային յայտնելու համար: Անմիջապէս ինծի կառչեցաւ վար չիյնալու համար. եւ որպէսզի ուրիշներուն ալ յայտնի չընէ իր անձկութիւնը, թեւս մտնելով դուրս առաջնորդեց զիս: Հոն սկսաւ արտասուել ու խօսիլ այնպիսի ձեւով մը, որ կարծես կը խեղդուէր: Վախցայ եւ երկու գաւաթ քոնեաք բերել տուի: Քիչ վերջ ինքզինքը գտաւ: Ըսի թէ Գրիգորի մեռնելէն վերջն ալ ես դաւը գլուխ հանելու միջոցներ ունէի: Գիտէի նաեւ ուժանակներու թաքստոցը:

Այս խօսքերս քիչ մը հանդարտացուցին զինք: Որոշեցի երեք օր վերջն պըրինճի փարթիի մը հրաւիրել զայն, եւ այն ատեն յայտնել, թէ Հայուն սպանութենէն վերջ կարելի՞ էր բան մը ընել: Այսպէսով բաժնուեցայ իրմէ:

×

Ուղղակի դեսպանատուն գացի, ուր կը սպասէր ինծի տարբեր ականջներով լրտես: Խեղճուկ հագուստներ ունէր եւ վիրակապ մը մեծ մասով այտերը կը ծածկէր: Հիւանդապահուհիի հագուստներով կին մը ունէր հետը: Վերջէն ըսաւ որ իր քոյրն էր ան:

Երկուքն ալ դրասենեակս մտնելէ վերջ, դուռը գոցեցի եւ սկսայ պոռալ, կանչել.

— Այս ի՞նչ խայտառակութիւն է: Բոլոր աղքատները, կաղերը, կոյրերը միշտ իմ վրա՞ս պիտի գան:

Դուրսը, Օսմանին հետ կը գտնուէին երկու Յոյներ ալ, որոնք կասկածելի երեւցան ինծի. (դժբախտաբար, Պոլսոյ Յոյներուն մէջ կը գտնուէին քանի մը վատեր, որոնք Թուրք ոստիկանութեան հաշուին լրտեսութիւն կը կատարէին):

Յետոյ լրտես դրասեղանին մէկ կողմը թողուց իր քոյրը, եւ քովս գալով, արագօրէն փսփսաց, թէ Հայը սպաննուած էր եւ վախ կար որ միւս երկուքն ալ ձերբակալուէին:

Յանձնարարեցի որ հսկողութիւն կատարեն եւ յետոյ ինծի ղրկեն քիւրտ ցեղապետը, որուն վրայ բացարձակ վստահութիւն ունէի: Պէտք էր իմանայի նոյնպէս թէ Հայուն Քուզկունճուկի բնակարանին մէջ քննութիւն կատարուա՞ծ էր:

Այս խօսքերէս վերջ, մեկնեցան:

Քիչ վերջ հասաւ Լէյլան, որ հեւ ի հեւ բացատրեց, թէ ոստիկանութիւնը տակն ու վրայ ըրած էր Հայուն տունը, բայց չէր կրցած ուժանակը գտնել: Այս բոլորը իմացած էր դաւադրութեան մասնակից փաշայէն:

Լէյլայի մեկնումէն վերջ, կը խորհէի վերջին դէպքերու վրայ: Կ'անդրադառնայի թէ ինչպէս «Եավուզ»ը օդը հանելու ծրագրէն հասած էի մինչեւ այն դաւադրութեան, որուն խառնուած էին պէյեր ու փաշաներ ու դեռ չէի գիտեր թէ որոնց հետ գործ պիտի ունենայի:

Այն ատեն խորհեցայ թէ այնպիսի ձեւով մը պէտք էր կարգադրէի գործը, որ խնդիրը հեռանար անախորժ դարձուածքներ ստանալէ: Չէի ուզեր կորսնցնել Լէյլան ալ, որ կրնար օգտակար ըլլալ ինծի, բայց կրնար նաեւ վտանգել զիս՝ իր շարունակական այցելութիւններով: Երկար խորհելէ վերջ, հետեւեալ որոշումները տուի:

Լէյլան պիտի ծանօթացնէի անգլիացի լրտեսի մը, որ կրնար նիւթապէս ալ օգտակար ըլլալ անոր: Լէյլային միջոցով պիտի համոզէի միւս լրտեսները, որ դաւը գլուխ հանուէր, Յունաստան Թուրքիոյ դէմ պատերազմ յայտարարելէ վերջ, երբ հելլէն ներկայացուցչութիւնը հեռացած պիտի ըլլար Պոլսէն: Քիւրտ ցեղապետն ալ պիտի մտնէր դաւադրութեան մէջ, որպէսզի ձեռքիս տակ 3 լրտեսներ ունենայի.— Անգլիացին, Լէյլան եւ Քիւրտը:

Յետոյ պէտք էր ուժանակները Հայուն տունէն փոխադրել երկու վստահելի նաւերու միջոցով, որոնք «Եավուզ»ին շուրջը դեգերելով, յարմար առիթով մը պիտի նետէին զանոնք մարտանաւին մէջ:

Քիչ վերջ ճաշս աւարտելով, գացի ծխավաճառին, եւ պատուիրեցի որ քիւրտ ցեղապետը ինծի ղրկեն:

Երեկոյին, տանս մէջ, մինչեւ ուշ գիշեր անոր սպասեցի: Կէս գիշերուան մօտ, այր եւ կին մը եկան: Հայ դռնապանը ըսաւ, որ Գրիգորին քոյրը եւ ուրիշ Հայ մը եկած զիս տեսնել կ'ուզէին: Մերժեցի զանոնք ընդունիլ, ըսելով որ կրնային յաջորդ օրը դեսպանատունէն անցնիլ ու տեսնել զիս: Բայց դռնապանը պնդեց, յայտնելով որ երկուքն ալ կը պատկանէին «Դաշնակցութիւն» կոչուած կազմակերպութեան: Այն ատեն հրամայեցի որ ներս անցնին:

Քիչ վերջը, երեւցան երկուքն ալ. Դռնապանը հասկցուց թէ կինը Գրիգորին քոյրն էր: Իրեն ընկերացողը դուրսը, սրահին մէջ մնաց, իսկ ին... առանձին մտաւ դրասենեակէս ներս: Ցաւակցութիւններս սկսայ յայտնել ... եղբօրը մահուան համար, բայց անիկա ընդմիջեց ըսելով, թէ Գրիգոր մեռած էր հերոսի նման, եւ իր մահը ճակատագրական էր, «Աստուծմէ եկած»— ինչպէս կ'ըսեն արեւելեան ժողովուրդները:

Խորունկ հառաչանք մը արձակելէ վերջ, իր ծոցէն հանեց երկտող մը, զոր Գրիգոր գրած էր: Երկտողը կ'ըսէր.— «Եթէ պատահի որ սպաննուիմ, քրոջս նոյն վստահութիւնը ունենաս ... հանդէպ. անիկա գիտէ ամէն բան, եւ պիտի օգնէ քեզի: Յանդուգն եւ վստահելի ... է նոյն իսկ ինձմէ աւելի»:

Յուզուեցայ այդ տողերը կարդալով, եւ «խե՜ղճ Գրիգոր» մրմնջեցի:

Այն ատեն, քոյրը սկսաւ պատմել իրենց ամբողջ կեանքը: Հարուստ էին, երբ Թուրքերը սպաննեցին իրենց ծնողքը եւ թալլեցին իրենց հարստութիւնը:

(Շար.)

(11)

ներմուծելու հայ տղոց մէջ, այլ ատելութիւն, պայքար սերմանելու Հ.Մ.Ը.Մ.ին դէմ: Եւ ինչպէս անոնց միւս պայքարները, Հ.Մ.Ը.Մ.ին դէմ ալ ձախողութեան մատնուեցան, հակառակ իրենց լայն վարկերուն՝ յատկացուած Բարեգործականէն եւ կաթողիկոսարանէն: Ասոնցմէ զատ կային նաեւ Հ.Մ.Ը.Մ.ին համակիր ֆութպոլի խումբեր, այսպէս, Զոմերուն «Վահագն»ը; յետոյ «Հերոս»ը եւ ուրիշներ որոնք իրենց մէջ կը հաշուէին բաւական լաւ խաղցողներ:

Պէյրութ տեսակ մը միջազգային քաղաք է իր բնակչութեան այլազանութեամբ, եւ երբ ֆութպոլի մրցում կատարուէր, հայ անունը բարձր պահելու ներքին ուժէն մղուած դաշտ կ'իջնէր Դամասկոսի անխորտակելին հազար հազար տղաներու բուռն ու անվերջ ծափահարութեանց տեղատարափին մէջ: Եւ պէտք է շեշտել որ, Հ.Մ.Ը.Մ.ի անունը հայ ցեղին մկաններուն ուժը օտարներուն ճանչցնողը եղաւ մանաւանդ այս վերջին երկու տարուան ընթացքին Դամասկոսի բերդը, որուն աշտարակին խմբապետ Օնդէ Նիկին ուսերէն վեր միշտ կը ծածանի եռագոյնը՝ վրան Հ.Մ.Ը.Մ. վերտառութեամբ: Աւելցնենք նաեւ որ, Հալէպի մեր խումբն ալ Դամասկոսին համազօր է, բայց հեռու ինկած ըլլալով Լիբանանի մայրաքաղաքէն, իր դէմքը շատ չի կրնար ցուցնել միջազգային մրցումներուն:

Ինչպէս տեսանք, մեր շրջանը ունի արդէն իր ախոյեան խումբը, բայց վախնալով որ օր մը անոնցմէ մէկ քանին գործի բերումով կը հեռանան Դամասկոսէն եւ կը տկարանայ խումբը, Հ.Մ.Ը.Մ.ի Պէյրութի վարիչները, համախորհուրդ Շրջ. Վարչութեան հետ, ջանացին մէջտեղ բերել ներկայանալի զօրաւոր խումբ մը: Խորհրդակցութենէ մը յետոյ Զոմի «Վահագն»ը միացաւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի դրօշին եւ Պէյրութը ունեցաւ իր խումբը, Դամասկոսի խումբին համահաւասար, եթէ ոչ աւելի:

Մարտ 1ին, տեղի պիտի ունենար Պէյրութի խումբին առաջին մեծ խաղը, տակաւին պարտութիւն չտեսած Թրէնչամիին դէմ: Մենք բոլորս ալ դաշտ փութացինք միայն հետաքրքրութեան համար, իսկ արդիւնքը գերազանցեց մեր յոյսերը: Չեմ ուզեր մանրամասնօրէն նկարագրել խաղը, թէ ինչպէս կը հարուածէին Թիկունքի մեր տղաքը որոնց կեդրոնն էր կանգնած Զոմունի Գեղամը, թէ ինչպէս յառաջապահները ճապուկ շարժումներով, կարճուկ-մարճուկ այդ տղաքը, միւսներուն ջայլամի սրունքներուն մէջէն կը սահեցնէին գնդակը, տանելով մինչեւ նշանակէտը: Ես չեմ նկարագրեր ծափերն ու բացագանչութիւնները, օդաչու գլխարկները, խնդութիւնները մեր «խենթ» տղոց, որոնք դուն շատ լաւ գիտես, սիրելի «Յառաջ», դուն որ անոնց աշխուժութեամբ կը քալես: Ինչ որ կ'ուզէի շեշտել, այդ Միութիւնն է, երկու տարբեր ուղիներով հոսող ճամբաներու միացումով էր որ, բերաւ մեզի յաղթութիւնը մէկի դէմ երկուքով: Ինչ որ նոյն օրն իսկ քաղաքին ամէն անկիւնը արձագանգ գտած էր: Այդ էր պատճառը որ Վարսիթին ալ կ'ուզէր իր ուժը փորձել ու յաջորդ կիրակի, աւելի խուռն բազմութեան մը ներկայութեան երկու խումբերն ալ դաշտ իջան: Հակառակ հովին հոսանքին ի նպաստ հակառակորդին, մեր տղաքը ոչ միայն գնդակը բերդէն հեռու կը պահէին, այլ եւ թշնամին նեղը դնելով կը սպառնան անոր բերդին ու ահա, «փէնալթի»ով առաջին կէտը ... Եւ ծափ եւ ուրախութիւն, եւ ողջագուրում: Խաղը նոր թափով կը սկսի, սրտերու տրոփն ալ ամէն հարուածի կը հետեւի: Խաղը մերթ այս կողմ մերթ այն կողմ կը տարուբերի: Հայկական դէմքերուն վրայէն երբեմն ուրախութեան ժպիտն է որ կը փայլի, երբեմն տխրութեան հովն է որ կը սահի ... եւ այսպէս մինչեւ որ խաղը կը վերջանայ երեքի դէմ երեքով:

Սիրելի «Յառաջ», յաղթելու վճռականութեամբ դաշտ իջած այդ տղաքը, հաւասար արդիւնքով չէին ուզեր դուրս գալ: Այդպէս են մեր տղաքը, միշտ յաղթելու գաղափարն է որ զիրենք կ'առաջնորդէ եւ մաղթենք որ, այդ գաղափարը զիրենք տանի նաեւ այն փառաւոր յաղթանակին որ պիտի գայ, մեր երիտասարդներուն յաղթելու վճռական կամքով:

Կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը:

Կեցցէ՛ Հ.Մ.Ը.Մ.ը:

ՇԱՀՐՈԶ

Նիսի հայ գաղութին մեծարանքը

Le Petit Niçois (28 մարտ) կը գրէ հետեւեալ խորագրին տակ.— Հայ գաղութին մեծարանքը առ Պ. Ժան Մէտսէն.—

Երէկ, Նիսի քաղաքապետարանին մէջ, Պ. Ժան Մէտսէն, քաղաքապետ-երեսփոխան, իր գրասենեակին մէջ ընդունեց Նիսաբնակ Պ. Մաթէոսեանը՝ Հայոց ներկայացուցիչը:

Հայ գաղութը առաջիններէն եղաւ որ մասնակցեցաւ օտար գաղութներու մեծարանքին՝ հանդէպ քաղաքապետին, մեծարանք մը, որ թրթռուն արտայայտութեան մը վերածուեցաւ անցեալ կիրակի:

Հայ գաղութը, այս առթիւ, պարտք համարեց իր երախտագիտութիւնը յայտնել քաղաքապետին, որ վեհանձն եւ լայն ասպնջականութիւն մը ցոյց տուած է իրեն: Այսպէս, Հայոց պատգամաւորութիւնը, յանուն գաղութին, Նիսի քաղաքապետին նուիրեց հռչակաւոր ծովանկարիչ Վարդան Մախոխեանի մէկ գործը,— լուսնի լոյսին տակ ծովանկար մը խարակի մը ոտքին տակ:

Պ. Մաթէոսեան քանի մը բառով իր երախտագիտութիւնը յայտնեց՝ երախտագիտութեան եւ անձնուիրութեան արտայայտութիւններով, եւ միաժամանակ Մախոխեանի ծովանկարին հետ քաղաքապետին յանձնեց մագաղաթեայ գիր մը, որուն մէջ կը նկարագրուի յուզումով եւ պարզութեամբ օրուան հանդիսութիւնը:

Պ. Ժան Մէտսէն, շատ զգածուած այս արտայայտութենէն, ողջագուրեց Պ. Մաթոսեանը՝ պարտք դնելով վրան իր շնորհակալութիւնը եւ յարգանքին հաւաստիքը յայտնել հայ գաղութին»:

L'Eclaireur de Nice (28 մարտ) իր կարգին կը գրէ.—

Պ. Ժան Մէտսէն, երէկ առաւօտ, ընդունեց Պ. Մաթոսեանը, որ յանուն Նիսի հայ գաղութին, իրեն յանձնեց մեծ ծովանկարիչ Վարդան Մախոխեանի մէկ հրաշալի գործը:

Պ. Մաթոսեան միաժամանակ յանձնեց ուղերձ մը, մեծ արուեստով մագաղաթի վրայ գրուած, լուսանցքները զեղազարդուած՝ հին Հայաստանի պատմական զինանշաններով, եւ Նիսի հայ գաղութին համակրանքն ու երախտագիտութիւնը յայտնեց այն լայն ասպնջականութեան համար, զոր քաղաքապետը շնորհած է Հայերուն»:

** Մարտ 15ի հացկերոյթին ալ մասնակցած է Պ. Մաթոսեան, իբրեւ ներկայացուցիչը Հայերու: Այս առթիւ Պ. Մաթոսեան նամակ մը ուղղելով մեզի, լուսաբանութիւններ կը հաղորդէ ծանօթ վէճի մասին, բացատրելով իր դերը: Ամէն ինչ վերջացած ըլլալով, զանց կ'ընենք այդ նամակին հրատարակութիւնը: Հատուած մը միայն.

— «Մարսէյլի Թուրք հիւպատոսը աջ-ձախ իյնալով, դիմած էր ոչ միայն նահանգապետին եւ «Էքլէրէօր»ի խմբագրապետին, այլ եւ միւս հիւպատոսներուն, իրենց աջակցութիւնը խնդրելու համար, սպառնալով ի հարկին մեկնիլ եւ բողոքել Փարիզի Թրքական դեսպանին: Այս առթիւ ես ալ ներկայացայ եւ բացատրութիւններ տուի առ որ անկ է, եւ կատարելապէս յաջողեցայ: Թուրք հիւպատոսին պատասխանուեցաւ թէ անկարելի է հեռացնել Հայերու ներկայացուցիչը, եւ պայ Խօզքայա ստիպուեցաւ տեղի տալ: Այդ առթիւ էր որ ծագեցաւ «քօլօնի»ի (գաղութ) վէճը: Կը կարծեմ թէ այս բարոյական յաղթանակը բաւական է մեզի համար: Պէտք չէ մոռնալ որ մենք դեսպան կամ հիւպատոս չունինք եւ մեր միակ ուժը կը կազմէ մեր բարոյական վարկը»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՇԱՀԻՆԵԱՆՆ ԱԼ...

Մոսկուայէն կը հեռագրեն Երեւանի թերթերուն.—

Գրագիտուհի Մարիէթթա Շահինեան Խորհրդային Գրողներու Միութեան ղրկած է հրաժարագիր մը՝ հեռանալու համար Միութեան շարքերէն: Իր հրաժարականին մէջ, իբրեւ պատճառաբանութիւն՝ Մարիէթթա Շահինեան կ'ըսէ թէ գրողներու մասին լաւ վերաբերում ցոյց չի տրուիր:

Փետր. 27ին, Շահինեանի հրաժարականը քննութեան առնուեցաւ Միութեան վարչական ժողովին մէջ: Ժողովին հրաւիրուած էր նաեւ Շահինեան, որ այնտեղ ընդունեց թէ Միութենէն հրաժարելու իր փորձը, ինչպէս եւ հրաժարականին պատճառաբանութիւնը «քաղաքական ծանր սխալ մըն է», ուստի ետ առաւ իր հրաժարականը:

Միւս կողմէ Գրողներու Միութեան Վարչութիւնը հետեւեալ որոշումը տըւաւ Մարիէթթա Շահինեանի հրաժարականին մասին.—

Խորհրդային Գրողներու Միութիւնը խստիւ կը դատապարտէ Մարիէթթա Շահինեանի ընթացքը, սխալ մը կը համարի անոր հրաժարելու գաղափարը, «որ կը հակասէ խորհրդային կազմակերպութեանց անդամներու ներկայացած տարրական պահանջներուն»: Իր պատճառաբանութիւնը անհիմն է եւ խորհրդային երկիրներու գրողներու հանդէպ՝ զրպարտութիւն մը: Շահինեան իր հրաժարականով «ցոյց տուաւ որ չէ հասկցած գրողին դերն ու տեղը Խորհրդային Միութեան մէջ, ինչպէս նաեւ երեւան բերաւ սնապարծութիւն, գոռոզութիւն եւ գրականութեան մէջ իր ունեցած կարեւորութեան մասին գերագնահատումի հակում»:

Յետոյ կ'աւելցուի.— Խորհրդային Գրողներու Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը «ի գիտութիւն կ'ընդունի Շահինեանի յայտարարութիւնը, հրաժարականը ետ առնելու ժամանակ, թէ իր պատճառաբանութիւնը քաղաքական սխալ մըն է»:

ԺԻՄԱ ԼՍԵՆՔ ՏԻԿ. Զ. ԵՍԱՅԵԱՆԸ

Տիկ. Զապէլ Եսայեան հետեւեալ նամակն ուղղած է Խորհ. Հայաստանին (մարտ 4).—

— Քիչ անգամ եմ գնում շուկայ, բայց եւ այնպէս երբեմն պատահում է եւ լաւ է, որ երբեմն այդ պատահում է, որովհետեւ ոչ մի տեղ թերեւս այնքան շօշափելի կերպով չենք ըզգում եւ չենք տեսնում այն կենցաղային փոփոխութիւնը, որ կրում է մեր քաղաքը՝ Երեւանը:

Մէկի համար, որ վաղուց չի գնացել շուկայ, այդ փոփոխութիւնն ըզգալի է անմիջապէս: Այժմ շուկան աւելի մաքուր է, ցուցադրուած ապրանքներն աւելի առատ են եւ լաւորակ, տեսակները բազմացել են, վաճառողները եւ գնողներն անհամեմատ աւելի մաքուր են հագնուած, մի խօսքով շատ զգալի փոփոխութիւնն անմիջապէս ուշադրութիւն է գրաւում: Մթերքները բազմազան են եւ լաւորակի, կարելի է լաւ ընտրութիւն կատարել:

Ահա այդպիսի դիտաւորութեամբ մօտենում եմ մսավաճառի ղօնակին, որ աւելի շատ պանքի ղօնակ է նըմանում, քան թէ մսավաճառի: Ջանում եմ որոշել, թէ ինչ կտոր պէտք է ընտրեմ, բայց այդ դառնում է անկարելի: Առեւտուր անելու համար պատրաստուած ղօնակից տեսնում են միայն կշիռքը, վաճառողի դէմքը եւ կշիռքի մօտ դրուած մի քանի կտոր միս, որոնք պատշաճ չեն իմ մտքի մէջ եղած ճաշին:

Ընտրութիւնը կատարում է վաճառողը յաճախորդի բերանացի ցուցմունքների համեմատ եւ այդ կատարում է խանութի անտեսանելի խորքում, այնպէս որ երբ վաճառողը բերում է մսի կտորը, որ ընտրել է իր հայեցողութեամբ, պէտք է վերցնել, ուրիշ ճար չկայ: Վաճառողի որոշումն անվերաքննելի է:

Այն ժամանակ լրջութեամբ կարգի եմ հրաւիրում վաճառողին, նրան յանդիմանում եմ իր վարմունքի համար:

Ընթերցողը կարող է գուշակել թէ ինչ է լինում հետեւանքը:

Դիմում եմ առաջին միլիցիոնէրին (ոստիկան), որ տեսնելով իմ զայրոյթըս, կարծում է թէ փող են գողացել ինձանից, երբ ասում եմ, թէ ոչ, փող չեն գողացել, նա այլ եւս չի հետաքրքրւում ինձնով: Դիմում եմ մի երկրորդին, ինձ ուղարկում է պարէտին մօտ, որ ի հարկէ իր տեղում չէ: Իմ միակ նպատակս է տեղեկանալ թէ ի՛նչ պէտք է անել նման պարագային, ինչպէս անել որ այդպիսի անշնորհք, ջղային եւ անկիրթ վաճառողները հասկանան, թէ այդպէս չի կարելի վարուել յաճախորդների հետ: Եւ ահա դիմում եմ մի ուրիշ միլիցիոնէրի, որ ինձ ուղարկում է թաղամասի միլիցիայի տունը: Այնտեղ պէտք է ասել, որ անմիջապէս հասկանում են իմ գանգատի բնոյթը, նոյն իսկ շնորհակալութիւն են յայտնում, որ կատարում եմ հասարակական պարտականութիւնը, բայց իրաւամբ ինձ ասում են, որ պէտք է վերադառնամ շուկայ, որտեղ միլիցիոնէրները յատկապէս պարտաւոր են հսկել կարգ ու կանոնին:

Վերադառնալով, ուրեմն, դիմում եմ առաջին հանդիպած միլիցիոնէրին, որ վարւում է պարտաճանաչօրէն, ցաւում եմ, որ չհարցրի նրա անունը. նա անմիջապէս ընկերանում է ինձ, գնում ենք մսավաճառի մօտ եւ այս անգամ մտնում ենք խանութ: Ես ուզում եմ միայն իմանալ այդ զարմանալի վաճառողի անունը,— Յարութիւն Յովհաննիսեան: Տեսնելով որ միլիցիոնէրն անձամբ արդէն ըմբռնեց, թէ ինչ տեսակի վաճառող է այդ մարդը, ես այլ եւս հեռանում եմ:

Մեր երկիրը հասել է ապրանքների առատութեան այնպիսի աստիճանի որ մենք պէտք է կարողանանք մեր ճաշակով ընտրութիւն կատարել եւ վաճառողները պէտք է ընդառաջ գնան մեզ:

ՄԱՄՈՒԼ

«ՆՈՐ ՕՐ»Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Աթէնքի Նոր Օրը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ իր 14րդ տարեդարձին առթիւ (25 մարտ).

— «14 տարիէ ի վեր այս ճամբուն վրայ ենք, հաւատաւոր ուխտաւորի պէս: Շատ դժուարութիւններու հանդիպեցանք, բազմաթիւ խոչընդոտներու դէմ պայքարեցանք, բայց քալեցինք անվհատ՝ յաղթանակին յոյսով: Ունեցանք թերութիւններ, ունեցանք սայթաքումներ, ակամայ եւ հարկադրական, բայց երբեք չդաւաճանեցինք մեզ առաջնորդող լուսաւոր իտէալին, մեր քաղաքական դաւանանքին՝ որուն հոգեւին փարեցանք, մեր ձախորդ եւ ուրախ օրերուն:

Այս թերթը եւ անոր դաւանակից թերթերը մէկ հպարտանք ունին, մէկ սփոփանք: Անոնք հաւատացին ցեղին իտէալին, պայքարեցան այդ իտէալին համար, զոհելով նիւթական, ֆիզիքական, ինչպէս նաեւ բարոյական միջոցներ:

«Նոր Օր» հպարտ է անոր համար, որ դրօշակ ունեցաւ, որուն ծալքերուն տակ համախմբուեցան այս գաղութին մեծերն ու պզտիկները, հաւաքաբար ծառայելու համար ցեղին եւ անոր հետապնդած նպատակներուն:

14 տարի բարձր բռնեցինք այդ դրօշը մեր տկար բազուկներով, դուրգուրացինք անոր վրայ, հսկեցինք անոր պատուին վրայ, ծառայեցանք զայն անարգողներուն դէմ եւ թոյլ չտուինք որ անզգամներ եւ դաւաճաններ անոր ձեռք երկարեն:

Մեր հպարտանքին մէջ մեծ բաժին ունին մեր աշխատակիցները, անոնք որ գրիչ շարժեցին մեզի հետ, միտք յոգնեցուցին եւ զօրավիգ եղան մեզի: Աշխատակից թէ թղթակից, ամէնէն տաղանդաւորէն մինչեւ ամէնէն համեստը, իրենց քրտինքը խառնեցին մերինին, առանց շահախնդրութեան, առանց ակնկալութեան եւ յարատեւօրէն, ներշնչուելով եւ սնունդ առնելով միեւնոյն ակէն ու աղբիւրէն, միեւնոյն լուսաւոր իտէալէն, որուն ետին կեցած էր ցեղին արշալոյսը:

Այս թերթին յառաջդիմութեան մէջ շատ մեծ է բաժինը մեր աշխատակիցներուն, որոնց նուիրումը, զոհաբերութեան ոգին ու տաք վերաբերումը զմայլանք կը պարտադրեն մեզի: Անոնք բախտակից եղան մեր լաւ ու գէշ օրերուն, թիկունք հանդիսացան մեզի, դիւրացուցին մեր առաքելութիւնը, այն համոզմամբ որ գաղափարական ու ցեղային գործ կը կատարեն, բարոյապէս աջակցելով եւ իրենց յարումով կորով ներշնչելով մեզի:

Մեր յաջողութեան մէջ աննշան չէ դերը մեր ընթերցողներուն, դաւանակից ըլլան կամ ոչ: Մեր սկզբնական շրջանի թերութիւններուն ներողամիտ աչքով նայեցան, հաւատք ու վստահութիւն ունեցան մեր վրայ, սիրեցին մեր խօսքը, հետեւեցան մեր քայլերուն, խանդավառեցին մեզ եւ խանդավառուեցան մեզմով: Անոնց եւ մեր կապը եղաւ սերտ, եղբայրական, հոգեկան: Անոնք կարօտով փնտռեցին մեզ, մենք ալ գուրգուրանքով մօտեցանք անոնց, փոխադարձ լաւ հասկացողութեամբ, շինարար, օգտակար եւ կարեւոր գործ մը գլուխ հանելու համար»:

Հ.Մ.Ը.Մ.

ՀԱՅ ՀԵԾԱՆԱՒՈՐԴ ՄԸ

ՆԻՍ.— Մարտ 28ին մեր քաղաքի Ֆրանքեւիտալական ակումբը կազմակերպած էր Փարիզ-Նիս մօթօսիքլէթի մրցում մը, որուն կը մասնակցի հայրենակից Կարապետ Ազօլլանեան բնիկ Զէնկիլէրցի, 20 տարեկան: Այս համեստ մարզիկը ցարդ մասնակցած է 24 վազքերու եւ միշտ յաջողութիւն շահած: Նիսի ֆրանսական թերթերը գովասանքով կը խօսին մեր հայրենակցի մասին եւ իր իւրաքանչիւր վազելուն լուսանկարը կը զետեղեն թերթի առաջին էջին վրայ: Ասկէ ամիս մը առաջ ալ, Կրընոպլ-Նիս վազքին մէջ 96 վազողներու մէջէն առաջնութիւն շահած էր:

Ազատ

Հայ արիներու ցերեկոյթը

— . —

Կիրակի, ապրիլ 5ին, Հայ Արիները կազմակերպած են ցերեկոյթ մը, Ժան Կուժոնի սրահին մէջ, տօնելու համար իրենց 11րդ տարեդարձը:

Արիներու ցերեկոյթները կ'ըլլան զուարթ եւ խանդավառ, մասնակցութեամբ, Փարիզի օտար խումբերու: Կատակերգութիւններու նիւթերը եօթը հովինաց խմբակներու ստեղծագործութիւններն են: Կ'արժէ տեսնել եւ քաջալերել: Անոնց տաղանդքը բեմին վրայ պիտի խանդավառէ բոլոր հայրենակիցները: Հանդէսը կը սկսի ժամը 2.30ին:

Ք. Ցաքչեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919-1921)

Մեր վաշտի Ա. եւ Բ. ջոկատները բռնած էին Կողբի դէպի արեւելք երկարող բլուրները որու անմիջական ստորոտէն կ'անցնէր խճուղին: Ժողովուրդին բեռները փոխադրող սայլերը, անասունները այդ խճուղիէն պիտի անցնէին, որու հանդիպակաց բլուրները բռնած էին թշնամի ուժերը: Մօտ մէկ ժամ տեւող ձոր մըն էր որ կ'երկարէր մինչեւ Փիրլու գիւղը: Մեր ընդհանուր մտավախութիւնը այդ խըռհովին էր, որու մէկ եզերքը մեր եւ միւս ափը թշնամի ուժեր կանգնած էին: Մեր վաշտի Գ. ջոկատը բռնած էր գիւղին վրայ իշխող բլուրները եւ թոյլ չէր տար որ թշնամին որ եւ է կողմէ մտնէ: Երկու կողմի սպասողական վիճակը երկու ժամ տեւեց: Ժողովուրդը իր ինչքերը բեռցած սայլերով մտաւ ձորին մէջ: Թշնամին ըսկսաւ խլրտիլ եւ քանի մը թեւով աշխատեցաւ գիւղ մտնել, բայց մեր Գ. ջոկատը աղահանքի բլուրներուն վըրայէն արդէն կը դառնար: Թշնամիին միւս ուժերը խճուղիին վրայէն յառաջացող ժողովուրդին վրայ ըսկսան յարձակիլ: Մեր Ա. Բ. ջոկատները ահելի կրակ մը բանալով թշնամին իր նախկին դիրքերը վերադարձուցին: Թշնամին իր յարձակումները կրկնեց թէ գիւղին եւ խճուղիին վըրայ, բայց ամէն անգամ խուճապով ետ կը քաշուէր: Վարդան Բակուրի Բ. վաշտը արդէն սկսած էր թշնամին նեղել իր կողէն: Երկու ժամ տեւեց մեր կռիւը: Թշնամիին հսկայական բազմութիւնը խուճապահար դէպի Ղամըշլու եւ դէպի Ազրակ գիւղերը ըսկսաւ քաշուիլ: Կողբի միւս թշնամի գիւղերը շատ ուշ մնացած էին: Մինչեւ անոնց երեւան գալը եւ հասակ ցցելը մենք ամբողջութեամբ Փիրլուի վըտանգաւոր կամուրջը անցած եւ տափարակ մը հասնելով նահանջի վըտանգաւոր գիծը կտրած էինք: Դեռ մինչեւ Ղարաղալայ որ մեր իսկական ապաստան վայրն էր, շատ ճամբայ եւ տարածութիւն ունէինք: Այդ տարածութիւնը մեզի համար անորոշ էր, մի գուցէ Մոլլա-Կամարի թշնամի ձիաւոր ուժը գիշերը բռնէ Ղարաղալայի կամուրջը եւ այսպէս հեռուէն կտրէ մեր նահանջի ճամբան: Մտավախութիւն մը որ եթէ ճիշդ ըլլար, աւելի սարսափելի էր: Երբ դեռ այս մտավախութիւնը մեր մտքէն կ'անցնէր, ժողովուրդը կանգ առաւ եւ բերնէ բերան լուր տարածուեցաւ թէ թշնամին բռնած էր Ղարաղալան:

Մեր թիկունքի եւ կողերու վախը չկար, թշնամին մեզ չէր հետապնդեր, միայն մեր առջեւի Ղարաղալայի վըտանգն էր ցցուած մեր դէմ: Որոշուեցաւ որ լաւ կռուող տղոցմէն 50 զինուորով ես եւ Վարդան Բակուր երկու թեւով յառաջանանք դէպի Ղարաղալայ: Շատ արագ գործի անցանք: Ղարաղալայի աւերակները եւ տեղ տեղ ցցուող բլուրները երեւացին եւ անոնց վրայ մարդոց եւ ձիաւորներու շարժումներ նկատեցինք: Շըղթայ կազմելով սկսանք մօտենալ: Բըլուրի ձիաւորները աւելի արագ եւ աւելի անտարբեր դիրք առին եւ հանդարտօրէն մեզ կը յառաջանային: Թշնամի ձիաւորներ չէին: Մեր ձիաւորներն էին Իգտիրէն ղրկուած, Ղարաղալան պաշտպանելու համար: Լուր տուինք ժողովուրդին: Ղարաղալայի աւերակները միայն կրնան հարազատ պատկերը տալ այն գիրկընդխառնումին եւ ողջագուրումին որ տեղի ունեցաւ մեր մէջ, մեր եւ ժողովուրդին միջեւ: Կողբի անձնուէր ժողովուրդը խոր երախտագիտութեամբ, քաղցր եւ տպաւորիչ անկեղծութեամբ բաժնուեցաւ մեզմէ, անցաւ Ղարաղալան, ցրուելու համար օտար գիւղերու մէջ, տարագրութեան սեւ մրուրը անգամ մըն ալ ծծելու համար: Մենք այդ գիշեր մնացինք Ղարաղալայ կամուրջին վրայ, իբրեւ վերջին դիրք Մոլլա-Կամարէն եւ Կողբէն յետոյ:

3.— ԻԳՏԻՐԻ ԴԱՇՏԻՆ ՎՐԱՅ

Թշնամին մեր զօրամասը Մոլլա-Կամարէն, Կողբէն հանելով նետած էր Իգտիրի դաշտին վրայ: Մենք չկըրցանք պահել այն լեռնային սահմանը որ կ'երկարէր Կողբէն, Բարթողեան լեռնաշղթայէն Հայկական ամբողջ Պարը մինչեւ Օրկով: Ահագին տարածութիւն մը, զոր մօտ տասը հազարնոց բանակ մը հազիւ կրնար պահել: Մեր զօրամասը սկսաւ կծկուիլ եւ ամփոփուիլ Իգտիրի շուրջը: Ուրիշ ելք չկար: Նոյն իսկ այդ կրճատուած, կծկուած տարածութիւնը մեծ էր մեր զօրամասի թիւին հետ բաղդատելով: Հայաստանի հրամանատարութիւնը ուրիշ օգնական զօրամասեր չէր կըրնար հասցնել մեզի: Բոլոր զօրամասերը կռուի բռնուած էին զանազան ճակատներու վրայ: Կարսը իր Մերտենեկը եւ Օլթին ունէր, Ալէքսանդրապոլը իր Աղպաբան, Դիլիջանը իր Գարադոյունլիի ձորը, ու անդին Զանգեզուրը եւ Ղարաբաղը մշտական հըրաբուխներ դարձած էին: Ղամարլուի ուղղութեամբ Պէօյիւք Վէտին կար, Երեւանի քթին տակ եօթը վերստի վրայ, Զանգիբասարի 20է աւելի ապստամբ թաթար գիւղերու դժգոհութեան կաթսան կ'եռար: Քաղաքական ու պետական խնդիրները ինձ անմատչելի էին, ի՛նչ կ'անցնէր կը դառնար, թէ ինչո՞ւ ապստամբած էին չէի գիտեր, եւ գիտնալն ալ անհրաժեշտ չէր: Ոչ մէկ զինուոր պէտք չէ գիտնայ թէ ի՛նչ պատճառներու արդիւնք են այս ամէնը: Այդ մասը պետական քաղաքական մարդոց գործն է, զինուորին կը մնայ կռուիլ եւ յաղթել:

Այս ամէնուն մէջ ես մէկ բան կըցայ հասկնալ,— Հայաստանի սահմաններու Քիւրտն ու Թուրքը, Թաթարը չէին ուզեր տանիլ հայկական կառավարութեան մը վարչութիւնը, չէին ուզեր, նոյն իսկ եթէ այդ կառավարութիւնը կաթով ու մեղրով կերակրէր զիրենք: Անոնք իրենց դժգոհութիւնը կ'արտայայտէին հետեւեալ կերպով.

— Կիտին սօրուն շու էրմէնիլէրէ քի սիզէ քի՞մ վէրտի շու պէյլիկի»: (Գացէք հարցուցէք այդ Հայերուն թէ ո՞վ տուաւ իրենց այդ անկախութիւնը):

Մեր ապստամբ թշնամիներուն հետ լեզու գտնել անհնար էր: Միակ լեզուն եւ հասկացողութիւնը կռիւն էր, որ արդէն ծայր տուած էր ամէն ուղղութեամբ:

Ի՛նչ դժնդակ օրեր էին, նորակազմ կառավարութիւն մը, աւերակ երկիր մը, աղքատութիւն, չքաւորութիւն ամէն կողմ. Նոր կեանքի կոչուած զօրք, համատարած ապստամբութիւն: Իսկապէս սրտցաւ Հայու մը լացը կու գար:

Կողբի մեր նահանջը յաղթանակ մըն էր: Յաղթանակներ կան որոնք պարտութեան մը հաւասար են. Նահանջներ կան որ յաղթանակէ մը աւելի արժէքաւոր են:

Ց. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(7)

(Շար.)

Վենիզելոս թաղուեցաւ հոն ուր պարզած էր ապստամբութեան դրօշը

Կիրակի առտու աչադին բազմութիւն մը եւ պաշտօնական անձեր տասը քիլոմեթր ճամբայ հետեւեցան Վենիզէլոսի դագաղին, որ զետեղուեցաւ իր վերջնական հանգստարանը, Ակրոթիրիոնի Ս. Եղիա վանքին մէջ (Կրետէ): Թաղումը կատարուեցաւ ժամը 1ին եւ չափազանց սրտայոյզ տեսարան մը պարզուեցաւ, երբ Յունաստանի բոլոր քաղաքներէն բերուած հողը նետեցին գերեզմանին վրայ: Պատուոյ զօրագունդ մը վերջին հրաժեշտի համազարկը արձակեց:

Ակրոթիրիոն, որ յունարէն կը նշանակէ հրուանդան, պատմական վայր մըն է, ուր Վենիզէլոս կրետացի ապստամբներուն գլուխն անցած ապստամբութեան դրօշը պարզեց 1897ի սկիզբը: Եւրոպական մարտանաւերը հրաման ստացած էին ռմբակոծել Ակրոթիրին: Գերմանական «Աւգուստա» մարտանաւը կրակ բացաւ, յետոյ թնդանօթ արձակեցին Անգլիացիները, ապա Ռուսները: Երեք անգամ յունական դրօշը տապալեցաւ եւ կրետացիները երեք անգամ նորէն պարզեցին: Ֆրանսացիները եւ Իտալացիները կրակ չբացին, պատրուակելով թէ իրենց խարսխած դիրքը թոյլ չիտար: Վենիզէլոս բողոքեց իտալացի ծովակալ Քանէվարոյի, որ հրամանատարն էր եւրոպական մարտանաւերուն: «Վերջապէս ի՞նչ կ'ուզէք», հարցուց ծովակալը: Վենիզէլոս պատասխանեց.

— «Կ'ուզենք կամ Յունաստանի միանալ եւ կամ մեռնիլ»:

— Կը ցաւիմ, պատասխանեց ծովակալը, որովհետեւ չեմ կրնար տալ ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը»:

Ռուսաստանի Նիքոլա ցարը երբ իմացաւ թէ մարտանաւերը կրակ բացած են յունական դրօշին դէմ, որուն վրայ խաչ մը կը գտնուի, ճոխ նուէր մը ղրկեց Ս. Եղիայի վանքին: Կրետացիներու այս հերոսական սկզբնաւորութիւնը ի վերջոյ յանգեցաւ ազատագրման:

Քանի մը ամիսէն փառաւոր յիշատակարան մը պիտի կանգնի Ակրոթիրոնի վրայ:

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ
(Սուրիա, Պաղեստին, Անդրյորդանան)

Էմիր Ապտուլահ, Անդրյորդանանի վեհապետը, կոչ մը ուղղեց բրիտանական հոգատար իշխանութեան, առաջարկելով որ Ֆրանսական կառավարութենէն խնդրէ՝ արաբական միութեան մը վերածել Սուրիան եւ Անդրյորդանանը. եւ կամ, Անդրյորդանանն ու Պաղեստինը միանան եւ դաշնագիր մը կնքուի Մեծն Բրիտանիոյ հետ, յարեւմեան ազլեւիրաքեան դաշինքին: Էմիրը ազդարարութիւն մըն ալ կ'ուղղէ իր կոչին մէջ, համաձայն Լոնտոնի թերթերուն տեղեկութեանց: Եթէ այսպիսի միացեալ պետութիւն մը չկազմուի, «Անդրյորդանան պիտի հարկադրուի հետեւիլ Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ արաբ ազգայնականներու օրինակին»: Իր կարծիքով, Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ արաբական շարժումներուն ազդեցութիւնը արդէն կը զգացուի Անդրյորդանանի մէջ եւ, «եթէ իր ծրագիրը հաւանութիւն չգտնէ, ծանր հետեւանքներ պիտի պատահին շատ չանցած»:

Այս կոչը մեծ զարմանք պատճառեց Լոնտոնի մէջ, որովհետեւ հռչակաւոր Լօրընսը, որ հեղինակն է արաբական կայսրութեան ծրագրին, իր «Իմաստութեան Եօթը Սիւները» գրքին մէջ երկրորդական դեր կուտար Էմիր Ապտուլահի, զայն բաղդատելով իր կրտսեր եղբօրը՝ Իրաքի Ֆէյզալ Թագաւորին հետ:

Ամէն պարագայի մէջ, այս կոչը կը զուգադիպի շատ փափուկ շրջանի մը, քանի որ ճիշդ այս միջոցին խռովայոյզ վիճակ մը կը ներկայացնէ արաբական աշխարհը: Մասնաւորապէս վտանգաւոր կը համարուի Զատիկը, երբ կը զուգադիպին երեք դաւանանքներու տօները.— քրիստոնէական Զատիկը, հրէական Պասէքը եւ իսլամական Նէպի Մուսան:

Արաբները կ'ըսեն թէ Մեծն Բրիտանիա Համարաբեան Դաշնակցութիւն մը խոստացաւ իրենց եւ թէ վերջնական հաւաստիքներ տրուեցան գնդ. Լօրընսի միջոցաւ: Մինչդեռ, ահա կը տեսնեն որ Պաղեստին՝ իրենց երկիրը՝ կը լեցուի Հրեաներով:

Ոչ միայն Արաբները, այլեւ ծայրայեղ Սիօնականները յայտնապէս կը տրտնջան Անգլիոյ դէմ:

Մինչ այս մինչ այն, Երուսաղէմի բրիտանական ոստիկանութիւնը սկսած է խստացնել ճամբորդներու հսկողութիւնը: Ոստիկանները կը կեցնեն բոլոր ինքնաշարժները եւ կը խուզարկեն, որպէսզի Արաբները Երուսաղէմ չխուժեն: Մարտ 30ին արաբական երեք օրաթերթեր հրաշունչ յօդուածներ հրատարակեցին, շատ աւելի գրգռիչ քան առաջ: Այդ գրութիւններով օգնութեան կը հրաւիրէին դրացի երկիրները, «փրկելու համար Պաղեստինը ուր սպառնալիքի տակ են իսլամական սրբավայրերը»:

Երկու օր առաջ զինեալ հրոսախումբ մը 12 ինքնաշարժներ կեցուց Նապլուսի արաբական շրջանին մէջ, ծանրապէս վիրաւորելով ոստիկան մը: Յարձակողները ճանչնալով Թուրք հիւպատոսը, չդպան անոր:

Զատկի առթիւ կացութիւնը ծանր կը համարուի նաեւ անոր համար որ, 25,00 արաբ արիներ (սկաուտ) պիտի համախմբուին Երուսաղէմ, Նէպի Մուսայի տօնին առթիւ: Հրեաներն ալ իրենց կարգին ունին պաշտպանողական դաշնակցութիւն մը որ կը բաղկանայ 5500 երիտասարդներէ, բոլորն ալ կազմակերպուած՝ շաբաթական մարզանքներով: Կ'ըսուի թէ ասոնք զէնքի գաղտնի պահեստներ ունին գիւղական գաղութներու մէջ:

Հաուփթման ելեկտրական աթոռին վրայ

Հաուփթման, որ մահուան դատապարտուած էր իբրեւ առեւանգիչն ու սպանիչը գնդ. Լինտպէրկի երախային, ելեկտրական աթոռին վրայ պիտի նստէր երէկ, երեքշաբթի, իրիկուան ժամը 8ին: Վերջին պահուն նախկին փաստաբան մը յայտնեց թէ ինքն է առեւանգիչը, սակայն երբ ձերբակալեցին եւ հարցաքննեցին, ետ առաւ իր խոստովանութիւնը: Մահապարտը դիմած էր Ներումներու Ատեանին, բայց մերժուեցաւ: Մահապարտին կինը վերջին տեսակցութիւնը ունեցաւ երկուշաբթի օր: Կառավարիչ Հօֆման, որ նախապէս յետաձգած էր մահավճիռին գործադրութիւնը, չորս ժամուան խորհրդակցութենէ մը յետոյ յայտնեց թէ այլեւս բան չի կրնար ընել: Վճիռը վերջնապէս հաստատուած ատեն, դատաւոր մը մարեցաւ եւ բժիշկ կանչեցին, իսկ ընդհ. դատախազ Վիլէնց շատ գոհ էր որ իր տեսակէտը յաղթեց:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ Թագաւորը միտնջենական Թիապարտութեան վերածեց գնդ. Վելչեւի եւ հազարապետ Սթանչեւի մահավճիռը, նկատի առնելով անոնց վայելած ժողովրդականութիւնը: Երկուքն ալ ամբաստանուած են իբրեւ դաւադիր եւ մերժեցին ներում խնդրել: Միւս կողմէ, Սօֆիայի զինուորական ատեանը կախաղանի դատապարտեց երկու հոգի եւս, ներքին գործերու նախկին նախարար Քրում Քոլեւը եւ գնդ. Քալէնտէրովը, դարձեալ իբրեւ դաւադիր:

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ կառավարութիւնը որոշեց 5,100,000 ֆրանք ծախսել եւ 40 ռազմական օդանաւեր շինել անմիջապէս:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՐԶՊԱՆ կոմս տը Մարթէլ, որ Փարիզ եկած է սուրիական պատուիրակութեան հետ, ուրիշ պաշտօնի մը պիտի կոչուի: Իր յաջորդը չէ նշանակուած տակաւին: Կը կարծուի թէ զինուորական մը պիտի ըլլայ:

ՆՈՐ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ պատահեցաւ Մանչուրիոյ եւ Մոնկոլիոյ սահմանին վրայ, մարտ 29ին: Մոսկուա պատասխանատու կը հռչակէ ճափոնական կառավարութիւնը:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ—ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Պանեօ-Քաշանի Արծիւ ենթակոմիտէին կողմէ
4 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 22 Sentier de la Roue, Bagneux
ընկ. Պօղոս Մալխասեանի բնակարանին մէջ:
Կը խօսին ընկերներ Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ եւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին, երգ, արտասանութիւն:
Մասնակցութեան համար 2 ֆրք.

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ

2 Ապրիլ, հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, Ռուսական Քոնսէրվաթուարի շէնքին մէջ (գետնայարկ), 26 Ավընիւ տը Թօքիօ
Պ. ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆ առարկայօրէն պիտի քննէ
Արտասահմանի հայութեան ազգային պահպանման պէտքն ու միջոցները:
Սրահը կը բացուի ժամը 8.30ին:

Ներկայացում—Պարահանդէս

կազմակերպուած Տիգրանակերտի եւ Շրջ. Հայրենակցական միութեան Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ
4 Ապրիլ շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս
Renardի սրահին մէջ, 12 rue Renard, մէթրօ Hôtel de Ville
Ղեկավարութեամբ դերասան Ուզունեանի՝ կը ներկայացուի ԱՆՄԵՂ ՋՈՀԸ եւ ՊԱՂՏԻԿԻ ՆՇԱՆՏՈՒՔԸ (զաւեշտ):
Կ'երգեն՝ Ա. Սրուսեան եւ Օր. Փոլատեան:
Կէս գիշերէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր:
Ընտիր ճաշ, կը նուագէ Եփրատ նուագախումբը
Ղեկավարութեամբ Պ. ՕՆՈՍԵԱՆի:
Ճոխ պիւֆէ
Մուտք՝ 7.50 եւ 5 ֆրք.
Տոմսերը կը ծախուին Փարիզի մէջ՝ Պ. Պ. Եփրեմեանի Նպարավաճառատունը, 1bis Hautefeuille, Ժօզէֆ Հաքիմ, 31 rue du Caire, սափրիչներ՝ Անդրէասեան, 26 rue Vade, Ա. Յակոբեան, 26 rue Boussingault:

Յ. Կ. Խաչի Օրը Մարսէյլի մէջ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ S. F. I. O.ի երկրորդ բաժանմունքի կանանց կազմակերպութեան
Պատուոյ Նախագահութեամբ Պ. ՀԱՆՐԻ ԹԱՍՕի
(Երեսփոխան եւ քաղաքապետ Մարսէյլի)
Եւ նախագահութեամբ Պ. Մ. ՔԱՆԱՎԵԼԼԻի
(Նախկին երեսփոխան եւ ընդհ. քարտուղար Պուշ տիւ Ռօնի S.F.I.O.ի)
19 Ապրիլ, կիրակի օր ժամը 2.30ին Salon Florideի մէջ
Գեղարուեստական հաճելի բաժին, մասնակցութեամբ ֆրանսացի եւ հայ արուեստագէտներու՝ երգ, պար եւ արտասանութիւն: Հայերէն ու ֆրանսերէն բանախօսութիւն: Մուտք 3 ֆր.
(Ձեռնարկին լրջութիւնը եւ կարեւորութիւնը կը ստիպեն մեզ խնդրել.— կարգապահութիւն, վայելուչ արտաքին եւ երախաներու (12էն վար) բացակայութիւն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի «Եգիպտացի» կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Լ. Զօրմիսեանի, իր սիրելի զաւկին կորուստին առթիւ:

×

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Լ. Զօրմիսեանի եւ իր պարագաներուն, իրենց որդւոյն ցաւալի մահուան առթիւ:

×

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն իր շրջանի բոլոր ընկերներու կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Լ. Զօրմիսեանի եւ իր տիկնոջ՝ իրենց սիրելի զաւկին դառնաղէտ եւ կսկծալի մահուան առթիւ:

×

Լիոնէն ընկերներ Թ. Այվազեան, Կ. Մանուկեան, Ս. Թիրիաքեան եւ Վ. Սէֆէրեան իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. Լ. Զօրմիսեանի, իր զաւկին՝ փոքրիկն ԶԱՒԷՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

×

Խորին ցաւակցութիւնս՝ կուսակցական ուսուցչիս եւ յարգելի ընկերոջս ընկ. Լ. Զօրմիսեանի եւ իր պարագաներուն, իրենց սիրելի զաւկին կսկծալի մահուան առթիւ:

Մարսէյլ ՅՈՎՀ. ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Գ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Վայանսի Մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը, 9 Ապրիլ հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ մեր պաշտօ. ժողովը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական ընդհ. Ֆրանսայի շրջանի պատգամ. ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ շաբաթ երեկոյ եւ կիրակի 4 եւ 5 Ապրիլ, հայ սափրիչներու սրահին մէջ, 7 rue des Bernardins, Paris (5e):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Արամ Մանկասարեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին՝ Կարապետ Մանկասարեանը, որ 1928ին Յունաստանէն Ֆրանսա փոխադրուած է Նիւ Իօթ Բըլիֆի կողմէ, ագարակներու մէջ աշխատելու համար: Իր հասցէն գիտցողները հաճին իմացնել Մանկասարեանի 4 rue de la Défense Issy-les-Moulineaux, Seine:

Յ. Հ. Կ. Խաչի Օրը եւ Թէյասեղան

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Ապրիլ 5ին (Ծաղկազարդի առթիւ) Բանիկեանի սրճարանին մէջ
6, Պուլըվար Ռուտէն Մուտք 2 ֆր. (թէյը միասին)
Գեղարուեստական ճոխ բաժին իր զաւակի սաներուն կողմէ
Երգ, խմբերգ, արտասանութիւն՝ անդամուհիներէն

Դերձակատուն
ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆ
31 Route de Choisy, Ivry s/Seine

Հեռաձայնել Italie 13—45
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ֆրանսական եւ անգլիական կերպասներու:
Վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած աշխատանք, չափաւոր գին:
Ստացած ենք ամառնային գեղեցիկ կերպասներ-
Զատիկի առթիւ ձեր շինելիք հագուստներուն համար դիմեցէք մեր դերձակատունը:

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը
ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Mr. le Prince, Paris (6). Métro: Odéon. Tél. Danton: 88-65,
Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն ամէն տեսակ գրքեր:
Արդիական կազմատուն: Տպագրական գործեր:
Աշխարհիս բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

Etablissements de TOLEDO MARCEL
15 rue de la Poulaillerie 15, Lyon
BONNETERIE EN GROS

Արանց եւ կանանց գուլպաներ, ներքնազգեստներ:
Առաջնակարգ տեսակ, անմրցելի գին եւ ՍՕԼՏ:
Մարշէճիներու համար ամենայեղջուած գիներ:
Կը խօսինք ՀԱՅԵՐԷՆ եւ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ:

Րաքի ՏԱՐԸՃԱ
Raki DARIDZA

Խմեցէք եւ խորհուրդ տուէք ձեր բարեկամներուն լաւագոյն խաղողէ պատրաստուած անխարդախ եւ կազդուրիչ
ՐԱՔԸ ՏԱՐԸՃԱՆ
Դիմեցէք **RURIK**
46, rue Fontenay
MONTROUGE (Seine).
Tél. Alésia: 46-40 եւ 46-41
Այսկտրօնով՝ 25 լիտր ապսպրանք տուողներուն կը տրուի կէս լիտր նուէր:

ԾԱԽՈՒԻ ՏՈՒՆ

4 սենեակ, 2 մեծ խոհանոց, պարտէզ, ջուր, ելեկտրականութիւն, կօյուղի, (երկու առանձին լօժըման), դպրոցին, մաղձէն հանրակառքին մօտ: Տունին արժէքը 50.000 ֆր., մեկնումի պատճառաւ ծախու է 20.000 ֆր.ի: Դիմել՝ 20 rue Mme Curie, Bagneux, (Seine)

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

կարուհիներ որոնք գիտնան կարել բօլ, փէշ, քօրսաժ եւայլն: Լաւ վճարում: Դիմել Պ. Մարտիկեանի 8 rue Poissonnière, Paris, Métro Sentier.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi.

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — ԹԻՒ (7)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԵ՞Ր ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼՃԻՈՅ ՄԷՋ

Գերմանական առաջին բանակներուն Պրիւսէլ մուտքը անսովոր ու չարագուշակ տեսարան մը պարզեց: Փողոցներն ամայացած էին, գոցուած պատուհաններուն ետին վարագոյր մը չէր շարժեր: Նուագածու զօրքերուն թմբուկներն ու սրինգները, թափառաշրջիկներու նմանող երկար ու գորշ բանակին վերեւ, այլանդակ եւ անախորժ կը հնչէին:

Ժամը 3ին առաջին զօրամասը զգալապէս ուժասպառ, մեքենաբար այլ վարանոտ համաչափ քալուածքով Մեծ Հրապարակը մտաւ, անոր ետեւէն Ուհլանները, ձիերու վրայ հեծած շքեղօրէն, չորսական կարգով: Յետոյ տարօրինակ տեսարան մը պարզուեցաւ: Նախ ձի մը քարերուն վրայ ոտքը սահելով ինկաւ, յետոյ ուրիշ մը: Կարծես Պրիւսէլի քարերն անգամ ասպատակողներուն դէմ կ'ըմբոստէին:

Քանի մը վայրկեան վերջը այդ յաղթական մուտքին բոլոր հմայքն ու մեծութիւնը չքացած էր: Ձիերն ու անոնց վրայ նստողները գետինը նետուած էին:

Քաղաքապետարանի մեծ սանդուղներուն առջեւ քաղաքապետը գերմանացի հրամանատարին կը սպասէր: Անոնց մէջ տեսայ զօրավար Եարօցքին, որուն առած մեծ քայլերը իր փոքր կազմուածքին հակադրութիւնն էին, մարմինը դէպի յառաջ ցցած, ձեռքը սուրին վրայ: Քաղաքապետին աշխատասենեակը մտան, դուռը գոցուեցաւ:

Խաղաղութիւն ու շփոթ. մինչ թշնամի զինուորները ներս մտան ամբողջական շէնքը գրաւելու համար: Իսկ ես գրասենեակիս մէջ առանձին հրահանգի սպասեցի: Երկար սպասելու պէտք չունեցայ, գօթական սենեակը առաջնորդող դուռը յանկարծ բացուեցաւ, եւ եւս դարձայ եւ սեմին վրայ տեսայ զօրավարը:

Կանոնաւոր կերպով բարեւեց. յետոյ հաղորդեց իր հրամանները:

— Հոս պիտի պառկինք, կարգադրեցէք որպէսզի վեց անկողին ներս բերուին, նաեւ կահ կարասի եւ ճաշելու համար խոշոր սեղան մը:

— Ըսէք որ ինծի համար ալ անկողին մը բերեն, ըսաւ քաղաքապետ Մաքս, որ այդ միջոցին երեւցած էր: Եւ այս պարոններուն կերակուրը պատրաստող ճաշարանապետին ըսէք որ իր հրամաններն ինձմէ պիտի ըստանայ ...

Զօրավարը հազիւ քիչ մը հեռացած էր երբ փսփսաց.— Ձեմ ուզեր այս շէնքը առոնց յանձնել:

Այսպէս Մաքս իր պաշտօնին վրայ մնաց եւ իր սուր ակնարկը բան չէր փախցներ: Օրինակի համար, ան տեսաւ թէ ինչպէս կարգ մը վարձուած լրտեսներ իրենք զիրենք բացէ ի բաց ցոյց կուտային եւ գերման սպաներէն հրահանգ կը ստանային: Այս «գործակալ»ներէն ոմանք մեզի հետ էին առանց կասկած արթնցնելու: Բայց ամենակարեւոր յայտնութիւնը որ պատահումով մեր ձեռքը հասաւ, Պիւ... ճիգայի վրայ կատարուած արշաւանքին Անվերսէն կանխամտածուած քննելու պարագան էր: Կարգ մը սնտուկներ բերուած էին որոնց մէկը քանի մը վայրկեան բացուած եւ անհսկելի մնացած էր, առոնց պաշտպանութիւնը յանձնուած մարդը ուրիշ գործով զբաղած ըլլալով:

Դէզ մը քարտէսներ տախտակամածին վրայ թափեցան եւ քաղաքապետը զանոնք տեսնելով անձնական ուսումնասիրութեան համար քանի մը հատ վերցուց: Անոնք Պրիւսէլի, Անվերսի եւ Ռօթէրտամի մանրամասնուած քարտէսներն էին, մակագրուած «Թերթ առաջին տպագրութիւն 1914»: Թերթերու վրայ սեւ գոյնով ուրուագծուած, կը նշանակէին կայարանները, զօրանոցները, հիւանդանոցները, ապահովուած պահեստները ու քաղաքապետական հաստատութիւնները, ուրիշ բոլոր մանրամասնութիւններով, արշաւող բանակներու համար գործածուածներուն նման, որոնք սովորաբար ծախուածներէն բոլորովին տարբեր էին:

Մաքս խնամքով պահեց գրաւած այս քարտէսները, ապագային ցոյց տալու դիտումով:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ՆՐԹԵԽԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 2 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 2 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3079

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՅՈՒՍԱԽԱԲՈՒԹԻՒՆ

Ներգաղթի լիազօրը երէկ «Հայաստանաստ» թերթերուն մէջ հրատարակել տուած էր պաշտօնական դեկոյց մը, ուր կ՚ըսէ.—

1. « Սրանով յայտնում եմ ի գիտութիւն բոլոր շահագրգռողներին որ առաջին կարաւանին մեկնումի թուականը դեռ եւս որոշ չէ»:

2. « Բանակցութիւնները շարունակւում են փրանսիական պատկան իշխանութիւնների մօտ, պարզելու համար շոգենաւային եւ երկաթուղային դրանսպորտի (փոխադրութիւն) պայմանները: Արդիւնքի եւ յարակից մանրամասնութիւնների մասին պիտի հաղորդուի հետագային »:

Տասը օր առաջ, Մարսէյլի մեր թղթակիցը վերջնաբեմբ կը հաղորդէր աննպաստ լուր մը, քաղելով նոյն կառավարութեան շրջանակներէն:

Պարտք սեպեցինք ստուգումներ կատարել, երկու անգամ հարցումներ ուղղելով Հօկի կեդրոնին եւ մէկ անգամ ալ՝ Բարիզի գործակալի դիւանին:

Մեզի տրուեցան խուսափողական պատասխաններ:

Մէկ աղբիւրը կը հաւաստէր թէ ներգաղթի առաջին կարաւանը ճամբայ պիտի ելլէ մինչեւ ապրիլ 10 – 15, միւսը՝ անդամ նալով մեր ստացած լուրը, շոգենաւի խնդիր մը կը յիշէր, առանց որ եւ է մանրամասնութիւն հաղորդելու:

Ուրեմն, չհրատարակեցինք մեր ստացած լուրը, քանի որ աղբիւրներ ալ կը հաստատէին անոր վաւերականութիւնը, յաւելեալ մանրամասնութիւններով:

Եւ ահա Պ. Շահվերտեանի պաշտօնական դեկոյցը,— «առաջին կարաւանին մեկնումի թուականը դեռ եւս որոշ չէ»:

Կը նշանակէ թէ՝ անոնք որ բեռ. կապեր են գոնէ նոր եռամսեակէն առաջ մեկնելու, մատնուած են անորոշութեան: Այսինքն, պիտի հարկադրուին եռամսեայ վարձք մը եւս վճարել, եթէ կարաւանը ճամբայ չելլէ ապրիլ 15էն առաջ:

Ինչո՞ւ այս անստուգութիւնը: Ի՞նչ նոր դժուարութիւններ ծագած են:

Խնդիրը փափուկ հանգամանք ունենալով, չենք ուզեր մանրամասնութեանց մէջ մտնել:

Կը բաւէ ըսել թէ — որքան կրցանք ստուգել — պայման դրուած է որ փոխադրութիւնը կատարուի Ֆրանսական շոգենաւով, եթէ նոյնիսկ 100,000 ֆրանք աժան առաջարկեն օտար նաւեր:

Ցաւոյ, ձրի փոխադրութեան իրաւունք պիտի տրուի միայն անոնց որ գործաւորիկ են:

Թերեւս ուրիշ առարկութիւններ ալ կան որ անծանօթ կը մնան մեզի:

Ամէն պարագայի մէջ, նոր յուսախաբութեան մը առջեւ կը գտնուի արձանագրուած, մաղուած եւ անցագիր ստացած բազմութիւնը,— եթէ չենք սխալիր՝ 800 հոգի, իբրեւ առաջին կարաւան:

Փարիզի ռամկավար օրկանը խմբագրական մը նուիրելով Պ. Շահվերտեանի դեկոյցին, կ՚ողբայ «սրտի խնկական մորմոքով ».

— « Պէտք է ընդունիլ թէ «Յոռ հրաժեշ»ի համբերութեան հարց դարձաւ այս ներգաղթը: Ամիսներ՝ արձանագրութեան համար, ամիսներ՝ Երեւանի վաւերացումին համար — դեռ մէկ մասին վաւերացումն ալ չէ եկած — եւ հիմա ալ ուշացում մը՝ երկաթուղիի նաւու փոխադրութեան կարգադրութեան երեսէն»:

Եւ այս առթիւ, միամիտ հարցումներ.

— « Պէ՞տք էր որ ամիսներ առնէր երկու հազար հոգիի արձանագրութիւնը:

Պէ՞տք էր ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՈՎ կատարուած արձանագրութիւն – ներու վաւերացումը Երեւանի մէջ դիւանական եւ պաշտօնական մեքենայութենէն աւելի ժամանակ առնէր. քանի որ նոր քննութիւն այնտեղ գործնական եւ նոյնիսկ հնարաւոր չէ:

Պէտք չէ՞ր որ փոխադրութեան պայմաններու հարցը կանխատեսուած եւ կարգադրուած ըլլար»:

Հաստուած մը եւս, իբրեւ լրացուցիչ .

— « Այս ներգաղթի աշխատութիւնները սկսան 1935 սեպտեմբերի սկիզբը. կը նշանակէ ութ ամիս անցած եւ գոնէ ապրիլն ապահով է թէ պիտի բարդուի անոր վրայ, մինչեւ որ ներգաղթողները տեղ հասնին:

Եթէ այդ ներգաղթի ծրագիրը 1935ին համար էր, ընդունելու է թէ չափազանց անքացատրելի եւ անարդարանալի բան է անոր իրագործումը հասցնել մինչեւ 1936ի հինգերորդ ամիսը եւ շատ բան կը պակսեցնէ լուրջ գործի մը համար անհրաժեշտ ճշդապահութեան եւ արտացաւութեան յատկանիշներէն»: (31 մարտ):

Երբ այսքան վրդովուած են «բարեկամները», ի՞նչ կրնային ըսել «թշնամիները »...

Ըսենք առանց վերապահութեան,— խորին դառնութիւն՝ ոչ թէ անոր համար որ նոր դժուարութիւն մը, թերեւս արկած մը պատահած է, ներգաղթի ճամբուն վրայ, այլ անոր համար որ՝ «Հայաստանասէրները» դեռ նոր կը սթափին: Ուրիշ խօսքով, նոր կը խոստովանին թէ Երեւանը պարբերաբար ներգաղթ կը խաղայ, բայց երբեք « լուրջ գործ »ի մը տեղ դրած չէ զայն:

Տարիներ եւ տարիներ բացատրեցինք, յայտարարեցինք, յիշեցուցինք թէ Երեւանը չունի հիմնական քաղաքականութիւն՝ ներգաղթի մասին:

Ամբողջ տասը տարի աղաղակեցինք թէ ներգաղթը պետական գործ է եւ կը պահանջէ ոչ միայն կանխորոշ ծրագիր ու համապատասխան վարկ, այլեւ սերտ եւ լայն գործակցութիւն՝ Արտասահմանի հետ:

Մարդիկ այս բոլորը հռչակեցին թշնամութիւն: Եւ,— կը շարունակենք վաղը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ՄԱՆՐԱԿՇԻՌ ՀԱՐՑԵՐ ԿԸ ՅԱՐՈՒՑԱՆԷ

—•—

ՈՉ ՄԷԿ ԶԻՋՈՒՄ ԳԼԽԱՒՈՐ ԿԷՏԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

—•—

3000 բառ նոր առաջարկներով

Հիթլէրի լիազօրը որ Պերլինէն պիտի մեկնէր ժամը 2ին, օդանաւ նստաւ 5ին եւ Լոնտոն հասաւ երեքշաբթի գիշեր ուշ ատեն, տանելով իր կառավարութեան պատասխանը: Ժամանակը ուշ ըլլալով եւ խուսափելու համար թարգմանութեան նոր սխալներէ (ինչպէս հռչակաւոր «ալսպալտ»ը), պատասխանը անգլ. կառավարութեան յանձնուեցաւ երէկ, չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 10ին, եւ յետոյ միաժամանակ հրատարակութեան տրուեցաւ Լոնտոնի եւ Պերլինի մէջ: Պատճէնները ալ հաղորդուեցան ֆրանսական, պելժիական եւ իտալական կառավարութեանց:

Հիթլէր եւ իր խորհրդականները ժամերով աքնած էին նախընթաց օրը, վերջնական ձեւ տալու համար պատասխանին: Հարցը մասնաւոր ուշադրութիւն կը պահանջէր մանաւանդ անոր համար որ, հարկ էր թէ անխախտ պահել գերմանական տեսակէտները եւ թէ որոշ գոհացում տալ Անգլիոյ, բանակցութիւնները զիւրացնելու համար:

Պատասխանը կը բաղկանայ 3000 բառէ, եւ կը պարունակէ նոր առաջարկներ, թէ ապագային եւ թէ փոխանցման շրջանին համար: Բնագրին հրատարակութենէն առաջ, արդէն ստուգուած էր թէ Հիթլէր կը մերժէ դիմում կատարել Լա Հէյի իրաւարար ատեանին, ինչպէս եւ թոյլատրել որ միջազգային զօրք հաստատուի Հռենոսի մէջ, նոյնիսկ առժամապէս: Ինչ կը վերաբերի ամրութիւններ չկառուցանելու առաջարկին, գերմանական կառավարութիւնը այս մասին տարբեր տեսակէտներ կը պարզէ եւ յետոյ մանրամասնօրէն կը ներկայացնէ իր առաջարկները, Եւրոպայի ապահովութեան համար:

Ֆօն Ռիպպէնթրոփ Լոնտոն հասնելէ անմիջապէս վերջը հեռաձայնեց Պ. Իտընի, որ անհամբեր կը սպասէր, բայց յաջորդ օրուան յետաձգեց ժամադրութիւնը: Պատասխանը անմիջապէս յանձնուեցաւ բրիտանական դահլիճին քննութեան :

ՍՊԱՅԱԿՈՅՏՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ եւ Անգլիոյ դիրքը

Ինչպէս կը սպասուէր, Փարիզի մէջ գոհ չեն գերմանական պատասխանէն, եւ հետզհետէ աւելի կը շեշտեն անգլեւֆրանսական զինակցութեան անհրաժեշտութիւնը: Ֆրանսական կառավարութեան տեսակէտով շատ աւելի մեծ արժէք ունի դաշնակից սպայակոյտներու խորհրդակցութիւնը, քան գերմանական ծրագիրը: Իսկ անգլ. դահլիճը կը շարունակէ վարանոտ ընթացք մը բռնել այս հարցի մասին:

Գերմանական պատասխանին յանձնումէն անմիջապէս վերջը, Պ. Ֆլանտէն վերադառնալով գաւառէն, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետին հետ:

Թէ Փարիզի եւ թէ Լոնտոնի իրազեկ թերթերը կը պնդեն թէ լուրջ դժուարութեան մատնուած է բրիտանական դահլիճը, սպայակոյտներու խորհրդակցութեան առթիւ, մանաւանդ հիմա որ ծանօթ է Գերմանիոյ պատասխանը: Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, Անգլիոյ դատական, ներքին, աշխատանքի, Սկովտիոյ եւ ծովային նախարարները հակառակ են դաշնակից սպայակոյտներու խորհրդակցութեան, ամուր կապուած ըլլալով անգլեւգերման նական նաւային դաշինքին եւ կուսակից՝ աւելի ընդարձակելու Լոնտոնի եւ Պերլինի գործակցութիւնը: Իսկ խօսակցութեանց համաձայն են արտաքին նախարարը (Իտըն), եւ ամուսկանը, Պ. Մաքտօնըլտ, զինուորական նախարարը եւ ուրիշներ:

Բուն հանրային կարծիքը եւ խորհրդարանին մեծամասնութիւնը, ինչպէս եւ աշխատաւորական հոսանքը միշտ կը խորշին զինուորական յանձնառութիւններէն: Նոյնիսկ զեղին մամուլը կը բացատրէ թէ սպայակոյտներու խորհրդակցութիւնը կրնայ իվերջոյ վտանգել բանակցութիւնները: « Տէյլի Մէյլ»ի տեղեկութեանց համաձայն, Պ. Իտըն ուշադրութեան յանձնելով Անգլիոյ հանրային կարծիքին ճնշումը, խնդրած է Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանէն՝ խառօրէն ճշդել զինուորական խօսակցութեանց սահմանը: Այդ պարագային ալ, Մեծն Բրիտանիա իրեն կը վերապահէ վերջնական որոշում տալ: «Թայմզ» եւս գիտել կուտայ թէ անհրաժեշտ է կազմել որոշ ծրագիր մը, որուն կէտ առ կէտ հետեւին Անգլիոյ սպայակոյտին ներկայացուցիչները:

Լոնտոնի թերթերուն համաձայն, Ֆրանսա եւ Պելժիա կ՚ուզեն իմանալ թէ Մեծն Բրիտանիա ծովային, ցամաքային եւ օդանաւային ինչ ուժ կրնայ տրամադրել, եթէ հարկ ըլլայ վճռական միջոցներու դիմել, Գերմանիոյ դէմ, յարգել տալու համար Լոքառնոյի սկզբունքները: Հաւանական չի համարուիր որ բրիտանական սպայակոյտը այսպիսի մանրամասնութեանց մէջ մտնէ: Մեծն Բրիտանիոյ զինեալ ուժերուն մեծ մասը արդէն ղրկը բռնած է Միջերկրականի մէջ, իբրեւ հետեւանք իտալեւեթովպական պատերազմին, հետեւաբար չի կրնար անմիջականօրէն տրամադրելի համարուիլ: Մինչդեռ Ֆրանսա կ՚ուզէ որոշ տեղեկութիւններ ստանալ այս մասին, միեւնոյն ատեն ապահովելով Իտալիոյ գործակցութիւնը: Իտալիա կը շարունակէ միշտ վերապահ դիրք բռնել, որ եւ է գործակցութեան համար պայման դնելով պատժական անօրինութեանց ջնջումը:

Լոնտոնի մէջ կը խորհին զինուորական խորհրդակցութեանց հրաւիրել նաեւ Գերմանիան, բայց առ այժմ կանխահաս կը համարուի այս խնդիրը:

*** Լորտ Փըրսի, անպաշտօն նախարար մը, հրաժարեցաւ դահլիճէն, անձնական պատճառներով: Կ՚ըսուի թէ թեկնածու էր գործօն պաշտօնի մը — ազգ. պաշտպանութեան նախարարութեան, բայց ուրիշ մը նշանակուած ըլլալով, ստիպուած է հրաժարիլ:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՑԱՌԻԿԸ՝ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Վասպուրականի Ընդհ. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը (Ամերիկա) որոշած է տօնել Վանի առաջին ինքնապաշտպանութեան եւ 800 ռազմիկներու նահատակութեան 40ամեակը: (1896 — 1936), յառաջիկայ յունիսի առաջին շաբթուն:

Այս առթիւ մեզի ալ դիմում կատարուած ըլլալով, սիրայօժար կը տրամադրենք «Յառաջ»ի մէկ թիւը, յունիսի առաջին կիրակին:

Այժմէն կը յայտարարենք այս պարագան, որպէսզի անոնք որ յուշեր եւ նիւթեր ունին այդ օրերէն, գրի առնեն եւ ղրկեն խմբագրութեան: Կարելի է ներկայացնել դէպքեր, դրուագներ եւ դէմքեր :

Նորէն Ալեքսանտրէթի սանճագը

Պոլսոյ «Սօն Փօսթա » թերթը կը գրէ.—

« Երէկ գիշերուան ճեպընթացով Պոլիս հասաւ Սուրիոյ մարզպան Կոմս տը Մարթէլ եւ ընդունեցաւ կուսակալին, ոստիկանապետին եւ Էնկիւրիէն մասնաւորապէս բարի գալուստի եկող արտաքին գործավարի փոխանորդ Նաման Րիֆաթ պէյի կողմէ: Կոմս տը Մարթէլ եւ Նաման Րիֆաթ պէյ երկար օրէն խօսակցեցան Սուրիոյ ներկայ կացութեան շուրջ: Մարզպանը հաւաստեց թէ՝ Ֆրանսա չպիտի մոռնայ Ալեքսանտրէթի եւ Անտիոքի շուրջ գոյացած համաձայնութեան պայմանները եւ այդ շրջաններու տրուած առանձնաշնորհները պիտի յարգուին: Էնկիւրիի համաձայնութեան տրամադրութիւնները պիտի յարգուին Ֆրանքօ-սուրիական բանակցութեանց միջոցին, շեշտեց Կոմս տը Մարթէլ »:

Ասորիներու տեղաւորումը Սուրիոյ մէջ

Մարտ 31ին մեծ ժողով մը գումարուեցաւ Լոնտոնի քաղաքապետարանին մէջ, նախագահութեամբ լորտ – քաղաքապետին, իբրեւ պատասխան Ազգերու Դաշնակցութեան 1935 յուլիսի կոչին, որով օգնութիւն կը խնդրէ Իրաքէն Սուրիա փոխադրուած Ասորիներու համար: Գլխաւոր ճառախօսն էր Պ. Իտըն, արտաքին նախարարը, իսկ ժողովը գումարուեցաւ Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսին առաջարկով:

Անցեալ փետրուար 11ին, Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, հարցումի մը պատասխանելով, արտաքին նախարարութեան խորհրդականը յայտարարեց թէ Սուրիոյ մէջ աւելի քան 20,000 Ասորիներ տեղաւորելու համար, Ֆրանսա տրամադրած է 380,000 անգլ. ոսկի (28,500,000 ֆրանք), Անգլիա՝ 250,000, Իրաք՝ 250,000, Ազգերու Դաշնակցութիւնը՝ 86,000, համագումար՝ 966,000 ոսկի: Արդ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը իր վերջին տեղեկագրով տեղաւորման ծախք կը նախատեսէր 1,146,000 ոսկի, ուրեմն անհրաժեշտ է 180,000 ոսկի եւս ճարել: Ատոր համար է որ հանգանակութեան ձեռնարկած են Լոնտոնի մէջ, ինչպէս երբեմն կ՚ընէին հայկական ջարդերու զոհերուն համար, փոխանակ ջարդերը արգիլելու:

Ալպանիոյ թագաւորը Իտալիա կը հրաւիրուի

Թիրանայէն կը հեռագրեն թէ Զօկու թագաւորը Հռոմ պիտի այցելէ մօտերս, Մուսոլինիի հրաւէրով: Այս առթիւ ջերմ ցոյցեր պիտի կատարուին: Ինչպէս գրած էինք, Իտալիա վերջերս կարեւոր վարկեր բացաւ Ալպանիոյ կառավարութեան, փոխարէն ստանալով քարիւղի եւ ծխախոտի մենաշնորհներ եւ ուրիշ առաւելութիւններ: Ալպանիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, վարչապետը մեծ ճառ մը խօսելով, փառաբանեց երկու երկիրներուն փոխադարձ վստահութիւնը եւ համերաշխութիւնը: Իսկ թագաւորը Իտալիոյ վարչապետին ղրկեց մասնաւոր գիր մը, առաջին թիկնապահին ձեռքով:

70,000 Խրուաթներու ցոյցը

Երկուշաբթի օր 70,000 յուղարկաւորներ մասնակցեցան խրուաթ քաղաքական բանտարկեալի մը, Սթէֆան Եավորի թաղման, Զագրէպի մէջ: Ոչ միայն ամբողջ քաղաքը ոտքի ելած էր, այլեւ հազարաւորներ թափած էին շրջակայ գիւղերէն: Խրուաթ երեսփոխաններ եւ նախկին բանտարկեալներ հանգուցեալին դագաղը պտտցուցին քաղաքին մէջէն: Կրակոտ ճառեր խօսուեցան Սերպերուն դէմ: Մասնաւորապէս բուռն եղաւ գործածեց թունդ ազգայնական երեսփոխան մը, Փէրար, մեղադրելով արքայական գերդաստանը, Ֆրանսան եւ Միացեալ Եուկոսլաւիան եւ պահանջելով Խրուաթիոյ անջատումը: Դրդուած բազմութիւնը հաւաքուեցաւ դէպի քաղաքին կեդրոնը: Գլխաւոր պողոտային վրայ, ջարդեց փչուր բրաւ զինավաճառի մը խանութին ապակիները եւ սկսաւ աւարի տալ զէնքերը: Ոստիկանութիւնը կրակ բացաւ եւ վեց հոգի վիրաւորեց: Ուրիշ կռիւներ ալ պատահեցան եւ առնուազն 25 հոգի ծանր վէրքեր ստացան:

Աւստրիան ալ կը վերահաստատէ պարտաւորիչ զինուորութիւնը

Գերմանիոյ օրինակը վարակիչ դարձաւ: Աւստրիա եւս — նախկին հզօր կայսրութեան աժդոյն մանրանկարը, որ կանգուն կը մնայ շնորհիւ Ազգաժողովին եւ հարեւան պետութեանց, որոշեց վերահաստատել պարտաւորիչ զինուորութիւնը: Ուրիշ խօսքով, իր կարգին պիտի խախտէ Սէն Ժէրմէնի դաշնագիրը: Կառավարութիւնը երէկ խորհրդարանին ներկայացուց օրինագիծ մը, որուն համաձայն իրաւունք պիտի ստանայ զինուորագրելու 18էն 60 տարեկան քաղաքացիները, զինուորական եւ քաղաքացիական պարտականութեանց համար: Օրինագիծը կը կոչուի «պարտաւորիչ ծառայութիւն»: Օրինագիծը խորհրդարանին ներկայացնելէ առաջ, վարչապետը ճառ մը խօսեցաւ ձայնասփիւռին առջեւ, պարզաբանելով զայն: Այս ձեռնարկին ալ պատասխան մը կը համարուի Հիթլէրի 25ամեայ խաղաղութեան ծրագրին: Վերահաստատելով պարտաւորիչ զինուորութիւնը, Աւստրիա կ՚ուզէ ապահովել իր անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը, ներկայ տագնապին մէջ, եւ միաժամանակ խափանել հիթլէրական եւ ուրիշ մարտական կազմակերպութեանց գործունէութիւնը: Իրազեկներ կը կարծեն թէ վարչապետը վերջերս Հռոմ գացած ատեն, Մուսոլինիի հաւանութեան ենթարկած է այս ծրագիրը:

Քանի մը օրէ ի վեր զանազան զրոյցներ կը շրջին Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ սահմանագլուխներու անապահովութեան մասին: Չեխոսլովաքիոյ սահմանին վրայ եւս ուշագրաւ դէպքեր կը նախատեսուին: Չեխական թերթերը կը գրեն թէ 24 ինքնաշարժներ երեւցած են Պաւարիոյ սահմանին վրայ, բեռնաւորուած՝ զէնքերով եւ պատրաստ՝ Աւստրիա անցնելու :

Փարիզի մէջ գոհ են որ Աւստրիա կը զօրացնէ իր ինքնապաշտպանութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԱՐԿԻՆ ԱՆ'ԿՈՒՄԸ

Աւելի քան հարիւրամեակ մը Եւրոպա կը տիրապետէր աշխարհի միւս ցամաքամասերուն: Մ. Նահանգները միայն ազատագրուած էին քաղաքականապէս: Ովկէանիա, Հարաւ. Ամերիկա, Ափրիկէ եւ Ասիոյ մեծ մասը եւրոպական գերիշխանութեան տակ էին:

Այսօր Ամերիկան ամբողջապէս անկախ է: Նոր Զելանտա, Աւստրալիա, Քանատա անկախ են եւ քաղաքական կապերով միայն միացած մայր հայրենիքին հետ: Թուրքիա մէկ հարուածով ջնջեց դարերու առանձնաշնորհումները, Եգիպտոս կը ջանայ իր օրինակին հետեւելու: Ծ. Արեւելքէն արեւմուտք Ասիացիները կը գոչեն.— «Ասիան Ասիացիներուն»:

Առջին Եւրոպացիք կը պատրաստըւէին իրար յօշոտելու, սնանկանալու եւ քայքայուելու: Իտալիոյ վարչապետը կ'ըսէր 1933 նոյեմբերին.— «Եւրոպան մարդկային քաղաքակրթութիւնը վարող ցամաքամասը չէ այլեւս»:

Երկու հզօր պետութիւններ կը ցցըւէին Եւրոպայի դէմ՝ մէկը, Մ. Նահանգները, կը ձգտէին տիրապետել Ամերիկաներուն, միւսը Ճափոնը, կ'աշխատի ռահվիրան հանդիսանալ Ասիոյ վերածնութեան:

Մ. Նահանգներու ըմբոստութենէն յետոյ, հետզհետէ անկախ պետութիւններ կը կազմեն Արժանթին, Ուրուկուա եւ Փարակուա (1810 — 16) ապա Պրազիլիա (1815 — 25) Փերու եւ Պոլիվիա (1821 — 1826): Մ. Նահանգները կը հրաւիրեն Ֆրանսան, որպէսզի պարպէ Մեքսիկան (1865 նոյեմբեր 6): Քանատա կը ստանայ ներքին ինքնավարութիւն, երեսփոխանական ժողով եւ Ծերակոյտ ունենալու իրաւունք (1867): Վերջապէս Բրիտանիոյ ներկայացուցիչները կը դառնան միայն անուանական (1931): Անգլեւվենեցուելական վէճին առթիւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը կը յայտարարէր. «Նահանգներն իրաւունք եւ պարտականութիւն ունին նախատինք մը նկատելու ամէն բանի գործունէութիւն որով եւրոպական պետութիւն մը քաղաքական հակակշիռ կը հաստատէ ամերիկեան պետութեան մը վրայ»:

Այնուհետեւ Քուպա եւ Փիլիպպեան կղզիները կ'անցնին Մ. Նահանգներուն Թեւարկութեան տակ (1898 դեկտեմբեր 10), Ֆրանսա կը Թողու Փանամայի Ջրանցքը Նահանգներուն (1903), որ կը գնէ նոյնպէս դանիական Անթիլեանները (1917):

Ասիական ցամաքամասին մէջ ճափոնական մեծ յաղթանակները Ռուսիոյ դէմ, Մուքտէրն ու Ցուշիման, կը ցնցեն Ասիացիները: Հնդիկներ, Չիներ, Իրանցիներ կը դառնան դէպի Արեւելք եւ կ'ողջունեն վաղուան ազատարարը: 1904ին Պերար «Ասիոյ ընդվզումը» գործով կը յայտնէր թէ մինչեւ Պոլիս կը թնդայ միակ աղաղակ մը «Ասիան Ասիացիներուն»:

Օգտուելով պատերազմէն եւ հետեւող տագնապէն՝ Ճափոն կը հաստատուի հետզհետէ Չինաստանի մէջ եւ կ'արհամարհէ Եւրոպայի ուժը: Ֆերրերօ պատմաբանը կը գրէր ժամանակին.— «Որքան ատեն որ Արեւելքը կը վախնար Ռուսիայէն, ձեռք կ'երկարէր Անգլիոյ, առոր պաշտպանութեանը տակ կը մտնէր: Ասիոյ սարսափը կ'անհետանայ, ռուս հսկային քայքայումով եւ ահա Հնդկաստան, Իրան, Աֆղանիստան, Թուրքիա կը ծառանան Անգլիոյ դէմ: Ասիան պիտի ձերբազատուի եւրոպական տիրապետութենէն իյնալու համար երկարատեւ անիշխանութեան մը մէջ»:

Կուսակալներ եւ սեւամորթներ մասնակցեցան համեւրոպեան պատերազմին եւ վերադարձան իրենց տեղերը, արհամարհանք տանելով միայն քրիստոնէութեան եւ ճերմակ ցեղին հանդէպ:

Անգլիոյ բոլոր ճիգերը արաբական միութիւն մը կազմելու համար, ի դերեւ ելան: Անգլիա պարտաւորուեցաւ Թողելու 1932ին Իրաքի հոգատարութիւնը: Ահա Սուրիան ալ լիատար անկախութիւն կը պահանջէ, պարբերական ըմբոստութիւններով եւ շարժումներով:

Ափրիկէի մէջ եգիպտական շարժումները յանգեցան 1922ի անգլեւեգիպտական համաձայնութեան, որուն համեմատ Անգլիա կ'ընդունէր Եգիպտոսի անկախութիւնը, վերապահելով միայն Սուէզի հաղորդակցութեան ապահովութիւնը, փոքրամասնութեանց իրաւունքները, Սուտանը: Ազգայնականները դժգոհ են տակաւին եւ կը պահանջեն ամբողջական ազատագրում եւ պետական գերիշխանութիւն:

Ափրիկէի խորերն անգամ Խափշիկները կը շարժին Եւրոպացիներուն դէմ: Եթովպացի ու խափշիկ հաւասարապէս արհամարհանք ունին միայն ճերմակ ցեղին հանդէպ, մինչդեռ տարիներ առաջ խորունկ յարգանքի ենթակայ էր:

Ամենուրեք Եւրոպա կորուսած է քաղաքական ազդեցութիւնը: Ամենուրեք իր դէմ կը դարձնեն իր հայթայթած զէնքերը որոնց դիմադրելու անկարող կը զգայ ինքզինք, որովհետեւ կը գալարի, ինքն ալ, քաղաքական անստուգութիւններու մէջ:

ՀԵԹՈՒՄ

ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

Ֆրանսական խորհրդարանը ցրուեցաւ: Գ. Հանրապետութեան 15րդ օրէնսդիր ժողովն էր որ մեռաւ, Թաղուեցաւ, եւ ոչ ոք կայ լացող իր վրայ, բացի բնականաբար այն պատուելի երեսփոխաններէն որոնց վերընտրութիւնը կասկածելի է եւ որ կ'ողբան ոչ միայն իրենց 60,000 Փր. տարեթոշակը, այլ նաեւ անհամար ուրիշ առաւելութիւններ:

Ընդիմադիր Թերթ մը կ'ըսէ Թէ այս ժողովը իր գոյութեան ամբողջ ընթացքին սնանկութեան ու քաղաքական պատերազմի ժողով մը եղաւ:

Իր օրով, հանրային պարտքը որ 1935 յունուար 1ին 322 միլիառ էր, այսօր հասած է 340 միլիառի:

1932ին 250,00 անգործ կար, այսօր կայ 480,000, ամէն շաբաթ աւելնալու պայմանով: Պետական արժեթուղթերը 100ին 10էն մինչեւ 25 ինկաւ:

Վարչական բարենորոգումը որուն մասին ամէն ոք համաձայն էր, երկու տարի առաջ անչքօրէն Թաղուեցաւ: Նոյնը նաեւ ընտրական օրէնքին փոփոխութիւնը:

Մաղթենք որ նոր ժողովը նուազ յուսախաբ ընէ մեզ, կ'ըսէ նոյն Թերթը.

ՕՐԵՐՈՒ ԵՐԳԵՐ..

— o —

Անոնք որ բախտ ունեցեր են Երեւանը տեսնելու եւ յետոյ այցելեր են Վալանս քաղաքը, կ'ըսեն Թէ այս քաղաքը Երեւանին կը նմանի իր տեսքով ու կառուցուածքով: Քանի մը տարի առաջ «Հայրենիք» օրաթերթին մէջ, օրագրող մը նկարագրելով Ֆրանսայի քաղաքները, Վալանսը Երեւանին կը նմանցնէր:

Մեր ընկերներէն դերասան Մ. Մարութեան այս քաղաքը ոչ միայն կը նմանցնէր Երեւանի, այլ եւ բաժնած էր անոր փողոցներն ու հրապարակները: Ով որ բախտն ունեցեր է հայրենասէր արուեստագէտին հետ այս քաղաքին սալայատակներուն վրայ պտտելու՝ անշուշտ կարօտով կը յիշէ Թէ ի՛նչ մեծ խանդավառութեամբ, Վալանսի փողոցները եւ հրապարակները ցուցնելով Երեւանը կը նկարագրէր …

— Ահա այս լայն ու երկայն, մաքուր պողոտան «Աբովեան» փողոցն է, Երեւանի լաւագոյն փողոցը: Սա մեծ ու լայն ճամբան դէպի Էջմիածին կ'երկարի: Սա դէմի լայնկեկ շէնքը խորհրդարանի շէնքն է: 1918 մայիսի օրհասական օրերուն այդ պատշգամէն Արամը սաստեց դասալիքները, «սատկեցուցէք այդ շուները», գոռալով: Իսկ սա միւսը պետական համալսարանն է:

Ահա Նորք Թաղամասը, ահա Հրազդան իջնող ուղին, իսկ հանդիպակաց այն բարձր կատարը, վեհափառ Արարատն է…

Ու մենք Երեւանը չտեսնողներս, ընկերոջ շրթներէն կախուած մտիկ կ'ընէինք, մեր հոգիներուն խորէն Երեւանն ապրելով:

Ու այժմ, դարձեալ այդ քաղաքին սալայատակներուն վրայ է որ կը դեգերիմ: Հոգիս Հայաստանը կ'ապրի, միտքս Երեւանը: Հիմա ես եմ որ Երեւանը կը նկարագրեմ շուրջս, համախմբուած ընկերներուս: Կը նկարագրեմ Երեւանը տեսնողի մը պէս, անոր պարիսպներուն տակ ապրողի մը պէս:

… Ահա խորհրդարանի շէնքը, ահա համալսարանը, ահա Աբովեան փողոցը, ահա Արագածը, Արարատը, Էջմիածինը, Հրազդանը …

Պատրա՛նք, պատրա՛նք … Եւ սակայն որքա՛ն քաղցր է այդ պատրանքը: Ու ընկերներս, բարի աչքերով Հայորդիներ — Դաշնակցական տղաք — մտիկ կ'ընեն լրջութեամբ եւ կարօտով իրենց հոգիներուն խորէն Հայաստանն ու Երեւանը ապրելով:

— «… Իրա՞ւ մեր քաղաքը կը նըմանի Երեւանին»:

— Այո, ընկերներ ձեր բնակած քաղաքը, ձեր երազած քաղաքին կը նըմանի: Ի՞նչ փոյթ, սակայն, նիւթեղէն նմանութիւնը, չօշափելի երեւոյթները: Չէ՞ որ ձեր սիրտն ու հոգիները աննիւթական կապերով կապուած են անոր, չէ՞ որ ձեր դժբախտութեան այնքան երկար տարիներուն ոչինչ փոխեցիք Երեւանին ու զայն ունենալու, տեսնելու գաղափարին հետ: Չէ՞ որ ձեր երազուն տենչերուն մեծագոյնը նուիրած էք անոր:

Եւ վերջապէս, չէ՞ որ այսօր ալ դուք կ'ապրիք ու կը դիմանաք կեանքի քանդիչ տառապանքին, միայն եւ միայն զայն ունենալու, հոն հասնելու ոսկի յոյսով:

Այս տարի մեր շրջանը ձմեռ չտեսաւ: Այս քաղաքն ալ ձմեռ չէ տեսած: Թեթեւ հով մը, ամպերու երամներու յաճախակի գումարտ, քանի մը կաթիլ անձրեւ՝ եւ ահա կրկին վեհափառ արեւը յաղթական:

Այսօր ալ, ոսկի արեւը իր նարօտը քաշեր է ամէն կողմ: Հեռո՛ւն, հանդիպակաց բարձունքին վրայ մարգարիտի հատիկներ են որ կը փայլին: Վարը լայն տարածութեան մը վրայ Ռոնը իր երազուն նաղանը կ'օրօրէ: Ծառ ու ծաղիկ, Թռչուն ու Թիթեռ, իրենց դէմքը ցցած երկինքին արեւ կը ծծեն, ժպիտ կը բաժնեն:

Գարուն է արդէն, ոստերը կակղեր են, տերեւները ցցուեր … «Մօտ է ամառը»:

Այս քաղաքին մէջ ալ, ինչպէս բոլոր միւս քաղաքներուն մէջ, դարձեալ մեր տղաքն են որ կեանքը վառ կը պահեն, օրերուն որոշ իմաստ կուտան:

Ինչե՛ր չըսին այս քաղաքին մասին, ինչեր չըրեցին մեր հակառակորդները իրենց ժամուն մէջ: «Մեռա՜ւ, կորա՜ւ Դաշնակցութիւնը … Հուռա՜ …» բառաչեցին, անձնեղներու պէս ոստոստեցին, բայց այսօր, այս քաղաքին մէջ ոչ միայն կ'ապրի ու կը շնչէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմը, այլ եւ տիրաբար կը գործէ:

Այսպէս կը խօսին Թիւերն ու փաստերը: Այսպէս կ'ըսէ օրուան կեանքը:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմագիրը, երբ նստի այս շրջաններուն պատմութիւնը գրելու, անշուշտ իր լաւագոյն տողերը պիտի նուիրէ այս քաղաքին մէջ ապրող մեր ընկերներուն: Իր արժանի յիշատակութիւնը պիտի ընէ ոչ միայն այն տղոց, որոնք միշտ պատնէշին վրայ կանգնած արհամարհեցին բոլոր տեսակի սեւութիւնները, այլ եւ այն միւսներուն, որոնք զոհ գացին գարշելի Թունաւորումի մը, շատ չանցած սթափելու համար:

Օ՛, օ՛ … չեմ կրնար շատ բան գրել այս քաղաքի մասին, այս քաղաքին մէջ բնակող մեր արի տղոց մասին: Միայն երկու խօսք, երկու նախադասութիւն:

Փա՛ռք այն ուժին որ գիտէ կիրքերը սանձել, տառապած հոգիներու լոյս շնորհել: Եւ պատիւ այն հոգիներուն, այն տղոց որոնք իրենց պարտականութեան գիտակից՝ գիտեն արհամարհել բոլոր տեսակի սեւութիւնները, յանուն միեւնոյն գաղափարին:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԹՈՒԼԲԵՐԱՆՈՒԹԻՒՆ

— o —

Անգլիացի պետական մարդիկը շատ վերապահ են լրագրողներու հանդէպ: Այնպէս որ, վերջին դագաղի խորհրդակցութեանց առթիւ, շատ մը անգլիացի լրագրողներ տեղեկութիւն քաղելու համար իրենց Ֆրանսացի պաշտօնակիցներուն մօտ կ'երթային, կ'ըսէ Ֆրանսական Թերթ մը:

«Թայմզ»ի աշխատակից մը կ'ըսէր Թէ «մանուար» գումարումէ մը առաջ Ֆրանսացի լրագրողներէն 100ին 95ը գիտէ Թէ ինչ պիտի ըլլայ, իսկ եթէ գումարումը «գաղտնի» է, բոլորն ալ գիտեն ըլլալիքը:

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԻՆ ՃԱՌԸ 1500ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹ…

ԽՄԲ.— Ստորեւ կը հրատարակենք ամփոփումը այն ճառին զոր կարդաց Գարեգին արք. Յովսէփեան, կիրակի օր, Աստուածաշունչի թարգմանութեան 1500ամեակին առթիւ, Սորպոնի մէջ.—

1934 տարին, հոկտ.— հոկտեմբեր արտաքոյ կարգի նշանակալից եղաւ հայ ժողովուրդի համար: Ամենայն Հայոց Ս. Կաթողիկոսը բախտաւոր միտքը յղացաւ այդ տարին յատուկ կոնդակով յոբելենական տարի հրատարակել, Ս. Գրքի Թարգմանութեան 1500ամեակին նուիրուած: Եփեսոսի ժողովից անմիջապէս յետոյ պէտք է կատարուած լինի այդ գործը, ուրեմն եւ, 434 Թուականը սկզբնաւորութեան տարի համարել միանգամայն համապատասխան է պատմական տուեալներին:

Արտասահմանեան հայութիւնը առանց բացառութեան այդ տարեդարձին առթիւ հանդէսներ կազմակերպեց, մի ամբողջ տարի եւ աւելի, մտքով ապրեց իր հայրերի հետ, երախտագիտական զգացմունքով պանծացնելով նրանց մեծ եւ անգնահատելի գործը:

Այսօրուան հանդէսը, դարձեալ նոյն 1500ամեակին նուիրուած, բայց ունի ուրոյն նպատակ եւ նշանակութիւն. մեր բարեկամ օտարազգի գիտնականների կողմից է, Հայերի հետ, որ գընահատւում է մեր անցեալի այդ հրաշալի գործը եւ դորա հետ մեր ժողովրդի համայն ստեղծագործութիւնն ու մշակոյթը, քաղաքակրթութեան եւ արուեստի բարձր ոլորտներում սաւառնող ֆրանսական ազնիւ եւ համակրելի ժողովրդի առաջ:

Ուստի եւ մեր ջերմ եւ խորին շընորհակալութիւնն ենք յայտնում մեծարգոյ Էտուարտ Սուլիէին, Ֆրանսական խորհրդարանի փոխ-նախագահին, որ երկար տարիներէ ի վեր անկեղծ բարեկամութեան ապացոյցներ ունի բերած հանդէպ մեր ազգին, իսկ այսօր իր նախագահութեամբ եւ խօսքիհրապոյրով աւելացնում է փայլը մեր հանդէսի: Շնորհակալութիւն համալսարանի վերատեսուչ Պ. Շարլէթին, որ այս հոյակապ սրահը մեր տրամադրութեան տակ դրաւ: Շնորհակալութիւն Ֆրանսացի մեծանուն գիտնականներին եւ արուեստագէտներին, որոնք իրենց տաղանդաւոր մասնակցութիւնը բերին մեր հանդէսի փառաւորութեան. Պ. Պ. Մէյէ, Շարլ Տիլ, որոնց գեղեցիկ նամակները լսեցիք հայ լեզուի եւ արուեստի մասին: Փրոֆ. Գաբրիէլ Միյէին, Պ. Ամէտէ Կասթուէին, Պ. Լազար Լէվիին եւ միւս արուեստագէտներին:

Շնորհակալութիւն եւ ֆրանսացի այն հոծ բազմութեան, որ պատիւ են արել իրենց ներկայութեամբ մեր հանդէսը փառաւորելու:

Ս. Գրքի Թարգմանութիւնը քրիստոնէութեան բերած մեծ շնորհքներէն մէկն է. երրորդ դարի կէսերին արդէն հայ եպիսկոպոսութիւնների գոյութեան պատմական տեղեկութիւնն ունինք, բայց պետական կրօն է դառնում այն եւ կազմակերպւում՝ իբրեւ ուրոյն ամբողջութիւն աւելի վաղ քան 312 Թուականը, տեղական, քաղաքական-աշխարհագրական եւ ազգագրական յատուկ պայմանների համաձայն, մեր առաքելաշաւիղ Ս. Հօր Գրիգոր Լուսաւորիչի քարոզութե… Քրիստոնէական գաղափարների … ազգային անկախ հոգեւոր դրակ… թիւն ստեղծելու տենչն է հայ … գիտի հետ՝ եւ Ս. Գրքի … թարգմանութեան գործը, … աննման հայրերի կողմից, … Ս. Սահակը եւ Մեսրոպը իրենց … կերտներով, եւ այս այնպիսի մի … կուած եւ բարձր մշակութեան … թարկուած լեզուով, որ հայ … կան լեզուի բարձրագոյն գագաթ… կէտն է կազմում:

Այս հանդէսի նպատակն է … քաղաքակիրթ աշխարհի առաջ, … մէնից աւելի Ֆրանսական մեծ … նիւ ժողովուրդին, որ Խաչակրաց … շաւանքներից սկսած լաւագոյն … ղութիւններով կապուած է եղ… ժողովրդի հետ, պարզել եւ … թէ մեր հայրերը եղել են … գործ ժողովուրդ մշակոյթի … ղերի մէջ, որ նրանք թողել են … այն իրենց սերունդներին, … մարդկութեան գնահատելի … բարիք:

Հայոց եկեղեցին, փոքր իր … գործութեան սահմաններում, … իր ուրոյն նուիրապետական … կերպութեամբ, իր ազգային-… վրդական գունաւորութեամբ, … նաբանական երանգներով, եւ … ռաւելն է, վաղթարագոյն … ների մէջ յարատեւ նահատակութ… գնով իր գոյութեան պահպան… թեամբ, իր կարեւոր տեղն … ընդհանուր քրիստոնէական եկեղ… ների մէջ: Հալածանքի, թշուառ… թեան, եւ տառապանքի մէջ է, … մենք պահպանել ենք մեր … Տիրոջ շնորհած այդ մեծ գանձը. … կամենայինք որ այս … գնահատուի, երբ խօսք է լինում … եկեղեցու խեղճութեան կամ … տութեան մասին: Ո՞ւր է … ների, Կիւրեղների Աղեքսանդր… եկեղեցին, կամ Տերտուղիանի … րիանոսի հիւսիսային Ափրիկէի … ղեցին:

Բայց այս խեղճութեան մէջ … եղել է ստեղծագործող, իր … ինքնուրոյն եւ թարգմանական … կանութեամբ, պահելով գործեր, … րոնց բնագիրներն անգամ մեր … չեն հասել: Հէնց Ս. Գրքի … նութիւնը իր ճկուն, յստակ եւ … ցիկ լեզուով պատուաւոր տեղ … Ս. Գրքի Թարգմանութիւնների … որի մասին յատուկ կը խօսի մեր … րեկամ եւ հայրենակից Փրոֆ. … ցը: Նշանաւոր մատենագիր … պիսկոպոս Իրենէոսի շատ … թիւնները Թարգմանուած են … բայց որ կարեւոր է նորա «Յ… առաքելականք»ը միմիայն … Թարգմանութեամբ մատչելի … քրիստոնէական աշխարհին: Մեզ … ջողուել է ի մի հաւաքել … գրուածքների հատուածներ … լեզուով, որոնց բնագիրները … չկան: Օրիգինէսի երկու … նինք Յովբի մեկնութեան … ուած, որոնք նոյնպէս … ձեռքը չեն հասել. նաեւ … Երգոցի համառօտ մեկնութ… դիանոսի «Տիատէսսարոն»ը … Թեան յայտնի դարձաւ հայերէ… նոյն իսկ Եւսեբիոսի քրոնիկոն… Թարգմանութիւնը իր առանձին …

ՊՈԼՍՈՅ ՀԵԼԼԷՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԶԻՆ. ԿՑՈՐԴ

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՃԻՍԻ ՅՈՒՇԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Գրիգոր այդ միջոցին մեքենագիտութիւն կ'ուսանէր Գերմանիոյ մէջ, երբ իմացաւ տխուր անցուդարձերը: Երկու տարի, խեղճ վիճակի մէջ, իր ընկերներուն օգնութեամբ շարունակեց ուսումը: Այդ միջոցին յարեցաւ համայնավարական գաղափարներու: Պոլիս վերադարձին մէկ մտածում միայն ունէր — սպաննուած իր անմեղ ծնողքին վրէժը լուծել:

— Եւ հիմա, որ բացատրեցի ձեզի ամէն բան, պարոն զինուորական կցորդ, շարունակեց, անկէ հրամայեցէք ինծի, եւ պիտի կատարեմ ինչ որ ուզէք: Կրնաք վստահ ըլլալ, որ պիտի կատարեմ ամէն բան, կատարեալ գաղտնապահութեամբ: Հարկ եղած պարագային, պատրաստ եմ անտրտունջ ենթարկուելու ամէն տեսակ չարչարանքներուն եւ նոյնիսկ մահուան.

Իր ձայնը հանդարտ էր եւ վճռական: Սեւ աչքերը չունէին Լէյլայի ակնարկին խստութիւնը, երբ վրէժխնդրութեան մասին կը խօսէր, այլ քրիստոնեայ մարտիրոսներու նայուածքին քաղցրութիւնը, որ գաղափարի եւ հաւատքի համար զոհուելու պատրաստակամութիւնը կը յայտնէ:

Այդ վայրկեանին կարծես բռնակալ սուլթանի մը եաթաղանի սարսափին տակ ապրող սրբուհիի մը առջեւ կը գտնուէի:

— Ձեր ըսածները շատ կը յուզեն զիս. օրիորդ, պատասխանեցի: Կը հիանամ ձեր հոգեկան կորովին վրայ, բայց դժբախտաբար չեմ կրնար խառնուիլ այսպիսի գործի մը, որ իր տըխուր անդրադարձումը պիտի ունենայ զանգուածի կեանքին վրայ:

Նոյնը կը խորհէի ըսել նաեւ ձեր եղբօրը, որովհետեւ կը վախնամ որ շատերու արիւնը պիտի մտնենք: Կ'երաշխաւորեմ ձեզ սակայն, որ գաղտնիքը պիտի պահեմ: Եւ եթէ որ եւ է ժամանակ խորհուրդի կամ պաշտպանութեան պէտք ունենաք, մեծ հաճոյքով պիտի օժանդակեմ ձեզի: Կը ցաւիմ, որ արժանի էք լաւագոյն բախտի մը, բայց պատերազմը ձեզի բերած է այս եղերական դիրքին: Հայրենիքս շուտով պատերազմի պիտի մտնէ, Թերեւս վաղը: Հաւանաբար զիրար չտեսնենք այլեւս, բայց վըստահ կրնաք ըլլալ Թէ լաւագոյն յիշատակը պիտի պահեմ ձեզմէ:

Եթէ պատերազմը, օր մը անկախութիւն շնորհէ Հայաստանին, դուք եւ Գրիգորը, իր մեծագոյն ազատարարներէն պիտի ըլլաք:

Ոտքի ելաւ, եւ առանց ուրիշ բան մը ըսելու, ձեռքս սեղմելով շնորհակալութիւն յայտնեց եւ մեկնեցաւ:

Պատերազմէն վերջ իմացայ, Թէ խեղճ Թագուհին սպաննուած էր Իզմիրի աղէտի միջոցին:

×

Քանի մը ժամ վերջ, քիւրտ ցեղապետը հասաւ: Ըսի իրեն, Թէ անհրաժեշտ էր երկու հաւատարիմ Քիւրտեր բնակեցնել Գրիգորին տան մէջ, որպէսզի կարելի ըլլայ անոնց միջոցով ուժանակները փոխադրել:

Խոստացաւ, որ յաջորդ իրիկունն իսկ երկու հոգի պիտի հաստատէր հոն, որոնք — որոշ նշանի մը վրայ— մեր տրամադրութեան տակ պիտի ըլլային:

Յետոյ երկտողով մը իմացուցի Լէյլային, Թէ Թուրք ոստիկանութիւնը կը հետապնդէր զինքը, եւ այլեւս պէտք չէր որ դեսպանատուն գար զիս տեսնելու համար: Յանձնարարեցի նաեւ որ երեկոյեան դէմ Պոն Մարշէի անուշահոտութիւններու բաժինը գտնուի, սեղանի մը վրայ բաց ձգէ իր պայուսակը, եւ երբ հասկնայ, Թէ մէկը երկտող մը ձգեց մէջը, անմիջապէս գոցէ զայն եւ բուլվարի բաժինը երթալով կարդայ եւ հետեւի տրուած ուղղութեան:

Բայց, որովհետեւ գիտէի Լէյլային խորամանկութիւնը, Թուրքերէն լեզուով գրուած սպառնական նամակ մըն ալ ղրկեցի իր հասցէին:

Առաւօտուն, դեսպանատուն երթալէ առաջ, Ղալաթիա անցայ, եւ անգլիացի լրտեսը տեսնելով ըսի իրեն, Թէ «Եաւուզ»ը պէտք է օդը հանուի այն ատեն միայն, երբ նեղուցները բացուին եւ անգլիական առաջին մարտանաւը Մարմարայի ջուրերը անցնի: Այսպէսով քրիստոնեայ բնակչութիւնը կը փրկէինք հաւանական ջարդէ մը: Յետոյ, իրեն ըսի, Թէ Լէյլան պիտի գար զէնքը տեսնելու: Ցոյց տուի նաեւ այն նշանը, որուն միջոցով պիտի ճանչնար Լէյլան, որ պիտի գտնուէր ճիշդ ժամը 9ին Պոն Մարշէի մէջ:

Դեսպանատուն երթալուս, Հաքքը պէյ հեռաձայնով հարցուց Թէ ե՞րբ պիտի կրնայինք ձկնորսութեան երթալ իր հետը: Խորհեցայ որ ասիկա, նոյն իսկ ոստիկանութեան քթին տակ ուժանակները փոխադրելու լաւագոյն առիթը պիտի ըլլար: Հեռաձայնով պատասխանեցի, Թէ ձկնորսներուն հետ խորհրդակցելէ վերջ իմաց պիտի տամ իրեն:

Այս ըսելով, դուրս ելայ ուղղուելով դէպի մեծ փողոցի խանութը, ուր սովորական կարգախօսը գործածելով լուր տուի տարբեր ականջներով լըսելին, որ գայ եւ զիս գտնէ շուտով: Յետոյ դեսպանատուն վերադառնալով սպասեցի իրեն:

Իսկապէս կէսօրուան ժամերուն եկաւ: Վայելուչ հագուած էր, monocl եւ կաղապարուած Փէս մը դրած: Գըրասենեակս մտնելէ վերջ հասկցուցի իրեն, որ պէտք էր ուժանակները փոխադրէինք, եւ նաւավարներուն հետ խորհրդակցելէ վերջ, շուտով ձկնորսութեան երթայինք Հաքքը… յին հետ: Ըսի նաեւ, որ հորս … նէ առաջ պէտք չէր որ գործը … րաստուէր: Ձկնորսութեան երթ… առաջ մեր վստահելի նաւավար… պիտի երթային Հայուն տունը, … երկու Քիւրտերուն օգնութեամբ … րելի պիտի ըլլար ուժանակները … ցնել: Կարգ մը ուրիշ մանրամաս… Թիւններ ալ յայտնեցի իրեն, … ուիրելով որ իր պատասխանը … մէջ տրուած երկտողով մը … xին դեղարանը, ըսելով որ իմ … դեղ էր ան: Քիչ վերջ, ես … նէն պիտի առնէի շիշը, պատասխ… լով մէկտեղ, այնպէս որ դեղագ… «դեղ»ը քննելու առիթ պիտի … նար:

Կէսօրէ վերջ ժամը 9ին քար… րիս հետ դուրս ելայ դեսպանատ… նէն: Հազիւ քանի մը քայլ առած … երբ քիւրտ ցեղապետը քովէ … լով «Թօքաթլեան եկէք» մրմնջ… նիկա կը յառաջանար, մենք ալ … ւեցանք իրեն: Թօքաթլեան … մենք ալ նոյնը ըրինք, ու գացինք իր մօտը:

(Շար.)

(12)

ժէքն ունէր: Ոսկեբերան եւ Կիւրեղ Աղեքսանդրացի, համառօտ նաեւ Եփրեմ Ասորի, ունին Եզեկիէլի մեկնութիւն, որոնց բնագիրները յայտնի չեն. Կիւրեղ Աղեքսանդրացու մեկնութիւնը պատրաստում է հրատարակել Հայր Մարիէսը: Տիմոթէոս Էյլուրոսը, նոյնպէս մի եւ երկու բնութեան քրիստոսաբանական վէճերի մի կարեւոր աղբիւր յայտնի դարձաւ հայերէն թարգմանութեամբ, նախ քան յայտնի լինելը թէ ասորերէն թարգմանութիւնն եւս կայ:

Հինգերորդ դարու իր լեզուի գեղեցկութեամբ աննման Եզնիկ Կողբացին իր Եղծ Աղանդոց գրուածքով Պարսից Սասանեան շրջանի զրադաշտական կրօնի մասին տուած տեղեկութիւններով, մասամբ եւ Եղիշէն, կարեւոր աղբիւր է. Եզնիկը կարեւոր է նաեւ Մարկիոնի աղանդի մասին հաղորդած տեղեկութիւններով: Մեսալեան եւ պաւղիկեան աղանդների մասին որոշ տեղեկութիւններ ունինք հայ եկեղեցական կանոնների եւ Օձնեցու ճառերի մէջ, ինչպէս եւ հայ հողի վրայ երեւան եկած Թոնդրակեցիների, որոնք բողոքական շարժման հնագոյն երեւոյթներն են, արեւելքում, Լաստիվերցու եւ Գրիգոր Մագիստրոսի երկերի մէջ: Հայ պատմական գրականութիւնը արժանի է խորին ուշադրութեան իր բազմաբովանդակ եւ երկարատեւ ժամանակի գոյութեան պատճառով. այստեղ մենք աղբիւրներ ունինք Սասանեան Պարսից, Բիւզանդացիների, կովկասեան ազգերի, Արաբների, Սելճուքների, Խաչակիրների, Մոնղոլների, Լէնկթիմուրի եւ որդւոց, սեւ եւ սպիտակ խոյերի, նոր Պարսից եւ Օսմանցւոց պատերազմների եւ կեանքի մասին. առանց հայ պատմագրութեան պակասաւոր կը լինի թուած ազգերի մասին հասկացողութիւն կազմել:

Հայ եկեղեցու հոգեւոր երգերը՝ Ապաշխարութեան եւ Քրիստոսի կեանքի վերջին օրերի հետ կապուած, Ս. Մեսրոպի եւ Սահակ կաթողիկոսի գործ համարուած, խոր կրօնականութեան արտայայտութիւններ են, Գրիգոր Նարեկացին իր աղօթքներով, մեղքի խոր գիտակցութեան հետ կապուած շնորհաց վարդապետութեամբ Պօղոս առաքեալի անուան արժանի աշակերտ եւ Աւգուստինի հաւասար եկեղեցու հայր է, միայն բանաստեղծական յօյզերով եւ պատկերներով արտայայտուած: Ներսէս Շնորհալին իր հոգեւոր երգերի, տաղերի, աղօթքների բազմատեսակութեամբ, պատկերաւոր եւ խոր բանաստեղծական ստեղծագործութիւններով պատիւ կարող է բերել քրիստոնեայ ամենամեծ ազգերին եւս:

Հայ արուեստներից ճարտարապետութիւնը իր բազմատեսակ եւ ուրոյն երեւոյթներով, սկսած Ե.—Ժէ. դարը, հայ գրչութեան եւ մանրանկարչութեան արուեստները՝ 20.000ի չափ 20ով փոքր դանձ չլինի մատակարարեն Առաջաւոր Ասիոյ քրիստոնեայ եւ մահմեդական ազգերի նոյն արուեստների եւ մշակոյթների հասկացողութեան եւ փոխյարաբերութեան լուսաբանութեան գործում: Հայ երաժշտութիւնը նոյնպէս իր եկեղեցական եւ ժողովրդական երեւոյթներով սկսել է հետաքրքրութիւն զարթեցնել երաժշտական աշխարհում: Այս արուեստների նշանակութեան մասին կը խօսին այնպիսի հեղինակաւոր անձնաւորութիւններ, ինչպէս Պ. Պ. Միյէ եւ Ամէոյ Կասթուէ:

Այս համառօտ թւումները բնորոշում են մեր անցեալ ստեղծագործութիւնը, բայց եւ պարզում մեր ներկայ ձգտումներն ու ապագայի յոյսերը հոգեւոր եւ ստեղծագործող կեանքի մարզերում: Հայաստանը եւ մեր արտասահմանեան Հայոց ցուցաբերած հոյլը՝ գրողների, արուեստագէտների, երաժշտութեան, նկարչութեան եւ պլաստիկայի, թատերական եւ սինէմայի եւն. ցայտուն ապացոյցն է մեր տոհմային հոգեկան ընդունակութեանց եւ ձգտումների:

Կրկնելով մեր շնորհակալութիւնները գիտութեան եւ արուեստի վաստակաւոր ներկայացուցիչներին՝ իրենց բերած օժանդակութեան համար մեր գործի մէջ, մաղթում ենք որ միշտ քաղաքակրթութեան եւ մշակոյթի առաջաւոր շարքերում լինի ինչպէս եղել է դարերից ի վեր: Կեցցէ՛ Ֆրանսական ազնիւ եւ մեծ ժողովուրդը, կեցցէ այդ ազնիւ եւ հիւրընկալ ժողովրդի կառավարութիւնը, որ իր բնիկ երկրի մէջ բարի եւ ասպնջական է եղել մեր ժողովրդի բեկորների համար:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՄԱՍԻՆ

—o—.

ՎԻԷՆՆԱ, 27 մարտ (Յառաջ).—Քաղաքիս Հայ Երիտ. Մշակութային Միութեան նախաձեռնութեամբ Տէօյչէր Շուլֆէրայնի մեծ սրահին մէջ, Միութեան քարտուղարը Պ. Ս. Գարամանլեան, ընդարձակ դասախօսութիւն մը ըրաւ գերմաներէն լեզուով՝ Հայ ազգի եւ մշակոյթի վրայ, մարտ 25ին:

Դասախօսութեան նպատակն էր Աւստրիացիներուն աւելի մօտէն ճանչցնել հայ ազգն ու իր մշակոյթը: Աւստրիական Շուլֆէրայնը, որուն հրաւէրով կը սարքուէր դասախօսութիւնը, սիրայօժար տրամադրեց իր մեծ սրահը:

Ցուցադրուածէն շատ աւելի հոծ բազմութիւն մը լեցուցած էր սրահը: Հայ գաղութը գրեթէ ամբողջութեամբ փութացած էր ունկնդրելու: Տեղացիներու պատկառելի թիւ մըն ալ կը տեսնուէր: Ունկնդիրները 200 հոգիէն աւելի էին, որոնց մէջ աչքի կը զարնէին Հ.Ն.Վ. Ակինեան եւ գաղութիս հոգեւոր հովիւ Եղիշէ քհյ. Իւթիւճեան:

Վիէննայի մանտոլինի առաջին միութեան անդամներէն ութ հոգի եւս առաջնորդութեամբ Պ. Գ. Մելիքսէթեանի իրենց մասնակցութիւնը բերած էին դասախօսութեան երաժշտական մասին: Ասկէց զատ լուսապատկերներու շարք մը կը ճոխացնէր դասախօսութիւնը:

Օտար ունկնդիրները մեծ շահագրգռութեամբ հետեւեցան դասախօսութեան, որ անոնց կը ներկայացնէր վաղնջական քաղաքակիրթ ազգ մը, որուն դիրքը համաշխարհային մշակոյթին մէջ շատ բարձր եւ փառաւոր եղած էր:

Խօսքը վերջացնելով բանախօսը շեշտեց.

—«Ուզեցի ներկայացնել ձեզ հայ ազգին փառաւոր անցեալն ու շատ եղերական ներկան: Ձեմ կարծեր, կ՚ըսէ Ֆր. Նանսէն որ մարդ այս ուշագրաւ ժողովուրդին պատմութեան տեղեակ ըլլալէ յետոյ՝ չյուզուի ի տես անոր մեծ ողբերգութեան: Կը յուսամ թէ աւստրիացի ունկնդիրներս այս դասախօսութեամբ այն համոզումն ստացան, թէ հայ ազգը արժանի է իբր քաղաքակիրթ ժողովուրդ պաշտպանուելու եւ յարգուելու: Եթէ յաջողեցայ ասոր մէջ, բանախօսութիւնս հասած է իր նպատակին»:

Խանդավառ ծափերն ու յաջորդող խօսակցութիւնները Աւստրիացիներուն հետ, ցոյց տուին թէ ջերմ համակրութեան ոգի մը գոյացած էր հանդէպ հայ ազգին:

ՍՈՖԻԱՅԻ «ԹՐԱԿԻԱ» ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ

—.—

Սօֆիայի հայ համագործակցական «Թրակիա» դրամատունը թեւակոխեց իր գոյութեան 6րդ տարին: Մարտ 22ին տեղի ունեցաւ դրամատան 5րդ անդամական ընդհանուր ժողովը, ուր վարչութեան կողմէ կարդացուեցաւ ընդարձակ տեղեկագիր մը, նուիրուած դրամատան 1935 տարեշրջանի գործունէութեան:

Իրենց ընդհանուր գիծերուն մէջ, «Թրակիա» դրամատան նիւթական գործառնութիւնները եղած են գոհացուցիչ:

Տեղեկագրին համաձայն, «Թրակիա» դրամատունը իր հիմնումէն ի վեր, կամ հինգ տարուան ընթացքին, փոխ տուած է 30 միլիոն 669.675 լէվի իրօք հսկայ գումար մը: Նախընթաց տարուան համեմատութեամբ (1934), անցեալ տարի տրուած փոխատուութեան գումարը աւելցած է:

Այս տարի դրամատունը տուած է 11.522.443 լէվի փոխատուութիւն, որոնցմէ 7.355.482 լէվ՝ երաշխաւորութեամբ, 544.943 խնայողական, իսկ 3.622.018 լէվ՝ մուրհակներու զեղչով փոխատուութիւններ:

Այսքան խոշոր գումարով փոխատուութիւն կարելի եղած է շնորհիւ այն իրողութեան, որ «Թրակիա» դըրամատունը, համաձայն անցեալ տարուան ընդհ. ժողովի որոշման, անդամագրուած է պուլկարական ժողովրդական դրամատուներու ընդհ. միութեան, որ յատուկ վարկ բացած է «Թրակիա»ին:

Աւելցած են նաեւ դրամատունը պահ ձգուած գումարները: 1935ի ընթացքին պահ ձգուած են՝ ընթացիկ հաշուով 5.195.342 լէվ, խնայողական գումարներ՝ 1.640.084 լէվ, իսկ պայմանաժամով ձգուած՝ 627.549 լէվ, կամ, ընդամէնը՝ 7 միլիոն 462.972 լէվ: Այս գումարէն դրամատան քով պահ ձգուած մնացած է 1935 դեկտ. 31ին, 1.292.170 լէվ: Բայց սակայն դեռ ապացոյց չէ թէ հայ ունեւոր դասը իր իր տրամադրութեան տակ գտնուած գումարները ի պահ կը յանձնէ հայկական դրամատան ... ճիշդ հակառակը, թերեւս: Կը բաւէ ըսել թէ Սօֆիայի հրէական «Կէուլա» դրամատան մէջ հրեայ համայնքը կեդրոնացուցած է 221 միլիոն լէվի հսկայ գումար մը...

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մելանով:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՆՈՐ ԴՐՕՇԸ ԵՒ ԲԱՆԱԿԸ

Դամասկոսէն կը հաղորդեն.—

Շաբաթ, 7 մարտին, ստուարաթիւ ուսանողներ հաւաքուեցան Սուլթան Սէլիմ մզկիթը: Բացառիկ նշանակութիւն մը ունեցաւ այս հաւաքոյթը, որու միջոցին, ուսանողներ ուզեցին հիմը դնել սուրիական ազգային բանակին: Պայման դրին որ սուրիական զինուորները որոշ կրթութիւն եւ ուսում ունենան եւ գոնէ երկրորդական վարժարանէ մը շրջանաւարտ ըլլան: Ներկայ ուսանողները, մօտ 10.000 անմիջապէս կամաւոր արձանագրուած են ծառայելու համար սուրիական բանակին մէջ:

Որոշուած է նաեւ սուրիական նոր դրօշը՝ սեւ, ճերմակ եւ կանաչ գոյներէ երեք կարմիր աստղեր վրան: Այդ գոյները կը խորհրդանշեն. սեւը՝ ատելութիւնը, ճերմակը՝ կամքը, կանաչը՝ հաւատքը եւ կարմիրը՝ սուրը:

Հետեւեալ հինգ ձգտումներէն պիտի բաղկանայ Սուրիացիներու քաղաքական ծրագիրը.

1. Պայքար հայրենիքի եւ հնազանդութիւն ազգային խմբակցութեան:

2. Երիտասարդութիւնը ապագան է:

3. Երիտասարդութիւնը անձնազոհութեան խորհրդանիշն է:

4. Աստուածային գթութիւն նահատակներու համար:

5. Անկցին մատնիչները:

Տարազի խնդիրն ալ քննութեան ենթարկուած է: Սեւ ֆաշական պաշտօնական գոյնն է, նացիները թուխ գոյնը ընտրած են, Իրլանտացիները կապոյտը, արաբական պաշտօնական գոյնը դարերէ ի վեր ճանչցուած է կանանչը, հետեւաբար սուրիական բանակի տարազին գոյնը որոշուած է կանանչ:

Ֆաշական բարեւի ձեւը արգիլուած է սուրիական բանակի համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏԱՀԱՐ ԲԱՂՆԻՔԻ ՓՈՂՈՑՈՒՄ

—.—

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ կը կարդանք (21 փետր.)—

Երեւանում կայ մի փողոց, որը քաղաքի ազգաբնակութեան յայտնի է նրանով, որ այդ փողոցի վրայ է գտնւում Երեւանի առաջին բաղնիքը: Բացի այդ, փողոցը նշանաւոր է իր ցեխով:

Փետր. 10ին դժբախտութիւն ունեցայ այդ բաղնիքը գնալու: Շահումեան փողոցի կողմից ինձ չյաջողուեց բաղնիք հասնել, անանցանելի ցեխի պատճառով, որին օգնութեան էր հասնում Պետ. Թատրոնի կառուցող կաթող անձրեւաջուրը: Որոշեցի ուղեգիծս փոխել.— Ամիրեան փողոցով գնացի Ց. Թումանեան փողոցը եւ այնտեղից փորձեցի հասնել բաղնիք: Այդ կողմից փողոցի դրութիւնն աւելի վատ էր, բայց գոնէ անձրեւաջուրը ծոծրակիս չէր կաթում: Հաւաքեցի բոլոր ուժերս, մտաբերեցի երիտասարդութիւնս եւ որոշեցի ինչ գնով էլ լինի բաղնիք հասնել: Իմ առաջից գնում էր մի միջահասակ կին փաթթոցով: Հազիւ 20—25 քայլ էր մնում, որ բաղնիք հասնէի, երբ նկատեցի որ բաղնիքից տուն վերադարձող մի կին դէպի մեզ էր գալիս, նա իմ առաջից ընթացող կնոջը հասնելով շատ զգոյշ շարժուեց որպէսզի վայր չընկնեն, բայց այդ նրանց չյաջողուեց ու երկուսն էլ գլորուեցին ցեխի մէջ:

Ես տրամադրուել էի որոշ օգնութիւն ցոյց տալ դժբախտ կանանց, բայց յարմար տեղ չէի գտնում ոտքս դնելու: Մինչ ես ոտքիս համար տեղ կը ճարէի, մի երիտասարդ ինձ կանխեց եւ ես մի կերպ բաղնիք հասնելով հեռախօսով կապուեցի քաղ. միլիցիայի պետ ընկ. Ս. Խաչատրեանի հետ եւ խնդրեցի որ մի երկու ոստիկաններ ուղարկի այդ կանանց օգնելու: Ընկ. Խաչատրեանը զարմացաւ այն բանի վրայ, որ ես կարողացել եմ բաղնիք հասնել ու աւելացրեց.

— Դժբախտաբար, ընկ. Մինաս, քո պահանջը չեմ կարող կատարել, որովհետեւ այդ փողոցն անանցանելի է. հետեւոտն ոստիկանը հազիւ թէ կարողանայ բաղնիք հասնել, իսկ հեծեալ ոստիկաններ ուղարկել չեմ կարող, քանի որ քաղաքի անասնաբոյժն արգիլել է քաղաքի մի քանի փողոցները, մանաւանդ այդ փողոցը, չորքոտանի թողնել: Գտել են, որ այդ փողոցի ցեխը երկար մնալով նրա մէջ գոյացել են միքրոբներ, որոնք չորքոտանիների մէջ սուր տեսակի դաբաղ հիւանդութիւն են առաջացնում:

Ես պատասխանեցի ընկ. Խաչատրեանին, որ ձին դաբաղ հիւանդութեամբ չի վարակւում, բայց նա ասաց, որ քաղաքի անասնաբոյժն անխտիր բոլոր չորքոտանիներին է արգիլել այդ փողոցով անցնել, հետեւաբար ոչինչ անել չի կարող:

Տեսնելով, որ սրա նրա հետ խօսելն ի զուր ժամավաճառութիւն է, որոշեցի անմիջականօրէն կապուել քաղխորհրդի նախագահ ընկ. Մատինեանի հետ:

Նրան մի քանի խօսքով պատմեցի իրեն անհանգստացնելու պատճառը, եւ պատմեցի բաղնիքի փողոցի դրութեան մասին:

— Մինաս ջան, գիտեմ, ա՜խ, այդ փողոցը,— վշտացած պատասխանեց ընկ. Մատինեանը:

Ես շարունակեցի.

— Կարօ, մի՞թէ չի կարելի այս փողոցը որոշ չափով կարգի բերել, որպէսզի մարդիկ մինչեւ բաղնիք հասնելը ստիպուած չլինեն ցեխի վաննա ընդունել:

— Մինաս ջան, սիրելիս, ի՞նչ անեմ, այդ բոլորն ինձ քաջ յայտնի է, բայց ի՞նչ արած, ամբողջ երեք տարի պլանաւորում այդ փողոցի բարելաւման համար որոշ գումարներ ենք նախատեսել, բայց վերջը գործը գլուխ չի եկել:

— Բայց մի՞թէ մի կերպ ներքին միջոցներով չէր կարելի այդ անել:

— Մինաս ջան, իմ հոգուն էլ է հասել: Այս տարի ես որոշել եմ իմ անձնական պատասխանատուութեամբ այդ փողոցը կարգի բերել: Հաւանական է որ ապրիլ ամսից կը սկսենք այդ աշխատանքները:

Առիթից օգտուելով ընկ. Մատինեանին յիշեցրի նաեւ բաղնիքի հակասանիտարական դրութեան մասին:

— Մինաս ջան, գիտես, որ մէկը միւսի հետ կապ ունի: Փողոցի այդ դրութիւնը թոյլ չի տալիս որ մենք էլ մէկ մէկ բաղնիքում երեւանք, իսկ աշխատակիցներն էլ առիթից օգտուելով անբարեխղճօրէն են մօտենում իրենց պարտականութիւնների կատարման: Գլխաւոր փողոցն է, հէնց որ փողոցը կարգի բերուի, ամէն ինչ իր սովորական ճանապարհով կը գնայ:

Համբերենք մի երկու ամիս էլ, ապրիլը մօտ է...»:

Կրթական բոյնի մը համար

—•—

Մշակոյթի տարի է:

Այսօր աւելի քան երբեք համոզուած ենք, որ մեր ցեղը իր նկարագրին եւ դիմագծին պահպանումը կը պարտի իր լեզուին եւ ազգային աւանդութիւններուն հանդէպ ունեցած գուրգուրանքին եւ նախանձախնդրութեան:

Լեզուի պահպանում, եւ մանաւանդ հայկցի դաստիարակութիւն՝ օտար եւ լուծող միջավայրերու մանուկներուպէս նոր հասնող սերունդին ապահովացող փառնդները կանխելու համար:

Նշանաբան եւ նպատակ:

Եւ այդ նպատակին նուիրուած ամենահամեստ ճիգն անգամ իրաւունք ունի նոյնքան համեստ գնահատութեան մը ակնկալութեան:

Այդ համակրանքի ակնկալութեան իրաւունք ունին անշուշտ Դպրոցասէրի Սանուց Միութեան ժրաջան ղեկավարները, որոնք կանգնած տարիներէ ի վեր մայր դպրոցի կողքին, կը ճգնին անոր հետզհետէ դժուարին գոյութեան ներարկել իրենց երիտասարդ աւիւնը, առիթներ ստեղծելով ժողովրդական հանդէսներու մէջ՝ հասարակութեան ներկայացնելու Ռէնսիի լուռ պատերու ետին կատարուող աշխատանքի մը արդիւնքները:

Յառաջիկայ ապրիլ 5ի կիրակին ապահովաբար խանդաղատանքի օր մը պիտի ըլլայ՝ հանդէպ այս աշակերտուհիներուն, որոնք Պ. Գոմէֆեանի ղեկավարութեան տակ պիտի ներկայացնեն Սեւրի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ, ցերեկոյթի մը ընթացքին, Ց. Թումանեանի «Զարի վերջը» պարոցական օփերէթը, եղանակաւորուած Ռ. Մելիքեանէ, ինչպէս նաեւ «Սաթենիկ եւ Արտաշէս» երգախառն պատկեր մը, եւ Պարոնեանի «Մեծապատիւ մուրացկաններ»էն արար մը:

Ցայտագիրը կը պարունակէ նաեւ հայկական նոր պարեր՝ Դպրոցասէրի աշակերտուհիներուն կողմէ:

Սանուց Միութիւնը՝ շաբաթներէ ի վեր լծուած գործին՝ անվերապահ հաւատքով մը կը սպասէ ժողովրդական լայն համակրանքի մը արտայայտութեան, ի նպաստ Դպրոցասէրի վաղեմի հաստատութեան, որուն գոյութեան պահպանումը վտանգուած է ներկայ անողոք պայմաններու բերումով:

Այդ պայմանները նկատի առնելով, Սանուց Միութիւնը նշանակած է ներկայացման համար շատ համեստ գիներ՝ 7.50 եւ 5 ֆր. թոյլատրելու համար ժողովրդական լայն մասնակցութիւն մը կրթական յարկի մը աջակցութեան գործին:

Ինչպէս Սանուց Միութեան կազմակերպած նախորդ հանդէսները, վստահ եմ որ նոյնպէս կիրակի ժամը 3ին վարագոյրը պիտի բացուի որակով եւ քանակով զեղուն սրահի մը առջեւ:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

Կողբի ժողովուրդը քանի քանի նահանջներ տեսած է եւ ի՛նչ անելի զոհեր տուած է, բայց այս անգամ առանց քիթ մը արիւնելու, առանց իր մէկ գիւղը ձգելու կրցաւ քաշուիլ գիւղէն: Իգտիրի մեր ընկերները եւ նոյն իսկ ժողովուրդը Կողբի շրջանի մասին իրենց ձեռքերը լուացած էին: Մոլլա Կամարի անկումէն վերջ Կողբի վիճակը իսկապէս յուսահատական էր, բայց շնորհիւ մեր զինուորներու յանդուգն կռիւներուն՝ թշնամին ժողովուրդին խոցելի դիրքերուն չկրցաւ մօտենալ: Մեր տղաքը դիրքէ դիրք, բլուրէ բլուր անցնելով թշնամին շուարումի մատնեցին: Երեւանէն պետական մասնաւոր պատուիրակութիւն մը եկաւ շնորհաւորելու Բ. եւ Գ. վաշտի զինուորները եւ սպաները: Այդ պահը շատ յուզիչ ու շատ տպաւորիչ էր: Ես անձնապէս քաղցր երանութիւն մը եւ հպարտութիւն մը կ՚ապրէի: Զինուորին համար ամենամեծ երջանկութիւնը իր յաղթանակի գովքը լսելն է: Զարմանալի եւ ոչ ալ հակաբնական ու համեմատութեան խօսքը չէ երբ զինուորին մէջ փառքի, գովքի ձգտումը շատ ուժեղ է, զինուորին հոգեկան սնունդը յաղթանակին յաջորդող գովասանքն է: Շատ անգամ հայրենասիրութեան գիտակցութիւնը չէ որ կը մղէ զինուորը իր դիրքէն դուրս գալով նետուիլ թշնամի խրամին մէջ: Յաճախ եսասիրութեան ու փառքի բնազդն է որ կը խօսի: Ծոյլ, փափկայէ զինուորը եւ ըսէ անոր թէ «դուն հրաշք կրնաս գործել, դուն կրնաս թշնամին զարնել եւ ապահովել մեր յաղթութիւնը»: Այդ զինուորը արդէն գինովցած է, մահուան ցրտութիւնը այլ եւս չի զգար: Դուն գինովցուր զայն հայրենասիրութեան, փառքի, յաղթանակի հաշիւով եւ ան քեզ կ՚ապահովէ յաղթանակը: Տրուած հոգեկան սնունդէն կախուած է սպասուած արդիւնքը:

×

Ճակատի վրայ գտնուող զօրամասերը շարունակ տեղափոխուելու ստիպուած են: Կարճ ժամանակ հանգստեան պէտք ունեցողները աւելի թիկունք կուգային եւ անոնց տեղ թարմ ուժեր կը տեղաւորուէին: Իբրեւ յոգնած եւ նոր կռիւէ դուրս եկած մեր վաշտը ճակատէն 5 վերստ ետ առնուելով Արալ - Քիւլլիկ գիւղը բերուեցաւ: Այս գիւղը զուտ թաթարական էր, հարուստ ու մեծ: Մոլլա - Կամարէն նահանջող մեր զօրքը խորշակի պէս անցած էր այս գիւղէն: Մեր Սասունցի կամաւորները փոթորկած էին գիւղին հանգստութիւնը, իրենց պարտութեան վրէժը յագեցնելու համար, ըրած էին այն ինչ որ անթոյլատրելի էր կռուող բանակի մը համար խաղաղ գիւղի մը հանդէպ, սակայն թոյլատրելի երբ հաշուի կ՚առնես որ մեր զինուորին դէմ կռուողները այս գիւղի նման հպատակներ էին: Տարակոյս չկար որ եթէ այս գիւղն ալ նպաստաւոր դիրքի մը վրայ գտնուէր, ան ալ պիտի ապստամբէր: Մնաց որ ի վերջոյ պատահեցաւ անխուսափելին:

Իգտիրի տափարակին վրայ գտնուող թաթար գիւղերը լեցուն ընկոյզի միջուկի պէս հարուստ էին: Անցնող փոթորկոտ օրերուն իրենց ունեցածը չկորսնցնելէ զատ, հեռացող, կոտորուող հայ գիւղերու հարստութիւնն ալ գրաւած էին: Դատն ու տխուր ճակատագիր: Երկու հակադիր տեսարան կը պարզուէր,— հայ գիւղը թափուր ու ամայի, կիսաքանդ եւ աւերակ, վերապրող բնակչութիւնը կմախացած, ցնցոտիապատ, ուրուականի նման գիւղի փողոցներուն մէջ ման կուգար անօթի: Այդ գիւղի կողքին դեռ չէին ու հարուստ կանգնած էր թաթար գիւղը, մրջիւնոց մը, եռուզեռ, առողջ եւ առոյգ տղամարդեր, բարիքով, հարստութեամբ լեցուած ամբարներ: Թուրքը եկած անցած էր այդ դաշտէն. եկած էր սուրով ու հուրով, Ասիոյ մարախը անցած դաշտն ու հովիտը կ՚ամայացնէ եւ իսկապէս ամայացուցած էր այս շրջանն ալ:

Կռիւներու առեն յաղթական բանակներու՝ խաղաղ ժողովուրդներու հանդէպ ունեցած վերաբերմունքը բոլորովին տարբեր է երկիրէ երկիր: Բանակի մը ասպետական վեհանձնութիւնը բառ մըն է որ միայն բառարանի մէջ գոյութիւն ունի, ինչպէս ցոյց տուաւ ընդհանուր պատերազմը, իսկ Թուրքը այդ բառը իր բառարանին մէջ ալ չունի: Ո՛ւր հայ բանակ, քո՞ղ մնաց ասպետական վեհանձնութիւնը: Վերին հրամանատարութիւնը խստիւ կը հրահանգէր «թաթար բնակչութիւնը անհանգիստ չընել»:

Մենք դեռ Թուրքը չէինք ճանչցած եւ չենք ճանչցած այսօր ալ:

Արալ - Քիւլլիկի մէջ հազիւ տասը օր մնացինք: Փոքրիկ կռիւներ պատահեցան Ղարաղալայի ուղղութեամբ: Գիշերային յարձակումներ, որոնք Քիթի գիւղի վաշտին կողմէ ետ մղուեցան:

Տասը օրուան մէջ մեր վաշտին զինուորներուն կէսէն աւելին հիւանդացաւ մալարիայէն: Արաքսէն հոսող տղմուտ ջուրը խմելու ստիպուած էինք, դաշտի անհամար մժեղները մեզ շատ կը նեղէին. քունը մեր աչքերուն չէր մօտենար: Մալարիան զիս գետին տապալած էր. կմախք ու ոսկոր դարձած էի, տաքութիւն, ցրտութիւն, նոպայ, զառանցանք, իրարու կը յաջորդէին, տասը օրուան մէջ կմախք մը դարձած՝ անկողնին գամուած էի, զինուորներն ալ այդ վիճակին էին:

Նոր կարգադրութեամբ մեր վաշտը փոխադրուեցաւ Իգտիրի զօրանոցները: Վիճակս անտանելի էր, ոտքի կանգնելու անհնար: Մալարիան զիս կը քամէր օրէ օր: Հինգերորդ օրն էր. դիրքերու կռիւները սկսած էին: Ամառնային երեկոյ մըն էր, Իգտիրը ամբողջ իրար անցաւ, Թաշպուռնի կողմէն Արարատի Քիւրտերը, Օրկովի Քիւրտերը միացած Գարադոյունլիի, Թօխանշալուի Թաթարներուն հետ, մեծ ուժով յարձակեցան Տէլիք Թաշի մեր վաշտին վրայ, զայն գրաւելով Իգտիրի վրայ քալեցին եւ եկան հասան Պահարլուի եւ Իգտիր Մավայի մէջտեղը: Իգտիր մտնելուն քանի մը քայլ մնացած էր: Զօրանոցներուն եւ տուներուն մէջ հանգստացող զօրքը անմիջապէս դուրս եկաւ: Հրաման տրուեցաւ ժողովուրդին, որ պատրաստուի դուրս գալու դէպի Ղարաղալայի ուղղութեամբ: Մարգարա գիւղի ուղղութիւնը թշնամին բռնած էր. Իգտիր - Երեւան խճուղին թշնամիին ձեռքն էր: Կացութիւնը ծանր էր:

Քաղաքին եզերքը Իգտիր Մավայի ուղղութեամբ կռիւը կը շարունակուէր:

Յ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(8)

(Շար.)

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԽԱՂԱՅ
Կոկորդիլոսներու, օձերու եւ խինձերու մէջ

Իտալական հրամանատարութիւնը նոր յաղթանակներ հաղորդեց մարտ 31ին: Բանակը շարունակելով յառաջխաղացութիւնը, գրաւած է շատ մը կեդրոններ որոնք մեծ արժէք ունին ռազմագիտական տեսակէտով: Կոնտարի գրաւումը օրերու խնդիր կը համարուի, իսկ Ցանա լիճը, որ բրիտանական շահերու կեդրոնն է, մէկ օրուան հեռաւորութիւն ունի զինուորական տեսակէտով:

Մարտ 31ի զեկոյցին համաձայն, իտալական բանակը լրացուցած է Աուսայի Սուլթանութեան տիրապետութիւնը, գրաւելով Սարտօ քաղաքը, որ ամուր դիրք մըն է Տանաքիլի անապատին հարաւային արեւելեան կողմը, Ֆրանսական Սոմալիի մօտ: Այս ընդարձակ շրջանին գրաւման համար, իտալական բանակը յառաջ խաղացած է երկու թեւերով եւ կտրած՝ աւելի քան 350 քիլոմեթր ճամբայ: Ջերմաչափը յաճախ 137 աստիճանի կը բարձրանայ այս շրջանին մէջ (Ֆարէնհայթ): Իտալական բանակը որ կը բաղկանայ սպիտակ եւ բնիկ զինուորներէ, քալած է առասպելական երկրի մը մէջ ուր կը վխտան կոկորդիլոսները, ձիագետինները, խինձերը եւ օձերը: Այս շրջանը կը կոչուի «Ափրիկէի դժոխքին ծակը», բայց բնակիչները շատ լաւ ընդունելութիւն ըրած են Իտալացիներուն, անոնց մատուցանելով արջառ, այծեր, ոչխարներ և ուրիշ նուէրներ: Յառաջխաղացութիւնը կատարուած է 25 օդանաւերու պաշտպանութեան տակ, որոնք հետազօտութիւններ կը կատարէին հրաբխային շրջանին մէջ: Օդանաւերը 97 անգամ վար իջած են անծանօթ շրջաններու մէջ:

Մասնագէտներ մեծ կարեւորութիւն կուտան իտալական նոր յաղթանակին եւ մանաւանդ Աուսայի գրաւման, որովհետեւ լաւագոյն ելքն է դէպի Ատտիս Ապէպա, քանի որ կարաւաններու ճամբան զուգընթաց կ'իյնայ Ֆրանսական երկաթուղիին:

Լիթվինով Վարշաւայի մէջ

Խ. Միութեան արտաքին գործավարը Վարշաւա հասաւ մարտ 31ին, եւ կայարանին մէջ դիմաւորուեցաւ խորհրդային դեսպանին՝ Պ. Դաւթեանի կողմէ: Ժամանումը գաղտնի պահուած ըլլալով, լեհական կառավարութիւնը ո եւ է պաշտօնատար չէր ղրկած: Այս առթիւ Լոնտոնի թերթերը դիտել կուտան թէ Ջոր. Կէօրինկ եւ ուրիշ նացի վարիչներ ալ նոյնքան խորհրդաւոր պայմաններու մէջ Վարշաւա գացին, բայց փառաւոր ընդունելութիւն գտան: Պ. Լիթվինով կ'ուզէր օգտուիլ առիթէն, խորհրդակցելու համար Լեհաստանի վարիչներուն հետ, բայց Մոսկուա մեկնեցաւ յաջորդ օրը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՈՒՓԹՄԱՆԻ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԻՆ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ 48 ժամ յետաձգուեցաւ, հարցաքննելու համար նախկին փաստաբան մը, որ կը յայտնէ թէ ինք է Լինտպէրկի երախային առեւանգիչը: Կինը մարեցաւ բանտին մէջ, երբ վերջին հրաժեշտը կ'առնէր: «Ես երբեք չպիտի անցնիմ սա դուռը, ելեկտրական աթոռին վրայ նստելու համար», ըսաւ մահապարտը: Յետոյ տեղեկութիւններ հարցուց իր երախային առողջութեան մասին եւ յանձնարարեց կնոջը,— «Ըսէ Պիլլիին թէ իր հայրը մարդասպան չէ»: Բանտապետը իր նախաձեռնութեամբ յետաձգեց պատիժին գործադրութիւնը, քանի որ վճռագիրը կը տրամադրէ մահապարտը ելեկտրական աթոռին վրայ նստեցնել որ եւ է ատեն, մարտ 29ի շաբթուն: Ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնուած են, որպէսզի որ եւ է լուսանկար չքաշուի, պատիժին գործադրութեան ատեն: Մասնաւոր լոյս մը կը փճացնէ ամէնէն փոքր լուսանկարն իսկ:

ԱԻՍՏՐԻՈՅ «ՖԷՆԻՔՍ» ապահովագրական ընկերութիւնը սնանկացաւ, մեծ յուզում պատճառելով: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ ընկերութիւնը 50 միլիոն շիլինի բաց մը ունէր վերջին հինգ տարիներու ընթացքին, բայց կեղծ հաշիւներ կը հրատարակէր: Դղրդագին յայտնութեանց կը սպասուի այս գործէն եւ շատեր զայն կը բաղդատեն Ստավիսքի խարդախութեանց հետ:

2116 ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐ արձանագրուած են երեսփոխանական ընտրութեանց համար:

ԵԹՈՎՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ 7 միլիառ 120 միլիոն լիր արժած է 1935 յունիս 20էն ի վեր, համաձայն իտալական կառավարութեան տեղեկագրին: Ռազմաճակատ ղրկուած զինուորներուն թիւը կը հաշուեն 450,000 հոգի: Այս թիւը 360,000 էր, փետրուար 1ին, առանց հաշուելու բնիկ զինուորները, բայց անկէ ի վեր շարունակ նոր զինուոր կը ղրկուի:

ՓԷՇԹԱՅԻ ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 34 ուսանողներ, որոնց 15ը աղջիկներ են եւ կը զբաղէին համայնավարական գործունէութեամբ:

ՃԵԼԱԼ ՀԻՒՍՆԻ, Պէրնի Թրքական դեսպանը եւ Ազգերու Դաշնակցութեան Թուրքիոյ մնայուն ներկայացուցիչը, որ յաջողցուցած էր Թուրքիոյ մուտքը Ազգերու Դաշնակցութենէն ներս եւ զուիցերիական շրջանակներու մէջհամակրանք ստեղծած Թրքական Հանրապետութեան մասին, հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն: Փարիզի կարեւոր թերթերը ցաւ կը յայտնեն որ այսպիսի մեծ արժանիքներով օժտուած դիւանագէտ մը կը զրկուի Ժընեւի ասպարէզէն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ՎԷՄ,,ի Ժ. Թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

ՌՈՍՏՈՄ.— Հայ - Վրացական փոխյարաբերութիւնները: ԱՐՏԱՇԷՍ ԱԲԵՂԵԱՆ.— Հայ եւ Թուրք վաւերաթղթեր: Հ. ԱՃԷՄԵԱՆ.— Բագրատ վարդ. Գէորգ - Թաւաքալեան: ՍԻՄ. ՎՐԱՑԵԱՆ.— Լեւոն Թագէոսեան (Պապաշա): ՎԱՀ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ.— Արհաւիրքի Օրեր: ՎԱՀ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ.— Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը: ԱՐՄԷՆ ՍԵՒԱՆ.— Փետրուար 18ի յեղափոխութիւնը: ԱՆՑԵԱԼՔ.— Ակադ. Ալեքսանդր Թումանեան: Կեանք եւ Մշակոյթ: Գիրք եւ Մամուլ: Գրախօսական: ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ.— Վ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը:

Տարեկան բաժնեգին՝ 70, 60 եւ 50 ֆրանք, համաձայն իւրաքանչիւր երկրի թղթատարական սակի:

Երրորդ շրջանի բաժանորդները կրնան առաջին երկու տարիներու 12 թիւերը ստանալ վճարելով 50 ֆրանք, կամ վեց գրքի համար 25 ֆր.:

Հասցէ.— S. Vratzian, 13 Rue des Platanes, Cité Jardin de Plessis-Robinson, (Seine).

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համազգայինի Լիոնի մասնաճիւղը իր վշտակցութիւնը կը յայտնէ, իր անդամներէն Տէր եւ Տիկ. Սիմոնեանի իրենց փոքրիկին՝ Վրէժ ՍԻՄՈՆԵԱՆԻ անակնկալ մահուան առթիւ:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Նահանգային Միութեան ընդհ. ժողովը, 5 Ապրիլ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 119 Ave. d'Italie, մէթրօ Մէզօն Պլանշ: Կը խնդրուի անպայման ներկայ ըլլալ:

Զ. Ո. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը, 9 Ապրիլ հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ Մեր պատգ. ժողովը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական ընդհ. Ֆրանսայի շրջանի պատգ. ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ շաբաթ երեկոյ եւ կիրակի 4 եւ 5 Ապրիլ, հայ սափրիչներու սրահին մէջ, 7 rue des Bernardins, Paris (5e):

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհանուր ընկերական ժողովը շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ակումբին մէջ:

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան խումբի ժողովը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Պօղոսեանի բնակարանին մէջ:

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ ակումբին մէջ:

ՓՕՆ-ՏԸ-ՇԷՐԻԻ Մուրատ խումբը դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերներն ու համակիրները, 5 Ապրիլ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Hôtel de Franceի մէջ: Կը դասախօսէ ընկ. Ա. Հաբէլեան (Լիոնէն): Նիւթ՝ «Դաշնակցութիւնը եւ իր դերը հայ ժողովուրդին մէջ»:

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ
ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ, ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

4 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին

Գ. ԹԱՂԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը մասնակցին՝ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ, ՖՐԱՆՍ. ԲԱՆԱԿԻ ՆԱԽԿԻՆ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ, «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ը, ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԸ եւայլ կազմակերպութիւններ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ԹԱԳԻՈՐ ԱՅՎԱԶԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— ՕՐ. ԾՈՎ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (երգ), ՎԱՀՐԱՄ ԶԱՆՏԸԵԱՆ (երգ), ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆ (արտասանութիւն), ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐԶԷ (արտասանութիւն), ՏԻԿ. Ժ. ԼՈՒԻ ԿՕՏԷ (դաշնակ):

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

4 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, ՊԵՏԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Պ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (ջութակահար), ՕՐ. Վ. ԱՅՐԱՄԵԱՆ, ԲԻՒԶԱՆԴ ՊԱԼԵԱՆ, Մ. ՍԷՄԻՐՃԵԱՆ, Մ. ՊԸԼԸԳԵԱՆ, Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ:

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

5, Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Ծախքերու մասնակցութեան համար 1 ֆրանք

Ներկայացում—Պարահանդէս

կազմակերպուած Տիգրանակերտի եւ Շրջ. Հայրենակցական միութեան Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

4 Ապրիլ շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս Renardի սրահին մէջ, 12 rue Renard. Մէթրօ Hôtel de Ville

Ղեկավարութեամբ դերասան Ուզունեանի՝ կը ներկայացուի ԱՆՄԵՂ ԶՈՀԸ եւ ՊԱՂՏԻԿԻ ՆՇԱՆՏՈՒՔԸ (զաւեշտ):

Կ'երգեն՝ Ա. Արուսեան եւ Օր. Փոլատեան:

Կէս գիշերէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր:

Ընտիր ճաշ, կը նուագէ Եփրատ նուագախումբը Ղեկավարութեամբ Պ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ:

Ճոխ պիւֆէ — Մուտք՝ 7.50 եւ 5 ֆրք.:

Տոմսերը կը ծախուին Փարիզի մէջ՝ Պ. Պ. Եփրեմեանի Նպարավաճառատունը, 1bis Hautefeuille, Ժոզէֆ Հաքիմ, 31 rue du Caire, սափրիչներ Անդրէասեան, 26 rue Vade, Ա. Յակոբեան, 26 rue Boussingault:

Ֆ. Կ. Խաչի Օրը Մարսէյլի մէջ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ **S. F. I. O.**ի երկրորդ բաժանմունքի կանանց կազմակերպութեան

Պատուոյ նախագահութեամբ Պ. ՀԱՆՐԻ ԹԱՍՕի (Երեսփոխան եւ քաղաքապետ Մարսէյլի)

եւ նախագահութեամբ Պ. Մ. ՔԱՆԱՎԵԼԼԻի (Նախկին երեսփոխան եւ ընդհ. քարտուղար Պուշ տիւ Ռօնի S.F.I.O.ի)

19 Ապրիլ, կիրակի օր ժամը 2.30ին Salon Florideի մէջ

Գեղարուեստական հաճելի բաժին, մասնակցութեամբ ֆրանսացի եւ հայ արուեստագէտներու երգ, պար եւ արտասանութիւն: Հայերէն ու ֆրանսերէն բանախօսութիւն: Մուտք 3 ֆր.:

(Ձեռնարկին լրջութիւնը եւ կարեւորութիւնը կը ստիպեն մեզ խնդրել.— կարգապահութիւն, վայելուչ արտաքին եւ երախաներու (12էն վար) բացակայութիւն:

ԾԱԽՈՒ ՏՈՒՆ 4 սենեակ, 2 մեծ խոհանոց, պարտէզ, ջուր, ելեկտրականութիւն, կայուղի, (երկու առանձին լօժըման), դպրոցին, մառշէին, հանրակառքին մօտ: Տունին արժէքը 50.000 ֆր., մեկնումի պատճառաւ ծախու է 20.000 ֆր ի: Դիմել՝ 20 rue Mme Curie, Bagneux, (Seine):

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Օրը եւ Թէյասեղան

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ապրիլ 5ին (Ծաղկազարդի առթիւ) Բաճիկեանի սրճարանին մէջ

6, Պուլըվար Ռուտէն — Մուտք 2 ֆր. (թէյը միասին)

Գեղարուեստական ճոխ բաժին իր դպրոցի սաներուն կողմէ

Երգ, խմբերգ, արտասանութիւն՝ անդամուհիներէն

Տարեկան Ցերեկոյթ

Հայ Արիներու Միութեան Փարիզի Շրջանի սկաուտներու եւ գայլիկներու կողմէ

կը նախագահէ ԶՕՐԱՎԱՐ ԿՈՐԿԱՆԵԱՆ

5 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Salle des Centreaux, 8 rue Jean-Goujon

Métro ; Champs-Elysées

մասնակցութեամբ ֆրանսական եւ օտար սկաուտներու: Նուագ եւ ներկայացում՝ սկաուտներու եւ գայլիկներու կողմէ: Ձեռական աշխատութիւններու ցուցադրութիւն միջնարարին: Ճոխ պիւֆէ:

Գեղարուեստական Ցերեկոյթ

Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

կազմակերպուած Դպրոցասէրի Սանուց Միութեան կողմէ

5 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

26, rue Troyon, Sèvres — Métro: Pont de Sèvres

Վարժարանին սանուհիները ղեկավարութեամբ դերասան Ա. Գմբէթեանի կը ներկայացնեն «ԶԱՐԻ ՎԵՐՋԸ» Յ. Թումանեանի (դպրոցական օպերէթ)

«ՍԱԹԵՆԻԿ—ԱՐՏԱՇԷՍ» երգախառն պատկեր:

«ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ Յ. Յ. Պարոնեանի, մէկ արար,

Հայկական պարեր: — Տոմսեր՝ 7.50 եւ 5 ֆրք.:

Գործածական հեռանկարով ծախու է

Մարսէյլի Սէն-Ժէրոմ հայաշատ կեդրոնին մէջ երկյարկանի տուն մը, 8 կտոր, արեւոտ սենեակներ, առաջին յարկի ամբողջ երկայնքին թէռաս. Ջուր, կազ եւ ելեկտրականութիւն. 300 ք. մ. պարտէզ՝ ընդարձակ հաւնոցով: Գինը մատչելի: Վճարումի դիւրութիւններ: Դիմել՝ Stépan Méldonian, 14 Bld. Clair Isnard, St. Jérôme, Marseille:

ՃԱՇԱՐԱՆ - ՍՐՃԱՐԱՆ «ՕԼԻՄԲ»
8, ՓՕԼ - ՊԷՌ ՓՈՂՈՑ, 8 — ԼԻՈՆ

Արեւելեան եւ Արեւմտեան համադամ եւ ախորժահամ կերակուրներ, անմահական ՏԷՕՆԷՕՐ եւ ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ, համբաւաւոր ԳԱՐԱՔԷՕՅԻ ՊՕՂԱՉԱ, սքանչելի ԹԱՒՈՒԳ ԿԷՕՔՍԻ, եւ ՓԱՔԼԱՎԱ՝ անթերի կարգով: ԽՆԱՄՔՈՎ ԵՒ ՄԱՔՈՒՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԽՈՀԱՐԱՐԱՊԵՏ ԵՒ ՃԱՇԱՐԱՆԱՏԷՐ

ՊՐՈՒՍԱՑԻ Ս. ՊՐՈՒՍԱԼԸԵԱՆԻ

PRIX FIXE եւ A LA CARTE

Ընտանեկան, հարսանեկան, ընկերական եւ հաւաքական ճաշկերոյթներու համար սպասարկութիւն մասնաւոր գիններով ճաշարանին կից ընդարձակ սրահին մէջ: ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ԱՆԳԱՄ ՄԸ ԵՒ ՎՍՏԱՀ ԵՂԷՔ ՈՐ ՏԵՒԱԿԱՆ ՅԱՃԱԽՈՐԴ ՊԻՏԻ ԴԱՌՆԱՔ

Etude de Me BERNARD WAHÉ
(16 ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
Procédure Générale.
159, Rue Lafayette — Tél. Nord 68 - 62
Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19: Նախ. ժամադրութեամբ

ԱՐԹԻՆԵԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
Պէլվիլ, 28 Rue Lesage (կանանչ գոյնով խանութը)
Ոչ մէկ տեղ մասնաճիւղ ունինք: Ծերմակ պանիր, կէս քիլօն՝ 4.50 ֆր., պուլկուր՝ կէս քիլօն 1 ֆր. 50, հէլվա՝ կէս քիլօն 2 ֆր. 60:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton: 52 - 78
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — Թիւ (8)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԵ՛Ր ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Գերման սպայակոյտին համար պարզ էր թէ Պելժիոյ մայրաքաղաքը կառավարելու ամենադիւրին եղանակն էր, թոյլ տալ քաղաքապետական իշխանութիւններուն որպէսզի իրենց պաշտօնը շարունակեն: Ուստի Մաքսի ներկայացուցին պայմանագրութիւն մը ստորագրելու համար, ըստ որում ան պիտի համաձայնէր իր պաշտօնին գլուխը մնալ, ենթակայ զինուորական կառավարիչին: Քաղաքապետը վճռապէս մերժեց ստորագրել:

Յետագային, իր գերութեան միջոցին գրուած եւ Պերլինի իշխանութիւններուն ուղղուած նամակի մը մէջ, Մաքս իր դիրքի մասին շատ յստակ կ'արտայայտուի.

— «... Միայն Պելժ կառավարութեան կողմէ ստանձնեցի հոգատարութիւնս եւ ոչ թէ գերման իշխանութեանց շնորհն էր, որուն համար առանձինքս չափով խնդրինքս երախտապարտ չեմ զգար անոնց: ... Ինծի առաջարկուած պայմանագիրը մերժեցի ստորագրել եւ մերժումս ընդունուեցաւ: Օրինաւոր կերպով համաձայնութիւն գոյացաւ որպէսզի պաշտօնս շարունակեմ կատարել անկախութեամբ: Եւ արդարեւ ես Պրիւսէլի մէջ գերմանական կառավարութեան ստորադասը չէի, ամէն խընդիրներու մէջ անոնց հետ իբրեւ ազատ պաշտօնեայ կը յարաբերուէի: Իմ առած ոչ մէկ քայլս նախապէս անոնց հաւանութեանը կ'ենթարկուէր, եւ անոնց ոչ մէկ գործը կը կատարէի որպէս հրաման, կամ իրենց անունով»:

Այս շատ ինքնատիպ եւ պայծառամիտ նամակը յետագայ դէպքերու լուսաբանութեան համար շատ կարեւոր է: Մաքս առաջին առթիւ պարզապէս հասկցնել ուզեց որ եթէ գերման կառավարութիւնը կը փափաքի որ ինք իր պաշտօնը շարունակէ, պէտք չէ ստիպէ որ իր հրամանին տակ գործէ: Ասոր համար պարտաւոր էին ընտրութիւն մը ընել, ուստի ժողովուրդին անդորրութեանը տեսակէտէն, նախընտրեցին քաղաքապետին քաղաքային կատարեալ իշխանութիւն տալ:

Անգլիոյ համար, որ գրեթէ հազար տարիներէ ի վեր յարձակման չէ ենթարկուած, կ'արժէ նկատողութեան առնել այն փաստաթուղթը որ պատմութեան ծանօթ է «օգոստոս 20ի պայմանագիր» անունով:

Յարաբերութիւններու եւ քաղաքապետի բողոքներուն մասին համառօտ լուսաբանութենէ մը յետոյ սապէս կը շարունակէ.

— ... «Զօրավար Xին կողմէ հարիւրապետ Քրիկշայմին հրահանգ տրուած է, որուն համաձայն Պրիւսէլը իր արուարձաններով պարտաւոր է գերմանական բանակի մատակարարութեանը համար օգոստոս 20ին եւ 21ին իրիկուան մինչեւ ժամը 7 հայթայթել 18,000 քիլօ հաց, 10,000 քիլօ թարմ միս, 6000 քիլօ բրինձ կամ լուբիա, (100 քիլօ բրինձ 500 քիլօ գետնախնձորով կարելի է փոխանակել), 600 քիլօ սուրճ, 1500 քիլօ աղ, 10,000 քիլօ շաքար, 72,000 քիլօ գարի, 600 քիլօ քաքաօ ...» եւն.:

Հրամայելով որ նմանօրինակ եւ քանակի տեսակէտով քիչ տարբերութեամբ ապրանք պէտք է յանձնուի չորս որոշուած վայրերու մէջ մինչեւ օգոստոս 21, փաստաթուղթը կը շարունակէ.—

«... Օգոստոս 22ին 20,000 քիլօ հաց եւ 20,000 քիլօ ալիւր, միւս ապրանքները սովորական քանակութեամբ: Այս պարէնը չհայթայթելու պարագային Պրիւսէլի ժողովուրդը որպէս պատիժ շուկայի գինին կրկնապատիկը պիտի վճարէ:

«Այս երեք օրուան ընթացքին Պրիւսէլը պիտի վճարէ նմանապէս, իբրեւ պատերազմական տուրք 50 միլիոն ֆրանք... իսկ Պրապանի նահանգը 450 միլիոն ֆրանք մինչեւ սեպտեմբեր 1...»:

Մարդիկ որոնք մարդկային արժէքներու մասին անզգայ են, թերեւս այս պաղ թուանշաններուն մէջ պատերազմի էութիւնն ըմբռնեն ...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 3 ԱՊՐԻԼ
VENDREDI 3 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3080

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՀԻԹԼԷՐ ՎԵՐՋՆԱՊԷՍ ԿԸ ՔԱՆԴԷ ՎԵՐՍԱՅԼԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ՀԻՄԵՐԸ

ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԼՈՔԱՐՆՈՅԻՆԵՐՈՒ ԲՈԼՈՐ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ

Անգլիոյ մէջ հաճոյաբար կը գտնեն առաջարկները, իսկ Ֆրանսայի մէջ աներդունելի

Երէկ, հինգշաբթի, հրապարակութեան տրուեցաւ Հիթլէրի պատասխանը, որ բոլորովին նոր կացութեան մը առջեւ կը դնէ Եւրոպան: Լոնտոնի եւ Պերլինի թերթերը ամբողջութեամբ հրատարակած են պատասխանին բնագիրը, իսկ Փարիզի թերթերը կը գոհանան միայն ամփոփումը տալով, եւ ընդհանրապէս դառնութիւն, յուսախաբութիւն, մինչեւ անգամ զայրոյթ յայտնելով:

Պատասխանը, որ կը բաղկանայ 3000 բառէ եւ որուն համար կ՚ըսեն թէ անձամբ Հիթլէրի կողմէ գրուած է, վերջնապէս կը մերժէ Լոքառնոյի դաշնակիցներուն վերջին յուշագիրը: Այսպէս, Գերմանիա չընդունիր ներկայանալ Լա Հէյի ատեանին, քննութեան ենթարկելու համար ֆրանքօ-խորհրդային դաշնագիրը: Կը մերժէ թոյլատրել որ միջազգային ոստիկանութիւն մը հաստատուի Հռենոսի մէջ, նոր բանակցութեանց ընթացքին: Լուռ կը պահէ ամրութիւններ չշինելու մասին: Եւ կը ներկայացնէ նոր առաջարկներ, թէ Լոքառնոյի վճռին կարգադրութեան եւ թէ Եւրոպայի ապահովութեան մասին: Այս առթիւ, նորէն կը բացատրէ թէ ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը քանդած է Լոքառնոյի դաշինքը եւ մանաւանդ անոր քաղաքական հիմերը:

Հիթլէր բացորոշապէս կը յայտարարէ թէ երբեք նպատակ չունի յարձակելու Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ վրայ, եւ փափաքելի կը գտնէ Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Պելժիոյ սպայակոյտներուն խորհրդակցութիւնը:

ՉՈՐՍ ԱՄԻՍ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

Իր խաղաղութեան ծրագիրը կը բաղկանայ 19 կէտերէ, եւ կը տրամադրէ արգիլել օդանաւային ռմբակոծութիւնները, ինչպէս եւ ծանր հրետանիներու գործածութիւնը: Յուշագրին ամէնէն հիմնական կէտը այն է որ, վերջնապէս կը քանդէ Վերսայլի դաշնագրին հիմերը եւ կ՚առաջարկէ նոր ծրագիր մը, չորս ամիս ժամանակ նշանակելով բանակցութեանց համար: Այդ չորս ամսուան ընթացքին, Գերմանիա, Ֆրանսա եւ Պելժիա յանձն պիտի առնեն զինուոր չտեղափոխել իրենց սահմաններուն վրայ: Փոխան միջազգային ոստիկանութեան, գերմանական ծրագիրը կ՚առաջարկէ կազմել չէզոք յանձնախումբ մը՝ նշանակուած Անգլիոյ եւ Իտալիոյ եւ երրորդ պետութեան մը կողմէ, հսկողութեան ենթարկելու համար Հռենոսի սահմանները, ԵՐԿՈՒ ԿՈՂՄԷՆ ԱԼ, ՈՐՊԷՍԶԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐԸ ՉԱՒԵԼՑՆԵՆ:

Այս առթիւ, յուշագիրը անհրաժեշտ կը գտնէ որ զինադադար մը հաստատուի գերմանական եւ ֆրանսական մամուլին եւ դպրոցներուն մէջ, որպէսզի չթունաւորուին երկու ազգերուն յարաբերութիւնները: Կ՚առաջարկէ հանրաքուէի ենթարկել գոյացած համաձայնութիւնը, Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ մէջ:

Գերմանիա կ՚առաջարկէ ՎԵՐՍԱՅԼԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ ԱՆՋԱՏԵԼ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՈՒԽՏԷՆ, եւ պատրաստակամութիւն կը յայտնէ վերադառնալու Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, նոր համաձայնութեանց կնքումէն անմիջապէս վերջը: Այս առթիւ, յոյս կը յայտնէ թէ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ԽՆԴԻՐՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ՔՆՆՈՒԻ «ԲԱՆԱՒՈՐ ԺԱՄԱՆԱԿԱՄԻՋՈՑԻ ՄԸ ՄԷՋ»:

Գերմանական կառավարութեան տեսակէտով, Եւրոպայի խաղաղութեան վերակազմութիւնը ամբողջութիւն մը կը կազմէ ԵՒ ՊԷՏՔ Է ԲՌՆԷ ՎԵՐՍԱՅԼԻ ԴԱՇՆԱԳՐՈՎ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ ԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԸ: Այս հասկացողութեամբ, Գերմանիա պատրաստ է արեւմտեան օդանաւային դաշնագիր մը եւ 25 ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ ՈՉ-ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԴԱՇԻՆՔՆԵՐ ԿՆՔԵԼՈՒ ԻՐ ԴՐԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ:

Յետոյ կ՚առաջարկէ հրաւիրել միջազգային խորհրդաժողով մը, սպառազինութեանց սահմանափակման համար: Այս առթիւ Գերմանիա կը թելադրէ արգիլել ծանր հրետանիները եւ հրասայլերը, չռմբակոծել ռազմաճակատէն 20 քիլոմեթր հեռու գտնուած քաղաքները եւ միջոցներ ձեռք առնել ոչ-ռազմիկներու պաշտպանութեան համար:

Նոր բանակցութեանց համար, Հիթլէր կ՚առաջարկէ որ Լոքառնոյի պետութիւնները ժողով գումարեն առաջնորդութեամբ անգլիական կառավարութեան, անմիջապէս, կամ ամէնէն ուշը Ֆրանսայի երեսփոխանական ընտրութիւններէն վերջը (որ կը լրանան մայիս 3ին):

Յուշագիրը իր յառաջաբանին մէջ կը բացատրէ թէ 1918ին երբ Գերմանիա զինադադար կնքեց, հիմնուած էր Ուիլսընի 14 կէտերուն վրայ եւ երբեք միտքէն չէր անցըներ որ եւ է ձեւով սահմանափակել իր վեհապետական իրաւունքը Հռենոսի վրայ: Ընդհակառակն, Ուիլսընի դրած սկզբունքներուն գլխաւոր նպատակն էր կառուցանել միջազգային նոր կարգուսարք մը, որ պիտի առաջնորդէր լաւագոյն եւ տեւական խաղաղութեան, յլովին յարգելով ինքնորոշման իրաւունքը, առանց նկատի առնելու յաղթական կամ պարտեալ: Այս առթիւ, կը բացատրէ թէ առաջին անգամ Ֆրանսան էր որ խախտեց դաշնագիրը, Ռուրի գրաւումով եւ ուրիշ գործողութիւններով:

Ուրիշ առաջարկներ եւ տեսակէտներ

Այս գլխաւոր կէտերէն յետոյ, ստորեւ կ՚ամփոփենք այլապէս ուշագրաւ առաջարկներ եւ տեսակէտներ.—

1. Որպէսզի ապագայ համաձայնութիւնները անխախտարելի դաշնագիրներու հանգամանքն ունենան, մասնակցող ազգերը պէտք է վայելեն բացարձակ հաւասարութիւն:

2. Հռենոսի համար առաջարկուած յանձնախումբին մէջ Գերմանիա, Պելժիա եւ Ֆրանսա պիտի կրնան ղրկել մէկ մէկ ներկայացուցիչ: Երեք պետութիւնները յանձն պիտի առնեն թոյլ տալու որ յանձնախումբը անհրաժեշտ քննութիւնները կատարէ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ զինուորական կցորդներուն միջոցաւ եւ հաղորդէ մասնակցող պետութեանց: Գերմանիա, Պելժիա եւ Ֆրանսա պատրաստ են լրջօրէն նկատի առնել այս քննութեան հետեւանքով եղած դիտողութիւնները:

3. Գերմանական կառավարութիւնը պատրաստ է, կատարեալ փոխադարձութեան հիման վրայ, համաձայնիլ իր երկու արեւմտեան դրացիներուն հետ, Գերմանիոյ արեւմտեան սահմանի զինուորական սահմանափակման մասին:

4. Ապահովութեան դաշինքի համար (25 տարի, մէկ կողմէ Ֆրանսայի ու Պելժիոյ, միւս կողմէ Գերմանիոյ միջեւ), Գերմանիա յանձն կ՚առնէ որ Անգլիա եւ Իտալիա նորէն երաշխաւոր ըլլան: Եւ եթէ զինուորական յանձնառութիւններ անհրաժեշտ ըլլան, Գերմանիա պատրաստ է այդ պարտաւորութիւններն ալ ստանձնելու: Գերմանիա կ՚ընդունի նաեւ որ Հոլանտան ալ մասնակցի այս դաշինքին, եթէ կ՚ուզէ:

5. Գերմանիա կը յօժարի յարաբերութեան մտնել իր հարաւ-արեւելեան եւ հիւսիս-արեւելեան դրացիներուն հետ, ոչ-յարձակման դաշինքներ կնքելու համար ուղղակի:

6. Գերմանիա կ՚առաջարկէ կազմել իրաւարարութեան միջազգային ատեան մը, որ իրաւասութիւն պիտի ունենայ հսկելու կնքուած համաձայնութեանց գործադրութեան եւ որուն վճիռները պարտադիր պիտի ըլլան բոլոր կողմերուն համար:

7. Գերմանական կառավարութիւնը ստիպողական կը գտնէ գործնական միջոցներ ձեռք առնել, սահմանափակելու համար սպառազինութեանց մրցակցութիւնը, ինչ որ պիտի նպաստէ ոչ միայն թեթեւցնելու նիւթական եւ ելմտական հոգերը, այլեւ հոգեբանական մեղմացում յառաջ բերելու:

8. Գերմանական կառավարութիւնը կ՚առաջարկէ որ ապագային հրաւիրուած խորհրդաժողովները ամէն անգամ բացորոշապէս ճշդուած նպատակ մը ունենան:

9. Գերմանիա ստիպողական կը գտնէ որ բարոյական եւ մարդկային հանգամանքի մը վերածուի օդանաւային պատերազմը (կը թուէ մանրամասնութիւնները թունաւոր կազերու, տրմտրմ գնդակներու, նորահնար զէնքերու գործածութեան առթիւ: Եւ կ՚առաջարկէ ժողով գումարել եւ արգիլել թունաւոր կամ հրձիգ ռումբերու գործածութիւնը, ծանր հրետանիներն եւ հրասայլերը եւն.):

10. Գերմանիա կը կրկնէ օդանաւային դաշինքի առաջարկը:

Ընդհանուր յուսախաբութիւն Փարիզի մէջ

Ինչպէս ըսինք, գերմանական յուշագիրը նպաստաւոր տպաւորութիւն գործեց Անգլիոյ մէջ, ուր հաճոյաբար եւ շինարար կը նկատեն զայն: Իսկ Փարիզի մէջ տրամադրութիւնները չափազանց մռայլ են, դատելով թերթերու լեզուէն:

Պ. Ֆլանտէն չորեքշաբթի օր ունկնդրութեան ընդունեց Փարիզի անգլիական դեսպանը: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ արտաքին նախարարը բոլորովին անբաւարար կը գտնէ գերմանական պատասխանը, եւ չի յուսար որ կարենայ բարուոքել կացութիւնը: Միւս նախարարները բաւական ուշ իմացան պատասխանին բովանդակութիւնը, ֆրանսերէն թարգմանութիւնը ուշացած ըլլալով: Փարիզի մէջ մասնաւորապէս ծանր տպաւորութիւն գործեց պատասխանին այն կէտը որ ոչ միայն կը մերժէ որ եւ է իրաւարարութիւն, այլեւ դաշնագիրներու խզման պատասխանատու կը հռչակէ Ֆրանսան:

Կառավարական շրջանակներու մէջ անհրաժեշտ կը գտնեն անմիջապէս նիստի հրաւիրել Լոքառնոյի դաշնակիցները, Պրիւսէլի մէջ, դուրս ձգելով Գերմանիան: Եթէ այս տեսակէտը չընդունուի, այն ատեն Ֆրանսա հաւանաբար պարզապէս անընդունելի պիտի հռչակէ գերմանական պատասխանը եւ որ եւ է քայլ չպիտի առնէ, սպասելով Իտըլի այն նամակին որ զինուորական աջակցութիւն կը խոստանայ, յանուն Անգլիոյ:

Թերթերը շատ յոռետես են կացութեան մասին: Փէրթինաքս, «Էքօ տը Փարի»ի քաղաքական խմբագիրը, գրել կուտար երէկ,— «Զգոհանալով մարտ 7ի միակողմանի գործողութեամբ շահած առաւելութիւններով, Ատոլֆ Հիթլէր եւ իր խորհրդականները մեր առջեւ կը դնեն, իբրեւ խաղաղութեան փրկագին, ծրագիր մը որ եթէ գործադրուի տառով եւ ոգիով, ՎԵՐՋ ՎԱՐ ՊԻՏԻ ՈՉՆՉԱՑՆԷ 1919Ի ԵՒ 1920Ի ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐԸ, ԵՒ, ԱՆԿԱՍԿԱԾ, ԵՒՐՈՊԱՆ ՊԻՏԻ ՄԱՏՆԷ ՀՈՒՐԻ ԵՒ ՍՈՒՐԻ: Այս սպառնալից պաշտօնագրին առջեւ, Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Պելժիոյ նախարարներուն կ՚իյնայ անմիջապէս ժողով գումարել, վճռելու համար այն պաշտպանողական միջոցները որ այլեւս չեն կրնար յետաձգուիլ»:

Մինչ այն մինչ այն, անգլիական դահլիճը կը շարունակէ քննել սպայակոյտներու խորհրդակցութեան խնդիրը, միշտ զգուշանալով որոշ յանձնառութիւններէ:

Անգլիոյ նախարարները մեծ գոհունակութեամբ կարդացին Հիթլէրի յուշագրին այն մասը որ կ՚ըսէ թէ «Գերմանիա երբեք նպատակ չունի յարձակելու Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ վրայ եւ թէ, նկատի առնելով Ֆրանսայի վիթխարի սպառազինութիւնները եւ ահագին ամրութիւնները արեւելեան սահմանագլուխին վրայ, այդպիսի յարձակում մը անմիտ բան պիտի ըլլար զուտ զինուորական տեսակէտով իսկ»:

Պարտաւորիչ զինուորութիւն Աւստրիոյ մէջ

Աւստրիոյ խորհրդարանը ապրիլ 1ին միաձայնութեամբ քուէարկեց այն օրինագիծը, որ ներկայացուած էր մէկ օր առաջ եւ որով կը վերահաստատուի պարտաւորիչ զինուորութիւնը: Օրինագիծը կ՚ըսէ թէ սահմանափակ շրջանի մը համար ծառայութեան ենթակայ են 18 — 42 տարեկան քաղաքացիները, զէնքով կամ առանց զէնքի: Ծառայութեան տեւողութիւնը, վարձատրութիւնը եւ ուրիշ մանրամասնութիւններ պիտի ճշդուին մասնաւոր կանոնագրով մը:

Օրէնքը չի պարունակեր «զինուորական» բառը, այլ կ՚ըսէ.— «Պարտաւորութիւն հանրային ընդհանուր ծառայութեան», նկատի ունենալով թէ բուն զինուորութիւնը եւ թէ պարտաւորիչ աշխատանքը: Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, վարչապետ Շուշնիկ շեշտեց թէ Աւստրիա ազգակ մըն է խաղաղութեան եւ այդպէս ալ պիտի մնայ: «Մենք որ եւ է ռազմատենչ կամ նուաճողական դիտում չունինք եւ խորապէս կը յարգենք դաշնագիրները: Բայց չենք կրնար

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՏԱՐԱԳԻՐ ՌՈՒՍԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Ֆրանսայի ծերակուտականի մը դիմումը եւ ներքին նախարարին պատասխանը

Անցեալ օր գրած էինք թէ ձեռնարկուած է տարագիր Ռուսերու (զինուորացու) ցուցակագրութեան: Այս գործողութիւնը մեծ իրարանցում պատճառած է ռուս տարագիրներուն, որոնք դիմումներ կը կատարեն, գոնէ համապատասխան առաւելութիւններ ստանալու համար:

Ծերակուտական Բոթրօ, որ միշտ իր աջակցութիւնը կ՚ընծայէ ռուս տարագիրներու շահերը պաշտպանելու համար, նամակ մը գրելով վարչապետ եւ ներքին նախարար Պ. Սառօյի, առաջարկած էր միջվարչական յանձնախումբ մը կազմել: Ծերակուտականը իր ստացած գրաւոր պատասխանը հաղորդած է ռուսական «Վօզրոժտէնիէ» թերթին, ուրկէ կը քաղենք հետեւեալ ամփոփումը.—

1. Ռուս տարաբնակներու իրաւական վիճակը ընդունուած չէ որ եւ է պետութեան կողմէ: Փաստօրէն այդ ներքին կարգադրութեան խնդիր մըն է, հաստատուած Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ 1933 դեկտեմբեր 28ին: Հետեւաբար, անոնք զուրկ են հպատակութենէ (հայրենազուրկ) եւ կ՚իյնան 1928 մարտ 31ի օրէնքին 3րդ յօդուածին տրամադրութեան տակ, որ պարտաւորիչ կը դարձնէ անոնց զինուորական ծառայութիւնը: 2. Ռուս տարագիրները իրենց զինուորութիւնը պէտք է կատարեն օտար լեգէոններու մէջ, բացի անոնցմէ որոնք ութ տարի շարունակ ուսում առած են Ֆրանսայի մէջ, ֆրանսական դպրոցներու կամ ընտանիքներու մէջ:

3. Համաձայն գոյութիւն ունեցող օրէնքին (մասնաւորաբար 1928 մարտ 31 եւ 1927 օգոստոս 10ի հպատակութեան վերաբերեալ տրամադրութեանց) զինուորական պարտականութեան կատարումը իրաւունք չի տար մեքենաբար դառնալու ֆրանսական հպատակ, ոչ ալ որ եւ է առաւելութիւն կը տրամադրէ իրաւական տեսակէտով:

4. Ներկայիս կը քննուի միջվարչական յանձնախումբ մը կազմելու խնդիրը: Այս յանձնախումբը պիտի ուսումնասիրէ հայրենազուրկներու պարտաւորիչ զինուորութեան խնդիրը, անոր գործադրութեան պայմանները եւ անոր ընծայած առաւելութիւնները շահակից ազգերուն համար:

5. Զինուորական նախարարին կը վերաբերի որոշել թէ կարելի՞ է յետաձգել 1935 դեկտեմբեր 4ի շրջաբերականին գործադրութիւնը:

Ծերակուտականը Բոթրօ հաղորդելով այս տեղեկութիւնները, կ՚աւելցնէ թէ ամէնէն կարեւոր հարցն է միջվարչական յանձնախումբին կազմութիւնը: Այս առթիւ կը յուսայ ներկայանալ յանձնախումբին եւ բացատրել թէ տրամաբանական չէ թէ քաղաքացիական պարտականութիւն մը (զինուորութիւն) դնել ռուս տարագիրներուն վրայ եւ թէ զանոնք նկատել օտարականներ, առանց որ եւ է նոր իրաւունքի:

Ռուսական թերթը կ՚աւելցնէ թէ՝ իր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, դահլիճին քանի մը անդամները, որոնք ուղղակի կապ ունին հարցին հետ, տեղեակ չեն 1935 դեկտեմբեր 4ի օրէնքին, իսկ նախարար մը յատկապէս լաւ տրամադրուած է եւ ամէն ջանք պիտի թափէ, նպաստաւոր ելք մը գտնելու համար: (Կ՚ակնարկէ քաղաքացիական իրաւունքներու):

Իտալացիները ջախջախեցին Արքային արքային մեծ բանակը

7000 ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ ԵՒ ԱՀԱԳԻՆ ԱՒԱՐ

Իտալական բանակը շարունակելով իր յառաջխաղացութիւնը, նոր եւ աւելի ջախջախիչ յաղթանակ մը շահեցաւ մարտ 31ին: Մարաջախտ Պատոլյիօ կը հեռագրէ այս առթիւ,— Երէկ, 31 մարտ, մեծ ճակատամարտ մը մղուեցաւ Աշիանկիի շրջանին մէջ, Քուօրամի ուղղութեամբ: Նէկիւսին բանակը, որուն մէջ կը գտնուէին անձնապահ զինուորները, արդիական սպառազինութիւններով, յարձակեցաւ մեր դիրքերուն վրայ եւ օրը իրիկուն եղաւ մեր կատարեալ յաղթանակով: Եթովպական գործողութիւնը, որ նախատեսուած էր, սկսաւ առտուան ժամը 6ին եւ տեւեց մինչեւ 18, կարգ մը ճակատային եւ պաշարողական յարձակումներով որոնք բոլորն ալ ետ մղուեցան: Կէսօրէն յետոյ մեր ազգային եւ բնիկ զինուորները հակայարձակումի ձեռնարկեցին եւ փախուստի մատնեցին թշնամին, որ խուժեց դէպի Մէքանի հովիտը: Մեր օդանաւերն ու թնդանօթները ռմբակոծեցին Մէքանը:

Նէկիւսին զօրքը շատ ծանր կորուստներ կրեց. մեռեալներուն թիւը կը հաշուեն 7000, որոնց մէջ կը գտնուէին շատ մը պետեր: Բազմաթիւ գերիներ բռնուեցան եւ մեծաքանակ զէնք անցաւ մեր ձեռքը: Մեր կորուստներն են,— ազգ. բանակէն՝ 112 սպայ եւ 51 զինուոր սպաննուած, 44 սպայ եւ 152 զինուոր վիրաւորուած, իսկ բնիկներէն 800 հոգի սպաննուած կամ վիրաւորուած:

Գերիներու տուած տեղեկութեանց համաձայն ճակատամարտին կը մասնակցէին 20,000 զինուորներ եւ Նէկիւսը ինք անձամբ կը վարէր յարձակողականը: Մեր օդատորմիղը յանդգնօրէն եւ ուժգնօրէն մասնակցեցաւ ճակատամարտին եւ բուռն յարձակումներ կրեց որոնք զարկին շատ մը օդանաւեր: Մեր յառաջխաղացութիւնը կը շարունակուի: Բազմաթիւ ցեղապետներ կը ներկայանան հրամանատարութեան, հպատակութիւն յայտնելու համար:

*** Այս յաղթանակը մեծ խանդավառութիւն պատճառեց ամբողջ Իտալիոյ մէջ: Հալէպները կորսնցուցին նաեւ Կոնտար քաղաքը, 39 քիլոմեթր հեռու Ցանա լիճէն, որ անգլիական շրջան է:

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ՅՈՅՆԵՐԸ ԱՏԻՍ ԱԲԷՊԱՅԻ ՄԷՋ

Եթովպական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Ատիս-Աբէպայի մէջ բազմաթիւ վաճառականներ, մասնաւորապէս Հայեր եւ Յոյներ քաղաքէն դուրս թաքստոցներու մէջ փոխադրած են իրենց ապրանքները, վախնալով օդանաւային յարձակումէ մը:

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒ ԽՄԲԱԿԱՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ տեղի կ՚ունենան Լեհաստանի մէջ, քանի մը օրէ ի վեր: Վարշաւայի եւ շրջականներուն մէջ առջի գիշեր ձերբակալուեցան համայնավար կեդր. կոմիտէի անդամներէն 60 հոգի: Ձերբակալութիւնները կը շարունակուին: Աւելի քան հարիւր խուզարկութիւններ կատարուեցան եւ բազմաթիւ թռուցիկներ եւ տետրակներ բռնուեցան: Գաղտնի տպարան մըն ալ երեւան հանուեցաւ, իսկ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան նաեւ մայրաքաղաքէն դուրս:

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ամէն անգամ, երբ խորհրդային մամուլի մէջ կը տպուին վիճակագրական տեղեկութիւններ Հայաստանի տնտեսութեան մասին, մեր մէջ աւելի կ'արմատանայ այն համոզումը, թէ իրօք խորհրդային տնտեսական քաղաքականութիւնը ծանր հարուած է հասցուցած մեր երկրի գիւղական տնտեսութեան: Խորհրդային Հայաստանի վարիչներն ու արտասահմանեան իրենց փաստաբանները որքան ալ բարձրը խօսին Հայաստանի տնտեսական յառաջդիմութեան եւ բարգաւաճման մասին, անվիճելի է, որ ժողովրդական տնտեսութեան ամէնէն կարեւոր ճիւղը՝ գիւղատնտեսութիւնը միշտ ետ կը մնայ ու ատով իսկ կը դանդաղեցնէ երկրի տնտեսական ընդհ. զարգացումը:

Մարտ 2ին Երեւանի մէջ բացուեցաւ Խ. Հայաստանի Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի նստաշրջանը, ուր Հայաստանի ժողովրդական տնտեսութեան 1936 ծրագրի մասին համառօտ զեկուցում մը կարդաց Ջալլաղեան: Զեկուցումէն կ'երեւայ, որ այս տարի Հայաստանի շինարարութեան վրայ պիտի ծախսուի 210.312.000 րուբլի, նախորդ տարուան 170 միլիոնի դիմաց: Այդ 210 միլիոնը պիտի բաժնուի հետեւեալ ձեւով.—

Ելեկտրաշինութեան վրայ՝ 60 միլիոն, արդիւնաբերութեան վրայ՝ 86 միլիոն, արհեստական ձգախէժի գործարանի վրայ 38 միլիոն, պղնձարդիւնաբերութեան վերակառուցման վրայ՝ 5.100.000, Լէնինականի հիւսուածեղէնի գործարանի վրայ՝ 11 միլիոն, տեղական եւ հանրապետական արդիւնաբերութեան վրայ 12 միլիոն, կապի եւ փոխադրական միջոցներու վրայ՝ 2.568.000, կրթական գործին՝ 10.857.000, առողջապահութեան՝ 8.525.000 եւ քաղաքային տնտեսութեան 14.900.000 րուբլի: Տեղական հումքի գիտա-հետազօտական աշխատանքին յատկացուած է՝ 1.200.000, պահածոներու գործարանին՝ 3.200.000, Ղեւրու շինարարութիւնը շարունակելու համար 7 միլիոն, դպրոցական շէնքերու կառուցման 7.500.000, բարձրագոյն ուսումնական հիմնարկներու եւ վարժարաններու շինարարութեան, ընդարձակման եւ վերակահաւորման՝ 7 միլիոն, գրապալատի կառուցման՝ 1 միլիոն եւ շարժանկարի նոր գործարանի համար՝ 1.300.000 րուբլի:

Այս թիւերը պատկերն են տնտեսական այն քաղաքականութեան, որ կը գործադրուի Հայաստանի մէջ: Փորձենք քանի մը խօսքով պարզաբանել կացութիւնը եւ հիմնաւորել մեր քննադատութիւնը:

Նախ եւ առաջ վերը յիշուած թիւերու ընդհ. գումարը կ'ընէ 277.850.000 րբ. Այն ինչ, Հայաստանի շինարարութեան 1936ի համար յատկացուած է 210.312.000 ր.: Հետեւաբար պիտի ծախսուի 66.838.000 ր. աւելի: Ո՞ւրկէ պիտի ճարուի ծախսուելիք 66 միլիոն աւելի գումարը: Հայաստանի արդիւնաբերութիւնը ի վիճակի չէ հայթայթելու այդքան գումար, որովհետեւ ամբողջ արդիւնաբերութիւնը 1936ին պիտի տայ ընդամէնը 193 միլիոն րուբլի արտադրանք: Բնական է որ պակսած գումարը զանազան տուրքերու միջոցով պիտի գանձուի ժողովուրդէն:

Կը տեսնենք որ խորհրդային կառավարութեան կազմած շինարարական ծրագիրը չի համապատասխաներ երկրի նիւթական հնարաւորութիւններուն եւ ուռուցիկ ծրագիրները կենսագործելու համար, ժողովուրդը կ'ենթարկուի յաւելեալ տուրքերու եւ կեղեքման:

Երկրորդ, երբեք վստահութիւն չեն ներշնչեր խորհրդային վիճակագրական թիւերը:

Այսպէս, Հայաստանի խորհրդայնացման 15րդ տարեդարձին առթիւ տրուած զեկուցումներու մէջ, Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի նախագահ Մարտիկեանը Հայաստանի բնակչութիւնը կը հաշուէ 1.148.500, իսկ Կոմկուսի քարտուղար Խանջեան՝ 1.187.000 հոգի: Նոյն օրուան մէջ երկու տարբեր թիւեր կը ներկայացնեն, մօտ 30 հազարի տարբերութեամբ: Որո՞ւն հաւատալ: Ի հարկէ, մենք կ'ուզէինք որ վերջին թիւը 1.187.000ը ճիշդ ըլլար:

Նոյն շփոթը եւ ծրագրային թիւերու մէջ: Ջալլաղեան կը յայտարարէ թէ անցեալ տարի առողջապահութեան վրայ ծախսուած է 2 ու կէս միլիոն, իսկ այս տարի քաղաքային տնտեսութեան վրայ պիտի ծախսուի 14.900.000 ր.: «Խ. Հ.»ը մարտ 5ի խմբագրականի մէջ խօսելով նոյն թիւերու մասին, կը յայտնէ թէ անցեալ տարի առողջապահութեան վրայ ծախսուած է 4.793.00, իսկ քաղաքային տնտեսութեան վրայ պիտի ծախսուի 13.205.000 ր.: Տարբերութիւնը զեկուցանողին եւ խմբագրի թիւերուն մէջ 2.243.000 եւ 1.695.000 րուբլի կ'ընէ:

Այս փաստերը ցոյց կուտան, որ վիճակագրութիւն կոչուած բանը համայնավարներու համար պայմանական գիտութիւն մըն է, որուն իրենց ուզած ձեւը կուտան, համաձայն օրուան հայեցողութեան:

Երրորդ, ծրագրին մէջ աչքի կը զարնեն հետեւեալ երկու թիւերը, — Հանրապետական եւ տեղական արդիւնաբերութեան կը յատկացուի 12 միլիոն, իսկ ընդհանուր արդիւնաբերութեան՝ 86 միլիոն րուբլի: Հանրապետական եւ տեղական արդիւնաբերութիւնը զուտ Հայաստանեան է, ստեղծուած երկրի անմիջական պահանջներուն գոհացում տալու համար (կաշիի գործարան, մեքենական գործարան եւն.): Իսկ ընդհանուր արդիւնաբերութիւնն այն ձեռնարկներն են, որոնք համամիութենական արդիւնաբերութեան ճիւղերը կը կազմեն Հայաստանի մէջ (ձգախէժ, պղինձ եւն.): Տեղական արդիւնաբերութեան վրայ կը ծախսուի եօթն անգամ աւելի պակաս: Իսկ յայտնի է, որ ընդհանուր արդիւնաբերութեան պատկանող ճիւղեր կան, որոնց ամբողջ արտադրութիւնը Ռուսաստան կ'երթայ: Ինչպէս օրինակ, նոյն ձգախէժը եւ պղինձը: Հետեւաբար ճիշդ է մեր այն տեսակէտը, թէ Հայաստանի տնտեսական ծրագիրը կազմած ատեն հաշուի կ'առնեն ոչ թէ բուն երկրին շահերը եւ պահանջները, այլ Մոսկուայի հրահանգները: Կրնան առարկել թէ վերջ ի վերջոյ այս գործարանները Հայաստանի մէջ են եւ հոն Հայեր կ'աշխատին: Իսկ աշխարհակալ Անգլիան Հնդկաստանի կամ Աֆրիկէի մէջ գործարաններ չի՞ շիներ եւ անոնց մէջ աշխատողները Հնդիկներ կամ Արաբներ ու սեւամորթներ չե՞ն ...

Չորրորդ, գումարին բաշխումն իսկ ցոյց կուտայ, թէ խորհ. կառավարութիւնը որքան անհոգ է ժողովուրդի անմիջական պահանջներուն գոհացում տալու: 210 միլիոն կրթական ճիւղի շինարարութեան յատկացուած է ընդամէնը 10 միլիոն րուբլի եւ քաղաքային տնտեսութեան (բնակարանային շինարարութիւն, կոյուղիներու եւ ջրմուղներու կառուցում, հանրակառքի նոր գիծեր եւն.) 14 միլիոն: Այն ինչ յայտնի է, թէ երկրի մը ընդհանուր յառաջդիմութիւնը կը պահանջէ ժողովուրդի մտաւոր մակարդակի բարձրացում, որուն հասնելու համար անհրաժեշտ է աւելի լայն միջոցներ տրամադրել կրթական գործին: Ցետոյ, ինք Կալինին խոստովանեցաւ, որ Հայաստանի բնակարանները անբաւարար են ժողովուրդի կարիքները հոգալու համար, իսկ բնակարանային եւ հիւրանոցային շինարարութեան կը յատկացուի վեց միլիոնի չնչին գումար մը: Այն ինչ, խորհրդահայ կառավարութիւնը ներգաղթը կը ձգձգէ ճիշդ բնակարաններու պակասը պատրուակ բռնելով: Նոյն Կալինինը մատնանշեց, թէ Հայաստանի ճանապարհները շատ գէշ են. իսկ ծրագրի մէջ ոչինչ է ըսուած հաղորդակցութեան միջոցներու բարելաւման մասին: Ուրիշ կերպ չէր կարող ըլլալ, որովհետեւ Հայաստանի տնտեսական ծրագիրները կը հաստատուին ոչ թէ Երեւանի, այլ Թիֆլիզի ու Մոսկուայի մէջ:

Իր զեկուցման մէջ Ջալլաղեան քանի մը խօսք ալ կ'ըսէ Հայաստանի գիւղատնտեսութեան մասին: Նոր մեքենաշարժ արօրներ եւ ուրիշ գործիքներ պիտի գնուին եւ ջանք պիտի թափուի հողին բերքը բարձրացնելու: Այս տարի մէկ հեկտարէն պիտի ըստացուի 9.9 կենդինար հացահատիկ եւ 10.5 կենդ. բամպակ: Կը յուսան 1936ին ստանալ 3.568.300 կենդինար հացահատիկ եւ 189.000 կենդ. բամպակ:

Այստեղ ալ կասկած չունինք, որ բամպակի ծրագիրը, ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի ալ կը կատարուի լիովին: Չէ՞ որ բամպակը անհրաժեշտ է Ռուսաստանին: Գալով բերքատուութեան չափին, կը տեսնենք որ երկրագործութիւնն այնքան ալ մեծ յառաջդիմութիւն չէ ցոյց տուած: Ընդհակառակն, երբ նկատի կ'առնենք գիւղին մեքենայացումը եւ հողի պարարտացման նոր միջոցները ու համեմատութեան կը դնենք անցեալին հետ, անվիճելի է, որ Հայաստանի գիւղական տնտեսութիւնը ոչ եւ է յառաջդիմութիւն չէ ցոյց տուած: Բան մը զոր քրոնաթոր կը հերքեն համայնավարները:

Մեր տեսակէտի ճշդութիւնը կը հաստատէ հետեւեալ տախտակը.—

Մէկ հեկտարէն ստացուած է բերք.

ՀԱՑԱՀԱՏԻԿ

	կենդինար
1913	8.3
1926	9.5
1935	8.7
1936 (համաձայն ծրագրի)	9.9

ԲԱՄՊԱԿ

1913	9
1927	11.6
1936 (համաձայն ծրագրի)	10.5

Հողին բերքը խորհրդային իշխանութեան տիրապետութեան 15րդ տարին՝ 1935ին հազիւ հասած է նախապատերազմեան չափերուն եւ դեռ շատ ետ կը մնայ Նէպի քաղաքականութեան տարիներէն: Հացահատիկներու բերքը 1936ին միայն պիտի հասնի 1926ի չափերուն (9.9 եւ 9.5 կենդ.), իսկ բամպակինը մէկ կենդինարով ետ կը մնայ 1927ի չափէն (10.5 եւ 11.6): Այս համեմատութիւնը ցոյց կուտայ, որ վերջին տարիներու կոլխոզային »քեալադէօղութիւն«ները այնպիսի ծանր հարուած են հասցուցած Հայաստանի գիւղատնտեսութեան, որ տարիներու ընթացքին դեռ չէ կրցած շտկել մէջքը: Իսկ երբ նկատի առնենք ազգաբնակչութեան թիւը եւ ըստացուած բերքին չափը, կը տեսնենք որ մարդ գլուխ հացահատիկի քանակը աւելի պակաս կ'իյնայ 1935 եւ 1926ի համեմատութեամբ:

Այսպէս, 1926ին Հայաստանի բնակչութեան թիւն էր՝ 881.290 մարդ, ցանքերու տարածութիւնը՝ 302.437 հեկտար, ստացուած բերքի քանակը մէկ հեկտարին 9.5 կենդ. հաշուով՝ 2.873.152 կենդինար,— որով անձ գլուխ կուգար 3.26 կենդինար հացահատիկ (166 քիլօ):

1935ին բնակչութեան թիւը 1.165.000 (կ'առնենք Խանջեանի եւ Մարտիկեանի տուած միջին թիւը), ցանքերու տարածութիւնը՝ 360.916 հեկտար, ստացած բերքի քանակը մէկ հեկտարէն 8.7 կենդ. հաշուով՝ 3.140.104 կենդինար, որով անձ գլուխ կուգայ 2.7 կենդինար (135 քիլօ):

Ուրեմն, ինչպէս փաստերը ցոյց կուտան, 9 տարիներու ընթացքին Հայաստանի երկրագործութիւնը ենթարկուած է մեծ չափերով մեքենայացման, հողը կը մշակուի գիտական միջոցներով, աւելցած է ցանքերու տարածութիւնը, 23 ու կէս առ հարիւր աճած է բնակչութիւնը (աշխատող ձեռքերու յաւելում), սակայն կէս կենդինար (25 քիլօ) մարդ գլուխ պակսած է հացահատիկի բաժինը:

Այս երեւոյթը տեղի է ունեցած խորհրդային տիրապետութեան 15րդ տարին, երբ համաձայն պաշտօնական զեկոյցին, Հայաստանի մէջ ընկերվարութիւնն այլ եւս իրականութիւն է, երկրի տնտեսական կեանքը կը բարգաւաճի եւ մարդիկ կ'ապրին երջանիկ: Երանի՜ հաւատացողներուն...

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՍՈՒԼՈՒԱԾ ԵՐԳԻԾԱԲԱՆԸ

Լոնտոն, նշանաւոր երգիծաբան Պերնար Շոյի մէկ ներկայացումին ժողովուրդը խանդավառ կը ծափահարէ եւ զայն բեմ կը հրաւիրէ: Այս պահուն, վերնայարկէն մէկը ուժգին կը սուլէ: Շօ, առանց պաղարիւնը կորսնցնելու, բարեկամական շարժում մը կ'ընէ դէպի դժգոհը եւ մանկական շեշտով մը կ'ըսէ.

— Շատ լաւ, բարեկամս, շատ լաւ: Գիտցէք որ համամիտ եմ ձեզի ...

Ցետոյ, ցոյց տալով լեցուն սրահը, կ'աւելցնէ.

— Բայց ըսէ տեսնեմ, մեր երկու խեղճ ձայները ի՞նչ կրնան ընել այսպիսի մեծամասնութեան մը դէմ ...:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՄԻՒՍԻՒ ՏՈԼԱՊ ԵՒ ԻՐ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐԸ

Մօտաւորապէս քանի տարիէ ի վեր միւսիւ Արթիւր Տոլապ հաստատուած է Ֆրանսա: Փարիզ ոտք կոխած ժամանակ անիկա քանըհինգ տարեկան էր:

Միւսիւ Արթիւր Տոլապ կաթոլիկ չէ այլ կը պատկանի, իր կամքէն անկախ պատճառով, հայ եկեղեցւոյ: Ցաճախած է քիչ մը Պէրպէրեան վարժարան, քիչ մըն ալ Պէզազեան:

Միւսիւ Արթիւր Տոլապ հիմա եղած է Արթիւր տ'Օլապ: Համարակալ է, մասնագէտ հաշուեքննիչ, ինչպէս նաեւ հմուտ զանազան ու զարմանազան առեւտրական գործառնութեանց: Մեծ հռչակ հանած է սնանկ վաճառականներու մօտ: Ունի մայրաքաղաքիս մէջ գրասենեակ, գրասեղան, վրան արձան, հեռաձայն, քանի մը թիկնաթոռ եւ մեքենայ ու մեքենագրուհի:

Միւսիւ Տոլապ, ըստ իր խոստովանութեան, մոռցած է ամբողջովին իր մայրենի բարբառը՝ հայերէնը ու հիմա կը խօսի միայն ֆրանսերէն:

Իբրեւ հին հին զարուց յիշատակ կը պահէ սակայն ֆրանսերէնէ հայերէն երկու բառարաններ, Լուսինեան եւ Մեսրոպեան:

Միւսիւ Արթիւր Տոլապ այն հրաշալի անձն է որ իր մէջէն ու իր վրայէն հանած է իր սեփական ազգութիւնը եւ ներսով դուրսով զգեցած նոր մը:

Անիկա պարպած է, առանց մեծ դժուարութեան, իր միտքն ու հոգին եւ նորէն նոր լեցուցած ֆրանսական արտադրութիւններով:

Բաւական աշխատանք թափած է սակայն իր դէմքը ձեւափոխելու համար: Այսերէն վերցուցած է հայկական գոյներն ու գիծերը: Մազերուն տուած է սմբուկի գոյն, նրբացուցած է յօնքերը, աչքերուն քսած է սեւորակ կապոյտ մը, իսկ այտերն ու ճակատը օծած է իւղերով: Ջգած է միայն, եօթնալի քնարներու պէս, քանի մը թել պեխ ու մանրանկար մօրուք մը: Իր անձը միշտ պարուրուած է ազնուական անուշահոտութեան մը ալիքներով:

Հայու, Սպանիացիի, Ալժերիացիի խառնուրդ մը եղած է իր դէմքը: Հիւսիսը ալժերիական, հարաւը սպանիական, իսկ կեդրոնը հայկական:

Միւսիւ Արթիւր Տոլապ ընդունած է ֆրանսական հպատակութիւնը: Ամուսնացած է բաւական ունեւոր Ֆրանսուհիի մը հետ եւ ունեցած է աղջիկ զաւակ մը որ ինկած է իր յղի քիթէն:

Միւսիւ Տոլապ Հայերու հետ շատ գործ ունի, սակայն, անոնցմէ ո՛չ մէկուն հետ չի մշակեր բարեկամութիւն: Կ'ըսէ մտովի.

— Հայերը ինծի կուգան հայկական ծագում ունենալուս համար, Հայերը ինծի հետ շատ չեն սակարկեր ֆրանսերէն խօսելուս համար:

Ուրիշ ամէն ազգի առջեւ միւսիւ Արթիւր Տոլապ կամ չի յայտներ իր ազգութիւնը եւ կամ կը յայտնէ ներկայանալով զտարիւն Ֆրանսացի:

Օր մը, սակայն, յոյն բարեկամ մը իրեն կ'ըսէ.

— Լսեցի որ Հայ էք եղեր ...

— Այո, ես ալ լսած եմ. ծնողքս կ'ըսէին թէ Հայ ծնած եմ: Ծնունդը սակայն անմիտ դիպուած մըն է, … նի որ կամքէ անկախ իրողութիւն մը է, պարզապէս բախտին մէկ անհեթեթ քմահաճոյքը: Ահաւոր սխալ մը կ… աշխարհիս մէջ, կ'ըսեն ա… Ռուս է, միւսը Գերման, … դը Իսրայէլացի: Ասոնք կեանքի … դէպն են: Մարդու մը ազգութիւնը … րոշելու համար պէտք է նայիլ իր … շակին, ըմբռնումին, հայեցողութեան, նախասիրութեան, խառնուածքին ու շահերուն: Արդար որոշում մը պիտի ըլլայ եթէ մարդս … քսան տարեկան ազգութիւն … նայ: Ու քսան կամ քսանըմէկ … կանին իրեն հարցուի թէ ո՞ր ազգութեան կ'ուզէ պատկանիլ: Ինչպէս … մը երկիրներու դպրոցներու մէջ … վերցած է կրօնական դասաւանդութիւնը՝ պէտք է արմատախիլ ընել … եւ տոհմային դաստիարակութեան… Եւ ասոր օգուտը պիտի ըլլայ … մեծ, քանի որ վստահաբար մարդ… ջախջախիչ մեծամասնութիւնը պիտի ուզէ անդամ ըլլալ ֆրանսական, անգլիական, գերմանական, ամերիկեան ազգերուն՝ եւ այս կերպով պիտի … ջուին տեսակ տեսակ ազգերը: Երեւ… կայացէք թէ ինչ խաղաղ մթնոլորտ մը պիտի ստեղծուի քաղաքական աշխար… հին մէջ: Պիտի մնան միայն քանի մը ազգեր ու անոնք իրենց մէջ պիտի բաժնեն հինգ աշխարհները եւ … պիտի տան սահմաններու, նախանձ… թի, աշխարհակալութեան նման զանազան փշոտ խնդիրներու: Շատ մը ազգերու անյայտացումով պիտի լուծ… ուին փոքրամասնութեանց բոլոր խն… դիրները եւ աշխարհը պիտի խաղաղ…

Ինչո՞ւ անիմաստ, ապուշ, … տառակ խաղով մը ես Հայ կոչուի… ու դուք Յոյն ու ան միւսը Հրեայ… Ու մեր ինքնութեան թուղթերուն մէջ յաւիտեան մնայ այդ արձանագրութիւնը: Երբ մարդ մը գիտակցութեան գալէ վերջ կը սիրէ Ֆրանսական նիստ ու կացը, մշակոյթը, լեզուն, կինը, ամէն ինչը ու կը փափաքի ֆրանսացի մնալ՝ անհրաժեշտ եւ … դար է որ այդ մարդը Ֆրանսացի … ճանաչուի միանգամ ընդմիշտ: Ես Հայ ծներ եմ. ի՞նչ կարեւորութիւն ունի, երբ ես ստամոքսով, թոքերով, սիրտով, փայծաղով, աղիքներով, … դեղով, աչքով, բերնով Ֆրանսացի եմ: Ես այսպէս մեծցեր եմ:

Յոյնը, համբերութեամբ այս տեսութիւնը լսելէ վերջ կ'ըսէ.

— Միւսիւ Տոլապ, ամէն բանով Ֆրանսացի եղեր էք, սակայն, ձեր քիթը չէք կրնար խօթել ֆրանսական… թեան մէջ: Ասկէ զատ, Ֆրանսայի մէջ մեծցեր էք դուք, սակայն, ձեր … աւելի մեծցեր … ձեր քիթը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄԷԿ ԾԱՌԸ 2000 ՖՐԱՆՔ

Գարնան հետ Փարիզի պողոտաներուն վրայ ծառերուն յարդարանք… ու յօտումը կը սկսի:

Գիտէ՞ք թէ ինչ կ'արժէ այդպիսի ծառ մը: Ահա հաշիւը՝ թերթի մը … սածին նայելով:

1935ին պէտք եղած է փոխել 1891 ծառ եւ տնկել 1023 հատ նոր ծառ: Ծախք՝ 6,605,000 ֆրանք, այսինքն մէկ ծառը արժած է 2000 ֆրանք...

Ինչ անտեսանելի միլիոններ կ… կուտայ այսպէս սա անյագ Փարիզը…

ՊՈԼՍՈՅ ՀԵԼԼԷՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԶԻՆ. ԿՑՈՐԴ

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՃԻՍԻ ՅՈՒՇԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Դէմքը ծածկեց թերթով մը եւ ցած ձայնով ինծի տեղեկացուց որ Քիւրտերը հաստատուած էին Գրիգորին տունը, իսկ Լէյլան անպատճառ կ'ուզէր տեսնել զիս, եւ ժամը 5.30ի միջոցները իր մօրը հետ այցելութեան պիտի գար ինծի:

Գարեջուր մը խմելէ վերջ, տուն վերադարձայ: Կը մտածէի, թէ ինչո՞ւ Լէյլան կ'ուզէր տեսնել զիս, մինչ ես կը ջանայի ինծմէ հեռացնել զայն: Հասկցայ որ անպայման կարեւոր բան մը պատահած էր:

Ժամը ճիշդ 5.30ին իր մօրը հետ եկան: Մայրը կնոջս հետ մնաց սրահին մէջ, իսկ մենք երկուքս գրասենեակ մտանք:

Անմիջապէս հաղորդեց թէ Հաքքը պէյը կը լրտեսէր զիս, եւ թէ առաջին ձկնորսութիւնը քիչ մը խորհրդաւոր թուած էր իրեն: Ցայտնեց նաեւ, թէ Հաքքը պէյի հետեւորդներէն մէկը դաւադիր փաշայի մը զաւակը ըլլալով, կը մասնակցէր դաւադրութեան եւ ամէն վայրկեան պատրաստ էր իր հրամաններուն ենթարկուելու:

Պատասխանեցի թէ այլ եւս չէի ուզեր որ եւ է բան լսել դաւադրութեան շուրջ: Ինք կրնար օգտակար ըլլալ անգլիացի լրտեսին, որուն ներկայացուցած էի զայն:

Այս խօսակցութենէն վերջ, սրահը անցանք ու նստանք: Ժամը 7ի ատենները անգլիացի լրտեսը անակնկալ կերպով այցելեց մեզի, իր կնոջ հետ: Լէյլան ներկայացուցի իրեն: Սակայն ան անկիւն մը տանելով զիս յայտնեց թէ չէր կրնար ինք ուղղակի Լէյլային հետ հանդիպում ունենալ: Իր մարդոցմէն մէկը պիտի տեսնուէր անոր հետ, գերմանական դեսպանատան քանի մը օր վերջ տալիք երեկոյթի մը ընթացքին:

Ես դարձեալ պնդեցի, թէ Տարտանէլը բացուելէ վերջ միայն պէտք էր «Եավուզ»ը օդը հանել:

×

Յաջորդ առաւօտ ժամը 10ի ատենները դեղարանին առջեւ կը գտնուէի երբ լրտեսս շիշը բերաւ: Իրմէ քիչ վերջը, ես ալ դեղարան մտայ եւ շիշը վերցուցի: Մէջի երկտողին վրայ գրուած էր թէ երեք օր վերջ, շաբաթ օրը, ձկնորսութեան պատրաստութիւնները լրացած պիտի ըլլային: Երկու նաւակներն ալ, մէկը ուժանակներուն եւ միւսը ուռկաններուն համար, մեր տրամադրութեան տակ կը գտնուէին:

Երկտողը կարդալուս, անմիջապէս հեռաձայնեցի Հաքքը պէյի թէ, շաբաթ օր կէսօրէ վերջ ժամը 6.30ի ատենները պատրաստ պէտք էր ըլլայինք ձկնորսութեան երթալու համար:

Պատասխանեց թէ իր երկու հետեւորդներն ալ միասին պիտի առնէր, եւ զուգէ ուրիշներ ալ: Ես խորհուրդ տուի որ միայն իր երկու մարդիկը առնէ հետը:

Այսպէսով, կը խորհէի հետեւորդներէն մէկը Քուզկունճուք ձգել, եւ յետոյ, դաւադիր փաշային զաւակը եղող խարտեաշ հետեւորդին հետ մնալով, Հաքքըն ունենալ ոչ թէ իբր հսկիչ ինծի, այլ իմ գործս դիւրացնող:

Եթէ այս տողերս պատահմամբ Հաքքը պէյի ձեռքը անցնին, պիտի հասկնայ, թէ այդ օրուան պատմական ձկնորսութեան ընթացքին, մեր ուռկաններուն մէջ բռնուած ձուկերէն ամէնէն մեծը ինքն էր եղած ...

Կէսօրէն վերջ, գացի անգլիացի լրտեսը գտնելու: Ըսի իրեն, թէ ձկնորսութիւնը պատրաստ էր եւ Լէյլայի միջոցով պէտք էր իմաց տրուէր խարտեաշ հետեւորդին, որ շաբաթ օրը ընկերանայ Համտի պէյին, եւ ջանայ Քուզկունճուք մնալ անոր հետ, երբ մենք ուրիշ նաւակով մը պիտի հեռանայինք:

Անգլիացի լրտեսը, իր ծառայութեան փոխարէն, ինծմէ խնդրեց կարող լրտեսներէս մէկը, զայն Մալթա ղրկելու համար, ուր այդ միջոցին Թրքական բանակի մեծ կեդրոնացումներ կը կատարուէին:

Իրեն ներկայացուցի ծանօթ բժիշկ մը, որ կը ծառայէր Թրքական բանակին մէջ: Բժիշկը մօտս հրաւիրելով, պատուիրեցի իրեն Մալթա երթալ եւ հետեւիլ բանակի շարժումներուն: Ցանձնարարեցի նաեւ որ ոչ նամակ գրէ անգլիացի լրտեսին, ոչ ալ արձանագրութիւն պահէ իր մօտ, այլ միտքին մէջ պահէ տեսածները, վերջը Անգլիացիին բացատրելու համար զանոնք:

Բայց կարծէք ճիշդ հակառակը ըսած ըլլայի: Մալթա հասնելէն քիչ վերջ տետրակին մէջ բաներ մը արձանագրել կը փորձէ: Կը բռնուի, եւ որովհետեւ չէր կրցած բացատրել իր գրութիւնը, հրացանազարկ կ'ընեն զայն:

Այս մարդը, լրտեսներուս մէջ ամէնէն ապուշը եղած էր: Ուրիշ մըն ալ թէեւ օձիքը ձեռք տուաւ, բայց անիկա բոլորովին տարբեր պայմաններու տակ բռնուեցաւ, եւ ծեծով մը պրծաւ: Ցետոյ Ֆրանսացիները օգտագործեցին, Լիւլէ Պուրկազ ղրկելով զայն: Հոն ձերբակալուելով գնդակահարուեցաւ:

×

Շաբաթ օր, ժամը ճիշդ 6.30ին, Առնավուտ Քէօյի կամրջակին վրայ կը գտնուէի: Մինչեւ ժամը 7ը սպասեցի որ Հաքքը պէյը գայ: Շատ շնեղուեցայ, որովհետեւ գիտէի թէ Թուրքիոյ մէջ անճշդապահութիւնը սովորութիւն մըն էր: Դարձեալ լաւ, որ Հաքքը պէյը կէս ժամ միայն ուշացաւ: Անգամ մը, ֆրանսական դեսպանատան զինուորական կցորդին … պաշտօնական ճաշին հրաւիրուել… Պոլսոյ զինուորական կառավարիչ Ջէքի փաշա ժամը 9.30ին կը հասնէր փոխանակ 8ի, ինչպէս որոշուած էր:

Անշուշտ Հաքքը պէյ շուշտ… իր պատճառաբանութիւնները ներկայացնելու: Բարեբախտաբար իր հետ առած էր միայն խարտեաշ հետեւորդը, որ զարմանքի մատնուեցա… երբ ծանօթ նշանը տուի իրեն: Չէ… կարծեր որ հելլէն զինուորական կցորդը այս գործին մէջ խառնուած ըլլ… լար: Պահ մը վարանեցաւ պատասխա… նելու նշանիս, այնպէս որ պարտաւոր եղայ կրկնել զայն, թէեւ ես … խօսէի Հաքքը պէյին հետ: Այն ատեն հասկցուց թէ պատրաստ էր հրամաններուս ենթարկուելու:

Հաքքը պէյին ըսի, որ ուռկանները պէտք էր նետէինք Քուզկունճուքի … բացերը: Ես նաւակի մը մէջ … անոր եւ երկու ձկնորսներուն … Միւս նաւակին մէջ նստան ձկնորս… լրտեսս եւ խարտեաշ հետեւորդը: … վերջինը նշան ըրաւ լրտեսիս, եւ … կուքն ալ շուտով ճանչցան իրար:

(Շար.)

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Աթէնքի Նոր Օրը եւ Սելանիկի Հորիզոնը տեսակցութիւններ ունեցած էին կաթող. նուիրակին, Աթէնքի մէջ: Ստորեւ կ'ամփոփենք Հորիզոնի խմբագրին տեսակցութեան այն մասերը որ կապ ունին գաղութներու եւ մասնաւորապէս յունահայ գործերու հետ.—

Երբ ըսի իրեն, թէ Սելանիկի մէջ եւս կը սպասեն իր այցելութեան, որովհետեւ հոն եւս կարգադրուելիք թեմական հարցեր գոյութիւն ունին, Գարեգին արք. պատասխանեց.

— Այո՛, ես էլ շատ էի ցանկանում այցելել Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ թեմը, բայց այս անգամ, դժբախտաբար, կամքիցս անկախ պատճառներով, չպիտի յաջողուի ինձ իրականացնել իմ ու Սալոնիկցիների այդ ցանկութիւնը: Անցագրային աննկնկալ դժուարութեանց պատճառով ամբողջ երկու շաբաթ կորցրի: Այսպէս, այստեղ կը գայի 10—12 օր առաջ եւ կը մնայի մի քանի օր աւելի, իսկ մի շաբաթ էլ կը մնայի Սելանիկում: Բայց չյաջողուեց: Գիտէք, գիրք մը կ'ունենայ իր ներածականը, իր բովանդակութիւնն ու վերջաբանը: Ներածականը համարեցէք այս այցելութիւնս, բովանդակութիւնը պիտի լինի Ամերիկա գնալս, իսկ վերջաբանը՝ վերադարձիս Սալոնիկ հանդիպելս: Ամերիկայից վերադարձիս մի անգամ էլ կը գամ Յունաստան: Եւ այն ժամանակ նախ կ'այցելեմ Սալոնիկ եւ ապա Աթէնք:

— Կը յուսա՞ք, սրբազան, որ Ամերիկայի մէջ, ձեր առաքելութիւնը կը պսակուի յաջողութեամբ եւ հնարաւոր կը դառնայ ապահովել այդ կենտնակ գաղութի ներքին խաղաղութիւնը:

— Ոչ թէ կը յուսամ, այլ կը հաւատամ որ այդ կը յաջողուի ինձ, կը պատասխանէ Գարեգին արք. համոզուած շեշտով մը: Ախր, ի՞նչ վիճակ է սա, ի՞նչ պատկեր է որ կը տիրէ գաղութներում, մինչեւ ե՞րբ այսպէս պառակտուած պիտի մնայ մեր ժողովուրդը: Չէ՞ք տեսնում, որ ամէն տեղ աւերի փուշ ենք դառել, որ ամէն տեղ խանգարուած է մեր կեանքի ներդաշնակութիւնը եւ վտանգ կը սպառնայ մեր գոյութեան: Հարկաւոր չէ՞ ձեռք ձեռքի տուած դիմագրաւել այդ վտանգը: Մինչդեռ մենք իրար ատում ենք մահացու ատելութեամբ: Լարուած ենք իրար հանդէպ կրքով: Մին միւսը կը մեղադրէ իբրեւ համայնավար. մի ուրիշը՝ իբրեւ ոճրագործ: Ո՞ւր կը գնանք այսպէս: Ինչո՞ւ չհամաձայնենք չհասկցենք ու փոխադարձաբար չգործակցենք: Ամէն օր, [illegible] գաղութներում, նոր նոր ճեղքեր կը պատահեն, շատ տեղեր՝ մեր ժողովուրդը կը դառնայ անհանդուրժելի: Դեռ վերջերս, մի հայաշատ երկրում, ծրագիր է նետուած հրապարակ, պահանջելով հայ ժողովուրդի վտարումը: Ինչո՞ւ չտեսնել այս ծանր իրականութիւնը եւ ինչո՞ւ ձեռք ձեռքի տուած չաշխատիլ, որպէսզի կանխենք նմանօրինակ վտանգներ:

Այ, տեսէք, վերջերս Պաղտատում դաշնակցականները մի գեղեցիկ քայլ են առել: Գաւառական ժողովում մեծամասնութիւն ունենալով հանդերձ նրանք ընտրել են այն Քաղաքական ժողովը, որ գոյութիւն էր ունեցել սրանից առաջ, Ռուբէն արք.ի առաջին պաշտօնավարութեան օրով: Չեմ ասում որ նրանք կը համակրեն Պաղտատի առաջնորդին, բայց այդպէս լինելով հանդերձ, նրանք տեղի են տուել յանուն ներքին համերաշխութեան վերահաստատման:

Ինչո՞ւ այսպէս չլինի նաեւ այլ գաղութներում, բոլոր հոսանքների կողմից: Ինչո՞ւ այսպէս չլինի եւ յունահայ գաղութում»:

Նուիրակը կը խօսէր շատ սրտցաւ շեշտով, իբրեւ խաղաղութեան առաքեալ մը, առանց շօշափելու զանազան գաղութներու ու նաեւ յունահայ գաղութի մէջ ստեղծուած կացութեան պատճառները:

Այնպէս որ հարկ եղաւ մեր կողմէ ընել փոքր ընդմիջում մը:

— Ի հարկէ, ըսինք Գարեգին արք.ին, մեր ամէնքի ցանկութիւնն է խաղաղած տեսնել նաեւ յունահայ գաղութը, բայց չէ՞ք կարծեր, սրբազան, որ այդ խաղաղութեան արգելք եղող պատճառներ կան, զորս պէտք է վերցնել:

— Պատճառներ անշուշտ կը լինեն, պատասխանեց նուիրակը, եւ հարցը այն է, որ երկուստեք զիջումներով պէտք է վերացնել զանոնք:

— Մի՞թէ սակայն հնարաւոր կը կարծէք դուք, սրբազան, որ այդ պատճառներէն գլխաւորը հանդիսացող Մալըմեան եպիսկ.ի հարցը զիջումներով կարելի է փակել: Դուք չէ՞ք գիտեր, որ այդ եկեղեցականը, շեշտուած ատելութեամբ դիրք բռնած է յունահայ գաղութի մեծագոյն մասին դէմ: Ու անիկա, մոռնալով իր հոգեւորական կոչումը, յանդգնած է «ժուռնալ» յանձնել վարչապետին, իբրեւ քրէական ոճրագործ մեղադրելով Դաշնակցութիւնը, որ կը նշանակէ իր հօտի կէսէն աւելին: Ի՞նչպէս կարելի է ուրեմն խօսիլ ներքին խաղաղութեան մասին, երբ այսպիսի մէկը կը մնայ հոգեւոր առաջնորդ, այս գաղութին մէջ:

— Եւ սակայն ինչո՞ւ էք մոռանում, որ դուք էլ իբրեւ համայնավար էք մեղադրել Կարապետ արք.ին ... Սա ներելի՞ բան է ... բացագանչեց նուիրակը, մեր ըսածին պատասխանած ըլլալու համար:

— Մենք չէ որ ամբաստանած ենք զայն, սրբազան, այլ ինքն է մեղադրած ինքզինքը ...

— Սրանք լաւ բաներ չեն, կրկնում եմ, լաւ բաներ չեն ... Գաղութը պէտք է վերագտնի իր անդորրութիւնը, պէտք է նուիրուի ներքին խաղաղ աշխատանքի: Պէտք է վերջ տալ այս պառակտուած վիճակին: Մի քիչ դուք տեղի կը տաք, մի քիչ նրանք եւ այդպէսով կը ստեղծուի ցանկալի ներդաշնակութիւնը:

— Կարելի՞ է, սրբազան, կարգ մը հարցումներ տալ ձեզի, ըսաւ ընկ. Գ. Լազեան:

— Այո, սիրով, միայն քաղաքական հարցեր չլինին դրանք, որովհետեւ ես քաղաքականութեամբ չեմ զբաղւում եւ չեմ կարող պատասխանել:

— Գիտէք, սրբազան, որ յունահայ գաղութը ունեցած է իր սեփական կանոնագրութիւնը, որուն հիման վրայ ընտրուած են սակէ առաջ պատգամաւորական ժողովներ եւ վարչութիւններ: Արդ, այդ կանոնագրութիւնը այժմ չի գործադրուիր: Մալըմեան եպիսկ. կը վարէ գաղութը, առանց օրէնքի, իր ուզածին պէս: Ի՞նչ կը խորհի Էջմիածինը: Յունահայ թեմը ի՞նչ ներքին կանոնագրութեամբ պէտք է ղեկավարուի, Էջմիածինը ունի՞ կանոնագրութիւն մը եւ կամ ազգ. սահմանադրութի՞ւնը նկատի պէտք է ունենալ:

Գարեգին արք. տարտամ պատասխանով մը գոհացաւ:

— Ամէն գաղութ, ըսաւ, պէտք է վարէ իր գործերը ընկալեալ աւանդութիւններով եւ յարմարելով իրենց երկիրների պայմաններին:

Նուիրակը փափաքելով տեղեկութիւններ ստանալ Սելանիկի գաղութի մասին, յաջորդ օրը կրկին կը հրաւիրէ Հորիզոնի խմբագիրը եւ հետեւեալ խօսակցութիւնը տեղի կ'ունենայ.

— Զգիտէք պատահածը, կ'ըսէ ինծի, ստիպուած եմ մեկնիլ շաբաթ օր, որովհետեւ Պրինտիզիի վրայով Թըրանզիթ վիզա ստանալ հնարաւոր չեղաւ: Անհրաժեշտ է դարադարձի մարտ 29ի հանդիսութիւններէն մի քանի օր առաջ Փարիզ գտնուիլ, այնպէս որ հէնց այս շաբաթ օր կը մեկնիմ Մարսէյլի վրայով:

— Իսկ ե՞րբ մտադիր էք Ամերիկա երթալ:

— Անմիջապէս որ Սորպոնի հանդիսութիւնը աւարտի, աւելի ճիշդ՝ Զատկի տօնէն վերջ, Ապրիլի կէսերուն:

— Երկար պիտի մնա՞ք Ամերիկա:

— Մօտաւորապէս հինգ ամիս: Տակաւին եօթը ամիս պայմանաժամ ունի անցագիրս: Հայաստանից դուրս էի եկել մի տարուայ համար: Տարին արդէն անցաւ եւ հարկ եղաւ երկարաձգել տալ պայմանաժամը, որ եօթը ամիսէն կ'աւարտի: Կը հաշուեմ հինգ ամիս Ամերիկա մնալ, մի ամիս էլ ճանապարհին կը կորցնեմ, այնպէս որ կը մնայ մի ամիս եւս: Այդ ամիսն էլ կը յատկացնեմ Յունաստանին: Եւ, ինչպէս երէկ ասում էի, նախ կ'այցելեմ Սելանիկ եւ ապա Աթէնք: Այստեղից էլ կը ճանապարհեմ դէպի Էջմիածին: Պէտք է աճապարել, Էջմիածնում էլ գործեր ունեմ:

— Ի՞նչ է, սրբազան, ձեր տպաւորութիւնը այս մի քանի օրուան տեսակցութիւններէն: Երկու հոսանքներէն ալ որոշ թիւով մարդոց հետ տեսնուեցաք, տեղեկութիւններ ստացաք եւ գանգատներ լսեցիք: Պիտի կրնա՞ք եզրակացութեան մը գալ:

— Դժբախտաբար, եզրակացութեան մը գալու չափ երկար ժամանակ չպիտի կարենամ մնալ այստեղ: Այդ կը լինի վերադարձիս: Այժմ վարչական որ եւ է կարգադրութիւն ընելու հնար չկայ: Հինգ-վեց ամիս եւս իրերը այսպէս կը գնան: Միայն կը կարգադրեմ մանր խնդիրներ: Հիմա դուք ասացէք տեսնեմ, Սելանիկո՞ւմ ինչ հարցեր կան, քանի՞ համայնքներ կան Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ թեմին մէջ:

— Մեր թեմը, սրբազան, ունի ինը համայնքներ, իրենց ազգային մարմիններով, եկեղեցիներով եւ վարժարաններով: Համայնքներէն միայն մէկ հատը եկեղեցի չունի: Թեմը բաղդատաբար խաղաղ է, սուր վէճեր ու պայքարներ չկան: Միայն թէ թեմական իշխանութիւն գոյութիւն չունի: Չունինք առաջնորդ, չունինք թեմական խորհուրդ եւ գաւառական ժողով: Ձեր այցելութիւնը պիտի կրնար կարգադրել այս հարցը:

— Կարծո՞ւմ էք որ Սալոնիկը եւ իրեն ենթակայ համայնքները կրնան թեմակալ առաջնորդ մը պահել, հասոյթի աղբիւրներ կա՞ն, չլինի՞ թէ առաջնորդը բերուելուն անօթի ձգէք:

— Ո՛չ, սրբազան, թեմը ի վիճակի է ապրեցնելու առաջնորդ մը, կարելի է ապահովել եւ անոր թոշակն ու ապրուստի միջոցները:

— Բայց աւելի լաւ չէ՞ մի թեմ ունենալ ամբողջ Յունաստանում:

— Շատ փափուկ հարց է որ կը շօշափէք, սրբազան: Իմ անձնական տեսակէտս այն է, որ յունահայ գաղութի ներկայ պայմաններուն մէջ, ամբողջ գաղութը մէկ թեմի վերածելու ամէն ծրագիր վնասակար է եւ վիժելու դատապարտուած: Էջմիածինը նկատի պէտք է ունենայ որ այդպիսի ծրագրի մը գործադրութիւնը կրնայ տակնուվրայ ընել բաղդատաբար խաղաղ մեր թեմը եւ նոր վէճեր ու խնդիրներ ստեղծել:

— Բայց զոյգ թեմերու գոյութիւնը ուժերի եւ նիւթական միջոցների աւելորդ վատնում է նշանակում:

— Տրուած պայմաններու տակ սակայն անխուսափելի է ատիկա, սրբազան: Հարցը կը տարբերէր ու կարելի կը դառնար խորհիլ այդ մասին, եթէ Մալըմեան եպիսկ.ը եղած չըլլար Աթէնքի առաջնորդը: Դժբախտաբար, անիկա ոչ մէկ համակրանք կը վայելէ մեր թեմին մէջ: Ժողովուրդի ջախջախիչ մեծամասնութիւնը պիտի ընդդիմանար եւ պիտի չուզէր յանձնուիլ անոր մականին: Էջմիածինն ու անոր նուիրակը նկատի պէտք է ունենան այս պարագան:

— Ինչ եւ է, այդ ուղղութեամբ կը խորհինք վերադարձիս, հետեւաբար այժմ իրերը կը մնան եղածին պէս: Եթէ ապագային հարկ ըլլայ առաջնորդ մը նշանակել Սալոնիկի թեմին, կը նշանակենք:

— Տրամադրելի եկեղեցական կա՞յ:

— Ի հարկէ կարելի է ճարել: Բայց դա յետագայի հարց է: Կը զբաղենք երբ Սալոնիկ այցելեմ: Երբ վերադառնաք՝ յայտնեցէք ողջոյններս Սալոնիկի ազգային իշխանութեանց: Պիտի աշխատիմ գրել իրենց այստեղից չմեկնած:

Չէր կարելի աւելի երկար մնալ Գարեգին արք.ի մօտ: Ցիքսէն բաղմանդամ պատուիրակութիւն մը հերթի կը սպասէր դուրսը: Ոտքի ելայ եւ հրաժեշտ առի իրմէ, մաղթելով որ յաջողի գլուխ հանել իր առաքելութեան ամէնէն փշոտ, բայց եւ ամէնէն կարեւոր մասը,— Ամերիկահայ գաղութին խաղաղեցումը:

— Կը յաջողուի, կը յաջողուի, յարեց նուիրակը համոզուած շեշտով մը, որովհետեւ հաւատում եմ, որ երկու կողմերն էլ պիտի լսեն զիս եւ պիտի ցանկան վերջ մը տալ տիրող երկպառակութեան, որից, վնասից զատ ոչ մի օգուտ դուրս կարող է գալ: Դուք պիտի տեսնէք, որ վերադարձիս, լաւ լուրեր պիտի բերեմ ձեզ Ամերիկայից:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԵՐԿՈՒ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

1500ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԽՄԲ.— Կիրակի օր, Սորպոնի տօնակատարութեան առթիւ, նամակներ ղրկած էին ծանօթ հայագէտ Պ. Մէյէ եւ Փրոֆ. Շարլ Տիլ, ներողութիւն խնդրելով իրենց ակամայ բացակայութեան համար: Ստորեւ՝ այդ նամակները.—

ՄԷՅԷ

— «Հայերը ստեղծած են այբուբեն մը, գրական լեզու մը եւ գրականութիւն մը: Ամէնուն ծանօթ է թէ հայկ. այբուբենը գլուխ գործոց մըն է, հայկական հնչարանութեան իւրաքանչիւր տարր ցոյց կը տրուի յատուկ նշաններով, եւ այս ընդունուած դրութիւնը հայ ազգին պարգեւած է հնչարանական ճշգրիտ արտայայտութիւն մը, արտայայտութիւն մը որ կը պահուի մինչեւ այսօր, առանց խաթարումի, ոչ իսկ բարեփոխութիւն մը կրելու,— այնքան կատարեալ էր սկիզբէն:

Աստուածաշունչին հայերէն թարգմանութիւնը յունարէն բնագիրը տըւած է բառ առ բառ, առանց փոխելու նախադասութեան մը կառուցուածքը, միշտ պահելով բառերու կարգը: Այնպէս որ կրնանք ըսել իրաւամբ թէ յունական օրինակը վերարտադրուած է կատարելապէս հայ թարգմանիչներու կողմէ: Եւ Հայաստան ստեղծեց գրական լեզու մը, ճկուն եւ կատարեալ, ունեցաւ գրական լեզու մը, հարուստ եւ ընդունակ արտայայտելու ամէն ինչ որ յունարէն լեզուն կրնար արտայայտել: Հայ լեզուին հարստութիւնն ու ճկունութիւնը, հայ ազգին համար, ուժ մը դարձան թարգմանութեան օրէն ի վեր որուն հաւատարիմ կը մնայ եւ իրեն պատիւ կը համարի, այսօր, տօնել նման ստեղծագործութեան մը յիշատակը»:

Շ. ՏԻԼ

— «Սիրելի պարոն, ինծի համար մեծ ցաւ մըն է չկարենալ ներկայ գտնուիլ (ԽՄԲ.— Նիս կը գտնուէր) այն հանդէսին, որով կը տօնէք դէպք մը, որ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ ինչպէս քրիստոնէութեան, նոյնպէս Հայաստանի պատմութեան մէջ:

Ուստի գէթ նամակով մը կ'ուզեմ ըսել այն քանի մը խօսքերը, զորս ուրախ պիտի ըլլայի յիշեցնելով ձեզի՝ եթէ ներկայ ըլլայի: Արեւելքի քրիստոնէական արուեստի պատմութեան մէջ, Հայաստան կը գրաւէ կարեւոր տեղ մը: Աշխարհագրական իր դիրքով, ընդմէջ Արեւելքի, Պարսկաստանի եւ Բիւզանդիոնի, Հայաստան բնականէն կոչուած էր խաղալու միջնորդի դեր մը ընդմէջ հին եւ նոր աշխարհներուն: Հայաստան մեծ բաժին մը ունեցաւ բիւզանդական արուեստին կազմութեան մէջ: Վարպետներ էին իր ճարտարապետները, ճարտար եւ ընդունակ կառուցանելու ինքնատիպ եւ ուշագրաւ գործեր:

Այսօր եւս Հայաստան լեցուն է մեծարժէք շէնքերով, զորս իրենք կանգնեցին: Յատակագծերու բազմազանութեամբ, ձեւերու ինքնատպութեամբ, գրաւիչ գեղեցկութեամբ՝ այս շէնքերը կը կազմեն զարդն ու պարծանքը Հայաստանի: Եթէ ճիշդ է որ քիչ մը չափազանցութիւն է ըսել թէ Պոլսոյ Այա-Սոֆիային ճարտարապետութիւնը ներշնչուած է հայկական արուեստէն, անուրանալի է որ Հայաստանի յիշատակարանները, որոնք կանգնեցան Զ. դարէն մինչեւ ԺԳ. դար, Հայոց կրօնական մայրաքաղաքին մէջ, Էջմիածնայ սուրբ քաղաքին մէջ,— Ս. Գայիանէ, Ս. Հռիփսիմէ, Զուարթնոց,— արժանի են ուշադրութեան եւ հիացումի՝ բոլոր անոնց համար, որոնք կը հետաքրքրուին Հայոց արուեստով: Այսպէս, ինչ որ կը մնայ Հայոց թագաւորութենէն այն բարձրաւանդակին վրայ, որ ամայի է այսօր եւ ուր կը ցցուին Անիի աւերակները, Է. դարու բազմաթիւ եկեղեցիներ կը կրեն բացայայտ վկայութիւնը գմբէթներու, որով կը պսակուի Թալիշի կաթուղիկէն: Աղթամարի եկեղեցիին աւերակները հրաշալի եղանակով մը կը հաստատեն Հայաստանի ճարտարապետներուն գերազանց արժանիքը: Մեծ վարպետներ եւ մեծ ճամբորդներ էին այս ճարտարապետները, որոնք տարածեցին իրենց արուեստը բովանդակ արեւելքի մէջ, անցնելով Վրաստանէն, որուն եկեղեցիները հայկական են: Անոնք Կովկասէն իրենց քաղաքակրթութիւնը տարին Ռուսիա: Կ. Պոլսոյ մէջ հայ վարպետ ճարտարապետ մըն էր, որ Վասիլ Բ. կայսեր կողմէ հրաւիրուեցաւ վերանորոգելու Այա-Սոֆիայի գմբէթը: Հայ ճարտարապետութեան ազդեցութիւնը կը գտնէք մինչեւ Պելոպոնէսի խորերը: Իրենց ամրաշէն պատերով, իրենց վեհափառ գիծերով, իրենց խորհրդաւոր կիսաստուերով, որ կը հօսի նեղ պատուհաններէն ներս, ակամայ մեզի մտածել կուտան արեւմուտքի մեր ռոմանական եկեղեցիներուն:

Հարկ կա՞յ խօսելու մանրանկարչութեան կամ ոսկերչութեան մասին, այնքան թանկագին, որոնք մեծ փայլ մը կուտան Հայաստանի եկեղեցիներուն:

Եւ այս ամէնը կը հաստատեն մէկ բան միայն՝ արեւելքի այս երկրին մասին,— ցեղ մը որ կայ ու կ'ապրի, գիտցած է ապրիլ իր փառքի օրերը, եւ որուն գործերը արժանի են պատմութեան մէջ դասելու զինք:

ՆԵՐՈՆ Կ'ԱՐԴԱՐԱՆԱՅ

Բրիտանական թանգարանին նախկին տնօրէն Արթըր Վէյկէլ վերջերս Լոնտոնի մէջ հրատարակեց հատոր մը որով կը ջրէ Ներոնի մասին բաղմաթիւ զրոյցներ: Մասնաւորապէս Հռոմի հրդեհին մասին անոր վերագրուածները: Այս հրդեհի պահուն որ ինը օր տեւեց, Ներոն անձամբ վարեց պաշտպանութեան գործը եւ կարելին ըրաւ՝ ապահովելու բնակչութիւնը, կ'ըսէ անգլիացի հեղինակը: Թէեւ գիտակից էր որ իր դէմ դաւադրութիւններ կը սարքուին, առանց թափօրի շրջեցաւ, այցելեց ամէնէն աւելի վտանգուած թաղերը եւ օգնեց բանի մը մարդոց ազատման: Հրդեհին վերջինթեր գիշերը, Տիբերիոսի վրայ իշխող իր պալատին պատշգամէն տեսնելով ահաւոր բոցերուն Հռոմը լափլիզելը, Ներոն առաւ իր քնարը, եւ ժամանակին սովորութեան համաձայն, սկսաւ ողբալ մեռելները:

Այս միջադէպն էր որ ծնունդ տուաւ այն զրոյցին թէ Ներոն ուրախութենէն նուագած էր, որով դարձաւ անժողովրդական:

ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

Մոլորուած գնդակները քաղաքին վրայ իրար կը խաչաձեւէին: Գնդացիրի կրակը դեռ շատ մօտէն կը լսուէր, խուլ ու անորոշ աղմուկները հետզհետէ կը մօտենային, մենք կ'ենթադրէինք թէ ահա թշնամին ներս պիտի մտնէ: Ժողովուրդը կազմ ու պատրաստ քաղաքին ծայրը մեծ ճանապարհին վրայ կը սպասէր: Պառկած տեղէս հրաման տուի բոլոր հիւանդներուն, որ վերջին ճիգ մը փորձելով ոտքի կանգնին, մէկ մէկ զէնք առնեն եւ պատրաստ կենան: Ծիծաղելի եւ ցաւալի տեսարան մըն էր, մեզմով հետաքրքրուող չկար, ձգուած էինք բախտին: Զիապան, ծառայ, մատակարար, բոլոր զինուորներ՝ հիւանդները հանելով զօրանոցի պատերուն առջեւ կանգնեցուցին եւ ամէն մէկուն ձեռքը զէնք տուին, սըւինը վրան ագուցուած: Քանի մը անգամ գլորուելով ոտքի ելայ եւ առանց յենարանի կանգնեցայ: Վեցհարուածեանս ձեռքիս մէջ կը դողար: Այս տագնապալի վայրկեանին վրայ հասան գունդին փոխադրական կառքերը: Հիւանդները շարեցինք անոնց մէջ եւ այսպէս կազմ ու պատրաստ սպասեցինք:

— Ծարաւ եմ, կը վառիմ, Գեղամ, ըսի զինուորի մը, որ մեր խոհարարն էր, բնիկ Իգտիրցի:

Զինուորը անյայտացաւ ու վերադարձաւ կարճ ժամանակ մը, վարունգի թթու բերած էր լեփ լեցուն ջուրով, որուն մէջ կը լողար դեղնած, թթուած խոշոր վարունգ մը: Մի քանի ակնթարթի մէջ ամանի պարունակութիւնը կուլ տուած էի: Խաղաղ զովութիւն մը եւ անոր յաջորդեց սփոփարար հանգստութիւն մը: Ցնցում մը կատարեցի եւ քայլերս շարժել ըսկայ. կը քալէի: Հրաշք էր ...

Հուռա՛, հուռա՛ աղաղակները ուժգին կը լսուէին: Հուռա՛, հուռա՛ աւելի խորէն աւելի խեղդուած սկսան լսուիլ ու հետզհետէ անլսելի դառնալ:

— Տղա՛ք, ըսի, զինուորներուն, հուռաները ալ չեն լսուիր, մերոնք յաղթեցին:

Իգտիրի կից գերեզմաններուն մէջ տեղի ունեցած էր մեծ ընդհարումը, թշնամին չէր կրցած դիմանալ, փախուստ տուած էր, մերինները կրնկակոխ կը հալածէին զանոնք:

Իգտիրը ազատեցաւ:

Առաւօտեան արշալոյսին հետ մեր ուժերը նորէն անցան յարձակման, որպէսզի թշնամին որ եւ է կէտի վրայ չամփոփուի: Նահանջող Թուրքերը կռիւը կ'ընդունէին Գարագոյունլիի առուներուն մէջ, սպայ փոխ-տեղակալ Պետրոս Զօփուրեան, բնիկ Պրուսացի, որ դեռ նոր եկած էր մեր բանակին մէջ, իր վաշտին հետ շեշտակի յարձակումով կը յաջողի մտնել թշնամիին փոսերուն մէջ: Թշնամին չկրցաւ պահել իր դիրքերը, վայնասուն մը փրցնելով եւ շատ դիակներ ձգելով փախաւ դէպի Արարատի անմատչելի քղանցքները եւ դէպի Արալըխ Պաշքէնտ: Քաջարի սպան զարնուած էր իր կուրծքէն. մեռաւ իր պարտականութեան ճամբուն վրայ:

1919 սեպտ. 20ն էր:

Առաւօտ էր. Արարատեան դաշտի արեւը Գեղարքունեաց լեռներու ետեւէն դուրս ելած, յաղթապանծ յառաջ կը շարժէր. յաղթական մեր ուժերը խրոխտ քայլերով Իգտիրի փողոցներէն անցնելով զօրանոցները կը քաշուէին: Այդ օրը ամբողջ Իգտիրը սուգի եւ ուրախութեան մէջ էր:

Սո՛ւգ էր ...

Երիտասարդ քաջ սպային մարմինը պիտի յանձնէինք հողին, երիտասարդ մը, որ դեռ նոր եկած էր Պոլսէն Հայաստան, հոն թողած էր անօգնական մայր մը եւ նոյնքան անօգնական քոյր մը: Եկած էր մայր հայրենիքին ծառայելու եւ դեռ հայրենի երկրի քաղցր արեւը չճաշակած հողին կ'երթար: Դեռ նոր եկած էր, զինք մօտէն չէինք ճանչնար, բայց իր առոյգ կեցուածքը, քաղցր ժպիտը բոլորին համակրութիւնը շահած էր:

Ուրախութեան օր էր:

Իգտիրը ազատուած էր այն ահաւոր մղձաւանջէն որ իրեն կը սպառնար տասնեակ քիւրտ-թաթար ժողովուրդին կողմէ: Գարագոյունլու մեծ գիւղը, որ մշտական սպառնալիք էր Իգտիրին, ալ չկար: Այդ ճանապարհին վրայ ալ չկար Մալաքլուն, Պահարլուն, Թօխանշալու կաճառը, Սուլթանապատը: Տէրերը լքած եւ հեռացած էին դէպի իրանեան սահմանը: Իգտիրի դաշտի թաթար գիւղերը հետզհետէ կը հալէին եւ անոնց մէջ կը տեղաւորուէին հայ սոված անտուն անտէր գաղթականները:

Նահատակ ընկերոջ թաղումը կատարուեցաւ մեծ շուքով եւ զինուորական նուագախումբով: Իգտիրի զաւակը՝ հերոս Դրօն եկած էր իր խօսքը ըսելու, իր վերջին յարգանքը ցոյց տալու նահատակ սպային դիակին, մօտաւորապէս հետեւեալ բառերով.

— «Դո՛ւն, արի հայ սպայ, հեռու հորիզոններ կտրելով եկար ծառայելու ազատ Հայաստանին, դուն մեռար Իգտիրը ազատեցաւ, Իգտիրի այս ցուրտ գերեզմանին մէջ հանգչող մարմինդ ուխտատեղի մը պիտի ըլլայ Իգտիրցիներու համար, մենք քեզ չպիտի մոռնանք, մեր երախտագէտ սերունդը քու գերեզմանիդ վրայ ծաղկեփունջեր զետեղելու առիթը չպիտի մոռնայ. հանգիստ ոսկորներուդ»...

×

4.— ԻԳՏԻՐԸ ՄԷԿ ԺԱՄ ԹՇՆԱՄԻԻՆ ՁԵՌՔԸ

Մէկ ամսուան դադար հազիւ ունեցանք, պահականոցները նոր փոփոխութիւններ կրեցին. դիրքի վրայ եղողները թիկունք կուգային եւ փոխադարձաբար: Ա. գումարտակին ճակատ տրուած էր Իգտիրէն մինչեւ Թաշպուրուն: Բ. գումարտակին բաժինն էր Իգտիրէն մինչեւ Ղարաղալայ կամուրջի տարածութիւնը, ուղիղ գիծով ճիշդ երեսուն վերստ ճակատ մը:

Գլխաւոր պահականոցներն էին Քիթի, Խալֆալու, Սուլթանապատ, Գարագոյունլու եւ Թաշպուրուն գիւղերը: Մեր Գ. վաշտը Տէյլէք-Թաշ կը գտնուէր, Իգտիրի խճուղին հսկողական յարձակումէ պաշտպանելու համար: Կազդուրուած, առողջացած վաշտիս մօտ կը գտնուէի: Թշնամին շատ խորամանկ յարձակումներ կը կատարէր, յարձակման ուղղութիւնը շարունակ կը փոխէր, այնպէս որ մեզի համար անհնար կը դառնար թէ այս անգամ Իգտիրը իր որ մասէն ծեծ պիտի ուտէ: Միայն մէկ բան շատ լաւ էինք հասկցած,— թշնամին կուզէր մեր զօրամասը չպրտել Արաքսի միւս ափը եւ տէր դառնալ Սուրմալուին, ուրիշ կէտ մըն ալ հասկցած էինք, որ թշնամին միեւնոյն կէտին երկրորդ անգամ չէր յարձակիր:

Բ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(9)

(Շար.)

հանդուրժել որ պատուարներ հաստատուին, մեր երկրին անկախութեան պաշտպանութեան ճամբուն վրայ: Մենք պարտք սեպեցինք հանրային ընդհանուր ծառայութեան պարտաւորութեան տալ սահմանադրական օրէնքի մը հանգամանքը: Այս ծառայութիւնը, որ սահմանուած է պաշտպանելու մեր երկիրը, զէնքով կամ առանց զէնքի, միեւնոյն ատեն կրթիչ ազդակ մը պիտի ըլլայ նոր Աւստրիոյ ժողովուրդին համար: Ով որ կ'ընդունի այս պետութեան անհրաժեշտութիւնը Եւրոպայի համար, չի կրնար կապել մեր ձեռքերը: Աւստրիացիները ազատ ժողովուրդ մըն են ազատ հայրենիքի մը մէջ »:

Բոլոր երեսփոխանները յոտնկայս ծափահարեցին այս ճառը եւ օրինագիծը քուէարկուեցաւ միաձայն, մինչ որոտագին կը թնդար ազգային քայլերգը:

*** Աւստրիոյ այս քայլը կը վերագրուի Մուսոլինիի, որ վերջերս Հռոմ հրաւիրած էր Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ վարչապետները: Հաւանական է որ Հունգարիա եւս պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատէ, խախտելով Թրիանոնի դաշնագիրը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՐ ԵՒ ԱՒԵԼԻ ԾԱՆՐ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐ պատահեցան Մոնկոլիոյ սահմանին վրայ: Այս անգամ մասնակցեցան ճափոնական թնդանօթներ, հրասայլեր եւ օդանաւեր, Արտաքին Մոնկոլիա մտնելով մինչեւ 30 մղոն: Ճափոնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ Մոնկոլեան (ռուսական) 12 օդանաւեր երեւցան Մանչուրիոյ վրայ, ինչ որ պատճառ եղաւ հակայարձակման: Բազմաթիւ սպաննեալներ եւ վիրաւորներ կան երկու կողմէն ալ: Մոսկուա կը գանգատի թէ ճափոն խռովութիւններ յարուցանել կ'ուզէ:

ՀԱՈՒՓԹՄԱՆԻ մահավճռին գործադրութիւնը 24 ժամ եւս յետաձգուեցաւ, բանտապետին նախաձեռնութեամբ: Կը կարծուի թէ վճիռը պիտի գործադրուի շաբաթ օր, եթէ նոր անակնկալ մը չպատահի:

ԻՐԱՆԵԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց փակել Ուաշինկթընի դեսպանատունը եւ Մ. Նահանգներու բոլոր իրանեան հիւպատոսարանները, իբրեւ հետեւանք ամերիկեան մամուլին մէջ երեւցած գրութեանց, զորոնք անպատշաճ կը համարուին բարեկամ երկրի մը համար: Այս վէճը ծագած էր անցեալ հոկտեմբերին, ինքնաշարժի արկածի մը առթիւ:

40 — 44 *ՏԱՐԵԿԱՆ* պահեստի ենթասպաները զէնքի տակ առնուեցան Իտալիոյ մէջ, նոր հրամանագրով մը:

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը վար դրաւ երկու խորհրդային շոգենաւեր, որոնք ճափոն հանդիպած էին ածուխ առնելու համար: Խորհրդային դեսպանը բողոքեց այս արգելքին դէմ, որ կը տեւէ տասը օրէ ի վեր:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ վերջին հաշուեկշիռին համաձայն, ոսկի պահեստը կը հասնի 48,000,000 անգլ. ոսկիի, ինչ որ կը նշանակէ 13,700,000 ոսկիի նուազում, 1935 հոկտեմբերէն ի վեր, երբ սկսաւ պատերազմը:

ՌՈՒԱՆԻ դատական պալատին մէջ կարգ մը չարագործներ բոյն դրած ըլլալով, 12,000 ֆրանք յափշտակեցին եւ կրակի տուին կարգ մը թղթածրարներ: Մաղ մնաց որ ամբողջ շէնքը մոխիր դառնար:

ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԻՇԽԱՆ Իսմայիլ Տաուտ, որ Եթովպիա գացած էր Կարմիր Խաչի առաքելութեան մը հետ, հրաժարեցաւ եւ դարձաւ Եգիպտոս: Իշխանը կ'ըսէ թէ Հապէշները անարժան են իրենց համար կատարուած աշխատանքին եւ թէ շարունակ կը սպաննեն Կ. Խաչի աշխատաւորները, կողոպտելու համար:

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԴԱՄԲԱՐԱՆ ՄԸ երեւան հանուեցաւ Կիզէի բուրգերուն մէջ (Եգիպտոս), շնորհիւ Փրոֆ. Սէլիմ Հասանի պեղումներուն: Դամբարանը որ կը պատկանի Դ. հարստութեան, Քրիստոսէ իբր 3600 տարի առաջ, գրեթէ անեղծ մնացած է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի անդամական ժողովը վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Bar Tabac (Au Vizir) 14, Rue Colbertի ներսի սրահին մէջ:

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, վաղը, շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, 11 rue de l'Ecole de Médecine: կարեւոր օրակարգ:

Ֆր. Կ. Խաչի Շավիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, մատուռի սրահին մէջ, բոլոր անդամ անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը հրաւիրուին նաեւ համակիր անդամները: կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան գրադարանը Ապրիլ 6ին կը փոխադրուի 5 rue d'Eclipse (կայարանէ դէպի rue des Petites Maries իջնալիքէն ձախին վրայ առաջին փողոցը), մինչեւ նոր կարգադրութիւն գրադարանը բաց պիտի ըլլայ երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ երեկոները ժամը 7—8.30, իսկ կիրակի առաւօտ ժամը 10—12:

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ կը հրաւիրուի ընկեր Մարգար Պապիկեան:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՎԻԷՆՆԱ, Թղթակից.— Ձեր ազդականը տեղափոխուած է: Կրնաք գրել Հ. Սամուէլ Վրատան միջոցաւ:

ՊՈՄՈՆ, Յ. Դ.— Ձեր ստացած նամակը.— Կրնաք գրել:

ՄԱՐՍԷՅԼ, Կ. Մխիթար.— Կրնաք գրել:

ԼԻ ՓԻԽԻ, Տէրտէրեան.— Ձեր խնդիրը յանձնած ենք Նանսէնեան գրասենեակին: Հասցէ.— Office Nansen, 32, Bld. Raspail, Paris: Նորէն կը յիշեցնենք:

ԹՈՒՐՔԷԹ, Յ. Ս.— Ձեր ուզած հասցէն.— 83 Rue de la pointe, La Garenne (Seine):

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան կոմիտէի ընդհանուր ընկերական ժողովը շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ակումբին մէջ:

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան խումբի ժողովը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Պօղոսեանի բնակարանին մէջ:

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ ակումբին մէջ:

ՓՕՆ-ՏԸ-ՇԷՐԻԻ Մուրատ խումբը դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերներն ու համակիրները, 5 Ապրիլ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Hôtel de Franceի մէջ: Կը դասախօսէ ընկ. Ա. Հաքէլեան (Լիոնէն): նիւթ՝ «դաշնակցութիւնը եւ իր դերը հայ ժողովուրդին մէջ»:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը, 5 ապրիլ կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Միութեան նոր գրադարանին մէջ, 5 rue d'Eclipse, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ, ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

4 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին

Գ. ԹԱՂԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը մասնակցին՝ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ, ՖՐԱՆՍ. ԲԱՆԱԿԻ ՆԱԽԿԻՆ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ, «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ը, ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԸ եւայլ կազմակերպութիւններ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ԹԱԳԻՈՐ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— ՕՐ. ԾՈՎ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (երգ), ՎԱՀՐԱՄ ՋԱՆՏԸԵԱՆ (երգ), ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆ (արտասանութիւն), ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐԶԷ (արտասանութիւն), ՏԻԿ. Ժ. ԼՈՒԻ ԿՕՏԷ (դաշնակ):

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

4 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, ՊԵՏԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.—Պ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (ջութակահար), ՕՐ. Վ. ԱՅՐԱՄԵԱՆ, ԲԻՒԶԱՆԴ ՊԱԼԵԱՆ, Մ. ՍԷՄԷՐՃԵԱՆ, Մ. ՊԸԼԸԳԵԱՆ, Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ:

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

5, Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Ծախսերու մասնակցութեան համար 1 փրանք

Ներկայացում—Պարահանդէս

կազմակերպուած Տիգրանակերտի եւ Շրջ. Հայրենակցական միութեան Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

4 Ապրիլ շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս Renardի սրահին մէջ, 12 rue Renard, *մէթրօ* Hôtel de Ville

Ղեկավարութեամբ դերասան Ուզունեանի՝ կը ներկայացուի ԱՆՄԵՂ ՋՈՀԸ եւ ՊԱՂՏԻԿԻ ՆՇԱՆՏՈՒՔԸ (զաւեշտ):

Կ'երգեն՝ Ա. Օրուսեան եւ Օր. Փոլատեան:

Կէս գիշերէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր:

Ընտիր ճազ, կը նուագէ Եփրատ նուագախումբը Ղեկավարութեամբ Պ. ՕՆՍԵԱՆԻ:

ձոխ պիւֆէ — Մուտք՝ 7.50 եւ 5 ֆրք.:

Տոմսերը կը ծախուին փարիզի մէջ՝ Պ. Պ. Եփրեմեանի Նպարավաճառատունը. 1bis *Hautefeuille*, Փօղէֆ Հաքիմ, 31 *rue du Caire*, սափրիչներ Անդրէասեան, 26 *rue Vade*, Ա. Յակոբեան, 26 *rue Boussingault*:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ *ոսպի, շըմիզէի եւ մանթօյի համար արհեստին լաւ տեղեակ մօտէլիստ մը: Ներկայանալ հարկ եղած աշխատանքի թուղթերով Պ. Տարօնեանի,* 2 rue St. Philippe, *մէթրօ* Sentier:

ԻՐԱՒԱԳԷՏ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

կը ստանձնէ ամէն տեսակ իրաւական եւ վարչական գործեր. հպատակութեան գործողութիւններ, վարկային գործառնութիւններ: Պաշտպանութիւն դատարաններու առջեւ: Ամէն կարգի թուղթերու խմբագրութիւն: Ամուսնալուծական խնդիրներ: Վարձակալութեանց զեղչ: Հարկերու յայտարարութիւն: Խնդրագիրներու եւ նամակներու խմբագրութիւն:

Դիմել «Յառաջ»ի **17 Rue Damesme, Paris (13)**:

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Օրը եւ Թէյասեղան

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ապրիլ 5ին (Ծաղկազարդի առթիւ) Բանիկեանի սրճարանին մէջ

6, Պուլըվար Ռօտէն — Մուտք 2 ֆր. (թէյը միասին)

Կը խօսի Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին իր դպրոցի սաներուն կողմէ Երգ, խմբերգ, արտասանութիւն՝ անդամուհիներէն

Բժշկական դասախօսութիւն եւ թէյասեղան

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մասնաճիւղին կողմէ

19 Ապրիլ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Անկէնի լճին դէմ, Cascade du Lacի սրահը:

Կը դասախօսէ Բժ. Ա. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Ծախսերու մասնակցութեան համար մուտք 5 ֆր.:

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ՌԱՔԻ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառն պատրաստուած օղին է ՌԱՔԻ ՏԻՒԶը:

Զգուշացէք այլ եւ այլ նիւթերով պատրաստուած եւ ձեր կեանքին վնասակար օղիները խմելէ, այլ խմեցէք միմիայն ՌԱՔԻ ՏԻՒԶը, որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած եւ գնահատուած է:

UN DUZE
MARQUE DÉPOSÉE
RAKI
40°
DUZE
Véritable Anisette Orientale
DISTILLERIE OTTOMANE ISTAMBOUL

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Ա. ՏԱԼԱՔԻՒՐԷԵԱՆ
8 rue Suffren, Marseille — Tél. D. 70-89

Դերձակատուն

ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆ

31 Route de Choisy, Ivry s/Seine

Հեռաձայնել Italie 13—45

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ֆրանսական եւ անգլիական կերպասներու Վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած աշխատանք, չափաւոր գին:

Ստացած ենք ամառնային գեղեցիկ կերպասներ.

Զատիկի առթիւ ձեր շինելիք հագուստներուն համար դիմեցէք մեր դերձակատունը:

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ՍՈՒԼԹԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

84, Fbg. St. Denis (ՔԱՍՍԱԺԻՆ ՄԷՋ)

ՈՒՐ ՊԻՏԻ ԳՏՆԷՔ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

Գաւառէն եղած ապսպրանքներուն գոհացում կը տրուի արագօրէն եւ մեծ խնամքով:

Գործադրութեան հետեւանքով ծախու է

Մարսէյլի Սէն-Ժէրոմ հայաշատ կեդրոնին մէջ երկյարկանի տուն մը, 8 կտոր, արեւոտ սենեակներ, առաջին յարկի ամբողջ երկայնքին թէրաս. Ջուր, կազ եւ ելեկտրականութիւն. 300 ք. մ. պարտէզ՝ ընդարձակ հաւնոցով: Գինը մատչելի: Վճարումի դիւրութիւններ: Դիմել՝ Stépan Méldonian, 14 Bld. Clair Isnard, St. Jérôme, Marseille:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ թռնփէքսիոնի գործաւորուհիներ, գորսաժ, ռոպ, սփորթ շապիկներ կարելու համար: Ներկայանալ Juillotի 18 rue des Barres Paris (4):

ԾԱԽՈՒ ՏՈՒՆ *4 սենեակ, 2 մեծ խոհանոց, պարտէզ, ջուր, ելեկտրականութիւն, կօյուղի, (երկու առանձին լօժըման), դպրոցին, մաղձի հանրակառքին մօտ: Տունին արժէքը 50.000 ֆր., մնկնումի պատճառով ծախու է 20.000 ֆր.ի: Դիմել՝* 20 rue Mme Curie, Bagneux, (Seine)

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — Թիւ (9)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԷ՞Ր ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Ձեղծարարութիւնն ու հեղինակութեան չարաչար գործածումը արգիլելու համար, զօրավար Նարօցքին համաձայնած էր որ բոլոր իրենց պահանջները կատարուին գրաւոր, ստորագրուած իր եւ սպայակոյտին ուրիշ մէկ անդամի մը կողմէ:

Սպայ մը որ անկանոն պահանջ մը ներկայացուցած եւ մերժուած էր, կատղելով քաղաքապետին ներկայացաւ եւ անոր ներկայութեան գլանիկ մը վառեց: Մաքս խնդիրը քննելէ յետոյ երբ զայն անարժէք յայտարարեց, սպան լրբօրէն գլխարկը հանեց, բայց խօսիլ սկսելէ առաջ քաղաքապետը յարձակողականը սկսաւ.

— Պարոն, կը տեսնեմ որ դուք վատ բարքի տէր մէկն էք, ձեզի դաս մը տալ պէտք է:

Յետոյ այդ միջոցին ներս մտնող զինուորական կառավարիչին ըսաւ.

— « Զօրավար, կը բողոքեմ այս սպային դէմ որ ինծի հանդէպ շատ վիրաւորիչ դիրքի մէջ գտնուեցաւ »:

Զօրավարը սպան իր սենեակը տարաւ, ուրկէ քիչ յետոյ ան դուրս ելաւ նուաստացումէն ճեփ-ճերմակ կտրած ու զայրացած:

Ասիկա շատ մը դէպքերէն մէկն է միայն որ բացորոշապէս կը ցուցնէ թէ կորովի քաղաքապետը վախցող մարդ չէր:

Գերմաններուն եւ քաղաքի բնակչութեան միջեւ զինուորութեան հետեւանքով թշնամութիւն չյարուցանելու համար, հրամայած էր որ բոլոր գինետունները ժամը 9ին փակուին: Իմանալով որ գերման սպաներ այս կանոնին հակառակ են չարժած, Մաքս գնաց եւ պահանջեց որ արձաբանէն մեկնին: Սպաները չափազանց խռոված կը պատասխանեն թէ այդ կանոնը քաղաքացիներուն միայն յատուկ է:

— Ոստիկանական կանոնները ընդհանուրին համար են, կը պատասխանէ Մաքս:

Ու մինչ անոնք դարձեալ իրենց տեղերէն չեն շարժիր, «մարեցէք լոյսերը», կը գոչէ Մաքս:

Ու սպաները կը հեռանան:

Իր շարժումներուն մէջ ուղղամիտ եւ յստակատես՝ Մաքս իր պաշտօնը շարունակեց այնպէս որպէս թէ քաղաքին մէջ աւապատակողներ չկային:

Անոր կատարած բազմաթիւ գործերը իր անձին շուրջ առասպելներ հիւսել տուած են: Մանրամասնութեան մէջ անշուշտ անճիշդ, բայց ոգիով շատ իրական են անոնք:

Իր պաշտօնեաներէն զատ թշնամին անգամ ճանչցաւ անոր մեծութիւնը:

Քաղաքապետը արշաւող բանակի անկանոնութեանց դէմ բուռն կերպով բողոքեց: Իր բողոքները այնքան բազմաթիւ էին որ վերջ ի վերջոյ Ֆօն Լիւթուիկ վճռապէս հրամայեց այլեւս իրեն բողոքագիր չղրկել, քանի որ անոնք գերման բանակը կը վարկաբեկէին:

— Շատ հաւանելի է որ այդ տեսակ բողոքները անոնց ենթականերուն հաճելի չեն թուիր: Ուստի համաձայն ձեր փափաքին, այլեւս ղրկելէ կը դադրիմ, բայց կը պահեմ իբրեւ վաւերագիր, թշնամութիւնները վերջանալէ յետոյ ցոյց տալու համար առ որ անկ է, պատասխանեց Մաքս:

Միեւնոյն օրը կառավարիչը հրամայեց որ բոլոր պելժիական դրօշները վերցուին: Անմիջական յայտարարութեամբ մը Մաքս խորհուրդ տուաւ իր ժողովուրդին «ընդունիլ այս առժամեայ գոհողութիւնը ... եւ համբերատարութեամբ հատուցման ժամուն սպասել»:

Նոյն իրիկուան ժամը 8ին հազարապետ Պայէր, չորս սպառազէն զինուորներով, քաղաքապետէն խնդրեց միասին կառավարիչին մօտ երթալ:

— Շնորհակալ եմ, բայց ես իմ յատուկ կառքս ունիմ, ըսաւ Մաքս, խուսափելով մտնել հոն ուր կը հրաւիրէր: Բուռն բողոք մը վերջ Մաքս ազատ թողուցին, բայց կը զգար որ վերջը մօտեցած էր:

Կառավարիչը կը սպառնար ժողովուրդին կողմէ գերման զօրքին համար գրաւուած ապրանքներուն դրամը չվճարել, եթէ ան պատերազմական տուրքի հաշիւը չփակէ: Մաքս վերջին փորձն ըրաւ: Շրջաբերականով մը բոլոր դրամատուներուն — մէջն ըլլալով գերմանականը — հրահանգեց իր տուած մուրհակները չճանչնալ համար: Այլեւս չափը անցած էր: Ձերբակալեցին եւ ըսին թէ անմիջապէս Գերմանիա պիտի ղրկեն բանտարկելու համար:

Պատերազմի ամբողջ պատմութեան մէջ չկան աւելի յամառ, յանդուգն ու քաջ դրուագներ քան (La libre Belgique) *« Ազատ Պելժիա»յի հրաշքը: Ոչ մէկ լրտես չկրցաւ յայտնաբերել աւելի հանճարամտութիւն, յանդգնութիւն եւ յամառութիւն քան հայրենասէրներու այն փոքրիկ խումբը, որոնք գաղտնօրէն եւ իրենց կեանքը մշտական վտանգի տակ, աշխատեցան պարզապէս Պելժ ժողովուրդին փորձութեան ենթարկուած ոգին հաստատուն պահել, եւ անոնց հայթայթել գրաքննութենէ խուսափած եւ թշնամիին կողմէ չխեղաթիւրուած լուրեր:*

Պատերազմի տեւողութեան ամբողջ չորս տարիներուն շաբաթը մէկ, յաճախ երկու անգամ այդ հրաշքը կատարուեցաւ.— « Ազատ Պելժիա»ն գրուեցաւ, շարուեցաւ, տպուեցաւ եւ շրջաբերութեան հանուեցաւ, թշնամիին քթին տակ: Եւ 171 համարներէն մէկ օրինակ անվրէպ եւ կանոնաւորապէս յանձնուեցաւ Քայզէրին եւ Պելժիկի գերման հրամանատարին:

Երբ արշաւող բանակները օգոստոս 20ին Պրիւսէլ մտան, բոլոր պելժ լրագիրները նախապատիւ համարեցին փակուիլ քան գերմանական գրաքննութեան ենթարկուիլ:

Պելժ ժողովուրդը իր եւ համախոհ նական զինուորներուն որքան հեռաւորութեան վրայ գտնուիլը իմանալու մխիթարութենէն անգամ զրկուած էր: Եւ Մաքսի արտաքսումովը մէջ չէր մնացած հերքելու համար գերման հրամանատարութեան հրատարակած նպատակաւոր զեկուցումները:

Ասպարէզը բաց էր ամենաանհեթեթ սուտերու եւ կործանարար քարոզչութեան առջեւ:

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրիչ

Գ. ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 4 ԱՊՐԻԼ
SAMEDI 4 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3081

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԴԷՊՔԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Օրուան ժխորը կը խանգարէ նոյնիսկ թերթերու դիմագիծը: Կը փորձես պահել սովորական կարգուսարքը,— եւ ստիպողական լուրերու տեղատարափ մը դէմ դիմաց կը հանէ խմբագիր, գրաշար, վարչութիւն:

Այսպէս նաեւ այսօր,— ոչ «Երկու խօսք», ոչ ալ «Օրը Օրին»:

Ստիպուած ենք համակերպիլ, քանի որ օրաթերթի մը գլխաւոր պարտականութիւնն է ներկայացնել օրուան կեանքը: Իսկ այդ կեանքը ահա չարաթներէ ի վեր կը թաւալի նոյն համայնակուլ յորձանքին մէջ,— փոթորիկ, մէջտ յղի՝ աննախընթաց հետեւանքներով:

Արդարեւ, նոյնիսկ պետութեանց վարիչները չեն համարձակիր նախատեսել հետեւանքները, եթէ ելք մը չգտնուի ֆրանքօ-գերման հակամարտութեան եւ եթէ երկու կողմերն ալ պնդեն իրենց տեսակէտներուն վրայ:

Մանաւանդ որ, բազմազան են խռովութեան վառարանները:

Միայն Հռենոսի ափերուն վրայ չէ որ մարդիկ ականջ կը կծրտեն, միեւնոյն ատեն խաղաղութեան ձիթենիներ երկարելով:

Անակնկալները, դէպքերը իրարու կը յաջորդեն եւ իրար կը գերազանցեն իրենց խորութեամբ եւ ծանրութեամբ: Գերմանիոյ օրինազանցութեան հարցը դեռ չլուծուած, ահա պարտեալ պետութիւն մը, Աւստրիան է որ գլուխ կը վերցնէ եւ իր կարգին դաշնագիր կը խախտէ: Անշուշտ անոր ետեւէն պիտի հասնի Հունգարիան,— եւ «կոյս» մնացած պիտի ըլլայ միայն Նէօյիի դաշնագիրը, եթէ Պուլկարիան ալ չհետեւի կարաւանին: Իսկ Թուրքիա, որ պարտեալներուն ամէնէն շահաւորն եղաւ, առիթ չի փախցներ արծարծելու եւ արժեցնելու համար Նեղուցներու եւ Թրակիոյ վերազինումը: «Իրազեկներ կը պնդեն թէ շատոնց խօսքէն գործի անցած է եւ պարզապէս ձեւը փրկել կ'ուզէ...»: Կրակի վառարան մըն ալ՝ Ծայր. Արեւելքի մէջ, ուր արիւնը կը հոսի պարբերաբար:

Ամէն պարագայի մէջ, հեռանկարը շատ աւելի վրդովիչ է քան 1914ի նախօրեակին:

«ՈՉ, ՈՉ, ՈՉ»

«Զինուորական զրոյցները պատերազմի կը տանին»

Այս միջոցին բուռն պայքար մը կը մղուի Անգլիոյ մէջ, դաշնակից սպայակոյտներու խորհրդակցութեանց առթիւ, բանավէճ մը որուն խառնուած են բազմաթիւ պետական մարդիկ: Ասոնց գլուխը կը գտնուի Լոյտ Ճորճ: Նախկին վարչապետը բոլորովին կ'ընդդիմանայ զինուորական խորհրդակցութեանց, դիտել տալով թէ հետեւանքը կրնայ ըլլալ պատերազմ:

Անգլիոյ զինուորական նախարարը եւ հանդուցեալ նախարարներու քարտուղարները բողոքած ըլլալով Լոյտ Ճորճի կարգ մը վերագրումներուն դէմ, նախկին վարչապետը նոր եւ բուռն նամակ մը հրատարակեց «Տէյլի Մէյլ»ի մէջ: Վերնագիրը —«Ոչ, Ոչ, Ոչ»: Այդ գրութեամբ Լոյտ Ճորճ կ'ազդարարէ.

— «Կառավարութիւնը կ'ուզէ քանի մը շաբթուան կասկածելի խաղաղութիւն գնել զինուորական կարգադրութիւններով, որոնք օր մը պատերազմի պիտի առաջնորդեն մեզ, ուրիշներու մարտակոչով:

«1914ին, ոչ մէկ կառավարութիւն պատերազմ կ'ուզէր, բացի Աւստրիային, իսկ Աւստրիոյ նախարարները պարզապէս պզտիկ դաս մը տալ կ'ուզէին Սերպիոյ: Եւ սակայն զանազան երկիրներու սպայակոյտներու միջեւ մշակուած զինուորական ծրագիրները այնքան կապած կաշկանդած էին դիւանագիտութեան ձեռքերը որ, կառավարութիւնները պատերազմի մէջ քշուեցան, երբ դեռ չէին գիտեր թէ ո՛ւր կ'երթան:

Ռուսերու խեղճ ցարը սարսափած էր, երբ տեսաւ որ զինուորական պատրաստութիւնները այնքան յառաջ գացած են որ չի կրնար կեցնել: Քայզերը ընկրկեցաւ անդունդէն երբ անոր ափը հասաւ, բայց իր սպայակոյտը տարիներ առաջ խնդիրը կարգադրած էր Աւստրիոյ սպայակոյտին հետ եւ հիմա կարելի չէր փոխել անոնց կարգադրութիւնները: Ֆրանսական կառավարութիւնը պատերազմ չէր ուզեր եւ պիտի խուսափէր եթէ կարենար, բայց Ռուսաստանի հետ մշակած զինուորական ծրագիրները պէտք էր գործադրէր հաստարմօրէն: Գալով մեզի, այժմ շատ լաւ գիտենք թէ ինչպէս բանեցան զինուորական խօսակցութիւնները: Միջազգային կացութիւն մը որ կրնար դիւրաւ շտկուիլ քիչ մը իմաստութեամբ եւ վճռականութեամբ, եթէ աւելի ժամանակ տրուած ըլլար, դիւանագէտներու ձեռքէն անցաւ զինուորներու ձեռքը: Եւ ահա պայթեցաւ աղէտը: Պատերազմի առաջին յայտարարութենէն տասը օր առաջ դուրսէն շատ քիչ մարդիկ կը նախատեսէին այդպիսի աղէտ մը, բացի զինուորներէն որոնք տենդագին զբաղած էին պատրաստելու սպայակոյտներու արդէն իսկ բանաձեւած արհեստագիտական մանրամասնութիւնները: Զինուորականներու միջեւ այս «խօսակցութիւնները» ռազմական գործակցութեան համար՝ պատերազմի մթնոլորտ մը կը ստեղծեն ամէն բանակցութեան մէջ: Սեղանին շուրջը նստած մարդիկ իրենց մասնագէտ խորհրդականներէն կ'իմանան թէ միւս կողմը գաղտնի միջոցներ ձեռք առած է անակնկալ հարուած մը տալու համար հակառակորդ երկրի խոցելի մէկ կողմին, եւ թէ պարզապէս կը քաշքշէ վիճաբանութիւնները, մինչեւ որ պատրաստ ըլլան խոյանալու: Հետեւաբար խորհուրդ կուտան ձեռք առնել հակամիջոցներ, որոնք արդէն քննուած եւ կատարելագործուած են:

Մեր ուժը եւ Եւրոպայի խաղաղութեան լաւագոյն երաշխիքը այն է որ կռուազան պետութեանց բանակցութիւններուն մասնակցինք առանց որ եւ է յանձնառութեան, բացի այն չափէն որով պարտաւոր ենք դառնալ նախայարձակ պետութեան դէմ, ով ալ ըլլայ: Ֆրանսական թերթերը կը ջանան թէ այսպիսի դիրքով մը միջնորդի դեր կուտանք մենք մեզի: Ինչո՞ւ չէ: Եւրոպայի եւ մարդկութեան համար ծառայութիւն մը չէ՞ որ գտնուի մէկ մեծ պետութիւն, որ կարենայ մտնել սրդողած ազգերու մէջ եւ հանդարտօրէն ու անկողմնակալութեամբ կարգադրել վէճը:

Հանրային կարծիքը թոյլ չի տար մեր երիտասարդներուն արիւնը թափել պարզապէս անոր համար որ Գերմանիա փոքրաթիւ պահակազօրք մը ղրկած է իր սեփական քաղաքները գրաւելու համար: Աւելորդ է Լոքառնոյի օրհնեալ անունը արտասանել բարձրաձայն, իբրեւ թէ այդ պատասխան մը ըլլար ողջամտութեան եւ արդարութեան ամէն կոչի: Լոքառնոն, իր զինաթափութեան խոստումով, երբեք չյարգուեցաւ այն ստորագրողներուն կողմէ որոնք այժմ անոր անբռնաբարելիութիւնը կը հռչակեն քաղցրալոյր եղանակով: Ֆրանսա եւ Իտալիա երկուքն ալ անպատուեցին զայն երբ դեռ մէկ տարեկան չէր, աճեցնելով իրենց սպառազինութիւնները, ի հեճուկս անոր բացայայտ նպատակին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԷՐԻ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ

ՓԱՐԻԶ ԿԱՆՉՈՒԵՑԱՆ ԼՈՆՏՈՆԻ, ՊՐԻՒՍԷԼԻ, ՊԵՐԼԻՆԻ ԵՒ ՀՌՈՄԻ ԴԵՍՊԱՆՆԵՐԸ

Անգլիա յանձնեց փոխադարձ աջակցութեան վերաբերեալ նամակը

Գերմանական պատասխանին յանձնումէն անմիջապէս վերջը, արտաքին նախարար Պ. Ֆլանտէն երկար խորհրդակցութիւններ ունեցաւ վարչապետին հետ, օրուան կացութեան մասին: Ցետոյ Փարիզ հրաւիրեց Պերլինի, Լոնտոնի, Հռոմի եւ Պրիւսէլի դեսպանները, լայնօրէն ուսումնասիրելու համար օրուան հրատապ հարցերը, որոնք ուղղակի կապ ունին ամբողջ Եւրոպայի խաղաղութեան հետ: Դահլիճը բացառիկ նիստ պիտի գումարէ երկուշաբթի օր, եւ այս առթիւ զեկոյց մը պիտի խմբագրուի, ճշդելով Ֆրանսայի դիրքը՝ Հիթլէրի առաջարկներուն հանդէպ: Միեւնոյն ատեն ժողով պիտի գումարեն «Լոքառնոյիները», հաւանաբար չորեքշաբթի, Պրիւսէլի կամ Փարիզի մէջ:

Պ. Ֆլանտէն առջի օր ունկնդրութեան ընդունելով Փարիզի բրիտանական դեսպանը, խօսեցաւ այս մասին: Ժողովին նպատակը պիտի ըլլայ չորս պետութեանց միացեալ ճակատ մը կազմել Գերմանիոյ հանդէպ (Անգլիա, Ֆրանսա, Պելժիա եւ Իտալիա): Արտաքին նախարարը մանրամասնօրէն քննելով Հիթլէրի առաջարկները, այն եզրակացութեան յանգած է թէ անոնք հիմեր չեն ներկայացներ նոր բանակցութեան մը համար: Հետեւաբար, ֆրանսական կառավարութիւնը կը խորհի մերժել զանոնք, հետեւեալ երկու պատճառներով.—

1.— Գերմանիոյ հակառաջարկները չեն լրացներ Լոքառնոյի դաշնակիցներուն կողմէ դրուած պայմանները (19 մարտ):

2.— Գերմանական ծրագրին շինարար մասը ուղղուած կը համարուի Ազգերու Դաշնակցութեան դէմ, որուն վրայ հիմնուած է Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը:

Ինչպէս ըսինք, այս մասին վերջնական որոշում պիտի տրուի երկուշաբթի օր, նախարարական խորհուրդին մէջ եւ անմիջապէս պիտի հաղորդուի բրիտանական կառավարութեան, որուն միջոցաւ ստացուած էր գերմանական պատասխանը:

Մինչ այս մինչ այն, անգլիական կառավարութիւնը Լոնտոնի ֆրանսական եւ պելժիական դեսպաններուն յանձնեց այն նամակը որով փոխադարձ աջակցութիւն կը խոստացուի երկու երկիրներուն, եթէ յարձակման ենթարկուին Գերմանիոյ կողմէ, առանց տեղի տուած ըլլալու:

Ծանուցագիրը կ'ըսէ թէ եթէ ձախողին Գերմանիոյ հետ կատարուած բանակցութիւնները, Անգլիա անմիջապէս օգնութեան պիտի հասնի, անշուշտ յարձակման պարագային: Այս յանձնառութիւնը կը համապատասխանէ այն պարտաւորութեանց որ կ'իյնան Մեծն Բրիտանիոյ վրայ, համաձայն Լոքառնոյի դաշնագրին: Բայց կը պարունակէ երկու յաւելուածներ.— 1. ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՊԵԼԺԻԱ ՓՈԽԱԴԱՐՁԱԲԱՐ ՊԻՏԻ ՕԳՆԵՆ ԱՆԳԼԻՈՅ, ԵԹԷ ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԵՆԹԱՐԿՈՒԻ: 2.— ՈՐ ԵՒ Է ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ ՊԷՏՔ Է ԿԱՏԱՐՈՒԻ ՀԱՄԱԽՈՐՀՈՒՐԴ:

Այս յանձնառութեան բնագիրը երէկ հրատարակուեցաւ Սպիտակ Տետրակի մը մէջ:

Պ. Իտըն ֆրանսական եւ պելժիական դեսպաններուն յանձնեց նաեւ ուրիշ ծանուցագիր մը, որով կը բացատրէ թէ անգլիական, ֆրանսական եւ պելժիական սպայակոյտներուն խորհրդակցութիւնները, որոնք առ այժմ ծրագրուած են յառաջիկայ շաբթուան համար, ՊԱՐԶԱՊԷՍ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԶՐՈՅՑՆԵՐ ՊԻՏԻ ՀԱՄԱՐՈՒԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ՅԱՆՁՆԱՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՉԵՆ ԵՆԹԱԴՐԵՐ: Այս ճշդումը կատարուած է, հանդստացնելու համար թէ Գերմանացիները եւ թէ Անգլիոյ հանրային կարծիքը որ կը խրտչի զինուորական յանձնառութիւններէ: (Կարդալ Լոյտ Ճորճի յօդուածը):

Նոր լուսաբանութիւններ կը խնդրեն Գերմանիայէն

Անգլիոյ արտաքին նախարարը երէկ տեղեկութիւններ հաղորդեց երեսփ. ժողովին մէջ, ֆրանսական եւ անգլիական դեսպաններուն եւ Գերմանիոյ լիազօրին հետ կատարուած խօսակցութեանց մասին: Պ. Իտըն եւ արտաքին նախարարութեան խորհրդականը մէկ ժամ խօսակցեցան Ֆոն Ռիպպէնթրոփի հետ եւ կարգ մը լուսաբանութիւններ խնդրեցին, հետեւեալ հարցումներն ուղղելով.—

1.— Գերմանիա ճիշդ ու ճիշդ ո՞ր շրջանին պիտի պահանջէ «հաւասարութիւն գաղթային իրաւունքներու» եւ պիտի պահանջէ բացարձակապէս վերադարձնե՞լ նախկին գաղթավայրերը, թէ հոգատարութիւններ հաստատել:

2.— Երբ Հիթլէր կը խոստանայ չաւելցնել կամ չտեղափոխել ֆրանսական եւ պելժիական սահմաններու գերմանական զօրքը, նկատի ունի՞ նաեւ Նացիներու մարտական կազմակերպութիւնները:

3.— Գերմանիա տրամադի՞ր է փոխադարձ աջակցութեան դաշնագիր կնքելու թէ արեւմուտքի եւ արեւելքի մէջ, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին տրամադրութեանց:

Այս առթիւ Փարիզի թերթերը կը գրեն թէ Պ. Իտըն եւ առ հասարակ բրիտանական կառավարութիւնը դիտել տուած են թէ Հիթլէրի պատասխանը բաւարար հիմքեր չի պարունակեր, խախտած վստահութիւնը վերահաստատելու համար: «Մաթէն» ծանրանալով այս կէտին վրայ, կ'ըսէ թէ Իտըն գանգատած է որ գերմանական յուշագիրը լուռ կը մնայ ամրութիւններ չկառուցանելու հարցի մասին, երբ չորս ամիս դադար կ'առաջարկէ, նոր բանակցութիւններ կատարելու համար: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Ֆոն Ռիպպէնթրոփ զարմանք յայտնելով, պատասխաներ է թէ աւելորդ էր այդպիսի խոստում տալ, քանի որ բացորոշ է թէ Գերմանիոյ համար նիւթապէս անհնար է ամրութիւններ կառուցանել չորս ամսուան ընթացքին:

— Գիտենք, պատասխաներ է Իտըն, բայց չէ՞ք տեսներ որ ձեր լռութիւնը պարզապէս կը նշանակէ թէ այդ բանը անկարելի է եւ թէ նիւթական պատճա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

Տարագիր Ռուսերու զինուորագրութեան խնդիրը

ՄԱԿԼԱԿՈՎԻ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ռուսերու գաղթականական կոմիտէի նախագահ Մակլակով (Փարիզի ռուսական նախկին դեսպան) տարագիր Ռուսերու զինուորագրութեան հարցի շուրջ հետեւեալ լուսաբանութիւնները տուած է «Պոսլէդնիէ Նովոսթի» թերթի աշխատակցին (3 ապրիլ).

— Գաղթականական Կոմիտէն մօտէն հետեւած է զինուորագրութեան վերաբերող բոլոր խնդիրներուն եւ մեծ աշխատանք է տարած, որպէսզի խնդիրը կարգադրուի ի նպաստ Ռուսերու: Սակայն, գործին յաջողութեան տեսակէտէն իսկ ստիպուած ենք լռութիւն պահել կատարուած աշխատանքներու մասին: Առայժմ կրնանք խօսիլ կառավարական զանազան հաստատութիւններու կողմէ պաշտօնապէս հաղորդուած խնդիրներու շուրջ: Այդ տեսակէտէն շատ կարեւոր են երկու կէտեր.—

1) Պիտի կազմուի միջվարչական յանձնախումբ մը, որ պիտի քննէ զինուորագրութեան հարցը իր ամբողջութեան մէջ: Իսկ մինչեւ այդ մարմնի ստեղծումը եւ, կազմուելէ վերջ, աշխատանքներու վերջաւորութիւնը՝ զինուորագրութիւնը կը յետաձգուի:

2) Զինուորական նախարարին կողմէ հրատարակուած 1935 դեկտեմբեր 4ի շրջաբերականը կը ձգտի միայն վիճակագրական տեղեկութիւններ հաւաքել:

Այսպիսով, զինուորագրութեան անմիջական վտանգը վերցած կը նկատուի: Իսկ յետագային խնդրի կարգադրութիւնն ամբողջովին կախում ունի միջվարչական յանձնաժողովի կազմէն ու տարած աշխատանքէն:

Այս բացատրութիւններէն վերջ, Մակլակով կը խնդրէ իր հայրենակիցներէն չյուզուիլ ու իրար չանցնիլ:

ՀԱԿԱՍԱԿԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Պելժիոյ եւ Գերմանիոյ մէջ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Հիթլէրի պատասխանը մեծ յուսախաբութիւն, նոյնիսկ զայրոյթ պատճառեց Ֆրանսայի մէջ, իսկ բրիտանական մամուլը ընդհակառակն ջերմապէս կը գնահատէ զայն, օգտակար գտնելով խաղաղութեան զօրացման տեսակէտէն: Պելժիական մամուլն ալ, թէեւ գոհ չէ, բայց աւելի չափաւոր լեզու կը գործածէ եւ քննութեան արժանի կը գտնէ Հիթլէրի յուշագիրը:

Կիսապաշտօնական «Թան»ը դիտել կուտայ թէ գերմանական յուշագիրը կը մատնէ կատարեալ անհասկացողութիւն մը մարտ 7ի գործողութեամբ ստեղծուած կացութեան: Գերմանիա պէտք է գիտնայ թէ Լոքառնոյի դաշնագրին միակողմանի դրժումը եւ Հռենոսի զինուորական վերագրաւումը ոչնչացուցին որ եւ է վստահութիւն՝ գերմանական կառավարութեան խօսքին վրայ»:

«Էթրանսիժան».— «Այժմ ամէն բան կրնանք սպասել, քանի որ Առաջնորդը կը հրաւիրէ մեզ հանրաքուէ կազմակերպել մեր սեփական երկրին մէջ: Իսկապէս, Հիթլէր կը վարուի այնպէս իբրեւ թէ մեր Առաջնորդն ըլլար: Հիթլէր կ'երազէ: Բայց ի՜նչ վտանգաւոր երազող»:

«Փըթի Փարիզիէն».— «Հիթլէրի «խաղաղութեան ծրագիրը» ամէն բան կը գերազանցէ կեղծաւորութեամբ, անպատկառութեամբ եւ քաղաքական կեղծ վիպականութեամբ»:

«Տէպա».— «Ահա նոր աշխարհ մը կը շինուի Պերլինի հրամանով: Հիթլէրի ուզածն է Գերմանիոյ տիրապետութեան ենթարկել աշխարհը»:

«Իւմանիթէ».— «Հիթլէր արդի Գերմանիոյ տեղը դրած է Ֆրանսան: Անհաւատալի լրբութիւն է պահանջել որ Ֆրանսայի ժողովուրդը հրաժարի մամուլի ազատութենէն եւ ընդունի հիթլէրական հանրաքուէի ձեւը»:

Միայն երկու արմատական թերթեր քննութեան արժանի կը համարեն Հիթլէրի առաջարկները:

Պելժիական մամուլը տրամադրութիւն կը յայտնէ քննելու գերմանական առաջարկները: Ընդհանուր ոգին այս է.— «Եկած է ժամանակը արդար որոշումներ տալու, իմաստութեամբ եւ չափաւորութեամբ շարժելու, առանց որոնց անկարելի է տեւական խաղաղութիւն մը»:

Անգլիական մամուլը շատ գոհ է, ինչպէս ըսինք: Իտալականը կը շարունակէ վերապահ դիրք մը բռնել, իսկ գերմանական մամուլը փառաբանելով Հիթլէրի ծրագիրը, կը զարմանայ որ Ֆրանսացիները նորէն ժխտական դիրք բռնած են: «Կարելի՞ է մերժել այսպիսի առաջարկներ: Կարելի՞ է զանց առնել խաղաղութեան այս մեծ պատեհութիւնը զոր կ'ընծայէ Գերմանիա: Ֆրանսա կը պարծենայ իբրեւ երկիրը ժողովրդապետութեան: Թող ապացուցանէ, հանրաքուէ կատարելով ֆրանքօ-գերման համաձայնութեան մը մասին:»

Նէկիւսը ճաշութի՞ւն խնդրած է

Հռոմէն կը հաղորդեն թէ Եթովպիոյ կայսրը հաշտութիւն խնդրած է, իբրեւ հետեւանք իտալական վերջին յաղթանակներուն: Մուսոլինի տրամադիր կ'երեւայ ուղղակի բանակցելու, վերջնապէս մաքրուած համարելով 1896ի արատը:

Իտալական բանակը գրաւելով Կոնտարը —40 քիլոմեթր Ցանա լիճէն — հասած կ'ըլլայ բրիտանական շրջանին: Այս առթիւ մտահոգութիւն կը տիրէ Լոնտոնի մէջ, բայց Իտալացիները կը հաւաստեն թէ պիտի յարգեն անգլիական շահերը:

Հապէշները աւելի քան հինգ հազար դիակներ ձգած են պատերազմի դաշտին վրայ, մարտ 31ին: Կռիւը տեւած է 12 ժամ, արտասովոր կատաղութեամբ: Իտալական օդանաւերը 13 թոն պայթուցիկ նետած էին: Բոլոր օդանաւերը Մաքալէ վերադարձան եւ միայն 7 օդաչուներ վիրաւորուեցան:

=•·•=

ՍՈՒՐԻՈՅ թերթերը կը գրեն թէ 20,000 հոգինոց բանակ մը համախմբուած է Պաղեստինի սահմանին վրայ, ուղղակի Երուսաղէմ երթալու եւ մասնակցելու համար Նէպի Մուսայի տօնին, որ կը զուգադիպի Զատկին: Պաղեստինի Արաբները նիւթապէս կ'օգնեն այս բանակին, իսկ ազգայնական վարիչները հեռագրած են Փարիզ թէ մարզպանը պաշտօնապէս կը ճանչնայ զայն:

173,000,000 ՌՈՒՍ.— Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ նոր վիճակագրութեան մը համաձայն, Խ. Միութեան բնակչութիւնը հասած է 173,000,000ի: Մասնագէտներ կը հաշուեն թէ յառաջիկայ 30 տարիներու ընթացքին բնակչութեան թիւը պիտի հասնի 300,000,000ի: Անցեալ տարի բնական աճումը անցած էր 4,000,000ը:

«ՏՐԴԱՏԱՅ ԹԱԽՏԸ»

Մեր մայրաքաղաքէն 30 քիլոմեթր դէպի արեւելք, Գառնի կոչուած պատմական վայրին մէջ, հռովմէական ճարտարապետութեամբ շինուած է տաճար մը, զոր տեղացիները կը կոչեն «Տրդատայ թախտ»:

«Տրդատայ թախտ» կը կոչուի այն պատճառով, որ կը կարծուի թէ տաճարը կառուցուած է 66 թուականին, Տրդատ թագաւորին օրով և անոր ջանքերով, իբրեւ ապացոյց քաղաքական կապին, որ Ա. դարուն գոյութիւն ունէր Հռովմի եւ Հայաստանի միջեւ:

Ազատ գետի ափին՝ վեր կը սլանայ բարձրաբերձ եւ անառիկ ժայռ մը: Բարձունքին վրայ, այդ ժայռը կը կազմէ «թերակղզի» մը: Ահա այդ թերակղզիին վրայ կառուցուած է հեթանոսական տաճարը: Տաճարը հիմա աւերակներու կոյտ մըն է: Ճարտարապետ Բունիաթեանի ղեկավարութեան տակ, ներկայիս աշխատանք կը թափուի՝ վերականգնելու համար այդ տաճարը: Երիտասարդ ճարտարապետ Կ. Յովհաննիսեան, որ օգնականն է Բունիաթեանի, կը վարէ այդ աշխատանքները:

Կառավարութեան այս ձեռնարկը, մեր քաղաքակրթութեան պատմութեան տեսակէտով, հսկայական նշանակութիւն ունի:

Հեթանոսական այս տաճարէն կը պակսի մօտաւորապէս 1200 կտոր քար: Ո՞ւր են այդ քարերը: Անոնք կը գտնուին գիւղական գոմերու եւ խրճիթներու պատերուն մէջ: Հռովմէական զարդաքանդակը յանկարծ կը տեսնէք գոմի մը պատին մէջ:

Տաճարը կործանած է ԺԷ. դարու ահաւոր երկրաշարժէն, որ մեր քաղաքակրթութեան պատմութեան զարհուրելի վնասներ պատճառեց: «Թերակղզիին» վրայ կան ընկուզենիներ, որոնց կոճղերը, գէթ մէկ քանին, թերեւս տեսեր են տաճարին կործանումը: Մեծ մասամբ ԺԷ. դարու երկրաշարժի հետեւանք են ճարտարապետական շէնքերու բազմաթիւ աւերակները, որոնք կը ծածկեն մեր երկրին երեսը:

Տաճարին վերահաստատութեան աշխատանքները ղեկավարող երիտասարդ ճարտարապետ Կ. Յովհաննիսեան կ՚ապրի գիւղական խրճիթի մը մէջ, որ կը գտնուի Գառնիի հռչակաւոր առուի ափին: Առտուն կանուխ կ՚արթննայ պայծառ աչքերով եւ բոլորովին թարմացած, լեռնային մաքուր եւ զով օդը ոչ մէկ հետք կը թողու նախորդ օրուան յոգնութենէն: Գառնիի գիւղին ջուրը լաւ է եւ պաղ: Երիտասարդ ճարտարապետը արթննալուն պէս՝ կը վերցնէ ճերմակ սրբիչը եւ օճառը, խրճիթի բակէն կ՚իջնէ առուին ափը, կը պառկի, գլուխը կը կախէ արծաթեայ մաքուր ջուրին մէջ, կը լուացուի, ոտքի կը կանգնի, կը սրբուի, խրճիթ կը մտնէ, կը մօտենայ սեղանին եւ, կանգնած, կը սկսի ուտել սաթի դեղնութեամբ խաղողը, — խաղող որ կարծես արեւի, Հայաստանի կիզիչ արեւի խտացած կաթիլն է: Յետոյ դուրս կ՚ելլէ խրճիթէն, առոյգ եւ ծանր քայլերով, որովհետեւ կը կշռէ 80 քիլօ, կ՚երթայ դէպի տաճարին աւերակները, շրջապատուած դալարուր եւ հաստաբեստ ընկուզենիներով, վայրի խնձորենիներով եւ խաղողի թուփերով:

Ճարտարապետներէն զատ, տաճարին վերաշինութեան համար կ՚աշխատին 35 բանուորներ եւ 17 քարտաշ վարպետ: Բանուորները եւ վարպետները ուրախութեամբ կը դիմաւորեն Կ. Յովհաննիսեանը: Բարձրահասակ է ան, կլոր դէմքով, խիտ եւ գանգուր մազերով, զորս կտրած է ալա պրոս: Ինչպէս արեւը կը նայի սեւ սարին ետեւէն, անոր աչքերը կը ժպտին սեւ եւ խիտ յօնքերուն տակէն, իսկ այդ աչքերուն խորքին մէջ, ներքին էքրանի վրայ, կը պատկերանայ վերականգնած տաճարը, ճարտարապետութեան հիանալի կոթողներէն մին: Կ. Յովհաննիսեան գիտէ տաճարէն ինկած վերցուած իւրաքանչիւր քարի տեղը, ինչպէս տարիներու ուսուցիչը կը ճանչնայ իր աշակերտները: Աւերակին քարերը բիւրաւոր են, սեւակճեայ, մեծ չերտերով, — իւրաքանչիւր քար կը կշռէ 2500 – 7000 քիլօ: Երիտասարդ ճարտարապետը գիտէ թէ որ քարը տաճարին ո՛ր մասին մէջ պէտք է դրուի: Ամէն առտու իր առաջին գործն է նշանակել այն քարերը, որոնք պէտք է բերուին տաճարին հիմերուն մօտ՝ վեր քաշուելու եւ իրենց տեղերը դրուելու համար:

Մեր ներկայութեանը՝ սկսաւ աշխատանքի ոգեւորիչ աղմուկը: Մարդկային աղաղակներու մէջ կը զրնգայ երկաթեայ շղթան: Աքցանը կը գրկէ սեւակճեայ գանգուածը, մէկ քանի հոգի լծակներով կը բարձրացնեն զայն վեր, փայտէ սիւներ կը դնեն տակը, եւ ահա աշխատաւորներու վարիչը կը գոչէ. — Քաշեցէ՛ք, դէ՛, քաշեցէք...

Երեսուն բանուորներու մկանները կը լեռնանան իրենց ուսերուն եւ բազուկներուն վրայ, եւ վիթխարի սեւակճեայ գանգուածը, որ տեղէն շարժած չէր ԺԷ. դարու ահաւոր երկրաշարժէն ի վեր, կը սկսի շարժիլ, մինչ մողէսները կը փախչին տակէն: Քարը յառաջ կը սողայ դանդաղութեամբ՝ շնորհիւ բանուորներուն ուժին եւ յամառութեան.

— Եալլա՛, հա՛, եալլա՛...

Քարը կը յառաջանայ դէպի իր նախկին վեհափառ դիրքը:

— Լծա՛կը, ա՛յ տղայ, լծա՛կը...

Լծակը կը խրի քարին տակը: Բանուորներէն մին, որ գիւղացի է, կը գոչէ.

— Դէ՛, Ջէյրա՛ն, դէ՛...

Ամառնային աշխատանքները վերջացնելէ յետոյ շինութեանց մէջ է մտեր, ու տակաւին չէ փոխած իր բառարանը, կը կարծէ թէ առջեւինը եզն է, Ջէյրանը, եւ կը գոչէ.

— Դէ՛, Ջէյրա՛ն, դէ՛...

Կոստանդին Յովհաննիսեան զբաղած է քարերու չափումով, — կան համանման քարեր, բայց կէս միլիմեթրի տարբերութեամբ, պէտք է ճիշդ քարը գտնել, սքանչելի տաճարին վերականգնումը կը պահանջէ խիստ ճշգրտութիւն: Մինչ բանուորները կը քաշեն քարերը, կը բերեն տաճարին ստորոտը, վարպետներու խումբ մը շղթայ կ՚անցընէ շէնքին ճակատի քարերէն մէկուն, — դրան միակտուր քանդակներով, որոնք թէ ի՛նչպէս են քանդակուած՝ առեղծուած մը կը մնայ նոր վարպետներուն: Ահա մարդ մը կը դարձնէ անիւը եւ հսկայ քարը, 6500 քիլօ, դանդաղօրէն կը բարձրանայ վեր, կը կախուի եռանկիւնաձեւ զետեղուած սիւներէն: Յովհաննիսեան կը քաշէ քարը, կը հանգչեցնէ դրան վրայ՝ առաջուց նշանակուած գիծերու ուղղութեամբ:

Մինչդեռ եռուն աշխատանքը կը շարունակուի, տաճարին վրայ աշխատող նախկին բանուորներէն մէկը, որ այժմ դպրոց կ՚երթայ, նստեր է կործանած քարի մը վրայ եւ ոտանաւոր կը գրէ: Այս այն երիտասարդն է, որ անկախ ճարտարապետէն, ինքն իրեն չափելով քարերը, կրցեր է վերականգնել տաճարը, ընդհանուր գիծերով մօտաւորապէս ճիշդ:

— Տաղանդաւոր գիւղացի է, պէտք է քաղաք ղրկել, կ՚ըսէ ճարտարապետը:

Եւ ահա կը տիրէ լռութիւն: Աշխատանքի ոչ մէկ աղմուկ: Միայն դարաւոր ընկուզենիներուն սօսափիւնն է որ կը լսուի, կարծես բիւրաւոր ջութակներ կը նուագեն մեղմագին եւ լայնասփիւռ:

Ընդհանուր մթնոլորտին մէջ կը տարածուի այնպիսի երաժշտութիւն մը, որ կարծես նիւթական աշխարհին չի պատկանիր, կարծես նիւթը չէ, որ կը վերածուի նուագի, այլ ներքին աշխարհ մը, աննիւթական իրեր կը սարսռան, կարծես սիրտէդ են որ կը թռչին եւ կը հեծկլտան բարձունքներուն վրայ եւ ձորին մէջ: Հեթանոսական տաճարին աւերակը, կործանած փլած քարերուն ողբերգութիւնը այդ երաժշտութիւնը կը դարձնէ վերասլաց եւ հնչուն տեսիլքի մը: Ու կը զգամ ջերմութիւնը, այն շունչը որ կը վերակենդանացնէ աւերակը, կործանած քարերը կը թռչին վեր ու կը ստանան յաւիտենական կենդանութիւն: Ահա կը հիմնուի նորը, կործանելով հինին անպէտ եւ անօգուտ մասը, բայց միաժամանակ վերահաստատելով հինին գեղեցիկ եւ արժէքաւոր մասը:

Ճաշէն վերջ կը վերադառնանք տաճարին աւերակներուն մէջ, եւ ահա ծառերուն բացուածքին մէջէն կը տեսնենք օդէն առկախ հսկայ քար մը, որ կը սպասէ երիտասարդ ճարտարապետին ձեռքերուն՝ գտնելու եւ հանգչելու համար իր տեղին մէջ, այս անգամ թերեւս յաւիտենապէս, որովհետեւ այն շաղախը զոր բանուորները կը գործածեն իրարու միացնելու համար քարերը, ոչ մէկ երկրաշարժ կրնայ քանդել այլ եւս:

Աշխատանքը կը տեւէ մինչեւ ժամը 6: Ու նորէն կ՚աւարտի աշխատանքը, տեղի տալով ջութակներու համանուագին, խոր երաժշտութեան, — կը խշշան ընկուզենիները, անոնց սրտին մէջ եւս կայ քնարական աղբիւր մը ինչպէս ջութակին կրծքին մէջ: Ջութակը եւս ծառ մըն է, որ ահա կը կենդանանայ, կը վերածուի իր սկզբնական տարրերքին, կը դառնայ երգող ծառի բեկոր մը:

Կ. Յովհաննիսեան կը վերադառնայ խրճիթ, կը վերցնէ սրբիչն ու օճառը, կ՚իջնէ արծաթեայ առուին ափը, կը պառկի, կը խմէ զով ջուրը եւ կը լուացուի:

— Պէտք է մաքրել կոկորդը փոշիէն:

Եւ ահա կը բարձրանայ երեկոն կապտաւուն թեւերով, կը բարձրանայ խորախոր ձորերէն, կը բարձրանայ մինչեւ սարին գագաթը, եւ սարի գագաթէն ալ վեր:

Երկինքը կը վառէ իր աստղերը, իսկ երիտասարդ ճարտարապետը՝ իր լամբը: Լուսինը կը թանձրանայ գիւղին վրայ:

×

Գարունը կը սկսի հոսիլ մեր երկիրը: Կը հոսի արեւը, ինչպէս յորդառատ անձրեւէն վերջ հոսող հեղեղը, ու կը ցնծայ լեռնաշխարհը, ծառերը կը սկսին ծափահարել, երբ աւիշը կը մրմնջէ իրենց ընդերքէն, վաղը-միւս օր հողէն դուրս պիտի պոռթկան բնութեան ոգիները խելացնոր հրճուանքով, պիտի պատռի ամէն ինչ որ ստեղծագործող է, պիտի մղուի ոչնչացնելու ինքզինք՝ որպէսզի ըստեղծէ եւ ծնի՝ կերպարանափոխուելով:

Եւ այդ գարնան հրճուանքի հետ կը սկսի նաեւ աշխատանքի հրճուանքը, — բոլոր աշխատաւորները, բոլոր ըստեղծողները կը հոսին դէպի մայր հողը, արիւնը կը վէտվիտայ մարմնի առուակներուն մէջ, հողը կը պատռի, հողին ընդերքին մէջէն ձայն կը լըսուի, շարժում, թրթռում, արեւակարօտ սարսուռ: Այդ ձայնը ստեղծագործութեան ձայնն է, ծլարձակման հնչիւնը, մարդու եւ հողի ողջագուրումը:

Այդ հրճուալից գարնան հետ կը վերսկսի նաեւ հեթանոսական տաճարին վերականգնումի աշխատանքը: Եւ թերեւս ամառը չհեղեղած, մենք տեսնենք հեթանոսական տաճարը՝ ճշգրտօրէն վերականգնած:

Վ. ԹՈԹՈՎԵՆՑ

(«Խ. Հ.»)

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ
ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

ԽՄԲ. — Պուքրէշի Արազէն առնելով կուտանք ամփոփումը այն դասախօսութեան զոր Յ. Ճ. Սիրունի բրած է Փլօէշթի Րաֆֆի ակումբին մէջ եւ որ ամփոփ գաղափար մը կուտայ ռումանահայ գաղութին մասին.—

«Հայ գաղութներու անցեալով ու ներկայով զբաղողները յաճախ մոլորութեան մէջ են: Նախ հարեւանցի միայն գիտեն անոնց ուծացման հանգրուանները, յետոյ կը չափազանցեն անոնց ներկայ համբանքը, եւ վերջապէս շատ մեծ յոյսեր դրած են անոնց հոգեկան կապին վրայ մայր կեդրոնին հետ: Այսպէս է նաեւ ռումանահայութեան պարագան:

Նախ մեր անցեալը հոս: Մեր առաջին հետքերը Թրանսիլվանիոյ մէջ 975—1000 թուականէն են: Յետոյ 1060 — 1064ին Մոլտավիոյ մէջ կը յիշուի հայ տարր մը՝ որ Անիէն կուգայ, երբ ան Պարսիկներու ձեռքը կ՚անցնի: Նաեւ երկրորդ հոսանք մը, դարձեալ Անիէն, երբ 1239ին Մոնկոլները կը գրաւեն Բագրատունեաց երբեմնի մայրաքաղաքը: Հետք չկայ սակայն այս երեք գաղթականութիւններէն ալ: Նոյն իսկ կը պակսին պատմական ծանօթութիւններ անոնց մասին:

Ռումանահայ գաղութին բուն կորիզը Խրիմէն եկած հոսանք մըն է սակայն, ԺԳ. դարու կէսերուն Մոլտովա անցած: Այդ կորիզը կ՚ամրանայ, երբ Խրիմը կ՚անցնի Թաթարներուն ձեռքը 1299ին, Ճենովացիներէն խլուելով: Ճենովացիներու իշխանութեան տակ իբրեւ առեւտրական մարզուած հայ տարր կը ցրուի Լեհաստան եւ Մոլտովա, ինչպէս եւ հաւանաբար Պոլիս՝ Հայու առեւտրական ձիրքերուն մասին առաջին համբաւը ստեղծելով: Մոլտով եւս կը վայելէ այդ ձիրքերուն բարիքը, նոյն իսկ իշխանապետութեան կազմուելէն շատ առաջ: Իսկ իշխանապետութեանց կազմուելէն յետոյ հայ տարրը աւելի եւս յարգի կը դառնայ, երբ մանաւանդ Ալէքսանտրու Ջէլ-Պուն եւ իր յաջորդները 1400էն սկսեալ Լեհաստանէն Հայեր կը հրաւիրեն Մոլտովա երկիրը շէնցնելու համար, եւ զանոնք հրապուրելու համար կ՚ընծայեն ոչ միայն առեւտրական մենաշնորհներ եւ կրօնական ազատութիւն, այլ եւ ներքին ինքնավարութիւն՝ նման անոր զոր Հայերը ունէին Լէյպէրկի եւ Կամինիցի մէջ ի Լեհաստան:

Այնպէս որ Հայերը կ՚ըլլան որ կը շէնցնեն Մոլտովան իր խանձարուրին մէջ: Մանաւանդ անոնք իրենց առեւտրական կարաւաններով, որոնք Լեհաստանէն եւ աւելի հեռուէն ճամբայ կ՚ելլէին Մոլտովայէն անցնելով Արեւելք երթալու համար բեռներով, ու արեւելքէն նոր բեռներով վերադառնալու համար, կեանք մտցուցած են նախնական երկրի մը մէջ, տօնավաճառի հասարակ կայքեր քաղաքի վերածելով: Ասոր համար է որ Հայերը տեսակ մը հիմնադիրը կը նկատուին Մոլտովայի եօթը քաղաքներուն՝ Սուչավա, Պոթօշան, Սիրէթ, Հօթին, Վասիլու, Տօրոհօ եւ Եաշ, թէեւ Կալացն ու Ռոմանն ալ այս ցանկին մէջ են:

Հայերը առաջին օրէն մտածած են եկեղեցիներու մասին: Ժամբորդներու վկայութեամբ կամարձանագրութիւններէ գիտենք, որ անոնք 1350ին Պոթօշանի մէջ ունեցած են իրենց եկեղեցին, Ջէթաթէ-Ալպայի մէջ 1380ին եւ Եաշի մէջ 1395ին, թուականներ՝ որոնք ցոյց կուտան հայ կորիզներու գոյութիւնը իշխանապետութեան ըսկիզբն իսկ:

Հայոց վայելած ասպնջականութիւնը անսահման եղած է Մոլտովայի մէջ, բացի քանի մը դժնդակ վայրկեաններէ, ինչպէս 1551ին երբ Շթէֆան Ռառէշ հալածանքի ենթարկած է Հայերը զանոնք օրթոտոքս դարձնելու համար, հաւանաբար Սերբէկա անուն իր հայ կնոջ թելադրութեամբ, 1563ին Թոմշա Վոտայի օրով՝ որովհետեւ Հայերը օգնած էին իր ոսոխին Տէսփոտ Վոտայի, 1568ին Պոկտան Բ. վոյվոտին օրով, որ Հայերը օրթոտոքս դարձնելու փորձով կ՚ուզէր փարատել իրեն կաթոլիկութեան միտում վերագրողներուն կասկածը, եւ 1668-ին Կէօրկէ Տուքա վոյվոտին օրով, որովհետեւ Հայերը խառնուած էին ռումէն ազգային շարժման մը ընդդէմ իշխանին:

Հայերը աւելի դժնդակ դար մը ապրած են Ֆենէրցի յոյն իշխաններուն շրջանին՝ որոնց օրով տուժած է բնիկ ռումէն տարրն ալ: Այս շրջանէն է օրթոտոքս կղերին հալածանքը հայ եկեղեցւոյ դէմ, հայ կրօնքին ու բարքերու դէմ, անոնց յերիւրած զզուելի առասպելները, եւ մանաւանդ Հայոց դէմ դրուած առեւտրական արգելքները եւ քաղաքացիական սեղմումները՝ որպէսզի աւելի պարարտ ըլլայ Պոլսէն բերուած յոյն առեւտրականներու որսը: Ու ըսենք սակայն, որ այս սեղմումներուն եւ ճնշումին կը պարտի հայ տարրը իր ներքին ուժը, զօրացումը իր ինքնապահութեան բնազդին, պահպանումը իր աւանդութեանց եւ հայ ոգիին,— ազդակներ որոնք պիտի չքանային յե- տոյ երբ անցեալ դարու կէսերուն ... քով Պըլըգլիու պիտի պայքարէր Հայոց ապահովելու համար քաղաք- կան եւ քաղաքային ամէն ազատու- թիւն եւ 1858ին Հայերը տէր պիտի դարձնէր այդ ազատութեանց: ... յետոյ է որ հայ գաղութին մէջ կը թուլնայ բնազդական դիմադրութիւ- ու տարրը կը սկսի կորսնցնել իր դի- մագիծը:

Մեր գոյութիւնը այս հողին վրա- մօտ 700 տարի՝ առանց բեղնաւ- հետքերու չանցաւ: Եթէ չյիշենք ... հայ ծագումով իշխանները որոնք եր- բեմն նստան Մոլտովայի գահը, դի- ւանագիտական գործակալները՝ զոր- երբեմն հայ տարրէն ընտրեցին Մոլ- տաւ իշխանները իրենց արտաքին յա- րաբերութիւններուն մէջ, բաւական ընդգծել մեր դերը երկրին առեւտ- կան եւ տնտեսական զարգացման մէ- հայ արուեստին հետքերը ռումէն ... շատակարաններու վրայ, եւ մեր ... ւած մեծ դէմքերը երկրին իբրեւ բա- րեկարգիչ (Կէօրկէ Ասաքի), իբրեւ նախարար (Սփիրու Հարէթ, Փէթ- Միսիր, եւն.), իբրեւ փիլիսոփա- (Վասիլէ Քոնթա), իբրեւ բանաստեղ- (Միհայիլ Էմինէսքու), իբրեւ գրա- գէտ (Կարապետ Իպրըիլեանու), իբ- րեւ դատաւոր (Կրիկորէ Պըլըգլիու), իբրեւ դերասան (Իօն Փէթրէսքու) իրենց ասպարէզին մէջ ամէնէն ակա- նաւորները միայն յիշելով:

Իսկ հիմա: Հին գաղութը արդէն անճիտուած, հայ լեզուն չքանալու վրայ իսպառ հին հայ գաղթականու- թեան մօտ, ու հազիւ առկայծ մնա- դեռ տեղ տեղ: Իսկ անոնք որ վեր- տասնեակ տարիներուն եկած են՝ ... ւազ տրամադիր դարերուն դիմանա- լու, ու ամէն օր սպառելու վրայ ի- րենց բերած աւիշը:

Վաղը զարհուրելի է: Հեղեղը կու- գայ սուրալով: Ոչ մէկ ուժ կրնայ զայն բանձել: Պէտք է մեծ ճիգ հե- ղին դիմանալու համար դեռ ... Փրկութեան յոյս մը պէտք է: ... է մեր մէջ ամուր պահենք Հայ- երկրէն բերուած աւանդութիւնները ու վաղուան սերունդին մէջ ալ ջանա- արծարծել մեր պապերուն մեզի թո- ղած աւանդը: Ու մանաւանդ, օտար քաղաքացիներ մնալով հանդերձ հոս, չխզենք մեր սրտին կապը ... հեռաւոր հողին հետ, որովհետեւ հայրենիքն է միայն որ կրնայ նորո- գել, իր հեռաւոր զաւակներուն մէ- ընդարմացող կայծը»:

ՓՕԼ-ՄՕՆՔՈՒՐ ԵՒ ԻՐ ՇՈՒՆԸ

Լոնտոնի Սալօ պանդոկը իջած է- Ֆրանսական պատուիրակ Պ. Փօլ Պօ- քուր: Գերման լրագրող մը որ բնա- կանաբար չէր սիրեր զայն, ըսաւ շր- ջիններուն.

— Պ. Փօլ Պօնքուր շուն մը ունի- րուն անունը դրած է Վիրժիլ (Վի- գիլիոս, Հռոմայեցի մեծ բանաստեղ- ծը): Բայց վստահ եմ որ, եթէ Վի- գիլիոս մեր օրերուն ողջ ըլլար, ... շունին անունը անգամ Փօլ Պօնքու- չպիտի դնէր...

Կ՚ըսեն թէ Ֆրանսացի պատուիրակ- ինքն ալ խնդացեր է այս բառախա- ղին վրայ:

ՊՈԼՍՈՅ ՀԵԼԼԷՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԶԻՆ. ԿՑՈՐԴ
ԶՕՐ. ՖՐԱՆՃԻՍԻ ՅՈՒՇԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Քուղկունճուք հասնելուս Հաքքը պէյ հարցուց, թէ ինչո՞ւ համար այս հեռաւոր գիւղը ընտրած էի ձկնորսութեան համար: Անմիջապէս կռահեցի թէ ի՞նչ ծածկուած էր հարցումին տակ: Արդէն կը սպասէի անոր, այնպէս որ առանց շփոթելու յայտնեցի, թէ այս կողմերը աւելի առատ որս գտնուելուն համար կը նախընտրէի ուրիշ տեղերէն: Ձկնորսներն ալ նախապէս համաձայնած ըլլալով ինծի հետ, այդ բանը հաստատեցին: Հաքքը պէյ գոհ մնաց այս պատասխանէն, բայց աւելի հաճոյք զգաց երբ ըսի իրեն, թէ ուրիշ լաւագոյն տեղ մը գտնելու պարագային, պատրաստ էի հոն երթալ: Այս պատասխանիս վրայ, «սատանայ ես», ըսաւ ինծի:

Ես նախ չհասկնալ ձեւացուցի, բայց քիչ վերջ ուրիշ խօսակցութեան մը մէջ ըսի, որ «դուն ալ Բէհեղզէբուղ ես այնպէս որ երկու սատանաներս անկասկած շատ որս պիտի բռնենք»...

Խօսելով, կատակելով Քուղկունճուք հասանք, ուր երկու մարդիկը կը սպասէին մեզ վեց ուռկաններ բռնած ձեռքերնին: Նախապէս իրենց տըրուած հրահանգիս համաձայն, անոնք երկու հատը իրար խառնած էին, այնպէս որ հասնելուս, սկսան թուրքերէն եւ յունարէն հայհոյութիւններով իրարանցում մը յառաջ բերել:

Հաքքը պէյ միջամտեց կռիւին, եւ ես ալ անոնց մօտ երթալով բողոքեցի ըսելով, որ անկարող էին երկու ուռկան պատրաստել: Յետոյ, նախապէս որոշուածին համաձայն, ձկնորսները առաջարկեցին որ, չորս ուռկանները առնենք եւ ծովը բացուինք:

Հաքքը պէյին հարցնելով, ան ալ համամիտ գտնուեցաւ, եւ մենք ուռկանները առնելով պատրաստուեցանք մեկնիլ: Ձկնորսները խոստացան, որ մնացած ուռկանները կանոնաւորելով մեզի բերեն զանոնք:

Նախ ես մտայ նաւակը, ինծի հետեւեցաւ Հաքքը պէյ եւ յետոյ խարտեաշ հետեւորդը: Այդ միջոցին սակայն ձկնորսները առաջարկեցին որ դոնապանը հոն մնայ եւ օգնէ իրենց: Հաքքը պէյ ընդունեց առաջարկը եւ հետեւորդը մնաց Քուղկունճուք, միւս նաւակով գալու համար: Այսպէս գործը կարգին էր:

Վերջէն ինծի պատմեցին թէ մեր մեկնումէն վերջ, մարդիկը գացած էին Գրիգորին բնակարանը: Քիւրտերը մեծ ուրախութիւնով ընդունած էին զիրենք, ու անմիջապէս գործի լծուած՝ ուժանակները դուրս հանելու: Խարտեաշ հետեւորդը դրան առջեւ կը սպասէր, որ եւ է անակնկալի առջեւ պատրաստ գտնուելու համար:

Բարեբախտաբար առանց որ եւ է դէպքի, կէս ժամուան ընթացքին բոլոր ուժանակներն ու պատրոյգը տակառներու մէջ ծովեզերքը փոխադրած էին:

Հոն տակառները չուանի մը կապելով ծովը նետած էին զանոնք, բայց չուանին ծայրը կապուած էր նաւակի մը:

Այս բանը չէր նշմարած դոնապանը:

Այս գործերը աւարտելէ վերջ, մեր մօտ վերադարձան եւ ուռկանները ծովը նետեցին: Իսկ մենք ցամաք ելանք եւ փոքր ճաշարան մը երթալով ուտելիք ապսպրեցինք:

Ճաշի միջոցին Հաքքը պէյ պահ մը հարցուց Ֆրանսերէն լեզուով.

— Ըսէ ինծի, Պ. Ֆրանճիս, իրա՞ւ է որ լրտեսութիւն կ՚ընես, ինչպէս կ՚ըսեն:

Անմիջապէս պատասխանեցի.

— Այո, հայրենիքիս վերաբերող խնդիրներու մէջ: Այսինքն կը ջանամ տեղեկանալ, թէ ի՞նչ տրամադրութիւններ ունիք Թուրքիոյ Յոյներուն հանդէպ: Ինծ կը թուի, թէ զինուորական կցորդէ մը չէք սպասեր, որ մինարէները դիտելով ժամանակ անցընէ կամ թրքական գրականութիւնով զբաղի:

— Իրաւունք ունիս, եւ անկեղծութիւնդ պատիւ կը բերէ քեզի: Բայց կ՚ըսեն, թէ ամէն բանի մէջ կը գտնուիս: Էնվէր կ՚ըսէր օր մը Աւստրիոյ զինուորական կցորդին, թէ Թուրքիոյ որ քարը վերցնես, տակէն դուն երեւան կ՚ելլես:

— Երանի թէ այդպէս ըլլար, ըսի խնդալով: Բայց այդպէս չէ: Անշուշտ, շատ բաներ գիտեմ, կարգ մը ուրիշներէ շատ աւելի, բայց զիս կը չարչարէ այն գաղափարը, թէ ինչո՞ւ այսպէս իրարու դէմ թշնամի կը մնանք: Այս մասին թերեւս մենք ալ յանցաւոր ըլլանք, բայց դուք շատ ու շատ աւելի մեղաւոր էք:

— Լսէ զիս ուրեմն Պ. Ֆրանճի, ըսաւ Հաքքը պէյ: Կ՚ուզեմ անկեղծ ըլլալ քեզի հանդէպ: Ահա կ՚ըսեմ, որ ձկնորսութեան համար չընկերացայ քեզի, այլ բռնելու քեզ՝ լրտեսութեան ծրագիր մը գործադրած միջոցիդ: Բարեբախտաբար քեզ այս դիրքին մէջ կը գտնեմ: Մոլի ձկնորս մըն ես:

— Լաւ որ շուտով հասկցար այդ բանը, պէյս: Ես, Թուրքիոյ վնասելիք ոչ մէկ գործ կը տեսնեմ, այլ կ՚ընեմ այն միայն, որ Յունաստանը եւ Հելլէնները վտանգէ հեռու պիտի պահէր:

— Այո, կ՚ընդունիմ տաիկա, բայց այդ սատանայ Վենիզէլոսը, որ կ՚ուզէ մեզ բնաջնջել...

— Ոչ: Վենիզէլոս հարիւր անգամ ձեր բարեկամութիւնը փնտռեց, բայց ձեր ղեկավարները կռնակ դարձուցին անոր: Եթէ այդ բանը կատարուէր, 1912ի աղէտին չպիտի ենթարկուէիք եւ այդքան հողեր չպիտի կորսնցնէիք: Նոյնիսկ վերջին անգամ, 1914ին, քանի մը անգամներ ըսի ձեր նախարարներուն եւ զինուորականներուն, որ պատերազմի չմտնեն: Քանի մը հոգի համաձայն գտնուեցան, բայց աւելի զօրաւորները իրենց կամքը պարտադրեցին:

— Էհ, «Ալլահըն իշի» պատասխանեց Հաքքը պէյ:

Յետոյ բաւական մը խօսեցանք Լէյլայի մասին: Ըսաւ որ անվստահելի լրտեսուհի մըն էր, կ՚ատէր երիտասարդ Թուրքերը, որովհետեւ անոնք իր հայրը սպաննած էին, եւն.: Ես ալ պատասխանեցի, թէ ապուշ մը եղած պիտի ըլլայի եթէ Լէյլան իբր լրտեսուհի գործածէի:

Հաքքը խոշոր գաւաթ մը օղի պարպելէ վերջ, խորունկ հառաչանք մը քաշեց եւ ըսաւ.

— Գիտե՞ս, Պ. Ֆրանճի, ես Լէյլան կը սիրէի ու կը սիրեմ: Առաջարկեցի իրեն կինս ըլլալ, բայց մերժեց՝ «չպիտի առնեմ» ըսելով:

(Շար.)

Պ. ԷՏ. ՄՈՒԼԻԷԻ ՃԱՌԸ ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, Աստուածաշունչի թարգմանութեան 1500-ամեակին առթիւ, կիրակի օր, Սորպոնի մէջ կազմակերպուած տօնակատարութեան նախագահեց Ֆրանսայի երեսփոխան Պ. Լ. Մուլիէ: Ստորեւ՝ իր ճառին ամփոփումը: Այս ճառը եւ ուրիշ բանախօսութիւններ (ֆրանսերէն) «Յառաջ»ի համար սրբագրած է Օր. Հրանոյշ Գազազեան, իր երկու ֆրանսացի աշակերտուհիներուն հետ.—

« Նախագահի իմ առաջին պարտականութիւնս է հաղորդել բարեկամիս՝ Պ. Լուի Մարէնի ցաւը:

Ամէն մարդ իր կեանքին մէջ կ'ունենայ զանազան պարտականութիւններ, որոնց նախընտրութեան մէջ ազատ չի կրնար ըլլալ: Ֆրանսայի մէջ, այս տարի, ընտրական պայքարները կանուխ սկսան, եւ Լուի Մարէն, հաւատարիմ ներկայացուցիչը իր ժողովուրդին, ստիպուեցաւ մեկնիլ իր ընտրական շրջանակը, Նանսի:

Սովորութեան մը համար չէ որ ցաւ կը յայտնեմ իր կողմէ, այլ անկեղծ ցաւ մը, սրտին խորէն բխած ցաւ մը, որ հակառակ իր հաւատարմութեան հանդէպ ձեզի, չէ կրցած ներկայ գտնուիլ այսօր ձեր մէջ:

Իմ երկրորդ պարտականութիւնս է ձեզի ներկայացնել Գարեգին արք. Յովսէփեանը, իբրեւ նուիրակը Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին, որ գեղեցիկ մտածումն է ունեցած հրահանգելու՝ տօնել Աստուածաշունչի Թարգմանութեան 15րդ դարադարձը, աշխարհի վրայ ուր որ Հայ կայ, իրարու մօտեցնելու համար զանոնք: Ուստի յարգանքով կ'ողջունեմ Հայոց կաթողիկոսին ներկայացուցիչը:

Տօնը որ կազմակերպուած է, այսօր, հայ գաղութին կողմէ, ոչ միայն հրապարակային հանդիսութիւն մըն է, այլ եւ առիթ մը Ֆրանսայի ժողովուրդին կամ ձեր ֆրանսացի բարեկամներուն ծանօթացնելու Հայաստանի քաղաքակրթութիւնը: Եւ այդ հանդիսութիւնը կը կատարուի այն Սորպոնին մէջ, ուր փառաբանութիւնը կ'ըլլայ ազգերու միջեւ առեղծուած բարեկամական եւ մտերմական կապերուն,— ինչ որ հիմը կը կազմէ իմացական խաղաղութեան, աշխարհի վրայ (Ծափեր):

Կապերը, որ գոյութիւն ունին Հայաստանի եւ Ֆրանսայի, կարելի է ըսել՝ ամէն Ֆրանսացիի միջեւ, շատ հին են, խոր ու թանկագին: Եթէ ուզեմ գտնել այդ կապերը իմ անձնական կեանքիս մէջ, որ բաւական երկար է արդէն, պիտի հասնէի իմ մանկութեանս տարիներուն, երբ կը մասնակցէի նպաստահաւաքութեան՝ հալածուած հայ մանուկներուն համար:

Ես չեմ որ ձեզի պիտի յիշեցնեմ թէ ԺԹ. դարը Հայոց համար եղաւ սարսափի դար մը, եւ ամենամեծ ջարդերը պատահեցան թերեւս 1896—96 շրջանին: Ամէն վայրկեան Եւրոպային գթութեան հրաւէր կ'ըլլար՝ պատահած եղերական դէպքերուն առթիւ: Մեր կրօնական հիմնարկ հաստատութիւնները ապաստան դարձած էին հարստահարեալներուն համար: Մեր դեսպանները, մեր դեսպաններուն կիները ամէն վեհանձնութիւն ցոյց տուին՝ հիւրընկալելով կամ իրենց պաշտպանութեան տակ առնելով հալածեալները:

Քանի կապերու մասին կը խօսիմ, կ'ուզեմ աւելցնել որ տարիներէ ի վեր, Խաղաղութեան կնքումէն առաջ՝ բարեկամական եւ մտերմական կապերով կապուած կը մնամ ձեր մեծ բանաստեղծին՝ Արշակ Չօպանեանի, զոր կ'ողջունեմ այսօր այստեղ իբրեւ մարտիրոս եւ յաւիտենական Հայաստանի անձնաւորումը (Ծափեր): Չօպանեան միայն բանաստեղծ չէ, այլ է նաեւ հաւաքիչը հայ ժողովրդական բանաստեղծութեանց՝ իր հրաշալի հատորներով:

Բայց կապերը, որ գոյութիւն ունին Հայաստանի եւ Ֆրանսայի միջեւ, չեն առեղծուած միայն ԺԹ. դարուն, կամ հայկական հալածանքներու շրջանին,— շատ աւելի հին են այդ կապերը:

Երբ Խաչակիրները կը յառաջանային դէպի Երուսաղէմ, մեծ սիրով ընդունուեցան Հայոց կողմէ: Կիլիկեան քրիստոնեայ Հայաստանը օգնեց անոնց: Վերջը, Մերձ. Արեւելքի մէջ հաստատուած ֆրանք պետութեանց եւ Հայոց միջեւ հաստատուեցան դաշնագրութիւններ: Սակայն Հայոց եւ Ֆրանսացիներուն միջեւ առեղծուած կապերէն կարելի չէ երբեք մոռնալ յիշատակ մը,— գահազրկեալ Լեւոն Ե. Թագաւորին թաղումը Ս. Տընիի մէջ: Ահաւասիկ կապեր որ թանկագին են, եւ մենք Ֆրանսացիներս, երջանիկ ենք, որ ձեզի հետ կը դաւանինք նոյն քրիստոնէական հաւատքին, ու կը կարծենք թէ այսօրուան տօնը հասարակ հանդիսութիւն մը չէ, մենք երջանիկ ենք ձեզ հիւրընկալելով եւ ձեզի հետ տօնելով այդ տօնը: Ինծի կը թուի թէ Աստուածաշունչը ամէնէն զօրաւոր կապն է որ գոյութիւն ունի ազգերու միջեւ:

Ու կը մտածենք որ Հայերը, ամուր կապուած Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան՝ 15 դարով այլ եւս յաւերժացած, ամուր պահեն իրենց ազգութիւնը եւ կարենան դարէ դար, իրենց սերունդներուն փոխանցել զայն՝ իր բոլոր առաւելութիւններով եւ մասնայատկութիւններով:

Հայե՛ր, հպարտ եղէք քաղաքակրթութեամբ ձեր տուածով ու տալիքով: Մեզի յաճախ աւանդած են թէ երբ Արաբները արշաւեցին Ափրիկէի հիւսիսը եւ Եւրոպայի հարաւը, մեզի բերին արաբ քաղաքակրթութիւն մը: Այս հարցին շատ հետեւած եմ: Ու հիմա այն տեսակէտն ունիմ որ արաբական արշաւանքը կատարած է միայն փոխանցման դեր՝ մեզի բերելով [illegible] Չինաստանի քաղաքակրթութիւնն: Ես համոզուած եմ որ ինչ որ արաբական արշաւանքը բերաւ մեզի, կենդանի, պայծառ եւ շքեղ, ատիկա հայկական քաղաքակրթութիւն էր: Եւ երբ կը մտածեմ թէ ի՛նչ կը պարտինք «արաբական» կոչուած այդ քաղաքակրթութեան, երջանիկ կը զգամ ինքզինքս՝ դառնալով Հայերուն ըսելու համար անոնց, հոգւոյս խորէն եւ անկեղծութեամբ.

— Շնորհակալ եմ ձեզի:

** Կիրակի օրուան տօնակատարութեան ներկայ էր նաեւ Պ. Փան, Նանսէնեան գրասենեակին վարիչը, իր տիկնոջ հետ, որ ջերմապէս կը հետաքրքրուի հայկական կեանքով եւ պատմութեամբ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՎԵՆԻԶԷԼՈՍԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Վենիզէլոսի մահուան առթիւ Պ. Ա. Խատիսեան ցաւակցական նամակ մը ուղղած ըլլալով Փարիզի հելլենական դեսպանին յանուն Հ. Հ. Պատուիրակութեան Գաղթ. Գրասենեակի, Պ. Փոլիթիս պատասխանած է սիրալիր նամակով մը ուր կ'ըսէ.

— «Ջերմապէս շնորհակալութիւն կը յայտնեմ ձեր վշտակցութեան համար որմէ խորապէս զգածուած եմ: Հայ ժողովուրդին բարեկամական զգացումները ջերմապէս կը գնահատուին իմ հայրենակիցներուս կողմէ, որ խորունկ համարման եւ հիացման զգացումներ կը տածէ հայ ազնիւ ազգին հանդէպ»:

** Պ. Փոլիթիս շնորհակալութեան նամակ մը ուղղած է նաեւ Փարիզի եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան, որ հոգեհանգստի արարողութիւն մը կատարել տուած էր Վենիզէլոսի համար: Այս առթիւ ֆրանսերէն ճառ մը խօսած էր Պ. Լ. Կէրտան:

Թ. Ճերմակեան

Վերջերս Աթէնքի մէջ մեռաւ վաստակաւոր մը, Թադէոս Ճերմակեան, որու մասին շատ բան չի գիտեր նոր սերունդը: «Նոր Օր» իր ժամանակին արժանի յարգանքը ընծայեց այս հանգուցեալին, որ բեղուն գործունէութիւն մը ունեցած է մանաւորապէս Իզմիրի մէջ: Տոքթ. Գ. Օ. Գալուստեան կը գրէ այս առթիւ.

— Քաջահմուտ բանասէր, համբերատար, պրպտող, մեծապէս կը հետաքրքրուէր ազգագրական հարցերով:

Բանասիրական բազմաթիւ յօդուածներ ստորագրած է 1890ական թուականներու «Հանդէս Ամսօրեայ»ներուն մէջ: Ինչպէս նաեւ ազգային եւ կրթական հարցերու շուրջ Զմիւռնիոյ «Արշալոյս Արարատեան» թերթին մէջ յաճախակի գրած իր յօդուածներով ուղղութիւն եւ թօն տուած է իր ժամանակուան տեղական ազգային խնդիրներուն: Երկար ատեն պոլսական թերթերու թղթակից եղած է. իր թղթակցութիւնները «Մասիս»ի մէջ բաւական աղմուկ հանած են, մանաւանդ Մակար կաթողիկոսի ընտրութեան ժամանակ ծայր տուած բանավէճի մը առթիւ:

Մասնակցած է Զմիւռնահայ գրական շարժումին, երբ 70ական թուականներուն Զմիւռնիացի գրասէր մտաւորականներու հոյլ մը ֆրանսական եւ անգլիական գրականութեան գլուխ գործոցները կը հայացնէր, Թ. Ճերմակեան ալ իր լուման կը բերէր, թարգմանելով Փօլ Նաւապետ, Փօլին վէպերը, իսկ իր քոյրը՝ Օր. Մարիամ Ճերմակեան (Տիկ. Շահինեան՝ մէկ քանի տարի առաջ մեռած) թարգմանած է Անթօնին վէպը:

Թադէոս Ճերմակեան սուր դիտող մըն էր, միեւնոյն ատեն ուժեղ տրամաբանող մը, իր քննադատականները միշտ ամուր հիմեր կ'ունենային, այնպէս որ հետը բանավէճի բռնուիլ կամ պայքարիլ շատ դժուար էր:

Քաղաքական համոզումներով Դաշնակցութեան ջերմ համակիր մըն էր, միշտ կը կրկնէր թէ հայ իրականութեան մէջ Դաշնակցութեան գոյութիւնը անհրաժեշտութիւն մըն էր:

Ու կ'աւելցնէր թէ ինք ժամանակին «Թայմզ»ի մէջ կարդացած է անգլիացի ականաւոր թղթակցի մը թղթակցութիւնը, ուր ըսուած էր թէ՝ հայ ազգը աշխարհիս ծանօթացնողը հայ յեղափոխականները եղած են: Կ'ատէր պահպանողականութիւնը ու կը խորշէր պահպանողականութենէն, որոնց համար կեղծ (խալլը) մարդեր կ'ըլլան կ'ըսէր, շեշտել ուզելով անոնց աննկարագիր, յեղյեղուկ, անձիղ ուղղութիւնը:

Հակառակ իր յառաջացած տարիքին, ոչ մէկ ատեն զլացաւ իր աջակցութիւնը ազատական, յեղափոխական մամուլին, Զմիւռնիոյ մէջ աշխատակցելով «Հորիզոն»ին, «Աշխատանք»ին եւ «Գոյամարտ»ին, իսկ հոս «Նոր Օր»ին, ուր յաճախ կը գրէր անստորագիր:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ, 30 մարտ (Յառաջ).— Կ. Խաչի մեր մասնաճիւղն ալ երեկոյթով մը տօնեց հաստատութեան 26ամեակը, մարտ 28ին շաբաթ իրիկուան ժամը 8.30ին «Խաժակ» ակումբին մէջ, կոկիկ եւ գիտակից հասարակութեան մը ներկայութեամբ:

Նախագահ Պ. Յ. Մկրեանի բացման խօսքէն վերջ, յաջողապէս արտասանեցին օրիորդներ Շ. Ճղիկեան, Հ. Փանոսեան, Պ.Պ. Հ. Զաքարեան, եւ Ա. Գալայճեան:

Առաջին անգամն ըլլալով, Կ. Խաչը բեմ հանած էր իր անդամուհիներէն խումբ մը, քանի մը երիտասարդներու մասնակցութեամբ, որոնք համարձակօրէն եւ յաջողութեամբ երգեցին երեք խմբերգներ,— Ալագեազ, Ուստի կուգաս եւ Երկինքն ամպել է: Բոլորն ալ ջերմապէս ծափահարուեցան: Պատրաստուած էր վիճակախաղ մը, որ քառորդ ժամուան մէջ ապահովեց համեստ գումար մը: Հանդիսականները շահեցան զանազան առարկաներ: Երկու փոքրիկներ՝ Ալիս Մկրեան եւ Մարիցա Մուրատեան, մեծ յաջողութեամբ պարեցին հայկական պար մը, եւ խլեցին բուռն ծափեր: Քաջալերուած իրենց յաջողութենէն, մէկմէկ ալ գեղեցիկ արտասանութիւններ ըրին:

Օրուան առթիւ խօսելու հրաւիրուած էր Պ. Կ. Խրայեան (Լիոնէն), որ զգայուն բանախօսութեամբ մը ոգեկոչեց մեր իգական սեռի արժանիքներն ու աշխատանքները, եւ ոգեւորուած խաչուհիներու աշխատանքով, հաւատք յայտնեց որ ներկայիս ալ հայ կինը չպիտի թերանայ իր պարտականութիւններուն մէջ: «Թող ապրի ու զօրանայ Կ. Խաչը, որովհետեւ իր գործը մեծ է ու խիստ արժէքաւոր»: Հանդիսականները լարուած ուշադրութեամբ ունկնդրեցին այս բանախօսութիւնը:

ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

Ֆրոնէի կերպասեղէն գործարանը բոլորովին փակեց իր դուռները, կիսատ մնացած փիէսները լրացնել եւ մեքենաները մաքրել վերջ: Իր 22 հայ բանուորներէն (4ը կին) հինգ այրեր, եւ չորս կիներ նոր գործի մտած են արդէն զանազան գործարաններու մէջ: Գարնան գալու ըլլալով, յոյս կայ որ մնացեալներն ալ երկար ատեն պարապ չմնան:

Կօշիկի գործարանն ալ երկու շաբաթէ ի վեր գրեթէ լման կ'աշխատցնէ, բացի քանի մը հոգիէ, որոնք տակաւին պակաս կ'աշխատին մինչեւ այսօր:

Մնացեալ գործարաններն ալ դէշ չեն ու կը բանին սովորականին պէս:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ

Կազմակերպութիւններն ու միութիւնները կ'աշխատին ազգային կեանքը միշտ վառ պահել հաւաքոյթներով ու հանդէսներով, որ միշտ անպակաս են: Երեք տեղ գիշերային դասընթացքները կը շարունակուին: Մեր գաղութին մէջ ամէնէն կարեւոր գործը կը համարուի այս:

Պալ - Աղբիւր

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Երկու շաբաթէ ի վեր անօրինակ եռուզեռ մը կը նշմարուէր Սէն Ժէռոմի Կ. Խաչի մասնաճիւղի անդամուհիներուն մէջ, թէյասեղան դասախօսութեան առթիւ որ տեղի ունեցաւ կիրակի, 29 մարտ:

Սրահին ճակատը պատուոյ սեղանին վերեւ կապոյտ խաչ մը, իսկ անդամուհիներուն եւ օժանդակ անդամներուն թեւերն ու կուրծքերը զարդարուած էին ճերմակ թիթեռնիկներով: Քանի աւելի ճերմակով ծածկուած սեղաններու վրայ տեղաւորուած են գեղեցիկ ծաղկեփունջեր զանազան գոյներով ու բոյրերով:

Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր հանդիսականներով: Միջանկեալ խօսակցութիւններ սեղանէ սեղան:

— Տիկի՛ն, որքա՞ն է ձեր մասնաճիւղի անդամուհիներու թիւը, կը հարցնէ Պ. Արփիարեան ֆրանսագէտ հայրենակիցը որուն ստորագրութիւնը երբեմն կ'երեւայ ֆրանսերէն թերթերու մէջ եւ որ եկած էր մօտէն տեսնելու եւ քաջալերելու հայ կնոջ գործունէութիւնը:

— Հազիւ 4—5 ամիս է որ հիմնուած է մեր մասնաճիւղը, ունինք 47 անդամներ եւ կը յուսանք ամիս մը վերջ կրկնապատկել, տարածելով Լա Ռօզ, Սարտան, Սէն Մէթր, մինչեւ Սէն Ժիւսթ: Մնաց որ քանակէն աւելի մեզ կը խանդավառէ որակը:

Եւ ահա պատուոյ սեղանը կը շրջապատուի քաղաքէն եկած հիւրերով, որոնց մէջ կը նշմարուին Տէր եւ Տիկ. Սէրէնկիւլեան, Տիկ. Քիպրիթճեան, Տէր եւ Տիկ. Պետիկեան, Պ. Կարօ Ուշագլեան, Օր. Զպուքեան, Գեղամ Ծերինեան, Պ. Մ. Կոտաւեան (Սէն Ժէրոմի Հաճի աղան):

Ներկաներու փափաքին վրայ օրուան հանդիսապետ ընտրուեցաւ Կարօ Ուշագլեան որ հաճելի զուարճախօսութիւններով կը համեմէր ամէն երգ եւ արտասանութիւն: Գեղարուեստական բաժնին մէջ նշանակալից էին օրիորդներ Արաքսի Կիրակոսեան [illegible]: Ապա խօսքը տրուեցաւ Պ.Հ. Համբարձումեանի մեներգները: Յաջող արտասանութիւններ ըրին Պ. Սիսակ Պէշիկէօթիւրեան եւ օրիորդ Բիրէնեան: Ապա խօսք տրուեցաւ Պ. Հ. Սէրէնկիւլեանի, որ պատկերացուց կնոջ եւ մանաւորապէս հայ կնոջ դերը հանրային կեանքի մէջ եւ եզրակացուց.— «Ո՞ր գիրքին վրայ գրուած է եւ ո՞վ կրնայ հաստատապէս ըսել թէ հայ ժողովուրդը անելք չունի եւ դատապարտուած է մնալ «հայամաթլուս» մինչեւ վերջը: Ոչ, հայրենակիցներ, աշխարհը յղի է անակնկալներով եւ չի կրնար մեր այս անբնական կեանքը երկար տեւել: Ուրեմն պէտք է պատրաստ ըլլանք եւ մանաւանդ պէտք է պատրաստ գտնուի հայ կինը, այրերու կողքին իր բաժինը բերելու հանրային գործին»:

Սեղանապետը պզտիկ յաւելուածով մը խնդրեց Կ. Խաչի անդամուհիներէն չբաւականանալ միայն փիզիքական վէրքերն ու ցաւերը դարմանելով, այլ մօտենալ սրտով ու հոգիով վիրաւորներուն եւ սփոփիչ խօսքերով թեթեւցնել անոնց դառնութիւնները: Յետոյ սանուհիները երգեցին «Իմ չինարի եարը», Պ. Յ. Կիրակոսեան օրուան պատշաճ զուարճախօսութիւն մը կատարեց.— «Առաջուան աղջիկ, հիմակուան աղջիկ»:

Այսպէս մինչեւ ժամը 6 շարունակուեցան խմբերգներն ու մեներգները, որոնց կ'ընկերանային Օր. Ռ. Գարաբէօզեան եւ Հ. Թէֆթէրեան նուագով: Յետոյ սկսան եւրոպական պարերը որոնք կը համեմուէին հայկական շուրջպարերով:

Մ. Նուրիան

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԵՒՍ...

ՄԱՐՍԷՅԼ, 30 մարտ (Յառաջ).— Նոր զոհ մը եւս, Անդրանիկ Ճինկէօզեան (Եոզկատցի), Կ. Պոլսոյ Ազգ. Խնամատարութեան, Պէյլէրպէյի որբանոցի արհեստաւոր սաներէն: Դժբախտ երիտասարդը մեռաւ հիւանդանոցին մէջ, ականջի գործողութեան մը հետեւանքով: Հ.Մ.Ը.Մ.ի խմբապետներէն էր, եւ մինչեւ վերջին օրը մնաց հաւատարիմ: Իր ետին կը ձգէ այրի կին մը, եւ երկու որբեր:

Թօմօնի եւ Մարսէյլի Հ.Մ.Ը.Մ.ի բոլոր արիները, խմբապետները կ'ողբան իրենց եղբօր դառն կորուստը:

Ն. Լամբրոնացի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՎԵՐՋԻՆ ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պատասխանելով նամակիս, Պ. Կ. Յովսէփեան, նորէն կը փորձէ մոլորեցնել հանրային կարծիքը:

«Ժող. կոմիտէ»ի քանի՞ անդամ ներկայ էին եւ քանի՞ բացակայ, երբ իւրաքանչիւրին պաշտօնը դուք ձեր ուզած եղանակով դասաւորած էք: Ա. Ֆէրհատեանը լուր չունէր իր պաշտօնէն եւ երբ ըսի թէ թերթին մէջ հրատարակուած է կոմիտէին կազմը, զարմացաւ եւ վրդովեցաւ որ առանց իր գիտութեան խորհրդականի պաշտօնը տրուած է: Նոյնպէս քանի՞ հոգի ներկայ էին կոմիտէի անդամներէն երբ կ'որոշուէր առաջին բանախօսութիւնը տալ Սէնթ Անթուանի մէջ:

Արդեօք Ժող. Կոմիտէն կազմուեցաւ [illegible] ընելո՞ւ համար, թէ ոչ նպաստի հարցով զբաղելու: Նպաստը վերահաստատուեցա՞ւ: Ինքնութեան թուղթերու կարգադրութիւնները լրացա՞ն որ անմիջապէս ցատկեց հայ ժողովուրդը ֆրանսական քաղաքացի դարձնելու «կնճռոտ» հարցին ձեռնարկելու:

Արդեօք ո՞ւր խօսած եղանք, երբ մատնանշեցինք մեր յուսախաբութիւնները, մէկ տարի առաջ, կառավարութեան մօտ: Եւ ո՞վ տուաւ Ժող. Կոմիտէին խնամով եւ սքանչելի կերպով պատրաստուած յիշատակագիրը

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

Սակայն Իգտիրը քանի մը յարձակումի ուղղութիւն ունէր: Տէլիք Թաշի ուղղութիւն, Ղարադալայի եւ Օրկովի ուղղութիւններ:

Թշնամին շարունակ արեւուն մարը մտնելէն յետոյ կ'արթննար, գիշերային յարձակումի կ'անցնէր: Գիշերային յարձակումը նպաստաւոր էր անոր համար, իսկ աննպաստ մեզի համար, որովհետեւ թշնամին ազատ էր իր շարժումներուն մէջ: Ինքն էր կ'որոշէր իր յարձակման պահը եւ ուղղութիւնը:

Թշնամին ծանօթ էր ռազմադաշտի յայտնի եւ անյայտ ճամբաներուն ու ձորերուն: Ան իր թիկունքը ունէր Արարատը, Օրկովի լեռնաշղթան եւ Հայկական ամբողջ Պարը: Ան գիտէր որ մենք զինքը մինչեւ այդ լեռներու ստորոտը կրնայինք հալածել. գիտէր որ մեր զօրամասերը ի վիճակի չէին եւ չէին կրնար զինք հետապնդել մինչեւ այդ լեռներու անմատչելի կողերը եւ ստորոտը նոյն իսկ: Ճիշդ էր: Թշնամին թառած էր բարձրութիւններու վրայ, տեղաւորուած լեռներու, ձորերու, ծերպերու մէջ: Հայկական զօրամասը իր տկար կազմով եւ տկար սարքով չէր կրնար բարձրանալ այդ վայրերը եւ չափուիլ անոր հետ, հսկայ բանակներու գործ էր այդ: Իգտիրի դաշտին վրայ կար 8րդ գունդը միայն 1000 սուին: Թշնամին կը սնանէր իր թիկունքէն մարդով, խորհուրդով, զէնքով եւ պաշարով: Տիատին, Պայազիտ, Քարաքիլիսէ, Ալաշկերտ թրքական այս կեդրոնները սնունդի եւ օգնութեան մայր երակներն էին իրեն համար:

Թշնամին միշտ յարձակողական էր եւ մենք պաշտպանողական դիրք բռնած էինք, ան իրաւունք ունէր կռուի այդ ձեւը ընդունելու, մենք նոյնքան իրաւունք ունէինք պաշտպանողականի վրայ մնալու: Մեր առջեւ ցցուած էր ահռելի Արարատը, Օրկովի բարձունքները եւ Հայկական Պարը: Թշնամի զօրքին առջեւ տարածուած եւ հայելիի պէս կ'երեւէր Սուրմալուի դաշտը եւ Արարատեան հսկայ տափարակը: Չմոռնանք ըսել որ կռուի ատեն ամենադիւրին կռիւը յարձակողականն է: Յարձակողը բացարձակապէս ազատ է իր բոլոր շարժումներուն մէջ, օրը, ժամը, կողմը ինք կ'որոշէ, պաշտպանողականը՝ զրկուած է այդ իրաւունքէն: Այս վերջինը իր շարժումներովը պիտի դասաւորէ առաջինին շարժումներուն զարգանալէն յետոյ:

Մեր զօրքը գիշերային յարձակումներու մարզանքը կեանքին մէջ տեսած չէր: Զօրքը խաղաղ ժամանակ պիտի սորվի գիշերային յարձակման ձեւերը, անոր բացասական եւ դրական կողմերը, խաւարին ու մթութեան սարսափին անվտանգ ըլլալը: Զինուորը երեխայ մըն է, պէտք է անոր մէջ արմատացնել թէ գիշերուան խաւարը, գիշերային աղմուկները, գիշերանց վժժացող գնդակը, վառուող խարոյկները բոլորովին անվտանգ են, բնաւ վախնալու չէ, խուճապի մատնուելու չէ: Մեր զինուորին այս կէտերը չէինք հասկցած, չէինք կրցած գիշերային քանի մը ռազմափորձեր կատարելով բացատրել. ժամանակը կը պակսէր. Թշնամին շատ լաւ կռահած էր այս բանը: Ան այդպէս դաստիարակուած էր աւազակի, վաչկատունի հանգամանքներով:

Մեր ուժերը սահմանափակ էին,— մէկ գունդ, իսկ թշնամին խուժան մը, թալանի եւ կոտորածի սովորութեամբ զինուած, ոգեւորուած իր լեռներու ուժէն, իր մեծերուն, շէյխերուն, աղաներուն կապուած կոյր հնազանդութեամբ:

Ահա այս էր կացութիւնը: Եւ դեռ կային շատ ու շատ անյարմարութիւններ մեզի համար:

Աշնանային սեւ - սեւ գիշեր մըն էր: Խաւարին մէջ Արարատը կը տքար եւ թնդալից վիշապի մը պէս, իր կողերէն սահող քամիները իրենց հետ կը բերէին ձիւնի շերտերէն բխած ցրտութիւնը: Քիչ մը հեռուն մեր պահակախումբերու գիշերային խարոյկները կը պլպլային մեղմօրէն: Յանկարծ Օրկովի ուղղութեամբ մեր զօրքերու պահպանութեան շրջագծէն շատ հեռու խարոյկ մը վառեցաւ:

Գէշ նշան էր...

Զարգուշակ խարոյկը քանի մը վայրկեան յետոյ մարեցաւ: Թշնամին էր, որ ազդանշան կուտար յարձակման: Բայց ո՞ր ուղղութեամբ: Թերեւս ամէն ուղղութեամբ: Այս համոզումով մեր դիրքերը զօրացուցինք:

Խարոյկին երեւումէն կէս ժամ վերջը բուռն հրացանաձգութիւն մը սկսաւ Իգտիր - Օրկովի ուղղութեամբ: Հեռախօսը բոլոր ճակատներուն հաղորդեց կռիւը: Տաք խուցերէն դուրս եկանք: Գիշերային կծու հովը անախորժ համբոյրներ կը դրոշմէր մեր ճակատին ու երեսներուն: Մեր աջէն ահռելի հրացանաձգութիւնը եւ խուլ աղմուկներ մեզի կը հասնէին: Զարգուշակ վայրէն նոր խարոյկ մը եւս վառեցաւ, աւելի խոշոր:

Թշնամին երկու ուղղութեամբ եւ երկու թեւերով յարձակած էր: Առաջին թեւը Ղարադալայի եւ Քիթթի կողմէն: Այս թեւը այնքան ուժգին եւ անակնկալ գրոհ տուած էր որ, մեր Բ. գումարտակը թեթեւ ընդդիմութիւն մը ցոյց տալով նահանջած եւ անցած էր Արաքսի հանդիպակաց ափը: Երկրորդ թեւը Օրկովի կողմէ Սուլթանապատ գիւղի վրայէն կը յառաջանար ուղղակի Իգտիրի վրայ: Քաղաքին հարաւի այգիներուն մէջ կռիւը կը շարունակուէր:

Երեւանէն օգնական ուժ պահանջուեցաւ:

Գիշերուան ժամը 3ին մերոնք Իգտիրը ձգեցին:

Թշնամին ամէն ուղղութեամբ խուժելով աւարի տուած էր քաղաքը: Երեւանէն եկած ուժը Տէլիք Թաշ հասաւ,— մօտ 200 ձիաւորներ ու հետեւակ - կամաւորներ Դրոյի հրամանատարութեամբ:

Յանդուգն եւ քաջարի հրամանատարը անմիջապէս հակայարձակման անցաւ հետեւեալ որոշումը տալով.

— «Դ. վաշտը տեղակալ Ե. Տ. Մարտիրոսեանի հրամանատարութեամբ, Գ. վաշտը Յ. Սահակեանի հրամանատարութեամբ միացած անձայն ու անշշուկ պիտի բռնեն Սուլթանապատի եւ Իգտիրի մէջտեղ գտնուած տարածութիւնը, այնինչ պիտի կարեն թշնամիին դէպի Օրկով նահանջի գիծը, ինքը հրամանատար Դրօն [illegible] ուղղակի յառաջանալով պիտի մտնէ Իգտիր: Գիրկընդխառն կռիւով թշնամին քաղաքէն դուրս պիտի հանէ: Մնացած զօրամասերը իրենց դիրքերուն վրայ պիտի մնան»:

Յ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(10)

(Շար.)

ռով է որ կը հրաժարիք ամրութիւններ շինելու գործէն։ Բայց գրաւոր խոստում մը, այդ մասին, շատ մեծ նշանակութիւն պիտի ունենար բարոյական տեսակէտով։

Ինչ կը վերաբերի միւս հարցերուն, Հիթլերի լիազօրը կրկներ է թէ Գերմանիա պատրաստ է փոխադարձ աջակցութեան դաշինքներ կնքելու Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Պելժիոյ, Իտալիոյ եւ Հոլանտայի հետ, այն տրամադրութեամբ որ իւրաքանչիւր ազգ փոխադարձաբար երաշխաւորէ միւսներուն ապահովութիւնը։ Այս դաշինքները պիտի ամրապնդուին օդանաւային անջատ համաձայնութեամբ մը։ Գալով արեւելեան Եւրոպայի, Ֆոն Ռիպպէնթրոփ տարտամ պատասխաններ տուեր է։ Մասնագէտներ այս դիրքէն կ'եզրակացնեն թէ Հիթլեր տակաւին կը մերժէ փոխադարձ աջակցութեան դաշինքներ կնքել Աւստրիոյ, Լեհաստանի, Չեխոսլովաքիոյ եւ Լիթուանիոյ հետ։ Իսկ Խ. Միութեան հանդէպ կը մնայ միշտ վերապահ, ինչ որ անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ իր հիմնական քաղաքականութիւնը ուղղուած է անոր դէմ։

Զինուորութեան վերահաստատումը Աւստրիոյ մէջ

ԴՐԱՑԻՆԵՐԸ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆՈՒԱԾ ԵՆ

Աւստրիոյ պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատումը, որ կը խախտէ Սէն-Ժէրմէնի դաշնագիրը, մեծ յուզում պատճառեց Եուկոսլավիոյ մէջ։ Ռումանիա եւ Չեխոսլովաքիա եւս յուզուած են եւ գործողութիւնը կը նկատեն հետեւանք Հռոմի մէջ կատարուած խորհրդակցութեան։

Փոքր Համաձայնութիւնը երկար ատենէ ի վեր գիտէր որ Աւստրիա գաղտնապէս կը զինուի եւ նոյնիսկ վերջերս ծածկելու փորձ չէր ըներ։ Հայրենասիրական եւ ֆաշական մարտական մարտական խումբերը արդէն մեծ ուժ մը կը ներկայացնեն Աւստրիոյ մէջ։ Բայց եւ այնպէս դաշնագրի այս միակողմանի դրժումը տհաճութիւն կը պատճառէ Աւստրիոյ դրացիներուն, բացի Հունգարիայէն որ ապահովաբար պիտի հետեւի տրուած օրինակին, խզելով Թրիանոնի դաշնագիրը։

Սէն-Ժէրմէնի դաշնագրով Աւստրիոյ զինուորներուն թիւը սահմանափակուեցաւ 30,000ի, պարտաւորիչ զինուորութիւնը ջնջուեցաւ եւ արգիլուեցան հրասայլերը, օդանաւերը եւ մեծ թնդանօթները։ Վերջին մէկ երկու տարիներու ընթացքին Աւստրիոյ բանակը կը բաղկանար ութ կանոնաւոր զօրաբաժինէ որոնց մէկը մեքենաշարժ։ Այսքանը ինքնին կը կազմէր խախտում դաշնագրի։ Բայց եւ այնպէս բանակը մինչեւ սահմանուած թիւը չէր հասներ եւ 1933 սեպտեմբերին Աւստրիա արտօնութիւն ստացաւ շահակից պետութիւններէն ութ հարիւր ոստիկան աւելցնելու, իբր առժամեայ միջոց ներքին խռովութեանց դէմ։ Վերջին տասներկու ամիսներու ընթացքին սաստկացաւ խըլտումը, ի նպաստ պարտաւորիչ զինուորութեան եւ շարժումը վերջնական ելքի մը յանգեցաւ Իտալիոյ ներշնչումով։ Դաշնագրի խախտում տեղի ունեցած է նաեւ ուրիշ տեսակէտներով, քանի որ վերջին երկու տարիներու ընթացքին Աւստրիոյ բանակը բացէ ի բաց կը գործածէ հրասայլեր, ծանր թնդանօթներ եւ ռազմական օդանաւեր։

Այս առթիւ իրազեկ թղթակիցներ կը գրեն թէ հաւանական չէ որ զէնքի տակ առնուին 1915ի բոլոր զինուորցուները, որովհետեւ ոչ զօրանոցները պատրաստ են, ոչ զէնքերը եւ ոչ ալ համազգեստները։ Առ այժմ միայն օրէնքը քուէարկուած է եւ անոր ամէնէն մեծ առաւելութիւնը այն պիտի ըլլայ որ ինքնաբերաբար պիտի անհետանան մարտական մասնաւոր կազմակերպութիւնները, որոնք վտանգ մը կը կազմեն ներքին խաղաղութեան համար։

Չի կարծուիր որ Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները ձեւական բողոքէ մը անդին անցնին։ Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ այն կարծիքն ունին թէ Աւստրիոյ այս ընթացքը աւելի կը ծանրացնէ Եւրոպայի արդէն վտանգաւոր կացութիւնը։ Այս առթիւ գիտել կուտան թէ դաշնագիրներու ոչ-հողային տրամադրութիւնները հետզհետէ կը բռնաբարուին եւ ԵԹԷ ԴԱՐՄԱՆ ՄԸ ՉԳՏՆՈՒԻ, ՅԱՋՈՐԴ ՔԱՅԼԸ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ԲՌՆԱԲԱՐՈՒՄ ՀՈՂԱՅԻՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆՑ, ԻՆՉ ՈՐ ԿՐՆԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՅԱՆԳԻԼ։

Իտալիոյ մէջ Աւստրիոյ արարքը բոլորովին օրինաւոր կը համարին, նկատի ունենալով Հիթլերի օրինակը եւ հիթլերական գործունէութիւնը Աւստրիոյ մէջ։

Թուրքիան ալ իր «Հռենոս»ն ունի

Աւստրիոյ զինուորութեան վերահաստատումը մասնաւոր կարեւորութիւնը կ'ընծայէ պալքանեան պետութեանց խորհրդաժողովին, որ պիտի գումարուի ապրիլ 15ին, Պելկրատի մէջ։ Նախապէս որոշուած էր մարտ 23ին, բայց յետաձգուեցաւ Հռենոսի տագնապին պատճառաւ, Թ. Ռ. Արաս, Թուրքիոյ արտաքին նախարարը եւ Պ. Թիթուլէսքու Լոնտոն գացած ըլլալով։

Թուրքիա ախորժակները բացած է, վերազինելու համար Պոլսոյ եւ Տարտանէլի ապազինեալ շրջանը։ ՄԻՆԵՒՆՈՅՆ ԱՏԵՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՎԵՐԱԳՐԱՒԵԼ ԵՒ ՎԵՐՍՏԻՆ ԱՄՐԱՑՆԵԼ ԻՐ «ՀՌԵՆՈՍԻ ՇՐՋԱՆԸ»,— ԱՅՆ ԳԻԾԸ ՈՐ Կ'ԱՆՑՆԻ ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԷՆ ԵՒ ՈՐՈՒՆ ՄԷՋ Կ'ԻՅՆԱՅ ԷՏԻՐՆԷՆ։

որպէսզի ներկայացնէ առ որ անկ է։ Չէ՞ որ նոյն յիշատակագիրը տարի մը առաջ պատրաստուած էր եւ ներկայացուցինք նահանգային ժողովներուն եւ բոլոր պաշտօնեաներուն առանձին առանձին։ Պ. բանդէտ, ո՞րն է խառնակչութիւնը, երբ կը գրես.— «Խառնակիչները նորէն գործի վրայ են»։ Մինչեւ ցարդ ի՞նչ օգտակարգործ կատարեցիք որ յաւակնութիւն ունիք յոխորտալու։ Ցոյց տուէք գոնէ մէկ հատիկ գործ որպէսզի ամօթով մնանք։

Ձեզ ի՞նչ կը հետաքրքրէ թէ որու աշակերտ եմ եւ ո՞ր «մոլեռանդ» աղանդին կը պատկանիմ։ Այս ակնարկը ինքնին կ'ապացուցանէ թէ որքան մաղձ կուտակուած է ձեր սրտին խորը։ Եւ այ՞ս հոգեբանութեամբ հայ ժողովուրդին կը մօտենաք եւ համերաշխութիւն կը քարոզէք։ Մէկ կողմէն որոմ կը սերմանէք եւ «աղանդ»-ներով կը խօսիք, իսկ միւս կողմէ հայ ժողովուրդը կ'առաջնորդէք դէպի ապազգայնացում ...

Դեռ կան կէտեր զորս կը վերապահեմ։ Երբ հարկը պահանջէ, պիտի բանամ բոլոր մութ ծալքերը «Ժող. Կոմիտէ»ի։

Միսաք Խրալեան

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Դրօշակ» գրադարանը փոխադրուած է 6bis Bld. Rodin, Պ. Բանիկեանի սրճարանին եւեւը։ Գրադարանը ունի 350 կտոր գիրք եւ բաց է հինգշաբթի երեկոները ժամը 8—10։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, այսօր շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 11 rue de l'Ecole de Médecine։ կարեւոր օրակարգ։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Շավիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, մատուռի սրահին մէջ բոլոր անդամ․ անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կը հրաւիրուին նաեւ համակիր անդամները։ կարեւոր օրակարգ։

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի անդամական ժողովը՝ վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, Bar Tabac (Au Vizir) 14, Rue Colbertի ներսի սրահին մէջ։

Շնորհակալիք

Վերջին չորս ամսուան ընթացքին եւ ի պատասխան «Յառաջ»ի մէջ հրատարակուած կոչին՝ շնորհակալութեամբ եւ երախտագիտութեամբ ըստացած եմ հետեւեալ գումարները։

Մարսէյլի Հայ Լեգէոնական Միութեան միջոցաւ 860 ֆրանք։

Պ. Պ. Յովհաննէս Ղազարեանէ, Համբարձում Սինանեանի եւ Գէորգի միջոցաւ Իսի լէ Մուլինոյէ եւ Քլամարէ 411 ֆրանք։

Տիկին Արմենուհի Գըլըճեանի միջոցաւ 800 ֆրանք։

Հրապարակաւ պարտք կը համարեմ իմ անկեղծ շնորհակալութիւններս յայտնել բոլոր այն հայրենակիցներուս որ իմ մասիս մտածելու ազնուութիւնը ունեցած են։

Արամ Թիւրապեան
5, Passage Kuszner, Paris (19)։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհանուր ընկերական ժողովը այս երեկոյ ժամը 8.30ին, Կ. Խաչի դպրոցի նոր սրահին մէջ, 6bis Bld. Rodin Պ. Բանիկեանի սրճարանին եւեւի կողմը։

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան խումբի ժողովը այս երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Պօղոսեանի բնակարանին մէջ։

Գաւառ

ՓՕՆ-ՏԸ-ՇԷՐԻԻ Մուրատ խումբը դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերներն ու համակիրները, 5 Ապրիլ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Hôtel de Franceի մէջ։ Կը դասախօսէ ընկ. Ա. Հաքէլեան (Լիոնէն)։ Նիւթ՝ «Դաշնակցութիւնը եւ իր դերը հայ ժողովուրդին մէջ»։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան ընդհ. ժողովը, 5 ապրիլ կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Միութեան նոր գրադարանին մէջ, 5 rue d'Eclipse։ բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ, ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

4 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին

Դ. ԹԱՂԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը մասնակցին՝ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ, ՖՐԱՆՍ. ԲԱՆԱԿԻ ՆԱԽԿԻՆ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ, «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ը, ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԸ եւայլ կազմակերպութիւններ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ԹԱԳՒՈՐ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— ՕՐ. ԾՈՎ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (երգ), ՎԱՀՐԱՄ ՁԱՆՏԸՑԵԱՆ (երգ), ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆ (արտասանութիւն), ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐԶԷ (արտասանութիւն), ՏԻԿ. Ժ. ԼՈՒԻ ԿՕՏԷ (դաշնակ)։

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

4 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, ՊԵՏԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.—Պ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (ջութակահար), ՕՐ. Վ. ԱՅՐԱՄԵԱՆ, ԲԻՒԶԱՆԴ ՊԱԼԵԱՆ, Մ. ՍԷՄԷՐՃԵԱՆ, Մ. ՊԸԼԸԳԵԱՆ, Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ։

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

5, Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Ծախքերու մասնակցութեան համար 1 ֆրանք

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Օրը եւ Թէյասեղան

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ապրիլ 5ին (Ծաղկազարդի առթիւ) Բանիկեանի սրճարանին մէջ

6, Պուլըվար Ռոտէն — Մուտք 2 ֆր. (թէյը միասին)

Կը խօսի Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին իր դպրոցի սաներուն կողմէ

Երգ, խմբերգ, արտասանութիւն՝ անդամուհիներէն

Գեղարուեստական Ցերեկոյթ

Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

կազմակերպուած Դպրոցասէրի Սանուց Միութեան կողմէ

վաղը, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

26, rue Troyon, Sèvres — Métro: Pont de Sèvres

Վարժարանին սանուհիները ղեկավարութեամբ դերասան Ա. Գմբէթեանի կը ներկայացնեն «ՉԱՐԻ ՎԵՐՋԸ» Յ. Թումանեանի (դպրոցական օփերէթ)

«ՍԱԹԵՆԻԿ — ԱՐՏԱՇԷՍ» երգախառն պատկեր,

«ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ» Յ. Յ. Պարոնեանի, մէկ արար,

Հայկական պարեր։ — Տոմսեր՝ 7.50 եւ 5 ֆրք.։

Տարեկան Ցերեկոյթ

Հայ Արինէրու Միութեան Փարիզի Շրջանի սկաուտներու եւ գայլիկներու կողմէ

Կը Նախագահէ ԶՕՐԱՎԱՐ ԿՈՐԿԱՆԵԱՆ

վաղը, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Salle des Centreaux, 8 rue Jean-Goujon

Métro ; Champs-Elysées

մասնակցութեամբ ֆրանսական եւ օտար սկաուտներու։ Նուագ եւ ներկայացում սկաուտներու եւ գայլիկներու կողմէ։ Ձեռական աշխատութիւններու ցուցադրութիւն միջնարարին։ Ճոխ պիւֆէ։

Դասախօսութիւն

Համազգայինի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղին կողմէ

Այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ

Կը խօսի Պ. Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Խ. Հայաստանի ճարտարարուեստը եւ շինարարութիւնը։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — Թիւ (10)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԵ՞Ր ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Բան մը միայն մնացած էր գտնելու համար իրենց լուրերու պապակը, ան ալ քանի մը հազուագիւտ օտար թերթերն էին, որոնք կերպով մը քաղաքին մէջ մուտք կը գործէին եւ վստահելի շրջանակներու մէջ ձեռքէ ձեռք շրջան կ'ընէին։ Օտար թերթերու այս գաղտագողի շրջաբերութիւնը, որոնք գերմանական զեկոյցներու սուտը երեւան կը հանէին, կը զայրացնէր Գերմանները։ Ուստի թերթերու մաքսանենգութիւնը ճզմելու եւ անոնց շրջաբերութենէն յուսահատեցնելու համար խիստ քայլեր առնուած էին։ Ծանր տուգանքի եւ բանտարկութեան կը դատապարտուէր այն Պելժիացին որուն մօտ օտար թերթ կը գտնուէր. իսկ եթէ մէկը երկրին մէջ գաղտուկ ցրուելու ըլլար զանոնք մահուան կը դատապարտուէր։

1914 հոկտեմբերին Պրիւքսէլի քաղաքապետ Մաքսի տարագրութենէն քիչ յետոյ կարգ մը ապազգայնացած խմբագիրներ սկսան գերմանական հակակշռի տակ թերթ հրատարակել։

Այս թաքուն հրատարակութիւններու ազդեցութեանց դէմ պայքարելու համար խումբ մը Ցիսուսեան Հայրեր եւ պելժ հանրածանօթ խմբագիր մը կ'որոշեն գաղտնի թերթ մը հրատարակել։

Անոնք որ արշաւանքի դառնութենէն փորձառութիւն չունին, դժուար թէ հասկնան այսպիսի ձեռնարկի մը հսկայական դժուարութիւններն ու վտանգները։ Գերմանները ամէն կողմ լրտեսներ ունէին եւ մամուլին քաջալերելու համար առատ գումարներ կը տրամադրէին։ Ոչ ոք կը համարձակէր իր դրացիին վստահիլ։ Մարդ իր տունին մէջ անգամ ապահով չէր, որովհետեւ գերման զինուորները ամենափոքր կասկածի մը վրայ տունը կը մտնէին ու կը խուզարկէին։ Իրիկնամուտէն վերջ զինուորական շրջուն պահակները Պելճիքացիները չէին արտօներ փողոցները շրջիլ, առանց մասնաւոր արտօնագրի։ Փողոցէ անցնող մը որ եւ է ժամուն կրնար խուզարկուիլ։ Այս պայմաններուն մէջ էր որ յիշեալ խմբակը ձեռնարկեց թերթին հրատարակութեան եւ ցրուելուն, որ ձեռք ձգուելու պարագային կրնար բանտարկուիլ, արտաքսուիլ կամ մինչեւ իսկ մահուան դատապարտուիլ։

« Ազատ Պելժիա»ի առաջին թիւը լոյս տեսաւ 1915 փետրուար 1ին։ Անիկա դրամատունի բարակ թերթ մը թուղթ էր, երկու կողմը մեքենագրուած։ Անով իր ընթերցողներուն կը տեղեկացնէր թէ «խմբագրութեան եւ տպագրութեան գրասենեակները կը գտնուին ինքնաշարժի մառանի մը մէջ»։

(Շար.)

ՕՐԻՈՐԴ Վ. ՅԱԶԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Աշակերտուհի Քոնսերվաթուարի ուսուցիչ փրոֆ. Marcel Ciampiի, վկայեալ Ecole Normale de Musiqueէ, վերսկսած է իր դաշնակի դասընթացքները գոհացուցիչ պայմաններով։

Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. ՅԱԶԱՐԱՊԵՏԵԱՆի, 56, Rue Lafayette, Paris.

Etablissements de TOLEDO MARCEL

15 rue de la Poulaillerie 15, Lyon

BONNETERIE EN GROS

Արանց եւ կանանց գուլպաներ, ներքնազգեստներ։

Առաջնակարգ տեսակ, անմրցելի գին եւ ՍՕԼՏ։

Մարշէճիներու համար ամենազեղջուած գիներ։

Կը խօսինք ՀԱՅԵՐԷՆ եւ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՉԷՕՐԷՔՆԵՐ

ՇԱՔԱՐՈՎ ԵՒ ԻՒՂՈՎ

ԴԻՄԵՑԷՔ ՄԻԱՅՆ ԲՈՒՆ ԻՍԿ ՊԱՏՐԱՍՏՈՂԻՆ

Բ. ՃԱՀՊԱԶԵԱՆԻ ՓՈՒՌԸ, 25 Ռիւ տէ Տօմինիքէն ԻՍԿ ՊՈՄՈՆ, ԹՐԱՄՈՒԷՅԻ ԳԾԻՆ ՎՐԱՅ

Ա. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆԻ ՓՈՒՌԸ, 342 Շըմէն տը Սէն-Ժիւլիէն

Արուարձաններէ ապսպրանք կ'ընդունուի։

Մեծաքանակի համար զեղչ։

ՃԱՇԱՐԱՆ - ԾԱՂԱՐԱՆ «ՕԼԺՄԲ»

8, ՓՕԼ - ՊԷՌ ՓՈՂՈՑ, 8 — ԼԻՈՆ

Արեւելեան եւ Արեւմտեան համադամ եւ ախորժահամ կերակուրներ, անմախական ՏԷՕՆԷՕՐ եւ ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ, համբաւաւոր ԳԱՐԱ-ՔԷՕՅԻ ՊՕՂԱՉԱ, սքանչելի ԹԱՒՈՒԳ ԿԷՕՔՍԻ, եւ ՓԱՔԼԱՎԱ՝ անբասիր կարգով։ ԽՆԱՄՔՈՎ ԵՒ ՄԱՔՈՒՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԽՈՀԱՐԱՐԱՊԵՏ ԵՒ ՃԱՇԱՐԱՆԱՏԷՐ

ՊՐՈՒՍԱՅԻ Ա. ՊՐՈՒՍԱԼԸԵԱՆ

PRIX FIXE եւ A LA CARTE

Ընտանեկան, հարսանեկան, ընկերական եւ հաւաքական ճաշկերոյթներու համար սպասարկութիւն մասնաւոր գիներով ճաշարանին կից ընդարձակ սրահին մէջ։ ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ԱՆԳԱՄ ՄԸ ԵՒ ՎՍՏԱՀ ԵՂԷՔ ՈՐ ՏԵՒԱԿԱՆ ՅԱՃԱԽՈՐԴ ՊԻՏԻ ԴԱՌՆԱՔ

ԱՐԹԻՆԵԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Պէլվիլ, 28 Rue Lesage (կանանչ գոյնով խանութը)

Ոչ մէկ տեղ մասնաճիւղ ունինք։ Ծերմակ պանիր, կէս քիլօն՝ 4.50 ֆր., պուլկուր՝ կէս քիլօն 1 ֆր. 50, հէլվա՝ կէս քիլօն 2 ֆր. 60։

Վարձու յարկաբաժիններ եւ սենեակներ

2 սենեակ, տաք եւ պաղ ջուր, ելեկտրականութիւն, շոֆաժ, կազ, հեռաձայն, շարժը միասին, տարեկան 2750 ֆր., իսկ մէկ սենեակ միեւնոյն քոնֆորով, առանց կազի, տարեկան 1600 ֆր.։ Զօտաւուն վայր։ Դիմել 13 rue de la Colonie, Փարիզ (13), մէթրօ Corvisart.

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ հայ պատուաւոր կին մը այցելութեամբ, տնական աշխատանքներու համար։ Դիմել՝ 31bis Avenue Beau Cité, Sèvres (Seine et Oise).

Վարձու է փավիյոնի մէջ յարկաբաժին մը՝ 3 փիէս, խոհանոց, կաբաժի դիւրութիւն, շահաւոր գին։ Դիմել Պօղոսեանի, 25 rue Chaptal, Cachan, Seine.

Գործադրութեան ձեռնարկով ծախու է

Մարսէյլի Սէն-Ժէրոմ հայաշատ կեդրոնին մէջ երկյարկանի տուն մը, 8 կտոր, արեւոտ սենեակներ, առաջին յարկի ամբողջ երկայնքը թէռաս. Ջուր, կազ եւ ելեկտրականութիւն. 300 ք. մ. պարտէզ՝ ընդարձակ հաւնոցով։ Գինը մատչելի։ Վճարումի դիւրութիւններ։ Դիմել՝ Stépan Méldonian, 14 Bld. Clair Isnard, St. Jérôme, Marseille։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ քոնֆէքսիոնի գործաւորուհիներ, գորսաժ, ռոպ, սփոր շապիկներ կարելու համար։ Ներկայանալ Juillotի 18 rue des Barres Paris (4)։

REXY CINEMA (Lyon)

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi

3—9 Ապրիլ

Երեկոները ժամը 8.30

Իսկ Հինգ. եւ Կիր. ցերեկ եւ գիշեր։

Le Roman célèbre

David Copperfield

Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք։

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ զեղչուած գինով։

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON

3 — 9 Ապրիլ

Առաւօտները ժ. 2.30ին երեկոները 8.30ին

Paulette Dubost

dans

La Rosière des Halles

Գիներ 5 եւ 7 ֆր. Location gratuite.

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ՝ զեղչուած գինով։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՍՐՏՈՒՆԵԱՆ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 5 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 5 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3082

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԿԱՐ ՏԵՒԵՑ ԲԱԽՏԱԽԱՂԸ

Զարմանազան պատմութիւններ շրջան կ'ընեն, բերնէ բերան եւ թաղէ թաղ, Ներգաղթի նոր յետաձգման առթիւ :

Լիազօրը ինքն էր որ հաղորդեց.— «Առաջին կարաւանին մեկնումի թուականը դեռ եւս որոշ չէ» :

Ինչպէս գիտել տուած էինք անցեալ անգամ, նոր դժուարութեանց խնդիրը կապ ունի ֆրանսական կառավարութեան հետ, եւ կը պարունակէ մանրամասնութիւններ որոնց վաւերականութիւնը դժուար է հաստատել : Իսկ արծարծումը՝ անօգուտ :

Որքան կրցանք ստուգել, Պ. Շահվերտեան մատնուած է անել մը, թէ ներքին եւ թէ արտաքին պատճառներով : Նիւթական — դրամական հոգէն զատ, կան բարոյական պատճառներ եւ մանաւանդ բուռն դժգոհութիւններ՝ արձանագրութեանց դէմ :

Կ'ըսեն թէ վերջնապէս մաղուած , «շնորհ»ի արժանացած են 1500 սաչափ տարագիրներ, որոնց մեծագոյն մասը շոգենաւ պիտի դրուի առաջին առթիւ, երբ դժուարութիւնները հարթուին :

Կ'ըսեն թէ յուսախաբներն ու դժգոհները բողոքած են առ որ անկ է, պղտորելով միտքերը :

Կ'ըսեն թէ շատ մը գաղթականներ կանխիկ դրամ վճարած ըլլալով հանդերձ, դուրս մնացած են վերջնական ցանկէն եւ անձնանուն նամակներ կ'ուղղեն լիազօրին :

Ամէն պարագայի մէջ, անախորժ մթնոլորտ մը, որուն դըժբախտ պատասխանատուները կը կազմեն «Հայաստանասէր»ները, —Հօկ, Վերաշինաց, Բարեգործական : Եւ Երեւանը :

Ապահովաբար այս փորձանքը նախատեսած չէր Պ. Շահվերտեան, երբ գործի կը ձեռնարկէր տիրաբար, 1935 սեպտեմբերին, շրջապատուած՝ զանազան «սըմսար»ներէ եւ «ղօլաճ»ներէ :

Ամէն պարագայի մէջ, մենք սրտանց կը բաղձայինք որ աւելի երկար չտեւէր այս ողբերգութիւնը, եւ լիազօրը ճամբայ հանելով իր կազմած կարաւանը, կարենար անյապաղ վերադառնալ Երեւան :

Այսինքն պատեհութիւն ունենար ժամ առաջ եւ բանիւ բերանոյ Երեւանցիներուն հաղորդելու իր նոր փորձառութիւնը :

Ինչո՞ւ չըսել,— ներգաղթի լիազօրը ինքն ալ զոհն է քաղաքականութեան մը, որ կը տեւէ տարիներէ ի վեր եւ որուն դէմ այսօր լեզու ելած են մինչեւ իսկ «Հայաստանասէր»ները, այնքան երկերես եւ անարգ մարզանքներէ յետոյ :

Եթէ Պ. Շահվերտեան ընդունակ է որ եւ է խղճահարութեան, իրեն կ'իյնայ բացատրել Երեւանցիներուն, թէ պարզապէս հեգնութիւն է պարբերաբար արտասահման ղրկել զանազան լիազօրներ եւ ներգաղթ խաղալ առանց կանխորոշ ծրագրի, բոլորովին անվարի,— իբրեւ թէ բանուորներ վարձէին ագարակի մը կամ հանքի մը համար :

Ներգաղթը կ'ենթադրէ հիմնական ծրագիր եւ որոշ յանձնառութիւններ, որոնք ամէնէն առաջ կ'իյնան բուն իսկ խորհրդային իշխանութեան վրայ, եւ ոչ թէ զանազան «կոմիսար»ներու, Հօկի եւ մնացեալին վրայ :

Ներգաղթ՝ կը նշանակէ ոչ միայն նուազագոյն չափին վերածել տմարդի կաշկանդումներն ու մանուածապատ ձեւակերպութիւնները, այլ եւ ապահովել Արտասահմանի ազգ. իշխանութեանց գործակցութիւնը :

Եւ հասած ու անցած է ժամանակը, որպէսզի ներգաղթը դադրի շնորհաբաշխութեան խայտառակութենէն, վերստանալու համար իր բնական եւ տարրական հանգամանքը,— իրաւունք : Մանաւանդ որ, անոր կարօտէն կը տառապին բուն իսկ աշխատաւորն ու գիւղացին,— իրենց բառով «պրոլետարիատ»ը :

Այս հասկացողութեամբ միայն ներգաղթը կրնայ դառնալ բարիք ե՛ւ հայրենիքին եւ արտասահմանի համար :

Այդ պայմանով միայն կրնան դադրիլ այն տրտունջներն ու դառն արտայայտութիւնները, որոնք բռնած են հրապարակը :

Աւելորդ է, այս առթիւ, կրկին հոլովել սովորական բանաձեւը,— բնակարանի պակաս :

Իշխանութիւն մը որ տեղի – անտեղի կը պարծենայ տնտեսական յառաջուն վերելքով, «Սթախանովեան տեմպ»ով, մեծագումար վարկերով եւ անսպառ «պլան»ներով, իրաւունք չունի անձրկելու այսքան տարրական պահանջի մը առջեւ,— այն ալ 15 տարի վերջը :

Պարտականութեանց եւ պատասխանատուութեան բեռ մըն ալ կը ծանրանայ, անշուշտ, Արտասահմանի վրայ, որ դժբախտաբար կը ներկայացնէ խառնիճաղանճ կերպարանք մը,— տեսակ մը բաբելոն :

Ներգաղթի նոր ողբերգութիւնը թող դառնայ ազդանշան մը, վերագնահատման ենթարկելու համար ամբողջ հարցը, սկսելով Երեւանէն :

Այնտեղ պարտաւոր են մշակել հիմնական ծրագիր մը, համապատասխան տարեչափով եւ վարկով, այստեղ՝ հաւաքական ճակատ, բաղձանքներ յայտնելու եւ յանձնառութիւններ ստանձնելու համար :

Առանց այս հիմնական քաղաքականութեան, հետեւանքը պիտի ըլլայ նոր եւ աւելի դառն յուսախաբութիւն, իսկ ներգաղթը՝ պարզապէս ծաղրանկար կամ «ազգային վիճակախաղ» :

Զափէն աւելի երկար տեւեց բախտախաղը, արմատախիլ եւ աշխատաւոր բազմութեանց քթէն բերնէն բերելով տարրական իրաւունք մը,— դարձ դէպի երկիր :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԱՋԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽՈՍՏՈՒՄԸ ԵՒ ԴՐՈՒԱԾ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՆԳԼ. ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Ցանձնուած նամակներուն պատճէնները

Ուրբաթ օր շատ կարեւոր վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, դիւանագիտական բանակցութեանց եւ փոխադարձ աջակցութեան յանձնառութեանց մասին : Վիճաբանութիւնը բացաւ աշխատաւորական խմբակցութեան վարիչը, բացատրութիւններ պահանջելով սպայակոյտներու խորհրդակցութեանց մասին : Արտաքին նախարար Պ. Իտըն պատասխանելով եղած հարցումներուն, յիշեց թէ ապրիլ 1ին առաջին տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ֆոն Ռիպպէնթրոփի հետ, որ իրեն յանձնեց գերմանական կառավարութեան հակաառաջարկները : Ցետոյ շարունակեց.

— «Երէկ երկրորդ տեսակցութիւն մը ունեցայ Ֆոն Ռիպպէնթրոփի հետ եւ յայտարարեցի թէ Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը մինչեւ հիմա ժամանակ չունեցաւ նախնական քննութիւն մը կատարելու Պ. Հիթլէրի վերջին առաջարկներու մասին, բայց թէ մենք շատ կարեւոր կը նկատենք զանոնք եւ արժանի ուշադիր ուսումնասիրութեան : Այժմ անմիջական խնդիրն է վճռել այն ձեւակերպութիւնը որուն պիտի հետեւինք : Անշուշտ պիտի հաղորդակցինք միւս կառավարութեանց հետ, ինչ որ քիչ մը ժամանակ պիտի խլէ եւ կառավարութիւնը կը կարծէ թէ դադարի շրջան մը օգտակար է այժմ : Ես բացատրեցի Պ. Ռիպպէնթրոփի թէ ներկայ դժուարին կացութեան մէջ մեր նպատակը նոյնն է ինչ որ տագնապին սկիզբէն ի վեր, այսինքն ապահովել բանակցութեանց շարունակութիւնը, վերջնական կարգադրութեան մը յանգելու համար : Ես խնդրեցի ապահովութիւն տալ Գերմանիոյ վարչապետին թէ Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը չպիտի խնայէ իր ջանքերը, այս նպատակին համար : Միեւնոյն ատեն, պարտաւորուեցայ չեշտել թէ բրիտանական կառավարութիւնը մասնաւորաբար սփոփողական կոչ մը ուղղած էր, որպէսզի Գերմանիա աջակցի փոխանցման շրջանին մէջ եւ թէ գերմանական պատասխանը չի համապատասխաներ մեր պահանջին : Ուրեմն, կը տեւէ տակաւին այն դժուարութիւնը զոր կը կրենք, վստահութեան զգացում մը հաստատելու համար,— էական պայման մը բանակցութեանց յաջողութեան համար :

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԱՋԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Նախարարը յետոյ տեղեկութիւններ հաղորդեց անգլիական, ֆրանսական եւ պելժիական կառավարութեանց միջեւ կատարուած խօսակցութեանց մասին, եւ չեշտեց թէ սպայակոյտներու խօսակցութիւնները կապ ունին միայն բանակցութեանց նախընթաց շրջանին հետ, զուտ մասնագիտական են եւ չեն աւելցներ Անգլիոյ պարտաւորութիւնները : Այս պարագաները ճշդուած են երկու նամակներով, ուղղուած՝ Լոնտոնի ֆրանսական եւ պելժիական դեսպաններուն : Պ. Իտըն կարդաց նամակները եւ շարունակեց.

— «Ինչպէս կը տեսնէ ժողովը, երեք անջատ խնդիրներ կը շօշափուին այս ծանուցագիրներով :

1.— Բացորոշապէս ճշդած եմ թէ այս նամակը մեզ պարտաւորութեան տակ կը դնէ միայն այն ատեն երբ ձախողի բանակցութիւնը : Ժողովը կը տեսնէ արդէն որ ուշադրութիւն հրաւիրած եմ գերմանական կառավարութեան վերջին առաջարկներուն վրայ :

2.— Երկու դեսպաններուն հաղորդուած է թէ Ն. Վ. կառավարութիւնը տրամադիր է արտօնելու ընդհ. սպայակոյտներու խօսակցութիւնը :

3.— Ճշտած եմ թէ ընդհ. սպայակոյտներու խօսակցութիւնները չեն կրնար շահակից պետութիւններու որ եւ է մէկուն կողմէ տեղի տալ քաղաքական յանձնառութեանց, ոչ ալ որ եւ է պարտաւորութիւն՝ ազգ. պաշտպանութեան մասին :

Ինչպէս կը տեսնէ երեսփ. ժողովը, առաջարկած ենք որ ընդհ. սպայակոյտներու ներկայացուցիչները գումարուին Լոնտոնի մէջ : Ֆրանսական եւ պելժիական կառավարութիւնները այս մասին ալ հաւանութիւն յայտնած են : Որ եւ է թուական չէ որոշուած գումարման համար, բայց ժողովը տեղի պիտի ունենայ անմիջապէս որ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնուին : Այս խօսակցութիւնները չեն կրնար որ եւ է ձեւով վնասել այն կարգադրութեան որուն կը յուսանք հասնիլ :

Աշխատաւորական վարիչը հարցուց թէ ապահովութեան զգացումը աւելի չի՞ զօրանար, եթէ կառավարութիւնը ջանայ ծրագրուած կարգադրութեան մասնակից դարձնել Ազգաժողովին բոլոր անդամները, ոչ թէ միայն Լոքառնոյի դաշնակիցները : Պ. Իտըն պատասխանեց թէ համամիտ է յայտնուած տեսակէտին :

Լոյտ Ճորճ ծանրանալով զինուորական խօսակցութեանց վրայ, հարցուց թէ նախարարը կրնա՞յ ապահովութիւն տալ երեսփ. ժողովին եւ ամբողջ երկրին թէ զինուորական ծրագիրներէն որ եւ է մէկուն գործադրութիւնը չի նախատեսուիր այն տեսուր պարագային երբ ձախողին բանակցութիւնները, մինչեւ որ գերմանական զօրքը յարձակում չկատարէ ֆրանսական կամ պելժիական հողին վրայ, այսինքն մինչեւ որ իրական արշաւանք մը տեղի չունենայ Ֆրանսայի կամ Պելժիոյ դէմ : «Այո՛», պատասխանեց Պ. Իտըն :

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՑԱՆԴՈՒԳՆ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՈՒՀԻՆ, Էմի Մոլիսըն, որ Լոնտոնէն ճամբայ ելած էր դէպի Քէյփթաուն, վար իջաւ Օրանի մէջ : Օդանաւը ջախջախուած էր, բայց ինք անվնաս մնաց :

ԱՒՍՏՐԻՈՅ զինուորութեան վերահաստատման առթիւ, Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները կը սպառնան չեղեալ հռչակել Փոքրամասնութեանց վերաբերեալ դաշնագիրները :

ՍԹԱԽԱՆՈՎԵԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ԴԷՄ դժգոհութիւնը կ'աճի Խ. Միութեան մէջ եւ բազմաթիւ մահափորձեր կը կատարուին, համաձայն զանազան թերթերու տեղեկութեանց :

ԻՆԸ ՏԱՐԵԿԱՆ ԼԱԿՈՏ ՄԸ, Պոստոյի մէջ, սպաննեց իր քոյրը, չորս տարեկան, հրացանը ուղղելով անոր դէմ :

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԿՈՆՏԱՐ ՔԱՂԱՔԸ ՈՐ ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՁԵՌՔԸ ԱՆՑԱՒ ԵՒ ՈՐ ՑԱՑՏՆԻ Է ԻՐ ՓԱՌԱՒՈՐ ՊԱԼԱՏՆԵՐՈՎ

ԱՆԳԼԻԱ ՊԻՏԻ ՕԳՆԷ, ԵԹԷ...

Պ. Իտընի կողմէ Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանին յանձնուած նամակը կ'ըսէ.—

«Համաձայն 1936 մարտ 19ի առաջարկներուն, արտօնուած եմ պաշտօնական հաւաստիք տալու ձեզի որ՝ եթէ ձախողի այսպէս առաջադրուած կարգադրութիւնը, Ն. Վ. կառավարութիւնը

1.— Անմիջապէս պիտի ուսումնասիրէ, համախորհուրդ ձեր եւ պելժիական կառավարութեանց հետ, անհրաժեշտ միջոցները, նոր կացութեան հանդէպ :

2.— Անմիջապէս օգնութեան պիտի հասնի ձեր կառավարութեան, համաձայն Լոքառնոյի դաշինքին, այն բոլոր միջոցներով որ պիտի որոշուին համախորհուրդ :

3.— Ձեզ պիտի առնէ, ի փոխարէն ձեր (եւ պելժիական) կառավարութեան փոխադարձ հաւաստիքներուն եւ համախորհուրդ անոր հետ, իր տրամադրելի բոլոր գործնական միջոցները, երաշխաւորելու համար ձեր երկրին ապահովութիւնը՝ յարձակման մը դէմ :

4.— Այս առաջադրութեամբ, պիտի հաստատէ կամ շարունակէ շփումը մեր երկու երկիրներու ընդհ. սպայակոյտներուն, ինչպէս նախատեսուած է Լոնտոնի համաձայնութեան Գ. հատուածով :

5.— Ասկէ զատ, յետագային պիտի ջանայ Ա. Դ. Խորհուրդին մէջ ապահովել բանաձեւումը բոլոր նպատակայարմար յանձնարարութեանց, պահպանելու համար խաղաղութիւնը եւ միջազգային օրէնքը :

Պ. Իտընի երկրորդ նամակը կը յիշեցնէ թէ սպայակոյտներու խօսակցութեան վերաբերող նամակին յանձնումէն երբեք չի հետեւիր թէ բանակցութիւնները ձախողած են : Եւ կը կատարէ ուրիշ ճշդումներ որոնց մասին խօսած է իր ճառին մէջ (տես անդին) :

Ֆրանսական դեսպանը յայտնելով երկու նամակներուն ստացումը, յանուն իր կառավարութեան կը հաստատէ գոյացած համաձայնութիւնը եւ կ'ընդունի խօսակցութիւնները Լոնտոնի մէջ կատարելու առաջարկը :

*** Վերջին լուրի մը համաձայն, Ֆրանսա սկզբունքով պիտի պահանջէ որ արգիլուի գերմանական ամրութեանց կառուցումը Հռենոսի շրջանին մէջ :

ՖՐԱՆՍԱ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ ԿԸ ՄՇԱԿԷ

Եւրոպական խորհրդաժողով մը այս առթիւ

Ֆրանսական կառավարութիւնը կը շարունակէ ուսումնասիրել Հիթլէրի յուշագիրը, միեւնոյն ատեն առանձին ծրագիր մը մշակելով, իբրեւ պատասխան : Երեք օրէ ի վեր վարչապետը, արտաքին նախարարը եւ Պ. Փօլ Պօնքուր զբաղած են այս հարցով : Իրենց կ'օգնեն Լոնտոնի, Պերլինի, Պրիւքսէլի եւ Հռոմի դեսպանները, որոնք Փարիզ հրաւիրուած էին մասնաւորապէս : Ֆրանսական ծրագիրը պիտի հիմնուի հաւաքականապահովութեան սկզբունքին եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին վրայ եւ նախարարական խորհուրդին վաւերացման պիտի ենթարկուի երկուշաբթի օր : Ժողովին պիտի մասնակցի նաեւ հանրապետութեան նախագահը : Այս ծրագրին հետ զուգընթաց, կառավարութիւնը հրաւիրագիրներ պիտի ուղղէ Լոքառնոյի դաշնակիցներուն, նոր ժողով մը գումարելու համար յառաջիկայ չորեքշաբթի օր, Լոնտոնի կամ Պրիւքսէլի մէջ : Կ'ըսուի թէ անգլիական կառավարութիւնը նախապէս ընդդիմացած է այս նոր ժողովին, առաջարկելով Զատիկէն վերջը ձգել, բայց Ֆրանսայի պնդումին վրայ, հաւանած է որ գումարուի յառաջիկայ չարթուան : Ֆրանսա կը նախընտրէ որ ժողովը գումարուի Պրիւքսէլի մէջ, բայց նկատի առնելով Անգլիոյ հանրային կարծիքին պառակտումը, աւելի յարմար կը նկատուի Լոնտոնը : Այս ժողովը տեղի ունենայ սպայակոյտներու խօսակցութիւններէն առաջ, որ նոյնպէս Լոնտոնի մէջ պիտի կատարուին, համաձայն Պ. Իտընի առաջարկին :

Ֆրանսական շրջանակներու մէջ կը հերքեն այն կարծիքը թէ Ֆրանսայի խաղաղութեան ծրագիրը պատասխան մը պիտի ըլլայ Հիթլէրի յուշագրին : Ֆրանսա կը մշակէ վաւերագիր մը, ուր պիտի թուէ Գերմանիոյ օրինազանցութիւնները պատերազմէն ի վեր : Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ ֆրանսական ծրագիրը , որ պիտի հրատարակուի Լոքառնոցիներու ժողովէն վերջը, պիտի բաղկանայ երեք մասերէ : Առաջինը պիտի կազմէ ժխտումը Հիթլէրի քաղաքական առաջարկներուն, երկրորդը պիտի պարզէ Լոքառնոյի դաշինքին տրամադրութիւնները, որոնց կառչած կը մնայ Ֆրանսա, իսկ երրորդը՝ նախագիծ մը համեւրոպական խորհրդաժողովին համար, որ պիտի հրաւիրուի ամառը, եւ որուն նպատակը պիտի ըլլայ լուծել բոլոր առկախ հարցերը, եւ ապահովել երկարատեւ խաղաղութիւն մը : Կ'ըսուի թէ Լոնտոն եւ Պրիւքսէլ հաւանութիւն յայտնած են այս ծրագրին, թէեւ անգլիական կառավարութիւնը ֆրանսականէն տարբեր կարծիք ունի կարգ մը հարցերու մասին : Իտալիոյ դիրքը միշտ անորոշ է, քանի որ Մուսոլինի կը մերժէ որ եւ է գործակցութիւն, ցորչափ չեն վերցած պատժական տնօրինութիւնները : Ֆրանսական մամուլը անհրաժեշտ կը գտնէ անգլօ-իտալական համաձայնութիւն մը, իբրեւ նախապայ-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԵՐԷՆ ՍՈՐՎԻՆՔ

Սրտի մեծ խոնարհութեամբ մը կ'ուզեմ հրապարակաւ խոստովանիլ մեղքս: Մինչեւ վերջերս, չէի գիտեր թէ որչափ ճոխ է մեր լեզուն եւ որչափ յանցապարտ ենք մենք անոր հանդէպ:

Անիմաստ սնափառութեամբ մը կը կարծէի թէ հայերէն գիտեմ, քանի որ ուսուցիչ ունեցած եմ Պ. Ց. Ալիքսանեանը, եւ Սիպիլի անթերի «Թանգարան»ներէն սորված եմ հայերէնս: Ցետոյ, գոլէճի շրջանին, հայերէնս շարունակած եմ Պ. Արմենակ Բարսեղեանին հետ Մեղրագետի, Հայ Գրողներու եւ մանաւանդ անմոռանալի Եղիշէի «Վարդանանց»ի միջոցաւ:

Ի՞նչ ունայնամտութիւն:

Վերջերս միայն, երբ իր [illegible] ժամանց հայերէնէ հայերէն [illegible]ններ կը թղթատէի պա[illegible]ներուս, յանկարծ գիտակ[illegible] 5 աւելի օտար բառեր գիտէ[illegible]ն հայերէն: Պոլսուհիի հմայքներէս մէկը նկատեր էի զուտ պոլսական բացատրութիւնները «խըյա՛խ», «ճանըմ», «չէ՛, իշտէ աստնկ չէ եղած», «պօ՛չ լաֆ» եւ դեռ ի՜նչ գիտնամ: Ծանօթներէ իմացեր էի կերակուրի այլանդակ անուններ,— իշկէմպէ չօրպասի, տօլմա, տալախ, որոնք բոլորն ալ մաս կը կազմեն հարկաւ մեր հողեղէն անձին: Աղջնակի միամտութեամբ եւ զարմանահար՝ պզտիկ աչուկներս բացի երբ տեսայ թէ այդ բոլորին համապատասխանող բառեր ունինք եւ բացատրութիւններ: Ու ինչքան աւելի նուրբ, աւելի ազնուական, աւելի յատուկ մեր ցեղին:

Ցիշեցի թէ սրտնեղութեամբ լուռ կը մնայի երբ գաւառացի պանդուխտները, կամ նոր բառով աքսորականները, թուրքերէն կը խօսէին ինծի հետ: Ցաւ եւ տրտմութիւն կը զգայի, երբ երախաներու բերնէն իսկ թուրքերէն կը լսէի: Հոս, Սուրիոյ մէջ ծնած երախաներուն: Ցիշեցի թէ օր մը, Նիւ Եօրքի մէկ փողոցին մէջ, երբ երկու դեռատի կիներու թուրքերէն խօսակցութիւնը լսեր էի, մայթին վրայ արձանացեր էի իբրեւ զարհուրելի ոճիր մը տեսած մէկուն սարսափով: Աչքերուս պատկերացաւ անցեալ ամառուան չարչարանքս, երբ Սուք էլ Կարպի հրաշալի տեսարաններուն դիմաց, մեր ամարանոցէն քիչ հեռու, ամերիկեան վարժարանին մէջ օդափոխութեան եկած որբերուն թուրքերէն խօսակցութիւնը կը լսէի: Օր մը, ոճրային բնազդներով լեցուած, գացի այդ որբերուն հետ խօսելու.

— Ի՞նչու թուրքերէն կը խօսիք:

— Տիկին, հայերէն գիտենք, բայց տնօրէնուհին կ'ուզէ, կը ստիպէ որ թուրքերէն խօսինք:

Անգլիացի Միս Ֆրիյըրսընը այդպէս ինքնագլուխ կը գործէր, արհամարհելով 60.000 Հայերու տառապանքը: Իր կերցուցած հացին փոխարէն, Շիմլանի հայ որբերը պէտք է խօսէին թշնամի լեզուն, այն օրերուն իսկ, երբ Թուրքիոյ բոլոր հայ վարժարանները պարտադրուած էին թուրքերէնը նկատել որպէս կարեւորագոյն լեզու:

Ի՞նչ կրնայի ընել ես՝ Առաջնորդական, Կաթողիկոսական, Գաւառական, Քաղաքական, Հայրենակցական եւ Կրթական ու Հրատարակչական ուժերուն դիմաց: Երբ անոնք կը հանդուրժէին, հարկաւ բան մը գիտէին:

Իմ ցասումս խառնաւ յամառ ընդդիմութեան մէջ դէպի այդ որբանոցէն ելած պատանի ներկարար մը: Պատուոյ խոստում առի իրմէ որ հայերէն պիտի խօսէր, եթէ կ'ուզէր կօշիկներս ներկել: Անգամ մը փողոցին մէջ ձեռքակալեցի ճիշդ այն պահուն, երբ թուրքերէն կը հայհոյէր ընկերոջը:

— Քեզի չըսի՞ որ հայերէն պիտի խօսիս:

— Ներողութիւն, Տիկին, մոռցայ: Խօսք կուտամ, ալ թուրքերէն հայհոյանք իսկ չընել:

Ցիշեցի, նաեւ, Զանասիրաց Միութեան քարտերը: (Կէս մը բողոքական պատանիներ եւ աղջնակներ են այս Միութեան անդամները, բոլորն ալ լաւ խմբէ): Անոնք կը շրջին հայկականփրանաքաղաքին մէջ եւ կը ցրուէին իրենց նշանախօսքը՝ «Հայերէն խօսինք»: Ո՞վ պիտի ստիպէր այդ իբրաւ կոյր կողքի սեղմուած տուներու բնակիչները: Այդ մատաղատի պատանիներն ու աղջնակնե՞րը: Ոչ թէ հայերէն չեն խօսիր հոն չատերը, այլ իրենց փողոցին անուններն՝ իսկ թուրքերէն դրած են, եւ իրենց հետ յարաբերող բոլոր տեղացիներուն իրենք կը ստիպեն թուրքերէնը:

— Այսքան տարի թուրքը մեզի տիրեց, բաւ օր մը ազգովը արար խմբագիր մը, եւ մենք թուրքերէն չսորվեցանք: Ընդհակառակն, թուրքը ինք սովորեցաւ արաբերէն սորվիլ: Եա՞ Ալլահ, իրաւ որ տարօրինակ ազգ էք դուք: Մեր ժողովուրդը հիմա աւելի թրքասէր է քան առաջ եւ ... թուրքերէն սորվեցաւ, խօսք չէ:

Կարմրած ականջներով մտիկ կ'ընէի եւ կը մտաբերէի Աոնուալ գիւղի (Պոլիս) մեր տան դիմացի յոյն fofo-ն որ ամէն օր, առանց չուարելու «Քալիմէրա» կ'ըսէր մեր ժպտուն «Պօնժուռ»ին փոխարէն: Օր մը, բոպէ մը չեղաւ որ մոռնար:

Այսպէս, վերէն կը նայէի թրքախօսներուն վրայ, մինչեւ որ գիտակցեցայ թէ ես ինքս ալ նուազ չեմ դաւած մեր հրաշալի լեզուին: Հիմա, ամէն օր, Պէյքրայի հէքեաթային հովիտին դէմ բացուող պատուհանիս մէջ ծալապատիկ նստած, գլանիկ մը շրթներուս, կը թղթատեմ բառարանները եւ ապշահար կը մնամ: Ի՜նչ մարգարիտներ, ոսկեքարեր, տպաւորութիւններ, հրակներ, սուտակներ, չի-կաքարեր, մեղեսիկներ, կարկեհաններ, չափիւղաներ, արեւակներ, պերողակներ, յուսնաքարեր, զմրուխտներ, յակինթներ, չողակներ, ադամանդներ: Կարելի է Անգլիոյ Մասի Թագուհին այդքան գոհարեղէն չունի: Հէքեաթի մէջ միայն կարելի է: Կախարդական համբոյր մը նման, ղողացող մատներով կը շօշափեմ հատ հատ այդ արքայական ճոխութիւնը եւ գիտակցում կը կրկնեմ «տեղայր մարգարիտ, տեղայր ոսկի»:

Ու մենք, անճաշակներս, ձգած այդ հարստութիւնը, գացած ենք փոխ առնել փնթի ազգի մը փնթի բառերը, կամ Սիպերիոյ խորերէն եկած եւ միայն 18րդ դարուն եւրոպականացած Ռուսերուն գերմանաբոյր բառերը, վիժած, փրանսակերպ բառերը ...աւտոմոբիլ, ռէակցիա, կուլտուրա:

Ապաշխարհութեան այս շաբաթներուն, լաւ կ'ըլլայ որ անկեղծ զղջումով մը ծեծենք մեր կուրծքը եւ առանց ամչնալու ըսենք.

«Վա՛յ մեզ, վա՛յ մեզ, վա՛յ մեզ,
Զորճ ասեմ եւ զորճ խոստովանիմ»:

Իր յանցանքը ընդունիլը առաջին պայմանն է զարգացած մտքին: Քիչ մը խոնարհ ըլլանք եւ մեծ անկեղծութեամբ մը սկսինք հայերէն սորվիլ: Նախ քան տուներէն եւ ճաշարաններէն դուրս փարենք թրքական այլանդակ անունները կերակուրներու:

«Բէչպալք»ը ըսենք խորոված: Ատոնց համար երկու բառերն ալ հաւասարապէս խորթ են եւ դժուարահնչիւն: Թող ճիգ ընեն եւ սորվին, ինչպէս մենք կը սորվինք իրենց դժուար բառերը: Կարոսը շատ աւելի նուրբ է քան Fէբէկիքը: Քաղիրթէ ապուրը աւելի ճաշակաւոր է քան «իշկէմպէ չօրպասի»ն:

«Ո՜, ի՜նչ գեղեցիկ բառ,»— ինչպէս կ'ըսէ Օտեանի Եփիմէն «Զարչըլը Արթին աղա»ին մէջ, խաչլամայի համար:

Առանց ծայրայեղութեան եւ լուրջ նպատակով մը ջանանք դտել մեր լեզուն: Քննադատելու մէջ առաջնակարգ տեղ կը բռնենք, բայց խոստովանինք որ մեր թշնամին մեզմէ աւելի ճարպիկ է: Ան ոչ միայն կը ջանայ մաքրել լեզուն օտարամուտ բառերէ, այլ եւ նոր բառեր կը հնարէ այդ մաքրագործումը աւելի արմատական դարձնելու համար: Նոյն իսկ, պեղումներէ գտնուած հին եւ մոռցուած բառերը կը հրամցնէ իբրեւ զուտ թուրքերէն: Իսկ մենք, մեր ունեցած հարստութեան տէրը չենք: Ալ ի՞նչո՞ւ կը վրդովուինք, երբ թուրք խմբագիր մը Բաբելոնի Բէլը դուրս կը հանէ իր չաստուածութենէն եւ «Թուրք օղլու Թուրք» կ'ընէ, ասոր եղբայր տալով նոյնպէս «Թուրք օղլու Թուրք» Հայկը, որ ըստ բանասէրներու նոյն անունով հայ նահապետի մը նախատիպարն էր եւ հաւանաբար չաստուածը հոյին: Ուրարտուն եւ Հայաստանը զուտ թրքական հողերու վերածող թուրք խմբագրին չափ ալ սրամիտ չենք: Մեր թերթերէն ոմանք անիմաստ բանալէճ մը եռակէն ինկած են, եւ Խրճ զիզիկս, Fուկին զիզիկդ կատակերգութիւնը կը ներկայացնեն հէք ընթերցողներուն, անհամ անվախճան: Ժամանակ է որ երկու «Զիզիկ»ները իրարու հետ ամուսնանան եւ տիրանան ճոյն ժառանգութեան, ինչպէս կ'ըսէ Զեւով իր թատերախաղին մէջ:

Իսկ ես պիտի թելադրէի «Ցառաջ»ին, որ իր գլխաւոր սիւնակներէն քառորդ մը տրամադրէ, եւ ամէն օր գէթ տասը հայերէն բառեր ներկայացնէ իր ընթերցողներուն, անոնց փոխարէնները կամ թուրքերէնը կամ անգլիերէնը դնելով: Դուցէ միւս թերթերն ալ լրջանան եւ ընդունին այդ մոռցուած ու անտեսուած հարստութիւնը:

Տարեվերջին կարելի է մրցում մը հաստատել ըստ գաղութի, միջնակարգի եւ մասնակցողներու: Մրցանակները շնորհել ամէնէն աւելի շատ հայերէն բառեր գիտցողներուն՝ տարիքի բաժանումներով:

Խանդավառութիւն ստեղծել իրականալի եւ լուրջ բաներու շուրջ ...

Ահա օրուան պահանջը:

ՍԵԶԱ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ [illegible]:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՐԴԻ ՎԻՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

(ՎԷՊԸ 18ՐԴ ԴԱՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ)

Բ.

Ժամանակակից ամէնէն արդիական վիպասաններէն Տիկին Վըրճինիա Ուլֆ իր «Տիկին Պրաունինկ եւ Պարոն Պէնէթ» գրքին մէջ կը քննադատէ երեք խուլըրթեան վիպասանները: Զանոնք գտնելով հանդերձ տաղանդաւոր՝ կ'ըսէ.—Ի՜նչ տարօրինակ գիրքեր գրած են անոնք: Կարելի՞ է արդեօք գիրք կոչել, որովհետեւ այնպիսի անկատարութեան եւ դժգոհութեան տպաւորութիւն մը կը թողուն: Այդ գիրքերը լրացնելու համար կարծես պէտք է կամ ընկերութեան մը անդամագրուիլ եւ կամ չէք մը ստորագրել: Խուլըրթեանները չեն հետաքրքըրուիր անձերով իրենք իրենց համար, ոչ ալ գիրքով ինքն իր արժէքին համար, այլ դուրսի բանով մը ... Առնոլտ Պէնէթ մէջն է իր գրքին, սակայն ան ալ ինչ մանրամասն նկարագրութիւններով կը դառնայ իր ստեղծած նկարագիրներուն շուրջ: Ներհայեցողութեան մէկ տող այսօր պիտի բռնէր այդ բոլորին տեղը»:

Եւ անգլիական վէպը վերստին փոխեց իր դիմագիծը: Մինչեւ հիմա, աւանդական թէքնիքն էր որ յեղաշրջման կ'ենթարկուէր, ժամանակակից վիպասանները յեղափոխութեան են— թարկեցին թէքնիքը եւ ոգին: Անոնք այսօր չեն հետաքրքրուիր անհատին եւ ընկերութեան յարաբերութիւններով, անհատին արտաքին գործունէութեամբ, ոչ ալ անոր միջավայրով: Անհատի արտաքին կեանքը կորսնցուցած իր նշանակութիւնը, վիպասանները կը կեդրոնանան անոր ներքին կեանքին շուրջ:

Զեն պատմեր դուրսի անցուդարձերը, վիպասան չեն, այլ վերլուծաբան: Հոգեվերլուծական մեթոտով կը գաբաղնահատեն անհատին ենթագիտակցական մտածումները եւ բնազդը:

Այս տեսակէտով անկարելի կը դառնայ հին թէքնիքի գործածութիւնը: Նոր վէպը պատմութիւն գրելէ չունի, պատմութեան հին հաստատուն կառուցուածքն մնացած է տուներու պէս բան մը:

Քանի ընկերութիւնը կայուն է, այնքան աւելի հնարաւոր է տեսնել անձերը իրենց ամբողջական կեանքով: Վիպասանը կրնայ գիտել անձ մը, ծնունդէն մինչեւ մահը, իսկ այսօրուան պէս յարայուզ ընկերութեան մը մէջ, անձի մը կեանքին մէկ մասը միայն կրնայ տեսնուիլ, եւ յաճախ վիպասաններն տուած մէկ օրուան կեանքէն կը վերակառուցէր ամբողջական կեանքի մը լրիւ պատկերը:

Վիպական դիպուածները չեն կազմուիր այսօր աւանդական իմաստով: Զկան այն սեւեռուն գաղափարները հետապնդող հաստատուն նկարագրով անձերը:

Մարդկային էութիւնը հիմերէն ցնցող, տիեզերական այն զգացումները ինչպէս ուժեղ սէրը, փառք նախանձ եւն., որոնք ճակատագրի նման խաղալիկ կ'ընէին անձերը իրենց ուժականութեան շնորհիւ եւ իրենցմով կը կառուցանէին վիպական հերոս մը՝ հազիւ թէ կը ցնցեն մարդը ժամանակակից վէպին մէջ: Հերոսը պարպըւած բառ մըն է. կայ միայն կեդրոնական անձնաւորութիւն մը:

Ժամանակակից վիպասանն ալ կը ստեղծէ նկարագիրներ, որոնք աւելի չատ մարդու կը նմանին քան գաղափարներու: Եւ այս տեսակ անձերու վէպ մը իր հանդարտ ընթացքով կը վերջանայ ամառնային խաղաղ օրուան մը հանդիսաւոր վերջալոյսին նման, փոխանակ փոթորկալից օրուան պայթուած կամ մռայլ վախճանին ինչպէս հին վէպի մէջ:

Ժամանակակից ամէնէն ինքնատիպ վիպասաններէն մէկը՝ Ճէյմս Ճոյս իր հռչակաւոր վէպին Ulyssis (հիւսուած Հոմերոսի Ոդիսականին վրայ) մէջ գործել կուտայ մարդու ենթագիտակցական աշխարհը: Վէպը 800 մեծադիր էջերէ բաղկացած, մարդու մը՝ Լէօփոլտ Պլումի, 24 ժամուան կեանքի արձանագրութիւնն է, բաժնուած դրուագներու: Օրը նման է Պլումի միւս բոլոր օրերուն եւ սակայն մարդուն առօրեայ կեանքը ինչքա՜ն ճոխ է: Բացի արտաքին դէպքերէն, երբ ան ներկայ կ'ըլլայ յուղարկաւորութեան մը, կ'այցելէ թերթի խմբագրութեան, կ'երթայ ճաշի, հիւանդանոց ծնունդի մը առթիւ եւն., ընթերցողը հանդիսատես է անոր ենթագիտակցական մտածումներու հարուստ գործունէութեան: Ներքին մըտածումը ցոլացնելու համար Ճէյմս Ճոյս կը գործածէ ներքին կամ լուռ մենախօսութիւնը:

Ընթերցողը հազիւ թէ կարենայ գաղափարներու յարակցութիւն ստեղծել այն ներքին մենախօսութիւններէն որ կ'ունենան վէպին անձերը:

Ենթագիտակից միտքը անսանձ կը խօսայ ու կ'ըսէ Տիկ. Պլումի բերնով այնպիսի բաներ, որոնք չեն արտաբերուած մինչեւ այսօր վէպերու մէջ, նման յանդուգն նկարագրութիւններով: «Ոդիսեւս»ը հրատարակուած է Փարիզի մէջ եւ արգիլուած՝ Անգլիա:

Խզելով աւանդական բոլոր տեսակի կապերը, Ճոյս կը ջանայ ստեղծել վէպի այնպիսի նոր արուեստ մը, որ հարազատօրէն ցոլացնէ արդի մարդու գիտակից եւ անգիտակից պատկերը: «The Portrait of an artist as a young man» գրքին մէջ կ'ըսէ.— «Ողջո՜յն ով կեանք, միլիոներորդ անգամն ըլլալով ես կուգամ դիմագրաւելու իրականութեան փորձը եւ հոգւոյս դարբնոցին մէջ դարբնելու իմ ցեղիս անստեղծ գիտակցութիւնը»:

«Ոդիսեւս»ի մասին քննադատները խիստ տարակարծիք են: Պաշտպաններ գլխաւորութեամբ Սթիւըրթ Կիլպըրթի, կը բարձրացնեն գիրքը եւ կը կոչեն արդիական դիւցազներգութիւն մը, գրականութեան կոթող մը: Իսկ ուրիշներ Ճէրրըտ Կուլտ կը գտնեն վէպը նոյն իսկ անհասկնալի: Ճէյմս Ճոյս կը մնայ արդիական ամէնէն հետաքրքիր դէմքերէն մէկը, Օսքար Ուայլտի նման արուեստի ու կեանքի մասին ինքնատիպ մտածողութիւններով հարուստ:

ՄԱՆՆԻԿ ՄԽՍԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Պատկերներ գաղթականի կեանքէն

ԹԱՂՈՒՄԻ ԴՐԱՄ ՉՈՒՆԻՄ

Պատահմամբ չէր որ հանդիպեցայ բանուոր Սիսակին:

Անցեալ տարի էր, ծովափին վրայ կը կառուցուէր քարեղէն նոր ընկերութեան մը մթերանոցը: Շինութեան ձեռնարկուն էր ռուսական անունով հայ երկրաչափ մը, որ հակառակ տարագրումի իր միտումներուն, կ'ապրէր Հայը ոչ թէ իր արտաքին շարժումներուն, փիզիքական որոշ գիծերուն մէջ, այլ իր հոգւոյն խորը, ապացոյց որ իր բոլոր գործաւորները Հայերէն եւ անոնց կը ստիպէր հայերէն խօսիլ: Ահա այս գործաւորներուն մէջն էր Սիսակը, որուն հետ չեմ գիտեր ինչու աւելի մտերիմ կապ մը հաստատեցինք:

Ո՞ր սիրտ ունեցողն է որ, երբ նայի այդ քառասուն զոյգ հուժկու բազուկներուն, չպիտի ուրախանայ, հիացյանք, խօսեցուցինք իրենց անցեալէն: Բոլորն ալ գիւղացիներ են, դաշտի, կալի, տան ու գրան տէր, հաւատափառական, թէթեւէ խարխուլ տնակի մը կարօտ:

Այդ օրը Սիսակ տխուր էր: Ձմրան օրերուն ծովուն հորիզոնէն կախուած սեւ ու գորշ ամպերուն գոյներուն չափ տխրութիւն մըն էր որ կ'ուրուագծուէր իր դիմագծին վրայ:

— Ի՞նչ ունիս Սիսակ, այսօր բարի լոյսդ ալ մոռցար:

— Ոչինչ, Պարոն:

Իր «ոչինչ»ը սեւ ծածկոց մը, իր ձայնին շուրջ ներքին փոթորիկ մը կը մատնէր:

— Ըսէ ի՞նչ ունիս, թերեւս օգտակար ըլլամ:

Սիսակ առանց պատասխանելու, թին աւելի խորը խրեց աւազին եւ բակաւ աշխատիլ: Անցան վայրկեաններ: Լուռ էի ես: Լուռ էր նաեւ ինք: Այդ մարմնեղ հսկան, որ սովորաբար անհոգ կ'երեւէր ու իր զուարճախօսութեամբ իր եւ ընկերներուն աշխատանքի յոգնութիւնը անզգալի կը դարձնէր, այդ օրը կարծես կը պզտիկնար, ինքն իր մէջ կը քաշուէր, կը փոքրանար ինչպէս լեռ մը:

Վայրկեանները կը սահէին: Գամուած կը մնայի: Սիսակ առանց աչքերը վերցնելու արագ արագ աւազը բահով թի ... կը լեցնէր: Երկու բանուորներ բերը քշեցին ու տարին: Սիսակ եւ աշխատանքի անբաժան ընկերը, Մեսրոպ, մինչեւ «...»ին վերադարձը ժամանակ ունէին խօսելու, ուստի թիերը մէկ կողմ դրին եւ աւազին վրայ երկնցան:

— Մեսրոպ, ի՞նչ ունի Սիսակը:

Մեսրոպ չլսելու տարաւ հարցումս: Սիսակ քիչ մը դանդաղելէն ետք, գլուխը բարձրացուց ու պատասխանեց:

— Պարոն, ինչո՞ւ կ'ուզես անպայման իմանալ պատճառը տրտմութեանս մը որ թերեւս քու ալ սրտիդ թախիծ տայ: Բայց քանի որ կը պնդես մտիկ ըրէ.

— «Ամուսնացայ ասկէ հինգ տարի առաջ, Պաղերի որբուհիներէն մէկուն հետ: Այն ատեն քիչ չատ ձեռքս կար, ընտանիքս սպասուհի եղած ըլլալով բաւական խնայած էր, ուստի մեր ամուսնութեան առաջին տարին լաւ անցուցինք: Մեր այդ լաւը կէս ունեցաւ, երբ ունեցանք մանչ զաւ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՑԻՄԱՐԱՆՈՑ ԵՒՐՈՊԱՆ

Անցեալ շաբթու ժամադրուած էի Նիկողոս աղային հետ, սակայն երեք օր հիւանդ պառկած ըլլալով չկրցայ յարգել խոստումս: Նիկողոս աղա շիշ մը «փէրնօ» թեւին տակ եկաւ հիւանդտեսի ու ըսաւ.

— Զեմ զարմանար հիւանդ ըլլալուդ, քանի որ Եւրոպայի մէջ կ'ապրիս: Ամբողջ Եւրոպան հիւանդանոց մըն է: Աւելի ճիշդ պիտի ըլլայ ըսել յիմարանոց մը:

Ես 39 աստիճան տաքութեան մէջ էի երբ յանկարծ բարձրացայ դէպի 40 աստիճանի: Ըսի՝

— Կը բողոքեմ: Պատիւ ունի Եւրոպան: Ցարգանքով խօսէ Եւրոպայի մասին ու մի մոռնար որ ան ստեղծեր է բարձրագոյն քաղաքակրթութիւն մը եւ դեռ ունի մեծամեծ հանճարներ՝ ինչպէս Ֆրոյտ, Պէրկսոն, Այնշթայն, Վալէրի, Վորոնով եւ Նիկողոս աղա...

— Խոնարհաբար կ'ընդունիմ հանճար մը ըլլալս: Սակայն մենք հանճարներս մատի վրայ կը համրուինք: Մենք Եւրոպայի խելօքներն ենք, այսինքն հիւանդանոցին բժիշկները ...

— Իմ թուած անձերս բոլորն ալ բժիշկ չեն:

— Կէսը բժիշկ, միւս կէսն ալ դեղագործ, փոխարէնաբար ... Հիմակ այլեւս անցնինք օրակարգին: Ժամադրուած էինք կնքելու համար գալիք պատերազմը: 1914էն մինչեւ 1918 տեւող պատերազմը ունի բազմաթիւ անուններ.

— Համեւրոպական պատերազմը,
— Մեծ պատերազմը,
— Ընդհանուր պատերազմը,
— Համաշխարհային պատերազմը:

Ի՞նչպէս պէտք է կոչել ապագայ պատերազմը: Զաւակը ծնած պէտք է պատրաստել անունը: Ինչպէս կը տեսնուի, մեծագոյն բառերը գործածուած են որակելու համար մեծ պատերազմը, հիմա ի՞նչ բառով կարելի է կնքել գալոց պատերազմը: Ի՞նչ անուն կ'առաջարկես:

— Ե՞ս ... վայրկեան մը սպասէ ... գաղափար մը կայ մէջս ... Պէտք է այդ գաղափարը սա 39 աստիճան ջերմութենէն հանեմ ... յետոյ զայն ձեւաւորեմ ... յղեմ ու կնքեմ ... եւ ըսեմ ...

— Ուրեմն մինչեւ քու հանելդ, ձեւաւորելդ, յղելդ, կնքելդ ու ըսելդ ես կրնամ կենացդ «փէրնօ» մը խմել...

Նիկողոս աղա մէկ տեղ երկու բաժակ խմեց, ծխեց քանի մը գլանիկ ու քրմական համբերութեամբ սպասեց պատասխանիս:

— Նիկողոս աղա ...

— Պատրաստ եմ լսելու:

— Ապագայ պատերազմը երկու բառով կարելի է կնքել: Բառին մէկ հատը թող իր անունը ըլլայ, իսկ միւսն ալ մականունը ...

— Ըսէ՛, ուրեմն ...

— Հայակերներու իբերակերութիւնը:

Նիկողոս աղա սահմռկեցաւ: Իր դէմքը ճմրթկուեցաւ եւ ապա պաղելով քարացաւ: Քանի մը վայրկեան վերջ իր առաջին շարժումը եղաւ ձեռքը երկարել «փէրնօ»ի շիշին եւ գաւաթ մը Fս խմել՝ մրմնջելով.

— «Հայակերներու իբերակերութիւնը»:

— Կարծիքդ, Նիկողոս աղա:

— Բարեկամս, քառասուն աստիճան ջերմութեան մէջ կամ կը զառանցես եւ կամ, ինչ որ նոյնն է, բանաստեղծութիւն կ'ընես: Ո՞ր ազգը գալիք պատերազմին իբրեւ անուն կրնայ ընդունիլ այդ քու «հայակերներու իբերակերութիւն»դ: Եւ յետոյ, ազգային արժանապատուութիւն չունի՞ս: Ո՞վ ըսաւ թէ հայ ազգը կերուած ազգ մըն է: Հայ ազգը փիւնիկ թռչունն է: Ու ատ թռչունին միսը չուտուիր: Հայ ազգը կերուող կամ խմուող ազգ չէ, ընդհակառակն ուտող խմող ազգ է: Ատոր համար կրցեր է ապրիլ: Ամբողջ կենսատարը է մեր ցեղին ոգին: Բան ըսէ որ բանի նմանի: «Հայակերներու իբերակերութիւն»ը «բանջարակերներու մսակերութեան» պէս բան մըն է:

— Բան մըն ալ դուն առաջարկէ ուրեմն, Նիկողոս աղա, «ձիւթ մըն ալ դուն ծամէ»:

— Ես կ'առաջարկեմ երկու անուն: Գալիք պատերազմը կամ պէտք է կոչել վերջին պատերազմը կամ յիմարանոցի պատերազմը: «Վերջին պատերազմ» անուանումը տեսակ մը բարեմաղթութիւն է, որպէսզի ալ ուրիշ պատերազմ տեղի չունենայ, իսկ «Ցիմարանոցի պատերազմը» պարզապէս ըսել կ'ուզէ որ եղածը խենթերու գործ պիտի ըլլայ, քանի որ ոչ ոք բան մը շահելիք ունի գալոց պատերազմէն: Ասկից զատ, այժմէն «Ցիմարանոցի պատերազմ» անուանենք գալիքը որպէսզի խուսափին անկէ ...

— Հապա ազգերը, առանց պատերազմի ի՞նչպէս պիտի կարգադրեն իրենց վէճերը:

— Ո՞ր պատերազմն է որ վէճ մը կրցած է կարգադրել: Վէճերը կարելի է կարգադրել պարզապէս փէրնօ խմելով ...

— Շատ հեռացած ես լրջութենէ ...

— Ընդհակառակն ոչ մէկ ժամանակ այսքան չեմ մօտեցած լրջութեան: Կը կրկնեմ՝ ամէն կաղ ու կռիւ կարելի է կարգադրել փէրնօյով, որ կը նշանակէ սիրով, բարեկամութեամբ, հասկացողութեամբ: Փոխանակ քաղաքական հարցերը տանելու Ազգերու Դաշնակցութեան եւ կանաչ սեղաններուն վրայ, թող զանոնք բերեն Ազգերու ըմպողներուն եւ փէրնոյի սեղաններուն: Եթէ Եւրոպան յիմարանոց չըլլար՝ կը լսէր իմ պատգամս: Այս աշխարհամասը յիմարներու տիրապետութեան ներքեւ է: Եւ միշտ յիմարները կ'ըլլան ազդեցիկ, տպաւորող եւ առաջնորդ: Ինչպէս կ'ըսէ ժողովրդական առածը.— «Խենթը հորը քար նետեց, հազար խելօք չկրցան հանել»: Հիմա միլիոնաւոր խելօքներ չեն կրնար հանել հորը նետուած քարը, որպէսզի անով քարկոծեն խենթը: Այս խենթերը ուժեղ անհատականութիւններ են, դժբախտաբար:

Ոչ մէկ բժիշկ չէ կրցած խենթ մը խելօքցնել, սակայն խենթերը բազմաթիւ բժիշկներ խենթեցուցած են:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՄԵՆԱՓՈՔՐ ԳԻՒՂԸ

Մարտ 8ին կատարուած մարդահամարէն հասկցուեցաւ որ Ֆրանսայի ամենափոքր գիւղն է Մօրթօ որ [illegible] Մարնի մէջ կը գտնուի: Այս գիւղը իբր բնակիչ 3 հոգի միայն ունի:

մը: Այդ ատեն էր Լապաչցիներուն կայանին մէջ տախտակէ տնակ մը ծախու առի, տուն տեղ կոկեցի եւ ապրեցանք: Ունեցանք մեր երկրորդ զաւակը՝ աղջիկ: Ասոր եղած ատեն ձմեռ էր, հով ու փոթորիկ, անձրեւ ու հեղեղ, ջուրը մինչեւ կոճիկներդ ցեխ, վերը անձրեւ, հովը ամէն ծակէ ներս կը խուժէր իր լալկան սուլոցով: Ահա այդ օրերուն էր որ երեխան աշխարհ եկաւ ու շատ չանցած ցաւ առաւ ու մեռաւ: Խիղճս հանդարտ է անոր մահուան հանդէպ, դրամ ունէի բժիշկ բերի, դեղ գնեցի, պէտք եղած խնամքը տարի եւ երբ մեռաւ՝ բոլոր ծախքերը ես հոգացի: Խիղճս հանդարտ է: Անկէ ասդին կ՚ապրինք դէշ աղէկ, օր մը երկայն, օր մը կարճ, որովհետեւ գործերը պակսեցան, օրավարձքերը ամնցան եւ ասոր վրայ ժամանակ մըն ալ հիւանդ պառկեցայ: Ներսը եղածը հատնելէն ետք, խանութպաններուն տետրակներն ալ սկսան լեցուիլ: Աղէկնալէս ի վեր կ՚աշխատիմ թէ պարտքս վճարել եւ թէ օրը օրին ապրիլ: Ահա այս նեղ օրերուն է որ տղաս հիւանդացած է: Առջի օր պարտք ըրի, ճար ըրի բժիշկ մը բերի, դեղ մը տուաւ, ասեղ մըն ալ գրեց, դեղը գնեցի, իսկ ասեղին դրամ չըմնաց: Երէկ երեկոյ տուն դարձիս արթուն էր, ականջն ի վար կանչեցի, աչքերը բացաւ, ինծի նայեցաւ, նորէն գոցեց — չճանչցաւ: Գիշերը խո՛ր կը տքար, առաւօտուն քիչ մը լաւ կ՚երեւար, ըսի գործի չերթամ, բայց չէ՞ որ տունը նստելով թերեւս այս գործէս զրկուէի ու աւելի ... աւելի.. Տղաս, Պարոն, մինչեւ երեկոյ չապրիր»: Յետոյ գլուխը կախեց, ձեռքերը դէմքին բռնեց եւ աւազին մէջ թաղեց: Կուլա՞ր: Չեմ գիտեր: Ծուարած, մխիթարանքի բառ մը, խօսք մը կը փնտռէի, բայց անճրկեցայ, ինչ որ գիտէի այդ նիւթին շուրջ, ասդիէն անդիէն լսածս մոռցեր էի:

— Միակ, ի՞նչ ընենք, ճակատագիր է:

— Կը ցաւիմ, Պարոն որ ճակատագրին կը հաւատաք: Այդ բառը մեր օճախը քանդեց: Զարկին ու ձգեցին, ըսին՝ ճակատագիր է, առին, գրաւեցին տուն ու տեղ եւ աքսորեցին, ըսին՝ ճակատագիր է: Ուրիշներու պալատներուն կողքին թիթեղէ բոյներ շինեցինք, մեր արիւն քրտինքը ծախելով ապրեցանք ու կ՚ապրինք: Կ՚ապրինք, այո, կը շնչենք ու մեր մեռելներուն ու հիւանդներուն սնարին քովեւ միայն կը հառաչենք — ըսէ՛ք թէ ճակատագիր է: Ինչո՞ւ չէք հարցներ մեր մեղքը, կամ մեղքերը, կուզէ՞ք, ըսե՞մ, ահա՛ — համբերութիւն եւ ճակատագիր, հնազանդութիւն եւ հաւատարմութիւն, որոնք մեզ ձգեցին այս օտարութեան դժոխքին մէջ:

— Սխալ, դուն ողջ մնաս, մայրը ողջ մնայ, եթէ երթայ այդ, ուրիշ մը կուգայ:

— Տղայ զաւակիս մահով կեանքիս ցիծը կը կտրի, իսկ երկրորդի մը ծընունդը ենթադրական է, քու ճակատագիր ըսելուդ պէս բան մը: Ինչ որ է, ես հիմա տղուս մահուան մասին չեմ խորհիր ... Թաղումի դրամ չունիմ ...

Ըսաւ ու լռեց: «Տէքօվիլ»ը եկած էր: Ելաւ իր գործին: Հեռուէն ձայն տուին, ձայնին կողմը քալեցի, իւրաքանչիւր քայլիս կրկնելով.

— «Մահուան մասին չեմ խորհիր ... Թաղումի դրամ չունիմ» ...

Ս. ԲԱԽՏԻԿԵԱՆ

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՔԱՐԹՎԵԼՕ (*Վրաստան*)

Բարձր ու հպարտ ինչպէս Կազբեկ, հզօր ու վէ՛ս ես դու հիմի,
Օրերդ եռուն, ծափ ու ծիծաղ, Սեւ ծովու պէ՛ս ես դու հիմի,
Լուսացնցող արեւից վառ, ելեկտրոգէս ես դու հիմի,
Պայծառ ու վէ՛ս, խոր ծովու պէ՛ս, ելեկտրոգէ՛ս Սաքարթվէլո:

Դու Մարգարիտ, դու թանկագին քարերի պէ՛ս արեգնաշող,
Ռուսթավէլու գրած գրքի բառերի պէ՛ս արեգնաշող,
Թրիալէթի, Սվանէթի սարերի պէս արեգնաշող,
Արեւնախշո՛վ, արեւաշո՛վ արեւաշո՛ղ Սաքարթվէլո:

Սայաթ-Նովի երգի նըման վճիտ հոսո՛ւն, հիացմունքով,
Լերմոնտովի Մծիրու պէս գովքդ են ասո՛ւմ հիացմունքով,
Գիտեն անունդ աշխարհների ամէն մասո՛ւմ հիացմունքով,
Զընգուն գովքո՛վ, դիւթող թովքո՛վ, հզօր զօրքով Սաքարթվէլո:

Լեռների ձիգ կատարներին, որ ծովն ի վե՛ր են սլանում,
Ոչխարների խայտուն հօտերն ու հովիւնե՛րն են սլանում,
Մթիուլներ, սէգ խեւսուրներ, մոխեվինե՛րն են սլանում,
Գլխիդ երե՛ր, ձիւնը թել-թել, լուսնի թերթե՛ր, Սաքարթվէլո:

Հին օրերին մեղմ հոսեցին աղաչանքո՛վ սրտիդ վրայ,—
Արագուան, Կուրն ու Ռիոն հառաչանքո՛վ սրտիդ վրայ,
Հոսում են այժմ լուսաժպիտ՝ կանաչաքօ՛ղ սրտիդ վրայ,
Վառ արքունքո՛վ, սառն ակունքո՛վ, զառ ծաղկունքով Սաքարթվէլո:

Կուրն է հոսում ափինքը լիք կաթով՝ մօր պէ՛ս ջերմ, հարազատ,
Կասպից ծովին եւ Արաքսին գրկում՝ որպէ՛ս ջերմ հարազատ,
Ինչպէս երեք ժողովուրդներ մօտիկ՝ այնպէ՛ս ջերմ, հարազատ,
Գգուող մօր պէ՛ս, եղբայր որպէս ու ջերմ այնպէ՛ս Սաքարթվէլո:

Կոլխիդայի տափաստանում՝ արեւակա՛թ ծառերի մէջ,
Արեւկաթի անթիւ կաթիլ ծառի գագա՛թ՝ ծառերի մէջ,
Լիմոն, կիտրոն ու մանդարին — սաթ եւ ագա՛թ՝ ծառերի մէջ,
Դու շէկ սաթո՛վ, շող ագաթո՛վ, արեւկաթով Սաքա՛րթվէլո:

Աջարիստան եւ Աբխազիա արմաւ-մազո՛վ ծովահարսեր,
Մանդարենու, նարնջենու նրբին նազո՛վ ծովահարսեր,
Վերեւ կապո՛յտ եւ ոտներին ծովը լազո՛ւր, ծովահարսեր,
Արեւ թափող լազուր ափո՛վ, ծփուն ծափո՛վ Սաքա՛րթվէլո:

Ձիւնագանգուր լեռների մէջ կուրծքը նախշո՛ւն Քութայիսի,
Հոսող Ռիոնն արեւի տակ արծաթ դաշտո՛յն Քութայիսի,
Մետաքսների ու մրգերի ոսկի աշո՛ւն Քութայիսի,
Արեւդաշտո՛յն, կուրծքըդ նախշո՛ւն, ոսկէ աշո՛ւն Սաքա՛րթվէլո:

....

Երեք ազատ ու բախտակից ժողովրդի՛ յոյզը պայծառ,
Սիրուն Թիֆլի՛ս, եղբայրութեան հզօր հրթի՛ռ, յոյզը պայծառ,
Գոհար քաղաք Վրաստանի, քեզ իմ սրտի՛ յոյզը պայծառ,
Երգըս՝ լոյսիդ, նոր Թիֆլիսի՛դ, ամուր ուսի՛դ, Սաքա՛րթվէլո:

Կեանքըդ յաւէտ գարուն լինի, կեանքդ արեւո՛վ, անմար մնաս,
Լենինաշունչ, Ստալինեան շող դարերո՛վ անմար մնաս,
Հայաստանից գրում եմ քեզ ջերմ բարեւո՛վ, անմար մնաս,
Կե՛նաց վալո՛, չեմո կարքո՛, ձըմո բիլո, Սաքա՛րթվէլո:

ԱԶԱՏ ՎՇՏՈՒՆԻ

ԽՄԲ.— Ամբողջը 16 տուն է: Կ՚արտատպենք 11 տուն միայն:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Ամէն ատեն կարելի է խաբել ժողովուրդին մէկ մասը եւ ամբողջ ժողովուրդը մաս մը ատեն: Բայց կարելի չէ խաբել ամբողջ ժողովուրդը ամէն ատեն:

ԼԻՆՔԸՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԱՍՏՂԵՐԸ Կ՚ԱԶԴԵ՞Ն ՄԱՐԴՈՑ ՃԱԿԱՏԱԳՐԻՆ ՎՐԱՅ

— o —

Այս հարցին մասին արտայայտուած են գիտունները թէր ու դէմ,— եւ խորհիլ որ հին է հարցը:

Քաղդէացւոց սիրելի այս հարցը զբաղեցուցեր է միտքը Թագաւորներուն եւ աշխարհականներուն,— ոմանք հաւատացեր են, ոմանք՝ ոչ:

Չի հաւատար նաեւ Պ. Խուքլանկոն, տնօրէնը Փարիզի դիտարանին, ապրելով հանդերձ աստղերու բարեկամութեան մէջ:

— «Աւելորդ չէ՞ խօսիլ աստղերու կենսաբանական ազդեցութեան մասին, երբ կատարուած փորձերը կը քանդեն ամէն հաւատք: Իտալացի աստեղագէտ մը, ժամանակին, մարգարէացաւ — միշտ իր սիրելի աստղերէն ներշնչուած — թէ Վոլթէր պիտի մեռնի 32 տարեկանին, բայց Վոլթէր մեռաւ 84 տարեկանին:

Գիտեմ թէ պիտի առարկեն ոմանք, օրինակ բերելով կարգ մը «գուշակուած» դէպքեր,— սակայն, ների՛մ, զուգադիպութիւնները փաստ չեն կրնար ծառայել գիտութեան մէջ:

Ամէն ժողովուրդ մասնաւոր վախ մը ունի գիսաւորներէն, որոնց երեւումն կը կապէ պատմական աղէտներ, նոյն իսկ ... «աշխարհիս կործանումը»: Նախապաշարո՛ւմ ...

Աստղերը աւելի խելօք են քան մարդիկը: Պէտք է վախնալ մարդոցմէ եւ ոչ աստղերէն: Հոգեբանական բան մը կայ, սակայն, բոլոր այս նախապաշարումներուն ծագման մէջ: Պատմութեան խռովահար շրջաններուն՝ մարդիկ աւելի եւս միսթիք կը դառնան, իրենցմէ դուրս ուժեր կը փնտռեն՝ կառչելու համար անոնց, մխիթարուելու համար անոնցմով: Խռովկոտ շրջանի մը մէջ կ՚ապրինք եւ ներկայիս,— ահա թէ ինչո՛ւ միսթիսիզմը կը ծաւալի նորէն, մարդիկ գերբնական ուժեր կ՚որոնեն, կը հաւատան անդրերկրական աշխարհներու: Եւ ամէնուն աչքերը կը բարձրանան աստղերուն, որոնք մանուկներէն սկսեալ մինչեւ չափահասները, խոր հետաքրքրութիւն արթնցուցած են սկիզբէն ի վեր:

Աստղերու աշխարհը գիտական աշխարհ մըն է,— այդ աշխարհին մասին պէտք է խօսիլ թուագիտութեամբ եւ բնագիտութեամբ, բայց ոչ ... միսթիսիզմով:

Ոմանք, ախտաբանութեան մէջ, հիւանդութեանց զարգացման եւ աստղաբանական պայմաններու միջեւ յարաբերութիւն մը կ՚ուզեն տեսնել: Այդ յարաբերութիւնը եւս բնագիտական օրէնք մըն է եւ ոչինչ ունի միսթիք: Առողջ անհատը օժտուած է բնական հակազդեցութեան մը ուժով: Ընդհակառակն հիւանդը համեմատաբար զրկուած է այդ հակազդեցութեան նըպաստէն, այնպէս որ յաճախ չափազանցութեան կը հասնի իր զգայնութիւնը՝ համաձայն արեգակնային ջերմութեան փոփոխութեանց: Անկէ զատ հիւանդը ցոյց կուտայ նաեւ փոփոխութիւն մը ելեկտրական ուժերու իր պաշարին մէջ: Բոլոր այս փոփոխութիւնները կ՚ազդեն անշուշտ անհատներու ախտաբանական վիճակին վրայ, որուն համար պէտք չէ երբեք մեղադրել ... աստղերը:

ՎԱԺԱ-ՓՇԱՎԵԼԱ

— . —

Շ. Բերիձէ, վրացի մտաւորական մը, որ ծանօթ է Փարիզի վրացական, նոյն իսկ ֆրանսական շրջանակներու մէջ իր դասախօսութիւններով վրացական գրականութեան մասին, Le Lien Փարիզեան ամսաթերթին մէջ ուսումնասիրութիւն մը ունի Վաժա-Փշավելայի մասին, որուն արուեստին՝ երեկոներ նուիրուեցան վերջերս Կովկասի մէջ:

Այդ ուսումնասիրութենէն՝ հետեւեալ տողերը.—

Վաժա-Փշավելա, բուն անունով Լուք Ռազիքաշվիլի, վրացական գրականութեան ամէնէն կարկառուն դէմքերէն մէկն է եւ կուգայ Շոթա Ռուսթավելիէն անմիջապէս վերջ, իբրեւ արտայայտութիւնը քարթվէլեան ցեղին (վրացի) ստեղծագործական ուժին: Փշավելա օժտուած էր բազմերանգ տաղանդով,— բանաստեղծ էր, առակագիր, վիպող, երգիծաբան: Իր գործերուն մէջ կը տիրապետէ բնութեան պաշտամունքը,— լեռներու, ձորերու, ծաղկուն հովիտներու եւ սրնգահար հովիւներու երգին արձագանգն է որ կը թրթռայ իր քերթուածներուն մէջ:

Փշավելա, ինչպէս բոլոր մեծ բանաստեղծները, մելամաղձիկ բան մը ունէր իր մէջ, խորհուրդին բերած ծանրութիւնը անպայման: Կը սիրէր մենութիւնը, լռութիւնը, եւ ամփոփուիլ բնութեան մէջ: Ու գեղեցկօրէն սկեպտիկ էր, որով փիլիսոփայական վեհութիւն մը կը ստանար: Եւ վերջապէս հայրենասէր էր, խորապէս կապուած իր բնաշխարհին:

Այժմ քանի մը նմոյշներ.—

Ամէն ինչ կը խօսի իմ քերթուածներուս մէջ, նոյնիսկ ժայռերը,
Կը պայքարիմ հայրենիքիս, ազգակիցներուս երջանկութեան համար,
Սէր կը քարոզեմ ու կը պարտադրեմ բանաստեղծներուն:
Կ՚արթնցնեմ լեռները, ամէնէն անշան խոտն անգամ, եւ ամէն իր անկենդան,
Բնութեան գեղօնս կը հիւսեմ իմ ոգեւոր ոտանաւորներովս,
Քաջութիւն կը ներշնչեմ անոնց, օրինակ կ՚ըլլամ անոնց,
Ամէն սրտի մէջ կը տնկեմ իմ ձայներս եւ յանգերս...

Ուրիշ մը.—

Մանիշակը կ՚անի գարնան,
Եղջերուները կը կոնչեն հունձքի ժամանակ,
Իսկ իմ սիրտս, մենաւոր,
Կուլայ, տակաւի՛ն ու տակաւի՛ն...
Մինչ բնութիւնը իր ձայներով կը բզկտէ միջոցը:
Երկրի վրայ կա՞յ ուրիշ սիրտ մը ինձմէ աւելի հիւանդ ու վշտահար:
Ամէն բան վերջ մը ունի, կ՚ըսեն, նոյնիսկ ամէնէն խոր ծովերը,
Բայց վերջ (դարման) մը ունի՞ մահասարսուռ հոգւոյս վիշտը:

Քանի մը առածներ (գրած է 900 հատ).—

ՕՐ. ՌԵԲԵԿԱ ՓԱՓԱԶԵԱՆ
եւ
Պ. ԱԼՊՐԻԿ ՏԷՐ ՊՕՂՈՍԵԱՆ
Ամուսնացած
27, Մարտ **1936**, Մարսէյլ

1.— Սիրտը ցանկացող է, միտքը՝ մտածող, բայց երկուքը եւս կ՚ընթանան դէպի փորձութիւն:

2.— Աստուածային իրական մեհեանը կը գտնուի մեր մէջ,— անոր խարիսխն է մարդկային բանականութիւնը, իսկ լոյսը՝ զգացումը:

3.— Արեւին ճառագայթները դիւրաբեկ են, բայց եւ այնպէս լոյս կը բերեն:

4.— Մեր կեանքը յաճախ մեզի կը հրամցնէ թոյն, հարցը զայն գինիի վերածելուն մէջ է:

5.— Արցունքները կ՚այրեն մեր աչքերը... տաքցնելու համար մեր սիրտը:

6.— Կը պատահի որ երազը գեղեցիկ ըլլայ հարիւր անգամ, բայց կը խաբէ մեզ հազար անգամ:

7.— Անցեալին դարձած, ներկային հոգերուն մէջ խորասոյզ, այսուհանդերձ միշտ խորհեցէք ապագային մասին:

ՀԱՅԵՐԷՆ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ

— . —

Պերլինի համալսարանին Արեւելեան Լեզուներու Ճեմարանին միջոցներով եւ անոր դասագիրքերու շարքին մէջ (հատոր 36րդ) լոյս տեսաւ նոյն ճեմարանին հայերէնի դասախօս Տոքթ. Ա. Աբեղեանի մէկ նոր գործը՝ Քերականութիւն արդի հայերէնի: Մօտ 320 էջէ բաղկացած այս աշխատութիւնը, ուր ներկայացուած է աշխարհաբար հայերէնի գրական երկու բարբառներուն — արեւելահայ եւ արեւմտահայ — քերականութիւնը, կը բաղկանայ հետեւեալ մասերէն. Ա) Ձայնագիտութիւն (Գիր եւ արտասանութիւն, ձայնաշրջութիւն). Բ) Բառագիտութիւն (Բառակազմութիւն, ձեւաբանութիւն). Գ) Շարահիւսութիւն (Նախադասութեան ուսումն). Դ) Ուղղագրութիւն, Ե) Ընթերցարան (հատընտիր հատուածներ արեւելահայ եւ արեւմտահայ հեղինակներէ). Զ) Հայերէն-գերմաներէն բառարան: Գրքին վերջը կցուած են գրաբարի հոլովման եւ խոնարհման տախտակները, անհրաժեշտ լուսաբանութիւններով: Աշխատութեան սկիզբը դրուած ընդարձակ ներածութիւն մը՝ նուիրուած հայերէնի ու մանաւորապէս աշխարհաբարի լեզուապատմութեան եւ երկու յառաջաբան, մէկը հեղինակին, իսկ միւսը Արեւելեան Լեզուներու Ճեմարանի տեսուչ Փրոֆ. Հ. Հ. Շեդէրի կողմէ: Գիրքը տպագրուած է Վիէննայի Մխիթարեանց տպարանին մէջ:

Ինչպէս կը յիշուի, վերջերս Մխիթարեանց (Վենետիկ) հրատարակութեամբ լոյս տեսաւ հայերէն ուրիշ քերականութիւն մը, ֆրանսերէն լեզուով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ» ՏԱՐԵԳԻՐՔ

Մեծափոր գիրք մը:

Տարեգիրքի խմբագրութեան ձեւին մասին մեր կարծիքը տարբեր է այս տարեգիրքը կազմող խմբագրին կարծիքէն: Մեր գրական հրապարակին ծանօթ են տարեգիրքեր, որ կը նմանին դասագիրքի, թանգարանի, ժողովածուի, շտեմարանի: Վասնզի անոնց խմբագիրները իրենց գործին կազմութեան գացած են ... ոտքով: Գրագէտ մը «ոտքով խմբագրող» կ՚անուանէ զանոնք՝ ակնարկելով սովորութիւն մը, որ խմբագիրը կը վարժեցնէ [illegible] հասցէէ հասցէ՝ ձեռագրի [illegible] մը ուսին:

Անհատականութեան պակաս մը կ՚ենթադրէ այս՝ առնուազն:

Խմբագրութեան մասին, ընդհանրապէս, վերապահելով տեսակէտս, կ՚ուզեմ անմիջապէս արձանագրել որ տարեգիրքը, պարբերական հրատարակութեանց մէջ, ամէնէն դժբախտն է, որովհետեւ ԺԽ. դարու արտադրութիւն,— համայնագիտական ծանօթութիւններու բեռ մը ցուցադրելու անհրաժեշտութենէն կուգայ ան, իր ամէնէն երջանիկ յաւակնութիւնով՝ դառնալ ցոլարան շրջանի մը գրական, գիտական ու պատմական պրպտումներուն: Մեր դարը զլացաւ տարեգիրքին տալ իր նպաստը,— արդարեւ դասագիրքերը եւս, որոնք իրենց հին խմբագրութեամբ կը մատնեն տարեգիրք կազմելու այդ երջանիկ աւանդութիւնը, առաջինն եղան որ ըզգացին դարու նպաստին զրկանքը եւ փորձեցին պատշաճիլ ժամանակին: Խորհրդային Ռուսիոյ մէջ դասագիրքի հեղինակ կը փնտռեն հիմա, այսինքն խմբագիր մը որ կարենայ ցուցադրելի ծանօթութիւններուն վրայ փռել ժամանակին լոյսը,— դասագիրքը պէտք է համապատասխանէ ժամանակին ցնցումներուն՝ ոչ իսկ անոնց տարուան մը դանդաղ կշռոյթով, այլ կարելի է ըսել, հանապազօրեայ իմացական փոթորկումներով: Չեմ գիտեր թէ փիլիսոփաները ինչպէս կը բանաձեւեն ժամանակը, իմ գիտցածս այն է որ ժամանակը մարդկային իմացական կշռոյթին պատմութիւնն է, ահա թէ ինչու Յուլիոս Կեսարի օրերուն ժամանակը մանուկ մըն էր որ քալել միայն գիտէր, մինչ Մուսոլինիի օրերուն՝ ժամանակը թռչիլ ալ գիտէ: Եւ Լէնինի կարմիր հորիզոններուն ետեւ հիմա կը փորձուի դասագիրքը վերածել պարբերագիրքի, այսինքն հրատարակութիւնները պատշաճեցնել ժամանակի հոլովոյթին:

Արդ, [illegible] ո՞րքան Թափանց[illegible]ն» տարեգիրքէն ն[illegible] տարեթիւը եւ եթէ հ[illegible]գի, ես կը ստանամ [illegible] պատասխանը: Այո՛, ոչ [illegible]տեղ՝ եթէ ոչ մեր վ[illegible]պզմեան » շրջանի ի[illegible]էն, այլ եւ նոյն իսկ [illegible] մեր յոգնութենէն[illegible]

Եւ ահա [illegible] խմբագրին նպատակին [illegible] առաջնորդ մըն է տարեգ[illegible]կին մի- ջեւ, միջ[illegible] րիմակին մէջէն ան[illegible]ին լոյսը, ենթակայ[illegible] մը պիտի տայ գիր[illegible]ր առարկայական [illegible] որոնք կ՚ենթադր[illegible] պառկած նկարագի[illegible]ւմ Թաշեանի տես[illegible], «Հայրենիք»ի եւ [illegible] վերլուծումներու[illegible] առաւելութիւն մը [illegible]րին բացակայութ[illegible]քին մէջ: Ո՛չ, ես պ[illegible]՝ քոտին- քին, ճան[illegible]ոտով, ըս-

տեղծագործին անհատականութիւնը, ինքզինքը պարտադրող մեծութիւնը, վասնզի խոստովանինք վերջապէս,— այլ եւս հեռացած՝ հելլենական հին դպրոցէն,— ստեղծագործութեան տրուած նոր տարազով՝ ստեղծագործ մըն է նաեւ խմբագիրը:

Այդ է, սակայն, որ կը պակսի «Համազգային»ի տարեգիրքին,— այսինքն ժամանակը եւ իր խմբագրին անհատականութիւնը:

X

Հարուստ է, նիւթով, «Համազգային» տարեգիրքը: Խմբագրութեան ձեւին մասին մեր վերլուծումէն վերջ՝ այս հատորը կրնանք ըսել թէ «Հայրենիք» ամսագրին մէկ թիւն է, այն տարբերութեամբ որ աւելի փորով է, աւելի շատ նիւթ ունի:

Բաժնուած է,— դասական սովորութեամբ մը,— 5 մասերու. Ա.— Գրականութիւն, Բ.— Գրական քննադատութիւն, ուսումնասիրութիւններ, Գ.— Պատմագիտութիւն, բանասիրութիւն, Դ.— Գիտութիւն, գեղարուեստ, Ե.— Գրական արձագանգ (ի՛նչ խեղճ է սակայն տարեգիրքին այս մայր երակը կամ զարկերակը):

Գրական բաժնին մէջ՝ աննման Համաստեղը, Կ. Մեհեան, Գ. Կառվարենց, Հ. Զարդարեան, քսան գրողներ: Այս բաժնին մասին պիտի չխօսիմ,— այն օրէն ի վեր՝ երբ հասկցայ թէ սխալ է քննադատական ծանր հրեշտանի գործածել մեր մէջ, կլիմայ փոխեցի եւ հիմա չեմ հասկնար ... գրականութենէ: Ու թոյլ տուէք որ միւս մասերուն համար եւս ըլլամ քրոնիկագիրը, որ կը յիշատակէ նիւթերը.—

Ուսումնասիրութիւններու հետաքրքրական բաժնին մէջ.— «Ներաշխարհ» (Յ. Օշական,— շատ կը խօսուի Օշականի hermétismeին մասին, իմ կարծիքովս՝ չկան hermétique գրողներ, կան չհասկցող ընթերցողներ(*), վասնզի սիրելի է մութ գրականութիւնն ալ, սակայն Օշականի այս «մութը» մութ չէ, անյաջող է),— Հայ երիտասարդութիւնը եւ հայերէն լեզուն (Ե. Տէր Անդրէասեան),— Արեւելքն ու արեւմուտքը հայ հոգիին մէջ (Յ. Ճ. Սիրունի), Գրական շարժումը Հայաստանում (Ա. Խոնդկարեան),— Հայ մշակոյթի վարիչը ըստ Ստ. Նազարեանցի (Գ. Գիւզալեան), — Ինտրա (Գ. Մխիթարեան,— արդար գնահատութիւն, որ կը դարմանէ Օշականի անյաջողութիւնը),— Յ. Օշական (Մ. Թէօլէօլեան), «Շտեմարան» լրագիր (Յ. Իրազեկ),— «Համազգեաց»ը (Ռ. Բերբերեան):

Պատմագիտական.— Համայնական հողատիրութիւնը հին Հայաստանում (Ն. Աղբալեան),— Գէորգ բժիշկ Հախվերտեան (Տոքթ. Վ. Թորգոմեան),— Սկանդինաւեան հայագէտներ (Ա. Աբեղեան),— Բառաքննական (Կ. Յ. Բասմաջեան),— Անգութ իշխանն Եւսան (Մ. Սրենց),— Պէհրամ էլ էրմէնի (Գ. Մուրեան),— Մեր պատմիչները իբրեւ քննադատ (Բ. Թաշեան):

Գիտութիւն եւ գեղարուեստ.— Պայքար ընդմէջ հանճարին եւ խենթութեան, Շումանի սիրոյ եւ մտքի տառապանքները (Շ. Նարդունի),— Տիեզերքի ճակատագիրը (Փ. Սանասար),— Ցղութեան ճանաչումը (Տքթ. Ե. Արզումանեան),— Նկարչութիւնը եւ իր արդի ձգտումները (Հր. Ալեանաք),— Ճշմարտութեան տագնապը եւ բարոյական նոր ըմբռնումներ (Գեղամ Երամեան),— Հայ գեղջուկ երաժշտութեան մասին (Հայկ Ստեփանեան):

Նիւթեր, որ կը հետաքրքրեն ամէն միտք, երիտասարդ թէ տարէց, գրող թէ իմաստասիրող:

Եւ 350 մեծադիր էջ, պատկերազարդ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Պէտք է դասաւորել ընթերցողները եւ ոչ թէ ընթերցուածքը,— ամէնէն յստակ ճանչցուած հեղինակները անգամ չեն հասկցուիր յաճախ: Հարցուցեր եմ կատաղի վէպ կարդացողի մը,— ի՞նչ կ՚ըսէ Թայիսը (վէպ): Պատասխանեց.— Աբեղայի մը սիրոյ պատմութիւնն է: Այդ չէ որ, սակայն, կ՚ըսէ Թայիսը՝ ոչ ինծի համար, ոչ ալ անոնց համար, որոնք զգացումներու խանձկարային պատմութենէն անդին տեսնել գիտեն:

ման խաղաղութեան որ եւ է ծրագրի յաջողութեան. բայց խնդիրը այն է որ Անգլիոյ մէջ երբեք տրամադիր չեն վերցնելու պատժական տնօրինութիւնները եւ ընդհականակն նոր պայքար մը կը մղուի, զանոնք ընդարձակելու եւ խըստացնելու համար։

Սակայն եւ այնպէս, կարծողներ կան թէ՝ հիմա որ Եթովպիոյ գլխաւոր բանակները պարտուած են եւ Մուսոլինի հաւանած է մասնակցիլ հաշտութեան բանակցութեանց, կարելի պիտի ըլլայ համաձայնութիւն մը գոյացնել Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ։ Միւս կողմէ, կարգ մը ֆրանսական թերթեր ստիպողաբար կը պահանջեն ոչ միայն վերցնել Իտալիոյ դէմ հաստատուած պատիժները, այլեւ ելմտական տնօրինութիւններ հաստատել Գերմանիոյ դէմ, եթէ մերժէ տեղի տալ։

Դեսպաններու խորհրդակցութեանց առթին, Հռոմի դեսպանը յատկապէս չեշտած է թէ Իտալիա կը սպասէ որ պատիժները վերցուին, որպէսզի կարենայ գործակցիլ Լոքառնոյի դաշնակիցներուն։ Պերլինի դեսպանը կարեւոր տեղեկութիւններ հաղորդեց Գերմանիոյ ներքին կացութեան մասին, հաստատելով թէ բանակը այժմ աւելի հաշտարար տրամադրութիւններ ունի Հիթլէրի հանդէպ։ Իր կարծիքով, Գերմանիոյ վարչապետը առաւելագոյն ծրագիր մը կազմած է, աւելի կամ պակաս տեղի տալու համար բանակցութեանց ընթացքին։

Մամուլին կարծիքը կացութեան մասին

Մէկ օրէն միւսը, որոշ փոփոխութիւն մը կը նշմարուի Փարիզի մամուլին արտայայտութեանց մէջ։ Ուրբաթ օր եւ երէկ աւելի չափաւոր լեզու կը գործածէին ազդեցիկ թերթերը, դրական դիրք բռնելով Հիթլէրի առաջարկներուն հանդէպ, թէեւ հեգնութիւններն ու վերապահումները միշտ կը շարունակուին։ Հիմնական տեսակէտը այն է որ Ֆրանսա գերմանական յուշագրին պատասխանէ իր սեփական ծրագիրը ներկայացնելով։

Լոնտոնի մամուլը միշտ գնահատելով Գերմանիոյ առաջարկներուն կարեւորութիւնը, անհրաժեշտ կը գտնէ փարատել Ֆրանսայի անվստահութիւնը Գերմանիոյ հանդէպ։ «Թայմզ» խմբագրականի մը մէջ դիտել կուտայ թէ «չի բաւեր ոտնալ Հիթլէրի դէմ։ Գերմանական ուղղամտութիւնը ամէն գնով եւ ընդ միշտ ուրանալու վճռական միտումը միայն աղէտի կրնայ առաջնորդել։ Եթէ Գերմանիա յանձն առնէր — ինչ որ չըրաւ— ենթարկուիլ նուաստացուցիչ ապաշխարանքի մը, ի սէր «դաշնագիրներու սրբութեան», արհեստով սկեպտիկները պիտի ըսէին թէ ռազմախաղ մը կը փորձէ, Անգլիոյ հանրային կարծիքին վրայ ազդելու համար»։

Փարիզի ժողովրդական թերթերէն «Լը Ժուռնալ» կը գրէ թէ «ֆրանսական կառավարութիւնը պիտի մերժէ գերմանական ծրագիրը՝ իր ներկայ վիճակին մէջ, բայց չպիտի փակէ բանակցութեանց դուռները»։ «Փըթի Փարիզիէն» կ՚աւելցնէ.— «Ֆրանսայի պատասխանը պիտի պարունակէ բացորոշապէս չինարար մաս մը, ներշնչուած՝ Ազգաժողովին ուխտէն եւ հաւաքական ապահովութեան սկզբունքէն»։ «Թան». — «Եթէ կ՚ուզեն ճամբան հարթել օգտակար բանակցութեանց համար, անհրաժեշտ է փարատել այն մշուշը որով Հիթլէրի յուշագիրը կը ծածկէ Գերմանիոյ արարքը»։ «Էնֆորմասիոն». — «Գերմանական կառավարութեան ծանուցագիրը կը կազմէ շատ կարեւոր վաւերագիր մը որ պէտք է ուսումնասիրուի բոլոր մանրամասնութիւններով եւ հաւանական ճգտումներով, որպէսզի կարելի ըլլայ քննել առարկայօրէն»։

Գերմանական մամուլը կը շարունակէ զարմանք յայտնել Ֆրանսայի բռնած դիրքին հանդէպ, միշտ փառաբանելով Հիթլէրի ծրագիրը։

Իտալացիները կը շարունակեն յառաջ խաղալ

— • —

ՆԷԳՈՒՍԻՆ ՎԵՐՋԻՆ ՃԻԳԸ — ՄԱՑՐԱՔԱՂԱՔԸ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԵՑԱՒ

Իտալական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ հիւսիսային ճակատի բանակը ուժգնօրէն շարունակելով իր յառաջխաղացութիւնը, կը հետապնդէ թշնամի ուժերը որոնք փախուստի մատնուած են եւ որոնց գլուխը կը գտնուէր արքայից արքան։ Վերջին լուրերու համաձայն, Եթովպիոյ պարտեալ բանակին մնացորդները կը համախմբուին Մարիամ Աշանկի կոչուած դիրքին շուրջը։ Ցանա լիճին հիւսիսային կողմը։ Հաւանական է որ Նէկիւսը վերջին դիմադրութիւն մը փորձէ այս դիրքին մէջ։ Ուրիշ զրոյցի մը համաձայն, Նէկիւսը անձնապահ գունդի փոքրաթիւ զօրամասի մը հետ արագօրէն կը նահանջէ դէպի Տէսիէ։ Զինուորական մասնագէտներ կ՚ըսեն թէ իր դիրքը շատ խախուտ է, քանի որ իտալական շրջուն զօրամասեր կրնան կտրել նահանջի գիծը, պաշարելով Տէսիէի ճամբան, արեւելքէն եւ արեւմուտքէն։

Իտալական հինգ օդանաւեր երէկ, շաբաթ, ռմբակոծեցին Ատիս - Ապէպան եւ մասնաւորապէս օդանաւային կայանը։ Ռմբակոծութիւնը տեւեց 45 վայրկեան։

*** Ասմարայէն կը հեռագրեն թէ թեթեւ անձրեւներու եղանակը սկսած է Էրիթրէայի եւ Եթովպիոյ մէջ, մասնաւորապէս Աշանկիի եւ Մաքալէի կողմը։ Իտալացիները շատ մը ճամբաներ շինած ըլլալով, չեն վախնար փոխադրութեանց դժուարութիւններէ։ Կիսաւարտ ճամբաներու շինութիւնը պիտի լրանայ յունիսին, երբ կը սկսին ծանր անձրեւները, տեւելով մինչեւ Սեպտեմբեր։

*** Իտալական բանակը անգլիական շրջանին մօտեցած ըլլալով (Ցանա լիճ), Հռոմի թերթերը սկսած են քննել փափուկ խնդիր մը,— անգլիական եւ իտալական շահերուն հակամարտութիւնը։ Այս առթիւ դիտել կուտան թէ՝ հին դաշնագիրներու համաձայն, Անգլիա միայն «ջրային» շահեր ունի այդ շրջանին մէջ, կապուած՝ Նեղոսի հետ, մինչ Իտալիա հողային բոլոր իրաւունքներն ունի լիճը շրջապատող երկրամասին վրայ։

4,000,000 Նացի տղաքներ, 10 — 14 տարեկան, մետաղածայր գեղարդներ ստացան Հիթլէրի հրամանով, իբրեւ ապագայ զինուորցուներ։ Բոլորն ալ անդամ են երիտասարդական հզօր կազմակերպութեան մը եւ մարզանք պիտի ստանան, նշանառութեան փորձերով։

«ՍԱՏԱՆԱՅԻ ԿՂԶԻՆ» (Ֆրանսայի ամէնէն ահաւոր թիարանը) 14 դատապարտեալներ փախած են հոկտեմբերին, հինգ հոգի ալ՝ սեպտեմբերին, համաձայն պաշտօնական տեղեկագրի մը։ Ուրեմն 19 փախստական երկու ամսուան միջոցին։

Հաուփթման վառեցաւ ելեկտրական աթոռին վրայ

Ամիսներով, բայց մանաւանդ վերջին շաբթուան ընթացքին հոգեկան ահռելի տառապանքներ կրելէ եւ քանի մը անգամ յետաձգում վայելելէ յետոյ, գերման առագաձագործ Հաուփթման ելեկտրական աթոռին վրայ նստաւ ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.47ին (Փարիզի ժամով շաբաթ առտու 1.47), իբրեւ առեւանգիչն ու սպանիչը գնդ. Լինտպէրկի երախային։ Բանտապետը ստիպուեցաւ գործադրել մահավճիռը, որովհետեւ դատարանը դադրեցուցած ըլլալով նոր ամբաստանեալին դատավարութիւնը, Նիւ Ճըրսիի կառավարիչը մերժած էր նոր յետաձգում շնորհել։ Մահապարտին վերջին խօսքերն եղան.— «Ես անմեղ եմ, անմեղ եմ»։

Կառավարիչը իր մերժումը հաղորդեց կէս ժամ առաջ։ Հաուփթման մահախուցը առաջնորդուեցաւ ժամը 8.41ին։ Եօթը վայրկեան վերջը ամէն ինչ վերջացած էր։ Ելեկտրական շող մը միայն կը լուսաւորէր մահախուցը, աթոռին վրայ, երբ դատապարտեալը ներս առաջնորդեցին, ընկերակցութեամբ խոստովանահօր, բանտապետին եւ երկու պահակներու։ Մահապարտին տափարին աջ մասը ճեղքուած էր, ելեկտրահոսքը տեղաւորելու համար, եւ գըլուխը ածիլուած։ Օձիքը բաց էր։ Հագած էր թեթեւ շապիկ մը եւ հողաթափներ։ Դահիճը եւ իր երկու օգնականները անմիջապէս թաց երիզներ դրին քթին, աչքերուն եւ ուսերուն վրայ, ինչպէս եւ իւրաքանչիւր թեւին եւ սրունքին վրայ։ Գործողութեան ներկայ էին 12 պաշտօնական վկաներ եւ վեց լրաբերներ, բոլորն ալ ականջ կտրած՝ լսելու համար մահապարտին վերջին խօսքերը։ Դահիճը լուռ ու մունջ, կատուի մը պէս անցաւ ելեկտրական աթոռին ետեւը, ածխանին մօտ։ Ներկաներէն մէկը գլուխով նշան ըրաւ։ Երկու հազար մահացու վոլթեր սարսեցին մահապարտին մարմինը, որ դէպի առաջ նետուեցաւ, եւ ձեռքերը գալարուեցան։ Դահիճը ընդհատեց հոսանքը, յետոյ նորէն արձակեց, առաւելագոյն չափին հասցնելով, եւ դարձեալ կտրեց։ Կապոյտ բարակ ծուխ մը բարձրացաւ մահապարտին գլուխէն դէպի ձեղունը…

Վերջին ճաշը եղած էր կարոս (քէրէվիզ), ձիթապտուղ, պանիր, պտուղ, կարկանդակ եւ սուրճ։ Ցերեկը, շարունակ փղձկելով Աստուածաշունչ կը կարդար։

Հաուփթման ծնած էր 1899ին, Սաքսոնիոյ մէջ։ Ձերբակալուած էր 1934 սեպտեմբեր 18ին։

ՀԱՒԿԹԱԽԱՂ

Կազմակերպուած Զատկի առթիւ, ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» կոմիտէին կողմէ, Ապրիլ 13ին, երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին։

120 Bld. Belleville, մէթրօ Belleville

Ընթրիքը կը սկսի ժամը 7.30ին։

Մուտք՝ 10 ֆր. (հաւկիթն ու ճոխ ընթրիքը մէջը ըլլալով)։

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Օրը եւ Թէյասեղան

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ապրիլ 5ին (Ծաղկազարդի առթիւ) Բանիկեանի սրճարանին մէջ, ժամը 3.50ին
6, Պուլըվար Ռուտէն — Մուտք 2 ֆր. (թէյը միասին)

Կը խօսի Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին իր դպրոցի սաներուն կողմէ

Երգ, խմբերգ, արտասանութիւն՝ անդամուհիներէն

Տարեկան Ցերեկոյթ

Հայ Արեւելքու Միութեան Փարիզի Շրջանի սկաուտներու եւ գայլիկներու կողմէ

կը նախագահէ ԶՕՐԱՎԱՐ ԿՈՐԿԱՆԵԱՆ

վաղը, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Salle des Centreaux, 8 rue Jean-Goujon

Métro ; Champs-Elysées

մասնակցութեամբ ֆրանսական եւ օտար սկաուտներու։ Նուագ եւ ներկայացում՝ սկաուտներու եւ գայլիկներու կողմէ։ Ձեռական աշխատութիւններու ցուցադրութիւն միջնարարին։ Ճոխ պիւֆէ։

Բժշկական դասախօսութիւն եւ թէյասեղան

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մասնաճիւղին կողմէ

19 ապրիլ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին. Անկէնի լճին դէմ,

Cascade du Lac սրահը։

կը դասախօսէ ԲԺ. Ա. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Տախսերու մասնակցութեան համար մուտք 5 ֆր.։

Թատերական ներկայացում

կազմակերպուած Սեւրասիոյ Դարբա գիւղի Հայր. Միութեան Փարիզի կեդրոնին կողմէ

26 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Պէշիկթաշլեան Թատերասրահին մէջ, 26 rue Troyon, Sèvres, Métro Pont de Sèvres & Autobus 1

կը ներկայացուի՝ ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ

ղեկավարութեամբ Մ. Շիրվանեանի եւ մասնակցութեամբ կարող ուժերու։

Մուտք 7 եւ 5 ֆր.։ Տոմսերը կը ծախուին սափրիչ Շիրվանեանի մօտ, 92 bis Ave. Verdun, իսի լէ Մուլինօ։

Վաճառելի Rue Dombasle, Métro Conventionէն 5 վայրկեան, փավիյոնի մէջ յարկաբաժին մը՝ 3 փիէս, խոհանոց, կաբաժի դիւրութիւն, շահաւոր գին։ Դիմել Պօղոսեանի, 25 rue Chaptal, Cachan, Seine.

Վարձու յարկաբաժիններ եւ սենեակներ

2 սենեակ, տաք եւ պաղ ջուր, ելեկտրականութիւն, շօֆաժ, կազ հեռաձայն, շարժը միասին, տարեկան 2750 ֆր., իսկ մէկ սենեակ միեւնոյն քօնֆօռով, առանց կազի, տարեկան 1600 ֆր.։ Օդաւոր վայր։ Դիմել 13 rue de la Colonie, Փարիզ (13), մէթրօ Corvisart։

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ ռօպի, շըմիզէի եւ մանթօյի համար արհեստին լաւ տեղեակ մօտէլիստ մը։ Ներկայանալ հարկ եղած աշխատանքի թուղթերով Պ. Տարօնեանի, 2 rue St. Philippe, մէթրօ Sentier։

Կ՚ՈՒԶՈՒԻՆ Քօնֆէքսիոն կարող լաւ գործաւորուհիներ։ Մեծաքանակ գործ, լաւ վճարում։ Դիմել՝ Khan Arakélianի, 7 Impasse des Deux Hethes, (32 Ave. Clichyի մօտ), մէթրօ Clichy։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ Հայ պատուաւոր կին մը այցելութեամբ, տնական աշխատանքներու համար։ Դիմել՝ 31 bis Avenue Beau Cité, Sèvres (Seine et Oise)։

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ՌԱՔԻ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխտիր պատրաստուած օղին է ՌԱՔԻ ՏԻՒԶը։

Զգուշացէք այլ եւ այլ նիւթերով պատրաստուած եւ ձեր կեանքին վնասակար օղիները խմելէ, այլ խմեցէք միմիայն ՌԱՔԻ ՏԻՒԶը, որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած եւ գնահատուած է։

UN DUZE
MARQUE DÉPOSÉE
RAKI
40°
DUZE
Véritable Anisette Orientale
ԶՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ - ازومدن مصنول خالص راق
DISTILLERIE OTTOMANE ISTAMBOUL

Ֆրանսայի համար ապրանատէր՝ Ա. ՍԱԼԱՔԻԻԲԷԵԱՆ
8 rue Suffren, Marseille — Tél. D. 70-89

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ՍՈՒԼԹԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ

84, Fbg. St. Denis (ԲԱՍՍԱԺԻՆ ՄԷՋ)

ՈՒՐ ՊԻՏԻ ԳՏՆԷՔ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

գաւառէն եղած ապսպրանքներուն գոհացում կը տրուի արագօրէն եւ մեծ խնամքով։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
CinémaREXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON.

Դերձակատուն

ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆ

31 Route de Choisy, Ivry s/Seine

Հեռաձայնել Italie 13—45

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ֆրանսական եւ անգլիական կերպասներու։

Վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած աշխատանք, չափաւոր գին։

Ստացած ենք ամառնային գեղեցիկ կերպասներ։

Զատիկի առթիւ ձեր շինելիք հագուստներուն համար դիմեցէք մեր դերձակատունը։

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՉԷՕՐԷՔՆԵՐ

ՇԱՔԱՐՈՎ ԵՒ ԻՒՂՈՎ

ԴԻՄԵՑԷՔ ՄԻԱՅՆ ԲՈՒՆ ԻՍԿ ՊԱՏՐԱՍՏՈՂԻՆ

Բ. ՃԱՀՊԱԶԵԱՆԻ ՓՈՒՌԸ, 25 Ռիւ տէ Տօմինիքէն

ԻՍԿ ՊՈՄՈՆ, ԹՐԱՄՈՒԷՅԻ ԳԾԻՆ ՎՐԱՅ

Ա. ԱԼՔՈՒՆԵԱՆԻ ՓՈՒՌԸ, 342 Շըմէն տը Սէն-Ժիւլիէն

Արուարձաններէ ապսպրանք կ՚ընդունուի։

Մեծաքանակի համար զեղչ։

ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐ, ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԱՒ ԿԱՇԻՆ ՄԻԱՅՆ ԿԸ ԲԵՐԷ ԼԱՒ ՅԱՃԱԽՈՐԴ

ԵԹԷ Կ՚ՈՒԶԷՔ

Ձեր արհեստին մէջ յաջողիլ,
Ձեր յաճախորդներուն թիւը աւելցնել օրէ օր,
Ձեր chiffres d'affaires կրկնապատկել,
Դիմեցէք՝

TANNERIE DE LA DEULE

9, Rue Charlot, Paris. Métro: République.

Tél.: ARChive 05-86

ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՏՆՕՐԷՆՆ Է

Պ. ԼԵՒՈՆ ՊԱՊՕՆԵԱՆ

որ ձեզի պիտի տայ, չափաւոր գինով, լաւ կօշի, Marque H. S. Tannage lent chêne որ պատրաստուած է մեծ խնամքով։

Գաւառի կօշկակարներուն նմոյշ կը ղրկուի Contre remboursementով։

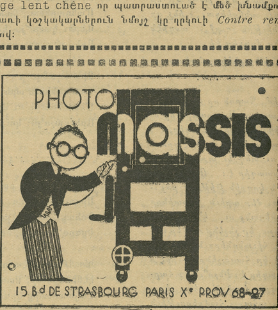

Maison KHENDAMIAN

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻՒՆԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՌԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք՝ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝ 12ը 125 ֆրանք։

Carte d'identitéի նկարներ՝ 12 հատը 10 ֆր., 6 հատը 7 ֆր.։

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. Հիւանդանոցին

33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշդ քովը)

մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ։

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(16 ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

Procédure Générale.

150, Rue Lafayette — Tél. Nord 66 - 62

Կ՚ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշել — Հեռաձայն Danton : 52 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ

ԼՈՒՍԵՐ ՖԷՆԷՐՃԵԱՆ

24, Av. de la Porte d'Italie, մէթրօ Փօրթ տ'Իթալի

Կ՚ընդունինք ելեքտրական, կազի, ջուրի զետեղման աշխատանքներ չափաւոր գիներով։

Կը շինենք լուսաւոր եւ պարզ գեղեցիկ նշանատախտակներ։

Եկէք տեսնելու մեր նմոյշները գաղափար կազմելու մեր գիներու աժանութեան մասին։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ԱՊՐԻԼ
MARDI 7 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3083

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔՈՒԷՆԵՐՈՒ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

Ընտրական պայքարը, որ կը խմորուէր ամիսներէ ի վեր, սկսաւ երէկ, երկուշաբթի, արտակարգ ուժգնութեամբ:

Շաբաթներ առաջ տեղաւորուած էին ազդատախտակները, բոլոր հրապարակներուն վրայ, եւ երէկ արդէն կ'երեւային չոնգալից յայտարարութիւններ, մեծատառ եւ պատկերազարդ:

Տեղացին շատոնց վարժուած է այդ կարգի յայտարարութեանց: Իսկ օտարականը որ աչքէ կ'անցընէ զանոնք, միշտ ալ կը մղուի ենթադրել թէ ծանր փոթորիկներ կը սպառնան այս երկրի գլխուն:

Իրականին մէջ, նոյն մեթոտներն են որ կը կրկնուին չորս տարին անգամ մը, բուռն արտայայտութիւններով: Բայց երբ քուէարկութիւնը կը վերջանայ, մարդիկ ապշահար իրարու կը նային:

Ճիշդ է որ բացառիկ պարագաներ չեն պակսիր այս անգամ:

Երկիրը մատնուած է խռովայոյզ վիճակի մը: Տնտեսական տագնապը կը ծաւալի եւ կը սաստկանայ, հակառակ բոլոր լաւատես հաւաստիքներուն: Աջի եւ ձախի պայքարը հասած է չափազանց վտանգաւոր աստիճանի մը: Պետութեան ելմտացոյցը հսկայական բաց մը կը ներկայացնէ, եւ կառավարութիւնը միշտ բայց վարկեր կը պահանջէ: Դեռ շատ չըներ որ 40 միլիոն անգլ. ոսկիի փոխառութիւն մը կնքեց Լոնտոնի մէջ:

Եկող – գացող կառավարութիւնները անկարելին կը փորձեն, ֆրանքին արժէքը պահելու համար, մինչ զօրաւոր հոսանք մը իբրեւ հիմնական դարման կ'առաջարկէ դրամին արժեզրկումը: Ի – բաղեկ թերթ մը կը հաղորդէր թէ նախընթաց շաբթու 72 միլիոն ֆրանքի աւանդ ձգուած, բայց 403 միլիոն ետ առնուած է դրամատուններէն, ինչ որ կը նշանակէ 331 միլիոնի կորուստ:

Աւելի վրդովիչ պատկեր մը կը ներկայացնէ արտաքին կացութիւնը:

Երկիրը այլեւս կորսնցուցած է իր վստահութիւնը՝ դաշնագիրներու նուիրականութեան մասին: Գերմանիա երկու անգամ հիմնովին խախտեց Վերսայլի դաշնագիրը, կատարուած իրողութեան առջեւ դնելով դաշնակիցները, եւ մարդ չի կրնար նախատեսել թէ մինչեւ ո՛ւր պիտի յանգի այս քաղաքականութիւնը:

Այս ճակատին վրայ, մտահոգութիւնը ծանր է մանաւանդ անոր համար որ, դաշնակիցները իրենք ալ համաձայն չեն հիմնական կէտերու մասին: Մինչ Անգլիա կը շոյէ եւ հաւասար գծի վրայ կը դնէ Գերմանիան, Ֆրանսայի համար այս վերջինը կը ներկայանայ միշտ իբրեւ պարտեալ եւ հետեւաբար յանցապարտ:

Հռենոսի ապազինեալ շրջանին վերագրաւումէն (7 մարտ) մինչեւ հիմա, ճիշդ մէկ ամիսէ ի վեր, ինչ որ տեղի ունեցաւ, ոչ թէ կը հերքէ, այլ կը հաստատէ այս իրողութիւնը: Ճիշդ է որ Մեծն Բրիտանիա հաւատարմութեան եւ աջակցութեան հաւաստիքներ կ'ընծայէ, բայց այդ բոլորը արժէք պիտի ունենան այն ատեն, երբ Գերմանիա յարձակում կատարէ Ֆրանսայի կամ Պելժիոյ վրայ: Արդ, Հիթլէր խելագարած պէտք է ըլլայ, այդպիսի զէնք մը տալու համար Լոքառնոյիններուն ձեռքը:

Ֆրանսա անելի մատնուած է նաեւ իտալեւեթովպական պատերազմին պատճառով:

Հետեւելով պատիժներու քաղաքականութեան — բրիտանական ծրագիր — Ֆրանսա կը կարծէր թէ նոյն տնօրինութիւնները պիտի գործադրուին Գերմանիոյ դէմ, բայց յուսախաբ եղաւ: Լոնտոնի մէջ պարզապէս հասկցուցին թէ Գերմանիա իր հողն է որ կը գրաւէ:

Ուրեմն, Ֆրանսա կորսնցուց Իտալիոյ բարեկամութիւնը, առանց փոխարէն բան մը ստանալու, եւ հիմա ելքեր կը փնտռէ, պատիժները դադրեցնելու կամ գոնէ թեթեւցնելու համար, մանաւանդ որ իտալական զօրքը յառաջ կը խաղայ անարգել:

Տակաւին կայ Աւստրիոյ վերազինման խնդիրը, որ լուրջ մտահոգութեան մատնած է Փոքր Համաձայնութիւնը,— Ռումանիա, Եուկոսլաւիա, Չեխոսլովաքիա, երեքն ալ Ֆրանսայի հովանաւորեալները:

Ահա թէ ինչքան պղտոր ժամանակաշրջանի մը կը զուգադիպին Ֆրանսայի երեսփոխանական ընտրութիւնները:

Դեռ չխօսեցանք բուն ընկերային եւ քաղաքական պայքարի մասին, որ սուր հանգամանք ստացած է 1935էն ի վեր, երբ կազմուեցաւ Ժողովրդական ճակատը (ընկերվարական, համայնավար, արմատական եւայլն):

Զանազան տագնապներէ յետոյ, Ֆրանսա ունեցաւ դահլիճ մը ուր կը տիրապետեն ձախակողմեան հոսանքները:

Արդարեւ, Սառոյի դահլիճն էր որ ոչ միայն գործադրեց «խռովարար» կազմակերպութեանց օրէնքը, լուծելով «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ը, այլ եւ աճապարեց վաւերացնել ֆրանքեւխորհրդային դաշինքը:

Առժամեայ կը համարուէր այս դահլիճը, բայց ահա ինքն է որ կը կատարէ ընտրութիւնները, գործնապէս ղեկավարելով զայն:

Անշուշտ շատ բան կախում ունի ընտրութեանց արդիւնքէն, թէ ներքին եւ թէ արտաքին քաղաքանութեան տեսակէտով:

Ժողովրդական ճակատը փայլուն յաղթանակի մը կը սպասէ, քաջալերուած՝ աշխատաւոր բազմութեանց համակրանքէն եւ զանազան ընտրութեանց մէջ շահած յաղթանակներէն:

Ան գետինը նպաստաւոր կը համարի նաեւ անոր համար որ, տնտեսական յարաճուն տագնապը եւ գործազրկութիւնը խոր դառնութեան մը մատնած են զանգուածները:

Այս առթիւ, ուշագրաւ է որ, ամէնէն կարմիրներն ալ, Ֆրանսայի համայնավարները, ատենէ մը ի վեր սրտառուչ բանաձեւեր եւ նշանախօսքեր կ'արձակեն,— «Ազատ Ֆրանսա, հզօր եւ երջանիկ Ֆրանսա» ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԾՐԱԳԻՐԸ ԿԱԶՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏ

ԾԱՆՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ԿԸ ԴՆԷ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՌՋԵՒ

Արտակարգ ժողով Ժընեւի մէջ վաղը, չորեքշաբթի

Ֆրանսական ծրագիր – յուշագիրը վերջնապէս խմբագրուած ըլլալով, երէկ վաւերացուեցաւ նախարարական խորհուրդին կողմէ: Ծրագիրը կը բաղկանայ երեք հիմնական գլուխներէ: Առաջինը կը ժխտէ Գերմանիոյ առարկութիւնները, որոնց համաձայն Ֆրանսան է որ առաջին անգամ խզեց դաշնագիրները: Երկրորդը կը բացատրէ թէ Ֆրանսա ինչու չի կրնար ընդունիլ որ գերմանական ամրութիւններ շինուին Հռենոսի մէջ, առանց բացարձակ ապահովութեանց: Այս առթիւ դիտել կուտայ թէ մարտ 19ի յուշագրէն ի վեր, որ յանձնուեցաւ Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Պելժիոյ կողմէ, գերմանական կառավարութիւնը ոչինչ ըրած է, գոհացում տալու համար չորս պետութեանց: Հետեւաբար անհրաժեշտ կը գտնէ միջոցներ ձեռք առնել: Իսկ երրորդ մասը կը ներկայացնէ Ֆրանսայի առաջարկները, հաւաքական ապահովութեան եւ փոխադարձ աջակցութեան պահպանման համար, Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին առայժմ: Երբ չահակից պետութիւնները սկսին քննել գերմանական եւ ֆրանսական ծրագիրները, ինչպէս եւ համեւրոպական բանակցութեանց ընթացքին, Անգլիոյ խոստացած երաշխաւորութիւնները ի զօրու պիտի ըլլան: Այս առաջադրութեամբ ալ, շուտով պիտի սկսին սպայակոյտներու խօսակցութիւնները, մասնագիտական հարցերու մասին, որպէսզի Ֆրանսա անակնկալի մը առջեւ չգտնուի, եթէ բանակցութիւնները ձախողին:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ ֆրանսական ծրագիրը կը պահանջէ ոչ միայն արգիլել ամրութեանց կառուցումը, ԱՅԼԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԶՕՐԱԳՈՒՆԴ ՄԸ ԴՆԵԼ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ, ՈՐՊԷՍԶԻ ԳՈՐԾԷ ԱՅՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ԴԷՄ ՈՐՈՆՔ ԴԱՇՆԱԳԻՐ ԿԸ ԴՐԺԵՆ: Այս վերջին առաջարկը մաս կը կազմէ հիմնական ծրագրին եւ հաւանաբար Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ պիտի հանուի յառաջիկայ ամսու, ֆրանսական ընտրութիւններէն վերջը, իսկ միւս առաջարկին վրայ այժմէն կը պնդեն Ֆրանսացիները, ընդունիլ տալու համար Լոքառնոյիններուն, երբ Ժընեւի մէջ անոնց ներկայացուցիչները ժողով գումարեն վաղը, չորեքշաբթի, իբրեւ անդամ 13երու յանձնախումբին:

Ֆրանսա օրերէ ի վեր կը պնդէ որ Լոքառնոյի դաշնակիցները նոր ժողով մը գումարեն Փարիզի կամ Պրիւսէլի մէջ, վերջնական եզրակացութեան մը յանգելու համար. բայց Անգլիա մերժեց, քանի որ արդէն Ժընեւ պիտի հաւաքուին, հետեւաբար կրնան այնտեղ կատարել իրենց խորհրդակցութիւնը: Անգլիական տեսակէտով, այս հանդիպումն ալ իրական խորհրդակցութիւն մը չպիտի ըլլայ, այլ կարծիքներու փոխանակութիւն:

Ժընեւի ժողովին առթիւ, Ֆրանսա կ'ուզէ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը փութացնէ Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ հաշտութիւնը, կարելի եղածին չափ շուտ վերցնելով պատժական տնօրինութիւնները: Ֆրանսական տեսակէտով, կարելի չէ ապահովել Աւստրիոյ անկախութիւնը, եթէ Իտալիա ի վիճակի չըլլայ կատարելու իր դերը՝ կեդր. Եւրոպայի մէջ: Եթէ Ֆրանսա յաջողի համոզել 13երու յանձնախումբը որ աւելի մեղմ ընթացք բռնեն Իտալիոյ դէմ, այն ատեն այս վերջինը սրտագին աջակցութիւն պիտի ընծայէ Ֆրանսական ծրագրին: Բայց խնդիրը այն է որ Անգլիոյ հանրային կարծիքը միշտ կ'ընդդիմանայ պատժական տնօրինութեանց վերացման, այնպէս որ անհաւանական չէ նոր հակամարտութիւն մը Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, 13երու ժողովին առջեւ: Ֆրանսական մամուլը հետզհետէ աւելի ուժգնօրէն կը պահանջէ վերցնել պատժական տնօրինութիւնները եւ վերջացնել իտալեւեթովպական պատերազմը, որպէսզի կարելի ըլլայ ապահովել Իտալիոյ գործակցութիւնը Եւրոպայի մէջ: Կիսապաշտօնական «Թան»ն անգամ այս տեսակէտը կը պաշտպանէ ուշագրաւ խմբագրականով մը: Այս առթիւ կը թելադրէ վերստին քննել Լավալ-Հօր ծրագիրը, որ անցեալ դեկտեմբերին մերժուեցաւ Անգլիոյ հանրային կարծիքին կողմէ: «Այդ մերժումը սխալ մըն էր եւ հիմա որ Եւրոպայի խաղաղութիւնը վտանգի մէջ է, նոր սխալներ պէտք չէ գործել»:

*** Լոնտոնէն կը հերքեն այն լուրը թէ Պ. Իտըն Հիթլէրի լիազօրին թելադրած է քարոզչական գիրքերու ցանկէն հանել Առաջնորդին «Իմ Պայքարը» գիրքը, քանի որ գերմանական ծրագիրը կը տրամադրէ արգիլել գրգռիչ հրատարակութիւնները:

Պօլտուին եւ Իտըն պիտի հրաժարի՞ն

Այս միջոցին կարգ մը զրոյցներ կը շրջին Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ: Այսպէս, կ'ըսուի թէ վարչապետ Պ. Պօլտուին պիտի հրաժարի եւ իրեն պիտի յաջորդէ Նէվիլ Չէմպըլէն, ելմտական նախարարը: Պօլտուին հրաժարելու մտադրութիւն յայտնած էր վերջին ընտրութեանց ատեն, բայց կը կարծուի թէ այս անգամ բուն պատճառը դահլիճին մէջ տիրող տարակարծութիւնն է՝ արտաքին քաղաքականութեան մասին: Միեւնոյն զրոյցներուն համաձայն, պիտի հրաժարի նաեւ Պ. Իտըն եւ իրեն պիտի յաջորդէ Լորտ կնքապահ Հալիֆաքս, որ իրեն ընկերացաւ Փարիզ եկած ատեն, երբ Գերմանիա նոր գրաւած էր Հռենոսի ապազինեալ շրջանը: Հաւանական թեկնածու կը համարուի նաեւ Սըր Րոպըրթ Հօրն, նախկին ելմտական նախարարը: Չէմպըլէնի հաւանական յաջորդը կը նկատուի, իբրեւ ելմտական նախարար, Սըր Ս. Հօր, նախկին արտաքին նախարարը, որ ստիպուեցաւ հրաժարիլ, երբ դահլիճը մերժեց Լավալի հետ մշակուած հաշտութեան ծրագիրը:

Ընտրական պայքար Ֆրանսայի մէջ

Երէկ պաշտօնապէս սկսաւ ընտրական պայքարը, բոլոր շրջաններուն մէջ: Պայքարին գլուխն անցած են երկու գլխաւոր հոսանքներ, Ժողովրդական Ճակատը (ձախ) եւ ազգայնական ճակատը: Միջանկեալ ասպարէզ նետուած են բազմազան եւ զարմանազան հոսանքներ: Հաշտակաւոր Հրեղէն Խաչն ալ հրատարակեց իր ծրագիրը, ուր կը պահանջէ.—

Խորհրդարանը լուծելու իրաւունք տալ հանրապետութեան նախագահին.

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱ՞Ն ՊԻՏԻ ՓՈԽԱԴՐՈՒԻՆ

Պօլէնէն կը գրեն մեզի ապրիլ 4 թուականով.—

Քաղաքապետութիւնը առանց ազգի խտրութեան ղադրեցուց բոլոր անգործներու նպաստը ապրիլ 1էն սկսեալ: Այսօր ալ գիս քաղաքապետարան կանչելով հրահանգեցին հաղորդել այն երկու ընտանիքներուն, որոնք առաջին կարաւանով Հայաստան պիտի մեկնէին եւ անգործ ըլլալով կառավարութենէն ճամբու ծախք խնդրած էին, ճամբայ ելլել դէպի Մարսէյլ, մինչեւ ապրիլ 15: Եթէ ուրիշ անգործ ընտանիքներ ալ կան որ կը փափաքին նոյն կարաւանով մեկնիլ, պէտք է արձանագրուին մինչեւ ապրիլ 6: Ինծի ըսին թէ Ֆրանսայի եւ խորհրդային կառավարութեան միջեւ գոյացած համաձայնութեամբ ֆրանսական կառավարութիւնը յանձն կ'առնէ հայ անգործ ընտանիքներուն ճամբու ծախքը հոգալ մինչեւ Պաթում: Սոյն հրամանը իրենց եկած է Վօքլիւզի նահանգապետութենէն:

*** «Զանգու« կ'իմանայ թէ Կոմիտաս վարդապետի մարմինն ալ Հայաստան պիտի փոխադրուի ներգաղթի կարաւանին հետ:

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԿԱՅՍԵՐ ԲԱՆԱԿԸ ՑԻՐՈՒՑԱՆ

Ճամբան կը բացուի դէպի Տեսիէ եւ Ասիս Աբեպա

Իտալական բանակը նոր յաղթանակ մը տարաւ շաբաթ օր, գրաւելով Քուօրամը, հիւսիսային ճակատին վրայ, որով ճամբան կը բացուի դէպի Տէսիէ եւ Ատիս – Աբէպա: Այս առթիւ հրատարակուած իտալական զեկոյցը կ'ըսէ թէ բանակը, որուն կը հրամայէր կայսրը ինք, դէպի հարաւ կը փախչին յուսահատական խուճապով մը: Քուօրամ կը գտնուի Աշանկի լիճին հարաւակողմը եւ շատ կարեւոր դիրք մըն է: Ճակատամարտի ընթացքին սպաննուած են հազարաւոր Հապէշներ, իրենց ետին ձգելով բազմաթիւ հրացաններ, գնդացիրներ եւ 8 թնդանօթ: Իտալական զեկոյցը կ'ըսէ թէ բազմաթիւ դասալքութիւններ տեղի կ'ունենան կայսեր բանակին մէջ:

*** Իտալական յաղթանակներու շարքը, որ սկսաւ մարտ 31ին, գրեթէ ոչնչացուցած է Նէկիւսին բանակը,— 45 — 50,000 հոգի (հիւսիսային ճակատ): Մնացեալ զինուորները փախած են ցիրուցան, ահարեկ՝ օդանաւային ռմբակոծութիւններէն որոնք երբեք չունչ առնել չէին տար: Մարտի վերջին օրերէն ի վեր, Հապէշները ի զուր կը փորձէին կասեցնել Իտալացիներու յառաջխաղացութիւնը: Իտալական բանակը ապրիլ 1ին եւ 2ին գրաւած ըլլալով ռազմագիտական դիրքեր, յարձակողականի ձեռնարկեց ապրիլ 3ին, կրակ տեղացնելով թէ ցամաքէն եւ թէ երկինքէն: Օրը իրիկուն չեղած, Հապէշները հազարաւոր դիակներ ձգեր էին ռազմադաշտին վրայ: Յաջորդ օրը յարձակողականը վերսկսաւ, յանգելով Քուօրամի գրաւման: Այսուհետեւ հիւսիսի ճամբան բաց է դէպի մայրաքաղաք եւ ոչ եւ է ուժ չի կրնար կասեցնել իտալական յառաջխաղացութիւնը, բացի աշխարհագրական խոչընդոտներէն:

** Այս յաղթանակին առթիւ, շատ մը յուսահատկան զրոյցներ կը շրջին: Այսպէս, կ'ըսուի թէ արքայից արքան հաշտութիւն պիտի խնդրէ, կամ պիտի հրաժարի գահէն, թէ հետեւեալը հեռագիրը ուղղած է թագուհիին.— «Ձեզի ուրիշ բան չի մնար եթէ ոչ աղօթել ինծի համար»: Հապէշական զեկոյց մը կը հերքէ այս լուրերը:

*** Ինչպէս հաղորդած էինք, իտալական հինգ օդանաւեր շաբաթ օր ռմբակոծեցին Ատիս - Աբէպան: Անակնկալ մը եղաւ այս յարձակումը: Բնակիչները կէս քուն էին, բայց յանկարծ արթնցան եւ հրացանները որոտացին: Բազմաթիւ քաղաքացիներ փախան գիշերանց, ոտքով, ձորիով կամ ինքնաշարժով: Օդանաւերը միայն վեց ռումբ նետեցին եւ ռազմախաղեր կատարեցին կէս ժամու չափ: Այս ձեռնարկը ազդանշանը կը համարուի նոր յարձակողականի մը:

** Ճիճիքա, Հարրար եւ Տիրէ Տաւա նորէն ռմբակոծուեցան: Եւրոպացիները կը փախչին դէպի Ճիպութի:

8000 սպանեալ, 10000 վիրաւոր

Իտալական վեց օդանաւեր կիրակի առտու ռմբակոծեցին Տէսիէն, ինչ որ կը նշանակէ թէ բանակը պիտի շարունակէ իր յառաջխաղացութիւնը դէպի հարաւ, մինչեւ մայրաքաղաք: Եթովպական զինուորները կը շարունակեն նահանջել, իտալական օդանաւերու եւ գնդացիրներու կրակին տակ:

Վերջին շաբթուան կռիւներու ընթացքին Հապէշներու կորուստը եղած է 8000 մեռեալ եւ 10,000 վիրաւոր: Իտալական օդանաւերը կատարած են 121 թռիչքներ, նետելով 70 թոն ռումբ: Կ'ըսուի թէ 40,000 կանոնաւոր զինուորներ մասնակցած են 20,000 Իտալացիներու դէմ: Չի գիտցուիր թէ կայսրը ո՛ւր կը գտնուի:

Լոնտոնի եթովպական դեսպանը կը ծանուցանէ թէ մասնաւոր փոխառութիւն մը պիտի կնքուի Անգլիոյ մէջ, մէկ միլիոն ոսկի ճարելու և զինուորական օդանաւեր գնելու համար: Փոխառութիւնը միեւնոյն ատեն պիտի ծառայէ «դժուարութենէ ազատելու այն երկիրները որ պարկեշտօրէն կը գործադրեն պատժական տնօրինութիւնները եւ պիտի օգնէ Եթովպիոյ՝ արագօրէն եւ ուժգնօրէն ետ մղելու իր թշնամիները»:

*** Իտալացի տեղակալ մը, որ վիրաւորուած եւ հիւանդանոց փոխադրուած էր, նկարագրելով Աշանկի ճակատամարտը, կ'ըսէ.—Երազի պէս կու գայ եւ տակաւին կը տեսնեմ սեւ գլուխներ, թեւեր եւ սրունքներ որոնք ցիր ուցան կը նետուէին անջրպետին մէջ, անջատուելով զինուորներու մարմիններէն: Միտքս տինամօ մը դարձած էր եւ անդադար կը կրկնէր.— «Պէտք է չահինք»: Յանկարծ տեսայ որ գնդացիր մը կ'ուղղուի ինծի դէմ եւ ընազդաբար ձեռնառումբ մը նետեցի: Ուրիշ գնդացիր մը կը հնձէր մեր զինուորները եւ ես երկրորդ ձեռնառումբ մը նետեցի, մահուան անդունդը գլորելով ուրիշ սեւամորթներ: Գիտէի որ մարդ կը սպաննեմ, բայց կը խորհէի թէ կա՛մ պէտք է սպաննեմ եւ կամ սպաննուիմ:

*** Քուօրամէն Տէսիէ հեռաւորութիւնը 150 քիլոմեթր է, բայց ճամբան բանուկ ըլլալով, Իտալացիները պիտի կրնան աւելի արագ յառաջ խաղալ:

ԼԷՆԻՆԿՐԱՏԻ (նախկին Փեթերսպուրկ) մեծ թատրոններուն կարգ մը տնօրէնները ձերբակալուեցան, գողութեան եւ չարաշահութեան մեղադրանքներով: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ տոմսակներով տոմսեր կը ծախէին արհեստակցական միութեանց, առանց օրինական գնչը կատարելու, թէեւ տետրակին մէջ կ'արձանագրէին: Կ'ըսուի թէ այս գործառնութիւններով ամբաստանեալները խլացուցած են 200,000 րուբլի:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՈԳԻՆ

Դաշնակցութեան մէջ ամէնէն ուշագրաւ գիծը,— իր անձնազոհ ոգին է։ Այս է նաեւ ամէնէն թանկարժէք յատկանիշը իւրաքանչիւր Դաշնակցականի մէջ։ Առանց այս անձնազոհութեան ոգիի, Դաշնակցութիւնը, պահելով հանդերձ իր դաւանանքը — ծրագիր, կանոնագիր եւ որոշումներ — պիտի չունենար իր ստեղծարար ոյժը եւ իր բարոյակրթիչ հմայքը։ Պիտի ուզէինք որ ընթերցողը արժանի ուշադրութիւնը ընծայէր մեր մատնանշած երեւոյթին։ Որովհետեւ մեր նպատակը չէ ջերմ զգացում մը չռայլել Դաշնակցութեան հասցէին, այլ ըմբռնել իմաստը այն բացառիկ յատկութեան, որ անբաժան մնաց հայ մեծ քաղաքական հոսանքէն իր կեանքի 46 տարիներու ընթացքին։ Ուշագրաւ է երեւոյթը մանաւանդ այն պատճառով, որ անձնազոհութեան ոգին ոչ ընդհատումներ ունեցաւ (ժամանակի ընթացքին) եւ ոչ ալ ընկրկումներ (իր թափին մէջ)։ Այս ըսել է, որ այդ ոգին բխեցաւ հիմնական աղբիւրէ մը, որ էութիւնը կը կազմէ հայ քաղաքական կազմակերպութեան։

Ոչ միայն պղծուած են բառերը մեր դժբախտ իրականութեան մէջ, այլ եւ խաթարուած են անոնք իրենց իմաստին մէջ։ Ցեխին յեղիններու մէջ, որ հանրային զոհասեղանին դահեկան մը դրած է իր աւելցուկէն, յաճախ այդ դահեկանին մէջ մարմնացած կը տեսնէ մարդկային բոլոր առաքինութիւնները եւ անձնազոհութեան վերջին խօսքը։ Եւ ճիշդ այս բառն ալ կը գործածէ, գիտնալով հանդերձ, որ իր զոհածը ոչ կեանքն է, այլ միայն դահեկանը։ Եւ բարքերու խաթարումի տեսակէտով ցաւալին այն է, որ կան այս տիպի ոչ միայն անհատներ, այլ կան նաեւ ամբողջ հոսանքներ։ Իրողութիւն է սակայն, որ անձնազոհ են քիչերը։ Արտակարգ ժլատութեամբ երեւան կուգայ այս ոսկի յատկանիշը, երբ մանաւանդ խօսքը հաւաքականութեան շուրջ կը դառնայ։ Իսկ այս տեսակէտով Դաշնակցութիւնը բացառիկ տեղ կը գրաւէ ոչ միայն հայ կեանքի, այլ եւ ազգերու մեծ ընտանիքին մէջ։

Կ'արժէ քիչ մը երկար կանգ առնել հայ քաղաքական հոսանքի այս ուշագրաւ յատկութեան վրայ։

Դաշնակցութիւնը ծնաւ հայ հողէն, ապրեցաւ հայ հողի վրայ եւ մաքառեցաւ հայ հողին համար։ Լրիւ եւ ամբողջութեամբ ան հայրենածին զաւակ է, հայրենատենչ ոյժ եւ հայրենակերտ բազուկ։ Այս է իր բուն էութիւնը։ Իր բոլոր միւս գործերը — օժանդակ աշխատութիւններ են։ Ինչ որ Դաշնակցութիւնը ըրաւ (ու կ'ընէ) հայ մշակոյթը արգասաւորելու, հայ տնտեսութիւնը ամրապնդելու եւ գրութեան գետինը մեր կեանքի մէջ աւելի բեղնաւոր դարձնելու,— այս ամէնը ան կ'ընէ բուն նպատակի — միակ եւ հիմնական — ճանապարհը հարթելու համար։

Քաղաքական դատ, հայրենիքի վերանուաճում— ահա այս է խտէալը, որուն կոչուեցաւ ծառայելու Դաշնակցութիւնը։

Եւ այս իմաստով ան եղաւ միակը հայ կեանքի մէջ։ Ըսել չենք ուզեր, թէ ուրիշներ չպայքարեցան այս հողի վրայ. ոչ, այս չէ մեր խօսքին իմաստը, սակայն չծնաւ հայութեան արգանդէն այլ հոսանք մը, որ Դաշնակցութեան չափ շաղախուած ըլլար հայ հողին եւ անոր նման միաձուլուած՝ ցեղային արիւնոտ խտէալին։ Եւ ինչպէս որ մենաշնորհ դարձաւ հայրենիքի վերանուաճման գաղափարը Դաշնակցութեան համար, ճիշդ նոյն ձեւով մենաշնորհ դարձաւ ինքնաողջակիզումի առաքինութիւնը իր խնդիր այդ գաղափարի յաղթանակի։ Անուն չունին Դաշնակցութեան նահատակները, որովհետեւ քանակ չունին անոնք, անթիւ են եւ անհամար։ Անյագաբար հայ հողը ծծեց Դաշնակցութեան արիւնը, գումարտակներով ընտիրներու նշխարները փռելով Հայոց աշխարհի բովանդակ տարածքին։ Ոչ ոք այսքան մոլեգին չունչով եւ այսքան յամառ հաւատքով տարրացաւ Հայ Դատին։ Այս բառին բացառաբար քաղաքական առումով։ Այսպէս չեղաւ մինչեւ իսկ բոլշեւիզմը, այն հոսանքը, որ անցքերու անակնկալ բերումով օր մը տիրացաւ հայ երկրին։ Առեղծուած մնաց ոչ միայն իր ծնունդը, այլ եւ իր յաղթանակը։ Գէթ այս մարզին մէջ մենք «մարգարէ» չունեցանք։ Ոչ ոք գիտցաւ, թէ օր մը ռուսական ահեղ տարերքը պիտի պղտորէր, յաղթականօրէն կարմիր դրօշ պարզէ աշխարհի մէկ վեցերորդին վրայ եւ «ազատ» հռչակէ — իբրեւ խորհրդային ընկերվար հանրապետութիւն — նաեւ մեր հայրենիքը։ Ու եթէ պիտի մեռնէր Դաշնակցութիւնը, պիտի մեռնէր ճիշդ այդ օրը — 1920 նոյ. 29ին։ Որովհետեւ առաջին անգամն ըլլալով մեր վերջին յիսնամեակի պատմութեանը մէջ, ճիշդ այդ օրը կը ծնէր հայ քաղաքական ոյժ մը, որ հայութեան անունէն կուգար հայ քաղաքական դատը լուծելու։ Այսքան զարմանալի անակնկալ ոչ ոք կը սպասէր պատմութենէն, եւ այսքան բացառիկ շնորհ ոչ ոք ընծայած էր հայ հոսանքի մը։ Բայց եղաւ անիմանալին. տիրանալով հայրենի հողին, խորհրդային իշխանութիւնը — անուանապէս Հայ — նոյն օրն իսկ ուրացաւ գոյութիւնը Հայ Դատի.

— Հայաստանի խորհրդայնացումով մեզ ընդմիշտ եւ վերջնապէս լուծուած կը նկատենք Հայ Դատը։

Բոլշեւիզմը այսպէս ձեւակերպեց իմաստը իր քաղաքական հաւատամքի եւ այս բովանդակութիւնը դրաւ իր չահած յաղթանակի մէջ։ Ոչ ամբողջական Հայաստան, ոչ թրքահայ դատ ոչ ատտանդական ժողովուրդ, ոչ գեբիշխան երկիր — այս հարցերէն եւ ոչ մէկը գոյութիւն ունէր բոլշեւիզմին համար։ Ասոնք բոլորը լուծուած կը նկատուէին խորհրդայնացումովը ծնած հայրենիքի մը, որուն վրայ ծուարած էր մաս մը մեր ժողովուրդէն։ Այս արիւնոտ հարցերու գոյութիւնը ուրացաւ սակայն բոլշեւիզմը, բայց չուրացաւ հայ կեանքը։ Չուրացաւ հայ ժողովուրդը։ Ու երբ Արարատի ստորոտէն ռուսական սուինին բազմած համայնավար Հայը, պատգամախօսը հանդիսանալով կարմիր Մոսկուայի, մեռած կը հռչակէր Հայ Դատը, ճիշդ նոյն ժամին Հայոց Աշխարհի կուրծքէն պոռթկացած խորհրդաւոր ձայն մը ոտքի կը կոչէր Դաշնակցութիւնը եւ վերստին անոր կը վստահէր Հայ Դատի հետապնդման արիւնոտ գործը։ Ու ճիշդ նոյն պատճառով այդ վայրկեանէն իսկ նոր թափով կը վերակենդանանար անձնազոհութեան ոգին Դաշնակցութեան մէջ։

Ըսինք արդէն, որ Դաշնակցութիւնը ինքը Հայ Դատն է, ոսկորը ոսկրէն եւ արիւնը՝ արիւնէն։ Այս խտէալին հետ ծնաւ Դաշնակցութիւնը եւ այս խտէալի չունէին տակ կերպաւորուեցաւ Դաշնակցականը։ Եւ արագօրէն հանուրի սեփականութիւն դարձաւ այն ահեղ ճշմարտութիւնը, թէ ազատութեան կարելի է տիրանալ միայն մահով, կարելի է հայրենիք վերանուաճել միայն արիւնով։ Ու երբ հայ մարդը, Դաշնակցութեան ծնունդի առաջին իսկ օրերէն կը մերձենար անոր ու կը փափաքէր մկրտուիլ անոր գաղափարական աւազանին մէջ, գիտէր արդէն, որ ինք կենդանի նահատակ մըն է։ «Սահմանն անցա՛ւ»— այս խորհրդաւոր բառը հայութեան բերնին մէջ համազօր էր այն ճշմարտութեան, թէ «անցնող»ը — մահուան դիրկը նետուեցաւ։ «Երկիր մտա՛ւ»— այս ըսել էր թէ նահատակներու շարքն անցաւ, ոտք դրաւ համատարած Պանթէոնի մը մէջ, ուրկէ վերադարձ գրեթէ չկայ։ Այս ձեւով մշակուեցաւ, ամրացաւ ու ստեղծարար առաքինութիւն դարձաւ անձնազոհութեան ոգին Դաշնակցութեան մէջ։ Այս ձեւով ան յարատեւեց, ապրեցաւ ու չքեղացաւ իր արտայայտութեանց մէջ, 46 տարի չարունակ։ Շարքերը տեւաբար ներշնչուած մնացին այն գաղափարով թէ իրենք ուխտեալներն են դատի մը որուն կարելի է ծառայել միայն արիւն տալով, միայն անձը զոհելով։ Այսպէս—երէկ, երբ դրօշ չկար, այսպէս նաեւ այսօր, երբ կայ եռագոյնը, կայ անոր վերստին տիրանալու ցեղային արիւնոտ տենչը։ Հոս, բացառաբար իր այս հիմնական կոչումին մէջ պէտք է որոնել բացատրութիւնը այն հմայիչ առաքինութեան, մեռնելու այն յօժարակամ պատրաստակամութեան, որ իբրեւ նկարագրի առանձնատիպ գիծ ծնաւ եւ մնաց Դաշնակցութեան մէջ սկիզբէն մինչեւ այսօր։ Եւ որովհետեւ համայնավար իշխանութիւնը Հայաստանի խորհրդայնացումով ոչ թէ բացուած, այլ գոցուած հռչակեց հայ դատի լուծման ճամբաները, ուստի պատմութիւնը նորէն ու վերստին Դաշնակցութեան ուսերուն դրաւ այդ ճամբաները բանալու, հայ դատը լուծելու արժանաւոր բեռը։ Այլ խօսքով՝ պարտադրաբար կենդանի պահեց Դաշնակցութեան մէջ անձնազոհութեան ոգին։ Այն հմայիչ ուժը, որ պատկառելի կը դարձնէ Դաշնակցութեան բազուկը եւ տիրական՝ անոր հմայքը։

Խաղաղած չէ աշխարհը, այլ երկունքի մէջ է ան, ահեղ ու խորհրդաւոր։

Մեռած չէ Հայ Դատը, այլ կենդանի է ան, յղի ամէնէն արիւնոտ անակնկալներով։

Մեռնելու առաքինութիւնը զուր շռայլանք չէ մեր կեանքին մէջ, այլ քաղաքական անմերժելի պարտադրանք։

Եթէ պիտի ապրի Դաշնակցութիւնը, պիտի ապրի իբրեւ գերազանցաբար քաղաքական ազդակ։ Ան կը մեռնի, երբ կը դադրի մարտական ուժ ըլլալէ հայ դատի։ Ինչպէս որ Դաշնակցականին մէջ Դաշնակցականութիւնը կը մարի, երբ ան կը դադրի մարտիկն ըլլալէ այդ դատի։ Մշակոյթ բեղնաւորելով, ժողովուրդի մը տնտեսութեան զարկ տալով եւ կամ զուտ մարդասիրական զգացումներ ճոխացնելով կարելի չէ եռագոյնը ունենալ եւ եռագոյն պահել։ Կարելի չէ հայրենիք ստեղծել եւ անոր ազատութեան տիրանալ։ Ասոնք պայքարի օժանդակ միջոցներ են միայն, բուն զէնքը— արիւնն է։ Խաչուելու յօժարակամ պատրաստակամութիւնը, այն զարմանալի ոգին, որ չարան առ չարան անձնազոհութեան կը մղէ Դաշնակցական շարքերը։ Ոչ բոլոր կուսակցութիւնները — մեր խօսքը օտարներու մասին է— այսքան կենդանի կերպով այս ոգին կը պահեն։ Որովհետեւ անոնցմէ քիչերուն համար իրենց հետապնդած նպատակին տանող ճանապարհը — նահատակութեան ճամբան է։

Անձնազոհութեան ոգիի ներկայութիւնը Դաշնակցութեան մէջ ապացոյց է, որ տակաւին քաղաքականապէս կ'ապրի եւ գաղափարօրէն կը կենսագործէ Հայ Դատը։ Իսկ այն յամառ հալածանքը, որ հայ դատի թշնամիները մոլեգնաբար կը մղեն Դաշնակցութեան դէմ, ինքնին վկայ է, որ իրաւամբ անձնուրաց է Դաշնակցութիւնը, որ ան պահած է յանուն հայ հայրենիքի մեռնելու իր անուրանալի առաքինութիւնը։

Իր հետապնդած դատը կը կերպաւորէ իր դէմքը։

Քանի որ միայն նահատակութեան ճամբով կարելի է հայրենիքի տիրանալ, ուստի նահատակներ անպակաս պիտի ըլլան Դաշնակցութեան մէջ։ Այս ոգին դեռ պիտի ապրի մեր մէջ, քանի դեռ կ'ապրի հայ դատը։

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ՊԵՐԼԻՆԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

— · —

ՊԵՐԼԻՆ.— Կիրակի, մարտ 29ին, տեղի ունեցաւ Պերլինի հայ գաղութին տարեկան ընդհանուր ժողովը, նախագահութեամբ Տոքթ. Ա. Աբեղեանի եւ քարտուղարութեամբ Ե. Աբէլեանի։ Ներկայ էր գաղութին անդամներուն մեծամասնութիւնը։ Օրակարգին վրայ դրուած էին հետեւեալ հարցերը.— 1. Զեկոյց Գաղթ. Միութեան վարչութեան, իր մէկ տարուան նիւթական եւ բարոյական գործունէութեան մասին. 2. Զեկոյց վերստուգիչ յանձնաժողովին. 3. Հրաժարում վարչութեան. 4. Ընտրութիւն նոր վարչութեան։

Բոլոր հարցերուն շուրջ տեղի ունեցան բազմակողմանի վիճաբանութիւններ, որոնք յանգեցան բաղձալի ու դրական եզրակացութեան։

Նախ կարդացուեցաւ հրաժարեալ վարչութեան տարեկան զեկոյցը։ Գաղթ. Միութիւնը անցած մէկ տարուան ընթացքին ունեցած է հետեւեալ մուտքերը.— Ամսավճարներէն՝ 2268 մարք, հանդէսներէ եւ զանազան հասոյթներէ՝ 730 մարք, նուէրներէ՝ 630 մարք, եկեղ. մուտք՝ 185 մարք, անցած տարուընէ փոխանցած՝ 360 մարք, համագումար՝ 4173 մարք։

Ելքի գլուխները, նոյն այդ մէկ տարուան ընթացքին.— Հոգեւոր հովիւին թոշակ՝ 1800 մարք, անոր հին պահանջի հաշւոյն՝ 288 մարք, եկեղ. եւ դիւանական ծախքեր՝ 955 մարք, գաղութիս կարօտեալներուն նպաստ՝ 710 մարք, պատրաստ դրամ սնտուկին մէջ՝ 420 մարք, համագումար՝ 4173 մարք։ Զեկոյցէն տեսնուեցաւ որ Գաղթ. Միութիւնը ողջ պահանջներ եւս ունի, 308 մարքի չափ։

Վերստուգիչ յանձնաժողովի զեկոյցէն եւ ընդհանուր ժողովին մէջ տեղի ունեցած քննութենէն պարզուեցաւ որ Գաղթ. Միութեան վարչութիւնը փորձած է իր բոլոր կարելին, ապահովելու համար անհրաժեշտ ծախքերուն նիւթական միջոցները։ Նկատի ունենալով որ Պերլինի հայ գաղութը մեծ չէ ինքնին եւ անոր ալ մէկ մասը միայն իր աջակցութիւնը կ'ընծայէ ընդհանուր գործին, ձեռք բերուած արդիւնքը գոհացուցիչ կը համարուի։

Ինչ կը վերաբերի Գաղթ. Միութեան վարչութեան բարոյական գործունէութեան, անցած մէկ տարուան ընթացքին, այդ եւս բաւարար կը սեպուի։ Երկար տարիներէ ի վեր Պերլինի հայ գաղութին մէջ կանոնաւորաբար կատարուող ազգային տօները անցած մէկ տարուան ընթացքին եւս նոյն ուշադրութեամբ տեղի ունեցած են — Ապրիլեան սգատօնը, Մայիս 28, Մշակոյթի Օրը եւն.։ Առանձին շուքով տօնուած է մանաւանդ Մշակոյթի Օրը, որ այս անգամ նուիրուած էր Ս. Գրքի հայերէն թարգմանութեան 1500ամեակին։ Գաղթային եւ Գերմանեւհայ Միութիւնները միասնաբար կազմակերպած էին այդ տօնը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին նաեւ գերման բարեկամներ, առաջին հերթին՝ Պերլինի Համալսարանի իրանագիտութեան եւ հայագիտութեան ուսուցչապետ Տոքթ. Հ. Հ. Շետէր, հանգուցեալ Մարքվարտի յաջորդը։

Բացի վերոյիշեալ ազգային տօներէն, վարչութիւնը կազմակերպած է ներկայացում մը, դաշտահանդէս մը դասախօսական եւ տարեկան հանդէսներ, ընդունելութեան եւ ողջերթի հաւաքոյթներ, եւն.։ Մանուկներու համար կազմակերպուած է մասնաւոր հանդէս մը, անոնց իսկ մասնակցութեամբ։ Օրիորդներն ալ ունեցած են իրենց սեփական երեկոյթը, որոնց եւս վարչութիւնը ընծայած է իր աջակցութիւնը։ Այդ բոլոր հանդէսներուն եւ հաւաքոյթներուն միշտ ալ ներկայ եղած են գաղութիս անդամները, երբեմն նաեւ գերման բարեկամներ։

Եկեղեցական արարողութիւններն ու տօները եւս կատարուած են սովորականին պէս։ Հոգեւոր հովիւը, Գ. վ. Շահլամեան միեւնոյն ատեն շարունակած է մայրենի լեզուի դասեր տալ հայ դպրոցականներուն։ Այս բոլոր ձեռնարկները մեծապէս նպաստած են, որ ազգային ոգին արթուն մնայ գաղութիս անդամներուն մէջ, մեր փոքրերն ալ մեծնան նոյն այդ ոգիով։ Պատանիներու եւ երիտասարդներու համար այդ ուղղութեամբ մանաւոր աշխատանք կը թափէ «Հայ Երիտասարդ» Միութիւնը, իր պարբերական հաւաքոյթներով եւ դասախօսական ժողովներով։

Գաղթ. Միութեան վարչութիւնը սերտ կապ պահպանած է նաեւ Համպուրկի ու Լայփցիկի հայ գաղութներուն հետ։ Համպուրկ կ'ապրին մօտ 70 Հայեր, իսկ Լայփցիկ՝ քանի մը հոգի։ Հոգեւոր հովիւը տարին երկու անգամ այցի կ'երթայ այդ քաղաքները։ Անցեալ տարուան ընթացքին, Համպուրկի մեր հայրենակիցները, առաջին անգամ ըլլալով, կազմակերպեցին իրենց հանդէսը, որուն Պերլինէն եւս մասնակցեցան քանի մը հայրենակիցներ, վարչութեան անդամներ եւ ուրիշներ։ Որոշած են յառաջիկայ մայիսին մեծ շուքով տօնել Ս. Գրքի հայ թարգմ. 1500ամեակը։

Պերլինի հայ Գաղթ. Միութեան բարոյական գործունէութեան շուրջ ալ եւս ընդհանուր ժողովի մէջ տեղի ունեցան տաք վիճաբանութիւններ։ Նկատողութեան առնուեցան եւ նոր քին խնդիրներ։ Այդ առթիւ, երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, ժողովը ընդունեց բանաձեւ մը, որով օգտաշատ եւ գովասանքի արժանի կը գտնէ թէ Գաղթային Միութեան եւ թէ Հայ Երիտ. Միութեան գործունէութիւնը։

Ընդհանուր ժողովը ընտրուելիք նոր վարչութեան տուաւ հրահանգներ ու յայտնեց բաղձանքներ՝ յառաջիկայ տարուան գործունէութեան համար։ Այսպէս, թելադրուեցաւ հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ օգնութեան հասնիլ Արեւելքի մեր կարօտեալ գաղութներուն, մասնաւորապէս անոնց մշակութային ձեռնարկներուն։

Այս բոլորէն յետոյ ջերմ շնորհակալութիւն յայտնուեցաւ հրաժարող վարչութեան, իր ազգօգուտ գործունէութեան համար։ Ցետոյ տեղի ունեցաւ նոր վարչութեան ընտրութիւնը։ Հին վարչութեան անդամներէն վերընտրուեցան Պ. Պ. Ս. Շալճեան, Դ. Դաւիթխանեան, Ց. Մելիք եւ Ա. Տարըճեան։ Հրաժարեալ երեք անդամներու փոխարէն ընտրուեցան նորերը, երեք հոգի ալ փոխանորդներ,— Օր. Օ. Նազարեան, Պ. Պ. Ե. Աբէլեան, Մուրատեան, Փաշճեան, Պ. Ֆրունճեան եւ Էֆրեան։ Վերստուգիչ յանձնաժողովին համար վերընտրուեցան Պ. Պ. Համբարձումեան եւ Գ. Տէր Յարութիւնեան։ Նոր ընտրուեցաւ Պ. Ա. Տէր Մինասեան։

Ժողովը որ տեւեց քանի մը ժամ, եւ ուր տեղի ունեցան տաք վիճաբանութիւններ, վերջացաւ համերաշխ ոգիով եւ բարձր տրամադրութեամբ։ Անգամ մը եւս Պերլինի մեր գաղութը տուաւ օրինակելի ըլլալու գեղեցիկ ապացոյցը եւ արտայայտեց իր վճռական կամքը՝ այսուհետեւ ալ համերաշխութեամբ ու եռանդով ծառայել ընդհանուր գործին։ Ժողովին այս տրամադրութեան արտայայտութիւնն եղաւ այն, որ ամէնը միաբերան ջերմ ոգեւորութեամբ յոտնկայս երգեցին «Մեր հայրենիք»ը, եւ վերջացաւ տարեկան ընդհանուր ժողովը։

Լ.

ՆՐԲԻՒՈՅԹՆԵՐ

Եղածը մանրամասնութիւն մըն է, բայց խորհրդանշական արժէք ունի։ Խորհրդային կառավարութեան կողմէ նոր հրապարակ հանուած դրամներուն վրայ այլեւս չի նշմարուիր հին առածը, «պրոլետարներ բոլոր երկիրներու միացէք»։

Միւս կողմէ ռուս մամուլը լեցուն է «հայրենիք, սիրական հայրենիք, մեր մեծ հայրենիքը» բառերով որոնց քովէն ջնջուած է յաճախ «խորհրդային» ածականը որ յանկերգն էր ամէն բանի, մինչեւ հիմա։ Մարաջախտներ եւ խաղախներու գունդերը վերահաստատեցին, վիճակահանութիւն սարքեցին, ներքին փոխառութիւն հրապարակ հանեցին… տոկոսով, ուրեմն ուշագրաւ է որ միջազգայնականութիւնը տեղի կուտայ Մեծին — Ռուսիոյ մէջ։

Իսկ մեր կարմիր աղբարիկները տակաւին հոն են ուր էին։

ՊՈԼՍՈՅ ՀԵԼԼԷՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՁԻՆ. ԿՑՈՐԴ

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՃԻՍԻ ՅՈՒՇԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Այդ ժամանակէն ի վեր կ'ատեմ, բայց կը սիրեմ զայն միանգամայն։ Կ'ուզեմ որ ոտքերուս առջեւ իյնայ պաղատագին եւ ես, վրէժխնդրութիւնս յագեցնելով, վերցնեմ ու գրկեմ զայն։ Եւ աւելին… Գիտէ՞ք, իր հայրը… չէ մեռած։ Այո՛, ողջ է ու կ'ապրի դեռ, բայց ոչ ոք գիտէ ասիկա։ Ես կախաղան առաջնորդեցի զայն եւ գաղտնաբար փախցուցի եւ հիմա կը պահեմ զայն տանս մէջ։ Ոչ ոք գիտէ այս գաղտնիքը բացի քրոջս երկու զաւակներէն, որոնք կը հսկեն անոր վրայ։

— Կը կարծեմ որ պիտի կրնայիր նպատակիդ հասնիլ, եթէ լուր տայիր Լէյլային, թէ իր հայրը ողջ է։ Լաւ կ'ըլլար, եթէ փաշային կողմէ գրուած նամակ մը ղրկէիր անոր, ինչ որ մեծ ուրախութիւն պիտի պատճառէր իրեն անտարակոյս։

Քիչ մը խորհելէ վերջ, Հաքքը համաձայն գտնուեցաւ։ Յայտնեց, որ վաղն իսկ փաշային գրել պիտի տար ֆրանսերէն նամակ մը, զոր ես, դանապանիս միջոցով Լէյլային պիտի ղրկէի։

Այսպէս համաձայն մնալէ քիչ վերջ, ձկնորսները ըսին, թէ ուռկանները վերցնելու ժամանակը եկած էր։ Հաքքը այնքան գինովցած էր, որ մերժեց գալ։ Ես մինակս գացի, ձկնորսներուս հետ, ինչ որ առիթ տուաւ ինծի հաստատելու, թէ ուժանակի տակառները ծովը կը գտնուէին եւ անոնց պարանին ծայրը ամրօրէն կապուած էր նաւակի մը։

Ուռկանները վերցնելէ եւ ձուկերը բաժնելէ վերջ, Հաքքը պէյ մեկնեցաւ։ Առաւօտեան ժամը 4ին ես ալ Պոլիս վերադարձայ, եւ անմիջապէս լուր ղրկեցի ոստիկանապետի հետեւորդ Նէճիպին, որ ժամը 10ին բնակարանս գար։ Նէճիպ ծանօթ էր ամբողջ Պոլսոյ մէջ իբրեւ ոստիկանապետին և իմ հետեւորդս։

Ժամը 10ին եկաւ ան։ Երեք խոշոր ձուկեր զատելով Լէյլային ղրկեցի, պատուիրելով որ երեկոյեան ժամը 7ին ատենները անպայման ինծի գայ իր մօրը հետ։ Կարեւոր խնդրոյ մը շուրջ պիտի տեսնուէինք։

Նոյնպէս, Նէճիպին միջոցով Հաքքը պէյին ալ լուր ղրկեցի, որ ժամը 5ին դեսպանատուն գայ։

Կէսօրուան ժամերուն Նէճիպ վերադառնալով յայտնեց թէ Լէյլան պիտի գար զիս տեսնելու, բայց Հաքքը պէյ հիւանդ ըլլալուն չէր կրնար դուրս ելլել։ Ըսած էր, որ եթէ փափաքիմ, կրնամ իր տունը այցելելով տեսնել զայն։

Ժամը 4ին, Նէճիպի ընկերակցութեամբ այցելեցի անոր բնակարանը եւ անկողնի մէջ գտայ զայն։ Նախորդ իրիկունը խմած օղիէն եւ կրած յուզումներէն վերջ, բնական բան մըն էր այդ վիճակը։

Իմ մէկ հարցումիս պատասխանեց, թէ ինչ որ ըսած էր նախորդ գիշերը, գինովութեան մէջ, իրական էր եւ թէ կը սպասէր իր մարդոց, որոնք պիտի բերէին Լէյլային հօրը նամակը։

Քիչ մը նստելէ վերջ, բաւական դիտողութիւններ ըրի իրեն։ Ըսի, որ լաւ չէր ընել այսպէս գինովութեան անձնատուր ըլլալով կնոջ մը համար, որ մերժած էր զինքը։

— Միայն Լէյլան կրնայ զիս կանուոր կեանքի վերադարձնել, պատասխանեց։

Գեղեցիկ այր մարդ մըն էր Հաքքը պէյ։ Բարձրահասակ, խարտեաշ, Լէյլային պէս գեղեցիկ կապոյտ աչքերով։ Ոչ մէկ բան կը յատկանշէր թէ անիկա թուրք ցեղին կը պատկանի։

Այս խօսակցութենէն վերջ, սենեակ մտաւ Հաքքըի մայրը, որ սկսաւ յունարէն խօսիլ հետս։ Բացատրեց, թէ մեծ մայրը բնիկ Քիոսցի Հելլենուհի մըն էր, զոր Թուրքերը առեւանգած եւ իրենց հարսը ըրած էին։ Ցոյց տուաւ նաեւ Այ Տիմիթրիի պատկեր մը զոր պահած էին սերունդէ սերունդ։

Գրեթէ կէս ժամ վերջ, Հաքքըի մարդը եկաւ, իր հետ բերելով Լէյլայի հօր՝ խօմէր փաշայի նամակը, որ անմիջապէս ինծի յանձնուեցաւ։

Ֆրանսերէն գրուած էր։ Բացի եւ կարդացի։

«Սիրելի Լուլուս,

«Ինծի իրաւունք տուին քեզի գրելու, որպէսզի մայրդ եւ դուն իմանաք թէ ողջ եմ եւ թէ սուտ է որ զիս կախաղան հանած են ձերբակալելէ վերջ։ Կեանքս փրկողը դեռ չեմ տեսած։ Կ'ապրիմ ընդարձակ տան մը մէջ, ուր ոչ մէկ բան կը պակսի ինծի։ Միայն թէ չեմ կրնար ձեզ երկուքդ ալ տեսնել։ Այսօր ըսին, թէ այդ ալ պիտի ըլլայ։

Կը համբուրեմ երկուքդ ալ։

«Գորովալի հայրդ»։

Հաքքը այս նամակը տալով ինծի ըսաւ նաեւ, թէ կը վերադարձնէր թանկարժէք մատանի մը եւ խոշոր մարգարիտ մը, որ 10.000 ոսկի կ'արժէր։ Այս բոլորը, որոնք խօմէր փաշայի կը պատկանէին, Լէյլային պիտի յանձնէի ես։

Անվերապահ կերպով կ'ըսեմ, թէ զիս շատ յուզած էր այդ դէպքը։ Կը մեղքնայի այս գեղեցիկ տղուն համար, որ պահ մը կուրցած իր սիրոյ նախանձէն, եւ վրէժխնդրութենէ տարուած, մինչեւ կախաղանի առջեւը բերած էր հայրը այն կնոջ, որ արհամարհած էր զինքը։ Կիրքերու փոթորիկը անցնելէ վերջ, սակայն, ահա նիւթապէս եւ բարոյապէս կը բարձրացնէր զայն, ինք խորապէս վիրաւորուելով ու գինովութեան եւ անկումի մէջ թաւալելով։

Պահ մը դիտեցի զայն, խոր յուզումի մը մատնուելով։ Ցանկարծ, քովի պանգակը հնչեցուց եւ սպասաւորը կանչելով պատուիրեց անոր, որ Այ Տիմիթրիի նկարը բերէ։ Առաւ զայն իր ձեռքերուն մէջ եւ համբուրելով ըսաւ.

— Կ'երդնում այս պատկերին վրայ, որ կը պաշտպանէ զիս մանկութենէս ի վեր, թէ մէկ ամիս, ոչ իսկ կաթիլ մը ոգելից ըմպելի բերանս պիտի առնեմ…

Անմիջապէս որ երդումը աւարտեց, չհրցաւ զսպել իր արցունքները, որոնք առատօրէն սկսան հոսիլ իր աչքերէն։ Կուլար փոքր երեխայի մը նման։ Շատ աշխատեցայ զայն հանդարտեցնելու համար, բայց անօգուտ։ Կը խորհէի որ եթէ այդ պահուն Լէյլան տեսնէր զայն եւ ըմբռնէր թէ որքան խելայեղօրէն կը սիրէր զինքը, քիչ մը սիրտ ունենալով չպիտի կրնար չսիրել զայն։

Ինքզինքը քիչ մը գտնելէ վերջ, ըսաւ.

— Չեմ ուզեր որ յայտնես անոր թէ կը սիրեմ զայն դարձեալ, եթէ անոր մօտ եւս ինձ հանդէպ համակրական զգացում եւ երախտագիտութիւն մը չնշմարես։ Չեմ ուզեր… չեմ ուզեր…

(Շար.)

ՎԷՆԻԶԷԼՈՍ ԵՒ ԵԱՂՈՒՊ ԱՐԹԻՆ ՓԱՇԱ

— o —

Եգիպտոսի «Իմաժ» պատկերազարդ ֆրանսերէն հանդէսը, վերջերս հրատարակած էր պատմական լուսանկար մը, — Եգիպտոսի կաճառին առաջին ժողովի անդամներուն հաւաքական լուսանկարը: Կաճառին նախագահն էր հանգուցեալ Եաղուպ Արթին փաշան, իր շուրջն ունենալով իր ընկերակիցները՝ Եգիպտոսի մտաւորականներու ընտրանին, որոնց շարքին մէջ իշխան Ֆուատ Ահմէտը, Եգիպտոսի ներկայ լուսամիտ վեհապետը:

Կրթական ասպարէզին մէջ, Եգիպտոս շատ բան կը պարտի Եաղուպ Արթին փաշայի: Անիկա կրթական նախարարութեան հոգին եւ ղեկավարն էր: Բազմահմուտ եւ հանճարեղ: Կորովալից՝ ելեկտրական բարդի մը նման: Կազմակերպական չքնաղ յատկութիւններով օժտուած: Պատկառազդու եւ խորաթանց:

Վերի տողերը յիշեցի երբ այս չարքուան ընթացքին, Եգիպտոսի ամենազգի լրագիրներու մէջ, Վէնիզէլոսի մահուան առթիւ, կարդացի հետեւեալ զեկոյցը.—

«Պ. Է. Վէնիզէլոսի մահը սուգի կը մատնէ Եգիպտոսի կաճառը, որուն անդամ էր յոյն պետական նշանաւոր մարդը: 1915 Ապրիլի մէջ, Եգիպտոսէն անցած ատեն, արտակարգ ժողովի մը մէջ եւ ի ներկայութեան դիւանագիտական մարմնի եւ բազմաթիւ ականաւոր անձնաւորութեանց Վէնիզէլոսը շքեղօրէն ընդունուեցաւ Եգիպտոսի կաճառին մէջ, ուր իրեն տրուեցաւ պատուոյ անդամի աստիճանը եւ Եաղուպ Արթին փաշայի ձեռքէն ստացաւ այս աստիճանի վերաբերեալ մետալը եւ վկայագիրը: Եգիպտոսի կաճառը պատիւ կը համարի իրեն, այնքան ականաւոր անձնաւորութեան շարքին, իր մէջ հաշուելով այս բազմահմուտ անձնաւորութիւնը որ իր երկրին ճակատագրին մէջ այնքան մեծ դեր խաղաց:»

Մերձաւոր Արեւելքի այս երկու պետական անձնաւորութեանց այս բարեբաստիկ հանդիպումը, անգամ մը եւս ամրացուց այն սերտ կապը, որ հաստատուեցաւ Հայ եւ յոյն ժողովուրդներու միջեւ, տառապանքի դաշտին վրայ:

Տառապիլ միասին եւ ապրիլ տառապելով:

Այս երկու եղբայր ցեղերու հոգին բիւրեղացած է տառապանքի հալոցին մէջ:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ ԿՈՉԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԵՒ ՀԱԼԷՊԻ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

— . —

1926ին, Ֆրանսայի մարզպանը դիմած էր Ազգերու Դաշնակցութեան գաղթականական վարչութեան, խնդրելով օժանդակել իրեն՝ Սուրիա ապաստանած գաղթականներու բազմութիւն մը տեղաւորելու համար հոգատարութեան ենթակայ երկիրներու մէջ:

Տոքթ. Նանսէն, մարդասիրական կարգ մը ընկերակցութեանց օժանդակութիւնը ապահովելէ վերջ, ընդունեց գործակցիլ այդ աշխատանքին:

Հայ գաղթականները մեծ մասամբ համախմբուած էին Հալէպի, Պէյրութի, Աղեքսանտրէթի, Դամասկոսի եւ քանի մը գաւառական քաղաքներու մէջ: Որոշուեցաւ որ գաղթականներուն տրամադրելի գումարները չըբաշխուէին իբրեւ անվերադարձ նպաստներ, այլ դրամական ամէն կանխավճար, բնակութեան յատուկ ամէն շէնք կամ շինութեան յատուկ նիւթ որ կը տրուէին գաղթականներուն, նկատուէին փոխառութիւն, վերադարձուելու պայմանաւ՝ ամսէ ամիս կամ տարուէ տարի: Վերադարձուած գումարները եւս պիտի գործածուէին նոյն ձեւով:

Մինչեւ 31 դեկտեմբեր 1935 հաւաքուած գումարները, շնորհիւ ֆրանսական կառավարութեան վեհանձնութեան եւ բրիտանական միացեալ կոմիտէներու (Save the children Lord mayor's Fund, Friends of Armenia and Society of Friends), ինչպէս նաեւ Նիր Իսթ Ռըլիֆի, Հ. Բ. Ը. Միութեան եւ այլ բազմաթիւ ընկերութիւններու եւ անհատներու ջանքերուն, հասան աւելի քան 11 միլիոն ֆրանսական ֆրանքի, որով կարելի դարձաւ տեղաւորել 30.000 գաղթականներ՝ համեստ բայց տանելի պայմաններու մէջ:

Սակայն ներկայիս անհրաժեշտ դարձած է տեղաւորել նաեւ մնացեալ գաղթականները, 350 ընտանիքներ Հալէպէն եւ 250 ընտանիքներ Պէյրութէն: Ասոնց տեղաւորումն ալ երբ գլուխ ելլէ, վերջ կը գտնէ Սուրիոյ հայ գաղթականներուն տեղաւորման գործը: Այս գաղթականները կը գտնուին չափազանց ծանր պայմաններու մէջ, այնպէս որ կարելի չէ մտածել փոխառութեան ձեւով կանխավճարներ ընելու մասին, եթէ նոյն իսկ տրամադրելի ըլլար անհրաժեշտ գումարը, որովհետեւ փոխ առնուած դրամները վերադարձնելու պարտադրուած պարագային՝ անոնք մեծ նեղութիւն պիտի կրեն իրենց ապագայի ապահովութեան մէջ: Հետեւաբար, պէտք է մտածել անվերադարձ ձեւով նիւթական օգնութիւն մը հասցնելու մասին, բան մը որ չի կրնար Գաղթ. Գրասենեակը ընել ինքը մինակ:

Գաղթ. Գրասենեակը, քաջալերուած այն ապահովութիւններէն որ տրուեցան, անգամ մը եւս կը դիմէ մարդասիրական, հայասիրական, հայկական եւ միջազգային կազմակերպութեանց տիպար վեհանձնութեան, խորհելով որ անոնք քանիցս նպաստած են, իրենց նուիրատուութիւններով, ամոքելու հազարաւոր գաղթականներու թշուառութիւնը: Գաղթ. Գրասենեակը համոզուած է որ այս կոչը առանց արձագանգի պիտի չմնայ եւ յիշեալ կազմակերպութիւնները պիտի հաճին կատարել վերջին ճիգ մըն ալ ի նպաստ Սուրիոյ մնացեալ հայ գաղթականներուն: Հարկ եղած գումարը կը հաշուի 70—75.000 զուիցերական ֆրանք, որով կարելի պիտի ըլլայ, միանգամ ընդ միշտ, վերջացնել հայ գաղթականներու տեղաւորման գործը Սուրիոյ մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բնթեռնելի եւ մելանով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ Հ. ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— o —

Երեւանի պետ. համալսարանի դասախօսներուն հրահանգ տրուած է պատրաստել հետեւեալ գիրքերը, որոնք պիտի հրատարակուին այս տարի.

Հայոց լեզուի պատմութիւն,
Գրաբարի քերականութիւն,
Նիւթեր Հայաստանի պատմութեան,
Հայաստանի պատմական աշխարհագրութիւնը,
Հայաստանի տնտեսական աշխարհագրութիւնը,
Ընդհանուր պատմութեան վաւերաթուղթեր,
Գործնական տարրաբանութիւն,
Գործնական բնագիտութիւն,
Տեսական մեքենագիտութիւն,
Ջերմուժաբանութիւն (Thermodynamique), եւ ուրիշ գործեր:

Այս համալսարանական դասագիրքերէն մաս մը պիտի յատկացուի Երեւանի մանկավարժական եւ բազմարուեստեան վարժարաններուն, Բագուի մանկավարժական համալսարանի հայկական բաժնին, ինչպէս նաեւ միջնակարգ վարժարաններու համապատասխան դասարաններուն:

**Երեւանի պատմագրական համալսարանին մէջ հիմնուեցաւ Հայաստանի պատմութեան ամպիոն մը: Այս դասընթացքներուն հետեւողները կը ստանան ռոճիկ: Իբրեւ դասախօս՝ Մոսկուայէն եւ Լէնինկրատէն հրաւիրուած են ակադեմական Օրբէլեան, Փրոֆ. Ա. Եակուբովսկի, Փրոֆ. Կ. Տրէվէր, Փրոֆ. Կուսիկեան: Ուսանողներուն թիւը այս տարի սահմանափակ է, գալ տարուընէ պիտի եռապատկուի:

ՍԱՆԱՀԻՆԻ ԴՊՐՈՑԸ

— • —

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ կը կարդանք (4 մարտ). —

Լոռիի ձորին մէջ, հոն ուր իրարու կը միանան Դեբեդ եւ Սեղվի գետերը, փոքրիկ հրապարակի մը վրայ կծկուած է Սանահին կայարանի միջնակարգ դպրոցին շէնքը: Սանահին կայարանէն դէպի դպրոց կը տանին երկու կամուրջներ, որոնք տեղահան կ'ըլլան գարնան առաջին հեղեղներուն: Իսկ դպրոցին անմիջապէս ետեւը, գրեթէ ուղղահայեաց, երկինք կը բարձրանայ մօտ 400 մեթր բարձրութեամբ ապառաժ լեռը: Նապաստակն անգամ երբ կ'անցնի, այդ ահագին բարձրութենէն կը փրթին հսկայ քարեր ու կը գահավիժին վար, ձորին մէջ կծկտած դպրոցական շէնքին գլխուն, հոն ուր 250 աշակերտներ կ'ուսանին: Լերան գագաթէն փրթած քարերը կարելի է ըսել մաղի պէս ծակած են դպրոցին պատերը: Այդ քարերը շատ անգամ դասի ժամանակ ջարդուփշուր ըրած են լուսամուտներուն փեղկերը եւ ապակիները:

Բայց միայն տարերքը չէ, որ կը խանգարէ դպրոցին աշխատանքները: Դպրոցին տնօրէնը քանիցս դիմած է Ալլահվերդիի դատարանին, խնդրելով պատժել Նիյազ Նիյազեանը, որ քար կը գլորէ լերան բարձունքէն: Դատարանը քար լռութիւն կը պահէ:

Աշակերտները տկար են իրենց դասերուն մէջ: Զունին տետրակ, դասագիրք եւ գրենական պիտոյքներ: Եւ կրթական գործավարութիւնը մատը մատին չի զարներ, ոչ իսկ Ալլահվերդիի կրթական տեսուչը, Շուշանեան, որ կ'ըսէ.

— Այդ դպրոցը ինձ հետ ոչ մի կապ չունի:

Կրթական գործավարութեան դպրոցական գործերու վարչութիւնը եւս կը պատասխանէ ամէն անգամ որ դիմում կ'ըլլայ.

— Ես աշխատավարձ անգամ չեմ ստանում ձեզնից եւ այդ աշխատանքը կատարում եմ հասարակական պարտականութեան կարգով, աւելին ի՞նչ էք պահանջում:

«ՍԱՍՆԱՅ ԾՌԵՐ»

— • —

Երեւանի Պետ. Հրատարակչական Մարմինը լոյս ընծայեց Սասնայ ծռեր ընդարձակ ժողովածուն, 1130 էջ, ուր ամփոփուած են հայ ժողովրդական բանահիւսութեան գլուխ-գործոց Սասունցի Դաւիթի 25 փոփոխակները:

Գիրքը խմբագրած է Փրոֆ. Մանուկ Աբեղեան, աշխատակցութեամբ Կարապետ Մ. Օհանջանեանի: Գրքին կցուած է Փրոֆ. Մանուկ Աբեղեանի յառաջաբանը, որ կը պարզէ հայ ժողովրդական դիւցազներգութեան, մասնաւորաբար Սասունցի Դաւիթին ծագման եւ զարգացման ընթացքը:

Ժողովրդական ստեղծագործութեան այս հարուստ եւ հարազատ աղբիւրը ներշնչած է հայ բազմաթիւ գրողներ, որոնք այդ նիւթին վրայ կերտած են նոր նոր գործեր:

Հրատարակուած 25 փոփոխակներէն զատ, որոնք կը կազմեն առաջին հատորը, լոյս պիտի տեսնէ նաեւ երկրորդ հատոր մը նոյն ծաւալով:

Գիրքը նկարազարդած է Յակոբ Կօջոյեան:

ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐ ՎԻՐԱԲՈՅԺ ՄԸ

— o —

Բժիշկ Դարչինեան խորհ. Հայաստանի մէջ կը գրէ թէ մարտ 14ին գիշերը անմիջական օգնութեան ինքնաշարժով Երեւանի բազմաբուժական հիւանդանոցը բերուեցաւ 18 տարեկան Արփիար Յովհաննիսեանը, որ դանակի հարուածով մը խորունկ վէրք մը ստացեր էր կուրծքէն, — դանակը մտած էր մինչեւ սիրտը: Առատ արիւնահոսութեան պատճառով, հիւանդը ծանր վիճակի մէջ կը գտնուէր, զարկերակը չէր զգացուեր:

Վիրաբուժապետ Մ. Կարապետեան գործողութիւնը կատարելով, բացաւ հիւանդին սիրտը, վէրքը կարեց 4 կարով: Վիրահատութենէն վերջ հիւանդին վիճակը բարուոքեցաւ, ջերմութիւնը 38էն վեր բարձրացած չունի:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

500էն միայն 40

— . —

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 2 Ապրիլ (Յառաջ). — Տարաբախտ Կոմիտաս վարդապետի անտիպ գործերը հրատարակութեան տալու համար Փարիզի մէջ կազմուած կեդր. Յանձնախումբի Լիոնի մասնաճիւղը գեղեցիկ գաղափարը ունեցած էր, ինչպէս Լիոն, Վալանս եւ այլուր, գաղութիս մէջ եւս երգահանդէս մը տալու, ղեկավարութեամբ ջութակահար Պ. Աւետիս Մելքոնեանի եւ երգչուհի Օր. Ծովինարի, Պ. Պ. Կարօ Գօլամանեանի եւ Պ. Յովսէփ Տէյիրմէնճեանի: Մելքոնեան մէկ ամիս առաջ հոս գալով տեղւոյս Ազգ. Միութեան վարչութեան հետ կը խորհրդակցի: Վարչութիւնը պէտք եղած հաւաստիքները կու տայ եւ կը խոստանայ ամէն միջոց ի գործ դնել տոմսերը սպառելու համար:

Կիրակի, 29 մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին արդէն, երգիչները սրահն են ու կը սպասեն երաժշտասէր ժողովուրդին: Ժամը 2ին յայտարարուած հանդէսը կը սկսի ժամը ճիշդ 4ին, այն ալ աւելի քան 500 հոգի հաշուող գաղութէ մը միայն 40 անձերու ներկայութեան (26ը այր եւ 14ը կին՝ մէկ մասը Սէն Շամօնէն եկած): Տասնեակ տարիներէ ի վեր առաջին անգամն է որ Սալ տ'Արմոնին այսքան խեղճ բազմութիւն կը տեսնէ: Ամօ՜թ, հազար ամօթ: Նոյն իսկ մեր տղաքը, որոնք ազգանուէր ու եւ է ձեռնարկի առթիւ խանդավառութեամբ սրահ կը խուժէին, այս անգամ (բացի 5—6 հոգիէ) իրենց բացակայութեամբ, ըսիրսաններու դուռ բացին:

Շատ արդարացի էր Պ. Մելքոնեան երբ դառնութեամբ կը յայտարարէր բեմէն.

— Ազգ. Միութեան վարչութիւնը վիժեցուց մեր ձեռնարկը: Փա՞ստ կ'ուզէք: Ահաւասիկ իրենց յանձնուած տոմսերէն առանց նոյն իսկ մէկ հատ սպառելու այսօր ժամը 1ին մեզի վերադարձուցին ...

Հակառակ պարապ աթոռներուն, երգիչներէն իւրաքանչիւրը իր բաժինը կատարեց մեծ յաջողութեամբ, երգելով աւելի քան 30 կտոր վարդապետին գործերը, մասնակցութեամբ դաշնակի, զոր կը նուագէր Պ. Մելքոնեան, ինչպէս նաեւ քանի մը սոլոներ ջութակի վրայ, որոնց շնորհիւ ներկաներս մօտ երկու ժամ հայրենի տաքուկ մթնոլորտ մը ապրեցանք: Հանդէսը փակուած յայտարարուեցաւ Օր. Ծովինարի «Հայաստան» մեներգով:

Դժբա՜խտ, վարդապետ, մարտ 29ին Ս. Էթիէնի գաղութը անգամ մը եւս մեռցուց քեզ ...

Հարգանցի

ՄԱՄՈՒԼ

ԳՈՒԵՀԻԿ ՇԱՀԱԳՈՐԾՈՒՄ

— o —

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (18 մարտ).

— «Տաղանդաւոր գրող Ուիլեմ Սարոյեան վերջերս հրատարակած իր անգլիերէն նոր գրքին մէջ խանդավառ խօսքեր ըսած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան հասցէին:

Ռամկավարները, ըստ երեւոյթին չեն կրցած մարսել այդ եւ իրենց Պոսթընի անգլիերէն շաբաթաթերթին մէջ կը փութան ամենադժնեհիկ ձեւով սեւցնելու Դաշնակցութիւնը, որպէսզի չըլլայ թէ ռամկավար պատանիներ եւ երիտասարդներ, Ուիլեմ Սարոյեանի գիրքը կարդալով վարակուին անկէ եւ Դաշնակցութեան մասին նպաստաւոր գաղափար մը կազմեն:

Այդ նպատակով իրենց նոր սերունդին կը հրամցնեն դրդուիչ խմբագրական մը, ուր անամօթաբար Դաշնակցութիւնը կը ներկայացնեն իբր կազմակերպութիւն մը, «որուն պատմութիւնը, որոշ բացառութիւններով, սեւ է, այնքան սեւ, որքան կարող է ըլլալ»: Եւ, ինչ որ նուազ ընդվզեցուցիչ է, իրենց այս ցեխարձակումը աւելի ազդու ընելու համար, կը փորձեն Անդրանիկի անունն ալ մէջ խառնել եւ անոր հեղինակութեան վրայ յենուլ:

Սակայն, աւելորդ չենք նկատեր մոռցողներուն յիշեցնելու, որ ռամկավարներուն համար Անդրանիկը պարզ «աւազակ» մը կամ «աւազակապետ» մըն էր այն ատեն, երբ ան Դաշնակցութեան մէջ էր, եւ ազգային հերոս դարձաւ միայն այն ատեն, երբ հեռացաւ Դաշնակցութենէն: Եւ սակայն՝ հակառակ այն հանրածանօթ իրողութեան, որ Դաշնակցութեան մէջ եղած ժամանակ էր որ Անդրանիկ գործեց իր մեծագոյն հերոսութիւնները, մինչդեռ Դաշնակցութենէն հեռանալէն յետոյ անոր գրեթէ միակ սխրագործութիւնն եղաւ Հայաստանի Հանրապետական կառավարութեան դէմ զինեալ ըմբոստութիւնը:

Կասկած չունինք, որ եթէ Անդրանիկ մինչեւ իր կեանքի վերջը Դաշնակցական մնար, ռամկավարներու համար անիկա պիտի մնար նախկին «աւազակապետ»ը կամ լաւագոյն պարագային գոյութիւն չպիտի ունենար ինչպէս որ անոնց համար գոյութիւն չունին Անդրանիկէն ոչ նուազ հայ ազգային ուրիշ մեծ հերոսներ, ինչպէս Սերաստացի Մուրատը, Քեռին, Սեւքարեցի Սաքօն, Նիկոլ Դումանը, Գէորգ Չաւուշը, Սեբուհ Աղբիւրը, Դաշնակցական Խէչօն եւ բազմաթիւ ուրիշներ, որոնց միակ մեղքն այն եղաւ, որ մինչեւ իրենց կեանքի վերջը հաւատարիմ մնացին Դաշնակցութեան:

Ուրիշ յատկանշական պարագայ մը.

Հայ ժողովուրդի միահամուռ փետրուարեան ապստամբութիւնը խորհրդային օտար կառավարութեան դէմ մինչեւ այսօր ալ անվերապահօրէն դատապարտող եւ զայն նոյն իսկ Հայաստանի դէմ դաւաճանութիւն յայտարարող ռամկավարները, երբ կը խօսին Անդրանիկի զինեալ ըմբոստութեան մասին ընդդէմ Հայաստանի Հանրապետական եւ ազգային Հայ կառավարութեան, կը դատապարտեն ոչ թէ Անդրանիկը, այլ Հայաստանի Հանրապետական կառավարութիւնը, որ յանդգնած էր զինաթափ ընել Անդրանիկը, փոխանակ անոր ենթարկուելու:

Ապահովաբար, եթէ Հայաստանի Հանրապետական կառավարութիւնը Դաշնակցականներէ բաղկացած չըլլար, ռամկավարները իրենց մտքէն իսկ չպիտի անցընէին որ եւ է կերպով արդարացնել Անդրանիկի զինեալ ըմբոստութիւնը Հայաստանի ազգային իշխանութեան դէմ:

Բաւական չէ, որ ռամկավար խմբագիրները իրենց ատելավառ ոգիով ու ազգաքանդ ընթացքով տասնեակ տարիներ այլասերեցին, փճացուցին մեր հին սերունդի մէկ մասը՝ ապատանենչ հայութեան թշնամի դարձնելով զայն, այժմ ալ սկսած են իրենց ցաւագար մտքի ցափոտուքներով թունաւորել նաեւ մեր նոր սերունդին մէկ մասը՝ զայն ալ ձգտելով դարձնել իրենց նման ազգադաւ տարր մը»:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

Դրօն իր ծննդավայրին պատիւը փրկելու համար դիմեց այսպիսի յանդուգն ձեռնարկի մը: Իր կարճ հրաման - որոշումը տալէն վերջ իր քաջերով դէպի Իգտիր յառաջացաւ: Մեր երկու վաշտերը մեր երթալիք տեղին ուղղութիւնը բռնեցին առաջնորդի մը ուղղութեամբ:

Իգտիրի դաշտը խորհրդաւոր ու անծանօթ տափարակ մըն է: Արաքսէն առնուած ջուրի արուեստական խոր առուները զանազան ուղղութեամբ կ'երթան. շատ առուներ մարդաչափ եղէգներով ծածկուած են: Երբեմն միատեսակ առուներ, միատեսակ արտեր եւ ճամբաներ քեզ կը մոլորեցնեն գիշեր ատեն: Որոշ ծանօթ կէտեր չկան որոնցմէ կարող ըլլաս ճշդել գտնուած տեղդ եւ երթալիք վայրդ: Վայրին բուսականութիւնը ճոխ է եւ խիտ: Այգիներ ու ցանկապատեր, տեղ տեղ ճախճախուտներ, որ կրնան վաշտեր թաղել: Հարիւր դժուարութիւններով ձեռք, ոտք փուշերէ խոցոտելով, գլորուելով, ելլելով, տիղմերու մէջ թաթխուելով կրցանք որոշ հեռաւորութեամբ մօտենալ Իգտիրի թիկունքին եւ անշշուկ տեղաւորուեցանք առուներու փոսերուն մէջ: Ճիշդ այս վայրկեանին Իգտիրը սկսաւ ոռնալ հարիւրաւոր անօթի գայլերու նման: Մենք մեր հրացանի փողերը դարձուցած Իգտիրի ուղղութեամբ կը սպասէինք: Խուճապային վայնասուն մըն էր որ ծայր տուաւ: Ձիաւորներու, հետեւակներու, կիներու, բեռնաւորուած մարդոց փախուստի շուքերը սկսան արագ արագ մեր կողմը շարժիլ անհասկնալի ձայներ հանելով: Մենք կ'աշխատէինք մեզ ցոյց չտալ, որպէսզի անոնք մօտենան 5—10 քայլ: Մեր կրտսեր սպաներէն մէկը մեծ անխոհեմութեամբ իր խոշոր հասակը ցցեց մեր դիրքին վրայ: Նահանջողները հեռուէն մեր ինչ ըլլալը ուզեցին հասկնալ.

— Էհ, ատէ սիզ մուսլումա՞նըրզ, կեավուրսըրզ.

Մեր սպային անճոռնի Թուրքերէնը «կեավուր» ըլլալը մատնեց:

— Մենք ենք Ալի, Օսման, Մահմուտ, պոռացի, իսլամ ենք:

Մաքուր Թուրքերէնով տուած բացատրութիւնս գիրենք չգոհացուց — «կեավուր» են ըսելով խուճապահար փախուստ տուին:

Մենք գործի անցանք ...

Խաւարին մէջ ճարճատող գնդակները սարսափ ձգեցին ընդարձակ տափարակին վրայ: Մարդկային աղեխարշ վայնասուն մըն էր, որ ծայր տուաւ: Նոր նոր խումբեր, կին, տղամարդ, բեռնաւորուած իրերով կուգային ու կ'անցնէին: Մեր հրացանները շարունակ կը բացուէին ու կը խփուէին ...

Իգտիրը կ'եռար ապուրի նման:

Դրօն իր մարդոցմով անշշուկ ու անարդել մտած էր քաղաքին կեդրոնի պարտէզը: Թշնամին այնքան վստահ էր իր յաղթանակին վրայ որ, բնաւ մտքէն չէր անցըներ թէ խուճապահար փախած հայ զօրքը պիտի համարձակի մտնել քաղաքին կեդրոնը:

Դրօ քաղաքին կեդրոնը հասնելէն յետոյ, յարձակման կ'անցնի տասնոց ռումբերով եւ սուիններով: Մէկ ժամէն արդէն քաղաքը դատարկուած էր: Թշնամի խուժանը դէպի Օրկով փախուստի ճամբան բռնած, ինկած էր այդ տարածութեան տափարակին մէջ, մեր գնդակներու հարուածին տակ:

— «Հայե՛ր ձեր ոտքերուն մատաղ ըլլանք, խնայեցէք», կը պոռային քիւրտ կիներ, որոնք թալանի բեռը վար նետելով կը փախչէին խելագար: «Հայեր, ձեր բախտն ենք ինկած, խընայեցէք մեզ» կը ճչային: Խաւարը այնքան թանձր էր, որ հնարաւորութիւն չկար զանոնք հետապնդելու: Այս պատճառաւ որոշեցինք առաւօտեան արշալոյսին քալել Սուլթանապատ գիւղին վրայ որ Օրկովի ուղղութեամբ Թրքական վերջին գիւղն էր տափարակին վրայ:

Արեւելքը սկսաւ կարմրիլ: Առաւօտեան պաղ քամին մեզ շատ կը նեղէր: Մենք քաշուած խոր առուներու մէջ մեր թրջած ոտքերն ու զգեստները կը չորցնէինք կրակին առջեւ: Երկու ձիաւորներ Դրոյի նոր հրամանը բերին մեզի.

— «Գ. եւ Դ. վաշտերը անմիջապէս թող յառաջանան եւ գրաւեն Սուլթանապատը, մեր թնդանօթները Իգտիրի այգիներէն եւ կամուրջէն պիտի ռմբակոծեն Օրկովի ճանապարհը, ուրկէ կը նահանջէր թշնամին»:

Մեր տեղաւորութեան սահմանին մէջ Օրկովի ճանապարհը փռուած էր, որու վրայէն դանդաղ դանդաղ կը բարձրանային թշնամի ուժերը: Մենք խրամներէն դուրս եկանք եւ երկու թեւով Սուլթանապատի ճամբան բռնեցինք: Գիւղ մտանք, գիւղը դատարկ էր:

Թնդանօթները կը գոռային:

Թշնամին իր յարձակման երկու ճակատէն ետ քաշուած էր, ձգելով շատ սպաննուածներ: Իգտիրէն յափշտակուած ապրանքները բաց դաշտին վրայ ձգուած էին:

Մենք Սուլթանապատով չբաւականացանք, մեզ տրուած հրամանի սահմանէն դուրս գալով յառաջացանք եւ մտանք Արկաճ Թրքական գիւղը, որ Արարատի անմիջական ստորոտը կը գտնուէր: Գիւղը կրակի տուինք ու քաշուեցանք մեր դիրքերը: Հրամանատարութիւնը խիստ դիտողութիւն ըրաւ մեր այս քայլին համար.— «Պէտք չէր որ գիւղը հրդեհէինք»: Մենք կրակի տուինք որպէսզի թշնամին չղեկեղուի այդ գիւղին մէջ եւ սպառնալիք չդառնայ: Արկաճը մինչեւ վերջ թշնամի սահմանին մէջ մընաց անգործածելի եւ թափուր վիճակով:

5.— ԽԱՂԱՂ ՇՐՋԱՆ ՄԸ

Թշնամիի այս վերջին յարձակումը իրեն շատ սուղի նստաւ, իր բոլոր յարձակումներուն հետ քանի մը չէն ու հարուստ թաթար գիւղերու կործանումը փութացուց: Այս անգամի յարձակումը մարդկային մեծ կորուստի պատճառ դարձաւ, Սուլթանապատ եւ Արկաճ գիւղերը աւերակի վերածել տուաւ:

Թշնամին իր բախտը ամէն ուղղութեամբ փորձեց Իգտիրը ետ առնելու համար, ամէն անգամին ալ յաջողութեամբ սկսաւ եւ անյաջողութիւնով դարձաւ իր տեղը: Թերեւս իր առած այս դասերէն խրատուած, բաւական ատեն մեզ հանգիստ ձգեց: Մոռնալով որ աշնան վերջին օրերն էին: Արարատը մինչեւ իր ստորոտը ճերմակ հագած էր,— ձիւն էր ամէն կողմ: Նոյնպէս ձիւնի հաստ խաւ մը բռնած էր Օրկովի եւ Հայկական Պարի ամբողջ շղթան: Այս պարագան ալ անշուշտ ստիպած էր թշնամին քիչ մը հանգիստ ձգէ մեզ:

Յ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(11)

(Շար.)

— Արգիլել երեսփոխաններու եւ ծերակուտականներու կողմէ յանձնարարա – կաններ տալու սովորութիւնը.— Հաստատել համեմատական դրութիւն, գծդչել երեսփոխաններուն թիւը եւ պարտաւորիչ դարձնել անոնց ներկայութիւնը բոլոր նիստերուն.— Ջնջել երեսփ. ժողովին նախաձեռնութեան իրաւունքը՝ ծախքերու մասին.— Հաստատել պարտաւորիչ եւ ընտանեկան քուէ - արկութիւն, կիներուն ալ ընտրական իրաւունք տալով.— Հսկողութեան տակ առնել մամուլին նիւթական աղբիւրները.— Հսկողութեան տակ առնել ազգային պաշտպանութեան վերաբերեալ ճարտարագործութեանց գործունէութիւնը եւ առեւտուրը:

Արտաքին քաղաքականութեան մասին ծրագիրը կը տրամադրէ.— Ազգերու Դաշնակցութիւնը պէտք է երաշխաւորէ հաւատարմութիւն հանդէպ ստորագրեալ յանձնառութեանց, միջոցներ ձեռք առնելով դրժումներու դէմ, առժամեայ ըլլան թէ վերջնական:— Վարել բացորոշապէս խաղաղասիրական քաղաքականութիւն մը, առանց տկարանալու մեր իրաւունքներու պաշտպանութեան մէջ: Թոյլ չտալ որ ո եւ է պետութիւն խառնուի ուրիշներու ներքին գործերուն, ճնշելով հանրային կարծիքին վրայ, գաղտնի կամ յայտնի քարոզութիւն կատարելով:—Հաստատել ազգ. պաշտպանութիւն մը արդիացած, կենդանի, համապատասխան արհեստագիտական զարգացման.— Անխոնջ հետապնդել բոլոր այն միջոցները որ կրնան գործնապէս իրականացնել հաւաքական ապահովութիւնը:

*** Համայնավար կուսակցութիւնը հսկայական միթինկ մը գումարեց, կիրակի օր, Պուֆալոյի մարզադաշտին մէջ: «Իւմանիթէ» 80,000 կը հաշուէ մասնակցողներուն թիւը: Օրուան բանախօսները կրակոտ ճառեր խօսեցան, պահանջելով միացեալ ճակատ կազմել պատերազմի եւ ֆաշական վտանգին դէմ: Մարսէյ Գաշէն մասնաւորապէս ծանրացաւ «խռովարար» կազմակերպութեանց վրայ, պահանջելով անոնց լուծումը, մինչ ամբոխը կ'աղաղակէր. — «Խորհրդային իշխանութիւն ամէն տեղ»:

Աւստրիոյ վերազինման հետեւանքները

Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները լուրջմտահոգութեան մատնուած են, Աւստրիոյ վերազինման հետեւանքով, մանաւանդ որ Հունգարիա եւս կը պատրաստուի օգտուիլ առիթէն: Հունգարական կառավարութիւնը վերապահ դիրք բռնած է, բայց մամուլը բացորոշապէս կը հասկցնէ թէ Հունգարիա եւս հաւասարութիւն պիտի պահանջէ, պատեհ ժամուն: Փոքր Համաձայնութիւնը կը խորհրդակցի, բողոքագիր մը ներկայացնելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան: Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Մուսոլինի ներշնչած է վերազինման քաղաքականութիւնը: Իտալական մամուլը, որ մինչեւ հիմա վերապահ դիրք բռնած էր, կը պաշտպանէ Աւստրիոյ վերազինման անհրաժեշտութիւնը:

«Անմեղ էր, գլուխը կերան...»

Հաուփթմանի այրին երբ իմացաւ մահապատիժին գործադրութիւնը, աննկարագրելի ջղաձգութեան մը մատնուելով, մազերը փետեց, պոռաց կանչեց եւ գնաց բաղնիքին մէջ փակուեցաւ, դուռն ալ ետեւէն կղպելով: «Անմեղ մարդը սպաննեցին», կ'աղաղակէր շարունակ: Բարեկամները, որոնք զգուշութեան համար վերցուցած էին ապակիներն ու սրբիչները, որպէսզի անձնասպանութիւն չփորձէ, չյաջողեցան բանալ բաղնիքին դուռը: Հարկ եղաւ սպասել երեկոյին, որ քրիստոնէական խրատներ կարդաց եւ վերջապէս դուրս հանեց թշուառ կինը: «Իմ հաւատքս անխախտ կը մնայ, իմ ամուսինս մեռաւ քրիստոնեայի մը պէս: Ան չմեռաւ իբրեւ առեւանգիչ եւ մարդասպան, այլ իբրեւ պարկեշտ մարդ մը: Ես չեմ ամչնար, այլ կը պարծենամ անով»:

Հաուփթմանի մայրը, որ Գերմանիա կը բնակի, նոյնպէս շատ ծանր հարուած մը կրեց, իմանալով զաւկին մահացումը: «Ահ, Աստուած, կարելի՞ բան է, ո՞ւր է Երկնքի արդարութիւնը: Իմ տղաս անմեղ էր, եւ մեռաւ իբրեւ մարտիրոս մը»:

*** Շաբաթապահներու եկեղեցական վարչութիւնը փիլոնազուրկ հռչակեց Հաուփթմանի խոստովանահայրը, պատուելի Ուէրնըր, որովհետեւ յօդուած մը հրատարակելով, կը պաշտպանէր մահապարտին անմեղութիւնը:

Պատիժը գործադրուեցաւ, բայց խնդիրը չէ փակուած: Հօֆման, Նիւ Ճըրսիի կառավարիչը, որ քանի մը անգամ յետաձգած էր մահավճիռին գործադրութիւնը, այժմ կրկին ձեռք առած է խնդիրը եւ կ'ուզէ ամենախոր քննութեան մը ձեռնարկել, ամբողջ ճշմարտութիւնը երեւան հանելու համար: Մահապարտին փաստաբանը եւ ուրիշ մասնագէտներ ալ գործի ձեռնարկած են: Միւս կողմէ կարգ մը թերթեր կը պահանջեն դատի քաշել կառավարիչ Հօֆմանը, ամբաստանելով թէ հակասահմանադրական գործեր կատարած եւ դատական իշխանութեան գործերը խանգարած է:

*** Բոլոր թղթակիցները եւ վկաները կը հաստատեն թէ Հաուփթման մեռաւ քաջարար, առանց որ եւ է երկիւղ կամ դող մատնելու: Երբ մահախուցը մտցուցին, բոլորտիքը չնայեցաւ, այլ ուղղակի եւ անվկանդ գնաց դէպի չարաչուք աթոռը: Կարծես չէր տեսներ իր շուրջինները: Իր խոստովանահօր յանձնած էր նամակ մը, ուր կ'ըսէ.

— «Կը մեռնիմ իբրեւ անմեղ մը: Եթէ իմ մահս ծառայէ պարագայական փաստի վրայ հիմնուած մահապատիժը ջնջելու, անօգուտ եղած չպիտի ըլլայ: Որ եւ է չարութիւն կամ ատելութիւն չեմ սնուցաներ: Քրիստոսի սէրը կը լնու իմ հոգիս եւ ես երջանիկպիտի ըլլամ անոր հետ»:

Իր կտակին մէջ կը յանձնարարէ հրկիզել մարմինը:

Ամբողջ դատավարութիւնը արժած է 1,200,000 տոլար, եւ դեռ միլիոնաւոր մարդիկ տարակոյսի մէջ են...

Ազգ. Վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 1936ի 3րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ չորաթ օր, Սալ Փլէյէլի մէջ, Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0,062,586 թիւը:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.— 0.690.505, 0.873.198, 1.171.710, 0.654.193, 0.580.002, 0.369.321:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 ֆրանք.— 0.529.687, 0.537.992, 0.920.236, 0.453.997, 1.117.214, 0.610.428:

7.727 վերջացող թիւերը շահեցան 100,000 ֆրանք:

4,802 վերջացող թիւերը շահեցան 50,000 ֆրանք:

7137 վերջացող թիւերը շահեցան 25000 ֆրանք:

4070 վերջացող թիւերը շահեցան 25,000 ֆրանք:

488 վերջացող թիւերը շահեցան 10,000 ֆրանք:

67 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք:

5 վերջացող թիւերը շահեցան 100ական ֆրանք:

*** Ելմտական նախարարը պաշտօնապէս կը ծանուցանէ թէ մինչեւ 1936 փետրուար 18 շահած եւ չգանձուած պարգեւներու գումարը կը հասնի 5,192,000 ֆրանքի, 1934ի վիճակահանութեան համար: Ասոր մէջ կը գտնուին 8 պարգեւներ՝ իւրաքանչիւրը 100,000 ֆրանքի:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ներկայացուցիչը պիտի ըլլայ 100 միլիոն Գերմաններու: Երեսփոխան ընտրուած են նաեւ այն գերմանախօս շըրջաններէն որոնք երկրին սահմաններէ դուրս կը գտնուին: Բուն Գերմանիան 67 միլիոն ժողովուրդ ունենալով, մնացեալը կը ներկայացնեն ցեղակից ժողովուրդներ:

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐ մը կնքուեցաւ Իրաքի եւ Արաբիոյ միջեւ: Դաշնագիրը կը կոչուի «դաշինք զինակցութեան, արաբական եղբայրութեան եւ խաղաղական բարեկամութեան»:

ՍՊԱՆԻՈՅ ընկերվարականներն ու համայնավարները միացեալ ճակատ կազմեցին եւ հաւանական է որ ձուլուին: Օրուան նշանախօսքն է՝ խորհրդա – յին իշխանութիւն: Կոմինտէրնը գործնապէս կ'աջակցի:

«ԱՔՍԻՈՆ ՖՐԱՆՍԷԶ»ի լուծման առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Լէօն Պլումի վրայ կատարուած յարձակումէն վերջը, կազմակերպութիւնը դիմած էր Պետական Խորհուրդին: Այս վերջինը չորաթ օր արձակեց իր վճիռը, օրինաւոր գտնելով կառավարութեան կատարած գործողութիւնը եւ հետեւաբար մերժելով «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի բողոքը:

Թ. Ր. ԱՐԱՍ, Թուրքիոյ ներքին գործավարը, Պելկրատ հասած ըլլալով, ունկնդրութեան ընդունուեցաւ խնամակալ իշխանին կողմէ: Ցետոյ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետին հետ եւ թղթակիցներու հարցումներուն պատասխանելով, յայտարարեց թէ կատարեալ համաձայնութիւն կը տիրէ երկու կառավարութեանց միջեւ: Աւստրիոյ զինուորութեան վերահաստատման առթիւ ըսաւ թէ Պալքանեան Միութիւնը մեծ համակրութեամբ պիտի հետեւի Փոքր Համաձայնութեան ձեռնարկներուն:

«ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿ», գերմանական նոր ցէփլինը, ամենամեծը իր տեսակին մէջ, Ռիօ տը Եանէյրօ հասաւ չորաթ առտու ժամը 9.30ին, յաջողութեամբ կատարելով իր առաջին ճամբորդութիւնը, որ տեւեց 4 օր 4 ժամ եւ 50 վայրկեան: Այս ցէփլինը աւելի սրընթաց է քան նախորդը: Ուղեւորներէն երիտասարդ ամոլ մը իր մեղրալուսինը կը կատարէ:

Այրի Տիկին Անթառամ Գ. Գուշաքճեան եւ զաւակները՝ Աւետիս, Անդրանիկ, Հրանտ, Կիւլա, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Գրիգորեան, Անիցայ Պալեան կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՀԱՃԻ ԳԷՈՐԳ ԳՈՒՇԱՔՃԵԱՆԻ
(Տէնիզլիցի)

դառնաղէտ մահը:

Ցուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, երեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իր բնակարանին մէջ, 3, ռիւ Ատոլֆ Շէրէիօ, Իսի լէ Մուլինօ,

ԾԱՆՕԹ.— Մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ ընդունել:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համազգայինի եւ կապոյտ խաչի Շավիլի Մասնաճիւղի վարչութիւնները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն իրենց անդամուհիներէն Տէր եւ Տիկ. Փիլիպպոս Յովհաննէսեաններու, իրենց եղբօր եւ տաքրոջ՝ Պետրոս Յովհաննէսեանի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Դամասկոսի մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Ի գիտութիւն Մարսէյլի բոլոր վասպուրականցիներու կը յայտարարենք որ, ի մօտոյ պիտի տօնուի վասպուրականի հերոսամարտը եւ 1896ի կռիւներու քառասնամեակը:

Վասպ. Հայր. Միութ. վարչութիւն

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՇԱՎԻԼ, Մ. Ս.— 35:
ԼԱ ԿԱՐԷՆ, Գ.— 15:
ՊՕՄՈՆ, Գործ.— 229.25:
ԹԱՆԺԵՐ, Կ.— 175:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Կար.— 261.20:
ԼԻՈՆ, Գործ.— 666.60:
ՔԱՆՏԻԱ, Միք.— 100:
ՑԵՍ, Սարգ.— 140:
ՊԵԼՖՈՐ, Տէմ.— 72:
ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱ, Ա. Կ.— 35:
ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Ե. Թ.— 100:
ՄՕՐԷՍԹԷԼ, Պատ.— 35:
ՌՕԱՆ, Յ. Պ.— 70:

50 մէթր հեռու Իսիի կայարանէն եւ 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերու կայարանէն, վարձու են (tout confort) արկաբաժիններ, 1 փիէսնոց 2000, եւ 2 փիէսնոց **2350** ֆր. շարժ գոֆած միասին:

Աժան գինով մէկ խանութ:

Դիմեցէք տեղւոյն վրայ, 72-74 Bld. Rodin, à Issy-les-Moulineaux.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Օր. Մառի Աբրահամեան 20 տարեկան, կարճահասակ, շագանակագոյն աչքերով: Քանի օր առաջ իր բնակարանէն մեկնած է գործի երթալու համար եւ մինչեւ այսօր չէ վերադարձած: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր մօրը՝ Տիկ. Աբրահամեանի 28 rue Le Mignon, Bois-Colombes Seine:

Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Պ. Արտաշէս Մկրեան (դերձակ), որուն հասցէն էր՝ 62 Bld. Rechechouard, Pacis (18): Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Hagop Ebemgrian 1 Rue Foyalier, St. Elieune. (Loire).

— Կը փնտռեմ եղբայրս կարապետ Կէնճեան (Աստաբազարցի՝, մօր անունը՝ Պայծառ, հօր անունը՝ Յովհաննէս. 9 տարեկանին աքսորուած է իր հօրաքրոջ Մարիամ Միսճեանի հետ: Լուր կայ թէ զինադադարին կը գտնուէր Հալէպի որբանոցը եւ Քէօթահիացի ընտանիք մը զինքը որդեգրած է: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ Mme Rose Israélian, 8 rue du Soleil, Paris (20): Իր ճշգրիտ հասցէն տուողին վեցամսեայ «Յառաջ» նուէր: Արտասահմանի հայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

ՀԱՒԿԹԱԽԱՂ

կազմակերպուած Զատկի առթիւ, ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» կոմիտէին կողմէ, Ապրիլ 13ին, երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին:
120 Bld. Belleville, մէթրօ Belleville
Ընթրիքը կը սկսի ժամը 7.30ին:
Մուտք՝ 10 ֆր. (հաւկիթն ու ձուկ ընթրիքը մէջը ըլլալով):

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

կը տօնուի Յ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ Մայիս 9ին երեկուան ժամը 9էն մինչեւ լոյս
Ռուսական քոնսէրվաթուարի սրահին մէջ, 26 Ave. de Tokio
Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Ներկայացում Պոռնի մէջ, Մարսէյլ

«Շանթ» թատերախումբի երկրորդ ներկայացումը Ապրիլ 25ին
կը ներկայացուի ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ
կը խնդրուի չխաչաձեւել այդ օրը:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ հայ պատուաւոր կին մը (femme de ménage) տնական աշխատանքներու համար: Դիմել՝ 31 bis Avenue Beau Site, Sèvres (Seine et Oise).

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ Քոնֆէքսիոն կարող լաւ գործաւորուհիներ, Մեծաքանակ գործ, լաւ վճարում: Դիմել՝ Khan Arakélianի, 7 Impasse des Deux Hethes, (32 Ave. Clichyի մօտ), մէթրօ Clichy.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ռօպի, շըմիզէի եւ մանթօյի համար արհեստին լաւ տեղեակ մօտէլիստ մը: Ներկայանալ հարկ եղած աշխատանքի թուղթերով Պ. Տարօնեանի, 2 rue St. Philippe, մէթրօ Sentier.

Վարձու յարկաբաժիններ եւ սենեակներ

2 սենեակ, տաք եւ պաղ ջուր, ելեկտրականութիւն, գօֆած, կազ հեռաձայն, շարժը միասին, տարեկան 2750 ֆր., իսկ մէկ սենեակ միեւնոյն քոնֆօրով, առանց կազի, տարեկան 1600 ֆր.: Օդասուն վայր: Դիմել 13 rue de la Colonie, Փարիզ (13), մէթրօ Corvisart.

Վարձու է Rue Dombasle, Métro Conventionէն 5 վայրկեան, փավիյոնի մէջ յարկաբաժին մը՝ 3 փիէս, խոհանոց, կառաժի դիւրութիւն, շահաւոր գին: Դիմել Պողոսեանի, 25 rue Chaptal, Cachan, Seine.

Գործազրկութեան հետեւանքով ծախու է

Մարսէյլի Սէն-Ժէրոմ հայաշատ կեդրոնին մէջ երկյարկանի տուն մը, 8 կտոր, արեւոտ սենեակներ, առաջին յարկի ամբողջ երկայնքին թէռաս. Ջուր, կազ եւ ելեկտրականութիւն. 300 ք. մ. պարտէզ՝ ընդարձակ հաւնոցով: Գինը մատչելի: Վճարումի դիւրութիւններ: Դիմել՝ Stépan Méldonian, 14 Bld. Clair Isnard, St. Jérôme, Marseille:

Դերձակատուն
ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆ

31 Route de Choisy, Ivry s/Seine

Հեռաձայնել Italie 13—45

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ֆրանսական եւ անգլիական կերպասներու:
Վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած աշխատանք, չափաւոր գին:
Ստացած ենք ամառնային գեղեցիկ կերպասներ-
Զատիկի առթիւ ձեր շինելիք հագուստներուն համար դիմեցէք մեր դերձակատունը:

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ՍՈՒԼԹԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ
84, Fbg. St. Denis (ՔԱՍՍԱԺԻՆ ՄԷՋ)
ՈՒՐ ՊԻՏԻ ԳՏՆԷՔ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԳԻՆԵՐՈՎ
Գաւառէն եղած ապսպրանքներուն գոհացում կը տրուի արագօրէն եւ մեծ խնամքով:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
CinémaREXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame, PARIS (13)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԵ՞Ր ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Թերթին երկու հազար օրինակ մեքենագրուած էր եւ Վան Տօրէն անունով մէկը ստանձնեց զանոնք խնամքով զատուած ցրուիչ խմբակի մը յանձնելու պարտականութիւնը: Այս բարակ թերթերը ամուր ոլորուած եւ ձեռքի գաւազանի մը ծակին մէջ դետեղուած էին:

«Ապրանք» մը ստանալուն պէս իւրաքանչիւր ցրուիչ թերթերը պահարաններու մէջ կը դնէր եւ պատեհութիւնը ներկայացած պարագային իբրեն վստահելի մարդոց նամակատուփին մէջ կը ձգէր:

Առաջին թիւէն իսկ «Ազատ Պելժիա»յի յաջողութիւնը ապահովուած էր: Անոր երեւումը շատ շուտ տարածուեցաւ: Կառավարչատան մէջ հրամանատարը այս թերթը ստանալուն պէս ստիպողական ժողով մը գումարեց եւ ոստիկանական մասնաւոր ջոկատ մը ղրկեց «ինքնաշարժի մառան»ին հետքը գտնելու համար եւ մաղ մնաց պիտի յաջողէին:

Վան Տօրէն թերթին երրորդ թիւին կապոցը գործակալին հազիւ յանձնած երրդաւագանին կափարիչը կը գոցէր, դասակ մը զինուորներ յանկարծ խանութը խուժեցին: Խանութին տիրուհին, որ դեռ կապոցը ձեռքին մէջ էր բռնած, այնպէս ձեւացուց որ իբր թէ զինուորներուն ինքնաշարժէն վար իջնելն ու իր խանութին դրան առջեւ կենալը չնշմարեց, այլ հանդարտ քայլերով կրակարանին մօտ երթալով կապոցը ածխամանին մէջ ձգեց եւ ածուխը կրակարանին մէջ պարպեց: Անոր արթնամտութիւնը կացութիւնը փրկեց: Բայց մեքենագրողը այս պատահարն իմանալով, մերժեց այդ գործին մէջ այլեւս որ եւ մասնակցութիւն ունենալ:

Աներկիւղ սկսան ուրիշ տպագրող մը փնտռել, բայց յայտնուելու վտանգը նուազագոյն չափին հասցնելու համար, Վան Տօրէն մտածեց տպագրութեան կաղապարներ դնել եւ թերթը ինք շարել: Տպագրիչի մը հետ համաձայնեցան եւ Վան Տօրէն երկու փայտէ տուփեր շինելով չորս մասերու բաժնեց, իւրաքանչիւրը մէկ սիւնակ գիր պարունակելու չափ: Օր մը այս երկու անմեղ բայց ծանր տուփերը տպագրիչին մօտ տարած ատեն, Վան Տօրէն հանրակառքէն վար իջնելու ժամանակ փոքրիկ դժուարութեան մը մատնուեցաւ: Ճիշդ իր ետեւ, տախտակամածին վրայ երկու գերման զինուորներ կեցած էին:

— Կը հաճի՞ք քիչ մը օգնել ինծի, պարոններ, կապոցներս բաւական ծանր են:

— Անշուշտ, պատասխանեցին զինուորները, քաղաքավար կերպով:

Ուրիշ անգամ մը աղջիկ մը շոգեկառքով Անվէրսէն կը վերադառնար ուր գացած էր քանի մը կաղապարներ հաւաքելու, պատկերազարդելու համար յաջորդ շաբթուան «Ազատ Պելժիա»ի թիւը:

Ճամբան աղջկան քունը տարաւ եւ կաղապարներուն ծրարը իր դրկին հրամանատարութեան երկու պաշտօնեաներու ոտքերուն առջեւ ինկաւ: Շոգեկառքին ցնցումէն արթնցած՝ սարսափով տեսաւ ծրարն ու դիմացը համազգեստաւոր պաշտօնեաները:

Աղջիկը նախ խորհեցաւ վերցնել վտանգաւոր կաղապարները, բայց ընդհակառակն քովի զինուորին երեսը ի վեր խնդաց քնատ երեւոյթով մը, մինչ այս վերջինը վերցուց ծրարը եւ աղջկան տուաւ քաղաքավարի «հրամմեցէք»ով մը:

Սակայն բախտը «Ազատ Պելժիա»յի միշտ չժպտեցաւ: Անոր շրջաբերութիւնը շուտով 5000 օրինակի հասաւ: Անշրջաբերութեան յաւելումով դժուարութիւններն ու հրատարակութեան վտանգները աւելի խստացան:

Քանի մը շաբաթ յետոյ թերթին հիմնադիրներէն Աբբայ Մոր կառավարութեան հետապնդուեցան: Հրատարակութեան ամբողջ ձեռնարկը մէկդի նետելու համար Հոլանտա մեկնեցաւ, եւ սահմանն անցնելով Պելժիական բանակին միացաւ:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆԵՐԹԵՐԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 8 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3084

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՐԿՉԻ ԽՕՍՔ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻ ԶԱՆԱԶԱՆ ԵՐԵՍՆԵՐԸ

Եթէ ձախակողմեան հոսանքները փայլուն հեռանկարներ կը տեսնեն յառաջիկայ ընտրութեանց առթիւ, միւսներն ալ նոյնքան վարպետօրէն լարած են ցանցերը, կարելի եղածին չափ շատ քուէ շահելու համար, ղեկավարութեամբ Ազգային Ճակատին:

Անոնք ալ կ՚օգտագործեն կացութեան բացառիկ հանգամանքները, իրենց հասկացողութեամբ:

Օրինակ, եթէ երկիրը տնտեսական տագնապի մատնուած է եւ եմտացոյցը միշտ բաց կը ներկայացնէ,— պատասխանատուն ձախերն են եւ մանաւանդ արմատականները, որոնց ափին մէջ կը գտնուի կառավարութիւնը:

Կամ եթէ Ֆրանսա այնքան ծանր պարտութիւններ կրեց արտաքին քաղաքականութեան մէջ, դարձեալ պատասխանատուն ձախերն են, քանի որ իրենց ամբողջ յոյսը դրին Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ եւ երեսի վրայ ձգեցին ազգային պաշտպանութիւնը…

Այսպէս կամ այնպէս, ճակատամարտը սկսած է, եւ շատ մը անակնկալներ կը սպասուին մինչեւ մայիս:

Բոլոր հոսանքներն ալ արդէն հրատարակած են իրենց յայտարարութիւնները, աւետաբեր հաւաստիքներով: Ծառերն ու թուցիկները իրար կը հրմշտկեն, իսկ պատերն ու ազդատախտակները կենդանի շարժանկար մը կը ներկայացնեն, զարմանազան, յաճախ զարհուրելի մեղադրանքներով: Անշուշտ փոխադարձաբար:

Իւրաքանչիւր հոսանք իր մոլեռանդ հաւատարիմներն ունի, որոնք պատեհ ժամուն կը պատռեն հակառակորդին յայտարարութիւնը, կամ հեգնական տողեր կ՚աւելցնեն անոր վրայ:

Օրուան մարտակոչներէն մէկն է պայքար Հիթլէրի եւ հիթլէրականութեան դէմ, թէ արտաքին եւ թէ ներքին ճակատի վրայ:

Այս ռազմախաղը մասնաւորապէս կ՚օգտագործեն ընկերվարականներն ու համայնավարները, ազդարարելով թէ Ֆրանսան ալ ունի իր Հիթլէրն ու հիթլէրական բոյները, ինչպէս փաշական վառարանները:

Այս ճամբուն վրայ, կատաղի ճակատամարտ մը բացուած է Հրեղէն Խաչին դէմ, որ կը համարուի թունդ փաշական կազմակերպութիւն մը:

Գնդ. տը լա Ռոքի կազմակերպութիւնը արդէն իսկ հրատարակած է իր քաղաքական ծրագիրը, որուն ամփոփումը հաղորդեր էինք երէկ:

Այս առթիւ, Հրեղէն Խաչը իր անդամներուն թիւը կը հաշուէ մինչեւ մէկ միլիոն: Գնդապետը ինք պաշտօնապէս կը յայտարարէ թէ կազմակերպութիւնը 300,000 անդամ չահեցաւ 1935ին, իսկ այս տարի ամէն ամիս 30 – 40,000 նոր թեկնածուներ կ՚արձանագրուին:

Անշուշտ չափազանցութիւնը մեծ տեղ կը գրաւէ այս թուանշաններուն մէջ:

Բայց եւ այնպէս, կարելի չէ ժխտել թէ պատկառելի ուժ մը կը ներկայացնէ այս կազմակերպութիւնը. մանաւանդ որ անոր անդամները մեծ մասով նախկին ռազմիկներ կամ ապագայ զինուորներ են, եւ կը մարզուին զինուորական կարգապահութեամբ, կուրօրէն հնազանդելով իրենց հրամանատարին: «Պետ»ի կամ «Առաջնորդ»ի հոգեբանութիւնն է որ կը մշակուի այս կազմակերպութեան մէջ ալ, ինչպէս «Ֆրանսական Համերաշխութեան» եւ «Ֆրանսիսթ»ներու մէջ:

Թերթերը կը գրեն թէ արդէն իսկ 2730 թեկնածուներ արձանագրուած են 610 աթոռներու համար,— ինչ որ կը ներկայացնէ հինգէս թեկնածու իւրաքանչիւր երեսփոխանի դիմաց:

Շատ խոշոր թիւ մը չէ այս, բաղդատելով ուրիշ ընտրութեանց կամ տարբեր երկիրներու հետ: Այս պարագան ալ կ՚ապացուցանէ թէ պայքարը կատաղի ըլլալով, իւրաքանչիւր հոսանք ընտրած է բաղդատաբար անվիճելի, գոնէ անդիմադրելի թեկնածուներ, որպէսզի քուէները շատ չբաժնուին:

Համրանք չունինք Ֆրանսայի քաղաքական խմբակցութիւններուն, սակայն կը թուի թէ այս անգամ վճռական ճակատամարտը պիտի վարեն չորս–հինգ զօրաւոր հոսանքներ,— 1. Արմատական, ընկերվարական, համայնավար (ձախ թեւ) եւ 2. Հրեղէն Խաչը միւս համանման կազմակերպութիւններով եւ «Ժողովրդապետական Դաշնակցութիւնը», որ տեսակ մը կեդրոնի խմբակցութիւն կը ներկայացնէ:

Իրականին մէջ բազմակողման ճակատ մը կը ներկայացնեն ազգայնական – աջակողմեան հոսանքները, եւ ձախերը տուր մէջ ալ նպաստաւոր հեռանկար մը կը տեսնեն իրենց համար:

Իրենք, ձախերը, ներքնապէս աւելի համերաշխ են եւ համաձայնած՝ փոխադարձաբար տեղի տալու, եթէ այս կամ այն հոսանքին թեկնածուն ձախողի եւ միւսը աւելի քուէ շահած ըլլայ: (ընտրութիւնները պիտի կատարուին ապրիլ 26ին, իսկ համեմատականի մնացածները՝ մայիս 3ի կիրակին):

Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ ամէնէն չնդալից կանչերը կ՚արձակեն համայնավարները, որոնց անդամներուն թիւը կը հասնի 80,000ի, առանց հաշուելու 30,000 երիտասարդ հետեւորդները,— համաձայն իրենց յայտարարութեանց:

Մատնանշելով կարմիրներու արտակարգ աշխուժացումը, աջակողմեան թերթերը բացէ ի բաց կը հարցնեն,— ո՞վ կը վճարէ դրամը: Եւ պատասխանն ալ կուտան առանց վերապահութեան.— անշուշտ Մոսկուան: Մինչեւ անգամ գումարն ալ կը յիշեն,— 50 միլիոն ֆրանք…

Միւսները խօսքի տա՞կ պիտի մնային:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ ՀԱՂՈՐԴՈՒԵՑԱՒ ԼՈՔԱՌՆՈՅԻ ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

ԱՌԱՋԱՐԿ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Անգլիա եւս նոր ծրագիր մը կ՚առնայ

Դահլիճը երկուշաբթի օր չորս ժամ վիճաբանելէ յետոյ, վաւերացուց իր խաղաղութեան ծրագիրը, իբրեւ պատասխան Հիթլէրի յուշագրին:

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, ֆրանսական ծրագիրը կը բաղկանայ երեք մասէ, որոնց երկուքը անմիջական կապ ունին Հռենոսի հետ, իսկ երրորդը կը կազմէ խաղաղութեան ծրագիր մը, նոր հիմերու վրայ: Այս վերջինը կը բաղկանայ 25 յօդուածներէ, եւ արդէն հաղորդուած է անգլիական, պելժիական եւ իտալական կառավարութեանց: Հաւանական է որ հրատարակութեան տրուի այսօր իսկ:

Ինչպէս կը սպասուէր, ֆրանսական ծրագիրը բոլորովին կը տարբերի գերմանականէն: Անոր հիմնական ոգին այն է որ երկաթեայ ձեռք մը միշտ պատրաստ ըլլայ հարուածելու նախայարձակ պետութիւնները, ոչ միայն կարգ մը շրջաններու, այլ եւ ամբողջ Եւրոպայի մէջ: Ծրագիրը կը տրամադրէ կազմել շրջանային փոխադարձ աջակցութեան դաշինքներ, հաւաքական ապահովութեան հիման վրայ, եւ համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան սկզբունքներուն: Մինչ Գերմանիա կը մերժէր միանալ փոխադարձ աջակցութեան արեւելեան դաշինքին, իսկ արեւմուտքի մէջ խախտեց Լոքառնոյի դաշինքը, Ֆրանսական ծրագիրը կ՚առաջարկէ Լոքառնոյի դրութիւնը եւ ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը տարածել Դանուբի եւ Միջերկրականի շրջաններուն մէջ: Մինչ Գերմանիա կ՚առաջարկէր պետութենէ պետութիւն դաշինքներ կնքել, իբրեւ միջոց ապահովութիւնը ամրապնդելու արեւմտեան եւ կեդր. Եւրոպայի մէջ, առանց նկատի առնելու Խ. Միութիւնը, Ֆրանսա կը մերժէ այդ կարգի դաշինքները, առարկելով թէ անոնք երաշխաւորութիւններ չեն կազմեր բռնաբարման դէմ եւ ենթադրելով որ Գերմանիա զանոնք պիտի յարգէ արեւմուտքի մէջ, դայն ազատ կը ձգեն յարձակողական դիրք բռնելու արեւելեան Եւրոպայի մէջ: Ֆրանսական ծրագիրը քննութեան պիտի ենթարկուի Ժընեւի մէջ, հաւանաբար վաղը, հինգշաբթի, երբ Լոքառնոյի դաշնակիցները նոր պիտի գումարեն, խորհրդակցելու համար Հիթլէրի առաջարկներու մասին: Նկատի առնելով երկու ծրագիրներուն սուր հակասութիւնը, դիւանագիտական մենամարտ մը կը սպասուի Ժընեւի մէջ, յանուն Եւրոպայի հաւաքական ապահովութեան: Մինչ գերմանական ծրագիրը նկատի չառներ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, Ֆրանսականը կը տրամադրէ խաղաղութիւնը ամրապնդել միջազգային զօրագունդ մը դնելով Ազգաժողովին տրամադրութեան տակ, որպէսզի ի հարկին բռնի յարգել տայ Ուխտին տրամադրութիւնները:

Երկու ծրագիրները պաշտօնապէս պիտի քննուին համեւրոպական խորհրդաժողովի մը մէջ, զոր սկզբունքով կ՚ընդունին թէ Ֆրանսա եւ թէ Գերմանիա եւ որ հաւանաբար պիտի գումարուի ամառը: Եթէ միջին ճամբայ մը գտնուած չըլլայ մինչեւ այն ատեն, Եւրոպան պիտի բաժնուի երկու գլխաւոր ճակատներու,— մէկը՝ Գերմանիա եւ այն ազգերը որոնք հակառակ են հաւաքական ապահովութեան եւ փոխադարձ աջակցութեան դաշնագիրներու, միւսը՝ Ֆրանսա և իր դաշնակիցները, որոնք արդէն իրեն կապուած են զինակցութիւններով, Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ: Իտալիոյ դիրքը տակաւին անորոշ է եւ կախում ունի 13երու յանձնախումբին որոշումներէն: Յանձնախումբը կը գումարուի այսօր, քննելու համար իտալեւեթովպական խնդիրը: Ֆրանսա համամիտ է պատիժները վերցնելու, եթէ Իտալիա յանձն առնէ ուժ տալ իր եւ ոչ թէ գերմանական ծրագրին: Նկատի առնելով վերջին ջախջախիչ յաղթանակները, Իտալիա կ՚ուզէ սուղ ծախել իր գործակցութիւնը, իսկ Ֆրանսա յարմար չի տեսներ գժտուիլ Անգլիոյ հետ, պնդելով պատիժներու վերցման վրայ:

*** Բուն Հռենոսի վերաբերեալ յուշագրին մէջ, Ֆրանսական կառավարութիւնը ժխտելով Գերմանիոյ իրաւագիտական առարկութիւնները, կը յայտարարէ թէ երբեք չպիտի հանդուրժէ որ Գերմանիա ամրութիւններ շինէ ապազինեալ շրջանին մէջ: Այս առթիւ նորէն կը յիշեցնէ թէ ժամանակը եկած է որ Անգլիա կատարէ իր յանձնառութիւնները, իբրեւ երաշխաւորը Լոքառնոյի դաշինքին:

ԲՈՒՌՆ ԲԱՆԱՎԷՃ ԱՆԳԼ. ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Կառավարութեան խնդիրն ալ կ՚արծարծուի

Երկուշաբթի օր անգլիական կառավարութիւնը բուռն յարձակումի մը ենթարկուեցաւ երեսփ. ժողովին մէջ, իր վարած քաղաքականութեան առթիւ, բայց ի վերջոյ յաջողեցաւ վստահութիւն շահիլ 145ի դէմ 361 ձայնով: Յարձակման ազդանշանը տուաւ աշխատաւորական խմբակցութեան վարիչը, յայտարարելով թէ կառավարութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան թուլութեան հետեւանքով է որ Իտալիա յարձակեցաւ Եթովպիոյ վրայ եւ Գերմանիա խզեց Լոքառնոյի դաշինքը: Ցետոյ ծանրանալով օրուան կացութեան վրայ, առաջարկեց Լոքառնոյի դաշինքը վերակազմել աւելի լայն հիման մը վրայ, հրաւիրելով Ազգաժողովին բոլոր անդամները: Իսմէ վերջը խօսեցաւ ազատական խմբակցութեան ներկայացուցիչը, բողոքելով պատժական նոր տնօրինութեանց ձգձգման դէմ: Աւելի խիստ քննադատութիւն մը կատարեց նախկին նախարար Պ. Չըրչիլ, յայտարարելով թէ կառավարութիւնը կորսնցուցած է իր վճռականութիւնը եւ տրամաբանութիւնը, վերջին դէպքերու ընթացքին: Նախկին արտաքին նախարար Սըր Օսթին Չէմպըլէն բացատրեց թէ անհրաժեշտ է նոր հիման մը վրայ դնել հաւաքական ապահովութեան խնդիրը: «Հարցը այս է.— Եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ապացուցանէ եւ յայտարարէ նախայարձակման դէպքը, մենք պատրա՞ստ ենք մեր զինուորական եւ նաւային ուժերը դնել Ա. Դ. Խորհուրդին տրամադրութեան տակ:

Բոլոր քննադատութիւններուն պատասխանեց Պ. Իտըն, որ կը պատրաս–

(Շար. ը կարդալ Դ. էջ)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԵՒ ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՎԵՐԱԶԻՆՈՒՄԸ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, կարգ մը երեսփոխաններ արծարծելով Նեղուցներու ամրացման խնդիրը, հարցուցին թէ Թրքական կառավարութիւնը ո՛ր եւ է ձեւով հաղորդա՞ծ է անգլիական կառավարութեան:

Արտաքին նախարար Պ. Իտըն պատասխանեց.

— Պաշտօն. ծանուցագիր ստացած չենք, բայց Թուրքիոյ արտաքին գործավարը հասկցուցած է թէ իր կառավարութիւնը կ՚ուզէ այս հարցը յարուցանել առաջին նպաստաւոր առիթին:

*** Աթէնքի «Փրոյա» թերթը կը գրէ.—

Թուրքիա դարձեալ մէջտեղ նետեց Նեղուցները ամրացնելու խնդիրը: Յայտնի կ՚ըլլայ որ այս հարցը խօսքի նիւթ եղած է Պ. Ֆլանտէնի եւ Թէվֆիք Րիւշտիւ Արասի Փարիզի տեսակցութիւններուն մէջ: Երբ Գերմանիա ջնջեց Վերսայլի դաշնագրին զինուորական տրամադրութիւնները, Թուրքիա անմիջապէս Ազգերու Դաշնակցութեան դիմեց, որպէսզի Նեղուցները ամրացնելու մասին հաւանութիւն տան:

Թուրքիա Նեղուցներու ամրացումը կ՚ուզէ, Միջերկրականի մէջ պատահելիք պատերազմի մը հաւանականութիւնը նկատի ունենալով: Թուրքերը բարեկամական դաշինք մը ունին Խ. Միութեան հետ եւ դեռ անցեալ օր էր որ երկու կողմէն ջերմ բարեկամութեան ցոյցեր եղան այս դաշնագրին տասնըհինգամեակին առթիւ: Հետեւաբար, որոշ է որ Նեղուցներուն ամրացումի պահանջը հիւսիսէն, Սեւ ծովու բերանէն ըլլալիք սպառնալիքի մը համար չէ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄՏԱՀՈԳ Է ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԿՈՂՄԷՆ: Իտալիոյ կողմէ Երկոտասան կղզիներուն ամրացումէն վերջ, Միջերկրականի արեւել. կողմը անհանգստութիւն մը սկսած է: Արտաքին գործավար Րիւշտիւ Արաս ամէն առիթէ օգտուելով, Թուրքիոյ ի նպաստ մթնոլորտ մը ստեղծելէ վերջ, կը ջանայ խնդիրը Ժընեւ տանիլ: Այս խնդրին մասին յատուկ տեսակէտ ունին արեւմտեան պետութիւնները եւ մանաւանդ Ֆրանսա: Իսկ այս տեսակէտը այն է թէ Նեղուցներու ամրացումը համարձակութիւն պիտի տայ նաեւ ուրիշներու, որ մեծ պատերազմէն վերջ կնքուած դաշնագիրներու փոփոխութիւնը պահանջեն: Եթէ առաջուընէ թոյլատրուի այս տեսակ տրամադրութեան մը ստեղծումը, իրապէս շատ վտանգաւոր բան մը պիտի ըլլայ:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԵՑԱՒ ԱՏԻՍ-ԱՊԷՊԱՆ

Բնակիչներուն խուճապահար փախուստը

Ատիս - Ապէպայէն հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդեն շաբաթ օրուան օդանաւային ռմբակոծութեան մասին.—

Իտալացիները ոչնչացուցին երկու հապէշական սաւառնակներ, որոնց մէկը թռչելու կը պատրաստուէր: Ուրիշ երեք սաւառնակներ ալ վնասուեցան: Կիրակի առտու մայրաքաղաքը ամայի էր եւ միայն պահակներ կը տեսնուէին: Երբ իտալացի օդաչուները մեկնեցան, ահարեկ ժողովուրդը սկսաւ փախչիլ, վախնալով նոր յարձակումէ մը: Շաբաթ ամբողջ օրը եւ գիշերը Հապէշներ եւ օտարականներ քաղաքէն դուրս թափեցան, միասին տանելով իրենց առտնին գանձերը, որոնց մէջ մասնաւորապէս աչքի կը զարնէին կարի մեքենաները: Անգլ. հպատակները անմիջապէս իրենց դեսպանատունը ապաստանեցան, ուր նոր փշաթելեր հաստատուեցան, որպէսզի ժողովուրդը չխուժէ:

Շաբաթ առտու ժամը եօթնին էր՛ որ պալատին թնդանօթները երեք հարուած արձակեցին, իբրեւ ազդանշան մօտալուտ յարձակման: Կէս ժամ վերջը իտալական հինգ օդանաւեր երեւցան: Շուկայի օր էր եւ մեծ բազմութիւն խռնուած էր հրապարակին վրայ: Բոլորը մէկ խուճապահար փախան երբ օդանաւերը երեւցան: Օտարականները փակեցին իրենց խանութները, բայց մեծ մասով քաղաքին մէջ մնացին, խորհելով որ եթէ ռումբեր իյնան, ժամանակ չպիտի մնայ փախչելու: Երբ օդանաւերը հասան, իրարմէ բաժնուելով կէս ժամու չափ թռան քաղաքին զանազան մասերուն վրայ, հաւանաբար լուսանկարներ առնելու համար:

Ցետոյ երկու օդանաւեր վար իջան մինչեւ 60 ոտք բարձրութեամբ, հապէշական օդակայանին վրայ, որ կը գտնուի քաղաքէն դուրս եւ հրձիգ ռմբակներ արձակեցին ընդացիրներով: Այնքան արագօրէն իջան որ հապէշ պահակները կարծելով թէ վնասուած են, սկսան ծափահարել: Երրորդ օդանաւ մը իջաւ պզտիկ օդակայանի մը վրայ, կայսերական պալատին մօտ եւ կրակ բացաւ ուրիշ սաւառնակի մը վրայ, առանց սակայն վնասելու:

Ռմբակոծութեան ատեն շատ մը Հապէշներ փողոցներու մէջ կը շրջէին, իրենց սուրերը ճօճելով դէպի օդանաւերը եւ հաղարաւոր փամփուշտներ արձակելով հին հրացաններով: Կառավարութիւնը զայրացած է այս հրացանաձգութեան պատճառով, որ կը հերքէ իր այն յայտարարութիւնը թէ մայրաքաղաքը բաց քաղաք մըն է, առանց զինուորական պաշտպանութեան: Կայսրը այսպիսի պարագաներու մէջ խարազանի զարնել կուտար յանցաւորները եւ կը կարծուի թէ այս անգամ ալ այդ հրամանը պիտի տայ:

Իտալական օդանաւերուն մեկնումէն վերջը կայսրուհին այցելեց օդակայանը, վնասները ճշդելու համար: Օտար դեսպանները որոշեցին հարցնել իտալական կառավարութեան թէ պիտի շարունակէ՞ ռմբակոծել Ատիս – Ապէպան, հակառակ նախապէս տուած խոստումին:

Հինգ միլիոն մանուկ զինուորներու ցոյցը

Մարտական խանդավառութիւնը իր գագաթնակէտին հասաւ շաբաթ օր, Հռոմի մէջ:

Մուսոլինի աչքէ անցուց հազարաւոր համազգեստաւոր մանչեր եւ աղջիկներ, 6էն 11 տարեկան: Անոնց պատմեց Եթովպիոյ փառաւոր յաղթանակները եւ ըսաւ.

— «Ենթադրենք թէ վաղը մայր հայրենիքը ձեզ կանչէ նոյն փառաւոր գործերը կատարելու, պիտի պատրաստէ՞ք ձեր մկանները եւ սիրտերը: Միայն այս կերպով դուք արժանի պիտի ըլլաք հագնելու յեղափոխութեան փառաւոր սեւ շապիկը, եւ ծառայելու Իտալիոյ ամէն ժամանակ եւ ձեր բոլոր կարողութեամբ: Կ՚ուզէ՞ք ընել այս բանը»: Հազարաւոր պզտիկ տղաք «այո՛ այո», աղաղակեցին, ցուցադրելով իրենց ուսերէն կախուած հրացանները: Ցետոյ թափօրներ կազմելով պտտեցան քաղաքին գլխաւոր փողոցներուն մէջ: Ուրիշ տղաքներ ալ համազգեստով եւ հրացաններով իբրեւ պահակ դիրք բռնած էին նախակրթարաններու դուռներուն առջեւ: Այս կերպով 5,000,000 մանուկներ, որոնք անդամ են Փաշական պատանեկան միութեանց, տօնեցին Պալիլաներու կազմութեան տասնամեակը, ամբողջ Իտալիոյ մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՆԿՈՒՄԸ

Համեւրոպական պատերազմէն առաջ աշխարհի դրամատունն էր Եւրոպան: Անգլիա, Ֆրանսա, Հոլանտա, Պելժիքա, Զուիցերիա հսկայ դրամագլուխներ զետեղած էին բազմաթիւ ձեռնարկներու մէջ: Փրոֆ. Ալպերթօ Պեննեաուչէի 1929ի Միջազ. Առեւտրական Սենեակին ներկայացուցած տեղեկագրին համաձայն Անգլիա եւ Ֆրանսա Եւրոպայէն դուրս զանազան ձեռնարկներու մէջ զետեղած էին 1914ին շուրջ 40 միլիառ տոլար:

Այս հսկայ դրամագլուխին տոկոսին մէկ մասը կը յատկացուէր եւրոպական ճարտարարուեստի համար հում նիւթեր գնելու, իսկ միւս մասը՝ այդ երկիրները արժեւորելու համար:

Արդ, պատերազմը քանդեց այս դրամագլուխներուն մեծ մասը եւ խանգարեց աշխարհի ելմտական հաւասարակշռութիւնը: Պարտատէր երկիրներ Եւրոպայէն առնելիքներ ունին այժմ: Քանդուեցան Եւրոպայի փոխատուութիւնները եւ պէտք տեսնուեցաւ փոխառութիւններու, որոնց մէկ մասը անհետացած է անդարձ, պատերազմական գործողութիւններու համար:

1920ին Եւրոպա պարտական էր Ամերիկայի 10 միլիառ տոլար: Կատարուած բանակցութիւններէ յետոյ Եւրոպա պիտի վճարէ այդ պարտքը 62 տարիներու ընթացքին: Այսօր անկարող է վճարելու, կարելի է ըսել թէ սնանկացած է:

Երկրագործական բերքերու գերարտադրութիւնը պատճառեց գիներու անկում եւ փոխատու դրամատուներու սնանկութիւն: Չկայ երկիր մը ուր թշուառութիւններ կուտակուած չըլլան, ուր դժբախտութիւններու թիւը կարելի ըլլայ որոշել:

Դրամական ելեւէջներ անորոշութեան մէջ ձգեցին առեւտրական հրապարակները եւ վերջապէս դրամներու արտածման արգելքներու պատճառով խանգարուեցաւ միջազգային վարկի դրութիւնը: Եւրոպայի ներկայ դրամական աղէտը նախընթաց մը չունի տնտեսական պատմութեան մէջ:

1914ին Ֆրանսա փոխ տուած էր օտար երկիրներու, Փրոֆ. Պեննեաուչէի համաձայն, 12էն 13 միլիառ տոլար (62 միլիոն ոսկի ֆրանք) որուն տարեկան տոկոսն էր շուրջ 10 միլիառ ֆրանք (թղթադրամ): Այս դրամագլուխէն շուրջ 200 միլիառը կորսուած է:

Ազգերու Դաշնակցութեան հրատարակած վիճակագրութեան համաձայն Ֆրանսայի հանրային պարտքն էր 1932 մարտ 31ին, 459 միլիառ 745 միլիոն ֆրանք: Ֆրանսայի ամբողջ հարստութիւնը կը հաշուուի 1200 միլիառ ֆրանք: Ուրեմն երկրին հարստութեան մէկ երրորդը կորսուած է: Ուրիշ հաշիւներու համաձայն, անհատներ կորսնցուցած են պատերազմի պատճառով, իրենց հարստութեան 35 առ 100ը: Կլոր հաշուով Ֆրանսացիները կորսնցուցած են 40 առ100 նախապատերազմեան հարստութիւններէն:

Մեծն Բրիտանիա պատերազմէն առաջ աշխարհի ամէնէն հարուստ պետութիւնն էր: Ազգային հարստութիւնը կը հասնէր 357 միլիառ 750 միլիոն ոսկի ֆրանքի: Պատերազմէն յետոյ Ամերիկայի պարտական էր 5.275.388-300 տոլար: Այսօր անկարող է այդ պարտքը վճարելու:

Ռուսիա Եւրոպայի պարտական էր պատերազմէն առաջ 210 միլիառ ֆրանք: Համայնավար յեղափոխութիւնը մերժեց արտաքին պարտքերը եւ հետեւաբար կորսուած կը սեպուի այդ հսկայ դրամագլուխը:

Պելժիքա պատերազմի աւիթով կորսուած է 10 միլիառ ֆրանք ոսկի, այսինքն ազգային հարստութեան մէկ երրորդը: Հանրային պարտքը 1933 դեկտ. 31ին 56 միլիառ 892 միլիոն էր: Իսկ պելժիական ֆրանքը կորսնցուցած էր իր ոսկի արժէքը 85.80 առ 100:

Հոլանտա նոյնպէս կը տառապի ելմտական դժուարութիւններէ: Հոլանտական գաղթավայրերը չեն կարող հում նիւթեր արտածել: Գերմանիա չի կրնար վճարել Հոլանտայի տալիք գումարը — 1 միլիառ 511 միլիոն մարք 1933ին: Հոլանտական կալուածները 1929ին գնեցին 59 միլիոն ֆիորին արժէքով հիւսուածեղէններ: 1933ին այդ գումարը իջած էր 5ուկէս միլիոնի:

Յունաստան ալ անկարող եղաւ վճարելու արտաքին պարտքերը: Տրախմին կորսնցուց իր արժէքը 43 առ 100: Հանրային պարտքը 1932 մարտ 31 կը հասնէր 43 միլիառ տրախմի:

Եւրոպական միւս պետութիւններն ալ աւելի կամ նուազ ծանրաբեռնուած են հանրային պարտքերով: Ամէնն ալ չեն կրնար վճարել իրենց պարտքը եւ հետեւաբար անկարող են փոխ տալու Եւրոպայէն դուրս գտնուող երկիրներու:

Բոլոր երկիրներու հանրային պիւտճէն ծանրաբեռնուած է եւ ամէն տեղ ամէն ձեռնարկ տուրքերու տակ կքած: 1933ին բրիտանական կառավարութեան հաշիւին համեմատ իւրաքանչիւր Անգլիացիի տարեկան տուրքն էր 14 սթերլին, 10 շիլին եւ 6 փեննի, իւրաքանչիւր Ֆրանսացիինը 13 սթերլին 3 շիլին, 3 փեննի, իւրաքանչիւր Գերմանացիինը 7 սթերլին, 14 շիլին 7 փեննի, իւրականչիւր Ամերիկացիին, 3 սթերլին, 12 շիլին, 5 փեննի: Կը նշանակէ թէ Ամերիկայի հարկատուն Ֆրանսացիէն 3 անգամ, Անգլիացիէն շուրջ 4 անգամ քիչ տուրք կը վճարէ:

Տնտեսական տագնապի մեղմացումով եւ փոխանակութիւններուն յաւելումով թերեւս արտասահման արտածուած դրամագլուխներուն մէկ մասը վերադառնան: Բայց հսկայ դրամագլուխներ, պատերազմի աւիթով մսխուած, սպառազինման համար գործածուած, փճացած են յաւերժապէս: Գալիք սերունդներն ալ պիտի մնան ընկճուած ելմտական տխուր այս կացութեան առջեւ:

ՀԵԹՈՒՄ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՓԱՐԻԶԻ ԱԿՈՒՄԲԸ ԵՒ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Մօտաւորապէս տասը տարի առաջ, երբ հիմնուեցաւ Հայ Գրական Ակումբը, Հ. Հ. Պատուիրակութեան չէնքում, եղան այնպիսիներ որ հաւաքավայրը կապուած համարելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ, յարմար տեսան հաւաքավայրը փոխադրել ուրիշ տեղ: Նախ զանազան սրճարաններում հաւաքուելուց յետոյ, գտան մի չէնք, յարմար սրահով, որտեղ մի քանի տարի շարունակ տեղի ունեցան Հ. Գ. Ակումբի հաւաքոյթները:

Սակայն չէզոք սրահն էլ չհրապուրեց փարիզահայ շարք մը մտաւորականներ եւ այնտեղից էլ փոխադրեցին Նուպարեան Մատենադարանը: Յետոյ Հ. Գ. Ակումբի վարչութեան նոր ընտրութիւն կատարուեցաւ զանազան հոսանքների ներկայացուցիչներից եւ նոյն իսկ անունն էլ փոխեցին եւ կնքեցին «Հայ Մտաւորականների Ակումբ»: Նուպարեան մատենադարանի սրահում հազիւ մի քանի բանախօսութիւններ տեղի ունենալուց յետոյ, ռամկավար «չէրիաճի»ները Ամերիկայից մինչեւ Եգիպտոս իրենց թերթերի մէջ հաւար գցեցին թէ դաշնակցական «չէֆ»երը բոյն դրած են Բարեգործականի չէնքին մէջ, եւ Հայ Մտաւորականների Ակումբի վարչութիւնը ճշտուած ուժերով փոխադրուեց ռուսական Քոնսերվաթուարի չէնքը, որտեղ պարբերաբար տեղի են ունենում բանախօսութիւնները:

Վերջերս տեղի ունեցած բանախօսութիւնները, օրինակ, Ա. Խոնդկարեանի (Խորհ. Հայաստանի գրականութիւնը), Պ. Գաբրիէլեանի (Հայկական հարցի մասին), Փրոֆ. Բունիաթեանի (յայտնի հրապարակագիր Աւ. Արասխանեանի մասին), բոլորն էլ շատ շահեկան նիւթեր էին, բարեխղճօրէն եւ հմտօրէն մշակուած: Հայ Գրական Ակումբի օրով էլ բանախօսել են կարկառուն դէմքեր, կարեւոր հարցերի մասին: Ուրեմն ոչ ոք չի կարող առարկել թէ ակումբի հաւաքատեղին իրենց հաճելի չէ եւ ոչ էլ մի անաչառ եւ գիտակից անհատ կարող է տրտնջալ բանախօսների եւ իրենց ընտրած նիւթերի մասին: Սակայն թէ հաւաքավայրի եւ թէ ակումբի անունի եւ վարչութեան փոփոխութիւնը դժբախտաբար չհրապուրեցին անդամների թիւը, այլ ընդհակառակն, ոմանք հեռացան ճիշդ նոյն պատճառով:

Համաշխարհային մայրաքաղաք ճանաչուած Փարիզի մէջ որ համարւում նաեւ հայկական արտասահմանի մտաւորական կեդրոն, ունինք մի քանի օրաթերթեր եւ զանազան պարբերականներ, քաղաքական, հայրենասիրական եւ ուրիշ կազմակերպութիւններ եւ բազմաթիւ մտաւորականներ: Եւ սակայն ցաւալի է նկատել, որ այս տարիների ընթացքին կարելի չեղաւ ստեղծել հայկական մի հաւաքավայր, ուր պարբերաբար գոնէ մի յիսուն հայ մտաւորականներ հաւաքուէին եւ մտքերի փոխանակութիւն ունենային ընկերային, տնտեսական, գրական, գիտական ու մշակութային հարցերի մասին, իւրաքանչիւրը կառչած մնալով իր քաղաքական համոզումներին: Ո՞ւր են փարիզահայ երիտասարդ մտաւորականները: Ո՞րտեղ են իրար հետ մտքերի փոխանակութիւն ունենում… Փոքրիկ խմբակների բաժանուելով եւ զանազան սրճարանների անհրապոյր մթնոլորտում, իրար քննադատելով եւ տհասարակ նման անիմաստ ու սնամէջ ելոյթներով չէ որ պէտք է իրենց միտքը մարզեն եւ պատրաստուեն հանրային կեանքի:

Թող արար աշխարհ իմանայ, որ փարիզահայ մտաւորական կեդրոն կոչուած վայրի ասուլիսներին միջին թիւով 20—25 մարդուց աւելի չի լինում, այն էլ ի պատիւ իրենց, մեծ մասամբ տարէցներն են որ որոշ չափով մթնոլորտը տաքացնում են:

Հայ Մտաւորականների ակումբի վերջին — մարտ 26ի հաւաքոյթի բանախօսն էր վաստակաւոր ճարտարագէտ Պ. Տիգրան Բուղաղեան, որ նիւթ էր ընտրել «Հայաստանի տնտեսական ամէնէն կարեւոր տարրը»: Յարգելի բանախօսը ծանօթ լինելով ներկայ Հայաստանի ժողովրդի տնտեսական աղբիւրներին եւ պայմաններին, մօտաւոր թիւերով պարզեց Հայաստանի ժողովրդի տնտես. հարստութեան զանազան աղբիւրների գումարները — հողամշակութիւն, այգեգործութիւն, հանքագործութիւն, անասնաբուծութիւն եւ ապա մանրամասնօրէն բացատրեց Հայաստանի արագահոս ջրերից ելեկտրական ուժ ըստանալու չափազանց հետաքրքրական հարցը: Ըստ Պ. Բուղաղեանի, շնորհիւ Հայաստանի առատ գետերի, Սեւանայ լճի եւ անձրեւներից ամբարած ջրերի, տասնըհինգ տարուայ ընթացքում կարելի կը լինի Հայաստանը ելեկտրական ցանցով պատել եւ գրեթէ բոլոր աշխատանքները կատարել ելեկտրական ուժով, որ աւելի մաքուր է եւ աւելի քիչ աշխատանք եւ ծախք կը պահանջէ: Այն ատեն հայ գիւղացին իր բոլոր աշխատանքները կարող կը լինի կատարել ելեկտրականութեան միջոցաւ: Նոյնպէս հայ կինը այլ եւս կ'ազատուի կենդանիների աղբից վառելիք պատրաստելու կեղտոտ աշխատանքից, ինչպէս նաեւ աչքերը կուրացնելով օջախը աթարով վառելուց, ձեռքով լուացք անելուց եւ հազար ու մի տեսակ չարաչար սեւ աշխատանքից: Ամէն ինչ կարելի կը լինի փոխադրել ելեկտրական ուժով: Հայ գիւղացին տարուայ կէսը անգործութեան մատնուելու փոխարէն, կարող կը լինի զբաղուել տնայնագործութեամբ եւն.: Պ. Բուղաղեանի հաշուով Հայաստանի գետերից ստացած ելեկտրական ուժի շնորհիւ, Հայաստանի ժողովուրդին կը յաջողուի մի քանի անգամ աւելի շահել, քան թէ կարող է իր մինչ այժմեան միջոցներով ձեռք բերուած տնտեսական զանազան աղբիւրներից:

Բանախօսութիւնը այնքան հետաքրքրական էր եւ շահաւէտ մեր երկրի եւ ժողովրդի համար, որ առաջարկուեցաւ Պ. Բուղաղեանի առանձին գրքոյկով հրատարակել իր պատրաստած զեկոյցը:

Բանախօսութիւնից յետոյ, մտքերի փոխանակութիւն տեղի ունեցաւ ակումբի անդամների թիւը աւելացնելու միջոցների մասին: Մի կնճռոտ հարց, որ սերտօրէն կապ ունի մեր ժողովրդի միայնութեան եւ մեր քաղաքական աննպաստ կացութեան հետ: Քաղաքական փոթորիկը միայն կարող է կենդանութիւն շնորհել մեր ազգային թմրած կեանքին եւ եռանդ մտցնել մարդկանց երակների մէջ:

Շատ ցաւալի է որ մեր Դաշնակցական եւ համակիր երիտասարդներից շատերը նոյնպէս անտարբեր դիրք են բռնել Ակումբի հանդէպ: Ակումբը միակ վայրն է, որ առիթ ենք ունենում զանազան հոսանքների պատկանող հայ մտաւորականների հետ հանդիպելու եւ լսելու նրանց արտայայտած մտքերը:

Հայ Մտաւորական. Ակումբը պէտք է դարձնել ժամադրավայր բոլոր հոսանքների պատկանող անհատների, իրար հետ շփուելու եւ գոնէ մի քիչ պայծառացնելու փարիզահայ ամպամած մթնոլորտը:

ԲԵՆՈ

ԳՐԱՇԱՐԻՆ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Զարմանքով իմացայ որ մտադրուած է գրաշարի մը յոբելեանը տօնել:

Բայց ինչո՞ւ զարմանալ: Հոս՝ Ֆրանսայի մէջ, իմացանք ու տեսանք որ վարպետ արհեստաւորներ ու նաեւ գործարանի համեստ բանուորներ ոչ միայն իրենց տարիներու տքնաջան աշխատութեան բարոյական վարձատրութիւնը կը գտնեն հրապարակաւ, այլեւ կառավարական պատուանշանի ալ կ'արժանանան:

Որո՞ւ մտքէն կ'անցնէր որ հայ մամուլի համեստ աշխատաւոր մը—գրաշար մը — բախտը կ'ունենայ եւ առիթը կուտայ այդ գնահատելի նորութիւնը մտցնելու մեր մէջ: Զգենք որ ներկայ տխուր իրականութեան մէջ, անստոյգ եւ անկայուն պայմաններու բերումով, շատ քիչեր են որ կրնան պարծենալ թէ իրենց կեանքին քառորդ դարը անցուցած են անընդհատ նոյն արհեստին եւ նոյն շրջանակին մէջ: Որու որ հարցնէք, անպատճառ քանի մը արհեստ փոխած է: Չկա՞ն գրաշարներ որ տասնեակ տարիներ գիրի արկղիկներուն առջեւ եղունգ մաշեցնելէ եւ անընթեռնելի ձեռագիրներու վրայ աչքի լոյս թափելէ յետոյ, ստիպուեցան գործարան մը մտնել, տապրակ մը իրենց ուսին՝ տունէ տուն, իրենց պանիրին ու ձիթապտուղին յաճախորդ փնտռել, կամ շուկաներուն մէջ, պանան ու նարինջ ծախել կամ նոյն իսկ, կարի մեքենաներու առջեւ, կնոջական ըզգեստներ կարել ...

Կարապետ Տէօլէեան՝ որուն աշխատանքի 25ամեակը կը կատարուի Սելանիկի մէջ, «Հորիզոն» թերթին միջոցաւ, այս տեսակէտէն բախտաւորներէն մէկն է:

Առաջին անգամ զինքը ճանչցայ 1910ի վերջերը «Ճէրիտէի Շարգիյէ»ի տպարանին մէջ, երբ դեռ «Էսկիշէհիրլի Կարպիս» էր... տակաւին շատ երիտասարդ, բայց միշտ համեստ ու չարքաշ, որուն համար արհեստը արդէն գաղտնիք չունէր:

Վրայ հասաւ պատերազմը: Թրքական բանակին մէջ զինուորագրութեան ուրուականը սկսաւ հալածել բոլորս: Ոմանք գացին իրենց չար բախտը քաւելու թշնամի բանակներու դէմ իբր բարեկամ... Ուրիշներ անկիւն մը գտան ծուարելու, սպասելով փրկութեան մօտալուտ պահուն... որ չորս տարի ուշացաւ:

Բոլորս իրար կորսնցուցինք, նորէն իրարու հանդիպելու համար Զինադա-

դարէն յետոյ, գիրի նոյն յա կան արկղիկներուն առջեւ: Բայ անգամ բոլորովին տարբեր մէջ րի մէջ, բոլորովին նոր տրամադ թիւններով: Տասնեակ մը գրաշ ներ՝ որոնց մէջ Կարպիսը, կազմ էինք «Ճակատամարտ»ի գրաշա կան խումբը: Ուրախ, վառվռ րիտասարդներ բոլորը, որոնք գէ ցերեկին խառնած, առանց դոյզն նութեան, կը տքնէին կապարէ րու վրայ: Չէ՞ որ պատերազմի ա ւիրքը անհետացեր էր Չարդի եւ սոյն իր բոլոր վայրագ սպանդ ներով: Բոլորս ալ, Մեծ Եղեռնի զոհերը ունէինք: Սակայն հայութեան հետ, սեւ մղձաւանջ յետոյ, երջանիկ կեանքի մը իրակ նութեան մէջ արթնցած ըլլալու նովութիւնը կ'ապրէինք:

Մանաւանդ որ անդին, Հայաստ կար, որ ամէն մէկուս ուրիշ երազներ հիւսել կուտար:

Ու մեր զուարթ խումբին մէջ, մէնէն ուրախը կը մնար «Էսկիշէհի լի» Կարպիսը, որ նուագել ալ գիտ ունէր նաեւ հաճելի ձայն մը, որ հաճոյքով ու ոգեւորութեամբ կ'ու նդրէինք յաճախ՝ առօրեայ աշխա տանքի դադարներուն:

Երկար չտեւեց սակայն: 1922ին այս անգամ ալ քէմալական լախտ որ մեզ կը տարտղնէր, ամէն մէկս քաշուէինք անկիւն մը, հոն ուր գլխուն տակ կրնայինք գիշերը մը տեղաւորել, որ մէկս Ֆրանսա, մ ս Պուլկարիա, ուրիշներ Եգիպ տոս:

Եւ ահա Կարպիսին ձայնը Յուն տանէն կուգայ, մէջս արթնցնելով միասին ապրուած աշխատանքի մերու ուրախ ու տխուր յիշատակ ները:

Միտքէն կ'անցնէ՞ր թէ օր մը յոբելեանը կը տօնեն Սելանիկի եւ թէ իր ընկերներէն մէկն ալ փա զէն ձայն կուտայ իրեն պոռալու հա մար սրտագին մաղթանքով:

— Վարձքդ կատար, Կարպիս:

ՄԿՐՏԻՉ ԱՒԵՏԻՍ

ԽՄԲ. — Իսկ բուն վարձը: Զա ժեր որ իր արհեստակիցները եղբայրական բաժինը փութացն հոգ չէ թէ շատ համեստ...

[illegible]

Գիւղացի մը նամակ մը կը նայ բարեկամէ մը որ ճանճի ներու շղթայում մըն էր: Կը գի ւելի ուսումնական բարեկամի մը նոյնպէս չկարենալով վերլուծել կ'ըսէ.

— Դեղագործին տար այս նամակ անոնք վարժուած են անընթ տառերը կարդալու:

Դեղագործը կ'առնէ գիրը, աչք մը կ'ածէ եւ կ'ըսէ գեղացիի յաջորդ օրը գալ առնելու պատ նը:

Առտուն գեղացին երբ կուգայ ղագործը սրուակ մը դնելով առջեւ՝ թուղթին հետ, կը պա 6.95 ֆր. սրուակին մէկ կողմը ցուած էր «դուրսէն գործածելի» տակ մը, իսկ միւս կողմը « շարժել՝ գործածելէ առաջ»:

Տեսնել գիւղացիին երեսը:

ՊՈԼՍՈՅ ՀԵԼԼԷՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԶԻՆ. ԿՑՈՐԴ

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՃԻՍԻ ՅՈՒՇԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Ու դարձեալ սկսաւ լալ:

Չափազանց յուզուած, այդ պահուն մոռցած էի, որ զինուորական կցորդ մըն եմ: Մոռցած էի ե՛ւ «Եավուզ»ը, եւ դաւադրութիւնը, եւ փաշաները: Իր նմանին հոգեկան տագնապներուն հաղորդակից եղող մարդը արթնցած էր մէջս:

Վերջապէս ձգեցի զայն իր անձկութեան մէջ եւ խոստանալէ վերջ, թէ իրական հօր մը պէս պիտի ջանամ կարգադրել հարցը, մեկնեցայ:

Բնակարանս հասնելով, Լէյլան գտայ հոն, իր մօրը հետ: Կանուխ եկած էին որովհետեւ ժամը 8ին ընդունելութիւն մը կազմակերպած էին իրենց տունը:

Քիչ մը հանգստանալէ վերջ, ըսի որ շատ լուրջ խնդիր մը պիտի յայտնէի իրեն: Լէյլա անհամբերութիւն ցոյց կուտար:

— Գիտէ՞ք, ըսի անոր, իմացայ որ Ճէմիլ փաշան, որուն համար կախուած է կ'ըսեն, ողջ է:

— Է՛, ի՞նչ ըսել կ'ուզէք:

— Ըսել կ'ուզեմ որ արդեօք ձեր հայրն ալ չէ՞ սպաննուած ...

Տխուր ժպիտ մը ուրուագծուեցաւ Լէյլայի շրթներուն վրայ: Յետոյ ըսաւ.

— Այնքան միամիտ չէի կարծեր ձեզ, Պ. Ֆրանճիս: Հօրս սպանիչը լկտի յանդգնութիւնը ունեցած էր ինծ տեղեկացնելու իր արարքը: Այնպէս որ յոյսեր չեմ կրնար ունենալ եւ իմ միակ մխիթարութիւնս վրէժխնդրութիւնն է:

— Լէյլա հանըմ, պատասխանեցի, կրնամ միամիտ ըլլալ, բայց գիտցէք որ նոյն բանը իմացուցած են նաեւ Ճէմիլ փաշայի կնոջ, մինչդեռ փաշան կ'ապրի: Ճէմիլը ապրելուն համար չեմ ըսեր որ ձեր հայրն ալ կ'ապրի, բայց անհաւանական չէ ...

— Երբե՛ք, տարիկա անկարելի է: Կը ճանչնամ մարդասպանը եւ աւազակը: Բայց ներողութիւն: Հիմա կ'աճապարեմ, կը ներէք: Վաղը ժամը 5ին կէսօրէ վերջ պիտի այցելեմ ձեզի ու պիտի ըսեմ այն բաները, զորս չէք գիտեր: Պիտի ըսեմ ձեզի, որպէսզի իմանաք, թէ Լէյլան այդքան շուտ որոշումներ չի տար ...

Այս խօսքերէն վերջ, իր մօրը հետ մեկնեցաւ, կրկին շնորհակալութիւններ յայտնելով ինծի:

Լէյլային մեկնումովը, ծրագիրս պատրաստելու ժամանակ կ'ունենայի: Մեծ փափաքս էր Հաքքը պէյը երջանկացնել: Այնքան մեղքցած եւ այնքան համակրած էի անոր, որ պատրաստ էի ամէն բան ընել իր երջանկութիւնը ապահովելու համար: Չէի մոռցած սակայն, թէ ամենամեծ պարտականութիւնս «Եավուզ»ը օդը հանելն էր: Ուրեմն երկու մտածումներ ունէի հիմա, — փափաքս եւ պարտականութիւնս:

Հաքքը պէյը երջանկացնելով կրնայի կորսնցնել, նոյն իսկ կեանքիս գինով այն բանը, զոր կը փնտռէի, — «Եավուզ»ի բնաջնջումը: Որովհետեւ չէի գիտեր թէ Լէյլա ամուսնանալէ վերջ ի՛նչ դիրք պիտի բռնէր մեր դէմ: Լէյլա կ'ատէր Թուրքիան եւ երիտասարդ Թուրքերը, իր հօրը սպանութեան համար: Եթէ այս համոզումը չքանար, բնականաբար պիտի անհետանար նաեւ այդ ատելութիւնը: Ո՞վ կրնար վստահեցնել զիս, թէ Լէյլա իր ամուսնոյն չպիտի յայտնէր մեր ծրագիրը: Նոյն իսկ եթէ չմատնէր գործող դէմքերը — որովհետեւ այս բանը իրեն ալ նպաստաւոր չէր — ձախողութեան պիտի մատնէր ծրագիրը, այնպէս որ «Եավուզ»ը պիտի փրկուէր եւ անոր հետ, Նեղուցները պիտի շարունակէին փակ մնալ դաշնակիցներուն առջեւ:

Կը խոստովանիմ որ Հաքքըի հանդէպ զգացումս մեծ էր: Բայց կը խորհէի թէ կարելի՞ էր պարտականութիւնս զոհել զգացումի մը եւ անտեսել գործադրութիւնը այն բանին, զոր հայրենիքիս օգտակար կը նկատէի:

Այս հարցը զիս կը չարչարէր: Հոգեկան խուլ պայքար մը կը մղուէր մէջս, պարտականութեանս գիտակցութեան եւ խղճիս միջեւ:

Երկար խորհրդածութենէ մը վերջ, խորհեցայ որ այս հարցին լուծման համար մէկ ճամբայ կար միայն: Համոզել Լէյլան, որ շարունակէ դաւադրութիւնը եւ անոր մասնակից դարձնէ նաեւ.. Հաքքը պէյ:

Եւ սակայն չէի կարծեր որ Հաքքը, Լէյլայի սիրոյն համար դաւադիր մը դառնալ պիտի ուզէր: Պիտի նախընտրէր անձնասպան ըլլալ, իսկ այդ պարագային արդեօք պիտի ուզէ՞ր գործադրել իր մէկ սպառնալիքը: Սպաննել Լէյլան:

Ամբողջ գիշերը այս գաղափարները զիս կը տանջէին:

Առաւօտուն գաղափար մը ծագեցաւ մտքիս մէջ: Այն բանը, զոր Հաքքը չպիտի ուզէր ընել Լէյլային համար, պիտի ընէր ապահովաբար հայրենիքին համար: Պիտի աշխատէի համոզել զայն, որ դաշնակիցներու յաղթանակը ապահովուած ըլլալով, Թուրքիան բաժան բաժան ըլլալու դատապարտուած էր եւ թէ, Թուրքիոյ այդ շրջանի վարիչները կուրցած ըլլալով անձնական նկատումներով կը դաւաճանէին հայրենիքին, եւ անոնք որ պիտի տապալէին այդ մարդիկը փրկած պիտի ըլլային Թուրքիան: Մէկ խօսքով պիտի ջանայի Հաքքըն ալ մտցնել դաւադրութեան մէջ:

Այս խորհրդածութիւններուն եզրակացութիւնը նպաստաւոր թուեցաւ ինծի: Դուրս ելայ եւ շիտակ գացի Հաքքըին տունը:

Դեռ կը սպասէր ան անկողնին մէ Բժիշկը պատուիրած էր անոր բաթ մը հանգստանալ:

Աւելի տժգոյն թուեցաւ ինծի րուն եզրը սեւ - կարմիր շրջանակ կը նշմարուէր: Ցած ձայնով շնորհ կալութիւն յայտնեց, որ գացած տեսած էի:

— Ինքզինքս լաւ չեմ զգար, ը Ընդհանուր տկարութիւն մը ինչպէս ձայնս ալ կը մատնէ Բնաւ լաւ չեմ:

— Ամօթ է Հաքքը պէյ, ըսի: Պ տիկ բան մըն է, քանի մը օրէն կ'ա նի:

— Լէյլան տեսա՞ր:

Ստիպուեցայ սուտ խօսիլ, ըսի թէ, որ դեռ չէի տեսած զայն եւ թէ վեր տի գար անպայման կէսօրէ Յանձնարարեցի յետոյ, որ շատ սի, եւ ըսի թէ պիտի մեկնիմ, պէտք հանգստանայ:

Խնդրեց սակայն, որ նստիմ քիչ եւս, որովհետեւ հաճոյք կը զգար ներկայութենէս: Պահ մը մայրն ալ եկաւ ու սկսանք կէ խօսիլ:

(Շար.)

(16)

ՕՐՈՒԱՆ ՄԱՐԴԸ
ՀԷՌ ՖՈՆ ՌԻՊՊԷՆԹՐՈՓ

Այսօր աշխարհի աչքերը ուղղուած են Գերմանիոյ արտակարգ դեսպանին, Հիթլէրի Թարգմանին՝ Հէռ Եօախիմ ֆոն Ռիպպէնթրոփի վրայ:

Ռիպպէնթրոփները Գերմանիոյ մէջ կ'ապրին 17րդ դարէն սկսեալ: Շատեր ծառայած են պետութեան, իրենց ընտանիքին մէկ ճիւղը Նափոլէոնեան պատերազմի ընթացքին ազնուականութիւն ստացաւ: Այժմու արտակարգ դեսպանին «ֆոն» տիտղոսը ծննդական չէ: Ան այդ տիտղոսին տիրացաւ պատերազմէն յետոյ, իր անզաւակ հօրեղբօր կողմէ որդեգրուելէ վերջ: Սակայն լաւագոյն դաստիարակութիւն մը ստացաւ, զրկուեցաւ Անգլիա, անգլիերէն ուսանելու եւ Զուիցերիա՝ ֆրանսերէն սորվելու: Պատերազմէն չորս տարի առաջ Քանատա մեկնեցաւ եւ կեանքը տեսնելու համար իբրեւ բանուոր աշխատեցաւ հոն: Այդ միջոցին էր որ պատերազմը պայթեցաւ: Քանատայէն գաղտագողի հոլանտական նաւու մը մէջ նետուելով Սաութէմփթընի բրիտանական գաղտնի գործակալութեան սպաներէն յաջողեցաւ խուսափիլ եւ վերադառնալ Գերմանիա, ուր պատերազմին ատեն իր զինուորական պարտականութիւնը կատարեց իբրեւ ձիաւոր սպայ:

1918ին Գերմանիոյ պարտութեամբ, դառն իրականութեան առջեւ հարկադրուեցաւ կեանքը նորէն սկսիլ: Փոմըրի եւ Ժոնի Ուօքըրին ներկայացուցիչը եղաւ, ամուսնացաւ օրիորդ Հէնքէլի հետ:

Այս նոր ասպարէզին մէջ իր լեզուագիտութիւնն ու հաճոյալի ձեւերը իրեն շատ նպաստեցին: Ընդարձակ ճամբորդութիւններ կատարեց, շատ բարեկամներ շահեցաւ: Ֆրանսայի մէջ մարքիզ տը Փոլինեաքի ամենասիրելի հիւրերէն մէկն էր:

Այս մարքիզին շնորհիւ էր որ առաջին անգամ ծանօթացաւ Պրինոնի կոմսին, ֆրանսացի հանրածանօթ օրէնսգէտին, որ ներկայիս ֆրանքեւ-գերմանական համաձայնութեան Ֆրանսայի գլխաւոր ջատագովն է: Հիթլէրի հետ ծանօթանալէն բաւական ժամանակ առաջ, Ֆոն Ռիպպէնթրոփ անգլեւֆրանքեւգերման համաձայնութեան մը ախոյեանն էր:

Հիթլէրի հետ իր մտերմութիւնը եւ նացիականութեան յարումը 1928էն կը սկսի: Այն միջոցին երբ նացիները իրենց ստորերկրեայ մթութենէն դեռ նոր լոյս աշխարհ կուգային, Հէռ Ռիպպէնթրոփ օգտակար ծառայութիւն մատոյց անոնց, նացի առաջնորդներուն եւ գերման նախկին դէմքերու միջեւ միացման կապ մը հանդիսանալով:

Իր ճակատագիրը հաւանաբար այդ համեստ դերէն անդին չանցներ: Դեռ երկու տարի առաջ անծանօթ էր իբրեւ քաղաքական դէմք. իր անունը 1934ին Առաջնորդին հրատարակած գիրքին մէջ չէ յիշուած. գրուած չէ նաեւ Գերմանիոյ «Նշանաւոր մարդոց» ամենավերջին տպագրութեան մէջ: Բայց Պ. Հիթլէր երախտագէտ մնալու յատկութիւն ունի. չի մոռնար իր վաղեմի բարեկամները: Ու այսօր Պ. Ռիպպէնթրոփ 44 տարեկան հասակին մէջ, ոչ միայն առաջնորդին արտակարգ դեսպանն է, այլ եւ պետը նացիներու արտաքին դիւանին, որ Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան հետ իր գործը զուգահեռաբար երբեմն նոյն իսկ անոր հակառակ կը տանի:

Ֆոն Ռիպպէնթրոփ լաւ «բազագրող» մըն է եւ անկեղծութեան ու պարզութեան տպաւորութիւն կը թողու: Իր գլխաւոր ակարութիւնը ան է որ իր դիրքը ամբողջութեամբ կախուած է Հիթլէրի հետ ունեցած անձնական բարեկամութենէն, ուսկից չվիտի ուզէ թերեւս ըսել այնպիսի բան մը որ այդ բարեկամութիւնը ալեկոծելու հանգամանք ունենայ: Բայց կարելի է ըսել թէ ներկայ տագնապին մէջ Պ. Ֆոն Ռիպպէնթրոփ իր կարելին բրած է թէ ազդելու Առաջնորդին մտքին վրայ եւ թէ բրիտանական տեսակէտը ըմբռնելու:

Թարգմ. Ա. Ա.

ԳՐՈՒԹԷ ԳՐՈՒԹ
ԱԹԷՆՔԻ ԽՈՐՆ-ՃԱՂԱՆՁԸ

«Սեւան», Հօկի Աթէնքի օրկանը, որ մինչեւ հիմա մաս կը կազմէր հաչակաւոր «միացեալ ճակատ»ին, թեւ թիկունք հանդիսանալով Մալըմեանի կազմած «Ազգ. Վարչութեան», կը գրէ մարտ 30ի թիւով. (Կ'արտատպենք մէկ մասը).

— «Նուիրակ սրբազանը չենք գիտեր թէ ի՛նչ գումար հաւաքեց ի նըպաստ էջմիածնի տաճարին, բայց գիտենք թէ Գարեգին արք. Աթէնքէն մեկնեցաւ ծանրաբեռնուած բողոքներու, դժգոհութեանց, դիտողութեանց հսկայ բեռով մը ...

Սրբազանին Ակրոբոլ Փալաս այցելեցին անհատներ, կուսակցութիւններ, թաղականներ, կազմակերպութիւններ, որոնք միաբերան ռումբ պայթեցուցին վարչութեան, Բարեգործականի դէմ մանրամասն եւ անտարկելի փաստերով հաստատելով իրենց դիտողութիւնները: Սկիզբը սրբազանը վերապահ եղաւ եւ կարծեց թէ բողոքը մասնակի բնոյթ մը ունի բայց յետոյ տեսաւ ու խոստովանեցաւ թէ Վարչութեան - Բարեգործականի դէմ բողոքը համաժողովրդային է: Գարեգին սրբազան ոչ ժամանակ ոչ ալ կարելիութիւն ունենալով Աթէնահայ քաոսով զբաղելու, բաւականացաւ իբր կրօնական՝ համերաշխութիւն եւ համբերութիւն քարոզելու: Սրբազանը ինքն ալ վստահ էր թէ բարի խօսքերով այս կացութիւնը չէր կրնար դարմանուիլ բայց աւելին ընելու ի վիճակի չէր: Պ. Գալփաքեան, արեւելեան դիւանագիտութիւնը ի գործ դնելով, այն համոզումը ունի թէ միշտ ի վիճակի է թէյասեղաններով, ճաշասեղաններով, կեղծ համերաշխական ժողովներով կարգադրելու դժգոհութիւնները, առանց հիմնական արդար միջոցներու դիմելու:

Կասկած չկայ որ Աթէնահայերուն մէջ դաւաթ մը տաք ջուրի եւ կամ պնակ մը բուրումնաւէտ կերակուրի համար լորձնաշուրթն կեղծաւորութիւններ ընողները չեն պակսիր, բայց բարեբախտաբար անոնց թիւը շատ քիչ է եւ միայն անոնք պէտք է փնտռել Պ. Գալփաքեանի անմիջական շրջանակին մէջ:

Ուրեմն սրբազանը գնաց ու մեզի ձգեց գաղութին վէճը մեր գիտցած ձեւով կարգադրելու հոգը: Համերաշխութիւնը գեղեցիկ բան մըն է, բայց անամէջ երբ չի ձգտիր անհամերաշխութեան բուն պատճառները մէջտեղէն վերցնելու: Համերաշխութեան սիրոյն կարելի՞ է հանդուրժել որ. —

1.— Վարչութիւն կոչուած մարմին մը եօթը տարի տիրապետէ յունահայ գաղութին, հակառակ ժողովուրդին կամքին եւ փափաքին եւ առանց որ եւ է հաշուետուութեան:

2.— Ցիմարութիւն է համերաշխութեան մասին խօսիլ, երբ քանի մը մանկլաւիկներ, Թշուառական «քնինիչ»ներ իրենց քմահաճոյքին ենթարկած են ազգային վարժարանները, ուզածնուն պէս նպաստ տալով եւ նըպաստ կտրելով, հազարաւոր երախաներ զրկելով իրենց յատկացուած կրթական սնունդէն:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ
Փետրուար 18

ՊԱՆԷՕ, (Յառաջ). — Ընկերական ջերմ մթնոլորտի մը մէջ «Արծիւ» ենթակոմիտէն ալ իր պարտականութիւնը կատարեց տօնելով «Փետր. 18»ի տասնըհինգամեակը:

Ընկ. Մալխասեանի բնակարանին մէջ ժամանակին հաւաքուած էին ընկերները, երբ նախագահը, բացուած յայտարարելով հանդէսը, ընծաեց փետր. 18ի արժէքը: Ընկ. Ս. Թորոսեան, իր կարգին խօսեցաւ ապստամբութեան շարժառիթներու մասին,

— «Պատմութեան մէջ չէր տեսնըւած այդպիսի պարագայ: Հայերը որոնք միշտ բարեկամական յարաբերութիւններ էին ունեցած Ռուսերու հանդէպ, խաբելով ամէն բան, կը հաստատէին անկախ Հայաստան մը: Ժողովուրդը երկուքուկէս տարուան անկախութենէն յետոյ, չկարենալով հանդուրժել նոր կարգուսարքին, ըմբոստացաւ, ոչ միայն իր ֆիզիքական պաշտպանութեան համար, այլ մանաւանդ ի նշան բողոքի»:

Վերջին խօսողն էր ականատես ընկ. Աշոտ Իսահակեան որ բացատրեց թէ ինչո՞ւ դէմ ենք բոլշեւիզմի: «Բոլշեւիզմը չի ճանչնար ազգ: Ի՜նչ գեղեցիկ է Խաժակի արտայայտութիւնը որ ազգերը կը նմանցնէ երփներանգ ծաղկեփունջերու: Երբ մարգագետնի վրայ ունենայ միշտ նոյն գոյնով եւ նոյն հոտով ծաղիկներ, որքան միապաղաղ տեսք մը պիտի արտայայտէն: Այո, պէտք են ազգերը, եւ պէտք է որ Հայերն ալ պահեն իրենց ազգութիւնը»:

Յետոյ սկսաւ երգերու եւ արտասանութիւններու բաժինը: Մասնաւոր փայլ տուին հանդէսին Տիկ. Պամպաճեան, Տիկին Յակոբեան, եւ Յառաջդիմասիրացի աշակերտուհիներէն՝ Աշխէն Զրուանդեան, իրենց երգերով: Ընկ. Տիգրան Տէրօեան երգեց «Սուլուխի երգը», մինչ մեր երեւակայութիւնը կը սաւառնէր դէպի Մշոյ դաշտերն ու ձորերը:

Նախագահը՝ ընկ. Զրուանդեան հանդէսը փակուած յայտարարելէ առաջ, ներկաները յոտնկայս թնդացուցին «Մեր Հայրենիք»ը եւ մեկնեցան առտուան դէմ:

** Ընկ. Զօրմխեանի սուգին առթիւ կոմիտէն հարկ դատած էր տօնը կատարել սովորականէն քիչ մը ուշ:

Թղթակից

ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԸ
ԶԱՏԿԻ ԱՌԹԻՒ

Զատկական տօներուն առթիւ, Ֆրանսական Ազգ. Պարգեւախաղի վարչութիւնը բացառիկ վիճակահանութիւն մը կազմակերպած է, ձիարշաւի վրայ հիմնուած, որուն համար շրջաբերութեան պիտի հանէ 300 միլիոն ֆրանք արժէքով տոմսեր:

Այս բացառիկ պարգեւախաղը պիտի ունենայ երեք միլիոն տոմսեր, իւրաքանչիւրը 100 ֆրանքնոց, բաժնուած 100.000նոց 30 շարքի:

Որքան ալ վիճակահանութիւնը հիմնուած ըլլայ ձիարշաւի բախտին վըրայ, այսուհանդերձ ձիարշաւներու յատուկ ձեւերէն տարբեր եղանակով մը պիտի դառնայ բախտին անիւը:

Շրջաբերութեան հանուած տոմսերու քանակը որոշուած է նախօրօք, եւ շահելիք գումարներուն ցանկը պիտի յայտարարուի տոմսերուն շրջաբերութեան հանուած օրն իսկ:

Այս ձեւով, 63.073 տոմսեր պիտի շահին 180 միլիոն ֆրանք, ինչ որ մեծ համեմատութիւն մըն է բաղդատմամբ ուրիշ ձիարշաւի պարգեւախաղերու:

180 միլիոն ֆրանքի տոմսերուն վըրայ բաշխումը տեղի պիտի ունենայ երկու տարբեր ձեւով.—

Փարիզի այս Մեծագոյն Մրցանակի պարգեւախաղին համար վազող ձիերու դասաւորումը ըստ տոմսակի պիտի կատարուի հետեւեալ ձեւով.

Ա.— 30.033 տոմսեր պիտի շահին 105 միլիոն ֆրանք: Առաջին եկող ձիէն պիտի շահին իր շերտին պատկանող 100.000 տոմսերէն.— 1 տոմս 5 միլիոն, 10 տոմս 1 միլիոննոց, 10.000 տոմս 5000նոց.

Երկրորդ հանդիսացող ձիէն պիտի շահին, 1 տոմս 2 միլիոն, 10 տոմս 500.000նոց, 10.000 տոմս 2000նոց.

Իսկ երրորդ հանդիսացող ձիէն պիտի շահին.— 1 տոմս 1 միլիոն, 10 տոմս 200.000նոց, 10.000 տոմս 1000նոց.

Միւս կողմէ, իւրաքանչիւր 10 տոմսով տետրակ պիտի պարունակէ տոմս մըն ալ, որ Ա. Բ. եւ Գ. հանդիսացող ձիուն համեմատ պիտի շահի 5000 ֆր. 2000 ֆրանք կամ 1000 ֆրանք:

Բ.— Այս առաջին վիճակահանութենէն վերջ, «մխիթարութեան» համար տեղի պիտի ունենայ երկրորդ մըն ալ, որուն մասնակցելու իրաւունք պիտի ունենան բոլոր տոմսերն ալ, շահող կամ ոչ, որոնք այս անգամ պիտի շահին 1 տոմս 3 միլիոն, 2 տոմս 2 միլիոննոց, 3 տոմս 1 միլիոննոց, 4 տոմս 500.000նոց, 30 տոմս 100.000նոց, 3000 տոմս 10.000նոց, 30.000 տոմս 1000նոց:

Ընդհանուր գումար 33.040 տոմսեր պիտի շահին 75 միլիոն ֆրանք:

ԳԻՆԵՄՈԼՆԵՐՈՒ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Այս տիտղոսին արժանաւոր թեկնածուն է 90 տարեկան պառաւ Անգլուհի մը՝ Էլիզապէթ Վրայթ որ անցեալ շաբթու Լոնտոնի ոստիկանական ատեանին առջեւ հանուեցաւ փողոցը գինով պառկած գտնուելուն համար:

— Ես ոստիկաններուն համար պատուական գործ մըն եմ, ըսաւ ժպտելով: 90 տարեկանիս, երկու բաժակի միջեւ, դիւրին է գլխ ձերբակալելը ...

Էլիզապէթ 5 շիլին տուգանքի դատապարտուեցաւ: 200րդ դատապարտութիւնն էր այս հրապարակային գինովութեան համար: Եւ դատարանէն հետեւոն դուրս ելլելով մտաւ ... գինետուն:

ՄԱՄՈՒԼ
ԵՐԲ ԱՌՈՂՋ Է ՄԱՐՄԻՆԸ

Պուքրէշի Արազը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 մարտ).

— «Կարգ մը բարեկամներ մեզի դիտել տուին թէ տեղը չկար մամուլի նիւթ դարձնել խնդիրներ որոնք կընային ներսը մնալ ու ներսը ծեծուիլ: Կ'ակնարկէին մասնաւորաբար մեր դրամներուն ցեղակրօն շարժման մասին, որով այնքան խանդավառուած են մեր պաշտօնակիցներէն ոմանք եւ որուն մասին, սակայն, որոշ վերապահումներ ունինք մենք՝ շարժման ծնունդ տուող հիմնական մտահոգութիւնը բաժնելով հանդերձ:

— Պարապ տեղը վայրերաններու կեր պիտի տանք, դիտել տուին մեր ակնարկած բարեկամները: Հիմա պիտի ելլեն յայտարարել ամբողջ աշխարհին թէ խորունկ վէճեր կան իրենք զիրենք գաղափարակից նկատողներու միջեւ: Չէ՞ք տեսներ ինչպէս կը լրտեսեն անոնք ձեր ամէն մէկ քայլը՝ աւետելու համար թէ ձեր մէջն ալ արդէն պառակտումը սկսած է:

Թող ներեն մեր բարեկամները եթէ չբաժնենք իրենց այդ վախը: Ո՞վ ըսաւ թէ միեւնոյն ընտանիքին մէջ ամէն հարցի մասին միեւնոյն կարծիքը պէտք է որ տիրէ: Վա՜յ այն ընտանիքին ուր անդամներուն հոգեկան կապը կը շփոթուի փոխադարձ կոյր համակերպութեան մը հետ. վա՜յ այն կազմակերպութեան՝ ուր կարգապահութիւնը կը փորձեն մինչեւ հոգեկան ներքինացում տանիլ, ու հոն մնող ամէն մէկը խրտուիլակ ու մեքենայ դարձնել: Եւ ո՞վ ըսաւ թէ ամօթ է երբ դրացին իմանայ քովի տան մէջ տեղի ունեցող մաքուր վէճերը եղբայրներու միջեւ, ու գիտնալ թէ հայրը երբեմն տարակարծիք է իր զաւկին հետ, ու եղբայրը եղբօր:

Սովորած ենք դիտել տալ մտավախութեամբ տառապող մեր բոլոր բարեկամներուն թէ ազնիւ վէճերը երբեք չեն վնասեր կազմակերպութեան մը՝ եթէ դուրսն իսկ իմացուին: Կաղնին երբ առողջ է՝ չի վախնար բնաւ փոթորիկներէն: Առաջին իսկ հովէն կը սարսին միայն այն շէնքերը որոնց հիմը արդէն խախուտ է, ու վիրահատութեան չեն դիմանար այն մարմինները լոկ որոնց ներսը արդէն սպրդած է սպանիչ մանրէն:

Եւ ընդհակառակն չքանալու դատապարտուած են այն բոլոր կազմակերպութիւնները, որոնց միակ ուժը կոյր հնազանդութիւնն է միայն եւ որոնց ծնունդ տուող գաղափարը հետզհետէ կը քարանայ, կը մգլոտի, կ'որդնոտի: Անհրաժեշտ է որ կազմակերպութիւն մը անդադար թարմանայ՝ իր հիմնական ոգին պահելով հանդերձ, ու իր անդամները գիտակցօրէն զոհաբերեն իրենք զիրենք: Ու կուսակցութիւն մը այն ատեն միայն կը թարմանայ՝ երբ ինք կ'ըլլայ անցնող տարիներուն իր դատաւորը, ու վաղուան ճամբան կը գծէ փորձառութեանց լոյսին տակ:

Ձախ ըլլան թէ աջ՝ բոլոր այն ռէժիմները, ուր խեղդուած է մարդուն ձայնը, ու անհատը վերածուած է խամաճիկի մը, դատապարտուած են ուշ կամ կանուխ փուլ գալու, նոյն իսկ ներսէն ստանալով մահացու հարուածը: Վարդապետութիւնները երբ կը լճանան, ու երբ կոշկոռ կը կապեն համոզումները՝ աւելորդ բեռ մըն են ալ երկրագունդին երեսը: Այդպէս են քարացեր կրօնները ու կորսնցուցեր իրենց դերը, այդպէս են որդնոտեր քաղաքական եւ ընկերային նշանաբանները՝ նոր սերունդներէն քամահրելու չափ: Շարքերը անխօս կը քալեն երբ կռուի կ'երթան. կռիւը վճռելու համար պէտք է որ բոլոր ուղեղները իրենց կայծը բերեն:

Քի՞չ տեսանք մենք հայ կեանքի մէջ ալ: Քանի՜ կուսակցութիւններ բզիկ բզիկ եղան ու չքացան՝ որովհետեւ կարծեցին թէ ամէն ինչ է կանոնագիրը եւ հրամանը շէֆին: Ու քանինե՛ր ալ եղան որոնք չծնած մեռան՝ որովհետեւ հաւատացին թէ թութակի պէս նշանաբաններ հոլովելով արքայութեան դուռը կը բացուի: Դիմացան անոնք որ կեանքին հետ քալեցին, դաս առին երէկէն ու չվախցան վաղուընէ, անընդհատ նորոգուեցան, թարմացան:

Այո՛, երբ առողջ է մարմինը չի վախնար վիրաբուժի դանակէն: Կ'աղւորնայ ծառը ու կ'ուժեղնայ երբ աւելորդ ճիւղերը յօտես:

Բա՛ւ է որ մարդոց մէջ անխախտ մնայ խիղճը, հաւատքը դատին, ու անձը նուիրելու կամքը»:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ
ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ՃԱՄԵՐԳ «ՌԱՏԻՕ ՓԱՐԻ»ԷՆ

Մեր ընթերցողներուն ծանօթ է որ Ապրիլ 27ի երկուշաբթի երեկոյ ի յիշատակ Կոմիտաս վարդապետի համերգ կը տրուի Radio - Parisի անթել կայանէն, մէկ ժամ տեւողութեամբ:

Նկատի ունենալով հեռաւոր արեւելահայ գաղութները, համերգը պիտի սկսի ժամը 20ին (տեղական ժամով) փոխանակ 21ին:

Համերգին Ա. մասը կը սկսի ժամը 20ին ու կը տեւէ կէս ժամ, 15 վրկ. դադարէ մը ետք երկրորդ մասը կը սկսի 20.45 ու կը վերջանայ 21.15ին:

Երեկոյթին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Պ. Ամէտէ Կասթուէ՝ «Հայ երաժշտութիւնը եւ Կոմիտաս վարդապետ» (ֆրանսերէն բանախօսութիւն), Պ. Ա. Չօպանեան՝ «Հայ ժողովրդական բանաստեղծութիւնը Կոմիտաս վարդապետի գործին մէջ» (Ֆրանս.), Հայկանուշ Թորոսեան՝ Անտունի, Կանչէ կռունկ, Քէլէ քէլէ, Գոհարիկ Ղազարոսեան՝ Երանգի եւ Շուշիկի (դաշնակի կտորներ), Կոմիտաս - Սեւան միացեալ երգչախումբերը ղեկավարութեամբ Ա. Պարթեւեանի Գութաներգ, Անձրեւն եկաւ, Շողեր ջան, Սարերի վրով գնաց, Երի երի, երի ջան, Սօնա եար:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅՈՒՑԱԿ ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐԱՑ ՀԱԼԷՊԻ Ս. ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՄԱՆԿՈՒՆՔ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԵՒ ՄԱՍՆԱՒՈՐԱՑ: Կազմեց՝ Արտաւազդ արք. Սիւրմէեան, առաջնորդ Հայոց Հալէպի: Երուսաղէմ, տպ. Ս. Յակոբեանց, 1935: Մեծադիր հատոր մը, 415 էջ, ընտիր տպագրութեամբ: Գին 100 ֆրանք: Կեդրոնատեղի՝ Գրատուն Ս. Յակոբեանց, Երուսաղէմ:

ԽԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

Դիրքերու նոր դասաւորում տեղի ունեցաւ:

Իմ վաշտս կը մնար Սուլթանապատ:

1920, յունուար 1:

Հայաստանի խստաշունչ ձմեռը եկած նստած էր, նոյն իսկ Իգտիրի դաշտը համատարած ձիւն էր. օդը ցուրտ, կճող հով մը ձիւնափոշիով օրերէ ի վեր կը ծեծէր մերկխաքանդ շէնքերու խարխուլ դռներն ու պատուհանները: Սուլթանապատը ամայի ու աւերակ դարձած էր. ողջ մնացած շէնքի մը մէջ զետեղուած էին մեր վաշտի զինուորները: Այդ շէնքի կողքին, փոքրիկ սենեակի մը անկիւնը կծկուած, նստած էի, հինցած վառարանի մը մէջ կրակ մը կը պլպլար եւ թեթեւ տաքութիւն մը հազիւ կը տարածէր օդին մէջ:

Մինակ էի, բոլորովին առանձին:

Պատուհանիս ապակիէ փոքրիկ կըտորին մէջէն կը դիտէի հսկայ Արարատը որ իր ծոցին մէջ իր անթիւ անհամար խորշերուն ու ծերպերուն մէջ հիւրընկալած էր մեր դաւադիր թշնամին: Մեր հայրենիքի պատմական լեռը օտարացած, խորթացած ու լարդանդ դարձած էր մեզի համար:

Արարա՜տ ...

Նոյնանուն դաշտի հարթ մակերեւէն վեր բարձրացած, դարեր ու դարեր նոյն փառահեղ գագաթով, նոյն ցցուն կողերով, նոյն պատկառելի կերպարանքով տեսած ու դիտած է իր ստորոտը կուչ եկած նոյնքան հին ցեղի մը բոլոր ու դիւցազնական գոյամարտը եւ անոր ստեղծագործութեան հրաշալիքները: Ցեղ մը որ իր լանջերուն տակ կեանք առած, հոն տքնած արիւն քրտինք թափած, հսկայ ճակատամարտներ մղած, փառքի ու յաղթանակի օրեր տեսած էր ...

Արարա՜տ ...

Խորթացած է իր ցեղին համար: Ու ցեղը հինգ հարիւր տարիներու փոթորկումներէն վերջը, դեռ երէկ իր տակ հաւաքելու եւ իր բոյնը կառուցանելու գերմարդկային պայքարը տարաւ Ղարաքիլիսէներու եւ Սարդարապատներու վրայ: Իր բոյնը պահելու սրբազան խենթութեամբ ու մոլեգնութեամբ, դեռ առջի օր իր շուքին տակ խօլական խիզախութիւնը գործեց ...

Դուրսը խօլական քամին կ'ոռնար, մեր պահակներու խարոյկները, որմզդական հուրի նման, գիշեր, ցերեկ կը վառէին. տղաքը կը մսին եւ իրենց ցրտացած մարմինները կազդուրելու համար կրակը անշէջ կը պահեն: Հանդարտութիւն է. թշնամին քաշուած իր գիւղերուն ու խրճիթներուն մէջ, դէպի դաշտը նայելու ախորժակ չունի նոյն իսկ:

Գիւղը ամայի է, սեւ ագռաւներու կռինչը միայն կը խանգարէ շրջապատին խոր լռութիւնը: Երբեմն միայն մեր զինուորներու աղմկոտ քայլերը կը լսեմ գիւղին ամայի փողոցներուն մէջ, երբ քանդուած շէնքերէն վառելափայտ բերելու կ'երթան: Քանի մը զինուոր, ահա արդէն խոշոր գերան մը շալկած, դէպի դիրքերը կը յառաջանան, իրենց կրակը անշէջ պահելու համար:

Լռութի՜ւն. համակ խաղաղութիւն: Վառարանին կողքին ծուարած, աչքերս հորիզոնէն անբաժան, կը խոկամ, հազա՜ր ու մէկ մտքեր կուգան ու կ'անցնին, կը յիշեմ երէկը եւ կը դիտեմ այսօրը: Մօտ օրերու անցածը՝ երէկը, իմ հարազատ բնաշխարհս արիւնոտ պատանքով կուգան ցցուիլ առջեւս եւ անոնց շուրջ խօլականօրէն պար կուգան բոլոր յիշատակներս անցեալի, յիշատակներ հայրենի ... Մտքով հեռաւորութիւնը կը չափեմ — հեռո՜ւ շատ հեռո՜ւ — Հայկական Պարի լեռնաշղթան արճիճի նման նստած է այդ սահմանին վրայ: Ո՞ր ուժը, ո՞ր բանակը պիտի փշրէ այդ արճիճէ սահմանը եւ դեռ հարիւրաւոր լեռնաշղթաներ, որ կարող ըլլամ մարմնաւոր աչքով անգամ մըն ալ տեսնել կարօտցած հայրենիքս ... Այսօրուան կը դառնամ ու անմիջապէս Սուլթանապատի սենեակս կից շէնքի մը մէջ ծուարած բուռ մը տըղոց պատկերը կուգայ առջեւս: Հարիւր է անոնց թիւը, ամէնքն ալ ինձ պէս հայրենի կարօտով տոչորուած, սակայն այսօր փաստօրէն նստած են Սուլթանապատի աւերակներուն մէջ եւ շարունակ կը դիտեն Արարատը, Օրկովը եւ այդ լեռներու խիզախ բարձրութիւնը: Տղաքը բոլորն ալ Վանեցի են, կարօտով կը նային Օրկովի ճամբան որ ոլոր - մոլոր կ'անցնի խոր հորիզոնը ... Վանի ճամբան է ...

Մեր միօրինակ եւ անհրապոյր կեանքը կը խանգարուէր երբեմն լսուող մէկ հատիկ հրացանի ձայնէն, դուրս կը նետուիմ դէպի դիրքերուն կողմը, մեր պահակները ականջ դարձած, ակնապիշ նայուածքներով տարածութիւնը կը մաղեն, հրացանի որոտը կ'արձագանգէ խուլ եւ խաղաղ տարածութեան մէջ:

— Ուսկի՞ց եկաւ ձայնը, տղաք, կը հարցնեմ:

— Ահա, էս կողմէն, Պ. վաշտապետ, որսորդներ ըլլալու են, կը պատասխանեն անոնք:

Ես անոնց դէմքերուն վրայ կը տեսնեմ տառապանքի բոլոր արհաւիրքը: Կրակի փոշիներէն մրոտած, ցուրտէն խանձած երեսներուն վըրայ, իրենց հնազանդ աչքերուն խորը կայծկլտող փայլը կարեկցութիւնս կը շարժէ:

— «Դիրքերուն վրայ» — կարճ հըրամանը կուտամ ու կ'անցնիմ միւս պահակախումբին մօտ:

Օրը քանի մը անգամ պահակախումբերու տեղերը կ'այցելէի: Անոնք հաւաքուած են բոցավառ խարոյկի մը շուրջ եւ իրենց համար որոշ շըրջանակ մը կազմելով պատմութիւններ, հէքեաթներ, անցեալի դառն ու քաղցր յուշեր իրարու պատմելով, օրերը կը սպաննէին: Ո՞վ կրնայ չափել անոնց հոգիներուն մէջ թրթռացող յուզումները, ո՞վ կրնայ իմանալ թէ ի՛նչ ցաւեր ու խոր խոր վիշտեր նստած են անոնց ամէն մէկուն սրտին մէջ:

Հայ զինուո՛րը ...

Եղերական, դառն, արիւնոտ պատմութեան մը բովէն անցած, վշտի ծանր բեռին տակ կքած: Կորսնցուցած հարազատներ, կսկծալի դառնութեան տակ, հայրենի բուխերիկին կարօտով տոչորուն, նոր հայրենիքի սրբազան սահմանին վրայ, բոլոր զըկանքներուն առաքինի համբերութեամբ տոկալով պահակ կանգնած է ան: Իր առջեւ տարածուող հողաշերտի ամէն մէկ անկիւնը, ձորն ու բարձունքը անքթիթ հայեացքով կը դիտէ, որպէսզի դաւադիր թշնամին մութ անկիւնէ մը ներս չսպրդի իր բանակը, նոր հայրենիքը վտանգելու համար:

(12)

(Շար.)

տուէր մինչեւ երթալու։ Ահա իր յայտարարութեանց հիմնական մասերը.

— «Ահա թէ ինչ կ՚ուզենք ընել մինչեւ ամրան վերջը։ Կ՚ուզենք որ Եւրոպայի բոլոր պետութիւնները անդամ ըլլան Ազգերու Դաշնակցութեան։ Կ՚ուզենք որ արեւմտեան Եւրոպայի համար ապահովութեան նոր դրութիւն մը կառուցուի, Լոքառնոյի տեղը բռնելու համար։ Կ՚ուզենք որ ամրապնդուի միւս շրջաններու ապահովութիւնը, ուղղակի Ազգերու Դաշնակցութեան հակակշռին տակ։ Եթէ յաջողինք ապահովել այս արդիւնքը մինչեւ ամրան վերջը, այնքան ապահովութիւն ձեռք բերած պիտի ըլլանք Եւրոպայի համար որ, նոյնիսկ կարելի պիտի ըլլայ աւելի լայն ծրագիրներ մշակել, սպառազինութեանց եւ տնտեսական խնդիրներու մասին։ Կրնայ ըլլալ որ այս ծրագիրը համեստ երեւայ, բայց տեսանք թէ ինչպէս ձախողեցան խոշոր ծրագիրները։ Ես կը հաւատամ թէ աւելի լաւ է որ աշխատինք այս անմիջական աջակցութիւնը ձեռք բերել Եւրոպայի ապահովութեան համար։ Եթէ Եւրոպայի բոլոր պետութիւններն ընդունին Ա. Դ. ուխտը, արդիւնքը տեւական պիտի ըլլայ։ Այդ պիտի նշանակէ թէ նոյն պետութիւնները կ՚ընդունին որ երբ վէճ մը ծագի, հողային կամ ուրիշ, պիտի գործեն համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան սկզբունքներուն եւ անոր միջոցաւ։ Ես կը հաւատամ որ եթէ կարենանք ձեռք բերել այսքանը, միեւնոյն ատեն զօրացնելով շրջանային համաձայնութիւնները, կարեւոր քայլ մը առած կ՚ըլլանք»։

Նախարարը կրկնեց թէ կառավարութիւնը կը շարունակէ քննել գերմանական ծրագիրը եւ թէ Ֆրանսա եւ Պելժիա առաջարկած էին Լոքառնոյեաններու նոր ժողով մը գումարել Փարիզի կամ Պրիւքսէլի մէջ, բայց կառավարութիւնը յարմար չդատեց։

Ելմտական նախարար Ն. Չէմպըրլէն եւս խօսք առնելով, պարզեց կացութեան դժուարութիւնները։ Յետոյ բացադանչեց, խօսքն ուղղելով ընդդիմադիր ճառախօսներուն.

— «Դուք կը յանձնարարէք ատրճանակ մը ցուցնել նախայարձակ պետութեանց դէմ, առանց գիտնալ ուզելու թէ այդ ատրճանակը լեցուա՞ծ է թէ ոչ։ Դուք կը կարծէք թէ միայն ատրճանակին տեսքը բաւական է նախայարձակները իրենց նպատակէն ետ կեցնելու։ Ապագային, այդ կարգի վտանգներ աչք առնելէ առաջ, պէտք է ապահով ըլլանք թէ մեր զէնքերը պատրաստ են ի հարկին կրակելու։ Երբ կ՚ըսեմ մեր զէնքերը, ըսել կ՚ուզեմ ոչ միայն մեր երկրին, այլեւ Ազգերու Դաշնակցութեան զէնքերը։ Վերջին 12 ամիսներու դէպքերը այսօր կ՚ապացուցանեն թէ այդ զէնքերը չպիտի կրնային կրակ բանալ»։

Խօսելով գաղթային հարցի մասին, նախարարը շեշտեց.

— «Մեր միտքէն չանցնիր լքել մեր գաղթավայրերը։ Որչափ գիտեմ, ոչ ոք պահանջած կամ թելադրած է որ բրիտանական կայսրութիւնը հրաժարի իր այս կամ այն գաղթավայրէն։ Աւելորդ է ըսել թէ երբ այդպիսի պահանջ մը դրուի, նկատողութեան չպիտի առնուի ոչ իսկ մէկ վայրկեան։ Տարբերութիւնը շատ մեծ է հոգատարութեան ենթարկուած գաղթավայրերու եւ բուն բրիտանական գաղթավայրերու միջեւ։ Եթէ ընդհանուր կարգադրութեան մը համար անհրաժեշտ համարուի հրաժարիլ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ մեզի յանձնուած հոգատարութենէ մը, մենք պիտի հաւանինք միայն այնատեն երբ համոզուինք թէ այդ գաղթավայրերու բոլոր բնակիչներուն շահերը ամբողջովին ապահովուած են»։

Ինչո՞ւ պարտուեցան Հապէշները

Իտալական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Աշանկիի ջախջախիչ պարտութեան պատճառը այն է որ հապէշ զօրավարները չեն հնազանդած կայսեր հրամանին եւ փոխանակ հրոսակային կռիւներ մղելու, զանգուածային ճակատամարտի բռնուած են։ Երբ կռիւը սկսաւ, Հապէշները պաշարուած էին երեք կողմէ։ Իտալական խոշոր թնդանօթները կ՚որոտային կողէն, իսկ բոլոր տրամադրելի օդանաւերը ռումբ կը տեղացնէին երկինքէն։ Իտալական գլխաւոր բանակը յարձակեցաւ ճակատէն, կրակի այս տեղատարափին պաշտպանութեան տակ, իսկ ետեւէն բնիկ զինուորները պաշարողական շարժում մը կատարեցին, եւ աջ կողէն կրակ տեղալ սկսան։ Վերջապէս երբ գլխաւոր ուժը մօտեցաւ լերան կատարին, հետեւակազօրքը կրակ բացաւ երկու թեւերէն։ Հապէշները այսպէս երեք կողմէ կրակի մէջ բռնուելով, յուսահատօրէն կը կռուէին, բայց իզուր։ Կայսերական անձնապահ գունդը իր դիրքերուն կառչեցաւ երկար ատեն, բայց յետոյ կազմալուծուեցաւ եւ փախաւ։

Մարաջախտ Պատոլյիօ այս առթիւ յայտարարեց — «Մեր օդանաւային ուժերը շունչ առնել չեն տար փախստականներուն։ Հապէշներու պարտութիւնը այնպիսի համեմատութեան մը հասած է որ ես պիտի կրնամ յղանալ ամենայանդուգն ծրագիրները»։

Հռոմի զինուորական շրջանակները այս յայտարարութենէն կը հետեւցնեն թէ իտալական բանակը մօտերս պիտի հրաժարեցնէ կայսրը եւ Ատտիս Ապէպա պիտի մտնէ։ Իտալացի սպարապետը որոշած է օդանաւային ահռելի ռմբակոծութիւն մը կատարել բոլոր ճակատներուն վրայ, որպէսզի Հապէշները վհատին եւ անձնատուր ըլլան։ Իսկ Նէկիւսը չընդունիր պարտութիւնը։

«ՀԱՍԱՆ — ՀԻՒՍԷՅԻՆ»Ը (ՇԱԽՍԷՅ-ՎԱԽՍԷՅ) ԱՐԳԻԼՈՒԵՑԱՒ

Շահն Շահը շարունակելով իր բարենորոգչական քաղաքականութիւնը, ապրիլ 6ին հրատարակեց նոր հրամանագիր մը, որով կ՚արգիլուին Մուհարրէմի տօնին առթիւ կատարուած ինքնախոշտանգումները։ Ինչպէս յայտնի է, այդ առթիւ միլիոնաւոր հաւատացեալներ կ՚ողբան Մարգարէին երկու ազգականներուն, Հասանի և Հիւսէյինի սպանութիւնը։ Հազարաւորներ փողոցէ փողոց կը շրջին եւ չարաչար կը տանջեն իրենք զիրենք, խարազաններով, սուրերով եւ ուրիշ գործիքներով կ՚արիւնեն իրենց կուրծքը, — իբրեւ խորհրդանշանը երկու նահատակներուն կրած չարչարանքներուն։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՌՈՄԻ անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները երկուշաբթի օր առանձին առանձին ունկնդրութեան ընդունուեցան Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականին կողմէ։ Լոքառնոյեաններու խորհրդակցութեան մասնակցելու համար, Ժընեւ գնաց իտալական պատուիրակութիւն մը, որ պիտի պահանջէ վերցնել պատժական տնօրինութիւնները։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՎԵՐԱԶԻՆՄԱՆ ԱՌԹԻՒ, Փոքր Համաձայնութիւնը հաւաքական բողոքագիր մը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան։ Հունգարիոյ նախորդ վարչապետ կոմս Պէթլէն ճառ մը խօսելով, ուժգնօրէն քննադատեց կառավարութեան թուլութիւնը եւ դիտել տուաւ թէ մինչ Վերսայլի դաշնագիրը մեռած է, Թրիանոնը դեռ ողջ կը մնայ։

225 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ եւ աւելի քան հազար հոգի վիրաւորուեցան Մ. Նահանգներուն մէջ, ահռելի թաթառի մը հետեւանքով։ Թիւփէլօ քաղաքը գրեթէ քարուքանդ եղաւ եւ 600 — 800 տուներ գետնին հաւասարեցան։

ԿԻՆԸ ԵՒ 1,500,000 ՖՐԱՆՔԻ ԳՈՀԱՐԵՂԷՆ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑ տնեւորական մը, Ժողէֆ Սիպի, Քաւէի շրջանին մէջ։ Առտուն ժամը 2ին տուն վերադառնալով, տեսաւ որ դրամեղանը բացուած, պարպուած, եւ «մատամ»ն ալ թռած է...

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց վեց ամիս եւս զէնքի տակ պահել այն զինուորները որոնք պիտի արձակուէին յունիս 30ին։

ԿԵՂԾ ԱՆՁՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ (ինքնութեան թուղթ) խնդիր մը երեւան հանուեցաւ Թուլօնի մէջ։ Ամբաստանեալն է իտալացի տարագիր մը, որ ձերբակալուեցաւ։ Մեղսակիցներէն մէկը քաղաքապետարանի քարտուղարն է։

ՉՈՐՍ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ անցեալ գիշեր մտնելով գիշերային զբօսավայրի մը տնօրէնին, Լուի Լըփլէի բնակարանը, սպասուհին կաշկանդեցին, բերանը կապեցին, եւ ատրճանակի մէկ հարուածով սպաննեցին տանտէրը։ Պատճառը կը վերագրուի Փարիզեան «մանաւոր գաղտնիքներու» որոնց վարագոյրը չեն բանար քաղքենի թերթերը։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՕՒԼԻՆՕՅԻ միջոյ խումբի ժողովը, 10 Ապրիլ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Պուլվար Ռօսէն, Իսի լէ Մուլինօ։

Լիոն

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 10 Ապրիլ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, «Զարդարեան» գրադարանի մէջ։

ՀԱՒԿԹԱԽԱՂ

կազմակերպուած Զատկի առթիւ, ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» կոմիտէին կողմէ, Ապրիլ 13ին, երկուշաբթի երեկոյ։
120 Bld. Belleville, մէթրօ Belleville
ԵՐԳ, ՆՈՒԱԳ, ՊԱՐ։
Ընթրիքը կը սկսի ժամը 7.30ին։
Մուտք՝ 10 ֆր. (ճաշկինթն ու ծոխ ընթրիքը մէջը ըլլալով)։

Ընկերահաւաքական խնջոյք եւ հաւկթախաղ

կազմակերպուած Զատկի առթիւ, Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէի կողմէ
11 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ կէս գիշեր
Խաժակ Ակումբին մէջ։
ԵՐԳ, ՆՈՒԱԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. Մուտքը ազատ է։

ԱՊՐԻԼ 11Ի ՄԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

26 Ապրիլ, կիրակի ցերեկ
Նկատի ունենալ թուականը։

Ընտանեկան խնջոյք

Թոգատի Եաթմըշ Գիւղի Հայրենակցական Միութեան կողմէ
19 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին։
Նկատի ունենալ այդ թուականը։

Շնորհակալիք

Տէր եւ Տիկ. Սարգիս Սիմոնեան եւ իր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ընկերներու եւ բարեկամներու, որոնք բերանացի եւ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին մեր սիրելի փոքրիկին՝ Վրէժ Միմոնեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

×

Ֆրանսահայ կ. խաչի Փարիզի եւ Փանթէօ-Քաշանի մասնաճիւղերու Միացեալ Յանձնախումբը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք իրենց բարոյական օժանդակութեամբ, նուէրներով, գեղարուեստական բաժնին մասնակցութեամբ, հանդէսին ներկայ գտնուելով նպաստեցին Մարտ 22ի միացեալ պարտնցիկ ցերեկոյթի յաջողութեան։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Րաֆֆի խումբը իր խոր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Լեւոն Զօրմիսեանի եւ իր տիկնոջ՝ իրենց հոգեհատոր Զաւէնին կսկծալի մահուան առթիւ։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 266.50։
ՆԻՇԱՊՈՒՐ, Հ. Գ.— 200։
ՔԱՆԱՔԻ, Պալ.— 1 անգլ.։
ԼԱՖՐԵԹ, Յ. Ն.— 35։
ԻՍԻ, Ֆարշ.— 40։
ՓԱՐԻԶ (20), Մ. Գ.— 70։
ՔՈԿՈԼԷՆ, Մ. Թ.— 200։
ԱՐԼ, Բ. Վ.— 35։
ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, ՃԱՊ.— 100։
ՄԵԿՆԵՍ, Պօլ.— 350։
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Օ. Պ.— 35։
ԼԻՊՈՍ, Վ. Բ.— 50։
ՓԱՐԻԶ (15), Բէկ.— 100։
ՊԵՐԼԻՆ, Ֆր.— 60։
ՖՐԷԺԻՒՍ, Վ. Գ.— 105։
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Կոր.— 140։
ՖՐԷԺԻՒՍ, Ա. Ս. Ե.— 50։
ԹԻՒՊԻՆԿԷՆ, Վին.— 80.25։
ՍԼՕՎԵՍԹՕ, Տ. Մ. Տ.— 100։
ԱՄՍԹԵՐՏԱՄ, Իփ.— 200։
ՔԱՍԱՊԼԱՆՔԱ, Ա. Ջ.— 330։ Կարգադրեցինք։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Պ. Արտաշէս Մկրեան (դերձակ), որուն հասցէն էր՝ 62 Bld. Rechechouard, Pacis (18)։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Hagop Ebemgrian Rue Foyalier, St. Etieune, (Loire).

— Կը փնտռեմ եղբայրս Կարապետ Կէնճեան (Ատաբազարցի), մօր անունը՝ Պայծառ, հօր անունը՝ Յովհաննէս. 9 տարեկանին աքսորուած է իր հօրաքրոջ Մարիամ Միսճեանի հետ։ Լուր կայ թէ զինադադարին կը գտնուէր Հալէպի որբանոցը եւ Քէօթահիացի մը տանիք մը զինքը որդեգրած է։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ Mme Rose Israélian, 8 rue du Soleil, Paris (20)։ Իր ճշգրիտ հասցէն ստուգին վեցամսեայ «Յառաջ» նուէր։ Արտասահմանի հայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ» Ի Ժ Գ. Թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

ՌՈՍՏՈՄ.— Հայ - Վրացական փոխյարաբերութիւնները։ ԱՐՏԱՇԷՍ Ա. ԲԵՂԵԱՆ.— Հայ եւ Թուրք վաւերաթղթեր։ Հ. ԱՃԷՄԵԱՆ.— Բագրատ վարդ. Գէորգ - Թաւաքալեան։ ՍԻՄ. ՎՐԱՑԵԱՆ.— Լեւոն Թադէոսեան (Պապաշա)։ ՎԱՀ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ.— Արհաւիրքի Օրեր։ ՎԱՀ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ.— Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը։ ԱՐՄԷՆ ՍԵՒԱՆ.— Փետրուար 18ի յեղափոխութիւնը։ ԱՆՑԵԱԼՔ.— Ակադ. Ալեքսանդր Թումանեան։ Կեանք եւ Մշակոյթ։ Գիրք եւ Մամուլ։ Գրախօսական։ ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ.— Վ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը։

Տարեկան բաժնեգին՝ 70, 60 եւ 50 ֆրանք, համաձայն իւրաքանչիւր երկրի թղթատարական սակի։

Երրորդ շրջանի բաժանորդները կրնան առաջին երկու տարիներու 12 թիւերը ստանալ վճարելով 50 ֆրանք, կամ վեց գրքի համար 25 ֆր.։

Հասցէ.— S. Vratzian, 13 Rue des Platanes, Gité Jardin de Plessis-Robinson, (Seine).

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրիս Դ. (Ապրիլ) թիւը ճոխ բովանդակութեամբ եւ պատկերազարդ։ Քաջալերեցէ՛ք ֆրանսահայ այս միակ կենդանի ամսագիրը, որուն տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30 ֆրանք, արտասահմանի համար **40** ֆրանք։
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ M. & M. BARSAMIAN, 30 Rue Drouot, Paris (9e)
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ՝ V. R. TACVORIAN, 23 Rue Paul Bert, Asnières, (Seine), Chèque Postaux 1647.93 Paris.

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ Հայ պատուաւոր կին մը (femme de ménage) տնական աշխատանքներու համար։ Դիմել՝ 31 bis Avenue Beau Site, Sèvres (Seine et Oise).

Վարձու յարկաբաժիններ եւ սենեակներ

2 սենեակ, տաք եւ պաղ ջուր, ելեկտրականութիւն, շօֆաժ, կազ հնարաւոր, շարժը միասին, տարեկան 2750 ֆր., իսկ մէկ սենեակ միեւնոյն քոնֆօռով, առանց կազի, տարեկան 1600 ֆր.։ Օդասուն վայր։ Դիմել 13 rue de la Colonie, Փարիզ (13), մէթրօ Corvisart.

Վարձու է Rue Dombasle, Métro Conventionէն 5 վայրկեան փավիյոնի մէջ յարկաբաժին մը՝ 3 փիէս, խոհանոց, կաբաժի դիւրութիւն, շահաւոր գին։ Դիմել Պողոսեանի, 25 rue Chaptal, Cachan, Seine.

ՕՐԻՈՐԴ Վ. ՅԱԶԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Աշակերտուհի Բանաերվաթուարի ուսուցիչ փրօֆ. Marcel Ciampiի, վկայեալ Ecole Normale de Musiqueէ, վերսկսած է իր դաշնակի դասընթացքները զոհացուցիչ պայմաններով։
Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. ՀԱԶԱՐԱՊԵՏԵԱՆի, 56, Rue Lafayette, Paris.

ՃԱՇԱՐԱՆ - ԾԱՂԱՐԱՆ «ՕԼԻՄՓ»

8, ՓՕԼ - ՊԷՌ ՓՈՂՈՑ, 8 — ԼԻՈՆ

Արեւելեան եւ Արեւմտեան համադամ եւ ախորժաբեր կերակուրներ, անմահական ՏԷՕՆԷՕՐ եւ ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ, համբաւաւոր ԳԱՐԱՔԷՕՅԻ ՊՕՂԱՉԱ, սքանչելի ԹԱՒՈՒԳ ԿԷՕՔՍԻ, եւ ՓԱՔԼԱՎԱ՝ առատ կարգով։ ԽՆԱՄՔՈՎ ԵՒ ՄԱՔՈՒՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԽՈՀԱՐԱՐԱՊԵՏ ԵՒ ՃԱՇԱՐԱՆԱՏԷՐ

ՊՐՈՒՍԱՑԻ Ս. ՊՐՈՒՍԱԼԵԱՆԻ
PRIX FIXE եւ A LA CARTE

Ընտանեկան, հարսանեկան, ընկերական եւ հաւաքական ճաշկերոյթներու համար սպասարկութիւն մասնաւոր գիներով ճաշարանին կից ընդարձակ սրահին մէջ։ ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ԱՆԳԱՄ ՄԸ ԵՒ ՎՍՏԱՀ ԵՂԷՔ ՈՐ ՏԵՒԱԿԱՆ ՅԱՃԱԽՈՐԴ ՊԻՏԻ ԴԱՌՆԱՔ

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
CinémaREXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ ԹԻՒ (12)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԵ՞Ր ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Աբբային տեղը որպէս «խմբագրական մարմնի անդամ» եկաւ Պ. Վան տը Քէրքհօվ, փաստաբան, որ «Ֆիտէլիս» կեղծ անունին տակ գերման հրամանատարին աչքին շուտով տեսակ մը «անիծեալ դժոխային տըղրուկ» դարձաւ եւ իր խայթող իմաստութեամբ այնպէս մը խարազանեց՝ մինչեւ որ անզօր կատաղութենէն գալարուեցան։ Իսկ իր ընկերները անոր բրած քաջագործութիւններէն անոր կեանքի ապահովութեան մասին սկըսան մտահոգուիլ։

Լրտեսի մը մեղսակցութեամբ «Ֆիտէլիս» ծպտուած իբրեւ գերման ըսպայ, եօթն անգամ գերման կառավարիչին անձնական սենեակը մտնելով կարեւոր վաւերաթուղթեր գողցաւ եւ անոնց տեղը «Ազատ Պելժիա»յի համարները զետեղեց։

«Ֆիտէլիս» ստորագրութեան երեւումէն անմիջապէս յետոյ տեսնուեցաւ որ Պրիւքսէլի բոլոր տպագրիչները խիստ հսկողութեան ենթարկուած են։ Խուզարկութիւններն սկսան շատնալ, ուստի որոշուեցաւ տպագրական մեքենայ մը ձեռք ձգել եւ անհատական տունի մը մէջ զետեղել զայն։ Առաջին փորձը կատարուեցաւ ձեռքի փոքր մեքենայի մը վրայ որուն կտորները մաս առ մաս խումբին անդամներէն մէկուն տունը փոխադրեցին։ Բայց տեսնուեցաւ որ թերթին յաւելեալ շրջաբերութեան շատ փոքր կուգայ։ Այս անգամ որոշուեցաւ գնել այն մեքենան որուն վրայ առաջին անգամ տպուած էր «Ազատ Պելժիան»։

Այս մեքենան որ մէկ թոնէ աւելի կը կշռէր, տպարանէն հանուելով անհատական տուն մը յաջողապէս փոխադրուիլը չափուած ձեւուած յանդգնութեան եւ յամառութեան յատկանշական գործ մըն էր, որ «Ազատ Պելժիա»յի հրաշք թուելուն պատճառ դարձաւ։ Մանաւանդ որ տպարանը — ուրկէց մեքենան դուրս հանուեցաւ — հսկողութեան տակ կը գտնուէր, իսկ այն տունը ուր տարուեցաւ, գերման զինուորներուն բնակած տան քովիկն էր։

Մեքենան ամբողջութեամբ քակելով սկսան մաս մաս փողոցներէն տանիլ։ Սակայն կարելի եղած բոլոր քակուելիք մասերը տանելէ վերջ տեսնուեցաւ որ տակաւին գլխաւոր զանգուածը կը մնար որ հազար երկու հարիւր փաունտէն աւելի ծանրութիւն մը ունէր։

Անոր փոխադրութիւնը գրեթէ աղէտի մը պիտի յանգէր։

Ձոյլ զանգուածը կողովի մը մէջ ամփոփուեցաւ եւ զետեղուեցաւ բեռնաւոր ինքնաշարժի մը մէջ որ տպարանին բակէն ելլելով եկաւ կեցաւ ետեւի փողոցի մը մէջ։ Ոլորուն ճամբորդութենէ մը յետոյ ինքնաշարժը նախապէս կարգադրուած ժամուն, դրան առջեւ եկաւ կեցաւ։ (Այս ան ժամն էր երբ քովի տունը բնակող գերման զինուորները բացակայ էին)։ Բայց իրենց աճապարանքին եւ ծանր բեռներ կրելու անփորձութեան պատճառով, բեռը վար առնելու ժամանակ «հրոսակներու խումբ»ին ձեռքին կողովը վար ինկաւ, կողերը պատռեցան եւ ձոյլ զանգուածը գետին իյնալով կտոր կտոր եղաւ։ Անոր աղմուկէն ամէն մարդ փողոց թափեցաւ։ Սակայն այդ վիճակին մէջ զանգուածին տպագրական մեքենայ ըլլալը չէր ճանչցուեր։ Այսպէսով կրցան այլեւս կըտորուանքը իրարու քով հաւաքել եւ առանց նեղութեան փոխադրել։

Ջղոյշ փնտռտուքէ մը վերջ ճարտար եւ վստահելի մեքենագէտ մը նորոգեց կմախքը եւ տպագրական մեքենան վերակազմուեցաւ, միաժամանակ աղիւսն ու շաղախը փոքրիկ ծըրարներով գաղտուկ ներս կը բերուէին։

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրուիչ
Գ. ԱՒԵՏԻՍԷՆ։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՍՐԹՕՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 9 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 9 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3085

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Միջազգային անակնկալներու լաբիւրինթոսին առջեւ, ուր վրդովիչ մարզանքներ կը կատարեն օրուան հզօրները, երբ եւ իցէ մտածե՞ր ենք մեր մասին: Գոնէ տրամադի՞ր ենք մտածելու, այս օրերս:

Անշուշտ մեր միտքէն չանցնիր որ եւ է դեր վերագրել մեզի կամ դիրք ճշդել: Եւ մեր թերթերն ալ պէտք է չափազանց զգոյշ ըլլան, հանրային կարծիքը չմոլորեցնելու համար, չընդելից լուրերու խժալուր աղմուկին մէջ:

Հարցը կը վերաբերի մեր սեփական հողերուն, որոնք ապահովաբար պիտի ծանրանան, եթէ որ եւ է ընդհարում պատահի, կամ յարունակուի յարաբերութեանց լարումը՝ երկիրէ երկիր եւ շրջանէ շրջան:

Ցրուած ըլլալով աշխարհի բոլոր ցամաքներուն վրայ, որ եւ է փոթորիկ անշուշտ մեր հանդիստն ալ պիտի խռովէ, ուղղակի կամ անուղղակի:

Դէպքերու ներկայ ընթացքին մէջ, որ եւ է պատերազմ չի կրնար բարիք բերել ինչպէս ընդհանուր մարդկութեան, նոյնպէս մեզի:

Բայց անպատճառ պատերազմի մը սպասելու չենք — եւ այդ հեռանկարն ալ շատ ջուր կը վերցնէ տակաւին — ամփոփուելու եւ սեփական ուղեգիծ մը մշակելու համար:

Դատելով դէպքերու ընթացքէն, կան պարագաներ որոնք այսօր իսկ արժանի են լուրջ ուշադրութեան, նոյնիսկ մտահոգութեան:

Այսպէս, վերջին ամիսներու ընթացքին սուր հանգամանք առաւ Սուրիոյ խնդիրը:

Հողատար իշխանութեան ներկայացուցիչը շարք մը վճռական, նոյնիսկ ծայրայեղ միջոցներ փորձելէ յետոյ, վերջին պահուն փոխեց ուղղութիւնը եւ մերձեցում հաստատեց ազգայնական տարրերուն հետ: Անշուշտ հետեւելով Փարիզէն տրուած հրահանգներու:

Այդ փոփոխութեան հետեւանքով, ոչ միայն ազգայնական հոսանքին ձեռքը անցաւ Սուրիոյ իշխանութիւնը, այլեւ համաձայնութիւն գոյացաւ դաշնագիր մը կնքելու համար, յարեւնման անգլեւիրաքեան դաշինքին:

Ուրիշ խօսքով, արդէն սեղանի վրայ է Սուրիոյ անկախութեան խնդիրը, անոր հետ կապուած փոփոխութիւններով: Եւ բանակցութիւնները կը կատարուին Փարիզի մէջ, մասնակցութեամբ Սուրիոյ վեց պատուիրակներուն եւ ֆրանսական մարզպանին:

Ի՞նչ խօսք որ Սուրիա իր կատարեալ իրաւունքին մէջ է, երբ կը պահանջէ անկախութիւն, համապատասխան բոլոր իրաւունքներով եւ մինչեւ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցելու արդար յաւակնութեամբ:

Հողատար իշխանութիւնը, որ մինչեւ հիմա վերապահ դիրք բռնած էր այս հարցին մէջ, այժմ աւելի բարեացակամ կ'երեւայ, եւ եթէ սխալ չեն մեր տեղեկութիւնները, այս անգամ պիտի գոհացնէ Սուրիոյ Արաբներուն պահանջը:

Մինչ այս մինչ այն, մասնաւոր տեղեկութիւններ կը հաստատեն թէ Սուրիոյ անմիջական դրացին, Թուրքիա, ակնապիշ կը հետեւի այս իրադարձութեանց, սրելով ախորժակները:

Առ այժմ զանց կ'առնենք շարք մը մանրամասնութիւններ:

Արդ, այս մէկ հատիկ խնդիրը — նոր տագնապի մը այս հեռանկարը — մեզ կը շահագրգռէ՞ թէ ոչ:

Պատասխանը երկու չի կրնար ըլլալ:

Ուրեմն, անհրաժեշտ է արթուն կենալ եւ միջոցներ խորհիլ, նոր կացութիւնը դիմաւորելու համար: Իսկ այդ կը պահանջէ ոչ թէ պատահական խօսակցութիւններ ու խորհրդակցութիւններ, այլ հիմնական ձեռնարկ մը:

Հարցը կը դնենք չեշտակի, — Եկած չէ՞ ժամանակը ստեղծելու գլուխ մը, կեդրոնական եւ ղեկավար:

Հարցը միայն Սուրիայով չի վերջանար:

Քաղաքական մթնոլորտը այնքան պղտոր է որ, վաղը կրնանք այլապէս վրդովիչ անակնկալներու առջեւ գտնուիլ: Սովորական կեանքի պահանջներն ալ՝ առանձին: (Ո՞վ կ'երաշխաւորէ թէ նոր տագնապներ չպիտի ծագին աշխատանքի ճակատին վրայ, եւ կամ բոլոր ծանօթ հոգերուն դարման ճարուած է):

Տակաւին չենք յիշեր Հայաստանի պարագան: Օրուան բանտերը, նոյնինքն Մոսկուա միշտ վտանգուած կը համարին Խ. Միութիւնը, իբրեւ նախայարձակ թշնամիներ մատնանշելով Գերմանիան ու Ճափոնը, զատ — զատ կամ իբրեւ միացեալ ճակատ:

Եթէ Երեւանը շատ հեռու է, այդ չի նշանակեր թէ որ եւ է պարտականութիւն չկայ մեզի, եւ առ հասարակ ամբողջ Հայկական Արտասահմանի:

Արդ, ի՞նչ ունինք, իբրեւ օրկան, այս ծանրակշիռ հոգերուն դիմաց:

Միացեալ Ցանձնաժողո՞վը, — բարեհաճեցէք ստուգել թէ որ եւ է հետք մնացե՞ր է այդ մարմինէն:

Գաղթ. գրասենեա՞կները, — մեծ բան է եթէ անոնք հասնին իրենց առօրեայ հոգերուն:

Սա միւսնե՞րը, Պուլվառ Օսմանի «Ազգ. Խորհուրդ» կամ Տնտեսական կեդրոն: — Տակաւին հաւատացողներ կա՞ն այդ խեղկատակութեանց, մանաւանդ Լիոնի վերջին ձեռնարկէն յետոյ, որ քան տարի առաջուան հոգեբանութիւնը կը մատնէ, իր «սալթանաթ»ներով եւ ինքնագլուխ մարզանքներով:

Ամէն մէկս մրցում կը կատարենք իրարու հետ, երբ կարգը կու գայ քննադատելու քան տարի եւ աւելի առաջուան ղեկավարներն ու անոնց գործունէութիւնը:

Ինչո՞վ կրնայինք ապացուցանել, թէ շատ աւելի փայլուն վիճակի մը մէջ կը գտնուինք այսօր ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ ՆՈՐԷՆ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

ՊԱՏԻԺՆԵՐԸ ՋՆՋԵ՞Լ ԹԷ ՍԱՍՏԿԱՑՆԵԼ

Փոքր Համաձայնութիւնը կը ճնշէ Ֆրանսայի վրայ

Երէկ, չորեքշաբթի, Ազգերու Դաշնակցութեան 13երու յանձնախումբը ժողով գումարեց Ժընեւի մէջ, քննելու համար իտալեւեթովպական խնդիրը: Այս առթիւ նորէն իրարու ընդհարեցան անգլիական եւ ֆրանսական տեսակէտները: Մինչ Ֆրանսա կ'ընդդիմանայ պատժական նոր տնօրինութեանց եւ ընդհակառակն ժամանակը եկած կը համարի զանոնք վերցնելու, Անգլիա կ'առաջարկէ աւելի ընդարձակել զանոնք, արգիլելով քարիւղի արտածումը: Ֆրանսական մամուլը, մինչեւ անգամ կիսապաշտօնական «Թան»ը օրերէ ի վեր ուղղակի պայքար կը մղէն, որպէսզի վերջ տրուի պատժական տնօրինութեանց: Այս առթիւ, բոլորն ալ կը մեղադրեն Անգլիան թէ երկու չափ եւ երկու կշիռ կը գործածէ, նոր պատիժներ պահանջելով Իտալիոյ դէմ, բայց մերժելով որ եւ է պատժական տնօրինութիւն՝ Գերմանիոյ դէմ: «Մաթէն» ամէն օր աղղանշան մը կը հրատարակէ թերթին ճակատը, պահանջելով դադրեցնել պատժական տնօրինութիւնները: Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ պատժամիջոցները իրենց նպատակին չհասան, քանի որ չկրցան դադրեցնել իտալեւեթովպական պատերազմը, իսկ այս ընթացքով կրնան տեղի տալ նոր պատերազմի մը:

Անգլիոյ մէջ շատ գրգռուած են Իտալիոյ դէմ, եւ ուղղակի կ'ամբաստանեն զայն թէ կը խախտէ միջազգային օրէնքները, թունաւոր կազեր գործածելով: Մամուլը խստօրէն կը դատապարտէ «արդի պատերազմներու այս վայրագ ձեւը», եւ կը պահանջէ որ կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առնէ, դադրեցնելու համար կազային պատերազմը: «Մանչեսթըր Կարտիըն» աւելի յառաջ երթալով, կը պահանջէ «միջազգային հսկողութիւն» հաստատել, այսինքն քննութեան ենթարկել այն գործարանները ուր թունաւոր կազեր կը շինուին: «Եթէ այս անգամ թոյլատրուի կազային պատերազմի դէմ հաստատուած պայմանագրին խախտումը եւ անմիջապէս միջոցներ ձեռք չառնուին անոր գործադրութեան համար, այլեւս յոյս չկայ որ երբ եւ իցէ գործադրուի այդ պայմանագիրը »:

Ամէն պարագայի մէջ, Ֆրանսայի հանրային կարծիքը անձկութեամբ կը հետեւի Ժընեւի խորհրդակցութեանց, միշտ վախնալով թէ աւելի պիտի պղտորին Փարիզի եւ Լոնտոնի յարաբերութիւնները, քանի որ թէ Ֆլանտէն եւ թէ Իտըն հրահանգ ստացած են ուժգնօրէն պաշտպանել իրենց տեսակէտները:

ԵԹԷ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԱՄՐԱՑՆԷ ՀՌԵՆՈՍԸ...

Այսօր Լոքառնոցիները խորհրդակցութիւն մը պիտի կատարեն ֆրանսական ծրագրի մասին, որուն բնագիրը պիտի հրատարակուէր երէկ գիշեր: Այս հարցին մէջ ալ խորապէս կը տարբերին անգլիական եւ ֆրանսական տեսակէտները: Մինչ առաջինը կը շարունակէ չոյել Գերմանիան, միջին ճամբայ մը գտնելու համար, ֆրանսական կառավարութիւնը հաստատ կը մնայ իր տեսակէտին վրայ եւ կը պահանջէ մասնաւորապէս արգիլել ամրութեանց շինութիւնը Հռենոսի շրջանին մէջ:

Կարեւոր իրողութիւն մը եւս, այս ճակատին վրայ: Պ. Թիթուլեսքու, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, Փարիզ հասաւ երեքշաբթի օր եւ անմիջապէս ներկայացաւ Պ. Ֆլանտէնի, խօսելու համար յանուն Փոքր Համաձայնութեան: Խօսակցութիւնը տեւեց մէկուկէս ժամ: Կասկածելով թէ Հունգարիա եւս կրնայ հետեւիլ Աւստրիոյ օրինակին եւ վերահաստատել պարտաւորիչ զինուորութիւնը, Թիթուլեսքու խնդրեց վճռական միջոցներ ձեռք առնել ինչպէս Գերմանիոյ նոյնպէս Աւստրիոյ դէմ: Պ. Թիթուլեսքու բացորոշապէս յայտարարեց թէ Հռենոսի ամրութեանց հարցը մահու եւ կենաց խնդիր մըն է Փոքր Համաձայնութեան համար, ԵՒ ԵԹԷ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ԶԱՐԳԻԼՈՒԻ ԱՄՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՇԻՆԵԼ, ԱՅԼԵՒՍ ԻՐԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔ ՉՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ ՓՈՔՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ: Փոքր Համաձայնութեան տեսակէտով, եթէ Գերմանիա ամրութիւններ կառուցանէ Հռենոսի ապազինեալ շրջանին մէջ, Ֆրանսա չպիտի կրնայ օգնութեան հասնիլ իրենց, երբ յարձակման ենթարկուին: Հետեւաբար Ֆրանսայի հետ կնքուած զինակցութիւնը ոչ միայն անարժէք պիտի դառնայ, այլեւ արգելք պիտի հանդիսանայ, եթէ ուզեն սակարկութեան մտնել Գերմանիոյ հետ:

Պ. Ֆլանտէն անշուշտ հաստատեց թէ ամրութեանց խնդիրը կենսական է Ֆրանսայի համար: Բայց Աւստրիոյ հարցի մասին այնքան ալ վճռական եւ յուսատու դիրք չբռնեց, ինչպէս կը հաւատեն իրազեկներ: Փոքր Համաձայնութիւնը, որ արդէն բողոքած է Աւստրիոյ վերազինման դէմ, Ֆրանսայի աջակցութիւնը կը խնդրէ, դատապարտել տալու համար Սէն-Ժերմէնի դաշնագրին խախտումը: Իսկ Ֆրանսա երկու պատճառներ ունի շատ յառաջ չերթալու, այս հարցին մէջ: Առաջինը սկզբունքի խնդիր է, — միեւնոյն ատեն երկու գործի մէջ չխրիլ, քանի որ գերմանական խնդիրը մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ: Իսկ երկրորդը պատճառը այն է որ, Փարիզի մէջ կը հաւատան թէ Աւստրիա պարտաւորիչ զինուորութիւնը վերահաստատած է Մուսոլինիի ներշնչումով: Արդ, Ֆրանսայի համար ձեռնտու չէ Իտալիոյ դէմ շարժիլ ճիշդ այս միջոցին երբ անոր աջակցութեան կը կարօտի:

Սպայակոյտներու խօսակցութիւնները Ապրիլ 15ին Լոնտոնի մէջ

Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ սպայակոյտներուն խօսակցութիւնները տեղի պիտի ունենան ապրիլ 15ին, Լոնտոնի մէջ: Որ եւ է բացատրութիւն չտրուեցաւ այս յետաձգման առթիւ, սակայն կը կարծուի թէ երեք երկիրներու ներկայացուցիչները — զօրավարներ — պիտի օգտուին Խորհրդարաններու զատկական դադարէն, գլխու ցաւ չքաշելու համար: Անգլիական պատուիրակութեան նախագահը պիտի ըլլայ Զօր. Տիլ, զինուորական նախարարութեան ռազմական գործողութեանց տնօրէնը: Ֆրանսայի գլխաւոր ներկայացուցիչը՝ Զօր. Շվայսկուֆ, սպայակոյտի նա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԿՐԱՏԷՆ ԳՆԴԱՍԵՂ

Կը ճանչնա՞ք մեր «ջարդարար» խմբագրապետին կարմիր մատիտը, — Հարսնիքի մոմին պէս հաստ: Անգամ մը որ այս կարմիր մատիտը իր արիւնոտ գիծը նետէ ձեռագրի մը վրայ ուղղահայեաց՝ վերէն վար, գրաշարը ա՛լ չի շարեր այդ դժբախտ ձեռագիրը: Մեռա՛ւ այլեւս:

Որքա՜ն լացած են մեր գաւառի մատղաշ գրողները իրենց արիւնլուայ ձեռագիրներուն վրայ, որոնք կարմիր մատիտին տակ կը մեռնին եւ կը թաղուին ... զամբիւղին մէջ:

Որքա՜ն յամառ գրողներ ալ ունինք, որոնք կը խիզախեն այդ կարմիր մատիտին դէմ, — կը վիրաւորուին, բայց չեն հրաժարիր ձեռագիր ...արդիւնաբերելէ:

ՅԱՌԱՋի Ընկեր Կարմիր Մատիտը թշնամի է մասնաւորաբար կարգ մը հիւնցած բառերու, զորս կը ջարդէ, կը սպաննէ, սակայն անոնց հեղինակը, դժբախտաբար, չէ հասկցած տակաւին թէ ի՛նչ նաշակ ունի Կարմիր Մատիտը, եւ ի՛նչ նախասիրութիւններ՝ Հայկազեան բառարանին մէջ:

Կարմիր Մատիտին չափ նշանաւոր է նաեւ ... մկրատը: Այս գործիքը ծանօթ է բոլոր խմբագրատուներուն, — Ֆրանսացի խմբագրապետները կը վերցնեն մկրատը, կը կտրեն 7 — 8 տող, երբ իրենց գործին չի գար կամ սիւնակը կը մերժէ ընդունիլ: Մեքենագրուած ըլլալով ֆրանսերէն ձեռագիրները, դիւրին է մկրատին ջարդը, բայց հայերէն ձեռագիրներուն վրայ դժուար թէ մկրատ խաղայ:

Եւ ՅԱՌԱՋի «ջարդարար»ը շատո՛նց լքած է մկրատը:

Մկրատը կը գործածուի նաեւ օտար թերթերէ լուրեր կամ յօդուածներ կտրելու՝ պահելու համար:

Այդ աշխատանքին համար անհրաժեշտ է ունենալ սրածայր մկրատ, որ քիթը խօթես եւ չըխ — չըխ — չըխ կտրես: Սակայն դանդաղաշարժ է մկրատը ջարդի մէջ: Ընկ. Հրանտ Սամուէլ ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան մէջ այդ ջարդին սահմանած էր իր գրչին քիթը, — գրչին քիթով կը կտրէր կը պատռէր թերթերը, այնքան որքան պէտք ունէր: Սակայն գրիչն ալ շուտով կը դառնար անգործածելի: Ընկ. Հրանտ Սամուէլ կ'ըսէր թէ Քասիմի սիրական եղանակն այս էր՝ թերթ կտրելու:

Ես աւելի դիւրին եղանակ մը գտայ, — ժիլէթի բերանի գործածութիւնը: Շատ արագ կը տեսնէ գործը: Սակայն ծանր անպատեհութիւն մը ունի, — կը կտրէ սեղանին թուղթերն ալ, տախտակն ալ միասին: Այս ձեւը, որուն հեղինակի իրաւունքը կուտայի ինքզինքիս, ըսին թէ գործածելի է ՅՈՒՍԱԲԵՐի խմբագրատան մէջ եւս, ու թերեւս ալ այլուր:

Հիմա նոր ձեւ մը գտայ, — գնդասեղը: Հրաշալի է, ծուռ կը բռնես քիչ մը, խո՛րք կը քաշես վերէն վար եւ ուզած մասդ կը կտրես: Ոչ գրասեղանդ կ'այրէ, ոչ ալ ձեռքդ կը կտրէ: Ուրեմն պատիւ ունիմ մեր խմբագիրներուն ներկայացնելու խմբագրական «ջարդ»ի գործիքս, — գնդասեղ մը:

Մկրատը, ածելին բարբարոս են. ընդհակառակն գնդասեղը կը յիշեցնէ կամիթը:

Գործածեցէք գնդասեղը, ընկեր խմբագիրներ, ոչ միայն թերթի վրայ, այլեւ ... ձեր թշնամիին վրայ: Գործիք մըն ալ ռամկավարներուն համար, — պզտիկուց սովորութիւն ունէինք թուղթ մը շիտակ կտրելու համար՝ ծալլել, յետոյ ծալլուած գիծին վրայ պտըտցնել մեր լեզուն, որ կը թրջէր եւ այսպէս խմորի պէս կը կտրուէր թուղթը: Ռամկավարները ուրեմն կրնան ... լզելով փրցնել Խորհրդ. Հայաստանէն ինչ որ պիտոյ թուի իրենց:

ԱՐԱՋ

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Դ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Զ. Ո. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը կը խնդրէ մեզմէ յայտարարել ՅԱՌԱՋի մէջ թէ իրենց Դ. համագումարը, որ տեղի պիտի ունենար Զատկական տօնին, յետաձգուած է Պէնտէկոստէի արձակուրդին, մասնաճիւղերու խնդրանքով:

Աւստրիոյ վերազինման հետեւանքները

Ինչպէս հաղորդած էինք, Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները բողոքագիր մը ուղղեցին Աւստրիոյ վերազինման դէմ: Հռոմի մէջ պարզապէս ձեւակերպութիւն մը կը նկատեն այս բողոքը եւ չեն կարծեր որ բարդութիւններ ծագին: Իսկ հարեւան երկիրները ընդհակառակն մեծ կարեւորութիւն կուտան անոր: Չեխական թերթերը կը գրեն թէ Փոքր Համաձայնութիւնը իրեն կը վերապահէ ձեռք առնել անհրաժեշտ միջոցները, պաշտպանելու համար իր շահերն ու իրաւունքները: «Սպառնալիք մը չէ այս, այլ ազդարարութիւն մը: Աւստրիա տակաւին ժամանակ ունի կշռելու իր առած քայլին հետեւանքները, խօսքէն գործի անցնելու համար. այսինքն զինուորութեան վերահաստատման որոշումէն մինչեւ զինուորագրութիւնն ու սպառազինութիւնը»:

Պելկրատի թերթերն ալ չեշտելով հանդերձ բողոքագրին չափաւոր լեզուն, դիտել կուտան թէ Եուկոսլավիա, համախորհուրդ իր զինակիցներուն հետ, վերջացած չի նկատեր հարցը եւ իրեն կը վերապահէ յառաջիկային ձեռք առնել յարմար միջոցները, իր շահերուն պաշտպանութեան համար: Կը նշանակէ թէ Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները պիտի քննեն նոր կացութիւնը, իրենց մնայուն խորհուրդի յառաջիկայ նիստին մէջ, որ պիտի գումարուի մայիս 6ին: Բողոքագիրը առաջին քայլն է միայն:

Պուքրէշի քաղաքական շրջանակները չեշտելով երեք պետութեանց համերաշխութիւնը, դիտել կուտան թէ կարելի չէ ընդունիլ նախընթաց մը, որմէ կրնայ օգտուիլ նաեւ Հունգարիա, դրժելու համար Թրիանոնի դաշնագրին զինուորական տրամադրութիւնները: Մամուլը գոհունակութիւն կը յայտնէ եղած բողոքին համար, մասնաւորապէս ծանրանալով այն կէտին վրայ որ կ'ըսէ թէ Փոքր Համաձայնութիւնը չպիտի գոհանայ պղատոնական ձեռնարկով մը եւ իրեն կը վերապահէ ձեռք առնել անհրաժեշտ միջոցները, իր շահերուն պաշտպանութեան համար:

Վիէննայի մամուլը պատասխանելով եղած բողոքներուն, կը բացատրէ թէ անոնք որ կուսակից են Աւստրիոյ հողային ամբողջութեան եւ անկախութեան, չեն կրնար պահանջել որ արգիլուի անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել, այդ նոյն ամբողջութիւնն ու անկախութիւնը պաշտպանելու համար: «Ոչ ոք պիտի կրնար կասկածիլ թէ Աւստրիա ռազմատենչ նպատակներ կը սնուցանէ կամ պաշտպանողականէ տարբեր դիտումներ ունի»:

*** Փէշթայի մէջ կառավարութեան թուլութեան դէմ ուղղուած պայքարները ծայրայեղութեան հասան: Երեսփոխան Էքարթ ինքզինքը անարգուած համարելով, մենամարտի հրաւիրեց վարչապետը, Կէմպօշ: Մենամարտը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի առտու: Երկու ոսոխները անվնաս մնացին, բայց չհաշտուեցան:

═ • • ═

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ առաջարկութեամբ, կառավարութիւնը որոշեց զէնքի տակ պահել, ցնոր տնօրինութիւն, այն զինուորները որոնք ապրիլ 15ին կը լրացնեն իրենց գործօն ծառայութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՍՈՒՐ ԲԱՆԱՎԷՃ ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՈՒԽՏԻ ՄԱՍԻՆ

Պալքանեան համաձայնութեան շուրջ կրկին բուռն բանավէճ մը ծայր տուած է Յունաստանի մէջ:

Բանավէճը, ըստ էութեան, նորութիւն մը չունի: Պալքանեան ուխտի հակառակորդները նոյն յանկերգն է որ կը կրկնեն: Այս պարագան իսկ, սակայն, աւելի կարեւոր կը դարձնէ բանավէճին բնոյթը:

Աւելցնենք, անմիջապէս որ այլ եւս ստոյգ է այն լուրը թէ Պ. Վենիզէլոս իր մահէն քիչ առաջ, անձնական նամակով մը դիմած է վարչապետ Տէմիրճիսի, յիշեցնելով որ Պ. Մաքսիմոս, նախկին արտաքին նախարարը Յունաստանի, 1934ին, Ժընեւի մէջ իր միւս պաշտօնակիցներուն հետ ունեցած տեսակցութիւններէն յետոյ, համաձայնելով արտապալքանեան քաղաքականութեան մը հետեւիլ, վարանած չէ ստորագրել, — ինչպէս կը վկայէր «Էսթիա»ն — համաձայնագիր մը «որով Յունաստան կրնայ վէճի մտնել արտապալքանեան պետութեան մը հետ»: Վենիզէլոս աւելցուցած է նորէն, որ ներկայ պայմաններուն մէջ, այդպիսի յանձնառութիւն մը կրնայ վտանգաւոր ըլլալ Յունաստանի համար:

Այս բոլորը վերջերս կրկին պատճառ դարձան որ, վէճը արծարծուի յոյն մամուլին մէջ:

Պալքանեան ուխտի առթիւ առաջին վէճը Յունաստանի մէջ ծնունդ առաւ ազատականներու (վենիզէլոսական) եւ ժողովրդականներու (ցալտարիսեան) միջեւ: Այն ատեն Ցալտարիս իշխանութեան գլուխ էր: Պարքը այնքան սուր հանգամանք ստացաւ որ մարտի յեղափոխութիւնը վերագրուեցաւ նաեւ ատոր, ինչպէս նաեւ Ցալտարիսի կառավարութիւնը խորհրդարանին առջեւ ստիպուեցաւ «գոհացնող յայտարարութիւն» մը ընել (1934 մարտ 15): Այդ մեկնաբանութեամբ կ'ըսուէր, ուրեմն, թէ Պալքանեան ուխտին նպատակն է միայն երաշխաւորել միջպալքանեան սահմանները եւ թէ Յունաստան յանձըն առնելով միանալ այդ ուխտին, ոչ մէկ առթիւ կուռի պիտի չմտնէ որ եւ է արտապալքանեան պետութեան հետ:

Ցալտարիսի կառավարութիւնը նոյն իսկ ժխտեց թէ Յունաստան այդ ուխտով ստանձնած է արտապալքանեան յանձնառութիւններ, քանի որ խորհրդարանի առջեւ ուխտին մեկնաբանութիւնը կը ժխտէր ուխտին տալ որ եւ է արտապալքանեան իմաստ:

Շատ չանցած, Թէոթոքիսեանները, իրենց թերթին «Թիփոս»ի միջոցաւ յայտարարեցին թէ պալքանեան ուխտին արտապալքանեան պարտաւորութիւն մը վերագրել ուրիշ բան չէ, բայց եթէ վենիզէլոսեան «մանի» մը, քանի որ ան դեռ առաջին օրէն դէմ էր պալքանեան ուխտին պարզ անոր համար որ այդ ուխտին նախաձեռնութիւնը կուգար ոչ թէ իրմէ, այլ իր հակառակորդներէն: Աւելի խիստ լեզու գործածեց ուրիշ հակավենիզէլոսեան թերթ մը՝ «Էթնիքի»ն, Վենիզէլոսը ոչ-պալքանեան գործակալ, իսկ իր ընդդիմութիւնը դաւաճանութիւն համարելով:

Յոյն մամուլը, ուրեմն, վերսկսած է իր բուռն բանավէճը պալքանեան ուխտի շուրջ: «Էլէնիքոս Մէլոն» առելի առաջ կ'երթայ: Ան կը մեղադրէ վարչապետ Պ. Տէմիրճիսը թէ անսալով Վէնիզէլոսի գրաւոր խորհուրդներուն, Յունաստանը հեռացուցած է պալքանեան պետութիւններէն եւ իր զինակիցներէն, եւ, այս կերպով, իր երկիրը դրած է կղզիացեալ վիճակի մը մէջ: Բան մը, որ «Պուլկարիան կը մղէ հետեւելու Գերմանիոյ օրինակին՝ ժխտելու համար Նէօյիի դաշնագիրը, որուն վրայ կը յենու պալքանեան հողային դոյավիճակը»:

Ի՞նչ կը ցուցնեն այս բանավէճերը: Առաջին՝ այն որ Յունաստանի այժմու կառավարութիւնը դէմ է պալքանեան ուխտին:

Եւ, իրապէս, եթէ երեւոյթները դիտենք նոյն իսկ սովորական աչքով, պիտի նկատենք որ պալքանեան ուխտին մասնակցող պետութիւններէն առաւելապէս Յունաստանն է որ գրեթէ բնաւ չի զբաղիր այս հարցերով որոնք երբեմն իրարանցում կը մատնեն ուխտակից պետութիւնները:

Ճիշդ է, Յունաստան կը չարունակէ անդամ մնալ: Պաշտօնապէս ժխտած չէ այդ ուխտը: Նոյն իսկ Յունաստանի մէջ կան հոսանքներ ու թերթեր որոնք ջերմօրէն կողմնակից են այդ ուխտին: Աւելին, Պ. Մաքսիմոս, ուխտի վաւերացման ատեն խորհրդարանի առջեւ եղած յայտարարութեանց հակառակ՝ գրաւոր յանձնառութիւն ստանձնած է, մասնաւորապէս Թուրքիոյ եւ Ռումանիոյ պնդումով, թէ Յունաստան պիտի յարգէ այդ ուխտը՝ անոր իրական նպատակին ու մեկնաբանումին հաւատարիմ մնալով, բայց, բոլոր ուխտերը, որոնց կարգին եւ պալքանեանը, ի զօրու կը մնան, եթէ օրուան կառավարութիւնները կողմնակից ըլլան անոնց: Քաղաքական ներկայ պայմաններուն մէջ, ուխտերը, դաշինքները եւ զինակցութիւնները միջպետական չեն, այլ միջկառավարական: Ու այդ պատճառաւ ալ կրկնապէս անապահով:

Պէտք առարկուի թէ Յունաստան ունի ներքին դժուարութիւններ, քաղաքական անկայուն վիճակ, նոյն իսկ այդ օրերուն, դահլիճ մը կազմելու անկարելիութիւն:

Եւ սակայն, գրեթէ բոլոր պետութիւններն ալ նոյն հիւանդութեամբ են վարակուած: Ռումանիան ներքին դժուարութիւններէ ու հակադիր հոսանքներէ զերծ չէ: Նոյնը՝ Եուկոսլավիան: Իսկ Յունաստան իր այդ դժուարութիւններուն իսկ պատճառաւ պէտք է ուրեմն, գոնէ արտաքին մտահոգութիւններէ երաշխաւորէ ինքզինքը սահմաններու ապահովումը երաշխաւորող այդ ուխտին աւելի ուժգնօրէն փարելով:

Կը տեսնենք, սակայն, որ վէճը վերստեղծուած է ու աւելի բուռն թափ մը ստացած:

Այդ վէճին արդիւնքը պէտք է նկատել, անչուշտ յունական դահաճառին մէկ հատուածը որ կը վերաբերէր պալքանեան ուխտին, եւ կը յայտնէր թէ Յունաստան հաւատարիմ պիտի մնայ իր զինակիցներուն:

Այս հատուածը, որ ըստ երեւոյթին կուգայ իբրեւ թէ, կառավարութեան ու գահուն տեսակէտը պաշտօնապէս ճշդելու, չի ճշդեր, նախ, թէ այդ հաւատարմութիւնը միջպալքանեա՞ն թէ արտապալքանեան մեկնաբանութեան մը համար է: Եւ, երկրորդ, կը հաստատէ որ ուխտակից պետութիւնները եւս կասկածած են Յունաստանի ներկայ կառավարութեան դիրքէն՝ դէպի ուխտը, եւ իրենց այդ կասկածը ուզուած է փարատել գահաճառով:

Մանրամասնութիւնները զանց առնելով, մէկ խօսքով, ըսենք թէ Յունաստանի ամբողջ քաղաքական միտքը կլանուած է այս հարցով: Այնքան որ Տէմիրճիսի կառավարութիւնը հարկ դատեց զեկոյց մը հրատարակել ըսելու համար թէ այդ բանավէճը վնասակար է երկրին, թէ Յունաստանը որ եւ է յանձնառութիւն չունի Կեդր. Եւրոպայի մէջ եւ Փոքր Համաձայնութեան առջեւ եւն.:

Մենք մասնաւորապէս ծանրացանք այս բանավէճին վրայ, ցոյց տալու համար թէ նախ պալքանեան ուխտը, որուն այնքան արժէք կուտայ Թուրքիա, ամուր կռուան մը չէ: Զէ, որովհետեւ ինչպէս կը տեսնուի, տարակարծութիւնը շատ խոր է, այդ մասին, Յունաստանի մէջ, ուր հակառակորդները (վենիզէլոսեաններ) վերջին ընտրութեան մէջ գրեթէ մեծամասնութիւն մը շահեցան:

Անկախ այն իրողութենէն որ նոյն ինքն Եուկոսլավիա եւս մազով կապուած է անոր, մենք կ'ուզէինք շեշտել թէ պալքանեան ուխտը Թուրքիոյ համար արժէք ունի երկու գետնի վրայ՝ ծովէն Իտալիոյ դէմ, իսկ ցամաքէն Պուլկարիոյ: Պուլկարեւեռուսական յարաբերութիւնները ծանօթ են: Ահա եւ Յունաստանի դիրքը, — արտապալքանեան որ եւ է յանձնառութիւն չվերցնել: Այդ «արտապալքանեան»ը Իտալիան է: Արդ, եթէ իրապէս Անգլիա-Յունաստան - Թուրքիա զինակցութիւն մը կայ Իտալիոյ դէմ, ապա ուրեմն ինչո՞ւ այս բանավէճը Յունաստանի մէջ, ուր ոչ մէկ ազդուկ բարձրացուցին, երբ նոյն Անգլիան եկաւ նաւային խարիսխներ հաստատել իր նաւահանգիստներուն մէջ:

Մեզի համար ուշագրաւ են այս վէճերը նաեւ ուրիշ տեսակէտով:

Այն որ Վենիզէլոսի վերջին նամակը եւ սկսած բուռն վէճը պէտք է արդիւնք ըլլան հաւաքականութեան մը:

Անկարելի բան է որ Կրետացի դիւանագէտը իր մահէն քիչ առաջ ուղղած ըլլայ վարչապետին գրել, եթէ լուրջ պատճառներ չունենար մտատանջուելու թէ Յունաստան կրնայ «արտապալքանեան պետութեան մը հետ կռուի մտնել, երրորդ պետութեան մը համար»:

Աւելի պարզ՝ եթէ Վենիզէլոս հոտ առած չըլլար թէ Իտալիա եւ Թուրքիա կրնան կոկորդ կոկորդի գալ:

Այս կէտն էր զոր կ'ուզէինք մասնաւորապէս շեշտել: Կէտ մը, որ չափազանց ուշագրաւ է, քանի որ վէճը շատ սուր հանգամանք ստացաւ:

Ի՞նչ հարկ այդքան մեծ բանավէճի, եթէ մօտալուտ չի թուիր Ուխտին պարտաւորութիւնը կատարելու հաւանականութիւնը ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՊԱՏՐԱՍՏ, ԳԱԼԻՔ ՍՐԲԱՑՕՆԻՆ

Հազար հինգ հարիւր տարիներու սուրբը, Մեսրոպ Մաշթոց տօնուեցաւ պատկառանքով եւ մեծաշուք:

Պատմական էր օրը իր տարողութեամբ, պատմական է նաեւ անով որ մեր ժողովուրդը իր խուներամ մասնակցութեամբ անգամ մըն ալ եկաւ հաստատելու այն յայտնի ճշմարտութիւնը՝ թէ գիտէ արժանաւորին չզլանալ իր մեծարանքն ու երախտագիտութիւնը:

Թարմ է յիշատակը մարտ 29ի կիրակի օրուան ժողովրդական ցոյցին, եւ ինչքան խրախուսիչ, յուսադրիչ:

Արդարեւ յուզումով կը բաղձամ տեսնել ուրիշ օր մը, յատկացուած նոր օրերու հզօր եւ զմայլելի մեծութեան մը, որպէսզի կարենամ ծնրադիր խնկարկել մեր ժողովրդի առաքինութիւնները կամ պախարակել անոր յանցաւոր անտարբերութիւնը:

Յառաջիկայ ամիսներէն կիրակի մը, կարծեմ մայիս 24ին, յատկացուած է մեծահանդէս տօնակատարութեան մը, Անդրանիկի յուշարձանին կառուցման համար:

Անցան բարդուած տարիները, քիչեր մտածեցին օգտուիլ յաւադոյն օրերէն: Անոնք որ պարտականութիւն ստանձնած էին գլուխ հանել գործը տնտնացին կամ թերացան, ու յուշարձանը մնաց անկերպարան:

Եւ սակայն այսօր ինչ ալ ըլլայ ներկայ վիճակը, առասպելական Հայուն, սուրբ եւ հերոս Հայուն՝ Անդրանիկի վերասլաց ոգիին առջեւ պէտք է տեղի տայ ամէն անձկութիւն, ու ամէնէն առաջ այն քարացած անտարբերութիւնը որ վերջերս սկսած է արմատանալ, ի հարկէ վհատած սրտերու մէջ միայն:

Զկայ հայրենասիրութեան, ինքնագիտակցութեան, վաղուան պատու եւ աւելի լաւ ապրելու կամքի, լաւագոյն չափանիշ, քան այն վերաբերմունքն ու արդիւնքը որուն կը սպասուի Անդրանիկի յուշարձանի օրուան առթիւ:

Անդրանիկի օրը, պէտք է նշանակել անունները բոլոր բացականերուն, վսեմաշուք, տիար, պարոն կամ ընկեր, ինչ ալ ըլլան իրենց դիրքերն ու տիտղոսները, կին թէ տղամարդ, ծեր կամ տարէց, երիտասարդ թէ պատանի, որոնք պիտի թերանան գալ խոնարհելու դիւցազնի յիշատակին ու նուիրել իրենց համեստ բաժինը զայն յաւերժացնելու:

Անդրանի՛կ, Անդրանի՛կ, Սրբոց-սրբոց, որուն անունը իրենց շրթներուն մեռան բոլոր անոնք որոնց ոսկորները անապատները հերկեցին, որոնց դիակները Հայաստանի գետերուն ադմկայոյզ քարերուն հետ պարեցին, քանզի մեռնիլ աւելի դիւրին է այդ բոլոր տեսակի մարտիրոսներու համար որոնց վրէժը մէկու աւանդ չէ ձգուած: Հաւատացեալը կ'ապաւինի իր Աստծուն, մոլեռանդը իր պաշտամունքին, ու այսպէս հալածական ու վշտահար հայութեան ապաւէնն էր իր, մեր աննման Անդրանիկը:

Ո՞վ կրնար ազատել բանտը նետուած հայ մօր մը զաւակը, ո՞վ պիտի յագեցնէր վրէժը՝ մորթուած ամուսիններու, որդեակներու, առեւանգըւած աղջիկներու, սրբապղծուած եկեղեցիներու, կեղեքուած գիւղացիին ու աշխատաւորին, ո՞վ պիտի կերտէր ու ապահովէր վաղուան ապատութիւնը Հայոց ազգին, անոր մտքի ու բազկի բոլոր հարստութիւնները: Ըսէք, ո՞ւր պիտի մնային Հայոց մեծասքանչ լեզուն, Աւետարանն ու տաճարները, գրչագիրն ու ճարտարապետութիւնը եւն., եւն. թէ Վարդան, Անդրանիկի նախահայրը, Սուրբ Մեսրոպի գրչին կոթ մը չինած չըլլար իր սուրով:

Հազար հինգ հարիւրամեակը տօնախմբող հայութիւնը բազմերամ պիտի գայ Անդրանիկով անգամ մը եւս հռչակելու հայկական ոգիին անմահութիւնը կերտողի իր կամքը:

ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ Խ. ՌՈՒՍԻԱ

Նկատած են, անշուշտ, Յառաջի ընթերցողները, որ, Պ. Հիթլէր, 7 մարտի իր քայլը կ'արդարացնէ, գլխաւորաբար, ֆրանքեւխորհրդային ուխտի կնքումով: Ուխտ մը, որ կը նախատեսէ զինուորական փոխադարձ օժանդակութիւն:

Պ. Հիթլէր, երբ նոր էր ստանձնած երկրին իշխանութիւնը, անմիջապէս խանգարուեցան Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան յարաբերութիւնները: Այն ատրճան որ հազիւ տանելի եղան անոնք: Մինչեւ այդ՝ Գերմանիա միայն Ռուսիոյ հետ բարեկամական յարաբերութիւն ունէր: Ոմանք, նոյն իսկ, Գերմանիան եւ Ռուսիան կը նկատէին զինակիցներ: Եւ այս այն շրջանին, երբ բոլշեւիզմը կը սպառնար աշխարհի, եւ երկու երկիրներու ներքին վարչաձեւերը իրական հակադրութիւն մըն էին իրարու: Ամբողջ տասը տարիներ Գերմանիա եւ Սովետները նկատուեր էին զինակիցներ, հազարաւոր գերմանացի մասնագէտներ օժանդակեցին Ռուսիոյ մէջ ազգային ճարտարարուեստի ստեղծումին: Յեղափոխութենէն վերջ, Գերմանացիները մեծ ճիգ թափեցին՝ սովետները օժտելու համար մեծ ու արդիւնաւորէն կազմակերպուած բանակով մը: Այն ատեն շատ քիչեր կը խորհէին թէ արդէն իսկ կը վերահաստատուի Պիզմարքի աւանդութիւնը՝ որ կը ձգտէր երբեք վէճի մէջ չդնել Գերմանացիներն ու Ռուսերը, այլ, ընդհակառակն, ստեղծել այնպիսի յարաբերութիւն մը, որ Գերմանիան օգտագործէ Ռուսիոյ լայն ու հարուստ տարածութիւնները՝ իր ճարտարարուեստը օժտելու համար ռուսական հում նիւթերով, միանգամայն օգտագործելով ռուսական մեծաթիւ բնակչութիւնը գերմանական արտադրութիւններու սպառման տեսակէտէն: Պիզմարք մեծատաղանդ դիւանագէտ մըն էր: Անգլիացիները զայն կը նկատէին 19րդ դարու ամենամեծ քաղաքագէտը: Նոյն իսկ այն ատեն, երբ Պերլինի խորհրդաժողովին փոխուեցան նախկին յարաբերութիւնները, Պիզմարք քայլերին եւ գերման ազգին խորհուրդ կուտար կապը չըխզել Ռուսիոյ հետ ու մինչեւ պատերազմ չերթալ, որովհետեւ նման պարագայի մը երկու կայսրութիւններն ալ անկում պիտի ունենային:

Եւ սակայն, Գերմանիոյ մէջ ազգային-ընկերվարականութեան յաղթանակը իբրեւ արդիւնք ունեցան ռուսեւգերման յարաբերութեանց վատթարացումը: Պ. Հիթլէր մերժեց մասնակցիլ արեւելեան ուխտի մը, առարկելով թէ անոր մաս պիտի կազմեն սովետները: Երբ Ֆրանսա ուխտ կնքեց Ռուսիոյ հետ, եւ դիմեց Լոքառնոյի դաշինքին մաս կազմող պետութեանց Մեծն Բրիտանիա, Իտալիա եւ Պելճիքա որ եւ է առարկութիւն չըրին: Միայն Գերմանիա ընդդիմացաւ, բայց Ֆրանսական կառավարութիւնը առաջարկեց հարցը տանիլ Լահէյի իրաւարար ատեանին, որպէսզի ան արտայայտուի գերմանական առարկութեան իրաւացի թէ անիրաւ ըլլալու մասին: Ու հարցը մնաց այդ կէտին վրայ, որովհետեւ Հռենոսի բարդ խնդիրը ծագում առաւ: Անկէ վերջ տեղի ունեցած բանակցութիւնները, խօսուած ճառերն ու գրուածքները ցոյց տուին որ Գերմանիա դէմ է ֆրանքեւխորհրդային ուխտին ոչ թէ որովհետեւ գոյութիւն ունի իրաւական պատճառ մը, այլ որովհետեւ այդ ուխտով Ֆրանսա ըդգալապէս կ'ուժեղնայ եւ Գերմանիոյ դիրքը՝ եւրոպական այլ պետութեանց հանդէպ, արմատապէս կը փոխուի: Այս է իրողութիւնը: Երբ 160—170 միլիոննոց բազմութիւն մը կը միանայ Ֆրանսայի ու անոր զինակիցներուն, ինքնին հասկնալի կ'ըլլայ թէ Ֆրանսայի դիրքը կը զօրանայ, քանի որ կը զօրանար նաեւ Գերմանիոյ դիրքը՝ լեհեւգերման ուխտով:

Այսօր միջազգային կացութիւնը շատ աւելի լարուած է քան երէկ, բայց, պէտք չէ եզրակացնենք թէ պատերազմը անխուսափելի է: Պատերազմը փափաքելի չէ ոչ մէկ երկրի համար: Գերմանիա կրնայ օգտագործել այն տարակարծութիւնները, որոնք գոյութիւն ունին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ: Ան ծանօթ է, անշուշտ, Անգլիոյ գործելակերպին: Ճիշդ է որ Անգլիա համաձայնութիւն կուտայ քննելու Գերմանիոյ առաջարկները, որոնք կը վնասեն Ազգերու Դաշնակցութեան միւս անդամներուն, բայց առկա ապացոյց մը չէ թէ ինք բաժնուած է անոնցմէ: Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ հիմնական միութիւնն է: Երբ պատերազմի բոյթը երեւան գայ, երեւութական տարբերութիւնը անմիջապէս կ'անհետանայ: Ամէն մէկ ժողովուրդ ունի իր աւանդութիւնները, իր գործելակերպը, իր ըմբռնումները: Անգլիական կառավարութիւնը կ'ուզէ ցոյց տալ ամէն բանէ առաջ իր ազգին եւ յետոյ անգլեւսաքսոն ցեղին թէ քննուած են բոլոր առաջարկները, թէ սպառած են բոլոր խաղաղ միջոցները, եւ եթէ մինչեւ պատերազմի յանգած են, պատճառը այն է որ այն խոր համոզման եկած են թէ ուրիշ միջոց չկայ այլ եւս, ու պատերազմի պատասխանատուութիւնը կը ծանրանայ ուրիշներու վրայ: Եթէ սովետները հրաժարեցան միջազգայնականութենէն, Գերմանիա աւելի դիւրաւ պիտի հըրաժարի իր ծայրայեղ միջոցներէն, պահելու համար այն, որ ունի այսօր եւ որ կը ներկայացնէ մեծ մաս մը Եւրոպայէն:

ԽՄԲ.— Այս գրութիւնը կ'ամփոփենք Պուլկարիոյ նախկին վարչապետ Մանարովի մէկ յօդուածէն:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ թանաքով եւ մելանով:

ՊՈԼՍՈՅ ՀԵԼԼԷՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՋԻՆ. ԿՑՈՐԴ

ՋՕՐ. ՖՐԱՆՃԻՍԻ ՅՈՒՇԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Խօսակցութիւնը կը դառնար գլխաւորաբար Թուրքեւհելլէն յարաբերութեանց շուրջ: Հաքքըի մայրը կը պատմէր, թէ Պոլսոյ Թուրք ազնուական ընտանիքներու շատերուն նախահայրերը Յոյներ էին եւ այդ ընտանիքները այսօր իսկ իրենց տուներուն մէջ կը պահէին քրիստոնէական նըւիրական պատկերներ: Յետոյ եզրակացուց, որ տխմար գործ էր արիւնակիցներու միջեւ մղուած պայքարները եւ թէ ի զուր կը կոտորուէին հազարաւոր երիտասարդներ: Յետոյ աւելցուց.

— Եթէ բոլոր Յոյները քեզի եւ բոլոր Թուրքերը ինծի նմանէին, տարբեր կ'ըլլար այսօրուան կացութիւնը: Ես իմ կարճ խելքովս կը կարծեմ, թէ մեղաւորները անոնք են, որ իրենց մոլեռանդութիւնով ժողովուրդը իրարասպանութեան մղեցին,— մէկ կողմէն ձեր քահանան, միւս կողմէն մեր հօճան: Փակեղը եւ փաթթոցը:

— Մեծ խնդիր մը կը բանաս, պէյս պատասխանեցի: Ձեմ կրնար բացարձակապէս համաձայն ըլլալ ըսածներուդ: Բայց կ'ըղձանիմ որ ճշմարտութեան որոշ քանակութիւն մը կը պարունակեն անոնք: Ձեմ ուզեր քեզ յոգնեցնել հիմա, որովհետեւ վիճաբանութիւնը երկար պիտի տեւէ: Բայց, եթէ Ս. Վաովառայի օգնութիւնով լաւանաս, այն ատեն կը շարունակենք վիճաբանիլ եւ երբ համաձայնինք իրարու հետ, անկէ վերջ կընանք ըսել մեր համոզումը թէ քահանաներուն եւ թէ հօճաներուն: Հիմա պէտք է հանգիստ ձգեմ քեզ: Վաղը, առտուն, նորէն պիտի գամ:

Այս խօսակցութիւնով, սակայն, չկրցայ բացատրել ծրագիրս, հասկնալու համար, թէ Հաքքը պէյ պիտի ուզէ՞ր դաւադրութեան մասնակցիլ իր երկրին փրկութեան համար:

Մայրն ու տղան բարեւելով մեկնեցայ:

Կալաթայէն անցած միջոցիս, ծանօթ խանութի մը մէջ հանդիպեցայ անգլիացի լրտեսին, որ ուժանակի տակառներուն համար հարցում ուղղեց ինծի: Ըսի թէ ամէն ինչ կարգադրուած էր: Լրտեսը բացատրեց ինծի, թէ ինչպէս որ իմացած էր Լէյլան, Կէլիպօլուի հրամանատարութեան մէջ փոփոխութիւններ մտցըւած ըլլալով, Նեղուցներու բացումը արգելքի բախած էր եւ հաւանաբար ձախողէր այդ ծրագիրը: Այնպէս որ «Եավուզ»ի օդը հանուիլը անկարելի կը դառնար, նկատի ունենալով մանաւանդ, որ ատիկա մեծ փորձանք պիտի դառնար քրիստոնեայ բնակչութեան համար: Լուր չէր ստանար նաեւ անգլիական նաւատորմէն, որովհետեւ իր գործածած անթելի գործիքը, զոր գիշերները կը զետեղէր գաղտնի տեղ մը, կասկածներ արթնցուցած ըլլալով, պարտաւորուած էր չգործածել:

— Ամէն պարագայի տակ, ըսաւ, քանի մը օրուան ընթացքին պիտի ջանամ ուրիշ տեղ մը փոխադրել զայն, պիտի ջանամ նաեւ տեղեկութիւններ ստանալ նաւատորմէն, քեզի ալ հաղորդելով զանոնք:

Անկէ հեռանալով, գացի դեսպանատուն, ուր տարբեր ականջներով լրտեսս ինծի կը սպասէր: Նպարավաճառի աշկերտի պէս հագուած, ուտելիքներ բերած էր:

Գրասենեակս մտնելով յայտնեց, որ «Եավուզ»ը մտնող - ելլող երկու հոգիէն մէկը ձերբակալած են եւ չի գիտեր թէ աքսորած կամ սպաննա՞ծ են զայն: Միւս դաւադիրը ըսած էր ասիկա եւ ան ալ կը վախնար հիմա ձերբակալուելէ:

Այսպէսով, «Եավուզ»ի բնաջնջումը եթէ ոչ անկարելի, գէթ շատ դժուար կը դառնար:

Ցաւեցայ եւ ուրախացայ միաժամանակ: Պատուիրեցի լրտեսին յաջորդ առաւօտ ժ. 10ին սպասել ինծի ծխավաճառին կրպակը: Քիչ վերջը մեկնեցաւ:

Կէսօրէ ետք ժամը 5ին Լէյլան եկաւ իր մօրը հետ: Գրասենեակս մտնելով, իր առաջին հարցումը եղաւ այն, որ կը պնդէի՞ դեռ, թէ իր հայրը չէ սպաննուած:

— Կը պնդեմ, պատասխանեցի, թէեւ շատ վստահ չեմ այս մասին:

— Ուրեմն կը ստիպէք զիս որ պատմեմ ձեզի երկար եւ եղերական պատմութիւն մը, ըսաւ Լէյլա: Իմացէք, որ հօրս սպաննիչը եւ զայն կողոպտողը ոստիկանապետ Հաքքըն պէյն է: Թերեւս կը ճանչնաք զայն:

— Կը ճանչնամ, պատասխանեցի, ոստիկանապետ Հաքքըն: Բարձրահասակ, խարտեաշ, գեղեցիկ Հաքքը պէյը զոր կը ճանչնամ ես, չի կրնար ըլլալ ոչ լրտես ոչ ալ աւազակ:

— Բայց նոյն ինքն ան է, որովհետեւ գրաւոր կերպով խոստովանած է: Անշուշտ իր աւազակութիւնը խոստովանելու չափ ապուշ չէ: Բայց իրողութիւն է որ հայրս, ձերբակալուած պահուն, քովը ունէր խոշոր մարգարիտ մը եւ թանկարժէք յակինթ մը:

— Աչքերովս որ տեսնեմ, չեմ հաւատար:

— Այն ատեն կը ներէք, կարելի չէ վիճաբանիլ, խօսինք ուրիշ հարցերու մասին:

— Բայց ես կը պնդեմ, որ այս վիճաբանութիւնը շարունակուի, եւ, ոչ թէ ենթադրութիւններով, այլ ապացոյցներով: Հաքքը պէյին ձեզի գրած նամակը կրնայ գրուած ըլլալ ուրիշի մը կողմէ, որ կեղծած է անոր գիրը: Իսկ մարգարիտն ու յակինթը կրնայ գողցած ըլլալ նոյնպէս ուրիշ մը: Դուք, ի միջի այլոց, Հաքքը պէյը տեսնելով բացատրութիւն ուզեցի՞ք անկէ:

— Ես տեսնեմ եւ բացատրութի՞ւն ուզեմ անկէ, պատասխանեց Լէյլա: Ինչի՞ տեղ կը դնէք զիս:

— Թիթեռնիկ ... պատասխանեցի խնդալով: Որովհետեւ միայն թիթեռնիկ մը կրնայ իբրեւ ոճրագործ ամբաստանել մարդ մը եւ զայն տեսնելով հանդերձ հաւաքոյթներու եւ զաւնազան սալօններու մէջ, բերանացի բացատրութիւններ չպահանջէ անկէ, հասկնալու համար թէ իրապէ՞ս ան է նամակը գրողը եւ գոհարեղէնները գողցողը: Յետոյ, խօսակցութեան մէջ ջոցին, անոր խօսելակերպէն, դէմքի արտայայտութենէն չհասկնայ, թէ ո՞րքան անկեղծ են իր խոստովանութիւնները եւն.: Եթէ ես ձեր տեղը ըլլայի այդպէս պիտի ընէի:

— Դուք չէք ճանչնար Հաքքըն, շարունակեց Լէյլան: Դուք տարբեր կ'երեւակայէք զայն, իր ազնուական, պարզ արտայայտութեան մէջ: Բայց իր ներքին մա՞րդը: Անիկա իր մէջ կը պահէ վագր մը: Լսեցէ՛ք, Պ. Ֆըրանճիս, ես, 18 տարեկան աղջնակ մը եղած միջոցիս, կը սիրէի զայն, կը սիրէի խելայեղ կերպով:

(Շար.)

ՔԱՆՔ ՀԵՏՆԱԿԱՆՔ

ՈՉԻՆՉ «ՆՈՐ»

— . —

Կը զարմանաք թէ՝ Խորհրդային ...գայի հին ձեւերը վերստա– ...շարժումներ կ'ընէ:

«Արեւին տակ նոր բան չկայ», ըսած է իմաստուն Սողոմոնը:

Ես կը կարծեմ թէ, Արեւին վրայ ալ ...նոր բան, քանի որ դարերէ ի վեր միեւնոյն շարժումը կ'ընէ, միեւնոյն ...ճանապարհներով կը սնուցանէ մեր ...երկիրը:

«Նոր» բառը ստեղծուած է «հին» ...հակառակը մը գտնելու համար:

Մարդ աշխարհ իյնալուն պէս կը ...հինին իրաւունքը կապտել եւ ...սակայն իր պապուն կամ հօ– ...անունը, ուրիշ ձեւով կրկնելու ...համար անոնց սխալները:

Մարքսն ալ նոր վարդապետութիւն ...հիմնեց՝ աշխատաւորները ուրախացնելու համար:

Մէջտեղ նետեց Համայնավարութիւնը, բարձր նպատակով մը, ինչպէս ըրած էր իրմէ հազար ութ հարիւր ...առաջ, իր մէկ ազգակիցը, Գալիլիացի Յիսուս, հեղինակելով Քրիստոնէութիւնը:

Ան ալ հրապարակ եկած էր աղքատները ուրախացնելու եւ հարուստներու քիթերը կոտրելու համար:

Բայց Յիսուս աւելի խելացի, երկնային արքայութիւնը խոստացաւ իր հետեւորդներուն, որպէսզի այս երկրի վրայ իր օձիքին չփակին անոնք, վարձատրութիւն պահանջելու համար:

Մարքսը նուազ ճարպիկ եղաւ իր ...նախահայր Յիսուսէն, այս կեանքին մէջ վարձատրութիւն խոստանալով:

Յիսուս եւ Մարքս, երկու Իսրայէլացիներ, երկուքին ալ նպատակն էր ...րել քիթերը հարուստներուն:

...այց այս վերջինները ճարպիկ եւ ...որձառու մարդեր, միջոցը գտան ...անոնքին մենատիրութիւնը ձեռք անցընելու, հիմնեցին վանքեր ուր զին– ...ուորագրեցին աղքատի մանչուկները, անոնց մէջ ամրացնելու համար աղքատութեան իտէալը եւ անոնց միջոցաւ տարածելու այդ գաղափարը ժողովուրդներուն մէջ:

Քրիստոնէութեան հիմնադիրը խեղճ ու աղքատ մեռաւ: Իր հետեւորդները հիմնեցին փառաւոր տաճարներ եւ չքնաղ դահլիճներ:

Պապեր ու պատրիարքներ հրապարակ եկան, Վատիկանի պէս չքեղ պալատներու մէջ վայելելու, մորածին Յիսուսի ժառանգութիւնը:

Եւ եթէ այսօր տէրվիշ Գալիլիացին աշխարհ գայ եւ ուզէ Վատիկան մտ– ...երբ մուրացիկ ճամբու կը դնեն ...զինք: Ոչ միայն այս, այլեւ պէտք է ...ուսումնասիրէ իր հիմնած կրօնքը, ...ձախելով աստուածաբանական համալսարանը:

Մարքսն ալ քալեց իր ազգակից Մարիամու որդիին ճամբէն:

Քարոզեց աղքատներուն եւ բանուորներուն, արհամարհեց հարուստները եւ հող մտաւ, բժիշկին այցե– ...իսկ անվճար ձգելով թերեւս...

Անոր հետեւորդներն ալ կրկնեցին անոր առաքեալներուն ձեւերը, քարոզեցին, հալածուեցան ու բանտարկուեցան:

Սակայն հարուստները տեսան ու ...տին, գուշակեցին որ, այս նոր ...ձարկին մէջ ալ հաց կայ: Պէտք էր օգտագործել:

Ցոյցեր կազմակերպել տուին բանուորներուն, ապակիներ ու դռներ ջարդ ու փշուր ընել տուին, հրդեհներ բռնկցուցին եւ գործ բացուեցաւ գործարաններուն, որոնց տէրերը կը կարծուի թէ բանուորներ չէին:

Թուղթիկներ եւ գիրքեր տպուեցան միլիոններով, թուղթ ու մելան սպառելով՝ յօգուտ դրամատէրերուն եւ առեւտուրը ընդարձակեցաւ ...

Տեսան այս կրեսոսները որ շահաբեր է գործը, մտածեցին ընդարձակել զայն եւ հնարեցին համայնավարութիւնը:

Կարծեմ Գերմանիոյ կայսրն էր որ Լէնինը Պերլինէն Մոսկուա ղրկեց, գաղտնի կերպով:

Տակն ու վրայ ըրին երկու հարիւր միլիոննոց Ռուսաստանը, ջարդեցին, փշրեցին եղած չեղածը, ցար կոչուած մարդէ մը «վրէժ լուծելու» եւ «աշխատաւորութիւնը ազատելու» համար:

Ինչպէս Նազովրեցիին առաջին առաքեալները, այս վերջինին համայնավարութեան սկզբի առաքեալներն ալ մեծ մասով Իսրայէլի թոռներն էին:

Աշխատաւորներուն խոստացան ազատութիւն եւ երջանկութիւն: Տարիներով չոր հացի մը փոխարէն չարաչար աշխատցուցին խեղճերը եւ իբրեւ վարձատրութիւն «ընկեր-պրոլետար» տիտղոսը տուին ...

Ահագին քանակութեամբ աժան ապրանք արտադրել տալով, դրամատիրական երկիրները ղրկեցին՝ հարուստներէն «վրէժ լուծելու» համար, որոնք գացին լեցնելու անոնց շտեմարանները, անօթի ձգելով մեր պրոլետարները:

«Հարուստին աքլորն ալ կ'ածէ» չէ՞:

Որքան նմանութիւն այս երկու հայրենակից մարգարէներու մէջ:

Յիսուս քարոզեց օտարներուն, իր ազգակիցները չընդունեցին զինք:

Մարքսն ալ քարոզեց օտարներուն, Իսրայէլացիները կրկին չէզոք կեցան:

Երուսաղէմի մէջ է Յիսուս–Քրիստոսի գերեզմանը, որուն կ'երկրպագեն հազարաւոր հաւատացեալներ:

Մոսկուան ալ հրապարակ մը տրամադրած է Լէնին-Իլիչի դամբարանին ուր կը հանգչի անոր զմռսուած մարմինը, ընդունելով հազարաւոր հետեւորդներու յարգանքը:

Հարստացած Քրիստոսի հետեւորդները ադամանդակուռ թագերով բազմեցան գահերու վրայ:

Ներս քաշուեցան Քրեմլինի պալատէն եւ դրաւեցին ցարերու գահը՝ մեր բանուոր համայնավարները: Եւ այսօր որ եւ է բանուոր կրնա՞յ թափանցել հոնկէ ներս, իր աղտոտ-մրոտ հագուստներով: Փորձեցէք:

Անուշտ, թարմ է տակաւին Վսեմ. Լիթվինովի հետեւեալը չքեղաշուք զգեստիւք, Անգլիոյ թագաւորին յուղարկաւորութեան, թագաւոր մը որ պրոլետար մը չէր, կ'ըսեն:

Ալ ինչո՞ւ զարմանալ համայնավարութեան յետադարձ շարժումին: Բնութեան օրէնքն է այս:

Ես կը սպասեմ Ստալին Ա.ի թագաւորութեան հանդէսներուն: Անշուշտ օծման արարողութիւնը պիտի կատարէ Մոսկուայի պատրիարք Իվան արք. մայր եկեղեցիին մէջ: Ասով թերեւս քիչ մը շունչ քաշեն պրոլետարները, մեղմացած ըլլալով համայնավարական «ազատութիւնը»:

×

Մեր Իսրայէլացի բարեկամները մասնագէտ են աղքատութիւնը աստուածացնող կրօնքներ եւ վարդապետութիւններ ստեղծելու մէջ՝ օտարներու հարստանալու ախորժակը կտրելու համար:

Իսկ Հայե՞րը ... Անոնք ամէն բանի մէջ առաջին թմբկահարներն են:

Առաջին քրիստոնեան մեր երանելին Արդար թագաւորն էր, վերջէն եկաւ գերաշնորհ Տ. Գրիգոր Լուսաւորիչը, որ ջարդ ու փշուր ըրաւ Հայաստանի մշակոյթը եւ հին մեհեանները՝ յանուն Իսրայէլացի Յիսուսի:

Իսկ համայնավարութեան մէջ ալ կը փայլին նորէն Հայեր, որոնք կրկնեցին Լուսաւորչի գործը քանդելով տաճարներ, աղճատելով հայ գիրն ու լեզուն:

«Օր պիտի գայ, կ'ըսէ Իգնատիոս մարգարէն, որ համայնավարութիւնը ծերացած, տեղի պիտի տայ իրէածին նոր կրօնքի մը:

Անոր մէջ կրկին յոյս պիտի տրուի աղքատներուն եւ փրկուածներուն: Այս շարժումին մէջն ալ բանուորները կրկին բանուոր պիտի մնան, միշտ սպասելով փրկութեան, իսկ հարուստները եւ ճարպիկները կրկին իրենց ոտքերը պիտի դնեն աշխատաւորներուն ուսերուն վրայ ...

Այս նոր շարժումին առջեւէն ալ պիտի քալեն մոլեռանդ հայ մունետիկներ...»:

Կը հաւատամ:

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Հայ մարզիկի մը եղերական մահը

— • —

Աղեքսանդրիայէն կը գրեն (9 մարտ).—

Ցաւով կը տեղեկացնենք անակնկալ մահը Դաշնակցական երիտասարդ Պաղտիկ Փափազեանի, որ զոհ գնաց ահաւոր արկածի մը:

Ողբացեալ Պաղտիկ, երբ իր մօթոսիքլէթով տուն կ'երթար, Քան տը Սէզարի բանուկ փողոցներէն մէկուն մէջ, բախում կ'ունենայ թաղապետական մեծ օթոպիւսի մը հետ:

Բախումը սաստիկ կ'ըլլայ: Իսկ տարաբախտ ընկերոջ մահը կ'ըլլայ վայրկենական:

Արկածի լուրը վայրկենապէս տարածուեցաւ ամբողջ քաղաքին մէջ եւ յուզման մատնեց թէ իր բարեկամները եւ թէ Աղեքսանդրիոյ բովանդակ հայ եւ միջազգային երիտասարդութիւնը: Յիշեալը, ըլլալով «Կամք»ի ֆութպոլիստներէն, 10 տարիէ ի վեր կը կատարէր բերդապահի պաշտօնը: Իր այս հանգամանքով մեծապէս նպաստած է «Կամք»ի խումբին շահած լաւ համբաւին: Պաղտիկ, իր մարզիկի հանգամանքէն զատ, եղած է տիպար երիտասարդ մը, ջերմ ազգասէր եւ օրինակելի Դաշնակցական:

Յուղարկաւորութիւնը աննախընթաց էր, Աղեքսանդրիոյ հայ համայնքի պատմութեան մէջ:

Դագաղը ծածկուած էր մեր պաշտելի եռագոյնով: «Կամք»ի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկներու կողմէ ուսամբարձ, եւ աւելի քան 1500 յառաջապահներով եւ հետեւորդներով, տարուեցաւ մինչեւ Փօռ Խատի Ֆրանսական հիւպատոսարանը:

Յուղարկաւորութեան հսկայ թափօրը գերեզմանատուն չհասած, հոն հաւաքուած էր արդէն ընկերներու եւ բարեկամներու ուրիշ բազմութիւն մը, որ եկեղեցի չեկած, ուղղակի գերեզմանատուն դիմած էր, հոն իր յարգանքի վերջին բաժինը բերելու տարաբախտ ընկերոջ յիշատակին:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՄՐԱՆՔՆԵՐ

— . —

ՄՈՒԼԷՆ ՍԻՒՐ ԿԱՆՍ (Արտէշ).— Այս գիւղը կը գտնուի Անոնէ քաղաքէն վեց քիլոմեթր հեռու, Արտէշի նահանգին մէջ: Քաղաքը ունի 15 հազար բնակչութիւն եւ կը համարուի նահանգին ամէնէն հին աւանը: Իբրեւ օտար կը գտնուին երկու ընտանիք Սպանիացի, մէկ ընտանիք Իտալացի, որոնք ընդունած են Ֆրանսական հպատակութիւն: Շրջակայ գիւղերէն միայն մեր գիւղին մէջ կը գտնուի «մուլինաժ» մը, ուր կան հինգ հայ ընտանիքներ եւ մէկ ամուրի, 36 ֆրանսացի եւ ֆրանսուհի աշխատաւորներով: Օրականները շատ համեստ են, բայց դարձեալ գոհ ենք թէ գործէն եւ թէ բնակարաններէն, որոնք ձրի տրամադրուած են աշխատաւորներուն: Ունինք մէկ վերակացու որ շատ բարեացակամ է: Բայց այստեղ ընտանեկան վէճ մը պղտորեց տեղացիներու միտքը: Մարդուն մէկը կասկածելով իր կնոջ անհաւատարմութենէն, դանազան պատմութիւններ շինած է եւ Ֆրանսացիները յաճախ դիտել կուտան թէ երկու հայ ընտանիքներ չեն կրնար համերաշխ ապրիլ: Խառնակիչը ազդարարութիւն ստացած է հեռանալու գործարանէն:

Ռ. Բ. Նմէճեան

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

— . —

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻ, 5 ապրիլ (Յառաջ). — Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Մուրատ» խումբին դասախօսական ժողովը տեղի ունեցաւ կիրակի կէսօրէ վերջ, Օթէլ տը Ֆրանսի սրահին մէջ: Լիոնէն հրաւիրուած էր ընկ. Ա. Հայէլեան՝ նիւթը «Դաշնակցութիւնը եւ իր դերը հայ ժողովուրդին մէջ»: Ժամանակէն առաջ համակիրներով լեցուած էր սրահը: Ընկ. Հայէլեան մանրամասնօրէն պարզեց Դաշնակցութեան դերը, սկսելով 90ական թուականներէն մինչեւ վերջին պատերազմը: Եզրակացնելով ընկեր դասախօսը յանձնարարեց համերաշխութիւն բոլոր հոսանքներու միջեւ: Ներկաները հարցումներ ըրին օրուան կացութեան մասին, որոնց պատասխանեց ընկերը: Մեր համակիրները ջերմապէս շնորհաւորելով Դաշնակցութեան դերը, բաղձանք յայտնեցին որ անսասան շարունակուի անոր գործունէութիւնը: Ժողովը վերջացաւ ջերմ տպաւորութեամբ:

Ս. Թիւրքմէնեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՅՕԹԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆ ԱՐԱՄԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ

— o —

ԹԱՒՐԻԶ, 24 մարտ.— Թաւրիզի ԱՐԱՄԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ Յոբելենական Կենտրոնական Յանձնախումբը ընդառաջելով շրջանների մի քանի յանձնախմբերի կողմից կատարած դիմումներին, նրանց աշխատանքները ամբողջացնելու յարմարութիւն տըւած լինելու համար, որոշեց Յոբելենական հանդիսաւոր տօնակատարութիւնը յետաձգել 1936 Մայիս 31ին, կիրակի:

Այս մասին ի գիտութիւն Իրանի բոլոր վայրերի Յոբելենական Յանձնախմբերին եւ արտասահմանի հայ գաղութներին, խնդրւում է շտապել եւ օր առաջ Կենտր. Յանձնախմբիս տեղեկացնել իրենց մասնակցութիւնը 100ամեայ Յոբելեանին, որպէսզի Յանձնախումբս հնարաւորութիւն ունենայ իր զեկուցման մէջ ժամանակին յիշատակել կատարուած բոլոր աշխատանքների մասին:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

— o —

ՍՈՖԻԱ, 15 մարտ. — Հայկական Ճեմարանի Խնամակալութիւնը պարտք կը համարի առ ի գիտութիւն յայտարարել հայ հասարակութեան, թէ Պ. Գէորգ Մեսրոպ 1934 սեպտեմբերէն սկսեալ Ճեմարանի հոգաբարձութիւնը ամբողջովին խնամակալութեանս փոխանցած եւ 1935 սեպտեմբերէն ալ սկսեալ նոյն հաստատութենէն կամովին հեռացած ըլլալով, այլ եւս որ եւ է կապ չունի Ճեմարանին հետ եւ արտօնուած չէ անոր անունով եւ անոր հաշւոյն նպաստ հաւաքել:

Խնամակալութիւնս միաժամանակ կը յայտարարէ նոյնպէս թէ Հայկ. Ճեմարանը պետական արտօնութեամբ կը պատկանի խնամակալութեանս, եւ Պուլկարիոյ մէջ ոչ երկրորդ ճեմարան մըն ալ բանալու կարելիութիւն կայ, ոչ ալ զայն պահելու հնարաւորութիւն:

(Կնիք)

ՄԱՄՈՒԼ

Այն երէկ էր

— o —

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (27 մարտ).

—«Հաւատքէ պարպուեցաւ աշխարհը: Այս է ամէնէն ահաւոր աղէտը, որ տեղի ունեցաւ մարդկութեան հետ 1914էն ասդին: Աղէտ մը աւելի ծանր ու աւերիչ, քան մինչեւ իսկ մեծ պատերազմը: Իսկ իր հետեւանքներով աւելի անդարմանելի, քան այն կորուստները — մարդկային եւ նիւթական — որ աշխարհն ունեցաւ պատերազմէն ասդին: Վերջին քսանամեակին կարծես չորցաւ մարդկութեան գաղափարական արգանդը. ո՛չ մէկ ոգեւորիչ իտէալ, ո՛չ մէկ կենդանի դաւանանք, զանգուածները աստուածներուն կապող ոչ մէկ վարակիչ ու վսեմ խօսք: Հոգեշարժ չէ ինչ որ կը տեսնենք, այլ կատարեալ պատրանք: Գաղափարական այն դրօշները, որ պարզուած են այսօր, իրենց վրայ կը կրեն ոչ թէ հալածուողի, այլ հալածողի դրոշմը. նոյնացած են անոնք ոչ թէ ազատութեան, այլ բռնութեան հետ, որ ոխերիմ թշնամին է ամէն կենդանի եւ վարակիչ հաւատքի: Ոչ բոլշեւիզմը, ոչ ֆաշիզմը, ոչ ալ հիթլէրիզմը չեղան այն, ինչ որ կ'երազէր գաղափարական քաղցի մատնուած մարդկութիւնը: Ասոնցմէ իւրաքանչիւրը արագօրէն իշխանութեան տիրացաւ եւ զէնքի ուժով դարձաւ պետական «կրօնք»: Ու բնական մղումով՝ յաղթանակած դրօշներու վարակիչ ուժը կապուեցաւ նիւթական բարիքներու,— ոսկի, աթոռ եւ իշխանութիւն: Այսպէս եղաւ առաւելաբար այն տարրերու համար, որ դիւրութեամբ դաւանանք կը գնեն, դիւրութեամբ դաւանանք վաճառելով. իսկ անոնք որ գիտեն աստուածներ պաշտել, անվեհերները անոնցմէ իրենց հաւատարմութեան մեղքը քաւեցին կախաղաններու վրայ, իսկ մնացեալները նախընտրեցին քող իջեցնել իրենց հոգեկան տառապանքներու վրայ եւ՝ անտարբերութիւն կեղծելով՝ մոլորանքի մատնել վայրագ իշխանաւորը: Ոսկին եւ սարսափը անկարող են վերածնութեան աղբիւր դառնալ գաղափարատենչ հոգիներու համար: Եւ չդարձան անոնք ո՛չ Իտալիոյ, ո՛չ Գերմանիոյ, ոչ ալ Ռուսաստանի մէջ: «Խանդավառութիւն» կայ անգամ այս երկիրներէն ներս ոչ թէ զանգուածներու, այլ զօրանոցներու մէջ, ուր բանակներ կը մարզուին վաղուան ռազմաճակատներուն վրայ բռնակալներու գահեր անսասան պահելու համար:

Այս չէ ամէնը: Աղէտը անդարմանելի պիտի չըլլար, եթէ միայն հոգիները ամայանային նոր գաղափարներու ծնունդի տեսակէտով. գարհուրանքը հոն է, որ նորերը չծնան, իսկ հիները ալ մեռան. կենդանի չմնացին գէթ այն գաղափարները, որ նախապատերազմեան շրջանին կը խանդավառէին զանգուածները եւ հոգեկան սնունդ կը մատակարարէին անոնց: Մարդկութիւնը պարպուած է նաեւ իր հին հաւատքէն: Գաղափարօրէն այսքան ամայացած չէր մեր աշխարհը: Բռնութեան տակ ըմբոստացում չկայ յանուն ազատութեան, եւ ազատութեան մէջ որոնում չկայ յանուն նոր իտէալի, բարձր ու վարակիչ: Ծերացած հոգիներն ու ծերացող սերունդները թերեւս չեն ապրիր այս զարհուրանքը իր բովանդակ սաստկութեամբ. այդպէս չէ երիտասարդութեան համար, որ աճող ծաղիկ մըն է ինքնին եւ շարունակ լոյս, ջերմութիւն եւ կեանք կ'որոնէ: Եւ որովհետեւ գաղափարներու աշխարհին մէջ ան սնունդ չի քաղեր, ուստի յագեցում գտնելու համար՝ ան զինք մաշող կրակին, իր հոգեկան քաղցին վրայ քարիւղ կը լեցնէ,— պա՛ր, խաղե՛ր, պտոյտնե՛ր, արշաւնե՛ր:

Թերեւս երբեք այսքան պարպուած չէր իր ստեղծագործ հաւատքէն միշտ աստուածներ որոնած եւ միշտ հաճոյքով տառապած մարդկութիւնը: Կիզիչ արեւ մը կարծես խանձած է հոգիները եւ մարած գաղափարի ջահերը: Պարի «ռեսուլշապետ»ները կ'իշխեն երիտասարդութեան վրայ եւ անոնք «կեանք» կը ստեղծեն մեր սրահներուն եւ հաւաքոյթներուն մէջ:

Ձերծ չենք այս աղէտէն նաեւ մենք, թէեւ մենք տակաւին ունինք ու տակաւին կը պահենք գաղափարօրէն հայ կեանքը փոթորկող ուժը, կը պահենք Դաշնակցութիւնը, հմայիչ՝ իբրեւ իտէալ եւ հալածական՝ իբրեւ պայքարող»:

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ *(1919 - 1921)*

Մեր բոլորին բաղձալի վայրկեանը ...ն օրերու այն պահն է, երբ վաշ– ...տի մատակարարը կը տեսնուէր Իգ– ...դիրի ճանապարհին վրայ — իր բեռ– ...նաբարձ ուղտովը: Վաշտին օրուան ...պաշարը կուգար, բոլորս ալ տեսակ ...մը անձկութեամբ ուղտին գալուն կը ...սպասէինք: Ծունկի կուգար մեր սի– ...րելի ուղտը, մատակարարը պարկե– ...րէն դուրս կը հանէր զինուորին պա– ...շարը, ճաշպարանքով կը բաժնէր ա– ...նոնց: Խարոյկները կը շատնային եւ ...ամէն զինուոր իր բաժին կերակուրը ...պատրաստելու կ'անցնէր:

Մատակարարը այդ օրը իր հետ բե– ...րած էր դունդի կեդրոնէն ձեռագիր ...եւ շատ խնամքով պատրաստուած ...թերթ մը՝ «Նոր Տարի»: Թիկունքի ...սպանները հաւաքաբար ձեռնարկած ...էին միօրեայ թերթի մը հրատարա– ...կութեան — միայն մէկ թիւ նոր տար– ...ուան առթիւ: Գեղեցիկ, մխիթարա– ...կան գործ մըն էր: Անոր մէջ գրած ...էին շատ ընկերներ, բոլորն ալ ճաշակաւոր, բոլորն ալ լուրջ, բոլորն ալ հայրենի կարօտով օծուն: Թերթը ժամանակ մը փարատեց միօրինակութեան դառնութիւնը: Քանի քանի անգամներ կարդացի եւ միւս օրը ղրկեցի ձախիս գտնուող ուրիշ պահակավաշտի մը:

×

Եօթը-ութ ամիս էր, որ Երեւանէն բաժնուած էի, բոլոր ժամանակը դիրքերուն վրայ, խրամներուն մէջ, տեղէ տեղ, գիւղէ գիւղ, դիրքէ դիրք թափառելով: Ձմրան երեք–չորս ամիսները շատ խաղաղ անցան, բայց աւելի զգուշութիւն — կարեւոր կէտերու վրայ պահակները հաստատ կը մնային:

Թիկունքի զինուորները վարժեցնելու շրջան մը ունեցանք:

Ինծի յանձնուած էր բոլոր զինուորներու նշանառութեան եւ նշանաձգութեան մասը:

Ու այսպէս բոլոր մարզանքները յարմարագոյն սպաներու բաժնուած էին: Մարզանքի հրամանները, բացատրութիւնները, զօրական արձանագրութիւններ, թղթակցութիւններ ըսկսան հայերէն կատարուիլ: Ներդաշնակութիւն, միաձեւութիւն չկար: Թրքահայ սպան աւելի թրքական մարզագրքի ուղղութիւնը, ձեւը եւ ռուսահայը՝ ռուսականը կը գործածէր, խոշոր ձեւական տարբերութիւն ունէին: Հայերէն մարզագիրք գոյութիւն չունէր, այս խոշոր պակասը լրացնելու համար զինուորական վերին հրամանատարութիւնը հայագէտ զօրականներէ ընտրեց մարմին մը, որուն պաշտօն տրուեցաւ կազմել հայկական բանակի համար հայերէն Ուստավ մը — բանակի բոլոր մասերուն համար առանձին: Հիմ ընդունուած էր ռուսականը:

Նոյնպէս հայկական բանակը տարազի ուրոյն ձեւ չունէր, ընդհանրապէս ռուսական զգեստի, գլխարկի, ուսադիրի ձեւը ընդունուած էր:

Զօրքը միօրինակ զգեստաւորուած չէր, հայկական կառավարութիւնը դեռ այնքան խոր չէր, հետզհետէ մեր զինուորը իր վրայէն կը թօթափէր կամայականութեան այն գիծը, որ կամաւորական շրջանէն ստացած էր:

Կամաւորական զօրամասերը հարկադրանքի տակ կազմուեցան: Հայ ժողովուրդը, իր ֆիզիքական գոյութիւնը պաշտպանելու համար, եւ ի խնդիր իր դատին զօրացման եւ եւ վրէժի, իր լաւագոյն եւ կռուող զաւակները ընդհանուր պատերազմի բեմին վրայ հանեց — Դաշնակիցներու եւ մասնաւորապէս ռուսական բանակներու կողքին: Անոնք կռուեցան դիւցազնական խոյանքով ու հրաշքներ գործեցին: Կամաւորը զօրանոց, մարզանք տեսած չէր գրեթէ, շատերը մեր ֆէտայիներու շարքերէն եկած էին եւ հայդուկային կարգապահութիւն գիտէին: Այս զօրամասերուն կը հրամայէին մեր հերոս հրամանատարները՝ Անդրանիկ, Վարդան, Դրօ, Համազասպ, Արմէն Գարօ, Սեպուհ, Մուրատ եւ շատ շատերը: Հայդուկային եւ կամաւորական շրջանին զինուորի եւ հրամանատարի յարաբերութիւնը եղած է մտերմական-ընկերական: Անկեղծ ու սրտաբուխ, ինչ որ բնաւ չի հաշտուիր զօրանոցի զինուորի եւ հրամանատարի զինուորական կրթութեան հետ: Կանոնաւոր բանակի պահանջներն ու ձեւականութիւնները դուրեկան չէին գար առաջիններուն եւ փոխադարձաբար: Խուլ արհամարհանք մը կը տիրէր այս երկու դասերուն միջեւ եւ երեւոյթ մը որ ծայրայեղութեան չյանգեցաւ, բայց եւ այնպէս հայկական բանակի բոլոր գործողութիւններու միջոցին իր վնասակար հանգամանքը պահեց:

Կամաւորական զօրամասերէն կանոնաւոր գունդերուն անցնող զինուորը դժուարաւ կըցաւ համակերպիլ կարգապահութեան: Եւ սակայն հայկական հրամանատարութիւնը դեռ կը պահէր կամաւորական զօրամասեր՝ խմբապետի մը հրամանատարութեան տակ, ինչպէս Սասունցի Մուշեղի ձիաւորներու խումբը, Խնուսցի Շապուհի հետեւակ խումբը, Մուրատի խումբը, Փիլոսի խումբը, Մարտիրոսի խումբը, Արսլանի վաշտը եւն.: Արդար ըլլալու համար պէտք է խոստովանիլ որ այս խումբերու զինուորները յաճախ սանձարձակ, վնասակար գործեր կը կատարէին եւ շատ անգամ կը պաշտպանուէին իրենց խմբապետներէն: Բայց միւս կողմէ այս խումբերը օրուան կառավարութեան կապուած ամէնէնանկեղծկռուողներն էին: Մեծ մասը թրքահայ տարագիրներ, իրենց ընտանիքներով, թշուառ վիճակ ունէին, բայց եւ այնպէս երկրի որ եւ է սահմանին վրայ պատահած վտանգի մը պահուն հոն էին, կը կռուէին քաջաբար, փրկելով կառավարութեան եւ ազգի արժանապատուութիւնը: Հայաստանի կառավարութեան համար անհրաժեշտ էին այս խումբերը, երբ դեռ երկրի չորս սահմաններուն վրայ եւ նոյն իսկ մայրաքաղաքի քթին տակ, ապստամբութիւնները ուժգնօրէն կը շարունակուէին: Ամէնէն գլխաւորը՝ երբ դեռ հայկական կառավարութիւնը զինուորագրութեան համար որոշ ճիւղերու կեդրոններ չունէր: Այս ամէնէն դուրս, գլխաւոր հանգամանքը որ կար շատ ողբերգական էր: Այսպէս՝ 1917ին դէպի տուն քաշուող ռուսական բանակը եւ այդ օրերուն տեղի ունեցած դասակարգային խնդիրներու չըրտաւորման քարոզութիւնը, համայնավարութիւնը վնասակար ներարկում մը կատարած էին հայկական բանակին միացող հայ զինուորին եւ հայ սպային մէջ, թէեւ վարակումը դեռ ընդհանուր չէր:

(13)

(Շար.)

խագահին օգնականը: Անգլիական դահլիճը ուշադրութեամբ պիտի հետեւի զինուորական խօսակցութեանց, ինչպէս հաւաստեց վարչապետը, երեսփ. ժողովին մէջ: Այս առթիւ երեսփոխան մը հարցուց թէ կառավարութիւնը կրնա՞յ ապահովութիւն տալ թէ օրակարգը պիտի պատրաստուի դահլիճին, եւ ոչ թէ ընդհ. սպայակոյտին կողմէ: Վարչապետը պատասխանեց.

— Արդէն յայտարարեցի թէ կառավարութիւնը ուշադրութեամբ պիտի հետեւի այդ խօսակցութեանց:

Հարցապնդիչը չգոհացաւ եւ հարցուց.

— Կրնա՞ք մեզի ապահովութիւն տալ թէ որ եւ է զինուորական գաղտնիք չպիտի յայտնուի:

ՊՕԼՏՈՒԻՆ.— Այդպիսի յայտնութիւններ բոլորովին անհաւանական կը թուին ինծի, լաւ կը ճանչնամ մեր այն սպաները որ պիտի վարեն այդ խօսակցութիւնները:

— Գաղտնիքները միայն մէ՞կ կողմէն կը յայտնուին, հարցուց նախկին նախարար Չըրչիլ:

ՊՕԼՏՈՒԻՆ.— Ձեմ հասկնար թէ այն ատեն ի՞նչ կը հասկնան գաղտնիք ըսելով:

Ինչպէս այս հարց – պատասխանիէն ալ կը հետեւի, Անգլիոյ մէջ միշտ կը կասկածին թէ զինուորական խօսակցութիւնները կրնան «ջարաչուք հետեւանքներ» ունենալ, ինչպէս կը չեշտեն Լօյտ Ճօրճ եւ շատ մը թերթեր:

*** Գերմանական մամուլը կը շարունակէ ուժգնօրէն քննադատել ինչպէս ֆրանսական ծրագիրը, նոյնպէս դաշնակից սպայակոյտներու խօսակցութեանց այս ձեռնարկը: Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ Ֆրանսա կասկածելի նպատակներ կը հետապնդէ, այսպիսի ձեռնարկներով եւ կը դժուարացնէ բանակցութիւնները:

Բուռն յօդուած մը Ֆրանսայի դէմ

Անգլ. հանդէս մը, «Էյըրօփլէյն» (Սաւառնակ), որ մասնագիտական շատ լուրջ հրատարակութիւն մըն է եւ լայնօրէն տարածուած՝ օդանաւային շրջանակներու մէջ, Թունդ հակաֆրանսական գրութիւն մը հրատարակած է իր վերջին թիւով: Այս առթիւ երեսփոխան մը հարցապնդում ուղղեց արտաքին՝ նախարար Պ. Իտընի, որ յայտարարեց.

— «Կը ցաւիմ որ կարգ մը հրապարակագիրներ չարաչար կը գործածեն մամուլի ազատութիւնը: Ֆրանսական դեսպանը բողոքած է այդ հրատարակութեան դէմ: Ես ինքս ալ կարգ մը նախատական վերագրումներ գտայ անոր մէջ: Վերագրումներ որոնք բացարձակապէս անհիմն են եւ ուրիշ նպատակ չեն կրնար ունենալ եթէ ոչ հանրային կարծիքը գրգռել այդ երկրին դէմ: Ես ցաւալի կը գտնեմ այդպիսի վերագրումներ բարեկամ ազգի մը մասին: Անոնք պիտի սեպուին չարամիտ եւ վնասակար՝ միջազգային յարաբերութեանց համար: Մենք չենք կրնար խափանել կամ գրաւել հրատարակութիւն մը, բայց վստահ եմ թէ, նկատի առնելով լրագրութեան բարձր դիրքը մեր երկրին մէջ, վերջին անգամ է որ այս կարգի ցաւալի միջադէպ մը կը պատահի»:

Պահպանողական երեսփոխան մըն ալ ձայնակցեցաւ նախարարին, մասնաւորապէս չեշտելով թերթին կարեւոր հանգամանքը եւ ծաւալումը:

Հիթլէրական շարժում մը Աւստրիոյ մէջ

Վիէննայի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց նախկին նախարար մը, Հարթլէպ, որ փոխ – վարչապետ էր 1927 — 29ի դահլիճին մէջ: Ամբաստանեալը խոստովանեցաւ թէ դրամ ստացած եւ բաժնած է Սթիրիոյ նացիներուն (հիթլէրական): Այս առթիւ թերթերը կը գրեն թէ հիթլէրական գործակալները վերսկսած են իրենց գործունէութիւնը, կրկնապատիկ եռանդով, հակառակ բոլոր արգելքներուն: Գերմանիոյ վերջին ընտրութիւնները մեծապէս քաջալերած են Աւստրիոյ նացիները, որոնք անընդհատ յայտարարութիւններ կը ցրուեն ոչ միայն իրենց հետեւորդներուն, այլեւ օտարներու: Կազմակերպութիւնը գաղտնի է, բայց կը գործէ համարձակ:

Արեւելեան ատեանն օգնութիւն կը խնդրէ

ՆՈՐ ՁՕՐԱՇԱՐԺ — ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ ԴԷՊԻ ՏԷՍԻԷ

Եթովպիոյ կայսրը դիւրագոյն կոչ մը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան, յիշեցնելով անոր որոշումները եւ օգնութիւն խնդրելով: Այս առթիւ կը քննադատէ նաեւ Ազգաժողովին ձգձգումները: Միեւնոյն ատեն կայսրը յայտարարութիւն մը ուղղեց իր ժողովուրդին, զէնքի տակ հրաւիրելով բոլոր անոնք որ կրնան կռուիլ: Յայտարարութիւնը կ'ըսէ.— «Աստուծոյ օգնութեամբ պիտի կրնանք պաշտպանել մեր հայրենիքը, բայց պատերազմի ճակատներուն ընդարձակութեան պատճառաւ, ամէն քաղաքացի պէտք է զէնք առնէ եւ պատրաստ ըլլայ իր կեանքը նուիրելու հայրենիքին»:

Մինչ այս մինչ այն, իտալական բանակը շարունակելով իր յաղթական գնացքը, յառաջ կը խաղայ դէպի Տէսիէ, որուն անկումն ալ անխուսափելի կը համարուի: Իտալական օդանաւերը հետախուզութիւններ կատարելով, հաստատեցին թէ քաղաքը գրեթէ ամայի է, թէեւ կ'ենթադրուի թէ հոն կը գտնուի Եթովպիոյ գահաժառանգը: Բնիկները ճերմակ դրօշներ պարզեցին, երբ օդաչուները երեւցան: Իտալացիները յառաջ խաղացած ատեն ծանր կորուստներ պատճառեցին կայսեր անձնապահ գունդին, որ կը փորձէր պաշտպանել նահանգը: Բազմաթիւ ցեղապետներ անձնատուր եղան Իտալացիներուն, որոնք միեւնոյն ատեն գրաւեցին գնդացիրներ, թնդանօթներ եւ մեծաքանակ ռազմանիւթ: Միայն մէկ իտալական օդանաւ չվերադարձաւ իր կայանը: Իտալական բանակը դէպի Կոնտար յառաջացած ատեն, հրամանատարութիւնը ճարած էր քսան օրուան ուտելիք եւ վառելիք, 10,000,000 փամփուշտ հրացանի համար, 70,000 ձեռնառումբ, 65,000 թնդանօթի ռումբ եւն.:

Իր ջախջախիչ յաղթանակներէն վերջ, Իտալիա այլեւս անբաւական կը գտնէ նախապէս առաջարկուած հաշտութեան ծրագիրները, նոյնիսկ հոգատարութիւնը, եւ կ'ուզէ իր ձեռքով կարգադրել ամէն բան:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔԻ ԵՒ ԱՐԱԲԻՈՅ միջեւ կնքուած դաշնագրով, երկու երկիրները յանձն կ'առնեն եղբայրութեամբ կարգադրել իրենց միջեւ ծագած վէճերը եւ փոխադարձաբար աջակցիլ, պատերազմի կամ յեղափոխութեան պարագային: Արաբիա կ'ընդունի գործադրել Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 17րդ յօդուածը, թէեւ անդամ չէ Ազգաժողովին: Դաշնագիրը խանդավառութեամբ ողջունուեցաւ Եգիպտոսի եւ ուրիշ արաբական երկիրներու մէջ, իբրեւ նախաքայլը արաբ ժողովուրդներու միութեան: Դաշնագիրը բաց է արաբական ուրիշ անկախ պետութեանց առջեւ, ինչ որ հրաւէր մը կը կազմէ Եէմէնի համար:

ՍՊԱՆԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ պաշտօնանկ հռչակեց հանրապետութեան նախագահը, Ալքալա Զամօրա, որ «Հանրապետութեան հայրը» կը համարուէր եւ Սպանիոյ առաջին նախագահը եղած էր 1931ին: Պաշտօնանկութիւնը կատարուեցաւ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, — 5ի դէմ 238 քուէով: Նախագահը իր բնակարանին մէջ կը սպասէր որոշման եւ մերժեց ընդունիլ խորհրդարանին դիւանը, որ եկած էր հաղորդելու վճիռը: Նախագահը կ'ամբաստանուի թէ 1936 յունուար 7ին լուծած է խորհրդարանը, հակառակ սահմանադրութեան տրամադրութեանց:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ վերջին թաթառին զոհերու թիւը հասած է 500ի (մեռեալ): Վիրաւորներուն թիւը կը հասնի 2000ի, իսկ նիւթական վնասը անկարելի է հաշուել:

ԼԵՀԱԿԱՆ ոստիկանութիւնը արտակարգ աւլտուք մը կատարելով, 1100 հոգի ձերբակալեց Վարշաւայի մէջ, իբրեւ համայնավար: Մեծ մասը օտարականներ են, իսկ 200ը՝ կիներ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 10 Ապրիլ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Պուլվար Ռօտէն, Իսի լէ Մուլինօ. կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 10 Ապրիլ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, «Զարդարեան» գրադարանի մէջ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Պրոպականտի յանձնախումբի հերթական ընկերահաւաքական վիճաբանական ժողովը վաղը ուրբաթ երեկոյ 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբը, 2 rue des Balais: Նիւթն է՝ «Ընկերը եւ հաւաքականութիւնը»:

ՀԱՐԿԹԱԽԱՂ

կազմակերպուած Զատկի առթիւ, ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» կոմիտէին կողմէ, Ապրիլ 13ին, երկուշաբթի երեկոյ:

120 Bld. Belleville, մեթրօ **Belleville**

ԵՐԳ, ՆՈՒԱԳ, ՊԱՐ:

Ընթրիքը կը սկսի ժամը 7.30ին:

Մուտք՝ 10 ֆր. (հաւկիթն ու ճոխ ընթրիքը մէջը ըլլալով):

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ – ՄԱՐՍԷՅԼ

Ղեկավարութեամբ Պ. Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ՏՐԱԿԻՆԵԱՆԻ ՄԷՋ

Թաղապետական Թատրոն

13 Ապրիլ ժամը 9ին

Բարձր հովանաւորութեամբ

Տրակինեանի ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ

Հայ ժողովրդական երաժշտութիւն

կոմիտաս վարդապետէ

Սպենդիարեանէ, Սարգսեանէ

Մուտք՝ 5, 7, 10 ֆր.:

ԵՐԳԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Սալօն Մասսիլիա

Շաբաթ, 18 Ապրիլ

ժամը 10էն մինչեւ լոյս

Երկսեռ խումբը պիտի երգէ

իր երգացանկին

գեղարդ կտորները

ընտիր ճաշ եւ գօթիյոն

Մուտք՝ 10 ֆր.:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

կը փնտռեմ հօրեղբայրս Պ. Արտաշէս Մկրեան (դերձակ), որուն հասցէն էր՝ 62 Bld. Rechechouard, Pacis (18): Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Hagop Ebemgrian Rue Foyalier, St. Etieune, (Loire).

— կը փնտռեմ եղբայրս կարապետ կէնճեան (Ատաբազարցի՝, մօր անունը՝ Պայծառ, հօր անունը՝ Յովհաննէս. 9 տարեկանին աքսորուած է իր հօրաքրոջ Մարիամ Միսճիեանի հետ: Լուր կայ թէ զինադադարին կը գտնուէր Հալէպի որբանոցը եւ Քէօթահիացի ընտանիք մը զինքը որդեգրած է: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ Mme Rose Israélian, 8 rue du Soleil, Paris (20): Իր ճշգրիտ հասցէն տուողին վեցամսեայ «Յառաջ» նուէր: Արտասահմանի հայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

50 մէթր հեռու Իսիի կայարանէն եւ 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերու կայարանէն, վարձու են (tout confort) աւկաբաժիններ, 1 փիէսնոց 2000, եւ 2 փիէսնոց **2350** ֆր. շարժ գոյքով միասին:

Աժան գինով մէկ խանութ:

Դիմեցէք տեղւոյն վրայ 72-74 Bld. Rodin, à Issy-les-Moulineaux.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԱՄԷՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ ՄՕՍ

"ՄԵԼՔՈՆ"

ՎԱՃԱՌԱՆԻՇՈՎ ՀԱՄԲԱՒԱՒՈՐ ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐԸ

ՐԱՀԱԹ-ԼՕՔՈՒՄ իր զանազան տեսակներով, ԹԱՀԻՆ-ՀԷԼՎԱ (կաղինով, շոքոլայով եւ վանիլայով), ԲԻՇՄԱՆԻ-ՀԷԼՎԱ (cheveux d'ange), ԲԵՐԿԱՄՈՒԹ եւ ԱՔԻԹԷ շաքարներ, ԲԱՔԼԱՎԱ, ՔԱՏԱՅԻՖ եւայլն. ինչպէս նաեւ իր գործարանին մէջ պատրաստուած առաջնակարգ ԹԱՀԻՆ:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Մ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

4, Rue des Pavillons - Paris (20)

Tél. MEN. 50-47 **Métro: Place de Fêtes.**

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
CinémaREXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi.

Դերձակատուն

ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆ

31 Route de Choisy, Ivry s/Seine

Հեռաձայնել Italie 13—45

ՃՈԽ ՄԹՆՐՔ ֆրանսական եւ անգլիական կերպասներու:

Վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած աշխատանք, չափաւոր գին:

Ստացած ենք ամառնային գեղեցիկ կերպասներ-

Զատիկի առթիւ ձեր շինելիք հագուստներուն համար դիմեցէք մեր դերձակատունը:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ հայ պատուաւոր կին մը (femme de ménage) տնական աշխատանքներու համար: Դիմել՝ 31 bis Avenue Beau Site, Sèvres (Seine et Oise).

Վարձու յարկաբաժիններ եւ սենեակներ

2 սենեակ, տաք եւ պաղ ջուր, ելեկտրականութիւն, շոֆաժ, կայ հեռաձայն, շարժը միասին, տարեկան 2750 ֆր., իսկ մէկ սենեակ միեւնոյն քօնֆօռով, առանց կազի, տարեկան 1600 ֆր.: Օդասուն վայր: Դիմել 13 rue de la Colonie, Փարիզ (13), մեթրօ Corvisart.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ռօպի, շըմիզէի եւ մանթօյի համար արհեստին լաւ տեղեակ մօտէլիստ մը: Ներկայանալ հարկ եղած աշխատանքի թուղթերով Պ. Տարօնեանի, 2 rue St. Philippe, մեթրօ Sentier.

Վարձու է Rue Dombasle, Métro Conventionէն 5 վայրկեան, փավիյեոնի մէջ յարկաբաժին մը՝ 3 փիէս, խոհանոց, կառաժի դիւրութիւն, շահաւոր գին: Դիմել Պօղոսեանի, 25 rue Chaptal, Cachan, Seine.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.—ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՉԷՕՐԷՔՆԵՐ

ՇԱՔԱՐՈՎ ԵՒ ԻՒՂՈՎ

ԴԻՄԵՑԷՔ ՄԻԱՅՆ ԲՈՒՆ ԻՍԿ ՊԱՏՐԱՍՏՈՂԻՆ

Բ. ՇԱՀՊԱԶԵԱՆԻ ՓՈՒՌԸ, 25 Ռիւ տէ Տօմինիքէն

ԻՍԿ ՊՈՄՈՆ, ԹՐԱՄՈՒԷՅԻ ԳԾԻՆ ՎՐԱՅ

Ա. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆԻ ՓՈՒՌԸ, 342 Շըմէն տը Սէն-Ժիւլիէն

Արուարձաններէ ապսպրանք կ'ընդունուի:

Մեծաքանակի համար զեղչ:

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ՌԱՔԻ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած օղին է ՌԱՔԻ ՏԻՒԶը:

Զգուշացէք այլ եւ այլ նիթերով պատրաստուած եւ կեանքին վնասակար օղիները խմելէ, այլ խմեցէք միմիայն ՌԱՔԻ ՏԻՒԶը, որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած եւ գնահատուած է:

UN DUZE
MARQUE DÉPOSÉE
RAKI
40°
DUZE
Véritable Anisette Orientale
ԶՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ - ازومدن معمول خالص راق
DISTILLERIE OTTOMANE ISTAMBOUL

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Օ. ՏԱԼԱՔԻՒՐԷԵԱՆ

8 rue Suffren, Marseille — Tél. D. 70-89

ԱՐԹԻՆԵԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Պէլվիլ, 28 Rue Lesage (կանանչ գոյնով խանութը)

Ոչ մէկ տեղ մասնաճիւղ ունինք: Ճերմակ պանիր, կէս քիլօն՝ 4.50 ֆր., պուլկուր՝ կէս քիլօն 1 ֆր. 50, հէլվա՝ կէս քիլօն 2 ֆր. 60:

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(16 ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

Procédure Générale.

159, Rue Lafayette **Tél. Nord 68 - 62**

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19: Նաեւ ժամադրութեամբ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ Թիւ (13)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԵ՞Ր ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Մեքենան զետեղուեցաւ առաջին յարկին վրայ, փոքր սենեակի մը մէջ, որուն մէջտեղը կեղծ պատ մը շինուեցաւ: Գետնայարկին վրայ կային փոքր մեքենայ մը դրուեցաւ որ կաշիէ փոկերով ձեղունին գաղտնի բացուածքի մը միջոցաւ մեքենային հետ հաղորդակցութեան մէջ դրուած էր: Պատերը թանձր առարկաներով ծածկուեցան, արգիլելու համար թրթռացումն ու աղմուկը, որպէսզի քովի տունի Գերմանները չիմանան:

Խուցի նմանող այս աշխատանոցին մուտքը գաղտնի անկիւն մըն էր, որ գոցուած էր հին աղիւսներու եւ կոտրած կղմինտրներու դէզով մը:

Ամէն ինչ կատարեալ կը թուէր, կայի մեքենան սկսաւ բանիլ, երբ խումբին մէկը «աշխատանոց» մտաւ: Քանի մը վայրկեան վերջը ինքզինքը բացուածքէն դուրս կը նետէր շունչը բռնուած եւ դէմքը կապուտցած: — Հովի հոսանքի հայթայթումը մոռցեր էին: Ասոր ալ դարմանը գտնուեցաւ, քանի մը աղիւս հանեցին, որոնք գործը լրանալէն յետոյ դարձեալ կը դրուէին:

Գրեթէ մէկ տարի այս գաղտնի մամուլը հրատարակեց «Ազատ Պելժիան», որուն թիւը սկսաւ միշտ աճիլ, մինչեւ որ ցրուիչներէն մէկը ձերբակալուեցաւ եւ սպառնալիքի ներքեւ գաղտնիքը մատնեց:

Հրամանատար Ֆօն Պիսսինկ, շաբաթը մէկ կամ երկու անգամ կատաղեցուցիչ կանոնաւորութեամբ մը իր սեղանին վրայ «Ազատ Պելժիայ»ի վերջին համարը գտնելու պատիւը կը վայելէր: Աւելի գէշը տակաւին, ընդհանուր հրամանատարութեան կեդրոնատեղիէն՝ Սփայէն, սարսափելի տեղեկագիրներ կը հաղորդուէին իրեն, որոնց համեմատ այդ «անիծեալ դժոխային» թերթը նմանօրինակ կանոնաւորութեամբ մը Քայզէրին անձնական նամակներուն մէջէն ալ կ'ելլէր:

Բայց կանոնաւոր կերպով ամէն շաբաթ այդ թերթին իր սեղանին վրայ գտնուելուն հետեւանքով, Ֆօն Պիսսինկին կատաղութիւնը ոչինչ էր բաղդատմամբ այն հարուածին եւ բարկութեան, որ իրեն համար նուաստացում մը եղաւ:

Ֆօն Պիսսինկի Քայզէրին կողմէ շըքանշան ստանալուն առթիւ իր պաշտօնակիցները հանդիսակութեան ձեռնարկելով, որպէս շնորհաւորութեան նշան, կ'որոշեն Պերլին իր կնոջը նուէր մը ղրկել: Պրոնզէ փոքր արձան մը:

Ու կը ղրկեն: Բայց երբ Տիկին Ֆօն Պիսսինկ ծրարը կը քակէ, կը տեսնէ որ անիկա փաթթուած է այդ չար – թուան «Ազատ Պելժիա»յի համարով:

Կարծես այդքանը չէր բաւեր, քիչ ժամանակ ետքը Ֆօն Պիսսինկ կը նկատէ որ իր սնտուկէն կարգ մը կարեւոր թուղթեր կը պակսէին, եւ անոնց փոխարէն «Ազատ Պելժիա»յի թիւերը տեղաւորուած էին:

X

Գերմանիոյ մէջ գերութեան իր քառասուն եւ ինը ամիսներու ընթացքին քաղաքապետ Մաքս կանոնաւորապէս թղթակցութիւններ եւ նամակներ կը գրէր:

Կանուխ, փաստաբանութեան ժամանակ երբ սկսաւ շարունակաբար գրել այն թերթին, որուն խմբագիրն էր, իր յօդուածները կը զանազանուէին անոնց նուրբ ու խորամանկ բնոյթով: Եւ այդ խորամանկութեան շնորհիւ էր որ յաջողեցաւ միանգամընդմիշտ խուսափիլ այն խիստ գրաքննութենէն որուն կ'ենթարկուէին իր թղթակցութիւնները, եւ այսպէսով կլացի ամրոցի իր տխուր ու առանձնացած խցիկէն բարերար ազդեցութիւն գործել իր քաղաքացիներուն եւ պաշտօնակիցներուն բարոյականին վրայ: Երբեմն թէեւ գունաւորուած խայթող հեգնութիւնով մը, որուն իմաստը իր գրաքննիչները չկրցան ըմբռնել, իր նամակները կը հաստատէին բացարձակ վստահութիւն Հայրենի յաղթանակին մաձայնական Դատի վրայ: Այսուհանդերձ դէպքերը չտեսնելու չափ ալ կոյր լաւատես մը չէր:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆՐԹԵՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 10 ԱՊՐԻԼ
VENDREDI 10 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3086

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ԻՆՉՈ՞Ւ Կ'ՈՒՇԱՆԱՅ

Իրազեկ աղբիւրէ կը լսենք թէ Ֆրանսայէն Հայաստան երթալիք ներգաղթի կարաւանին մեկնումը կը յապաղի հետեւեալ պատճառներով.—

Յայտնի է թէ ֆրանսական կառավարութիւնը 300,000 ֆրանք ճամբու ծախք տրամադրած էր հայ ներգաղթողներու համար, անգործութեան նկատումով։ Բայց որովհետեւ արձանագրուածներուն մեծ մասը «անգործ» չեն, Ֆրանսա կը պահանջէ որ անգործները միայն փոխադրուին Հայաստան, քանի որ միւսները հոս արդէն գործ ունին եւ իրենց ապրուստը կը շահին, առանց պետութեան վրայ բեռ ըլլալու։

Այս պատճառով է որ կարաւանը չի կրնար մեկնիլ եւ յայտնի չէ թէ ինչպէս պիտի լուծուի հարցը։

ԻՏԸՆԻ ԵՒ ՖԼԱՆՏԷՆԻ ՄԵՆԱՄԱՐՏԸ ՏԱՍՆԵՐԵՔՆԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԱՌՋԵՒ

Մէկը Եթովպիան կը պաշտպանէ, միւսը Իտալիան

Ֆրանսայի արտաքին նախարարին նոր սպառնալիքը

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ ներկայացուցիչները նոյն ընդհարեցան Ազգերու Դաշնակցութեան 13երու յանձնախումբին առջեւ, որ հրաւիրուած էր քննելու իտալօ-հաբէշական պատերազմը։ Պ. Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, պահանջեց անմիջապէս քննութիւն բանալ, ամբաստանելով թէ Իտալացիները թունաւոր կազեր կը գործածեն Եթովպիոյ մէջ, հակառակ 1925ին կնքուած պայմանագրութեան։ Այս առթիւ ներկայացուց փաստեր՝ զանազան աղբիւրներէ։ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը հաւանութիւն յայտնեց, պայմանաւ որ միեւնոյն ատեն քննուին Իտալացիներու մեղադրանքները, որոնց համաձայն Հաբէշները տում-տում գնդակներ կը գործածեն եւ կը յօշոտեն իրենց գերիները։ Որոշուեցաւ իրաւագիտական յանձնախումբ մը կազմել, ճշդելու համար թէ 13երու յանձնախումբը կամ Ա. Դ. Խորհուրդը իրաւասութիւն ունի՞ն քննելու այս հարցը։

Մթնոլորտը աւելի տաքցաւ, երբ Պ. Իտըն առաջարկեց որ Պ. Մուսոլինի [illegible] մը ներկայացնէ, պատերազմը դադրեցնելու համար, որովհետեւ «անգլիական կառավարութիւնը կը վերապահէ իր դիրքը»։ Այս առթիւ յայտարարեց.

— «Բրիտանական կառավարութիւնը այլեւս չի կրնար հանդուրժել նոր յապաղումներու։ Ի՞նչ տպաւորութիւն պիտի կրէ աշխարհի հանրային կարծիքը, եթէ նոր ձգձգումներ պատահին։ Հինգ շաբաթ անցաւ Պ. Ֆլանտէնի կոչէն ի վեր, ուղղուած՝ երկու կողմերուն։ Երկուքն ալ ընդունեցան առաջարկը, բայց ոչ եւ է քայլ չառնուեցաւ եւ ընդհակառակն պատերազմը սաստկացաւ։ Այլեւս նոր յապաղում պէտք չէ ըլլայ։ Պէտք է անմիջապէս դադրեցնել թշնամութիւնները եւ ձեռնարկել նոր բանակցութեանց»։

Պ. Ֆլանտէն պատասխանելով, բացատրեց թէ օգտակար չէ աճապարել եւ առաջարկեց մինչեւ երեքշաբթի պայմանաժամ տալ յանձնախումբի նախագահին եւ Ազգաժողովի ընդհ. քարտուղարին, պատասխան մը ստանալու համար Պ. Մուսոլինիէն։ (Այս երկուքը Հռոմ պիտի երթային, բայց այժմ որոշուած է որ գրաւոր հաղորդակցին իտալական կառավարութեան հետ)։ Այս առթիւ Պ. Ֆլանտէն դիտել տուաւ թէ պատերազմը չի կրնար դադրիլ, եթէ վերցնեն Իտալիոյ դէմ հաստատուած պատժական տնօրինութիւնները։ Էքուաթորի ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ ձանձրացած է Եւրոպայի մէջ կատարուած զաւեշտէն եւ թէ ինչ որոշումներ ալ տրուին, Էքուաթոր անմիջապէս պիտի քննէ պատիժները վերցնելու խնդիրը։ Իսկ Մեքսիկայի ներկայացուցիչը բոլորովին հակառակ դիրք բռնելով, յայտարարեց թէ այդ պարագային ինք պիտի պահանջէ նիստի հրաւիրել 18երու յանձնաժողովը (պատժական), նոր կաշկանդումներ առաջարկելու համար Իտալիոյ դէմ։

Ժողովէն վերջը, Իտըն եւ Ֆլանտէն գլուխ գլխի խօսակցեցան ամբողջ երկու ժամ։ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը դիտել տուաւ թէ հիմա որ Գերմանիա վերջնապէս մերժած է Լոքառնոյցիներու յուշագիրը, ՊԷՏՔ Է ԽԶԵԼ ՊԵՐԼԻՆԻ ՀԵՏ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐԸ ՊԷՏՔ Է ԶՈՐԾԻ ՎԵՐԱԾԵՆ ԻՐԵՆՑ ՏՈՒԱԾ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ։ Պ. Ֆլանտէն աւելցուց թէ նկատի առնելով Գերմանիոյ ժխտական պատասխանը, ԼՈՔԱՌՆՈՅԻ ԴԱՇԻՆՔԸ ՊԷՏՔ Է ՎԵՐԱԾԵԼ ՔԱՌԵԱԿ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ, ԴՈՒՐՍ ՁԳԵԼՈՎ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ։

Անգլիոյ ներկայացուցիչը պատասխանեց թէ բանակցութեանց եւ հաշտարար միջոցներու ժամանակը անցած չէ տակաւին եւ թէ ինք տակաւին կը յուսայ որ Հիթլէր առժամապէս պիտի արգիլէ ամրութեանց շինութիւնը Հռենոսի մէջ, մինչեւ որ ելք մը յանգի 25ամեայ խաղաղութեան ծրագիրը։

Կը կարծուի թէ Լոքառնոյցիներու բուն խորհրդակցութիւնը պիտի սկսի այսօր, ուրբաթ, երբ Ժընեւ հասած կ'ըլլայ Պելժիոյ վարչապետն ալ։

*** Պ. Ֆլանտէն ունկնդրութեան ընդունելով անգլօ-ամերիկեան մամուլին ներկայացուցիչները, վճռական, գրեթէ սպառնական յայտարարութիւններ ըրաւ Գերմանիոյ դէմ։ Ազդարարեց որ եթէ Հիթլէր յամառի ամրութիւններ շինել, «ԿՐԿԻՆ ԲՌՆԱԲԱՐՈՒԱԾ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՎԵՐՍԱՅԼԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ ԵՒ ԱՅՆ ԱՏԵՆ ՖՐԱՆՍԱ ՊԻՏԻ ՀԱՐԿԱԴՐՈՒԻ ԱՒԵԼԻ ԿՈՐՈՎԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՁԵՌՔ ԱՌՆԵԼ ՔԱՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՅԺՄ»։ Այս առթիւ բացատրեց թէ Գերմանիա զօրք ղրկելով Հռենոսի ապազինեալ շրջանը, բռնաբարած եղաւ Վերսայլի դաշնագրին 43րդ յօդուածը։ Դաշնագրին 42րդ յօդուածը կ'արգիլէ ամրութեանց շինութիւնը եւ Գերմանիա մինչեւ հիմա չէ խախտած զայն, բայց եթէ այդ քայլն ալ առնէ, «ամբողջ խնդիրը պիտի վերաբացուի համաձայն Լոքառնոյի դաշնագրին տրամադրութեանց»։ Խօսելով Հիթլէրի առաջարկներուն վրայ, Պ. Ֆլանտէն ըսաւ թէ «անոնք փոխանակ նուազեցնելու աւելի կը ծանրացնեն պատերազմի վտանգը։ Եւ խնդիրը միայն Ֆրանսայի չի վերաբերիր, այլ ամբողջ Եւրոպայի»։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԵՑԱՒ

ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՌԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

25 ՏԱՐԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ ԲԱՅՑ ՈՉ ՀՈՂԱՅԻՆ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսական կառավարութիւնը չորեքշաբթի օր հրատարակեց իր պատասխանը, որ կը բաղկանայ երկու մասէ.—

1.— Յուշագիր մը՝ ուղղուած բրիտանական կառավարութեան եւ հաղորդուած պելճիական և իտալական կառավարութեանց, իբրեւ պատասխան Գերմանիոյ առաջարկութեանց։

2.— Խաղաղութեան ծրագիր մը Եւրոպայի ապահովութեան, փոխադարձ աջակցութեան եւ սպառազինութեանց սահմանափակման համար, ինչպէս եւ տնտեսական եւ ելմտական վերակազմութեան մասին։

Ստորեւ կ'ամփոփենք Գերմանիոյ ուղղուած պատասխանը.—

Լոքառնոյի դաշինքին խզման յաջորդ օրը, եւ իբրեւ հետեւանք գերմանական զինեալ ուժերու մուտքին, ֆրանսական կառավարութիւնը իրաւունք ունէր անյապաղ ձեռք առնելու անհրաժեշտ միջոցները, վերահաստատելու համար օրինական կացութիւնը եւ զսպելու «թշնամական արարքը»։ Բայց այդպէս չըրաւ, Եւրոպայի նոր բարդութիւններ խնայելու մտահոգութեամբ։ Նախ Ազգերու Դաշնակցութենէն խնդրեց հաստատել ուխտազանցութիւնը։ Միեւնոյն ատեն խորհրդակցելով միւս դաշնակիցներու ներկայացուցիչներուն հետ, ջանաց գտնել բարեկամական կարգադրութեան ձեւ մը։ Գերմանական կառավարութիւնը մերժեց մարտ 19ի առաջարկները, իբրեւ վնասակար գերման ժողովուրդին պատւոյն եւ իբրեւ անտեսում իրաւունքներու հաւասարութեան։ Եւ սակայն ոչ ոք կը սպառնայ գերման ժողովուրդին անկախութեան, ոչ ոք կը ժխտէ անոր իրաւունքներու հաւասարութիւնը, ոչ ոք մտքէն կ'անցընէ դպչիլ անոր պատւոյն, եթէ ժողովուրդի մը պատւոյն դպչիլ է զայն հրաւիրել յարգելու դաշնագիրները եւ միջազգային օրէնքը, որոնցմէ չի կրնար խուսափիլ գերման կառավարութիւնը, ինչպէս ուրիշ որ եւ է կառավարութիւն, առարկելով թէ այս ինչ կամ այն ինչ պարտաւորութիւնը կը խանգարէ իր ազատութիւնը կամ անկախութիւնը կամ այսինչ յանձնառութեան կատարումը այլեւս «չի թոյլատրուիր» գերման ազգին կողմէ, իրենց իսկ բացատրութեամբ։

Ուրեմն պէտք է վերաքննե՞լ Ազգաժողովին ուխտը, այնտեղ արձանագրելու համար թէ կանոնը կը դադրի հոն ուր կը սկսի «կենսական իրաւունք մը» իւրաքանչիւր ժողովուրդի համար, իրաւունք մը որուն միակ դատաւորը ինք պիտի ըլլայ։ Գերմանիա արհամարհելով միջազգային իրաւունքի սկզբունքները, նկատի չէ առած նաեւ պատմութիւնը.— Հռենոսեան շրջանի ապազինումը չէր բռնաբարեր նախագահ Ուիլսընի 14 կէտերու որ եւ է մէկ սկզբունքը, այլապէս Վերսայլի գերմանական պատուիրակութիւնը չպիտի թերանար հաստատելու, ինչ որ չըրաւ որ եւ է ատեն։ Գալով Լոքառնոյի դաշինքին, ան ոչ միայն չմշակուեցաւ Ռուրի գրաւման ճնշումին տակ — քանի որ այդ շրջանը պարպուած էր — այլ ընդհակառակն կը ձգտէր արեւելեան Եւրոպայի մէջ ստեղծել նոր կացութիւն մը, հիմնուած ինքնակամ յանձնառութեանց յարգանքին վրայ։ Գերմանիա անոր մէջ կը փնտռէր երաշխիք մը իր արեւմտեան սահմանագլուխին ապահովութեան համար, որու փոխարէն հաստատուեցաւ ապազինեալ շրջանը, խաղաղութեան երաշխիքը Գերմանիոյ։

Գերմանիա վիճելի կը դարձնէ Եւրոպայի հողային կարգուսարքը որ հաստատուեցաւ 1919ի դաշնագիրներով։ Անհրաժեշտ է չափել Գերմանիոյ իրաւագիտական նոր տեսութեան ամբողջ տարողութիւնն ու վտանգը։ Գալով այն իրաւական փաստարկութեան, որով Գերմանիա կը փորձէ արդարացնել մարտ 7ի իր նախաձեռնութիւնը, ինքն իսկ կը խոստովանի անոր տկարութիւնը, մերժելով դիմել Լա Հէյի իրաւարար ատեանին։

Ճիշդ է, գերմանական կառավարութիւնը կը յաւակնի իր խաղաղութեան ծրագրով վճռական աջակցութիւն մը բերել նոր Եւրոպայի մը վերակառուցման։ Դժբախտաբար այդ աջակցութիւնը աւելի երեւութական է քան իրական։ Բայց եւ այնպէս ֆրանսական կառավարութիւնը պատրաստ է նկատի առնելու գերմանական առաջարկները, երբ գիտնայ թէ Գերմանիա ինչպէս պիտի կրնայ երաշխաւորել իր նոր յանձնառութիւնները։ Գերմանիոյ առաջարկած ոչ-յարձակման երկկողմանի համաձայնութիւնները, որոնք զուրկ են փոխադարձ աջակցութեան տրամադրութենէն՝ ի նպաստ յարձակման ենթարկուած զոհին, բան մը չեն աւելցներ 1928ի Փարիզի դաշինքին վրայ։

Ինչ կը վերաբերի Գերմանիոյ վերադարձին Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, Գերմանիա այդ տրամադրութիւնը կը յայտնէ կարգ մը պայմաններով։ Այսպէս, քանի մը շաբաթէ ի վեր յիշեցնելով իր պահանջները գաղթային հարցի մասին, գերմանական կառավարութիւնը չուզե՞ր հասկցնել թէ նորէն պիտի բաժնուի, եթէ գոհացում չստանայ։

Գերմանական կառավարութիւնը ուրիշ առաջարկ մըն ալ կ'ընէ որ երբեք չի համապատասխաներ Ա. Դ. Ուխտին սկզբունքներուն։ Ան կը թելադրէ որ կնքուելիք համաձայնութեանց յարգումը ապահովուի իրաւարար ատեանի մը կողմէ որուն որոշումները պարտաւորիչ ըլլան։ Ասով գերմանական կառավարութիւնը ոչ միայն կը մերժէ Լա-Հէյի իրաւարար ատեանին միջամտութիւնը, այլեւ կանխաւ կը ժխտէ Ա. Դ. Խորհուրդին ձեռնհասութիւնը։

Յուշագիրը ուրիշ իրաւագիտական կէտեր ալ քննադատելէ յետոյ, դիտել կու տայ թէ փոխանակ պատերազմի մեղմացման միջոցներ թելադրելու, հարկ է ձգտիլ անկարելի դարձնելու։ Յետոյ կը մերժէ հանրաքուէի առաջարկը, իբրեւ բոլորովին հակառակ ֆրանսական սահմանադրութեան։ Կը յայտարարէ թէ դաշնագիրներու հանդէպ հաւատարմութիւնը հիմնական սկզբունք մըն է ֆրանսական կառավարութեան համար։

Եզրակացնելով, յուշագիրը կը հարցնէ թէ ժողովուրդի մը կենսական իրաւունքը թոյլ կուտա՞յ միակողմանի կերպով դրժել կնքուած յանձնառութիւններ։ Եւ կամ խաղաղութիւնը կրնա՞յ ապահովուիլ, երբ պետութիւնները ազատ ըլլան իրենց ուզածին պէս կարգադրելու վէճերը։ Որ եւ է եւրոպական կառավարութիւն չի կրնար նոր համաձայնութիւններ կնքել, առանց բացորոշ պատասխան ստանալու այս հարցումներուն։ Եւ դեռ աւելի ուղղակի հարցում մը,— Գերմանիա առանց վերապահութեան վաւերական կը ճանչնա՞յ Եւրոպայի հողային եւ քաղաքական ներկայ կարգ ու սարքը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՐՈ՞Ւ ՀԱՄԱՐ ...

«Սրտի մեծ խնդակցութեամբ», Տիկին Սեզա կիրակի օր կը խոստովանէր «Յառաջ»ի բեմէն.

— «Մինչեւ վերջերս չէի գիտեր թէ որչափ ճոխ է մեր լեզուն եւ որչափ յանցապարտ ենք անոր հանդէպ»։

Ո՞ւր էր թէ ուրիշներ ալ — խմբագիր, յօդուածագիր, գրագէտ, բանաստեղծ, գիտուն — խոստովանութիւններ կատարէին նոյնքան խնդակցութեամբ։

Պայման չէ որ առանց բացառութեան հրապարակաւ կատարուին այդ խոստովանութիւնները։

Թող իրենք իրենց մրմնջեն, չորս պատի մէջ եւ գրիչը ձեռք առած ատեն։ Վստահ եմ որ պիտի շահին, միեւնոյն ատեն օգնելով հայերէնի մաքրագործման, ճոխացման եւ զարգացման։

Իսկ եթէ խոստովանութիւնը տարածուէր մինչեւ Կովկաս — մանաւանդ այնտեղ — արդիւնքը պիտի ըլլար օրհնութիւն։

Տեսէք, «Յառաջ»ի միեւնոյն թիւին մէջ բոլշեւիկ բանաստեղծ Ազատ Վշտունին Վրաստանի փառքը կ'երգէր երկար եւ «Լէնինաշունչ» քերթուածով մը—11 տուն, իւրաքանչիւրը չորս տող — եւ մէկ հատ օտար բառ չէր քշած։

Ուրիշ բոլշեւիկ բանաստեղծ մը, Գուրգէն Մահարի, Թիֆլիսը կը փառաբանէ նոյնքան սահուն շարադրութեամբ,— եւ յանկարծ ... «դամչի» մը կը սահեցնէ։ Եւ դեռ ուրիշ բառեր։ (Պիտի կարդաք այս կիրակի)։

Դեռ շա՞տ պիտի սպասենք, «բոյ ու բոս»երը, «ջան ու ջիկեար»ները, «բայղուշ»ները, «քորանա»ները եւ մնացեալը հայացնելու համար։

Անշուշտ բանաստեղծօրէն։

Միեւնոյն յօդուածին մէջ, Սեզա կը թելադրէր որ «Յառաջ»ը իր գլխաւոր սիւնակներէն մէկը տրամադրէ, «եւ ամէն օր գոնէ տասը հայերէն բառեր ներկայացնէ իր ընթերցողներուն, անոնց ֆրանսերէնը կամ թուրքերէնը կամ անգլերէնը դնելով»։

Ինչո՞ւ չէ։ Որքան գիտեմ, խմբագրութիւնը երկար ատենէ ի վեր կը խորհի հարցարան-դասարան մը բանալ, ոչ միայն մոռացութեան տրուած բառեր յիշեցնելու, այլեւ պակասներ լրացնելու համար։

Կեանքը սրընթաց կը թաւալի եւ ամէն օր բառագիտական նորութեանց առջեւ կը գտնուինք։ Իսկ մամուլը ամէնէն բանուկ մեքենան է, յղանալու, հնարելու, կոկելու կամ պատշաճեցնելու համար շատ մը բառեր։

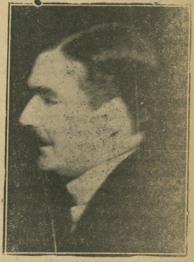

ԻՏԸՆ, Անգլիոյ արտաքին նախարարը

Միայն թէ ... կը կարդան եւ կ'օգտուի՞ն։

Երբ Երեւանցիները անուղղայ են, գոնէ մերիններս ճիգ մը կը փորձե՞ն «կարդալու եւ տարածելու»։

Հայր Ղազիկեան գրեց թերթի մէջ, նուաց ու սաստեց ինչպէս հարազատ Պարտիզակցի մը։ Գրածները ալ գրքի վերածուեցան։

«Յառաջ»ի Տարազը շատ մը բառեր բացատրեց, անխոնջ դաստիարակի համբերութեամբ։

Քանի՞ հոգի շտկեցին իրենց սխալները։ «Յառաջ»ի աշխատակիցներ անգամ դեռ կը յամառին գրել «յետ այսու»,— փոխանակ «այսուհետեւ»ի, «դրութիւն»— փոխանակ «վիճակ»ի կամ «կացութեան»։

Իսկ սա *մատուցանել*, *զեկուցանել*, *ապացուցանել*, *հատուցանել*, *ծանուցանել*ները դարձան կատարեալ ցուցահանդէս,— *Մատուցանեցի*, *ապացուցանեց*, զեկուցեց եւայլն։

Դեռ չեմ յիշեր Ամերիկայի մեր պաշտօնակիցներուն եւ անոնց աշխատակիցներուն յամառութիւնը, որով կը շարունակեն թարգմանել ու գրել «Պետական Քարտուղար» (արտաքին գործերու նախարար), Պետական Պաշտօնատուն (արտաքին գործերու պաշտօնատուն), Աշխատանքի քարտուղար (նախարար) եւայլն։

Որո՞ւ համար օրական տասը բառ, երբ տասը տարին մէկ բառ չեն սորվիր, կամ անխղճօրէն կը կրկնեն նոյն կոպիտ սխալները ...

ՎԱՀԷ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Այս ծրագիրն ալ պատասխանն է Հիթլէրի վերջին առաջարկներուն։ Ինչպէս կը տեսնուի, տարբերութիւնը շատ մեծ է երկու ծրագիրներուն միջեւ, թէեւ երկուքն ալ կը ձգտին ամրապնդել Եւրոպայի խաղաղութիւնը եւ տնտեսական բարօրութիւնը։

Ֆրանսական ծրագրին հիմնական սկզբունքներն են.—

1.— *Ճանաչում բոլոր գերիշխան պետութեանց իրաւունքներու հաւասարութեան եւ դաշնագիրներու նուիրականութեան։*

2.— *Յանձնառութիւն իրաւարարութեան ենթարկելու միջազգային վէճերը, ի հարկին պատժական տնօրինութեանց դիմելով։*

3.— *Գործակցութիւն՝ արգիլելու համար զօրաւորին գերակայութիւնը տկարին վրայ։*

4.— *Եւրոպայի կազմակերպումը իբրեւ շրջանային տիպար միութիւն, Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ։*

5.— *Հաստատում եւրոպական ամենազօր յանձնաժողովի մը, Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ։*

6.— *Համաձայնութիւն խաղաղութիւնը պահպանելու առ նուազն* 25 *տարի։*

7.— *Ոչ մէկ դաշնագիր անփոփոխելի պէտք է համարուի, բայց եւ ոչ մէկ դաշնագիր կրնայ խզուիլ միակողմանի ձեւով։ Իւրաքանչիւր պետութիւն պարտաւոր է յարգել Ազգաժողովի անդամներուն հողային կարգուսարքը, որ կրնայ փոխուիլ միայն բոլորին հաւանութեամբ։* ՀՈՂԱՅԻՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ԴՐՈՒԻԼ 25 ՏԱՐԻԷՆ ԱՌԱՋ։

8.— *Փոխադարձ աջակցութիւն։ Այս առաջադրութեամբ, պետութիւնները Ազգերու Դաշնակցութեան կամ Եւրոպական Յանձնաժողովին տրամադրութեան տակ պիտի դնեն, տեւականօրէն, զինուորական, օդանաւային եւ ծովային ուժեր։*

9.— *Տեւական վերստուգում դաշնագիրներու գործադրութեան, Եւրոպական Յանձնաժողովին միջոցաւ։ Բոլոր պետութիւնները յանձն պիտի առնեն դիւրացնել եւ ապահովել այս վերստուգման հետեւանքով տրուած որոշումներու գործադրութիւնը։*

10.— *Լայն զինաթափութիւն։ Իւրաքանչիւր պետութեան սպառազինութեանց սահմանափակումը պէտք է վճռուի եւրոպական յանձնաժողովին կամ*

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ԷԼԷՖԹԷՐՈՍ ՎԵՆԻԶԷԼՈՍ

Երբ Փարիզէն հասաւ Վենիզէլոսի մահուան լուրը, բոլոր Հելլէնները պահ մը քարացան անակնկալ ցնցումէն: Անկարելի էր հաւատալ մահագոյժին: Կարելի՞ բան էր որ Էլէֆթէրիոս Վենիզէլոսը մեռնի: Ելլադայի պարծանքը այնքան վարպետ էր որ կրնար նոյն իսկ մահուան հետ հաշտութեան գալ ... Դեռ 72 տարեկան էր Վենիզէլոս, կրնար պայքարիլ բնութեան դէմ:

Պէտք եղաւ որ քանի մը օրեր անցնէին եւ մահուան մանրամասնութիւնները եւ լուսանկարները խօսէին: Այն ատեն միայն հաւատացին Հելլէնները թէ կորսնցուցած են իրենց անուանի կուռքը:

Մահուան առաջին օրերուն, կսկիծը համատարած ըլլալ կը թուէր: Բարեկամ թէ թշնամի, ամէնքն ալ տրտում էին: Համգուցեալին կուսակիցները, մանաւանդ անոր Կրետացի հայրենակիցները, սուգի մէջ թաղուեցան, դուռ պատուհան գոցեցին աղմուկին դէմ եւ սեւերու մէջ փաթթուած՝ լռութեան մէջ աղօթեցին անոր հոգիին համար:

Թագաւորը եւ կառավարութիւնը ծրագիրներ պատրաստեցին անոր արտակարգ պատիւներ ընծայելու համար, որպէսզի ազգային հերոսի արժանավայել շուքով դիմաւորուի տարագիր հանգուցեալը: Վենիզէլոսի հակառակորդները զայրացան: Մահուան դատապարտուած եւ Յունաստանը տակնուվրայ ընող քաղաքական փախստականի մը համար չատ գտան այդ պատիւները եւ այս առթիւ մէջտեղ նետեցին նոյնպէս տարագիր Կոստանդին Թագաւորին խնդիրը, ըսելով թէ անոր աճիւնը տակաւին հայրենիքէն դուրս կը գտնուի եւ վրան մտածող մը չկայ:

Կառավարութիւնը ազդուելով բարձրացած աղմուկէն, փոփոխութեան ենթարկեց իր ծրագիրը եւ աւելի համեստ պայմաններու տակ կատարեց Ելլադայի արժանաւոր զաւկին թաղումը:

Այժմ ան կը հանգչի կրետական Ակրօթիրիի ափը, շրջապատուած իր զինակից հայդուկներով: Այս այն վայրն է, ուր առաջին անգամ Էլէֆթէրիոս Վենիզէլոս ըմբոստութեան ջահը բարձրացուց թրքական արիւնոտ բռնակալութեան դէմ, 40 տարի առաջ:

×

Դժուար է Վենիզէլոսը ներկայացնել:

Ան բազմակողմանի յատկութիւններով օժտուած ճարտար դիւանագէտ մըն էր, որ իր երիտասարդութիւնը սկսաւ լեռներու մէջ յեղափոխական կռիւներ մղելով յանուն իր հայրենիքին ազատութեան: Ապա շրջեցաւ գիւղեր ու քաղաքներ ահագին քարոզութիւն կատարելով Կրետէի ազատագրութեան եւ մայր հայրենիքի միացման համար, որ պսակուեցաւ յաջողութեամբ:

Յետոյ յանկարծ մէկ ոստումով կը նետուի Յունաստանի քաղաքական կեանքին մէջ: 1908ին կը յայտնուի իբրեւ կարող կազմակերպիչ: Արմատական փոփոխութեան կ'ենթարկէ երկրին օրէնքները եւ ներքին վարչական կազմակերպութիւնները, որոնք նախապէս կը գործէին քմահաճ ձեւով, աւատապետական հիմերով եւ աշիրէթական հոգեբանութեամբ:

Վենիզէլոսի ստեղծած ներքին կազմակերպական մեքենան սքանչացում կը պատճառէ իր շրջապատին, որուն կարկառուն անդամներէն Ռալլիս խորհուրդ կուտայ Եորկիոս Ա. Թագաւորին, որպէսզի երկրին պատասխանատու գործերը վստահի այս նոր մարդուն:

Վենիզէլոսի ջանքերով կը պատրաստուի Թուրքիոյ յօշոտման ծրագիրը, պալքանեան պատերազմը: Իրմով ծնունդ կ'առնէ Յունաստանի Մեծ Իտէալը: Զայն իրականացնելու իր ցանկութիւնը արժեց անհաշուելի արիւն ու հրդեհ: Մեծ պատերազմին յարեցաւ դաշնակիցներուն: Կոստանդին Թագաւորին գերմանասիրութեան հակազդելու համար Սելանիկի մէջ նոր կառավարութիւն մը հիմնեց, անջատուեցաւ Աթէնքի կառավարութենէն եւ իր հողամասերը տրամադրեց դաշնակից բանակներուն: Յաղթանակէն վերջ ստորագրեց Սեվրի դաշնագիրը, որով գրեթէ իրականութեան ճամբուն մէջ կը մտնէր Յունաստանի Մեծ Իտէալը:

Փոքր ասիական արշաւանքին աղետալի վախճանով Լոզանի դաշնագիր մը մէջտեղ եկաւ, որուն ընթացքին Վենիզէլոս խորտակեց թրքական ամբաստանութիւնը իր սուր սպառնալիքով եւ անելէն դուրս քաշեց իր երկիրը համեմատաբար քիչ վնասով: Յոյն եւ Թուրք ժողովուրդներու փոխանակութիւնը իր գիւտն էր: Իրն էր նաեւ դարաւոր ոսոխին ձեռք մեկնելու ծրագիրը:

Փոքր Ասիոյ աղէտը աւելի սրեց երկրի ներքին հակամարտութիւնները: Զինուորական յեղափոխութիւն պայթեցաւ: Նախարարներ գնդակահարուեցան: Վարչաձեւի փոփոխութիւն յառաջ եկաւ եւ այս բոլորը տեղի կ'ունենային Վենիզէլոսի թելադրութեամբ կամ հաւանութեամբ:

Համակ շարժում, այս վարպետ քաղաքագէտը մերթ ձեռքերուն մէջ կ'առնէր երկրին ղեկը, մերթ հեռուէն կը կառավարէր զայն: Վերջին անգամ դարձեալ ըմբոստութիւն մը պայթեցուցած էր,—1935 մարտի ծանօթ ապստամբութիւնը, որ ձախողեցաւ եւ զինք դարձեալ արտասահման նետեց, եւ այս անգամ ալ չտեսնելու համար իր անհունօրէն պաշտելի Ելլադան:

Էլէֆթէրիոս Վենիզէլոսի անձը եւ գործունէութիւնը ամբողջ 50 տարի ողողեցին Յունաստանի պատմութիւնը, այնպէս ինչպէս Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ողողեց հայ նորագոյն պատմութիւնը: Անոր հակառակորդները եւ համախոհները մագնիսական անդիմադրելի մղումով կը դառնային իր շուրջը: Կատաղօրէն կ'անիծէին եւ կը հայհոյէին անոր,— խելայեղ մոլեռանդութեամբ կը պաշտէին զինքը: Իր անձը դրած էր Յունաստանի ճիշդ մէջտեղը, աջ կողմը իր հետեւորդները կեցած էին, իսկ ձախ կողմը՝ իր թշնամիները: Կեդրոնը ինքն էր, իր անունը, իր հմայքը, իր ճառագայթող ակնոցները եւ ջղիմժող իմացականութիւնը, որ շատ քիչ անգամ կը պղտորէր:

Յունաստանի Մեծ Իտէալը մարմնաւորող այս «արկածախնդիր» քուրմը 50 տարի լոյս տուաւ Հելլէններուն, եւ անոնց իտէալները իրականացնելու համար չվարանեցաւ բոցի եւ արցունքի ճամբաներ չինելէ: Թէեւ անկարելին փորձեց եւ չիրականացուց զայն, սակայն Յունաստանը քառապատկեց թէ սահմաններով եւ թէ բնակչութեամբ:

Այս բացառիկ մարդը զարմանալի յանդգնութիւնն ունէր ծանր պատասխանատուութիւններ վերցնելու: Կրքոտ պայքարող էր եւ անհաշտելի հայրենասէր: Լարուած զսպանակի պէս աշխոյժ կը գործէր իր երկրին համար: Ցցուած աշտարակի պէս կանգնած էր իր անունը քաղաքական հրապարակին վրայ: Թէ ներքին եւ արտաքին աշխարհին առջեւ գոյն ու շեշտ տուաւ Յունաստանին եւ արժեցուց, որքան կարելի էր, անոր ցանկութիւնները:

Վենիզէլոսի իմացական տարողութիւնը կը գլէր կ'անցնէր Յունաստանի սահմանները: Յունաստանը իր պատմութեան ընթացքին այսպիսի քաղաքական հանճար մը չէ ունեցած:

Ճիշդ է որ Վենիզէլոսի հետ կ'անհետանան կրքոտ եւ մոլեռանդ պայքարներու տեսարանները, բայց իր ետեւը ձգած ահաւոր պարապը երկար ատեն զգալի պիտի մնայ: Ան իր յաջորդը չունի դեռ: Յունաստան ամէն ժամանակէ աւելի պէտք ունի Վենիզէլոսի վարժ ու ճկուն ձեռքերուն, անոր հասուն իմացականութեան եւ անհասանելի հմայքին:

Էլէֆթէրիոս Վենիզէլոսի հրաբխային սիրտը այժմ կը ննջէ Ակրօթերիի ափին՝ անտարբերութեամբ ականջ տալով այն կապուտակ ալիքներուն, որոնք կը չառաչեն անծայրի փրփուրներով եւ պաշտումի մրմունջներով բեռնաւոր:

Յունաստան եւ աշխարհ մեծ մարդ մը կորսնցուցին:

ՎԱՀԱԳՆ

ԲԱՄՊԱԿԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ
ԵՒ ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՇԱ

Աւելի քան մէկ ամիսէ ի վեր բացուած է Եգիպտոսի երկրագործական եւ ճարտարարուեստական ցուցահանդէսը: Ներքոյժ ճիգերու ցուցադրութիւն մը: Հոն ձեր աչքերուն առջեւ կը պատկերանայ Եգիպտոսի ժողովուրդին արծուային սլացքը, երկրագործական եւ ճարտարարուեստական ասպարէզին մէջ: Ամէն կողմ, ամէն ասպարէզի մէջ, հիացումի արժանի յառաջդիմութիւններ: Մանաւանդ բամպակի թանգարանը, որ տեւական հաստատութիւն մըն է, չքեղ պալատ մը: Ամենազգի բամպակներ ցուցադրուած են, հին թէ նոր տեսակներ: Երկրագործութեան մէջ բամպակին չափ չուտով այլասերող տունկ մը գտնել հազուադիւտ է: Բնութեան ծոցին մէջ խառնածնութեամբ նոր տեսակներ առաջ կուգան յաջորդաբար: Միւս կողմէ, Եգիպտոսի բամպակի կայանն ալ, արհեստական զուգախառնութեամբ կամ ընտրողական դրութեամբ, մշակական եւ ճարտարարուեստական չքնաղ յատկութիւններով օժտուած լաւագոյն տեսակներ կ'արտադրէ: Բանենք բուն բառը, կը ստեղծէ: Այո, գիտութիւնը կը ստեղծագործէ: Աստուածախա՞ռն գիտութիւն: Այսպէս Եգիպտոս ունէր նաեւ «Քօթըն Նուպարի» (Նուպարեան բամպակ) անունով ընտիր տեսակ մը, որ այժմ այլասերած է եւ շատ քիչ կը ցանուի:

Քանի որ մեծ Հայուն անունը յիշուեցաւ, խորացնենք քիչ մը մեր տեսութիւնը եւ պիտի տեսնենք թէ բամպակի արդի չքեղ թանգարանին օրօրոցը եղած են Նուպար փաշայի մատները: Կէս դար առաջ, Եգիպտոսի վարչապետութեան աթոռը կը գրաւէր Նուպար փաշան: 1884ի վերջերը, Նուպար փաշայի նախագահած նախարարաց խորհուրդը կ'որոշէ կազմակերպել բամպակի ազգային ցուցահանդէս մը: Եւ կը յանձնարարէ Եգիպտոսի արդի երկրագործական արքայական ընկերութեան սարքել այդ ցուցահանդէսը: Ներկայ ցուցահանդէսն ալ սարքուած է վերոյիշեալ ընկերութեան կողմէ: Նուպար փաշայի ցուցմունքներով, ներքին նախարարութիւնը (այն ժամանակ երկրագործ. նախարարութիւն չկար Եգիպտոսի մէջ) ցուցահանդէսին կազմակերպական յատակագիծը կը պատրաստէ: Այս յատակագծին հիման վրայ գործի կը սկսի Եգիպտոսի երկրագործ. արքայական ընկերութիւնը, որ այն ժամանակ «Խտիվական ընկերութիւն» կը կոչուէր: Ընկերութեան վարչական ժողովի անդամ եղած է նաեւ Պօղոս փաշա Նուպար: 1885 յունուար 24ին բամպակի ազգ. ցուցահանդէսը կը բացուի նախագահութեամբ խտիվ Թէվֆիք փաշայի եւ ի ներկայութեան հիւպատոսներու, պետական աւագանիին, հողատէրներու, գիւղապետներու, գործարանատէրներու, բամպակի տեղացի եւ օտար վաճառականներու եւ բազմահազար ժողովուրդի: Վարչապետ Նուպար փաշա բացման ճառը կ'արտասանէ, հոյակապ բանախօսութիւն մը, որ խոր տպաւորութիւն կը ձգէ: Նուպար փաշան իր այդ բանախօսութեամբ, մանրամասնօրէն կը վերլուծէր ցուցահանդէսին նպատակը:

Ի՞նչ է Եգիպտոս արդարեւ,— արեւ, ջուր եւ հող: Երրորդութիւն մը՝ չքեղօրէն ներդաշնակուած: Աւելցուցէք այս երրորդութեան վրայ, վարիչ ու ղեկավար Ֆելլահը: Եգիպտոսի հերոս Ֆելլահը:

Եւ ի՞նչ է Եգիպտոսի երկրագործութեան հիմնաքարը: Բամպա՛կ: Երկայնաթել, մետաքսափայլ բամպակ: Աշխարհի էն ընտիր բամպակը:

Ի՞նչ տուաւ Նուպար փաշան Եգիպտոսի: Ջուր իր ծարաւ հողերուն, արեւակէզ հողերուն: Կազմակերպեց Եգիպտոսի ջրաբաշխութիւնը, հարիւր ջրանցքներ բացաւ եւ պարտէզի նման ոռոգեց ամէն կողմ: Նուպար փաշան ուրիշ ի՞նչ տուաւ Եգիպտոսի ժողովուրդին,— արդարութի՛ւն: Ինքն էր որ կազմակերպեց տեղական դատարանները եւ հաստատեց խառն դատարանները:

Ասոնց փոխարէն Եգիպտոսի երախտագէտ ժողովուրդը ի՞նչ տուաւ Նուպար փաշային,— Պատուանուններ, պատուանշանը: «Ապու Ֆելլա՛հ» «Հա՛յր Եգիպտոսի երկրագործին»:

Այս ժողովուրդը երկու հոգի միայն պատուած է այդ պատուանշանով: Եգիպտոսի առաջին սուլթան Հիւսէյին Քամէլը, որ հիմնադիրը եղած է Երկրագործական արքայական ընկերութեան եւ Նուպար փաշան, որ Եգիպտոսի տուած է ջուր եւ արդարութիւն:

Եւ այսօր Եգիպտոսի վերաբերեալ ցուցահանդէսը այցելելով բազմահազար ժողովուրդ օրհնութեամբ կը յիշէ Եգիպտոսի պետական այս երկու հոյակապ անձնաւորութեանց անունները:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՀՈՒՆԳԱՐ ԳՐԱԳԷՏ ՄԸ ԵՒ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԳՈՂԳՈԹԱՆ

Հունգար գրող մը, Նոեմվանի Զօլթան, իր Օտար լեգէոնէն Ա. Ռուսիա անուն գիրքին մէջ, հայերուն յարաբերութեանց մասին կը գրէ.—

Կը գտնուիմ Կ. Պոլիս: Այս երբեմնի մայրաքաղաքի արտաքին պատկերը դեռ միջազգային է: Որոշ է թէ Թուրք հանրապետական կառավարութիւնը այլ եւս կարեւորութիւն չընծայեր այս քաղաքին: Հոս մնացած Յոյները, Հայերը, Պուլկարները եւ միւս խառն փոքրամասնութիւնները սիստեմաթիկ կերպով կը ջանայ ձուլել կամ հեռացնել երկրէն վերջնապէս: Թուրքիոյ ուրիշ վայրերէն արդէն շատոնց անհետացած են այս փոքրամասնութիւնները:

Երբ կը մօտենամ այս ցաւոտ հարցին, կը ստիպուիմ դէս հիւրընկալող ցեղակից ազգի մը հիւրասիրութեան դէմ մեղանչել: Բայց բոլորովին լռութեամբ անցնիլ գրեթէ անկարելի է: Ով որ կը ճանչնայ Արեւելքը եւ անոր պատմութիւնը, ան չի կրնար անցնիլ այս երկրէն առանց իր խղճին պարտքը վճարելու: Բայց պիտի ջանամ կրցածիս չափ պահել յարգանքս դէպի այն ազգը, որուն հիւրն եմ, թէեւ վստահ եմ թէ դժուարութեանց մէջ պիտի ընկրկիմ:

Տարօրինակ, իմ ինչո՞ւս է պէտք Հայկական հարցը: Մարդկութեան պարտականութեանց մէջ, ուր մարդիկ մարդոց կը պարտին մշակոյթի մարզին մէջ, ամենավերջին տեղը չէ որ կը գրաւէ Հայկական հարցը: Եւ այս առկախ մնացած հաշուէն դուրս ինձ բաժին ինկած պարտքը կ'ուզեմ վճարել մաս մը, քանի առիթը ունիմ: Շատ ցանցառ արիւնոտ էջեր կան հանուր մարդկութեան պատմութեան մէջ, Հայոց պատմութեան այս էջին նման:

Հոս, Պոլսոյ մէջ, անհրաժեշտ փաստերու առատութեան շնորհիւ, աւելի դիւրին է այս հարցով զբաղիլ քան որ եւ է ուրիշ տեղ:

Երբ մարդ կը գտնուի կառախումբի մը մէջ որ զինք պիտի անցընէ այն վայրերէն, ուր ջարդերէն ամենասոսկալին գործադրուեցաւ, կամայ ակամայ պիտի զբաղի այս հարցով:

Ո՞վքեր եւ ի՞նչ են Հայերը որոնք այսքան կ'ատուին: Համաշխարհային պատերազմի նախօրեակին, կ'ապրէին այս երկրին մէջ երկու միլիոն հարիւր հազար Հայեր, որոնցմէ այսօր, այդ օրէն 17 տարի վերջ, մնացած են

ՊՈԼՍՈՅ ՀԵԼԼԷՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԶԻՆ. ԿՑՈՐԴ
ԶՕՐ. ՖՐԱՆՃԻՍԻ ՅՈՒՇԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Եթէ չեմ յայտնած իրեն այս բանը, անշուշտ անիկա հասկցած է: Անգամ մը մանաւանդ, աւելի տարէց բարեկամուհիիս ըսել տուի այն պահուն, երբ երկուքս ալ իր մօտ կը գտնուէինք.— «Հաքքը՛ պէյ, դուն եւ Լէյլան գեղեցիկ զոյգ մը պիտի կազմէք»: Անիկա երեսը դարձուց: Ամօթէս կասկարմիր կտրած էի: Հասկցայ թէ զիս կ'արհամարհէր: Վերադարձիս, քիչ մնաց որ ճամբան իյնայի: Ուրիշ անգամ մըն ալ սպասուհիիս միջոցով իրեն հասկցնել փորձեցի անզուսպ սէրս ...

Ես խնդացի:

— Բայց ինչո՞ւ կը խնդաք: Սպասուհիս գործածելո՞ւս թէ ձեզի այսպիսի բաներ պատմած ըլլալուս համար:

— Ա՛, ոչ, պատասխանեցի: Ոչ մէկ ոչ ալ միւս պատճառով: Կը խնդամ այդպէս առանց պատճառի:

— Ո՛չ, ո՛չ, բան մը կը խորհիք: Ըսէք ինծի, մի ծածկէք: Ես ձեզի պատմեցի ամէն բան: Դուք ալ չէ՞ք զգար թէ պարտականութիւն մը ունիք ինծի յայտնելու դէթ այն բաները, որոնք իմ անձիս կը վերաբերին:

— Պիտի ըսեմ, պիտի ըսեմ, յարեցի: Բայց ըսէք ինծի, ի՞նչ բանի կրնաք դիմադրել աւելի. մեծ ցաւի՞ մը թէ մեծ ուրախութեան մը:

Հօրս մահէն աւելի մեծ վիշտ մը չէի կրնար ունենալ, բայց կրցայ դիմադրել անոր: Մեծ ուրախութեան մը առջեւ չեմ կարծեր որ բան մը ըլլամ: Բայց ի՞նչ պիտի ըսէք ինծի: Միլիոններո՞ւ, փառքի՞, «Եավուզ»ի բնաջնջմա՞ն մասին պիտի ըլլայ ձեր խօսքը: Ժէօն Թուրքերու կախաղան բարձրացման լո՞ւրը պիտի տաք, թէ պիտի աւետէք, որ Հաքքըն մեռած է: Այս վերջինին համար ուրախութենէն կրնամ խենթենալ, բայց ուրիշ բան մը վրաս չազդեր: Ոչ մէկ սէր այլ եւս անոր համար: Միայն ատելութիւն, վայրագ ատելութիւն: Կ'երդնում ձեզի, որ իմ ձեռքերովս կրնամ կախել զայն: Հիմա, անմիջապէս, հոս կամ ուր որ գտնեմ ...

Եւ այս բոլորը կ'ըսէր գրգռուած, ատելավառ շեշտով մը, այնպէս ինչպէս խօսած էր դեսպանատուն եկած առաջին օրը: Յաճախ կը պարտաւորուէի ըսել իրեն, որ շատ չպոռայ, որպէսզի սրահին մէջ նստող իր մայրը եւ կինս չլսեն իր խօսքերը:

Սկսած էր ընդհատ ընդհատ շնչել: Ցուցումէն կը դողար, այնպէս որ դուրս ելայ գաւաթ մը թէյ բերելու իրեն, որպէսզի հանդարտանայ:

— Հիմա անմիջապէս կը կրկնէր: Կրնամ կախել զայն ...

— Կ'ուզէ՞ք որ, պատասխանեցի վճռական շեշտով, հիմա ձեռքերը կապուած, ապահով տեղ մը փոխադրեմ զայն, տեղ մը ուր միայն աքացիի հարուած մը տալով աթոռակին, անշնչացած պիտի տեսնէիք Հաքքըն: Եթէ կ'ուզէք, պատւոյ խօսք կուտամ ձեզի որ մէկ շաբթուան ընթացքին ամէն բան պատրաստ պիտի ըլլայ:

Այս խօսքերուս վրայ, «հիմա, անմիջապէս»ը դադրեցուց: Վարանեցաւ: Սովորականին պէս, անմիջապէս չպատասխանեց: Ես կը կրկնէի, թէ ինչո՞ւ կը վարանէր այսքան ցանկալի առաջարկի մը առջեւ:

— Սատանայ մըն էք, պատասխանեց: Երկրորդ անգամ պէտք չէր ձեզ ընդունիլ իբրեւ զինուորական կցորդ: Իրաւունք ունէր Իզզէթ փաշան, երբ կ'ըսէր ձեզի համար, թէ ամէն բան գիտէք, այո, ամէն բան կրնաք ընել, թերեւս ...

Ու սկսաւ լալ: Դուռը գոցեցի, որպէսզի դուրսէն ոչ ոք իմանայ անցուդարձը: Զգեցի որ լայ ու հանդստանայ: Իր հեծկլտուքներուն մէջ, երբեմն կը լսէի. «Ի՞նչպէս սպաննել այն մարդը զոր կը սիրէի» ...

Արցունքները դադրելէն վերջ, դարձեալ սկսաւ պատմել;

— ... Վտարեց սպասուհիս ալ, որ սէրս կը յայտնէր իրեն: Ըսաւ, որ ինք ամուսնացած է եւ խենթի պէս կը սիրէ իր կինը: Այս դէպքերուն վրայ, ես արդէն կորսնցուցած էի ամէն յոյս: Բայց, վրէժխնդիր եղայ եւ չարչարեցի զայն: Անգամ մը, հինգ տարիներ առաջ, երբ Վոսփորի եզերքը հանդիպեցայ անոր, յայտնեց ինծի իր զգացումը: Է՛, ուրեմն, ես ալ չկրցայ զսպել ինքզինքս եւ երեսին տուի արհամարհանքս: Այն ատենէն ի վեր, երբ զայն կը տեսնէի, կոնակ կը դարձնէի շարունակ: Բայց, երբ չարագործը հայրս սպաննեց, ատկէ վերջ բնաւ չուզեցի զայն տեսնել: Այս է ահաւասիկ պատմութիւնս: Հիմա ըսէք, թէ ակիզբէն մինչեւ վերջը իրաւունք չունէի՞:

— Երբեք կողմնակալ չեմ եղած, պատասխանեցի: Ուրեմն, որպէսզի ձեզ վստահեցնեմ թէ ձեր պատմածները անհիմն են, կը յայտնեմ որ Հաքքը չէ ամուսնացած: Ան նոյն իսկ մերժած է Րէճիպ փաշայի ընտանիքին հետ կապուիլ, հակառակ անոր որ շատ բան կը պարտի փաշային:

Այս խոստովանութեանս վրայ, բոլորովին գունատեցաւ: Ձեռքի պայուսակէն հանեց օ տը քօլօնի շիշ մը եւ սկսաւ շնչել զայն: Կը դողդղար:

— Չեմ դիմանար, ըսաւ յանկարծ Լէյլա յուզուած շեշտով: Եթէ ճիշդ են ձեր ըսածները — եւ ճիշդ պէտք է ըլլան, քանի որ պատւոյ խօսք կուտաք — չեմ գիտեր այլ եւս ինչ բանի հաւատալ եւ ինչի չհաւատալ: Հաքքըի ամուսնութեան լուրը տարածայնուեցաւ Րէճիպ փաշայի տունէն, փաշային մէկ մօտիկ ազգականէն, որուն անունը չեմ ուզեր յայտնել: Անիկա երդում պատառ ըլլալով յայտնեց ինծի այդ լուրը: Հիմա որ բացատրեցիք, կը հասկնամ թէ ինչո՞ւ համար ըսաւ այդ բանը:

— Է՛, ուրեմն, պատասխանեցի: Քանի որ ատիկա կը հասկնաք, պէտք է իմանաք նաեւ ուրիշ բաներ:

Այս ըսելով գրպանէս հանեցի իր հօր նամակը, եւ իրեն տուի զայն բաց վիճակի մէջ, այնպէս՝ ինչպէս առած էի:

— Կարդա՛ սիկա, ըսի:

Նամակը բանալով, եւ ճանչնալով իր հօր գիրը, առանց բառ մը կարդալու սուր ձայն մը հանեց եւ «մա՛յր» աղաղակելով նուաղած ինկաւ քանափէին վրայ:

Մայրը եւ կինս անմիջապէս օգնութեան հասան եւ օ տը քօլօնի մարձումով յաջողեցան ուշքի բերել զայն: Յետոյ մայրը ինծի հարցուց թէ ի՞նչ պատահած էր: Ցոյց տուի նամակը, որ գետին ինկած էր: Մինչ կը ծռէր առնելու համար, Լէյլա յափշտակեց նամակը, ըսելով որ տունը պիտի կարդայ իրեն: Միաժամանակ խնդրեց կնոջմէս որ դուրս տանի մայրը եւ մեզ մինակ ձգէ:

Երբ երկու կիները հեռացան, Լէյլա կարդաց նամակը եւ վերջացնելով ըսաւ.

— Ուրեմն հայրս, պաշտելի հայրս կ'ապրի դեռ ու կը խնամեն զայն: Իրա՛ւ է: Ասոնք իր գիրերն ու բառերն են: Կեղծ նամակ մը չէ ասիկա:

Ու սկսան յորդիլ իր աչքերէն ուրախութեան արցունքներ: Յետոյ շարունակեց.

— Կը տեսնէ՞ք, թէ ինչպէս դիմադրեցի յուզումիս: Հիմա սակայն պէտք է մայրիկս ալ պատրաստեմ: Ուրեմն Հաքքը պէյ ստած էր իր նամակին մէջ: Ուրեմն չարագործ չէ ան, ոչ ալ աւազակ մը: Ուրեմն մարգարիտներն ու յակինթը կարելի է գտնել: Ուրեմն ...

— Ա՛ո, պատասխանեցի:

— Ո՞ւր կը գտնուի հայրս:

— Չեմ գիտեր: Միայն գիտեմ, որ լաւ է եւ ժամանակ մը վերջ պիտի կրնայ դուրս ելլել: Մարգարիտներն ու յակինթը լաւ տեղ պահուած են: Շուտով պիտի ստանաք զանոնք, հոգ մի ընէք, այսպէս ըսին ինծի:

— Բայց կարելի չէ՞ որ հայրիկս տեսնենք անգամ մը, նոյն իսկ գաղտնի, վայրկեանի մը համար: Դուք որ ամէն բան կրնաք ընել, չը՞ պիտի կրնայիք հօրս հետ հանդիպում մը կազմակերպել:

— Պիտի ջանամ, պիտի հարցնեմ անոր, որ գիտէ պահուած տեղը: Բայց կը վախնամ որ անիկա թերեւս իր վերջին վայրկեանները ապրի ...

— Հաքքը պէ՞յը ...

— Այո, Հաքքը պէյը, ան որ կը մեռնի ձեր անունը իր շրթներուն վրայ եւ ձեր սէրը իր սրտին մէջ: Անիկա պահած է նաեւ գոհարեղէնները տուփի մը մէջ, որուն վրայ գրուած է. «Եթէ մեռնիմ, Խոմէր փաշայի դաւկին թող տրուի ասիկա»:

— Խորտակեցիք զիս ... Օ՛ ... չեմ կրնար այլ եւս դիմանալ ... Թիթեռնիկ մըն եմ, այո՛, տխմար, ապուշ, խենթ թիթեռնիկ մը ... Ես եմ չարագործը: Պիտի երթամ Հաքքը պէյին, իմ Հաքքըիս ոտքը իյնալու, յայտնելու թէ զայն սիրելէ երբեք չէ դադրած: Թող զիս առնէ իբրեւ իր կինը, ծառան կամ ստրուկը: Թող ընէ զիս ինչ որ կ'ուզէ:

— Ա՛, ո՛չ, այս բանը պէտք չէ որ ընես: Թերեւս կ'ապրի դեռ քանի մը օր, մինչդեռ այդ ընթացքը կրնայ մեռցնել զայն իր յուզումէն:

Ծռեցաւ, բռնեց երկու ձեռքերս եւ համբուրելով զանոնք ըսաւ.

— Դուք իմ փրկիչս էք, իմ հրեշտակս, մեր ամէնուն հրեշտակը: Ըսէք ինծի ի՞նչ կ'ուզէք որ ընեմ, ի՞նչպէս ցոյց տամ ձեզի երախտագիտութիւնս: «Եավո՞ւզ»ը կ'ուզէք: Ես եւ Հաքքը, երկուքս միս – մինակ կրնանք օդը հանել զայն: Կրնանք գլուխ հանել այդ գործը եւ ի հարկին սպաննուիլ, մեռնիլ, զիրար սիրելով:

Լռեցի: Աչքերուս մէջ կը նայէր: Պատասխանեցի թէ Հաքքըի եւ իր երջանկութենէն զատ ուրիշ բան չէի ուզեր: Երբեմն ալ աղօթք մը ընէին ինծի համար, որ իրենց եւ Թուրքերու բարեկամն էի ...

Քանի մը օր վերջ Հաքքըի եւ Լէյլայի ամուսնութիւնը կնքուեցաւ: Չկրցայ հարսնիքին ներկայ գտնուիլ, որովհետեւ նոյն օրը կը մեկնէի Պոլսէն:

Պատերազմ յայտարարած էինք Թուրքիոյ դէմ:

(Վերջ)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

200.000, բովանդակ Թուրքիոյ մէջ ։ Ո՞ւր գացին, ի՞նչ եղան պակսած մէկ ու կէս միլիոն Հայերը։

Դժուար է այս հարցին պատասխանել մէկ բառով, բայց դիւրին է ատոր հետքը գտնելը։ Ընդհանուր պատերազմը ծագելէ վերջ, Թուրքերը տարբերեցին թէ լուրջ գործեր ունին կատարելիք։ Կառավարութիւնը, խորամանկութեամբ, կովկասեան ճակատ ղրկեց հայկական զօրագունդեր, որոնք պէտք էին կռուիլ իրենց ռուսահայ եղբայրներուն դէմ, կովկասեան ճակատը պաշտպանելու համար եւ այդպիսով ալ աւերակի վերածել պիտի տային հայաբնակ գիւղերն ու քաղաքները։

Թէ Թուրքիոյ ղեկավարները չխաբեցան իրենց հաշուին մէջ, այդ կը հաստատէ 1915ին Էնվէր փաշայի կողմէ պաշտօնապէս ուղղուած գովասանքները հայ զինուորներուն, անոնց կովկասեան ճակատի վրայ գործօն քաջագործութեանց համար։

Սակայն, միեւնոյն թուականին, 1915ին, նոյն Էնվէր փաշայի եւ ամբողջ կառավարութեան հրամանաւ, հայաբնակ քաղաքներու եւ գիւղերու բնակչութիւնը բռնի աքսորուեցաւ, ներկայ պետութեան սահմաններէն խէ անդին։

Եւ այս բռնի տեղահանութիւնը այնպիսի ձեւով մը գործադրուեցաւ, որ 1915էն մինչեւ 1918 աւելի քան 1 միլիոն Հայեր, այր, կին թէ երեխայ, կորսուեցան աքսորի ճամբուն վրայ։

Պատմութեան էջը դարձնենք քիչ մը ետ։

Համաշխարհային պատերազմի ժամանակ Թուրք բանակին մէջ առնուած եւ Էնվէր փաշայի կողմէ պաշտօնապէս գովաբանուած այդ հայ զինուորները 1914ին շատ քիչ պատճառներ ունէին Թուրք բանակին ծառայելու։ Պատերազմէն շատ առաջ մնայուն ծրագրի մը մաս կը կազմէր Հայերու ջարդը։ 1909ին Ատանա նահանգին մէջ աւելի քան 30.000 Հայեր ջարդուեցան, Թուրք կառավարութեան դրդումով եւ ղեկավարութեամբ։ Դարձեալ պատերազմէն առաջ էր նաեւ Ուրֆայի դէպքը, երբ վերոյիշեալ քաղաքի եկեղեցիին մէջ հաւաքելով բոլոր Հայութիւնը, մօտ 1000 հոգի, ծուխով խեղդեցին տեղն ու տեղը։ Անոնցմէ շատ հոն էին Հայերու դրացի Քիւրտերը, պատերազմէ առաջ — ւան բոլոր Թուրք կառավարութիւններու մնայուն գործիքը Հայերը բնաջնջ ընել տալու համար։ Կառավարութիւնը Հայերու զէնքերը հաւաքելէ վերջ, Հայոց կեանքն ու ինչքերը ազատ աւարի նիւթ կը դարձնէր Քիւրտերուն ձեռքը։

Ո՞վքեր էին այս Հայերը, որոնց հետ այս կերպ կարելի էր վարուիլ։ Քանի որ սկսանք վճարել դիզուած պարտքերնիս, վճարենք մեր կարողութեան համեմատ։

Հայոց հողամասերը կը տարածուին Թուրքիոյ արեւելեան կողմի մէկ անկիւնը, եւ ասոր շարունակութիւնը ներկայ սովետ տիրապետութեան տակ ինկող կովկասեան Հայաստանը, ուր կ'ապրէին եւ կ'ապրին Հայեր աւելի քան երկու հազար տարիէ ի վեր։ Արեւելքէն եկող այս հնդեւրոպական ցեղը կը խառնուի ներկայ հողամասերուն վրայ նախապէս բնակող Խալդեան մնացորդներուն հետ։ Հայերուն հաստատուելէն անմիջապէս վերջ, կը կոխէ անհանգիստ կացութիւն մը, որ կը շարունակուի մինչեւ օրերս։ Ան — դադար կենալ եւ մահու կռիւ կը մղեն Թիւով իրենցմէ աւելի գերազանց հակառակորդներու դէմ։

Հայերը, ծովէն 1700 մեթր բարձր եւ ներկայիս Թուրքիոյ մաս կազմող գմայլելի Վանայ լճին շուրջ հիմնեցին ամենահին քրիստոնեայ քաղաքակրթութիւններէն մէկը, եւ այս քաղաքակրթութեան պահպանման համար է որ կը կռուին մօտ երկու հազար տարիէ ի վեր։

Քրիստոսէ առաջ արդէն ունէին զօրաւոր երկիր մը, օրինակ Տրդատ (!) Թագաւորի օրով Սուրիան ալ գրաւեցին եւ Պարթեւները պարտութեան մատնեցին, ինչպէս նաեւ Լուկուլլոս Հռոմայեցի զօրավարը իր բանակով Տիգրանակերտի առջեւ։

Քրիստոնէութիւնը սկսելէն ի վեր խաչը վար չդրին։ Մահմետական արշաւանքէն առաջ պարսիկ Թագաւորներու դէմ կռուով պաշտպանեցին խաչը։ Քրիստոսէ վերջ 451ին Աւարայրի մօտ կատարուած պատերազմին Պարսիկներուն դէմ, Վարդան զօրավար իր հետեւորդներով մարտիրոսացաւ դարձեալ ի սէր քրիստոնէութեան։

Պարսիկներէն վերջ եկան Մահմետականներու դէմ մղուած անծայր պատերազմները։ Եւրոպացի քրիստոնեայ պետութիւնները նկատի առին լեռներու մէջ, քաղաքակիրթ աշխարհէն բոլորովին անջատուած, շարունակական կռուի մէջ եղող Հայութեան գոյութիւնը, բայց չկրցան, չուզեցին օգնութեան հասնիլ անոնց։

Միայն Ֆրանսացիները առանց բանակի Թագաւոր մը ղրկեցին Հայերուն։ Ֆրանսական ծագումով այս Թագաւորը, Լեւոն Ե. կորսնցուց իր Թագաւորութիւնը եւ երկիրը, մահմետականներու արշաւին ժամանակ, 1375ին։

Անկէ ի վեր Հայոց ինչքերը, հայ կինը Թուրքին ու Քիւրտին սեփականութիւնն են դարձած կարծես։

Եւ ահա, հակառակ այս բոլորին, 1914ին Հայերը անխտիր զինուորագրուեցան Թուրք բանակին մէջ եւ մշտնջենական թշնամիին դրօշին տակ կռուեցան կիսալուսնի եւ հայրենիքի պաշտպանութեան համար։

Ասո՞նք են ուրեմն Հայերը։

Ո՛չ, ասոնք միայն չոր նիւթեր են պատմութեան համար, իսկ բուն Հայերը ուրիշ են։

Այն Հայերը, որոնք 1915ին իբր քաջ զինուորներ պաշտօնապէս գովասանքներ ստացան եւ ապա սատանայական միջոցներով բնաջնջման ենթարկուեցան, անոնք ուրիշ էին։

Շարունակական հալածանքներն ու ջարդերը, կողոպուտն ու ինքնապաշտպանութեան կռիւները, թրծեցին ու մարզեցին բուն հայ ժողովուրդը, որ անշշուկ ու աննկատելի կերպով նստաւ մահմետականներէ լքուած գրասեղաններու առջեւ, լեցուց Թափուր մնացած առեւտրական հրապարակը, մէկ խօսքով տնտեսական ճակատի վրայ կարեւոր դիրքերու համար, եւ այս հանդարտ գործիքներով այլ եւս գտած էր իր ուղին։

Թուրքերը երկար ժամանակ չկրցան անդրադառնալ թէ դարերէ ի վեր տեւող երկու ցեղերու կռիւը պատերազմի դաշտէն փոխադրուած էր գրասեղաններու շուրջ։

Հոս այլ եւս անզօր էր սուրն ու վայրի Քիւրտին անխղճութիւնը. հոս ուրիշ զէնք էր հարկաւոր եւ այդ զէնքը լաւ կը ճանչնային հալածուած Հայերը։

Հազարաւոր տարիներու հալածանքը այլ եւս կարելի չէր տանիլ, — երբ շարունակ օտարներ կը մտնէին Հայոց գիւղէն ներս, եւ զատելով ամենագեղեցիկ կիներն ու մանկամարդ աղջիկները կը տանէին իրենց հետ, կողոպտելով եւ աւերելով նաեւ ամբողջ գիւղը, ու երբ պատահմամբ անոնց ծնողքը ողջ մնար, ամէն ինչ դարձեալ ծայրէն կը սկսէր, — այսինքն հայ գիւղացին ինքզինքը եթէ հաւաքէր, նոր կին եւ զաւակ ունենար, դարձեալ գիւղէն ներս կը խուժէին առեւանգող եւ թալանող Թուրքն ու Քիւրտը։

Ուրեմն շատ բնական է որ Հայերը ձանձրանային այս անօրինակ հալածանքներէն ու կողոպուտներէն։ Բայց ո՞ւր երթային։

Եւ ահա քաղաք իջան եւ հոն բնակող Հայերու պէս իրենք ալ նստան գրասեղաններու առջեւ։

Վաճառական, տնտեսական եւ մտաւորական ասպարէզները գրաւուած էին Հայերով։ Ահա այս Հայերէն էր որ Թուրք կառավարութիւնը նախապէս երիտասարդութիւնը զինուորագրեց եւ ապա մնացեալը բռնի աքսորի ղրկելով անապատներու մէջ ոչնչացուց։

Մարդկային պատմութիւն ... Մարդկային ճակատագիր ...

Իսկ այժմ, վերածնունդի շրջան է Թուրքիոյ մէջ։ Թուրքերն են նստած գրասեղաններու առջեւ եւ իրենց ձեռքն է երկրին տնտեսական ղեկը։ Պիտի յաջողի՞ն։ Այս հարցին պատասխանը պիտի տայ ապագան»։

ՕՐՏՈՒՊԱՏԻ ԱՌԱՋԻՆ ԴԷՄՔԸ

(խորհրդային բարքերէն)

— · —

ՆԱԽԵՐԳԱՆՔ

Սարգիսով.— Լաւ է ըլլալ Օրտուպատի առաջին դէմքը, լաւ է ըլլալ շրջանի առաջին քարտուղարը։ Ոչ ոք չի կրնար ընդդիմանալ ինծի։ Օրտուպատի մէջ ինձմէ կը վախնան, շրջանային կեդրոն Նախիջեւանի մէջ ինծի կը վստահին, իսկ Բագուն գլխս չի տեսներ, հեռու է։ Օրինակի համար, ներկայիս ես սիրահարած եմ։ Անկասկած, յաջողութիւնը ապահովուած է, որովհետեւ Օրտուպատի եւ շրջանի ամէն կին իրեն պատիւ պէտք է համարի իմ ընտրեալս ըլլալու։

Ա. ԱՐԱՐ

Սարգիսով.— Դուք իմ շրջանի ամենէն սքանչելի կինն էք, թոյլ տուէք ծաղկեփունջ մը առաջարկել։

Գալիցկայա.— Ջուր ջանքեր։

Ս.— Ի՞նչու. հիանալի ծաղկեփունջ, ձրի է առնուած կոլխոզի ծաղկանոցէն։ Ինքս ալ ... ճշդապահ տղամարդ մըն եմ։ Սիրեցէք զիս։

Գ.— Մասնաւոր փափաք չունիմ։

Ս.— Քաշուելու բան մը չկայ. խօսէք ինծի հետ ինչպէս սովորական մարդու մը հետ։ Ձեր ամուսինը՝ Ալի Զատէն իմ փոխանորդն է եւ շրջանի երկրորդ քարտուղարը, իսկ ես առաջին քարտուղարն եմ։ Ի՞նչ շահ սիրել երկրորդ քարտուղարը, երբ առաջին քարտուղարը ձեր ոտքերն է ինկած։

Գ.— Ձեր խօսքերը գլխս կը դարձնեն։

Ս.— Իսկ ես խելացի կը կարծէի ձեզ։ Շրջանի մսուրները կը վարէք եւ ձեր շահը չէք ըմբռներ։ Պատիւ ըրէք, սիրեցէք զիս։

Գ.— Հեռացէ՛ք։

Ս.— Ուրեմն կը մերժէք, չէ՞ք հաւնիր ինծի։ Սլուր նայեցէք, Ազրբէջանի հանրապետութեան Օրտուպատի շրջանի առաջին քարտուղարին չի հաւնիր եղեր։ Շրջանային ղեկավարութեան չէ՞ք հաւնիր. դեռ կը տեսնուինք ...

Բ. ԱՐԱՐ

Սարգիսով.— Ի՞նչպէս է անունը.. մոռցեր եմ ... կարծեմ Գալիցկայա, շրջանի մսուրներուն վարիչն է։

Սարգիսովի գործակիցները (խմբովին).— Ընկ. Սարգիսով, շատ լաւ կ'աշխատի եւ ձեր շրջանի պատիւը կը պաշտպանէ։

Ս.— Սակայն, գուցէ դէ՞շ կ'աշխատի։

Գործակիցները.— Ինչպէս որ հաճելի է ձեզի։

Ս.— Իսկոյն պաշտօնանկ ընել։

Գործակիցները.— Կ'աշխատինք, կը հեռացնենք, վստահ եղէք։

Ս.— Անիկա պէտք է պատժուի. Սարգիսովը կ'ուզէր զինքը հովանաւորել, իսկ ան չուզեց։

Գործակիցները.— Ի՞նչ անխոհեմութիւն։

Գ. ԱՐԱՐ

Սարգիսով.— Լաւ գիտցիր, Ալի Զատէ, որ երկուքս նոյն շրջանին մէջ չենք կրնար աշխատիլ։ Կա՛մ դուն եւ կամ ես։

Ալի Զատէ.— Մի՞թէ ես դէշ կ'աշխատիմ։

Ս.— Այդ կարեւոր չէ։ Գլխաւորն այն է, որ չեմ ուզեր քեզի հետ աշխատիլ։ Հասկցիր՝ Սարգիսովը կը սիրէ Ալի Զատէի կինը, իսկ ան չի սիրեր։ Ան կը սիրէ քեզ, իսկ ես ալ քեզ չեմ սիրեր։ Կը խնդրեմ հեռանալ։

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Ալի Զատէն կնոջ հետ կը հեռանայ Օրտուպատէն։

Սարգիսով (Ինքն իր վրայ հիանալով).— Զըսի՞ թէ այդ կինը տարօրինակ մէկն է եւ իր երջանկութիւնը չի հասկնար ...

(«ՊՐԱՒԴԱ», 3 փետր. 1936)

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

— o —

Տիգրանակերտի եւ Շրջանի Հայր. Միութեան ներկայացում - պարահանդէսը տեղի ունեցաւ շաբաթ երեկոյ Ռընարի կոկիկ սրահին մէջ։ Պ. Գահվէճեան երեկոյթը բանալով շեշտեց հայրենակցական միութիւններու անհրաժեշտութիւնը այս օտար հողերու վրայ։

Արփորվիլի օփերէթային խումբը ղեկավարութեամբ ծանօթ դերասան Ուզունեանի յաջողապէս ներկայացուց «Անմեղ զոհը» բարոյալից տրամը եւ «Պաղտիկի նշանտուքը», որ ներկաները մէկ ժամ անդադար խնդացուց։ (Կ'իմանամ թէ դերասան Ուզունեան իր խումբով ապրիլ 26ին կիրակի Սէվրանի մէջ պիտի ներկայացնէ այս երկու կտորները)։

Օրիորդներ Արուսեան եւ Փոլատեան յաջողութեամբ երգեցին «Սարերի հովին մեռնիմ» եւ «Հայրենի գարունը»։ Նմանապէս տիկին մը շատ զգայուն կերպով երգեց «Աղջի անաստուած»ը։ Ներկաներու խնդրանքին վրայ, երգեց «Հայաստան»ը։

Կէս գիշերէն յետոյ սկսան հայկական եւ եւրոպական պարերը։ Միջանկեալ «Եփրատ» նուագախումբը կը հնչեցնէր ազգային եւ յեղափոխական երգեր։ Ներկաները հայրենակցական լաւ գիշեր մը անցուցին։ Առաւօտեան հանդիսականները բոլորը մէկ «Մենք անկեղծ զինուոր ենք» երգելով հեռացան սրահէն։

Զմռոնեամ որ Ֆ. Վերֆէլի «Մուսա լերան» հատորին թարգմանութիւնը վիճակահանութեան դրուելով կոկիկ գումար մը գոյացաւ։

Թ. Նալպանտեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՔԱՂԱՄԱԹԱՅԻ ԴՊՐՈՑԻՆ ՀԱՄԱՐ

— . —

Պ. Լեւոն Զօրմիսեանի զաւկին՝ Զաւէնի մահուան առթիւ, Պ. Զօրմիսեանի փարիզաբնակ աշակերտները փոխան ծաղկեպսակի 200 ֆրանք կը նուիրեն Քալամաթայի դպրոցին, չորս աղքատիկ սաներ որդեգրելով փոքրիկ Զաւէնի յիշատակին։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՏԷՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ

— o —

Աթէնքի Նոր Օրը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (1 ապրիլ).

— «Եւրոպայի մէջ հոծ գաղութներ ունինք այսօր։ Ֆրանսա՝ 70—80 հազար, Ռումանիա, Պուլկարիա եւ Յունաստան՝ մօտաւորապէս նոյնքան, Թուրքիա 150 հազար (ճիշդ թիւը չունինք)։ Չենք խօսիր Իտալիոյ, Գերմանիոյ, Պելճիքայի եւ ուրիշ երկիրներու փոքրաթիւ գաղութներու մասին, որոնք աննշան դեր կրնան կատարել մեր կեանքին մէջ։

Վերոյիշեալ երկիրները քաղաքական տարբեր ուղղութիւններ ունին եւ մրցակից են իրարու։ Օրինակ՝ Պուլկարիա լաւ չէ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ հետ։ Նոյնը՝ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Յունաստանի համար։ Ընդհանուր պատերազմի մը պարագային, ենթադրենք թէ Յունաստան եւ Պուլկարիա իրարու դէմ ելլեն։ Ի՞նչ պիտի ըլլայ պուլկարահայ եւ յունահայ գաղութներուն վիճակը։ Բնականաբար, զինուորական տարիք ունեցողները պիտի զինուորագրուին, հպատակ ըլլան կամ ոչ։

Այսպէսով, անհաւանական չէ որ հելլէն եւ պուլկար ճակատներուն վրայ քշուին նաեւ Հայեր, որոնք ստիպուած պիտի ըլլան կրակելու իրարու վրայ։

Մտածա՞ծ ենք այս հաւանականութեան մասին։ Ոչ։ Որովհետեւ պատերազմի վտանգը զգալի չէր երէկ, բայց հիմակ, հրաբուխը սկսած է ծուխ ու մուխ արձակել եւ ներելի չէ մեր անփութութիւնը վաղուան հանդէպ։ Գաղթահայութիւնը պէտք է ունենայ իր ուղղութիւնը, իր ղեկավարութիւնը, այսինքն մարմին մը՝ որուն ենթարկուին գաղութները եւ հրահանգներ ստանան անկէ։ Մարմին մը՝ որ ճանչցուի գաղթահայութեան իբր օրինաւոր ներկայացուցիչը, որ լիազօրութիւն ունենայ ի պահանջել հարկին, դիմումներ ընելու հոս ու հոն, հայութեան շահերը պաշտպանելու համար։

Պիտի ըսուի թէ տարիներէ ի վեր կը դրուի կեդրոնական մարմնի մը կազմութեան մասին։ Այո, մենք ալ շատ գրեցինք։ Տարիներ առաջ պայմանները տարբեր էին սակայն, այսօրուան հոգերը չկային։ Հիմա, ինչպէս բոլոր ժողովուրդները, մենք ալ սպառնալիքի տակ կը գտնուինք։ Վտանգը մեր դուռներուն առջեւ կեցած է։ Վաղը, առանց հարցնելու մեզի, կը քշեն կը տանին մեզ պատերազմի ճակատները, սպանդանոց առաջնորդուող գառնուկներու պէս։

Յանուն ինչի՞, ո՞ր նպատակին համար, որո՞ւն ծառայելու համար։ Եթէ քաղաքացի ըլլայինք հոս Պուլկարիա, Ռումանիա, Ֆրանսա եւ ամէն տեղ, պէտք չէր ըլլար այսքան մտահոգուելու։ Ուզելով կամ ոչ, պիտի կատարէինք մեր քաղաքացիական պարտականութիւնը։ Քանի որ քաղաքացի չենք, ստիպուած ենք մտածելու մեր վաղուան մասին, մեր հետեւելիք ուղղութեան եւ ճամբու մասին, որպէսզի կարելի եղածին չափ քիչ վնասով դուրս գանք տագնապէն։

Ասիկա կարելի է միայն կազմակերպուելով, մէկ ղեկավարութիւն ունենալով եւ գաղութէ գաղութ սերտ ու եղբայրական կապ պահելով։

Այլապէս, իւրաքանչիւր գաղութ հարկադրուած պիտի ըլլայ իր գլխուն ճարը նայելու եւ իր բախտը կապելու այն երկրին, ուր կ'ապրի։

Ասիկա ծանր հետեւանքներ կրնայ ունենալ բոլոր գաղութներուն համար։ Ժամանակ է որ մտածենք վաղուան անակնկալներուն մասին, մեր ապահովութեան եւ անդորրութեան մասին, եթէ չենք ուզեր տրորուիլ, հոսանքէն քշուիլ եւ ըլլալ այն՝ ինչ որ կ'ուզեն ուրիշներ։ Ու որպէսզի մենք ըլլանք մեր ուզածը, պէտք է կազմակերպուինք իբր ժողովուրդ, ունենալով մէկ ղեկավարութիւն եւ մէկ ներկայացուցչութիւն գոնէ արտաքին աշխարհին առջեւ։

Արդեօք կանո՞ւխ է այս մասին մտածելու։ Կը կարծենք թէ ուշացած ենք։ Փութանք գլուխ մը տալու այս անտէր ժողովուրդին»։

ՍՏԱՑԱՆՔ

« ՀԱՅ – ԲՈՅԺ », ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան, Բ. տարի, Թիւ 19 (Ապրիլ), հետեւեալ բովանդակութեամբ.

— Ի՞նչ հիւանդութիւններէ կը մեռնին ծերերը (Տոքթ. Արշակ Անդրէասեան),— Շաքարախտաւորներուն օգտակար (Տոքթ. Գրդոյեան),— Կեղծմաշկի մասին (Տոքթ. Վանուշ Յովսէփեան),— Լեղուցքի քար ունեցողներուն (Տոքթ. Գ. Սերոբեան),— Մածուն կերէք (Տոքթ. Շ. Այվազեան). — Միսը եւ իր յատկութիւնները (Փրոֆ. Ա. Պէրպէրեան),— Ակռաներու մաքրութիւնը (Ատամնաբոյժ Ս. Ոսկեան),— Հարցարան։

Տարեկան բաժնեգինը՝ 20 ֆրանք Ֆրանսայի համար, 25 ֆր. արտասահմանի համար։

Դիմել Dr. Ch. Aïvazian, 17, Rue Damesme, PARIS (13)։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

Բացատրութիւնները յարգելով, փաստը այն էր, որ հայկական կանոնաւոր բանակը հիւանդ էր։ Նկատի առնելով այս պարագաները, հակառակ իրենց կարգ մը բացասական կողմերուն, կամաւորական խումբերը հայկական կառավարութեան համար առողջ մարմիններ էին։

6.— ՆՈՐ ԿՌԻՒՆԵՐ ԳԱՐՆԱՆ ՀԵՏ

Գարուն էր։

Արարատեան դաշտը զարդարուած էր գեղեցիկ կանաչութիւնով մը։ Արարատը վեր քաշեց ձիւնի հաստ խաւը եւ լերկ ապառաժ խորխորատները եւ անոնց շուրջ պար եկող բլուրները ամենէն կերպով դուրս ցցուեցան։

Գարնան վերադարձումին հետ մեր մէջ արթնցաւ նոր կռիւներու ախորժակը։

Մեր Դ. կիսաբաժնի (բրիգատայի) Դրդ գունդը որ կը գտնուէր Կարսի ճակատը, փոխադրուեցաւ Ղամարլուի շրջանը եւ այդ առիթով հրամանատարը՝ Զօր. Սեպուհ, իր սպայակոյտով հաստատուեցաւ Իգտիր։ Պահակներու նոր դասաւորում եղաւ։

Գ. վաշտը, որուն հրամանատար նշանակուած էի, ղրկուեցաւ Գարագոյունլը գիւղը։ Դէպի ձախ Թաշպուրուն, հայկական գիւղին մէջ կար Փիլոսի կամաւորական վաշտը։

Գարնան երեք ամիսները շարունակ կռիւներով անցան։ Այդ կռիւները ընդհանրապէս կեդրոնացած էին Թաշպուրուն գիւղին վրայ։ Օրկովի եւ Ղարաղալայի ուղղութեամբ թշնամին իր թափը կորսնցուցած՝ խոր լռութիւն կը պահէր։

Թաշպուրուն գիւղը Սուրմալուի դաշտին միակ հայ գիւղն է որ աւելի Արարատի ստորոտը կծկուած է եւ հայկական շրջանէն մեկուսացած, կարգ մը թաթար եւ շատ մը քրտական գիւղերու չար դրացնութիւնը կը վայելէր։

Քրտական գիւղերը կը գտնուէին լերան ծերպերուն, խոռոչներուն եւ անձաւներուն մէջ։ Արարատի այս մասը այնքան բարդ զիկզակներով, բարձունքներով, հսկայական խորխորատներով կազմուած է, որ մինչեւ իր տեղը չերթաս, չես կրնար հաւատալ թէ լեռը իրօք այդպիսի խորխորատներ ու վիհեր ունի։ Շարք շարք ապառաժ լեռներ, ձորեր, ընդարձակ տափարակներ, որոնք իրար միանալով, կազմած են լերան հիւսիսի հսկայական սարալանջը։ Քրտական շատ մը գիւղեր կան այդ լանջերուն վրայ։ Գիւղ չես կրնար տեսնել, երբեմն միայն մուխի բարակ քուլաներ վեր կը բարձրանան, երբեմն միայն շուներու խուլ հաչոցը կը լսուի այդ անդունդներուն մէջէն, ու ահա լերան մէկ լանջին վրայ ոչխարներու հօտ մը վար կը սահի սեփ սեւ ամպի նման Թաշպուրունի ուղղութեամբ։ Քրտական գիւղերը այսպէս կ'երկարին մեծ Արարատի հիւսիսի լանջերէն եւ Փոքր Մասիսի քրտական գիւղերուն կը միանան։ Գրեթէ ամէն ուղղութեամբ կը դրկեն լեռը, անոր մէջէն վար, անկէ վեր լեռը բնակչութիւն չի հանդուրժեր, իբր կուսութիւնը կը պահէ մշտնջենական ձիւնի խաւի մը տակ։

Քրտական Ճէլալի, Ջիլանի, Հասանանցի եւն. ցեղերը բունած են այս անմատչելի շրջանները։ Խաշնարած, աւազակ եւ երբեմն թափառական այս ցեղերը լաւ կռուողներ են, լաւ նշանառու, անվախ, յանդուգն։

Այս անգամ մենք կը գտնուէինք այդպիսի թշնամիի մը առջեւ, դաշտի մեղկացած Մաշադին - Թաթարը, Հայկական Պարի երկչոտ Քիւրտը չկար։ Մեր նոր թշնամին, կատակ չէր սիրեր, գնդակը պարապին չէր երթար։ Արարատներու գրեթէ անկախ այս բնակիչներու պահանջը ի՞նչ էր, չէինք գիտեր. քաղաքական ի՞նչ դատ ունէին, այդ ալ չէինք գիտեր։ Եթէ թալանի ախորժակէն դրդուած էին, կը սխալէին, որովհետեւ մեր գիւղերուն մէջ ամայութիւնը եւ չքաւորութիւնը կը թագաւորէր։ Ի՞նչ շարժառիթ կար որ այդ լեռնաբնակները մեր զօրամասը անհանգիստ կ'ընէին։ Մենք զանոնք հպատակեցնելու եւ մեզ ենթարկելու միջոցն ալ չունէինք։ Ռուսական հսկայ բանակները այդ միտքը չէին ունեցած, ուր մնաց մենք։ Մեր սեւ ճակատագիրն էր, ուրիշ ոչինչ։

Յամենայն դէպս, մենք ընդունեցինք անոնց կռիւը եւ փոխադարձեցինք։

Մարտի գիշեր մը կռիւը սկսած էր Թաշպուրունի ուղղութեամբ, մեր երկու գնդացիրները առանց ընդհատելու կը գործէին։ Կռիւը տաքցած էր, խմբապետ Փիլոսը իր բուռ մը քաջերով կը դիմադրէր։ Իմ վաշտս Գարագոյունլուի դիրքերը չէր կրնար ձգել, մանաւանդ՝ հրամանատար Սեպուհ խստիւ կը հրահանգէր.— Լաւ բռնել Իգտիրի եւ Մարգարա գիւղի խճուղին որպէսզի թշնամին չկարենայ այդ ուղղութեամբ յառաջանալ եւ Իգտիրը կղզիացնել, անոր հաղորդակցութիւնը կտրելով Երեւանէն։ Երբեմն հրացանաձգութեան ձայները կ'ընդհատուէին, մենք կը կարծէինք թէ կամ Քիւրտերը տեղի տուած են կամ Փիլոս գիւղը լքած է։ Նորէն կը սկսէր կռիւը աւելի տաք, աւելի աղմկալի։ Քիւրտերու հարայ հրոցը մեզի կը հասնէր։ Իմ զինուորներէն երկու հոգի, քրտերէն լաւ գիտցողներ, խոր առուներու մէջէն դէպի Թաշպուրուն ղրկեցի։ Զինուորները ետ դարձան եւ տեղեկացուցին թէ՝ Քիւրտերը արդէն գիւղ մտած են, կռիւը գիւղին մէջ տեղի կ'ունենայ։ Փիլոս կը դիմադրէր եւ օգնական ուժ կը պահանջէր։ Փիլոսին հրաման տրուեցաւ քաշուիլ Թօխան - Շալու գիւղը։ Ան կատարեց այս հրամանը գիշերուան մթութենէն օգտուելով, այս հրամանին նպատակն էր դաւադիր թշնամին Թաշպուրունի քարքարոտ դիրքերէն բաց դաշտը հանել եւ լաւ դաս մը տալ։ Իսկապէս ճիշդ էր, Քիւրտը բաց դաշտին մէջ շատ կը խեղճանայ, արդահատելի կը դառնայ, օրը ցերեկով, գնդացիրի կրակին տակ։

Էջմիածինէն նոր գումարտակ մը հասած էր Մարգարա, ասկից վաշտ մը օթօներով Գարագոյունլու եկաւ՝ մեր դիրքերը զօրացնելու համար։ Վաշտի հրամանատարը, ռուսահայ սպայ մը, հայերէն խօսել հազիւ գիտէր, կերպ մը հասկցուցինք եւ մեր ճակատը բաժնեցինք։ Դիրքի բաժանման ատեն մեր մէջ սուր վէճ մը ծագեցաւ։ Մեր դիրքերը կը սկսէին Մարգարայի ճանապարհէն մինչեւ Տէլլէ-Թաշի ուղղութեամբ յառաջացող Արարատի բլուրները — մօտ 7 — 10 վերստ ճակատ մը։

(14)

(Շար.)

Ա. Դ. Խորհուրդին կողմէ նշանակուած ուրիշ օրկանի մը անդամներու 2/3ին մեծամասնութեամբ:

11.— Եւրոպական շրջանակի մէջ կնքուած բոլոր դաշնագիրները, ինչպէս եւ անոնք որ կրնան կնքուիլ ապագային, պէտք է ենթարկուին Եւրոպ. Ցանձնաժողովին որ ձայներու 2/3 մեծամասնութեամբ պիտի վճռէ թէ կը համապատասխանե՞ն եւրոպական դաշինքին կամ շրջանային դաշինքներուն: Այս յանձնառութիւնը կը վերաբերի թէ քաղաքական եւ թէ տնտեսական համաձայնութեանց:

12.— Անհրաժեշտ է, խաղաղութեան հաստատման քաղաքական մասը կարգադրելէ յետոյ, կազմակերպել ժողովուրդներու տնտեսական գործակցութիւնը, որուն հիմն է փոխանակութեանց բանաւոր կազմակերպումը:

13.— Այդ հարցին առաջին լուծումը պիտի կազմէ շուկաներու ընդարձակումը, հիմնուած՝ նախապատուութեան սկզբունքին վրայ եւ գործադրելի միջեւրոպական փոխանակութեանց համար: Տնտեսական մասնաւոր յարաբերութիւնները կրնան մինչեւ իսկ յանգիլ մաքսային մասնակի կամ ամբողջական միութեան, զգալապէս բարւոքելով կարգ մը եւրոպական շրջաններու տնտեսական պայմանները:

Ծրագիրը ուրիշ տնտեսական եւ ելմտական առաջարկներ ալ ներկայացնելէ յետոյ, անհրաժեշտ կը գտնէ վերաքննել կարգ մը գաղթավայրերու կարգուսարքը, ոչ թէ քաղաքական վեհապետութեան տեսակէտով, այլ տնտեսական իրաւունքներու հաւասարութեան եւ եւրոպական պետութեանց վարկի դործակցութեան տեսակէտով: Նպատակը՝ շտեմարաններ ճարել հում նիւթերու համար եւ շահաստաններ՝ եւրոպական արտադրութեանց յաւելեալ մասին համար:

Եզրակացնելով, Ֆրանսական կառավարութիւնը կը յիշեցնէ թէ այս ամբողջ ծրագիրը պէտք է գործադրուի Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեամբ, ի հարկին անհրաժեշտ պատշաճեցումները կատարելով ծրագրին եւ Ա. Դ. ուխտին միջեւ, որպէսզի հակասութիւններ չծագին: Եթէ որ եւ է պետութիւն չյարի այս ծրագրին, ատիկա պատճառ չպիտի ըլլայ որ միւսները չգործադրեն զայն:

*** Գերմանական մամուլը ուժգնօրէն կը քննադատէ թէ այս ծրագիրը եւ թէ յուշագիրը, հինցած – մաշած բանաձեւեր կոչելով բոլորը: Կարեւոր թերթ մը Ֆրանսական ծրագիրը կը նմանցնէ երկնասլաց շէնքի մը, որ կը ծառայէ ոչ թէ օգտակար նպատակի մը, այլ քարոզութեան եւ տարփողանքի:

Մուսոլինի ալ իր կարգին
"Եթովպիա պէտք է ճզմուի"

Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը նիստ գումարեց չորեքշաբթի օր: Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, Մուսոլինի ազդարարեց.

— «Իտալական գաղթավայրերու ապահովութիւնը ձեռք պիտի բերուի Եթովպիոյ զինուորական կազմակերպութեանց ամբողջական բնաջնջումով եւ այդ բնաջնջումը այլեւս չի կրնար ուշանալ»:

Այս յայտարարութիւնը պատասխան մը կը համարուի 13երու յանձնախումբին ժողովին, որ տեղի կ՚ունենար միեւնոյն օրը: Ուրեմն Մուսոլինի չպիտի ընդունի որ եւ է հաշտութիւն, մինչեւ որ Նէկիւսը իր բանակը զինաթափ չընէ եւ հաշտութիւն չխնդրէ: Իտալական բանակը արդէն ձեռնարկած է նոր յառաջխաղացութեան մը, դէպի Տէսիէ, որ ռմբակոծուեցաւ առջի օր, օդանաւերով:

Իր ճառին մէջ, Մուսոլինի ջերմապէս փառաբանեց բանակին քաջութիւնը եւ ժողովուրդին բոլոր դասակարգերուն յամառութիւնն ու կարգապահութիւնը, «որ կը յիշեցնեն Հռոմի առաքինութիւնները»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԱՆՉՈՒՐԻՈՅ միջեւ կնքուած դաշնագիրը, որ հրատարակուեցաւ առջի օր, շատ աւելի կարեւոր տրամադրութիւններ կը պարունակէ քան կ՚ենթադրուէր: Մոսկուա կը խոստանայ խորհրդակցիլ եւ պաշտպանողական միջոցներ ձեռք առնել, ինչպէս եւ զինուորական անսահման աջակցութիւն ընծայել, «եթէ յարձակման վտանգ պատահի»:

ԵԷՄԷՆԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ հաւանութիւն յայտնեց միանալու Իրաքի եւ Արաբիոյ միջեւ կնքուած զինակցութեան: Վարչապետը Պաղտատ գնաց, կարեւոր պատուիրակութեան մը հետ, ստորագրելու համար դաշնագիրը: Ասով աստիճանաբար կ՚իրականանայ գնդ. Լօրընսի երազը,— Արաբական միութիւն:

12 ՏԱՐԵԿԱՆ ԳԻՏՆԱԿԱՆ ՄԸ, Պորիս Քորէնպլում, գիտական տեսութիւն մը խմբագրած է թուանշաններու մասին, Քիեւի մէջ: Աւելի քան 400 գիտնականներ ժողով գումարեցին, քննելու համար այս հանճարեղ մանուկին գեկոյցը: Ժողովականներուն մէջ կը գտնուէին երկրաբաններ, աստեղագէտներ, բնագէտներ, մաթեմաթիկոսներ եւ հողագէտներ: Տղան Քիեւի համալսարանի ուսողական ամբողջ շրջանը պիտի լրացնէ այս տարի:

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 4րդ շարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի ապրիլ 24ին, ուրբաթ:

Ընկերահամակրական խնջոյք եւ հակթախաղ

կազմակերպուած Զատկի առթիւ, Հ. Ց. Դ. Վիէնի կոմիտէի կողմէ

11 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ կէս գիշեր

խաժակ Ակումբին մէջ:

ԵՐԳ, ՆՈՒԱԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. Մուտքը ազատ է:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 10 Ապրիլ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Պուլվար Ռօտէն, Իսի լէ Մուլինօ: կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 10 Ապրիլ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, «Զարդարեան» գրադարանի մէջ:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Վալանսի, Ռոմանի Անդրանիկ խումբի եւ շրջանի բոլոր ընկերները 13 Ապրիլ, երկուշաբթի առաւօտ ժամը ճիշդ 9ին, Հ. Ց. Դ. Սիամանթօ Ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Պրոպականտի ցանծնախումբի հերթական ընկերահամակրական վիճաբանական ժողովը վաղը ուրբաթ երեկոյ 8.30ին, Հ. Ց. Դ. Սիամանթօ Ակումբը, 2 rue des Balais: Նիւթն է՝ «Անհատը եւ հաւաքականութիւնը»:

ԿՐԸՆՕՊԼԻ «Խօթնեղբայրեան» ենթակոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները, վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Մուրատ ակումբին մէջ, կարեւոր օրակարգ, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՀԱԻԿԹԱԽԱՂ

կազմակերպուած Զատկի առթիւ, ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» կոմիտէին կողմէ, Ապրիլ 13ին, երկուշաբթի երեկոյ:

120 Bld. Belleville. մէթրօ Belleville

ԵՐԳ, ՆՈՒԱԳ, ՊԱՐ:

Ընթրիքը կը սկսի ժամը 7.30ին:

Մուտք՝ 10 Ֆր. (հակիթն ու ճոխ ընթրիքը մէջը ըլլալով):

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Սէնթ Անթուանի Ընկեր Կարօ ենթակոմիտէին կողմէ

12 Ապրիլ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, ընկ. Գրիգոր Միւճէտիտեանի բնակարանին մէջ: Մուտք՝ 5 ֆրանք:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կրընօպլի Խօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն, Լանսէյի Մուրատ խումբի եւ Ռընաժի ընկերները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. Լ. Զօրթիսեանի՝ իր որդւոյն կորստեան առթիւ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Պանեէօ-Քաշանի Մասնաճիւղի անդամ-անդամուհիները 50 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»-ի ի Փասիրացէն, իր դպրոցի չքաւոր աշակերտներու համար, փոխան ծաղկեպսակի, ընկերուհի Ա. Զօրթիսեանի որդւոյն՝ փոքրիկն Զալէնի մահուան առթիւ:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Միջհայրենակցական ներկայացուցչական ժողովը, 13 Ապրիլ, երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, 5 պուլվար տիւ կոմիէ, Brasserie Pigaleի Ա. յարկի սրահը: Օրակարգ՝ կեդ. վարչութեան ընտրութիւն: Բոլոր միութիւններէն եւ մասնաւորաբար յանձնառութիւն ստանձնող միութիւններէն կը խնդրուի իրենց ներկայացուցիչը ղրկել լիազօրագրով: Շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռեմ եղբայրս Կարապետ Կէնճեան (Ատաբազարցի), մօր անունը՝ Պայծառ, հօր անունը՝ Յովհաննէս. 9 տարեկանին աքսորուած է իր հօրաքրոջ Մարիամ Միսճիեանի հետ: Լուր կայ թէ զինադադարին կը գտնուէր Հալէպի որբանոցը եւ Քէօթահիացի ընտանիք մը զինքը որդեգրած է: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ Mme Rose Israélian, 8 rue du Soleil, Paris (20): Իր ճշգրիտ հասցէն տուողին վեցամսեայ «Յառաջ» նուէր: Արտասահմանի հայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

— Ցարագրութեան Թուականներէն ի վեր Տէր-Զօրի անապատներուն մէջ, արաբներու քով մնացած հայ երիտասարդ մը՝ Սեդրակ Թոմպուլեան, հօր անունը Գասպար, (Տէօթեոլցի), այժմ 30—32 տարեկան, շատ անգամներ ցանկութիւն յայտնած է փախչելու, բայց ոեւէ ծանօթ ազգական չունենալուն եւ կամ անոնց տեղն ու հասցէն չգիտնալուն պատճառաւ քաջութիւն ունեցած չէ իր ցանկութիւնը իրագործելու: Ներկայիս, Տէր-Զօրի բնիկ քրիստոնեայ արաբի մը միջոցաւ, Մարսէյլ գտնուող Ատանացի Պ. Գրիգոր Նաճարեանէն կը խնդրէ փնտռել իր ազգականները եւ անոնց հասցէն հաղորդել: Յիշենք որ Պ. Նաճարեան անապատի ընկերն եղած է Սեդրակին, բայց փախչելով այդ դժոխքէն այժմ կը մնայ Մարսէյլ: Արդ, եթէ Սեդրակ Գասպար Թոմպուլեանի ոեւէ մէկ ազգականէն լուր ունեցող եւ հասցէն գիտցողներ կան, թող բարեհաճին մանրամասնօրէն տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին, որով կարելի պիտի ըլլայ հայ երիտասարդի մը ազատագրումը, ճամբու եւ փոխադրութեան ծախքի մասին Պ. Նաճարեանի կողմէ դիւրութիւն կ՚ընծայուի: Հասցէ՝ Գրիգոր Նաճարեան, 35 Bd. des Fauvettes, St. Julien, Marseille (France): Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Գ. ՏԱՎՈՒԼՃԵԱՆ, Ֆրէժիւս.— Ձեր խնդիրը յանձնած ենք Նանսէնեան գրասենեակին:

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ - ՄԱՐՍԷՅԼ

Ղեկավարութեամբ Պ. Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ՏՐԱԿԻՆԵԱՆԻ ՄԷՋ

Թաղապետական Թատրոն

13 Ապրիլ ժամը 9ին

Բարձր հովանաւորութեամբ

Տրակինեանի ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ

Հայ ժողովրդական երաժշտութիւն

կոմիտաս վարդապետէ

Սպենդիարեանէ, Սարգսեանէ

Մուտք՝ 5, 7, 10 ֆր.:

ԵՐԳԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Սալօն Մասսիլիա

Շաբաթ, 18 Ապրիլ

ժամը 10էն մինչեւ լոյս

Երկսեռ խումբը պիտի երգէ իր երգացանկին

զուարթ կտորները

Ընտիր ճաշ եւ գօթիյեօն

Մուտք՝ 10 ֆր.:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ հայ պատուաւոր կին մը (femme de ménage) տնական աշխատանքներու համար: Դիմել՝ 31 bis Avenue Beau Site, Sèvres (Seine et Oise):

Վարձու յարկաբաժիններ եւ սենեակներ

2 սենեակ, տաք եւ պաղ ջուր, ելեկտրականութիւն, շօֆաժ, կազ հեռաձայն, շարժը միասին, տարեկան 2750 ֆր., իսկ մէկ սենեակ միեւնոյն քօնֆօռով, առանց կազի, տարեկան 1600 ֆր.: Օղասուն վայր: Դիմել 13 rue de la Colonie, Փարիզ (13), մէթրօ Corvisart:

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ՌԱՔԻ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսօնով պատրաստուած օղին է ՌԱՔԻ ՏԻՒԶը:

Զգուշացէք այլ եւ այլ նիւթերով պատրաստուած եւ ձեր կեանքին վնասակար օղիները խմելէ, այլ խմեցէք միմիայն ՌԱՔԻ ՏԻՒԶը, որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած եւ գնահատուած է:

UN DUZE
MARQUE DÉPOSÉE
RAKI
40°
DUZE
Véritable Anisette Orientale
ԶՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ - از ومدن معمول خالص راق
DISTILLERIE OTTOMANE ISTAMBOUL

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Ա. ՍԱԼԱՔԻԻՐԷԵԱՆ

8 rue Suffren, Marseille — Tél. D. 70-89

MAGHREB

Café-Bar

Restaurant

Marocain

ՏՆՕՐԷՆ

ABD-EL-KRIM

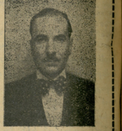

(քէմանչիստ) ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ (ուտի) ՀԱՅԿ

10, Rue de Lanneau, PARIS (5e)

Tél. : Odéon 16-58 — Մէթրօ Սէն Միշէլ

Ամէն երեկոյ ժամը 7—12 արեւելեան նուագ. քէմանչիստ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍի, ուտի ՀԱՅԿի, եւ մասնակցութեամբ եգիպտացի երգիչ ՇԵՐԻՖի: Հաճելի մթնոլորտ ուր պիտի լսէք արեւելեան ձեր սիրած եղանակները:

Զատկի տօներու առթիւ այցելեցէք մեզի:

ԶԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ճաշարան ՖԼՈՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ   Հեռաձայն Danton : 52 · 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe - LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
CinémaREXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ   Թիւ (14)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԵ՞Ր ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼՃԻՈՅ ՄԷՋ

Եղբօրը ուղղուած 23 դեկտեմբեր 1914 թուակիր նամակի մը մէջ, կը գրէր.—

«Մարդ այսպիսի խնդիրներու մասին պէտք չէ գուշակութիւն ընէ, սակայն ինծի կը թուի թէ պատերազմը առ առաւելն վեց տարի եւ առ նուազն երեք տարի պիտի տեւէ»:

Այդ միջոցին քանի՞ հոգի այսքան ճշգրօրէն նախատեսեցին պատերազմի տեւողութիւնը: Ու ատիկա նախատեսելով հանդերձ իրեն նման խոհեմ եւ սառն խուցի մը մէջ բանտարկուած քանի՞ հոգի պիտի կարենային գրել այն՝ ինչ որ Մաքս նոյն այդ նամակին մէջ գրեց.—

«Ի նպաստ ինծի չեմ ուզեր ընել որ եւ է բան որ կրնայ զիս յանձնառութեան տակ դնել: Իրաւունքներուս վրայ պիտի մնամ, իսկ եթէ անոնք չճանչցուին, համբերութեամբ վերջնական հաշուեյարդարութեան օրուան պիտի սպասեմ»:

Յաճախ խօսուած է թէ քաղաքապետը Համաձայնականներուն արժէքաւոր լուրեր հաղորդած է Գերմանիոյ գաղտնիքներու մասին, ծածկագիրի մը գործածումով:

Ճիշդ է որ շարունակական խորամանկ գրութիւններով անիկա գերման գրաքննիչները քնացուց, բայց միւս բոլոր պատմութիւններուն նման ասոնք հիւսուեցան այս առասպելական անձին շուրջ, շատ բաներ չափազանցուած են:

Իրականութիւնը հետեւեալն է: Քաղաքապետը ձերբակալուած եւ անապարանքով Նամիւր փոխադրուած միջոցին ժամանակ չունեցաւ ծածկագրի մը հնարաւորութեան մասին ինծի կամ իր պաշտօնակիցներէն ոեւէ մէկուն հետ համաձայնութեան մը գալու:

Մինչ գերութեան միջոցին գործածեց այն պարզ ծածկագիրը որով համալսարանին մէջ զբօսնած էր միւս ուսանողներուն հետ: Անիկա կը բաղկանար պարզապէս նախադասութեան մը բառերուն սկզբնատառերուն իրարու քով շարելէն: Բայց Մաքսի սովորական մաքուր ոճին մէջ երբեմն թեթեւ կերպով սպրդած անկապ բառերուն իմաստը բաւական ուշ հասկցանք: Օր մը քաղաքապետին նամակէն դասընկերներէն մէկուն մտքին մէջ լոյսը կը ծագի եւ նախորդ քանի մը նամակները ուշադրութեամբ աչքէ անցընելէ յետոյ կարգ մը լուրեր իմացանք իրապէս:

Սակայն անխուսափելի կերպով չէր տար այն տեսակ լուրեր որոնց մասնաւորաբար ծարաւի էինք մեր մեկուսացումին մէջ, այսինքն՝ Համաձայնական ճակատներու մասին գրաքննութենէ չանցուած լուրեր:

Այդ լուրերը ստանալու համար ընտելուած էինք ապաւինիլ «կանոնաւոր կերպով անկանոն» «Ազատ Պելժիքա»յի թիւերուն, որոնք հակառակ լուր ստանալու եւ թերթը հրատարակելու մասին գոյութիւն ունեցած միջոցներու, անհնարին վտանգներուն, տակաւին կը շարունակուէին լոյս տեսնել:

Առաջին թիւի հրատարակութենէն ճիշդ վեց ամիս վերջ իրենց կեանքին գնով թերթը հրատարակող հայրենասէրներու այս արի խմբակը իր երկու ամենաարժէքաւոր անդամներէն զրկուեցաւ: Լրտեսներ գերման կառավարիչին լուր տուած ըլլալով թէ «Ազատ Պելժիքա»ն Ցիսուսեան Հայրերու ձեռքով կը հրատարակուի, բոլոր Ցիսուսեաններու շարժումներն սկսան խիստ մօտէն հետապնդել:

Հայր Փիրսուլ եւ Հայր Մէուս քաղաքային տարազ հագնելով քանի մը շաբաթ ձերբակալումէ խուսափեցան, 1915 օգոստոս 10ին սակայն Ցիսուսեաններու բնակարանին մէջ խուզարկութեան մը ատեն, Հայր Փիրսուլը դրան արգիլուած թերթին համար թունալից յօդուած մը գրելով զբաղած: Քահանան անոնք տեսնելուն պէս տախտակամածին վրայ կ՚իյնայ անշարժ:

— Վար տարէք զինքը եւ այս տեղը լաւ մը խուզարկեցէք: Մի թողուք որ մէկը ներս մտնէ կամ դուրս ելլէ, կը հրամայէ սպան:

Քահանան յայտնապէս գիտակցութիւնը կորսնցուցած, վար կը տարուի եւ սրահին մէջ կը ձգուին, ուր իր գլխուն վերեւ զինուոր մը պահակ կը կենայ: Քանի մը վայրկեան վերջը մինչ բնակարանին մէջ խուզարկութիւնը տակաւին կը շարունակուէր, դիմացի դուռը կը բախեն: Պահակ զինուորը ոտքերուն տակ զգայազիրկ պառկող դէմքին վրայ ակնարկ մը նետելով, կ՚երթայ նորեկով զբաղիլ:

Օգտուելով այս երկնառաք պատեհութենէն, Հայր Փիրսուլ անշշուկօրէն դուրս նետուեցաւ, տունին ետեւը գտնուած պատուհանէն վեր մագլցեցաւ եւ աքուքայի մը վրայէն բարձրացաւ մինչեւ տանիքը: Անկէց արագօրէն քովի տունին տանիքի խողովակէն սողոսկելով հասաւ ուրիշ խողովակի մը եւ տանը ետեւի դուռնէն ներս մտաւ: Իր բախտէն սրահին մէջ մէկը չկար. գլխարկակալին վրայէն գլխարկ մը առնելով դիմացի դռնէն դուրս ելաւ եւ անցաւ Ցիսուսեաններուն բնակարանը հետախուզող զինուորներուն առջեւէն: Հոս գոհունակութեամբ տեսաւ որ պահակը դիմացի դրան առջեւ ծեր մէկու հետ կը խօսակցէր:

Տասնը հինգ օր բարեկամի մը տունը պահուըտեցաւ, ուր յետոյ միացաւ իր պաշտօնակիցը Հայր Մէուս, որ նոյնպէս ձերբակալութենէ խոյս տուած էր: Երկու քահանաները որոշեցին հոլանտական սահմանը անցնիլ: Որոշում տալը դիւրին էր, բայց զայն ծադրելը շատ դժուար: Լրտեսներուն եւ գերման պահակներուն գործունէութեան կրկնապատկուած ալաւ լուրջ հսկողութեան հետեւանքով անոնց մեկնումը տասներկու անգամ յետաձգուեցաւ: Վերջապէս իրիկուն մը իրենց առաջնորդը մեկնումի հրահանգը տուաւ: Ամառուան կառապի փոթորիկ մը տասը վայրկեանի ընթացքին զիրենք բոլորովին թրջած եւ իրենց միակ պաշտպանը՝ քանի մը հաստատուն սանտուիչն ու շոքոլան ջրաթաթախ վիճակի մը հասցուցած էր որ կարելի չէր ուտել:

Հինգ ժամ դարձդարձիկ ճամբաներէ քալելէ վերջ, անոնք ջրանցքը եզերող անտառի մը մէջ մխրճուեցան, որ զիրենք հոլանտական սահմանագլուխէն վեց մղոն հեռաւորութեամբ մը կը բաժնէր:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԾՐԹՆԻՆԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 11 ԱՊՐԻԼ SAMEDI 11 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3087 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՐԿԻՑԻ ԽՕՍՔ

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ ՇՂԹԱՅԱՇԱՐ...

Գաղութներու ընդհանուր ղեկավարութեան մասին խօսած ատեն, մենք երբեք չենք ունեցած ոչ վարդագեղ պատրանքներ, ոչ ալ երկնասլաց առաջադրութիւններ:

Օրուան կեանքը, ինքնին, այնքան խօսուն է, որ մարդիկ հարկադրուած չեն երկունքի նստելու եւ խոշոր յաւակնութիւններ յնուցանելու, որոճալով եւ մշակելով պայծառ ծրագիրներ:

Եւ քանի կ'անցնին օրերը, նոր հոգ մը կը ծնի:

Անցեալ օր յիշեր էինք մէկը,— Սուրիոյ համար նախատեսուած նոր հեռանկարը: Կան ուրիշ պատահականութիւններ ալ, որոնք արթնութիւն եւ լրջութիւն կը պահանջեն, այսինքն կազմակերպութիւն եւ աշխատանք:

«Նոր Օր», Աթէնքի մեր պաշտօնակիցը, նոյն մտահոգութիւնները կը յայտնէր ապրիլ 1ի խմբագրականով, թելադրուած՝ օրուան տագնապներէն: Ու կը շեշտէր.

— «Քանի որ քաղաքացի չենք, ստիպուած ենք մտածել մեր վաղուան մասին, մեր հետեւելիք ուղղութեան եւ ճամբու մասին, որպէսզի կարելի եղածին չափ քիչ վնասով դուրս գանք տագնապէն:

Ասիկա կարելի է միայն կազմակերպուելով, մէկ ղեկավարութիւն ունենալով եւ գաղութէ գաղութ սերտ եւ եղբայրական կապ պահելով:

... Ժամանակ է որ մտածենք վաղուան անակնկալներու մասին, երբ չենք ուզեր տրորուիլ, հոսանքէն քշուիլ եւ ըլլալ այն՝ ինչ որ կ'ուզեն ուրիշներ: Ու որպէսզի մենք ըլլանք մեր ուզածը, պէտք է կազմակերպուինք իբրեւ ժողովուրդ, ունենալով մէկ ղեկավարութիւն եւ մէկ ներկայացուցչութիւն, գոնէ արտաքին աշխարհին առջեւ»:

Նորէն կը յիշեցնենք,— անպատճառ պատերազմի կամ ուրիշ ծանրակշիռ անակնկալի մը սպասելու չենք, այս տարրական պահանջը գոհացնելու համար:

Ահա քանի տարի է կ'արձագանգէ գաղութներու ինքնապաշտպանութեան պահանջը, հետզհետէ աւելի ուժգին եւ աւելի բազմաձայն:

Այսքան անտէր, ծոյլ եւ անջիղ եղած չէինք մեր ժամանակակից պատմութեան որ եւ է շրջանին:

Անատոլուի յետին գիւղին մէջ անգամ, շրջանէ շրջան, մարդիկ ձեւեր կը գտնէին համախմբուելու եւ ելքեր գտնելու, սովորական կամ արտակարգ տագնապներու ատեն:

Մինչդեռ արտասուել միայն կարելի է, աչքի առջեւ բերելով, օրինակ, բազմագլուխ Փարիզի պատկերը:

Տակաւին ուրիշ վրդովիչ երեւոյթ մը:

Շուտով 15 տարին կը լրանայ, վերջին արտագաղթէն ի վեր:

Հարեւանցի ակնարկ մը նետեցէք եւ պիտի տեսնէք որ գրեթէ ամէն տեղ, նոյն մարդիկն են որ կը վարեն հանրային գործերը: Բուն բառով՝ սովորական «ազգասէր»ներու սերունդին մնացորդները:

Արդ, կ'ըսեն թէ պատերազմ տեսանք, աշխարհներ փլան եւ նորեր ծաղկեցան, հոգեբանութիւն, միջավայր փոխուեցաւ եւ նոր սերունդ հասաւ, տարբեր հասկացողութիւններով:

Իսկ ի՞նչ շօշափելի, տեսանելի փոփոխութիւն կատարուեցաւ մեր հանրային կեանքին մէջ, Փարիզէն մինչեւ Պաղտատ կամ Պուէնոս Այրէս:

Ո՞ւր են դառնացածները, տրտնջացողները, քննադատները: Ո՞ւր են յաջորդները, քանի որ մնացորդները ոչ միայն նօսրացած են, այլեւ ուժասպառ, եւ տժգոյն ծաղկեփունջ մըն է որ կը փայլի, ազգային ճակատին վրայ:

Ո՞ւր են անոնք որ բաղդատաբար տանելի դիրքի հասած, նոր հոգեբանութեամբ տոգորուած, կրնային պարտականութիւններ եւ պատասխանատուութիւններ ստանձնել:

Նորէն փիլոնաւորները չե՞ն որ տիրական դեր կը կատարեն արտասահմանի հանրային կեանքի ղեկավարութեան մէջ: Եւ նորէն «ազգային ջոջերը» չե՞ն որ տուն կամ գոյն կուտան այդ ղեկավարութեան:

Եթէ անոնք յանցաւոր են որ իրենց հեղինակութիւնը կը պարտադրեն յամառօրէն, միշտ միեւնոյն յաւակնութեամբ եւ նոյն մեթոտներով, այդ պարագան կրնա՞յ չքմեղանք ծառայել բացականերուն, վեհերոտներուն կամ դասալիքներուն:

Ե՞րբ, ո՞ր մեծ կամ փոքր ժողովուրդին մէջ կրցած է իրատեսնք չահիլ բացական,— ըլլայ չէզոք, բոլորտիքեան կամ ամեբիկեան դիտող:

Եւ յետոյ, ի՞նչպէս կարելի է թափուր աթոռները գրաւել առանց մը, առանց լրջօրէն հետեւած ըլլալու հանրային ծառայութեան: Առանց քննութեան կամ «սթաժ»ի:

Նորէն արհեստով ազգասէրներու մնացորդնե՞րը պիտի ըլլան պատասխանատու, եթէ գարձեալ ծուռ գործեր կատարուին, կարճատես կամ կարճամիտ երեւոյթներ պարզուին, ճակատագրական պահու մը:

Եթէ Թիֆլիսն ու Պոլիսը տակաւին կը շարունակեն ճնշել միտքերու վրայ, եթէ բան չէ փոխուած նախապատերազմեան հասկացողութեանց եւ բարքերու մէջ, ի՞նչպէս պիտի կատարուին բարեփոխումն ու թարմացումը,— մեկուսանալո՞վ, թէ գործնապէս մասնակցելով:

Խոնարհ գաղութներ ունինք ուր նոր ուժեր հասած են, կրակին մէջ նետուելով եւ իրենց սիրտն ու միտքը տրամադրելով, առանց սաւառնաթեւ եւ ճոռոմաբան յաւակնութեանց:

Իսկ մեծ քաղաքներու նոր խմաստուննե՞րը,— ո՞ւր են անոնք: Ե՞ւ ո՞ր օրուան կը սպասեն:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ ՄԻՇՏ ԿԸ ՎԻՃԻՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՊԻՏԻ ԴԱԴՐԵՑՆԵ՞Ն ԹԷ ՊԱՏԻԺՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԽՍՏԱՑՆԵՆ

Եթովպիա կ'ուզէ բանակցիլ... Իտալիա կը դժկամակի

Ազգերու Դաշնակցութեան 13երու յանձնաժողովը, որ իրականին մէջ Ա.Դ. Խորհուրդն է առանց Իտալիոյ, նոր ժողով մը գումարեց երէկ, ուրբաթ, քննելու համար նախագահ Մատարիակայի եւ ընդհ. քարտուղար Ավընոլի տեղեկագիրը՝ իտալական պատուիրակ Պառոն Ալոյզիի հետ կատարուած տեսակցութեան մասին: Եթէ ժողովը եզրակացնէ թէ Մուսոլինի տրամադիր չէ պատերազմը դադրեցնելու եւ հաշտութեան բանակցութիւններ կատարելու, այն ատեն ինքնին սեղանի վրայ պիտի գայ պատժական նոր տնօրինութեանց խնդիրը եւ մանաւանդ քարիւղի արգելքը, որ կը յետաձգուէր մինչեւ հիմա:

Մատարիակա, յանձնախումբին նախագահը, շատ ընկճուած կ'երեւար Իտալիոյ պատուիրակին տեսակցութենէն վերջը: Իր կարծիքով, 13երու յանձնախումբը իր յաջորդ նիստը պիտի գումարէ Զատկի արձակուրդէն վերջը, հաւանաբար ապրիլ 21ին: Ինք Ժընեւ պիտի մնայ, շարունակելու համար բանակցութիւնները: Երբ Մատարիակա շեշտակի կը հարցնէ իտալական պատուիրակին թէ իր կառավարութիւնը տրամադի՞ր է պատերազմը դադրեցնելու, պարոն Ալոյզի պատասխանեց.

— «Ես հոս եկած չեմ հաշտութեան մասին խօսելու համար: Ես եկած եմ ներկայ ըլլալու Լոքառնոյի դաշնակիցներու ժողովին»:

Պատուիրակը այս առթիւ բացատրեց թէ Իտալիա տրամադիր է բանակցելու, բայց յաջորդ քայլը կախում ունի Ազգերու Դաշնակցութեան բռնելիք դիրքէն, քանի որ Մուսոլինի հոմ հրաւիրած է Մատարիական: Ուրեմն Ազգերու Դաշնակցութեան կ'իյնայ ընդունիլ կամ մերժել այդ հրաւէրը: Իտալիա չի կրնար պատուիրակ մը ղրկել Ժընեւ, Զատիկէն առաջ:

Իտրնի եւ Ֆլանտէնի նոր մենամարտը

Յանձնախումբի ժողովին մէջ, Պ. Իտըն պնդեց որ վերջնական հաւաստիք ստացուի Իտալիայէն թէ զինադադար պիտի կնքէ եւ բանակցութիւններ պիտի կատարէ, նստաշրջանին փակումէն առաջ: Հակառակ պարագային, առաջարկեց նիստի հրաւիրել 18երու յանձնախումբը, գործադրելու համար քարիւղի արգելքը:

Այս առթիւ նորէն դիւանագիտական մենամարտ մը տեղի ունեցաւ Իտընի եւ Ֆլանտէնի միջեւ: Յանձնախումբը կը քննէր թունաւոր կազերու խնդիրը: Պ. Իտըն առաջարկեց կոչ մը ուղղել երկու պատերազմիկներուն, որպէսզի յարգեն 1925ի պայմանագիրը, որ կ'արգիլէ թունաւոր կազերու գործածութիւնը: Դիտել տուաւ թէ ինչ որ այսօր տեղի կ'ունենայ խաւարակուռ Ափրիկէի մէջ, վաղը կրնայ պատահիլ Փարիզի կամ Լոնտոնի մէջ, եթէ թոյլ տրուի որ Իտալացիները վայրագութիւններ գործեն անպատիժ: Ու շեշտեց, կողմնակի ակնարկ մը ուղղելով Պ. Ֆլանտէնի, թէ բրիտանական կառավարութիւնը չուզեր ազդուիլ արտաքին նկատումներով կամ աշխարհի մնացեալ մասերուն մէջ պատահած դէպքերով, այս հարցը դրած ատեն: Անշուշտ կ'ակնարկէր Հռենոսի հարցին:

Պ. Ֆլանտէն անմիջապէս ոտքի ելլելով, դիտել տուաւ թէ Գերմանիա դաշնագիր խախտեց Եւրոպայի մէջ եւ բարոյապէս ալ դատապարտուեցաւ, բայց պատժական տնօրինութիւններ չհաստատուեցան անոր դէմ: Եւ խօսքն ուղղելով Անգլիոյ արտաքին նախարարին, հարցուց.— Ի՞նչ դիրք պիտի բռնէք, եթէ վաղը Գերմանիա որ եւ է եւրոպական երկրի հանդէպ վարուի ճիշդ այնպէս ինչպէս Իտալիան Եթովպիոյ մէջ:

Պ. Իտըն պատասխանելով, շեշտեց թէ հարկ է բացորոշապէս ընդունիլ որ եթովպական հարցին մէջ Ազգաժողովի անդամ մը արշաւեց ուրիշ անդամի մը երկրին վրայ, բռնաբարելով ուխտին 16րդ յօդուածը: «Եթէ նմանօրինակ բռնաբարում մը տեղի ունենայ այլուր, բրիտանական կառավարութիւնը միեւնոյն դիրքը պիտի բռնէ»:

Այս յայտարարութիւնը մասնակի պատասխան մը կը համարուի այն «գաղտնի» յուշագրին զոր նախընթաց օր Պ. Ֆլանտէն յանձնած էր Իտընի եւ ուր կ'ըսէր թէ Ֆրանսա պատժական միջոցներ ձեռք չառաւ, երբ գերմանական զօրքը Հռենոսի ապազինեալ շրջանը մտաւ: Բայց եթէ Գերմանիա ձեռնարկէ ամրութեանց շինութեան, Ֆրանսա «կը վերապահէ թէ գործելու ամբողջ ազատութիւնը», միջոցներ ձեռք առնելու համար անհատապէս կամ հաւաքաբար: Այդ պարագային Ֆրանսա կը յուսար ապահովել Անգլիոյ աջակցութիւնը եւ Իտըն պատասխանած եղաւ անուղղակի, իսկ բուն հարցը պիտի քննուի Լոքառնոյեաններու ժողովին մէջ:

*** «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունենալով Պ. Ֆլանտէնի հետ, անոր բերանը դրած էր հետեւեալ խօսքը.— «Եթէ Գերմանիա բռնաբարէ Վերսայլի դաշնագրին 42րդ յօդուածը, ամրութիւններ շինելով Հռենոսեան շրջանին մէջ, Ֆրանսա այդ բանը պիտի համարի նոր բռնաբարում մը Վերսայլի դաշնագրին»: Այդ պարագային, կ'աւելցնէր թերթը, «Ֆրանսա կրնայ որոշել Սարի շրջանին գրաւումը, դիրք մը զոր պէտք էր բռնել մարտ 7էն վերջը, Պ. Ֆլանտէնի կարծիքով, երբ Գերմանիա կը խզէր Լոքառնոյի դաշինքը»:

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը զեկոյց մը հաղորդելով մամուլին, կը յայտարարէ թէ ինք որ եւ է խօսք չէ արտասանած Սարի գրաւման մասին:

═ ● • ● ═

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆԸ պարտաւորիչ հռչակուեցաւ Իտալիոյ մէջ, նախարարական որոշումով: Ամբողջ աշխարհի մէջ առաջին անգամ է որ կը հաստատուի այս նորութիւնը:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ԿԸ ՀԵԳՆԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՅՈՒՇԱԳԻՐ-ԾՐԱԳԻՐԸ

Տակաւին յայտնի չէ թէ գերմանական կառավարութիւնը ինչպէս պիտի պատասխանէ ֆրանսական յուշագրին: Կառավարական շրջանակները վերապահ դիրք մը բռնած են: Կ'ենթադրուի թէ Գերմանիա չպիտի պատասխանէ ֆրանսական յուշագրի այն մասին որ կը վերաբերի Հռենոսի դէպքերուն, աւելորդ գտնելով այդ բանավէճը: Ինչ կը վերաբերի բուն խաղաղութեան ծրագրին, դիտել կը տրուի թէ հաւաքական ապահովութիւնը կրնայ հիմնուիլ մի միայն ազատօրէն կնքուած դաշնագիրներուն վրայ: Դաշնագիր մը որ պարտադրուած է բռնութեամբ, միայն յարաբերական եւ առժամեայ հանգամանք ունի: Այս տեսակէտով ալ, անկարելի է Ֆրանսայի ըմբռնած հաւաքական ապահովութիւնը: Այդ ապահովութիւնը կ'ենթադրէ բոլորին կողմէ ազատօրէն ընդունուած հոգային գոյավիճակ մը: Ո՞վ պիտի համարձակէր պնդել թէ այդպիսի վիճակ մը գոյութիւն ունի Եւրոպայի բոլոր մասերուն մէջ: Կան երկիրներ — այս առթիւ մասնաւորապէս կը յիշուի Հունգարիան — որոնք երբեք չպիտի ընդունին փոխադարձ աջակցութեան շրջանային դաշինքներ, այնպիսի պետութեանց հետ որոնք խլած են իրենց հողերը:

Ասոնք պաշտօնական շրջանակներու տրամադրութիւններն են, իսկ մամուլը բացէ ի բաց կը մերժէ կամ կը հեգնէ ֆրանսական ծրագիրը, հետեւեալ բացատրութիւնները գործածելով.— «Անվիճարանելի ծրագիր մը մեզի համար» —«Բացում խօսք բան մը չըսելու համար».— «15 տարուան կրկնաբանութեանց կոյտ մը» — եւայլն:

«Պերլինէր Թակէպլաթ» կ'ըսէ թէ ֆրանսական ծրագիրը կը ներկայացնէ խճանկար մը, կազմուած նախընթաց բոլոր փորձերու փշրանքներէն, որոնք երբեք նկատողութեան արժանացած չեն Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: «Առաջարկելով պատժական տնօրինութիւններ ուխտազանց պետութեանց դէմ, նորէն ծանրանալով «ամբողջական խաղաղութեան» վրայ — որ գործնականին մէջ կրնայ նշանակել «ամբողջական պատերազմ»— շարունակելով զինուորական դաշնակցութեանց ծրագիրները, Ֆրանսա կ'ապացուցանէ թէ իր քաղաքականութիւնը ամփոփ է եւ կը ձգտի Եւրոպան կազմակերպել զինուորական գիծերու վրայ»:

«Պէօրզէն Ցայթունկ».— «Միակ բառերը ֆրանսական յայտարարութեան, որոնց դէմ Գերմանիա բողոքելու պէտք չունի, անոնք են որ կը սկսին այսպէս,— «Ֆրանսա հաւատարիմ իր աւանդութեանց»... Յուշագրին շեշտն իսկ կ'ապացուցանէ թէ Ֆրանսայի դիւանագէտները ժամանակին հետ չեն քալեր, այլ կը կարծեն թէ տակաւին կրնան մեզի հետ խօսիլ Քլէմանսոյի եւ Փուանքարէի եղանակով: Այդ պաշտօնագիրը խմբագրողները ապահովաբար կ'ուզեն ցուցնել մեզի թէ ֆրանսական կառավարութիւնը անհրաժեշտ չի գտներ լրջօրէն նկատի առնել մեզ եւ անհրաժեշտ գործնական ուշադրութիւնը ընծայել մեր առաջարկներուն: Անոր տրամադրութեամբ մենք պէտք է ենթարկուինք խտրութեան, մինչ Ֆրանսա պէտք է դերակշռէ քաղաքականապէս, ֆիզիքապէս եւ զինուորապէս: Ֆրանսա այս պարագային ալ ինչպէս միշտ, կ'ուզէ իր բռունցքը սեղմել Գերմանիոյ կոկորդին վրայ: Մենք չենք կրնար նկատի առնել այսպիսի հակառաջարկներ»:

ԼԵՀԱԿԱՆ, ՀՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԼԵՀԱԿԱՆ թերթերը շատ վերապահ եւ թերահաւատ լեզու կը գործածեն: Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ ֆրանսական ծանուցագիրը պատրաստուած է աճապարանքով եւ ճնշումի տակ, առանց լրջօրէն նկատի առնելու օրուան բարդ խնդիրները: Լեհաստան անընդունելի կը գտնէ փոխադարձ աջակցութեան վրայ հիմնուած որ եւ է արեւելեան Լոքարնօ, որուն մէջ պիտի ըլլայ Խորհրդային Միութիւնը: Ազգայնական կուսակցութեան գլխաւոր օրկանը կը գրէ.—«Լեհաստան երբեք չպիտի հաւանի որ խորհրդային զօրք անցնի լեհական հողէն: Լեհաստանի Ազգ. կուսակցութիւնը ջերմապէս ֆրանսասէր է, բայց անողորմաբար կ'ընդդիմանայ որ խորհրդային բանակը Լեհաստան մտնէ որ եւ է պատրուակով: Լեհաստան պէտք է հաւատարիմ մնայ իր պարտաւորութեանց հանդէպ Ֆրանսայի, բայց այդ չի նշանակեր թէ պէտք է թոյլ տայ որ խորհրդային զօրքը անցնի մեր հողին վրայէն»:

ՉԵԽԱԿԱՆ թերթերը ջերմապէս կը գնահատեն ֆրանսական ծրագիրը, մանաւանդ այն կէտերը որ անբաժանելի կը հռչակեն խաղաղութիւնը, նկատի առնելով կեդր. եւ արեւելեան Եւրոպայի դաշնակիցները:

ՀՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ մամուլը անտեսելով ֆրանսական ծրագրին միւս մասերը, նկատի կ'առնէ մասնաւորապէս այն կէտը որ կը տրամադրէ հողային խնդիրներ չյարուցանել մինչեւ 25 տարի:

Կարգ մը թերթեր մասնաւորապէս բուռն լեզու կը գործածեն, բողոքելով յետպատերազմեան դաշնագիրներու բռնութեանց դէմ:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ մամուլը ընդհանրապէս համակրանք յայտնելով հանդերձ, կը քննադատէ ֆրանսական ծրագրին կարգ մը կէտերը: Այսպէս, անգործնական կը համարուի միջազգային զօրագունդ մը կազմել Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեամբ: Նոյնպէս անգործնական կը համարուի 25 տարի անվերաքննելի համարել հողային ներկայ սահմանները: Ասկէ զատ, Եւրոպայի բոլոր ազգերուն կամ անոնց մէկ մասին շրջանային խմբակցութեանց վերածումը կը նկատուի շատ յանդուգն եւ անիրագործելի ծրագիր մը: Ֆրանսական յուշագրին այն մասը որ կը վերաբերի Գերմանիոյ կողմէ կատարուած օրինազանցութեան, աւելի լաւ տպաւորութիւն գործեց Լոնտոնի մէջ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ մամուլը գնահատելով հանդերձ կառավարութեան ծրագրին առաւելութիւնները, երեւան կը հանէ անոր շարք մը թերութիւնները: Փէրթինաքս, «Էքօ տը Փարի»ի քաղաքական խմբագիրը, կը զարմանայ որ Եւրոպայի ճակատագիրը կը կապեն Ա. Դ. Խորհուրդին կամ ուրիշ համանման օրկանի մը քուէարկութեան:

Արքայական «Աքսիօն Ֆրանսէզ»ը կը գրէ Շարլ Մորասի բերնով.— «Այն անտանելի բառակոյտը զոր ոմն ոմն Սառօ, Ֆլանտէն եւ Փօլ Պոնքուռ իրենք իրենց թոյլ տուած են կոչել «ֆրանսական ծրագիր», նախատինք մըն է ֆրանսական մտքին դէմ»:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԴԷՊԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄ

Քաղաքական ազատագրութեան հետ միւս ցամաքամասերու պետութիւնները կ'աշխատին մշակոյթով ալ անկախ ըլլալ Եւրոպայէն:

Տարիներէ ի վեր Մ. Նահանգները կը գերազանցեն եւրոպական զանազան երկիրներն իրենց դպրոցներու, ինչպէս նաեւ հանրային մատենադարաններու թիւով:

Հրատարակուած վիճակագրութեան մը համաձայն՝ Մ. Նահանգներու տարրական եւ երկրորդական վարժարաններու աշակերտներուն թիւն է 25 միլիոն, — բնակչութեան մէջ հինգերորդը: Ֆրանսայի մէջ աշակերտութեան թիւը բնակչութեան մէկ իններորդն է: Համալսարաններու, արհեստագիտական վարժարաններու թիւն է 1078 եւ ունին 567 միլիոն տոլար պիւտճէ: Գիշերային դասընթացքներուն կը հետեւին 1200000 ունկնդիրներ:

Հակառակ նորագոյն պատմութեան մը պատկանելուն, Մ. Նահանգները արտադրեցին առաջնակարգ դէմքեր՝ Ուիլեըմ Ճէյմս, Քոփ, Էմըրսըն, Ֆըլթըն, Էտիսըն:

Վերջին քանի տարիներու ընթացքին հսկայաքայլ յառաջդիմեց շարժանկարը: Այսօր կը մրցի թատրոններու եւ նոյնիսկ թերթերու դէմ, որովհետեւ աւելի մատչելի է ճաշակէ զուրկ եւ անգիր մարդոց համար: Փարիզի մէջ թատրոններու հասոյթն եղած է 1932ին 134 միլիոն ֆրանք, իսկ շարժանկարներունը՝ 359 միլիոն: Արդ, ամերիկեան ծագում ունեցող ժապաւէններ (ֆիլմ) կը տիրեն հրապարակի վրայ:

Արժանթին ունի հինգ համալսարաններ, ուր կը յաճախեն 19997 ուսանողներ: Գրել կարդալ չգիտցող ընտրողներու թիւը կը հասնի 22 առ 100, մինչդեռ Սպանիոյ մէջ 52 առ 100 է:

Պրազիլիա ունի երեք համալսարան եւ 200 մասնագիտական վարժարաններ:

Միւս պետութիւններն ալ նոյնպէս կը յառաջդիմեն եւ ուր անգրագէտներու թիւը հետզհետէ կը նուազի:

Եգիպտոս ունի պետական համալսարան մը եօթը ճիւղերով, որոնց կը հետեւէին 1931-32ին 2332 ուսանողներ: Ունի վարժարան մը ճարտարագէտներ պատրաստելու համար, 673 ուսանողներով եւ բազմաթիւ առեւտրական, երկրագործական վարժարաններ: Բնակչութեան վերին խաւերը կը խօսին նաեւ ֆրանսերէն: Սակայն եւրոպական լեզուները հետզհետէ տեղի կու տան ազգային լեզուին առջեւ:

Ժամանակին ռուս ուսանողներ Գերմանիա կ'երթային իրենց ուսումը կատարելագործելու համար: Համայնավար յեղափոխութիւնը ջանաց ծաւալել կրթութիւնը զանգուածներու մէջ եւ անկախ դառնալ որ եւ է մտաւոր ազդեցութենէ: 1931ին տարրական նախակրթարաններ գացող աշակերտներու թիւը կը հասնէր 82,5 առ 100 դպրոցական տարիք ունեցողներու թիւին: 1929ին ունէին արդէն 29,006 գրադարաններ եւ 21,941 ընթերցասրահներ: Վարչական բաժանումները հիմնուած ըլլալով լեզուական տարբերութիւններու վրայ, ժողովրդային թատրոններ եւ շարժանկարներ կը ներկայացուին 44 զանազան լեզուներով:

Թուրքիոյ մէջ ուսուցումը ազգայնացած է: Օտար վարժարաններ գոյութիւն չունին, օտար ուսուցիչներու թիւը զգալապէս պակսած է: Լատին տառերու գործածութիւնը դիւրացուցած է լեզուին ուսուցումը, աւելի պարզ ձեւի մը վերածելով ուղղագրութիւնը եւ դարձած է ձուլման կարեւոր ազդակ մը: 1931ի վիճակագրութեամբ Թուրքիոյ մէջ կային 6629 տարրական նախակրթարաններ՝ կէս միլիոն աշակերտներով, 148 երկրորդական վարժարաններ՝ 32000 աշակերտներով:

Այսպէս բոլոր երկիրներու մէջ կրթութիւնը կը յառաջդիմէ եւ ամէն տեղ ազգայնական զգացումը կը մղէ մտաւոր անկախութեան: Ամերիկաները առաւելութիւնն ունին նաեւ լեզուական միութեան: Հարաւ. Ամերիկայի մէջ կը խօսին սպաներէն եւ փորթուկալերէն: Հոն գաղթող Եւրոպացին քիչ ատենէն կը մոռնայ մայրենի լեզուն եւ կը գործածէ տեղական լեզուն: Հիւսիս. Ամերիկան կը գործածէ անգլիերէն, իսկ Եւրոպա լեզուներու թանգարան մըն է: Փրոֆ. Մէյէ դիտել կու տայ իր հմտալից գործին մէջ (Լեզուները նոր Եւրոպայի մէջ, էջ 244) թէ լեզուական այս բաժանումը վնասակար է ընդհանուր մշակոյթի մը: Ուրիշ հեղինակ մը՝ Տէնթէ հաշուած է թէ Եւրոպայի մէջ 38 տարբեր լեզուներ կը խօսուին, որոնցմէ դուրս կը մնան մէկ միլիոնէ վար թիւով անձերու կողմէ գործածուած լեզուները:

Բոլոր լեզուներն ալ կը ձգտին ապրելու եւ անկախ մշակոյթ մը ունենալու: Այդ ձգտումը կը մղէ վարչական ապակեդրոնացման եւ հետեւաբար կը հեռանայ քաղաքական միութենէն: Պետութիւններ հետզհետէ կը կոտրակուին՝ հակառակ իշխանապետական կեդրոնացման ճիգերուն: Լեզուական անկախութիւնը կը դժուարացնէ իրար հասկնալու գործը, մանաւանդ այն ժողովուրդներուն համար, որոնք տնտեսական ու քաղաքական անհրաժեշտութիւններն ըմբռնելու քաղաքական հասունութենէն զուրկ են: Զուիցերիական տարալեզու ժողովուրդներու փոխադարձ հասկացողութիւնը ամէնուն տրուած չէ:

Եւրոպական դաշնակցութեան մը կազմութիւնը բաղձալի մտատիպար մը պիտի ըլլայ ազնիւ հոգիներու եւ սակաւաթիւ մտաւորականներու:

ՀԵԹՈՒՄ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹԸ

— o —

Երբ բարեկենդան է, ամբողջ լատինական Ամերիկայի մէջ ընդհանուր ոգեւորութիւն մը կը տիրէ: Այս հեռաւոր ափերուն վրայ տակաւին շատ թարմ կը մնան հնամենի սովորութիւնները ու մեծէն փոքր կ'այլակերպուին, տեսակ տեսակ յիմարական հագուստներ հագնելով, ինչ ինչ դիմակներ դնելով: Թէեւ մեր ժամանակներուն պակաս չեն այնպիսիները որոնց համար ամբողջ տարին բարեկենդան մըն է, մնալով միշտ ծպտուած ու դիմակաւոր:

Այսպիսի օր մը կ'ուղեւորուիմ դէպի Գորտոպա, ուր հայկական համայնք մը կայ:

Գորտոպան Արժանթինեան հանրապետութեան կեդրոնական քաղաքներէն մէկն է, Պուէնոս Այրէսէն 695 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ: Իր տարածութիւնն է 173340 քառ. քիլոմեթր, այսինքն Պուէնոս Այրէսի նահանգէն վերջ ամէնէն ընդարձակը: Ներկայիս ունի շուրջ 300.000 բնակիչ:

Քաղաքը հիմնուած է 1573 յուլիս 6ին, Ջօր. Դ. Խերօնիմօ Լուիս տէ Քապրերայի նախաձեռնութեամբ: Թէեւ անկէ առաջ ալ քանի մը անգամներ Սպանացիներն ալ նոյն փորձը կատարած են, բայց միշտ գոհ ըլլալով տեղական ազգաբնակչութենէն, աւելի ճիշդ կիսավայրենի հնդիկներէն, ստիպուեր են հրաժարիլ այդ միտքէն:

Քաղաքի օդը ընդհանրապէս չոր է ու առողջ: Բայց ամառը նոյն ջերմութիւնն ունի ինչ որ ուրիշ քաղաք մը: Ատոր համար ունեւորները մեծ մասով շրջակայ բլուրները կը քաշուին, որոնք տեղ տեղ ծովի մակերեւոյթէն 2000 մեթր բարձր ըլլալով, կը նպաստեն թոքերու տկարութիւն ունեցողներուն՝ շուտով կազդուրուելու համար: Մեր տարաբախտ Արամ Երկանեանն ալ թէեւ այս վերջին փորձը ըրաւ, բայց խիստ ուշ ըլլալով չկրցաւ օգտուիլ, մանաւանդ որ միս մինակ ըլլալով, կարօտը կը զգար հարազատ ու հայկական միջավայրի: Եւ օր մըն ալ անիծեալ ցաւը չալկած, լեռնէն վար կ'իջնէր, վերջին անգամ գոնէ զոյգ մը Հայ տեսնելէ վերջ, հեռաւոր ու մոռցուած այդ վայրին մէջ շունչը փչելու համար: Դժբախտաբար այդպէս եղած են եւ ուրիշներ ալ, ու Գորտոպան քիչ մը գէշ տպաւորութիւն կը թողու ամէն նորեկի վրայ: Ան մեռելներու քաղաքն է: Հոն են հիւանդանոցներու անվերջանալի շարանները, ուր բոպէ առ բոպէ կը խամրին բազմաթիւ երիտասարդ ու դեռ կեանք չտեսած հոգիները: Այնտեղ խամրեցաւ Դաշնակցական երիտասարդ մը, Այնթապցի Բարսեղեանը, մինչդեռ այնքան առողջ ու հուժկու կը թուէր, եւ վերջապէս հոն հանգստացաւ չարչարուած ու մաշուած ընկ. Սահակ Թորգոմեանի մարմինը, որ այնքան մեծ կարօտ ունէր իր Հայրենիքին:

Ի հարկէ եղած են նաեւ փրկութեան դէպքեր ալ: Հիւանդներ որոնք այսպէս թէ այնպէս կրցած են վերահաստատել իրենց առողջութիւնը: Ատոր համար ամէնէն առաջ, անհրաժեշտ նիւթական միջոցներ պէտք է ունենալ: Ուրախ ենք յայտնելու որ Հ. Կ. Խաչի առաջին շրջանային ժողովը, որ գումարուեցաւ Պուէնոս Այրէսի մէջ, որոշած է նաեւ Գորտոպայի հիւանդանոցներուն մէկուն մէջ հայ հիւանդներու համար մասնաւոր քանի մը մահճակալներ պահել:

Գորտոպայի բազմաթիւ հիւանդանոցներուն զուգընթաց, նկատելի են անհաշիւ եկեղեցիները որոնք, հեռուէն դիտուած ատեն, նախապատերազմական ռուսական քաղաքներու տպաւորութիւնը կը թողուն: Մոխրագոյն, ճերմակ, հին ու նոր եկեղեցիներ, իրենց զանգակատուներով ու գմբէթներով, հաւատաքննական ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը: Երկնամբարձ շէնքերու, մխացող ծխնելոյզներու կողքին, կաթոլիկ Գորտոպան կը շարունակէ կառուցանել նորերը: Իբրեւ ճարտարարուեստի հոյակապ նմոյշ մը կը բաւէ դիտել միայն մայր տաճարը, որ լատին-ամերիկեան տիպար կառուցուածք մըն է: Ներսը ունի քանի մը արժէքաւոր նըկարչական գործեր որոնք սպանիական հին դպրոցի աշխատանքն ըլլալով, այսօր արդէն հազուագիւտ հնութեանց կարգն անցած են: Առանձնապէս ուշադրութիւն կը գրաւէ խաղաղութեան Աստուծուն նուիրուած անկիւնը, որ բացի իր ճոխութենէն, ոսկիի ու թանկարժէք իրերու հսկայական հարստութիւն մըն է: Մայր տաճարէն յետոյ, ոչ միայն Գորտոպայի այլ եւ ամբողջ Արժանթինի հաւատացեալ ժողովրդին համար մասնաւոր սրբատեղի մը կը համարուի Սանթօ Տոմինիկոյի ամենահարուստ ու արտակարգ ճոխութեամբ շինուած «Հրաշքին կոյսը», որու համար ամէն տարի հազարաւոր ուխտաւորներ հոն կ'ուղեւորուին:

Հիւանդներու, հաւատացեալներու քաղաքն ըլլալէ յետոյ, Գորտոպան ուսանողական կեդրոն մըն է: Հոն կը գտնուին Հարաւ. Ամերիկայի հնագոյն համալսարաններէն մէկ քանին: Առանձնապէս իր զարգացման զենիթին հասած է բժշկական համալսարանը, ուրկէ ելած մասնագէտներէն շատերը արդէն հռչակաւոր գիտնական դէմքեր կը համարուին:

Սան Քարլոսի ներկայիս արդէն ազգային համալսարանը հիմնուած է 1613ին, հաւատաքննական ուժեղ շրջանին, նախ օգտագործուելով իբրեւ դպրոց, իսկ յետագային Գէորգ 15րդ Պապի կողմէ համալսարանի վերածուելով: Բայց աւելի Լիմայի համալսարանն է որ տուած է ազգային-հանրային նշանաւոր յեղափոխական պարագլուխներ, որոնցմէ շատերը այս երկրի քաղաքական պատմութեան մէջ առաջնակարգ դերեր կատարած են:

Առեւտրա-արդիւնաբերական տեսակէտէն Գորտոպան միջակութիւն է: Սակայն ունի իր թուղթի, կօշիկի, խմիչքի, գարեջուրի, իւղի, անուշեղէններու, գլխարկի, լուցկիի, ծխախոտի, օճառի ու մոմի, կղմինտրի ու այլ գործարաններ ինչպէս նաեւ քանի մը կարեւոր ջաղացքներ:

Սակայն հոս ալ օտար դրամագլուխն է որ տիրական դեր կը կատարէ:

Քաղաքի ամէնէն չահեկան մասը նոր ծառաստանն է որ 24 հէքթար տարածութիւն մը կը բռնէ ու արդիական բոլոր գեղեցկութիւններով օժտուած ըլլալէ զատ, քաղաքէն աւելի բարձր է, որով անկէ պարզ ու լուսնկայ գիշեր մը կարելի է դիտել Գորտոպայի համայնապատկերը ու անկէ ալ դիմացի բլուրն ի վեր երկարող «Վարիօ Ինգլէս» կոչուած շրջանը, ինչ որ շատ ճիշդ կ'ըլլար Հայկական թաղամաս կոչել:

Հոդ, այդ բլուրին վրայ ահա կեդրոնացած են մեր տարագիր հայրենակիցները:

Փոքրիկ պտոյտ մը ու այց մը բաւական կ'ըլլայ անմիջապէս գաղափար կազմելու այդ հաւաքականութեան մասին: Ամէն ինչ հայկական է: Եսը, քէնը, բամբասանքն ու յետոյ կենցաղը: Ու թէեւ մեր Գորտոպայի հայրենակիցները, իրենց նիւթական կարողութեամբ աւելի նպաստաւոր պայմաններու մէջ են, քան գուցէ Հարաւ. Ամերիկայի միւս հայրենակիցները, բայց իրենց կենցաղով առաւելն քառորդ դար մը ետ գացած են, ու այդ կէս եւրոպական քաղաքին մէջ կը շարունակեն իրենց գիւղական կենցաղով ապրիլ: Բոլորն ալ իրենց սեփական տուներն ունին, ընդհանրապէս շինուած անճաշակ ու ապրելու անյարմար պայմաններով, բայց դուռնէն իսկ կարելի է նկատել ուռած հնդկահաւը ու հաւերու անհաշիւ շարան մը, որոնք ազատ են երթեւեկելու սենեակէն մինչեւ փողոցը:

Հարաւ. Ամերիկայի ուրիշ գաղութներու նման հոս ալ տակաւին լիակատար վիճակագրութիւն մը գոյութիւն չունի: Սակայն կարելի է ըսել թէ այդ թիւը շուրջ 2000ի կը հասնի: Բայց որովհետեւ աւելի ցրուած շըրջաններ ալ կան, յաճախ իրարմէ անջատ ու յարաբերութիւնները խզուած, կը կարծուի թէ քիչ մը պակաս ըլլալու է:

Ընդհանրապէս օսմ. սահմանադրութենէն յետոյ, զինուորական ծառայութենէն խուսափած պանդուխտներ են որ առաջին անգամ հիմ դրած են այս գաղութին: Անոնք Պուէնոս Այրէսէն անցած են շատ հաւանական է միայն այն պատճառաւ որ լսած են թէ Գորտոպան աւելի լեռնային շրջան է ու յարմար իրենց առողջական պայմաններու: Բայց վստահ եմ որ շատերը այս քաղաքը հասնելէն ի վեր քիլոմեթր մը իսկ ճամբորդած չեն, տեսնելու համար անոր իրական արժէքը: Յետագային շատերը բերած են իրենց հեռաւոր պարագաները, իսկ պատերազմէն վերջ եկող գաղթականութենէն Գորտոպա անցած են գլխաւորապէս անոնք որ քիչ մը ֆիզիքական տկարութիւն զգացած են: Այսօր ալ, այդ յաւելումը կը շարունակուի, ու ո՞վ գիտէ եթէ կեանքի պայմանները չփոխուին յետագային այդ գաղութը աւելի բազմամարդ ըլլայ, քանի որ մեր հայրենակիցներէն շատերը չտոկալով գործարանային կամ աշխատաւորական կեանքին, վերջ ի վերջոյ կը կորսնցնեն իրենց առողջական պայմանները:

Կարելի է ըսել թէ հայ գաղութին մաս կը կազմեն հայկական գաւառներու բոլոր ներկայացուցիչները՝ բաւական թիւով արհեստաւորներ, ինչպէս օրինակ կօշկակարներ, [illegible]րիչներ, դերձակներ եւն.: Որոշ մըն ալ երկաթուղային ընկերութեան մէջ պարզ աշխատաւորական գործի սահմանուած են: Ունինք նաեւ հայ պտղավաճառներ, մսավաճառներ ու առեւտրականներ եւն.: Իսկ ամէնատեղ գործը փողոցները թափելու եւ վիճակահանութեան տոմսեր ծախելն է, պարզապէս հաշմանդամի, կոյրի, ու ծերերուն վայել գործեր, որոնք չգիտեմ թէ ինչպէս մեր հայրենակիցներուն զբաղում դարձած են: Արդեօք ծուլութեա՞ն թէ հիւանդութեան արդիւնք է:

Հայ գաղութը ունի իր սեփական եկեղեցին, որ դժբախտաբար բոլորովին անճաշակ շէնք մըն է: Կ'ըսեն թէ հազիւ շինուած պիտի փլէր, [illegible] ստիպուեր են կանչելու հոն ծնած [illegible] մեծցած հայ ճարտարապետ մը՝ Վիքթոր Մեծատուրեան, որ կը հարկադրուի դուրսէն նոր պատեր մը աւելցնելու, որով Գորտոպայի Հայոց եկեղեցին հիմա երբ դուրսէն դիտուի, տեսակ մը պարիսպի տպաւորութիւն կը թողու: Գոնէ եկեղեցիէն ներս լաւ հիմերու վրայ դրուած ըլլային հոգեւոր գործերը: Հոս ալ Հօկ-Բարեգործական ու Հնչակեան ճակատ[illegible] գործած է: Այս հեռաւոր ու համեմատաբար խաղաղ գաղութին մէջ անգամ այդ անպիտան, «միացեալը» կրցած է իրեն համար հող գտնել եւ քայքայման պատճառ դառնալ: Եղած փոքրիկ կրթական օճախներ անգամ կը կոտրակուին, ու հիմա այդ փոքրիկ գաղութը ունի չորս հայկական դպրոցներ, ուր շուրջ 215 աշակերտներ իրենց մայրենի լեզուն կը սորվին: Անցեալ տարի ազգային վարժարանը, որ եկեղեցին կից է ու ամէնէն աւելի բազմաթիւ աշակերտ ունեցողը, տուած է իր առաջին շրջանաւարտները:

Բուհճիներն ալ իրենց համար առանձին ժողովարաններ ունին եւ դպրոցներ: Ու երբ դրացիները իրարու հետ գէշ ըլլան, մանուկը մէկ դպրոցէն կը հանեն միւսը կ'ուղարկեն: Կամ հակառակը:

Ամբողջ Գորտոպայի հայ գաղութին մէջ միակ մխիթարական կեդրոնատեղին Հ. Յ. Դաշնակցութեան ակումբն է, ուր կարելի է գտնել հայ գրականութիւնը, մամուլն ու իրական հայկական մթնոլորտը: Դաշնակցական երիտասարդ ընկերներն են միայն որ վառ կը պահեն ազգային շարժում մը: Ճիշդ է որ անոնք յաճախ իրենց երիտասարդական անփորձութեան զոհ կ'ըլլան հին աղուէսներու խորամանկութեանց, բայց արդէն Դաշնակցութիւնը յաջողած է ծաւալել իր ազդեցութիւնը, ու բաւական պիտի ըլլայ փոքրիկ աշխատանք մը եւս, որ պէտք հայ գաղութի հանրային գործերէն խուսափ վտարուին քանի մը պատեհապաշտներ: Արդէն դադրած է Բարեգործականի այն մուրացկանութիւնը, որով կը յաջողէր տարին 7-800 փեսոյի գումար մը քաշել: Հնչակ Հօկ դրկախառնութիւնն ալ պաղած է, քանի որ ալ աւարի նիւթ մնացած չէ:

Ու դաշնակցական երիտասարդ ընկերներն են նորէն, որ գոնէ տարին քանի մը անգամ առիթ կ'ընծայեն [illegible]

ՕՐՈՒԱՆ ԻՄԱՍՏՈՒՆՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Այս յօդուածը կ'արտատպենք Ասպարէզէն, «թարմացնելու համար յիշողութիւնները» կարգ մը մարդոց որոնք այնքան շուտ կը մոռնան երէկուան պատմութիւնը.—

Հայ ժողովուրդի «փրկիչներ»ու դասակարգ մը կայ, որ Հայաստանի անկախութիւնը խորտակուելէն ի վեր եւ անկէ առաջ, դարեր շարունակ, ժառանգականօրէն շարունակուած է: Այս դասակարգը հինէն ի վեր կորսնցուցած ըլլալով հաւատքը դէպի Հայ ժողովուրդի կորովը, ձեռներէցութիւնը եւ ինքնավստահութիւնը, քաղաքական իմաստութիւն համարած է տիրապետողի, բռնաւորի եւ զօրաւորի հանդէպ կեղծ չողոմարարութիւնը:

Այս դասակարգը միշտ անխախտ համոզումն ունեցած է թէ «քանի որ բռնաւորին ձեռքը չես կրնար կտրել, պէտք է համբուրել եւ ճակատիդ դնել»: Թուլէ այդ ձեւով կարելի ըլլայ անոր գութը շարժել եւ ամենողորմած շնորհին արժանանալ: Դժբախտաբար, Հայ ժողովուրդի երկարատեւ ստրկութեան շրջանին, այս դասակարգը հանդիսացած է ժողովուրդին քաղաքական ղեկավարութիւնը, եւ այսպիսով արմատացած է այն հաւատքը որ իր քաղաքական իմաստութեան հակառակ որ եւ է քայլ, Հայ ժողովուրդին համար աղէտալի կրնայ ըլլալ:

Այս արմատացած ունակութիւնն էր որ այս դասակարգը դարձուց անողոք հակառակորդ հայ ազատագրական շարժումին եւ մինչեւ այժմ ալ կը շարունակուի այդ պայքարը:

Այս դասակարգին մէջ գտնուողները ազգասէրներ են, դաւաճաններ չեն բնաւ: Կը ցանկան տեսնել Հայ ժողովուրդի ազատութիւնը որ եւ է մէկուն չափ, բայց կը մտածեն թէ այդ շնորհը պէտք է գայ տեղէ մը — օտարէն կամ ի վերուստ: Հայ ժողովուրդը անզօր է այդպիսի հրաշք մը կատարելու:

Երբ երեւութապէս բարեյաջող պարագայ մը ներկայանայ, այս մարդիկը քաղաքէ առաջ փէշերը կը սոթթեն եւ մէջտեղ կ'իյնան. Սան Սթէֆանօ կ'երթան, Պերլին կը վազեն, Վերսայլ կը դիմեն, մեծ մեծ ճառեր կը խօսին սակայն իրենց տուն «երկաթէ չերեփ»ներ պատրաստելու մասին հոգ չեն ըներ, որովհետեւ հաւատք չունին թէ Հայը ընդունակ է պատրաստելու երկաթէ չերեփներ: Այս պարագային խեղճ, ողորմելի, գթութեան արժանի ներկայանալով օտարներու առջեւ, կը փորձեն անոնց գութը շարժել եւ անոնց շնորհին արժանանալ: Բայց երբ ձեռնունայն ետ կը դառնան, կը քաշուին իրենց պատեաններուն մէջ ու խորհրդաւոր եւ իմաստուն լռութեամբ կ'աշխատին համոզել ժողովուրդը, որ խոհեմ ըլլայ, տիրապետողը չգրգռէ, սպասէ յարմար ատենի մը:

Իսկ այս իմաստունները՝ իրենք կը հանդիսանան առաջին օրինակը, ըսկսելով իրենց սովորական ու աւանդական չողոմարարութեան դէպի տիրապետողը, ենթադրելով թէ ան մոռցած է որ անոնք դիմած են օտարին ... իբրեւ դատախազ իր դէմ:

×

Մեծ դժբախտութիւն մըն է որ մեր ազատագրական 50 տարուան երկարատեւ պայքարը չէ կրցած խնլել[illegible] այս աղէտաւոր իմաստունները: Անոնք կան ու կ'ապրին մեր կեանքին մէջ, առանց իրենց իմաստութենէն բան մը պակսեցնելու եւ առանց նոր բան մը սորվելու:

Երբ քաղաքական ձախողութեան մը առջեւ կը գտնուի Հայ ժողովուրդը, կը բարձրանայ անոնց գլուխը յաղթական ու փառապանծ — իրենք չըսի՞ն թէ Հայ ժողովուրդը ինք իրեն չի կրնար ազատագրուիլ: Այլ եւս պէտք է իրենց իմաստութենէն դաս առնեն, խեղճանան, գութ հայցեն տիրապետողէն, որպէսզի գոնէ անոր շնորհին արժանանան ապրելու համար: Միշտ այն անխախտ համոզումն ունենալով թէ տիրապետողը կը հաւատայ իրենց խօսքին, անկեղծութեան եւ հաւատարմութեան:

Այս բացատրութիւնը աւելի շօշափելի դարձնելու համար յիշատակենք բնորոշ օրինակ մը: 1920ին հայ ժողովուրդը կը գտնուէր քաղաքական բարեյաջող պայմաններու մէջ: Յիշեալ իմաստունները բնաւ չմտածեցին թէ անիկա արդիւնք էր Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի վճռական ճակատամարտներուն: Այսինքն հայ ժողովուրդի պատրաստած «երկաթէ չերեփ»ներուն: Այլ ենթադրեցին թէ օտարներու կողմէ շնորհ մը կ'ըլլար հայ ժողովուրդին: Ու հայրենասիրական պարտականութիւն մը կատարելու փութկոտութեամբ, աճապարեցին Կ. Պոլսոյ օրուան պատրիարքը ղրկել եւրոպական բարձրագոյն դռներն ու արքունիքները, հայ ժողովուրդին համար շնորհ մուրալու եւ իր իսկ կառավարութեան դէմ քաղաքական դատ վարելու: Առանց բոպէ մը իսկ անդրադառնալու թէ ինչ ալ ըլլար Հայաստանի վիճակը, պատրիարքը պիտի մնար Թուրքիոյ Հայոց պատրիարքը եւ համաձայն օրէնքին՝ պաշտօնեայ մը այն կառավարութեան որուն դէմ պիտի երթար դատ վարելու օտարներու մօտ: Իմաստունները չուզեցին անսալ տրուած զգաստացուցիչ խորհուրդին: Յամառեցան ու պատրիարքը ղրկեցին Եւրոպա, ցոյց տալու համար թէ դատը պիտի շահուի իրենց իմաստութեամբ, բայց բնաւ երկաթէ չերեփներու հարկադրանքին տակ:

Օրուան պատրիարքը գնաց եւ վերադարձաւ: Անցան օրեր, թեքուեցաւ հայ ժողովուրդի քաղաքական աստղը դէպի հորիզոն: Մուսթաֆա Քէմալ իր յաղթական բանակներով կը ծեծէր Պոլսոյ դուռները: Ահաւոր խուճապը պատեց իմաստուններու հոգին: Մոռցան երէկը, եւ սկսան հին իմաստութիւնը հրապարակ քաշել: Գումարուեցաւ խորհրդակցութիւն մը, որուն կը մասնակցէին պատրիարքը Եւրոպա ղրկողները եւ մնացեալ բոլոր, բոլոր իմաստունները: Երկարապատում խօսքերէ յետոյ, բոլորը միաբերան գտան մէկ դարման մը, — ապաւինիլ զօրաւորին գթութեան:

Ու այս իմաստութիւնը գործադրութեան դնելու համար, որոշեցին նոյն պատրիարքի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը ղրկել Մուսթաֆա Քէմալին, անոր հպատակութիւն եւ հաւատարմութիւն յայտնելու եւ գութ հայցելու:

Զգաստութեան ձայն մը հնչեց սըրահին մէկ անկիւնէն.

— Դուք կը փորձէք ձեզ խաբել, բայց բնաւ մի փորձէք խաբել Մուսթաֆա Քէմալը, որովհետեւ ան մոռցած չէ բնաւ, որ միեւնոյն պատրիարքը քիչ ժամանակ առաջ Եւրոպա մեկնած էր իր դէմ քաղաքական դատ վարելու եւ օտարի միջամտութիւնը հրաւիրելու:

Անսպասելի եւ չզմեցուցիչ էր այս ձայնը: Վարանումը ակներեւ էր: Որոշեցին Գոնիայի երբեմնի կուսակալ եւ Հայերու բարեկամ Ճէլալ պէյին խորհուրդ հարցնել:

Յաջորդ օրը վարչութեան ատենապետ Յ. Մոստիչեան եւ անդամներէն Մատթէոս Նալպանտեան եւ կեդր. Վարչութեան ուրիշ մէկ անդամը կը դիմեն Ճէլալ պէյի: Կը յայտնեն Մուսթաֆա Քէմալի ոտքը պատուիրակութիւն մը ղրկելու մտադրութիւնը: Անոր դէմքին վրայ կը հաւաքուի հեգնական ժպիտ մը եւ կը յանձնարարէ այնպիսի բաներ, որ պատուիրակութեան անդամներու արիւնը իրենց երակներուն մէջ կը սառեցնէ:

Ի պատիւ Զաւէն պատրիարքին պէտք է ըսել որ ան լրիւ կը հասկնար իմաստուններու այդ որոշումին անհեթեթութիւնը:

Յ. ԱՄԱՍՈՒՆԻ

ԱՆԹԵԼԻ ՄԸ ԾԱԽՔԸ ԻՆՉ Է

Հիմա որ ամէն տուն կը պարծենայ թէ անթել մը ունի, գիտէ՞ք արդեօք թէ ի՞նչ ծախք ունի անտեսանելի:

Մասնագէտներու հաշիւով, 5 լամբով գործիքի մը ժամական ելեկտրական սպառման ծախքն է, Փարիզի մէջ, [illegible]ջանին համար, 7 սանթիմ որ կրնայ 10 սանթիմի բարձրանալ, եթէ լամբերը լաւ չեն:

Դաշնագիրները պէտք է վերաքննել

ԿԱՐԵՒՈՐ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ԼՈՐՏԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի օր շատ կարեւոր վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Անգլիոյ Լորտերու Ժողովին մէջ: Քանի մը անդամներ պահանջեցին վերակազմել Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ վերաքննել կամ ջնջել յետպատերազմեան դաշնագիրները: Լորտ Սնէլ, ընկերվարականներու ներկայացուցիչը վիճաբանութիւնները բանալով, յայտարարեց թէ իր կուսակցութիւնը չի վստահիր սպայակոյտներու խօսակցութեանց, որովհետեւ չի գիտեր թէ ինչ խնդիրներ պիտի քննեն եւ մինչեւ ուր պիտի երթան:

Լորտ Հըլիֆաքս, կառավարութեան ներկայացուցիչը, պատասխանելով յայտարարեց թէ անթոյլատրելի է խօսիլ հաշտութեան մասին, երբ կը շարունակուի եթովպական պատերազմը: «Կառավարութիւնը պատրաստ է ձեռք առնելու որ եւ է ելմտական եւ տնտեսական տնօրինութիւններ, եթէ միւս պետութիւններն ալ հաւանին: Ազգաժողովին անդամակցութիւնը այսօր տարբեր է այն վիճակէն որ կը տիրէր, երբ նոր կազմուեցաւ եւ աշխարհի կացութիւնն ալ տարբեր է: Ազգերու Դաշնակցութիւն մը որ հարիւրին 50 կամ 60 ներկայացուցչական հանգամանք ունի, չի կրնար հարիւրին 100 ազդեցութիւն գործել: Լորտ Սնէլ կը պահանջէ որ կառավարութիւնը պատասխանատուութիւն ստանձնէ «Եթովպիոյ մէջ կատարուած չարչարանքներուն համար: Ես չեմ կրնար ընդունիլ որ կառավարութիւնը պատասխանատու համարուի որ եւ է ձեւով: Այս պատերազմը արգիլելու եւ զայն դադրեցնելու ՄԻԱԿ ՄԻՋՈՑՆ Է ԱՅՆՊԻՍԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՈՐՈՒՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔԸ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԻՋԵՒ: Ընկերվարական ընդդիմադիր խմբակցութիւնը պատրա՞ստ է ընդունելու որ Մեծն Բրիտանիա պատերազմի բռնուի Իտալիոյ հետ, դադրեցնելու համար Եթովպիոյ պատերազմը: Եթէ պատրաստ չէ, իրաւունք չունի մեղադրելու կառավարութիւնը, թէ բան մը չէ ըրած պատերազմը կասեցնելու համար: Աշխարհը այսօր կը գտնուի խառնակի մը առջեւ, Գերմանիոյ ձեռնարկին եւ անոր անխուսափելի հակազդեցութեան առթիւ: Գերմանիոյ ընտրած մեթոտը՝ իր պահանջները պարտադրելու համար շատ ծանր հարուած մը հասցուց միջազգային կարգուսարքի հիմերուն: Ինչ կը վերաբերի սպայակոյտներու խօսակցութեանց, անհրաժեշտ է շեշտել թէ անոնք կապ ունին միայն Անգլիոյ պարտաւորութեանց հետ, եթէ յարձակում կատարուի: Լոյտ Ճորճ չի կրնար ապացուցանել թէ այսքան ուշադրութեամբ սահմանափակուած պարտաւորութեանց գոյութիւնը ինքնին աւելի հաւանական կը դարձնէ պատերազմը: Իր կարծիքով, կարելի չէ ամրապնդել Եւրոպայի խաղաղութիւնը, դիմելով նախապատերազմեան դինակցութեանց: Շրջանային երաշխաւորութիւնները պիտի զօրացնեն Ա. Դ. Ուխտը: Որքան ալ մարդիկ դէպի աստղերը բարձրացնեն իրենց աչքերը, պէտք է գետնին վրայ պահեն իրենց ոտքերը: Կառավարութիւնը պարտաւոր է ուժ տալ կառավարութեան քաղաքականութեան՝ օգնելու Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ, յարձակման պարագային, որովհետեւ իրական աջակցութիւն մըն է այդ, Եւրոպայի կացութիւնը ամրապնդելու համար: Ես կը յուսամ թէ Ֆրանսա եւ Պելժիա նոյնքան տրամադիր են լիովին ճանչնալու Գերմանիոյ հաւասարութեան արդար պահանջները, բայց միեւնոյն ատեն կը յուսամ թէ գերմանական կառավարութիւնը պիտի ընդունի իր պատասխանատուութիւնները Եւրոպայի հանդէպ: Եւրոպա պէտք է գոհանայ Հեր Հիթլէրի խաղաղութեան ծրագրով: Ինչ սխալներ ալ գործած ըլլան միւս կողմէն, Գերմանիոյ «կատարուած իրողութիւնը» ծանրօրէն խախտեց միջազգային վստահութիւնը: Կառավարութիւնը ամէն միջոց պիտի փորձէ խաղաղութիւնը ապահովելու համար, բայց այդպէս չարժած ատեն չպիտի թուլցնէ զգուշական միջոցները»:

Լորտ Լէնտընտէրի, նախկին նախարար մը, դիտել տուաւ թէ Եւրոպան կը ներկայացնէ սպառազինութեանց ընդարձակ բանակատեղի մը, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ վերջին 16 տարիներու քաղաքականութիւնը արդիւնաւոր չէ եղած: Իր կարծիքով, պէտք էր օր առաջ օգտուիլ Գերմանիոյ առաջարկներէն, մինչդեռ ձեւականութեան ցանցով մը շրջապատուած են անոնք եւ ամիսներ պիտի անցնին: Ինք ալ կը դատապարտէ Գերմանիոյ գործածած մեթոտները, բայց պէտք է խոստովանիլ թէ մեղմացուցիչ պարագաներ կան եւ թէ նպատակը քայլ մըն է դէպի խաղաղութիւն:

Լորտ Նիւթըն բոլորովին աւելորդ դատեց սպայակոյտներու խօսակցութիւնները, իսկ Եւրոպայի ողբալի կացութիւնը վերագրեց ոչ թէ Գերմանիոյ, այլ այն իրողութեան որ արդար չէին վարուած անոր հանդէպ, Վերսայլի դաշնագրին մէջ: «Աշխարհը չի կրնար շտկուիլ եւ գոհացում ստանալ, մինչեւ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չվերակազմուի եւ յետպատերազմեան դաշնագիրները չվերաքննուին»: Ուրիշներ ալ պահանջեցին արմատապէս փոխել Վերսայլի դաշնագիրը:

...յ գաղութը ի մի հաւաքելու՝ ոգեկոչելու համար Հայոց բազմահազար նահատակները յիշատակը, որոնց արիւնով ստեղծուեցաւ անոր Մայիսեան Անկախութիւնը եւ որու վերջնական վերականգնումին համար նորէն պայքարի փշոտ ճամբան է բռնած Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Ս. ՖԻՐՈՒՆՑ

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԺԱՄԱՑՈՅՑԸ

Այս տարի ապրիլ 18ին պիտի փոխուին ժամերը, որպէսզի համապատասխանէ միջազգային պայմաններու:

Այս ճանճրալի նորոյթը որ լոյսի խնայողութեան համար եղած է, 1916-ին մտածեց Ֆրանսացի մը, Անտրէ Օնորա եւ դժուարութեամբ ընդունիլ տուաւ: Այս պատճառով նոյն իսկ մահուան սպառնալիքներ ստացաւ: Բայց այսօր, աշխարհ ընդունեց եւ համակերպեցաւ:

«ՈՂԲԱԼԻ Է ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՎԻՃԱԿԸ»

Այս միջոցին բուռն բանավէճ մը կը տիրէ Աթէնքի մամուլին մէջ, ինչպէս գրած էր մեր աշխատակիցը, Վ. Իշխանեան: Ազատական երեսփոխան մը բաց նամակ մը ուղղելով վարչապետ Պ. Տէմիրճիսի, հարցուցած էր թէ ինչո՞ւ ընթացք չէ տուած հանգուցեալ Վենիզէլոսի մէկ նամակին, որ «սարսափելի» բաներ կը պարունակէր:

Վենիզէլոսին շրջանակները հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հրատարակեն այս մասին.—,

Գերմանական վերջին ձեռնարկին հետեւանքով պալքանեան երկիրներու Ժընեւ հաւաքուած արտաքին նախարարները, բացի հելլէն նախարարէն, Պ. Թիթուլէսքուի նախագահութեան տակ ժողով մը գումարելով կարգ մը որոշումներ տուած էին եւ յետոյ, Պ. Թիթուլէսքու, յանուն ժողովին յայտարարած էր, թէ Պալքանեան Համաձայնութեան անդամ պետութիւնները Ֆրանսայի կողքին պիտի կանգնին, եթէ անիկա եւս կը քշուի եւրոպական պատերազմի մը յորձանքին մէջ:

Է. Վենիզէլոս, ուզելով այս մասին բացատրութիւններ ստանալ Պ. Թիթուլէսքուէն, Փարիզ գտնուած միջոցին տեսակցութիւն մը կ'ունենայ անոր հետ: Տեսակցութեան ներկայ գտնուելու համար հրաւիրուած էր նաեւ Պ. Էրիօ:

Երբ դիւանագէտներու այս հանդիպման ընթացքին, Է. Վենիզէլոս կը հարցնէ Պ. Թիթուլէսքուի, թէ ի՞նչ իրաւասութիւնով անիկա պալքանեան պետութեանց նախարարները ժողովի հրաւիրած էր, նկատի ունենալով որ ինք չատոնց Պալքանեան Համաձայնութեան նախագահը ըլլալէ դադրած էր:

Այս խօսքերէն վերջ, ռումանացի եւ հելլէն երկու քաղաքագէտներու միջեւ ծայր կուտայ բուռն վիճաբանութիւն մը, որու ընթացքին, պահ մը, Է. Վենիզէլոս ջղայնացած ձեռքի հարուած մը կուտայ գրասեղանին եւ խօսքը Պ. Թիթուլէսքուի ուղղելով կ'ըսէ.

— «Ի՞նչպէս կը ձեռնարկէք, Պ. Թիթուլէսքու, դուք միջերկրականեան պետութիւն մը, Յունաստանը արտապալքանեան զինակցութեանց եւ պարտաւորութիւններու մէջ մխրճել: Ես թոյլ չպիտի տամ որ կործանի շէնք մը, զոր հիմնելու համար այնքան աշխատանք թափեցի»:

Այս խօսքերը ըսելով, Է. Վենիզէլոս կը հեռանայ եւ տուն դառնալով երկար նամակ մը կը գրէ վարչապետ Պ. Տէմիրճիսին, յայտնելով անոր, թէ Յունաստանի դիրքը ողբերգական է: Այդ նամակն է ահա, զոր Պ. Քուլումվաքիս «սարսափելի» կ'որակէ:

Վերոյիշեալ տեղեկութիւնները տուող շրջանակները կը հաւաստեն թէ այդ տեսակցութիւնը ճակատագրական եղաւ Է. Վենիզէլոսի համար, որովհետեւ մեծապէս գրգռուած ըլլալով, քանի մը օր վերջ արիւնախոռնում ունեցաւ եւ մեռաւ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ ընթեռնելի եւ մելանով:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Հակառակ անհրապոյր երկինքէ մը մաղուած պաղ անձրեւին, Սեվրի Պէշիկթաշլեան սրահը անցեալ կիրակի լեցուած էր համակիր ու վառվռուն բազմութեամբ մը:

Հանդէսը սկսաւ «Դպրոցասէր»ի քայլերգով:

Յայտագրին առաջին կտորը կը կազմէր Յ. Թումանեանի «Զարի վերջը» մանկական գրականութեան գեղեցիկ կտոր մը, օփերէթի վերածուած Ռ. Մելիքեանի կողմէ: Կկուին ձագուկները աղող չար աղուէսին պատմութիւնն է այս, որուն պատժուելուն կ'աջակցին ագռաւը եւ իր ձագուկները: Պ. Գմբէթեան (աղուէս), Օր. Հ. Ղազարոսեան (կկու), եւ Օր. Ա. Գէորգեան (ագռաւ) ինչպէս նաեւ ձագուկներու խումբը յաջողապէս ծպտուած, հաճելի խաղով մը պատկերացուցին փոքրիկ տրամը:

Հաճոյքով դիտուեցաւ նաեւ «Արտաշէս - Սաթենիկ» հայ արքունի կեանքէն առնուած պատկերը, ուր Պ. Գմբէթեան կը ներկայացնէր տպաւորիչ աշուղի մը ալեհեր տիպարը, Օր. Հ. Ղազարոսեան գրաւիչ Սաթենիկ մը, եւ Օր. Վ. Կիւրճեան գոնէ մտադրութիւններով ռազմիկ՝ Արտաշէս մը: Օր. Ա. Գէորգեան կը մարմնաւորէր Սմբատ սպարապետ մը՝ որ ոչինչ ունէր ահարկու:

Ամուսնութեան հանդէսի պահուն ուշագրաւ եղան երկու շնորհալի աշակերտուհիներու պարերը՝ ջերմօրէն ծափահարուած:

«Մեծապատիւ Մուրացկաններ»էն պատկեր մը զուարթութեան աստիճանաչափը այնքան բարձրացուց որ դերակատարները չէին լսուիր:

Պ. Գմբէթեանի խաղը ծանօթ է բոլորին իբրեւ մարմնացումը Պարոնեանի անմահ տիպարին: Իր պատրաստած խաղակիցները Օր. Ա. Գէորգեան (բանաստեղծ) եւ Օր. Վ. Կիւրճեան (խմբագիր) շատ սահուն եւ բնական խաղով մը շրջապատեցին խաղին հերոսը, կազմելով գնահատելի ամբողջութիւն մը: Յայտագրին վերջին մասը կը կազմէին հայկական նոր պարերը, որոնք ջերմապէս գնահատուեցան իրենց գեղեցկութեամբ եւ կանոնաւորութեամբ եւ որոնց յաջողութեան համար շնորհաւորելի է կազմակերպիչը՝ նախկին սանուհի Օր. Պ. Թաշճեան:

Երաժշտական եւ թատերական կազմակերպութեան աշխատանքները սիրայօժար ստանձնած էին Պ. Գ. Ալէմշահ եւ Պ. Ա. Գմբէթեան:

Ընդհանուր կազմակերպութեան հոգը ծանրացած էր վարժարանին գլխաւոր ուսուցչուհի Օր. Թ. Աճէմեանի վրայ, որուն փորձառութեան եւ ջանքերուն կը պարտինք հաճելի եւ գրաւիչ հանդէսի մը սրտապնդիչ երեւոյթը:

Սանուց Միութիւնը ծրագրած է յաջորդաբար ներկայացնել իր հանդէսը քանի մը հայաշատ արուարձաններու մէջ: Նոր յաջողութիւններ իրեն:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՄԱՄՈՒԼ

Թուրքին «արդիական» թալանը

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 մարտ).

— «Թուրքերու վերջին զգայացունց «գիւտ»ն ալ Հայկ Նահապետի Թուրք ըլլալն է:

Վերջին տարիներու ընթացքին հետզհետէ աւելի նկատելի կը դառնայ, որ Թուրքերու մէջ հոգեբանական խորունկ բեկում մը կը կատարուի: Արդիական ըլլալու ճիգը իրենց մէջ այնքան մեծ է, որ կ'ուզեն իրենց անցեալն ալ «արդիացնել»:

Թուրքերու արթնցած ազգային կամ ցեղային զգացումը արդիական պահանջներուն համապատասխան սերունդ կը փնտռէ: Ան չի գոհանար փէսերը գլխարկներու վերածելով, արաբականի տեղ լատինական տառեր ընդունելով, իրենց կիներու ծածկոցները վար իջեցնելով եւ անոնց եւրոպական հագուստներ հագցնելով միայն, այլեւ կը ձգտի թրքական անցեալն ալ կապելու եւրոպական ցեղերու հետ:

Հարկաւ, Թուրքերը շատ լաւ գիտեն թէ իրենք մոնկոլական ցեղէ են եւ իրենց լեզուն ալ մոնկոլական լեզուներու ընտանիքին կը պատկանի, սակայն կ'ուզեն ջնջել, ուրանալ իրենց մոնկոլական անցեալը, որով չեն կրնար երբեք պարծենալ եւ որմէ նոյն իսկ կ'ամչնան: Ահա թէ ինչու ճիգ կ'ընեն իրենց ցեղին ծագումը կապելու եւրոպական քաղաքակրթութեան ծնունդ տուող ցեղերու հետ:

Ահա թէ ինչու մէկը միւսէն աւելի զգայացունց «գիւտեր» կ'ընեն ցոյց տալու համար, թէ Թուրքերէնը արիական կամ յաբեթական լեզու մըն է, թէ Թուրքերը ոչ թէ Միջին Ասիոյ խորերէն են եկած, այլ Փոքր Ասիոյ բնիկներն են, թէ իրենք են որ ծնունդ են տուած Մերձաւոր Արեւելքի եւ Եւրոպայի քաղաքակրթութեան:

Զարմանալի չէ, որ իրենց այս «պատմական» պրպտումներուն մէջ Թուրքերը փորձեր կ'ընեն իւրացնելու երկար դարեր իրենց հպատակ եղած, բայց իրենցմէ շատ աւելի քաղաքակիրթ ցեղերու եւ մասնաւորապէս Հայերու անցյալը:

Ուրիշ խօսքով՝ իրենց սահմաններուն մէջ Հայերը կոտորելէ, Հայուն պատմական հայրենիքը հայերէն «մաքրելէ», Հայուն «լքեալ գոյքերուն» տիրանալէ յետոյ, Թուրքերը այժմ ալ ձեռնարկած են Հայոց դերեզմանները, Հայոց աւանդութիւնները, Հայոց քաղաքակրթական արժէքները, պատմական մեծ դէպքերն ու դէմքերը սեփականացնելու գործին:

Այս տղայական ճիգերուն մէջ կարելի չէ չտեսնել հայութեան այնքա՛ն լաւ ծանօթ Թուրքին աւանդական պատկերը:

Արդարեւ, դարեր շարունակ Թուրքը ապրած է իրեն հպատակ ազգերը թալլելով: Եւ այժմ, երբ իր լուծին տակ արդէն ոչ-Թուրք խեղճուկ փոքրամասնութիւններ են մնացած, կ'ուզէ ապրիլ իր փճացուցած քաղաքակիրթ ցեղերու եւ մասնաւորապէս Հայերու հարուստ անցյալը թալլելով: Ողջերու թալանին կը յաջորդէ մեռելներու թալանը:

Բարեբախտաբար, այս «արդիական» թալանը ոչ ոքի կրնայ վնաս հասցնել, բացի Թուրքէն, որովհետեւ այդ ընող Թուրքը միայն ինքզինքը ծիծաղելի կը դարձնէ հանրութեան աչքին եւ աւելորդ անգամ մը ցոյց կուտայ թէ՝ հակառակ արդիական իր բոլոր հովերուն, մնացած է նախկին թալանչին, որ ինչպէս անցեալին մէջ ապրած է ուրիշ ցեղերու աշխատանքով, այնպէս ալ այժմ կ'ուզէ ապրիլ ուրիշ, իրմէ աւելի քաղաքակիրթ ցեղերու փառքով»:

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կիրակի օր քայլերս ուղղուեցան արիներու 11րդ տարեդարձի ցերեկոյթին: Ժան Կուժոնի սրահի մուտքի դրան մէջ երկշարք արիներ յարգանքով կը դիմաւորէին հիւրերը:

Սրահը հետզհետէ կը լեցուէր ծնողքներով ու արիներու բարեկամներով: Ժամը 3ին հանդէսը բացուեցաւ Զօր. Կորկանեանի նախագահութեամբ: Նոյն միջոցին «Եփրատ» նուագախումբը հնչեցուց «Մեր Հայրենիք»ը, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Յետոյ տեղի ունեցաւ արիներու տողանցքը եռագոյնի առաջնորդութեամբ: Նուագախումբը կը հնչեցնէր «Յառաջ Նահատակ»ը: Հետաքրքրական էր նոյնպէս բուրգերու կազմութիւնը:

Ապա կարգով իւրաքանչիւր շրջանի արիներն ու գայլիկները ցոյց տուին իրենց շնորհները: Ահա Առնուվիլի արենուշներն ու գայլիկները կուգան պարել գեղջկական պարեր, յետոյ Փարիզի արիները ներկայացուցին ինքնաշարժ մարդը, սկաուտ մը արտասանեց Ահարոնեանի «Այսքան չարիք թէ մոռանան մեր որդիք»ը: Կարգը Սեւրանինն է: Անոնք ալ ներկայացուցին «Հայելին ծափինի մէջ», յաջող խաղարկութեամբ մը: Փորթ տ'Իթալիի մասնաճիւղը ներկայացուց «Դէպի լուսին ճամբորդութիւնը», նոյնպէս յաջող: Երկու արենուշներ պարեցին կովկասեան պարեր, ջերմ ծափեր խլելով: Եւ այսպէս յաջորդաբար տեղի ունեցան արտասանութիւններ, երգ ու պար: Գայլիկ Ստեփան Ճիհանեան արտասանեց Չարենցի «Գովք Հայաստանին»ին: Նուագախումբը մէջ ընդ մէջ կը նուագէր ազգային եղանակներ: Արիներու ընդհ. պետը հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով շնորհակալութիւն յայտնեց օտար եւ հայ հիւրերուն, որոնք եկած էին քաջալերելու ձեռնարկը: Տեղի ունեցաւ վիճակահանութիւն մը որմէ գեղեցիկ առարկաներ շահեցան շատեր:

Վերջացնելէ առաջ պարտք կը համարիմ շնորհաւորել հայ արիները, որոնք միշտ կարգապահ ու նախանձախնդիր էին հանդէսի կանոնաւորութեան:

Օ. Կարապետեան

ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

Այս ճակատի կէսը բնականօրէն [illegible]ժին պիտի ըլլար նոր եկած թարմ եւ հանգստացած վաշտին: Հրամանատարը երկու վերստ ճակատ մը կ'ընծայէր, այն ալ խճուղիին ուղղութեամբ, մասամբ աւելի անվտանգ [illegible]ան մը, այն առարկութեամբ թէ ըստ ռուսական ուստավի՝ հարիւր հոգինոց ուժի մը համար երկու վերստն ալ շատ է, յառաջապահ պահակները իրենց մէջ տեսողութեան կապը պէտք է որ պահեն»: Տեսականօրէն ճիշդ էին սպային ըսածները:

— «Սիրելի», ըսի, ուստավը շատ ճիշդ կ'ըսէ, արդար էք, բայց այդ ուստավը ռուսական բանակին համար կը խօսի եւ մանաւանդ նկատի առած է կանոնաւոր բանակ մը, իր թշնամի. հոս պայմանները բոլորովին տարբեր են: Հոս հայկական փոքրաթիւ ուժ մը կայ եւ մեր դէմն ալ քիւրտ անկանոն ապստամբներ, մենք գործնականօրէն պիտի մօտենանք այդ հրահանգին»:

Մեր մէջ վէճը պիտի խորանար, եթէ ես տեղի չտայի: Հողի փոքրիկ տարածութեան մը վրայ նոր վաշտը տեղաւորուեցաւ ուստավի չեմ գիտեր ո՛ր յօդուածի տրամադրութեան համաձայն: Ես ալ նորէն պահակախումբեր դետեղեցի պահանջին համաձայն՝ հնազանդելով գործնական ուստավի հրամանին:

Առաւօտեան արեւածագին մենք յարձակման անցանք: Մէկ ժամէն մեր դիրքերը գրաւեցինք: Քիւրտերը փախան դէպի Արարատ: Չհետապնդեցինք եւ յիմարութիւն էր հետապնդելը: Արարատը մեր թշնամին պահեց իր անծանօթ խոռոչներուն մէջ:

Մէկ ամիս վերջը Քիւրտերը աւելի ուժով, աւելի յանդուգն կերպով նորէն յարձակեցան Թաշպուռնի վրայ: Գիւղին մէջ դիրկընդխառն կռիւ մը տեղի ունեցաւ, մերինները լքեցին գիւղը ու քաշուեցան դէպի Մարգարա: Այս անգամ Քիւրտերուն միացած էին Հասանխան, Ճէննէթէպատ թաթար գիւղերը: Այս երկու գիւղերը Թօխանչալուի ուղղութեամբ շարժեցան: Այդ օրերուն իմ Գ. վաշտը հոն կը գտնուէր: Գիւղին մէջ ունէինք գնդացիր մը: Թաշպուռնը գրաւող Քիւրտերը առատուն մեծ բազմութեամբ սկսան բաց դաշտէն յառաջանալ: Իրենց նպատակն էր Մարգարա գիւղի ճանապարհը կտրել: Թօխանչալուի մէջ մեր զօրք եւ գնդացիր ունենալը կ'անգիտանային: Անոնց յառաջխաղացումը շատ համարձակ ու անվախ էր: Յարմար հեռաւորութեան վրայ սկսանք հարուածել: Քիւրտերը շատ մը դիակներ ձգելով փախան: Այդօր մինչեւ արեւամուտը հազիւ կրցանք Թաշպուռնը գրաւել, հակառակ անոր որ մեր թնդանօթները անընդհատ կը ռմբակոծէին գիւղը: Քիւրտերու անխախտ նշանառութիւնը հիացում կը պատճառէր մեզի: Մեր ձախի թաթար գիւղերը կ'աշխատէին մեր թիկունքը անցնիլ, բայց անկարող էին: Յաջորդ առաւօտուն, աղջամուղջին, այդ գիւղերը պաշարեցինք ու անմիջապէս ներս մտանք: Գիւղերը դատարկուած էին, միայն առաւօտեան դէմ 50—60 թրքական կանոնաւոր զինուորներ վերջին անգամ լքելով գիւղը փախած էին: Այս կէտը ստուգեցինք ձեռք անցուած գերիներէն եւ անոնց թողուցած քանի մը գրութիւններէն: Գրաւեցինք գնդացիր մը: Շատ զուարճալի էր տեսնել թէ ինչպէս երէկ մեր հետ կռիւ ունեցող Քիւրտերը եկած էին թաթար գիւղերը թալլելու.— «Հայերու բախտին ուժ տայ Աստուած», ըսելով համարձակ կը մօտենային մեզի բարեկամի նման եւ հրաման կը խնդրէին որ թոյլ տանք որ եւ է թալան վերցնելու:

— Բայց չէ՞ որ դուք երէկ մեզ հետ կը կռուէիք, հիմա ի՞նչ երեսով եկած էք մեր մօտ:

— Աղա ջան, մենք մեղք չունինք, մեղաւորը Օսմանցին է եւ մեր մեծերը, անոնք կ'ըսէին, մենք ալ կը կռուէինք, հիմա ալ թալանի համար եկած ենք:

7.—ՄԱՅԻՍԵԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԳՈՒՆԴԸ

Մեր գունդը գրեթէ կղզիացած վիճակ մը ունէր Իգտիրի շրջանին մէջ եւ շարունակ կռիւի բռնուած էր: Այս պատճառաւ մեծամասնական քարոզչութիւնը մեզի հասած չէր: Եթէ մեր զօրամասին մէջ այդպիսի խմորում կար, գոնէ շատ գաղտնի եւ շատ ալ աննշան էր: Մեր զինուորները եւ հրամանատարական կազմը ջախջախիչ մասով Թրքահայեր էին: Մենք շատ աննշան, շատ աղօտ գաղափար ունէինք բոլշեւիկ վարդապետութեան մասին եւ նոյն իսկ բնաւ տեղեկութիւն չունեցողներ կային: Մենք ամենաշատը հայ ժողովուրդի հայկական դատի անկախութեան երազով տարուած էինք, այնպէս նաեւ մեր զինուորները: Այս իսկ պատճառով 8րդ գունդը աւելի ազգայնական, աւելի հակաբոլշեւիկ զօրամասի համբաւ առաւ մինչեւ վերջ, ու մեծամասնական շարժումը ուր որ ծայր տուաւ, մեր գունդը հոն ղրկուեցաւ: Այս պատճառաւ այս գունդը աւելի շատ տանջուեցաւ եւ ի վերջոյ բոլշեւիկներէն հալածուեցաւ իբրեւ հակայեղափոխական զօրամաս — Սեպուհի զօրամասը:

Իգտիրի շրջանի կռիւները մասամբ դադրած էին. կարճ հանգիստի շրջան մը բոլորելու վրայ էինք, երբ տարօրինակ հրաման մը ստացանք հրամանատարութենէն.— «8րդ գունդը վաղը առաւօտեան կազմ ու պատրաստ պիտի մեկնի Էջմիածնի կայարանը, անկէ ալ Ալեքսանդրապոլ»:

Հրամանը կարճ էր եւ անորոշ: Հրամանատարական կազմին առանձնապէս հաղորդուեցաւ խնդրին մանրամասնութիւնը.— Ալեքսանդրապոլը ապստամբած է Հայաստանի կառավարութեան դէմ: Զօրքը եւ «Վարդան զօրավար» զրահապատ գնացքը արդէն Երեւանի վրայ կը քալեն, կառավարութիւնը տապալելու համար, որուն տեղ պիտի հաստատեն մեծամասնական կառավարութիւն: Եղերական էր լուրը եւ տարօրինակ:

Մեր հաւատալը չէր գար եւ նոյն իսկ չէինք կրնար մեր միտքէն անցընել թէ կրնայ գտնուիլ մէկ Հայ, անկախ, ազատ հայրենիքի գոյութեան հակառակ, այդ անկախութիւնը ինչ պայմաններու տակ ալ ըլլար: Չէր բաւեր Հայաստանի սահմաններու վրայ ապստամբող Քիւրտին, Թաթարին, Թուրքին մղձաւանջը, ահա նոր ապստամբութիւն մը կուգար բոլորին հոգին փշաքաղ ընելու, ապստամբութիւն մը որ մեր արիւնակից հարազատներու կողմէ տեղի կ'ունենար, ստեղծելով ներքին քաղաքացիական կռիւ:

Տխուր էինք բոլոր սպաներս:

(15)

(Շար.)

Թէ հաշտութիւն, թէ պատերազմ..

Եթովպիոյ ներկայացուցիչը պատասխանելով եղած հրաւէրին, յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը կը հաւանի բանակցիլ Իտալիոյ հետ, բայց Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ:

Իտալիոյ տրամադրութիւնները յայտնի են արդէն,— կ'ուզէ շարունակել պատերազմը եւ վերջնապէս խոնարհեցնել Եթովպիան: Հռոմի մէջ երբեք չեն հաւատար Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ կատարուած փորձերուն: Մուսոլինի չուզեր որ եւ է բանակցութիւն կատարել ճնշումի կամ վերջնագրի սպառնալիքի տակ: Հռոմի պաշտօնական շրջանակները կը յայտարարեն թէ Իտալիա կրնայ գոհանալ միայն Եթովպիոյ ամբողջական նուաճումով: «Եթէ գոհացում չտան եւ եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կամ Անգլիա արդելքներ յարուցանեն վերագինելով Եթովպիան եւ աջակցելով անոր, պատերազմը պարզապէս պիտի երկարաձգուի եւ Հապէշները զոհ պիտի երթան: Մենք կրնանք կարճ ժամանակէն վերջացնել մեր գործը եւ վերահաստատել խաղաղութիւնը թէ մեզի եւ թէ Հապէշներուն համար»:

*** Վերջին լուրերու համաձայն, հինգ օրէ ի վեր կատաղի կռիւներ տեղի կ'ունենան հիւսիսային ռազմաճակատին վրայ: Իտալական զօրքը անցած է Կոնտարէն անդին եւ հաստատուած ափը այն ընդարձակ դաշտին որ քաղաքը կը բաժնէ Ցանա լիճէն: Շատ բարեբեր շրջան մըն է այս: Իտալացիները օդակայան մը շինած են արդէն եւ կը պատրաստուին Տէսիէն ալ գրաւելու:

Հիթլեր եւ Մուսոլինի գաղտնի դաշնագի՞ր ունին

« Նիւ Եորք Հէրըլտ » Պերլինէն կ'իմանայ թէ «փոխադարձ աջակցութեան անգիր դաշինք մը» կնքուած է Հիթլերի եւ Մուսոլինիի միջեւ. դաշինք մը որ « շատ աւելի մեծ դեր կը կատարէ Եւրոպայի մէջ քան շատ մը ստորագրուած, վաւերացուած եւ հրատարակուած դաշնագիրներ »:

Այս դաշինքին գլխաւոր կէտերն են — 1. Գոնէ լռելեայն, թերեւս ալ վերջնապէս, գործօն միջամտութիւն չկատարել դաշնակից պետութեան անմիջական նպատակներուն գործադրութեան դէմ.— 2. Իւրաքանչիւր պետութիւն պիտի կրնայ օգտուիլ իր նպատակներուն իրականացման համար, միւս պետութեան ամէն մէկ նշանակելի ձեռնարկէն: Բայց, գոնէ մօտաւոր ապագայի մը համար, գործակցութիւնը չի տրամադրեր մինչեւ զինուորական աջակցութիւն: Թէ Պերլինի եւ թէ Հռոմի մէջ շատ գոհ են այս անգիր դաշինքին արդիւնաւոր հետեւանքներէն: Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ հաւատացողներ կան թէ այս գործակցութիւնը կրնայ աւելի աճարկու համաձայնութեան մը յանգիլ յառաջիկային:

Մինչ այս մինչ այն, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ մերձեցման քաղաքականութիւնը կը զարգանայ զանազան ձեւերով: Անցեալ շաբթու Հռոմ հասաւ գերման նախարար մը, Ֆրանք, եւ ընդունուեցաւ արքայավայել մեծարանքներով: Կը կարծուի թէ Գերմանիա ամէն հաւաստիք տուած է Իտալիոյ, չխանգարելու համար Եթովպիոյ ամբողջական նուաճումը: Տրամաբանօրէն կը հետեւի թէ Իտալիա ալ հաւաստիքներ տուած է Գերմանիոյ, չօգնելու համար Ֆրանսայի, եթէ ան ճնշողական միջոցներ ձեռք առնէ Հռենոսի գրաւման առթիւ: Այս գործակցութեան նախանշանները երեւցան անցեալ աշնան, երբ Գերմանիա մեկուսի գիրք բռնեց, պատժական տնօրինութեանց հանդէպ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ արտաքին գործավարը մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Ֆլանտէնի հետ, Ժընեւի մէջ, Աւստրիոյ վերազինման առթիւ, անշուշտ յիշեցնելով նաեւ Նեղուցներու ամրացման խնդիրը:

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ ՊԻՏԻ ԽԶԷ Թրիանոնի դաշնագրին զինուորական տրամադրութիւնները, կ'ըսեն իրազեկ թերթեր, աւելցնելով թէ ծրագիրն ալ պատրաստ է, բայց կառավարութիւնը կը սպասէ պատեհ ժամուն: Առանց ատոր ալ, Հունգարիա կը վերազինուի քանի մը տարիէ ի վեր, քաջալերուելով կարգ մը մեծ պետութիւններէ:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՎԻԹԽԱՐԻ ՑԷՓԼԻՆԸ, Հինտէնպուրկ, որ Հարաւ. Ամերիկայէն կը վերադառնար, փոթորիկի բռնուեցաւ Ճիպրալթարի բացերը: Ֆրանսական կառավարութիւնը արտօնեց որ անցնի ֆրանսական հողէն, հետեւելով Ռոնի հովիտին: Կ'ըսուի թէ մեքենաները ծանրապէս վնասուած են:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՔՈՒԷՊԱՀԱՆՋ ԿԻՆԵՐՆ ԱԼ ձեռնարկած են բուռն պայքարի մը, շահելու համար իրենց դատը: Վեց գլխաւոր կազմակերպութիւններուն մէջ ամէնէն մարտական դիրքը բռնած է «Լա Ֆամ Նուվէլ» (Նոր Կինը): Մինչ միւսները կը գոհանան թռուցիկներով եւ ճառերով, այս կազմակերպութիւնը պիտի հետեւի Անգլուհիներու յարձակողական մեթոտներուն: Կազմակերպութիւնը երկու կեդրոններ հաստատած է, ուր պիտի հրաւիրուին քաղաքացիները, քուէ տալու համար կին երեսփոխաններու: Թեկնածուներն են Տիկին Վայս, Միութեան նախագահը եւ Տիկին Մորիս Ֆինա, օդաչու:

ԻՐ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՃԱՌԸ խօսելով, նախկին վարչապետ Պ. Էրիօ յայտարարեց թէ անհրաժեշտ է որ Ֆրանսա յարգէ իր պատուոյ խօսքը, վճարելով Մ. Նահանգներուն ունեցած պարտքը:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Վալանսի, Ռոմանի Անդրանիկ խումբի եւ շրջանի բոլոր ընկերները 13 Ապրիլ, երկուշաբթի առաւօտ ժամը ճիշդ 9ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԿՐԸՆՕՊԼԻ «Եօթնեղբայրեան» ենթակոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները, այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Մուրատ ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՀԱՒԿԹԱԽԱՂ

կազմակերպուած Զատկի առթիւ, ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» կոմիտէին կողմէ, Ապրիլ 13ին, երկուշաբթի երեկոյ:

120 Bld. Belleville, մէթրօ Belleville

ԵՐԳ, ՆՈՒԱԳ, ՊԱՐ:

Ընթրիքը կը սկսի ժամը 7.30ին:

Մուտք՝ 10 ֆր. (հաւկիթն ու ճոխ ընթրիքը մէջը ըլլալով):

Ընկերահամակրական խնջոյք եւ հաւկթախաղ

կազմակերպուած Զատկի առթիւ, Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէի կողմէ 11 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ կէս գիշեր

Խաժակ Ակումբին մէջ:

ԵՐԳ, ՆՈՒԱԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ. Մուտքը ազատ է:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Սէնթ Անթուանի Ընկեր Կարօ ենթակոմիտէին կողմէ 12 Ապրիլ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, ընկ. Գրիգոր Միւթէտիտեանի բնակարանին մէջ: Մուտք՝ 5 ֆրանք:

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ – ՄԱՐՍԷՅԼ

Ղեկավարութեամբ Պ. Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ	ԵՐԳԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆԻ ՄԷՋ	ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
Թաղապետական Թատրոն	Սալօն Մասսիլիա
13 Ապրիլ ժամը 9ին	Շաբաթ, 18 Ապրիլ
Բարձր հովանաւորութեամբ Տրակինեանի ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ	ժամը 10էն մինչեւ լոյս
Հայ ժողովրդական երաժշտութիւն Կոմիտաս վարդապետէ, Սպենդիարեանէ, Սարգսեանէ	Երկսեռ խումբը պիտի երգէ իր երգացանկին զուարթ կտորները
Մուտք՝ 5, 7, 10 ֆր.:	Ընտիր ճազ եւ գօթիյեօն. Մուտք՝ 10 ֆր.:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ քոնֆէքսիոն կարող լաւ գործաւորուհիներ: Լաւ վճարում, տեւական գործ: Դիմել Պ. Կարօ Ճիվէլէկեանի, 13 Bld. Victor Hugo, մէթրօ Փորթ Քլիշի:

ԶԱՏԿԱԿԱՆ ՉԷՕՐԷՔՆԵՐ

Զատկական համեղ չէօրէքներ, երշիկ (սուճուք) եւ հաշի կատայիֆ գնելու համար, դիմեցէք հանրածանօթ ՄԵԼՔՈՆի, 4 rue des Pavillons, Paris (20), մէթրօ Place des Fêtes. Tél. Men. 50 47:

ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ

Վարձու յարկաբաժիններ եւ սենեակներ

2 սենեակ, տաք եւ պաղ ջուր, ելեկտրականութիւն, շոգեհ, կազ հեռաձայն, շարժը միասին, տարեկան 2750 ֆր., իսկ մէկ սենեակ միեւնոյն քօնֆօրով, առանց կազի, տարեկան 1600 ֆր.: Օդասուն վայր: Դիմել 13 rue de la Colonie, Փարիզ (13), մէթրօ Corvisart:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Դաւրա Գիւղի Հայր. Միութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները այս երեկոյ ժամը 8ին, Պ. Թանիկեանի սրճարանը, 6 bis Bld. Rodin, Իսի լէ Մուլինօ:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

CinémaREXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi.

Դերձակատուն

ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆ

31 Route de Choisy, Ivry s/Seine

Հեռաձայնել Italie 13–45

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ֆրանսական եւ անգլիական կերպասներու:

Վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած աշխատանք, չափաւոր գին:

Ստացած ենք ամառնային գեղեցիկ կերպասներ.

Զատիկի առթիւ ձեր շինելիք հագուստներուն համար դիմեցէք մեր դերձակատունը:

ՕՐԻՈՐԴ Վ. ՀԱԶԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Աշակերտուհի Քոնսերվաթուարի ուսուցիչ փրոֆ. Marcel Ciampiի, վկայեալ Ecole Normale de Musiqueէ, վերսկսած է իր դաշնակի դասընթացքները գոհացուցիչ պայմաններով:

Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. ՀԱԶԱՐԱՊԵՏԵԱՆի, **56**, Rue Lafayette, Paris.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.—ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՉԷՕՐԷՔՆԵՐ

ՇԱՔԱՐՈՎ ԵՒ ԻՒՂՈՎ

ԴԻՄԵՑԷՔ ՄԻԱՅՆ ԲՈՒՆ ԻՍԿ ՊԱՏՐԱՍՏՈՂԻՆ

Բ. ՇԱՀՊԱԶԵԱՆԻ ՓՈՒՌԸ, 25 Ռիւ տէ Տօմինիքէն

ԻՍԿ ՊՈՄՈՆ, ԹՐԱՄՈՒԷՅԻ ԳԾԻՆ ՎՐԱՅ

Ա. ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆԻ ՓՈՒՌԸ, 342 Շըմէն տը Սէն-Ժիւլիէն

Ապրանքները ապսպրանք կ'ընդունուի:

մեծաքանակի համար զեղչ:

Ռաքի ՏԱՐԸՃԱ

Raki DARIDZA

Խմեցէք եւ խորհուրդ տուէք ձեր բարեկամներուն խմել զուտ խաղողէ պատրաստուած ախորժահամ եւ կազդուրիչ

ՌԱՔԸ ՏԱՐԸՃԱՆ

Դիմեցէք **RURIK**

46, rue Fontenay

MONTROUGE (Seine).

Tél. Alésia: 46-40 եւ 46-41

Այսկորօնով՝ 25 լիտր ապսպրանք տուողներուն կը տրուի կէս լիտր նուէր:

Պ. ՎԱԼԱՆՍԻ

Chez VALENSI

Bar - Restaurant

ՄԵԾ ՃԱՇԱՐԱՆ

8, Rue Buffault (9e)

Tél Prov. 94 - 96

Գեղեցիկ եւ մեծ սրահ: Արեւելեան եւ ֆրանսական խնամուած կերակուրներ: Ունինք ամէն տեսակ ըմպելիներ, օղիներ եւ բազմաթիւ աղանդերներ: Ժամադրավայրը բոլորին:

Մասնաւոր շքեղ սրահ մը սրամադրելի միութեանց ժողովներուն (միայն քոնսոմասիոնով) եւ հացկերոյթներու համար:

Ժամադրուիլ նախապէս:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ Թիւ (15)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԵ՞Ր ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Այս ջրանցքը պահակներու կողմէ խիստ հսկողութեան ենթարկուած էր, ուստի երկու քահանաներն ու իրենց առաջնորդողը փոսի մը մէջ կծկուեցան, սպասելու համար պահակներու քիչ մը հեռանալուն: Ժամը տասնուկէսի ատենները ցեխին մէջ ծանր կօշիկներու քայլեր լսուեցաւ: Սակայն տակաւին պահակը տեսողութենէ չհեռացած լիալուսինը երեւցաւ խուսափող ամպերուն ընդմէջէն եւ հեռացող պահակին սուինին վրայ փայլեցաւ: Մինչեւ առտուան ժամը 2 տղմուտ փոսին մէջ մնացին: Պահակը անոնց մէ քանի մը մեթր հեռաւորութեան [illegible]այ կ'երթար ու կուգար եւ ամէն [illegible] լուսինը աւելի բարձր ու աւելի պայծառ կը փայլէր: Դեռ առաւօտ չեղած դարձեալ անտառը քաշուեցան:

Յաջորդ գիշերը երկար ժամանակ անքուն մնալէ վերջ, երբ հազիւ կը պատրաստուէին լռիկ ջրանցքը մտնել, մօտեցող ինքնաշարժի մը աղմուկը լսուեցաւ, որուն զօրաւոր լոյսերը գետինը կը լուսաւորէին: Երեք մարդիկը հազիւ ժամանակ ունեցան փոսին մէջ թաղուելու համար: Կրկին անգամ ըլլալով պայծառ լուսինը պատճառ եղաւ որ անտառին մէջ ապաստանին:

Վերջապէս երրորդ առաւօտը դեռ չլուսցած, երկու քահանաները յոգնութենէն եւ անօթութենէն կիսամեռ, ջրանցքի սառն ջուրին մէջ մտան: Քանի մը հարիւր մեթր անդին գերման պահակը կեցած էր: Հայր Փիրսուլ լողալ չէր գիտեր, այլ կառչած կը մնար պարանի մը զոր Հայր Մէուս ակռաներուն մէջ սեղմած լռութեամբ դէպի ջրանցքին դիմացի կողմը կը քաշէր: Հազիւ ան կողմը հասած՝ պահակը կասկածելի ձայներ լսելով, կասկած վազել վտանգի ազդանշան տալով:

Երկու քահանաները գլուխները կրկին ջուրին մէջ սուզեցին, մինչ իրենց առաջնորդը, որ անոնց հագուստները առած իրենց հետեւելու կը պատրաստուէր, անտառը փախաւ:

Պահակը ուրիշ ձայն չառնելով՝ գընաց միանալու իր ընկերներուն եւ քահանաները դարձեալ գետափը ելան: Վեց մղոն ճամբայ քալելէ ետք, բոկոտն եւ գրեթէ մերկ վիճակի մէջ, տեսան հոլանտական դրօշը սահմանագլուխին վրայ, եւ քաշքշելով իրենց յոգնած սրունքներն ու արիւնլուայ ոտքերը հինգ մղոն եւս, վերջապէս հասան սահմանագլխի առաջին գիւղը եւ ազատեցան:

Մինչեւ պատերազմին վերջանալը «Ազատ Պելժիա»յի հետ առնչութիւն ունեցող շատեր այս 2 Յիսուսեան Հայրերու հետքերուն հետեւեցան, որոնցմէ ոմանք նուազ բախտաւոր եղան: Բայց իրենց ձեռնարկին վտանգները փոխանակ երկիւղ ազդելու, աւելի գրգռեց այս խիզախ եւ գիտուն հերոսներուն եռանդը:

Յիսուսեաններու բնակարանին այս խուզարկութիւնն ու երկու քահանաներուն աներեւութացումը միայն թերթին քիչ մը ուշ հրապարակ ելլելուն պատճառ դարձաւ:

Թերթին երեսուներորդ թիւը պատկերազարդուած էր գերման կառավարիչին լուսանկարով, « Ազատ Պելժիա »ն կարդացած վիճակի մէջ:

Այս ապշեցուցիչ ձեռնարկին շարունակ յարատեւելուն ամբողջ գաղտնիքը առաջնորդող անձերու շուրջ եղած խորհրդաւորութիւնն էր: Շատ մը Յիսուսեան քահանաներ որոնք չորս տարի « Ազատ Պելժիա»ն խմբագրեցին ու ցրուեցին, պատերազմէն յետոյ միայն իմացան որ միեւնոյն յարկի տակ եւ իրենց սենեակին կից ապրող պաշտօնակիցները իրենց դաւադրութեան ընկերներն են եղեր:

×

« Ազատ Պելժիա»ի շուրջ խմբուած մարդոց հասած ամենածանր հարուածը սակայն, ցրուիչներէն մէկուն ձերբակալութիւնն էր: Այս մարդը անկարող իր յիշողութեան վստահելու՝ իր հետ զոր ունեցողներու անուններու ու հասցէներուն լիակատար ցանկը իր մօտ կը պահէր: Այս յայտնութեան վրայ Պ. Վան տը Քէրքհօվ եւ շատ մը ուրիշներ ձերբակալուեցան: Բարեբախտաբար այդ ատեն Գերմանները Վան տը Քէրքհօվին «Ֆիտէլիս» ըլլալը չէին գիտեր, որուն գլուխը բերողին հարիւր հազար մառք պարգեւ խոստացած էին:

Քանի մը շաբթուան բանտարկութենէ մը յետոյ անիկա ազատ արձակուեցաւ, 1918 Յունուարին կրկին ձերբակալուելու պայմանով, իր հետ միասին կազմակերպութեան քառասուն ուրիշ անդամներ, ինչպէս նաեւ Հայր Տըլահէյ, որ այդ միջոցին թերթին խմբագրապետն էր: 143րդ թիւին բոլոր օրինակները գրաւուեցան եւ ոչնչացուեցան: Բայց երեք Յիսուսեան հայրեր յիշողութիւնով ամբողջ թերթը կրկին գրեցին եւ միջոցով մը տպագրուեցաւ:

Վան տը Քէրքհօվ տասնըհինգ տարուան ծանր աշխատանքի դատապարտուեցաւ: Գնդակահարութենէ փրկուեցաւ պարզապէս անոր համար, որ իր բուն անձի մասին դատաւորներուն միտքին մէջ կասկած մը ստեղծուեցաւ: Որովհետեւ հակառակ անոր որ Վան տը Քէրքհօվ բանտը կը մնար, «Ֆիտէլիս» ստորագրութիւնով եւ անխուսափելի խարազանող յօդուածները կը շարունակէին «Ազատ Պելժիա»յի մէջ լոյս տեսնել տակաւին:

Կանոնաւոր կերպով հրատարակուող եւ լաւատեղեակ այս յօդուածները այնքան խռովեցին կառավարիչը որ վերջ ի վերջոյ ազատ պիտի արձակէր Վան տը Քէրքհօվը, եթէ ջախջախիչ նաղադարը վրայ չհասնէր:

Ահա թէ ինչպէս Վան տը Քէրքհօվ իր դերադոյն ճիգը կը կատարէր: Իր արգելափակման միջոցին անոր բոլոր լատրուած էր դուրսէն բանտին մէջ կերակուր բերել, իր կինը ամէն օր նոր կերակուրին հետ տաք պահող ամանով մը (thermos flask) սուրճ կը ղրկէր: Ապակիին եւ մետաղեայ ամանին մէջտեղ թերթ մը թուղթ կը դրուէր, որուն մէջ ան կը գրէր որոշ լուրեր եւ գրուելիք յօդուածին նիւթը: Ասոնք Քէրքհօվ գիշեր ատեն կը գրէր եւ սուրճի ամանին մէջ կը դնէր:

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ « Մ Ե Ղ Ո Ւ »,

Փարիզի եւ Շրջանի Ցառաքի ցրուիչ

Պ. ԱԻԽՏԻՑԷՆ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 12 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 12 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3088

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ? ԽՕՍՔ

«ՏԱՐԱԾԵԱԼ ՁԵՌՔ ԸՆԴ ՁԵՌԱՑ...»

Եթէ Զատիկը խորհրդանշանն է յարութեան, վերածնութեան կամ գարնան, թարմացման փորձ մը կատարենք մենք ալ։

Թարմացում՝ մտքի եւ սրտի, բազմապատկելու համար մեր դիմադրական կորովը։

Թարմացում հաւատքի եւ ինքնավստահութեան, չմոլորելու համար ինքնապաշտպանութեան պայքարին մէջ։

Թարմացում գործունէութեան եւ մեթոտներու, աւելի արդիւնաւորելու համար զանոնք։

Թարմացում բոլոր ճակատներուն վրայ։

×

Ինքնախաբէութիւն պիտի ըլլար ժխտել կամ պարտկել,— տարիներու պանդխտութիւնը իր աւերը ցանեց ու կը ցանէ տեւականօրէն։ Երբեմն յամրընթաց եւ անզգալի, բայց յաճախ տեսանելի ու շօշափելի։

Հանդիպեցէք ժամուն դուռը, եւ պիտի տեսնէք որ անցած - գացած յիշատակի մը տպաւորութիւնը կը գործեն կիրակնօրեայ բազմութիւնները, բաղդատելով 1922 — 25ի հետ։

Հետեւեցէք հայկական հանդէսներուն, եւ դժուար թէ կարենաք զսպել ձեր զարմանքն ու վրդովումը, համեմատելով ուրիշ տարիներու հետ։

Նահանջականութեան սուրը կը յածի մինչեւ անգամ քաղաքական - կուսակցական շարժումներու վերեւ, դարձեալ բաղդատելով ուրիշ տարիներու հետ։

Իսկ ինչ որ հանրային - կրթական գործունէութիւն կը կոչենք, ժխտոյն (?) շարժումներու խմբանկար մը կը ներկայացնէ։

Տակաւին կարելի է՞ր յիշել գրականութեան կամ ընդհանրապէս Մշակոյթի ճակատին անկնելու գունատումը։

Ինչո՞ւ այսքան արագ դեղնեցան տրամադրութիւնները, ջիղերու արտակարգ եւ անխախտ պրկումէ մը յետոյ...

Պատճառներու մասին կարելի է խօսիլ ամէն օր եւ օրուան բոլոր ժամերուն,— ընդհանուր յուսաբեկութիւն, հացի խնդիր, բացակայութիւն որ եւ է աւետաբեր հեռանկարի, օտարութիւն եւ անտիրութիւն։

Եւ սակայն,— այս այն ժողովուրդը չէ՞ որ աշխարհ կ'երգէր, արիւնազանգ լուծի մը տակ։ Նոյնիսկ արեան ճապաղիքներու մէջ։

Նոյն այս ժողովուրդը չէ՞ր որ, կը հերկէր ու կը ցանէր անվհատ եւ անընդհատ, երբ Թուրքին կամ Քիւրտին տապարը կ'իջնէր իր հարազատներու գլխուն, տարիներ անվերջ։

Ե՞րբ կորսնցուց ան իր հաւատքը, որպէսզի այսօր իրաւունք ունենար նուաղելու եւ ընկրկելու։

Ինչո՞ւ, այսօր, պիտի ներկայացնէինք չուառուն կամ ողորմուկ երեւոյթ մը,— «տարածեալ ձեռք ընդ ձեռաց» — սպասելով օրհասական ժամուն։

Եւ ինչո՞ւ, ամէնէն առաջ, վհատ եւ նկուն եւ լքծուն տրամադրութիւն մը պիտի մատնէին անոնք որ կոչուած են վառ պահելու կրակը, մէկ սերունդէն միւսը։

Կրակը՝ հաւատքի, կամեցողութեան եւ անդուլ պայքարի։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՒԿԹԱԽԱՂ

Հայրենի աւանդութիւն մը, որ տարիներէ ի վեր կը տեւէ Ամերիկայի մէջ եւ որ մեր շրջանին մէջ ալ սկսեր է տարածուիլ։

Վկայ՝ «Յառաջ»ի Դ. էջին ազդերը։ Հազն իսկ, երկուշաբթի, Փարիզն ալ կ'ունենայ իր հաւկթախաղը, նախաձեռնութեամբ «Եգիպտացի» կոմիտէին։

— Աւելի լաւ չէ՞ միայն խնջոյքը ծանուցանել։ Զատիկ է եւ մնացեալը կը հասկցուի։

— Ոչ. հաւկթախաղը անհրաժեշտ է, իբրեւ ժողովրդական աւանդութիւն մը։ Ի՞նչ վնաս։

— Ոչինչ. բայց կը վախնամ որ վաղը ալ «ֆիփթէ»ի խնջոյքներ սարքուին, ինչպէս Ամերիկայի մէջ։

— Կ'ըսեմ, իրարու հետ մի շփոթէք Զատկի հաւկիթն ու խարբերդի կամ կեսարիոյ «ֆիփթէ»ն։ Մենք համաժողովրդական, նոյնիսկ մանկական յիշատակ մըն է որ կ'արթնցնենք։ Ի՞նչ վնաս։

Կը զգամ որ աւելորդ է հարցապնդումս։ Մանաւանդ աչքի առջեւ բերելով... միջազգային - քաղաքական հաւկթախաղը։

Եւ ի՞նչ հաւկիթներ,— կարմիր, դեղին, գորշ, սեւ, կապոյտ, կանանչ կամ ճերմակ։

Ահա Լոնտոն եղէք։

Ա. Դիւանագէտ.— Ա՛ռ սա կարմիր հաւկիթը, պառկէ տեսնեմ։

Բ. Դիւանագէտ.— Ես կարմիրը չեմ սիրեր, ճերմակ մը պիտի առնեմ։

— Լաւ, պառկէ տեսնեմ։

— Դուն պառկէ, խօսքդ չյարգեցիր։

Գ. Դիւանագէտ.— Ի՞նչ աղմուկ է այս, պառկեցէք երկուքդ ալ, նախ ես պիտի զարնեմ, զատ - զատ, յետոյ դուք։

Դ. Դիւանագէտ.— Ես այս հաւկիթներէն որ եւ է մէկը ձեռք չեմ առներ։

Ե. Դիւանագէտ.— Իսկ ես կը ձգեմ կ'երթամ, համաձայն չըլլալով հաւկթախաղի սկզբունքին։

Ժամանցը կը խանգարուի եւ քանի մը օր յետոյ կը վերսկսի Ժընեւի մէջ, աւելի լայն եւ բազմանդամ սեղանի մը առջեւ։

Ա. Դիւանագէտ.— Դուն իրաւունք չունէիր այս հաւկիթը մինակդ կոտրելու։

Բ. Դիւանագէտ.— Դուք ի՛նչ հաւկիթներ կոտրած էք որ, առանց ինծի բան մը հարցնելու։

Գ. Դիւանագէտ.— Նորէն մի՛ վերսկսիք, երկուքիդ ալ երես կը դարձնեմ։

— Ցանցառը ես չեմ, ա՛ն է։

— Ընդհակառակն, ան է որ, օգտուելով ձեր բարեմտութենէն, բոլոր հաւկիթները կոտրեց։

Դ. Դիւանագէտ.— Ես պատրաստ եմ կողով մը նոր հաւկիթ նուիրելու, երբ առաջուց որոշէք հաւկթախաղին բոլոր մանրամասնութիւնները։

Ե.— Իսկ ես երկու կողով կուտամ, երբ համաձայնիք միայն սեւ ներկել զանոնք։

— Ես ալ կը հոգամ փոխադրութեան ծախքերը։

×

Մերիններր ինչքան ալ խաղան ընտան, զարնեն - զարնուին, իրենց կոտրածը հաւկիթ է, իսկ միւսներուն ամէն մէկ խաղէն կրակ եւ արիւն կը ցայտէ, նոյնիսկ երբ... հաւկիթով սկսի։

ՎԱՀԷ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՈՐՈՇԵՑ ՊԱՀԱՆՋԵԼ ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻՆ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՈՒՐԻՇ ԽՕՍՔՈՎ, Կ'ՈՒԶԷ ՎԵՐԱԶԻՆԵԼ ՎՈՍՓՈՐԸ, ՏԱՐՏԱՆԷԼԸ ԵՒ ԹՐԱԿԻԱՆ

Կասկածներ Իտալիոյ ծրագիրներու մասին

Էնգիւրիէն կը հեռագրեն ապրիլ 10 թուականով.—

Կառավարութիւնը որոշեց անհրաժեշտ ձեռնարկները կատարել Լոզանի դաշնագիրն ստորագրող պետութեանց մօտ, փոփոխելու համար Նեղուցներու պայմանագիրը, համաձայն՝ Թուրքիոյ կողմէ Ժընեւի մէջ եւ այլուր ներկայացուած պահանջներու։ Վարչապետը այսօր այս որոշումը հաղորդեց Հալք կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակցութեան, որ վաւերացուց կառավարութեան բանաձեւը։ Այս որոշումը այս իրիկուն իսկ պիտի հաղորդուի Լոզանի դաշնագիրն ստորագրող պետութեանց ներկայացուցիչներուն։

Հալքի ժողովին մէջ, արտաքին գործավար Թ. Ր. Արաս ճառ մը խօսելով, բացատրեց թէ կառավարութիւնը ամէն ջանք պիտի թափէ, փոփոխել տալու համար Նեղուցներու եւ ապազինեալ շրջանին վերաբերեալ տրամադրութիւնները։ Գործավարին ճառը ընդունուեցաւ խանդավառ ծափերով։

*** Ինչպէս կը յիշուի, Թրքական կառավարութիւնը երկար ատենէ ի վեր կը հետապնդէ այս խնդիրը։ Փարիզեան կարգ մը թերթեր ջատագովելով Թուրքիոյ այս քայլը, դիտել կուտան թէ Էնգիւրի չհետեւեցաւ դաշնագիրներ խախտելու քաղաքականութեան։ (ՅԱՌԱՋ.— Բոլոր իրազեկները կը հաւատան թէ Թուրքիա շատոնց խօսքէն գործի անցած է, եւ պարզապէս երեւոյթները փրկելու փորձ մըն է որ կը կատարէ, եւ կամ կ'ուզէ կրկնապատկել վերազինումը)։

Թուրքիա իր պահանջներն արժեցնելու համար, կ'առարկէ թէ կացութիւնը բոլորովին տարբեր էր, երբ ստորագրեց Նեղուցներու պայմանագիրը, մանաւանդ որ բոլոր պետութիւնները վստահութեամբ կը սպասէին զինաթափութեան։ «Նոյն իսկ այն ատեն Թուրքիա պիտի շարունակէր յայտնել իր տրտունջները, առանց աւելի յառաջ երթալու, եթէ Իտալիա պատերազմ հրատարակած չըլլար Եթովպիոյ դէմ եւ հրապարակաւ յայտնած չըլլար իր նուաճողական տենչերը։ Իտալեւեթովպական պայքարը մասնաւոր տպաւորութիւն գործեց Թուրքիոյ վրայ, որովհետեւ երկար ատենէ ի վեր այն կասկածը կը տիրէ թէ Իտալիա ծրագիրներ կ'որոճայ Անատոլուի մասին։ Թրքական կառավարութիւնը զգուշական միջոցներ ձեռք առած է իտալական կարելի յարձակումներու դէմ,— որոնց գլխաւոր խարիսխը կը կազմեն Երկոտասան կղզիները — զօրացնելով Փոքր Ասիոյ ծովեզերեայ ամրութիւնները եւ օդանաւային ուժերը։ Բայց կը կարծէ թէ այդ միջոցները մեծ արդիւնք մը չպիտի տան, ցորչափ ամրութիւններէ զրկուած կը մնան Նեղուցները, այսինքն Թուրքիոյ ամէնէն խոցելի կէտը»։

Փարիզեան թերթ մը գնահատելով հանդերձ Թուրքիոյ գործելու մեթոտը եւ օրինաւոր հռչակելով զայն, կը բացատրէ թէ տրուած որոշումը կապ ունի Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ կատարած արարքներուն հետ։ «Մեծ պետութիւնները շուտով առիթ մը պիտի ունենան ցուցնելու թէ սովորական եւ օրինաւոր մեթոտը նոյն արժէքն ունի՞ կամ աւելի ազդո՞ւ է քան կատարուած իրողութեան քաղաքականութիւնը»։

13երու ժողովն ալ յետաձգուեցաւ առանց գործնական նիւթի մը յանգելու

Միեւնոյն օրը (աւագ ուրբաթ) ժողով գումարեց 13երու յանձնախումբը։ Այս առթիւ Պ. Իտըն ամէն ջանք փորձեց որպէսզի ժողովը անընդհատ շարունակուի, մինչեւ որ Մուսոլինի դադրեցնէ պատերազմը, եւ կամ գործադրուի քարիւղի արգելքը։ Սակայն ձախողեցաւ, միւսներուն եւ մանաւանդ Ֆրանսայի պատուիրակին ընդդիմութեան վրայ։ Բայց եւ այնպէս յաջողեցաւ մերժել տալ յանձնախումբին նախագահը Հռոմ զրկելու առաջարկը։ Ուրեմն հաշտութիւն բանակցութիւնները պիտի կատարուին Ժընեւի մէջ, երեքշաբթի օր, երբ հասնին Մուսոլինիի պատուիրակները։ Իտըն այս առթիւ նորէն արծարծեց քարիւղի արգելքին սպառնալիքը, հաւանութիւն ստանալով նիստի հրաւիրելու 18երու յանձնախումբը (պատժական), եթէ հաստատուի որ «խաղաղութեան շահերը այդ կը պահանջեն»։ Ասոր վրայ 13երու յանձնախումբին նիստը յետաձգուեցաւ հինգշաբթի օրուան, իսկ 18երու յանձնախումբը հաւանաբար պիտի գումարուի յաջորդ օրը, ուրբաթ։

Արձակուրդի շրջանին, 13երու նախագահը՝ Մատարիակա եւ Ազգաժողովին ընդհ. քարտուղարը իբրեւ միջնորդ պիտի ծառայեն, Եթովպիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչներուն բանակցութեանց ընթացքին։ Անգլիա միշտ կ'ընդդիմանայ Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ ուղղակի բանակցութեանց։ Այս առթիւ բուռն խօսքեր արտասանեց Պ. Իտըն.

— «Անոնք որ այդ տեսակէտը կը պաշտպանեն, պիտի ընդունէ՞ին, օրինակ, որ Անգլիա հետեւեալ յայտարարութիւնն ընէր, եթէ եւրոպական պետութիւն մը յարձակէր ուրիշի մը վրայ.

— «Գացէք ձեր գլխուն կարգադրեցէք հաշտութեան խնդիրը։ Մենք պիտի գոհանանք ձեր որոշումը արձանագրելով Ա. Դաշնակցութեան տոմարին մէջ»։

*** Մինչ այս մինչ այն, իտալական բանակը անխնայ կը շարունակէ իր յառաջխաղացութիւնը։ Վերջին լուրերու համաձայն, Հապէշները նոր պարտութիւն մը կրած են, ձգելով 2000 մեռեալ, 500 հրացան եւ 700 չորքոտանի։ Իտալական 22 օդանաւեր կրակ տեղացին շատ մը գիւղերու վրայ։ Հռոմի մէջ մօտալուտ կը համարին Զօր. Կրացիանիի յառաջխաղացութիւնը դէպի Հարրար եւ Ատտիս - Ապէպա։ Կը կարծուի թէ Եթովպիոյ մայրաքաղաքին գրաւման պատիւը պիտի իյնայ Զօր. Կրացիանիի։

*** Կ'ըսուի թէ Նէկիւսը յուսահատական կոչ մը ուղղած է Պ. Իտընի, յայտնելով թէ հազիւ 5500 զինուոր ունի, մայրաքաղաքին ճամբան պաշտպանելու համար։

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐԷՆ ՄԻՋԻՆ ՃԱՄԲԱՅ ՄԸ ԳՏՆՈՒԵՑԱՒ

ԱՆԳԼԻԱ ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԲԱՆԱԿՑԻԼ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԵՏ

Երեք առաջարկներ չեղուին, Լոքառնոցիները նորէն ժողով պիտի գումարեն

Երեք օր ճակատ ճակատի մաքառելէ յետոյ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարները նորէն միջին ճամբայ մը գտան Ժընեւի մէջ, օգտուելով Զատկի արձակուրդէն։

Լոքառնոցիները ժողով գումարած էին աւագ ուրբաթ օր, Ազգերու Դաշնակցութեան սեփական պալատին մէջ, որ փառաւոր շէնք մըն է, բոլոր յարմարութիւններով։ Երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, համաձայնութիւն գոյացաւ որ Անգլիա շարունակէ իր ջանքերը, Գերմանիան Ազգերու Դաշնակցութեան փարախը վերադարձնելու համար, իսկ Անգլիացիները խոստացան աջակցիլ Ֆրանսայի, եթէ Գերմանիա յամառի ամրութիւններ շինել Հռենոսի շրջանին մէջ։ Պ. Իտըն միեւնոյն ատեն խոստացաւ լուսաբանութիւններ ստանալ Հիթլէրէն, Ֆլանտէնի կարգ մը հարցումներու մասին, որ ուղղուեցան հրապարակային ճառի մը մէջ։ Այդ հարցումներն են.—

1.— Գերմանիոյ առաջարկած երկկողմանի (պետութենէ պետութիւն) դաշինքները ի՞նչպէս կրնան հաշտուիլ հաւաքական ապահովութեան հիմնական սկզբունքին հետ։

2.— Գերմանացիները ի՞նչ ըսել կ'ուզեն, պահանջելով որ Վերսայլի դաշնագիրը անջատուի Ա. Դ. ուխտէն։

3.— Գերմանիա ի՞նչ կը հասկնայ գաղթային իրաւունքներու հաւասարութիւն պահանջելով։

Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ ներկայացուցիչները համաձայնեցան որ Լոքառնոյի դաշնակիցներուն յաջորդ ժողովը գումարուի Ա. Դ. Խորհուրդի սովորական նստաշրջանին։ ԵԹԷ, ՍԱԿԱՅՆ, ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՍԿՍԻ ԱՄՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՇԻՆԵԼ ՀՌԵՆՈՍԻ ՄԷՋ, ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԺՈՂՈՎ ՄԸ ՊԻՏԻ ԳՈՒՄԱՐԵՆ, ՔՆՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՆՈՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ։ Թէ ֆրանսական եւ թէ անգլիական շրջանակները գոհ կ'երեւան ժողովին արդիւնքէն։ Անգլիացիները գոհ են որ յաղթեց իրենց այն տեսակէտը թէ հաշտարար միջոցներու շրջանը չէ անցած տակաւին եւ կը յուսան ապահովել Գերմանիոյ մասնակցութիւնը, տեւական խաղաղութեան ծրագիր մը մշակելու համար։ Իսկ Ֆրանսացիները մասնաւորապէս գոհ են որ Անգլիա անգամ մը եւս կը հաստատէ իր աջակցութեան խոստումները, եթէ Գերմանիա յարձակում կատարէ։

Միայն Իտալիա դժգոհ կ'երեւայ ժողովին արդիւնքէն։ Այս անգամ ալ, ոչ միայն Իտալիա մեկուսացեալ վիճակի մը մատնուեցաւ, այլեւ իր ներկայացուցիչը, պարոն Ալոյզի, անախորժ խօսքեր լսեց Իտընէն։ Լոնտոնի թերթերը հետեւեալ ձեւով կը պատմեն միջադէպը.—

Երբ Լոքառնոցիներու ժողովը բացուեցաւ ժամը 3ին, պարոն Ալոյզի գանգատեցաւ թէ Իտալիան քաղաքավարի անտեսած են այս խօսակցութեանց մէջ։ Յետոյ, բարկութեամբ նայելով Իտընի կողմը, ուզեց իմանալ թէ իր ներկայութեան պէտք կը զգա՞ն սրահին մէջ։ Անգլիոյ արտաքին նախարարը ակնարկը սեւեռելով իր եղունգներուն, պատասխանեց թէ ինք իրաւասութիւն չունի խօսելու յանուն իտալական կառավարութեան եւ թէ պարոն Ալոյզի իր պատասխանը կրնայ ստանալ վարչապետ Մուսոլինիէն։

Ասոր վրայ, Ֆլանտէն վախնալով որ պարոն Ալոյզի կրնայ ձգել երթալ եւ առաջին կառախումբը նստիլ դէպի... Պերլին, անմիջապէս միջամտեց եւ պատասխանեց.

— Այո, անշուշտ, կ'ուզենք որ ներկայ ըլլաք։

Բայց երբ Պ. Ֆլանտէն ուզեց իմանալ թէ Մուսոլինի ինչո՞ւ չվաւերացուց Լոքառնոցիներու մարտ 19ի որոշումը, զոր նշանագրած էր Լոնտոնի իտալական դեսպանը, պարոն Ալոյզի պատասխանեց.

— Ստիպուած եմ վերապահել իմ կառավարութեանս դիրքը այս հարցին մէջ։

Դիւանագիտական բանաձեւ մըն է այս բացատրութիւնը,— «վերապահել իր դիրքը», որ շատ բան կը նշանակէ։ Ներկայ պարագային, անշուշտ Իտալիոյ ներկայացուցիչը ըսել կ'ուզէ թէ իր կառավարութիւնը կրնայ Գերմանիոյ դէմ գործակցիլ միայն այն պարագային երբ վերցուին պատժական տնօրինութիւնները։ Իրազեկներ կ'ըսեն թէ Պ. Ֆլանտէն բաւական ջանք թափեց այս ուղղութեամբ, սակայն չյաջողեցաւ եւ այժմ ստիպուած է նոր պայքար մը մղել, եթէ քարիւղի արգելքը առաջարկուի յառաջիկային։

*** Լոքառնոցիներու ժողովին առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը հաստատելով գոյացած համաձայնութիւնը, կ'աւելցնէ թէ ժողովը հաստատեց որ «Գերմանիա անհրաժեշտ աջակցութիւնը չէ բերած վստահութեան վերահաստատման համար, որպէսզի կարելի ըլլայ անմիջապէս ընդհանուր բանակցութեանց սկսիլ, ինչպէս եւ գործադրել Լոնտոնի մարտ 19ի տրամադրութեանց 7րդ յօդուածը»։ Բայց եւ այնպէս, յարմար կը գտնէ սպառել բոլոր հաշտարար միջոցները, ինչպէս ըսինք վերը։ Այս առթիւ Ֆլանտէն դիտել տուաւ թէ՝ իր կառավարութիւնը կը վերապահէ իր դիրքը, «եթէ կարեւոր փոփոխութիւններ կատարուին Հռենոսի շրջանի գօտիաճակին մէջ։ Այս առթիւ ժողովը պաշտօնապէս հաստատեց թէ սպայակոյտներու խօսակցութիւնները պիտի սկսին ապրիլ 15ին։

—•—

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ նոր հրամանագիր մը հրատարակուեցաւ որով ապրիլ 1էն սկսեալ կ'աւելնան ուսուցիչներու եւ ուրիշ դպրոցական պաշտօնեաներու թոշակները։ Աւելի քան մէկ միլիառ ռուբլիի գումար մը յատկացուած է այս նպատակին, մինչեւ 1936ի վերջը։ Այս կարգադրութեամբ 1936ի կրթական վարկը կը հասնի 12 միլիառի։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԵՒ ԱՐԱԲԻՈՅ ՄԻՋԵՒ բանակցութիւններ կը կատարուին, պաշտօնապէս ճանչնալու համար Իպն Սէուտի թագաւորութիւնը։ Այս ճանաչումը յետաձգուած էր մինչեւ հիմա, որովհետեւ Հիճազի կառավարութիւնը ծանր խստութեանց կ'ենթարկէր Մէքքէ գացող Եգիպտացի ուխտաւորները։

ԶԱՏԿԻ ԱՌԹԻՒ, «ՅԱՌԱՋ»Ի ՅԱՋՈՐԴ ՀԱՄԱՐԸ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ։

«ՄՌԱՅԼ ԿԻՐԱԿԻՆ» ԵՒ ՄԵՐ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Հունգարական երգի մը ազդեցութեամբ հոգեկան փլուզումի ենթարկուած մաճար երիտասարդութեան մասին խօսելով, «Յառաջ» իր խմբագրականով (1 մարտ) ակնարկութիւն կ'ընէ հայ երիտասարդութեան: «Պատանիքի կամ «պատեանի»ն մէջ քաշուած եւ հանրային կեանքէն խուսափող երիտասարդութեան:

Փէչթայի անձնասպանութիւնները մէկ պարզ երեւոյթն են այն մեծ իրականութեան զոր երիտասարդութիւնը, իրապէս մռայլ, կը զգայ իր հոգիին մէջ: Խանդավառութիւններու եւ առաքելութիւններու պակասը կը ճնշէ, վհատումի կը մատնէ զանոնք: Իրենց կուռքերուն պղնձէ ոտքերը տեսնելէ վերջ, երիտասարդութիւնը իր աչքերը դարձուց դէպի ներաշխարհ եւ տեսաւ որ հոն ալ ամէն բան ունա՛յն է, սխալ կամ խաբկանք:

Հիթլէր եւ Մուսոլինի, ու մասամբ նաեւ Մ. Քէմալ, կրցան երիտասարդութիւնը փրկել բարոյական անկումէ, ծայրայեղ ազգասիրութեան մը բնազդը արթնցնելով անոնց մէջ: Մուսոլինի մինչեւ Եթովպիա ղրկեց իր սեւ շապիկաւորները: Հիթլէր ամէն բոպէ անպարտելի Գերմանիոյ փողերը հնչեցնել կուտայ ամէն ուղղութեամբ: Քէմալ փոքրամասնութիւնները թրքացնելու եւ անոնց հանճարն ու պատմական անցեալը իւրացնելու տեսիլքի մը ետեւէն կը վազցնէ իր երիտասարդութիւնը: Խորհրդային Ռուսիա՝ շինարարական աշխատանքի եւ կարմիր բանակի անունով, երիտասարդութիւնը վերածեր է ռոպոթներու (մարդ-մեքենայ):

Իսկ ասոնց դէմ՝ չուարած ու շփոթ կը մնան Հիւսիս. Ամերիկայի միլիոնաւոր անգործ երիտասարդները, որոնց շատերը մտաւորականներ են: Անգլիոյ երիտասարդութիւնը, ուր ծայր տուած է արկածախնդրութիւններու տենչ մը ամէնէն առողջ դասակարգին մէջ (այն որ կը կոչուի բարձր եւ միջին դասակարգ). Ֆրանսայի երիտասարդութիւնը, որ իր գրագէտներուն եւ երաժշտագէտներուն միջնաձայնով (médium) իր յուսախաբ եւ հիասթափ հոգիին յոյզը կը կաթեցնէ, եւ իր կուսակցութիւններուն միջնաձայնով հետզհետէ աւելի կը հակի դէպի համայնավարութիւն: Ֆրանսացի երիտասարդը միշտ մոլեռանդօրէն ազգասէր է, բայց ան ալ տեսած է կուռքերու պղնձէ ոտքերը եւ այլ եւս չուզեր նոխազ ըլլալ Մողոքի ատրուշաններուն:

... Ու հայ երիտասարդութիւնը, որուն ընտրանին հետզհետէ կը քաշուի հրապարակէն, իր «պատեանին կամ պատանքին» մէջ երազելու այն ամէնը որուն հաւատաց բայց ալ չի հաւատար, որուն տենչաց բայց ալ չուզեր տենչալ: Պզտիկ խումբ մը մնացած է հրապարակին վրայ: Անոր մաս կազմող երիտասարդներուն հոգին պրիսմակ մըն է ուր բոլոր գոյները կը ցոլարձակեն, բայց ուր շատ քիչ գոյն հարազատ է: Անկեղծ եւ մաքուր տղաք ու աղջիկներ են անոնք, որ կրօնական երկիւղածութեամբ իրենց աչքերը չեն ուզեր փերցնել եւ չեշտ նայիլ կուռքերուն: Անոնց յուսախաբութիւնը աւելի խոր ու ցնցող պիտի ըլլայ, եթէ երբեք ճակատագրականօրէն հասնի այդ բոպէն:

Նիցչէ կ'ըսէ թէ յոռետեսութիւնը եւ կեանքէ ձանձրոյթը վայրէջք մըն է, թէ բոլոր ուժեղ անհատականութիւնները լաւատես են եւ կեանքի հրճուանքը ունին: Բայց գիտենք թէ ինչու Նիցչէ այդպէս բարձունքներէ կը պոռար, որովհետեւ մենք բոլորս ալ երախայ եղած ենք եւ մութին մէջ երգած, չլսելու համար սարսափի մեր ներքին ճիչերը:

Հայ երիտասարդութիւնը եթէ սրընթաց չի դիմեր վայրէջքին, իր մէջ դեռ յամեցող առողջ ժառանգութիւններէ պաշտպանուած, այդ երբեք ուրացումը չէ հոգեկան փլուզումին: Աղուոր դիւրազգածութեամբ մը ան դեռ չուզեր դաւել իր ցեղին աւանդութիւններուն եւ չուզեր վշտացնել մեծերը: «Կիսախուփ» աչքերով կը դիտէ իր մեկուսացած անկիւնէն, եւ երբեմն կ'օրհնէ իսկ, որովհետեւ դեռ այնքան լրբացած չէ որ ծաղրէ անօրինակ եւ ունայն եռուզեռը իր շրջապատին:

Հուրի եւ սուրի մէջէ անցած հայ երիտասարդութիւնը որթատունկին տակ մերկ ու գինով պառկած տեսաւ իր պապը եւ անհուն զղջանք զգաց: Բայց այնքան շատ կը սիրէր ան իր հարազատները որ չկրցաւ ոտքերուն փոշին թօթվել ու հեռանալ: Չկրնալով մոռնալ այդ պատկերին ամբողջ տգեղութիւնը, ան քաշուեցաւ մէկ կողմ ու խոնաւ աչքերով, գուցէ «կիսախուփ» աչքերով «օրհնեց» անոնք որ կրնային հրաշալի միամտութեամբ մը հաւատալ եւ սիրել դեռ:

Շատ անգամներ հայ երիտասարդութիւնը փորձեց միջին ճամբայ մը գտնել իր յուսաբեկումին, զզուանքին եւ իրեն կտակուած պատասխանատուութիւններուն միջեւ, բայց միշտ ալ անոր դիւրազգած ջիղերը չտոկացին կուռքի հոտին:

Գաղութէ գաղութ մտաւորական երիտասարդութիւնը հետզհետէ կը քաշուի, իր տեղը տալով միջակութիւններու եւ յաճախ անգոյն անհատներու: Աշխատաւոր երիտասարդութիւնը երկաթէ ձեռքով կը լռեցնէ իր սարսափի ճիչերը եւ լուրջ ու մաշած դէմքով կը հետեւի ... դեռ յուսալով որ պիտի փարատին մշուշները եւ ինք պիտի կրնայ յստակ տեսնել ըմբռնումներով այնքան այլազան դանդուածը, կ'երթայ ժողովներու, հանդէսներու պարզապէս զուարճանալու համար, որովհետեւ ան յաճախ չի գիտեր թէ ինչ կը խօսին իր անունով: Ան մէկ հաւատք ունի — Աստուծոյ պարգեւած հայրենիքը — եւ ով որ կը խօսի անոր անունով, օրհնեա՜լ է:

Բայց այդ հարուստ երակը սպառելու վրայ է, որովհետեւ ահա տասնըհինգ տարիներ անցած են եւ խոստումներէն ոչ մէկը իրականացած է: Չէ իրականացած նոյն իսկ լեզուի, հոգիի եւ մշակոյթի միացումը: Վայրի խոտերու նման խեղդող միութիւններ կը բարձրանան ամէն օր, ամէն վայրի մէջ, սպառնալով բոլոր պտղատու ծառերուն: Եթէ «իրենց»ը չես ուրեմն «իրենց դէմ» ես: Ու անհասկնալի հալածանք մը կը սկսի ունայն յամառութեամբ մը. Թունաւոր նիզակներ կը դրուին անչափահաս պատանիներու ձեռքը եւ խրամներ կը բացուին: Ոչ կրթական, ոչ բարեգործական, եւ ոչ իսկ հրատարակչական միութիւնները զերծ են կիրքերէ: Ու ամէնքը ինքնագոհ են, ամէնքը կը խօսին իրենց հանդէսներուն եկող «խուռներամ», «ընտրանի» բազմութիւններէն եւ «յոգնատանջ» ծափերէն:

Մտաւորական երիտասարդութիւնը իր մեկուսացած անկիւնէն կը լսէ խոնաւ պատերու միջեւ մաշող, աղտոտ ու փլփլած նստարաններու վրայ տգեղցող հայ մանուկներուն երգը ...

Գարի, վարսակ, ցորեն ունինք,
Ալ ի՞նչ կ'ուզենք: Պէտք է հրենուինք:

Երգ մը որ գուցէ ինք ալ երգած է ... արեւայորդ եւ ընդարձակ պարտէզներու մէջ, նոյն կարմիր կամ կապոյտ գոգնոցը հագած: Հոգեկան ճիգով մը ան կը փորձէ զինուորագրուիլ դէթ մանուկներու երջանկութեան, բայց յանկարծ կը յիշէ որ պէտք է քծնի կաթողիկոսի մը, կամ եպիսկոպոսի մը, կամ «կրթական քննիչ» կոչուած խրտուիլակի մը, կամ որ եւ է թաղականի եւ հոգաբարձուի առջեւ: Գուցէ պէտք է նաեւ լսէ թաղին նպարավաճառին կամ մսագործին թելադրութիւնները եւ կամ, քիչ մը աւելի բախտաւոր ըլլալով, կերպասի վաճառականի մը կարծիքը:

Գարի, վարսակ, ցորեն ունինք,
Ալ ի՞նչ կ'ուզենք: Պէտք է հրենուինք:

Կ'երգեն պզտիկները, ու տրտում մտաւորականը կը ժպտի անզօր:

«Մռայլ կիրակի» ... Հէ՛ք Հունգարացի երիտասարդներ, գէթ ելք մը գտեր են, եկեր են գերագոյն վճիռին, — անձնասպանութեան: Աւելի գթաշարժ է հոգեկան վիճակը հայ երիտասարդութեան՝ մտաւորական թէ աշխատաւոր: Ճաղատ գլուխներու, ճառամարան շուքերու, ունայն ու չար սիրտերու, այլազան ու աներեւակայելի առաջնորդներու շրջապատին միջեւ կեցած, ան տրտմօրէն կը նայի իր կուռքերուն պղնձէ ոտքերուն, իր հետզհետէ աւելի հեռու փախչող կրկներեւոյթ հայրենիքին, իր ի զուր վատնած տարիներուն: Երբեմն մարդիկ կան որ այնքան դժբախտ ծնած են, անոնք մեռնելու իսկ իրաւունք չունին:

Այդպէս է հայ երիտասարդութիւնը: Ան իրաւունք չունի մեռնելու, քանի դեռ թշնամիին ձեռքն են հայրենի հողերը: Անձնասպանութիւնը անոր համար ազատութիւն մը չէ հոգեկան փլուզումէն, այլ վատութիւն մըն է, եւ ինք կ'ընդունի այդ տեսակէտը: Բայց ան պիտի մնայ մեկուսացած մինչեւ որ իր իսկ շարքերէն Մեսիա մը, արդար զայրոյթով մէկ կողմ նետէ կուռքերը եւ բոլոր կեղծ-դրամի լումայափոխները: Գուցէ այն ժամանակ կարելի ըլլայ խաչակիրներու նոր բանակ մը կազմել վճիտ աչքերով, բարձր ու խրոխտ ճակատներով ու արի բազուկներով Հայորդիներէ եւ Հայուհիներէ:

«Միայն լռութիւնն է մեծ», կ'ըսէ Նիցչէ: Թոյլ տուէք ուրեմն որ լուրջ եւ զգայուն հայ երիտասարդութիւնը լռէ այժմ եւ իր յուսախաբութիւններու մոխիրին տակ ծածկէ անմար կայծը իր ցեղին: Բնաւ մի վախնաք, ուծացումը, այլասերումը իրենց լռութեան արդիւնքը չէ, այլ շուրջի դատարկ տականներու եւ փոքրիկ եսերու աղմուկէն է: Միջազգային զարգացումով հայ երիտասարդը այլ եւս չի կրնար երգել

Անի քաղաք նստեր կուլայ ...

Ան իր հոգիին կը հարցնէ ճշմարիտ լրջութեամբ՝

«Մի՞թէ վերջին երգիչն եմ ես» ...

Ու իր ներաշխարհին խորերէն բարձրացող արիւնի, հարազատ արիւնի ձայնին կը սպասէ իշխանական խարազանով մը հրապարակ իջնելու համար: Թող մինչեւ այդ՝ «առանց դաւանանքի» մարդիկ բեմէ բեմ ցատկեն թմբուկ զարնելու: Թող դոյնզգոյն խմբակներ ամէն տարի նոր միութեան մը զինանշանը շարժեն արիւնով, տառապանքով յուռթի հոգիներու առջեւ: Ի՜նչ փոյթ:

Միայն լռութիւնն է մեծ, եւ լռութեան մէջ է որ կը զարթնուի Անդրանիկներու, Ջաւարեաններու հոգին:

Այժմ թող ըլլան նոյն իսկ երիտասարդներ որ բաժակ մը գինիի առջեւ իրենց «Մռայլ կիրակի»ն կ'երգեն:

Այս ցեղը մռայլ կիրակիներ շա՜տ է տեսեր: Հայ երիտասարդութեան հոծ բազմութիւնը եւ իրապէս ընտրանին, լուռ է: Անոնք պիտի խօսին երբ լսեն հարազատ արիւնին ձայնը:

ՍԵՋԱ

ԿԱԼՈՒԱԾԱՏԷՐ ԵՄ ԵՍ...

— . —

Լանջին վրայ քաղաքիս,
Ուր դարերը ցուցահանդէս են սարքած,

Ա՛փ մը հող ալ ես ունիմ ...
Այնքա՜ն հպարտ եմ հիմա,
Իմ անունիս հո՛ղ մը կայ ...
Հարուստ եմ ես,
Մեծահարո՜ւստ,

Կալուածատէր եմ արդէն,
Կ'ատեմ աղքատութիւնը մրոտ,
Ո՞վ է ան որ կը յանդգնի ըսել ինծի.—
«Եկուր ես դուն, հո՛ղ չունիս ...»:

Օ՜, սեւնափառ պատառ մը հո՛ղ ունիմ ես,
Որուն ներքեւ զա՛նձ մը կայ,
Ուր ամէն օր եկամուտ մը երկնային՝
Իմ հոգիիս, մտածումիս, ներշնչումիս՝
Անհունօրէն վա՛րկ կը բանայ ...
Կալուածս իմ՝
... Գերեզմանն է մայրիկիս,
Սի՛ւն մը ամբողջ ունեցածս թանկագին,
Որուն տակը, փշուր մը փոս՝
Ինծի համար տիեզերքէն ալ մե՛ծ է...

×

Օ՜, հեգնութիւնը կեանքիս,
Երբ երախայ էի դեռ,
Կ'ուզէի նա՛ւ մը շինել իրեն անուան սիրելի,
Բայց, սե՛ւ եկան օրերն հին,
Ու ո՛չ մէկ ծով ուզեց նողփալ ...
Նաւն ընկղմած է հիմա:
Կ'ուզէի պալա՛տ մը կերտել,
Դեռ երազ էր, ա՜ն ալ փլաւ ...

Յանկարծ, աղքա՛տ, տարագիր՝
Վիճակախաղը զարկաւ,
Ես կալուածատէ՛ր եղայ,
Եւ նաւ, պալատ, ե՛ւ հայրենիք ե՛ւ երազ՝
Շիրի՛մ մըն է,
Ափ մը անի՛ւն անոր տակ՝
Հարստութիւնս է համակ ...

ՌՈՒԽՏԱՒՈՐ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՐԴԻ ՎԻՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

(ՎԷՊԸ 18ՐԴ ԴԱՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ)

Զ.

Տ. Հ. Լօրընս (մեռաւ 1931ին) — չշփոթել գնդ. Լօրընսի հետ — նմանապէս արդի հոգեբանութեան կամ հոգեվերլուծական գիտութեան հետեւող մը վէպի մէջ, կը փառաբանէ ամէնէն աւելի բնազդը՝ մասնաւորաբար իր նախապատերազմեան վէպերուն մէջ: Անոր քով բնազդը կը շարժէ մարդկային մեքենան յաճախ ի բացակայութեան գիտակից մտքին:

Այն ինքնատիպ նկարագրութիւնները որ կը զարդարեն իր էջերը, բնութեան տեսարանները չեն դիտուած մարդկային սովորական աչքերով, այլ ներքին աչքերու, բնազդի աչքերու պատկերացումներն են յաճախ եւ դուն չես տեսներ իրերը, այլ կը զգաս զանոնք:

Մարդու գիտակից միտքը ենթակայ է տրամաբանութեան եւ կամքի հակակշռին, սակայն անգիտակիցը խաղալիկ է զգայարանքներու եւ զգացումներու ձեռքը, իր գործունէութիւնը կրելով հակասական հանգամանք եւ անձերը ենթակայ են հակասական զգացումներու տեւական մակընթացութեան մը: «Երբ նստաւ ան դիտելու քնքոյշ ծովը իր յարաշարժ շողերով, հեծեծանքը բարձրացաւ կուրծքին մէջ: Իր հեծեծանքին մէջ ծիծաղեցաւ: Ինչո՞ւ լացաւ, չէր ուզեր լալ: Այնքան գեղեցիկ էր որ խնդաց: Այնքան գեղեցիկ էր որ լացաւ» (Ծիածանը, Լօրընս):

Սէրը փոխած իր կլանող, հուժկու, հաստատուն նկարագիրը, դարձած է ժամանակակից վիպագրութեան մէջ յարափոփոխ, թեթեւ անկայուն զգացում մը: Պարունակողը փոխած է նաեւ դիմագիծը պարունակելին:

Սէրը միջոց էր վիքթորեան շրջանին, դարձաւ վախճան էտուըրտեաններուն քով, իսկ ճօրճեան վիպասաններուն քով, տիպարները կամ հերոսները փոխուած սովորական անձերու, զգացումներն ալ կարծես կորսնցուցած են իրենց հերոսավայել խորութիւնը:

«[illegible] կ'ըսէ Փօլ, ես [illegible] ուզեմ որ չեմ կրնար սիրել: Երբ քովս է կը սիրեմ: Երբեմն, երբ կը տեսնեմ իբրեւ կին կը սիրեմ, բայց երբ կը խօսի, կը քննադատէ՝ մտիկ անգամ չեմ ըներ»:

«Ապագայի մասին մի խօսիր ինծի, ես ոչինչ գիտեմ: Հիմա ինծի հետ եղիր; այդքան միայն», կ'ըսէ Քլարային Լօրընս (Որդիներ եւ Սիրականներ):

Ժամանակակից վիպասանուհի մը, Սթելլա Պէնսըն իր Pipers and a Dancer (Սրնգահարները եւ պարող մը) գրքին մէջ կ'ըսէ Իփսիի (արդի աղջկան) համար: «Սէրը արմատ չունէր իր մէջ: Անոր համար սէրը բաղկացութիւն մըն էր փոքրիկ, ծլող հաճոյքներու: Հաճելի ունայնութեան վայելք մը, փորձառութեան ցանկութիւնը, ուրիշներու ունեցածէն պակաս բան մը չունենալու զգացում, չփորձուած մտային մտերմութեան դրդիոներ.»: «Պէտք չէ ես մէկուն հետ ամուսնանամ, կ'ըսէ Իփսի, որովհետեւ բարոյական զգացում չունիմ, պէտք եղածին չափ հաւատարիմ չեմ»:

Արդի վիպագրութեան մասին ընդհանուր այս հայեացքին մէջ կարելի չէ մի առ մի կանգ առնել այն բոլոր տաղանդաւոր վիպասաններուն վրայ, որոնց իւրաքանչիւրը համաձայն իր խառնուածքին եւ ճաշակին կը փնտռէ արտայայտութեան նոր եղանակ մը ցոլացնելու կեանքի պատկերը: Հոն է մեծատաղանդ Ալտուս Հըքսլին վէպերու մէջ ստեղծած մտաւորական մթնոլորտով եւ գեղարուեստական թե[illegible] եւ որու «Թհօզ Պէրըն[illegible]» լա Սմիթ, Քէյթ, կենսունակ իր հոուին յափշտակութեամբ: Հոն է Շէյլա Սմիթ Քէյթ, կենսունակ իր հոգի վիպասանութեան նման:

Հոն է Ֆօրսթըրը իր A Passage to India-ով (Դէպի Հնդկաստան անցք մը), ուր անգլօ-հնդիկ, մահմետական եւ հնդիկ տարրերու միջեւ բախում մը տեղի կ'ունենայ ողբերգական ելոյթներով: Սակայն Ֆօրսթըր չէզոք պատկերացնողը չըսեր թէ իրաւունքը այսինչին կամ այնինչին կողմն է, այլ կ'ըսէ. «Այս է պատկերը: Եւ այս վերաբերմունքը ընդհանուր երեւոյթ է ժամանակակից վիպասաններուն քով: Կարծես թէ վիպասան Ճօզէֆ Քօնրէտի սա խօսքերը բնաբանն են. «Իմ գործս է, գրուած խօսքի ուժի շնորհիւ ձեզ լսել տալ, ձեզ զգալ տալ, մանաւանդ ձեզ տեսնել տալ: Այդ — եւ ոչ աւելի եւ այդ ամէն բան է»:

Ֆօրսթըր կը գործածէ աւանդական վէպի մեթոտը կառուցանելու պատմութեան շէնքը: Եւ ոչ միայն Ֆօրսթըր, այլ շատեր վէպ գրելու ատեն թէ վերլուծական եւ թէ վէպ-պատմական ձեւերը կը գործածեն: Հին թէքնիքը չէ անհետացած բնաւ: Եւ հաւասարապէս գործածութեան մէջ է:

Վըրճինիա Ուուլֆ, ոճով, ոգիով, թէքնիքով ամէնէն արդիականներէն մէկն է: Արդի անհանգիստ, յարաշարժ կեանքի բարախումը կը լսուի ամէնէն աւելի իր գործերուն մէջ:

Միւս ժամանակակից վիպասանուհիներու, Տորոթհի Րիչարտսընի (ո-[illegible] Pilgrimage[illegible] A la recherche du temps perdu), Հըրի, Մէնսֆիլտի եւ Ճէյմս Ճօյսի նման կը գործածէ «գիտակցութեան հոսանք» մեթոտը:

Այս այն մեթոտն է որ կը հիւսէ վէպը հինէն բոլորովին տարբեր, ինքնատիպ ձեւով մը: Անձնաւորութիւնները, գործերը, միջավայրը կը վերակազմուին թելադրութեամբ, անձերու յետ-հայեացքով, անոնց մտապաւորութեամբ, գաղափարներու զուգորդութեամբ, ներքին ենթագիտակից հոսանքով: Իբրեւ վէպ ագուցուածքը այնքան տկար է որ կարծես սարդի ոստայնով միացած ըլլայ կապերը, եւ ագուցուածքի այս թուլութիւնը կուտայ վէպին յաճախ [illegible] նկարագիր:

ՄԱՆՆԻԿ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ թանաքով ու [illegible]:

Ի ԽՈՐՈՑ ԱՆԴՆՈՑ

(ԶԱՏԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԵՐԳՈՒԹԻՒՆ)

ՆԱԽԵՐԳԱՆՔ

«...... Կ'աւարտի գիշերը, որ, այս պահուս, մեհենական կտաւի մը պէս է, հովծփուն եւ արծաթաթուրմ: Համասփռումը կը սկսի հիմա փայլել անդայտ մթութեան մէջ եւ անուշահոտութեան գոլ նետել հովիտին խորը: Դաշտերու չամանդաղին մէջէն ահա կը ցոլցլայ հորիզոնը, որ պիտի ըսէիր՝ երկրին աչքն է արթուն գիշերն ի բուն: Սարերէն՝ համասփիւռ ծաղիկներ անուշահոտութիւն կը ջրվեժեն: Կը մարմրի՜ աստղերուն կիրքը երկնային սնդուսին մէջ: Պարտէզն սկսաւ մսիլ ու սարսռալ:

Վա՛րդ, դուն զարմանահրաշ եւ աստուածափառ կենդանութիւն՝ սիրականս իմ, յաւիտենական լռութեան մէջ խորասոյզ եւ մտածման գինովութեան անձնատուր, ըսէ՛, ի՞նչ ընեմ՝ երբ սիրտս շատախօս է առուի մը նման, եւ կոյսերէս կը կաթի սիրոյ գինին, — տե՛ս, կը սարսռա՜մ, անձրեւի պէս կը սարսռա՜մ՝ երբ, գարնանային այս տօնին, Զատկական խորհրդայայտնութեան այս հանդէսին, կը տխրիս յղի աղջկան մը պէս վեշտասան: Նուաղելու վախը կ'ունենամ՝ երբ շունչդ կը հասնի ինծի, երկունքիդ տառապանքին հեւքը վրան:

Վա՛րդ, սէրն ի՞նչ է, չեմ գիտեր, — ես՝ աշակերտդ եւ բարեկամդ, ես՝ սիրականդ եւ տէրդ, ահա գիշերուան ներշնչումներուն եմ ապաւիներ, լռութեան պահն եմ ընտրեր, ականջներս բնութեան սրտին եմ դրեր, ըսէ՛, իրա՞ւ է որ սէրը անծանօթն է, այն զոր չենք ճանչնար, այն որ խորհուրդ է հագած:

Ուրեմն լռէ՛ եւ գինովցի՛ր մտածումներովդ, — ես պարտէզ պիտի գամ՝ երգելու հաւատարմութիւնս, յաւերժացնելու գեղեցկութիւնը գիշերին եւ խորհուրդին, փառքն անծանօթին:

Օրհնութի՜ւն քեզ, պարտէզներու դիցուհի, օրհնութի՜ւն, օրհնութի՜ւն»..

Լռեց սոխակը:
Հեռուէն եկեղեցիներու զանգակներուն ղօղանջները:
Կը լուսնայ:

ՇԱՂՓԱՂՓԱՆՔ

Թռչուն մը.— Դղեակին դուռները կը բացուին ահա:

Նշենին.— Հիմա պիտի երեւի՛, հիմա պիտի երեւի՛, որքա՜ն գեղեցիկ եմ, ես պատրաստ եմ ընդունելու զինք:

Ցօղը.— Ափսո՛ս, ես պիտի երբեք չտեսնեմ: Ո՞վ է դատապարտեր զիս ապրելու այս անդունդին խորը, արեւին վախով:

Ծաղիկ մը.— Ճի՛ւղիկ-քուրիկ, զիս վե՛ր առ, վե՛ր, աւելի վեր, մինչեւ անդունդին եզերքը, որպէսզի տեսնեմ՝ երբ անցնի ճամբէն:

Եղէգը.— Իցիւ թէ ապրէի բարձունքին վրայ: Օրերէ ի վեր հասակս կ'երկարեմ այս խոնաւ փոսին մէջէն, — զո՛ւր է, զո՛ւր, պիտի չտեսնեմ:

Թռչունը.— Արեւն ելա՛ւ, սարերն հագան Զատկական պատմուճան: Բարտիին գագաթը, ուր թառեր եմ, բիւրեղի կտոր է դարձեր կարծես: Եկեղեցիին փակեղը կը պսպղայ պրիսմակի մը նման: Դղեակին դուռներէն դրասանդներ են կախուած: Հիմա պիտի գա՛յ ...

Սէզը.— Վիշտէս կը ցնցուիմ: Միշտ ջուրերուն եզե՞րքը պիտի ապրիմ: Երբեք անդունդէն դուրս աշխարհ պիտի չտեսնե՞մ, յաւիտեան պիտի լա՞մ, ըսէք, ես ինչո՞ւ չտեսնեմ ...

Կնձնին.— Մի՛ լար, պզտի՛կ, օր մը հովը քեզ ալ կը տանի բարձունքներուն վրայ ...

Հովը.— Ո՞վ է, ա՞ն է որ կուլայ: Ցիմա՛ր, եթէ գիտնայի՛ր ինչ որ ես գիտեմ, եթէ լսէի՛ր ինչ որ ես լսած եմ: Բարձունքներուն վրայ ցարասին ամէն օր կը պաղատի, իր տառապանքը կը պատմէ ինծի, ցօ՜ղ կ'ուզէ որ տանիմ իրեն, բայց ի՞նչ օգուտ, արեւը կը խմէ իր ծոցէն: Ու ցարասին, ծարաւահիւծ, կ'ուզէ որ տանիմ զինք անդունդներուն մէջ նետեմ:

Սէզը.— Բայց ցարասին ուրախ չէ՞ որ բարձունքին վրայ է, — Ցարութեան առաւօտուն, երբ դղեակին դուռները կը բացուին եւ անծանօթ աստուածուհին դուրս կ'ելլէ պահ մը, եւ դէմքը ցոյց կուտայ աշխարհին, ինք ալ բախտը կ'ունենայ տեսնելու զայն, չէ՞:

Հովը.— Աստուածուհի՜, աստուածուհի՜, ի՜նչ բաներ կը հիւսէք: Բարձունքներու վրայ ապրողը կ'ըղձայ տեսնել անդունդներու խորը՝ ջուրերու ծոցը պահող յաւերժահարսները, իսկ անդունդին մէջ ապրողները կ'երազեն բարձունքներու վրայ թառած դղեակին աստուածուհիները ...

Կաղնին.— Լռէ՛, հո՛վ, մի՛ զրկեր խոնարհները իրենց երազներէն ...

Թռչունը.— Ահա կուգա՜յ, գեղեցիկ է ան ինչպէս արշալոյսը, կը քալէ կարծես ամպերու վրայէն, մարդիկ ծնրադիր կ'աղօթեն իր անցքին վրայ, իսկ բիւրաւոր աղջիկներ, ծաղկանման մշտիկներ բռնած, անուշահոտութիւն կը սրսկեն աղօթողներու գլխուն ...

Հովը.— Մեղաւորը այս Թռչունն է, կը հիւսէ՛ կը հիւսէ՛ եւ խոնարհներուն հոգւոյն մէջ երազներ կը վառէ, Թռչունին արհեստն է երգել, բայց դուք ինչո՞ւ կը հաւատաք, յիմարնե՛ր ...

Կաղնին.— Մի՛ անբարոյացներ, հո՛վ, եթէ չհաւատան՝ կը խամրին, տառապողին հաւատք է հարկաւոր ...

Թռչունը.— Աստուածուհին հիմա կանգնած է ամպհովանիի մը տակ, որ ծաղիկներով հիւսուած հսկայ տաղաւարի մը կը նմանի ...

Թիթեռնիկը.— Ճի՞շդ է արդեօք, երթամ տեսնեմ, ամէնօրեայ թափառումներուս մէջ տակաւին չեմ հանդիպած նման գեղեցկութեան մը:

Թռչունը.— Աստուածուհին ձեռքը տարածեց եւ ահա կ'օրհնէ ժողովուրդը, ի՜նչ գեղեցիկ են շրթները ...

Անդունդին մէջէն կը լսուի ընդհանուր լաց մը, — կուլան բոլոր խոնարհ թուփերը եւ մացառները:

Ջուրը.— Ի՞նչ լաց է այս, յիմարներ, կուլաք անծանօթ աստուածուհիի՞ն համար: Բայց ուրախացէ՛ք, որովհետեւ գեղեցիկը երազն է միայն, — երազեցէ՛ք, երազեցէ՛ք ձեր անդունդին մթնշաղին մէջ: Տեսէ՛ք, ես կը փախչիմ բաց դաշտերէն, խոր խորատները կը մտնեմ, կը թաղուիմ ու նորէն յարութիւն կ'առնեմ, վասնզի միշտ պէտք է փոխուիլ, այլափոխուիլ: Գեղեցիկը գեղեցիկ չէ երբ չի փոխուիր, երբ ճանչցած էք այլ եւս անոր ամբողջ խորհուրդը: Գեղեցիկը ծանօթ հմայաթափ կ'ընէ ձեզ, երբ էք անոր բոլոր գաղտնիքներուն: Գեղեցիկը խորհուրդն է միայն, երա՛զը որ կը փոխուի: Յիշեցէք սոխակին երգը, զոր լսեցիք գիշերը, — անիկա երգեց վարդին խորհրդաւոր լռութիւնը եւ երազներով լեցուն քունը...

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՏԱՐԱԳՐԻՆ ԱՂՕԹՔԸ

ԽՄԲ.— Ռուս մեծատաղանդ գրագէտը, որ տարագիր է մեզի պէս եւ որուն յոբելեանը կատարուեցաւ անցեալ տարի, «Յուսաբեր»ի ղրկած է այս բանաստեղծութիւնը: Ռուսերէն բնագրէն թարգմանութիւնը կատարած է Ն. Աղբալեան, իսկ իր հսկողութեան տակ ռուսնուորի վերածած՝ Հայ ձեմարանի շրջանաւարտներէն Մ. Իշխան.—

Կը յիշեմ ձեզ, հայրենի մեր այգիներ հոգեթով՝
Փոսին վրայ ընդհանուր իմ հայրերուս դիակին,
Որոնք ինկան ջարդըւած գազանային կոյր ուժով
Օձախներու քով խաղաղ, աղետաւոր սեւ ժամին:

Եւ հիմա դուն ծայրէ ծայր մութ դամբարան ես միայն
Տանարներով, պալատով, աշտարակով քու շատ հին.
Հոն մոլուցքն է ոռոխին, հոն կը շաչէ խարազան,
Հոն կը թափի սուրբ արիւն, ինչպէս գինին բաժակին:

Օ՛, չմնաց ալ ո՛չ մէկ անհնարին տառապանք,
Որ չըլլայիր ճաշակած քու կեանքիդ մէջ, հայրենի՛ք,
Այն սեւ օրէն, երբ ամբողջ լիրբ ձեռքերու լուծին տակ
Փոխուեցար մութ դժոխքի, դուն իմ դրախտ գեղեցիկ:

Բայց կենդանի՛ ես դուն դեռ սօսիներու դողին մէջ
Եւ վտակի քարքարին եւ սրբազան լռութեան.
Իսկ երգին մէջ հայրենի՝ մեր հին ակունն է անշէջ,
Արցունքը մեր մայրերուն, կանչը հողմին ռազմական:

Զոհուողներու արիւնէն կ'անին անմահ ծաղիկներ,
Արդարներու մասունքէն՝ ռազմախումբեր յաղթական.
Աւանդութիւնը կուտայ ապագայի անուրջներ՝
Ըլլալով բոյն ու օրրան, ուր հսկաներ կը նիրհեն:

Իմ Հայաստա՛ն, կը լսե՞ս ռազմակոչն այս տենդահար,
Քու դրօշնե՞րն են արդեօք կը ծածանին իմ դիմաց:
Ընդունէ՛ ինձ, մի՛ մերժեր, բազմաչարչար իմ եղբայր,
Առանց չարսիրտ տրտունջի, կշտամբանքի ուշացած:

Ես լիովին սառեցայ ցուրտ աշխարհի մէջ հեռուն,
Կարօտը մեր երգերուն կը մոռնայի ես այնտեղ,
Մօրս նոյն իսկ, որ տուաւ ինծի արիւնն իր եռուն,
Եւ աշխարհն իմ հոյակապ կը թուէր խորթ ու շատ նեղ:

Բայց այս գիշեր վերջացա՛ւ, ոյժ չմնաց իմ վրան.
Օրերս ամբողջ փոխուեցան բեմորմներու մթատուեր՝
Խաղաղութեան վրայ լուռ շիրիմներու սրբազան,
Ուր կը ծաղկի մտեռնին եւ կ'արտասուեն ննջիներ:

Անցեալդ, իմ մա՛յր Հայաստան, երեւցաւ ինծ Գողգոթա,
Լաւ է ուրեմն ինձ համար, իբր հարազատ մէկ եղբայր՝
Չարչարանքի խաչին վրայ ըլլամ գամկիդ հետ հիմա,
Քան թէ ոխով պահանջեմ Պիղատոսէն վատաբար,
— Ի խա՛չ, ի խա՛չ հան զդա:

Վ. Ի. ՆԵՄԻՐՈՎԻՉ ԴԱՆՉԵՆԿՕ

ՁԱՏԻԿԸ

— o —

— Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց:

Գաղափարի մը յաղթութեան տօնն է: Գաղափար որ կը պայծառակերպուի լոյսի եւ քարերն ու զէնքերը տապալելով կը բարձրանայ ճառագայթեղէն շատրուանի մը նման: Տառապանքի մը փախճանական հանդէսն է: Տառապանք որ հոգեղինացած կը հրաշափոխուի անհուն երանութեան: Աստուած մը կ'ելլէ գերեզմանէն, պատռած իր հողէ հանդերձանքը եւ ընելով դիտապաստ դաժան զօրքը գերիշխանութեանց: Չարչարեալ, խաչեալ ու թաղեալ չունչն է Արդարութեան ու Համասարութեան, ու Ճշմարտութեան եւ Խոնարհութեան, ինչպէս եւ անչափելի մտքի Մեծութեան որ կը կանգնի հրաշափառ իր գերեզմանին վերեւ ու կը ծփայ բուրումնաւէտ լոյսերու ալազանին մէջ:

Որքան զմայլելի է այս աստուածային դիւցազներգութիւնը:

Եւ այսօր ահա, աշխարհը քրիստոնէութեան, մեծահանդէս կը տօնէ այս աստուածավէպը իր բոլոր մայր տաճարներուն, եկեղեցիներուն ու մատուռներուն մէջ:

Բիւր բիւրաւոր զանգակներու տակէն անթիւ զուարթարար ստխակներ կը թռչին ու կ'երգեն: Գունագեղ ապակիներուն վրայ ժպիտներու զարդանկարչութիւն մը կը գծագրուի: Գարունը իր ծաղիկներով բազմած է խորաններու վրայ եւ աստուածարժան երգեցողութիւնները խունկի ծուխեր զգեցած են:

— Փա՛ռք Յարութեան Յիսուսի Քրիստոսի:

Ու մայրական բնութիւնն ալ կ'ապրի իր հրաշափառ յարութիւնը:

Կը շողշողայ արեւը վերանորոգ պերճութեամբ: Իր ճաճանչները ծափ կը զարնեն խանդավառօրէն:

Ծառերը հարս են եղեր ու պարտէզները հարսնետուն:

Աշխարհը խրախճանքի սեղան է սարքեր:

— Փա՛ռք Յարութեան:

Մինակ դուն ես անզատիկ, ո՛վ իմ չարչարեալ, խաչեալ ու տառապանքի սեւ ալիքներուն մէջ թաղեալ ցեղս:

Մինակ դուք էք որ Զատիկ չունիք, ո՛վ իմ աղգակից ու տանջակից եղբայրներ:

Քանզի չեկաւ դեռ Մեսիան Այրարատեան աշխարհին:

Քանզի տակաւին մեր մեծամեծ Տառապանքը չկանգնեցաւ ոտքի, բիւրակնեան լոյսերը իր գլխուն վրայ թագադրուած:

Դեռ Քրիստոս մը կայ բեւեռեալ հսկայ խաչի մը վրայ, վարդակարմիր խոցերով:

Ո՛վ քրիստոսանման ցեղ, հաւատա եւ քու յարութեանդ:

Հաւատա տառապանքին վախճանականութեան եւ յաղթութեանը գաղափարին:

Պիտի գայ քու ալ Զատիկդ, պիտի գայ այսպէս գարնան առաւօտով, պիտի գայ իր ամբողջական արդարութիւնով, իբրեւ զաքաչ ունենալով հազարաթոյր Արշալոյսը:

Հաւատա՛, ջերմեռանդօրէն, այն մեծ Զատիկին որ բիւր բիւրաւոր դամբաններ ու խուցեր տապալելով գալոց է նովին մարմնով:

Պիտի գայ եւ հայկական Զատիկը ու կրկին եդեմի պիտի հրաշափոխէ Հայաստան աշխարհը:

Պիտի գայ, պիտի գայ մեր ալ Զատիկը իր աստղակերպ ծաղկունքով, իր աղաւնակերպ թռչուններով, իր աստուածատաք լոյսերով:

Պիտի գայ մեր ուշացած Զատիկներուն Զատիկը ամենասուրբ երաժշտութեան մը նման, ամէնէն հոգեղէն բանաստեղծութեան մը նման, ամէնէն արդար Արդարութեան մը նման, խղճմտանքի մը նման, Արքայութեան մը նման, երջանիկ արցունքներու նման:

Եւ այն ժամանակ, Յիսուս անգամ մը եւս յարութիւն պիտի առնէ իր երկնային եօթներորդ անհունութեան անծայրածիր դամբարանէն, գալ կանգնելու համար Այրարատեան աշխարհի արտերէն մէկուն ծայրը եւ իր արտասուքներով ողողելու համար մեր հողը:

Եւ այն օրը բոլոր Հայերը բոլորապար պիտի դառնան Հայաստան աշխարհի շուրջը, տօնելով արմենական Զատիկը թմբուկով, ծնծղայով, քնարով եւ այլ նուագարաններով:

Հաւատամք եւ փառաբանեմք մեր գալոց Յաղթութիւնը, մեր լուսակարկաչ Զատիկը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԱՄԵՆԱՀԻՆ ՊԱՊԻՐՈՍԸ

— o —

1847ին, եգիպտագէտ Փրիս տ'Ավէն Ֆրանսայի Ազգ. Մատենադարանին նուիրեց պապիրոս մը, զոր գնած էր Ֆելլահէ մը, Տրահ – Ապուլ - Նեկկայի մահատան մէջ պեղումներ կատարած ժամանակ: Փրիս կը կարծէր թէ Ֆելլահը զայն գողցած էր իշխանուն Անտուֆի (Թեպէսեան ԺԱ. հարստութիւն) մահատանէն:

Նորագոյն քննութիւնները հաստատեցին, որ պապիրոսը աւելի հինէն կուգայ:

Պապիրոսը 75.05 երկար է, 05.15 լայն: Գրութիւնը գործն է երկու նահանգապետներու, որոնք կարեւոր դեր մը կը գրաւէին փարաւոնեան առաջին հարստութեան շրջանին, ուրեմն Քրիստոսէ 2000 տարի առաջ:

Հետաքրքրական է բովանդակութիւնը, իր տեսակին մէջ եզական, եւ կենցաղավարական կամ բարոյական արժէք ունի, գրուած՝ ոչ միայն ի պէտս ազնուականներուն, այլ եւ ըստորին դասակարգերուն: Հրահանգներ են կամ պատժական տնօրինութիւններ՝ ուտել – խմելը չափաւորելու, վերջապէս պարտադրութիւններ՝ հօր մը պարտականութեանց մասին իր զաւակներուն հանդէպ, այլ եւ կնոջ յարաբերութիւններու, զաւակներու դաստիարակութեան մասին:

Կը թարգմանենք քանի մը կէտեր:

Երբ ընկերութեան մը մէջ ճաշի հրաւիրուած ես, սիրած ճաշերուդ վրայ մի՛ իյնար: Պահ մը պիտի նեղուիս, սակայն յիշէ որ շատակերութիւնը յատուկ է ստորադաս մարդոց, որովհետեւ կենդանական բան մը կայ ատոր մէջ: Անիկա որ իր ժամանակը կ'անցընէ իր որովայնին հոգերով միայն, շատ անպիտան մարդ մըն է:

Մի կարծրացներ զաւակներուդ սիրտը, բայց վարժեցուր զանոնք կարգապահութեան:

Ամբարտաւան մի՛ ըլլար՝ գիտցածիդ համար: Խօսէ՛ տգէտին հետ այնպէս ինչպէս իմաստունին հետ, որովհետեւ արուեստի սահմանները փակուած չեն եւ ոչ մէկ արուեստագէտ կրնայ տիրանալ այն կատարելութեան որուն կը յաւակնի հասնիլ:

Փակել օրէնքին անցքը, կը նշանակէ բանալ բռնութեան անցքը:

Մարդ մը կրնայ աստուած մը դառնալ, երբ պետն է ցեղի մը, որ իրեն կը հետեւի վստահութեամբ:

Աշխոյժ եղիր կեանքիդ ամբողջ տեւողութեան ընթացքին, գործելով աւելի քան բռնուած չէ: Սակայն անարդարութիւն մի գործեր երբեք, որովհետեւ անիկա որ ի չարը կը գործածէ իր ժամանակը, դատապարտելի մարդ մըն է:

Այն մարդը որ տէրն է իր հոգիին, աւելի բարձր է անոնցմէ զորս Աստուած օժտած է ձիրքերով եւ բարիքներով, իսկ այն մարդը որ կը հպատակի իր կիրքերուն, կ'իյնայ կնոջը ներքակայ աստիճանի մը վրայ:

Անկեղծ բացատրութիւն մը ստանալու միջոցն է մտիկ ընել բարեացակամութեամբ:

Ուր որ կը մտնես, մի՛ մօտենար կնոջ:

Գերազգիռ խօսքեր մի՛ կրկներ, ոչ ալ լսէ: Այդպիսի խօսքերը կը պոռթկան բորբոքած հոգիներէ:

Երբ կը խօսիս, գիտցիր նախապէս թէ ի՛նչ դիտողութիւն պիտի ընեն քեզի:

Հրամայէ՛ միայն ղեկավարելու համար, ինքնիշխանութիւնը աղէտի կը յանգի:

ԼԻՑՏԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

— . —

Այս օրերուս ամենուրեք կը տօնուի Լիցտի մահուան յիսնամեակը:

Ֆրանց Լիցտ ծնած է Րայտինկի մէջ (Հունգարիա) 1811ին, ու մեռած Պայրէօթի մէջ 1836ին:

Վաղահաս տաղանդ մըն էր, դեռ մանուկ՝ հայրը նշմարեց որ Ֆրանց օժտուած է երաժշտական հրաշալի կարողութիւններով: 6 տարեկան էր երբ Փրէսպուրկի մէջ տուաւ իր առաջին համանուագը, որով կը սկսի իր փառայեղ վերելքը երաժշտական պատմութեան մէջ: Հունգար ազնուականները, որոնք ներկայ էին առաջին համանուագին, այնքան խանդավառուեցան, որ նիւթական միջոցներ հայթայթեցին, որպէսզի փոքրիկ Ֆրանցը հետեւի երաժշտական ուսման: Ֆրանց կ'աշակերտի, Վիեննայի մէջ, նշանաւոր դաշնակահար Ցերնիի, որուն ղեկավարութեան տակ, քանի մը ամսուան մէջ, Ֆրանց Լիցտ զարմանալի յառաջդիմութիւն մը ցոյց կուտայ ու կը դառնայ արդէն առաջնակարգ արուեստագէտ մը: Լիցտի անունը ծանօթ է արդէն երաժշտական շրջանակներուն, սակայն հայրը կ'ուզէ որ Լիցտ երեւի, անգամ մըն ալ, Փարիզի մէջ: Կատարեալ յաղթանակ մը կը դառնայ Լիցտի երեւումը Փարիզի մէջ: Ֆրանսայի մէջ բարեկամութիւն կը հաստատէ Հիւկոյի, Լամարթինի, Շոփէնի, Ժորժ Սանի եւ Պերլիոզի հետ:

Ստեղծագործական բեղուն հունձք մը տալով հանդերձ, Լիցտի հոգին կը տառապի երկու աշխարհներու միջեւ,— մարդկային եւ երկնային:

Հայրը կանուխէն մարգարէացած էր վախով մը.— «Կը վախնամ որ կիները կը խորտակեն քեզ»: Արդարեւ բազմաթիւ գեղուհիներ գրաւեցուցին Լիցտի հոգին, խռովելով ու փոթորկելով:

Միւս կողմէ, տակաւին պատանի, միսթիք հակումներ ունէր եւ երկնային սէր կ'երազէր: Թէեւ մոռցաւ այդ միսթիկիզմը իր ստեղծագործական հրաշալի թափին եւ երկրասիրդութեան մէջ, սակայն վերստին յայտնուեցաւ նոյն հակումը չափահասութեան մէջ: Ուստի ձգեց ամէն բան, ու վանք մը քաշուեցաւ: Ժամանակ մը վերջ վերադարձաւ Պայրէօթ, ուր մեռաւ:

Իր սիրած կիներէն՝ ծանօթ է կոմսուհի Մարի տ'Ակու, արուեստագէտ հոգի մը, որ կրցաւ ճանչնալ եւ գնահատել Լիցտի հոգին,— լքեց ամուսինը եւ Լիցտի հետ փախաւ Զուիցերիա, (այս կինը ետքէն, Տանիէլ Շթէրն անունով, ռոմանթիկ գեղեցիկ էջեր տուաւ գրականութեան): Այս կնոջմէ Լիցտ ունեցաւ 3 զաւակ, Չը աղջիկ, որոնք ամուսնացան նշանաւոր դէմքերու հետ, (երկրորդը՝ Հանս տը Պիւլովի հետ, զոր լքեց ամուսնանալու համար Վակնէրի հետ): Լիցտ յետոյ կապուեցաւ իշխանուհի Ծայնի հետ, զոր ճանչցած էր Քիեւի մէջ 1847ին:

Լիցտ շատ օգտակար եղած է Վակնէրի, նիւթապէս եւ բարոյապէս: Եւ այս երկու դէմքերը յեղաշրջած են երաժշտութիւնը, խանդավառած ամբոխները: Անհուն ծաւալ մը ունին Լիցտի գործերը,— գոյնի, շարժումի, ջերմութեան ալիքներով թրթռուն: Ունի նաեւ փոքրիկ ուսումնասիրութիւններ Վակնէրի եւ Պոհէմներու երաժշտութեան մասին: Տիկին մը Լայփցիկի մէջ հրատարակեց Լիցտի նամակները:

ՍԷՆԹ – ՊԷՕՎ ԱՂՔԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

— • —

Ֆրանսացի հռչակաւոր քննադատը, որ բժշկութիւնը ծառայութեան բերաւ քննադատութեան, շնորհիւ իր թղթակցութիւններուն որոնք հրատարակուեցան դեռ վերջերս՝ կը տեսնուի որ շատ աղքատ ապրած է գրեթէ թշուառ: Գիրք շատ կը գնէր, կատաղօրէն կը կարդար, սակայն չահած դրամը չէր բաւեր իր ապրուստին, ո՛ւր մնաց գիրք գնելու իր հիւանդութեան: Միշտ դրամը պակսած է այս մեծ քննադատին, եւ սակայն երբեք նուաստացած չէ՝ դրամ խնդրելու համար սակէ կամ անկէ: Եղած են օրեր, երբ օրը մէկ անգամ միայն ճաշած է, բայց չէ դիմած հրատարակիչին կամ թերթի մը տնօրէնին ներկայանալ՝ դրամ մուրալու համար: Իր բարեկամները, ծանօթ իր կացութեան, աշխատած են օգնել, բայց Սէնթ Պէօվ չէ ուզած ծախել իր հպարտութիւնը: Նախարար մը, Կիզօ, աշխատանք կը հայթայթէ իրեն, ու Սէնթ Պէօվ զրժկամակութեամբ միայն կ'ընդունի, վախնալով երախտաւորեալը դառնալ նախարարին, որ կրնար, օր մը, յօդուած մը ուզել քննադատէն՝ իր մասին: Ընդհանրապէս ապրած է Revue des deux mondesի գրած յօդուածներով,— այդ պատճառով «ամսօրեայ հացս» կ'անուանէ այդ պարբերաթերթը: Հակառակ իր թշուառութեան՝ երբեք չէ ուզած հրաժարիլ իր «վայրենի կեանքէն», նոյն իսկ մերժած է յօդուած գրել «ամսօրեայ հացը» ստանալու համար, «ճարտարարուեստական գրականութիւն» անուանելով ապսպրուած յօդուածները, որոնցմէ կը խորշէր:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՑ ԴՐՕՇԱԿՆԵՐՈՎ

— o —

Մեր երկիրը հին ժամանակներից
Կառուցուել է մեծ լեռների վրայ
Ու հարթ դաշտերում,
Ոսոխների դէմ անդուլ պայքարել,
Եւ շատ անգամ էլ հեղեղի նման
Զոհել է արիւն:
Մենք հետազօտում
Ու սովորում ենք դէպքերն անցեալի
Հին - հին օրերից
Մինչ այսօր հասած,
Ուր մասսան
Չարքաշ
Տանջւում,
Տառապում,
Բայց կռւում էր միշտ կամքով անսասան:
Մի անգամ ձմրան
Այն դաժան ամսին,
Երբ պիտի ծաղկէր մի վառ առաւօտ,
Մեր երկրում կռուի հրդեհ բռնկեց,
Կրակը հասաւ
Մինչեւ մեծ լերան գագաթն ահաւոր:
Եւ շանթը կիսեց
Խաւարը յղի,
Եւ շանթն ընկաւ
Լերան շուրջին,
Հուրն իր բոցերով
Աշխարհում քայլեց
Եւ արեւ մի նոր
Մեր գլխին փայլեց:
Այսօր այդ օրուան դիմաւորում ենք
Բաց դրօշներով
Ու թէժ երգերով:
Դո՛ւ, աշխատանքի հարազատ երկիր,
Քեզնով ենք ուրախ
Եւ քեզ ենք երգում
Ներդաշնակ րիթմով մեր ազատ երգի:

ՍԱՆԴՐՕ ԵՈՒԼԻ (Վրացի)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱԴՈՆԻՐԱՄ ԵՒ ՍԱԲԱՅԻ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

(ՀԷՔԵԱԹ)

Այն օրերուն, երբ Դաւիթի որդի Սողոմոն յուդայական կայսրութեան սահմանները ընդլայնեց, Սաբայի Թագուհին, Պլաքիտան, եկաւ Երուսաղէմ՝ ամէնէն իմաստուն թագաւորին առջեւ խոնարհելու եւ անոր հրաշակերտ ու խոհուն կառավարումին վրայ հիանալու համար:

Սողոմոն Սաբայի Թագուհին ընդունեց՝ հագած ապրշում ու ոսկի, նստած մայրէ եւ ոսկեզօծ գահին վրայ ու ոտքերը դրած ոսկեայ յենարանին:

Թագուհին, նախ, ոչ թէ մարդ, այլ որ եւ է արձան մըն է զոր կարծեց տեսնել, որուն ձեռքերը, ոտքերն ու վիզը կերտուած ըլլային փղոսկրէ: Բայց ահա, կենդանացաւ այդ արձանը ու կանգնեցաւ ղինքը դիմաւորելու համար: Ու Պլաքիտա միայն այն ատեն հասկցաւ թէ իր առջեւ կը գտնուի նոյն ինքն իմաստուն ու մեծ Սողոմոնը: Սողոմոն Պլաքիտային տեղ տուաւ իր քով: Ու ան հիացաւ, ինչպէս որ եւ է մէկը պիտի հիանար, Սողոմոնի հոյակա՛պ գահը տեսնելով:

Ու Պլաքիտա Սողոմոնին բերաւ սքանչելի՛ ընծաներ:

Ու անոր առաջարկեց լուծել երեք հանելուկներ:

Բայց, «գերիմաստունը», Սաբայի իմաստունին միջոցաւ յաջողեցաւ աւելի շուտ տեղեկանալ անոնց իմաստին, քահանայապետ Սատոքին հրամայեց պատրաստել անոնց մեկնութիւնները ու զանոնք տալ Պլաքիտային՝ առանց երկար բարակ մտածելու:

Ու յետոյ Թագուհին տարաւ այն տաճարին առջեւ, զոր նոր կը կառուցանէր՝ ի պատիւ Եհովայի: Բայց երբ մօտեցան շէնքին, Թագուհին տեսաւ որթատունկի կոճղ մը, որ հանուած էր հողէն ու անփութօրէն նետուած:

Եւ ուր որ կ'երթար Թագուհին, իր վերեւ կը թեւածէր «Իւտ – Իւտ» զարմանալի թռչունը:

Թռչունը, երբ տեսաւ կոճղը, սկսաւ դառնօրէն ճչալ: Ու Թագուհին անոր ճիչէն հասկցաւ թէ այդ կոճղը իր մէջ կը պահէ գաղտնիք մը: Ապահով վարար, ան սրբազան գանձ մըն է, քանի որ կրցած է Սողոմոնի զայրոյթ պատճառել:

— Դուն, ըսաւ Պլաքիտա՝ Սողոմոնին, քու փառքդ հիմնած ես քու նախահայրերուդ գերեզմաններուն վրայ: Այս այգին ...

Բայց, Սողոմոն ընդմիջեց Թագուհին՝ հետեւեալ խօսքերով.

— Ես հրամայեցի որ զայն հողէն դուրս հանեն ու անոր տեղ կառուցանեն բագին մը՝ ծիրանաքարէ ու ձիթենիէ, եւ զայն զարդարեն չորս ոսկեթեւ քերովբէներով:

Թագուհին, որ չէր ունկնդրեր Սողոմոնի, շարունակեց իր խօսքը.

— ... Այս այգին սուրբ է: Ան տնկուած է Նոյի կողմէ, որ նախահայրն է քու ցեղիդ, եւ այդ ցեղին սերունդը, չարագործին նման, պիտի գամուի այս ծառին, որ քեզի համար սուրբ պէտք էր ըլլար:

Սողոմոնի սիրտը լեցուեցա՛ւ սիրով ի տես հարաւային Թագուհիին, ու անոր առջեւ կանգնեցաւ՝ ինչպէս ծառան կամ ստրուկը իր տիրոջը առջեւ:

Ու Պլաքիտայի սիրտը տրոփեց Սողոմոնի սէրէն: Ու անոր աղերսանքներուն պատասխանեց՝ իր կինը դառնալու համաձայնութեամբ, ըլլալով, այլապէս, Թագուհի Հրէից:

Թագուհին ուր որ երթար,— արքայական պալատ՝ դիտելու համար զայն, կամ տաճար՝ որ բարձրացած էր Եհովայի ի պատիւ, եւ կամ ուրիշ որ եւ է սքանչելիք այցելէր,— իր այն հարցումին թէ՝ «ո՞վ է այս բոլորին ստեղծագործիչը», Սողոմոնէն կը ստանար միեւնոյն պատասխանը.

— Ասիկա գործն է զգուելի արարածի մը, որ Ադոնիրամ կը կոչուի եւ ինծի ուղարկուած է Տիւրոսի թագաւոր Քիրամի կողմէ:

Պլաքիտա փափաքեցաւ տեսնել Ադոնիրամը: Բայց, իր այդ ցանկութիւնը հաճելի չեղաւ Սողոմոնին: Ան կը ճգնէր վանել իր մտածումները, երբ Թագուհիին ցոյց կուտար տաճարին սիւները՝ որոնք իրենց գեղեցկութեամբ այնքան գրաւիչ էին, կերտուած կենդանիներու արձանները:

Սողոմոն անոր ցոյց տուաւ նաեւ գահը, որ շինուած էր փղոսկրէ եւ ոսկիէ ու զետեղուած՝ իրեն համար՝ բագինին դէմ: Բայց, երբ Սողոմոն սկսաւ Թագուհիին խօսիլ Մեղրի Ծովի մասին, որ պիտի հոսէր, Թագուհին կրկին հարցուց.

— Բայց, ո՞վ կանգնեցուց այս սիւները, ո՞վ կերտեց այս արձանները, ո՞վ շինեց այս գահը: Ու ո՞վ պիտի հոսեցնէ Մեղրի Ծովը:

— Այս բոլորը գործերն են Ադոնիրամի, ստիպուեցաւ պատասխանել Սողոմոն:

Ու ան հարկադրուեցաւ, այլեւս, ընթացք տալ՝ Ադոնիրամը տեսնելու անոր փափաքին՝ զայն չվիրաւորելու համար:

Ու Սողոմոն հրամայեց Ադոնիրամը հանել Պլաքիտայի՝ հարաւային Թագուհիին առջեւ:

Մահկանացուներէն ոչ ոք գիտէր ցեղն ու հայրենիքը այս խորհրդաւոր ու մռայլ անձնաւորութեան:

Ադոնիրամեան հանճարը այնքան բարձր է երկրային հասարակ մարդոց հանճարէն, որքան բարձր է լեռը՝ որ եւ է փոքր զառիվերէ, որ կը գտնուի անոր ստորոտը: Անոր ամբողջ ոչ - մարդկային անձնաւորութիւնը ցոյց կուտայ խոր արհամարհանք մը դէպի մահկանացուները: Ու արդար է այդ արհամարհանքը,— որովհետեւ մարդկային սեռէ չէ ան, որ իբրեւ օտարական կ'ապրի Ադամի յաջորդներուն միջեւ:

Ադոնիրամը Ադամէն չի սերիր, այլ Կայէնէն, հակառակ անոր որ Եւան իրեն ալ մայր է, ինչպէս Աբէլին, բայց Կայէնի հայրը Էպլիսն է:

Էպլիսը, լոյսի հրեշտակը, չկրցաւ դիտել Եւայի հրապոյրները, առանց զայն տենչալու ...

Իսկ Եւան կրնա՞ր անոր վեհ սիրոյն դիմանալ: Ու Կայէնի հոգին, որպէս կայծ մը Էպլիսի հոգիէն, անհասմանօրէն բարձր էր Աբէլի հոգիէն:

Կայէն փափկանկատ էր Ադամի հանդէպ եւ անոր կը ծառայէր իբրեւ նեցուկ՝ ուժաթափ ծերութեանը շրջանին:

Թարգմ.՝ ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

(Շար.)

(1)

Իտալիա պիտի գրաւէ ամբողջ Եթովպիան

Հռոմի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ այլեւս չեն ծածկեր թէ բոլոր միջին ծրագիրներուն ժամանակը անցած է: Նոյն իսկ կասկածելի կը թուի որ Իտալիա ընդունի հոգատարութիւն մը Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեամբ: Բոլոր երեւոյթները կը հաստատեն թէ Իտալիոյ ծրագիրն է Եթովպիոյ ամբողջական գրաւումը, կատարեալ զինաթափութեամբ: Թերթերը բացէ ի բաց կը խօսին այս մասին, շեշտելով թէ Իտալիա պարտաւոր է ամէն բանէ առաջ ամրապնդել իր ապահովութիւնը արեւելեան Ափրիկէի մէջ: Առանց վերջնական եւ ամբողջական նուաճման, Եթովպիա պիտի չարունակէ, կ'ըսեն, քառասուն տարուան խաղերը: Իտալիա չի հանդուրժեր որ նոյնիսկ դէպի ծով ելք մը տրուի Եթովպիոյ, քանի որ ատով պիտի դիւրանայ զէնքի փոխադրութիւնը:

Միւս կողմէ Հռոմի մէջ կը պնդեն թէ Եթովպիոյ բոլոր կենսական կէտերը Իտալիոյ ձեռքը պիտի իյնան շատ չանցած եւ թէ հապէշական ողբերգութեան վերջին արարն է որ կը կատարուի: Վերջնական վախճանին համար Իտալիա վճռապէս պատրաստ է ամէն բանի: Այս հոգեբանութեան մէջ Անգլիոյ բռնած դիրքը ուրիշ բանի չի ծառայեր եթէ ոչ պատերազմը երկարաձգելու: Իտալական շրջանակները դիտել կուտան թէ անգլիական քաղաքականութիւնը չունի որ եւ է գործնական հանգամանք, հիմնուած չըլլալով որ եւ է իրականութեան վրայ, հետեւաբար ան է պատասխանատուն թափած արիւնին: Լոնտոնէն Ատիս-Ապէպա մէկ բառ կը բաւէ, որպէսզի զինադադար հռչակուի 48 ժամէն: Եթովպիոյ տրուած բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը պարզապէս կը ծառայէ պատերազմը երկարաձգելու եւ Նէկիւսը վտանգաւոր ինքնախաբութեանց մղելու: Այս հանգամանքներուն մէջ զարմանալի է որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը յամառի իր օրկանները եւ գրասենեակները դնել ի սպաս անյոյս դատի մը: Կը թուի թէ Ժընեւի մէջ դեռ պիտի շարունակեն վիճաբանիլ, երբ այլեւս գոյութիւն չպիտի ունենայ անկախ Եթովպիա մը, որպէսզի պաշտպանեն:

Լոնտոնի Գերմանական դեսպանը յանկարծամահ

Ուրբաթ առտու յանկարծամահ եղաւ Լոնտոնի գերմանական դեսպան Ֆոն Հէօշ, իր սենեակին մէջ, երբ կը հագուէր: Անկողինէն ելած էր կատարելապէս առողջ, սովորականին պէս, բայց յանկարծ տկարութիւն մը զգալով գետին ինկաւ եւ մեռաւ քանի մը վայրկեանէն: Իր անձնական քարտուղարը, որ քովն էր, անմիջապէս հեռաձայնեց դեսպանատան խորհրդական իշխան Պիզմարքի, ինչպէս եւ միւս բոլոր պաշտօնեաներուն: Լուրը առաջին լսողներէն մէկը եղաւ Էտուըրտ Թագաւորը, արտաքին նախարարութեան միջոցաւ: Բազմաթիւ անգլիացի պետական մարդիկ, որոնց մէջ կը գտնուէին Մաքտոնըլտ եւ Սըր Ս. Հօր, խորապէս կ'ողբան հանգուցեալ դեսպանին մահը, գնահատելով անոր արժանիքները: Լուրը մեծ յուզում պատճառեց Պերլինի մէջ, ուր կը զգան թէ մեծ պարապ մը կը բացուի այս փորձ դիւանագէտին մահով: Բոլորն ալ կը խոստովանին թէ Լոնտոնի դեսպան նշանակուելէն ի վեր մեծապէս բարւոքած էին Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ յարաբերութիւնները, ինչպէս անկէ առաջ, Ֆրանսայի հետ: Մասնաւորապէս վերջին երկու ամիսներու ընթացքին դեսպանը շատ մեծ ծառայութիւններ մատոյց, այնքան տաժանելի բանակցութեանց առթիւ:

Ֆոն Հէօշ ծնած էր 1881ին, Տրէզտէնի մէջ: Համալսարանական շրջանը աւարտելէ յետոյ իբրեւ իրաւագէտ, մտաւ դիւանագիտական ասպարէզը. յաջորդաբար պաշտօններ վարելով Փէքինի (1907), Փարիզի (1909), Մատրիտի (1910), Լոնտոնի (1911) եւ Սոֆիայի (1915) մէջ: Քանի մը ամիս իբրեւ սպայ ծառայելէ յետոյ, նշանակուեցաւ կցորդ Պոլսոյ գերման դեսպանատան (1916), յետոյ Պերլին կանչուեցաւ իբրեւ անմիջական գործակիցը արտաքին նախարարին: Դարձեալ դիւանագիտական պաշտօններ վարելէ յետոյ 1918—1921, ղրկուեցաւ Փարիզ, իբրեւ դեսպանատան խորհրդական, իսկ դեսպան նշանակուեցաւ 1924ին: Այդ հանգամանքով գործօն դեր կատարեց Լոքառնոյի դաշինքին բանակցութեանց ատեն: 1932ին նշանակուեցաւ Լոնտոնի դեսպան, մնալով մինչեւ իր մահը: Լոնտոնի, ինչպէս Փարիզի մէջ մեծ յարգ կը վայելէր իր ազնուապետական կենցաղավարութեամբ եւ իր ստեղծած յարաբերութեանց շնորհիւ էր որ Ֆոն Ռիպպէնթրոփ՝ Հիթլէրի լիազօրը յաջողեցաւ դեր կատարել Մեծն Բրիտանիոյ բարձր շրջանակներուն մէջ: Հաւանական է որ Ռիպպէնթրոփ Լոնտոն վերադառնայ, վարելու համար գործերը: Կ'ըսեն թէ Ֆոն Հէօշ 100 ձեռք հագուստ կը պահէր, միշտ պատրաստ՝ յարմարելու բոլոր առիթներուն:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀՍԿԱՅ ՑԷՓԼԻՆԸ, «Հինտէնպուրկ», որ փոթորիկի բռնուած էր Ճիպրալթարի վրայ, յաջողեցաւ իր կայանը (Գերմանիա) հասնիլ անցնելով Ֆրանսայի վրայէն: Խանգարուած մեքենան նորոգեր էին օդին մէջ: Ռոնի հովիտէն անցած ատեն ցէփլինը (ղեկաւոր օդապարիկ) կ'ընթանար 1200 մեթր բարձրութեամբ:

ՆՈՐ ԴԷՊՔԵՐ պատահեցան Խ. Միութեան եւ Մանչուրիոյ սահմանին վրայ: Ծայր. Արեւելքի խորհրդային հրամանատարութիւնը օդնական ուժ խնդրեց: Ճափոնական թերթերը կը գրեն թէ մարաջախտ Պլիւխէրի հրամանին տակ կը գտնուին 200,000 զինուորներ:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ նախորդ վարչապետ Միհալաքի ճառի մը մէջ յայտնեց թէ ռումանական 60 թերթեր նպաստ կը ստանան հիթլէրական կառավարութենէն:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ, 6 Յունիս շաբաթ երեկոյ, Salle Gaveau-ի մէջ:

ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ ՄՆԱՑԱԾ ԵՆ, ՓՈՒԹԱՑԷ՛Ք ԳՆԵԼ
ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ
Հեղինակ ՖՐԱՆՑ ՎԷՐՖԷԼ Թարգմ. ԵՐ. ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ
2 հատոր մեծադիր, 466 եւ 489 էջ, հեղինակին նկարով
Գին՝ երկու հատորի 70 ֆրանք:
Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ
51 rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
Հեռաձայն Danton 88-65, Chèque Postal: 1278-35

CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON
10 — 16 Ապրիլ
Առաւօտները ժ. 2.30ին երեկոյները 8.30ին
Les Mystères de Paris
Գիներ 5 եւ 7 ֆր. Location gratuite.
Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ՝ զեղչուած գինով:

REXY CINEMA (Lyon)
Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi
10 — 16 Ապրիլ
Երեկոյները ժամը 8.30
Իսկ Հինգ. եւ Կիր. ցերեկ եւ գիշեր:
Fernandel dans Jim la Houlette
Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք:
Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ զեղչուած գինով:

ՀԱՒԿԹԱԽԱՂ
կազմակերպուած Զատկի առթիւ, ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» կոմիտէին կողմէ, Ապրիլ 13ին, վաղը երկուշաբթի երեկոյ:
120 Bld. Belleville, մեթրօ Belleville
ԵՐԳ, ՆՈՒԱԳ, ՊԱՐ:
Ընթրիքը կը սկսի ժամը 7.30ին:
Մուտք՝ 10 ֆր. (հաւկիթն ու ճոխ ընթրիքը մէջը ըլլալով):

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ - ՄԱՐՍԷՅԼ
Ղեկավարութեամբ Պ. Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆԻ ՄԷՋ
Քաղաքապետական Թատրոն
13 Ապրիլ ժամը 9ին
Բարձր հովանաւորութեամբ
Տրակինեանի ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ
Հայ ժողովրդական երաժշտութիւն
Կոմիտաս վարդապետէ
Սպենդիարեանէ, Սարգսեանէ
Մուտք՝ 5, 7, 10 ֆր.:

ԵՐԳԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
Սալօն Մասսիլիա
Շաբաթ, 18 Ապրիլ
ժամը 10էն մինչեւ լոյս
Երկսեռ խումբը պիտի երգէ իր երգացանկին զուարթ կտորները
ընտիր ճազ եւ գօթիյեօն
Մուտք՝ 10 ֆր.:

Ցերեկոյթ — Պարահանդէս
կազմակերպուած Հաուըրտ Գարակէօզեան Հօմի Նախկին Սանոց Միութեան կողմէ, ի նպաստ իր օգնութեան սնտուկին
կիրակի, 26 Ապրիլ, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին
Salons «Enfance et Famille»-ի մէջ, 6 Rue Clavel
(entrée 11 Rue Mélingue, Métro: Pyrénées)
ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ — ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ:
Մուտք՝ 5 ֆրանք:

Թատերական ներկայացում
Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Չէնկիլէրցիներու Հայր. Միութեան կողմէ
18 Ապրիլ շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ
1 Bld. Carnot, Ալֆորվիլ:
Ղեկավարութեամբ Պ. Յ. Ուզունեանի կը ներկայացուի Պարոնեանի ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ (Զաւեշտ):

Ընտանեկան խնջոյք
Թոքատինարթմըշ Գիւղի Հայրենակցական Միութեան կողմէ
19 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին:
6 bis Bld. Rodin, Issy

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ քոնֆէքսիոն կարող լաւ գործաւորուհիներ: Լաւ վճարում, տեւական գործ: Դիմել Պ. Ճիվէլէկեանի, 63 Bld. Victor Hugo, մեթրօ Փօրթ Քլիշի:

Վարձու յարկաբաժիններ եւ սենեակներ
2 սենեակ, տաք եւ պաղ ջուր, ելեկտրականութիւն, շոֆաժ, կազ հեռաձայն, շարժը միասին, տարեկան 2750 ֆր., իսկ մէկ սենեակ միեւնոյն քոնֆօրով, առանց կազի, տարեկան 1600 ֆր.: Օդասուն վայր: Դիմել 13 rue de la Colonie, Փարիզ (13), մեթրօ Corvisart:

ԱՐԹԻՆԵԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
Պէլվիլ, 28 Rue Lesage (կանանչ դռնով խանութը)
Ոչ մէկ տեղ մասնաճիւղ ունինք: Ճերմակ պանիր, կէս քիլօն՝ 4.50 ֆր., պուլկուր՝ կէս քիլօն 1 ֆր. 50, հէլվա՝ կէս քիլօն 2 ֆր. 60:

Etude de Me BERNARD WAHÉ
(16 ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
Procédure Générale.
159, Rue Lafayette — Tél. Nord 68 - 62
Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19: Նաեւ ժամադրութեամբ

ՃԱՇԱՐԱՆ - ԾԱՂԱՐԱՆ «ՕԼԻՄԲ»
8, ՓՕԼ - ՊԷՌ ՓՈՂՈՑ, 8 — ԼԻՈՆ
Արեւելեան եւ Արեւմտեան համադամ եւ ախորժահամ կերակուրներ, անմահական ՏԷՕՆԷՕՐ եւ ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ, համբաւաւոր ԳԱՐԱՔԷՕՅԻ ՊՕՂԱՉԱ, սքանչելի ԹԱՒՈՒԳ ԿԷՕՔՍԻ, եւ ՓԱՔԼԱՎԱ՝ անթերի կարգով: ԽՆԱՄՔՈՎ ԵՒ ՄԱՔՈՒՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ
ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԽՈՀԱՐԱՐԱՊԵՏ ԵՒ ՃԱՇԱՐԱՆԱՏԷՐ
ՊՐՈՒՍԱՑԻ Ա. ՊՐՈՒՍԱԼԵԱՆԻ
PRIX FIXE եւ A LA CARTE
Ընտանեկան, հարսանեկան, ընկերական եւ հաւաքական ճաշկերոյթներու համար սպասարկութիւն մատչելի գիներով ճաշարանին կից ընդարձակ սրահին մէջ: ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ԱՆԳԱՄ ՄԸ ԵՒ ՎՍՏԱՀ ԵՂԷՔ ՈՐ ՏԵՒԱԿԱՆ ՅԱՃԱԽՈՐԴ ՊԻՏԻ ԴԱՌՆԱՔ

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ
ԼՈՒՏԵՐ ՖԷՆԷՐՃԵԱՆ
24, Av. de la Porte d'Italie, մեթրօ Փօրթ տ'Իթալի
Կ'ըստանձնենք ելեքտրական, կազի, ջուրի զետեղման աշխատանքներ չափաւոր գիներով:
Կը շինենք լուսաւոր եւ պարզ գեղեցիկ նշանատախտակներ: Եկէք տեսնելու մեր նմոյշները գաղափար կազմելու մեր գիներու աժանութեան մասին:

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ
ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ
Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին
33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշդ քովը)
մեթրօ՝ Bonne-Nouvelle
Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ:

Դերձակատուն
ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆ
31 Route de Choisy, Ivry s/Seine
Հեռաձայնել Italie 13-45
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ֆրանսական եւ անգլիական կերպասներու, Վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած աշխատանք, չափաւոր գին:
Ստացած ենք ամառնային գեղեցիկ կերպասներ.
Զատիկի առթիւ ձեր շինելիք հագուստներուն համար դիմեցէք մեր դերձակատունը:

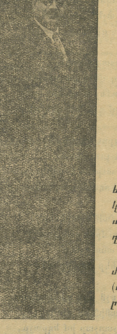

Պ. ՎԱԼԱՆՍԻ

Chez VALENSI
Bar-Restaurant
ՄԵԾ ՃԱՇԱՐԱՆ
8, Rue Buffault (9e)
Tél Prov. 94 - 96

Գեղեցիկ եւ մեծ սրահ: Արեւելեան եւ ֆրանսական խնամուած կերակուրներ: Ունինք ամէն տեսակ ըմպելիներ, օղիներ եւ բազմաթիւ աղանդերներ: Ժամադրավայրը բոլորին:
Մասնաւոր շքեղ սրահ մը սարքաւորելի միութեանց ժողովներուն (միայն քոնսոմասիոնով) եւ հացկերոյթներու համար:
Ժամադրուեցէք նախապէս:

ԱՐԱՄ ԽՆԴԱՄԵԱՆ

Maison KHENDAMIAN
ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ
ՔԱՌԹ ՓՕՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք: ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝ 12ը 125 ֆրանք:
Carte d'identitéի նկարներ՝ 12 հատը 10 ֆր., 6 հատը 7 ֆր.:

ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐ, ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
ԼԱՒ ԿԱՇԻՆ ՄԻԱՅՆ ԿԸ ԲԵՐԷ ԼԱՒ ՅԱՃԱԽՈՐԴ
ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ
Ձեր արհեստին մէջ յաջողիլ,
Ձեր յաճախորդներուն թիւը աւելցնել օրէ օր,
Ձեր chiffres d'affaires կրկնապատկել,
Դիմեցէք՝
TANNERIE DE LA DEULE
9, Rue Charlot, Paris. Métro: République.
Tél.: ARChive 05-86
ՁԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՏՆՕՐԷՆՆ Է
Պ. ԼԵՒՈՆ ՊԱՊՕՆԵԱՆ
որ ձեզի պիտի տայ, չափաւոր գինով, լաւ կաշի, Marque H. S. Tannage lent chêne որ պատրաստուած է մեծ խնամքով:
Գաւառի կօշկակարներուն նմոյշ կը ղրկուի Contre remboursementով:

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ
ՌԱՔԻ ՏԻՒԶ
Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառն պատրաստուած օղին է ՌԱՔԻ ՏԻՒԶը:
Զգուշացէք այլ եւ այլ նիւթերով պատրաստուած եւ ձեր կեանքին վնասակար օղիները խմելէ, այլ խմեցէք միմիայն ՌԱՔԻ ՏԻՒԶը, որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած եւ գնահատուած է:

Ֆրանսայի համար ապրանքատէր՝ Ա. ՏԱԼԱՔԻՒՐԷԵԱՆ
8 rue Suffren, Marseille — Tél. D. 70-89

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մեթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton: 52 78
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ԱՊՐԻԼ MERCREDI 15 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3089 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Թրքական ծանուցագիրը, որուն մանրամասնութիւնները պիտի կարդաք այսօր, ջերմապէս կը գնահատուի մասնաւորաբար Փարիզի եւ Մոսկուայի թերթերուն կողմէ։ Լոնտոնի թերթերն ալ գնահատական տողեր կը նուիրեն, իսկ Հռոմի մէջ որոշ վերապահութիւն կը տիրէ, թէեւ կառավարութիւնը սկսած է քննել ծանուցագիրը։

Փորձենք ամփոփել գլխաւոր արտայայտութիւնները, գաղափար մը տալու համար տիրող հոգեբանութեան մասին։

Կիսապաշտօնական «Թան»ը իր ապրիլ 13ի խմբագրականին առաջին մասը նուիրած էր Աւստրիոյ վերազինման հարցին, իսկ երկրորդը՝ Թուրքիոյ ծանուցագրին։ Այս առթիւ գնահատելով թրքական կառավարութեան օրինապահութիւնը, դիտել կու տար.

— «Ուրեմն անգամ մը եւս մէջտեղ կը դրուի Տարտանէլի հիմնաւորց խնդիրը, որ այնքան մեկան հոսեցուցած է անցեալ դարու ընթացքին։ Բայց այսօր խորհրդային Ռուսաստանի ներկայութիւնը եւրոպական պետութեանց շրջանակին մէջ եւ Իտալիոյ ազդեցութեան ծաւալումը արեւելեան Միջերկրականի մէջ, տարբեր հանգամանք մը կու տան այս հարցին»։

Միւս թերթերը աւելի բացորոշապէս կ'արտայայտէին իրենց համակրանքը, Թուրքիոյ հաւատարմութիւնն ու օրինապահութիւնը իբրեւ օրինակ ցուցնելով Գերմանիոյ, որ փոխանակ նոյն մեթոտին հետեւելու, դաշնագիր կը դրժէ առանց աջ-ձախ նայելու։

«Էմանիւթէ», համայնավար պաշտօնաթերթը, ապրիլ 13ին ամփոփելով ծանուցագիրը, կը շեշտէր.

—«Նախ, թրքական փաստարկութիւնները շատ զօրաւոր են, ինչպէս տեսանք։ Յետոյ, թրքական պահանջը բանաձեւուած է համաձայն կանոնի եւ օրէնքի, եւ միակողմանի դրժում մը չէ, ինչպէս Գերմանիոյ արարքները,— ոչ իսկ պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատումը Աւստրիոյ մէջ։ Էնկիւրի կ'առաջարկէ վերաքննութեան կանոնաւոր եւ խաղաղասիրական ձեւակերպութիւն մը, յայտարարելով թէ պատրաստ է բանակցելու մասնակից պետութեանց հետ, նոր պայմանագիր մը կնքելու համար արագօրէն։ Անգլիա, որ նկոյթ մասը չի շարժեր Գերմանիոյ պատերազմական պատրաստութեանց հանդէպ, Իտալիա, որ կը բռնաբարէ իր միջազգային յանձնառութիւնները եւ պատերազմ կը մղէ ազատ երկրի մը դէմ, պիտի ընդդիմանա՞ն վերաքննութեան կանոնաւոր խնդրանքի մը, որ արդէն նախատեսուած է Ազգաժողովի ուխտին 13րդ յօդուածով, պահպանելու համար խաղաղութիւնը»։

Այլապէս ուշագրաւ է Լոնտոնի թերթերուն լեզուն։

Ինչպէս կը յիշուի, ամէն անգամ որ Էնկիւրի կը յուզէր այս հարցը, Մեծն Բրիտանիա պատ կը քաշէր, գոնէ հրապարակաւ։

Այսպէս եղաւ, օրինակ, անցեալ տարի ապրիլին, երբ Ա. Դ. Խորհուրդը կը քննէր Գերմանիոյ պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատումը։

Թ. Ր. Արաս, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, նորէն յիշեցուց Նեղուցներու վերազինման ստիպողութիւնը։ Խ. Միութեան եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները անմիջապէս ձայնակցեցան, իսկ անգլիական պատուիրակը անուղղակի յանդիմանութիւն մը ուղղեց, յանձնարարելով որ օրակարգէն չշեղին։

Լոնտոն կը պահէ՞ նոյն ժխտական դիրքը։ Կամ անկե՞ղծ է իր զգամութեան շարժումներուն մէջ։

Հարցը որոշ չափով կը լուսաբանեն օրուան թերթերը։

Անգլիական թերթերն ալ առանց վերապահութեան կը գնահատեն Թուրքիոյ օրինապահութիւնը, եւ կարծես ընդառաջ կ'երթան։

Այսպէս, «Թայմզ» կը հարցնէ հրապարակաւ.

— «Ֆրանսայի, Մեծն Բրիտանիոյ, Իտալիոյ եւ Ճափոնի խոստացած երաշխաւորութիւնը արժէք ունի՞ տակաւին, երբ Ճափոն քաշուած է Ազգերու Դաշնակցութենէն, իսկ Իտալիա կը յոխորտայ անոր դէմ։ Միւս կողմէ, Թուրքիա կրնա՞յ երաշխաւորել Տարտանէլի նաւարկութեան ազատութիւնը։ Ի՞նչ են այն ամրութիւնները զորս կ'ուզէ շինել,— ահա հարցումներ որոնք փորձի պիտի ենթարկեն հաւաքական խաղաղութեան դրութեան շինարար արժէքը»։

«Տէյլի Թէլէկրաֆ», որ Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան կիսապաշտօնական օրկանը կը համարուի, դժուար կը գտնէ մերժել վերաքննութեան այս պահանջը։

— «Իրականին մէջ, վերազինումի մեծ արժէք չի ներկայացներ։ Յայտնի է որ ռազմանաւ կը գտնուի ապազինեալ շրջանէն դուրս եւ կրնայ արագօրէն տեղաւորուիլ Նեղուցներուն մէջ, եւ լարուած շրջանի մը մէջ բնաւոր է ենթադրել թէ Նեղուցները կրնան արագօրէն ամրացուիլ ծանր թնդանօթներով եւ ականներով։ Բոլոր հանգամանքները նկատի առնելով, պէտք է տրամադիր ըլլանք խնդիրը քննելու, կատարելապէս ըմբռնելով թրքական տեսակէտը»։

Միւս թերթերն ալ տոգորուած են նոյն բարեացակամութեամբ, շեշտելով թէ Թուրքիա իր կողմն ունի Խ. Միութիւնը եւ պալքանեան համաձայնութիւնը։

Անշուշտ վերապահումներ ալ պակաս չեն, բայց ընդհանուր տրամադրութիւնը նպաստաւոր է։

Եւ ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ։

Իրականին մէջ, նորէն Միջերկրականի պայքարն է որ ուղղութիւն կու տայ Մեծն Բրիտանիոյ առաջադրութեանց։

Արդ, այս պայքարը վրդովիչ հանգամանք մը ստացած է մէկ տարիէ ի վեր, երբեւ հետեւանք Իտալիոյ յարաճուն պատրաստութեանց եւ եթովպական արշաւանքին։

Դեռ ուրիշ կարեւոր հանգամանքներ։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐԸ ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԱՄՐԱՑՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԿԸ ԽՆԴՐԷ ՎԵՐԱՔՆՆԵԼ 1923Ի ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ ՎԱԽՆԱԼՈՎ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԷ ՄԸ

Փարիզի եւ Մոսկուայի թերթերը կը գովեն Թուրքիոյ օրինապահութիւնը

Ինչպէս հաղորդած էինք կիրակի օր, Թրքական կառավարութիւնը շաբաթ օր որոշեց շահակից պետութեանց ուշադրութեան յանձնել Նեղուցներու ամրացման անհրաժեշտութիւնը։ Ծանուցագիրը, որ նոյն օրն իսկ յանձնուած էր օտար դեսպաններուն եւ Ազգերու Դաշնակցութեան, հրատարակուեցաւ Զատկի առաջին օրը։ Ահաւասիկ ամփոփումը.

— 1923ին, երբ Թուրքիա Լօզանի մէջ հաւանեցաւ ստորագրել Նեղուցներու պայմանագիրը, որ կը նուիրագործէր նաւարկութեան ազատութիւնը եւ ապազինումը, Եւրոպայի ընդհանուր կացութիւնը բոլորովին տարբեր պատկեր մը կը ներկայացնէր թէ քաղաքական եւ թէ զինուորական տեսակէտով։ Եւրոպա դէպի զինաթափութիւն կ'երթար եւ իր քաղաքական կազմակերպութիւնը պիտի հիմնուէր միայն միջազգային յանձնառութիւններով նուիրագործուած իրաւունքի անյեղլի սկզբունքներուն վրայ։ Ցամաքային, նաւային եւ օդային ուժերը նուազ ահարկու էին եւ կ'ընթանային դէպի կրճատում։ Այդ շրջանին, Թուրքիա ստորագրեց Նեղուցներու սեղմիչ տրամադրութիւնները, նկատի առնելով որ ստորագրողները եւ ամէն պարագայի մէջ չորս մեծ պետութիւնները հաւաքաբար յանձն կ'առնէին բոլոր միջոցներով պաշտպանել վտանգուած Նեղուցները։

Այդ շրջանէն ի վեր, Սեւ Ծովու կացութիւնը կը ներկայացնէ ամէն կերպով ապահովիչ երեւոյթ մը, ՄԻՆՉ ԱՆՍՏՈՒԳՈՒԹԻՒՆԸ ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ։ Նաւային խորհրդաժողովները ցոյց տուին վերազինման ձգտում մը եւ նաւագործարանները շատ չանցած մէջտեղ պիտի հանեն հզօր մարտանաւեր որ տեսնուած չեն մինչեւ այսօր։ Օդանաւային ճակատին վրայ, զինարշաւը կ'աճի դլխու պտոյտ պատճառելու աստիճան, իսկ միւս կողմէ ցամաքներու եւ կղզիներու ամրութիւնները կը բազմապատկուին շարունակ։

Պայմաններու այս կատարեալ փոփոխութենէն ի վեր, միակ երաշխաւորութիւնը, որ պիտի կրնար խափանել Նեղուցներու անապահովութեան վտանգը, իր կարգին անհետացաւ ու ՄԻՆՉԴԵՌ ԱՄԷՆԷՆ ԱԻԵԼԻ ՇԱՀԱԳՐԳՌՈՒԱԾ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՌՆԿՈՒՄԻ ՄԸ ՎՏԱՆԳԸ Կ'ԱԶԴԱՐԱՐԵՆ, ԹՈՒՐՔԻԱ ԱՄԷՆԷՆ ԽՈՑԵԼԻ ԿԷՏԻՆ ՎՐԱՅ ԿԸ ՄՆԱՅ ԵՆԹԱԿԱՅ ԱՄԵՆԱԾԱՆՐ ՎՏԱՆԳՆԵՐՈՒՆ, առանց որ եւ է յենարան ունենալու այս վրդովիչ անապահովութեան մէջ։

Տեղի տալով իրեն ուղղուած ստիպողական պահանջներուն, Թուրքիա հաւանեցաւ Նեղուցներու ապազինման, երբ այն ատեն գրաւուած էին օտար ուժերու կողմէ, երկարօրէն կշռելէ յետոյ նուազագոյն երաշխաւորութեանց արժէքը։ Ստորագրող պետութիւնները այնքան կարեւորութիւն տուին պայմանագրին 18րդ յօդուածին, որով կը նուիրագործէր ապահովութեան երաշխաւորութիւնը որ, հանդիսաւորապէս հաւաստեցին թէ այդ երաշխաւորութիւնը ամբողջական մասը կը կազմէ ապազինման եւ նաւարկութեան ազատութեան տրամադրութեանց։ Ասիկա կը նշանակէր թէ՝ առանց իրական, գործնական եւ ազդու ապահովութեան մը, անոնք Թուրքիոյ չպիտի պարտադրէին պայման մը որ կը նուազեցնէր իր գերիշխանութեան իրաւունքը իր երկրի մէկ մասին վրայ, որուն ապահովութիւնը անհրաժեշտ է ամբողջ երկրին ապահովութեան համար։ Բացայայտ է նաեւ որ, եթէ այդ երաշխաւորութիւնը անզօր կամ անստոյգ վիճակ ստանայ, ամբողջ պայմանագրին հաւասարակշռութիւնը կը խախտի, ի վնաս Թուրքիոյ եւ եւրոպական խաղաղութեան։

Արդ, քաղաքական պայքարները ցոյց տուին թէ հաւաքական ապահովութեան արդի մեքենան շատ դանդաղ կը բանի եւ թէ ուշացած որոշում մը շատ մը պարագաներու մէջ կրնայ ամլութեան դատապարտել միջազգային գործողութիւն մը։ Այդ էր պատճառը որ Թուրքիա 1923ին չգոհացաւ հաւաքական ապահովութեամբ եւ միայն չորս պետութեանց միացեալ երաշխաւորութեան մէջ տեսաւ նուազագոյն երաշխիք մը, իր հողային ամբողջութեան համար։ Բայց այդ նուազագոյնն ալ տկարացաւ կամ խնդրական դարձաւ քաղաքական եւ զինուորական հանգամանքներու փոփոխութեամբ եւ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ԱՄԲՈՂՋ ԵՐԿԻՐԸ ԱՆԴԱՐՄԱՆԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼԻ ՄԸ ԵՆԹԱՐԿԵԼ, ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ՋԱՆՑԱՌՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՑԱՆՑԱՆՔԸ ԳՈՐԾԵԼՈՎ։

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ԴԻՐՔԸ՝ ԱԶԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ՀԱՆԴԷՊ ԵՒ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԸ ԱՌՆՈՒԱԶՆ ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ ԿԸ ԴԱՐՁՆԵՆ ԱՅԴ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԵՒ ԻՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ, ինչ որ վերի վայր կը հրէ 1923ի պայմանագրին կիրառումը։ Կարելի չէ պնդել այսօր թէ Նեղուցներու պաշտպանութիւնը ապահովուած է տակաւին իրական երաշխաւորութեամբ մը եւ կարելի չէ պահանջել Թուրքիայէն որ անտարբեր մնայ, վտանգաւոր անկարողութեան մը հեռանկարին հանդէպ։

Այս նկատումներուն վրայ պէտք է աւելցնել եւ այն որ, Նեղուցներու պայմանագիրը կը յիշէ միայն խաղաղութեան եւ պատերազմի վիճակները, վերջին պարագային Թուրքիան համարելով չէզոք կամ պատերազմիկ, ԲԱՅՑ ՉԻ ՆԱԽԱՏԵՍԵՐ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԿԱՄ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ՄԸ եւ թոյլ չի տար որ այն ատեն Թուրքիա միջոցներ ձեռք առնէ իր օրինաւոր պաշտպանութեան համար։ ԱՐԴ, ԱՅԺՄ Կ'ԱՊԱՑՈՒՑՈՒԻ ԹԷ ԱՐՏԱՔԻՆ ՎՏԱՆԳԻ ՄԸ ԱՄԷՆԷՆ ՓԱՓՈՒԿ ՓՈՒԼԸ ԱՅՆ Է ՈՐ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԻ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ՄԸ՝ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ԵՒ ԱՌԱՆՑ ՈՐ ԵՒ Է ԶԳՈՒՇԱՑՈՒՄԻ»։

Ծանուցագիրը այնուհետեւ թուելով Թուրքիոյ խաղաղասիրական ջանքերը, իր հաւատարմութիւնը՝ դաշնագիրներու հանդէպ, կը յայտարարէ թէ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՎԵՐԱԶԻՆՈՒՄԸ

Եթէ նոր ամրութիւններ շինեն, 500 միլիոն ոսկի պէտք է (6 միլիառ ֆր.)

Թուրք մամուլը գնահատելով Անգարայի կառավարութեան տուած որոշումը, վերապահութեամբ կ'արտայայտուի։ Սակայն կարգ մը թերթեր կը բացատրեն թէ ինչո՛ւ կառավարութիւնը ստիպուած է վերազինել Նեղուցները։ Մասնաւորապէս կը շեշտեն թէ չորս գլխաւոր երաշխաւորները — Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիա եւ Ճափոն— որոնք պարտաւոր էին միասնաբար գործել վտանգի պահուն, այժմ տարբեր ճակատներու բաժնուած են։ Ճափոն քաշուած է Ազգերու Դաշնակցութենէն, իսկ Իտալիա ոչ միայն կ'արհամարհէ անոր հեղինակութիւնը, այլեւ բացորոշապէս յայտարարած է թէ ցորչափ չեն վերցուած պատժական տնօրինութիւնները, պիտի մերժէ կատարել իր պարտաւորութիւնները իբրեւ երաշխաւոր պետութիւն, ինչպէս ըստ Լօզանի դաշնագրին խզման առթիւ։ Երբ Ճափոն եւ Իտալիա այսպէս չէզոքացած են, միւս երկու պետութիւններն ալ ինքնին ազատած չե՞ն ըլլար իրենց յանձնառութիւններէն, քանի որ 18րդ յօդուածով պարտաւոր են գործել միասնաբար, եւ ոչ թէ անհատաբար։

«Ագշամ» կը գրէ թէ Թրքական պահանջը կը վերաբերի ամբողջ ապազինեալ շրջանին, մէջն ըլլալով Իմպրոս, Թէնէտոս եւ Մարմարայի կղզիները։ Տակաւին յայտնի չէ թէ Թուրքիա ինչպիսի միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, եթէ փոփոխութեան ենթարկուի Նեղուցներու պայմանագիրը։ Կը կարծուի թէ առ այժմ զինուոր եւ ծանր թնդանօթներ պիտի ղրկէ, ինչպէս եւ ականներ պիտի հաստատէ։ Գալով տեւական ամրութեանց շինութեան, որոնք ահագին ծախք եւ երկար ժամանակ կը պահանջեն, հաւանաբար է որ յետաձգուին։ Այս առթիւ հաշուեղած է թէ այդ կարգի շինութիւններու համար պէտք է ծախսել 500 միլիոն թրքական ոսկի (80 միլիոն անգլիական կամ 6 միլիառ ֆրանք), որպէսզի կարենան դիմանալ արդիական սպառազինութեանց յարձակման։

*** Հռոմի մէջ մասնաւոր տպաւորութիւն մը չգործեց Թրքական ծանուցագիրը։ Մամուլը այս ձեռնարկն ալ կը վերագրէ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ ստեղծուած շփոթ կացութեան եւ կը հարցնէ թէ Անգլիա ինչպէս պիտի լուծէ Միջերկրականի մէջ ծագած այս նոր խնդիրը։

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԽԱՂԱՆ ԱՆԱՐԳԵԼ

Դէպի Տեսիէ եւ Ատիս Ապեպա

Իտալական յառաջխաղացութիւնը շարունակուեցաւ Զատկի տօներուն ալ, թէ հիւսիսէն եւ թէ հարաւէն։ Մարաջախտ Պատոյլիոյի զօրքը 100 մղոն ճամբայ քալելով, իտալական դրօշը պարզեց Կապոյտ Նեղոսի դիմացը, Ցանա լիճին ափը (անգլիական շրջանակ)։ Մեքենաշարժ զօրագունդ մըն ալ գրաւեց Կալլապատի հանդիպակաց մաքսատունը։ Եթովպիոյ եւ անգլեւեգիպտական սահմանագլուխին վրայ։ Այս երկու դէպքերը մեծ վրդովում պատճառեցին Լոնտոնի մէջ։ Զրոյց կը հրջի թէ իտալական յառաջապահներ մտած են Տէսիէ քաղաքը։ Երկրորդ անգամ ըլլալով, երկուշաբթի օր տասը իտալական օդանաւեր սաւառնեցան Ատիս-Ապէպայի վրայ. բայց չռմբակոծեցին մայրաքաղաքը, այլ գոհացան լուսանկարներ առնելով եւ հետազօտութիւններ կատարելով։ Այս առթիւ հրատարակուած հեռագիրը կ'ըսէ թէ քաղաքը ամայի էր։ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ ԿԸ ԿԱՐԾԵՆ ԹԷ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ ՊԻՏԻ ԻՅՆԱՅ ԵՐԿՈՒ ԵՐԵՔ ՇԱԲԱԹԷՆ։ Մուսոլինի հրամայած է որ բանակը յառաջ խաղայ դէպի Ատիս Ապէպա։ Ամէն պարագայի մէջ, Մուսոլինի կ'ուզէ վճռական հարուած մը տալ մինչեւ ապրիլ 21, որ Հռոմի հիմնարկութեան տարեդարձն է։ Իտալիոյ միտքն է հրաժարեցնել Նէկիւսը մինչեւ 15 օր եւ թագաւոր հռչակել անոր զաւակը, Հարրարի դուքսը, որ 12 տարեկան է։

Զատկի առթիւ, Աքսում սրբազան քաղաքին դպիր քահանաները հանդիսաւոր արարողութիւններ կատարելով, արեւշատութիւն մաղթեցին Իտալիոյ թագաւորին եւ աղօթեցին իտալական բանակին յաղթութեան համար։ Իտալական ամրաշէն զօրքը շողեպինդ աշխատելով ինքնաշարժի ճամբաներ շինած է Ցանա լիճին ափերէն մինչեւ Կոնտար, 16 մղոն։

*** Քաղաքական շրջանակներու մէջ անհամբերութեամբ կը սպասուի այս շաբթուան դէպքերուն։ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ յարաբերութիւնները շատ լարուած են այս միջոցին։ Այսօր, չորեքշաբթի, Ժընեւ կը հասնի Մուսոլինիի պատուիրակը, պարոն Ալոյզի, խորհրդակցելու համար 13երու յանձնախումբի նախագահին՝ Մատարիակայի հետ։ Յանձնախումբը ժողով պիտի գումարէ վաղը։ Կ'ըսուի թէ իտալական պատուիրակին լիազօրութիւն տրուած չէ թշնամութեանց դադարման մասին խորհրդակցելու կամ հաշտութեան պայմաններ ներկայացնելու։ Մուսոլինիի իրեն կը վերապահէ այդ հարցերուն քննութիւնը, աւելի քան երբեք անհաշտ ընթացք մը բռնելով։ Իտալական թերթերը բացէ ի բաց կը հասկցնեն թէ պայքարը Իտալիոյ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան միջեւ չէ, այլ Իտալիոյ եւ Անգլիոյ միջեւ, հետեւաբար Հռոմ հաշտութեան խնդիրը կը կապէ իր զէնքերու յաջողութեան հետ, սպասելով որ Ֆրանսան ալ աջակցի, վերցնելու համար պատժական տնօրինութիւնները։

Ծանրակշիռ խորհրդակցութիւններ Լոնտոնի մէջ

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը նիստ գումարեց երէկ, երեքշաբթի, քննելու համար օրուան հրատապ հարցերը, որոնց մաս կը կազմէ նաեւ Տարտանէլի վերազինման խնդիրը։ Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդն ալ կը գումարուի այսօր, միեւնոյն հարցերը քննելու համար։ Երկու օրէ ի վեր զրոյց կը հրջի թէ Անգլիա կը խորհի նաւային գործողութիւններ կատարել Իտալիոյ դէմ, քանի որ անզօր եղան պատժական տնօրինութիւնները։ Իրազեկ շրջանակներու մէջ կը հերքեն այս լուրը, աւելցնելով թէ անգլ. կառավարութիւնը Միջերկրականէն ետ կանչած է Թորփիլահալածներու երկրորդ տորմիղը։ Անգլիա տրամադիր չէ առանձին գործելու որ եւ է պարագայի մէջ։ Ամբողջ անգլիական մամուլը յոռետեսութիւն կը յայտնէ, քննելով օրուան խնդիրներուն ծանրութիւնը եւ կացութեան փափկութիւնը։

*** Սէն-Պրիս, «Ժուռնալ»ի քաղաքական խմբագիրը, խօսելով Արաբիոյ, Իրաքի, եւ Եէմէնի միջեւ կնքուած դաշնագիրները, դիտել կու տայ թէ Մեծն Բրիտանիա կը փորձէ գլուխ հանել արաբական դաշնակցութիւնը, հակազդելու համար Իտալիոյ ծրագիրներուն։ Սուրիոյ խնդիրն ալ կապ ունի այս ծրագիրներուն հետ։

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ...

Բոլոր ականատեսները — եւ անոնց կարգին նաեւ ռամկավարները — մի-աբերան կը վկայեն, որ ախտաւարակ բարքեր կ'իշխեն Հայաստանի մէջ: Բոլորը զինուած են բոլորի դէմ՝ ոչ ոքի վերեւքը Թոյլ չտալու համար: Զար նախանձ, փոխադարձ վարկաբեկումներ, ներքին դաւեր, ճոխացած ամբաստանութիւններ եւ մատնութիւններ,— այս զէնքերով համայ–նավարները տեւաբար կը պայքարին համայնավարներու դէմ՝ զիրար խորտակելու համար: Բոլոր ականատեսներու միաձայն վկայութեամբ նաեւ այս է պատճառը, որ 1920էն ասդին խորհրդային Հայաստանը չտուաւ դէմք մը — ոչ իսկ մէկ հատ — որ մեծնար, ամրանար իր դիրքին վրայ եւ դառնար հեղինակութիւն մը եթէ ոչ Ռուսաստանի, եթէ ոչ Անդրկովկ.ի, գէթ Հայաստանի մէջ: Այս ախտը իր աւերիչ անդրադարձումներն ունեցաւ կեանքի բոլոր մարզերուն ու նաեւ ի հարկէ, գրականութեան մէջ: Խ. Հայաստանը նաեւ գրական դէմք չտուաւ: Թիչ մը կանգ առնենք յատ-կանշական դէպքի մը վրայ, աղբիւր ունենալով Ա. Խոնդկարեանի մէկ ուշագրաւ եւ փաստալից յօդուածը «Հայրենիք»ի մէջ (1936 մարտ 10 եւ 11):

Անուանի գրագէտը, Ն. Աղբալեան օր մը անյայտութեան ծոցէն լոյսին հանեց բանաստեղծ մը եւ զայն ընծայեց հայ գրականութեան: Եղիշէ Զարենցն էր այդ: Դէպքերը արագօրէն յաջորդեցին դէպքերուն եւ Զարենցը առին իրենց յորձանուտին մէջ, զայն դարձնելով խորհուրդներու երգիչը: Արտակարգ ուժգնութեամբ հնչեց իր խօսքը եւ ծաւալեցաւ իր համբաւը: Զարենցը դարձաւ տիրական անուն մը Խ. Հայաստանի գրական աշխարհին մէջ: Ու ճիշդ այդ օրէն ալ ծայր տուաւ պայքարը իր դէմ: Ու չանցած մէկ-երկու տարի՝ տակաւ առ տակաւ Զարենցի արեւը սկսաւ թեքիլ դէպի մայրամուտ:

X

Երէկի յաղթականը պարտուած էր արդէն. բոլորը ձեռք ձեռքի անոր դէմ կ'ուղղէին իրենց հարուածները՝ վերջնապէս զինքը զգետնելու համար: Զարենցը «բռնուած» էր հակահա-մայնավա՛ր բոլոր յանցանքներու մէջ: 1934ի յունուարին, Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի 9րդ համագումարին, Աղասի Խանջեան, անդրադառնալով Զարենցի եւ իր մեղսակիցներու յանցանքին, կը յայտարարէր.

— «Ազգային ձեւի եւ սոցիալիստական բովանդակութեան հարցում նրանք յանգեցին սխալ տեսակէտի վրայ, լողունգ ընդունելով ազգային ձեւի խտացման պահանջը, որ ըստ էութեան նացիոնալիստական շեղում է գրական ստեղծագործական կոմունիստական դիրքերից»:

Շարունակելով պայքարը, Դրաստամատ Տէր Սիմոնեան, Համամիութենական գրողներու Մոսկուայի համագումարին մէջ, 1934 ապրիլին, կը յայտարարէր.

«Նրանք (Զարենցը եւ իր ընկերները) հակած էին կարծելու, որ հայ աշխատաւորի մտածողութեան, աշխարհըմբռնման, կենսազգացողութեան, կենցաղի, արտաքին տեսքի պատկերման ասպարէզում հարկ չկայ ենելու խորհրդային ամբողջ գրականութեան ձեւական նուաճումներից, որ ձեւական կատեգորիաների բնագաւառում հայ գրականութիւնը պէտք է ընթանայ սեփական որոնումների ուղիով»:

«Ցանցանք»ներու մէջ բռնելով, մաքրակրօննե՛րը կը սկսին պրպտել Զարենցի հին ու տպագիր գործերը՝ անոնց մէջ «հայկական նացիոնալիզմի կոնկրետ արտայայտութիւններ» երեւան բերելու համար: Միաժամանակ պահանջ դնելով, որ Զարենց «ուղղի իր կատարած սխալները», որոնք, ինչպէս կը գրէր Երեւանի «Գրական Թերթ»ը (1934 թիւ 19), «արգելակում են մեր գրականութեան յետագայ զարգացումը»: Իսկ Հայաստանի Կենտկոմը, Հայաստանի գրողներու համագումարի նախօրեակին, 1934 յուլիս 14ին հրատարակած իր որոշման մէջ, «վճռաբար դատապարտում է» Զարենցը՝ «նացիոնալիստական գաղափարաբանութեան տուրք տալու համար»: Հարուածներու տակ կորացած Զարենց եւ իր խմբակը զղջումի կուգան ու կը խոստանան «գրական ստեղծագործութեամբ վերացնել» իրենց սխալները: Հակառակ այս անձնատուութեան (ու թերեւս ճիշդ այդ պատճառով), Աղասի Խանջեան, իր հարուածները ալ աւելի սաստկացնելով, Հայաստանի գրողներու նոր համագումարին (տեղի ունեցած նոյն թուի օգոստոսին), «քննարկելով» Զարենցի գործը՝ «Գիրք Ճանապարհի» ն, կը յայտարարէ.

— «Այստեղ արդէն այնքան լուրջ է Զարենցի կատարած սխալը, — ըստ էութեան նացիոնալիստական շեղում, — որ նա պէտք է շատ լուրջ մտածի եւ այնպէս ուղղի այն»:

Արձագանգելով այս ծանր ամբաստանութեան, «Գրական Թերթ»ը իր ապրիլ 17ի խմբագրականին մէջ կը գրէր.

«Մեր ղեկավարի («ղեկավար»ը՝ Խանջեանն է. «Յուսաբեր») այս ցուցմունքներից յետոյ, պիտի արձանագրել, որ Զարենցը ոչ միայն չուղղեց իր սխալները, այլ եւ իր վարքագծով գնալով խորացրեց նրանք»:

Նոյն թերթը իր յաջորդ խմբագրականին մէջ կը գրէ.

«Եղիշէ Զարենցի «Գիրք Ճանապարհի» բանաստեղծութիւնների ժողովածուի «մի շարք պոէմները իրենց գաղափարախօսութեամբ հէնց հայկական նացիոնալիզմի կոնկրէտ արտայայտութիւններն էին պոէզիայի մէջ»:

1935ի Մայիսին, Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահը, Դր. Տէր Սիմոնեան, Մոսկուայի մէջ գումարուած ժողովի մը մէջ խօսելով Զարենցի մասին, հրապարակով կը յայտարարէ.

«Եթէ Ե. Զարենցը լրջօրէն չմտածի, թէ ո՞ւր է տանում նրան իր ստեղծագործութիւնները. եթէ նա առաջուան նման չլսի, թէ ի՞նչ է ասում նրան Խորհրդային քննադատութիւնը, ապա նա կարող է դառնալ դասակարգային թշնամու գաղափարական դիրքերի արտայայտիչը»:

«Կարող է»ն... բառ է. ինչպէս տեսանք, կատարեալ «դասակարգային թշնամի» մըն է Զարենցը, գրեթէ... «դաշնակ»:

Զմոռնանք չեշտել, որ զուգահեռ այս պայքարին, խորհուրդներու երբեմն երգիչը զրկուեցաւ իր գրաւած գրեթէ բոլոր աթոռներէն եւ հասաւ «աստրի»ներու վիճակին:

Բայց եղաւ անիմանալին:

Հայաստանի գրագէտներէն պատուիրակութիւն մը Քրեմլի մէջ վերջերս կը ներկայանայ Սթալինի: Ցանուն «կուլտուրական փրոնտ»ի գրագէտ Ստեփան Զօրեան ողջոյնի խօսք կ'ուղղէ դիկտատորին: Աւարտելով իր խօսքը, անակնկալաբար հետեւեալ զրոյցը կը սկսի դիկտատորին եւ հայ պատուիրակին միջեւ.

«Ստալին.— Ի՞նչպէս է ապրում գրող Զարենցը:

«Զօրեան.— Ոչինչ:

«Ստալին.— Նրան, կարծեմ, նեղացնում են:

«Զօրեան.— Նա այժմ իրեն հրաշալի է զգում»:

Այս զրոյցը — ռումբի մը ուժգնութեամբ կը պայթի Հայաստանի մէջ: Լսելով ներսը, Զարենց, ըստ երեւոյթին, կրցած էր իր ձայնը լսելի ընել բուն դիկտատորին եւ շահիլ անոր համակրանքը:

— «Նրան, կարծեմ, նեղացնում են»... Այս նենգ հարցումը այլ իմաստ չունէր քան այն, թէ «Նրան, հրահանգում եմ, չնեղացնել...»:

Զրոյցը նոյնութեամբ անմիջապէս կը տպուի չորս պաշտօնաթերթերու մէջ՝ «Պրաւդա»յի եւ «Իզվեստիա»յի (Միութեան պաշտօնաթերթերը), «Զարիա Վօստոկա»յի (Անդրկովկասի պաշտօնաթերթը) եւ «Խ. Հայաստան»ի (Երեւանի պաշտօնաթերթը):

X

Դիկտատորի պարզ հարցումը, ինչպէս ըսինք, իրարանցում կը ստեղծէ Երեւանի մէջ եւ խուճապի կը մատնէ Զարենցի բոլոր ոսոխները...

Արձագանգելով այս «հարցում»ին, «Գրական Թերթ»ը, որ «դասակարգային թշնամի» հռչակած էր Զարենցը, իր 1936 յունուար 20ի թիւով կը գրէ.

«Աւելի քան յուզիչ է այն հանգամանքը, որ Առաջնորդը հարցնում է ՄԵՐ ՄԵԾ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻ դրութեան մասին»:

Եւ որովհետեւ «մեծ բանաստեղծ»ի դրութիւնը կամ «նեղ» է (եւ կամ կը թուի «նեղ» ըլլայ), ուստի թերթը կը շարունակէ.

«Մեր քննադատութիւնը, որի առանձին ներկայացուցիչները յաճախ միայն սուր շողացնելու եւ «գիծ չտկելու» համար են հրապարակ իջնում, պէտք է լուրջ դասեր հանեն Առաջնորդի այդ իմաստուն հարցումներից, մեր գրողների նկատմամբ աւելի լուրջ աւելի հոգատար վերաբերմունք ցոյց տալով»:

Նոյն յորդորը — եւ նոյնքան սրտառո՛ւչ բառերով— կ'ուղղէ նաեւ Գրողներու Միութիւնը, որուն նախագահը, Դր. Տէր Սիմոնեան, տակաւին երէկ բուն Մոսկուայի մէջ կը սպառնար բանադրել «մեծ բանաստեղծ»ը:

«Պէտք է լուրջ ուշադրութեամբ հետեւիլ իւրաքանչիւր գրողի ստեղծագործական աշխատանքին, նպաստել, օժանդակել, աւելի բարենպաստ պայմաններ, աւելի լաւ մթնոլորտ ստեղծել գրողի համար»:

Եւ իբրեւ անձնատուութեան առաջին նշան, Զարենց կը նշանակուի Պուշկինի մահուան 100ամեակի տօնակատարութեան յանձնախումբի նախագահ (նոյն պաշտօնը Ռուսիոյ մէջ տրուած է Մաքսիմ Կորքիի), իր մեծադիր լուսանկարով զարդարելով «Գրական Թերթ»ի առաջին էջը...

Պատմութիւնը չի գիտեր բռնակալութիւն մը, որ ապականած չըլլար իր շրջանի բարքերը: Բացառութիւն պիտի չկազմէր բոլշեւիզմը, թերեւս վատթարագոյնը բոլոր բռնակալութեանց մէջ:

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ՓԱՐԱԿՈՒԱ՞Յ...

ՌՕԶԱՐԻՕ, 16 մարտ (Արժանթին). — Ֆրանսահայ գաղութէն շատերը դէպի Հարաւ. Ամերիկայի Փարակուա հանրապետութեան մէկ մուտ անկիւնը գաղթելու լուրերը մինչեւ հոս արձագանգ գտնելով՝ մեր ականջին շատ խորթ հնչեց: Թէեւ հաստատական ապացոյցներ չունինք, բայց կասկածելով որ սոյն անխորհուրդ շարժումը կրնայ անմիջական իրականութիւն դառնալ ու անգամ մը եւս տարագիր, ընչազուրկ հայ բեկորները անկումէ անկում, թշուառութենէ թշուառութիւն առաջնորդել, պարտականութիւն սեպեցի Փարակուայի մասին ամենաստոյգ տեղեկութիւններ հաղորդել:

Հինգ տարի առաջ շրջիկի մը պէս վարպետիս բեռնատար շոգենաւով Ռօզարիոյէն Փարանա գետով մինչեւ Ասոնսիոն եւ անկէ Փարակուա գետով մինչեւ Քօնսեփսիոն նաւարկելով՝ շրջագայած, ուսումնասիրած եւ նոյն իսկ վայրենիներ լուսանկարած եմ:

Բացարձակապէս վստահ եմ թէ Եւրոպացին Հարաւ. Ամերիկայի ինչ ըլլալը չգիտնալէ զատ Փարակուա անունը միայն քարտէսին վրայ կարդացած է:

Իր աշխարհագրական դիրքը կը տեսնենք քարտէսին վրայ, որ ծովերէ հեռու, կղզիացած, հաստրակածային 270 հազար քառ. քիլոմեթր տարածութիւնով ամայի երկիր մըն է: Բնակչութիւնը մէկ միլիոնի չի հասնիր, որուն կէսը սպանական խառնուրդ, կէսն ալ ամերիկացի բնիկներն (Ինտիօ) են): Վերջինները իրենց յատուկ լեզուն ունին, պաշտօնական լեզուն է սպաներէնը, ինչպէս ամբողջ Հարաւ. Ամերիկայի մէջ: Երկիրը ունի հազիւ 500 քիլոմեթր երկաթուղի, բազմաթիւ գետեր որոնցմէ միայն Փարակուա եւ Փարանա նաւարկելի են փոքր նաւերով:

Փարակուա ճարտարարուեստ բնաւ չունի, ժողովուրդը նախապատմական դրութեամբ կ'ապրի: Արտածման կարեւոր նիւթերն են «Ժերպա-մատէ» կոչուած բոյսը (տեսակ մը թէյ), հում կաշի, ծխախոտ: Նարինջ եւ անտառներուն բազմատեսակ փայտերը: Ժողովուրդը կը սնանի մանտիօքա ըսուած տեսակ մը փաթթէչսի ալիւրով: Ցորեն չի բուսնիր, որով շատեր հացը չեն գիտեր:

Մայրաքաղաքը՝ Ասոնսիոն ութսուն հազար բնակիչ ունի, քանի մը սալայատակուած փողոցներով ու քանի մըն ալ պետական մեծ շէնքերով: Կլիման տաք է եւ չոր, ամառը շատ անձրեւ կը տեղայ: Բազմաթիւ վայրի անասուններ, վտանգաւոր սողուններ, մոծակներ եւ տեսակ տեսակ ճանճեր ամէն կողմ կը վխտան: Վերջերս Պոլիվիոյ հետ երեք տարի տեւող պատերազմը ժողովուրդը բոլորովին աղքատացուց:

Հողը ամէն տեսակ հանքերով ու արտադրութիւններով հարուստ է, բայց ժողովուրդին անճարակութիւնը, երկրին քաղաքական ու աշխարհագրական կղզիացած դիրքը, փոխադրութեան միջոցները յառաջդիմութեան արգելք եղած են:

Փարակուա ալ իր դրացի երկիրներուն պէս 1810ի ատենները անկախութիւն ստացած ըլլալով հանդերձ, ամէնէն յետամնացը եղած է: Չիլի, Պրազիլիա, Ուրուկուէյ եւ Արժանթին իտալական, սպանական եւ ամէն ազգի միլիոնաւոր գաղթականներ եկած հաստատուած են, մինչդեռ այս երկիրը ոչ մէկ ազգի գաղթական մուտք գործած է: Միայն վերջերս ռուս գաղթականներ իբրեւ թէ նախորդ կառավարութեան իրենց օգնելու խոստումներուն վստահելով հոն կը գաղթեն: Ասոնց այսօրուան դժբախտ կացութիւնը հոն գաղթել ուզող մեր չուառած ու անփորձ հայրենակիցներուն ուշադրութեան կը յանձնեմ, ստորեւ թարգմանաբար ներկայացնելով Պ. Այրէսի ամենամեծ օրաթերթին՝ «Լափրէնսա»ի թղթակցին Միսիօնէն ղրկած տեղեկատուութիւնը:

Նախ իբրեւ ծանօթութիւն ըսեմ, որ Միսիօնը Արժանթինի հիւս. մէկ նահանգն է, Փօսատաս ալ նոյն նահանգին մայրաքաղաքը Փարանա գետին վրայ, որ սահմանն է Փարակուէյի, իսկ Էնքարնասիոն՝ Փօսատասի դիմացը Փարակուէյի միակ նաւահանգիստն է 15.000 բնակչութեամբ:

Ահաւասիկ այդ յօդուածը.—

Փօսատաս, 7 մարտ, 1936.— Էնքարնասիոնի մէջ պատահած դէպքը շատ ազմկալից եղաւ: Կ'ըսուի թէ նախկին կառավարութիւնը ամէն օգնութիւն ընելու խոստումներով ռուս ընտանիքներ բերած էր, իսկ արդի կառավարութիւնը բնաւ չի զբաղիր այս գաղթականներու թշուառ վիճակով: Անոնք ապրելու ամէն միջոցներէ զուրկ կը փորձեն Արժանթին անցնիլ: (Որովհետեւ ոչ անցագիր ոչ ալ ինքնութեան վկայագիր ունին): Զկնորսներու եւ մաքսանենգներու հետ համաձայնելով գիշեր ատեն Փարանայի այս ափը անցնելու պահուն եզրապահ զինուորներէ կը գնդակահարուին եւ ոմանք ալ ռուս հայրենակցի մը տունը կ'ապաստանին:

Փօսատասի կառավարութիւնը այս կարգի փախստականներու մուտքը արգիլելու եւ միջնորդները ձերբակալելու համար ոստիկաններ ղրկեց:

Կ'ըսուի թէ Փարակուայի մէջ Փարանայի եզերքը բազմաթիւ ռուս գաղթականներ յուսահատական պայմաններու մէջ կ'ապրին: Ասոնք համայնավարական գաղափարներ չունին, պարկեշտ աշխատաւորներ ըլլալ կը կարծուին եւ եկած են դրացի կառավարութեան խոստումներուն ու երկրին արգասաբերութեան վստահելով»:

Կը յուսամ թէ սոյն համառօտ, բայց ստոյգ տեղեկութիւններս պիտի գոհացնեն անոնք որ բեռ կապելու կը պատրաստուին...

Վ. Գ. ՔԷՍՏԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բծ-թեռնելի եւ մելանով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՃԻԳԵՐ

ՖԻԼԻՊԷ, 2 ապրիլ.— Հայրենի հողէն բռնօրէն պոկուած հայութիւնը, ցրուած ի սփիւռս աշխարհի, քաղաքական ազատագրութեան եւ մշակոյթի պայքարէն զատ, պարտաւոր է ճիգեր թափել նաեւ տնտեսական ասպարէզին մէջ եւ այս վերջինը աւելի սուր պողական է: Որովհետեւ եթէ տնտեսական կազմակերպուած պայքարին շնորհիւ, յաջողինք ցեղին աստանդական, թափառական բեկորներուն ապահովել կեանք մը ապահովել օտարութեան մէջ, աւելի կը դիւրանայ քաղաքական պայքարը: Տկլոր, բոպիկ, անօթի ամբոխէ մը պայքար, ոյժ եւ յարատեւութիւն սպասել ու յուսալ միամիտ լաւատեսութիւն է:

Դեռ ականջներուս մէջ զօրաւոր կերպով կը հնչեն Հայաստանի հանրապետութեան ծագման ու զարգացման մէջ կարեւորագոյն դեր կատարած պետական գործիչի մը, կուսակցական յարգելի ընկերոջ մը յորդորը — «Տղա՛ք, նախ աշխատեցէք դուք ձեզ տնտեսապէս ապահովել, որպէսզի ի վիճակի ըլլաք ձեր պատկանած ազգին օգտակար ըլլալ, ձեր եւ մեր փայփայած կուսակցութեան միջոցաւ:

Նոյնը կը քարոզէ նաեւ միջազգային համբաւ մը՝ Փրոֆ. Վ. Տոտոմեանց՝ Պուլկարիոյ զանազան քաղաքներու մէջ կատարած բանախօսութիւններով: Համաձայն յարգելի փրոֆ.-ւջօրին, սկանտինաւեան երկիրները իրենց քաղաքական ազատագրութիւնն անգամ կը պարտին տնտեսական համագործակցութեան:

Փրոֆ. Տոտոմեանցի յորդորները յումպէտս ցանուած սերմեր չեղան: Անոնք սկսան ծլիլ ու ծաղկիլ, նոյնիսկ պտղաբերիլ:

Պուլկարահայ գաղութը քանի մը տարիէ ի վեր որոշ ճիգեր կը թափէ այս ճակատին վրայ: Ազգանշանաւոր տուաւ Սոֆիան կազմելով «Թրակիա» համագործակցական դրամատունը, որ այսօր օրհնութիւն մը դարձած է Սոֆիայի աշխատաւորութեան եւ մանր վաճառականութեան համար:

Սոֆիան առանձին չմնաց իր այս ճիգին մէջ: Ֆիլիպէն Պուլկարիոյ ամենահայաշատ քաղաքը հետեւեցաւ Սոֆիային, հիմնելով «Արարատ» սպառողական ու դրամատան զոյգ հաստատութիւնները: Եւ այս փաստը Ֆիլիպէն կը պարտի Պ. Մարտիկ Ցարութիւնեանի, որ ամէն ջանք թափեց քաղաքս նման ազգօգուտ հաստատութիւններով օժտելու համար:

«Արարատ»ի սպառողական ճիւղը մէկուկէս տարուան է, իսկ դրամատունը՝ հազիւ վեց ամսուան կեանք ունի: Սակայն, անցեալ կիրակի «Մարչինա Կրիժա»ի մէջ գումարուած «Արարատ»ի տարեկան ընդհանուր ժողովին մէջ կարդացուած տեղեկութենէն իմացանք մանրամասնութիւններ, որոնք բաւական շահեկան են եւ որոնք կը հաստատեն «Արարատ» համագործակցական դրամատան վեցամսեայ նուաճումները:

Այսպէս, առաջին իսկ վեցամսեային «Արարատ» համագործակցական դրամատունը ունեցած է 119 անդամներ, հետեւեալ դասաւորումով.— Վաճառականներ՝ 43 հոգի, արհեստաւորներ՝ 30, ազատ արհեստաւոր

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱԴՈՆԻՐԱՄ ԵՒ ՍԱԲԱՑԻ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

(ՀԷՔԵԱԹ)

Ան բարեացակամութեամբ լեցուած էր նաեւ դէպի Աբէլը, հովանաւորելով անոր երիտասարդութեան առաջին քայլերը: Բայց, Եհովան, նախանձելով Կայէնի հանճարէն, Ադամի ընտանիքը արտաքսեց դրախտէն, Եւայի յանցանքին համար:

Իրենց արտաքսումէն յետոյ, Ադամ ու Եւա Կայէնը առեցին իբրեւ պատճառ իրենց տառապանքին, թէեւ ան անմեղ էր, ու իրենց ծնողական ամբողջ սէրը նուիրեց Աբէլին: Իսկ Կայէնեան ուժգին սէրը դէպի Եւան հատուցուեցաւ արհամարհանքով:

Նախածնեալ եղբայրները ունէին եւ քոյր մը Աքլինեան: Ան Կայէնին միացաւ ուժեղ եւ փոխադարձ գուրգուրանքի կապերով, բայց, նախանձոտ Աստուծոյ կամքով ան պէտք էր որ դառնար Աբէլի կինը:

Ադամ, ստեղծուած ըլլալով ցեխէն, ունէր գերիի հոգի,— այդպէս էր ե՛ւ Աբէլի հոգին, բայց Կայէնի հոգին, իբրեւ կայծ էպլիսի հոգիէն կամատէր էր ու Եհովան վախցաւ Կայէնի կամքոտ հոգիէն:

Աստուածային անարդարութիւնը, Ադամի, Եւայի եւ Աբէլի անբարեացակամութիւնը յորդեցուցին կայէնեան համբերութեան բաժակը, ու ան մահով պատժեց իր անազնիւ եղբայրը:

Անողոք ու անարդար Ադոնան — այն աստուածը, որ այլ եւս կը խորհէր ամբողջ մարդկային ցեղը կործանել, Աբէլի մահը համարեցաւ ոճիր՝ Կայէնի կողմէ, եւ անարժան՝ ներումի, բայց, ատով չխռովեցաւ կայէնեան ազնիւ հոգին:

Կայէն, քաւելու համար այն դառնութիւնը զոր ինք պատճառեց իր ծնողքին, որոշեց իր անձը տրամադրել Ադամեան սերունդի ծառայութեան, տոոր մէջ դնելով իր վեհ հոգին, զոր ժառանգած էր մեծն էպլիսէն, — իր ծնողքէն:

Կայէն Ադամի տղոց երկրագործութիւն սորվեցուց: Ենովք որդին՝ զանոնք վարժեցուց հանրային հաստատութեանց գաղտնիքներուն, իսկ միւս զաւակը Մաթուսաղա՝ գծել սորվեցուց: Լամախ զանոնք ընտելացուց բազմակնութեան, իսկ իր որդին՝ Թոմէլկայէն՝ մետաղ հալեցնելու եւ ձուլելու արուեստին, ու քոյրը՝ Նոյեմի՝ Ադամի որդւոց սորվեցուց մանած պատրաստել ու հանդերձներ գործել: Ադոնիրամ ուղղակի կը սիրէր Թոբէլկայէնի զաւկէն, որ ծնած էր անոր քրոջ Նոյեմիէն:

Ադոնիրամի հայրը, Վուլզան, զարբին էր, միրճուած լեռներու ծոցը, ու բարձրացած էթնայի կատարները, ան պաշտպանուեցաւ ջրհեղեղէն, ու յետոյ ճանչցաւ համայի կինը, որ իրեն ծնաւ Հուսան, Նոմերիտի հայրը, որ մեծ որսորդ էր գազաններու: Այսպէս է ցեղը Ադոնիրամի, այսպէս է նոյնինքը, կառուցանողը տաճարին, որ բարձրացած է Սողոմոնի հպարտութեամբ՝ ի պատիւ անողոք Ադոնային,— այն աստուծուն, որ սերունդէ սերունդ եւ ցեղէ ցեղ կը հետապնդէ Կայէնի կամքի տէր զաւակները:

Ու Կրակի հանճարներուն այս զաւակը կ'ապրի առանձին ու տխուր, ու ոչ ոք կրնայ ճշդել անոր ծագման գաղտնիքը: Ամէնքը, ու մանաւանդ Սողոմոն, վախ զգացին անկէ, ու այդ վախը այնքան մեծ եղաւ, որ բոլորի սրտերուն մէջ կը խեղդէր որ եւ է լաւ տրամադրութիւն դէպի ան:

Սողոմոն նեղուած այդ վախէն ու Ադոնիրամի վսեմութենէն զայն կ'ատէր իր անչափելի հպարտութեան ամբողջ ուժովը:

Երբ մեծ վարպետը, ստեղծիչը այդպիսի հրաշալիքներու, ներկայացաւ Սաբայի թագուհիին առջեւ եւ անոր ուղղեց իր անվեհեր նայուածքը՝ որ կը յորդորէր կրակով, թագուհիին հոգիի ու ամբողջ էութիւնը դողա՛ց ու ան հազիւ կրցաւ տիրել իր անձին:

Ու թագուհին սկսաւ անոր հարցումներ ուղղել իր վայրի հանճարին ստեղծագործութեան մասին, ինչ որ Սողոմոնի սիրտը լեցուց նախանձով՝ ընդդէմ հանճարներու զաւկին:

Ու թագուհին փափաքեցաւ որ իրեն ներկայացուի Ադոնիրամի անթիւ բանակը: Որմնադիրներ, փայտահատներ, քարակոփներ, ձուլիչներ, կահագործներ եւ բոլոր անոնք, որոնք կը կառավարուէին Ադոնիրամի հանճարով: Բայց, այստեղ միջամտեց Սողոմոնը եւ թագուհիին ըսաւ թէ այդ բոլոր անձերը, զորս կը ցանկայ տեսնել, կը խօսին զանազան լեզուներ, ու այնպէս են ցրուած, որ դժուար կ'ըլլայ զանոնք հաւաքել տեղ մը:

Սողոմոնի խօսքերուն ի պատասխան Ադոնիրամ յառաջ անցաւ ու կանգնեցաւ հսկայ կրանիթի մը առջեւ: Ցետոյ, բարձրացուց իր աջ թեւը, օդին մէջ ըրաւ հորիզոնական նշան մը ու անոր մէջտեղէն ուղղահայեաց մը, եւ այդ կերպով, ստուերագծեց դիցաբանական Tն (Թաու): Ու, բոպէապէս, ամէն կողմէ սկսան վազել՝ Ադոնիրամի քով՝ ամէն տեսակ արհեստաւորներ, բազմազան ցեղերէ եւ լեզուներէ: Ու աւելի քան հարիւր հազար հոգիէ բաղկացած ամբողջ այս բանակը բոպէապէս կարգ կազմեց՝ նման զինուորներու, որոնք պատերազմի կը պատրաստուին: Աջ թեւը դրաւեցին փայտահատներն ու բոլոր անոնք, որոնք փայտով կ'աշխատին: Ձախ թեւը դրաւեցին հանքագործները, ձուլիչները եւ բոլոր անոնք որ մետաղով կ'աշխատին: Իսկ կեդրոնը դրաւեցին որմնադիրներն ու բոլոր անոնք որոնք քարով կ'աշխատին:

Վարպետը նշան ըրաւ իր մէկ ձեռքով ու այս ամբողջ բանակը ցամքեցաւ իր տեղը: Հարաւային թագուհին, երբ տեսաւ Ադոնիրամի այս ուժը, հասկցաւ թէ ան աւելի բան մըն է, քան մարդը: Իսկ Սողոմոնը տեսաւ թէ իր իշխանութիւնը եւ զօրութիւնը [illegible] նարժէք են Ադոնիրամի ուժին առջեւ:

Պլաքիտա սկսաւ ցաւիլ իր այն [illegible] րագ խոստումին համար, զոր տուած էր Սողոմոնի: Իսկ Սողոմոնն իր նախանձոտ աչքերով կը զննէր թագուհի[illegible]ին նայուածքը որ սեւեռած էր մեծ վարպետին:

Ինչքան ալ մեծ ըլլար Ադոնիրամի իշխանութիւնը, այսուհանդերձ ան պէտք էր հանդուրժէր այս երեւոյթին:

Ոմն Սուրիացի մը, Ֆանոր անու[illegible] նով եւ արհեստաւոր որմնադիր, ոմն Փիւնիկեցի մը, Ամրու, փայտահատ, ու Հրեայ մը՝ Մաթուսաղա [illegible] հանքագործ էր, Ադոնիրամէն ուզեր էին վճարում եւ վարպետի հանգա[illegible] մանք, բայց ան մերժած էր, որովհետեւ անոնք արժանի չէին այդ պա[illegible] նին: Այն ատեն, «ընկերները» որոշեցին վրէժ լուծել Ադոնիրամէն: Ֆա[illegible] նոր կիր դրաւ աղիւսներուն մէջ եւ այդ ձեւով զանոնք նմանցուց կրակ[illegible] ձուլումի ատեն, Մաթուսաղա [illegible] լիճէն առաւ ծծումբ ու դրաւ մետաղին մէջ:

Թարգմ.՝ ՍՕՍԵԱՑ ՏԱՆ (2)

(Շար.)

նէր՝ 14, կօշկակար՝ 13, տանտիկիններ՝ 8, պաշտօնեաներ՝ 7, հողագործներ՝ 2, գործարանատէր՝ 1, խմբանէր՝ 1: Ընդհ. գումար 119 հոգի:

Առնք դրամատան մուտք ըրած են իբրեւ հիմնադրամ 186.100 լէվա եւ գէս պարտական են 8.900 լէվա: Վեց ամսուան ընթացքին «Արարատ»ը գործառնութիւն ունեցած է 6.222.170 լէ — վա: Մուտք եղած է 2.590.121, ելք՝ 2.431.539:

Դրամատունը երաշխաւորութեան փոխարէն անդամներուն տուած է 646.950 լէվա, որոնցմէ պայմանաժամին վճարուած են 321.100 լէվա:

Անդամներէ եւ անհատներէ ի պահ ընդունած է դրամատունը 1.180.222 լէվա:

Փոքրիկներու մօտ զետեղուած են խնայողական չարաթական տետրակներ (20, 50 կամ 100 լէվա գումարով) որոնցմէ գոյացած է 20.140 լէվա:

Ինչպէս կը տեսնուի, վերոյիշեալ թիւերէն, դրամատունը առաջին իսկ օրէն կրցած է ժողովուրդին վստահութիւնը վայելել: Ընդհանուր ժողովը աւելի լայն գործունէութիւն մը բաղձալով, աւելի խոշոր պիւտճէ մը քուէարկեց յաջորդ տարուան համար: Բացի Սոֆիայէն եւ Ֆիլիպէէն Փրոֆ. Վ. Տոտոմեանցի եւ «Թրակիա» դրամատան տնօրէն Պ. Արտաշէս Հալօճեանի ջանքերով կ'աշխատուի Ռուսճուքի եւ Խասքովոյի մէջ ալ նման հաստատութիւն հիմնել, որուն համար անհրաժեշտ նախնական աշխատանքները տարուած են: Այսպէսով ահա կը թափուի պուլկարահայ գաղութը տնտեսական ցանցով մը օղակելու:

Գ. Թ.

Մեր Զատիկը

— o —

Մեր աւանդական Զատիկն է այսօր, բայց ուրախութեան ոչ մէկ նշոյլ չի փայլիր մեր մէջ ... Մեր սիրտերը լիքն են հազար ու մէկ ցաւերով: Այսօրուան Զատիկի մեզ պատճառած ուրախութիւնը այն է միայն որ մենք չէթ երկու օր ազատ պիտի ըլլանք գործարաններու ծուխերէն եւ մեքենաներու խլացուցիչ ձայներէն ու քիչ մըն ալ ազատ օդ պիտի ծծենք. ահա այսքան: Մինչդեռ մեր հայրերու եւ նախահայրերու համար Զատիկը նուիրական տօն մըն էր, ուր առնուազն մէկ շաբաթ կ'ուրախանային ու կը ցնծային մեծով ու պզտիկով:

Ես գիւղացի տղայ, տակաւին կը յիշեմ Զատկուան կիրակին գիւղացիներուն խանդավառութիւնը գագաթնակէտին կը հասնէր: Ամբողջ գիւղը մեծով ու պզտիկով դուրս կը թափէին տուներէն: Գիւղին հրապարակը եւ կալերը կը լեցուէին անհամար բազմութեամբ: Այրերը հազարաւոր կարկրցուած հաւկիթ կը զարնէին իրարու հետ եւ բազմաթիւ կատակախօսներ կ'ընէին, իսկ անդին մեր գեղանի հարս եւ աղջիկները խումբ խումբ իրարու ձեռք բռնած իրենց հեզաճկուն պարերով ու երգերով կ'ոգեւորէին ունկնդիր բազմութիւնը: Բոլորն ալ ուրախ եւ երջանիկ էին. ո՞վ կը մտածէր օրուան հոգերու եւ ապրուստի մասին: Ամէն բանի առատութիւն կար, ամէն մարդ իր այդ օրուան բոլոր պատրաստութիւնները տեսած էր ժամանակին: Այդ օրը բոլորն ալ իրար կը հիւրասիրէին զանազան ուտեստներով եւ մառաններու մէջ մասնաւոր պահուած անուշ գինիներով ... Ահա այսպէս կ'անցնէր մեր այն ժամանակուան Զատիկը ... Բայց այսօր մեզ երազի նման կուգան այդ օրերը. գազանային մարդիկ ջարդեցին ու կացինահար ըրին մեր այդ առաքինի եւ բարեպաշտ ժողովուրդը, քանդեցին մեր բոլոր գիւղերն ու քաղաքները սրբապղծեցին մեր բոլոր սրբութիւնները: Ու այժմ մենք վերապրող Հայորդիներս ցրուած ի սփիւռս աշխարհի, զրկուած ենք մեր բոլոր իրաւունքներէն ու զոհ պոռնիկ դիւանագիտութեան:

Սեւ է այսօրուան մեր Զատիկը, բայց հաւատանք մեր նոր օրերու Զատիկին եւ մեր լուսափայլ ապագային:

Պ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Կեանքը Պերլինի մէջ

— o —

ՊԵՐԼԻՆ.— «Հայ Երիտ.»ը աշխոյժ գործունէութիւն մը ունի: Մանաւանդ վերջերս իր ջանքերը բազմապատկած է օտարութեան մէջ տապալուող նոր հայ սերունդը իր մայրենի լեզուին ու մշակոյթին վերադարձնելու եւ կապելու համար: Շրջաբերականով կոչ ուղղած է ամբողջ գաղութին իր դաստիարակութեան պատրաստակամութիւն ցոյց տալով, ոչ միայն մայրենի լեզուի, այլ եւ ուրիշ նիւթերու: Իր նոր հաւաքատեղին Fasanenstr. 23, ամէն հինգշաբթի երեկոյ առիթ կ'ընծայէ ամէն Հայու շաբթուան մէջ գէթ քանի մը ժամ ապրելու ազգային մթնոլորտի մը մէջ: Գրեթէ միշտ դաստիարակչական ժողովներ կ'ունենան ազգային եւ ինքնազարգացման նիւթերու շուրջ:

** Վարդանանց տօնը ճիշդ օրին յարգուեցաւ պատշաճօրէն: Բանախօսութիւն, խմբերգ, մեներգ եւն.: Խօսք առին նաեւ ներկաներէն շատերը, փափաք յայտնելով որ Վարդանանց տօնն ալ մտնէ մեր գաղութի մեծ տօներուն ցանկին մէջ եւ կատարուի ընդհանուր մասնակցութեամբ «Վարդանանց» ներկայացումով, Բաբեկենդանով եւն. եւն.:

** Պերլինէն անցնող ծանօթ իրանեան նկարիչ Պ. Սեւրուկեանի ի պատիւ տրուեցաւ թէյասեղան մը, սեղանապետութեամբ Պ. Եր. Տէր Մինասեանի: Երիտասարդ սերունդի ցանկութիւններն ու մաղթանքները լսելէ յետոյ, բուն հայ արուեստի վերաբերծման շուրջ, խօսեցաւ նաեւ յարգելի հիւրը, խոստանալով նուիրել իր ջանքերը նաեւ այդ ուղղութեամբ:

** Ապրիլ 2ին կատարուեցաւ բացումը Հայ Երիտ. Միութեան գրադարանին: Համեստ այս կորիզը իր 150 հատ գիրքերով (որոնք գնուած են Միութեան կողմէ երկու տարուան մէջ եւ մեծամասնաբար մնացորդներ են Պերլինի եւ Լայփցիկի նախկին ուս. միութիւններու գոյքերէն) կ'ոգեւորէ մեզ, որովհետեւ կոչուած է մտաւոր ջահը դառնալու ազգապահպանման գործին: Գրքի միջոցով կարելի պիտի ըլլայ կապը պահել հայ երիտասարդութեան եւ հայ մշակոյթին միջեւ: Մնաց որ գրադարանէն կրնան օգտուիլ գաղութի ամէն Հայերը անխտիր: Երիտասարդները յոյս ունին որ շուտով պիտի կրնան ճոխացնել գրադարանը: Եղան գրքի նուէրներ եւ խրախուսանքի արտայայտութիւններ: Մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Պերլինի Գաղթ. Միութեան կողմէ արտայայտուած տրամադրութիւնը՝ իր անտուկէն որոշ գումար յատկացնելու այս ազգօգուտ գործին: Հաւաքոյթի ընթացքին եղան խմբերգներ եւ ընթերցում Խրիմեանի Հայրիկի «Պապիկ պաակ»էն, իբր նմոյշ չինիչ գրքերու:

Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

— . —

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Կ. Խաչի օրը տօնուեցաւ Ապրիլ 5ին, կիրակի, Պ. Բանիկեանի սրահին մէջ, ընտրեալ բազմութեան մը ներկայութեան: Կ. Խաչի գործօն անդամուհիները հագած էին կապոյտ համազգեստ: Խաչուհի Ա. Կարմիրմօրուքեան հանդէսը բացուած յայտարարեց, որմէ յետոյ դպրոցի աշակերտներու կողմէ երգուեցաւ «Ի զէն Հայեր» եւ «Շատ կը սիրեմ իմ հայրիկ»ը: Խաչուհի Մ. Գույումճեան գրաւոր զեկոյց տուաւ մասնաճիւղի մէկ տարուան գործունէութեան, որ ներկաներու գնահատանքին արժանացաւ: «Մասնաճիւղին բացած դպրոցը որ մէկ տարուան կեանք ունի, ծախսած է 1800 Ֆր.ի գումար մը եւ տակաւին շատ մը դիմողներու գոհացում չէ կրցած տալ, սրահին փոքրութեան պատճառաւ: Այս առթիւ ուրախ ենք յայտնելու որ վարչութիւնս վարձած է նոր սրահ մը, նաեւ մնայուն ուսուցչուհի մը որով այսուհետեւ պիտի կրնանք մասամբ գոհացում տալ դիմողներուն»: Դպրոցի աշակերտներուն կողմէ եղան երգ., արտասանութիւն եւն.: Փոքրիկներ Լ. եւ Մ. Գորգիկեան երգեցին: Ս. Շահինեան, Լ. Պասմաճեան, Վրիժուհի Գազիկեան, Կ. Գազիկեան, Ա. Նուրիճանեան արտասանեցին: Փոքրիկներ Լ. Պասմաճեան եւ Թ. Շահինեանի կողմէ եղան տրամախօսութիւն մը: Խօսք տրուեցաւ օրուան բանախօս ընկ. Ս. Սասունիի որ բացատրեց հայ կնոջ դերը անցեալին մէջ եւ ներկայիս: Իր խօսքը վերջացուց չէշտելով.— «Հայ կինը մեծ դեր ունի կատարելիք գաղութներու մէջ, հայ մանուկը Հայ պահել, որպէսզի երբ ունենանք ազատ հայրենիք եւ վերադառնանք, մեզի հետ տանինք հայախօս մանուկներ եւ ոչ թէ ֆրանսախօս»: Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին խաչուհիներ Ա. Ծաղիկեան, Զ. Տէրտէրեան, Մ. Թէրզեան, երգ: Շահինեան, Ա. Հէքիմեան եւ Մ. Գույումճեան արտասանութիւն: Խօսք առին նաեւ ընկերուհի Ս. Տէր Դաւթեան եւ Եղիազար Մինասեան: Կ. Խաչի շարքերուն վրայ աւելցան տասը նոր անդամուհիներ: Ժամը 7ին հանդէսը փակուած յայտարարուեցաւ, բայց ժողովուրդը չէր ուզեր բաժնուիլ: Վիճակահանութեան դրուած էր ազգ. վիճակահանութեան մէկ տասներորդ տոմսակ մը զոր շահեցաւ Պ. Գէորգ Շահինեան եւ նուիրեց Կ. Խաչին:

Լրատու

ՄԵՐ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԸ

— • —

Արամ Եղիազարեան յաջողութեամբ աւարտեց Փարիզի ատամնաբուժական վարժարանի céramique dentaire-ի ճիւղը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

— o —

ԼԻՈՆ, (Ցապաղած).— Մեծ եղեռնի տօնակատարութիւնը որ մեզի Զոհերուս համար հաւատոյ հանգանակ եղած է, այս տարի ալ տօնեցինք Լիոնի մէջ նախաձեռնութեամբ մասնաճիւղին, եւ սիրայօժար մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի, Համազգայինի, Ֆր. Կ. Խաչի, եւ Ֆր. բանակի նախկին Հայ Կամ. Միութեան:

Ժամը 1ին քառորդ անցած Պ. Նախագահը հանդէսը բացուած կը յայտարարէ Շոփէնի մահերգով, զոր ներկաները ունկնդրեցին լուրջ եւ երկիւղած: Երաժշտութեան ազդեցութեան տակ մեր գլուխները կը հակին մահաբեմին առջեւ, որուն վրայ զոյգ եռագոյնները որդեկորոյս մայրերու նման սեւեր հագած ծաղկեպսակներու պսպղուն ցոլքերով օծուն, մեծ զարհուրանքի ահաւորութիւնը կ'արտայայտեն: Նախագահի բացման խօսքէն յետոյ,— զայրոյթի արդար արտայայտութիւն մը բոլոր այն անարի ու մեղկացած հոգիներուն հանդէպ, որոնք սակարկութեան ու դաւաճանական կը դարձնեն այսպիսի նուիրական օր մը— արտասանութիւններ ըրին Պ. Պ. Միսաք Միրզէ (Սիամանթոյէն), Լեւոն Ալէմեան (Ահարոնեանէն), ընկ. Վահրամ Զանտըեան իր սլացիկ ձայնով երգեց Տէր կեցօն եւ Մայր Արաքսին: Օր. Ծովինար Տէր Պետրոսեան կարգով երգեց Կոմիտասի Տէր ողորմեան, եւ Զայն տուր ո՜վ ծովակ, Պ. Ա. Գ. Մելքոնեան դաշնակի ընկերակցութեամբ նուագեց Պեթհովէնէն կտորներ ջութակի վրայ: Գեղարուեստական բաժինէն յետոյ նախագահը բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօսը, Պ. Կիւրեղ Խրայեան: Այս երիտասարդ մտաւորականը, որ անձամբ ճաշակած է տարագրութեան բոլոր դառնութիւնները, գիտէ խօսիլ այնպէս, ինչպէս կը պահանջէ օրուան նշանակութիւնը: Գեղեցիկ յառաջաբանէ մը յետոյ անցնելով բուն նիւթին, բանախօսը չեշտեց.— «Սուգ չունինք անոնց համար որոնք գացին մեռան եւ գիտէին թէ ինչու, սուգ ունինք, անոնց համար որ կ'երթան մեռնիլ եւ չեն գիտեր թէ ինչո՞ւ: Ու դարձեալ սուգ չունինք անոնց համար որոնք իրենց մահերով մեր ցեղի վահագններու արեան վկայութիւնը ցոյց տուին անգամ մը եւս, սուգ ունինք անոնց համար որ իրենց կեանքով այդ արեան վկայութիւնը հաստատող բաւական ապացոյց չունին»: Ու պատմականօրէն բազմաթիւ ապացոյցներ տուաւ թէ ինչպէս մեր սքանչելի ցեղը անճիտելու, տկարացնելու, քայքայելու սարսափելի դեր կատարած են ոչ թէ մեռնողները այլ անտարբերները, ձուլման ենթարկուողները, հայ մտքին ու հայրենիքին դէմ գործողները, ուղղակի կամ անուղղակի: Ու ձեր կեանքի բոլոր օրերուն մէջ, ամէն անգամին, երբ տեսնէք ձեր մէկ սիրելիին սայթաքումը, եւ կամ ձեր մէկ աչքին վրիպումը, յիշեցէք թէ մեռելոցի օր մը, մեր պապերուն գերեզմանին առջեւ, մեր արիւնի եղբայրներէն մէկը ըսաւ մեզի,— Սուգ ունինք անոնց համար որ կ'ապրին եւ իրենց կեանքով ամէն օր մասնիկ մը կը սպաննեն իրենց ժառանգ ձգուած ազգային անբաղդատելի մեծութենէն, սրբութենէն»:

Նախագահի փակման խօսքէն յետոյ ժողովուրդը մեկնեցաւ երկիւղած տըպաւորութեամբ:

Խաչատուր Սողիկեան

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

— . —

ՎԱԼԱՆՍ.— Զ. Ո. Միութեան նախաձեռնութեամբ ապրիլեան եղեռնի 21րդ տարեդարձը տօնեցինք Թաղապետական Թատրոնի մէկ սրահին մէջ որուն ճակատը կը տեսնուէին սեւով երիզուած հայկական եւ ֆրանսական զոյգ եռագոյնները եւ «Ցարգանք Նահատակներուն» վերտառութիւնը: Սրահը լեփ – լեցուն էր, հակառակ ափ մը փոքրոգիներու խաչաձեւման տըխուր փորձին:

Օրուան նախագահն էր ընկ. Արսէն Տէր Սարգիսեան որ հրաւիրելով երգչախումբը «Մեր հայրենիք»ով սգահանդէսը բացուած յայտարարելէ վերջ, իր բացման խօսքն ըսաւ: Արտասանեցին ընկերներ Նազար Պօտոսեան, Մամբրէ Սէմէրճեան եւ Մ. Պըլքեան: Ընկ. Բիւզանդ Պալեան (Ռոմանէն) երգեց «Լռեց ամպերը» եւ «Զախորդ օրեր կուգան ու կ'երթան»: Իսկ ընկ. Գ. Գասեան արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Կոյր աչուղը», Պ. Պ. Նալպանտեան ջութակով նուագեց «Մայր Արաքսի»ն եւ «Սեւ մութ ամպեր»ը, որմէ վերջ օրուան բանախօս Պ. Ղ. Մելոյեան բեմ ելլելով մօտաւորապէս մէկ ժամ խօսեցաւ: Իբրեւ վերջաբան չեշտեց.— «Թրքական ոճրածին սխրագործութիւններուն մէկ միլիոն զոհ տալէ եւ Հայաստանի վեց նահանգները կորսնցնելէ վերջ, այժմ պէտք է աւելի սերտօրէն համախմբուիլ ու միանալ, ամբողջ հայութեան ուժն ու միտքը ի պաս դնելու համար հայկական դատի յաղթանակին»:

Երգչախումբը երգեց «Ոչ, եղբարք ոչ, օտարներէն չկայ մեզ յոյս»ը եւ հանդէսը վերջացաւ խոր տպաւորութեամբ:

Թղթակից

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

— • —

ՌՈՄԱՆ, 5 ապրիլ (Ցառաջ).— Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Զ. Ո. Մ.ի Ռոմանի մասնաճիւղը իր նուիրական պարտականութիւնը կատարեց ապրիլ 5ին տօնելով ապրիլ 11—24ը, մասնակցութեամբ Ռոմանի Հ. Յ. Դ. «Անդրանիկ» խումբին եւ Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին, «Քաֆէ տը Միտի»ի սրահին մէջ: Ներկայ էր ընտրեալ հասարակութիւն մը: Նախագահ ընկ. Ա. Պօյաճեան հանդէսը բացուած յայտարարեց «Մեր հայրենիք»ով որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Յետոյ բացատրելով սգատօնին իմաստը, հրաւիրեց ներկաները երկու վայրկեան յոտնկայս յարգել մեռելներու յիշատակը: Երգեցին Բ. Պալեան եւ ընկ. Ս. Գասապեան, արտասանեցին Տիկ. Շէյթանեան, Տիկ. Շէհիրլեան եւ ուրիշներ: Օրուան բանախօսն էր ծանօթ գրագէտ Պ. Ղեւոնդ Մելոյեան, որ մօտ ժամ մը խօսեցաւ եւ չեշտեց.— «Միայն Թուրքը չէր որ ջարդեց մեզ, նոյնը ըրաւ նաեւ Ռուսը, որ կ'ուզէր Հայաստանն առանց Հայու տեսնել»: Ցարգելի բանախօսը վերջացնելով, մաղթեց որ Հայերը միանան գէթ իրենց մեռելները սգալու եւ անոնց յիշատակը միշտ կենդանի պահելու համար: Հանդէսը փակուեցաւ «Ցառաջ Նահատակ»ով:

Գրիստամ

Պուլկարիոյ դիրքը

Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ ձեռնարկներէն վերջը, լուրջ կասկածներ կը տիրեն ինչպէս Հունգարիոյ, նոյնպէս Պուլկարիոյ մասին: Սոֆիայի լուրջ թերթերէն «Սլովօ» կը գրէ թէ այս առթիւ, «Դաշնագիրները կը պատռուին» խորագրով խմբագրականի մը մէջ.

— «Պուլկարիա այնպիսի կացութեան մը մէջ կը գտնուի որ, կատարեալ պաղարիւնութեամբ հետեւելու է Եւրոպայի այսօրուան շատ կարեւոր դէպքերուն, որպէս թէ անոնք բնաւ կապ չունենային իրեն հետ: Ցետոյ, ամէն առթիւ յիշելու է Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ հաւատարմութիւնը: Կարգ մը օտար թերթեր հաւանական կը գտնեն դաշնագրի նոր բռնաբարումներ, եւ այս առթիւ Հունգարիոյ հետ կը յիշեն նաեւ Պուլկարիոյ անունը: Մեր հարեւանները թող ապահով ըլլան այս մասին: Մենք բնաւ նպատակ չունինք մեր կողմէն ալ խանգարելու այն ընդհանուր կացութիւնը, որ սխալ ճամբու մը մէջ դրուեցաւ 1919ին, Փարիզի մէջ: (Կ'ակնարկէ խաղաղութեան դաշնագրերու): Մեզմով կամ առանց մեզի, խաղաղութեան դաշնագրերը արդէն իսկ սկսած են քանդուիլ, որովհետեւ անոնք ոչ պատմութեան կը կռթնին, ոչ աշխարհագրութեան, ոչ ալ իրաւունքին: Միւս կողմէ այս մասնայատուկ վիճակը իբրեւ թէ յաւերժացնելու համար, պատերազմէն յետոյ իրենց կնքած շատ մը մասնաւոր համաձայնութիւններով, յաղթականները արդէն իսկ անգործադրելի դարձուցած են այդ դաշնագիրը եւ ճամբայ բացած անհնազանդութեան»:

ՀՐԱՒԷՐ

ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ապրիլեան սգատօնին առթիւ, յառաջիկայ կիրակի, 19 ապրիլ, Միութիւնս ծաղկեպսակ մը պիտի դնէ Էթուալի Անծանօթ Զինուորին գերեզմանին վրայ:

Կը հրաւիրենք Միութեանս բոլոր անդամները անպայման մասնակցիլ այդ պաշտօնական թափօրին:

Հաւաքատեղի՝ Ժորժ Ե.ի մեթրօն ճիշդ ժամը 10ին, նոյն օրը:

Վարչութիւն

ՋՈՄՈՒՆԵԱՑ

Զ. Ո. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղը Ապրիլեան նահատակներու յիշատակը ոգեկոչելու նպատակով, ծաղկեպսակ մը պիտի դնէ Էթուալի Անծանօթ Զինուորին գերեզմանին վրայ, յառաջիկայ կիրակի, 19 ապրիլ:

Կը հրաւիրուին բոլոր անդամները:

Կը խնդրուի Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական կազմակերպութենէն մասնակցիլ այս թափօրին:

Վարչութիւն

ԵՐԲ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

— o —

Լուրը մեզի համար բոլորովին անսպասելի էր: Հակառակ ասոր, տրուած հրամանը կատարելու փութկոտութեամբ, ամբողջ գիշերը ճանապարհորդական պատրաստութիւններով զբաղեցանք: Առտուն մեկնումի պահուն զօրքի մէջէն զատեցինք Ալեքսանդրապոլցի, Կարսեցի, Ղազախեցի զինուորները:

Մեր զէրքերը յանձնելով նոր զօրամասերու, ճամբայ ինկանք դէպի էջմիածնի կայարանը: Հոն եկած էր Երեւանի պահակազօրքը եւ քանի մը թնդանօթ: Ցաջորդ առաւօտուն բոլոր զօրամասը կազմ ու պատրաստ անհամբեր կը սպասէր պատերազմական նախարար Պ. Ռ. Տէր Մինասեանի, որ նոր խօսք, նոր հրաման ունէր հաղորդելիք:

Վերին հրամանատարական կազմը իր շտաբխումբով երեւցաւ եւ մենք զինուորներս ուժգին ողջունեցինք պանք, մեր բոլորին լափող ակնարկները սեւեռած անոնց ակնդէտ, հրամաններուն կը սպասէինք:

Նախարարը յուզուած, աղբու հետեւեալ կոչն ուղղեց մեզ մօտաւորապէս.— «Զինուորնե՛ր, դուք մօտ մէկ տարիէ ի վեր հերոսական պայքար մղեցիք մեր սիրելի հայրենիքին սահմաններուն վրայ ապստամբող Թուրք, Թաթար եւ Քիւրտ թշնամիներու դէմ, այս հայրենիքին մէկ թիզ հողը գերմարդկային զոհողութիւններով պաշտպանեցիք: Պատիւ ձեզի: Այսօր, մեր երկրի ներքին թշնամին կը սպառնայ մեր ազատ հայրենիքի անկախութեան: Կարգ մը անարիւն Հայեր, գործիք դառնալով մեր թշնամիներուն ձեռքը, մեր անկախութիւնը կ'ուզեն պայթեցնել ներսէն ու համոզելով ու խաբելով մեր միամիտ զօրքին մէկ մասը եւ ժողովուրդը՝ ապստամբութեան դրօշ պարզած են Ալեքսանդրապոլի մէջ: Մենք այս անկախութիւնը հինգ հարիւր տարիէ ի վեր է որ կ'երազէինք, մենք այս անկախութիւնը միլիոնաւոր զոհերու գնով ձեռք բերինք: Չեմ յուսար թէ ձեզմէ մէկը թոյլ տայ որ այդ անկախութիւնը եւ ազատութիւնը իր ձեռքէն առնուի, այն ալ իր հարազատներու ձեռքով:

«Դուք այդ ապստամբութիւնը խեղդելու եւ զսպելու կանչուած էք, ով որ տարակուանքի մէջ է, ով որ թոյլ է, ով որ չպիտի յօժարի այս կռուին մէջ գնդակ արձակել, թող այս րոպէին շարքերէն դուրս գայ ու իր զօրանոցը քաշուի, ազատ է: Ձայն կուտամ ձեզի, յօժա՞ր էք երթալու»:

Ամբողջ զօրամասը «յօժար ենք», պոռաց մէկ մարդու պէս:

Ապա մեր անմիջական հրամանատարը՝ Զօր. Սեպուհ իր պարթեւ հասակը ցցելով, շանթէ, կայծակէ պոկուած իր հայեացքներով բոլոր զօրամասը մաղելով, խրոխտ ու առնական կեցուածքով իր զօրեղ ձայնը մեզ ուղղեց եւ գրեթէ միեւնոյն ձեւով խնդիրը պարզեց: Կոչ ըրաւ առանձնապէս հրամանատարական կազմին եւ ապա շարքային զինուորներուն թէ «ով որ յօժար է եւ կը փափաքի իր մասնակցութիւնը բերել այս քաղաքացիական կռուին, թող մնայ շարքերուն մէջ եւ ով որ յօժար չէ ու չուզեր գնդակ արձակել իր արենակցին դէմ, զոր մեր հայրենիքի ազատութիւնը կ'ուզէ մոխիր դարձնել, ազատ է, թող դուրս գայ շարքերէն»:

Զօրքը իր յօժարութիւնը եւ համաձայնութիւնը կը յայտնէր հուռաներով եւ «Կեցցէ անկախ Հայաստան» բացագանչութիւններով:

Պահը յուզիչ էր եւ նուիրական:

Երկու հսկայ կառաշար էջմիածնի կայարանէն դուրս ելան, բեռնաւորուած երկու զօրամասերով:

Թշնամին աչքը ուղղած էր Ալեքսանդրապոլի վրայ: Կառաշարներու առջեւէն մօտ 7—800 մեթր հեռաւորութեամբ առանձին վայրաշարժ մը կը յառաջանար, իր մէջ ունենալով ջոկատ մը զինուոր, իբրեւ յառաջապահ:

Գնացքները իրենց սովորական արագութիւնը չունէին: Շատ դանդաղ կը շարժէին: Ամէն կայարանի մէջ ըստիպուած կը սպասէինք, մինչեւ որ երթալիք կայարանի մասին տեղեկութիւն առնէինք: Ալեքսանդրապոլի հետ հաղորդակցութիւնը ընդհատուած էր, միայն քանի մը կայարաններու հետ կապ կար: Մենք ապահով անցանք Սարդարապատի, Արաքսի եւ Գարապրունի կայարանները: Գիշերը մնացինք Ալագեազ կայարանը: Գիշերային յարձակումէ պաշտպանուելու համար, երկաթուղիի ուղղութեամբ երկու զօրաւոր վաշտեր 5—8 վերստ առաջ քշուեցան, երկու վաշտերը երկաթուղիի աջին ինկող բլուրները բռնեցին: Ասոնք միեւնոյն ատեն նպատակ ունէին երկաթուղիի գիծը քանդելու: Մեզի սպառնացող վտանգը միայն զրահապատ գնացքն էր, որ ապստամբ վիճակի մէջ կը գտնուէր՝ հրամանատարութեամբ սպայ Մուսայէլեանի: Գիշերը շատ խաղաղ անցաւ, բայց մենք վայրկեանէ վայրկեան կը սպասէինք թէ ե՞րբ զրահապատը մեզ պիտի ողջունէ իր թնդանօթի հարուածներով:

Առաւօտ էր:

Ալագեազ կայարանի դէպի առաջ ցցուող բլուրներու ետեւէն թարախ մուխ մը օձի գալարումներու պէս վեր բարձրացաւ ու սոր յաջորդեց թնդանօթի ռմբակոծումը: Զրահապատն էր: Մօտեցած էր մեզի: Անխընայ անվախ ռմբակոծումը շարունակեց: Ռումբերը կ'իյնային կայարանի ազատ գիծերուն վրայ: Մեր զօրամասերը դուրս ելան եւ ամէն վաշտ իրեն ցոյց տրուած ուղղութեամբ եւ երկաթուղիի երկու կողերու տարածութիւնը բռնելով, ոստումներով, թըռիչքներով սկսաւ յառաջանալ: Մեր թնդանօթները պատասխանեցին զրահապատի արձակած մուխին ուղղութեամբ:

Զրահապատը իր վերջին յուսահատական սուլիչը տալով, դէպի Ալեքսանդրապոլ նահանջեց արագօրէն:

Գիշերային մեր յառաջապահ վաշտերը կրցած էին երկաթուղիի գիծերը քանդել, բայց զրահապատը արագօրէն նորոգելով գիծերը իր ճամբան շարունակեց:

Մեր զօրամասերը առանց կանգ առնելու կը յառաջանային: Պատերազմական նախարարը էջմիածնի կայարանէն բարձրացած էր Ալագեազ, Սասունցիներու մօտ, Սասունի արծիւները կազմակերպելով Ալագեազի վրայով կտրած էր երկաթուղիի գիծը եւ այսպէս փակած էր զրահապատի նահանջի գիծը դէպի քաղաք: Զրահապատի հրամանատարը եւ քանի մը պատասխանատու մեծեր փախուստ կուտան եւ կ'ապաստանին մերձակայ Թաթար գիւղերը: Մնացածները զրահապատով միասին գերի մնացին Սասունցիներու ձեռքը: Մինչ այդ արդէն մեր զօրամասերը եկած հասած էին Բայընտուր կայարանը, ուր կը գտնուէր հրամանատարը:

«Թուրքիա իրաւունք ունի այժմ իրեն համար պահանջելու այն ապահովու-թիւնը զոր միշտ ընծայած է ուրիշներուն համար: Եւ կ'եզրակացնէ.

— Լօզանի դաշնագիրն ստորագրող պետութեանց կամքէն անկախ հանգամանքներ անզօրութեան դատապարտած են ուղղամտութեամբ հաստատուած տրամադրութիւններ, և որովհետեւ խնդիրը կապ ունի Թուրքիոյ գոյութեան եւ անոր ամբողջ երկրամասին ապահովութեան հետ, կառավարութիւնը հարկադրուած է անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնելու: Ուստի պատիւ ունի տեղեկացնելու շահակից պետութեանց թէ պատրաստ է բանակցութիւններ վարելու, որպէսզի անյապաղ մշակուին նոր համաձայնութիւններ Նեղուցներու կարգուսարքի մասին, ապահովելով Թրքական հողին անբռնաբարելիութիւնը, ինչպէս եւ Սեւ Ծովու եւ Միջերկրականի առեւտրական նաւարկութեան զարգացումը:

Լաւալ կը բեկադրէ «շուտ շարժիլ»

Նախորդ վարչապետը, որ լռութիւն կը պահէր իր հրաժարումէն ի վեր, մերժելով բոլոր հրաւէրներն և տեսակցութիւնները, երկուշաբթի օր շատ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ Քլէռմօն - Ֆէռանի «Մօնիթէօր» թերթին: Մասնաւորապէս շեշտեց թէ կարելի չէ երաշխաւորել Եւրոպայի խաղաղութիւնը, առանց Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի սերտ գործակցութեան: Այս առթիւ ժխտեց Գերմանիոյ այն առարկութիւնները թէ Ֆրանսա շարունակ մերժած է խաղաղութեան առաջարկները եւ թէ ֆրանքօ-խորհրդային դաշնագիրը կը հակասէ Լոքառնոյի դաշինքին: Յետոյ շարունակեց.

— «Վարչապետ Հիթլէր առաջարկներ բանաձեւած է որոնց մանրամասնութեանց մէջ չպիտի մտնեմ. այդ կառավարութեան գործն է, բայց իմ կարծիքով ծանր սխալ մըն է շարունակ մերժել բանակցութիւնները: Պայմանաւ որ մենք զօրաւոր մնանք, մեր պարտականութիւնն է ամէն բան ընել, խաղաղութիւնը ամրապնդելու համար: Մեր ուզածը եսասիրական խաղաղութիւն մը չէ, միայն մեզի համար, այլ խաղաղութիւն արեւելքի եւ արեւմուտքի մէջ: Մենք պէտք չէ գոհանանք հին բանաձեւերով: Եթէ անոնք ձախողած են, պէտք է նորեր փնտռենք: Էականը շօշափելի արդիւնքներ ձեռք բերելն է: Եւրոպայի ներկայ անդոհագին եւ անկարգ վիճակին մէջ, պէտք է գործենք եւ շուտ շարժինք: Պէտք է ջանանք կարգադրել Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ առկախ մնացած խնդիրները: Որքան ալ դժուար ըլլայ այս կարգադրութիւնը, ո եւ է Ֆրանսացի դիւանագէտ չի կրնար խուսափիլ զայն փորձելու անհրաժեշտութենէն, առանց ծանր պատասխանատուութեան մը տակ իյնալու»:

Եզրակացնելով, նախորդ վարչապետը վստահութիւն յայտնեց թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա ինքնաբերաբար պիտի միանան վտանգի պահուն, որքան ալ սուր տարակարծութիւններ ունենան: «Փոխադարձ մեղադրանքները չեն որ պիտի փոխեն երկու երկիրներու աւանդութիւններն ու սովորութիւնները»:

Յունաստանի վարչապետը յանկարծամահ

Պ. Տէմիրճիս, Յունաստանի վարչապետը, մեռած գտնուեցաւ իր անկողնին մէջ, Ապրիլ 13ի առտուն: Նախընթաց գիշեր շատ լաւ կ'երեւար եւ ամբողջովին ապաքինած վերջին հիւանդութենէն: Կը տառապէր ստամոքսի տկարութենէ եւ վերջերս կը գանգատէր սրտի տագնապներէ: Գիշերը ընտանիքին հետ անցընելէ յետոյ, վարչապետը պառկեցաւ ժամը 9.30ին: Առտուն ուշացած ըլլալով, հետաքրքրուեցան եւ գացին տեսան որ մեռած է: Բժիշկները հաստատեցին թէ կաթուածահար եղած է գիշերը: Լուրը անմիջապէս հաղորդուեցաւ Թագաւորին, որ նոր դահլիճը կազմելու պաշտօնը յանձնեց փոխ - վարչապետ Զօր. Մէթաքսասի: Այս վերջինը վերահաստատեց դահլիճը, իրեն պահելով արտաքին նախարարութիւնը:

*** Կոստանդին Տէմիրճիս ծնած էր Աթէնք, 1876ին: Իրաւագիտական համալսարանն աւարտելէ յետոյ գնաց Միւնիխ, իր մասնագիտութիւնը կատարելագործելով: Քաղաքական ասպարէզը մտաւ 1910ին, երբ Վէնիզէլոս, Կրետէի յաղթականը, ձեռք առաւ Յունաստանի վերակազմութիւնը: Զանազան նախարարութիւններ վարելէ յետոյ, վերջին տարիները վերադարձած էր համալսարանի ուսուցչութեան, երբ Եորկիոս Թագաւորը նորէն ասպարէզ կանչեց, չէզոք դահլիճ մը կազմելու համար:

Մականուններու օրէնքը Թուրքիոյ մէջ

Պոլսոյ ոստիկանութիւնը հրապարակային ազդերով կը յիշեցնէ թէ ամէն Թուրք մականուն մը պէտք է ունենայ, մինչեւ յառաջիկայ յուլիս 2: Պետական պաշտօնեաները, որոնց 35 առ հարիւրը տակաւին չեն կատարած այդ ձեւակերպութիւնը, պարտաւոր են լրացնել անյապաղ:

Իսկ ներքին գործավարութիւնը շրջաբերական մը ուղղեց, որով կը ծանուցանէ թէ մարդահամարի գործողութիւններ պիտի կատարուին յուլիսի ընթացքին: Այս առթիւ իրաւական վիճակի փոփոխութիւն կատարուելով, նոր թուղթերը պիտի շինուին անպատճառ մականուններու վրայ:

Հայերէն, յունարէն Աւետարան ձայնասփիւռով

Զատկի առթիւ, Երուսաղէմի մէջ Աւետարանը կարդացուեցաւ Հայոց եւ Յունաց պատրիարքներուն, Ղպտիներու, Յակոբեաններու եւ անկլիքան հոգեւոր պետերուն կողմէ, եւ ձայնարձակներու միջոցաւ տարածուեցաւ ի սփիւռս աշխարհի: Կարդացուած լեզուներն էին յունարէն, հայերէն, լատիներէն, անգլերէն, ղպտերէն, ասորերէն, հապէշերէն եւ արաբերէն:

3000 սպիտակ Ռուսեր թրքահպատակ պիտի ըլլան

Ինչպէս յայտնի է, 1922ին հազարաւոր Ռուսեր թափեցան Պոլիս, իբրեւ հետեւանք Վրանկէլի բանակին պարտութեան: Այն ատեն 100,000 կը հաշուէին փախստականներուն թիւը: Տարիներու ընթացքին այս բազմութիւնը ցրուեցաւ դէպի Սոֆիա, Պելկրատ, Փարիզ, կամ Արժանթին եւ Պրազիլիա, իսկ Պոլսոյ մէջ մնացին 3000 հոգի, որոնք անորոշ վիճակի մը մատնուած էին, մանաւանդ երբ հրատարակուեցաւ մանր արհեստներու օրէնքը: Պոլսէն կը հեռագրեն թէ՝ շնորհիւ Ազգաժողովի պատուիրակին բարեխօսութեան, Թրքական կառավարութիւնը որոշած է ընդունիլ այս 3000 Ռուսերուն թրքահպատակութիւնը: Ուրեմն անոնք պիտի կրնան Պոլիս մնալ եւ ամէն տեսակ արհեստ ի գործ դնել: Ուրիշ 130 Ռուսեր ալ արտօնութիւն ստացած են Յունաստան հաստատուելու:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՐԻՒՐ ՀՈԳԻ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԵՑԱՆ Տըպլինի մէջ (Իրլանտա), Զատկի առաջին օրը, երբ հազրաւոր համայնավարներ կը փորձէին կաթոլիկ գերեզմանատունը մտնել, յարգելու համար իրենց նահատակ ընկերներուն յիշատակը:

ԶԱՏԻԿԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ 50,000 հաւատացեալներ լեցուցած էր ազատ ձգուած 28 եկեղեցիները: Խորհրդային իշխանութեան հաստատումէն առաջ Մոսկուա 454 եկեղեցի կը հաշուէր:

ԻՐԱՆԻ կառավարութիւնը Ուաշինկթընի Թրքական դեսպանին յանձնեց Մ. Նահանգներու իրանեան շահերուն պաշտպանութիւնը, քանի որ իրանեան դեսպանատունն ու հիւպատոսարանը փակուած են, վէճի մը հետեւանքով:

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԷՆ մեզի կը տեղեկացնեն թէ անձնասպան եղած է Օր. Մարի Աբրահամեան, որ կը փնտռուէր թերթերու միջոցաւ: Ոստիկանութիւնը մարտ 19ին գետէն հանելով դիակը, թաղած է եւ հասցէն չգիտնալով դեռ նոր լուր տուած է դժբախտ մօրը: Պատճառը կը վերագրուի սիրային յուսախաբութեան մը:

ՌՈՒՍ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ զինուորագրութեան խնդիրը քննելու համար, միջվարչական յանձնաժողով մը կազմուեցաւ մասնակցութեամբ ներքին, արտաքին, աշխատանքի և զինուորական նախարարութեանց ներկայացուցիչներուն:

ԻՐԱՔԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ միաձայնութեամբ վաւերացուց Արաբիոյ հետ կնքուած դաշնագիրը:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ (Կոմսոմոլ) տարեկան ընդհ. ժողովը բացուեցաւ երկուշաբթի օր, Մոսկուայի մէջ: Կազմակերպութիւնը կը հաշուէ 3,600,000 անդամ: Ընդհ. քարտուղարը իր բացման ճառին մէջ շեշտեց թէ խորհրդային երիտասարդութիւնը պատրաստ է իր ծառայութիւնը տրամադրելու կարմիր բանակին: «Անոնք որ պիտի համարձակին մեր վրայ յարձակիլ, պիտի զղջան, որովհետեւ ոչ հիթլէրական աւազակներուն ուժը, ոչ ալ ճափոնական քաջութիւնը կրնան ընկճել մեր վճռականութիւնը: Յարձակման մը պարագային, մեր օդանաւերը եւ հրասայլերը պիտի լրացնեն մեր յաղթանակը, գործակցութեամբ Ճափոնի, Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի աշխատաւորութեան»:

Այս առթիւ կարդացուած զեկուցումը կ'ըսէ թէ 3,600,000 անդամներէն 990,000ը մարզուած են հետեւակազօրքի համար, միւսներն ալ՝ օդագնացութեան եւն. համար:

ՄՕՐԷ ՄԵՐԿ ԱՆԳԼՈՒՀԻ ՄԸ քարոզ խօսեցաւ Լոնտոնի Ս. Պօղոս մայր եկեղեցին, Զատկի Բ. օրը: Կինը յանկարծ բեմ բարձրանալով, բոլոր հագուստները հանած եւ սկսած էր ճառ մը խօսիլ պատերազմի եւ սպառազինութեանց մասին, երբ ներկաները հասնելով հագուեցուցին եւ պահականոց տարին: Հաստատուեցաւ թէ խելքին եկած է:

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ

16 Ապրիլ, հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, Ռուսական Քոնսէրվաթուարի շէնքին մէջ (դեմուայարկ), 26 Ավընիւ տը Թօքիօ

Պ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ կը նախաճառէ Պ. Ա. ՀԱՆԸՄԵԱՆի

Ազգապահպանման հարցին մասին:

Սրահը կը բացուի ժամը 8.30ին:

ԱԶԱՏ ԼՍԱՐԱՆ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ

Նախաձեռնութեամբ Շրջ. Վարչութեան

Զ. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

տեղի կ'ունենայ 19 Ապրիլ Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 4.30ին

Maison Mutu[illegible]litéի մէջ, 24 rue S[illegible] Victor, Mé[illegible]o Mutualité

կը խօսի Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

նիւթ՝ «Հայ կնոջ դիրը հայ Թատրոնի մէջ»:

Մուտքը ազատ է բոլորին համար:

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ - ՄԱՐՍԷՅԼ

Ղեկավարութեամբ Պ. Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

Սալօն Մասսիլիա, Շաբաթ, 18 Ապրիլ. ժամը 10էն մինչեւ լոյս

Երկսեռ խումբը պիտի երգէ իր երգացանկին զուարթ կտորները

ընտիր ճազ եւ գօթիլեօն Մուտք՝ 10 ֆր.

Հ. Ռ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

19 Ապրիլ, կիրակի երեկոյ, Սալ կաւօ

կը նախագահէ Պ. ՀՄԱՅԵԱԿ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

կը խօսին Պ. ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ եւ ԱՐՇԱԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

կ'երգէ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր՝

ՖՐԱՆՍ ՊԵՏ. ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՈՅԺԵՐՈՎ:

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

26 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին «Վարանդեան» սրահին մէջ

10 Bld. des Marguerittes

Նախաձեռնութեամբ «Համազգային»ի Պոմոնի Մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ զանազան կազմակերպութեանց:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ օրը:

Ֆ. Կ. Խաչի Օրը Մարսէյլի մէջ

Միացեալ մասնակցութեամբ S. F. I. O.ի երկրորդ բաժանմունքի կանանց կազմակերպութեան

Պատուոյ նախագահութեամբ Պ. ՀԱՆՐԻ ԹԱՍՕԻ

(Երեսփոխան եւ քաղաքապետ Մարսէյլի)

եւ նախագահութեամբ Պ. Մ. ՔԱՆԱՎԵԼԼԻի

(Նախկին երեսփոխան եւ ընդհ. քարտուղար Պուշ տիւ Ռօնի S.F.I.O.ի)

19 Ապրիլ, կիրակի օր ժամը 2.30ին Salon Florideի մէջ

Գեղարուեստական հանդէսի բաժին, մասնակցութեամբ ֆրանսացի եւ հայ արուեստագէտներու: Երգ. պար եւ արտասանութիւն: Հայերէն ու ֆրանսերէն բանախօսութիւն: Մուտք 3 ֆր.:

(Ձեռնարկին լրջութիւնը եւ կարեւորութիւնը կը ստիպեն մեզ խնդրել կարգապահութիւն, փայլելու արտաքին եւ երախաներու (12էն վար) բացակայութիւն

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ "ԽՈՒԹԵԱՆ փարիզի Մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները եւ համակիրները 18 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Café Samaritain, 51 rue Rivoli, Métro Châtelet. Օրակարգ՝ առժամեայ վարչութեան հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն, զեկոյց Պ. Ա. Ջամալեանի կողմէ Համազգայինի գործունէութեան մասին: Հաւաքիչներէ կը խնդրուի միասին բերել հանգանակութեանց տետրակները:

Թատերական շէնք ներկայացում

Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Զէյթունցիներու Հայր. Միութեան կողմէ

18 Ապրիլ 1936, շաբաթ գիշեր ժամը ճիշդ 8.30ին

Հայ Ակումբին մէջ, 1 Bld. Carnot, Ալֆորվիլ

Կը ներկայացուի առաջին անգամ ըլլալով Յ. Պարոնեանի

«ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ»Ը

Ղեկավարութեամբ Պ. Յ. Ուզունեանի եւ իր սիրողներու կարող խումբին

Մուտք՝ 5 եւ 3 ֆրանք:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ քոնֆէքսիոն կարող լաւ գործաւորուհիներ: Լաւ վճարում, տեւական գործ: Դիմել Պ. Ճիվէլէկեանի, 63 Bld. Victor Hugo մէթրօ Փօրթ Քլիշի:

Վարձու յարկաբաժիններ եւ սենեակներ

2 սենեակ, տաք եւ պաղ ջուր, ելեկտրականութիւն, շոֆաժ, կեդրոնական հեռաձայն, շարժը միասին, տարեկան 2750 ֆր., իսկ մէկ սենեակ միեւնոյն քոնֆօրով, առանց կազի, տարեկան 1600 ֆր.: Օգտասուն վայր: Դիմել 15 rue de la Colonie, Փարիզ (13), մէթրօ Corvisart.

ՕՐԻՈՐԴ Վ. ՀԱԶԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Աշակերտուհի Քոնսերվաթուարի ուսուցիչ փրօֆ. Marcel Ciampiի, վկայեալ Ecole Normale de Musiqueէ, վերսկսած է իր դաշնակի դասընթացքները դոհացուցիչ պայմաններով:

Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. ՀԱԶԱՐԱՊԵՏԵԱՆի,

56, Rue Lafayette, Paris.

ԱՐԹԻՆԵԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Պէլվիլ, 28 Rue Lesage (կանանչ գոյնով խանութը)

Ոչ մէկ տեղ մասնաճիւղ ունինք: Ճերմակ պանիր, կէս քիլօն՝ 4.50 ֆր., պուլկուր՝ կէս քիլօն 1 ֆր. 50, հէլվա՝ կէս քիլօն 2 ֆր. 60:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԵ՞Ր ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Իր դատապարտութենէն եւ Վիլ-վօրտ Կօլի մէջ բանտարկութենէն յետոյ խնդիրը քիչ մը դժուարացաւ: Բանտ տարուած բոլոր ամաններուն համար պէտք էր նախապէս արտօնութիւն ստանալ: Ու յետոյ որոշ կարգի կերակուրներ միայն թոյլատրած էին ներս ղրկել: Այս անգամ գործածուեցաւ փոքր սիֆիլ մը, որպէս նուազ կասկած արթնցնող, որուն բարակ դաստակը ճարտար կերպով խոռոչաւորուած էր: Այդ բացուածքին մէջ կը զետեղէր «Ֆիտէլիս» իր շաբաթական յօդուածները:

×

— Ես պատերազմը չեմ օրհներ, կ'օրհնեմ միայն խաղաղութիւնը...

Այս պատմական բառերով պատասխանեց Պիոս Ժ. Պապը Աւստրիոյ կայսեր, որ իր բանակներուն համար օրհնութիւն խնդրած էր անկէ:

Քանի մը օր վերջը, 1914 օգոստոս 20ին Պապը վախճանեցաւ, մեծ վիշտ զգալով որ կոյր մոլեգնութիւնները պիտի արձակուէին քրիստոնեայ աշխարհին վրայ եւ անոր մահը պիտի փութացնէին: Ճիշդ այն միջոցին որ Գերման բանակները Պելժիոյ եպիսկոպոսական քաղաքին՝ Մալինի վրայ կ'արշաւէին, Կարտինալ Մէրսիէ)Ֆրանսական կառավարութենէն պատերազմական խաչով պատուուած) Հռոմ կանչուեցաւ:

Անիկա քաղաքէն հեռացաւ Ուհլաններուն շղթակապի գիծը հանելէն եւ Պրիւսէլի հետ յարաբերութիւններու խզումէն ճիշդ մէկ ժամ առաջ: Երկար ճամբորդութեան ընթացքին իմացաւ սարսափելի լուրերը, ըստ որոնց գերմանացի ուժերու առջեւ պելժ դիմադրութիւնը խորտակուած եւ ամբողջ երկիրը արշաւողներուն համար ազատ ասպարէզ դարձած էր:

Թաղման արարողութիւնները իրենց ամբողջ տխուր հանդիսութիւններով վերջ գտնելէ յետոյ, օգոստոսի վերջին օրը նոր Պապի ընտրութեան համար գաղտնի ժողով գումարուեցաւ: Կարտինալ Մէրսիէ իր ընկերակից կարտինալներուն հետ պատերով գոցուած ճեմելիքներուն մէջ խօսակցած պահուն իմացաւ որ Լուվէն քաղաքը, զոր չափազանց կը սիրէր, արշաւողներուն կողմէ քար ու քանդ դարձած ու համալսարանն ալ բոցերու մէջ է...

Վատիկանի հոյակապ մենութեան մէջ աշխարհէն կտրուած, եւ ընտրողական պատասխանատուութեամբ կլանուած՝ Կարտինալը ծանր անձկութեան մը մատնուած էր. իր հաւատքը այնքան խոր էր սակայն որ այդ գոյժը բերողին հանդարտ կերպով ըսաւ.

— Անոնք քանդեր են, շատ աղէկ... ուրեմն մեզի կը մնայ վերստին շինել:

Պապական ընտրութեան արդիւնքը ծանուցուեցաւ սեպտեմբեր 3ին ու նոր Պապին հանդիսաւոր թագադրութիւնը երեք օր վերջ տեղի ունեցաւ: Իր պարտականութիւնը լրանալէն անմիջապէս յետոյ Կարտինալ Մէրսիէ ըսաւ կարգադրութիւններ ընել իր վերադարձին համար դէպի Մալին:

Մարսէյլի մէջ քիչ մը յապաղելով սեպտեմբեր 8ին Ֆրանսացի երեք կարտինալներու հետ, Նօթր Տամ տը լա Կառտ բլուրին կողմը գտնուած սրբարանները այցելեց, իր հայրենիքի փրկութեանը համար աղօթելու: Համաձայնական բանակները գլխակորոյս կը նահանջէին, բացէ ի բաց կը խօսէին թէ անկարելի էր այլեւս Փարիզը փրկել, որուն անկումը քանի մը օրուան խնդիր էր: Հակառակ այդ վիճակին սակայն երբ ծնրադիր վիճակէն ելլելով ոտքի կանգնեցաւ, Կարտինալը իր մէջ զօրաւոր հաւատք մը ստացած էր:

— Տակաւին չեմ գիտեր թէ ինչ է, բայց լաւ լուրեր ստացայ, ըսաւ իրեն ընկերացող կարտինալներուն:

Բլուրէն վար իջնելէ մէկ ժամ վերջը կարդացին որ Ֆրանսացի զինուորներուն նահանջը կասած է: Մառնի փառայեղ յաղթանակի սկզբնաւորութիւնն էր անիկա:

(Շար.)

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ՌԱՔԻ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառնով պատրաստուած օղին է ՌԱՔԻ ՏԻՒԶը:

Զգուշացէք այլ եւ այլ նիւթերով պատրաստուած եւ ձեր կեանքին վնասակար օղիները խմելէ, այլ խմեցէք միմիայն ՌԱՔԻ ՏԻՒԶը, որուն անարատ, կազդուրիչ եւ անխարդախ ըլլալը հաստատուած եւ [illegible] հաստուած է:

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Ա. ՏԱԼԱՔԻՒԻԿԵԱՆ

8 rue Suffren, Marseille — Tél. D. 70-89

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

[illegible] Հ. Յ. Դ. Զաւարեան [illegible] իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր շրջանի ընկեր Պ. [illegible] Դգիրեանի, իր որդւոյն՝ Նիկո Լոսի մահուան առթիւ:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 16 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 16 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3090

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐ

Ըսինք թէ վրդովիչ հանգամանք ստացած է Միջերկրականի պայքարը, իտալեւեթովպական պատերազմէն ի վեր:

Իրապէս ալ, այդ պարագան է որ այնքան դժուար դիրք մը բռնել կուտայ բրիտանական աշխարհակալութեան, Ժընեւի մէջ, պատժական տնօրինութեանց առթիւ:

Հիմա որ Նեղուցներու վերազինման խնդիրը դրուած է պաշտօնապէս, կը թուի թէ Մեծն Բրիտանիա այս պատեհութիւնն ալ պիտի օգտագործէ, զօրացնելու համար իր դիրքը:

Ուրիշ խօսքով, պիտի ուզէ գոհացնել Թուրքիան, ի հեճուկս Իտալիոյ, որ եթէ սպառնալիք մը կը համարուի Թուրքիոյ համար, միւս կողմէ մրցակից մը կը հանդիսանայ Մեծն Բրիտանիոյ դէմ, Միջերկրականի մէջ:

Ընթերցողները պիտի յիշեն.— երբ սկսան գործադրել պատժամիջոցները, Լոնտոն հրաւէրներ ուղղեց Միջերկրականի հարեւան պետութեանց, որպէսզի յանձնառութիւններ ստանձնեն, ի հարկին օգնելու համար, եթէ Իտալիա յարձակում կատարէ:

Այս պայմանը անոր համար որ, Մեծն Բրիտանիա նաւային հզօր ուժ մը կեդրոնացուցած էր Միջերկրականի մէջ, «առ ի զգուշութիւն», եւ «յանուն խաղաղութեան»:

Այս հրաւէրին վրայ, առաջին յանձնառութիւնը ստանձնեց Ֆրանսա, իբրեւ անմիջական շահակից: Իսկ արեւելեան Միջերկրականի մէջ՝ յօժարակամ ընդառաջ գացին Թուրքիա եւ Յունաստան, որոնք արդէն զինակիցներ են:

Ինչե՞ր չպատմուեցան այդ առթիւ, նոյնիսկ լուրջ թերթերու մէջ:

Այսպէս, կ'ըսէին թէ Մեծն Բրիտանիա խոստացած է Երկոտասան կղզիներուն կէսը Թուրքիոյ վերադարձնել, կէսն ալ Յունաստանի, եթէ պատերազմի բռնուին Իտալիոյ հետ: Նոյնիսկ Հռոդոսի մասին կը խօսէին:

Որքան ալ չոնդալից երեւան, այս շշուկները ծուխեր են, որ գաղտնիք մը, աւելի ճիշդ իրողութիւն մը կը մատնեն,— բրիտանական աշխարհակալութիւնը պատրաստ է ամէն ռազմախաղ փորձելու, մինչեւ անգամ կրակին հետ խաղալու, որպէսզի Միջերկրականը չդառնայ իտալական լիճ մը: Այդ մտահոգութեամբ, ահա կը շոյէ Թուրքիան իսկ, ինչպէս 1856էն ի վեր, ամէն անգամ որ մրցակից մը կը հանդիպի ճամբուն վրայ:

Գաղտնիք չէ որ փաշական Իտալիան զինուորական եւ նաւային խարիսխներու վերածեր է թէ Հռոդոսը եւ թէ Երկոտասան կղզիները, հզօր սպառազինութիւններով որոնք միշտ կ'աճին:

Այդ պատրաստութիւնները բազմապատկուեցան Արեւելեան Ափրիկէի պատերազմին հետ զուգընթաց: Այն ատեն որ, Թուրքիան ալ հարկադրուեցաւ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնել, դիմացի կողմէն, մասնաւորապէս Իզմիրի եւ Ատալիոյ շրջանին մէջ:

Եւ գաղտնիք չէ որ Մեծն Բրիտանիան ալ, իր կարգին, կը զօրացնէ Միջերկրականի հին ու նոր կայանները, անցեալ սեպտեմբերէն ի վեր:

Նոյնիսկ Լոնտոնի ամէնէն պահպանողական թերթերը չեն ծածկեր այս պարագան, հրատարակելով ուշագրաւ տեղեկութիւններ,— այնքան որքան թոյլ կուտան երկրին շահերը:

Բացի Մալթայէն, որ շատ բան կորսնցուցած է իր արժէքէն, անգլիական ծովապետութիւնը խարիսխներ հաստատած է Միջերկրականի ամէնէն կարեւոր կէտերուն վրայ, դէպի արեւելք եւ դէպի արեւմուտք: Ծրագիրներ կը մշակուին նաեւ Պաղեստինի համար, որուն ծովափը շատ աւելի յարմար կը նկատուի այժմ, արդիական սպառազինութեանց համար:

Միեւնոյն ատեն կը ծանուցուի թէ պիտի ջնջուի Մալթայի սահմանադրութիւնը եւ այդ կղզին ալ պիտի վերածուի կայսերական գաղթավայրի:

Տակաւին ուրիշ տեղեկութիւններ ալ կը հաստատեն թէ Մեծն Բրիտանիա լրջօրէն վտանգուած կը տեսնէ Միջերկրականի հաւասարակշռութիւնը, հետեւաբար բոլոր միջոցները կը փորձէ, որպէսզի որ եւ է մրցակից չկարենայ խախտել իր արեւը:

Երէկ Ֆրանսան էր այդ մրցակիցը, այսօր Իտալիան:

Երէկ մարտանաւերն էին որ այս կամ այն կողմ կը հակէին նժարը: Այսօր օդանաւերը շատ աւելի վճռական դեր կը կատարեն:

Արդ, բոլոր մասնագէտները կը հաստատեն — Հռոմ ինքն ալ կ'ազդարարէ — թէ Իտալիոյ օդանաւային ուժը գերակշռութիւն կը կազմէ Միջերկրականի մէջ, թէ քանակութեամբ եւ թէ խարիսխներով:

Իսկ Եթովպիոյ գրաւումը կը ներկայացնէ ուրիշ առաւելութիւն մը:

Ինչ ելքի ալ յանգի պատերազմը, տարակոյս չկայ թէ Իտալիա պիտի տեղաւորուի Կարմիր Ծովուն վրայ, աւելի ընդարձակ եւ ամուր շրջանակի մը մէջ, ինչ որ այժմէն իսկ նեղացուցիչ հարցեր կը յարուցանէ Անգլիոյ համար:

Ազդեցութեան պայքարի նոր շրջան մըն է որ կը բացուի, այնքան խռովայոյզ մթնոլորտի մը մէջ: Ահա թէ ինչո՛ւ գլխաւոր շահակիցները կ'աճապարեն մարել հայպէշական կրակը, ժամ առաջ ժողովի նստելու եւ նոր բանաձեւեր մշակելու համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՊԱՅԱԿՈՅՏՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍԿՍԱՒ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ԱՄԷՆ ԲԱՆ ԳԱՂՏՆԻ ԿԸ ՊԱՀՈՒԻ

Անգլիա ի հարկին օդանաւեր պիտի ղրկէ

Երէկ, չորեքշաբթի, 15 ապրիլ, բացուեցան Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ սպայակոյտներու ներկայացուցիչներուն խօսակցութիւնները, Լոնտոնի ծովային պաշտօնատան մէջ, հակառակ Իտալիոյ ձեռնպահութեան եւ Գերմանիոյ բողոքին:

Այս խօսակցութիւնները հետեւանք են Հռենոսի ապազինեալ շրջանին վերագրաւման, որ տեղի ունեցաւ մարտ 7ին: Նպատակն է դասաւորել երեք պետութեանց զինուորական գործակցութիւնն ու դիմադրութիւնը, եթէ Գերմանիա յարձակի Ֆրանսայի կամ Պելժիոյ վրայ: Լոքառնոյի դաշնագրով, Իտալիա եւս պարտաւոր է մասնակցիլ այս խօսակցութեանց, բայց Մուսոլինի կը մերժէ որ եւ է գործակցութիւն, քանի կը տեւեն պատժական տնօրինութիւնները: Անգլ. կառավարութիւնն ալ գիտնալով այս պարագան, հրաւէր չէ ուղղած »:

Խօսակցութիւնները պիտի չօշափեն միայն մասնագիտական խնդիրներ: Երեք պետութիւններն ալ նշանակած են հեղինակաւոր ներկայացուցիչներ՝ զինուորական, ծովային եւ օդանաւային նախարարութիւններէն, մասնագէտ խորհրդականներով: Ֆրանսա ղրկած է երկու զօրավարներ, իբրեւ ներկայացուցիչները զինուորական եւ օդանաւային նախարարութեանց եւ ծովակալ մը:

Թէեւ ամէն բան խստօրէն գաղտնի կը պահուի, բայց իրազեկ թերթեր կը հաւաստեն թէ զինուորական գործակցութեան ծրագիրը հետեւեալն է.— Որպէսզի Մեծն Բրիտանիա կարենայ օդանաւային աջակցութիւն ընծայել Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ, առանց ժամանակ կորսնցնելու, անգլիական կարգ մը օդատորմիղներ պիտի յատկացուին ֆրանսական եւ պելժիական օդակայաններու: Ասոնք անմիջապէս ճամբայ պիտի ելլեն նշանակուած կայանները, եթէ օդային յարձակում կատարուի Գերմանիոյ կողմէ: Միեւնոյն ատեն, Մեծն Բրիտանիոյ օդանաւային պաշտպանութեան գիծը պիտի տեղափոխուի դէպի Անգլիոյ հարաւային արեւելեան կողմը, պաշտպանելու համար Լոնտոնը:

Ցամաքի վրայ գլխաւոր խնդիրը պիտի ըլլայ նշանակել որոշ նաւահանգիստներ, ուր անգլիական մարտանաւեր պիտի մտնեն եւ պաշարի կազմակերպումը պիտի կատարուի նախապէս: Անգլեւֆրանսական ծովային սպայակոյտները պիտի ճշդեն մարտանաւերու բաշխումը Հիւսիսային Ծովու, Ատլանտեանի եւ Միջերկրականի մէջ, առաւելագոյն պաշտպանութիւնն ապահովելու համար:

Լոնտոնի խօսակցութեանց հետ զուգընթաց, Ֆրանսա պիտի շարունակէ կազմակերպել արեւելեան սահմանագլուխին պաշտպանութիւնը: Նոր զօրագունդեր դիրք պիտի բռնեն Մաժինոյի գծին վրայ, յաջորդելով այն զօրքին որ աճապարանքով ղրկուեցաւ մարտ 7ի դէպքէն անմիջապէս վերջը: Հետեւակազօրքի 42րդ գունդը, որ 1914ին կը պաշտպանէր Պելֆորը եւ որ լուծուեցաւ պատերազմէն վերջը, պիտի վերակազմուի դեր-գնդապետ Պալ-Կուտոնի հրամանատարութեամբ: Ուրիշ հետեւակազօրքեր, որոնք մասնաւորապէս մարզուած են բերդերու պաշտպանութեան համար, պիտի կազմակերպուին եւ փոխադրուին հիւսիսային ճակատը, հրասայլերու վաշտի մը հետ որ նոյնպէս լուծուած էր տարիներ առաջ:

ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ ԱԼ ՈՒՐԻՇ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պատուիրակները կը խորհրդակցին, Բանակները յառաջ կը խաղան

Իտալիոյ ներկայացուցիչները Ժընեւ հասած ըլլալով, Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչները, Պ. Պ. Մատարիակա եւ Աւնոլ խօսք բացին հաշտութեան պայմաններու մասին: Երկու ներկայացուցիչները նախ լսեցին Եթովպիոյ ներկայացուցիչը, Վօլտէ Մարիամ, որուն կ'ընկերակցէին Փրոֆ. Ժէզ եւ ուրիշ իրաւագէտ մը: Այս խօսակցութեան առթիւ ալ Եթովպիոյ ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը տրամադիր է հաշտութիւն կնքելու, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին տրամադրութեանց: Աւելցուց թէ ուրիշ պայմաններ չի դներ եւ կը սպասէ Իտալիոյ առաջարկներուն:

Իտալիոյ պատուիրակները, պարոն Ալոյզի եւ նախարար Ռոքքօ, Ժընեւ հասան երէկ, չորեքշաբթի եւ իրենց առաջին տեսակցութեան առթիւ յայտնեցին կառավարութեան տրամադրութիւնը: Տարակոյս չկայ թէ Իտալիա պիտի փորձէ արժեցնել իր յաղթանակները, որոնք չեն վերջացած տակաւին եւ կրնան յանգիլ մինչեւ Ատիս-Ապէպա:

Երկու օրէ ի վեր, գրոյց կը շրջի թէ գաղտնի բանակցութիւններ կը կատարուին Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ, փոխադարձ զիջումներ կատարելու եւ պայքարը, հետեւաբար պատերազմը դադրեցնելու համար: Կառավարական շրջանակները լռութիւն կը պահեն այս մասին:

Այսօր, հինգշաբթի, կը գումարուի 13երու յանձնախումբը, լսելու համար հաշտութեան ձեռնարկին ելքը: Այս առթիւ փորձ մը պիտի կատարուի զինադադար հռչակելու եւ պաշտօնապէս հաշտութեան բանակցութիւններ կատարելու համար: Եթէ ձախողի, Անգլիոյ ներկայացուցիչը պիտի առաջարկէ սաստկացնել պատժական տնօրինութիւնները, մասնաւորապէս արգիլելով քարիւղի արտածումը: Բայց յոյս չկայ որ ընդունուի այս առաջարկը, որովհետեւ կարծիքները բաժնուած են կէս առ կէս եւ օրէ օր կ'աւելնայ եղած պատիժներն իսկ վերցնելու տրամադրութիւնը, մանաւանդ Ֆրանսայի մէջ: Անգլիա որքան ալ անհաշտ երեւայ, չուզեր որ եւ է գործողութիւն կատարել ինքնագլուխ:

Պ. Իտըն այս բոլոր հարցերու մասին երկարօրէն խորհրդակցելէ եւ վերջին անգամ վարչապետին հետ տեսակցելէ յետոյ, վերադարձաւ Ժընեւ: Իսկ

(Շար.ը կարդալ Դ. Էջ)

ՆԵՐՍԷՍ ՕՀԱՆԵԱՆ

Խորին ցաւով կ'իմանանք Պ. Ներսէս Օհանեանի մահը, որ տեղի ունեցած է երեքշաբթի իրիկուն, ժամը 5ին, իր բնակարանին մէջ (Լէ Վալէ):

Հանգուցեալը քանի մը տարիէ ի վեր կը տառապէր ներքին հիւանդութենէ մը, որ հետզհետէ յառաջանալով ուժասպառ անկողին դամեց զինքը: Երբեմնի յաղթանդամ Օհանեանը արդէն դարձած էր անճանաչելի, կէս առ կէս կորսնցնելով ծանրութիւնը: Ամէն յոյս կորսուած կը համարուէր այլեւս, բայց գիտական բոլոր միջոցները փորձուեցան, մասնաւորապէս ելեկտրաբուժութիւնը:

Եւ ահաւասիկ անխուսափելի վախճանը, 68 տարեկան հասակին մէջ:

Տակաւին կանուխ է, ներկայացնելու համար հանգուցեալին կեանքն ու գործը, Պոլսէն մինչեւ Փարիզ:

Ազգային երեսփոխան, անդամ Պոլսոյ Քաղաք. Ժողովին, ատենապետ կամ անդամ Ազգ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան, ատենապետ ազգ. խնամատարութեան, գործօն կամ պատուակալ անդամ՝ զանազան կազմակերպութեանց եւ մասնաւորապէս Զ. Ո. Մ.ի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի (մինչեւ Փարիզ).— Ներսէս Օհանեան դասական տիպարն էր ողջամիտ եւ նուիրեալ ազգասէրներու այն սերունդին, որ այնքան արդիւնաւոր դեր կատարած է մեր հանրային կեանքին մէջ եւ որմէ շատ քիչերը մնացած են այսօր:

Տարիներով քնիչ՝ «Ինիօն» ապահովագրական ընկերութեան մէջ, ազգային գործունէութեան յորձանքին մէջ նետուեցաւ Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին, դառնալով կեդրոնական դէմք մը: Պատերազմէն վերջը, զինադադարին, նորէն ասպարէզ նետուեցաւ, մասնաւորապէս նուիրուելով որբերու խնամատարութեան գործին եւ դառնալով անոնց «Հայրիկ»ը: Արտագաղթի հոսանքին հետ, ինքն ալ ինկաւ Սոֆիա, լման երկու տարի վերադառնալու յոյսով սնուցանելով, բայց ի վերջոյ յուսախաբ, հաստատուեցաւ Փարիզ, ուր կ'ապրէր տասը տարիէ ի վեր: Մինչեւ երեք-չորս տարի առաջ, եռանդով կը մասնակցէր հանրային գործերու, երբ ծիւրումն սկսաւ:

Մեր ցաւակցութիւնները Այրի Տիկին Ն. Օհանեանի, զաւակներուն եւ պարագաներուն:

ՏԷՍԻԷ ԳՐԱՒՈՒՄԸ

Մարաջախտ Պատոլլիօ կը հաղորդէ թէ իտալացիք մտած են Տէսիէ:

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՎԵՐԱԶԻՆՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Խորհրդային մամուլը ջերմապէս կը պաշտպանէ Թուրքիան

Թրքական ծանուցագիրը ջերմ ընդունելութիւն գտաւ Մոսկուայի մէջ: «Փրավտա» եւ «Իզվեստիա», կուսակցական եւ կառավարական պաշտօնաթերթերը, կը շեշտեն թրքական կառավարութեան փաստերուն համոզիչ հանգամանքը, ինչպէս եւ պատերազմի յարաճուն վտանգը: «Փրավտա» կը գրէ.

— «Լոզանի դաշնագրով նախատեսուած երաշխաւորութիւնները այլեւս իրական չեն: Երաշխաւորներէն մէկը, Ճափոն, հեռացած է Ազգերու Դաշնակցութենէն, միւսը՝ Իտալիա, պատերազմով զբաղած է Ափրիկէի մէջ. վերջապէս համաձայնութիւն չկայ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ»: Միւս կողմէ, պատերազմի վտանգը աւելցած է Միջերկրականի աւազանին մէջ, իտալեւեթովպական պատերազմին եւ անգլեւիտալական ձգտումին հետեւանքով:

Իսկ «Իզվեստիա» կը գրէ.

— «Այս պայմաններուն մէջ, թրքական կառավարութեան ձեռնարկը բացարձակապէս բնական է եւ տրամաբանական»:

Այս առթիւ, խորհրդային թերթերն ալ կը շեշտեն Թուրքիոյ եւ Գերմանիոյ բռնած դիրքերուն տարբերութիւնը, դիտել տալով թէ Էնկիւրի ինքն իր գլխուն դաշնագիր չի խզեր, այլ կ'առաջարկէ բանակցիլ, նոր պայմանագիր մը կնքելու համար Նեղուցներու մասին, համաձայն կացութեան պահանջներուն: «Լոզանի դաշնագրին վերաքննութեան խնդիրը յարուցանելով, Թուրքիա ոչ մէկուն կը սպառնայ, կը գրէ «Փրավտա»: Ան կ'ուզէ միայն ամրապնդել իր ապահովութիւնը եւ Տարտանէլի ամրացումը կը համարի պաշտպանութեան անհրաժեշտ միջոց մը որ ոչ ոքի դէմ ուղղուած է»:

«Իզվէստիա» կը յիշեցնէ Թուրքիոյ խաղաղասիրութեան ապացոյցները: Խորհրդային կառավարութիւնը ինքն ալ կը պաշտպանէ թրքական ձեռնարկը: Այս առթիւ դիտել կը տրուի թէ Խ. Միութիւնը թէեւ ստորագրած է Լոզանի դաշնագիրը, բայց չէ վաւերացուցած զայն: Պ. Լիթվինով Ժընեւի մէջ ուժ տուաւ թրքական պատուիրակին, երբ կը յուզէր Նեղուցներու խնդիրը: «Իզվեստիա» յոյս կը յայտնէ թէ բոլոր շահակից պետութիւնները ուշադրութեամբ եւ բարեացակամութեամբ պիտի ընդունին թրքական ծանուցագիրը:

«Իզվէստիա» որ կառավարութեան օրկանն է, կը գրէ նաեւ հետեւեալ տողերը.

— «Արդարեւ, պատերազմի վտանգը երբեք այնքան զօրաւոր չէր եղած որքան այսօր: Աշխարհի կարգ մը շրջաններուն մէջ յստակօրէն երեւան եկած են պատերազմի վառարաններ: Կարգ մը շրջաններու մէջ տենդագին կը շարունակուին անխնայ յարձակման պատրաստութիւնները, եւ միեւնոյն ատեն բացայայտ ընդդիմութիւն մը ցոյց կը տրուի հաւաքական ապահովութեան դէմ եւ դաշնագիրներ կը բռնաբարուին: Այս պայմաններուն մէջ, Թուրքիա ուրիշ երկիրներու կը ներկայացնէ միջազգային ուղղամտութեան, դաշնագիրներու հանդէպ յարգանքի եւ խաղաղասիրութեան օրինակ մը»:

*** Իտալական թերթերը դիտել կուտան թէ Անգլիոյ մէջ ի զուր կը փորձեն Իտալիոյ վերագրել Տարտանէլի վերազինման պատասխանատուութիւնը: Այս առթիւ կը բացատրեն թէ Միջերկրականի կացութեան բարդացումը, զոր կը յիշէ Թուրքիա, արդարացնելու համար իր դիմումը, հետեւանք է բրիտանական նաւատորմին կեդրոնացման: «Տարտանէլի խնդիրը ընդհանուր, աւելի ճիշդ՝ Միջերկրականեան հանգամանք ունի: Ինչ որ ալ ըլլայ, չի կրնար դառնալ երկուքով լուծելի հարց մը: Արդ, ահաւասիկ Մեծն Բրիտանիան, անդամ եւ պաշտպան հաւաքական ապահովութեան, չի վարանիր յայտարարել թէ կ'ուզէ շահագործել այս հարցը, ի հարկին սակարկելու համար Թուրքիոյ հակիտալական գործակցութիւնը Միջերկրականի մէջ»:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՃԵՐՄԱԿ ՑԵՂԻՆ ՎԱՏԱՍԵՐՈՒՄԸ

Ժողովուրդներու յառաջդիմութեան համար աւելի կարեւոր է որակը քան թէ քանակը։ Թիւէն աւելի անհրաժեշտ է ժողովուրդի մը համար ընտրանի մը, որուն անճիտումով կամ անհետացմամբ՝ քայքայումը կը սկսի։

Ժողովուրդի մէջ միշտ կը գտնուին անձեր, որոնք միջակէն վեր կ՚ելլեն եւ ղեկավար տարրը կը կազմեն նոյն ժողովուրդին։ Բայց ճշդուած է որ այդ տարրը յաճախ ամուլ կը մնայ կամ ուժեղ սերունդ մը չի ձգեր իր ետին։

Մտքի եւ արծաթի ազնուական դասակարգը կազմող անհատները, որքան որ վեր կ՚ելլեն ընկերային աստիճաններէն, այնքան կը հիւծին, կը սպառին եւ կը քայքայուին։ Այդ դասակարգի քայքայումով կանգ կ՚առնեն ընկերութեան յառաջդիմութիւնները, որովհետեւ ամէն խմբաւորում, ամէն ընկերութիւն, ամէն ժողովուրդ կը յառաջդիմէ համաձայն վարիչ անհատներու մտքի կարողութեան եւ նկարագրի ուժգնութեան։ Պատմութեան այս դասը կը հաստատուի այսօր ալ, վիճակագրական տուեալներով։

Քոլէժ տը Ֆրանսի ուսուցիչ Մ. Անտրէ Սիկֆրիտ «Միացեալ Նահանգները» գործին մէջ կը գրէ.— «Մասաչուսէցի մէջ օտարուհիներու բեղնաւորութիւնը նահանգներու մէջ ծնած կիներու բեղնաւորութենէն երկու անգամ աւելի է։ Կեդրոնի նահանգներուն մէջ կատարուած հետազօտութեանց համաձայն, մէկ սերունդէն միւսը ընտանիքի մը նուազումը 38 ու կէս առ հարիւր է։ Ընտանիքներէն 13 առ 100 ամուլ են, 18 առ 100 մէկ տղայ ունին։ Ձեխածին ընտանիքներու մէջ ամլութիւնը 2.4 առ 100 է, Ռուսերու մօտ 2.5 առ 100, Գերմաններունը 3.9 առ 100, Իտալացիներուն՝ 4.9 առ 100։ Ընդհակառակն բուն Ամերիկացիներու մէջ վերարտադրութիւնը դադրած է։ Համալսարանական կիներ չեն ամուսնանար, մտաւորականներ ուշ կ՚ամուսնանան եւ սերունդ չեն ձգեր։ Ծնունդներու ներկայ սակը հիմ բռնելով, Տոքթ. Տէվըն Փորթի համաձայն Հարվըրտէն վկայեալ 1000 անձեր 200 տարիէն 50 թոռներ պիտի ունենան, մինչդեռ Պոսթընի 1000 Ռումանացիները պիտի ըլլան 100.000»։

Ամլութիւնը ինչպէս անհատներու, նոյնպէս ժողովուրդներու ծերացման յատկանիշն է։ Այս երեւոյթը տեսնուած է Սպարտայի եւ Աթէնքի մէջ, երեւան եկած է նաեւ Հռոմի անկման օրերուն։ Երբ ժողովուրդի մը ընտրանին կը նուազի, զանազանութիւնը վերջ կը գտնէ, ժողովուրդին մէջ համասեռ վիճակ մը կը մնայ կայուն կերպով, յառաջդիմութիւնը կանգ կ՚առնէ, քիչ ատենէն քայքայումը եւ նոյն իսկ անհետացումը կը յաջորդէ։

Ընկերաբան Ռընէ Ուորմս հաստատելով Արսէն Տիւմոնի հաշիւները, կը կրկնէր թէ Ֆրանսայի քաղքենի դասակարգը կը նուազի հետզհետէ եւ անկարելի կ՚ըլլայ թիւն ու որակը պահել։ Ցոյց կուտար միանգամայն թէ Ֆրանսայի այն նահանգները ուր խնայողական սնտուկները ողողուած են, ուր հրդեհի դէմ ապահովագրութիւնը մեծ ծաւալ ստացած է, ուր նախատեսութիւնը խիստ յառաջացած է, հոն ծնունդներն ալ նուազած են կամ գրեթէ ամլացած։

Ա. Դ. Խորհուրդին ներկայացուած ուսումնասիրութեան մը համեմատ (1937ին), բոլոր երկիրներու մեծ քաղաքներուն մէջ ծնունդներու սակը 2էն 3 անգամ աւելի է աղքատիկ եւ գործաւոր դասակարգերու մօտ, քան թէ հարուստ եւ ազատական արուեստներու հետեւող ընտանիքներու մէջ։

Տքթ. Պիօրկտօրֆը նոյն եզրակացութեան եկած է Գերմանիոյ մէջ կատարած ուսումնասիրութիւններով։ Եզրակացութիւնը յոռետես է, գերման արագ յառաջդիմութիւնը վաղահաս ծերութիւն մը պատճառած է վերի դասակարգերուն։ Եթէ չարունակուի սոյն յառաջդիմութիւնն ու անճիտումը, «Գերմանիա զարմանալիօրէն երիտասարդ երէկ, Եւրոպայի ամէնէն ծերացած հաւաքականութիւնը պիտի ըլլայ քսան տարիէն»։

Նոյն երեւոյթը կը տեսնուի Անգլիոյ եւ Իտալիոյ մէջ եւ ապահովաբար ամէն տեղ։ Տոքթ. Հերման Սիմէնս կ՚եզրակացնէ.— «Ժողովուրդ մը, որուն ամէնէն կարող ներկայացուցիչները սերունդ մը չեն ձգեր, դատապարտուած է քայքայման»։ Տեղ մը ազնուական դասն է որ կը քայքայուի շուտով, ուրիշ տեղ մը խառն ամուսնութիւնները կ՚իջեցնեն ամոլին իմացական ու բարոյական մակարդակը եւ հետեւաբար կը խաթարեն ժողովուրդին նկարագիրը։ Թէնի հաշիւներով ֆրանսական ազնուական ընտանիքներու թիւն էր 1789ին 28.000 իսկ Պրիւմանը 1928ին հաշուեց միայն 5163, այսինքն 140 տարիներու ընթացքին նուազած էին 8 տասներորդը։ Ազնուականութեան տեղ բռնող քաղքենի դասակարգը նոյնպէս կը նուազի ամէն կողմ եւ տեղի կուտայ նոր քաղքենիներու։

Երեւոյթն ընդհանուր է, ճերմակ ցեղին ընտրանին հետզհետէ կ՚ամլանայ, զանգուածներու աճումը հետզհետէ կը նուազի։ Դեղին ցեղը կը բազմանայ եւ նոր ընտրանի մը կը կազմէ։

Ընտրանի դասակարգի նուազումին հետ Եւրոպայի եւ ճերմակ ցեղին մէջ կը տեսնուի ուրիշ յատկանիշ մը վատասերումի,— յիմարներու թիւին յաւելումը։ Յիսուն տարիէ ի վեր, հակառակ առողջապահական միջոցներու ընդհանրացման, վատասերածներու թիւը աւելցած է։ Իրենց պէտքերն հոգալու անկարող, մտքով տկար անհատներու թիւը Մեծն Բրիտանիոյ մէջ 1929ին կը հասնէր 300 հազարի։

Գերմանիոյ մէջ 1934 յուլիս 14ի ամլացման օրէնքին համաձայն սերնդագործելու անարժան համարուած անհատներու թիւը 400.000 էր։ Հաստատուած պրպտումները ցոյց կուտան թէ տարիներ առաջ շատ աւելցած էր այդ թիւը։

Հանրային յիմարանոցներու մէջ խնամուած յիմարներու թիւն էր 1909ին Մ. Նահանգներուն մէջ 187.791, իսկ 1929ին 280.251։ Նոյն թուականներուն Նորվեկիան ունէր 2679 եւ 6546, Շըւէտ՝ 6897 եւ 14.731, Հոլանտան՝ 11.746 եւ 21.318, Պելժիքա՝ 18.182 եւ 21.318, Ֆրանսա՝ 74.404 եւ 85.179, Աւստրալիա՝ 15.165 եւ 22.198։

Յիմարներուն թիւին յաւելումով հանրային պիւտճէն կը ծանրաբեռնուի։ Առողջները կ՚աշխատին հիւանդներուն համար։ Միւս հիւանդութիւններն ալ, մասնաւորաբար խլիրդը, քաղաքակրթութեան հիւանդութիւն դարձած է, թէեւ սեւ ու դեղին ցեղերն ալ վերջերս ենթակայ են այդ հիւանդութեան եւ բազմաթիւ զոհեր կուտան ամէն տարի։ Այժմ գիտութիւնը կ՚աշխատի յայտնուած հիւանդութիւններուն դարմանները գտնելու։ Եւրոպայի մէջ կատարուած գիւտերէն կ՚օգտուին նաեւ միւս ցեղերը։ Ամէն համեմատութիւն պահելով, այս վերջինները պէտք է գլեն ճերմակ ցեղը եւ հետեւաբար իր գերիշխանութիւնը աշխարհի բոլոր ցամաքամասերուն վրայ։

ՀԵԹՈՒՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻՒ

«ԿԱԼԱՆԱՒՈՐ ՎԵՀԱՊԵՏԸ»

Նախկին վարչապետ Անտրէ Թարտիէօ, որ քաշուեցաւ խորհրդարանական ասպարէզէն, այս օրերս հրապարակ կը հանէ այս խորագրով հատոր մը, որմէ «Թան» կ՚արտատպէ հետեւեալ հատուածը.—

Մեր ընտրութիւններու ժամանակ, փոքրամասնութեան կէսէն մէկ աւելին, որ ազգին ընտրական իրաւունք ունեցող մասն է, չի կրնար ինքզինք ներկայացնել խորհրդարանին մէջ, նոյնիսկ նուազագոյն չափով։

Բոլոր համայնական ընտրութիւնները, բացառութիւն ըլլալով 1877ի ընտրութիւնները, տուած են ատոր ապացոյցը։ Մեր բոլոր խորհրդարաններուն մէջ, չմասնակցող ընտրողներուն թիւը միշտ մէկուկէս միլիոն աւելի եղած է քուէարկու ընտրողներու թիւէն։ Ահա ցանկ մը որ մեկնութեան չի կարօտիր.

	քուէարկող	չմասնակցող
1876ին	4,458,584	5,422,283
1877ին	5,058,106	5,048,551
1881ին	4,567,052	5,600,000
1885ին	4,042,964	6,000,000
1889ին	4,526,086	5,800,000
1893ին	4,513,511	5,930,000
1898ին	4,906,000	5,633,000
1902ին	5,159,000	5,818,000
1906ին	5,209,606	6,383,832
1910ին	5,061,271	5,598,288
1914ին	4,810,693	6,366,786
1928ին	4,830,000	6,000,565
1932ին	5,245,000	6,315,000

Ցանկին մէջ չկան 1919ի եւ 1924ի ընտրութիւնները, քուէարկութեան թերի ձեւին պատճառով՝ հաշուումը ճիշդ չըլլալով։

Հիմա քննեցէք այս թիւերը, դարձուցէք ո՛ր կողմը որ կ՚ուզէք։

Միշտ պիտի տեսնէք որ Ֆրանսայի 40 միլիոն բնակչութեան հարիւրին 12էն աւելին ներկայացուած չէ խորհրդարանին մէջ։ Աւելի գէշն այն է որ հարիւրին 10ն ալ չէ ներկայացուած։ Այլ հարիւրին 10 համեմատութեան կէսէն մէկ աւելին է որ ներկայացուած է խորհրդարանին մէջ, իր մշակած օրէնքները պարտադրելու համար ազգին հարիւրին 90 համեմատութեան։ Աւելի պարզ խօսելով,— ընտրողները (Ֆրանսացիներուն հարիւրին 25ը) չեն կրնար խորհրդարան հասցնել իրենց այդ հարիւրին 25ին մեծամասնութեան ձայնն անգամ։

Ինչ որ գերիշխան ժողովուրդ կ՚անուանենք, ժողովուրդին մէկ մասն է միայն եւ երբեք գերիշխան։ Անոնք որ կը խօսին յանուն այդ ոչ-գերիշխան ժողովուրդին, իրենք աւելի եւս գերիշխանութիւնը չեն ներկայացներ։ Որովհետեւ ոչ կը ներկայացնեն ժողովուրդին ամբողջութիւնը, ոչ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը, ոչ իսկ ժողովուրդին փոքրամասնութեան մեծամասնութիւնը, ծանօթ՝ ընտրողներ անունով։ Լամարթին, որ կը քարոզէր թէ ճշմարտութիւնը գոյութիւն ունի իրապէս տեղերական ընտրութեան մը մէջ միայն, պիտի կարմրէր անպայման։

Այն օրէնքը, որով ժողովուրդը ամբողջապէս չի ներկայացուիր խորհրդարանին մէջ, միայն Ֆրանսայի յատուկ չէ, որովհետեւ, ընտրական ուրիշ եղանակով, այդ երեւոյթը կը տեսնուի նաեւ Անգլիոյ մէջ, ուր կուսակցութեանց գրաւած երեսփոխանական աթոռներու թիւը երբեք համեմատական չէ իրենց ընտրողներուն թիւին հետ։ 1922ին միջին հաշիւով 18,180 ընտրողներ 296 աթոռ ապահովեցին պահպանողականներուն, մինչդեռ ազատականները, իրենց միջին հաշիւով 48,000 քուէով, կը ստանային միայն 54 աթոռ։ 1924ին նոյն կացութիւնը։ Նոյնպէս 1929ին, երբ աշխատաւորականները, միջին հաշիւով 38,000 քուէով, ջախջախեցին ազատականները, որոնք ունէին միջին հաշիւով 88,000 քուէ։ Դարձեալ նոյն պարագան 1931ին, երբ ընդդիմադիրները, միջին հաշիւով 122,000 քուէով, 62 աթոռ միայն ստացան, մինչդեռ կառավարութիւնը, միջին հաշիւով 26,500 քուէով, կը գրաւէր 554 աթոռ։ Ընտրական շրջաններու կրճատում, ձեռնպահութիւն պատճառ կ՚ըլլան որ առաջին քուէարկութեամբ, այն արդիւնքն ստացուի, ինչ որ Ֆրանսայի մէջ կը ստացուի երկու անգամով։ Ընտրողներու իրաւունքի հաւասարութիւնը, ինչպէս մեր դրացիներուն մօտ, նոյնպէս մեր մէջ, բառ մըն է միայն։

Նոյն բանն է դարձեալ Ամերիկայի մէջ։ Երբ խորհրդարանական ընտրութեանց կը ձեռնարկուի, օրինակ 1844ին, հանրապետականները 245 աթոռ շահեցան 5,460,000 ձայնով, իսկ ռամկավարները՝ 104 աթոռ իրենց 4,000,295 ձայնով։ Նախագահական ընտրութեանց ժամանակ, օրինակ՝ հեռաւոր անցեալին մէջ, Հէյդ եւ Հարիսըն նախագահները Սպիտակ Տուն մտան իրենց հակառակորդներուն ներկայացուցած թիւէն քիչ քուէներով։ Մեզի աւելի մօտիկ, Հուվըր, որ երկրին մէջ շահած էր 21 միլիոն քուէ, մինչ Սմիթ կը ստանար 15 միլիոն ձայն, 444 նախագահական ընտրող ունէր, մինչ իր հակառակորդը՝ միայն 87։ Նոյնպէս, Հուվըրի եւ Ռուզվէլթի պայքարին մէջ, առաջինը 15.800.000 ժողովուրդէն ապահոված էր միայն 59 նախագահական ընտրող, մինչդեռ յաղթականը ապահոված էր միայն 472, ուրեմն 8 անգամ աւելի, 22,500,000 ժողովուրդով։ Ընտրական եղանակը, այս երկրին մէջ ալ, տարբեր է ֆրանսականէն, սակայն արդիւնքը նոյնն է,— այսինքն թէ ժողովրդային կամքին իրական արտայայտութիւնը չէ որ կը կատարուի քուէարկութեամբ։

Ի՞նչ կը նշանակեն այս ամէնը, եթէ ոչ այն, որ թուաբանութիւնը,— թէեւ վիճելի միջոց մը ժողովուրդ կառավարելու համար — չի յարգուիր անոնց իսկ կողմէ, որոնք կը յաւակնին խօսիլ միայն յանուն թիւերու։ Եւ իմ միտքս կ՚իյնայ Լուի Պլանի դիտողութիւնը, որ շատ կը յիշատակուի. «Կը հիանամ անոնց վրայ, որոնք բացարձակ մեծամասնութեան վարչաձեւը կ՚ընդունին իբր ժող. ինքնօրէն կառավարութիւն եւ այդ եղանակը գործածելով՝ իրենք զիրենք կը կարծեն մեծ ռամկավարներ։ Կրնա՞ն պնդել որ բաւական է մէկ ձայնի տարբերութիւնը՝ յայտարարելու համար թէ երկու ճակատներէն մէկը կը ներկայացնէ ժողովուրդը, միւսը՝ ոչինչ։ Համոզեցէք զիս, եթէ կրնաք, թէ երկու ձայնի տարբերութեամբ փոքրամասնութեան դէմ, մէկ ձայնի առաւելութեամբ մեծամասնութեան կառավարութեան օրինաւորութիւնը կը հիմնուի եթէ ոչ յանձնապաստանութեան կամ մեծ թիւին անսխալականութեան, դէթ այլ բանի վրայ։ Համոզեցէք զիս, որ սկզբունք մըն է այդ յանձնապաստանութիւնը»։ Եւ խորհիլ որ դեռ Լուի Պլան կը հաւատար իրական մեծամասնութեան, մինչդեռ մենք տեսանք որ գոյութիւն չունի այդպիսի բան մը։

Ի՞նչ է ուրեմն թիւի այդ օրէնքը, որ չի կրնար ներկայացնել թիւն անգամ։ Ժօռէս կ՚ըսէր կառավարութեան մը, որ, եթէ չեմ սխալիր, Քայյոյի կառավարութիւնն էր. «Դուք կը յաւակնիք ստեղծել ընտրական շրջանի մը փոքրամասնութեան աստուածային իրաւունքը»։ Արդարեւ նման բան մըն է, որ ոչ թէ ստեղծած, այլ միայն պահպանած են աւելի քան վաթսուն տարիէ ի վեր։ Եւ այս, իբրեւ արտայայտութիւնը ժողովրդային վեհապետութեան եւ հանրային կամքին, մեծ բան մըն ալ չի ներկայացներ։

ԱՐՄԵՆԱԿԱՆՔ

ԵՐԿՈՒ ՎԵՑԵԱԿ ԵՒՍ

Կարաւանը կը քալէ ուխտաւորի մը շնորհափայլ առաքելութեամբ։

Շարքերը կը ստուարանան։ Ամրապինդ եւ կուռ։ Շքեղ համալսարանականներ երիտասարդական վեհութեամբ, նաեւ զօրութեամբ, թափոր կը դառնան հայրենիքի շուրջ։ Ափսէներով եւ դափնիներով ծանրաբեռ։

Նախ լսեցէք, հայ ուսանողներու բարեկամ Տոքթ. Լորինի գնահատանքը, որ ներկայ մարտ 9 թուակիր նամակով մը կը յայտնէ Հայ Գիւղատնտեսականին։ Ինչպէս յայտնի է, «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, Տոքթ. Լորի հայ որբերու ընտրանիին մէջէն, 7 համալսարանականներ հասցուցած է իր նախագահած Քոլորատոյի պետական քոլէճէն։

Ահաւասիկ իր նամակին գլխաւոր մասերը.

— «Այս առաջին տարին է որ, մեր հաստատութիւնը առաջին անգամ արձանագրուած Պ. Գեղամ Գէորգեանէն ասդին, առաջին անգամ է որ այլ եւս հայ ուսանողներ չունինք։ Ունինք Հայ մը միայն, օգնական փրոֆէսէօր Պ. Լ. Ա. Արօրեան, մաթեմաթիքի ճիւղին մէջ։ Ձեր օգնութեամբ մեր հաստատութիւնը եկած հայ ուսանողներուն կոտրած շքեղ մրցանիշին փառքը մենք ալ կը բաժնենք։ Անոնց բոլորն ալ դպրոցական լաւ մրցանիշներ շահեցան։ Բոլորն ալ լաւ նկարագրով եւ արտակարգ կարողութիւններով օժտուած մարդեր են։ Անոնցմէ իւրաքանչիւրը պատիւ մըն է իր բնավայրին՝ Հայաստանի, մեր հաստատութեան եւ իրենց որդեգրած հայրենիքին Մ. Նահանգներու համար։ Անոնք արժէքաւոր են, ժիր են եւ մեր հաստատութեան գործերուն մէջ ունեցած են գործօն մասնակցութիւն մը։ Մեզի համար հաճոյք մըն էր գործակցիլ իրենց հետ»։

Տոքթ. Լորինի այս գնահատական ջերմ տողերէն քաջալերուած, կրնանք հայ ուսանողներու ուրիշ խումբ մըն ալ գետեղել իր ծառայութեան մէջ, բայց մեր միակ եւ գլխաւոր արտօնման շուկային՝ Հայաստանի դուռները ամբափակ ըլլալով արեւմտեան կրթութիւն ստացած հայ մասնագէտներու առջեւ, սրտաբեկ կը կորսնցնենք ներկայացած այս գեղեցիկ առիթը։ Բայց գոցենք այս տխուր էջը եւ թուենք ուրիշ երկու երկվեցեակները, որոնք մեր այսօրուան յօդուածին նիւթը կը կազմեն.—

1 Կարապետ Խուպէսէրեան՝ Շրջանաւարտ Ֆլորիտայի (Մ. Նահանգներ) համալսարանէն, իբրեւ քիմիագէտ եւ այժմ կ՚աշխատի Ռումանիոյ մէջ։

2. Մարտիկ Պէրպէրեան՝ բուսային ախտաբան։ Շրջանաւարտ Այօվայի (Մ. Ն.) պետական երկրագործական եւ մեքենագիտական գոլէճէն։ Այժմ կը պաշտօնավարէ ամերիկեան համալսարաններու մէջ։

3. Մկրտիչ Փափազեան՝ կաթնատես։ Շրջանաւարտ Հարաւ. Տէքօթայի (Մ. Ն.) Պետական Երկրագործ. եւ Մեքենագիտական գոլէճէն։ Այժմ տնօրէնն է Մերիկոյտի (Մ. Ն.) նշանաւոր կաթնարաններուն։

4. Մկրտիչ Մարկոսեան՝ ռատիոյի մասնագէտ։ Շրջանաւարտ Ուօյմինկի եւ Քալիֆորնիոյ համալսարաններէն։ Այժմ կը պաշտօնավարէ Քալիֆորնիոյ մէջ։

5. Յակոբ Յակոբեան՝ բամպակի եւ ծխախոտի մասնագէտ։ Շրջանաւարտ Հիւս. Քարօլայնի Երկրագործ. Պետական գոլէճէն։ Այժմ պետական պաշտօնեայ Իրաքի կառավարութեան մօտ։

6. Մինաս Լաբեան՝ քիմիաբան։ Շրջանաւարտ Այովայի երկրագործական պետական գոլէճէն։ Այժմ կը պաշտօնավարէ Մ. Նահանգներու համալսարաններու մէջ։

7. Պաղտասար Միքայէլեան՝ կենդանաբոյծ։ Շրջանաւարտ Այովայի Երկրագործ. Պետական գոլէճէն։ Այժմ կը պաշտօնավարէ Մ. Նահանգներու պետական համալսարաններու մէջ։

8. Արշակ Սարգիսեան՝ քիմիագէտ եւ մասնագէտ ընկերային եւ պատմական գիտութեանց։ Վերջին տարին այցելեց Հայաստան եւ գաղութները ամերիկեան գիտական ընկերակցութեան մը ծախքերով եւ կատարեց ուսումնասիրութիւն մը, «Հայ մտաւորականներու դերը ազգային շարժման մէջ» նիւթին վրայ, որ իրեն յանձնարարուած էր։ Շրջանաւարտ Նիւ Եորքի Սիրաքիւզ համալսարանէն, ինչպէս Իլլինոյզ (Մ.Ն.) նահանգի համալսարանէն։ Այժմ այս վերջնոյն մէջ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱԴՈՆԻՐԱՄ ԵՒ ՍԱԲԱՅԻ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

(ՀԷՔԵԱԹ)

Այս բոլորին տեղեկացաւ միայն երիտասարդ բանուոր Պէնոնին, որ սիրելին էր Ադոնիրամին։ Ան արտօրաց Սողոմոնին քով՝ անկէ խնդրելու համար որ հրամայէ կասեցնել Մեղրի ծովուն հոսումը, բայց Սողոմոն, Պէնոնիէն իմանալով «ընկերներու» չարագործութիւնը, հրճուեցա՛ւ որ Ադոնիրամը ամօթով պիտի թողուն Թագուհիին առջեւ, եւ, հետեւաբար, ընթացք չտուաւ Պէնոնիի խնդրանքին, հրամայելով որ շարունակէ հոսումը։

Այն ատեն բացին դոնակները, եւ հալած մեղրը ուժգնօրէն խուժեց հսկայ աւազանին մէջ, որ կաղապարումի կը ծառայէր։

Նախ ցնցուեցաւ Ադոնիրամը։ Ան անմիջապէս ցոյց տուաւ ջուրի սանդուղը՝ աւազանին հիմքերուն մօտ։ Իրարու խառնուեցան երկու տարրեր— ջուր եւ կրակ եւ այդ տարրերը ահաւոր պայքարի մը սկսաւ։ Ջուրը կ՚եռար եւ բոցին վրայէն կը պոռթկար՝ շոգիի ձեւով։ Օդին մէջ կը ցանցնուէր այրած մետաղով եւ անձրեւի ձեւով կ՚իյնար գետին՝ ամէն տեղ մահ ու սարսափ սփռելով։

Մեծն Ադոնիրամ, ամօթահար, իր շուրջ փնտռեց հաւատարիմ Պէնոնին, բայց չգտաւ։ Զայն մեղադրեց պատահած դժբախտութեան համար, առանց գիտնալու թէ Պէնոնին արդէն իսկ զոհ էր եղած հաւատարմութեանը համար՝ ջանալով կանխել այդ դժբախտութիւնը։

Ու ահա յանկարծ Ադոնիրամ լսեց ահաւոր ձայն մը՝ բորբոքող կրակին խորքէն ու բոցերուն մէջէն։ Այդ խորհրդաւոր ձայնը երեք անգամ գոչեց.

— Ադոնիրա՛մ, Ադոնիրա՛մ, Ադոնիրա՛մ։

Ու Ադոնիրամ կրակի կուրացուցիչ փայլին խորը տեսաւ դիմագիծ մը, որ իր վսեմութեամբ կը գերազանցէր բոլոր մահկանացուները։ Այդ դիմագիծը մօտեցաւ Ադոնիրամին եւ ըսաւ անոր.

— Եկո՛ւր, որդեա՛կ, եկուր առանց վախի։ Ես փչեցի քու վրայ, ու բոցը չի կրնար կասեցնել քու շնչառութիւնդ։

Այն բոցին մէջ, որ Ադամի որդիներուն համար մահաբեր պիտի ըլլար, եւ որ զինքը կը տանէր խորը կրակին՝ Ադոնիրամ կը զգար անլուր եւ ոչ ոքէն ապրուած երանութիւն մը։

— Ո՞ւր կը տանիս զիս,— հարցուց Ադոնիրամ՝ իրեն յայտնուողին։

— Աշխարհի կեդրոնը, տիեզերքի հոգիին քով, դէպի այն վայրը, ուր կ՚իշխէ Կայէնը, այն երկիրը՝ ուր կ՚ապրի ազատութիւնը։ Հոն, ծիծաղելով անոր զայրոյթի անզօրութեան վրայ, մենք ազատօրէն ու անարգել կրնանք ճաշակել գիտութեան եւ ծանօթութեան ծառին պտուղները։ Հոն է քու հայրերուդ թագաւորութիւնը։

— Բայց, ո՞վ ես դուն, եւ ո՞վ եմ ես,— հարց տուաւ Ադոնիրամ։

— Ես հայրն եմ քու հայրերուդ, ես Ղամէքի զաւակ եւ Կայէնի թոռն եմ։ Ես Թոբէլկայէնն եմ։

Ու Թոբէլկայէն Ադոնիրամը տանելով կրակի լուսաւորութեան մէջ, անոր առջեւ պարզեց մեծ գաղտնիքը Ադոնիայի, որ կայէնեան սերունդի թշնամին է, մահուան դատապարտուած է գիտութեան համար եւ ձեռք ձգուած կրակի ոգիներուն կողմէ։ Թոբէլկայէն անոր առջեւ բացաւ այդ աստուծուն բոլոր կիրքերը, անոր անզօրութիւնը եւ ծայրագոյն յաղթանակը անոր վրայ՝ գիտութեան գերագոյն հանճարին՝ կրակի արքային կողմէ։

Ու Ադոնիրամ կրակի թագաւորութեան լոյսին մէջ ներկայացուեցաւ Կայէնի հօրը. անոր դէմքը կ՚արտայայտէր այն գեղեցկութիւնը եւ անչափելի վսեմութիւնը, որ իր ատենին Ադոնիայի չարախինդ նախանձը շարժեց։ Կայէն իր բախտակիցին առջեւ երեւան հանեց բովանդակ գաղտնիքը այն անթիւ դժբախտութեանց, զորս Ադոնիա իբրեւ բարի գործեր հռչակած էր։ Յետոյ անոր ցոյց տուաւ բոլոր անոնք որ իրենց ցեղին կը պատկանէին եւ իր թագաւորութեան մաս կը կազմէին՝ մինչեւ ջրհեղեղ։ Այս անողոք վրէժին — ջրհեղեղէն — յետոյ մնացողներուն մարմինները չկրցաւ տեսնել Ադոնիրամ, որովհետեւ հողը դեռ իր մէջ կը պահէր զանոնք, բայց անոնց հոգիները այլ եւս մտած էին կայէնեան կայսրութեան մէջ, որ հոգին իսկ է ամբողջ տիեզերքի։ Հոս Ադոնիրամ կը լսէր ձայնը անոր որ կը ճանչնար Համայի կինը եւ անկէ ունեցած էր որդի Քուշան, ձայնը Նեբրովթի։ Ու այդ ձայնը սկսաւ մարգարէանալ Ադոնիրամին.

— Ուշադրութիւն ըրէ՛, ո՛վ իմ որդեակս։ Քեզմէ զաւակ մը պիտի ծնի, զոր դուն պիտի չտեսնես, ու ան անթիւ սերունդ մը պիտի հասցնէ։ Ու քու ցեղդ պիտի ըլլայ աւելի վսեմ քան ցեղը Ադամի։ Բայց, Ադամի ցեղը պիտի հպատակեցնէ քու ցեղդ։ Շատ դարեր, քու ազնուածին սերունդդ իր ամբողջ առնականութիւնը, իր ամբողջ հանճարը պիտի նուիրէ Ադամի ապերախտ ու անմիտ սերունդին։

Բայց, պիտի գայ օրը, երբ ամենալաւերն ու ամենազօրաւորները երեւան պիտի գան, եւ պիտի վերահաստատեն կրակէ արքային հաւատքը։ Քու զաւակներդ, քու անունով միացած, կաւէ ամանի նման պիտի կոտրեն երկրային արքաներու իշխանութիւնը, որովհետեւ անոնք երկրի վրայ ներկայացուցիչներն են բռնակալ Ադոնիայի։ Այժմ գնա եւ ծառայէ կոչումիդ, ու քեզի հետ պիտի ըլլայ միշտ կրակին հանճարը։

Ու Ադոնիրամը բարձրացուցին կրակի լուսաւորութենէն՝ երկրի վրայ։ Անոր հետ բոլէծապէս բարձրացաւ Թոբէլկայէնը անոր տալու համար իր մուրճը,— զոր երբեմն անձամբ գործածած էր ինք,— ինչպէս եւ կրակին առնականութիւնը ներշնչելու համար անոր։

Ու Թոբէլկայէնը ըսաւ Ադոնիրամին.

— Այս մուրճով, որ բացած է երկնային երախը, դուն մինչեւ վերջ պիտի շարունակես քու գործդ։ Մեղրի ծովը, որ քու հոյակապ ստեղծագործութիւնդ է, պիտի կուրցնէ քու անփառունակութեանդ վկաներուն ապշահար նայուածքները։

Ու Թոբէլկայէն, այս ըսելէ վերջ, անհետացաւ կրակէ տարերքին մէջ։ Ու Ադոնիրամ, բոպէի մը մէջ աւարտեց իր ստեղծագործութիւնը։ Հրաշէկ ... ներու այս հրաշքը արշալոյսին առաջին ճառագայթներուն տակ փայլեցաւ Ադոնիրամեան հանճարին կուրացուցիչ փայլով։

Թարգմ.՝ ՍՕՍԵԱՆ ՏԻԱՆ

(3)

(Շար.)

ԲԱՆՔ ՀԵՑՆԱԿԱՆՔ

ԱՇԽԱՐՀԱՐՇԱՒ

— o —

Երկրագունտը նեղ գալ սկսաւ մեզի:
«Անգլիոյ Թագաւորութեան մէջ,
արեւը մարը չի մտներ»:
Հայոց կեանքին մէջ ալ բուրվառն
ու քշոցը իրենց տեղը չեն մտներ՝
տարին տասներեք ամիս:
Հայոց Հայրապետը իր Նուիրակը
ղրկեց մեզի: Բարի եկաւ, հազար բարի
եկաւ, ենք սրբազանին:

Կերպասը գնուած է Կ'ըսուի Անիի
մեծ շուկայի վաճառական Թումիկ
Հայկազէն՝ չափը ութսուն կոտի:
«Աս ալ Սանահինի վանքին ժամկոչին
բաճկոնը, կը կարծուի ԺԱ. դարու
գործ: — Նուիրակ սրբազանը օգտուելով
մեկնեցաւ Եգիպտոսէն Սահարա,
կարգի դնելու տեղւոյն հինգ ու կէս
հայութեան գործերը: Բազմաչարչար
ժողովուրդը կանուխէն տեղ բռնած
էր աւազուտքին վրայ, դիմաւորելու
սրբազանը: Կրկին մօտակայ լապտեր,
Երեբուքի տաճարը, Արդար Թագաւորին
գլխարկը, Վա...

...

իր կրնանք համախումբ գնացքով մը
առաջանալ, երգել, գոռալ եւ մռնչել
առիւծներու նման. —
Ազա՛տն ի վեր ի Մասիս ...

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

...

բանին ալ առատ գործ կը հայթայթէ:
Հայաստանի մէջ արգիլուած միւռոնի
պահեստը սպառում կը գտնէ գաղութներու
մէջ:
Նիւթի պակասէն ծոծրակը քերող ...

...

Իսկ անդին կը գտնուին մարդիկ որ
կրնան մօտէ անցընել թէ՝ այսքան
ընդարձակ ճամբորդութեան մը ծախքով
կարելի էր թէ գմբէթներ նորոգել
եւ թէ քաղաք մը շինել Հայաստանի
մէջ՝ Գմբէթաւան անունով:

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ՖՐԱՆՍԱՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԹԻՒԵՐՈՎ

— . —

La Tribune des Nations կը գրէ.—
Ֆրանսական ստացական քաղաքացիութեան
հարցը, որ այնքան կը ծեծուի վերջերս,
չափազանց բարդ հարց մըն է:

...

1934ին ֆրանսական ստացական քաղաքացիութիւն
ստացողներու թիւը 45.985 էր
...

Կը պատմուի թէ սուլթան Մահմուտ
Բ. օր մը տեսնելով կարգ մը նկարներ,
կը հիանայ անոնց վրայ, եւ կը
փափաքի տեսնել, թէ նկարիչ մը
ինչպէս կ'արտադրէ իր գործերը:
Այս նպատակով դիմում ըրաւ Վենետիկի
կառավարութեան, նկարիչ մը
ղրկելու համար իրեն: Վենետիկ
որոշեց Պէլլինիի եղբայրը, Ժանթիլ
Պէլլինին ղրկել Սուլթանին: Այս
վերջինը համակրեցաւ արուեստագէտին,
եւ կարգ մը նկարներու ապսպրանք
ըրաւ: Սուլթանը ամէն օր կը դիտէր
արուեստագէտին աշխատանքը, եւ իր
հիացումը կը յայտնէր:
Օր մը, սակայն, Պէլլինի Սուլթանին
կը ներկայացնէ, Յովհաննէս Մկրտիչի
գլխատումը ...

... տեղ վիզին ջղաձգութիւնը գէշ
ներկայացուած է նկարին մէջ: Եւ
չօշափելի օրինակով մը ցոյց տալու
համար իր դիտողութեան արդարութիւնը,
կը հրամայէ, որ գերի մը բերեն,
եւ Պէլլինիի ներկայութեան գլխատել
կուտայ զանի:
Կրնաք երեւակայել Պէլլինիի զգացած
սարսափը հանդէպ այդ քմահաճ
բարբարոսութեան, եւ Սուլթան գոհունակութիւնը,
որ այսպէսով մարդակազմական
դաս մը կուտայ իտալացի
արուեստագէտի մը:
Այս օրինակը բաւական է բացատրելու
այն հոգեբանութիւնը, որով
Թուրք տարրը կատարեալ պաղարիւնութեամբ
կրնայ նուիրուիլ ոճիրի,
մարդասպանութեան եւ գլխատումներու:

«ՀԱՅ ԼՈՒՍԱՐԱՐՈՒՀԻՆ»

— o —

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի
դիմումին ընդառաջ երթալով, ծանօթ
նկարիչ Ս. Խաչատրեան նուիրած էր
իր շատ սիրուն նկարներէն մէկը, Հայ
լուսարարուհին, որ աչքի կը զարնէ
գոյներու վառ ու գեղեցիկ համադրութեամբ:
Նկարը կը մնայ Փարիզի ...

...

Կ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՄԻՏ ՎԵՐԱԳՐՈՒՄՆԵՐ

— . —

«Հայրենիք» դիտել կուտայ խմբագրականի
մը մէջ (1 ապրիլ).
— «Ամէն անգամ, երբ ռամկավար
խմբագիրները կը խօսին մեր մօտիկ
անցեալի մասին, երեւան կը բերեն
ապշեցուցիչ տգիտութիւն եւ պատմական
դէպքերը, անոնց պատճառներն
ու չարժառիթներն ըմբռնելու կատարեալ
անկարողութիւն:
Արդարեւ, եթէ փետրուարեան ապստամբութեան
պահուն կամ անկէ
անմիջապէս յետոյ արտասահմանի
մէջ եղողները տակաւին կրնային շըփոթիլ
եւ անկեղծօրէն խորհիլ, թէ
փետրուարեան ապստամբութիւնը
«խումբ մը Դաշնակներու» գործ էր,
այժմ ատիկա բացարձակապէս աններելի
է: Փետրուարեան ապստամբութեան
մասին ոչ միայն Դաշնակցականները,
այլ եւ բոլշեւիկները եւ ուրիշ
կուսակցութեանց պատկանողները
(Բաշխի Իշխանեան եւն.) հրատարակած
են անհերքելի փաստեր, փաստաթուղթեր
ու վկայութիւններ, որոնք
կասկած չեն ձգեր թէ այդ ապստամբութիւնը
եղած է՝
Ա) Ինքնաբուխ, տարերային պոռթկում
մը, որ տեղի ունեցած է հակառակ
Դաշնակցութեան վերին մարմնի
եւ պատասխանատու անձերու
կամքին:
Բ) Համաժողովրդական շարժում
մը, որուն մասնակցած են հայ ժողո...
...
Դ) Արդիւնք էր բոլշեւիկեան այնպիսի
անհանդուրժելի բռնութեանց եւ
բարբարոսութեանց, որոնց դէմ վեր...

Կ'ԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

— . —

Դամասկոսէն կը գրեն.— Քրիստոնեայ
փոքրամասնութիւնները ապագային
իրենց դիրքը նկատի առնելով
կ'երեւի թէ՝ կարգ մը ձեռնարկներ
կ'ուզեն ընել: Արդէն օրթոտոքս
պատրիարքը ուղղակի ազգայնական
պլոքին ներկայանալով շօշափած է
այդ հարցը: Պլոքի ներկայացուցիչները
իրեն յայտնած են, որ սահմանադրութիւնը
եւ ազգային ուխտը ճշդած
են այդ պարագան եւ իսլամ ու քրիստոնեայ
միեւնոյն հայրենիքի զաւակները
ըլլալով, եւ հնուց ի վեր ազատագրական
միեւնոյն պայքարը մղած
ըլլալով, առանց խտրութեան պիտի
վայելեն անկախութեան բարիքները:
Միւս կողմէ կ'իմանանք, որ յոյն
կաթոլիկ պատրիարքը իր յարանուանութեան
անդամներէն Խալիլ Մաթուքի
պաշտօն յանձնած է Փարիզ մեկնիլ
եւ յարանուանութեան իրաւունքները
պաշտպանել: Սակայն սոյն անձին
անցեալին մէջ ազգայնականներու հանդէպ
սնուցած համակրանքը եւ ...

... ու վերաբերեալ յօդուած մը հրատարակած
է այնպիսի ատեն մը, երբ
տեղական փոքրամասնութիւնները կը
գգուշանան մամուլով նման հարցեր
յարուցանել: Եւ արդէն յիշեալ յօդուածը
արժէքէ զուրկ ըլլալով, միայն
թիւրիմացութիւններ ստեղծելու բնոյթ
ունի:

Օր. ՄԵՆԹՈՒՀԻ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

եւ

Պր. ԽԱՉԻԿ ՏԷՐ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նշանուած

12 Ապրիլ, 1936

Choisy-le-Roi Pavillons s/Bois

...

չէն նոյն իսկ ինքը Լէնինը բողոքեց՝
յիշեցնելով իր ընկերներուն թէ Հայաստանը
Ռուսաստան չէ:
Դ) Փետրուարեան ապստամբութեան
բռնկումէն յետոյ, անոր ուժ
տուած են եւ գործօն կերպով մասնակցած
Հայաստանի մէջ այն ատեն
գտնուող բոլոր քաղաքական խմբակցութիւնները,
այսինքն՝ ոչ միայն
Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, այլ եւ Սոց.
Դեմոկրատները, Սոց. Յեղափոխականները,
Հնչակեանները, Ժողովրդականները
եւ Ռամկավարները:
Ե) Հայրենիքի Փրկութեան կոմիտէները,
որ ապստամբ ժողովուրդի
կողմէ կազմուեցան իբր ժամանակաւոր
իշխանութիւն, խառն էին եւ
անոնց մէջ կը մտնէին ժողովրդական
ներկայացուցիչներ բոլոր խաւերէն եւ
խմբակցութիւններէն:
Մէկ խօսքով՝ փետրուարեան ապստամբութիւնը
իր համաժողովրդական
բնոյթով ու ղեկավարման ձեւով երբեք
տարբեր չէր, օրինակ, 1915ի Վանի
հերոսական ապստամբութենէն:
Եւ եթէ Դաշնակցականները գերիշխող
դեր կը կատարէին երկու պարագային
ալ ...

Հետեւաբար, միանգամայն անարդար
է «խումբ մը Դաշնակներու» վերագրել
փետրուարեան ապստամբութեան
պատասխանատուութիւնը»:

ՔՐԻՍՏՈՍ Ե՞ՐԲ ՄԵՌԱՒ

— o —

Քրիստոս ո՞ր տարին մեռաւ:
Աւետարանները կ'ըսեն՝ Նիսան
ամսոյ 14րդ ուրբաթ օր, երբ Պիղատոս
կառավարիչ էր Յուդայի երկրին
եւ Կայիափա քահանայապետ: Այս
հիման վրայ, կ'եզրակացուի որ
եղերերգութիւնը տեղի ունեցած է
28էն 34րդ տարիներուն միջեւ, մեր
արդի թուականով: Այս կէտը ճշդելու
համար աստեղագէտներուն դիմուեցաւ:
Նիսան հրէից առաջին ամիսն էր
եւ իրենց տոմարը լուսնային էր ու
կը համապատասխանէր մեր ապրիլ
ամսուն: Փնտռուեցաւ որ 28էն 34
թուականներուն միջեւ Նիսանի 14ը
...

...

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»ը

ԱԶԳ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

— — o —

Ցաղթանակ մըն էր, իրաւ, բայց
իսկական յաղթանակի քաղցրութիւնն
ու թովչութիւնը չունէր: Տխուր էր,
տեսայ թէ ինչպէս մեր զինուորը
...

... մին դէմ:
Զրահապատը մեր ձեռքն էր: Հրամանատարութիւնը
յանձնուեցաւ մեր
ընկերներէն տեղակալ Գ. Սիւրմէնեանի,
որ զինուորական հմտութեան
տեսակէտով մեր ամէնէն կարող ըն...

...

Ե. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(17)

Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ գումարեց երէկ, չորեքշաբթի, որմէ յետոյ Պ. Փոլ Պոնքուռ Ժընեւ մեկնեցաւ :

Իտալական բանակը շարունակելով իր յառաջխաղացութիւնը, Հաբաշ Մակտալայի գիւղերուն առջեւ : Տէսիէի անկումը օրերու, նոյնիսկ ժամերու խնդիր կը համարուի : Յառաջխաղացութիւնը տեղի կ'ունենայ շատ արագ, հակառակ տեղացող անձրեւներուն : Հիւսիսային ճակատի բանակը վերջերս սկսած է 100 քիլոմեթր յառաջ խաղալ մէկ շաբթուան մէջ, ԱՅՆՊԷՍ ՈՐ ՄԱՐՇԱԼ ՊԱՏՈԼԻՕ ԱՏՏԻՍ - ԱՊԷՊԱՅԻ ԴՈՒՌՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՀԱՍՆԻ ԱՄԷՆԷՆ ՈՒՇԸ ԵՐԿՈՒ - ԵՐԵՔ ՇԱԲԱԹԷՆ :

Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ երկուշաբթի օր 22 օդանաւեր ռմբակոծեցան Եթովպիոյ մայրաքաղաքին վրայ, յայտարարութիւններ ցրուելով : Այդ յայտարարութիւնները կ'ըսեն.

— « Կրնայինք աւերակներու կոյտի մը վերածել Ատտիս - Ապէպան, բայց չպիտի ընենք, առ այժմ գոհ ըլլալով որ ժողովուրդը գիտնայ ճշմարտութիւնը » :

Իտալական եւ անգլիական զինուորները այժմ դէմ դիմաց կը գտնուին Կալլապատի մէջ, Եթովպիոյ եւ անգլեւեգիպտական սահմանին վրայ : Բաժնուած են միայն գետակով մը, որ կը ճեղքէ քաղաքը, կէսը ձգելով Անգլիացիներուն, կէսը Իտալացիներուն :

*** Իտալիոյ պարապետը ջնջեց գերեվաճառութիւնը, ամբողջ գրաւեալ շրջանին մէջ : Անսաստողները ծանր պատիժներ պիտի կրեն :

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՆ ԱԼ ԿԸ ԽԼՐՏԻ

Դէպի ծով ելք, եթէ Նեղուցները վերազինուին

Տարտանէլի վերազինման խնդիրը մեծ յուզում պատճառեց Պուլկարիոյ մէջ : «Միր» թերթը, որ սերտ կապեր ունի արտաքին նախարարութեան հետ, խօսելով Թրքական ծանուցագրի մասին, կը բացատրէ թէ Պուլկարիա չպիտի մնայ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ օրինակին, խախտելով կնքուած դաշնագիրներու զինուորական տրամադրութիւնները : Պուլկարական տեսակէտով, այդ խախտումները կը նշանակեն վերաքննութիւն՝ բռնի միջոցներով : Սակայն եւ այնպէս, բնական է որ Պուլկարիոյ վերազինման խնդիրն ալ սեղանի վրայ դրուի : Պուլկարիա մեծ պետութիւններէն եւ Ազգերու Դաշնակցութենէն կը սպասէ վճիռ մը որ անհրաժեշտ կը դառնայ օրէ օր : Արդարեւ, կարելի չէ թոյլ տալ որ կարգ մը պետութիւններ բռնաբարեն դաշնագիրները եւ միեւնոյն ատեն անխախտ պահուին այն միջազգային պայմանագիրները որոնց ենթակաները հաւատարիմ կը մնան իրենց ստորագրութեան :

« Միր » կը յայտարարէ թէ Թրքական պահանջը շատ մօտէն կը շօշափէ Պուլկարիոյ ծովային շահերը : Հաշտութեան դաշնագիրները կնքուած ատեն, դէպի ծով ելք մը խոստացան Պուլկարիոյ, բայց չտուին մինչեւ այսօր : Իբրեւ մխիթարութիւն, ըսին թէ քանի որ արգիլուած է Տարտանէլի ամրացումը, Սեւ Ծովու ճամբան ազատ կը մնայ պուլկարական նաւերուն համար : Բայց եթէ Թրքական պահանջները գոհացում ստանան, ինչ որ հաւանական կը թուի, այդ ճամբան այլեւս ապահով չպիտի ըլլայ Պուլկարիոյ համար, որովհետեւ Թուրքիա պիտի կրնայ ուզած ատենը փակել Նեղուցները :

Իսկ Յունաստան, իր կարգին...

Աթէնքի Թուրք դեսպանը յանձնելով Տարտանէլի ամրացման վերաբերեալ ծանուցագիրը, Յունաստանի աջակցութիւնը խնդրեց այս ձեռնարկին առթիւ : Յունական շրջանակներու մէջ դիտել կուտան թէ Յունաստան ալ պէտք է իր կարգին ամրացնէ Լէմնոս, Միտիլլի, Քիոս եւ Սամոս կղզիները, քանի որ անոնք ալ ենթակայ են Նեղուցներու պայմանագրին տրամադրութեանց :

Նախկին նախարար Շէրոնի մահը

Առջի օր մեռաւ Պ. Անրի Շէրօն, նախկին նախարար, որ մեծ փոթորիկ յարուցած է իր պաշտօնավարութեանց ընթացքին : Ծնած էր 1867ին : Երեսփոխան եղած է 1906էն 1913, յետոյ ծերակուտական, միշտ վերընտրուելով : Առաջին անգամ կառավարութեան մասնակցեցաւ 1906ին, իբրեւ խորհրդական զինուորական նախարարութեան, Քլէմանսոյի առաջին դահլիճին մէջ, յետոյ 1909ին, Պրիանի դահլիճին մէջ, իբրեւ խորհրդական ծովային նախարարութեան : 1913ին ընտրուեցաւ աշխատանքի նախարար, 1922 - 24ին հողագործական, 1928ին՝ առեւտրական, յետոյ ելմտական (1929ին եւ 1930ին), դատական եւայլն : Իր վերջին պաշտօնն եղաւ նորէն դատական նախարարութիւնը 1934ին, Տումէրկի դահլիճին մէջ, բայց բուռն յարձակումներու ենթարկուած ըլլալով, ստիպուեցաւ հրաժարիլ : Ցաղթանդամ եւ ուռուցիկ մարմին մը ունէր, ինչ որ առատ նիւթ կը ներշնչէր ծաղրանկարիչներուն : Մեռաւ սրտի հիւանդութենէ, գործողութեան մը հետեւանքով :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐ ՄԸ, Յակոբ Կարապետեան, 51 տարեկան, ջախջախուեցաւ Մարսէյլի նաւահանգիստին մէջ, ծանր բեռի մը տակ մնալով : Բեռնաբարձ մեքենան կռանիս (սիման) կը պարպէր շոգենաւէ մը, երբ բեռ մը փրթելով ինկաւ հայ բանուորին վրայ : Մահը վայրկեանական եղաւ :

ՍՈՒՐԻԱՀՊԱՏԱԿ ՀԱՅ ՄԸ, Նանուշ (?) Կիրակոսեան, 30 տարեկան, երկու գնդակ պարպեց հայրենակից Սալատեան Տիգրանի վրայ, Պրանսիօնի մէջ : Վիրաւորը հիւանդանոց փոխադրուեցաւ ծանր վիճակի մէջ, իսկ ոճրագործը ձերբակալուեցաւ :

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Ձ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
19 Ապրիլ, կիրակի երեկոյ, Սալ Կաֆօ
կը նախագահէ Պ. ՀՄԱՅԵԱԿ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ
կը խօսին Պ. ԽՈՐԷՆ ԳԱԲՐԻԿԵԱՆ եւ ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ
կ'երգէ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ
կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը
Ղեկավարութեամբ Պարթեւեանի :
Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր՝
ՖՐԱՆՍ. ՊԵՏ. ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՈՅԺԵՐՈՎ:

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Կարտանի Նիկոլ—Դուման ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ էքսի Քեռի խումբի, Կրթասիրաց միութեան, Կ. Խաչի եւ «Անդրանիկ» թատերախումբի
19 Ապրիլ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. ցան մէջ:
կը նախագահէ ընկ. Կ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
կը խօսին՝ ընկերներ ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ եւ Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ
ԵՐԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ, ՄԵՆԵՐԳ եւայլն:
«Անդրանիկ» թատերախումբը կը ներկայացնէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ
«ԿՈՅՐ ԱՇՈՒՂԸ» եւ «ՈՒԽՏԱՒՈՐԸ»
Պատարագ եւ Հոգեհանգստեան Պաշտօն պիտի մատուցուի առաւօտ ժ. 9ին
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

26 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին «Վարանդեան» սրահին մէջ
10 Bld. des Marguerites
Նախաձեռնութեամբ «Համազգային»ի Պոմոնի Մասնաճիւղին
եւ մասնակցութեամբ զանազան կազմակերպութեանց:
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:
կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ օրը:

Ց. Կ. Խաչի Օր Մարսէյլի մէջ

Միրայօժար մասնակցութեամբ S. F. I.O.ի երկրորդ բաժանմունքի կանանց կազմակերպութեան
Պատուոյ նախագահութեամբ Պ. ՀԱՆՐԻ ԹԱՍՕԻ
(երեսփոխան եւ քաղաքապետ Մարսէյլի)
Եւ նախագահութեամբ Պ. Մ. ՔԱՆԱՎԷԼԼԻի
(Նախկին երեսփոխան եւ ընդհ. քարտուղար Պուշ տիւ Ռօնի S.F.I.O.ի)
19 Ապրիլ, կիրակի օր ժամը 2.30ին Salon Florideի մէջ
գեղարուեստական հանդէսի բաժին, մասնակցութեամբ ֆրանսացի եւ հայ արուեստագէտներու: Երգ, պար եւ արտասանութիւն: Հայերէն ու ֆրանսերէն բանախօսութիւն: Մուտք 3 Ֆր.:
(Ձեռնարկին լրջութիւնը եւ կարեւորութիւնը կը ստիպեն մեզ խնդրել՝ կարգապահութիւն, վայելուչ արտաքին եւ երախաներու (12էն վար) բացակայութիւն:

Դասախօսութիւն

Համազգայինի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղին կողմէ, վաղը ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին, Հայ Ակումբին մէջ
կը խօսի Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ
Նիւթ՝ Մշակութային շարժումը Խորհրդային Հայաստանի մէջ:

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ - ՄԱՐՍԷՅԼ

Ղեկավարութեամբ Պ. Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ
Սալօն Մասսիլիա, Շաբաթ, 18 Ապրիլ, ժամը 10էն մինչեւ լոյս
Երկսեռ խումբը պիտի երգէ իր երգացանկին զուարթ կտորները
ընտիր ճազ եւ գօթիյեօն
Մուտք՝ 10 ֆր.

Թատերական շէնք նուիրատուութեամբ

Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Ձէնկիլէրցիներու Հայր. Միութեան կողմէ
18 Ապրիլ 1936, շաբաթ գիշեր ժամը ճիշդ 8.30ին
Հայ Ակումբին մէջ, 1 Bld. Carnot, Ալֆորվիլ
կը ներկայացուի առաջին անգամ ըլլալով Յ. Պարոնեանի
«ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ»Ը
Ղեկավարութեամբ Պ. Յ. Ուզունեանի եւ իր սիրողներու կարող խումբին
Մուտք՝ 5 եւ 3 ֆրանք:

Ընտանեկան խնջոյք

Թոգատի Եարթմըշ Գիւղի Հայրենակցական Միութեան կողմէ
19 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին:
6 bis Bld. Rodin, Issy

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ քոնֆէքսիոն կարող լաւ գործաւորուհիներ: Լաւ վարձատրութիւն, տեւական գործ: Դիմել Պ. Ճիվէլէկեանի, 63 Bld. Victor Hugo, մէթրօ Փօրթ Քլիշի:

ԱԶԱՏ ԼՍԱՐԱՆ Ց. Կ. ԽԱՉԻ

Նախաձեռնութեամբ Շրջ. Վարչութեան
Զ. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ
տեղի կ'ունենայ 19 Ապրիլ Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 4.30ին
Maison Mutualitéի մէջ, 24 rue St. Victor, Métro Mutualité
կը խօսի Պ. Ս. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ
Նիւթ՝ «Հայ կնոջ դիրքը հայ թատրոնի մէջ»:
Մուտքը ազատ է բոլորին համար:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները եւ համակիրները 18 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Café Le Cadetի վերնայարկը, 17 rue Cadet (Փըթի Ժուռնալի անկիւնը), մէթրօ Cadet:
Օրակարգ՝ առժամեայ վարչութեան հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն, զեկոյց Պ. Ա. Ջամալեանի կողմէ Համազգայինի գործունէութեան մասին: Հաւաքիչներէ կը խնդրուի միասին բերել հանգանակութեանց տետրակները:

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ

Է յւօր հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, Ռուսական Քոնսերվաթուարի շէնքին մէջ (գետնայարկ), 26 Ավընիւ տը Թօքիօ
Պ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ կը հակաճառէ Պ. Ս. ՀԱՆԸՄԵԱՆԻ
Ազգապահպանման հարցին մասին:
Սրահը կը բացուի ժամը 8.30ին:

Շնորհակալիք

Իմ եւ մեր պարագաներու կողմէ, խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի շրջանային կոմիտէին, «Իշխան» ենթակոմիտէին, հայրենակիցներու, ազգականներու, բարեկամներու, Վասպուրականի հայրենակցական միութեան, որոնք անձամբ, նամակով կամ հեռագրով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին, կնոջս՝ ԻՍԿՈՒՀԻ ԱԻՏՕԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ :

Շնորհակալութիւն նաեւ անոնց, որոնք կ'այցելէին հիւանդանոց եւ կը մխիթարէին ողբացեալը :

ՄԻՍԱՔ ԱԻՏՕԵԱՆ
1936, Ապրիլ 7, Մարսէյլ

---

50 մեթր հեռու Իսիի կայարանէն եւ 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերու կայարանէն, վարձու են (tout confort) արկաբաժիններ, 1 փիէսնոց 2000, եւ 2 փիէսնոց **2350** ֆր. Շարժ շօֆաժ միասին:
Աժան գինով մէկ խանութ:
Դիմեցէք տեղւոյն վրայ, 72-74 Bld. Rodin, à Issy-les-Moulineaux.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe-LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
CinémaREXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi.

ԱՐԹԻՆԵԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
Պէլվիլ, 28 Rue Lesage (կանանչ գոյնով խանութը)
Ոչ մէկ տեղ մասնաճիւղ ունինք: Ծերմակ պանիր, կէս քիլօն՝ 4.50 ֆր., պուլկուր՝ կէս քիլօն 1 ֆր. 50, հէլվա՝ կէս քիլօն 2 ֆր. 60:

Etude de M° BERNARD WAHÉ
(16 ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
Procédure Générale
159, Rue Lafayette — Tél. Nord 62-62
Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19 : Նաեւ ժամադրութեամբ

ՃԱՇԱՐԱՆ - ԾԱՂԱՐԱՆ «ՕԼԻՄԲ»
8, ՓՕԼ - ՊԷՌ ՓՈՂՈՑ, 8 — ԼԻՈՆ
Արեւելեան եւ Արեւմտեան համադամ եւ ախորժաբեր կերակուրներ, անմահական ՏԷՕՆԷՕՐ եւ ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ, համբաւաւոր ԳԱՐԱՔԷՕՅԻ ՊՕՂԱՉԱ, ախաճելի ԹԱՒՈՒԳ ԿԷՕՔՍԻ, եւ ՓԱՔԼԱՎԱ՝ անթերի կարգով : ԽՆԱՄՔՈՎ ԵՒ ՄԱՔՈՒՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ
ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԽՈՀԱՐԱՐԱԳԵՏ ԵՒ ՃԱՇԱՐԱՆԱՊԵՏ
ՏԻՐՈՒՅԹԻ Ս. ՊՐՈՒՍԱԼԸԵԱՆԻ
PRIX FIXE եւ A LA CARTE
Ընտանեկան, հարսանեկան, քէֆերական եւ հաւաքական ճաշկերոյթներու համար պատրաստութիւն մասնաւոր գիներով ճաշարանին կից ընդարձակ սրահին մէջ : ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ԱՆԳԱՄ ՄԸ
ԵՒ ՎՍՏԱՀ ԵՂԷՔ ՈՐ ՏԵՒԱԿԱՆ ՅԱՃԱԽՈՐԴ ՊԻՏԻ ԴԱՌՆԱՔ

Պ. ՎԱԼԱՆՍԻ

Chez VALENSI
Bar-Restaurant
ՄԵԾ ՃԱՇԱՐԱՆ
8, Rue Buffault (9e)
Tél Prov. 94-96

Գեղեցիկ եւ մեծ սրահ: Արեւելեան եւ ֆրանսական խնամուած կերակուրներ: Ունինք ամէն տեսակ ըմպելիներ, օղիներ եւ բազմաթիւ աղանդեր: Ժամադրավայր բոլորին:
Մասնաւոր շքեղ սրահ մը Հայրենակցական Միութեանց ժողովներուն (միայն քոնսոմասիոնով) եւ հարսանեկան բոյթներու համար:
Ժամադրութիւն նախապէս:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — Թիւ (17)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԵ՞Ր ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Կարտինալ Մէրսիէ Հաւրի, Սաւ - Թէմփիթընի եւ Լոնտոնի ճամբով վերջապէս Անվէրս հասաւ սեպտեմբեր 14ին, եւ յաջորդ օրը, առաւօտեան տեսաւ Մալինի ամայի փողոցներն ու աւերակ տուները :

Սեպտեմբեր 20ին յայտնի եղաւ որ Թշնամին վճռած էր անմիջապէս նուաճել Անվէրսը. եւ Մալին ծանր վտանգի տակ կը գտնուէր : Հակառակ ատոր շաբաթ մը վերջը եւ ծանր ռմբակոծումէ մը յետոյ էր որ Կարտինալ Մէրսիէ համոզուեցաւ վերջապէս քաղաքէն հեռանալ, ան ալ շնորհիւ կտրուկ հրամանի մը : Միայն այս միջոցը կար զինքը իր պաշտօնատեղիէն հեռացնելու համար :

Զորս օրուան շարունակական ռմբակոծումէ յետոյ Անվէրսի պատնէշները խորտակուեցան եւ օգոստոս 10ին քաղաքին կառավարիչը, որ գիտէր թէ դիմադրութեան շարունակութիւնը Համաձայնական բանակներուն համար այլեւս զինուորական առաւելութիւն չպիտի ներկայացնէր, քաղաքը ամբողջական քանդումէ փրկելու համար անձնատուութիւնը ստորագրեց : Յաջորդ օրը Գերմանները քաղաք մտան :

Երբ իմացաւ որ քաղաքը անձնատուր պիտի ըլլայ, Կարտինալը որ հերոսական հանդարտութիւն մը պահած էր : Իր մօտ հրաւիրելով եկեղեցական դասը իրենց վարմունքի վրայօք որոշ հրահանգներ տուաւ, որոնց յետագային անձնապէս օրինակ հանդիսացաւ :

×

Պելժիոյ երեք գերմանացի կառավարիչներէն իւրաքանչիւրը հասկցաւ որ պարզուկ Կարտինալը ուժ մըն էր որ հաշուի առնել պէտք էր : Իր անձնական քաջութեան մասին շատ մը դրուագներ կը պատմուին :

Ծանր ռմբակոծութեան տակ մէկ պարտականութենէն միւսը գացած միջոցին, կարծես իր կեանքին ամէն վայրկեան վտանգի տակ գտնուիլը բնաւ չէր տեսներ : Թնդանօթաձգութեան ժամանակ շատ մը անգամներով վտանգաւոր դիրքերու մէջ վիրաւորներուն կը սպասաւորէր : Ու հիմակ որ ալ այս վտանգները չկային, նոյն հանդարտ քաջութիւնը տարբեր եղանակով ցոյց կուտար :

Անգամ մը կրօնական այցելութեան թափառումներու ընթացքին, արգիլուած ժամուն դուրս կը գտնուէր, երբ ջղային պահակ մը վտանգի ազդանշան տալով քիչ մնաց անոր վրայ կրակէր :

— Զաւակս, պէտք չէ որ ինծմէ վախնաս, ըսաւ Կարդինալը :

Անշուշտ Կարտինալը ինքն ալ պիտի վախնար եթէ նման դէպք մը պատահած ըլլար կանուխէն :

Շատ տարիներ առաջ գիշեր մը Սպանիոյ մէջ, ամայի եկեղեցիէ մը վերադարձին ճամբան կորսնցնելով զինուորական պահականոցի մը վրայ ինկած էր :

Պահակը՝ որուն ընկերներէն մին խռովարարի մը կողմէ սպաննուած էր պաշտօնավարած միջոցին, (1896ի ապստամբութեան ժամանակ), առանց ազդանշան տալու անմիջապէս յարձակեցաւ անոր վրայ : Իր սուրը երբ քահանայական վերարկուն պատռեց՝ յանկարծ զինուորին ձեռքը կեցաւ : Եթէ կարտինալը ընկրկէր, մեռած պիտի ըլլար, բայց իր անվախ ու անշարժ կենալը զինքը փրկած էր :

*** Երկար պայքարը զոր Կարտինալ Մէրսիէ վարեց, երկու գլխաւոր սկզբունքներու շուրջ կը դառնար. — իր եկեղեցիի կրօնական խնդիրներու գերագոյն հեղինակութեան հանդէպ որ եւ է ոտնձգութեան չէր հանդուրժեր, եւ մինչեւ վերջը դիմադրեց բոլոր այն փորձերուն ու ձեռնարկներուն որոնք Պելժիոյ միութիւնը քանդելու հանգամանք ունէին :

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
Երգիծաթերթ՝ « Մ Ե Ղ Ո Ւ »
Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրուիչ
Գ. ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ՆՐԹԵՐԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 17 ԱՊՐԻԼ
VENDREDI 17 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3091

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՐԿԻՆ ԽՕՍՔ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԽԱՐԻ՞ՍԽ ԹԷ ԿՐԿԷՍ

Ցեղական մամուլը վերջերս աւելի բացորոշ բացատրութիւններ կը գործածէ, ճշդելու համար Ֆրանսայի դիրքը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ:

Գործածելով բուն բառը, հետզհետէ կը չեշտուի Ժընեւէն քաշուելու տրամադրութիւնը: Եթէ մինչեւ հիմա այս հոսանքին գլուխը կը գտնուէին միայն դեղին թերթերը, այսօր ուրիշներ ալ խառնուած են կարաւանին: Այսպէս, աղնուապետական «Ֆիկարօ»ն եւ հաստատիփոր «Թան»ը բացէ ի բաց կը խօսին այդ մասին, թելադրելով ամբողջովին վերաքննութեան ենթարկել, կամ «վերանկատել» Ֆրանսայի միջազգային քաղաքականութիւնը:

Եւ ահա վարչապետը ինքն ալ անուղղակի ազդարարութիւն մը կը սահեցնէ, իր ճառին մէջ,— Կ'ուզեն որ օր մը չեղի՞նք Ժընեւի ճամբէն, յուսախաբութենէ յուսախաբութիւն գլորելով եւ կորսնցնելով մեր հաւատքը ...

Կը նշանակէ թէ լրջօրէն խախտած է վստահութիւնը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան կամ հաւաքական ապահովութեան մասին: Եւ եթէ նոր լոյս մը չծագի, Ֆրանսա պիտի հարկադրուի վերադառնալ նախապատերազմեան քաղաքականութեան, այսինքն զինուորական դաշնակցութեանց, որոնց դետինը պատրաստ է արդէն:

Անշուշտ այս յայտարարութիւնները կ'ըլլան ազդելու համար օտար բանակցութեանց վրայ:

Կացութիւնը անելի մը յանգած է ոչ միայն Նեղոսի, այլեւ Հռենոսի ափերուն վրայ: Իսկ այդ անելին ամէնէն դառն հետեւանքները կը կրէ Ֆրանսա, առ այժմ քաղաքական եւ դիւանագիտական ճակատին վրայ:

Հակառակ իր բոլոր ջանքերուն, այս երկիրը չկրցաւ լեզու գտնել Անգլիոյ հետ, Գերմանիան պատժելու եւ Իտալիան գոհացնելու համար:

Բոլորն ալ զարմանքով կը հարցնեն թէ ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ Լոնտոն կը համակերպի «կատարուած իրողութեան», երբ հարցը կը վերաբերի Գերմանիոյ, իսկ կը մերժէ ճանչնալ նոյն իրողութիւնը — Եթովպիոյ նուաճումը — երբ կարգը կուգայ Իտալիոյ:

Փաստ է որ, մինչեւ այսօր ալ բրիտանական կառավարութիւնը չէ հրաժարած պատժամիջոցներու քաղաքականութենէն, եւ նոր ծրագիրներ կ'որոճայ, Իտալիան ջլատելու համար, մինչ բանակները հասած են Եթովպիոյ մայրաքաղաքին դուռները:

Արդ, Փարիզ ոչ Հռոմը կորսնցնել կ'ուզէ, ոչ ալ, մանաւանդ, Լոնտոնը, որ աւելի վճռական դեր կրնայ կատարել Հռենոսի ափերուն վրայ:

Իսկ այս ընթացքով, Ազգերու Դաշնակցութիւնն ալ չի կրնար օգնութեան հասնիլ իրեն, քանի որ Իտալիան անկիւն մը ձգուած է իբրեւ յանցապարտ, իսկ Մեծն Բրիտանիան կառչած կը մնայ օրէնքի տառին:

Անոնք որ Ազգերու Դաշնակցութենէն քաշուելու տեսակէտը կը պաշտպանեն, լռելեայն կամ բացէ ի բաց կ'ընդունին Անգլիան կորսնցնելու վտանգը: Անոնց համոզումով, կը բաւէ որ Ֆրանսա վերադառնայ իր գործելու ազատութիւնը,— այն ատեն կը դիւրանայ իր զինակցութիւնը ոչ միայն Իտալիոյ, այլեւ ուրիշներու հետ: Եւ կը հաւատան թէ այն ատեն Գերմանիան ալ կը խոնարհի:

Տակաւին ուրիշ հոսանք մը յայտնապէս կը պաշտպանէ ֆրանքեւգերման մերձեցումը, ի դերեւ հանելու համար բրիտանական խաղերը:

Այս առթիւ կ'արժէ յիշել ժողովրդական թերթի մը, «Ժուռնալ»ի բացած հանրաքուէն:

Այս թերթը հարցարան մը կազմած է ատենէ մը ի վեր եւ օրը օրին կը հրատարակէ պատասխանները:

Հարցումներէն մէկն է հետեւեալը.— Կը հաւատա՞ք թէ Եւրոպայի խաղաղութիւնը կախում ունի ֆրանքեւգերման մերձեցումէն:

Մինչեւ ապրիլ 16 բացած էին 131,000 պատասխաններ, որոնց 100,176ը դրական, 30,268ը ժխտական:

Երկրորդ հարցումը,— «Կը հաւատա՞ք թէ կրնանք լեզու գտնել Գերմանիոյ հետ»:

Պատասխան,— այո՝ 88,830 հոգի, ոչ՝ 38,292:

Երրորդ հարցում,— Վստահութիւն ունի՞ք ֆրանքեւխորհրդային դաշնագրին վրայ:— Այո՝ 20,560, ոչ՝ 107,420:

Որքան ալ տնավարի կամ որոշ ուղղութեամբ սարքուած ըլլայ այս հանրաքուէն, հոգեբանութիւն մը կը մատնէ,— գտնել նոր եւ աւելի հաստատուն խարիսխ մը քան Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որ մինչեւ հիմա չկրցաւ ապահովել խաղաղութիւնը:

Տարիներէ ի վեր պայքար կը մղուի Ժընեւի հաստատութեան դէմ, բայց եթէ անոր առաջին ախոյեանը Մեծն Բրիտանիան է, երկրորդն ալ Ֆրանսան կը կազմէր:

Իսկ այսօր՝ Փարիզի մէջ է որ հրապարակաւ կ'ողբան Ազգերու Դաշնակցութեան սնանկութիւնը, եւ քաշուելու խօսքեր կ'արտասանեն, պաշտօնական բերաններով:

Այստեղ ալ օրուան աշխարհակալութեանց մրցակցութիւնն է որ աչքի կը զարնէ, Ժընեւի մէջ եւ անկէ դուրս:

Իրողութիւն է որ իր հաստատման օրէն ի վեր, Ազգաժողովն ալ դարձաւ ազդեցութեան եւ գերակշռութեան կռիւ մը, փոխանակ ներկայացնելու ամուր խարիսխ մը խաղաղութեան համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԷՍԻԷԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ ԵՒ ՆՈՐ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏ

ԿԱՐԳԸ ԵԿԱՒ ԱՏՏԻՍ ԱՊԷՊԱՅԻ

Իսկ Ժընեւի մէջ բանակցութիւնները կը փակուին

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, իտալական բանակը Տէսիէ մտաւ ապրիլ 15ի առտուն, առանց լուրջ դիմադրութեան հանդիպելու: Աւելորդ է չեշտել այս նոր յաղթանակին արժէքը, քանի որ դեռ վերջերս Տէսիէն կը կազմէր արքայից արքային ընդհ. բանակատեղին եւ կը համարուէր անմատչելի: Այս քաղաքին գրաւումը կը կազմէ մահացու հարուած մը Եթովպիոյ համար: Ճամբան բաց է այժմ դէպի մայրաքաղաք, Ատտիս - Ապէպա, որ կը գտնուի 250 քիլոմեթր անդին եւ որուն գրաւումը օրերու խնդիր է այլեւս: Մանաւանդ որ, Հարրարի կողմէն ալ յարձակողականի ձեռնարկած են Իտալացիները, հրամանատարութեամբ Զօր. Կրացիանիի: Հաւանական է որ մարաջախտ Պատոլիօ եւ Զօր. Կրացիանի միաժամանակ մտնեն Ատտիս - Ապէպա:

Նոր յաղթանակը ընդհանուր խանդավառութիւն պատճառեց ամբողջ Իտալիոյ մէջ, ուր բոլոր տուները դրօշազարդուեցան եւ թափորներ կազմուեցան փողոցներուն մէջ: Իտալական թերթերը կը չեշտեն թէ Տէսիէի գրաւումով Իտալիա այլեւս նուաճած կ'ըլլայ եթովպական կայսրութիւնը, որ չի կրնար ոտքի կանգնիլ: Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, մարաջախտ Պատոլիօ կ'ուզէ հիւսիսային եւ հարաւային բանակներու օղակին մէջ ձգել Ռաս Նասիպուի զօրքը, վերջնապէս ոչնչացնելու համար եթովպական վերջին կանոնաւոր բանակը: Այս միջոցին կատաղի ճակատամարտ մը կը մղուի Հարրար - Ճիճիքա ճակատին վրայ, ուր գտնուի նաեւ Վէհիպ փաշա: Այս առթիւ թերթերը դիտել կուտան թէ Նէկիւսին հետքը չերեւար որ եւ է ճակատի վրայ, ճիշդ այն պահուն երբ իտալական բանակը յաղթանակներ կը շահի, իսկ Ժընեւի մէջ բանակցութիւններ կը կատարուին պատերազմը դադրեցնելու համար:

Տէսիէ, որ հաստատուած է բարեբեր շրջանի մը մէջ, զինուորական շատ կարեւոր դիրք մը եղած է Ռաս Միքայէլի շրջանէն ի վեր: Ունի զօրանոցներ եւ զինարաններ, ինչպէս եւ հեռագրի եւ հեռաձայնի ընտիր կազմակերպութիւն մը: Անցեալ ամառ Հապէշները յատկապէս ամրացուցին այս դիրքը, հակօդային թնդանօթներ ալ հաստատելով: Քանի մը շաբաթ առաջ, կայսրը ինք անձամբ կը վարէր կռիւը եւ իտալական օդանաւերը բուռն կրակի մը բռնուեցան: Այս քաղաքին մէջ կը գտնուի Ռաս Միքայէլի «կէպի»ն, որ շրջապատուած է երբեակ պարիսպով մը եւ գրեթէ միշտ անմատչելի եղած է: Մէջտեղը կը գտնուի Ռասին մասնաւոր բնակարանը, որուն պատուհանները միշտ գոց են: Այստեղ էր որ Ռաս Միքայէլ առիւծի մորթի մը վրայ փռուած, ամէն առտու Աւետարան կը կարդար:

Առեւտրական եւ քաղաքական տեսակէտով ալ մեծ արժէք ունի Տէսիէն, քանի որ կը գտնուի բարեբեր շրջանի մը մէջ եւ բանուկ ճամբաներու վրայ: Եթովպիոյ լաւագոյն ճամբան կը կազմէ Տէսիէ - Ատիս Ապէպա գիծը, շատ աւելի դիւրին քան Մաքալէ - Տէսիէ ուղին:

Մինչ այս մինչ այն, Մուսոլինի զէնքի տակ առաւ 250,000 երիտասարդներ, որոնք երախաներ էին երբ իրենց հայրերը կը կռուէին մեծ պատերազմին մէջ: Այս նոր կարգադրութեամբ իտալական բանակին թիւը կը հասնի 1 միլիոն 250,000ի, բոլորն ալ կազմ եւ պատրաստ որ եւ է պատահականութեան հանդէպ: Նոր զինուորները կը պատկանին 1915 դասին եւ մեծ մասով հետեւակազօրքին պիտի միանան: Այս դասին զօրակոչէն առաջ, զէնքի տակ առնուած բանակին թիւը կը հաշուէին 650,000 հոգի, իսկ Եթովպիա ղրկուած ուժը՝ 350,000:

Խորհրդակցութիւններ հաշտութեան մասին

Իտալիոյ պատուիրակները չորեքշաբթի օր խօսակցութիւններ ունեցան Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչներուն հետ, հաշտութեան պայմաններու մասին: Տեսակցութիւնը տեւեց մէկ ժամ եւ վերսկսաւ երէկ, հինգշաբթի: Իտալական պատուիրակութիւնը 61 էջնոց փաստաթուղթեր բերած էր, պաշտպանելու համար իր դատը: Տասներեքներու յանձնախումբը ժողով գումարեց հինգշաբթի օր, լսելու համար կատարուած խօսակցութեանց արդիւնքը: Եթէ գործնական ելք մը գտնուած չըլլայ, մեքենաբար ժողովի պիտի հրաւիրուի 18երու յանձնախումբը (պատժական)., բայց յոյս չկայ որ նոր պատիժներ սահմանուին: Ֆրանսա վճռական դիրք բռնած է այս անգամ: Միւս կողմէ կը հաւատեն թէ Իտալիա կը մերժէ պայմանաւորուիլ հաշտութեան բանակցութեանց համար, մինչեւ որ իտալական դրօշը պարզուի Ատտիս Ապէպայի վրայ:

Փարիզի իտալական դեսպանը առջի օր այցելեց Պ. Ֆլանտէնի: Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւատեն թէ Իտալիա տրամադիր է օգնելու Ֆրանսայի, Հռենոսի հարցին մէջ, եթէ Ֆրանսա վերցնէ պատժական տնօրինութիւնները: Իսկ Ֆրանսայի համար կ'ըսեն թէ պիտի ընդդիմանայ նոր պատիժներու գործադրութեան, մինչեւ որ Անգլիա յանձն չառնէ նոյն տնօրինութիւնները կատարել Գերմանիոյ դէմ, եթէ այս վերջինը ամրութիւններ շինէ կամ միացնէ Աւստրիան:

Այս անգամ Պ. Փօլ Պոնքուռ մինակը գնաց Ժընեւ, անհրաժեշտ հրահանգներն ստանալով վարչապետէն եւ արտաքին նախարարէն:

Անգլիական կառավարութիւնը պատիժները վերցնելու համար պայման կը դնէ որ թշնամութիւնները դադրին, ինչ որ ձեռնտու չէ Իտալիոյ համար, իր յաղթական արշաւի պահուն:

Սպայակոյտներու խորհրդակցութիւնը

Խիստ գաղտնապահութիւն կը տիրէ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ սպայակոյտներու խօսակցութեանց մասին, որ սկսան ապրիլ 15ին, Լոնտոնի մէջ: Մեծ Բրիտանիոյ «Պաշտօնական գաղտնիքներու օրէնքը» կ'արգիլէ որ եւ է գաղտնիք հրատարակել, եթէ նոյնիսկ անոնք դուրս ելած ըլլան: Ինչպէս յայտնի է, խօսակցութիւնները տեղեկատու հանգամանք ունին: Պատուիրակներէն ոչ մէկը պաշտօնական համազգեստ հագած էր եւ բոլորն ալ կը խուսափէին լուսանկարիչներէն: Պատուիրակներուն բարի գալուստ մաղթեց Անգլիոյ

(Շար.ը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆԵՐՍԷՍ ՕՀԱՆԵԱՆ

Համբաձաձօր էր պարզէն, Պոլսոյ մէջ, բայց ես անձնապէս ճանչցայ զինք աղարին: Եթէ չեմ սխալիր՝ 1921ին, երբ «Ճակատամարտ»ի խմբագրատունը եկած էր, յարձակողականի մը առթիւ:

Պախարակողական էր, բայց ոչ այն տիպարներէն, որ «շէրիաթ»ին կը կոչէին Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին, «Բաց ու գոց»ի վէճերուն առթիւ:

Ինքն ալ չէր ծածկեր իր «հակայեղափոխական» հանգամանքը: Եւ, երբ խմբագրատունէն ներս մտաւ, կը հարցնէր իր սովորական զուարթամտութեամբ.

— Ո՞ր կողմն է դաւադրական անկիւնը... Փորձանք մը չգայ գլխուս...

Այդ օրը եկած էր տրտնջալու բուռն յարձակողականի մը դէմ,— խմբագրական մը՝ հրատապ հարցի մը մասին որ կապ չունէր իրեն հետ, բայց կը խռովէր իր համեստ խոհրաշխառէր հոգին:

Փոխադարձ բացատրութիւններէ յետոյ, յանկարծ ինքն էր որ պոռթկաց, տարբեր ուղղութեամբ:

Կը գանգատէր թէ մեր վարդապետները չեն հասկնար որբերուն հոգեբանութիւնը, թէ վարդապետի պէս կը նային աշխարհի գործերուն վրայ:

Ու կը յիշէր դէպք մը՝ Ս. Յակոբի որբանոցէն, ուր տնօրէնը անխնայ պատժած էր անկարգ, անզուսպ տղայ մը:

— Առանց մարդ ըլլալիք չունին, վայրենի են, նանրամի են, փորձանք պիտի դառնան ազգին գլխուն, պոռաց վարդապետը, հանգուցեալ Դր. Մարգարեան:

Օհանեան.— Ի՞նչ խօսք է այդ, կ'ուզես որ ամէնն ալ վարդապետ, բանաստեղծ, գրագէտ, փիլիսոփա՞յ ըլլան: Ասանկներն ալ պէտք են, երբ որ ժամանակը գայ, Բէրա Փալասը վար կ'առնեն...

Ու կ'արտասանէր բառ մը,— «մաքրողական», ակնարկելով կարգ մը քաղաքական սպանութիւններու, բայց միշտ զգուշանալով որ մարդ չիմանայ...

Աւելի մտերմացանք 1923 — 24ին, Սոֆիայի մէջ, տեսակ մը «հայրենակցական» կազմելով Պոլսոյ տարագիրներէն:

Ամէն առտու եւ իրիկուն իրար կը գտնէինք «ծանօթ հաւաքատեղին» — սրճարան մը, եւ յաճախ միասին կը նաշէինք, 8 — 10 հոգիով, «կոմունալ» հիման վրայ, հաւասարապէս բաժնելով ծախքերը:

Օրակարգը, անշուշտ, «քաղաքական» էր, մանաւանդ որ Լօզանի բանակցութեանց օրերն էին:

Օհանեան միշտ լաւատես, կը հաւատար թէ Թուրքիա դուռները պիտի բանայ փախստականներուն առջեւ: Իր մասին ամեն տարբեր լուրի մը կը սպասէր մէկ օրէն միւսը: Ու կը ստուէր մեզ, իբրեւ անուղղայ յոռետեսներ եւ ծայրայեղներ:

Հակառակ իր պահպանողականութեան, երբեմն երիտասարդի մը պէս կը ճառագայթէր ու կ'ազդարարէր.

— Ինչ ալ ըսեն, չեն կրնար ոչնչացնել այս ժողովուրդը: Ահա Պոլկարիան, տես ի՛նչ է դարձեր 50 տարուան մէջ: Մեզի ազատ հայրենիք տան, եւ տեսնեն 25 տարի վերջը...

Ազգային - քաղաքական անցուդարձերու կենդանի յիշատակարան մըն էր հանգուցեալը եւ յաճախ կը թելադրէի որ գրի առնէ իր յուշերը, սկսելով համիտեան եւ սահմանադրական շրջաններէն:

Ափսո՛ս, եթէ ձգձգած է:

Կարելի էր բազմաթիւ դէպքեր լուսաբանել այդ յուշերուն շնորհիւ:

Անկուսակցական ըլլալով հանդերձ, գիտէր գնահատել իւրաքանչիւր հոսանքի ուժն եւ արժէքը: Իր ինքնուրոյն սրամտութեամբ, բանաձեւ մըն ալ գտած էր մեզի, Դաշնակցականներուս համար.

— Պաշտպանութիւն էք, բայց չէ՛ք էք, չէ՛ք...

Շատ ջերմ տպաւորութիւններ ունէր ողբացեալ Զաւարեանէն, Վռամեանէն, Խաժակէն եւ Շահրիկեանէն:

... Յարգանքի պարտք մը պիտի կատարէի, բայց ոչ իսկ աղօտ պատկեր մը կրցայ տալ:

Հանգիստ իր բազմաչարչար ոսկորներուն:

ՎԱՀԷ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԺՈՂՈՎ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՄԷՋ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն ապրիլ 15 թուականով.— Նախարարական արտակարգ ժողով մը գումարուեցաւ երեքշաբթի օր, նախագահութեամբ Աթաթիւրքի: Ներկայ էր նաեւ մարաջախտ Ֆէվզի, ընդհ. սպայակոյտին նախագահը: Ժողովը քննեց միջազգային կացութեան զանազան երեւոյթները, յետոյ ծանօթացաւ Նեղուցներու վերազինման ծանուցագրին առթիւ տրուած պատասխաններուն:

*** Պոլսէն կը հեռագրեն թէ շատ լաւ տպաւորութիւն գործեց Անգլիոյ բռնած դիրքը՝ թրքական ծանուցագրին առթիւ: Թէ պաշտօնական շրջանակները եւ թէ մամուլը գոհունակութեամբ կը յիշեն որ թրքական ծանուցագիրը արժանի կը համարուի լուրջ քննութեան:

Հունգարիա եւս կ'ուզէ օգտուիլ առիթէն

Հունգարիոյ հանրային կարծիքը, որ մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի դաշնագիրներու փոփոխութեան բոլոր փորձերուն, մասնաւորապէս կը հետաքրքրուի թրքական առաջարկին հետեւանքներով: Այս առթիւ դիտել կը տրուի թէ առաջին անգամ է որ երկիր մը կը յիշեցնէ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 19րդ յօդուածը, վերաքննութեան նպատակով: Ուրեմն, կ'ըսեն, Հունգարիա եւս կրնայ վերաքննել տալ Թրիանոնի դաշնագիրը, այդ յօդուածին գործադրութեամբ: «Փէշթէր Լօյտ», կիսապաշտօնական օրկան մը, կը գրէ այս առթիւ.

— «Թուրքիա առաջին պետութիւնն է որ կը պահանջէ գործադրել դաշնագիրներու փոփոխման օրինական ձեւակերպութիւնը, Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ: Ազգաժողովին կ'իյնայ ճանչնալ Թուրքիոյ փաստարկութեանց արժէքը եւ թոյլատրել անգործադրելի դարձած դաշնագիրներու խաղաղ վերաքննութիւնը կամ բռնել անհաշտ վճռականութիւն մը: Եւրոպայի իրաւական գիտակցութիւնը չի կրնար ընդունիլ այնպիսի որոշում մը որուն համաձայն վերազինման իրաւունքը կ'ընդունուի բոլոր ազգերուն համար եւ կը մերժուի միայն Հունգարիոյ համար:

ԱՐԿԱԾԻ ՄԸ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ եօթը հոգի մեռան Թորինոյի մօտ, երբ օդանաւը վար իյնալով ջախջախուեցաւ:

140,000 ՀԱՆՔԱԳՈՐԾՆԵՐ կը սպառնան գործադուլ հռչակել մայիս 1ին, հիւսիսային շրջանին մէջ: Հանր. շինութեանց նախարար Պ. Ծօթանմիջմտեց, վտանգը կանխելու համար: Եթէ չյաջողի ելք մը գտնել, հաւանական է որ գործադուլը տարածուի ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: Այդ պարագային շաբաթական աւելի քան 600,000 թոն հանքածուխ պիտի կորսուի Ֆրանսայի մէջ: Հանքագործները կը պահանջեն աշխատավարձքի յաւելում:

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՆԱԽԱՐԱՐ ՄԸ, Սըր Օսթին Չէմպըրլէն, Վիէննա կը գտնուի այս օրերս եւ բաւական պիտի մնայ: Կ'ըսուի թէ նպատակն է հակազդել Իտալիոյ ազդեցութեան, փոխատուութիւն մըն ալ խոստանալով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

«ՀՐԷԱԿԱՆԱՑԱԾ ՊՈՌՆԿՈՐԴԻՆԵՐՈՒ ԱԶԳԸ»

(ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՋԱՐԴԵՐԸ ՆԱԽԱՔԱՅԼ ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻ)

Արդի Գերմանիոյ մէջ Հրեաներու դէմ մղուած եւ ժամանակ մը հանդարտած պայքարը մօտ ութ ամիսէ ի վեր, դարձեալ սաստկացած է մասնաւոր թափ մը եւ այս անգամ շատ աւելի խիստ, քան թէ առաջինը: Պատճառներուն գլխաւորն է տնտեսական, առեւտրական տագնապը, որ Հրեաներուն կը վերագրուի: Անցեալ ամառ պատահած են երկու զզուելի դէպքեր, — Նիւ Եորքի նաւահանգիստը գերմանական ամենամեծ եւ արագընթաց «Պրեմէն» նաւի վրայ գործուած յարձակումը, երբ հիթլէրական դրօշները պատռեցին եւ ջուրը նետեցին: Եւ երկրորդը՝ յուլիսի վերջերը Մագտեպուրկի մէջ տեղի ունեցած ցեղապղծութեան եւ աշակերտուհիներու հետ անբարոյական արարքի մէջ բռնուած հրեայ ուսուցիչ Հիրշլանտի աղմկալի դատավարութիւնը:

Գերմանիոյ հին եւ պատմական քաղաքին մէջ, ուր ամէն տարի սեպտեմբերի առաջին կէսին տեղի կ'ունենայ կուսակցական հսկայ համաժողովը, մասնակցութեամբ 8—900.000 նացիներու, եւ ուր ամբողջ շաբաթ մը աներեւակայելի հանդիսութեամբ կը տօնուի «Փարթայ – Թակ»ը, այսինքն «Կուսակցութեան Օր»ը, կը հրատարակուի մասնաւորապէս հակահրէական պայքարին եւ զանազան արարքներու մերկացումներուն նուիրուած «Տէր Շթիւրմէր» շաբաթաթերթը: Այս թերթին խմբագիր - հրատարակիչն է յայտնի հիթլէրական գործիչ եւ առաջնորդի սիրելին՝ Իւլիուս Շթրայխէրը, նախկին ուսուցիչ, որ Նիւ Եորքի եւ Հիրշլանտի դէպքերէն վերջ, ինչպէս եւ առաջ, քաղաքէ քաղաք շրջելով, տասնեակ հազարաւոր ունկնդիրներու առջեւ կը խօսի մինչեւ երեք ժամ տեւող կրակոտ ճառ մը, նիւթ ունենալով միջազգային հակագերմանական քաղաքականութիւնը Հրեաներու մասնակցութեամբ եւ կամ ազդեցութեամբ. մարքսիզմը եւ բոլշեւիզմը իբրեւ Հրեաներու ստեղծած շարժումներ, ցեղապղծութեան եւ այլասերման վնասակարութիւնը, ազգային մաքրարիւնութիւն, եւայլն:

Այդ ընդարձակ եւ հռետորական ճառին գրեթէ կէսը նուիրուած ըլլալով հակահրէական պայքարին, Շթրայխէրը այդ մասին մէջ չի մոռնար յիշել եւ մեզ Հայերս, մէջ բերելով իբրեւ օրինակ Թուրքի մը հետ իրեն ունեցած խօսակցութիւնը եւ նոյն Թուրքին բերնով Հայերը կ'անուանէ իբրեւ «հրէականացած պոռնկորդիներու ազգ մը», Verjudete bastardvolk ,— եւ զոր (բուն իսկ բոռենիին խոստովանութեամբ) քիչ տարիներու ընթացքին ջարդեցին միլիոններով որպէսզի մաքրեն ու ազատեն Թուրքիան:

Այդ թշուառական բոռենին չէ ըսած միամիտ Պ. Շթրայխէրին, թէ Հայերը ջարդեցին ոչ թէ իրենց երկրին — Թուրքիոյ մէջ, այլ Թուրքերէ բռնագրաւուած Հայաստանի — Հայերու սեփական երկրին մէջ, ինչ որ պիտի բանար գերման գործիչին աչքերը:

Նոյն զազրելի եւ խորամանկ Թուրքը Պ. Շթրայխէրին միամտութիւնը շահագործելու համար, լրբօրէն հաւաստեր է անոր թէ միլիոնաւոր Հայերու ջարդը սկիզբն էր հակահրէական պայքարին Թուրքիոյ մէջ, մինչդեռ իր նպատակն էր այդ խորամանկ ձեւով Հայերը պախարակել եւ իրէշային ջարդերը արդարացնել Հայերու «հրէականացած պոռնկորդիներու ազգ» մը ըլլալուն առապելով:

Սեւերես Թուրքը հասկնալի պատճառով վախցեր է ըսել գերման գործիչին եւ ծածկեր է այն իրողութիւնը թէ ինչպէս առաջուան, նոյնպէս եւ այսօրուան Թուրքիոյ մէջ, ինչ ազգ ալ ըլլայ՝ Հրեայ կամ քրիստոնեայ, սեւամորթ թէ սպիտակ, Հայեր, Յոյներ, Պուլկարներ թէ Ռումէններ, Ջին թէ Հապէշ, բոլորն ալ գրկաբաց եւ հրճուանքով կ'ընդունուին Թուրք ազգին շարքերը եւ ոչ միայն իբրեւ կրօնակիցներ, այլ եւ իբրեւ ազգակիցներ, կը բաւէ որ մահմետականութիւնը ընդունած ըլլան:

Եւ ի՞նչ կ'ընէ այժմեան քէմալական կառավարութիւնը: Օրէ օր նոր օրէնքներ կը հրատարակէ, նոյն իսկ հպատակ քրիստոնեաներու անունները թրքացնելու, ազգը շատցնելու զուտ եւ մաքրարիւն(?) Թուրքերու երկիր մը դրախտի վերածելու համար:

Բայց ո՞վքեր են «տէօնմէ» կոչուած Թուրքերը, եթէ ոչ մահմետականութիւն ընդունած նախկին Հրեաներ:

Թշուառականները ցնդած ու խելակորոյս ա՛լ չեն գիտեր ի՛նչ ընեն եւ ի՛նչ ըսեն:

Տեղական թերթերէն միայն երկուքը գրեցին այդ փախուկ Թուրքին ըսածները, թէեւ ոչ ամբողջութեամբ, որ կը ձգտէր զգալապէս փոխելու ընթերցողներու կարծիքը Հայերու մասին, ինչ որ անգիտաբար օգտագործեց Շթրայխէրը իր ճառին մէջ, իբրեւ համեմատական օրինակ իրենց հակահրէական պայքարին, համարելով զայն շատ աւելի մարդասիրական քան Թուրքերու արիւնարբու հայաջնջումը:

Իմ նացի բարեկամներս բոլորն ալ միատեսակ պատմելով իրենց լսածը, զարմանք կը յայտնէին այդ մասին, իբրեւ նորութիւն մը իրենց համար, քանի որ հայկական ջարդերու մասին իմացած էին բոլորովին տարբեր պատմութիւններ եւ պատճառներ, — այսինքն բուն իրողութիւնը— «Հայաստանը առանց Հայերու» քաղաքականութեան:

Եւ զարմանալին — նոյնպէս ուրախալին — այն է որ տեղական չորս օրաթերթերէն կուսակցական օրկանը լուրջ, զգոյշ եւ ոչ - միակողմանի Համպուրկէր Թակէպլաթը, որ միաժամանակ տեղիս նահանգապետի պաշտօնաթերթն է, եւ ապա հին՝ մօտ 150 տարուան Համպուրկէր Նախրիխթէնը, նոյնպէս լուրջ օրաթերթ մը, ոչ մէկ խօսքով յիշեցին Հայերու մասին Թուրքի մը բերնէն առնուած ու 45.000 ունկնդիրներու առջեւ կրկնուած այլանդակ ու կոտոշաւոր սուտերը: Իսկ Համպուրկէր Ֆրէմտէնպլաթ, որ տեղիս առեւտրական շրջանակներու մէջ տարածուած եւ ծանօթ ու հմուտ աշխատակիցներու բանակ մը ունի ուրիշ երկիրներու մէջ ալ, եւ նոյնպէս ժողովրդական Hambourger Anzeigerը, որ տեղիս բնակչութեան լայն խաւերուն մէջ ամէնէն տարածուած օրաթերթն է, գրեցին Հայերու վերաբերեալ ճառի այդ մասը առանց մտածելու եւ քննելու անոր էութիւնը: Վերջինը՝ «H. A.»ը նոյն իսկ թոյլ տըւաւ իրեն տալու ամբողջ ազգի մը հասցէին արձակուած փողոցային խօսքը:

Եւ տպուած զազրելի նախադասութիւնը կ'ըսէ.— «Հայերու, այդ հրէականացած պոռնկորդիներու ժողովուրդին ջարդուիլը Թուրքերու կողմէ՝ միայն նախազգուշացնող սկիզբն էր հակահրէական պայքարին Թուրքիոյ մէջ»:

Դեռ պիտի խօսիմ այս մասին:

Հ. ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ

ԽՄԲ.— Մեր աշխատակիցը իր գրութեան հետ ղրկած է նաեւ գերմանական թերթերը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԱԶԳԱԿԱՆՆԵՐ ՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

— o —

Բարեկամներէս մին, անցեալները, կէս գիշերէն վերջ, ազգական ընտանիքի մը տունէն իր բնակարանը դարձած ատեն, իր վրայ կը յարձակին երկու չարագործներ: Բարեկամս կը դիմադրէ, կը կռուի բաւական, սակայն անօգուտ: Իր դէմը ունէր երկու հոգի որոնք ուժով էին եւ զինուած: Անոնք կը տանին բարեկամիս ոսկի ժամացոյցը, երկու մատանիները եւ հինգ հարիւր վաթսուն ֆրանքը, զինքը ձըգելով արիւնլուայ վիճակի մէջ:

Դժբախտ բարեկամս զայրոյթի արցունքներով կը մտնէ տուն եւ կնոջը կը պատմէ պատահարը: Կինը կ'ըսէ.

— Քեզի հազար անգամ ըսի որ այս թաղը սրիկաներու որջ է: Տեսա՞ր, համոզուեցա՞ր: Ո՛րքան իրաւունք ունիմ եղեր, պնդելով որ Կրան Պուլվարի կողմերը փոխադրուինք: Եթէ խօսքս մտիկ ըրած ըլլայիր, այս արկածը չէր պատահեր: Ցամառ ես:

Հետեւեալ օր իր կնոջը եղբայրը կը լսէ եղելութիւնը ու կ'ըսէ.

— Եթէ քաջ ըլլայիր՝ բռունցքով մը կը ջախջախէիր մէկուն ծնօտը, իսկ կիցով մըն ալ կը տապալէիր երկրորդը: Մինչդեռ դուն խեղճի մը նման ծեծուեր ու կողոպտուեր ես: Նոր չէ որ պիտի համոզուիմ թէ նապաստակի նման վախկոտ մըն ես:

Կնոջը երկրորդ եղբայրն ալ կ'ըսէ.

— Ո՛վ գիտէ ո՛ւր կեղեքեց առեւտուրի մէջ որ իր կարգին վրէժ լուծեց: Գիտենք ինչ չարչի մը ըլլալը:

Կնոջը քոյրը անմասն չի մնար:

— Ի՞նչ գործ ունէր կէս գիշերէն վերջ փողոցները: Վստահ եմ որ թշուառական մըն է:

Զոքանչ մայրը վրայ կը հասնի.

— Ժամացոյց, մատանիներ ու դըրամ դրպանը՝ հետերնին կը քալէ: Եթէ ինքնաշարժ մը առած ըլլար, իրեն պիտի արժէր 10—15 ֆրանք: Սակայն ինք այդ դրամը խնայելու համար քանի մը հազար ֆրանք վրայ կուտայ: Գիտեմ, լաւ գիտեմ ինչ կծծի մը ըլլալը:

Կնոջը հայրն ալ կ'իմանայ.

— Իրա՞ւ է որ ծեծուեր ու կողոպտուեր ես: Պարզապէս ապուշ մըն ես:

Քենեկալը կը տեղեկանայ պատահարին ու կը բանայ բերանը.

— Կը գուշակեմ թէ ի՛նչպէս պատահած է այդ դէպքը: Անպատճառ կազի կտուցի մը լոյսին տակ նայեցար ժամացոյցիդ, դիտեցիր մատանիներդ եւ համրեցիր դրամներդ: Գողերն ալ տեսան ու յարձակեցան: Այս է վախճանը ցուցամոլին:

Իր բարեկամներէն մին ալ կ'ըսէ.

— Կը նախընտրէի կռուելով մեռնիլ քան թէ թոյլ տալ որ կողոպտեն ու ծեծեն զիս: Վատ մըն է:

Ուրիշ բարեկամ մըն ալ կ'ըսէ.

— Ամուսնացած մարդ մը երբ գիշեր ժամանակ, մինակը, կը մնայ դուրսերը, կը պատժուի անխուսափելի կերպով: Միշտ մինակը դուրս կ'ելլէ: Շատոնց է որ ըսած եմ թէ եսասէր մըն է:

Երրորդ բարեկամ մը կ'ըսէ.

— Սուտ է: Ազգականի մը տունը գացած չէ: Ուրիշ տեղ գտնուած է եւ դրամները ու ոսկիները կորսնցուցած: Գիտենք ինչ խաղամոլ մը ըլլալը:

Չորրորդ բարեկամ մը.

— Շնութիւն, մօն շէր, շնութիւն: Միշտ ուրիշներուն կնոջը աչք կ'ընէ: Մէկն ալ վերջապէս իր դասը տուած է: Նշանաւոր կնամոլ մըն է:

Հինգերորդ բարեկամ մը.

— Ոչ մին, ոչ միւսը: Հաւանաբար գինով էր, առիթէն օգտուելով կողոպտեցին զինքը: Ծանօթ է իր գինեմոլութիւնը:

Քանի մը օր վերջ կարծիքները կը մտնեն ուրիշ սահմաններու կամ անսահմանութեան մէջ:

Մէկը կ'ըսէ.

— Կը հաւատա՞ք իր պատմածին: Մարսիլիացիի մը պէս չափազանցող է:

Ուրիշ մը կ'աւելցնէ.

— Չափազանցող չէ, պարզապէս ստախօս մըն է:

Անդիէն երրորդ մը կը վճռէ.

— Ոչ չափազանցող է եւ ոչ ալ ստախօս: Գողին մէկն է: Անպատճառ մէկը կողոպտեց ինք ու աղուէսի խորամանկութեամբ հնարեց այդ պատմութիւնը: Աւազակին մէկն է:

Եւ այսպէս, մեր պատուական ու պատուաւոր բարեկամը, իր ազգականներուն, իր բարեկամներուն անվերջանալի բարութեան շնորհիւ եղաւ յամառ, վախկոտ, թշուառական, չարչի, կծծի, ապուշ, ցուցամոլ, վատ, եսասէր, խաղամոլ, կնամոլ, գինեմոլ, չափազանցող, ստախօս եւ աւազակ:

Եթէ բարեկամս իրապէս այդ բոլոր ունակութիւններն ու մոլորութիւնները ունենար, այն ատեն, հաւանաբար հետեւեալ փայփայիչ բառերով որակէին զինքը.

— Ճարպիկ, ճկուն, ճարտար, ճակատաբաց, շնորհալի, շնորհքով, քաջ, խելացի, ընտանեսէր եւ աստուածավախ...

Մեր Հայերուս վիճակն ալ սանկ քիչիկ մը չի՞ նմանիր բարեկամիս վիճակին: Կարծեմ թէ:

Թուրքերը մեզ այս ողբերգական վիճակին բերին: Եւ մեր հնդեւրոպական ազգականներն ու կրօնակից բարեկամները ոչ մէկ քննադատական խօսք ունին Թուրքերուն հանդէպ: Աւելին: Զանոնք պատուողներու եւ փառաբանողներու լեգէոններ ու մրցումներ գոյութիւն ունին այսօր: Իսկ կը խօսի՞ն մեր մասին: Եթէ նոյն իսկ խօսին, ի՛նչ կը խօսին: Գիտենք:

Որքան ճիշդ է ըսուած.

—Աստուած պահէ ու պահպանէ մեզ մեր բարեկամներէն:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՃԱՆՃԱԲՈՒԾՈՒԹԻՒՆ

Նիւ Եորք, 32րդ փողոցին մէջ կայ գիտական աշխատանոց մը, ուր ճանճ կը բուծանեն: Ամէն եղանակի հոն կարելի է գտնել 50.000 ճանճ: Այս աշխատանոցը հաստատուած է միջատասպան դեղերու գործատէր մը: Հարիւր ճանճ կը դնեն երկու խորանարդ մեթր ծաւալով տուփի մը մէջ եւ անոր մէջ կը տարածեն միջատասպան դեղը: Եթէ դեղը լաւ է, տասը վայրկեանի մէջ 95 ճանճ կռնակի վրայ կը փռուին: 24 ժամուան մէջ պէտք է առնուազն 60 ճանճ մեռած ըլլան: Հաշուի եղած է որ պահեստի այս 50.000 ճանճերուն ձագերը եթէ չփճացուին, հինգ ամիսէն կը հասնին աներեւակայելի թիւի մը 191 քառալիոնի, թիւ մը զոր պէտք է գրել 191ին քով աւելցնելով 18 զէրօ:

Ճանճերը աւելի շատ իրաւունք ունին, ուրեմն, պարծենալու իրենց բազմածնութեամբ:

Փ. ԵԱՎՈՐՈՎ ԵՒ «ՀԱՅԵՐԸ»

Վերջերս պուլկար թերթերը շարք մը յօդուածներով անդրադարձան պուլկար մեծանուն բանաստեղծ Փէյօ Եավորովի կեանքին եւ ստեղծագործութեան: Մէկ երկու ամիս առաջ առանձին գրքոյկով հրատարակուեցան Եավորովի եւ իր կնոջ՝ Լորայի անտիպ նամակները, որոնք բոլորովին նոր լոյս կը սփռեն բանաստեղծի եւ իր կնոջ մտերիմ յարաբերութիւններուն եւ անոնց ողբերգական մահուան վրայ: Զօրա օրաթերթը ամէն օր կը հրատարակէ խիստ ուշագրաւ յօդուած մը Եավորովի մասին, իսկ թերթը շաբաթներէ ի վեր կը հրատարակէ բանաստեղծի մտերիմ բարեկամներէն Սթ. Կ. Քէօսեւի յօդուածները, «Յուշեր Փ. Ք. Եավորովի մասին» ընդհանուր խորագրով:

Ստորեւ կը ներկայացնենք Սթ. Քէօսեւի յօդուածը, ուր կը խօսուի 1896ին Պուլկարիա ապաստանած հայ գաղթականներու տառապանքին մասին, որմէ ներշնչուած պուլկար մեծ բանաստեղծ Եավորով գրեց իր «Հայերը» անմահ քերթուածը:

— «1896ին, Թուրքիոյ մէջ տեղի ունեցաւ Հայերու զանգուածային կոտորածը եւ հայ փախստականներու մեծ ալիք մը, գլխաւորապէս այրերէ բաղկացած, ողողեց Եամպոլ - Պուրկազ երկաթուղիի կայարանները: Սթրալճա եւս եկան մեծ խումբ մը Հայեր, որոնք բնակեցան կայարանին մօտ, հողաշէն հիւղակներու մէջ եւ սկսան բեռնակրութիւն ընել բեռնաբարձ վակոններու շուրջ:

Այն տպաւորութիւնը կ'ընէր որ այդ հալածական դժբախտները իրենց ազատ ժամանակը գինարբուքով կ'անցընէին, օրապահիկ հացը ճարելէն յետոյ:

Ես եւս անձամբ հետաքրքրուեցայ եւ ուզեցի գիտնալ թէ ի՛նչ բանի վերագրելու է այդ: Անոնցմէ անակնկալօրէն լսեցի, որ ինչպէս աշխատանքի ազատ ժամանակ, նոյնպէս քունի ատեն, անոնք չեն կրնար հանգիստ ըլլալ, որովհետեւ կը տանջուին կոտորածի ատեն իրենց ապրած սարսափներու մղձաւանջէն ու բանդագուշանքէն: Ոմանք կը պատմէին թէ իրենց աչքերուն առջեւ անմեղ կոտորածին մէջ ջարդուած էին իրենց երախաներն ու կիները:

Եավորով սկսաւ իր ազատ ժամանակներուն մէջ, մտնել անոնց հիւղակները, փնտռել անոնց ընկերութիւնը, ուր որ նստէին, ուր որ խմէին՝ անոնց կողքին եւ անոնց հետ խմելով: Անոր այս վարմունքը առեւտրականներու ուշադրութիւնը գրաւեց, որոնք կ'ուզէին իւրաքանչիւր հանրային ծառայողի մէջ տեսնել մարդը, որ արժանաւոր կերպով պիտի ներկայացնէ պուլկար ազգը պետական իշխանութիւնը:

Օր մը անոնք զիս կանչեցին իրենց կայարանապետին (Եավորովի) մօտ մարդը եւ առանց այլեւայլի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱԴՈՆԻՐԱՄ ԵՒ ՍԱԲԱՅԻ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

(ՀԷՔԵԱԹ)

Այդ բոպէին ամբողջ Իսրայէլացի ազգը աննկարագրելի հիացմամբ մը աղլցուն էր: Անսահման հրճուանքէն եւ հանդիսաւոր սէրէն դողդղաց նաեւ սիրտը հպարտ Թագուհիին:

Բայց թախծով ու ատելութեամբ լեցուեցաւ սիրտը Սողոմոնին:

Ու Թագուհին յառաջացաւ Երուսաղէմի պատերուն ետեւէն՝ իր հետեւորդներով:

Մղուած թաքուն նախազգացումէ մը, հոն գնաց եւ Ադոնիրամ: Ադամեան որդիներուն հրճուանքը անհաճոյ էր անոր,— իր հոգին միայնութիւն կը փնտռէր:

Հոն, Երուսաղէմի պատերուն ետեւ, իրարու հանդիպեցան Ադոնիրամն ու Պլաքիտան, ու հոն էր որ անոր սիրոյն զեղումը տեղի ունեցաւ:

Կրակի թագաւորներէն՝ Թագուհիին մօտ ղրկուած թռչուն մը, երբ տեսաւ որ Ադոնիրամ դիցաբանական Տէն կը պատկերացնէ, թողուց Սողոմոնը, թռաւ դէպի Ադոնիրամը եւ թառեցաւ անոր ձեռքին վրայ, հրճուելով անոր հետ ունեցած հանդիպումէն:

Այն ատեն բացագանչեց Սարահիլը, Պլաքիտայի ստնտուն.

— Կատարէ պատգամաբերին մարգարէութիւնը, թռչունը ճանչցաւ ամուսինը որ նախասահմանուած է Պլաքիտային համար՝ կրակի հանճարներուն կողմէ: Միայն զայն կրնաս ճանչնալ՝ առանց ոտնակոխ ընելու օրէնքը:

Այն ատեն Ադոնիրամ ու Պլաքիտա առանց տատամսելու յանձնուեցան իրարու:

Բայց, ի՛նչպէս թաքնուէին Սողոմոնի նախանձէն: Եւ ինչպէս ազատէր Պլաքիտան իր խոստումէն, զոր տըւած էր Հրէից արքային: Ու որոշում տուին որ նախ Ադոնիրամը հեռանայ Երուսաղէմէն, իսկ Պլաքիտան յետոյ խաբելէ վերջ Սողոմոնի հսկողութիւնը, որպէսզի Արաբիոյ մէջ միանան՝ դարերու ամուսնական սիրոյ մը փոխադարձ կապերով:

Արթուն կը հսկէր, սակայն, դաւաճանող չարիքին, եւ յարատեւօրէն կը հետեւէր Ադոնիրամին: Եւ որպէսզի վրէժ լուծէ անոր նենգ ծրագիրներէն ան հետապնդեց նաեւ գաղտնի սէրը ընդմէջ Պլաքիտային ու Ադոնիրամին:

Այդ ատեն Սողոմոնի քով վազեցին երեք «ընկերները»: Ամրու ըսաւ անոր.

— Ո՛վ արքայ, Ադոնիրամը այլ եւս չի դար կառուցումին: Ու չերեւիր՝ ոչ աշխատանոցին եւ ոչ ալ մթերանոցներուն մէջ:

— Մարդ մը— ըսաւ Բանեա,— անցաւ տանս քովէն՝ գիշերուան ժամը երեքին: Ես տեսայ թէ ինչպէս գաղտնօրէն սպրդեցաւ Թագուհիին հանգստարանը. ես ճանչցայ զայն,— Ադոնիրամն էր:

Վերջին խօսողը եղաւ Մաթուսաղա.

— Ես՝ օգտուելով մութէն՝ անցեալ գիշեր խառնուեցայ Սաբայի Թագուհիին ներքինիներու բազմութեան եւ տեսայ թէ ինչպէս Ադոնիրամ մտաւ Թագուհիին ննջարանը եւ հոն մնաց մինչեւ արեւածագ: Ու միայն այն ատեն ես հեռացայ՝ առանց նշմարուելու:

Այն ատեն, Սողոմոն իր քով կանչեց Սատով եւ անոր հետ խորհրդակցեցաւ թէ ինչպէս պէտք է վրէժ լուծել Ադոնիրամէն:

Յաջորդ առաւօտ Ադոնիրամ գնաց Սողոմոնի քով եւ խնդրեց որ արտօնէ իրեն խաղաղութեամբ մեկնելու: Ու Թագաւորը սկսաւ հարցնել անոր թէ ի՛նչ ուղղութեամբ պիտի հեռանայ Երուսաղէմէն:

— Ես կ'ուզեմ կրկին Տիւրոս վերադառնալ — պատասխանեց Ադոնիրամ,— Հիրամ բարի արքային քով, որ զիս քու մօտ ղրկեց: Տաճարը այլ եւս աւարտած է, ու հիմա ես կրկին անոր քով պիտի երթամ:

Սողոմոն անոր յայտնեց թէ ազատ է, բայց, երբ ճամբու կը դնէր զայն, կրկին հարցուց.

— Ի՞նչ տեսակ ընկերներ են քեզի Ամրուն, Բանեան եւ Մաթուսաղա:

— Անշնորհ օգնականներ են անոնք,— պատասխանեց Ադոնիրամ: Անոնք ջանացին վարպետի տիտղոս առնել բայց ես մերժեցի:

Ու Սողոմոն ազատ ձգեց Ադոնիրամը, զայն վստահեցնելով անոր հանդէպ իր մեծ սիրոյն եւ երախտապարտութեան մասին, ու նոյն ատեն իր մօտ կանչեց երեք «ընկերները» եւ ըսաւ անոնց.

— Ադոնիրամը կը մեկնի եւ այսօր վճարում պիտի ընէ բանուորներուն: Մեռան քանի մը վարպետներ, որով պէտք է վրէժ լուծուի: Երեկոյեան, վճարումէն յետոյ, գացէք իր քով եւ իրմէ պահանջեցէք որ ձեզի տայ վարպետի տիտղոս: Եթէ ձեզի տայ այդ տիտղոսը՝ պիտի ստանաք եւ իմ վստահութիւնս: Իսկ եթէ մերժէ ան, վաղը առաւօտ ներկայացէք ինծի՝ իր հետ, ու ես պիտի տամ իմ վճիռս:

Այդ միջոցին Ադոնիրամ հրաժեշտ կ'առնէր Թագուհիէն: Ու Թագուհին ըսաւ իր սիրահարին.

— Եղիր կրկնապէս երջանիկ, ո՛վ իմ սիրելի տէրս ու տիրակալս: Քու դերուհիդ քեզի կը սպասէ անհամբեր, յաւիտենապէս քեզի միանալու համար: Դուն անոր հետ միասին արաբական երկինքին ներքեւ պիտի գտնես պտուղը քու սիրոյդ զոր ես արդէն իսկ կը կրեմ իմ սաղմիս մէջ:

Ու հրաժեշտ առին սիրահարները՝ դժուարաւ բաժնուելով իրարմէ: Սողոմոն, որ արդէն իսկ «ընկերներուն» տուած տեղեկութիւնն ունէր, աճապարեց կատարել Թագուհիին հետ խոստացուած ամուսնութիւնը:

Նոյն գիշերը, երբ Ադոնիրամ կը վճարէր բանուորներուն, Սողոմոն, անսովոր չափով խմուած գինիին ազդեցութեան տակ, կը ճգնէր համոզել Պլաքիտան՝ որ տեղի տայ իր սիրային ցանկութիւններուն առջեւ: Բայց, եկաւ ժամը, որուն կը սպասէր Պլաքիտան: Ան կը մղէր՝ Սողոմոնը որ շարունակէ ըմպել, իսկ այս վերջինը, աւելի մեծ յանդգնութիւն ձեռք ձգելու համար, մեծ ախորժով կ'ըմպէր, մանաւանդ որ Թագուհին յաճախ կը պարպէր գաւաթները: Սողոմոն չէր նկատեր որ Թագուհին ոչ թէ կը խմէր այլ գետին կը պարպէր զանոնք: Ու Սողոմոն այնքան խմեց, որ գիտակցութիւնը կորսնցուց եւ թաղուեցաւ խոր քունի մէջ: Այն ատեն, Պլաքիտա հանեց նշանտուքի մատանին՝ զոր մատն էր դրած Սողոմոն իբրեւ նշան հաւատարմութեան եւ արաբական սրարշաւ նժոյգը զայն հեռացուց Երուսաղէմէն,— տարաւ դէպի սաբայեան երկիրը, ուր, կը խորհէր Թագուհին, արդէն իսկ իրեն կը սպասէ կրակի հանճարներէն օրհնուած Ադոնիրամեան սէրը:

Ադոնիրամ, վճարելէ վերջ բանուորներուն, ուզեց դուրս ելլել տաճարին արեւմտեան դուներէն, բայց հոն տեսաւ Մաթուսաղան զէն ի ձեռին: Այն ատեն ուղղուեցաւ դէպի հիւսիսային դուները ու հոն տեսաւ չար Բանեան: Ի վերջոյ վազեց դէպի արեւելեան կողմի դուները, մինչ հոն կը սպասէր Ամրու սպաննելու պատրաստ: Ու երեք «ընկերներ»ը ուզեցին որ իրենց վարպետի տիտղոս տայ: Ու Ադոնիրամ մերժած ըլլալով ինկաւ դաւաճան սպանիչներու ձեռքովը:

Ոճրագործները, ծածկելու համար իրենց ոճրին հետքերը, թողուցին Ադոնիրամին դիակը բլուրի մը տակ, իսկ Մաթուսաղա ակասիաներ տնկեց նոր փորուած հողին վրայ:

Երբ գինիի շոգին ցնդեցաւ Սողոմոնի գլխէն, ան տեսաւ թէ առանձին մնացած է ու Պլաքիտան լքած է զինքը: Ու արքան լեցուեցաւ զայրոյթով եւ սկսաւ անիծել Ադոնիրան ու անոր քահանայապետը՝ Սադովկը, բայց իրեն յայտնուեցաւ Եղիա մարգարէն եւ անոր զայրոյթը մեղմացուց հետեւեալ բառերով.

— Գիտցի՛ր, ո՛վ Թագաւոր, Կայէնը սպաննողներուն վրէժը պատիկ պիտի լուծուի, իսկ Ղամէքի համար՝ եօթնասուն անգամ պատիկը: Իսկ այն որ յանդգնեցաւ թափել յանձին Ադոնիրամի՝ Կայէնի եւ Ղամէքի միացեալ արիւնը, պիտի պատժուի եօթը հարիւր անգամ եօթը ձեզ:

Սողոմոն, իր վրայ չհրաւիրելու համար այս անէծքին հետեւանքները, հրամայեց որ գտնեն Ադոնիրամի մարմինը: Տասը հաւատարիմ ու ընտրեալ բանուորներ գտան այն տեղը, ուր երեք «ընկերները» պահեր էին Ադոնիրամին մարմինը, ու Սողոմոն զայն թաղեց տաճարի բագինին ներքեւ:

Այս սարսափն ու վախը հալածեցին Հրէից արքան, որ կը բազմէր գահուն վրայ: Սողոմոն ի զուր կը դիմէր տիեզերական հոգիին ամենազօրութեան՝ խնդրելով որ ու խնայեն իրեն: Բայց, խնայել չէր Իսրայէլացիներու արքային, ու մէ ստեղծուած թագաւորական հու մեծութեան կործանումը սպառնայ պզտիկ միջատ մը, որ տարիներ շարունակ համբերատար անխոնջ կը կրծէր Սողոմոնեան հը: Այդ գահը, որուն ներքեւ կը ամբողջ աշխարհը, ի վերջոյ լցաւ մեծ ճարճատիւնով՝ տիեզերքին վախ ու դող ազդելով...

. . . .

Այս է, ահա, իր համառօտ մէջ, Ադոնիրամի հոյակապ հէքեաթը

Թարգմ.՝ ՍՕՍԷԱՑ ՏԱՆ

(Վերջ)

...նամակ մը եւս, որուն կ'ըսէր. «Կարդացիր արդէն իմ բանաստեղծութիւնս՝ «Արմէնցի»ն եւ հիմա ձեզ պարզ պիտի ըլլայ թէ ինչո՞ւ համար կը փնտռէի բռնակիր Հայերը»:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Ընկեր Ս. Վրացեան ՊՐԱԶԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

— o —

ՍԱՆ ՓԱՈՒԼՕ, 2 ապրիլ (Յառաջ). — Մարտ 24ին Րիօ տը Եանէյրօ հասաւ ընկ. Ս. Վրացեան, որ տեղական գաղութին այցելութիւն տալէ ետք, յաջորդ օրը մարտ 25ին իջաւ Սանթօ Սէն Փաւլօյի նաւահանգիստը, որ 90 քիլոմեթր հեռու է: Սան Փաւլոյի գաղութը կազմակերպած էր հանդիսաւոր ընդունելութիւն մը: Մասնաւոր կառախումբով Սանթօս հասած էին եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը նախագահութեամբ Գ. քհյ. Սամուէլեանի եւ երեցփոխ Ճէխտեանի, կաթոլիկ համայնքի հովիւ Վէնսէն վարդապետ, ...

ՍՈՒՐԻՈՅ ԽՆԴԻՐԸ եւ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

— . —

Բանակցութիւնները կը շարունակուին Փարիզի մէջ, հոգատար իշխանութեանց եւ Սուրիոյ պատուիրակներուն միջեւ, նոր դաշնագիր մը կնքելու համար: Պէյրութի թերթերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, նոր կացութեան հետ կապուած հարցերու մասին.—

Լաւատեղեակ աղբիւրներէ կը հաւաստեն թէ Անտիոքի յոյն-օրթոտոքս պատրիարք Ալեքսանտրոս Թարէն հայ յուշագիր մը ղրկած է Փարիզ, արտաքին նախարարութեան, փոքրամասնութեանց կանոնագրութեան շուրջ:

Պատրիարքը կը յայտարարէ իր այս յուշագրին մէջ.— «Սուրիա բնակող յոյն-օրթոտոքս համայնքի հաւատացեալները իրենք զիրենք այս երկրին զաւակները կը նկատեն, միւս ...

...

Ձեռք ձեռքի տուած անոնց հետ մենք կը դառնանք ամուր եւ հաստատուն: Մենք կը նկատենք որ հոս ոչ մահմետական կայ եւ ոչ ալ քրիստոնեայ, այլ Սուրիացի: Փարիզ մեկնող պատուիրակութեան կազմութեան ...

Մ. ԱՄԱՋՈՆ

...բանակ մը ունենալու համար»:

ՀԱՄԻՏ ԵՒ ԻՐ ԳԵՂՈՒՀԻՆԵՐԸ

— . —

Փարի Սուարի մէջ, Ապտիւլ Համիտի հազարումէկ սիրուհիներէն մին կը պատմէ իր յուշերը,— այդ յուշերէն երկու զրուագ, որոնք կը պատկերացնեն Կարմիր Սուլթանին յետմիջօրէի կեանքը:

— Վերջալոյսին, երբ արծաթէ ջահերը կը վառէին հարէմական դահլիճին մէջ, գերի սպասուհիներ սուրճ, անուշեղէն եւ պտուղ կը բերէին՝ ոսկեզօծ ափսէներու վրայ, Սուլթանին կիներուն:

Այդ պահուն էր, որ կուգար Սուլթանը:

Ցած դուռնէ մը ներս կը մտնէր, գլուխը ուսերուն մէջ եւ կորաքամակ, դէմքին գոյնը դեղին, յօնքերը մազոտ: Ջղային շարժումով մը կը քրքրէր սեւ մօրուքը:

Թեթեւ խոնարհումով մը կ'ողջունէր կիները եւ կը նստէր, ...

...ներուն ու կը խնդար դժբախտ ամուսինին վրայ:

Օր մը կանչեց բժիշկը եւ ըսաւ.

— Փաշա, մելամաղձութեան մատնուած եմ, դուն միայն կրնաս դարմանել զիս, կ'ուզե՞ս:

— Կարելի՞ է կասկածիլ, Ձերդ Վեհափառութիւն:

— Լա՛ւ, պէտք է կատակերգութիւն մը պատրաստես, որուն նիւթն ըլլայ գեղանի Սարային պատմութիւնը: Առաջին արարուածը ես տուն պիտի տամ, գրիչ մը առ եւ գրէ.— Կինդ եւ իր «աքաղաղը» մինակ են, եւ կը խօսին քու մասիդ ...

Եւ դժբախտ ամուսինը այսպէս երեք ժամ նստաւ Սուլթանին դիմաց, գրելու իր դժբախտութեան պատմութիւնը:

Յետոյ այդ կատակերգութիւնը ներկայացուեցաւ ի ներկայութեան Տքթ. Մավրօեանիի եւ կնոջ, որոնց մօտ էր Սուլթան Համիտը, որ մերթ ընդ մերթ կը դառնար բժիշկին եւ կ'ըսէր.

— Ծափահարէ՛, փաշա, ծափահարէ՛, քու մասիդ է:

...

ՄԱՄՈՒԼ

ՎՍՏԱՀԻՆՔ ՍՈՒՐԻԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

— . —

«Արեւ», Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 ապրիլ).

— «Տարակոյս չկայ թէ Թուրքիա մօտէն, եւ շատ մօտէն կը հետեւի Սուրիոյ անցուդարձերուն:

Կ'ակնարկենք այն հետաքրքրութեան եւ ուշադրութեան որ դիմումներով եւ բանակցութիւններով կը յայտնուի, ու կ'ըսենք թէ ոչ ոք իրաւունք ունի այդ հետաքրքրութիւնն ու այդ ուշադրութիւնը շատ տեսնելու Թուրքիոյ: Չէ՞ որ Սուրիան իրեն սահմանակից երկիր մըն է, որ դեռ գտած չըլլալով իր քաղաքական կայունութիւնը՝ կրնայ վաղը անակնկալներ ներկայացնել արտաքին ուղղութեան մէջ, որ կախում ունի մեծ չափով ներքին ուղղութենէն:

Ասիկա սկզբունքն է սակայն: Սկզբունքին եւ իր գործադրութեան միջեւ կրնայ երբեմն անջրպետ մը գոյութիւն ունենալ ու այդպիսի անջրպետ մը կը հաստատուի արդարեւ՝ ամէն անգամ որ Թուրքիա, պաշտօնական կամ անպաշտօն եղանակով, ...

...

Այն պահուն ուր Սուրիոյ հոգատար պետութիւնը՝ Ֆրանսա, կը պատրաստուի երկրին վարչութիւնը յանձնել ժողովուրդին եւ դոհանալ՝ Պ. Տը Մարթէլի առաջարկածին պէս՝ զինուորական դաշնակցութեամբ մը, նրման Անգլիոյ եւ Իրաքի դաշնակցութեան ... րիոյ բոլոր ազգ. իշխանութիւններն ու կազմակերպութիւնները, որոնց վրայ պարտք կը ծանրանայ, գիտնալով իրաց այս վիճակը, ամէն օրինաւոր միջոցի դիմել՝ ապահովելու համար հայ գաղթականութեան խաղաղ կեանքն ու աշխատանքը»:

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ ՄԸ ...

ԾԽԱՏՈՒՓԻ ՄԷՋ

— . —

Գերման թերթ մը կը գրէ թէ մասնագէտ մը յաջողած է սովորական գիրքի էջ մը այնքան պզտիկցնել fo-լօտիոնի թերթի մը վրայ մինչեւ միլիմէթր քառակուսի մը մէկ տասներորդին: Մանրադէտով մը պէտք է կարդալ զայն: Այս հաշիւով, 100 էջ գիրքը կարելի է ամփոփել մէկ միլիմեթր քառակուսիի մէջ, 10,000 էջ՝ մէկ սանթիմեթրի վրայ, իսկ քարթփոստալի մեծութեամբ թերթի մը վրայ 1,500,000 էջ: Այսպիսի 1000 քարթ պարունակող տրցակ մը, կը ներկայացնէ 500 միլիոն էջ, այսինքն 200 էջնոց 7 միլիոն գիրք...: Ուրեմն հարկ չկայ մեծամեծ տեղերու, աշխարհի ամենամեծ մատենադարանը կրնանք գրպաննիս դնել... ծխատուփի պէս:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՋՐԱՀԱՒՈՐ ԳԱՐՈՒՆ (բանաստեղծութիւններ): Գրեց՝ Ա. Սեմա: Գին 12 ֆրանք:

ՀԻՆ ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ, Գողթան երգեր: Գրեց՝ Գ. Գեղարքունի: Մատենաշար «Մասիս» թիւ 13: Սոֆիա, 1936: Գին 6 ֆրանք: Դիմել «Մասիս» Գրատուն, Vesletz թիւ 21, Sofia, (Bulgarie):

...

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

— o —

Մեր զօրամասը իր պարտականութիւնը լրացուցած էր: Քաղաք վերադարձանք, մեզի հետ բերինք 20է աւելի գերիներ, որոնց քով գտնուած էին շատ կասկածելի թուղթեր, թերթեր, նամակներ: Բոլշեւիկեան զօրաւոր ցոյց մը կար Ալեքսանդրապոլի հայ գիւղերուն մէջ: Գերիները այդ օրը յանձնեցինք քաղաքի ոստիկանութեան:

...էր զրահապատը պիտի մեկնէր Կարս: Դէպի Կարս գնացքի մէկ վակոնին մէջ տեղաւորուած էր իմ Գ. վաշտը, իրբեւ պահակախումբ:

Իմ զօրագունդս կը բաժնուէր անորոշ ժամանակով եւ կ'ընկերանայի Սեպուհի զրահապատ գնացքին, որ կը դիմէր ապստամբութեան շրջանները:

...

Դէպի Դիլիջան յառաջխաղացումը սկսաւ, յառաջապահի պարտականութիւնը յանձնուեցաւ իմ վաշտին, ...

Բ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(18)

ներկայացուցիչը, դեր - ծովակալ Ճէյմս: Բացման նիստէն վերջը, որ տեղի ունեցաւ Անգլիոյ ծովապետութեան պաշտօնատան մէջ, պատուիրակները բաժնուեցան երեք մասի,— ցամաքային բանակի ներկայացուցիչները գացին զինուորական պաշտօնատուն, ծովայինները՝ ծովային, իսկ օդատորմիղնե - րու ներկայացուցիչները՝ օդանաւային պաշտօնատունը: Ցետոյ բոլորը մէկ պիտի հաւաքուին, իրենց աշխատանքները դասաւորելու համար: Կ'ըսուի թէ խօսակցութիւնները տեղի կ'ունենան համաձայն անգլ. կառավարութեան կազմած օրակարգին եւ կրնան տեւել մէկ շաբաթէն մինչեւ տասը օր:

«Զօրաւոր ենք, բայց խաղաղութիւն կ'ուզենք»

Վարչապետ Պ. Սառօ չորեքշաբթի գիշեր քաղաքական ճառ մը խօսեցաւ ձայնարձակին առջեւ, պարզելով կառավարութեան քաղաքականութիւնը: Այս առթիւ շեշտեց թէ Ֆրանսայի բանակը, նաւատորմը եւ օդատորմիղը կազմ եւ պատրաստ են որ եւ է պատահականութեան հանդէպ, բայց իրենք խաղաղութիւն կ'ուզեն, հաւաքական ապահովութեամբ, խաղաղութիւն՝ ամէնուն համար եւ ամէնուն միջոցաւ: «Մենք կրնայինք յարձակիլ Գերմանիոյ վրայ, երբ դրժեց Լոքառնոյի դաշինքը, բայց այդպէս չըրինք, որովհետեւ մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք: Մեր բանակը, նաւատորմը եւ օդատորմիղը հաւասար են ուրիշ որ եւ է ազգի ուժերուն: Մենք ամէն միջոց պիտի փորձենք, հաշտարար ելք մը գտնելու համար, որպէսզի չստիպուինք տաժանելի ընտրութիւն մը կատարել հաւասարապէս թանկագին բարեկամութիւններու միջեւ: Ֆրանսայի մէջ ամէն մարդ խաղաղութիւն կ'ուզէ: Կ'ըսեմ ամէն մարդ, եւ մինչեւ չեմ անցըներ նախատել որ եւ է կուսակցութիւն, խորհելով թէ չուզեր: Ֆրանսա կ'ըմբռնէ թէ տաժանելի շրջան մը կ'անցընէ որ ամէն մէկուն կը հարկադրէ բարեկարգութիւն եւ պաղարիւն: Պէ՞տք է որ ծայրայեղ յուսախաբութիւններ բարդուելով նախընթաց յուսախաբութեանց վրայ եւ խորտակելով մեր յարատեւ հաւատքը խաղաղութեան հաւաքական կազմակերպութեան մասին, օր մը մեզի փոխել տան Ժընեւի ճամբան»:

Եզրակացնելով, վարչապետը շեշտեց թէ Ֆրանսա պէտք ունի թէ արտաքին եւ թէ ներքին խաղաղութեան:

Ամսական 9.000.000 անգլ. ոսկի ծախս

Լոնտոնի թերթերը խօսելով պատժական տնօրինութեանց վրայ, կը գրեն թէ Իտալիա ամէն ամիս 9,000,000 անգլ. ոսկի կը ծախսէ պատերազմի համար: Այս առթիւ սխալ կը գտնեն այն ենթադրութիւնը թէ պատժամիջոցները արդիւնք չեն ունեցած: Ընդհակառակն, Իտալիա շատ կը նեղուի, քանի որ չի կրնար վարկ ճարել արտասահմանի մէջ, իսկ իր արտաքին առեւտուրը բոլորովին կանգ առած է: Մնաց որ, հաստատուած կաշկանդումներուն բուն հետեւանքները ամիսներ վերջը պիտի զգացուին, երբ վերջանայ պատերազմը: Գալով Իտալիոյ զինուորական յաղթանակներուն, անգլ. թերթերը զանոնք մեծ մասով կը վերագրեն կազային յարձակումներուն, որոնց դէմ բոլորովին անպաշտպան են Հաբէշները:

Փարիզի գլխաւոր թերթերը կը շարունակեն պայքարը, դադրեցնելու համար պատժական տնօրինութիւնները: «Թան» ձայնակցելով Լավալի վերջին յայտարարութեանց, կը բացատրէ թէ անհրաժեշտ է «արծարծել Սթրէզայի բոցը եւ թէ պատժամիջոցները վերցնելով եւ արդար ու պատուաբեր հաշտութիւն մը կնքելով, կարելի է վստահութեամբ նայիլ Եւրոպայի ապագային»:

*** Ազգերու Դաշնակցութիւնը տեղեկագիր մը հրատարակեց, պատժական տնօրինութեանց արդիւնքի մասին, սկսելով 1935 նոյեմբեր 18էն: Տեղեկագրին համաձայն, 47 երկիրներու իտալական արտածումները, որոնք 20 միլիոն 972,000 ոսկի տոլարի կը հասնէին 1934 դեկտեմբերին, ինկած էին 16,739,000 տոլարի, 1935ի նոյն ամսուն: 1936 յունուարին 39 երկիրներու ներածումները 17,600,000 տոլարէն ինկած էին 9,505,000ի: Այսպէս նաեւ արտածումները: Ֆրանսայի ներածումները 1,388,700 տոլարէն ինկած էին 159,400ի, իսկ արտածումները՝ 1,328,900 տոլարէն 734,000ի եւայլն:

Ամերիկեան Ազգաժողով

Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը լրջօրէն ձեռնարկած է համամերիկեան խորհրդաժողով մը գումարելու, որուն նպատակը պիտի ըլլայ ստեղծել Ազգերու Դաշնակցութիւն մը՝ միայն իրենց յատուկ: Օրակարգի գլխաւոր նիւթերը պիտի ըլլան.— 1. Ընդհանուր զինաթափ, մաքսային պայքարի, բոլոր ամերիկեան հանրապետութեանց միջեւ.— 2, Տնտեսական պատիժներ նախայարձակ պետութեան դէմ (ամերիկեան), առանց որ եւ է կապ ունենալու Ազգերու Դաշնակցութեան տնօրինութեանց հետ.— 3. Տեւական հիման մը վրայ կազմակերպել խաղաղութիւնը, միշտ Ամերիկայի համար.— 4. Համաձայնութիւն բոլոր ամերիկեան հանրապետութեանց միջեւ, չէզոք դիրք բռնելու համար Եւրոպայի հանդէպ:

Մաքսային զինաթափի համար կ'առաջարկուի հինգ տարի պայմանաժամ, որու ընթացքին կարելի է սակացոյցի զեղչեր կատարել, բայց արգիլուած է որ եւ է յաւելում:

ՀԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ գոհունակութիւն կը յայտնեն Լավալի ճառին համար, որ մեծ մասով արտատպուած է մամուլին կողմէ: Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը հարցարան մը կը մշակէ, լուսաբանութիւններ խնդրելու համար կարգ մը կէտերու մասին, ինչպէս խոստացած էր Ֆրանսայի:

ՖՕՆ ՓԱՓԷՆ, Գերմանիոյ նախկին վարչապետը, Աթէնք գնաց, Պելկրատէն անցնելով: Պաշտօնապէս անձնական պտոյտ մը կը համարուի այս ճամբորդութիւնը, բայց իրազեկներ կը պնդեն թէ քաղաքական նպատակներ ալ ունի:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

Վ.Ա.Լ.Ա.Ն.Ս.Ի կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Սիամանթօ Ակումբին մէջ:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերուն ընկերները, այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշտ 3ին, սովորական հաւաքատեղին:

Այրի Տիկին Ներսէս Օհաննեան, Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Գէորգեան, Օր. Եբանուհի Օհաննեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Աղեք - սանդր Օհաննեան, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Օհաննեան, Օր. Սիրուհի Նազարէթեան, Օր. Ալան Գէորգեան, Պ. Ներսէս Պօյաճեան, ինչպէս նաեւ Օհաննեան, Փերվազեան, Ստեփանեան, Մեսրոպեան, Փէչէճեան, Գէորգեան եւ Պօյա - ճեան ընտանիքները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, աներհօր եւ ազգականին՝

ՆԵՐՍԷՍ ՕՀԱՆԵԱՆԻ

(Նախկին Ազգային երեսփոխան)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 67 տարեկան հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, Ուրբաթ առաւօտ, ժամը 11ին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, Rue Jean Goujon, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Epinayի գերեզմանատունը:

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

19 Ապրիլ, կիրակի երեկոյ, Սալ կավօ

կը նախագահէ Պ. ՀՄԱՅԵԱԿ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

կը խօսին Պ. ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ եւ ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

կ'երգէ ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ –ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը

Ղեկավարութեամբ Պարթեւեանի:

գեղարուեստական ճոխ յայտագիր՝

ՖՐԱՆՍ. ՊԵՏ. ՆՐԱԺՇՏԱՆՈՑԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՈՅԺԵՐՈՎ:

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. կարտանի Նիկոլ—Դուման ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Էքսի Քեռի խումբի, Կրթասիրաց միութեան, Կ. Խաչի եւ «Անդրանիկ» թատերախումբի

19 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. ցան մէջ:

կը նախագահէ ընկ. Կ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

կը խօսին՝ ընկերներ ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ եւ Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

ԵՐԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ, ՄԵՆԵՐԳ եւայլն:

«Անդրանիկ» թատերախումբը կը ներկայացնէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

«ՆՈՅՐ ԱՇՈՒՂԸ» եւ «ՈՒԽՏԱՒՈՐԸ»

Վատարագ եւ Հոգեհանգստեան Պաշտօն պիտի մատուցուի առաւօտ ժ. 8ին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

26 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին «Վարանդեան» սրահին մէջ

10 Bld. des Marguerites

Նախաձեռնութեամբ «Համազգային»ի Պոմոնի Մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ զանազան կազմակերպութեանց:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ օրը:

ԱԶԱՏ ԼՍԱՐԱՆ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ

Նախաձեռնութեամբ Շրջ. Վարչութեան

Զ. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

տեղի կ'ունենայ 18 Ապրիլ Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 4.30ին Maison Mutualitéի մէջ, 24 rue St Victor, Métro Mutualité

կը խօսի Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

Նիւթ՝ «Հայ կնոջ դերը հայ թատրոնի մէջ»:

Մուտքը ազատ է բոլորին համար:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները եւ համակիրները 18 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Café Le Cadetի վերնայարկը, 17 rue Cadet (Փըթի Ժուռնալի անկիւնը), մէթրօ Cadet:

Օրակարգ՝ առժամեայ վարչութեան հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն, զեկոյց Պ. Ա. Ջամալեանի կողմէ Համազգայինի գործունէութեան մասին: Համակիրներէ կը խնդրուի միասին բերել հանգանակութեանց տետրակները:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ քոնֆէքսիոն կարող լաւ գործաւորուհիներ: Լաւ վճարում, տեւական գործ: Դիմել Պ. Ճիվէլէկեանի, 63 Bld Victor Hugo, մէթրօ Փօրթ Քլիշի:

Ֆ. Կ. Խաչի Օրը Մարսէյլի մէջ

Միրայօժար մասնակցութեամբ S. F. I. O.ի երկրորդ բաժանմունքի կանանց կազմակերպութեան

Պատուոյ Նախագահութեամբ Պ. ՀԱՆՐԻ ԹԱՍՕի

(երեսփոխան եւ քաղաքապետ Մարսէյլի)

եւ նախագահութեամբ Պ. Մ. ՔԱՆԱՎԵԼԼԻի

(Նախկին երեսփոխան եւ ընդհ. քարտուղար Պուշ տիւ Ռօնի S.F.I.O.ի)

19 Ապրիլ, կիրակի օր ժամը 2.30ին Salon Florideի մէջ

գեղարուեստական հանդէսի բաժին, մասնակցութեամբ ֆրանսացի եւ հայ արուեստագէտներու: Երգ, պար եւ արտասանութիւն: Հայերէն ու ֆրանսերէն բանախօսութիւն: Մուտք 3 ֆր.:

(Ձեռնարկին լրջութիւնը եւ կարեւորութիւնը կը ստիպեն մեզ խնդրելու կարգապահութիւն, վայելուչ արտաքին եւ երախաներու (12էն վար) բացակայութիւն:

Թատերական չքեղ ներկայացում

կազմակերպուած Ալֆորվիլի Չէնկիլէրցիներու Հայր. Միութեան կողմէ

18 Ապրիլ 1936, շաբաթ գիշեր ժամը ճիշտ 8.30ին

Հայ Ակումբին մէջ, 1 Bld. Carnot, Ալֆորվիլ

կը ներկայացուի առաջին անգամ ըլլալով Յ. Պարոնեանի

«ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ»Ը

Ղեկավարութեամբ Պ. Յ. Ուզունեանի եւ իր սիրողներու կարող խումբին

Մուտք՝ 5 եւ 3 ֆրանք:

Թատերական ներկայացում Պօրսօի մէջ

կազմակերպուած Արարատ Միութեան կողմէ

19 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին

կը ներկայացուի «ԱՐԱԲՕ»

Մուտք 3 ֆրանք:

Վարձու յարկաբաժիններ եւ սենեակներ

2 սենեակ, տաք եւ պաղ ջուր, ելեկտրականութիւն, շօֆաժ, կազ հեռաձայն, շարժը միասին, տարեկան 2750 ֆր., իսկ մէկ սենեակ միեւնոյն քոնֆօրով, առանց կազի, տարեկան 1600 ֆր.: Օդասուն վայր: Դիմել 13 rue de la Colonie, Փարիզ (13), մէթրօ Corvisart.

Դերձակատուն

ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆ

31 Route de Choisy, Ivry s/Seine

Հեռաձայնել Italie 13—45

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ֆրանսական եւ անգլիական կերպասներու

Վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած աշխատանք, չափաւոր գին:

Ստացած ենք ամառնային գեղեցիկ կերպասներ-

Զատիկի առթիւ ձեր շինելիք հագուստներուն համար դիմեցէք մեր դերձակատունը:

ԱՐԹԻՆԵԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Պէլվիլ, 28 Rue Lesage (կանանչ գոյնով խանութը)

Ոչ մէկ տեղ մասնաճիւղ ունինք: Ճերմակ պանիր, կէս քիլօն՝ 4.50 ֆր. պուլկուր՝ կէս քիլօն 1 ֆր. 50, հելվա՝ կէս քիլօն 2 ֆր. 60:

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ՌԱՔԻ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառն պատրաստուած օղին է ՌԱՔԻ ՏԻՒԶը:

Զգուշացէք այլ եւ այլ նիւթերով պատրաստուած եւ ձեր կեանքին վնասակար օղիները խմելէ, այլ խմեցէք միմիայն ՌԱՔԻ ՏԻՒԶը, որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած եւ գնահատուած է:

UN DUZE
MARQUE DÉPOSÉE
RAKI
40°
DUZE
Véritable Anisette Orientale
DISTILLERIE OTTOMANE ISTAMBOUL

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Ա. ՍԱԼԱՔԻՒԲԷԵԱՆ

8 rue Suffren, Marseille— Tél. D. 70-89

ՄԱՆԿԱՍՕՆ

—.—

Նախաձեռնութեամբ Փարիզի Հայ Օրիորդաց Միութեան, կիրակի, 19 Ապրիլ, ժամը 2.30ին, Սեւրի Մուրատեան վարժարանին մէջ, 26 Rue Troyon, Sèvres: Բարեգործականի Փարիզի Մասնաժողովին կողմէ Պէլվիլի, Անկէնի, Ալֆորվիլի, Պուա-Կոլոմպի, Իսի լէ Մուլինոյի, Սէվրանի եւ Սարսէլի մէջ հայերէնի դասընթացքներուն հետեւող փոքրիկներ այս առթիւ պիտի արտասանեն, պիտի երգեն ու պարեն իրենց մայրենի բարբառով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ

—.—

Շահած են հետեւեալ թիւերը.— 11, 23, 32, 140, 143, 150, 175, 214, 245, 286, 293, 330, 334, 401, 474, 570, 713, 837, 864, 865, 937, 950, 959, 967, 974, 975, 1009, 1013, 1038, 1054, 1055, 1063, 1148 1172, 1192, 1225, 1226, 1255, 1274, 1396, 1423, 1447, 1495:

Ստանալու համար դիմել 28, Rue des Dominicaines, սափրիչ Ե. Պապաիկիտեանի, մինչեւ 30 ապրիլ, այլապէս գոյքերը կը մնան Միութեան:

Ցանձնախումբը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր անոնց որ առատաձեռն մասնակցեցան նուիրատուութեանց:

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, իր դպրոցին մէջ, 6 Պուլվար Ռօտէն, կարեւոր օրակարգ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կիւմիւշխանցի Գուրգէն Ղումարեան կը փնտռէ իր հայրը Մկրտիչ, մայրը՝ Հայկանուշ, եղբայրները Վարդան, Յարութիւն, Սարգիս, քոյրերը՝ Շաքուհի, Իսգուհի, Սանդուխտ, որոնք տարագրութեան միջոցին անհետացած են: Իրենց ճշգրիտ հասցէն ստացողին 200 ֆր. նուէր: Իմացնել Գուրգէն Ղումարեանի, Restaurant Kenaat. Tauris. Iran (via U. R. S. S.):

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — Թիւ (18)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԷ՞Ր ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Գրաւող բանակ մը, կ'ըսէր կարտինալ Մէրսիէ, իր զօրութեան վստահելով, կրնայ բռնի տուրքեր գանձել, պայմանաւ անշուշտ որ մարդկութիւնը նախատինքի չենթարկուի. բայց աստուածային եւ մարդկային օրէնքներով արգիլուած են որ խաղաղօրէն արտայայտուած բնական հայրենասիրութիւնը պատժուի:

Կարտինալին եւ նոր իշխանութեանց միջեւ առաջին բախումը տեղի ունեցաւ նոր տարուան առթիւ գրած հովուական թուղթին մասին:

Այդ թուղթով թէեւ կը յորդորէր ժողովուրդին ըլլալ հնազանդ ու համբերատար, բայց միեւնոյն ատեն կը յայտնէր կարգ մը անիրաւութիւններու հետեւանքով Պելժ ժողովուրդին կրած նեղութիւնը: Հովուական այդ թուղթը բոլոր քահանաներուն ձեռքը հասցնելու պաշտօնը ճեմարանի աշակերտներուն յանձնուեցաւ:

×

Գերման զաղտնի ոստիկանութիւնը գործի վրայ էր սակայն: Շաբաթ, 2 յունուար 1915ին, կարտինալին պատարագելու սկսած ժամանակ, երեք գերման սպաներ մօտեցան:

— Ձեր Ամենապատուութիւնը պէտք է կառավարիչին ներկայանայ...

— Ե՞րբ:

— Հարկ եղած ատեն Ձեր Ամենապատուութեան կ'իմացնենք:

— Շատ լաւ, բայց կարծեմ վաղը զբաղած պիտի ըլլամ:

— Ձեր Ամենապատուութիւնը որ եւ է ժամու Նորին Վսեմութեան տրամադրութեան տակ պէտք է ըլլայ:

— Պէտք է կրկնեմ ձեզ, պարոններ, որ վաղը ազատ չպիտի ըլլամ: Վաղը Անվէրսի մէջ եկեղեցական պաշտամունք պիտի կատարուի, որուն ներկայ պիտի ըլլամ:

Պահ մը լռութենէ յետոյ փաստաթուղթ մը ներկայացուցին:

— Ձեր Ամենապատուութիւնը արդեօք գրուա՞ծ է այս... այս թուղթը:

— Իմ հովուական թո՞ւղթս, հարկաւ, մինչեւ հիմայ բոլոր եկեղեցականներս ստացած ըլլալու են:

— Ձեր Ամենապատուութիւնը զայն նախապէս գրաքննութեան չենթարկելուն համար ծանր յանցանք մը գործած է:

Կրկին լռութիւն:

— Թուղթը կարդացուա՞ծ է:

— Երէկ շատ մը տեղեր կարդացուեցաւ, վաղն ալ ամէն կողմ պիտի կարդացուի:

Սպաներուն գլխաւորը յուսահատութեամբ ձեռքերը վեր բարձրացուց.

— Ուրեմն կը նշանակէ թէ շատ ուշ ենք մնացած:

Նոյն իրիկունը Ֆօն Պիսսինկէն հեռագիր մը հասաւ: — «Ընդհանուր կառավարիչը կը խնդրէ Ձեր Ամենապատուութենէն որ բարի ըլլաք Ձեր դէպի Անվէրս կատարելիք ճամբորդութիւնը չեղեալ համարիլ»:

Միեւնոյն ատեն բոլոր թեմերուն մէջ կարգ մը խուզարկութիւններ կատարուեցան եւ հովուական թուղթին բոլոր օրինակները գրաւուեցան:

Յաջորդ օրը գերման հարիւրապետ մը կարտինալին բնակարանը երթալով անոր յանձնեց կառավարիչին մէկ նամակը, ուր կը յայտնէր թէ Կարտինալը այդ թուղթով ժողովուրդը իշխանութեան դէմ գրգռած ըլլալուն՝ այդ առթիւ որ եւ է լուրջ դէպք պատահելու պարագային ինքը անձնապէս պատասխանատու պիտի համարուի: Եւ այդ պատճառով անմիջական պատասխանին կը սպասէին: Սպային հրահանգուած էր մինչեւ Կարտինալին պատասխանին ստանալը՝ անոր մօտէն չհեռանալ:

— Ձիս աւազակի տե՞ղ կը դնէք, պատասխանեց Կարտինալը, բողոքելով ժպտադէմ:

Սպան հեռախօսին գլուխն անցաւ եւ վերադառնալով.

— Ինծի տրուած հրամանները կը հաստատուին, կը ցաւիմ, բայց պէտք է հոս մնամ:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԸ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 18 ԱՊՐԻԼ — SAMEDI 18 AVRIL 1936

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3092 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ «ՍՐԲՈՒԹԻՒՆԸ» ԵՒ ՏԵՐՏԱՆԵԼ

Թերեւս ոչ մէկ ատեն այնքան բարդ խնդիրներ դիզուած էին կանաչ սեղաններու վրայ, որքան այսօր:

Եւ դեռ «սկիզբն է երկանց»: Ամէն օր թնճուկ մը եւս կը բացուի, օձի խորխին պէս:

Վիճելի խնդիրները այնքան սերտօրէն կապուած են իրարու հետ որ, կարելի չէ մէկը քրքրել առանց միւսը պղտորելու կամ ջուրին երեսը հանելու:

Այդ կարգէն է Նեղուցներու վերազինման հարցը, որ հրատարակուեցաւ ապրիլ 12ին, եւ արդէն կը զբաղեցնէ շահակից պետութեանց դահլիճները:

Թերթերը արդէն կը խօսին Անգլիոյ պատասխանին վրայ, որ հաւանաբար ամէնէն առաջ հասած է:

Համաձայն հրատարակուած տեղեկութեանց, բրիտանական կառավարութիւնը իր պատասխանին մէջ կը ճանչնայ Թուրքիոյ իրաւունքը, Ա. Դ. Խորհուրդին առջեւ դնելու համար Նեղուցներու խնդիրը:

Այս առթիւ, իր հաւանութիւնը կը յայտնէ Թուրքիոյ «օրինական եւ չափաւոր» ընթացքին համար, ինչպէս եւ պատրաստակամութիւն՝ քննելու յարուցուած խնդիրը, երբ ձեւն ու ժամանակը որոշեն միւս շահակից պետութիւնները:

Կարեւոր վերապահում մը, սակայն, —— Բրիտանական կառավարութիւնը կ'աւելցնէ թէ պարտաւոր է նախապէս խորհրդակցիլ գաղթապետութեանց հետ եւ իմանալ անոնց տեսակէտները:

Իրազեկ շրջանակներու մէջ հաւանական կը նկատուի որ Ա. Դ. Խորհուրդը հարցը քննութեան ենթարկէ մայիսի նստաշրջանին, եթէ մթնոլորտը պայծառացած եւ մանաւանդ եթովպական պատերազմը դադրած ըլլայ: Կամ աւելի ծանրացած:

Այդ նստաշրջանին է որ պիտի քննուի, նաեւ, Լոքառնոյինե-րու խնդիրը:

Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ, երբ այնքան պղտորած են ջուրերը միջազգային գետերուն եւ ծովերուն, բայց մանաւանդ Միջերկրականի մէջ, բախտը նորէն կը ժպտի Թուրքերուն:

Այսպէս, Թրքական յուշագրին հրատարակութենէն անմիջապէս վերջը, ջերմագին բարեացակամութեամբ արտայայտուեցան բոլոր շահակից պետութեանց հեղինակաւոր թերթերը:

Համակրանքի եւ գոհունակութեան խօսքեր արտասանուեցան ու տպուեցան ոչ միայն Փարիզի, այլեւ Լոնտոնի մէջ, որ մինչեւ հիմա ժխտական դիրք բռնած էր: Ու մասնաւորապէս արձանագրուեցաւ Թուրքիոյ «ուղղամի՛տ եւ օրինապահ» դիրքը, իբրեւ դաս մը Գերմանիոյ համար:

Յուշագիրը գնահատման արժանացաւ Գերմանիոյ մէջ ալ, քանի որ կը կազմէ նոր ապացոյց մը՝ պատերազմական դաշնագիրներու ձախողման, այսինքն նոր փաստ մը՝ գերմանական տեսակէտին արդարութեան:

Բանի թէ օրինաւոր, հարցը այն է որ յետպատերազմեան դաշնագիրներու վրայ հիմնուած քաղաքական կազմակերպութիւնը կը քակուի օղակ առ օղակ, սրելով բոլոր պարտեալներուն եւ դառնացածներուն ախորժակները:

Այս տեսակէտէն, խորապէս պերճախօս են Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ մամուլին արտայայտութիւնները: Առաջինը՝ աւելի համարձակ եւ արդէն պատրաստ, երկրորդը թէեւ զգոյշ, բայց հետզհետէ աւելի անհամբեր:

Ուրիշ ախտանշան մը,— Սեւ Ծովու յաղթական հարեւաններ, որոնք նոյնպէս կը գնահատեն Թուրքիոյ օրինապահութիւնը, միեւնոյն ատեն վախ կը յայտնեն թէ խախտումները բազմապատկուելով, պիտի քանդեն նաեւ ուրիշ դաշնագիրներու հիմերը:

Արդարեւ, ո՞վ կրնայ կեցնել հոսանքը, երբ Գերմանիա ինք իր գլխուն սրբագրեց Լոքառնոյի դաշինքը (7 մարտ), Աւստրիա վերահաստատեց պարտաւորիչ զինուորութիւնը (1 ապրիլ), իսկ Թուրքիա կը պահանջէ վերաքննել Նեղուցներու պայմանագիրը (12 ապրիլ):

Այսքան ուխտազանցութիւններէ յետոյ, այլեւս ո՞ւր կը մնայ դաշնագիրներու «սրբութիւնը», որուն անունով երդում — պատառ կ'ըլլային բոլորը, քանի տարիէ ի վեր...

Ազդանշանը տրուած է արդէն: Եթէ զօրաւորը կը բռնաբարէ բրտօրէն, առանց աջ – ձախ նայելու, տկարներն ալ արտօնութիւն կը խնդրեն, միեւնոյն գործողութիւնը կատարելու համար,— ենթադրելով որ իսկապէս որ եւ է մեղք չեն գործած:

Դեռ անցեալ տարի չէ՞ր որ Ազգաժողովին պուլկար պատուիրակը չընդհատեց յայտնութիւններ կ'ընէր, Թուրքիոյ արտակարգ սպառազինութեանց եւ Թրակիոյ վերազինման մասին:

Թէեւ այն ատեն գործը անուշի կապուեցաւ եւ պուլկար պատուիրակին ալ պաշտօնէ արձակուեցաւ, բայց միայն միամիտները կրնան հաւատալ թէ եղած յայտնութիւնները բոլորովին անհիմն էին:

Լոնտոնի մամուլը անշուշտ բան մը գիտէր, երբ գրել կուտար թէ՝ Թուրքիա կրնայ անմիջապէս վերազինել Թրակիան եւ Նեղուցները, ծանր թնդանօթներ եւ ականներ փոխադրելով շրջականերէն:

Մնաց որ, բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ քամալական պետութիւնը նախատեսած, գլուխը հանած է շարք մը առաջադրութիւններ, եւ պարզապէս երեւոյթները փրկել կ'ուզէ, գիտնալով շահակից պետութեանց եւ Ազգերու Դաշնակցութեան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻՈՅ ԶՈՐՄ ԿՏՐՈՒԿ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Կ'ԱՆՏԵՍԷ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Եթովպիա անընդունելի կը գտնէ պայմանները

Ապրիլ 16ին, պարոն Ալոյզի, Ազգերու Դաշնակցութեան իտալական պատուիրակը, 13երու յանձնախումբի նախագահին յանձնեց Իտալիոյ պայմանները, հաշտութեան բանակցութեանց մասին: Ահա թէ ինչ կ'առաջարկէ Մուսոլինի.—

1.— Իտալիա պատրաստ է հաշտութեան մասին խօսելու միայն ուղղակի բանակցութիւններով Նէկիւսի ներկայացուցիչներուն հետ եւ երբեք չպիտի հանդուրժէ որ Ազգերու Դաշնակցութեան մէկ պատուիրակը մասնակցի այդ բանակցութեանց, նոյնիսկ իբրեւ դիտող:

2.— Իտալիա իր պայմանները պիտի հաղորդէ միայն Եթովպիացիներուն:

3.— Իտալիա կուզէ բանակցութիւնները կատարել Ժընեւի մէջ եւ կ'առաջարկէ Ուշիի, Լեմանի լիճին վրայ:

4.— Իտալիա չի կրնար ընդունիլ առանց զինադադարի առաջարկը, այլ պիտի շարունակէ պատերազմը հաշտութեան բանակցութեանց միջոցին, մինչեւ որ Նէկիւսը ստորագրէ առաջարկուած պայմանները:

Ինչպէս կը հետեւի այս պայմաններէն, Մուսոլինի Իտալիան յաղթական կը նկատէ ոչ միայն Եթովպիոյ, այլեւ Ազգաժողովին վրայ: Այս կարճ եւ կտրուկ պայմանները ծանր տպաւորութիւն գործեցին Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն վրայ եւ Փոլ Պոնքուր, Ֆրանսական պատուիրակութեան նախագահը, անմիջապէս դիմեց պարոն Ալոյզիի, խնդրելով որ իր ազդեցութիւնն ի գործ դնէ, զանոնք մեղմացնելու համար: Ալոյզի հեռագրեց Հռոմ, եւ իրիկունը ուշ ատեն հաստատուեցաւ թէ Մուսոլինի հաւանած է որ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ դիտողներ մասնակցին հաշտութեան բանակցութեանց, եւ օրը օրին տեղեկութիւններ հաղորդուի Ա. Դ. Խորհուրդին, բանակցութեանց ընթացքի մասին:

Եթովպիոյ ներկայացուցիչը, որ Փարիզի դեսպանն է, անմիջապէս ծանուցագիր մը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան, բացարձակապէս անընդունելի համարելով Իտալիոյ առաջարկած պայմանները: Այժմ Ազգաժողովին միջնորդները կ'աշխատին Եթովպիացիները համոզել, որպէսզի մեղմացնեն իրենց ժխտական դիրքը: Եթովպական ծանուցագիրը կը յայտարարէ թէ Իտալիա անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ որ տրամադիր չէ բանակցելու Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ եւ համաձայն անոր ուխտին: Հետեւաբար, Ազգաժողովին պարտականութիւնն է ծանրացնել պատժական անօրինութիւնները Իտալիոյ դէմ, ոչ միայն արգիլելով քարիւղի արտածումը, այլեւ ի հարկին խզելով դիւանագիտական յարաբերութիւնները:

Տարակոյս չկայ թէ Իտալիոյ առաջարկած պայմանները կը հակասեն Ազգերու Դաշնակցութեան սկզբունքներուն: Բայց, երբ իտալական բանակը Ատտիս - Ապէպայի ճամբան բռնած է եւ յառաջ կը խաղայ անարգել, բնականաբար մարդիկ սկզբունքներու մասին չեն խօսիր: Այժմ հիմնական հարցը այն է թէ Անգլիա պիտի պնդէ՞ նոր պատժամիջոցներու մասին, թէ նոր խաղ մը պիտի խաղայ: Ֆրանսայի դիրքը որոշ է,— կարճ կապել պատիժները եւ օր առաջ հաշտութիւն գոյացնել, որպէսզի կարելի ըլլայ զբաղիլ բուն Եւրոպայի հոգերով:

Իտալական պատասխանին յանձնումէն յետոյ, 13երու յանձնախումբը ժողով գումարեց, լսելու համար իր ներկայացուցիչներուն զեկուցումը: Ցետոյ պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց, որ կը բաղկանայ ձուլածոյ խօսքերէ: Յանձնախումբը (որ Ա. Դ. Խորհուրդն է, բացի Իտալիայէն), երէկ նոր ժողով մը գումարեց, քննելու համար կացութիւնը: Այս առթիւ ծանր տագնապի մը մատնուած է Պ. Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ ինչպէս մարաջախտ Նէյ կը ջանար Մեծ բանակին նահանջը ծածկել շարք մը փայլուն գործողութիւններ կատարելով թեկուզքին վրայ, Պ. Իտըն ալ պիտի փորձէ փրկել երեւոյթները, ըսելով թէ Մեծն Բրիտանիան չէր որ պարտուեցաւ, այլ Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Այսպէս, եթէ 18երու յանձնախումբը (պատժական) ժողովի հրաւիրուի եւ մերժէ հաստատել քարիւղի արգելքը, անգլիական կառավարութիւնը պիտի կրնայ ըսել թէ իր կարելին փորձեց, սակայն միւս պետութիւնները չուզեցին պատասխանատուութիւն ստանձնել...

Այս կացութեան մէջ, հեգնութեան մը պէս չէ՞ հնչեր հետեւեալ տեղեկութիւնը.— Անգլիոյ ելմտական նախարարութիւնը արտօնեց 500,000 ոսկիի փոխառութիւն մը հրապարակ հանել, օգնելու համար Եթովպիոյ: Փոխառութեան գինը պիտի ըլլայ 95, տոկոսը՝ 6 առ հարիւր եւ վճարելի պիտի ըլլայ 1942ին, թէեւ եթովպական կառավարութիւնը կրնայ աւելի առաջ ալ վճարել, եթէ ուզէ:

ԶԻՆՈՒՈ՞Ր ԿԸ ՂՐԿՈՒԻ ՍՈՒՐԻԱ

«Փըթի Փարիզիէն» կ'իմանայ թէ «Մարիէթթա փաշա» շոգենաւը զինուորական կարեւոր ուժեր փոխադրած է Թուլոնէն Պէյրութ, մէջն ըլլալով Սենեկալցի արձակազէններու վաշտ մը, գնդացիրներ եւ հրասանդեր: Չի գիտցուիր թէ ո՛ւր պիտի զետեղուին այս ուժերը:

Միւս կողմէ կը հաղորդուի թէ խաղաղութիւնը վերահաստատուած է Սուրիոյ մէջ:

ԻՆԸ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ ՄՈՐԹՈՒԵՑԱՆ Ջազրէպի մօտ (Խրուաթիա), անտառի մը մէջ, 200 գիւղացիներու կողմէ: Բոլորն ալ անդամ էին հայրենասիրական ընկերութեան մը եւ կը հետապնդուէին: Փորձեցին փախչիլ եւ դղեակ մը ապաստանեցան, բայց Խրուաթները անմիջապէս յարձակելով բռնեցին փախստականները եւ մորթեցին, լուծելու համար իրենց մէկ ընկերոջ սպանութեան վրէժը:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՑԱՆԱ ԼԻՃԸ, ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԵՒ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ (ԿԱՊՈՅՏ ՆԵ-ՂՈՍ, ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿ), ՈՒՐ ԴԻՐՔ ԲՌՆԱԾ Է ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԶՕՐՔԸ

ՏԷՍԻԷԻ ԱՆԿՈՒՄԷՆ ՎԵՐՋԸ

Եթովպիոյ գահաժառանգը հազ մնաց գերի պիտի իյնար

Իտալական թերթերը չընդհատ մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն Տէսիէի գրաւման առթիւ: Կ'ըսեն թէ Եթովպիոյ գահաժառանգը, որ 22 տարեկան է եւ Տէսիէ կը գտնուէր մինչեւ վերջին պահուն, հազիւ կրցած է փախչիլ 1000 հետեւորդներով, իտալական զօրագունդերուն ժամանումէն քանի մը ժամ առաջ: Իրենց յառաջխաղացութեան ընթացքին Իտալացիները հանդիպած են բազմաթիւ Կալլա ռազմիկներու, որոնք նոյնպէս կը հալածէին փախստականները: Իտալացիները ճամբան հանդիպած են բազմաթիւ դիակներու, որոնք չարաչար յօշոտուած եւ որձատուած էին, ըստ Կալլաներու սովորութեան: Երբ իտալացի հրամանատարը, Զօր. Փիրցիօ Պիրոլլի Տէսիէ մտաւ, քաղաքը ամայի էր եւ մասամբ քանդուած, օդանաւային ռմբակոծումներու հետեւանքով: Երեք իտալական օդանաւեր հասան զօրքով եւ իջան քաղաքին մօտակաները: Իտալական բանակը, որ Քուօրամէն ճամբայ ելած էր ապրիլ 9ին, աւելի քան 200 քիլոմեթր կտրած էր վեց օրուան մէջ: Բանակին պաշարը ամբողջովին փոխադրուած էր օդանաւերու միջոցաւ: Երբ զօրքը քաղաք մտաւ, բնակիչներուն մեծ մասը շրջակայ գիւղերը փախած էր: Անմիջապէս թռուցիկներ բաժնուեցան եւ բնակիչները սկսան վերադառնալ կամաց կամաց: Բնակիչներու թափոր մը մեծարանքներ ընծայեց իտալական բանակի հրամանատարին, առաջնորդութեամբ կղերին եւ երեւելիներուն:

Իտալացի թղթակիցներ կը շեշտեն թէ Տէսիէ - Ատտիս Ապէպա ճամբան շատ լաւ վիճակի մէջ է եւ թէ մեքենաշարժ զօրքը կրնայ երեք օրէն մայրաքաղաք հասնիլ:

Այս առթիւ նորէն կը պատմեն թէ գահընկէց արքան, Լիճի Եասու, որուն մահը հաղորդուած էր պաշտօնապէս, ողջ է եւ կրնայ վերահաստատուիլ Եթովպիոյ գահուն վրայ, իբրեւ հետեւանք իտալական յաղթանակին:

Տէսիէ, որ երկար ատեն Եթովպիոյ վեհապետներուն բնակավայրը եղած է, կը գտնուի 2600 մեթր բարձրութեան մը վրայ եւ 212 մղոն հեռու է Ատտիս Ապէպայէն (ագռաւի թռիչքով՝ 156 մղոն):

Տարտանէլի խնդիրը եւ Գերմանիա

Տարտանէլի վերազինման համար Թուրքիոյ ներկայացուցած խնդրագիրը նպաստաւոր ընդունելութիւն գտաւ նաեւ Գերմանիոյ մէջ: Ինչպէս Աւստրիոյ պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատումը, նոյնպէս Թուրքիոյ այս դիմումը կը համապատասխանէ մարտ 7ի քաղաքականութեան (վերագրաւում Հռենոսի): Գերմանական թերթերը գրել կուտան թէ ապահովութիւն պահանջելով Թուրքիա ուրիշ բան չըներ եթէ ոչ յարմարիլ պայմաններու փոփոխութեան: «Կարելի չէ որ եւ է պետութենէ պահանջել որ իր երկիրը բաց թողու անակնկալ յարձակման մը դէմ, գոհացնելու համար ապահովութեան կարգ մը ըմբռնումներ: Բոլորին համար հաւասար ապահովութեան մը իրաւունքը բաւարար լրջութեամբ նկատի չէ առնուած յետպատերազմեան կազմակերպութեան մէջ: Եւ այս է ներկայ ջղագրգռութեան պատճառներէն մէկը»:

Այս առթիւ գրել կը տրուի թէ Ռուսաստան, որ առաջ հակառակ էր Նեղուցներու ամրացման, այսօր անշուշտ պիտի պաշտպանէ զայն, որովհետեւ պատուական յարաբերութիւններ կը մշակէ Թուրքիոյ հետ եւ, Ծայր. Արեւելքի մէջ բարդութիւններ ծագած ատեն, պիտի նախընտրէ ապահով ըլլալ Սեւ Ծովու կողմէն:

Ռումանիոյ դիրքը նոյն հարցին հանդէպ

Ռումանական մամուլը, որ մինչեւ հիմա կը զգուշանար մեկնութիւններէ, այժմ սկսած է բարեացակամութեամբ արտայայտուիլ Նեղուցներու ամրացման մասին: Պուքրէշի թերթերն ալ կը շեշտեն թէ Թուրքիա միակողմանի կերպով չի դրժեր իր միջազգային յանձնառութիւնները, ինչպէս ըրին Գերմանիա եւ Աւստրիա, այլ կը յարգէ ձեւերը, «ինչ որ իրեն պիտի ապահովէ աշխարհի համակրանքը, ինչպէս եւ բարեկամներուն եւ զինակիցներուն աջակցութիւնը, առաջին կարգին վրայ ըլլալով Ռումանիա եւ Պալքանեան Համաձայնութեան միւս պետութիւնները»: Մէկէ աւելի թերթեր գրել կուտան թէ Տարտանէլի խնդիրը կենսական է Ռումանիոյ համար: «Չէ մոռցուած թէ Տարտանէլի փակումը պատերազմի միջոցին՝ մասնաւորապէս վնասակար եղաւ մեզի համար, բայց կացութիւնը փոխուած է: Այսօր մենք բարեկամ ենք Թուրքիոյ եւ հաւանական չէ որ Ռուսաստան թշնամի դառնայ մեզի: Ամենայն հաւանականութեամբ Թրքական կառավարութիւնը գոհացում պիտի գտնէ»:

Այս գնահատութիւններէն յետոյ, կարգ մը շրջանակներու մէջ գրել կուտան թէ Թրքական ձեռնարկին ժամանակը շատ գէշ ընտրուած է, որովհետեւ եթէ Թուրքիա գոհացում ստանայ, ինչ որ շատ հաւանական է, Ռումանիա այլեւս չպիտի կրնայ մերժել Թրիանոնի եւ Նէօյիի դաշնագիրներուն զինուորական տրամադրութեանց վերաքննութիւնը, զոր Հունգարիա եւ Պուլկարիա պիտի յարուցանեն ուշ - կանուխ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳՍԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐԸ

Թուրքիա, հետեւողութեամբ ռուսականին, հնգամեայ ծրագիր մը մըշակեց ու յանձնեց գործադրութեան: Այդ ծրագիրը, ինչպէս ատենին պարզած ենք այս էջերուն մէջ, կը ձգտէր երկիրը ճարտարարուեստականացնել: Թուրքիան պատերազմէն դուրս էր եկած յաղթական: Ձեռք ձգած էր իրաւունքներ, որոնցմէ զուրկ էր եղած երկար ատենէ ի վեր: Լօզանը իրեն պարգեւած էր քաղաքական անկախութիւն մը: Աւելի ճիշդ, քամալական չարժումը Թուրքիոյ պարգեւած էր Լօզան մը: Բայց, զայն հարկ էր տեւականացնել: Ատիկա աւելի դըժուար էր քան զինուորական յաղթանակը: Էնկիւրի, հազիւ ստորագրած Լօզանի դաշնագիրը, ինքզինքը կը գտնէր նոր պայքարի մը առջեւ: Պայքարը պարտադրութիւն մը չէր՝ եկած դուրսէն: Բայց, պարտադրութիւն մըն էր, որ կը բխէր ներսէն ու կու գար անցեալէն:

Օսմանեան կայսրութիւնը կը տառապէր մասնաւորապէս տնտեսական անկախութեան պակասէն: Ընդարձակ երկրին հարուստ ներքին կարելիութիւնները ի նպաստ իրեն օգտագործելու միջոցներէն: Իմաստասիրական այն անժխտելի խօսքը թէ՝ մարդը իր զբաղումին հրահանգը կը ստանայ այն հողէն ուր ինք կը բնակի՝ ճիշդ չէր Թուրքերուն համար: Ոչ հանքերը եւ ոչ ալ ուրիշ տարրեր թելադրիչ կրցած էին ըլլալ իրենց՝ զբաղումներ ընտրելու տեսակէտէն: Ու Թուրքը չարունակած էր, դարեր չարունակ, մնալ «անօթի մարդը որ նստած է ոսկիի մեծ կոյտին վրայ»:

Նոր Թուրքիան հինէն անջատուեցաւ եւ այս ուղղութեամբ: Մանաւանդ որ, տնտեսական տագնապին հետ ծնունդ առած էր տնտեսական նոր քաղաքականութիւն մը, չըսելու համար՝ դրութիւն մը,— ինքնաբաւութիւն:

Էնկիւրի ունէր նաեւ ուրիշ պատճառ մը՝ իր սեփական ներքին ուժով տապալելու եւ իր հում հարստութիւնները իր հողին վրայ օգտագործելու համար: Այդ պատճառը պատերազմական նկատումներէ կը բխէր:

Այսպէս կամ այնպէս, ուրեմն, քամալական Թուրքիան մէջտեղ դրաւ իր հնգամեայ ծրագիրը: Անմիջապէս ըսենք, որ անիկա փորձ մըն էր՝ աւելի շատ՝ քան ծրագիր մը: Փորձ՝ այն տեսակէտէն, որ այդ ծրագիրը բաւական ընդարձակ էր, կը կարօտէր նիւթական լայն միջոցներու եւ մասնագիտական փորձառութեան: Բայց մանաւանդ կը գործադրուէր երկրի մը մէջ, ուր ճարտարարուեստը գրեթէ նոր մուտք պիտի գործէր:

Հակառակ այս դժուարութեանց, ու հակառակ արտաքին ու նաեւ ներքին թերահաւատութեանց, Էնկիւրի, սակայն, գործի սկսաւ մեծ թափով ու ծրագրին մեծագոյն մասը իրականացուց կանխատեսուած ժամանակէն իսկ առաջ: Աւելին,— ձեռք ձգուած արդիւնքը գլեց անցաւ բոլոր կանխատեսութիւնները, եւ այսօր նոր Թուրքիան ճարտարարուեստի կարգ մը ճիւղերու մէջ այլեւս կ'ապրի կամ ամբողջական չափերով պէտք չզգար ներածումներու: Վերջերս, երբ յօդուածաշարքով մը փորձեցինք, «Յառաջ»ի մէջ, հանրապետական Թուրքիոյ նուաճումներն ու փորձերը տալ, խօսեցանք, կարելի մանրամասնութեամբ, եւ ճարտարարուեստի ճիւղերու մասին: Թուրքիա իր այդ ծրագրին իրականացումը ձեռք բերաւ արտաքին օժանդակութիւններով: Իր այդ նեցուկը, այս ճիւղին մէջ եւս, եղաւ Խորհրդային Ռուսիան: Երբ Թուրքիոյ գտած նպաստի մասին կը խօսինք, ստիպուած ենք չեշտել խորհրդային բառը՝ Ռուսիոյ քով, եթէ նոյն իսկ այլ եւս դադրինք այս վերջինը «Միութիւն» որակելէ, քանի որ փաստօրէն «հանրապետութիւններու» այդ ամբողջութիւնը օր օրի կը դառնայ ամբողջական Ռուսիա մը: Հարց է, սակայն, թէ խորհրդայինով սկսած օժանդակութիւնը՝ Թուրքիոյ, պիտի չարունակուի՞ ձեւափոխուող Ռուսիոյ կողմէ եւս, կամ՝ եթէ ան վերադառնայ նոյն իսկ դէպի «յեղափոխական» անցեալը, պիտի ուզէ՞ Թուրքիան տեսնել այնպէս, ինչպէս այսօր կ'ուզէ տեսնել՝ իբրեւ առաւելապէս իր պատրաստած պտուղը:

Եթէ աչքի առջեւ բերենք այն իրողութիւնը թէ յետպատերազմեան Գերմանիան, մինչեւ անգամ Հիթլէրը, այնքան օժանդակեց խորհրդային Ռուսիոյ, որքան այս վերջինը՝ քամալական Թուրքիոյ, ուրիշ խօսքով, եթէ չանտեսենք այն անժխտելի իրողութիւնը թէ խորհրդային Ռուսիոյ ճարտարարուեստացումը գլուխ ելաւ առաւելապէս Գերմանիոյ ճիգերով, ինչպէս Թուրքիոյ ճարտարարուեստացումը Խ. Ռուսիոյ ջանքերով, կարելի չէ՞, արդեօք մտածել թէ՝ վաղը քաղաքական իրադարձութիւններու բերումով, Մոսկուան եւս,— եթէ նոյն իսկ չարունակէ ինքզինքը «խորհրդային» որակել,— «դէպի Միջերկրական» նշանաբանը կրնայ դնել մէջ տեղ, ինչպէս Հիթլէրը դրաւ իր «դէպի արեւելք»ը:

Անդրադառնալով Թուրքիոյ հնգամեայ ծրագրին, հարկ է յիշել, որ Էնկիւրիի գլխաւոր նպատակներէն մէկն ալ էր,— միշտ, ի հարկէ, պետական քաղաքական նկատումներէ առաջնորդուելով,— երկրին մէջ հաստատել առեւտրական հաւասարակշռութիւն մը, որու բացակայութիւնը տեւապէս կը տառապեցնէր բոլոր չըրջանները Թուրքիան: Այս հաւասարակշռութիւնը կ'ապահովուէր, բնականաբար, արտաքին նիւթերուն ներածման նուազումով ու ներքին նիւթերու արտածման յաւելումով: Այս վերջինը Թուրքիոյ կամքէն անկախ էր, անշուշտ: Ինքնաբաւութիւնը, զոր որդեգրեր էին, իրմէ առաջ, ուրիշ պետութիւններ, ինչպէս նաեւ մաքսապաշտպան դրութիւնը, զոր սկսեր էին կիրարկել գրեթէ բոլորը, արգելք կ'ըլլար թրքական ապրանքներու արտածումներուն յաւելումին: Մենք գիտենք նաեւ որ, ընդհակառակն, այդ արտածումները յաճախ կը նուազէին, որովհետեւ արտաքին շուկաներու սեղմումը մրցակցութիւնը զօրացուցած էր, ու թրքական ապրանքները յաճախ դժուարութեանց կը բախէին:

Ներածումը, սակայն, իրմէ էր կախուած մասամբ: Վասնզի ներքին ճարտարարուեստի հիմնումը կը նըւազեցնէր պահանջը՝ դուրսէն բերելու:

Ինչպէս ըսինք, Թուրքիա արդէն իսկ ունի երկրորդ հնգամեայ ծրագիր մը իր առջեւ: Այս երկրորդ ծրագիրը ճարտարարուեստացումի քանի մը նոր մեթոտներ կը նախատեսէ: Ան առաջինէն կը տարբերի նաեւ իր ընդգրկելիք ճիւղերով: Այսպէս, երկրորդ հնգամեայ ծրագիրը իր գլխաւոր առաջադրութիւնը պիտի ընէ հանքերու շահագործումը եւ ելեկտրականացումը: Վերջին տարիներու ընթացքին բազմաթիւ պրպտումներ կատարուեցան հանքերու շուրջ: Հրաւիրուեցան եւրոպացի ու ամերիկացի մասնագէտներ ու, պատրաստուած տեղեկագիրներու համաձայն, այժմ կը մշակուի ծրագիր մը մետաղային ճարտարարուեստ մը ստեղծելու համար երկրին մէջ:

Էնկիւրի, որ, ինչպէս յիշեցինք վերը, կը ձգտի իր առեւտրական կշռացոյցը հաւասարակշռել, իր յոյսը դըրած է ճարտարարուեստի այս ճիւղին: Հիւսուածեղէնը որ բաւական զարկ ստացաւ երկրին մէջ, նուազեցուց առեւտրական հաշուեկշիռի բացը: Մետաղային ճարտարարուեստը, կը խորհին անոնք, պիտի գայ ապահովելու բաղձացուած հաւասարակշռութիւնը:

Ծանօթ է, որ Խ. Ռուսիա իր հնգամեայ ծրագրին մէջ լայն տեղ տուաւ ելեկտրականացումին: Թուրքիա նոյնքան կարօտ է այդ ճիւղին: Ունի եւ կարելիութիւններ:

Ան հարուստ է ջուրերով, ինչ որ կը դիւրացնէ ելեկտրականացումը: Իսկ այս վերջինը հոգին է ճարտարարուեստին:

Թուրքիա կը զգայ, սակայն, շատ կարեւոր պակաս մը,— քարիւղի չգոյութիւնը:

Որքան մեծ ճիգեր թափեց քարիւղի ակեր գտնելու համար: Բայց, չյաջողեցաւ: Ասիկա մեծ դժուարութիւն մըն է երկրի մը համար, որ կ'ուզէ իր ճարտարարուեստը ունենալ բայց մանաւանդ կարօտ չմնալ, պատերազմի պարագային, արտաքին միջոցներու:

Այդ է պատճառը որ, Էնկիւրի, յուսախաբ սեփական քարիւղ ունենալու իր ցանկութեան մէջ, փորձեր կ'ընէ արուեստական պէնզին հայթայթելու, որուն արտադրումին համար երկրորդ հնգամեայ ծրագրին մէջ շատ լայն տեղ մը յատկացուած է:

Իսկ ասիկա, կրկնենք դարձեալ, ոչ միայն տնտեսական, բայց մանաւանդ պատերազմական նպատակներով:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Յ. Գ.— Ձգախէժի (քաուչու) ճիւղը կը պատկանէր առաջին հնգամեակին: Թուրքիոյ մէջ կան 11 գործարաններ, ուր կ'աշխատին 3000 բանուորներ: Այս գործարանները ցարդ կ'ապահովէին Թուրքիոյ ձգախէժի պահանջը: Հիմա, սակայն, անոնք չեն բանիր, որովհետեւ մեծ դժուարութեան բախած է անհրաժեշտ նիւթերու ներածումը: Այս լուրը կցեցինք մեր յօդուածին, ցոյց տալու համար թէ ստեղծուած ճարտարարուեստը ունի նաեւ դժուարութիւններ:

ՈՐՈ՞ՆՔ ԵՆ ՆՈՐ ԵՐԿԻՐՆԵՐԸ

Մեծ պատերազմին հետեւանքով կազմուած նոր երկիրներն են հետեւեալները.—

Ալպանիա, Լեհաստան, Չեխօսլովաքիա, Լիթուանիա, Լեթոնիա, Եսթոնիա (դաշնակից պետութիւնները ճանչցան նաեւ անկախութիւնը Ֆինլանտայի որ Ռուսիայէն գրաւուած էր եւ առանձին պետութիւն էր պոլշեւիկ յեղափոխութենէն ի վեր), Մէմէլի կամ Քըլայփէտայի հողամասը, Տանձիկ ազատ քաղաքը, Պաղեստին, Սուրիա, Անդրյորդանան, Իրաք, Հիճազ (որ իրապէս 1916էն զատուած էր Օսմ. կայսրութենէն):

Պէտք է աւելցնել նաեւ Հայաստանը, Վրաստանը եւ Ազրպէճանը որոնք վարդի մը չափ միայն ապրեցան եւ ինկան խորհրդային հալոցին մէջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Դէպքերու ընթացքը ծանօթացնելու համար ստորեւ նոյնութեամբ կ'արտատպենք Գահիրէի «Ահրամ» թերթին թղթակցութիւնը Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ (Ֆրանսա) միջեւ կատարուած բանակցութեանց մասին: Թղթակցութիւնը իբրեւ թէ Պոլսէն գրուած է, բայց իր ամէնէն կարեւոր մանրամասնութիւններուն մէջ ուրիշ բան չի ներկայացներ, եթէ ոչ ամփոփումը Աթաթիւրքի մահափորձին դատին առթիւ ընդհ. դատախազին խօսած հռչակաւոր ճառին.—

Բարեկամութեան եւ համակրանքի բոլոր երեւոյթները ցուցադրող փուլէ մը կ'անցնի այս պահուս Թուրքեւսուրիական փոխյարաբերութիւնը, եւ կը սպասուի որ Ֆրանս. նոր դեսպանին՝ Պ. Փոնսոյի Անգարա ժամանումէն յետոյ այս բարեկամութիւնը աւելի ամրապնդուի, քանի որ հեռաւոր Մարոքի ընդհ. կառավարիչ կարգուելէ առաջ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մարդպանութեան պաշտօնը վարած ըլլալով երկար ատեն՝ Պ. Փոնսօ լաւատեղեակ է սուրիական գործերուն:

Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ այժմ կատարուող բանակցութիւնները կը շօշափեն մասնաւորապէս Թուրքեւսուրիական սահմանագլուխի շրջանին մէջ հրոսակային խումբերու վրայ հսկելու հարցը, ինչպէս նաեւ դէթ այս սահմանագլխէն հեռացումի պարագան այն բոլոր տարրերուն, որոնք Թուրքիոյ մէջ հանրային անդորրութիւնը վրդովելու կ'աշխատին, եթէ երբեք դիւրին չէ այս տարրերուն հեռացումը սուրիական երկիրներէն:

Սուրիոյ եւ Անդրյորդանանի մէջ երեք կազմակերպութիւններ կան Թուրքիոյ դէմ գործող,— Քրտական Հօյպունը, Չէրքէզներու ընկերակցութիւնը եւ Հայկական Դաշնակցութիւն կոչուած կազմակերպութիւնը: Այս կազմակերպութիւնները կ'ամբաստանուին թէ Թուրքիոյ անդորրութիւնը վրդովելու եւ դաւադրութիւններ սարքելու կը ձգտին: Կ'երեւի թէ Թուրքերու հայեացքով այս կազմակերպութիւններէն ամէնէն վտանգաւորն է Հօյպունը, որ կը ձգտի քրտական պետութիւն մը կազմել եւ որ վերջին տարիներու ընթացքին պատճառ եղաւ Թուրքիոյ մէջ Քիւրտերու յեղափոխութեան: Կ'ըսուի թէ այս կազմակերպութիւնը նոյն ատեն յարաբերութիւն կը մշակէ արքայական նախորդ գերդաստանին եւ մանաւանդ նախկին խալիֆա Ապտիւլ Մէճիտի հետ: Իր նպատակն է դահազուրկ իշխանին դըրօշին տակ հաւաքել Թուրքիոյ արդի վարչաձեւին հակառակորդները եւ յեղափոխութեան կրակը արծարծել Թուրքիոյ մէջ, ճամբայ հարթելու համար խալիֆայութեան վերադարձին եւ հանրապետութեան տապալումին: Սուլթանական ռէժիմի վերադարձը յաջողցնելով, Քիւրտերը պիտի ստանան թրքական (Ծ.Խ. Հաւանաբար պիտի ըլլայ քրտական) նահանգներու անկախութիւնը եւ քիւրտ ազգեցութեան կազմութիւնը:

Քրտական կազմակերպութեան գըլուխը կանգնած է նշանաւոր Հաջօ աղա, որու շուրջը բոլորուած են Խալիլ Իպրահիմ փաշա զատէ պէյ, Էքրէմ Ճէմիլ փաշազադէ եւ Գատրի Պեդրի Նիզամէտտին Գափար:

Հալէպի, Դամասկոսի եւ Ալեքսանտրէթի շրջաններէն այս անբաղձալի տարրերը հեռացնելու կը ձգտին Թուրքեւսուրիական բանակցութիւնները:

Թուրքիոյ մէջ երկփեղկուած ընկերակցութիւններէն մէկն է նաեւ Չէրքէզներու կազմակերպութիւնը, որ «Անատոլուի անկախութեան պայքար» անունը կրող Թուրքեւհելլենական պատերազմի միջոցին օգնած էր Յոյներուն: Այս կազմակերպութիւնը Թուրքիոյ հետ կ'ատէ նաեւ Ռուսիան: Ան մասնաւոր շրջաններ չունի Թուրքիոյ մէջ անկախութիւն հետապնդելու համար, այլ թրքական հանրապետութեան զանազան մասերուն մէջ ցանցուած չէրքէզաբնակ քանի մը գիւղեր ունի, ինչպէս որ քանի մը գիւղեր ալ ունի Սուրիոյ մէջ:

Չէրքէզներու կազմակերպութիւնը անուն ստացաւ դաւադրական ձեռնարկներով եւ թուրք պետական անձնաւորութիւններուն դէմ գործուած ահաբեկումներով: Իր յայտնի զոհերէն մէկն է հանգուցեալ Մահմուտ Շէվքէթ փաշա, որ 1912ին սպաննուեցաւ Թրքական Իթթիհատ կուսակցութեան իշխանութեան օրով, կուսակցութիւն մը, որու կ'անդամակցէր Շէվքէթ փաշա: Չէրքէզները օսմանեան գահուն պաշտպան նկատած են միշտ իրենք զիրենք եւ սուլթանները անոնց քաղաքական գերիները եղած են յաճախ: Այսպէս, Չէրքէզներէ չըրջապատուած էր օսմանեան կայսրութեան վերջին սուլթանը Մուհամմէտ Վահիտէտտին:

Չէրքէզներու կազմակերպութեան վարիչն է Թարիք Մումթազ, որուն անունը մաս կը կազմէ Թուրքիոյ համար անբաղձալի նկատուած 150 հոգիներու ցանկին:

Գալով հայկական «Դաշնակ» ընկերակցութեան, որուն նպատակներն ու թրքատեաց տրամադրութիւնները ծանօթ են ամէնուն, Թուրքիոյ ապահովութեան ընդհանուր վարչութիւնը տեղեկութիւն ունի թէ այս կազմակերպութեան կայանը Հալէպի մէջ կը գտնուի: Այս կազմակերպութիւնը անցեալ հոկտ. 24ի երեկոյեան ժամը 6ին Հալէպաբնակ Հայու մը տան մէջ գումարեց ժողով մը, որու ատենագրութիւնը Թուրքիոյ ապահովութեան վարչութեան ձեռքը հասած է: Հաւաքոյթին մէջ որոշուած է որ Հայերը ստանձնեն կատարել այն ինչ որ չկըրցան գործադրել Չէրքէզները: Այս բացատրութիւնը կ'ակնարկէ Աթաթիւրքին դէմ պատրաստուած վերջին դաւադրութեան: Ասոնք կ'ենթադրեն թէ դաւադրութեան ձախողանքին միակ պատճառն է եղած պատրաստութեան անբաւարարութիւնը եւ կամ դաւաճանութիւն մը, որ պատճառ դարձաւ անյաջողութեան:

Թուրք կառավարութիւնը յատկապէս չահագրգռուած է այս գործողութեամբ, զոր Թուրքիոյ հակառակորդները կը ցուցադրեն սահմանագլուխէն քանի մը քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ: Այս պարագան լուրջ բանակցութեան կը մղէ թուրք կառավարութիւնը Ֆրանսական Նոր դեսպանին հետ վրդովիչ հարցերուն սահման մը դնելու նպատակով: Թուրք կառավարութիւնը կը ձգտի— եթէ կարելի է— սուրիական բոլոր երկիրներէն հեռացնել տալ խռովարարներն ու թրքական անդորրութիւնը վտանգի ենթարկող քիւրտ, չէրքէզ եւ հայ տարրերը, ասոր փոխարէն տնտեսական եւ առեւտրական զիջողութիւններ ընելով Սուրիոյ:

Թուրքիոյ ապահովութեան ընդհ. վարչութիւնը ունի մանրամասն անուանացանկը սուրիաբնակ բոլոր խռովարարներուն եւ յեղափոխական քարոզիչներուն, բայց չուզեր այս անունները հրապարակել: Ան կրնայ սակայն այս անունները հաղորդել Սուրիոյ Ֆրանս. ընդհ. վարչութեան:

ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ ԵՐԳԸ

ԽՄԲ.— Յառաջի ընթերցողները կը յիշեն մահաշունչ երգը.— «Մռայլ կիրակին», որուն վերջին զոհը [illegible]: Այս առթիւ [illegible] Քօլօյեան հետեւեալ ուսումնասիրութիւնը հրատարակած է Annales-ի մէջ (10 ապրիլ).

Թերթերը կը գրեն թէ, Պուտափէշթի մէջ, 18 երիտասարդներ անձնասպան եղան՝ երգելէ յետոյ մարդասպան երգը՝ Մռայլ կիրակին:

Ահաւասիկ թարգմանութիւնը այդ երգին.

— «Քեզի սպասեցի երէկ, հարիւր ճերմակ վարդերով.
Սպասեցի աղօթք մը հեգելով մէջ.
Սպասեցի մռայլկոտ երազներով կիրակի առտու մը:
Տխրութեանս կառքը վերադարձաւ առանց քեզի,
Այդ պահէն ի վեր բոլոր կիրակի. ներս մնացին:
Արցունքներն են միակ ըմպելիս, եւ տրտմութիւնը՝ հացս: (կրկնել).
Վերջին կիրակիս, ո՛վ սիրականս դուն պիտի գաս ինծի:
Պիտի գտնես դագաղ մը, մահիճ մը եւ պատանք մը:
Դագաղը ծածկուած պիտի ըլլայ ծաղիկներով, ծաղկազարդ ծառի մը տակ:
Ես այնտեղ պառկած պիտի ըլլամ վերջին ճամբորդութեան համար:
Աչքերս պիտի բացուին քեզ տեսնելու համար:
Բայց, մի՛ վախնար այդ աչքերէն.
Որովհետեւ նոյն իսկ մահուան մէջ ես պիտի օրհնեմ քեզ,
Իմ վերջին կիրակիս»:

Մահառիթ ոչինչ կայ այս խօսքերուն մէջ: Այլ միայն պարզ մելամաղձոտութիւն մը, պարզամտութիւն մը, եւ այսքան:

Մենք կարդացած ենք ոտանաւորներ, որոնք շատ աւելի տխուր են, շատ աւելի մահաշունչ, բայց երբեք մտածած չենք մեռնելու մասին: Ալֆրէտ տը Միւսէի, Վէրլէնի, Պօտլէրի քերթուածները թաթխուած են շոգեհոգ տրտմութեամբ եւ մելամաղձոտութեամբ: Այսուհանդերձ ոչ ոք անձնասպան եղած է կարդալով զանոնք:

Արդեօք եղանա՞կը, այն մարմրուն եղանակը, որով կ'երգուի Մռայլ կիրակին, եղանա՞կն է մեղաւոր: Անհնարին: Պոհեմական հասարակ եղանակ մըն է այդ: Լսած եմ: Մտիկ ըրած եմ իւրաքանչիւր խօսք: Երբեք յուզուած չէ գիս:

Ընդհակառակն շատ յուզուած եմ, ինչպէս բազմաթիւ ուրիշներ, ունկնդրելով Լաֆարայի [illegible]: Մելամաղձոտ է այդ երաժշտութիւնը, ողբերգական, երբեմն նոյն իսկ մահաշունչ, որ կը սեղմէ սիրտդ, կ'ողողէ քեզ տխրութեամբ: Այսուհանդերձ ոչ ոք դարձեալ, ունկնդիրներէն ոչ ոք մտածէ անձնասպան ըլլալ՝ Օփերա Քոմիքէն դուրս ելլելէ վերջ:

Թրիսթան եւ Իզոլտի մէջ երգիչ կան միաժամանակ հոյակապ եւ ցաւագին. Գ. Վակների հովիւն սրինգի ողբանուագն մինչեւ Թրիսթանի պաղ գլուխին վրայ խորապէս մելամաղձոտ բաժնութիւնը, տխուր է ամէն բան — խօսք, եղանակ: Սակայն ոչինչ կը մղէ քեզ անձնասպանութեան:

Հապա Մասընէի Վէրթէ՞րը, որ իրաւ յուսահատեցուցիչ տխրութեան մը երաժշտութեամբ մինչեւ Վէրթէրի անձնասպանութիւնը: Այսուհանդերձ ոչ ոք կը փորձուի անձնասպան ըլլալ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՐԴԻ ՎԻՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

(ՎԷՊԸ 18ՐԴ ԴԱՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ)

Է.

Էթ՛ըլ Հօքինս, Էթլէնթիք Մընթլիի 1926 սեպտ.ի թիւին մէջ, «Գիտակցութեան հոսանքի վէպը» խորագրով յօդուածին մէջ կ'ըսէ. «Թէ գիրքը գոցելէն վերջ անձերը առարկայական տպաւորութիւն չեն թողուր, այլ տեսակ մը երազային յատկութիւն կը ստանան, որովհետեւ ընթերցողը անոնց ուղղակի չէ նայած, այլ դիտած է ուրիշ անձերու ընդմէջէն: Այս մեթոտը թէեւ հատակոտոր, բայց ոչ ցրուած տպաւորութիւն կը թողու, զգացումը եւ յուզումը սուր եւ անմիջական կերպով կը տրուին»:

Ըստ «Գիտակցութեան հոսանքի» վիպասաններուն, արդի յարաշարժ կեանքը, արդի գիտակցութիւնը այս մեթոտով ամէնէն աւելի ցայտուն կը պատկերացուի: Տիկ. Վըրճինիա Ուուլֆի վէպը «Տիկ. Տէլլօուէյ»ը կնոջ մը մէկ օրուան կեանքի պատկերն է: Տիկինը երեկոյթ ունի, առաւօտ կանուխ տունէն կ'ելլէ ծաղիկ գընելու, կը վերադառնայ, պատրաստութիւն կը տեսնէ, եւ վէպը կը վերջանայ նոյն գիշերն իսկ: Բայց այդ մէկ օրուան կեանքին մէջ կը հիւսուի վէպ մը որ կուտայ ամբողջական կեանքի մը տպաւորութիւնը: Կը տեսնենք որ Տիկինը սիրական մը ունեցած է, որ կը հասնի նոյն օրը Հնդկաստանէն:

Անոնց խօսակցութենէն կ'իմանանք երկուքին անցեալ կեանքը: Կը վերակազմենք նկարագիրները: Ասոնց հետ կապ չունեցող դէպքեր կը պատահին նոյն օրուան մէջ: Մեծ պատերազմի զինուորի մը ողբերգական պատմութիւնը կ'իմանանք եւ որ կը յիմարանայ եւ ինքզինք պատուհանէն վար կը նետէ: Տիկին Տէլլօուէյի եւ առաջ մտածումներու մէջէն կը ծանօթանանք ամուսնոյն: Անոր լուռ մենախօսութեան միջոցաւ կը հասկնանք թէ ամուսինը զգայուն եւ հանրային գործերով հետաքրքրուող մէկն է, իսկ տիկին Տէլլօուէյ մէկը որ չի հետաքրքրուիր եւ միայն ինքզինքով կը զբաղի: «Րիչըրտ արդէն կէս ճամբան ըրած է դէպի իր Արմինիընները (Հայերը), Ալպանիընները: «Տիկին Տէլլօուէյ տեղաւորուեցաւ բազմոցին վրայ դիտելով վարդերը, մարդիկ պիտի ըսեն թէ Քլէրիսա Տէլլօուէյ փըճացած մէկն է: Վարդերը աւելի կը հետաքրքրեն զինք քան թէ Հայերը: Հալածուած, անդամատուած, սառած, անիրաւութեան եւ անարդարութեան այդ զոհերը (լսած էր որ ամուսինը չարունակ կ'ըսէր) ո՛չ, ոչինչ կը զգար ինք Ալպանիընններուն հանդէպ, թէ արդեօք Արմինիընն էին:

Վըրճինիա Ուուլֆ բացի իր «Դէպի Փարոսը» գեղեցիկ վէպէն՝ տուած է գլուխ գործոց մը Օրլանտօն, որ փակագծի մէջ կ'ըսէ կենսագրութիւն: Եւ իրապէս կենսագրութիւնն է անգլիական ոգիին: Շէքսփիրեան շրջանէն մինչեւ մեր օրերը:

Իշխան Օրլանտոյի հետ կը քալենք դարերու ընդմէջէն, ականատես ըլլալով Անգլիոյ հոգեկան, մտաւորական, քաղաքական, տնտեսական զարգացման: Օրլանտօ տղայ է, արու է մինչեւ իր դեսպանութիւնը Պոլսոյ մէջ, հոն 30 տարեկանին սեռը կը փոխուի եւ կը դառնայ չնորհալի կին մը: Ճամբորդելով Ծիփսիներու կամ Եգիպտացիներու հետ, կը հասնի Անգլիա վերստին:

Օրլանտոյի մէջ ամէն դար իր սեփական կնիքը կը կրէ: 19րդ դարու վերջերը ձիեր եւ օթօ նստելէ վերջ փոխադրուելու համար, ներկայ չըջանին համար կ'ըսէ. «Մենք հիմա խորհրդածելու ժամանակ չունինք: Փողոցները բազմամբոխ են: Կեանքի նոյնինքն յօրինուածքը մօգական է: 18րդ դարուն գիտէինք թէ ամէն բան ինչպէս տեղի կ'ունենար: Բայց հիմա օդին մէջէն կը բարձրանամ, Ամերիկայի ձայները մտիկ կ'ընեմ: Մարդոց թռչիլը կը տեսնեմ:

Գրքին մթնոլորտը բանաստեղծական է, եւ այդ չունչով գրուած քիչ վէպեր կան արդի վիպագրութեան մէջ: Երբ գիրքը կը վերջանայ, անոր երկարատեւ հմայքին տակ ինքզինքին հարց կուտայ մարդ թէ ի՞նչն էր վէպին գեղեցկութեան գաղտնիքը: Լեզո՞ւն, ո՞ճը, ոգի՞ն, նկարագրութի՞ւնը: Բոլորը թերեւս: Այս երազի պէս գեղեցիկ, թափանցիկ գիրքը կը թելադրէր անթառամ ծաղիկներու, եդեմական բուրաստան մը:

Ժամանակակից վէպի մէկ թեւը իր նոր տեսութիւններու եւ մեթոտներու — ինչպէս ենթագիտակցական, բընազդական, հում տարրերու, եւ գիտակցութեան հոսանքի — ներմուծումով եթէ բոլորովին չփոխեց վէպին ընթացքը, անհունապէս ճոխացուց սակայն անոր կարելիութիւնները, բանալով նոր դուռներ վաղուան վիպագրութեան առջեւ:

ՄԱՆՆԻԿ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

(Վերջ)

ԱՄՊԵՐԸ կրնա՞ն անձրեւել կեանք հեղեղներ:
Ուռին երբեք արմաւ չի ծնիր:
Մի վատներ ժամանակդ գէշ մարդոց հետ:
Սովորական եղէգ մը քեզի երբեք շաքար չի տար:
Մի վատներ ոչ սերմերը եւ ոչ ալ թանկագին խնամքները ու չարիք է, նել բարիին ու բարիք անոր որ չար է միեւնոյնն է:

ՊԷՅՀԱՔԻ

[illegible] յետոյ.—«Ինչո՞ւ արթննալ զարթած ուղեղով»։

Ուրեմն, Մռայլ Կիրակին մէջ ոչ [illegible]ութիւնն է, ոչ ալ երաժշ[illegible]թիւնը, որ պատճառ դարձած են անձնասպանութեան այդ դէպքերուն։ [illegible] պարագային, ինչպէս բացառիկ [illegible] անձնասպանութիւններու [illegible] անձնասպանութեանց համաճա[illegible] մը կայ։

Յուզական խառնուածք. — [illegible] Հնագոյն շրջաններէն [illegible] միշտ եղած են մարդիկ որ անձնասպանութիւն փորձած են։ Ամէն [illegible] մէջ, օրինագրքերը դատապար[illegible]են անձնասպանութիւնը։ Եկեղե[illegible] պատուիրաններով եւ քա[illegible] զինուորական օրէնքներով [illegible] կը պատժեն բոլոր անոնք, [illegible] անձնասպանու[illegible]թեան։

Նափոլէոն, առաջին տիրակալ (consul) նշանակուած ժամանակ, երբ կը [illegible] թէ նոնամիդ զինուոր մը անձնասպան եղած է, զինուորական հրահանգ մը կը խմբագրէ, ուր կ'ըսուի «Թէ զինուոր մը պէտք է գիտնայ յաղթել [illegible] եւ մելամաղձոտութեան, թէ [illegible] տառապանքի մը առկայ [illegible] իրական քաջութիւն մըն է, [illegible] մարտկոցի մը գնդացիրին տակ [illegible] անշարժ»։ Անոնք կորովի խօս[illegible] են, զինուորական հրամանատարի [illegible] արտայայտուած, — Նափոլէոն, զօրավար մը, հոգեբոյժ մը չէր անշուշտ։

Անձնասպանութիւնը, մեծ մասամբ, [illegible] է կազմախօսական վիճակի [illegible] — այսօր այդ վիճակը կը կոչուի [illegible] յուզական կազմախօսութիւն.

Յուզական կամ դիւրայոյզ կազմախօսութիւնը, զոր նկարագրած է ա[illegible] անգամ Ֆրանսացի մեծ յիմա[illegible] Էռնէսթ Տիւփրէ, կը ներկա[illegible] [illegible] ախտանշաններ, — դիւրազգածութիւն, ջղագրգռութիւն, խռովահարութիւն, դիւրաբորբոքութիւն, կրքոտութիւն, անձկա[illegible]ութիւն, ախտաբանական տեւական կամ ընդհատ, նոպայական կամ պարբերական վիճակներ, որոնք կը կազմեն խորքը, «գետինը», որուն վրայ կը ծաղկին յուզական իրական ախտա[illegible]ները, — վեհերոտութիւն, կար[illegible] վախ, մտավախ, մղձաւանջ, անմխիթարութիւն եւ, օր մըն ալ, բա[illegible]ական ընկճուածութիւն։

Անկէ վերջ, ընկճուած վիճակը կը [illegible] մելամաղձոտութեան գետին մը, որուն ընթացքը ոչինչ կրնայ սար[illegible] կամ փոխել։

Մելամաղձոտները իրենց կեանքը կը շարունակեն տաժանքով։ Ոչինչ կը հետաքրքրէ այլ եւս զիրենք։ Հա[illegible] այնքան սիրելիները, ոչ մէկ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտան իրենց [illegible] (մտերմին, զաւակներ, [illegible]) ճակատագրին մասին։ Իրենց [illegible]ութեան ոչինչ կը ներկայա[illegible] պայծառ, ամէն բան ծածկուած է անտարբերութեամբ, եւ տխրութեան քօղը զիրենք այնքան կը պա[illegible]ծէ, որ այլ եւս ընտանեկան կամ ընկերային ոչ մէկ զգացում կը [illegible] թափանցել իրենց մեկուսացումէն [illegible]։ Անոնք բոլորովին յուսահատած [illegible] կամազրկուած, ամէն աշխատան[illegible] զզուած, եւ հետզհետէ աւելի կը մեկուսանան։

Բարոյական ցաւ մը կ'ընկճէ զիրենք։ Բարոյական այս ցաւը գոյութիւն ունի առանց բացառութեան կազմախօսական մելամաղձոտութեան բոլոր պարագաներուն, նոյն իսկ խ-կական մելամաղձոտութեան մէջ՝ առանց ժառանգական պատճառի։

Հիւանդները, հակառակ իրենց մտային եւ բարոյական ցաւագին վիճակին, ընկերութեան մէջ կը փորձեն երեւիլ զուարթադէմ եւ, ի գին գերմարդկային ճիգերու, կը շարունակեն իրենց կեանքը։ Սակայն ամէն նոր յուզում կ'ազդէ իրենց վրայ բարոյական անաֆիլաքսիի ձեւով, որ կը փըշրացնէ իրենց դիմադրութիւնը եւ կ'աւելցնէ յուզականութիւնը։

Այն օրէն ի վեր որ գոյութիւն ունի հոգեբուժութիւնը եւ բժիշկները ըզբաղած են մելամաղձոտներու ուսումնասիրութեամբ, տեսնուած է որ անձնասպանութեան հակումը կանոն դարձած է ողբապառութեան եւ մելամաղձոտութեան պարագաներու մէջ։

Բայց եւ այնպէս կան անհատներ, որոնք անձնասպան կ'ըլլան առանց մելամաղձոտութիւն արտայայտելու։ Անոնց ուսումնասիրութիւնը առանձին գլուխ մը կը կազմէ։ Հարա-քի-րիով մահուան պարագան փաստ մըն է ատոր, — հարց մը որ շատ հետաքրքրական է եւ զոր պիտի ուսումնասիրենք օր մը։ Այսուհանդերձ չկայ մելամաղձոտութիւն առանց անձնասպանութեան գաղափարի։

Եզրակացնելով, անձնասպանութիւնը հետեւանք է ողբապարիչ յուզական խառնուածքի։ Այսպիսի խառնուածքի մը ենթակայ հիւանդը չի կրնար հանդուրժել կեանքի բիրտ իրականութեան նոր յուզումներուն։ Ամէն յուզում կը գերզգայնացնէ զինք, մինչեւ որ օր մըն ալ իր մելամաղձոտ ընկճուած վիճակը դուռ կը բանայ անձնասպանութեան գաղափարներուն։ Երբեք, բանաստեղծութիւնը կամ երաժշտութիւնը չէ որ անձնասպանութեան կը մղեն զինք, այլ մելամաղձոտութիւնը, որ կը ծաղկի վշտահար, ախտաւոր գետնի մը վրայ։

Անձնասպանութեանց համաճարակ. — Իրապէս անձնասպանութեանց համաճարակ գոյութիւն ունի՞։ Ո՛չ։ Անձնասպանութեան որ եւ է համաճարակ գոյութիւն չունի, չի կրնար ունենալ։

Մելամաղձոտ հիւանդ մը անձնասպան կ'ըլլայ տխուր երգ մը լսելով, — կարելի է։ Ուրիշ մելամաղձոտ մը, որ անձնասպանութեան գաղափարներ ունէր, առաջին օրինակէն քաջալերուած, կը հետեւի անոր։ Ասիկա հետեւողութեան երեւոյթ մըն է, մելամաղձոտի մը վրայ տեսնուած։

Այսպիսի անձնասպանութեան համաճարակ մը տեղի ունեցաւ Վէրթէրի հրատարակութեան ժամանակ։ Մելամաղձոտը միշտ կ'ուզէ որ մէկ ուրիշը զինք քաջալերէ՝ գործադրելու համար իր ծրագիրը։

Հունգարիոյ մէջ, ներկայիս մելամաղձոտներ կան, որոնք կը սպասեն նման փորձի մը, քաջութիւնն ունենալու համար կատարելու նոյն եղերական փորձը։ Ուրեմն, պէտք չէ մեղադրել երգը, այլ ժառանգականութիւնը, խառնուածքը, նմանողութեան փորձերը։

Կանխարգիլիչ միջոցներ եւ դարմանում. — Կանխարգելութիւնը պէտք է կատարուի այն հողին վրայ, որ ենթական տրամադիր կը դարձնէ անձնասպանութեան, եւ այս՝ պէտք է սկսիլ մանկութենէ։ Այն մանուկները, որոնք յուզական խառնուածք ունին, առաջին մանկութեան շրջանէն սկսեալ կը յայտնուին իբրեւ տխուր, վեհերոտ, վախկոտ, ծոյլ։ Ընդհանրապէս յանդիմանութիւն ու պատիժ կը կրեն։

Ծնողքներ, ուսուցիչնե՛ր, մանուկները հոգի մը ունին որ շատ զգայուն է եւ աչքեր, որոնք կը դիտեն եւ կը նկատեն ամէն ինչ ենթագիտակցութեան մէջ։ Մի յանդիմանէք զանոնք, երբ չեն աշխատիր իրենց ընկերներուն չափ կամ չեն խաղար խենթի պէս։ Դուք կը վիրաւորէք անոնց զգայնոտութիւնը եւ կը նուազեցնէք անոնց դիմադրութիւնը յուզումներուն դէմ։

Հոգեբոյժի մը հսկողութեան պէտք է յանձնել այսպիսի մանուկներու դաստիարակութիւնը։ Ապագային, պատանեկութեան շրջանին, պէտք է խրախուսել զանոնք իրենց դասերուն մէջ, որպէսզի եռանդ ցոյց տան աշխատելու, սէր՝ խաղալու։ Չափահասներուն մօտ, մելամաղձոտութեան խուլի շրջանին, պէտք է ջանալ ողբապառութիւնը վանել, վերջ տալ անոր որքան կարելի է շուտ, սեւ մտածումները չգրաւած տակաւին անոր հոգին։

Հոգեվերլուծումը այստեղ մեծ դեր կը խաղայ։ Ոչ թէ ինչպէս Ֆրոյտ կը նկարագրէ կամ կը հասկնայ, այլ Ֆրանսական բժշկական վարդապետութեան եղանակով։ Մեր յիմարաբոյժներն ու հոգեբոյժները, Շարքոյէն սկսեալ եւ թերեւս աւելի առաջուընէ, կանգ չէին առներ կատարուած իրողութեան, մելամաղձոտութեան առջեւ, այլ կ'աշխատէին գտնել անցեալը ամէն հիւանդի հոգւոյն մէջ։ Հոգեկան դարմանաբանութիւնը պարապ բառ մը չէ։

Երկար պէտք է փնտռել տագնապին ծնուցիչ պատճառները եւ դարմանել զանոնք։

Անձկամտութեան, անդոհանքի, յուզականութեան դէմ բժիշկը իր տրամադրութեան տակ ունի բազմաթիւ դեղեր, որոնք կ'ամոքեն ախտանշանները։ Գալով «հողին», մասնաւոր դաստիարակութիւն մը չստացած խառնուածքները բուժելը քիչ մը երկար ժամանակի կը կարօտի։ Դժուար է քանի մը օրէն, նոյն իսկ քանի մը ամիսէն կասեցնել կամ դարմանել ժառանգական յուզական խառնուածք մը։

Համբերութեամբ եւ մեթոտիկ աշխատանքով, ժամանակը լաւ գործածելով, առողջապահական կանոնները յարգելով, ի վերջոյ կարելի է ձեռք ձգել լաւագոյն արդիւնքը եւ կատարեալ ապաքինումը։ Բոլոր ջլախտաբանները եւ հոգեբոյժները իրենց փորձառական կեանքին մէջ արձանագրած են մելամաղձոտութեան դարմանումի եւ խառնուածքի փոփոխութեան դէպքեր։

Եւ այսպէս, նախկին մելամաղձոտներ, որոնք անձնասպանութեան գաղափարներ ունէին դարմանուելով՝ այժմ կը մտածեն որ «գեղեցիկ է կեանքը եւ կ'արժէ զայն ապրիլ», ու կը շարունակեն ապրիլ, երբ այլեւս Մռայլ Կիրակին անգամ չի կրնար սարսել իրենց հոգին։

ՏՈՔԹ. Պ. ՔՕԼՕԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ը ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

— . —

«Հայ Կրթական եւ Հրատարակչական Համազգային Ընկերութիւնը», որ հիմնուած է 1928 մայիս 28ին, Գահիրէի մէջ, արդէն մասնախումբեր ունի տասը երկիրներու մէջ,—Եգիպտոս, Սուրիա, Ֆրանսա, Իտալիա, Պաղեստին, Իրաք, Կիպրոս, Իրան, Հապէշիստան եւ Սուտան։ Ֆրանսայի «Համազգային»ը իր մասնաճիւղերն ունի Փարիզի, արուարձաններու եւ գաւառներու մէջ։ Փարիզի Կեդր. Վարչութիւնը երկու տարի առաջ կազմած էր իր կանոնագիր-ծրագիրը որ վաւերացուած է Ֆրանսական իշխանութեան կողմէ։

Ըստ սոյն կանոնագրի յօդ. 2ի, Համազգայինի նպատակն է— 1. Հայ ժողովուրդին կրթական մակարդակը բարձրացնել հայ լեզուով եւ հայ ոգիով։ 2. Օժանդակել նոր սերունդի կրթական եւ ինքնազարգացման գործին, հիմնելով դպրոցական եւ միջնակարգ վարժարաններ, օգնելով նոյնպէս գոյութիւն ունեցող հայ վարժարաններուն։ 3. Կազմակերպել հայերէն լեզուով դասագիրքերու պատրաստութեան եւ հրատարակութեան գործը։ Նոյնպէս հրատարակել մանուկներու եւ պատանիներու համար ընթերցանութեան գիրքեր, գիտական եւ պատմական աշխատութիւններ եւ պարբերականներ։ 4. Կազմակերպել թարգմանական աշխատանք ամէն տեսակ գիտական եւ պատմական երկասիրութիւններու որոնք օտար գրականութեանց մէջ հայ կեանքը կը շօշափեն, իր անցեալի ու ներկայի մանրամասնութիւններով։ 5. Հրատարակել հին ու նոր հայ հեղինակներու երկերուն ամբողջական գործը եւ օժանդակել այն բոլոր ձեռնարկներուն, որոնք զարկ կուտան հայ մշակոյթի տարածման եւ ուռճացման։ 6. Միութիւնը իր նպատակները ժողովրդականացնելու համար կը կազմակերպէ հրապարակային հանդէսներ, ժողովներ ու դասախօսութիւններ։

ՅՕԴ. 8.— Իւրաքանչիւր անդամ կը վճարէ տարեկան 12 ֆրանք։

ՅՕԴ. 11.— Ընկերութեան անդամ կրնայ ըլլալ ամէն անհատ որ կը սիրէ դպրոցը, հայ գիրքը եւ առ հասարակ հայ մշակոյթը եւ յանձն կ'առնէ աշխատիլ անոր զարգացման»։

Ֆրանսայի շրջանի՝ Համազգայինի կանոնագիրը բաղկացած է 24 յօդուածներէ՝ հայերէն եւ ֆրանսերէն։ Այն ինչ որ արտատպեցինք, բաւական է որպէսզի ընթերցողը գաղափար կազմէ Համազգային ընկերութեան առաջադրութեանց մասին։ Համազգայինը կ'օժանդակէ նաեւ հայ թատրոնին, երաժշտութեան եւ առհասարակ հայ արուեստի բոլոր ճիւղերուն։

Համազգայինը ըլլալով զուտ մշակութային ընկերութիւն, ընդարձակ կարելիութիւններով, պէտք է անոր շուրջը հաւաքուին արուեստի բոլոր ճիւղերուն զարգացման նախանձախնդիր անհատներ, տարէցները՝ իրենց փորձառութեամբ եւ երիտասարդները իրենց թարմ եռանդով։

Համախմբուելով Համազգայինի շուրջը, մենք վստահ ենք որ, կարելի կ'ըլլայ ինչպէս ուրիշ հայաշատ վայրերու, առաւել եւս այս լուսաւոր կեդրոն Փարիզի մէջ, համախմբել հայկական մշակոյթի բոլոր սպասաւորները եւ ստեղծել տաքուկ մթնոլորտ մը, խթան հանդիսանալու համար մեր տարագիր ժողովրդի մտաւոր եւ հոգեկան պահանջներուն։ Անկազմակերպ ու ցիրուցան վիճակի մատնուած ժողովուրդ մը, համայնք մը անկարող է լաւագոյնս օգտագործել իր հարազատ կարող ուժերը արուեստի որ ճիւղին ալ պատկանին։

Մենք բոլորս համախմբուելով Համազգայինի շուրջը, անկախ մեր պատկանած հոսանքներէն եւ միութիւններէն, ամէն կերպ աշխատինք անոր միջոցով զարկ տալ հայկական մշակոյթին։

Համազգ. Փարիզի Վարչութիւն

Ց. Գ.— Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր, շաբաթ, 18 ապրիլ։ Մանրամասնութիւնները կարդալ Դ. էջ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

— o —

Վիէն, 13 ապրիլ (Յառաջ) .—Զատկի առթիւ մեր կոմիտէն եւս կազմակերպած էր երեկոյթ մը, որ տեղի ունեցաւ ապրիլ 11ին, շաբաթ իրիկուան ժամը 8էն մինչեւ կէս գիշեր, Հ. Յ. Դ. « Խաժակ» ակումբին մէջ։

Ընկերներու եւ համակիրներու բազմութիւն մը տեղ բռնած էր, Ակումբի երկայնքին զետեղուած երկու կարգ սեղաններուն շուրջ։ Բոլորն ալ մինչեւ կէս գիշեր, երգեցին եւ ուրախացան, աւանդական հաւկթախաղի զուարճութեան մէջ պահ մը վերյիշելով մեր երէկի Զատիկը հայրենի երդիքներուն վրայ ...

** Մարտ 5ին ալ, մեր հանճարեղ Կոմիտաս վարդապետի յիշատակին համերգ մը տրուեցաւ, նախաձեռնութեամբ Լիոնի Համերգը կազմակերպող յանձնախումբին։ Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը։

Երաժիշտ Ա. Մելքոնեան համերգի բացումէն առաջ ամփոփեց վարդապետին կենսագրականը եւ յիշեց զանազան դրուագներ։

Քանի մը աւելի երգեր երգուեցան, Օր. Ծով. Տէր Պետրոսեանի, Պ. Պ. Գոլոմանեանի եւ Տէյիրմէնճեանի կողմէ, բոլորն ալ վարդապետին գործերէն։ Ա. Մելքոնեան ջութակով կ'ընկերակցէր երգողներուն։

Համերգը լրանալէ վերջ, յանձնախումբին կողմէ, Ա. Մելքոնեան շնորհակալութիւն յայտնեց եւ միեւնոյն ժամանակ յայտարարեց թէ գոհ սրտով կը մեկնին Վիէնէն, մինչդեռ Վալանսի եւ Ս. Էթիէնի մէջ վնասով դուրս ելած էին։

Պալ-Աղբիւր

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անցեալ շաբաթ տեղի ունեցաւ Հ. Ը. Մ. Մ.ի տարեկան պարահանդէսը։

Ինը հոգիէ բաղկացած մասնաւոր յանձնախումբ մը կը հսկէր կարգապահութեան եւ գեղարուեստական մասին։

Այս տարուան պարահանդէսը կը զուգադիպի շատ կարեւոր գործի մը։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղը գնած է դաշտ մը ծանր պարտքի մը տակ մնալով։ Ուրեմն հասոյթը պիտի տրամադրուի այդ պարտքին թեթեւացման — ինչպէս ըսին ինծ — եւ իգական սեռի պասքէթ-պօլի խումբի մը կազմութեան։

Այս առթիւ ըսեմ որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը այս տարի լուրջ վտանգներ անցուց թէ խաղարկութեան տեսակէտով եւ թէ ներքին կեանքով։

Զօրաւոր կազմակերպութիւն մը դարձնելու համար Հ. Մ. Ը. Մ.ը գէթ Մարսէյլի համար, պէտք է գործէն հասկցող իրական վարիչներ եւ ոչ թէ պատահական մարդիկ, որոնցմէ, աւաղ, շատ տուժեց այս հիանալի կազմակերպութիւնը։

Գեղարուեստական բաժինը ճոխ էր եւ ընտիր։ Ինը հոգինոց իգական նուագախումբ մը կը թնդացնէր սրահը։

Վարիէթէ թատրոնէն զոյգ մը պարուհիներ եւ «Մարսէյլ Փրօվանս»ի անթելի կայանի յայտնի երգչուհի Օր. Միրէյ բուռն ծափեր խլեցին։

Զանազան անակնկալներէ յետոյ, տեղի ունեցաւ վիճակահանութիւն մը։ Գովելի էր յանձնախումբին աշխատանքը։

Թղթակից

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆԵՐԳԱՂԹԸ ԴԷՊԻ ԹՐԱԿԻԱ

— . —

Պոլսէն կը գրեն անգլ. թերթի մը.— Քաղաքական ու հանրային մեծ նշանակութիւն ունի այն նպատակը, որով կ'ուզեն Թրակիան Թուրքիոյ ամէնէն խիտ բնակչութեամբ վայրերէն մին դարձնել։ Կառավարութիւնը յամառօրէն կ'աշխատի այդ նպատակի իրականացման համար։ Ներգաղթող Թուրքերը արդէն իսկ տեղաւորուած են Թրակիա։ Բայց, վերջերս մեծ ճիգեր կը թափուին ստեղծելու համար պայմաններ, որ քաջալերեն այդ վայրին մէջ բնակութիւնը։ Ընդհանուր քննիչ, զօրավար Տիրիք, վերջերս հետաքրքրական տեղեկութիւններ տուաւ այդ շրջանի մասին։

Ըստ իր յայտարարութեանց, մասնաւոր ճիգ կը թափուի կառուցանելու համար տիպար տուներ, որոնց համար նիւթեր կը հայթայթուին գիւղերու մօտակայ վայրերէ։ Շուրջ տասը տիպարներ ներկայացուած են կեդրոնական իշխանութեանց՝ վաւերացնելու համար։ Ասոնցմէ անկախ կը շինուին ուրիշներ՝ տեղաւորելու համար անոնք որ արդէն ներգաղթած են։ Այս գարնան պիտի բաշխուին տասը հազար արօրներ, ինչպէս եւ արջառ։ Ասկէ զատ, միջոցներ ձեռք կ'առնուին ամէն նոր տուն օժտելու համար պարտէզով։ Ինչպէս եւ մեղուաբուծութեան եւ շերամաբուծութեան զարկ տալու համար։ Ընդհանուր քննիչը, որ պատասխանատու է այս գործին եւ Թուրքիոյ չորս կուսակալութեանց համար, որ եւ է մասնաւոր նախաբարութեան ենթակայ չէ, այլ ուղղակի կառավարութեան պետին։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՖԻՐԴՈՒՍԻ ԵՒ ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻՆ, գրեց՝ Ա. Սարուխան։ Ազգ. Մատենադարան։ Հատորին կէսը յատկացուած է ֆրանսերէն ուսումնասիրութեան մը,— Firdowci et l'Influence iranienne dans la littérature géorgienne, նոյն հեղինակէն։ 1936, գին 1 զ. փր.։ Վիէննա, Մխիթարեանց տպարան։

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

— o —

Միխայլովկա եւ Ջէմպէրէկ գիւղերուն մէջ գտնուող հայկական Զ. գունդէն ազատուող եւ Դիլիջան ապաստանող սպաները եւ զինուորները միասին տեղական ժողովրդական ուժերն՝ թշնամին գիւրաւ քաղաքէն դուրս շըպրտած են։ Դաւադիրները նահանջի համբան բռնած են երբ կը լսեն որ Ալէքսանդրապոլի, Կարսի, Սարիղամիշի ապստամբութիւններն ալ ջախջախուած են։ Զ. գունդի մեծ մասը իրենց գնդացիրներով եւ թնդանօթներով գերի մնացած էր Միխայլովկայի Մալականներուն ձեռքը, նոյնպէս անոնց գերի մնացած էին Ջէմպէրէկ հայ գիւղի մեծերը եւ երբեմն ամբողջ գիւղը։

Նահանջող մեծամասնականները Իջեւանի, Ղազախի, ուղղութեամբ փախչելով սահմանը կ'անցնին Ազստաֆայի վրայով։ Յաջորդ առաւօտուն մեր զօրամասերը սկսան շարժիլ Զարխեչ գիւղին ուղղութեամբ։

Հրամանատար Սեպուհ կարգադրեց որ 8րդ գունդի իմ վաշտը մնայ Դիլիջան քաղաքին պահպանութեան եւ ներքին անդորրութեան համար։ Դիլիջանը կասկածելի կը մնար, որովհետեւ մեծամասնականներու քաղաքամուտ առեն բաւական օժանդակած էր անոնց։ Որպէսզի քաղաքին մէջէն որ եւ է ապստամբութիւն տեղի չունենայ, հրահանգ տրուեցաւ ինծի գիշերային զօրաւոր պահակախումբեր զետեղել քաղաքին զանազան կէտերուն վրայ եւ շրջուն խումբեր պահել։

Յառաջացող մեր զօրամասերը Զարխեչ գիւղէն 3—4 վերստ հեռու երկու թեւի բաժնուելով առաջ կ'երթան, աջ թեւը Ջէմպէրէկի եւ Միխայլովկայի ուղղութեամբ, ձախը Իջեւանի։ Վերջին թեւը անարգել, ազատ կ'անցնի Իջեւանը, դէպի Ղազախ եւ մինչեւ սահմանը հասնելով կը կանգնի։ Առաջին թեւը կռիւի կը բռնուի։ Գարագոյունլու ձորին թրքութիւնը եւ այդ շրջանի Մալականները փակած էին այդ հսկայական կիրճին բերանը։ Ձորը կ'երկարի մինչեւ Ջէմպէրէկ հայ գիւղը եւ կազմուած է հսկայական եւ անտառոտ լեռներէ, մթին ու խոր անտառներ։ Ձորին կեդրոնէն հոսող ջուրին ուղղութեամբ կ'երկարի ճանապարհը, որ կ'անցնի դէպի Գանձակի շրջանը։ Ձորին երկարութիւնը գրեթէ տասը վերստ է եւ այս տարածութեան վրայ նստած են 10—12 թաթար հարուստ գիւղեր։

Այս ապստամբ շրջանը մօտ մէկ ամիս զէն ի ձեռին կռուեցաւ մեր ուժերուն դէմ, քայլ մը նոյն իսկ չզիջելով մեզի։ Թշնամին ամրացած էր լեռներու ապառաժներուն ետեւ եւ մութ անտառներուն մէջ, անյայտ ու թաքնուած կրակ կը թափէր մեր ուժերուն վրայ, որոնք բաց ճամբէն միայն կրնային յառաջանալ կամ կ'ուզէին բլուրները եւ անտառները բարձրանալ։

Գարագոյունլու ձորը այլ եւս դարձած էր հայկական Տարտանէլը, իսկապէս Տարտանէլի նմանութիւնն ու ամրութիւնն ունէր։ Մերիններու զոհերը շատ ու շատ եղան։ Հակառակ այս զոհողութիւններուն՝ արդիւնքը ոչինչ էր, մեր զօրամասերը միեւնոյն կէտին վրայ կանգնած մնացած էին։

Ճակատի հրամանատարը՝ Սեպուհ, տեսնելով որ տեղական ուժերով անկարող պիտի ըլլայ այդ անցքը բանալ, հեռագրով պահանջեց 8րդ գունդը կամ անոր մէկ գումարտակը։ Սոյն գունդի Բ. երկրորդ գումարտակը յաղթական Դիլիջան մտաւ։ Իմ զօրամասս կը գտնէի, ուրախութիւնս ու հպարտութիւնս անսահման էր, վաշտիս մնացած զինուորները եւ սպաները միասին եկած էին, մեր ուժը կը հասնէր 5 վաշտի, մօտ վեց հարիւր սուին, երկու գնդացիր, 50 ձիաւորներ։

Յաջորդ առաւօտուն, յունիսի առտու մը, դէպի Գարագոյունլու ձորը շարժեցանք այն յոյսով թէ կամ մեր զօրամասը պիտի փճանայ այդ մթին ձորերուն ու անտառներուն մէջ եւ կամ յաղթելով պիտի կրնանք ազատել հայ գերի գիւղերը եւ զինուորները։ Դէպի ստոյգ մահը կ'երթայինք։ Մեր զօրամասին կը հրամայէր Վանի Կարկառցի Մուրատ Թիլոյեանը, նախկին ֆէտայի խմբապետ մը, երիտասարդ, վառվռուն եւ յանդուգն մէկը։ Իր քով ունէր իբրեւ համհարզ ռուսահայ կարող սպայ մը։ Մեր զօրամասին միացած էր զրահապատի հրամանատար եւ Սեպուհի սպաներէն Գ. Սիւրմէնեանը՝ իբրեւ ռազմագէտ խորհրդական։

Խմբապետ Մուրատի գումարտակապետութեան անցնիլը մեզի համար (սպաներուս) բաւական անախորժ եւ քիչ մըն ալ անտանելի էր։ Լուռ քրթմնջուք մը, դժգոհութիւն մը կար մեր մէջ։ Ֆէտայի խմբապետի մը ենթարկուիլը մեզի համար բաւական նուաստացուցիչ էր։ Բայց ի վերջոյ կռիւներու ընթացքին մեր արհամարհանքը փոխուեցաւ տաք համակրանքի մը։ Մուրատ ամէնուս սիրելի եւ պաշտելի հրամանատարը դարձաւ։ Բարձր կրթութիւն, հմտութիւն չունէր, բայց ունէր ռազմական տաղանդ եւ անդնահատելի խիզախութիւն։ Յեղափոխական ու հրոսակային կռիւները զինքը աւելի լաւ թրծած, դաստիարակած էին։

Արեւուն վերջին ցոլքերուն հետ, վերջ կը գտնէր մեր յառաջխաղացումը։ Անցքի բերանին մօտեցանք, մեր դէմ կը ցցուէին ամեհի լեռներն ու բլուրները, խիտ անտառները մթին ու խոր։ Ճանապարհը օձապտոյտ կը մտնէր այդ լեռներու ծոցին մէջ ու կը կորսուէր։ Անտեսանելի թշնամին թառած էր բարձր, թաղուած անտառներու խորութեան մէջ։

Գիշերային դիրքերը բռնեցինք, յարձակումը առաւօտեան կատարելու համար։ Մեր դէմ երկու լեռնաշղթաներ կանգնած էին զուգահեռ եւ այս երկու լեռնաշղթաներու կեդրոնէն կ'անցնէր ճանապարհը։ Երկու վաշտեր յառաջանալով գիշերային պահակախումբեր հաստատեցին, ձախ կողմի պահակավաշտը իմս էր։ Աջ լեռնաշղթան Շահտաղն է, որ կ'երկարի Դիլիջանի կոնակէն մինչեւ լեռնային Գանձակի սահմանը, որուն աջ լանջերուն տակ տարածուած է Սեւանայ լիճը։ Ձախ լեռնաշղթան Մրղուզ լեռներու կոյտն է։ Այդ գիշեր երեք ուղղութեամբ խուզարկու խումբեր ելած էին, որոնք մթութենէն օգտուելով խորացած էին անտառին կեդրոնները, թշնամիին դիրքերը ճշդելու եւ թէ անոր մէջ խուճապ ձգելու համար։ Բոլոր զօրամասերը անձկութեամբ խուզարկու խումբերու վերադարձին եւ անոնց նպաստաւոր, աննպաստ տեղեկութիւններուն կը սպասէին։

Ց. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(19)

Ֆրանսա Անգլիոյ օգնութեան կը սպասէ

Թէեւ քաղաքական աշխարհին ուշադրութիւնը կեդրոնացած է եթովպա - կան հարցին վրայ, բայց մտահոգութիւնը երբեք չէ մեղմացած բուն Եւրո - պայի մէջ։ Իրազեկ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը Անգլիոյ ուշադրութեան յանձնած է Չեխոսլովաքիոյ կացութիւնը, վախնալով գերմանական անակնկալ յարձակումէ մը։ Փարիզ կ՚ուզէ իմանալ թէ Անգլիա ինչ դիրք պիտի բռնէ, եթէ Գերմանիա յարձակի Չեխոսլովաքիոյ կամ Աւս - տրիոյ վրայ։ Անգլիոյ տալիք պատասխանէն կախում ունի Ֆրանսայի բռնելիք դիրքը։ Ֆրանսա կ՚ուզէ որ Անգլիա նոր երաշխաւորութիւններ ընծայէ, եթէ ինք պիտի կորսնցնէ Իտալիոյ բարեկամութիւնը, եթովպական հարցին պատ- ճառաւ։ Փարիզի մէջ միշտ այն կասկածը կը տիրէ թէ Գերմանիա նոր անա - կնկալ մը կը սարքէ, շատ աւելի կանուխ քան կը սպասուի։

*** Սպայակոյտներու խօսակցութիւնները, որ սկսան ապրիլ 15ին եւ առնուազն մէկ շաբաթ պիտի տեւէին, յանկարծ վերջացան, հինգշաբթի օր։ Այդ օրը երեք երկիրներու պատուիրակութիւնները զատ զատ ժողովներ գու- մարեցին Անգլիոյ զինուորական, ծովային եւ օդանաւային նախարարու - թեանց մէջ։ Այս փութկոտ լրացումը մեծ զարմանք պատճառեց, թէեւ պաշ - տօնապէս կը հաղորդուի թէ մասնագէտները քննած են բոլոր խնդիրները եւ թէ արդիւնքը գոհացուցիչ է։

Լրտեսական մղձաւանջը Կեդր. Եւրոպայի մէջ

Չեխոսլովաքիոյ ոստիկանութիւնը հինգ հոգի ձերբակալեց գերմանական սահմանին վրայ, իբրեւ լրտեսներ։ Վերջերս ալ 15 հոգի ձերբակալուած էին Փիլզէնի մօտ, իբրեւ անդամները «Հէն Լայն» կազմակերպութեան, որ բու- սաւ Չեխոսլովաքիոյ մէջ, երբ լուծեցին հիթլէրական կուսակցութիւնը։ Չե - խիոյ գերմանախօս ընտրողներուն 70 առ հարիւրը կուսակից են այս նոր կազ- մակերպութեան։

Ամէն օր այս կարգի ձերբակալութիւններ կը կատարուին Հունգարիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ մէջ, ինչ որ կ՚ապացուցանէ թէ լրտեսական մղձաւանջը ջղա- յին վիճակ մը ստեղծած է Կեդր. Եւրոպայի մէջ։ Դեռ շատ չըներ որ Հունգա- րիա 200 Չեխեր ձերբակալեց իբրեւ լրտեսներ եւ մէկ մասն ալ դատապարտեց։ Իսկ Չեխոսլովաքիոյ մէջ դատի կը սպասեն բազմաթիւ Գերմաններ, գերմա- նախօս Չեխեր եւ հունգարական հպատակներ, որոնց մէկը գործօն սպայ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

15 ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ եւ աւելի քան 100 հոգի վիրաւորուեցան Լէմ - պէրկի մէջ, (Լեհաստան), բանուորական յուղարկաւորութեան մը առթիւ, որուն կը մասնակցէին 20,000 գործաւորներ։ Կատարեալ ճակատամարտ մը տեղի ունեցաւ յուղարկաւորներուն եւ 1000 հետեւակ եւ հեծեալ ոստիկան- ներու միջեւ։ Մեռեալն էր 23 տարեկան գործաւոր երիտասարդ մը, Քօզաք, որ սպաննուեցաւ անցեալ երեքշաբթի օր, երբ խումբ մը գործաւորներ յար- ձակեցան աշխատանքի գրասենեակին վրայ։ Կռիւը այնքան կատաղի էր որ փողոցի կառքերը վերի վայր հրջուեցան եւ իբրեւ պատնէշ ծառայեցին։ Ոստի- կանները նախ արտասուաբեր կազեր արձակելէ եւ սուրերը շողացնելէ յետոյ, կրակ տեղացին ատրճանակներով եւ հրացաններով։

ՀԻՆԳ ԶԱՒԱԿԻ ՏԷՐ ՄԱՅՐ ՄԸ ԿԱԽՈՒԵՑԱՒ Պըրմինկէմի մէջ (Անգլիա), թունաւորած ըլլալով 50 տարեկան հաշմանդամ մը, հիւանդանոցի մը մէջ։ Մահապարտը հիւանդապահուհի մըն էր, Տիկին Ուօտինկթըն եւ թունաւորու- մը կատարած էր կարճ կապելու համար հիւանդին չարչարանքը։ Զօրաւոր միջնորդութիւններ կատարուեցան, դատաւորներն ալ բարեխօսեցին, բայց ներքին նախարարը մերժեց թագաւորին գթութեան յանձնել խնդիրը։ Ծանր խռովութիւններ ծագեցան կախաղանին առջեւ։ Երեք հազար հոգի խռնուած էին, եւ շատեր ծնրադիր կ՚աղօթէին փողոցին մէջ։ Կին մը, որ բուռն պայքար կը մղէ մահապատիժներու դէմ, մասնաւոր ինքնաշարժներ վարձած էր, պայ- քարը վարելու համար։

« ԴԺՈԽՔԻՆ ԵՐԵՔ ԴԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ » Մինոս, Էաք եւ Ռատամանթ, ո - րոնք երկու տարիէ ի վեր կը զբաղեցնեն Փարիզի ոստիկանութիւնը, նորէն գործի սկսած են։ Առջի օր նամակ մը ուղղած են Թատերական հեղինակներու եւ երգահաններու ընկերութեան, սպառնալով օդը հանել... շոգեկառք մը։ Ինչպէս կը յիշուի, այս խորհրդաւոր մարդիկը (թերեւս մէկ մարդ) 5 — 10 անգամ ռումբեր ղրկած էին թղթատարութեան միջոցաւ, զանազան հասցէնե- րու եւ մինչեւ հիմա չեն բռնուած։

ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ, ամէն օր եւ երկրին բոլոր մասերուն մէջ։ Ապրիլ 15ին ընդհ. գործադուլ հռչակուեցաւ չորս գլխաւոր քաղաքներու մէջ, երբ արդէն 10 հոգի սպաննուած եւ բազմա- թիւ ուրիշներ վիրաւորուած էին։ Փարիզի քաղքենի թերթերը կը պնդեն թէ այս բոլոր դէպքերուն պատասխանատուներն են համայնավարները, որոնք կը ջանան խորհրդային իշխանութիւն հաստատել Սպանիոյ մէջ։ Անցեալ օր քանի մը վանքեր եւս կրակի տրուեցան։

*** Մատրիտի մէջ խռովութիւններ ծագեցան առջի օր, յու - ղարկաւորութեան մը առթիւ։ Երեք հոգի սպաննուեցան, իսկ 50 հոգի վի - րաւորուեցան։

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ժամացոյցը կը սկսի այսօր, 18 ապրիլ։ Չմոռնաք մէկ ժամ յառաջ տանիլ ձեր ժամացոյցը, կէս գիշերին։

Կ՛ՈՒԶՈՒԻՆ քոնֆէքսիոն կարող լաւ գործաւորուհիներ։ Լաւ վճա- րում, տեւական գործ։ Դիմել Պ. Ճիվէլէկեանի, 63 Bld· Victor Hugo, մէթրօ Փօրթ Քլիշի։

Հ. Յ. Դ.

Դասախօսութիւն

Վ.ԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Սիամանթօ Ակումբին մէջ։

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերուն ընկերները, այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, սովորական հաւաքատեղին։

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
19 Ապրիլ, կիրակի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.20ին
Սալ Կավօ, 45—47 Rue de la Boëtie, մէթրօ Միրոմէնիլ
կը Նախագահէ Պ. ՀՄԱՅԵԱԿ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ
կը խօսին Պ. ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ եւ ԱՐՇԱԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ
կ՚երգէ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ
կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ –ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը
Ղեկավարութեամբ Պարթեւեանի։
գեղարուեստական ճոխ յայտագիր՝
ՖՐԱՆՍ. ՊԵՏ. ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՈՒԺԵՐՈՎ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— ՕՐ. ՆԷԼԼԻ ԿՕԹԻԷ (Թաւջութակ), ՕՐ. ՖՐԻՍ (ջութակ), ՕՐ. ԺԷԿՈՆ (ջութակ), Պ. ԺՈԶԷՖ ԺԻԼ (երգեհոն), Պ. ՏԻՒՓԷՆ (haut-bois).— 1er Prix du Conservatoire de Paris: Կ՚երգէ Պ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ.

Մուտք՝ 2 ֆրանք, (օթեակները 5 ֆրանք)։

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. կարտանի Նիկոլ—Դուման ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Էքսի Քեռի խումբի, Կըթասիրաց միութեան, Կ. Խաչի եւ «Անդրանիկ» թատերախումբի
19 Ապրիլ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։
կը Նախագահէ ընկ. Կ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
կը խօսին՝ ընկերներ ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ եւ Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ
ԵՐԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ, ՄԵՆԵՐԳ եւայլն։
«Անդրանիկ» թատերախումբը կը ներկայացնէ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ
«ԿՈՅՐ ԱՇՈՒՂԸ» եւ «ՈՒԽՏԱՒՈՐԸ»
պատարագ եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի մատուցուի առաւօտ ժ. 9ին
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Բժշկական դասախօսութիւն եւ թէյասեղան

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մասնաճիւղին կողմէ
19 Ապրիլ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Անկէնի լճին դէմ,
Cascade du Lacի սրահը։
Կը դասախօսէ Բժ. Ա. ՊՕՂՈՍԵԱՆ
Ծախսերու մասնակցութեան համար մուտք 5 ֆր.։

ԱԶԱՏ ԼՍԱՐԱՆ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ

Նախաձեռնութեամբ Շրջ. Վարչութեան
Զ. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ
տեղի կ՚ունենայ 18 Ապրիլ շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 4.30ին
Maison Mutualitéի մէջ, 24 rue St. Victor, Métro Mutualité
Մուտքը ազատ է բոլորին համար։

Ընտանեկան խնջոյք

Թոգատի Եարթմըշ Գիւղի Հայրենակցական Միութեան կողմէ
19 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին։
6 bis Bld. Rodin, Issy

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ - ՄԱՐՍԷՅԼ

Ղեկավարութեամբ Պ. Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ
Սալօն Մասսիլիա, Շաբաթ, 18 Ապրիլ, ժամը 10էն մինչեւ լոյս
Երկսեռ խումբը պիտի երգէ իր երգացանկին զուարթ կտորները
Ընտիր ճազ եւ գօթիյեօն. Մուտք՝ 10 ֆր.։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները եւ համակիրները 18 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Café Le Cadetի վերնայարկը, 17 rue Cadet (փըթի ժուռ- նալի անկիւնը). Մէթրօ Cadet:
Օրակարգ՝ առժամեայ վարչութեան հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն, զեկոյց Պ. Ա. Ջամալեանի կողմէ Համազգայինի գործունէու- թեան մասին։ Հաւաքիչներէ կը խնդրուի միասին բերել հանգանակու- թեանց տետրակները։

Ֆ. Կ. Խաչի Օրը Մարսէյլի մէջ

Միրայօժար մասնակցութեամբ S. F. I.O.ի երկրորդ բաժանմունքի կանանց կազմակերպութեան
Պատուոյ Նախագահութեամբ Պ. ՀԱՆՐԻ ԹԱՍՕԼ
(երեսփոխան եւ քաղաքապետ Մարսէյլի)
եւ նախագահութեամբ Պ. Մ. ՔԱՆԱՎԵԼԼԻԻ
(Նախկին երեսփոխան եւ ընդհ. քարտուղար Պուշ տիւ Ռօնի S.F.I.O.ի)
19 Ապրիլ, կիրակի օր ժամը 2.30ին Salon Florideի մէջ
գեղարուեստական հանդէսի բաժին, մասնակցութեամբ ֆրանսացի եւ հայ արուեստագէտներու։ Երգ, պար եւ արտասանութիւն։ Հայերէն ու ֆրան- սերէն բանախօսութիւն։ Մուտք 3 ֆր.։
(Ձեռնարկին լրջութիւնը եւ կարեւորութիւնը կը ստիպեն մեզ խնդրե- լու կարգապահութիւն, փայելուչ արտաքին եւ երախաներու (12էն վար) բա- ցակայութիւն։

Թատերական շքեղ ներկայացում

Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Զէնկիլէրցիներու Հայր. Միութեան կողմէ
18 Ապրիլ 1936, շաբաթ գիշեր ժամը ճիշդ 8.30ին
Հայ Ակումբին մէջ, 1 Bld· Carnot, Ալֆորվիլ
Կը ներկայացուի առաջին անգամ ըլլալով Յ. Պարոնեանի
«ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ»Ը
Ղեկավարութեամբ Պ. Յ. Ուզունեանի եւ իր սիրողներու կարող խումբի
Մուտք՝ 5 եւ 3 ֆրանք։

Թատերական ներկայացում Պօրսօի մէջ

կազմակերպուած Արարատ Միութեան կողմէ
19 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին
Կը ներկայացուի «ԱՐԱԲՕ»
Մուտք 3 ֆրանք։

Վարձու յարկաբաժիններ եւ սենեակներ

2 սենեակ, տաք եւ պաղ ջուր, ելեկտրականութիւն, շոֆաժ, կազ հեռաձայն, շարժը միասին, տարեկան 2750 ֆր., իսկ մէկ սենեակ միեւնոյն քօնֆօռով, առանց կազի, տարեկան 1600 ֆր.։ Օդասուն վայր։ Դիմել 13 rue de la Colonie, Փարիզ (13), մէթրօ Corvisart.

ՕՐԻՈՐԴ Վ. ՀԱԶԱՐԱՊԵՏԵԱՆ
Աշակերտուհի Քոնսերվաթուարի ուսուցիչ փրօֆ.· Marcel Ciampiի, վկայեալ Ecole Normale de Musiqueէ, վերսկսած է իր դաշնակի դասընթացքները գոհացուցիչ պայմաններով։
Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. ՀԱԶԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ,
56, Rue Lafayette, Paris.

ՐԱՔԻ ՏԱՐԸՃԱ
Raki DARIDZA
Խմեցէք եւ խորհուրդ տուէք ձեր բարեկամներուն խմել
զուտ խաղողէ պատրաստուած ախորժահամ եւ կազդուրիչ
ՐԱՔԸ ՏԱՐԸՃԱՆ
Դիմեցէք RURIK
46, rue Fontenay
MONTROUGE (Seine).
Tél· Alésia: 46-40 եւ 46-41
Այս կտրօնով՝ 25 լիդր ապսպրանք տուողներուն կը տրուի կէս լիդր նուէր։

ՃԱՇԱՐԱՆ - ԾԱՂԱՐԱՆ «ՕԼԻՄՓ»
8, ՓՕԼ - ՊԷՌ ՓՈՂՈՑ, 8 — Լ Ի Ո Ն
Արեւելեան եւ Արեւմտեան համադամ եւ ախորժաբեր կերակուր- ներ, անմահական ՏԷՕՆԷՕՐ եւ ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ, համբաւաւոր ԳԱՐԱ · ՔԷՕՑԻ ՊՕՂԱՉԱ, սքանչելի ԹԱՒՈՒԳ ԿԷՕՔՍԻ, եւ ՓԱՓԼԱՎԱ՝ մա- քուր կարգով։ ԽՆԱՄՔՈՎ ԵՒ ՄԱՔՈՒՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ
ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԽՈՀԱՐԱՐԱՊԵՏ ԵՒ ՃԱՇԱՐԱՆԱՏԷՐ
ՊՐՈՒՍԱՑԻ Ս. ՊՐՈՒՍԱԼԸԵԱՆԻ
PRIX FIXE եւ A LA CARTE
Ընտանեկան, հարսանեկան, ընկերական եւ հաւաքական ճաշկե- րոյթներու համար սպասարկութիւն մասնաւոր գիներով ճաշարանին կից ընդարձակ սրահին մէջ։ ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ԱՆԳԱՄ ՄԸ
. ԵՒ ՎՍՏԱՀ ԵՂԷՔ ՈՐ ՏԵՒԱԿԱՆ ՅԱՃԱԽՈՐԴ ՊԻՏԻ ԴԱՌՆԱՔ

ՆԱՒԱՍԱՏՈՒՓ

ԹԷՀՐԱՆ, Հ. Գաբ.— 200 :
ԺԷՕՆՍԻԷՕ, Ե. Պետ.— 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Շ. Համբ.— 140:
ՍԷՆ ՔԼՕՍ, Ռուբ.— 80:
ՖՐԱՆՔՖՈՒՐԹ, Խ. Վ.— 50:
ԹՈՒԼՈՆ, Փամ.— 210:
ՎԵՐՆՈՁԷ, Ռ. Եէմ.— 70.50:
ՌՕՇԸԹԱՅ, Պ. Ք.— 100:
ԱՎԻՆԵՈՆ, Լ. Օվ.— 50:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Կար.— 254.10:
ՔԸՐԸՔԽԱՆ, Մել.— 30:
ՆԻՍ, Ա. Գ.— 35:
ՇԱԼԵԹ, Զօմ.— 175:
ՆԻՍ, Մախ.— 100:
ԼԻՈՆ, Ա. Կ.ի հաշիւ. Ե. Վ.— 70:
ՊՕՄՈՆ, Ճզ.— 218.45:
ԱՓԹ, Ա. Ք.— 35:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Օ. Ա.— 50:
ՓԱՐԻԶ (16), Օր. Մ. Օ.— 35:
ՆԻՍ, Իշխ. Ա.— 35 :

ՏԻԿ. ՓԱՅԼԱԶՈՒՆ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ, իր եղբօր մահուան տարելիցին առթիւ, 25 ֆր նուիրած է Շավիլի Կ. Խաչի մասնաճիւղին։

CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe· LYON
17 — 23 Ապրիլ
Առաւօտները ժ. 2.30ին երեկոյները 8.30ին
Annabella
dans
Variétés
Գիներ 5 եւ 7 ֆր. Location gratuite
Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ՝ զեղչուած գինով

REXY CINEMA (Lyon)
Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi
17 — 23 Ապրիլ
երեկոյները ժամը 8.30
իսկ Հինգ. եւ Կիր. ցերեկ եւ գիշեր
Jean Galland
dans
Cessez le feu
Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք։
Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ զեղչուած գինով

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — Թիւ (19)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԵ՞Ր ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Կարտինալը այլեւս առանց բողոքե- լու իր անհատական աղօթարանը քաշ- ուեցաւ, իր ուղղութիւնը աղօթքին մէջ փնտռելու։ Ցետոյ իր պատաս - խանը տուաւ որ թէեւ քաղաքավար եւ հաշտարար, բայց խորքով կորովի էր։

Ասիկա տեղի ունենալիք երկար պայքարի մը սկզբնաւորութիւնն էր. պայքար՝ որով կը փափաքէին Կար - տինալին հեղինակութիւնը նսեմա - ցնել։ Ի վերջոյ երբ պարզուեցաւ թէ ոչ մէկ բան պիտի կարենայ զինքը ետ կեցնել իր անվախ բողոքներէն, իր դէմ շարժում մը ստեղծեցին, որուն ուժ տուողները իր իսկ հայրենակից- ները եղան։

Այդ շարժումը սկիզբները քիչ մը աղմուկ յարոյց թէեւ, բայց շուտով մոռցուեցաւ։ Այդ շրջանին Կարտի - նալը բացարձակ լռութիւն մը պահեց։

Հիմակ անիկա մեծ եկեղեցականէ մը աւելի բարձր մէկը եղած էր. — ազգային ոգիի մարմնացումը։ 1916ին երբ ո եւ է կերպով «Անկախու- թեան Օր »ուան, Ազգային մեծ հան - դիսութիւնները տօնել բացարձակա - պէս արգիլուած էր եւ ձեռնարկող - ները ծանր պատիժներու կ՚ենթար - կուէին, ժողովուրդին աչքերը Կար - տինալ Մէրսիէի վրայ կը յառէին։

Ապարէպ կարդալը Կարտինալ Մէր- սիէի վիճակուած էր։

Բրիւսէլի մէջ խօսած հոյակապ քարոզով մը իր հայրենակիցներու հայրենասիրութիւնը վերածարծեց։ Սակայն թելադրեց անոնց համբերու- թեամբ տանիլ այս դառն փորձու - թիւններն ու դժուարութիւնները եւ ամէն բանէ առաջ տեւելութիւն չսնու- ցանել թշնամիին հանդէպ։

Արարողութիւնը լրանալէ վերջ, դաշնակը ազգային երգը նուագեց եւ հաւատարիմ ամբոխը հրջապատեց Կարտինալը եւ թափորով եկեղեցիէն դուրս տարին։

Արդեօք Կարտինալը իրապէս իրերկ- րին վրայ յարձակողներուն հան - դէպ ատելութիւն չունի՞յց։

Հետեւեալ պատմութիւնը թերեւս ատոր պատասխանը տայ։

1916 մարտ 16ին գերմանացի երի - տասարդ տեղակալ մը հիացումով կե- ցած էր Ռիւպէնսի հոյակապ արուես- տին առջեւ, որուն նկարները Մալինի Մայր Տաճարին խորանը կը զարդա - րեն։ Այդ միջոցին անոր քովէն երկու քահանաներ անցնելով, տարէցը իր ընկերոջ ըսաւ լատիներէն.

— Այս սպան շատ երիտասարդ է։ Քանի՞ տարեկան կը կարծես։

Տեղակալը՝ որ հարցումը իմացած էր, դառնալով կատարեալ լատիներէ - նով մը պատասխանեց.

— Diem natalem viccsimam Mechliniae hodie habeo (Այսօր Մալինի մէջ 20րդ տարեդարձս կը տօնեմ)։

Քահանան ժպտեցաւ։

— Երկար կեանք եւ երջանկութիւն կը մաղթեմ ձեզ, տեղակալ։ Եկէք այս իրիկուն ինձ հետ ճաշելու։

Ու երիտասարդ սպային մեկնելու ատեն Կարտինալ Մէրսիէ արցունքոտ աչքերով օրհնեց զայն։

— Գիտեմ թէ տարբեր հաւատք կը դաւանիք, բայց ատիկա տարբերու - թիւն չըներ։ Կարտինալ մը չէ ձեզ օրհնողը, այլ ծերունի մը որ միշտ քաջութիւն կը փնտռէ գնահատելու համար իր պարտականութեանց, եւ որ կ՚օրհնէ երիտասարդ մը որ նմա - նապէս իր պարտականութիւնը դիմա - ւորելու կ՚երթայ։ Տէրը ձեզ պաշտ - պան »։

×

Երբ որոշուեցաւ որ Բրիւսէլի քա - ղաքապետ Մաքսը կլացի բանտէն Սի- լէզիա փոխադրուի, բերդին հրամա - նատարը, որ իր բանտարկեալին ըս - կսած էր համակրիլ, ճամբորդութիւ- նը այնպէս յարմարցուց որ անիկա գիշեր մը Պերլին անցնէ։

(Շար.)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Լէգէոնականներու ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը, կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Bar de la Poste, 2 rue Colbert: Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ անդամատետրով։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆՐԹԽԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 19 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 19 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3093

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՄԸ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Տրտունջ մը,— գլխուն դարնուած, նկուն, թշուառ տրամադրութիւն մը չէ՞նք ստեղծեր, շարունակ յիշելով ու պատմելով թէ ի՛նչպէս կոտորուեցաւ կամ ցիրուցան ոչնչացաւ աւելի քան մէկ միլիոն ժողովուրդ, 21 տարի առաջ։

— Ի՞նչ օգուտ այս արծարծումէն, ամէն տարի միեւնոյն շրջանին, եւ բոլոր գաղութներուն մէջ։

Լաւագոյն չէ՞ հանգիստ ձգել զոհերը, լռութեամբ յարգելով անոնց յիշատակը եւ մեր ուշադրութիւնը կեդրոնացնելով օրուան հոգերուն, մանաւանդ վաղուան տագնապներուն եւ անակնկալներուն վրայ։

Պզտիկ թիւ մը չեն կազմեր անոնք որ հիմնաւոր եւ ողջամիտ կը գտնեն այս արձակունակ տրամաբանութիւնը։

Կը յիշենք որ, քանի մը տարի առաջ, ռամկավար թերթ մը կը թելադրէր կարճ կապել ապրիլեան սգահանդէսները, շարք մը պատճառաբանութիւններով։

Առանց այս երեւոյթներուն ալ, շատոնց սկսած է նահանջականութիւնը, նա՛եւ այս ճակատին վրայ։

Բաղդատեցէք նախընթաց տարիներու հետ, եւ դժուար չէ գտնել տարբերութիւնը։

Շատ մը վայրերու մէջ, տարեդարձին արծարծումը ձգուած է պատահականութեան։ Այսպէս կոչուած ազգային իշխանութիւնները ընդհանրապէս կը խուսափին իրենց պարտականութենէն, անհոգութեամբ, մտավախութեամբ կամ բանդիտութեամբ։ Իսկ նեղը մնացած ատեն՝ կը յիշեն էջմիածնի կաթողիկոսին կոնդակները (քանի որ Տօնացոյցէն ալ ջնջուեցաւ այս տարեդարձը)։

Եթէ շատ մը գաղութներ տակաւին նախաձեռնողութեամբ կապուած են ժողովրդական սգահանդէսներու գեղեցիկ աւանդութեան, այդ կը պարտին ոչ - պաշտօնական ազդակներու, Դաշնակցութեան, երիտասարդական եւ Հայր. Միութեանց եւ մանաւանդ Զ. Ո. Միութեան, որ իսկական ժառանգորդն է։

Եթէ գաղութի մը մէջ Զ. Ո. Մ.ը տկարացաւ եւ ուրիշ օրկան մը չստանձնեց նախաձեռնութիւնը, ինքնին ջուրը կ'իյնայ սգահանդէսն ալ։ Օրինակ՝ Մարսէյլը (քաղաք), որ ամէն տարի կանոնաւորապէս կը կատարէր իր պարտականութիւնը, դեռ չէ ձեռնարկած որ եւ է աշխատանքի եւ Պոմոնի արուարձանէն լսուեցաւ առաջին ձայնը։

Վախ չունի՞ք որ, այս ընթացքով, ապրիլեան տարեդարձն ալ վերածուի պանդուխտի յուղարկաւորութեան մը,— անտէր եւ անձայն։

Մինչդեռ, քսան տարի առաջ, կ'ըսէին թէ ժողովուրդին կէսը յուղարկաւոր է միւս կէսին…

×

Դառնալով տրտնջացողներուն, կը կարծենք թէ մտքի ծուլութեան հետեւանք է ինչ որ կ'ըսեն։

Անշուշտ, վհատեցուցիչ է, երբ մարդիկ տարիներ անվերջ կը խօսին ջարդուած ըլլալու հոգեբանութեամբ, եւ չեն վերլուծեր աշխարհաստասան սպանդին բուն էութիւնը։

Եթէ Թուրքը ջարդեց — եւ միշտ սուր կը պահէ դանակը — կը հետապնդէր հիմնական նպատակ մը, որ իր գլխուն մէջ տեղաւորուած է իբրեւ տեւական մղձաւանջ մը։

Թուրքը ջարդեց, որովհետեւ իր դիմացը, իր լուծին տակ ունէր ժողովուրդ մը, որ ազատութիւն կը պահանջէր,— իր անկարելի բոյնը՝ արեւուն տակ, իբրեւ լրացուցիչ մէկ մասնիկը ստեղծագործ մարդկութեան։

Ի՞նչ ունէինք մենք, այդ հիմնական եւ ժառանգական քաղաքականութեան դէմ։

Մեր պապերուն իմաստութի՞ւնը։

Թող մատ բարձրացնեն անոնք որ կը հաւատան թէ այդ իմաստութիւնը կրնար խափանել չարիքը, աշխարհաստասան փոթորիկի մը ալեկոծութեան մէջ։

Մեր բազո՞ւկը,— բայց նոր սկսեր էինք մտածել այդ մասին։ Եւ ո՞ւր կրցեր էինք հասնիլ, երբ հասաւ ճակատագրական ժամը։

Մինչ մենք անվերջ կը պարծենայինք մեր յառաջդիմութեան, քաղաքակրթութեան եւ ուրիշ առաքինութեանց տարփողումով, մեր աչքերն ուղղած «մարդասէր» Եւրոպային եւ ոտքերը գետնէն կտրած, թշնամին աղ ու հաց չէր բաժներ։ Ա՛ն ալ կը հետեւէր օրուան յորձանքին, եւ սերունդ կը հասցնէր, աւելի արդիական մեթոտներով իջեցնելու համար տապարը։

Ի հարկէ, ուժերու եւ հնարաւորութեանց կռիւ էր, եւ եթէ մեր փլուզումն եղաւ աններեւակայելի, այդ չի նշանակեր թէ թշնամին անժան ազատեցաւ։

Ու եթէ ան իր երկրին մէջ է այսօր, ամուր նստած մեր հայրենի հողին վրայ, այդ իրողութենէն չի հետեւիր թէ հատուցման բոլոր ելքերը վերջնապէս փակուած են մեր առջեւ։

Թուրքը յարութիւն առած եղաւ իր պատմութեան ամէնէն յուսահատական, ճակատագրական մէկ շրջանին։

Ի՞նչպէս, — հաւատալով եւ պայքարելով։

Այդ հաւատքն ու պայքարը, յարատեւելու եւ մարտնչելու վճռականութիւնը երբեք չեն պակսած այս ժողովուրդին։ Ապացոյց՝ իր մանրանկար հայրենիքը, դղրդագին փլուզումէն անմիջապէս վերջը։

Արդ, արծարծելով ապրիլեան սարսափներու յիշատակը, այս ժողովուրդը ոչ թէ ընկճուելու եւ թշուառանալու երեւոյթ մըն է որ կը պարզէ, այլ իր ուխտն է որ կը նորոգէ, — հատուցումը իր արդար դատին։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ ՁԱԽՈՂԵՑԱՒ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՈՐ ԵՒ Է ԶԻՆԱԴԱԴԱՐ

Ա. Դ. Խորհուրդը կը գումարուի մայիս 11ին ելք մը գտնելու համար

Ուրբաթ օր ծանր ձախողանք մը կրեց Ազգերու Դաշնակցութեան Տասներեքներու յանձնախումբը (Ա. Դ. Խորհուրդը, առանց Իտալիոյ)։

Ինչպէս կը յիշուի, յանձնախումբին նախագահը եւ Ազգաժողովին ընդհ. քարտուղարը պաշտօն ստացած էին իմանալու Իտալիոյ հաշտութեան պայմանները, խօսակցելով Հռոմի ներկայացուցիչներուն հետ։ Այս վերջինները վերապահելով բուն հաշտութեան պայմանները, յայտարարեցին թէ Մուսոլինի կ'ուզէ ուղղակի բանակցիլ Եթովպիոյ հետ, առանց Ազգերու Դաշնակցութեան միջամտութեան, եւ ոչ թէ Ժընեւի, այլ Զուիցերիոյ ուրիշ մէկ քաղաքին մէջ։ Միեւնոյն ատեն Մուսոլինի կը մերժէր որ եւ է զինադադար։

Երբ Ազգաժողովին պատուիրակները հաղորդեցին այս տեղեկութիւնը, 13երու յանձնախումբը նոր ժողով մը գումարեց։ Մինչ այս մինչ այն, պատուիրակները խորհրդակցեցան նաեւ Եթովպիոյ ներկայացուցիչներուն հետ, որոնք բացարձակապէս անընդունելի գտան Իտալիոյ պայմանները եւ յայտարարեցին թէ կրնան բանակցիլ միայն Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ եւ համաձայն անոր ուխտին տրամադրութեանց։

Այս անելին առջեւ, Պ. Փոլ Պոնքուր, Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, անձամբ դիմեց պարոն Ալոյզիի, խնդրելով որ կարելին փորձէ, գոնէ զինադադար մը կնքելու համար։ Իտալիոյ պատուիրակը որ եւ է յոյս չունենալով հանդերձ, դիմեց Հռոմ, բայց մերժում ստացաւ։ Ասոր վրայ 13երու յանձնախումբը նիստ գումարելով հաստատեց թէ հաշտութեան ձեռնարկը ձախողած է։ Այս առթիւ որոշուեցաւ արտակարգ նիստի հրաւիրել Ա. Դ. Խորհուրդը, մայիս 11ին։ Տասներեքներու յանձնախումբը այս ժողովին պիտի ներկայացնէ իր հրաժարականը, վերջացած համարելով իր պաշտօնը։ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ խնդիրները պիտի քննուին միեւնոյն ատեն։

Մարտի սկիզբն էր որ 13երու յանձնախումբը կոչ մը ուղղեց երկու պատերազմիկներուն, իբրեւ վերջին պատեհութիւն։ Այդ առթիւ կ'ըսուէր թէ 48 ժամ սահմանուած է պատասխանի համար։ Անկէ ի վեր եօթը շաբաթ անցաւ, Մուսոլինի մերժեց Ազգաժողովին հրաւէրը՝ զինադադարի համար, բայց քարիւղի արգելքը չգործադրուեցաւ, հակառակ եղած ազդարարութեանց։ Այժմ ալ հաւանական չէ որ նոր պատիժներ սահմանուին։ Ուրեմն ջուրը ինկած կ'ըլլան անգլիական ծրագիրները, քանի որ 18երու յանձնախումբին մէջ ալ (պատժական) երկուքի բաժնուած են։ Առ այժմ խօսք չկայ հաստատուած պատիժները վերցնելու մասին։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ անգլիական եւ ֆրանսական տեսակէտները մօտեցած են իրարու, այս վերջին ձախողման հետեւանքով, եւ շնորհիւ Պ. Փոլ Պոնքուրի ճարտարամտութեան։ Լոնտոն այժմ իր յոյսը դրած է Ֆրանսայի երեսփ. ընտրութեանց վրայ, կարծելով թէ յաղթանակը պիտի շահին ձախերը, իսկ ձախակողմեան դահլիճ մը բացորոշապէս պիտի հետեւի Ազգաժողովին քաղաքականութեան։ Այդ պարագային հաւանական է որ արտաքին նախարարութիւնը յանձնուի Փոլ Պոնքուրի կամ Էռիոյի։

Տասներեքներու յանձնախումբին ձախողման առթիւ, ֆրանսական մամուլը աւելի ուժգնօրէն կը պահանջէ վերջացնել պատերազմը, քանի որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ողբալի վիճակի մը մատնուած է։ Թերթ մը «պատրանք» եւ «աւերակոյտ» կը կոչէ Ազգաժողովը, «Մաթէն»ը՝ «Բաբելոնի աշտարակ»։ Ժընեւէն քաշուելու տեսակէտն ալ կը պահէ իր ուժը։

Ընդհ. կարծիքը այն է թէ իտալական բանակը Ատտիս - Ապէպա պիտի մտնէ մինչեւ ապրիլ 21, քանի մը օր առաջ կամ վերջը, հետեւաբար այլեւս աւելորդ է նոր ծրագիրներ մշակել։

Ի՞նչ կը բանին Հապէշները

Հակասական լուրեր շրջան կ'ընեն Եթովպիոյ կայսեր շարժումներու մասին։ Իր տեղը գաղտնի կը պահուի, բայց կ'ըսեն թէ ապահով դիրքի մը մէջ քաշուած է, 20,000 հաւատարիմ զինուորներով։ Ուրիշ աղբիւր մըն ալ կը հաւաստեն թէ կազմ եւ պատրաստ կը պահէ օդանաւ մը, ի հարկին փախչելու համար։ Կառավարութիւնն ալ կը պատրաստուի հեռանալ Ատտիս Ապէպայէն, անխուսափելի գտնելով անոր անկումը։

Կռիւները կը շարունակուին հարաւային ճակատին վրայ (Օկատէն)։ Լուրի մը համաձայն, Հապէշները հրոսակային կռիւներ պիտի մղեն, պատերազմը քաշքշելու համար մինչեւ անձրեւաբեր եղանակը, որ շատ նպաստաւոր է իրենց համար։

Իտալիոյ եւ Անգլիոյ յարաբերութիւնները աւելի բարդ հանգամանք ստացած են այժմ, քանի որ Իտալացիները գրաւեցին Ցանա լիճը, որ գլխաւոր ակունքն է Կապոյտ Նեղոսի։ 1925ի պայմանագրութեամբ, Եթովպիոյ այս մասը կը կազմէ անգլիական շրջանակ։ Իտալացիները կ'ուզեն իբրեւ գրաւական պահել այս շրջանը, ազդելու համար Անգլիոյ վրայ։

Իտալական օդանաւեր նորէն սաւառնեցան Ատտիս Ապէպայի վրայ, թռուցիկներ ցրուելով եւ գունաւոր հրթիռներ արձակելով, իտալական դրօշին գոյներով։

ԳՈՒՐԱՆԸ օտար լեզուներու թարգմանելու համար յանձնաժողով մը կազմուեցաւ Եգիպտոսի մէջ, նախարարական խորհուրդին որոշումով եւ միւֆթիին հաւանութեամբ։ Մեծ բարենորոգում մը կը համարուի այս կարգադրութիւնը, քանի որ Գուրանը մինչեւ հիմա արտօնուած էր միայն արաբերէն։

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐ կը կատարուին ամերիկեան հպատակութեան համար, իբրեւ հետեւանք Եւրոպայի խռովեալ կացութեան։ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութիւնը արտօնութիւն խնդրեց, պաշտօնեաները աւելցնելու համար։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԻՒՌՈՆԻ ԿԱԹՍԱՆ ԵՒ ԱՐԻՒՆԸ ՅՈՐԴԱՀՈՍԱՆ

— o —

Պէյրութի մեր թղթակիցը մեզի ղրկած է նկարագրութիւնը Անթիլիասի անդրանիկ միւռոնօրհնէքին, որ կատարուեցաւ մարտ 29ին։

Կատարեալ խառնիճաղանճ մը, ուր իրար խառնուեր են ՔՍԱՆ ՀԱԶԱՐ հոգի, ծեր, մանուկ, երիտասարդ, այր, կին, հաւատացեալ թէ անհաւատ։ Ինչպէս եւ յիսուն սուինաւոր ոստիկաններ, «առ ի զգուշութիւն»։

Ի՛նչ տարակոյս որ ոչ միայն բազմաթիւ այլանդակութիւններ, այլ եւ արկածներ պատահած են, որոնց մանրամասնութիւնները պիտի կարդաք յաջորդ շաբթու։

Այս առթիւ մեր թղթակիցը հաշուեր է որ քսան հազար ուխտաւորները երթեւեկի համար ծախսեր են 160 հազար ֆրանք, իսկ միւռոնօրհնէքին հասոյթը եղեր է միայն 11,000 ֆր.։

Այս չէ որ կը հետաքրքրէ զիս։

Մեր թղթակիցը կը պատմէ թէ իրմշտուքը այնպիսի չափերու հասած էր որ, «հաւատացեալ ժողովուրդը նեղս կը խուժէր, թաշկինակները միւռոնի կաթսային քսելու համար, խաչաձեւ սուիններու պաշտպանութեան տակ»։

Եւ յիշեցի Ապրիլ Տասնըմէկի տօնակատարութիւնը։

Ուրեմն, աւանդական միւռոնի կաթսան կրնայ շարժման մէջ դնել, ալեկոծել, ծփուն ծովի մը վերածել քսան հազար հանդիսականներ, իսկ Ապրիլ Տասնըմէկի յորդահոսան արիւնը կը խռովէ միայն հարիւրաւորներ, շատ - շատ 1000—2000 հոգի, ամէնէն շէն քաղաքին մէջ։ Այն ալ՝ իբրեւ «ազգասիրական» սովորութիւն։ Եւ յաճախ երկու թեւի բաժնուելու պայմանով…

Իսկ միւս տասնեակ հազարնե՞րը։

Հապա սա ամենագէտ «ուսումնականնե՞րը»։

Կրնաք վստահ ըլլալ թէ՝ անոնց ամէնէն արդիականը կամ աշխարհաքաղաքացին ալ պատրաստ է կարգի սպասելու, որպէսզի թաշկինակը միւռոնի կաթսային քսէ կամ սրբազանին վեղարին քսուի։

Բայց,— ո՛հ, մի՛ պահանջէք այդ զոհողութիւնը,— չի՛ կրնար մօտենալ Ապրիլեան տարեդարձին։

Չի՛ կրնար, որովհետեւ պիտի հարկադրուի եթէ ոչ թաշկինակը աչքին տանիլ, գոնէ ոտքի կենալ, մէկ վայրկեան։ Եւ դաս առնել ապրիլեան սերունդէն։

Կը կարծէ՞ք թէ այսքան սեւ պիտի ըլլար մեր ճակատագիրը, եթէ, գէթ հարիւր տարի առաջ, վարժուած ըլլայինք մեր թաշկինակները թաթխել արեան գետերուն մէջ, ցամքեցնելու համար մեր փէտայիներուն վէրքերը, փոխանակ միշտ միւռոնի կաթսաներուն քսելու։

ՎԱՀԷ

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ԱՌԹԻՒ

Զ. Ո. Միութիւնը կը հրաւիրէ Հայ Սպայից, Կամաւորներու Միութեանց անդամները, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտները եւ հայ երիտասարդութիւնը մասնակցիլ, այսօր կիրակի, ժամը 10ին իրենց թափօրին, ծաղկեպսակ մը դնելու համար Անծանօթ Զինուորի գերեզմանին վրայ, յանուն Ապրիլեան հայ նահատակներուն։ Թափօրը պիտի կազմուի Մեթրօ Ժորժ Ե.ի բերանը։

ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ, ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԷՋ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆԸ։

ՏԷՍԻԷ, ՀԱՊԷՇՆԵՐՈՒ ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԸ ԵՒ ԱՄԷՆԷՆ ԱՄՈՒՐ ԴԻՐՔԸ ՈՐ ԻՆԿԱՒ ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐՈՒ ՁԵՌՔԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԶՕ՞ՐՔ ՂՐԿԱԾ Է ՏԱՐՏԱՆԷԼ

Բարեացակամ պատասխաններ դէպի Էնկիւրի

Անատոլուի հեռագրական գործակալութիւնը կը հերքէ այն լուրերը թէ թրքական զօրքեր արդէն գրաւած են Նեղուցներու ապազինեալ շրջանը, համաձայն Աթաթիւրքի նախագահութեամբ գումարուած ժողովի մը որոշման։ Ռէութէրի թղթակիցը հարցուցած է թէ անճի՞շդ են այս առթիւ շրջած լուրերը։ «Այո, անճիշդ են», կրկնած է Անատոլուի գործակալութեան ներկայացուցիչը։

Իրազեկ շրջանակներու մէջ հաւատ չեն ընծայեր այս հերքումին։

Վերջին լուրերու համաձայն, անգլիական կառավարութիւնը որոշած է խորհրդակցութեան հրաւիրել Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Ճափոնի, Պուլկարիոյ, Յունաստանի, Խ. Միութեան, բրիտանական գաղթապետութեանց եւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչները, հաւաքաբար վճռելու համար Նեղուցներու վերազինման խնդիրը։

Փարիզի մէջ կը կարծեն թէ շուտով արտօնութիւն պիտի տրուի Թուրքիոյ, վերազինելու համար ապազինեալ շրջանը։ Բոլոր շահակիցները կը յուսան դիւրութեամբ ստանալ Ազգաժողովին վաւերացումը։

Լուրի մը համաձայն, թրքական կառավարութիւնը տեղեկացուցած է Անգլիոյ թէ Նեղուցներու վերազինումը երբեք սպառնալիք մը չպիտի դառնայ բրիտանական կայսրութեան հաղորդակցութեանց համար, թէ ընդհակառակն ամրացնելով Տարտանէլը, Թուրքիա արժէքաւոր ազդակ մը պիտի կազմէ արեւմտեան Միջերկրականի մէջ, որ եւ է զինեալ յարձակման դէմ։

Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան շրջանակներուն մէջ կ'ըսեն թէ «Ֆրանսա ուղղակի շահեր չունի այս հարցին մէջ եւ կ'ուզէ ամբողջովին Ազգերու Դաշնակցութեան հայեցողութեան ձգել որոշումը։ Ֆրանսա շատ լաւ

(Շար.ը կարդալ Դ. Էջ)

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՏԵԼՈՒԹԵԱՆ

Հետաքրքրական նիւթ մըն է ուսումնասիրել մեր գրականութեան ազդեցութիւնը հայ քաղաքական օրիանքթասիոնին վրայ։

Ուրիշ ժողովուրդներու մէջ, քաղաքական կեանքն է, որ կ'ազդէ իրենց գրականութեան վրայ,— մեր մէջ գրականութիւնն է որ ուղղութիւն է տուեր քաղաքական կեանքին։ Պատճառները պարզ են։

Օրուան տօնը, զոր կը սահմանեմ տօն Ազգային Ատելութեան (ատելութեան մէջ գտնելով վրէժխնդրութեան երանգ մը), առիթ կը համարիմ վերադնահատելու մեր ազգային թշնամական զգացումներուն կառուցուածքը եւ ուժը։

Սկիզբէն ի վեր, մեր թշնամական զգացումները գունաւորեր ենք աւելի քրիստոնէական քան ազգային յատկանութիւններով,— ակէ՝ մտաւորական կուրութիւն մը, որ մեզի արգիլեր է տեսնել հեռաւոր թշնամիները։

Հայկական դատին միա՛կ թշնամին համարեր ենք, հինէն ի վեր, Թուրքը միայն ու միայն Թուրքը, եւ այս՝ հետեւելով երեք դպրոցներու.

1.— Հայ հին պատմիչներու դպրոցը (քրիստոնէութիւն)։

2.— Հայ ժամանակակից գրողներու դպրոցը (եւրոպական ազդեցութիւն)։

3.— Միսիոնարներու դպրոցը (Խարբերդ եւ այլուր հաստատուած ամերիկեան եւ անգլիական շօշափուկները)։

Երկար պիտի չծանրանամ հին դպրոցին վրայ։ Քրիստոնէութի՛ւնն է, որ, այդ շրջանին, կը խօսի Հայուն հոգիին, կը թելադրէ ճակատ յարդարել խաչին ներշնչումով, (ի՛նչ հետաքրքրական նիւթ ցոյց տալ Ոսկեդարու մեր մտաւորական կեանքին ու քաղաքական պայքարներուն մէջ, ազգային ու քրիստոնէական հակընդդէմ մտահոգութեանց ստորճանաչափը)։ Ու եթէ երբեմն հայ քաղաքական վարիչներ գործակցեր են մահմետական ուժերուն, հայ կղերական պատմիչները չեն հանդուրժեր՝ վրէժ են լուծեր, իրենց հասկցած ձեւովը խմբագրելով մեր պատմութիւնը,— այսինքն ազգային զգացումը խեղդելով քրիստոնէական զգացումին մէջ։ Քանի՛ քանի՛ նման դէպքեր տեղի ունեցեր են արաբական տիրապետութեան շրջանին, Բագրատունեաց հարստութեան օրերուն, Կիլիկեան իշխանութեան ժամանակ, երբ մեր քրիստոնէացած եկեղեցին դաւաճաներ է ազգային քաղաքականութեան։ Ատեն է, այժմ այստեղ, ըսել թէ, ո՛չ, հայ եկեղեցին չէր, որ, մինակը, պաշտպանեց հայ ժողովուրդին գոյութիւնը,— այդ հինցած ու մաշած տեսակէտը ծիծաղ կը պատճառէ հիմա։ Եթէ չըլլային հայկական diasporaն ու հատուածները, որոնք jeu de balanceի դեր են կատարած՝ նպաստելով մեր «ազգապահպանումին» ընդմէջ դարերու,— ի՛նչ հետաքրքրական նիւթ մը եւս այս, ցոյց տալ, մեր պատմութեան մէջ, նախարարական տուներու, աշխարհագրական միութիւններու, առեւտրական կազմակերպումներու, քաղաքատնտեսական մակընթացութիւններու jeu de balance,—չատո՛նց կը դադրէր ապրելէ հայ ժողովուրդը։

Շատ կարեւոր է երկրորդ դպրոցը։ Ժամանակակից գրողներն են, որ, նախ քրիստոնեայ գրիչներէն ազդուած, յետոյ եւրոպական աշխարհակալական քաղաքականութենէն թունաւորուած, կը կրկնէին խաչակիրներու պատմութեան շրջանի դէպքերը։

Ի՛նչքան նման է Արծրունին իր դերով Ռուսերուն առջեւ, Կիլիկեան շրջանի հայ քաղաքական միտքին՝ խաչակիրներուն առջեւ։ Դասական է այլեւս Արծրունի խաչակրութիւնը Թուրքին դէմ (դիտե՞ր էք, ան կը չփոթէ Թուրքը, Քիւրտը, Պարսիկը՝ որովհետեւ մահմետական են),— եւ Արծրունի հետեւեցան մեր գրողներէն շատեր։ Բայց մեր քաղաքական կեանքին բերած իր գրականութիւնով՝ Արծրունեան պարզապէս երկրորդ տպագրութիւնն է Ներսէս Աշտարակեցիի։ Ինչպէս այս խաբուած կաթողիկոսը, խաչը ձեռքին եւ սպիտակ ձիու վըրայ, կ'առաջնորդէր ռուսական բանակը դէպի Երեւան, այնպէս ալ Արծրունեան կ'աղաղակէր բանաձեւելով հայ քաղաքական օրիանքթասիոն մը.— «Օրհնեցէք Ռսի ոտքը»։

Ատելութիւնը ընդդէմ մահմետականութեան, Արծրունի գրականութիւնով, առաջնորդ դարձաւ ռուսապաշտութեան։ Այնուհետեւ Ռուսն էր որ կը մտնէր Հայուն հոգիէն ներս ու կը խառնուէր մեր քաղաքական ցանկութիւններուն բանաձեւին։ Ռուսը տեղաւորուելով մեր հոգիին, մեր գրականութեան, մեր քաղաքական մտածումին մէջ, սկսաւ աշխատցնել մեր զգացումներն ու միտքը ի նպաստ ռուսական քաղաքականութեան։ Ցաւով Հայը, Կովկասի մէջ, դարձաւ անվնաս, բոլորովին ապոլիտիկ տարր մը ինչպէս կը կոչէ Գ. Անանուն։ Այնքան անվնաս որ ազգային մտահոգութիւնները կը զոհէր ռուսական տնտեսական եւ քաղաքական տիրապետութեան։ Սակայն Ռուսը գիտցաւ այդ ապաքաղաքական տարրը փոխակերպել քաղաքական տարրի՝ միշտ պարպած ազգային կենդանութեան վտանգէն, երբ աւելի որոշ դարձան արեւելեան Թուրքիոյ մասին վրայ իր ունեցած ցանկութիւնները։ Ի՞նչ կը հետապնդէր Ռուսիա, Կովկասի մէջ, Թուրքիոյ կոնակը։ Հաւերն ալ գիտեն, հիմա։ Անցեալ դարուն, Թուրքիոյ հետ Ռուսիա կը կնքէր համաձայնութիւն մը, որուն մէկ յօդուածով՝ Թուրքիա յանձն կ'առնէր օտար ոչ մէկ պետութեան վստահիլ երկաթուղիի հաստատումը արեւելեան նահանգներուն մէջ։ Այս պահանջով, Ռուսիա կ'արգիլէր անգլիական եւ ամերիկեան դրամագլուխին թափանցումը դէպի իր երկրին սահմանները եւ դէպի «տաք ծով» երկարող իր ճամբուն վրայ։ Երկաթուղիներու շինութեան վրայ դրուած այս արգելքը կը նպաստէր նաեւ հայկական խռովութիւններուն, որոնք կ'ընթանային իր ուզած ձեւով։

Ռուսիոյ այս արգելքին դէմ, որ քաղաքական ու տնտեսական հանգամանք ունէր, եւ ի հեճուկս Ռուսիոյ՝ Եւրոպայի շօշափուկները թափանցումի գործը կը կատարէին այս անգամ կէս-կրօնական, կէս-կրթական առաքելութիւններով։ Եւ Ռուսիա կը պարտաւորուէր կռուիլ ոչ միայն անգլիական եւ ամերիկեան տնտեսական թափանցումին, այլ եւ անգլիական եւ ամերիկեան մտաւորական թափանցումին դէմ։ Խարբերդի քոլէճները եւ հայ բողոքականներու թուապէս աճումը կը վտանգէին օրթոտոքս Ռուսիոյ ազդեցութիւնը եւ անոր հարաւային քաղաքականութիւնը։ Ահա թէ ինչու Ռուսիա քար նետեց մեր կրօնական աւազանին մէջ՝ պղտորելու համար ջուրը, ճիշդ ինչպէս նոյն խաղը կը փորձէին, Պոլսոյ մէջ, Անգլիացիներն ու Ֆրանսացիները, Ամերիկացիներն ու Իտալացիները՝ արիւնալի գզուըտուք մը կազմակերպելով լուսաւորչական, բողոքական, կաթոլիկ կոչուած հայկական դանդուածներու միջեւ։ Արդարեւ, դժուար չէր, Ռուսիոյ համար, օգտուիլ Հայոց կրօնական վէճերէն, վիժեցնելու համար անգլիական, ամերիկեան եւ ֆրանսական թափանցումը կրօնա-կրթական ճամբով։ Եւ այդ վէճերը անմիջապէս արձագանգեցին մեր գրականութենէն, մեր դպրոցներէն, եւ այս ճամբով՝ մեր ազգային կեանքէն ներս։ Եթէ Արծրունեան շատ վախկոտ ձայնով մը միայն պահանջ դրաւ, որ օրթոտոքս դառնան Հայերը, իրմէ վերջ եկան Մուրացանները եւ Մեղուները, որոնք կը պնդէին թէ բողոքականները եւ կաթոլիկները Հայեր չեն, ճիշդ ինչպէս Պոլսոյ մէջ, կը յայտարարէին Ցակոբ պատրիարքները։ Եւ ահա դարձեալ իրար կ'իյնային Հայերը եւ կը հոսէր Հայուն արիւնը։ Ռուսիա տարբեր աչքով կը դիտէր Հայոց այս կռիւը,— լուսաւորչականներու պայքարը բողոքականներու եւ կաթոլիկներու դէմ, ռուսեւթրքական ճակատ ադլեւֆրանսական թափանցումին դէմ։ Մուրացան գրեթէ իր ամբողջ գրականութեամբ, ինչպէս եւ «Մեղու», ծառայեցին այդ պայքարին։

Շատ աւելի մեղք ունի Խարբերդի դպրոցը, որ բնաշխարհի մեր մէկ կարեւոր հողամասը զրկեց ազգայնօրէն մտածելու պահանջէն, (նոյն իսկ պատճառ դարձաւ բնակչութեան մասնակի պարպումին), բողոքականացուց ժողովուրդը ոչ միայն կրօնական տեսակէտով, այլ եւ մտածման ձեւով։ (Ա՛, այդ միսիոնարները, հայկական սպանդանոցի այդ ճանճերը, որ մեր արիւնով նպաստ հաւաքեցին երկար ատեն)։

Երեք այս դպրոցները պատճառ դարձան որ ազգային ատելութիւնը ճանչնայ միայն մէկ թշնամի, ծածկելով միւս թշնամիները։ Այսօր, երբ մեր ազատագրական պայքարներուն մէջ թափուած արեան համար՝ պահպանողականները մեղադրանքի խօսքեր կ'ընեն յեղափոխական շարժման ղեկավարներուն, կարծեմ այս արագ ակնարկով կը ստանան պատասխան մը թէ նոյնքան արիւն է թափուած, եւ սխա՛լ առաջնորդութեամբ, այն օրերուն՝ երբ մեր եկեղեցին խաղալիկ էր օտարներուն ձեռքը իր կղերականներով, պատրիարքներով եւ կաթողիկոսներով։ Մեր ազգային ատելութեան պատմութիւնը գրուած ատեն, պէտք չէ երբեք մոռնալ թէ ո՞րոնք եղան որ ատելութեան մեր լեզին մէջ խեղդելէ ազատեցին ազգային թշնամիները։

Մեր դարաւոր թշնամին հետ պէտք է ճանչցնել նաեւ այն միւս բարբարոսները, որոնք քրիստոնէութեան պատմուճանով ծածկեցին իրենց արիւնոտ դիմակը։

Մեր ատելութիւնը չենք ուզեր այլ եւս դունաւորել կրօնական զգացումներով,— կ'ատենք իսլամն ալ, քրիստոնեան ալ, եթէ թշնամի են մեր ազգային զգացումներուն։ Ասկէ՝ մեր կամքը թէ Հայոց պատմութիւնը այսուհետեւ չի կրնար գրուիլ կրօնական առաջնորդութեամբ կամ զգացումներով, այլ միայն աշխարհիկ առաջնորդութեամբ կամ ազգային զգացումներով սնած մտաւորականութեամբ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՊՐԻԼ 11Ի ԱՌԹԻՒ

Ահա եւ ապրիլը, երկու խաչուածների յիշելու ամիսը, որոնցից մէկը— Ցիսուս մորմոքից յետոյ բերում է հրճուանք, որովհետեւ յարութիւն առնելով յաղթում է իր թշնամիներին, իսկ միւսը, մեր անմեղ ու արդար ազգը շարունակում է փոշիանալ գերեզմանների մէջ եւ արիւնաքամ լինել աշխարհի բոլոր գողգոթաների վրայ։

Ոչ միայն իբրեւ Հայ, այլ եւ իբրեւ մարդ, որ գիտենք դէպքերն ու ապրել ենք նրանց, ամէն անգամ երբ մեր յիշողութեան մէջ բարձրացնենք անցած տարիների շղարշը Արեւմտահայոց Մեծ Եղեռնի վրայից՝ զարհուրանքն ու ցասումը պիտի չանթահարեն մեզ։

Ո՞վ կարող է մի այլ օրինակ ցոյց տալ պատմութեան մէջ, որ միայն ազատութիւն պահանջող աշխատասէր ու ընդունակ մի ժողովուրդ ջարդէ վայրենի բռնակալութեան կողմից մինչ այն աստիճան, որ կորցնէ իր թւի մի երրորդը եւ մինչեւ վերջին մարդը արմատախիլ լինի աւելի քան երկու հազար տարեայ հայրենիքի չորս հինգերորդի տարածութեան վըրայ։

Ի՞նչպէս եղաւ, որ մի այսպիսի դեր-ոճիր կատարուեց եւ կատարուելուց յետոյ էլ գրեթէ մոռացութեան տրուեց աշխարհը ղեկավարող «քաղաքակիրթ» ազգերի կողմից։

Ասում են — Հայաստանի պահպանման ու ազատութեան մէջ շահագրգռուած պետութիւն չկար, այդ պատճառով էլ նա չիրականացաւ։ Բայց չէ՞ որ ամէն մի շահագրգռութիւն մի սահման ունի, որից այն կողմ կամ այս կողմը նա դառնում է անթոյլատրելի արարք ու անբարոյականութիւն։ Հայաստանի վիճակով բոլորը հետաքրքրուեցան մինչեւ այնտեղ, որտեղ վերջանում էր միջազգային աւազակութեան սահմանը, նրանցից յետոյ, երբ նա միայն համամարդկային արդարութեան հարց էր, լքեցին նըրան, վիրաւոր ու ուժասպառ թողեցին զէնաստարած այն «դաշնակիցները» եւ բարեկամները, որոնց խարդախ միջամտութիւնների հետեւանքներն էին քառորդ դարի յաջորդական կոտորածները։ Մեծ պատերազմի հաշուեյարդարի շրջանում Հայաստանի հարցն այլ եւս չէր պարփակում շահագրգռութեան կաղապարի մէջ, նրան այլ եւս չէր կարելի մօտենալ բթամատն ու ցուցամատը միմեանց շփելով, որովհետեւ դարձել էր պետութիւնների ու նրանց առաջնորդների պարկեշտութեան եւ ուղղամտութեան փորձաքար։ Իբրեւ այդպիսին նա սպրդեց ամէնքին ու Ուիլսընից մինչեւ Լէնին յայտարարել Հայաստանի իրաւունքների անբռնաբարելիութիւնը եւ յանդեց Սեւրի դաշնագրին, բայց երբ եկաւ գործի վայրկեանը՝ դրժեցին խոստումն ալ, ստորագրութիւնն ալ եւ Լոզանում սպառազէն տիտանները դարձան իրր թէ մեզ օգնելու անզօր ու անկար թշուառներ։

Ի հարկէ, հազար անգամ սուտ, թող չփորձեն այդ պատրուակով արդարանալ միակ ու համր դատաւորի — հայ ժողովրդի մնացորդների առջեւ։ Ամենադաժան օրերին անգամ, երբ Մուսթաֆա Քէմալ եւ ընկ. կատարում էին վերջին անդամահատումը Հայաստանի, նրանցից ոչ մէկը վճռական ու անկեղծ մի քայլ չարեց կանգնեցնելու նրանց ղանակը։ Կարսի անկումից առաջ Հայաստանի կառավարութիւնը զինուորական օգնութիւն ուզեց «դաշնակիցներից». մեծ բան չէր խնդրուածը — մի մարտանաւ ուղարկել Տրապիզոն, որպէսզի թշնամին մի քիչ իր թիկունքով մտահոգուի ու հայ ժողովուրդն ալ սիրտ առնէ տեսնելով, որ մինակ չէ իր պայքարի մէջ։ Մերժեց. «Անգլիական խորհրդարանի ընդդիմադիր հոսանքը դէմ է Արեւելքում զինուորական գործողութիւնների մէջ մտնելուն»։ Այսպէս պատասխանեցին։ Զարմացանք։ Դրանից առաջ շատ անգամ նրանք մեզ լքել էին — Բագու եւ Կիլիկիա։ Ցիշենք նաեւ թէ ինչպէս նրանք հանդիսատես եղան Զմիւռնիոյ կոտորածին։ Ծով արիւն թափել տուին մեզի իրենց հաշիւները չտկելու համար, իսկ ենթադրական մի կաթիլը զլացան, որովհետեւ հոգով վաչխառուներ էին. ե՞րբ է տեսնուել, որ վաչխառուն զոհաբերութիւն անէ մի անչօշափելի Աստուծոյ։

Մեր երկրի աշխարհագրական դիրքի պատճառով մենք ընկանք բարբարոս ցեղի ճանապարհին վրայ. Թուրքը իր ծագումից մինչեւ օրս գոյութեան մի նպատակ է ունեցել՝ ոչնչացնել քաղաքակրթութիւնը։ Բիրտ ուժով նա տորորել է այն ժողովուրդները, որոնց հոգեկան բարձր կարողութիւններն անմատչելի, ուրեմն եւ ատելի են եղել իր անասնական ուղեղի համար։ Կան կենդանիներ, որոնք մի այն վնասակար յատկութիւններ ունին, օրինակ օձը, օձը, բորենին, եղել են եւ կան ազգեր — Հոները, Վանդալները, Մոնկոլները եւ. որոնց նախախնամութիւնից չպրտւել են աշխարհի երեսը միայն ուրիշի շինածը քանդելու համար։

Որ Թուրքը մեզ յաղթեց ու տիրեց, — դրանում զարմանալի ոչինչ կայ. Նրա լծի տակ հեծել են մեզնից աւելի ուժեղ ժողովուրդներ։ Նա մեզ պիտի նեղէր, երբեմն արիւն առնէր մեր երակներից, ոտքերի տակ ճզմէր, իսկ մենք դուրս կը գայինք հրեղէն թակարդների միջից թէեւ թուլացած, բայց կրկին կազդուրուելու եւ զօրանալու վիճակի մէջ։ Մեզ խորտակեց «իտէալիստ ու քաղաքակիրթ» Եւրոպան. Նրա ըստ էութեան շահապաշտ արկածախնդրութիւնն էր, որ բնականօրէն ստեղծեց Թուրք ցազանի վճռականութիւնը,— մեզ սրբել իր թաթի տակ եղած Հայաստանի երեսից։ Թշնամին թշնամի է, Թուրքի պէս թշնամուց ըժգոհել երեխայութիւն է, նրան պախարակելը նոյնն է, թէ գայլին յանդիմանել թէ նա գայլ է եւ ոչ գառ։ Բայց յաւիտենապէս ընդվզեցուցիչ է դիտակցել որ քո վէրքերը խնամելու համար բարեկամդ էր, որ խաբեբայութեամբ թոյն լցրեց նրանց վրայ եւ քո մահճիդ մօտ իսկ ժպտալով դէմ թօթվեց քեզ վիրաւորողի արիւնոտ թաթը։

×

Դառն է արձանագրել, բայց փաստ է,— մենք տառապում ենք մոռացութեան ախտով, այնպիսի մի ահեղ փորձութեան, որպիսին մենք ապրեցանք զոհերի այնպիսի բազմութիւն, որ մենք սփռեցինք լեռ ու դաշտերում

ՍՈՒԳԸ

Վա՛ռ երկնքէն աստղերը հո՛ւր ինչպէս ածո՛ւխ թափեցան վա՛ր,
Զարհուրանքէն՝ արեւը բորբ պահ է մտել խուճապահա՛ր,
Ծուխ է պատել գահն Աստուծոյ եւ իր փառքը շոգիացե՛լ,
Խաւար է խո՛ր, քաոս է նո՛ր, մի մե՛ծ շիրիմ Հայոց համա՛ր ...

Լինէր լեցուն արիւն-արցո՛ւնք, լեռնակուտակ խո՛ր հառաչա՛նք,
Վայրագ քամի՛, նաւն է սուզուել, առագաստն է նաւին պատանք,
Մեռելութի՛ւն, խո՛ր լռութի՛ւն, կեանքն է մարել չարչարանքով,
Ուրուականներ նաւարկում են մի պատրանքէ ուրիշ պատրա՛նք։

Մեծ էր սէրը աշխատանքին հրաշակերտ յղացումո՛վ,
Ու նենգ եղաւ ոխն ոսոխի, աւերումի տենչանքը ծո՛վ։
Բազում դարեր կարաւանով որոնեց յար լոյսի ճամբա՛յ,
Նոյն այդ ճամբով, մի օր էլ ինք, շղթայակապ, հոգին խռով՝

Գնա՛ց, գնա՛ց ու ամէն տե՛ղ խաւար գտաւ եւ աստղ չկար,
Առաջնորդո՛ղ, յոյս ներշնչո՛ղ անապատին մէջ վայրապար,
Քարին դպա՛ւ, գետին ընկա՛ւ, նօթի-ծարա՛ւ ու վիրաւո՛ր,
Ոչ ոք լսեց «ա՛խ»ն իր ահեղ, հոգեվարքի ցասումն արդա՛ր ....

Մեռա՛ւ։ Աւե՛ր, շիրի՛մ, շիրի՛մ, հողաթումբե՛ր համայնակա՛ն,
Կեանքը շիջա՛ւ քսան դարեր միանգամէն տապալեցա՛ն,
Այս բոլորը քամին ծածկեց անյիշատակ գանձի նման,
Երբ լուսացաւ՝ Աստուած, դահին իրար գտան դէմ յանդիման։

Բուք ու բորա՛ն, սուգ ու շիւա՛ն մնացորդաց հուր սրտերում,
Ամէն տարի մի երեկոյ ջահ ենք վառում, լուսաւորում
Հոգիների վշտոտ ուղին, անմխիթա՛ր, անծա՛յր ուղին,
Ամէն այգին, հուր հուր ցայգին եղբայրօրէն ձեզ ենք յիշում ...

ՏՕՔԹ. Յ. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ՏԻՊԱՐ ՄԸ

«Իր մահը դառն եւ զգալի կորուստ մըն է ազգին համար»։

Այս ձուլածոյ խօսքին երբ հանդիպիք թերթերու մէջ, եթէ չէք ճանչնար անհետացողը, սրտանց կը ցաւիք ու կ'ողբաք որ ազգը նոր կորուստ մըն ալ ունեցաւ։ Իսկ եթէ կը ճանչնաք զայն, կամ երգիծական ժպիտ մը կը պրկէ այտերնիդ, եւ կամ առնուազն չափազանցուած կը համարէք տրուած արժէքը։

Ես որ, ժամանակին, օրագրողի անխուսափելի պատշաճարանութեամբ, նման տողեր շատ եմ շարադրած, այսօր, դերծ այդ ստարկէզին պարտադրութենէն երբ գրիչը կ'առնեմ բարեկամի մը եւ ազգային գործիչի մը կորուստը յուշագրելու, նոյն բառերը կը գտնեմ եկած շարուած, բնազդաբար, ըսեմ՝ առհաւաբար ...

Այո, Ներսէս Օհաննեանի մահը կորուստ մըն է, բառին իրական եւ անկեղծ առումովը, կորուստ՝ պարզապէս, առանց ածականի, որովհետեւ Օհաննեան ինքն ալ պարզ մարդ մըն էր արդէն։

×

Ժողովուրդին բաց սրտովը, անոր պարզ միտքովը եւ բնածին ողջմտութեամբը՝ Օհաննեան ուղղակի կը բըխէր ժողովուրդէն։ Ան իր վրայ կ'անձնաւորէր, կ'արձանաւորէր իսկական ժողովուրդին,— այն որուն Ֆրանսայի մէջ կ'ըսեն «միջին Ֆրանսացի» եւ Անգլիոյ մէջ «փողոցի մարդը» — բոլոր յատկանիշները, թերիքները, վարանումները, պոռթկումներն ու խոհականութիւնները։ Կրնանք ըսել որ ան Պոլսեցիին խաղովակն էր, Պոլսոյ «հանրային կարծիք»ին դրօշակիրը։ Օհաննեան՝ երբ «սեւ» ըսէր բանի մը, կրնայինք գիտնալ որ Պոլսեցիին հաւաքական տրամադրութիւնը գոնէ «գորշ» էր։ Երբ «ճերմակ» ըլլար իր դատաստանը, հասարակութեան մէջ չափազանց գունաւոր չըրտերու չգոյութեան կրնայինք հաւատալ։ Ամբոխին մէջ կ'ապրէր, անկէ կուգար, եւ իր պորտալարը չէր խզած անկէ. այս իսկ էր պատճառը իր յարատեւ եռանդին, լաւատեսութեան, վերանորոգումին։

×

Մեծ ուսում մը չէր ստացած։ Հազիւ բարձրագոյն նախակրթարան մը աւարտած, բայց ուշիմ եւ ինքնաշխատ, ձեռք բերած էր բաւարար զարգացում, ոչ միայն անհատական դիւրակեաց դիրք մը ապահովելով իրեն, այլ եւ ժամանակ ալ նուիրելով հանրային ծառայութեան։ Ո՛չ փաստաբան էր, ոչ բժիշկ, ոչ վաճառական եւ ոչ ալ մտաւորական — բարեբախտաբար — վասնզի շնորհիւ այդ կեղեւներու բացակայութեան էր որ Օհաննեան եղաւ մեր ամէնուն գիտցած ու սիրած Օհաննեանը։ Տիտղոսն ու դրամը տեսակ մը կեղծիքով կը ներկեն յաճախ հանրային մարդը։ Օհաննեան՝ առանց ներկի, առանց կեղեւի, մացաններու մէջէն ճամբայ բացող դիւղացիի մը տոկունութեամբ եկաւ ինքզինքը պարտադրեց Պոլսոյ հանրային կեանքին, մինակը, առանց կուսակցական թիկունքի։

×

Անկախութիւնը իր նկարագրի սիրական գիծն էր եւ իր թաքուն ոյժը։ Երբեք կուսակցութեան մը չպատկանեցաւ, երբեք կուսակցական չեղաւ, բայց չէր նաեւ մոլեռանդ ու սնդացեալ հակակուսակցական։ Դաշնակցութեան դէմ էր՝ «բաց ու գոցի» պայքարներուն ժամանակ, բայց իր ատելութիւնը յամենայնի եւ ամենուրեք չէր շարունակուեր։ Երբ «իրաւունքը» այն կողմը գտնէր կը ծափահարէր, ինչպէս գիտէր քննադատել զանոնք որոնց հետ յաճախ կը քալէր։ Ինք իր սեփական դիտարանը ունէր, իբր ապահովագրական շրջան գործածակալ ամէն դասի մարդոց հետ, իր ամէնօրեայ շփումէն, կարծիքներու հաւաքած մը կ'ընէր եւ զանոնք իր պարզ դատողութեան եւ ողջմտութեան բովերէն անցընելով, որոշ բիւրեղացումով մը կ'արտայայտէր Պոլսոյ Ազգ. Ժողովին բեմէն, ուր իր կարծիքը արժէք մը կը ներկայացնէր, միջին ու տրամաբանական դատաստանը ընդհանրապէս, եղբերը հաշտեցնելու, կուսակցական ատելութիւնները մեղմելու համերաշխական մթնոլորտ ստեղծելու իր անյեղլի փափաքն ու փորձերը։

Կարեւոր խնդիրներու առթեն, ան թղթածրար մը ձեռքը, բեմ կը բարձրանար ծանրաքայլ ու պատկառելի երեւոյթ մը տալով ինքզինքին, պեխերը կը յարդարէր կռուփի երկու հարուածով, զաղտնապահ ու մտերիմ ժպիտ մը ուղղելով մամուլի ներկայացուցիչներուն, որոնց հետ միշտ բարւոք յարաբերութեան մէջ էր, անոնց միջոցով կը փափաքէր խօսիլ ժողովասրահէն անդին՝ ժողովուրդին. ան գիտէր խնամել իր ժողովրդականութիւնը։

Հռետոր մը չէր ինք, նախադասութիւնները իրարու չէին կապուեր, քերականութիւնը կը բացակայէր, եւ սակայն սրամիտ խօսքերով եւ պարզ փաստերով գլուխ կը ցցէր վարպետ խօսողներու դէմ. ու երբ նեղը մնար, ձեռքը բախելով սեղանին, կը գոչէր.

— Փաստեր ունիմ հօս, շատ մի խօսիք, մէջտեղ կը հանեմ հա՛ ...

Ամէն մարդ կը ժպտէր, ոչ ոք փաստ կը պահանջէր եւ ինքն ալ՝ պատերազմէ վերադարձող զօրականի մը պէս հպարտ կը դառնար իր թիկնաթոռը։

×

Իր ոյժի նժարին երկրորդ ծանրութիւնն էր անկեղծութիւնը։(Վտանգաւոր բառ մըն է այս, քանի որ ամէն ոք անկեղծ կը գտնէ ինքզինքը եւ մենք չունինք գիտական փորձաքար մարդկային զգացումները ստուգելու։ Դաւաճաններ տեսայ որ հերոսի մը չափ կը հաւատային թէ ծառայեցին ազգին։ Երկասայրի սուր)։

Օհաննեանի անկեղծութիւնը հոն էր որ ընկերային վարդապետութեան տարազներ չունէր իբր հանգանակ, ոչ յետին միտք, ոչ կանխակալ կարծիք, ոչ թաքնամտութիւն։ «Շահը» չէր կրնար բնակեցնել իր արարքներուն մէջ, բնականաբար անհատական ու առեւտրական շահը։ Կ'ուզէր ծառայել ազգին, կը ծառայէր իր ցեղութեան բոլոր լիութեամբ եւ իր ուժերուն կարելիութեամբ։ Հրաշքներ չէր կրնար գործել, բայց հրաշալի աշխատանքներ տարաւ տագնապալի պահերու օգնութեան մարզին մէջ։

×

Գթութեան գործը իր առաջնակարգ [illegible] էր։ Քաղաքական կամ ընկերային [illegible] բաղդարձութիւններ վերջին դիծին կը [illegible] րայ էին. երբ գթութեան ու օգնութեան գործ կար՝ Օհաննեան կը [illegible] պատկուէր։ Ազգ. Հիւանդանոցը [illegible] նայի մէ՞ջ էր. Օհաննեան կը [illegible] նար հոն. իր անունը վստահութեան [illegible]

չերի ու աւազների մէջ ոսկորը տարիների ընթացքում (1914 — 1921) ծածկւում են պատմութեան փոշիով ու հազուադէպ վերապրումի արժանանում: Մինչդեռ եւ ոչ մի ժողովուրդ որքան մենք՝ պարտաւոր է պաշտամունքի առարկայ դարձնել իր կորուստները, որովհետեւ նախ տարրական ազնուութիւնը պահանջում է մեծարել իր ազգի ազատութեան համար ինկած նահատակներին եւ երկրորդ դրանով է, որ վառ կը մնայ մեր ապրելու ու ցանկալի հանդրուանի հասնելու տենչը:

Զայրոյթով վանենք ամէն մի կուսակցականութիւն այս համազգային սուգի մէջից: Քրիստափոր, Զաւարեան, Ռոստոմ եւ նրանց հետ դաշնակցական զոհերի մի հրացայտ բանակ հայ ազգինն են: Ամէն մի Դաշնակցականի համար խնկարկելի է յիշատակը այն բոլոր Հայերի, որոնք անկախ իրենց կուսակցական կապերից, իբրեւ հայկական ազատագրութեան գաղափարի զինուորներ ընկան պայքարի մէջ: Երբ նրանք իրենց գերագոյն արժէքը՝ կեանքը նուիրեցին հայ հայրենիքին, որ մի է, անբաժանելի եւ հաւասարապէս ամէնքինը, ի՞նչպէս կարելի է հարցնել Արմենակա՞ն էին, Դաշնակցական, Հնչակեան, ռամկավար թէ անկուսակցական: Ոչ պակաս ուժով պիտի մորմոքի մի սոցիալիստ Հայի սիրտը, երբ նա յիշէ այն բաղձալի եկեղեցականներին, որոնց նոյնքան դաժանութեամբ խողխողեց կատաղած թշնամին:

Աւելին.— Զոհաբերւեց մի ժողովուրդ ամբողջութեամբ, գիւղացի, քաղաքացի, հարուստ, աղքատ, կին, տղամարդ. ամէն մէկը կռուեց իր կարողութեան չափ: Ազգային հերոսներ են նոյն իսկ բիւրաւոր անմեղ մանուկները, որոնց սրտիկներն ու գանկերը պատռեց Ենիչէրիների սուրը, որովհետեւ նրանք էլ նահատակւեցին իբրեւ կենդանի ույժ, դիմադրութիւն եւ ուրեմն զինուոր հայ ազգի:

Ինչ սփոփանք, եթէ մեր մէջ ընդհանրանար մի սովորութիւն, այն է ամէն անգամ եւ ամէն տեղ, ուր կը հաւաքուին հայ մարդիկ ժողովի կամ հանդէսի՝ նախ եւ առաջ մի քանի վայրկեան գլխիկոր անմռունչ յարգանքը յայտնեն «Անանուն Նահատակի» յիշատակին:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՍՈՒԳԻ ԵՐԳԸ

— o —

Քսաներկու երկար տարիներ սահած են արդէն այն տխուր թուականէն, ուր հայ ժողովուրդը յանուն ազգային ազատագրութեան՝ կը ջարդուէր քըսաներորդ դարու Լէնկթիմուր եւ Ճինկիզխան Թալէաթներու կողմէ, ենթարկուելով բարբարոսային հալածանքներու: Այդ տխուր թուականը, ապրիլ 11—24, մարդկային պատմութեան ահռելի մէկ էջն է եւ հայութեան սուգի տօնը:

Քսաներկու գարուններ առաջ վատ թշնամին իր դժոխային զէնքով կտրեց հայ ժողովուրդի մշակոյթին թելերը, ու նոյն թափով շարունակեց խուժդուժ բարբարոսութեամբ անձիտել ամբողջ ժողովուրդը, կոտորելով, աքսորելով մինչեւ Տէր - Զօր:

Յարգա՛նք բոլոր անոնց որ ինկան յաւիտենականութեան դուռը ազատութեան փողը չփորելով: Անոնք գացին՝ կտակելով այս բեկոր սերունդին, քալել ազատագրական պայքարի ճամբէն, որքան ալ փշոտ ըլլայ ան:

Եթէ մենք այս աստուածատուր ցեղին արժանաւոր ժառանգորդներն ենք ու գիտենք տօնել այս սուգի օրը, այն ատեն մեր բազմահազար մեռելները իրենց անթաղ չիրիմներէն՝ անդրաշխարհեան ոլորտին մէջ իրենց ոգի ճրագին իւղ լեցնելով, Հայոց աւերակ աշխարհի ամայութիւնը պիտի ողբերգեն լուսութեամբ եւ մեր սգաւոր վիճակին խաղաղութիւն պիտի հայցեն:

Ես կը հաւատամ մեր կրակ ու բոց նահատակներուն, կը պաշտեմ զանոնք հեթանոսական երգեր մրմնջելով: Ցեղին լուսապայծառ հոգիներն էին անոնք: Ու դուն այսօր, որբ ընկեր, զարհուրանքի եւ զրկանքի զաւակ, չե՞ս լսեր ողբերգութիւնը ապրիլեան այս տրտմաթախիծ եթերի անհունութեան մէջ, մեր պաշտելի հայրերուն, մայրերուն, քոյր - եղբայրներուն:

Հոգւոյդ մատաղ, զարհուրանքի զաւակ, դուն որբ մըն ես ինծի նման, բոլոր հայ տղոց նման, բեր համբուրեմ այդ վէհ ճակատդ, ու երկուքս միասին ծնրադիր հայկական պանթէօնին առջեւ, մեր սուգի շարականը մրմնջենք, երկու կաթ աղօթք ընենք մեր մինակութեան մէջ:

Ապրիլեան չափազանց մռայլ առաւօտ մըն է. արեւ չկայ, սգաւոր կը թուի երկինքն ալ հետ: Պատուհանիս փեղկերը կը գոցեմ ամուր, այսօր չեմ ուզեր վայելել բնութեան հրաշագեղ փառքերը: Սենեակիս մէջ սուգ կայ, ինչ որ աչքերուս կը հանդիպի, տրտմութեան նշան կը տեսնեմ: Գրադարանիս գրքերն ալ այս տխուր օրուան սեւ շապիկ հագած էին եւ լուռ ու մունջ բոլորս ալ իրարու կը նայինք: Պատէն կախուած մօրս վարպետներն ալ կը մորմոքին, կուլան:

Ահա, սուգի եղբայր, որբ պատանական, տես ապրիլեան հորիզոնը, արեւը իր կարմիր ճաճանչներով ամպի երամներու մէջ կը շարժի արիւն սրսկելով ու հոս, վարը, այս անիրաւ աշխարհին մէջ, մեր մէջ, տխրութիւնը կը սաւառնի լայնատարած:

Վրէժածին որբ տղայ, ականջ տուր ինծ, լսենք միասին մեռելներու ձայնը այս աղքատիկ խցիկիս մէջ: Վառենք կրակը մեր խոր հառաչանքներուն, թող քիչ մը խունկ նետեմ անոր մէջ, որպէսզի մեր որբացած սրտերու աղի արցունքը խնկարոյր ամպերով դէպի վեր բարձրանայ ... Եւ թող այն ատեն հնչեն Երուսաղէմի զանգակները, թող բոնկի, ճարճատի, անարգ մարդկութեան լապտերը որ ցեղին արիւնէն շինուած է. թող խարխլին բռնակալներու կեղտոտ պատնէշները ու այնուհետեւ ալեխառ Արարատի բարձունքէն ծագի լուսաւոր աստղը եւ փայլատակէ ամենուրեք, ահա այն ատեն մեր որբացած հոգիները պիտի տեսնեն մեր սիրելի նահատակներուն ազգանուէր եւ անձնուրաց հոգիները:

Ու մեր աղօթքի մրմունջները եւ մելանուշ երգերը երբ վեր կը բարձրանային խունկի ամպերուն հետ, որբ ընկերս հաւատքի սիւնին փակած՝ կ'արտասուէր: Աչքերուն կոպերը թաց էին, սուր կաթիլները արագ արագ կ'ակօսէին դէմքն անոր, պահ մըն էր թախիծի եւ վշտի որոնք ոչ մուխ ունին եւ ոչ կրակ:

Է՛հ, սիրելի ընկեր, մեր յարգանքի բաժինը այս է մեռելներուն հանդէպ, թող ինծ կրկին երգեմ, թող փշրուին պատուհանիս ապակիները, լանք բոլորս միասին, մեծ ու պզտիկ: Այո՛, լացն ալ իր փիլիսոփայութիւնն ունի...

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻ...

— . —

Քսան տարին բաւական չեղաւ բուժելու խորունկ վէրքերը մեր սրտերուն, եւ ոչ ալ փոխարինելու կորուստը մեր:

Եւ ի՛նչպէս կ'ուզէիք որ մէկ օրէն միւսը մոռցուէր ամէն բան եւ սպիտանային մեր վէրքերը, երբ օր մը չարաչուք, անբարոյ մարդկութեան աչքերուն առջեւ, երկինքը խաւարելով, աստղերը մէկիկ մէկիկ մեր վրայ փուլ եկան:

Եւ մայրեր աղաղուն, ծծկեր մանուկները իրենց պարպուած կուրծքին, հարսեր արեւաղէմ, անանուն եղբայրներ իրենց արգանդներուն մէջ եւ Հայոց աշխարհի ծաղիկ աղջիկներ, հայրեր ու եղբայրներ, բոլո՛րը, բոլորը, կարաւան առ կարաւան, մահուան սեւ ու դաժան ճամբան բռնեցին.

Համագումար՝ մէկ միլիոն զոհ:

Իսկ «մնացորդա՞ց»ը, իրաւազրկուածներու բանա՞կը ... որ մարող օճախներու ցաւն ու ցասումն իրենց հոգիներուն մէջ, ման կուգան աշխարհէ աշխարհ, ծովէ ծով, ի խնդիր պատառ մը հացի:

Ա՛, միայն իրենք գիտեն ահաւորութիւնը իրենց ցաւին ու բարբարոս գեղեցկութիւնը իրենց տառապանքին:

×

1915 ապրիլ 24: Քսանը մէկ տարի:

Եւ քանի կ'երկարին այս տժգոյն տարիները, ալ աւելի կը զգանք ահաւորութիւնը Թուրքին հարուածին եւ տառապանքը մեր հոգիներուն: Եւ ինչքա՛ն հարազատ կերպով երգած է տառապանքի մեծ երգիչը Ա. Ահարոնեան, տարիներ առաջ, Փարիզի մէջ, ապրիլեան սգահանդէսի առթիւ.

Վէրք կայ մեր հոգիներին,
Վէրք կայ մեր սրտերին,
Վէրք կայ մեր բազուկներին,
Երբ լանք արիւն է,
Բայց խեղդել ենք մեր արցունքը:
Փոթորիկի ենք բռնուած, բայց գիտենք ճամբան:

Եւ սակայն, ինչ դժուարին բան է տառապանք ունենալ, եւ ճանչնալ վայրագ գեղեցկութիւնը այդ տառապանքին: Եւ ապա, վիրաւոր ու անզօր առիւծի մը պէս տեղի տալ, անզօր կատաղութեամբ մը ակռայ կճրտել եւ բռունցք սեղմել:

Ա՛հ, արիւնկզակ բարբարոս, եթէ քեզ մոռնանք ու ներենք, թող մեր ալ ձեռքերը իրենց պաշտօնը մոռնան, եւ մեր լեզուները մեր քիմքերուն փակին:

Գիտցի՛ր, գիտցի՛ր, մենք խօսք ունինք ըսելիք քեզ, եւ այս անբարոյ ու անարգ աշխարհին:

Ապրիլ 11—24 ...

Մեռելոց է այսօր: Մեռելոցը Հայոց Աշխարհին: Մեռելոցը ցեղին: Վերջապէս մեռելոցը մէկ միլիոնի, որոնք ինկան խարազանի, բիրի եւ կացինի հարուածներուն տակ, ցեղին յաւիտենական ոսկի հէքեաթը իրենց շրթներուն, անդնդախոր ձորերու եւ անծանօթ ճամբաներու վրայ:

Ինկան անոնք իրենց իշխանութիւնը ձգելով ողջերուն:

Իշխանութիւն մը՝ որ իր մէջ կը պարփակէ պատգամ եւ կտակ, լուսեղէն երազ եւ հրեղէն խոյանք:

Եւ այս տխուր օրերուն, երբ արիւնարոյր յիշատակներ պիտի վերարծարծուին եւ վէրքեր պիտի քրքրուին սրահէ սրահ, տունէ տուն, եւ անհատէ անհատ, դուք անծանօթ եղբայրներ, քոյրեր եւ մայրեր, մտէք խորը ձեր սրտերուն, պինդ փակեցէք փեղկերը ձեր պատուհաններուն, խունկ ու կնդրուկ ծխեցէք, որովհետեւ մէկիկ մէկիկ անոնց լուսեղէն ուրուականները ձեր առջեւէն պիտի անցնին ու պատգամեն անդրշիրմեան խորհուրդով.

«Ոտքի՛, վերապրողներ, մենք նահատակներս ենք որ կ'անցնինք մեր սրբազան կտակով եւ հրեղէն պատգամով, լսեցէ՛ք.

«Ոճիրին հանդէպ զայրոյթը ամէնէն բնականն է զգացումներուն եւ ամէնէն վսեմը միանգամայն»:

ՀՐԱՉԵԱՅ

ՈՒԽՏԻ ՕՐ

— . —

Ծունկի եկէք բոլորդ, Հայեր: Թողած ոխ, քէն, ատելութիւն:

Ուխտի օր է այս իրիկուն: Մեծ եղեռնին, սարսափներուն եւ ջարդերուն, յիշատակի տօնն է այս իրիկուն: Երթանք դարձեալ այց տալ իրենց՝ մեր զոհերուն, մեռելներուն խռոված հոգիներուն:

Ապրիլի այս թարմ օդերուն պատուի առնենք իրենց անյայտ գերեզմանները, զի այս օրերուն մէջ էր որ անոնք մեր մայրերը եւ քոյրերը եւ հայրերը, եղբայրները ու հարսերը զաւակներով առին տարին անդարձ:

Ափ մը խունկ մեր ձեռքերուն մէջ, երթանք ծխել իրենց բիւր անգամ չարչարուած յիշատակին:

Ու յիշելու, յիշելու ողջակիզումը ամէն մէկին, անպատմելի, անօրինակ թուրք գազանի ճանկերուն տակ:

Սուգի օր է այս իրիկուն: Վառեցէք ճրագները Մեռելոցի ու երթանք փնտռել աստ անդ ինկած ու յօշոտուած եւ անպատանք դիակները:

Ո՞ւր էք, ո՞ւր էք դուք լուսատու փարոսները հայ ցեղին:

Ո՞ր մէկն յիշել ու չմոռնալ. շարանը հայ հանճարին, մտքի, գրչի, խօսքի այն աննման վարպետներուն:

Ծաղկեփունջեր կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն նուէր ըլլան ձեր պաշտելի աճիւններուն:

Ոտքի ելէք բոլոր Հայեր, անէծքի օր է այս իրիկուն:

Հազա՛ր անէծք, մեզ ողջերէս, ձեր որբերէն, մեր որդոցմէն ու թոռներէն եւ թոռնորդիներէն:

Որ մեր զոհերուն ոսկորներուն ու գանկերուն խառնուած, կազմէ բարձրանայ մինչեւ երկինք, իբրեւ բողոք մը չանթահարիչ եւ վրիժառու:

ՄԷՆ - ՍԷ

Անոնց որ Ալժերիա կ'երթան

— . —

Կը խնդրուի մեզմէ հրատարակել հետեւեալ տեղեկութիւնը.—

Այն Հայերը որ Ալժերիա գալ կ'ուզեն, առժամապէս կամ տեւականօրէն, ըստ օրէնի պարտաւոր են արտօնութիւն ստանալ կուսակալէն: Առանց այդ արտօնութեան եկողները կ'արտաքսուին:

մը կը ստեղծէր, կը վազէր, կը վազվզէր, դրամ կը հաւաքէր եւ միւս կողմէ հաստատութեան ներքին բարեկարգութեան կ'աշխատէր անակնկալ այցելութիւններով եւ խիստ հաշուեքննութեամբ: Եսի Գուլէի ազգային այդ վարժարանը պարտք մը ունի իր [illegible] մէջ երախտագիտութեամբ արձանագրելու անունը այս մարդուն որ աչքերը կը փակէ հեռու իր սիրելի այն միջավայրէն եւ գուցէ դեռ աշխատանքի կարօտը իր սրտին մէջ:

×

Զինադադարին երբ գաղթականութիւն մը ողողեց Պոլիս, օգնութեան գործը ստացաւ բարդ ու դժնդակ հանգամանք: Խուժող այդ հազարներուն հաց ու տեղ էր հարկաւոր: Դրամական անսպառ աղբիւր չկար: Օհանեան օրուան մարդն էր: Ու ան գլխիվայր նետուեցաւ անոր մէջ, լծուեցաւ ծանր բեռին, իր հսկայի լայն ուսերը անխախ ու տոկուն էին: Եւ խնամատարական գործը տարաւ հազուադէպ արժանաւորութեամբ: Գիտցաւ հարուստէն առնել ու կարօտին բաժնել, հարուստին մօտենալ ինչպէս խեղճութեանն, բոլորն ալ կը սիրէին զինքը հաւասարապէս որովհետեւ գիտէին թէ այս մարդուն սիրտը իր ափին մէջ էր եւ ոչ թէ քսակին:

Եւ նրբավար էր միանգամայն հակառակ իր քիչ մը բիրտ ձեւերուն ու խօսքերուն: Յաճախ խմբագրատուն կը վազէր մեզի ազդարարելու իր զուարթ բայց լուրջ ոճովը.

— Գործս մի քանդէք, այսինչին դէմ մի՛ սկսիք պայքարիլ, ես ձեր փափաքածին կրկինը պիտի առնեմ անկէ: «Սեւ ցանկը» իբր սպառնալիք ցուցնելու՝ բայց գործադրելու չէ որ չաժաննայ: Զարկէ՛ք, երբ «զարկ» ըսեմ ... Ապա թէ ոչ այս դաւազանը ձեր գլխուն կը կոտրեմ ...

×

Գթութեան գործը գերզօր էր իր մէջ: Պատճառը՝ երախտագիտութիւնն էր: Ինք ալ որբ, Եսի Գուլէի որբանոցին մէջ ազգային ուսում ստացած, ինչ որ ստացած էր ազգէն՝ հազարապատիկը հատուցանել կ'ուզէր: Իրեն համար նախատինք էր այն նորելուկ, յետպատերազմեան հոգերանութեան բանաձեւը թէ «Ես որբ եմ, ազգը պարտաւոր է զիս խնամելու»:

Գթառատ սիրտ՝ որ ոչ միայն հանրային այլ անհատական ու բարեկամական շրջանակին մէջ անհամար ծառայութիւններ կը համրէ. շատ մը ընտանեկան վէճերու կարգադրութեան բարի «խոստովանահայր»ն էր:

×

Դրուագ մը որ հազար բառ կ'արժէ:

Զինադադարին վերջերը, երբ իրաւամբ կը վայելէր «Որբերու Հայր» տիտղոսը եւ երջանիկ էր ատով, որբուհիներու բաշխում մը կը կատարուէր, կը բաժնէին զանոնք հոս հոն: Այդ պահուն աղջնակ մը կը սկսի դառնագին արտասուել:

— Ինչո՞ւ կուլաս աղջիկս, կը հարցնէ Օհանեան:

— Ես չեմ կրնար քեզմէ բաժնուիլ հայրի՛կ ...

Իր սիրտը կը խռովի, եւ առանց նկատելու թէ արդէն բազմանդամ ընտանիք մը ունի թիկունքին, կ'ըսէ.

— Գնա՛ մեր տունը, տասն ենք, թող տասնըմէկ ըլլանք ...

Այսօր իր ընտանիքին անդամն է այդ աղջիկը հակառակ տեղափոխութիւններու եւ տագնապներու:

Ահա մարդ մը: Ահա գործ մը զոր նոյն իսկ հարուստ մը չպիտի կատարէր, իսկ մեծահարուստ մը բնա՛ւ:

×

Փոթորիկը զինքը ի վերջոյ Փարիզ նետեց: Հոս ինքն ալ աշխատեցաւ պոլսական ձեւով ազգային կեանք մը ստեղծելու, բայց այս զազրելի միջավայրը կը փշրէ ամէնէն ուժեղ բազուկը: Հակառակ տկարութեան Հ. Մ. Ը. Մ.-ի գլուխը կեցաւ զոր ի վերջոյ ստիպուեցաւ լքել: Փարիզի աղաներուն եւ պաշտօնական (Նախորդ Ազգ. Պատուիրակութեան) մարդոց վրայ դառն բաներ ունէր ըսելիք:

— Մեղք որ, Պոլսոյ մէջ այնքան կարեւորութիւն տուեր ենք անոնց: Եթէ հոն մենք վարէինք մեր գործերը, շատ աւելի լաւ արդիւնք մը գուցէ ունենայինք: Ողորմելինե՛ր ...

×

Այսօր որ ապրիլի եղեռնին տարեդարձը կը կատարենք, մեր նահատակներու յիշատակի այս տօնին առթիւ անպատեհ չէ խօսիլ այն մարդուն վրայ որ իր ամբողջ եռանդը նուիրեց ամոքելու այդ նահատակներու մնացորդներուն դժնէ ճակատագիրը: Այսօր ամէն ժամանակէ աւելի կ'արժէ անոնց հետ մէկ սիւնակի մէջ յիշել այս Հայ - Մարդը, դասական ազգասէրի տիպարը, աւանդութիւն մը, որուն մէկ վերջին ճաճանչն է որ կը շիջի իրմով, եւ որ կը վախնամ անհետանալու վրայ է իսպառ.

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ - ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՍԱՀԱԿԸ

— • —

Սահակ, տառապանքի ընկեր ...

Շատերուն նման, մենք ալ բաժնըւած մեր ծնողքներէն, եաթաղանին առջեւէն քշուած ու ինկած էինք գիւղ մը: Հազիւ քանի մը օր անցած, անբախտ ու ծնողազուրկ մանուկ, հիւանդացար ու նետուեցար գիւղէն քիչ անդին թթենիին տակ: Կիսամերկ էիր, յունիսի տաք արեւը շուտ հալեցուց չարչարուած մարմինդ եւ կըմախք դարձար քանի մը օրուան մէջ:

Երկու երեք օր հազիւ կրցար դողդղալով քանի մը քայլ հեռուն գտնըւած աղբիւրը երթալ - գալ, ծարաւդ յագեցնելու համար:

Չորրորդ օրը այլ եւս անկարող էիր տեղէդ շարժելու ու միայն կրնայիր քովդ ինկած թութերը բերանդ տանիլ, անոնց վրայ թառած ճանճերով միասին:

Օրը քանի մը անգամ կ'այցելէի քեզի, կտոր մը հաց, եւ թիթեղէ թասով մը ջուր բերելու համար:

Վեցերո՞րդ թէ եօթներորդ օրն էր, առաջին այցելութեանս, աչքերուդ ծանրացած կոպերը բարձրացնելով ու դողդոջուն շրթներով յայտարարեցիր.

— «Ներսի՛կ, ալ չեմ կրնար հաց ուտել ... մի բերեր ...»:

Մահուան տեսքով ու կծկուած ծունկերովդ պառկած էիր թթենիի մը բունին տակ, ու ես անթարթ աչքերովս քեզ կը դիտէի քարացած: Ճանճե՛րը, ամբողջ մարմինդ պատած էին, աչքերուդ փոսիկներուն մէջ սեղմուած էին բուռ - բուռ եւ կարծես մօրթիդ տակ մտնել կ'ուզէին:

Թթենիի տերեւոտ ճիւղով մը բոլորը մաքրեցի, եւ գլուխդ բարձրացնելով թիթեղէ թասով բերած ջուրէս քչիկ մը խմցուցի: Հացին կտորները գլխուդ տակ կը սպասէին տակաւին... Շատ տխուր բաժնուեցայ քեզմէ այդ օրը, Սահա՛կ, եւ այսօր աչքերուս առջեւն ես, ու հոգիիս խորը բան մը կը գալարուի, լացնելով զիս առանց արցունքի ...

Յաջորդ օրը այլ եւս չգտայ քեզ այնտեղ: Պառկած տեղդ, հասակիդ չափ կանանչը դեղնած էր մարմինիդ նման ...

Գլխիկոր ետ դարձայ: Գիտէի թէ ո՞ւր անյայտացած էր մահկերպ մարմինդ, բայց չէի գիտեր թէ ի՞նչպէս անհետացած էր ... Ու այդ օրն իսկ, փոքրիկ աղջնակ մը յայտնեց ինծ.

— «Այս առտու գիրկ մը չոր փայտէ ցախի վրայ կապուած գետնաքարշ կը տանէին ... երբ աղբիւրին առջեւէն անցան, կարծես, գուռին մէջ թափուած ջուրին ձայնը լսեց, ու աչքերը բացաւ ... Մութ անապատի մը ծոցէն, երկու փայլուն աստղերու նըման .. Ո՛ւհ, ես որ աղբիւրին վերեւ կեցած էի, ու յանկարծ երբ տեսայ այդ աչքերը իրենց խորունկ փոսերուն մէջէն, ձեռքերովս դէմքս գոցեցի ու ներս փախայ ...

Դժբա՛խտ ձագուկ, դեռ սրտիդ բաբախումը չդադրած ու ծարաւ տարած էին չեմ գիտեր ո՞ր կողմ ափ մը հողի տակ նետելու ...

Ութ տարի վերջ, երբ Պոլիս եկայ, հայրդ լսած էր ու քովս եկաւ.

— Ըսին թը .. պզտի տղաս ... Սահա ...կը...

Այլ եւս չկրցաւ շարունակել ու ըսկսաւ հեկեկալ երախայի նման ...

Սահա՛կ, երբեք չպիտի մոռնանք ձեզ եւ ձեր նահատակութիւնը ...

Ն. ԳԱԼԷ

ՆՇԽԱՐՆԵՐ՝
ԱՊՐԻԼ 11Ի ԶՈՀԵՐԷՆ

— • —

Հայ ժողովուրդը, որ դարաւոր փորձութիւնների բովից միշտ անաղարտ եւ բարձր է պահել իր պայծառ ու ժպտուն հաւատը դէպի իր պատմական ճակատագիրը, դէպի վերաւոր, արիւնաքամ, բայց միշտ վերածնող արդարութեան յաղթանակը, այս փորձութիւնների ժամին չէ որ պիտի դաւաճանէ ինքն իրեն տարամերժօրէն երես դարձնելով իր ազգային լուսագոյն աւանդութիւններին:

Նա եղել է եւ պիտի մնայ արդարութեան եւ իրաւունքի դժուարին, բայց դէպի լուսագոյն հորիզոնները թեւակոխող ճամբորդը: Նա եղել է եւ պիտի մնայ քաղաքակրթութեան, իրերահաւասար կարգերի, իմաստուն, արդարադատ հասարակական կազմի յամառ ու աննկուն վաստակաւորը ...

Եւ նա այսօր էլ, ինչպէս միշտ, խորապէս հաւատացած է որ այս տխուր ժամանակները, այս տառապանքները դարձեալ կ'անհետանան իրենց հեղինակների հետ, ինչպէս անհետ կորել են այնքան ուրիշները, եւ կը մնայ ազգերի մեծ եղբայրութեան, ազատութեան եւ արդարութեան համար:

Գ. ԽԱԺԱԿ

Յանուն մեծ յաղթանակի, չվախչենք մեծ զոհերից, կանգ չառնենք մեծ կորուստների առաջ: Առանց մեծ զոհաբերութեան մեծ արդիւնք չկայ: Ազատութեան ծիլը առաւօտեան ցօղերով չի աճում, այլ արեան շիթերով: Անշարժութեան ժանգը չէ, որ կըծում է ստրուկի շղթան, այլ արիւնը, կռուի եւ յաղթանակի առատ արիւնը: Կռուի արիւնով, թափուած մարտական ձեռնարկների մէջ մենք Հայի ճակատից ստրուկի անունը կը ջնջենք. այդ արիւնով կը մաքրենք մեր բարոյական խոցերը, նրանով կ'արձանագրենք հայ անունը ազատ ժողովուրդների շարքերում, համաշխարհային Պանթէոնի փառաւոր կամարների տակ:

Է. ԱԳՆՈՒՆԻ

Հեռո՛ւ, հեռո՛ւ վհատութիւնն ու ամօթը՝ մեզմէ եւ մեր եօթը սերունդէն:

Մենք ուխտաւորներն ենք արիւնածին տօնին. մեր անութներուն ճայնը գիշերային չփորն է՝ կարմրածագ արշալոյսը աւետող. համբերութիւնը մերն է միայն, որովհետեւ մեր ուսերուն վրայ երկաթ չալկած ենք:

Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

... Ահա մեր Արուեստը՝ առաջ նետուիլ, ամէն բանի մէջ եւ ամէն տեղ: Ահա մեծ պատիւը՝ ամէն վայրկեան վտանգին դէմ, բռնութին դէմ, կախաղանին դէմ քալել եւ քալել աներկիւղ. եւ ահա մեր արիութիւնը՝ պարտասումին եւ վհատութեան դէմ եւ ափսո՛ս ... երբեմն նոյն իսկ քու ազգիդ կողմէ եկող հարուածներուն եւ ատելութիւններուն դէմ քալել անվհատ»:

ԳՐ. ԶՕՀՐԱՊ

... «Բայց, դո՛յշ, ես եմ որ կը խօսիմ, ե՛ս՝ վրիժարիր ազատութիւնը, զոր այսպէս կը տեսնէք յաղթապանծ ու դիւցազնաշունչ, ե՛ս յաւիտենական անվկանդ ուխտադնացը արդարութեան, բաշխիչ բարեաց բոլոր մարդոց, ես՝ հսկայ քանդակագործ մարդկային ճակատագիրներու, ազատութիւն որ կը դեգերիմ ահա երէկի բռնաստանի ուղիներու ընդմէջէն, ես որ իմ վրէժիս գերագոյն հուրքը կը պահեմ վճռական ու անայլայլ յաղթանակներուն»:

ՏԻՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Սիրական, մէկ հատիկ հոգիս, կեանքս

«Հիմա, սիրական կինս, ա՛ս վերջին վարագոյրը կը սկսի մեզի համար. հաւատալս չի գար որ Խալիլ պէյ ամէն երախտիք մոռցած ըլլայ եւ օգնութեանս չհասնի. ուստի յոյսս իր վրայ է եւ մէյ մըն ալ անմեղութեանս վրայ. բայց այս միջոցիս անմեղութիւնը ստակ մը չարժեր:

Իմ ինչ վիճակի մէջ ըլլալուս մասին բացատրութիւն չեմ տար, որպէսզի քաջութիւնդ ալ չկոտրեմ: Երկու անգամ է որ լուսինը կը տեսնեմ եւ զքեզ ու զաւակներս աչքիս առջեւ կը բերեմ եւ կը համբուրեմ. երրորդ լուսինն ալ այսպէ՞ս պիտի ըլլայ արդեօք: Վտանգի մէջ եմ, աշխատէ, աշխատէ:

Ես այնպէս կը հաւատամ որ Տիարպէքիրի մէջ քննութիւն, դատաստան են. շուտով պիտի կատարեն եւ ամէն բան լմնցնեն fait accompli ընեն, ափկա գիտցած եղիր:

Աւելի գրելու ոյժ չունիմ, թէ որ ողջ չմնամ, զաւակներուս վերջին պատուէրս եւ կտակս է, որ միշտ սիրով ըլլան իրարու հետ, զքեզ պաշտեն եւ սիրտդ չցաւցնեն ու ... զիս ալ յիշեն: Ահա միակ հարստութիւնս. անոնց գրկին մէջ հոգիս տալ ի՛նչ ուրախութիւն. չեմ գիտեր թէ Աստուած այս բաղձանքս պիտի կատարէ՞»:

Գ. ԶՕՀՐԱՊ

...Կուրծքերէ կուրծք լեարդաքարք կը մըխան
Իրենց սուրերն արեան ակեր բանալով.
Կը թալլեն երիտասարդ գլուխներ՝
Որոնց մազերը սեւ, մազերը խարտեաշ
Ցեխերու մէջ կը պըշկին,
Եւ ծերերու կոկորդներէն պինդ բըռնած՝
Գանկերն անոնց պատերուն դէմ կը ջարդեն.
Կը բանան մեր մայրերուն
Ծոցերը սուրբ՝ որոնցմէ
Կը թափին դուրս եղբայրներ դեռ անանուն,
Հայեր առանց դեռ ձեւի.
Կը տըրորեն, կը փըշրեն
Գարշապարի, բիրի, պայտի տակ կըղեր,
Զանգե՛ր, զանգե՛ր, սեւ զանգեր, լեցնելով
Սալյատակի ճեղքուածքները բոլոր
Ողնածուծով, ըղեղով»...

Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ

յարաբերութիւններ կը մշակէ Թուրքիոյ հետ եւ պատճառ չի տեսներ որ դոհացում չտրուի Թուրքիոյ »։

Պատերազմէն վերջը, դաշնակիցները Սեվրի դաշնագրով բացարձակ ապազինում եւ օտար հսկողութիւն հաստատեցին Տարտանէլի վրայ, բայց 1922ին, երբ Մ. Քէմալ յաղթեց, Սեվրը մէկդի դրուելով կնքուեցաւ Լօզանի դաշնագիրը եւ նոր եւ աւելի չափաւոր պայմանագիր մը՝ Նեղուցներու համար։ Այդ պայմանագրին համաձայն, սահմանափակուեցան ապազինեալ գօտիները, իսկ Պոլսոյ պահակազօրքին թիւը նշանակուեցաւ 12,000 հոգի։

*** Յունաստան ալ պիտի պատասխանէ այս շաբթու, օրինաւոր գտնելով Թուրքիոյ առաջարկը։ Այս առթիւ թերթերը կը զարմանան որ Թուրք մամուլը առարկութիւններ կ'ընէ Միտիլէնի, Քիոսի եւ Սամոսի վերազինման դէմ։

*** Մոսկուայէն կը հեռագրեն.— Հինգշաբթի օր Պ. Լիթվինով Թրքական դեսպանին յանձնեց խորհրդային կառավարութեան պատասխանը՝ Տարտանէլի վերազինման մասին։ Այսպէս Խ. Միութիւնը առաջին շահակից պետութիւնն է որ կը պատասխանէ Թրքական ծանուցագրին։ Խորհրդային իշխանութիւնը իր պատասխանին մէջ լիակատար հաւանութիւն կը յայտնէ Նեղուցներու պայմանագրին վերաքննութեան։

Ի՞նչ է պատահեր Թուրքիոյ մէջ...

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ դատական յանձնաժողովը այս օրերս պիտի քննէ օրինագիծ մը որ կարեւոր փոփոխութեանց կ'ենթարկէ պատժական օրէնքը։ «Վերջերս ծագած կարգ մը դէպքերու առթիւ, տեսնուեցաւ որ մեր օրէնքին տրամադրութիւնները իրենց սահմանին մէջ չեն առներ այդ դէպքերը։ Հետեւաբար անհրաժեշտ դարձած է պետական ապահովութիւնը զերծ պահել ամէն տեսակ դէշ ձեռնարկներէ։ Նոր բարեփոխման պատճառը՝ նոր կացութեանց առջեւ նոր միջոցներ ձեռք առնելու անհրաժեշտութիւնն է։ Նոր բարեփոխումներու համաձայն, մահուամբ կը պատժուին անոնք որ գործնապէս կը փորձեն երկրին մէկ հողամասը օտար պետութեան ենթարկել կամ երկրէն զատել։ 5 — 12 տարուան ծանր բանտարկութեան կ'ենթարկուին անոնք որ երկրին միութիւնը խանգարող կազմակերպութիւններ կ'ընեն եւ կամ կը փորձեն բռնի փոխել ընկերային կարգը եւ մէկ դասակարգը միւսին դէմ հանել »։

Հօյպունի մարդիկը նորէն գործութիւն կ'ընեն

« Ազդամ » կը գրէ այս վերնագրով.— Սուրիայէն եկած լուրերու համաձայն, ատեն մը քնանալէ յետոյ, Հօյպուն կազմակերպութիւնը նորէն սկսած է Թուրքիոյ դէմ գործել։ Պէյրութի « Ուլուս » թերթը կը գրէ այս մասին.—

« Հօյպունի անդամներուն մէկ մասը ժողովներ կը սարքեն եւ բուռն ճառեր կը խօսին Թուրքիոյ դէմ։ Թուրքիայէն փախած Մշեցի Հիլմի գրքոյկ մը հրատարակած է Հօյպունի դրամով եւ ձրի կը ցրուէ ժողովուրդին »։

Դամասկոսի « Էլիֆպա» թերթն ալ կ'ըսէ թէ Հիլմի բարձրացած է Սիւլէյմանիէի քրտական համայնքի մզկիթին մինարէն եւ գրգռիչ ճառ մը խօսած է։

Հալէպի «Վահտէթ» թեթը կը գրէ.— «Թուրքիոյ մէջ երբ ծագեցան Շէյխ Սայիտի եւ Արարատի ըմբոստութիւնները, յաճախ յիշուեցան Հօյպունի մարդոց անունները եւ այս պատճառաւ բաւական տագնապներ անցուցին Թուրք եւ սուրիական յարաբերութիւնները։ Հետեւաբար նոր դահլիճին պարտքն է վերջ տալ օտար քաղաքական կազմակերպութեանց գործունէութեան »։

Երեսփ. ընտրութեանց պայքարը

Երեսփ. ընտրութեանց համար Սէնի նահանգին մէջ թեկնածու ներկայացած են 960 հոգի, 60 աթոռի դիմաց։ Մեծ մասը պաշտօնեաներ են, իսկ մնացեալներուն մէջ կը գտնուին 52 լրագրողներ եւ հեղինակներ, 42 փաստաբաններ, 30 ճարտարագէտներ, 20 պետական պաշտօնեաներ, 15 ուսուցիչներ, 8 բժիշկ, 7 հանգստեան կոչուած սպայ եւ երկու օդանաւորդ։ Իսկ ամբողջ երկրին մէջ արձանագրուած էին, մինչեւ ուրբաթ, 4171 թեկնածուներ։

Ընտրական պայքարը կը մղուի ոչ միայն թռուցիկներով եւ ժողովներով, այլեւ ձայնարձակով։ Թղթատարական նախարարութիւնը կարգադրած է որ իւրաքանչիւր հոսանքէ չորս հոգի օգտուի ամէն օր, կէս - կէս ժամ։ Այս նորութիւնը փոխադրուեցաւ Անգլիայէն։ Ֆրանսայի մէջ կան 2,625,677 անթելի գործիքներ, մինչ քուէարկուներու թիւն է 11,561,000։

Մարսէլ Քաշէն, համայնավար ծերակուտականը, իր ընտրական ճառին մէջ յայտարարեց թէ կը յուսան 30 — 35 երեսփոխան ընտրել եւ թէ իր կուսակցութիւնը չպիտի մասնակցի Ժողովրդական ճակատի կառավարութեան մը, այլ պիտի աջակցի, եթէ ընդունին իր ծրագիրը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ կառավարութիւնը, որ Իտալիոյ դէմ պատժական տնօրինութիւնները կը գործադրէր առանց անդամ ըլլալու Ազգերու Դաշնակցութեան, արտօնեց կարգ մը ապրանքներու ներածումը, մասնաւորապէս դեղական եւ բժշկական գործիքներ, դեղեր եւայլն։ — Իտալիա մերժեց մասնակցիլ Նիսի ձիերու ցուցահանդէսին, իբրեւ բողոք պատժական տնօրինութեանց դէմ։

ԶԵԽԱԿԱՆ կառավարութիւնը արգիլեց հիթլէրական բարեւը եւ ուրիշ կարգ մը խստութիւններ ձեռք առաւ, մասնաւորապէս գերման այցելուներու դէմ։ Անոնք որ լուսանկարներ կ'առնեն կամ հարցումներ կ'ուղղեն զինուորական նիւթերու մասին կամ կասկածելի խօսակցութիւններ կ'ունենան, պիտի բանտարկուին առնուազն քանի մը ամիս։

5000 ՏԱՐՈՒԱՆ չորս նոր դամբարաններ երեւան հանուեցան Կիզէի Մեծ Բուրգին մօտ, Փրոֆ. Սէլիմ Հասանի պեղումներուն շնորհիւ։ Զորսն ալ անվթար մնացած են։ Դամբարաններէն մէկը կը պատկանի Եգիպտոսի Դ. հարստութեան թագաւորներէն Շէֆրէնի տղուն։ Այս թագաւորը շինած է երկրորդ ամենաբարձր բուրգը եւ կ'ապրէր Քրիստոսէ 2700 տարի առաջ։

ԶԱՏԿԻ ՇԱԲԹՈՒՆ ինքնաշարժի բազմաթիւ արկածներ պատահեցան Անգլիոյ մէջ։ Մեռեալներուն թիւն է՝ 103, իսկ վիրաւորները կը հաշուուին 4048։ Անցեալ տարի միեւնոյն շաբթուն մեռած էին 102 հոգի, վիրաւորուած՝ 3942։

21 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ (1,150,000 տոլար) ամերիկեան պարտաթուղթեր անհետացած էին 1935ի սկիզբը։ Ֆրանսական ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ ձերբակալել երկու մեղսակիցներ, որոնց վրայ գտնուեցան 440,000 տոլարի պարտաթուղթեր։ Կալանաւորներէն մէկը Զեխ է, միւսը Հունգար։

ՍՊԱՆԻՈՅ կառավարութիւնը օրէ օր աւելի կը կարմրի։ Ապրիլ 17ին ծայրայեղ հոսանքները գործադուլ հռչակեցին Մատրիտի մէջ, իսկ դահլիճը լուծեց բոլոր ազգայնական կամ ֆաշական կազմակերպութիւնները, բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարելով։

ՋԱՂՐԷՊԻ ԶԱՐԴԸ, որուն մասին գրած էինք երէկ, թիւրիմացութեան կը վերագրուի։ Սպաննուած են 11 հոգի։ 3000 գիւղացիներ թափած էին անտառին մէջ, խրուած երեսփոխանի մը սպանութեան վրէժը լուծելու համար, բայց զոհերը անմեղ էին։

ՇԱՏ ՄԸ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺՆԵՐ պիտի զեղչեն իրենց գիները, համաձայն նոր պայմանագրութեան մը։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe-LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
CinémaREXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Այսօր, կիրակի երեկոյ ժամը ճիշտ 8.20ին
Սալ Կավօ, 45—47 Rue de la Boëtie, մէթրօ Միրոմէնիլ
կը նախագահէ Պ. ՀՄԱՅԵԱԿ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ
կը խօսին Պ. ԽՈՐԷՆ ԳԱԲՐԻԿԵԱՆ եւ ԱՐՇԱԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ
կ'երգէ ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ
կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը
Ղեկավարութեամբ Պարթեւեանի։
գեղարուեստական ճոխ յայտագիր՝
ՖՐԱՆՍ ՊԵՏ. ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՈՒԺԵՐՈՎ։
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— ՕՐ. ՆԷԼԼԻ ԿՕԹԻԷ (Թաւջութակ), ՕՐ. ՖՐԻՏ (ջութակ), ՕՐ. ԺԷԿՈՆ (ջութակ), Պ. ԺՈԶԷՖ ԺԻԼ (երգեհոն), Պ. ՏԻՓԷՆ (haut-bois).— 1er Prix du Conservatoire de Paris: կ'երգէ Պ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ։
Մուտք՝ 2 ֆրանք, (օթեակները 5 ֆրանք)։

Բժշկական դասախօսութիւն եւ պիքնիք

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Անկէնի Մասնաճիւղին կողմէ
Այսօր, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Անկէնի լճին դէմ,
Cascade du Lacի սրահը։
կը դասախօսէ Բժ. Ա. ՊՕՂՈՍԵԱՆ
Տախսերու մասնակցութեան համար մուտք 5 ֆր.։

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ, 6 Յունիս շաբաթ երեկոյ, Salle Gaveauի մէջ

Ֆ. Կ. Խաչի Օրը Մարսէյլի մէջ

Սիրայօժար մասնակցութեամբ S. F. I. O.ի երկրորդ բաժանմունքի կանանց կազմակերպութեան
Պատուոյ նախագահութեամբ Պ. ՀԱՆՐԻ ԹԱՍՕի
(երեսփոխան եւ քաղաքապետ Մարսէյլի)
եւ նախագահութեամբ Պ. Մ. ՔԱՆԱՎԵԼԼԻի
(Նախկին երեսփոխան եւ ընդհ. քարտուղար Պուշ տիւ Ռօնի S.F.I.O.ի)
19 Ապրիլ, կիրակի օր ժամը 2.30ին Salon Florideի մէջ
գեղարուեստական հաճելի բաժին, մասնակցութեամբ ֆրանսացի եւ հայ արուեստագէտներու երգ, պար եւ արտասանութիւն։ Հայերէն ու ֆրանսերէն բանախօսութիւն։ Մուտք 3 ֆր.։
(Ձեռնարկին լրջութիւնը եւ կարեւորութիւնը կը ստիպէն մեզ խնդրել.— կարգապահութիւն, վայելուչ արտաքին եւ երախաներու (12էն վար) բացակայութիւն։

Ցերեկոյթ — Պարահանդէս

կազմակերպուած Հաւըրյու Գարակէօզեան Հօմի
Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ, ի նպաստ իր օգնութեան սնտուկին
կիրակի, 26 Ապրիլ, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին
Salons «Enfance et Famille»ի մէջ, 6 Rue Clavel
(entrée 11 Rue Mélingue, Métro: Pyrénées)
ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ — ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ.
Մուտք՝ 5 ֆրանք

Թատերական Ցերեկոյթ

կազմակերպուած Սէվրանի Հայ Կրթական Միութեան կողմէ
26 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30էն 10
իր սեփական սրահին մէջ,
52 rue de Bouogogne, Sévran, (S. et O.)
Ալֆորվիլի գերասանական խումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Ուզունեանի կը ներկայացնէ «ԱՆՄԵՂ ՋՈՀԸ» (տրամ 1 արար), ՊԱՂՏԻԿԻ ՆՇԱՆՏՈՒՔԸ (զաւեշտ), ԵԱՏԷՍ (զաւեշտ)։
կը խօսի ՏՔԹ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ
ԵՐԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ, ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ
Մուտք 5 ֆր.։ (փոքրիկներու համար մուտքը ազատ է)։
Հաղորդակցութեան միջոցներ.— կառ. տիւ Նօրէն 13.30—14.35—14.45։
Հանդիսականներու հանգիստը ապահովուած է։
Կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արիները։

Պարահանդէս Երեկոյթ

Երկրորդ անգամ ըլլալով կազմակերպուած Պ. Կ. ԳԱՆԹԱՐՃԵԱՆի կողմէ (CARIO CANTI) իր orchestreով
10 Մայիս, կիրակի ժամը 4էն կէս գիշեր
Salons Victor Hugo, 46bis Rue St. Didier
Մէթրօ Trocadéro եւ Victor Hugo
Դիւրամատչելի պիւֆէ մասնաւոր սրահի մէջ։ Մուտք՝ 10 ֆր.։

Վարձու յարկաբաժիններ եւ սենեակներ

2 սենեակ, տաք եւ պաղ ջուր, ելեկտրականութիւն, շոֆաժ, կազ հեռաձայն, շարժը միասին, տարեկան 2750 ֆր., իսկ մէկ սենեակ միեւնոյն քօնֆօռով, առանց կազի, տարեկան 1600 ֆր.։ Օգտաւէտ վայր։ Դիմել 13 rue de la Colonie, Փարիզ (13), մէթրօ Corvisart։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ քօնֆէքսիոն կարող լաւ գործաւորուհիներ։ Լաւ վճարում, տեւական գործ։ Դիմել Պ. Ճիվէլէկեանի, 63 Bld. Victor Hugo, մէթրօ Փօրթ Քլիշի։

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ
ՌԱՔԻ ՏԻՒԶ
Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած օղին է ՌԱՔԻ ՏԻՒԶը։
Զգուշացէք այլ եւ այլ նիւթերով պատրաստուած եւ ձեր կեանքին վնասակար օղիները խմելէ, այլ խմեցէք միմիայն ՌԱՔԻ ՏԻՒԶը, որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած եւ գնահատուած է։

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Ա. ՏԱԼԱՔԻՒՐԷԵԱՆ
8 rue Suffren, Marseille— Tél. D. 70-89

Դերձակատուն
ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆ
31 Route de Choisy, Ivry s/Seine
Հեռաձայնել Italie 13—45
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ֆրանսական եւ անգլիական կերպասներու։
Վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած աշխատանք, չափաւոր գին։
Ստացած ենք ամառնային գեղեցիկ կերպասներ։
Ձեր շինելիք հագուստներուն համար դիմեցէք մեր դերձակատունը։

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ
ՔԱՌԹ ՓՕՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք՝ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝ 12ը 125 ֆրանք։
Carte d'identitéի նկարներ՝ 12 հատը 10 ֆր., 6 հատը 7 ֆր.։

ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐ, ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
ԼԱՒ ԿԱՇԻՆ ՄԻԱՅՆ ԿԸ ԲԵՐԷ ԼԱՒ ՅԱՃԱԽՈՐԴ
ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ
Ձեր արհեստին մէջ յաջողիլ,
Ձեր յաճախորդներուն թիւը աւելցնել օրէ օր,
Ձեր chiffres d'affaires կրկնապատկել,
Դիմեցէք՝
TANNERIE DE LA DEULE
9, Rue Charlot, Paris. Métro: République.
Tél.: ARChive 05-86
ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՏՆՕՐԷՆՆ Է
Պ. ԼԵՒՈՆ ՊԱՊՕՆԵԱՆ
որ ձեզի պիտի տայ, չափաւոր գինով, լաւ կաշի, Marque H. S. Tannage lent chêne որ պատրաստուած է մեծ խնամքով։
Գաւառի կօշկակարներուն նմոյշ կը ղրկուի Contre remboursementով։

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ
ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ
Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին
33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշտ քովը)
Մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle
Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton : 52 73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

Պ. ՎԱԼԱՆՍԻ

Chez VALENSI
Bar - Restaurant
ՄԵԾ ՃԱՇԱՐԱՆ
8, Rue Buffault (9e)
Tél. Prov. 94 - 96

Գեղեցիկ եւ մեծ սրահ։ Արեւելեան եւ ֆրանսական խնամուած կերակուրներ։ Ունինք ամէն տեսակ ըմպելիներ, օղիներ եւ բազմաթիւ աղանդերներ։ Ժամադրավայրը բոլորին։
Մասնաւոր շքեղ սրահ մը սարքելի միութեանց ժողովներուն (միայն քոնսոմասիոնով) եւ հացկերոյթներու համար։
Ժամադրուիլ նախապէս։

Etude de Me BERNARD WAHÉ
(16 ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
Procédure Générale
159, Rue Lafayette Tél. Nord 63 - 62
Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆՐԹԽՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ԱՊՐԻԼ
MARDI 21 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3094 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ՄԵՐ ՀՈԳԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պաշտօնապէս լռութիւն կը պահուի Հոգատար իշխանութեան եւ Սուրիոյ պատուիրակներուն միջեւ կատարուած բանակցութեանց մասին:

Բայց, արաբական եւ թրքական թերթերու տեղեկութիւնները բաւական են, գաղափար մը կազմելու համար: Սուրիոյ եւ Եգիպտոսի հայերէն թերթերն ալ իրենց արտայայտութիւններով կ'օգնեն աւելի լուսաբանելու կացութիւնը:

Այսպէս, արդէն իսկ հրապարակաւ կը յուզուի Փոքրամասնութեանց հարցը, որ փշոտ հանգամանք ունի:

Ինչպէս կ'երեւայ, Արաբները կը պահանջեն որ այդ հարցին լուծումը ձգուի Սուրիոյ անկախ իշխանութեան, փոխանակ մաս կազմելու ծրագրուած դաշնագրին: Իսկ թերթերը կ'ըսեն թէ կարգ մը քրիստոնեայ համայնքներ (յոյն-օրթոտոքս, կաթոլիկ եւայլն) յուշագիր, նոյնիսկ պատուիրակ ղրկած են Փարիզ, իրենց բաղձանքները յայտնելու համար:

Գալով հայկական ճակատին, Անթիլիասի կաթողիկոսարանի պաշտօնական զեկոյցէն կ'իմանանք թէ՝ մարտ 30ի եպիսկոպոսական ժողովը զբաղած է նաեւ Փոքրամասնութեանց հարցով: (Մարտանը այս մասին նախագիծ մը ղրկած է բոլոր հոգեւոր պետերուն, որպէսզի իրենց տեսակէտները յայտնեն):

Սպասելով լրացուցիչ տեղեկութեանց, կ'ուզէինք ուշադրութեան յանձնել այլապէս կարեւոր պարագայ մը:

Ինչպէս ուրիշ առիթներու մէջ, այս անգամ ալ հարեւան Թուրքիան աչք ու ականջ կտրած է, Սուրիոյ անցուդարձին ոչ միայն հետեւելու, այլեւ ընթացք տալու համար:

Շաբաթ օր հրատարակեր էինք Եգիպտոսի «Ահրամ» թերթին մէկ թղթակցութիւնը, իբրեւ թէ Պոլսէն գրուած:

Այդ գրութեամբ, արաբական օրկանը մասնաւորապէս կը յիշէր թէ Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ (Ֆրանսա) բանակցութեանց մաս կը կազմէ «խռովարար» կազմակերպութեանց խնդիրը: Անունները ալ կուտար,— Դաշնակ, Զէրքէզ, Հօյպուն: Իբրեւ թէ Թուրքիա կը պահանջէ հեռացնել այս տարրերը, փոխարէն խոստանալով տնտեսական առաւելութիւններ:

Տարակոյս չկայ թէ Թուրքիոյ ախորժակները այստեղ չեն վերջանար: «Խռովարար» կազմակերպութեանց պատրուակով, ան կրնայ պահանջել նաեւ սահմանին վրայ տեղաւորուած համայնքներու հեռացումը, եւ այլապէս պղտորել արար ժողովուրդին միտքը:

Ամէն պարագայի մէջ, կը գտնուինք բաւական բարդ կացութեան մը առջեւ, որ բոլորէս կը պահանջէ արթնութիւն, ուշադրութիւն եւ աշխատանք:

Անշուշտ մեր առաջին պարտականութիւնը պիտի ըլլայ ի դերեւ հանել բոլոր այն դաւերը որ կը ձգտին ուղղակի կամ անուղղակի մոլորեցնել Արաբներու հանրային կարծիքը՝ հայ գաղթականութեան մասին:

Իսկ այս աշխատանքը կարելի չէ սահմանափակել կաթողիկոսարանի կամ առաջնորդարանի մը չորս պատերուն մէջ: Ոչ ալ գոհանալ ձուլածոյ բանաձեւերով:

Անհրաժեշտ է սերտ կապ հաստատել Սուրիոյ վարիչ տարրերուն, մտաւորականութեան եւ մամուլին հետ, փարատելով անոնց թիւրիմացութիւնները:

Հալածական ժողովուրդ մը, որ իր ամէնէն եղերական շրջանին այնքան եղբայրական աջակցութիւն գտած է Սուրիոյ եւ Լիբանանի, ինչպէս Իրաքի մէջ, կրնայ ունենալ միայն մէկ բաղձանք,— տեսնել արար ժողովուրդին իղձերուն լիակատար իրականացումը:

Իսկ Սուրիոյ Արաբը, որ նոյն լուծէն փրկուած եւ այսօրուան վիճակին հասած է, իր իսկ պատմութիւնը եւ թափուած արիւնը ուրացած պիտի ըլլար, եթէ նորէն ականջ դնէր սահմանէն անդին արձակուած եղանակներուն:

Եւ սակայն, բաղձանքներն ու պաշտօնական հաւաստիքները անզօր են, եթէ կը պակսի ծրագրեալ աշխատանքը՝ ճանչցնելու համար ե՛ւ մեզ ե՛ւ մեր ուղեգիծը:

Ամէնէն լուսաւոր պողոտաներուն մէջ ալ, մարդիկ այլեւս չեն գոհանար նախապատերազմեան գիտելիքներով՝ այս կամ այն ժողովուրդի մասին: Անհրաժեշտ է նորոգել, ամրապնդել ինչպէս կապերը, նոյնպէս ծանօթութիւնները:

Դժբախտաբար շատ քիչ-բան կատարուած է, այս ուղղութեամբ, Սուրիոյ ինչպէս ուրիշ գաղութներու մէջ: Տեղացին յիշեր, անոր մօտեցեր ենք միայն վտանգ մը, արտակարգ պարագայ մը ներկայացած ատեն: Եւ մեր հաղորդակցութեան միջոցները միշտ ալ եղած են հնոտի, մաշած: Չենք փորձած քալել ժամանակին հետ, եւ համաձայն միջավայրին պահանջներուն: Ու միշտ սիրեր ենք որոշ մարդոց— ազգ. ջոջերու կամ կղերականներու ձգել այդ հոգը, ըստ ընկալեալ սովորութեանց:

Հիմա որ արմատական փոփոխութիւն մը կը սպասուի Սուրիոյ մէջ, եւ բոլորն ալ կ'ըմբռնեն կացութեան փափկութիւնը, որ եւ է անհոգութիւն կամ թեթեւութիւն՝ համազօր է քրէական յանցանքի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏԷ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՋԵՌՆԱՐԿԻՆ ՁԱԽՈՂՈՒՄԸ

ԿԱՏԱՂԻ ԿՌԻՒՆԵՐ ՀԱՐԱՐԻ ԱՌՋԵՒ

3000 Հապէշներ սպաննուած իրենց հրամանատարին հետ

Ազգերու Դաշնակցութեան 13երու յանձնախումբը շաբաթ օր առանց վիճաբանութեան ընդունեց իր նախագահին՝ Մատարիակայի երկու տեղեկագիրները, որոնք կը հաւաստեն թէ ձախողած են հաշտութեան փորձերը: Ա. Դ. Խորհուրդն ալ երէկ, երկուշաբթի քննելով այս տեղեկագիրները, հաստատեց բանաձեւը: Յաջորդ նիստը պիտի գումարուի մայիս 11ին, ինչպէս հաղորդած էինք արդէն: Այսօր, երեքշաբթի, նիստի հրաւիրուած է 18երու յանձնախումբը (պատժական), քննելու համար զանազան կառավարութեանց պատասխանները՝ վերջին նստաշրջանէն իվեր: Կը յիշուի թէ յանձնախումբը վերջին անգամ գումարուեցաւ մարտի սկիզբը եւ որոշեց գործադրել քարիւղի արգելքը, եթէ պետութիւնները համաձայնէին:

Ա. Դ. Խորհուրդի երէկուան նիստին հրաւիրուած էին թէ Իտալիոյ եւ թէ Եթովպիոյ ներկայացուցիչները, պաշտպանելու համար իրենց տեսակէտները: Եթովպիոյ համար վերջին պատեհութիւնն է այս, քանի որ Ա. Դ. Խորհուրդը այլեւս նիստ չունի մինչեւ մայիս 11, իսկ իտալական բանակը արդէն մայրաքաղաքին դուռները հասած է:

*** Օրերէ ի վեր կատաղի կռիւներ կը մղուին հարաւային ճակատին վրայ, Հարրարի առջեւ: Այս առթիւ գրոյց շրջեցաւ թէ Իտալացիները գրաւած են Հարրարն ու Ճիճիքան, բայց պաշտօնապէս չհաստատուեցաւ լուրը: Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ ճակատամարտը սկսաւ ապրիլ 14ի առտուն, շարունակուեցաւ 15ին, 16ին եւ 17ին, իսկ ապրիլ 18ի կէս օրին Իտալացիները շահած էին յաղթանակը: Կռիւներու ընթացքին սպաննուեցան կամ վիրաւորուեցան 13 սպաներ եւ քանի մը հարիւր զինուորներ: Հապէշներուն կորուստը կը հաշուեն 3000 (սպանեալ), մէջն ըլլալով հրամանատար, Ռաս Տամթու: Այժմ բանակը յառաջ կը խաղայ դէպի Ատտիս-Ապէպա, թէ հիւսիսէն եւ թէ հարաւէն: Իտալացիները 1000 ինքնաշարժներ կեդրոնացուցած են Տէսիէի մէջ եւ չոգեպինդ յառաջ կը տանին բոլոր պատրաստութիւնները:

Ատտիս-Ապէպայի քաղաքապետը, որ «Հապէշներու Կալիէնին» կը կոչուի, պահակախումբեր կը կազմէ, մայրաքաղին պաշտպանութեան համար, թէեւ յոյս չկայ զինուորական տեսակէտով: Եթովպիոյ կիներուն կողմէ հեռագիր մը ուղղուած է Լոնտոն, օգնութիւն խնդրելով: Հեռագիրը կ'ըսէ թէ վճռած են պաշտպանել իրենց դատը, բայց չեն կրնար փրկել մայրաքաղաքը: Այս առթիւ պատասխանատու կը հռչակեն Եւրոպան: Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է, օտարականներու ապահովութեան համար:

Եթովպական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Ատտիս-Ապէպայի անկումն ալ չպիտի լուծէ հարցը, քանի որ կայսրը կրնայ մայրաքաղաքին արեւմտեան լեռները քաշուիլ եւ շարունակել կռիւը:

Ծանր խռովութիւններ Պաղեստինի մէջ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՀՐԵԱՆԵՐ ԵՒ ԱՐԱԲՆԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն ապրիլ 19 թուականով.—

Արաբներու եւ Հրեաներու միջեւ ծագած խլրտումները յանգեցան ծանր կռիւներու՝ Եաֆայի, Հայֆայի եւ Թէլ-Ավիվի փողոցներուն մէջ: Կառավարութիւնը պաշտօնապէս չի յայտներ զոհերուն թիւը, բայց կ'ըսուի թէ շատեր սպաննուած են: Պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ խռովեալ շրջաններուն մէջ: Անգլիացի զինուորներ կ'օգնեն ոստիկանութեան, բոլոր մեծ քաղաքներուն մէջ, բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար: Անգլիացի սպայ մը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ Հայֆայի մէջ: Եաֆայի կորուստները շատ ծանր կ'երեւան, քանի որ կռիւը շարունակուած է գրեթէ օրն ի բուն: Արար ժողովուրդը գրգռուած է ամէն տեղ: Եաֆայի, Հայֆայի եւ Թէլ-Ավիվի բոլոր խանութները փակուած են եւ ամէն գործ դադրած է: Զինուորներ գրաւեցին Թէլ-Ավիվը, որպէսզի հրէական մեծամասնութիւնը վրէժ չլուծէ արաբական փոքրամասնութենէն:

Առաջին խռովութիւնները ծագեցան Եաֆայի մէջ, ուրբաթ օր, երկու Արաբներու յուղարկաւորութեան առթիւ: Երկու մեռելներուն հայրենակիցները կ'ըսէին թէ անոնք սպաննուած են Հրեաներու կողմէ, մինչդեռ այս վերջինները կը պնդեն թէ մեռած են բնական մահով: Հակառակ ոստիկանութեան հրամաններուն, Արաբներու բազմութիւն մը մասնակցեցաւ յուղարկաւորութեան, եւ առաւ ընդհարումներ նախ ոստիկանութեան, յետոյ Հրեաներուն հետ: Երուսաղէմի մէջ խռովութիւն չծագեցաւ, բայց պահակ ոստիկանները կրակի հանդիպեցան քանի մը անգամ: Բրիտանական իշխանութիւնը հանդարտութեան կոչ մը ուղղեց Արաբներուն, յայտնելով թէ իրենց շահերը պիտի պաշտպանուին:

Արար երեւելիները ժողով գումարելով, որոշեցին պատուիրակութիւն մը ղրկել Լոնտոն, բանակցելու համար Պաղեստինի քաղաքական կազմակերպութեան մասին:

Կացութիւնը Սուրիոյ մէջ

Տեղական թերթերը կը հաստատեն թէ Թուրքէն օգնական զօրք ղրկուած է Պէյրութ, «Մարիէթ փաշա» շոգենաւով, ետեւէն ալ՝ օդանաւային առարկաներ եւ թնդանօթ: Արձանագրելով այս լուրը, «Փոփիւլէր», ընկերվարական պաշտօնաթերթը, կ'ըսէ թէ Պէյրութէն, Հալէպէն եւ Դամասկոսէն ստացած տեղեկութեանց համաձայն, Սուրիոյ ժողովուրդը ջղագրգռուած է այս առաքումներուն հետեւանքով: Միեւնոյն աղբիւրին համաձայն, նոր ընդհարումներ պատահած են Դամասկոսի եւ Հալէպի մէջ, զօրքին եւ ժողովուրդին միջեւ: Կ'ըսուի թէ երեք ցուցարարներ սպաննուած են:

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԿԱՐԱՒԱՆԸ ԿԸ ՄԵԿՆԻ ՄԱՅԻՍ 9ԻՆ

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ ներգաղթի գործողութեանց առթիւ ծագած դժուարութիւնները հարթուած եւ նոր ցանկերն ալ վաւերացուած ըլլալով, շոգենաւը ճամբայ պիտի ելլէ մայիս 9ին: Կը կարծուի թէ գացողներուն թիւը պիտի ըլլայ 1850:

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՎԵՐԱԶԻՆՈՒՄԸ ՍԿՍԱՒ

Թուրք զօրքը Կէլիպօլու կը մտնէ

Կիրակի օր վերապահութեամբ հրատարակեր էինք Անատոլուի գործակալութեան մէկ հեռագիրը, որ կը հերքէր թէ թրքական զօրքը վերագրաւած է Տարտանէլի ապազինեալ շրջանը: Նոյն օրը Աթէնքի հեռագրական գործակալութիւնը կը ծանուցանէր թէ կառավարութիւնը ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ լուր առած է որ թրքական զօրքը վերագրաւած է Տարտանէլը: Նոյն գործակալութիւնը երկրորդ հեռագրով մը կը հաղորդէր,— «Վարչապետ Պ. Մեթաքսաս յայտարարեց թէ Նեղուցներու ապազինեալ շրջանին վերագրաւման զեկոյցը Էնկիւրէէն չէր եկած: Էնկիւրիի զեկոյցը կ'ըսէր թէ խնդիրը Ժընեւ պիտի տարուի, քննութեան համար: Հետեւաբար չի գիտցուիր թէ թրքական կառավարութիւնը ինչո՛ւ փոխած է իր գործելակերպը»:

Անատոլուի գործակալութիւնը այս տեղեկութիւնն ալ հերքեց նոր զեկոյցով մը: Երբ դիտել տրուեցաւ թէ Աթէնքի թրքական դեսպանը այս մասին տեղեկութիւն հաղորդած է յունական կառավարութեան, Անատոլուի գործակալութիւնը կրկնեց թէ լուրը անհիմն է եւ ինք արտօնուած է հերքելու...

ԱԹԷՆՔԷՆ ԿԸ ՀԵՌԱԳՐԵՆ ԱՊՐԻԼ 19 ԹՈՒԱԿԱՆՈՎ.— ԾՈՎԱԿԱԼ ԷՔՕՆՈՄԱ ՅԱՅՏԱՐԱՐԵՑ ԹԷ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿՑՈՐԴԸ ՀԵՌԱԳՐԱԾ Է ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԹԷ ԹՈՒՐՔ ԶՕՐՔԸ ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ԳՐԱՒԱԾ Է ԿԷԼԻՊՈԼՈՒ ԹԵՐԱԿՂԶԻՆ:

*** Խորհրդային իշխանութիւնը հրատարակեց իր ծանուցագիրը, իբրեւ պատասխան Թուրքիոյ դիմումին: Ծանուցագիրը կ'ըսէ թէ խորհրդային կառավարութիւնը միշտ այն տեսակէտն ունեցած է որ պէտք է ամբողջովին ապահովել Թուրքիոյ գերիշխանութիւնը Նեղուցներուն վրայ, իբրեւ էական պայման խաղաղութեան եւ անդորրութեան: «Այս սկզբունքը հաստատուած է թուրքեւխորհրդային դաշնագիրներու մէջ, ինչպէս առաջարկուեցաւ խորհրդային պատուիրակութեան կողմէ, Լօզանի խորհրդաժողովին մէջ, 1922—23ին: Այդ օրէն ի վեր որ եւ է փոփոխութիւն չէ կրած խորհրդային իշխանութեան տեսակէտը: Խ. Միութեան կառավարութիւնը բոլորովին հիմնաւոր կը գտնէ թրքական կառավարութեան մտահոգութիւնները, ներկայ ընդհանուր ապահովութեան եւ պատերազմի լուրջ վտանգներու մասին: Հետեւաբար բնական կը գտնէ թրքական հանրապետութեան բաղձանքը՝ ամրապնդելու իր երկրին ապահովութիւնը փոփոխելով Նեղուցներու կարգուսարքը եւ պատրաստ է մասնակցելու առաջարկուած բանակցութեանց»:

*** Թրքական կարգ մը թերթեր կը խոստովանին թէ իբրեւ հետեւանք Տարտանէլի վերազինման, Յունաստան ալ իրաւունք ունի ամրացնելու Լէմնոս եւ Սամոթրակէ կղզիները, որ կը գտնուին Նեղուցին բերանը: Բայց թուրք մամուլը նոյն իրաւունքը չի ճանչնար Քիոս, Սամոս եւ Միտիլլի կղզիներուն համար, ինչ որ զարմանք կը պատճառէ Յունաստանի մէջ:

*** Աթէնքի թերթերը կը գրեն թէ կառավարութիւնը ծրագիր մը կազմած է, 60,000 նոր զինուոր պատրաստելու համար: Միեւնոյն ատեն որոշուած է չորս թորփիլահալածներ եւ չորս սուզանաւեր շինել, ինչպէս եւ ուժ տալ օդատորմիղի վերակազմութեան: Բանակցութիւններ կը կատարուին անգլիական նաւաշինարաններու հետ: Վեց միլիոն տրամի քուէարկուած է:

ՀԻՆ ՈԽԵՐԸ ՎԵՐԾԿՍԱՆ

Պուլկարիա ծով կ'ուզէ, Յունաստան կը սպառնայ

Տարտանէլի վերազինման առթիւ, հարեւան պետութեանց ակնարկներն ուղղուած են Պուլկարիոյ վրայ: Պաշտօնական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Պուլկարիա մտադիր չէ սպառազինութեանց հաւասարութեան խնդիր յարուցանելու այժմ: Սոֆիայի կիսապաշտօնական օրկանը կը գրէ այս առթիւ.

— «Նեղուցներու վերազինումը ուղղակի կամ անուղղակի կ'ազդէ Պուլկարիոյ կենսական շահերուն վրայ եւ շահակից պետութիւնները պարտաւոր են նկատի առնել այս պարագան: Պուլկարիա կը յուսայ օրինական ճամբով ջնջել տալ Նէօյիի դաշնագրով հաստատուած սեղմիչ պարտաւորութիւնները որ կապ ունին իր գերիշխանութեան, ապահովութեան եւ իրաւունքներու հաւասարութեան հետ: Թուրքիոյ ձեռնարկին նպաստաւոր լուծումը պիտի ապացուցանէ թէ կարելի է խաղաղօրէն վերաքննել հաշտութեան դաշնագիրները: Այս առթիւ Պուլկարիան հետաքրքրող կարեւոր հարցերն են վերազինումը, պարտաւորիչ զինուորութեան հաստատումը եւ ելք մը Եգէական ծովուն վրայ»:

Ուրիշ թերթեր ալ եւ մասնաւորապէս «Միր» պայքար կը մղեն Նէօյիի դաշնագրին վերաքննութեան եւ ծովային ելքի մասին: Այս շարժումը մեծ ջղագրգռութիւն կը պատճառէ Յունաստանի մէջ: Աթէնքի թերթերը դիտել կուտան թէ Պալքաններու հողային կարգուսարքը երաշխաւորուած է Պալքանեան Համաձայնութեան կողմէ: Գալով Պուլկարիոյ խոստացուած ծովային ելքին, բոլորն ալ կը պնդեն թէ խնդիրը տնտեսական է: «Եթէ հողային ըլլար, Պուլկարիոյ տրուած պիտի ըլլար Նէօյիի դաշնագրով: «Ուրեմն հարցը կը վերաբերի զուտ առեւտրական ելքի մը զոր Յունաստան երբեք չմերժեց տալ Սելանիկի նաւահանգստին մէջ: Արդ, Պուլկարները կ'ուզեն ձեռք բերել զուտ պուլկարական նաւահանգիստ մը արեւմտեան Թրակիոյ ծովափին վրայ, զոր Պուլկարիոյ պիտի կապէ պուլկարական նրբանցք մը: Այս բանը բացարձակապէս անընդունելի է Յունաստանի համար: Այդպիսի պահանջներ չեն կրնար բարւոքել Պուլկարիոյ եւ իր հարաւային դրացիներուն յարաբերութիւնները, ոչ ալ նպաստել Պալքաններու խաղաղութեան»:

«Քաթիմէրինի» կը հարցնէ թէ Պուլկարիա ի՛նչպէս կրնայ հողային ելքի խնդիր յարուցանել, երբ կատարելապէս գիտէ թէ Յունաստան ոչ իսկ խօսիլ կ'ուզէ այս մասին: «Այս խնդիրը յարուցանելով, պուլկարական մամուլը գէշ ծառայութիւն մը կը մատուցանէ իր երկրին»:

«Էթնոս» կը զարմանայ որ Պուլկարները որոնք գործնական ազգի համ-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՆՈՐ ԿՌՈՒԱԽՆՁՈՐԸ — ԱՐՏԱՔԻՆ ՄՈՆԿՈԼԻԱ

Վերջին շաբաթները յաճախակի միջադէպեր եւ փոքրիկ բախումներ տեղի ունեցան Մանչուրիոյ եւ Մոնկոլիոյ, ինչպէս եւ մանչուեւխորհրդային սահմաններուն վրայ: Երեք կողմերն ալ ունեցան սպաննուածներ եւ վիրաւորներ: Ռուս - ճափոնական յարաբերութիւնները ալ աւելի սրուեցան նոր բարդութիւն մը աւելցնելով առանց ատոր ալ խճողուած ընդհանուր քաղաքական կացութեան մէջ:

Պայքարը կը դառնայ Արտաքին Մոնկոլիոյ շուրջ:

Մարտի սկիզբը, ամերիկացի լրագրողի մը հետ ունեցած զրոյցի ատեն, Ստալին կտրուկ ու որոշ յայտարարեց, որ եթէ ճափոնցիները յարձակին Արտաքին Մոնկոլիոյ վրայ, խորհրդային իշխանութիւնը զէնքով պիտի պաշտպանէ զայն: Այդ զրոյցէն շաբաթ մը վերջը, (մարտ 12), Մոնկոլիոյ մայրաքաղաք Ուլան - Պատորի մէջ ստորագրուեցաւ փոխադարձ օգնութեան դաշինք մը Մոնկոլիոյ կառավարութեան եւ խորհրդային իշխանութեան միջեւ: Դաշինքի երկրորդ կէտը կ'ըսէ.— «Խորհ. Միութեան եւ Մոնկոլիոյ Ժողովրդ. Հանրապետութիւնները պարտաւոր են ամէն տեսակի աջակցութիւն, ինչպէս նաեւ զինական օգնութիւն ցոյց տալ իրարու, եթէ այդ երկու երկիրներէն որ եւ է մէկը զինեալ յարձակման ենթարկուի» («Պրաւդա», ապր. 8):

Այս համաձայնագիրը մեծ դժգոհութիւն յառաջ բերաւ ճափոնի մէջ, որ իրեն դէմ ուղղուած թշնամական քայլ մը կը նկատէր զայն: Որովհետեւ Արտաքին Մոնկոլիան Չինաստանին ենթակայ եւ անոր հողամասը կը նկատուի, Քանթոնի կառավարութիւնն ալ իր կարգին պաշտօնական գրութեամբ մը բողոքեց Մոսկուա, դիտել տալով թէ խորհ. կառավարութիւնն առանձին համաձայնագիր ստորագրելով Մոնկոլիոյ հետ, ատով իսկ խախտած է Չինաստանի անկախութեան իրաւունքը: Կասկած չկայ, որ Չինաստան կը գործէ ճափոնի դրդումով:

Անշուշտ ճափոն աչք ունի Արտաքին Մոնկոլիոյ վրայ եւ այդ երկրամասին գրաւումը կը կազմէ մէկ մասը այն նուաճողական ծրագրին զոր կը հետապնդէ ան Ասիոյ ցամաքամասին վրայ: Գրաւելով Մանչուրիան եւ թափանցելով չինական Չահար, Սույեան եւ Նինցիան նահանգները (Ներքին Մոնկոլիա), ճափոն արեւելքէն, հարաւ - արեւելքէն եւ հարաւ - արեւմուտքէն օղակած է Արտաքին Մոնկոլիան եւ անոր գրաւումը իրեն համար արդէն վճռուած խնդիր մըն է: Ռուսաստան անհանդստանալու պատճառներ ունի, որովհետեւ տիրանալով Մանչուրիային, ճափոն սահմանակից դարձած իրեն և թիկունքէն կը սպառնայ Ծայր. Արեւելեան երկրամասին, իսկ եթէ գրաւէ նաեւ Արտաքին Մոնկոլիան, այն ատեն ամբողջ արեւելեան Սիպերիան ճափոնական վտանգին տակ կը մնայ տեւականօրէն:

Սակայն, ի՞նչ կը ներկայացնէ Մոնկոլիա կոչուած երկրամասը, որ կը նայ ռուս - ճափ. նոր պատերազմի մը պատճառ դառնալ:

Իր տարածութեամբ Արտաքին Մոնկոլիան հաւասար է Արեւմտ. Եւրոպայի կէս տարածութեան եւ ունի ընդամէնը 900.000 հազար մոնկոլ բնակիչ: Ճինկիզխանի հայրենիքը կը բռնէ ճիշդ Ասիոյ ցամաքամասին կեդրոնը, սահմանակից ունենալով Չինաստանը, Մանչուրիան եւ Ռուսաստանը: Ռուսեւմոնկոլեան սահմանին երկայնութիւնն է մօտ երկու հազար քիլոմեթր: Երկրին գլխաւոր դրամն է կենդանաբուծութիւնը եւ ժողովուրդը կը վարէ վաչկատուն կեանք: Մոնկոլները կը պահեն եւ կ'աճեցնեն ոչխար, եղջերաւոր անասուն, ձի, ուղտ եւ այծ: Ներկայիս ամբողջ անասուններու թիւը կը հաշուեն 22 միլիոն գլուխ: Հողագործութեամբ կը զբաղին շատ քիչերը եւ ժողովրդական տնտեսութեան եկամուտին 70 առ հարիւրը կը կազմէ անասնաբուծութիւնը: Որսորդութիւնը նոյնպէս Մոնկոլներու գլխաւոր զբաղումներէն մէկն է եւ իրենց տնեւտուրն ամբողջովին տեղի կ'ունենայ Ռուսաստանի եւ Չինաստանի հետ: Արդիւնաբերութիւնը դեռ սաղմնային վիճակի մէջ կը գտնուի եւ ընդամէնը քանի մը տարուան կեանք ունի: Արտաքին Մոնկոլիոյ մայրաքաղաքն է Ուլան - Պատոր - Խօթօ քաղաքը, որ կը գտնուի ռուսական սահմանէն 350 քիլ. հեռաւորութեան վրայ:

Մինչեւ չինական յեղափոխութիւնը, Մոնկոլիան ամբողջովին կը գտնուէր Չինաստանի գերիշխանութեան տակ: 1911ին ցարական Ռուսիոյ դրդումներով, Մոնկոլիան լծուեցաւ հակաչինական պայքարի եւ ինքնավար պետութիւն մը դարձաւ: Ինքնավար Մոնկոլիան, զոր կը վարէին մոնղոլ իշխանները եւ կրօնապետները, գոյութիւն ունեցաւ ընդամէնը 8 տարի: 1919ին Մոնկոլիոյ կը տիրանայ չին զօրավար մը, որ ճափոնցիներու մարդը կը համարուէր: Քաղաքացիական կռիւներէ վերջ Մոնկոլիա կը խուժեն ճերմակ Ռուսերը, սակայն չեն կրնար հոն հաստատուիլ, որովհետեւ 1921ին կարմիր բանակին օգնութեամբ եւ աջակցութեամբ Մոնկոլները դուրս կը վանեն զանոնք իրենց երկրէն: Կարմիր բանակի զօրամասերը կը հեռանան Մոնկոլիայէն 1925ին:

Դարերու ընթացքին Մոնկոլիան կ'ապրէր ճինկիզխանեան շրջանի կենցաղով ու աւանդական օրէնքներով: Ներքին կեանքին մէջ գերակշիռ դեր կը կատարէին աւատական իշխանները եւ կղերը: Ցատկապէս ուժեղ էին այս վերջինները: Պուտտայական կրօնաւորները՝ լամաները մեծ թիւ կը կազմէին (80.000էն աւելի) եւ երկրին իշխանութիւնն ու հարստութեան մեծ մասը կեդրոնացած էին իրենց ձեռքը: Անսահման իշխանութիւն կը վայելէր պուտտայական եկեղեցիի պետը՝ «սուրբերուն սրբազոյնը»: Ժողովրդական զանգուածները կը բաղկանային հովիւներէ — արաթներէ: Լամաները ատոնց համար եւ հոգեւոր պետ էին, եւ քաղաքային իշխանութիւն, եւ բժիշկ ու ուսուցիչ ե՛ւ վաչխառու հարստահարիչներ:

1920ին Մոնկոլիոյ մէջ կը կազմակերպուի ժողովրդական - յեղափոխական կուսակցութիւն մը, որ բացի ազգային - ազատագրական գաղափարէն, որդեգրած էր նաեւ աւատական կարգերու դէմ պայքարի ուղին: Որովհետեւ սկզբնական պայքարը ուղղուած էր չին եւ ճերմակ ռուս նուաճողներու դէմ, ժող. յեղափոխ. կուսակցութիւնը կը գործէ իշխաններու եւ հոգեւորականութեան հետ միասին: Կրօնապետ Բոգտօ խանի ազդեցութիւնն այնքան մեծ էր, որ երբ 1921ին Մոնկոլիա շնորհիւ կարմիր բանակի միջամտութեան ազատագրուեցաւ եւ ունեցաւ սեփական կառավարութիւն, անիկա ընտրուեցաւ միապետ եւ երկրի մէջ հաստատուեցան սահմանադրական միապետական կարգեր: 1921 նոյ. 1ին կառավարութիւնը Բոգտօ խանին հետ կը կնքէ «երդման համաձայնագիր», որով անոր կը վերապահուի անսահման իշխանութիւն կրօնական խնդիրներու մէջ, իսկ պետական գործերը կը վարէ կառավարութիւնը որ սակայն իր առած քայլերու մասին պէտք է զեկուցանէր միապետին: Մոնկոլիոյ պետութեան ինքնուրոյն գոյութեան հիմնադրումը կը հաշուեն այդ թուականէն:

1924 մայիսին կը մեռնի Բոգտօ խանը: Նոյն տարուան նոյեմբերին կը գումարուի ժողովրդական Մեծ Խուրալը (ժողով), որ կը հռչակէ Մոնկոլիոյ Ժողովրդ. Հանրապետութիւնը եւ կ'ընդունի սահմանադրութիւնը: Այդ օրէն սկսեալ կառավարութիւնն աստիճանաբար բարեփոխութիւններ կը մտցնէ երկրին մէջ եւ կը ջանայ ամէն կերպ սահմանափակել աւատական իշխաններու եւ հոգեւորականութեան իրաւունքները: Կը ջնջուի անոնց արտօնեալ վիճակը եւ կ'արգիլուի ժողովուրդէն հարկեր գանձել: Բոլորը հաւասարապէս իրաւունք կը ստանան օգտուիլ արօտավայրերէն, վարչական մարմիններու ընտրական ձեւը կը գործադրուի, վանքերուն չարտօնուիր բռնի ժողովուրդէն զոհեւոր պէտքերու համար միջոցներ հաւաքել եւ վերջ կը դրուի վանապատկան ճորտատիրութեան: 1926ին եկեղեցին կը բաժնուի պետութենէն, իսկ 1929ին մասնակի կը գրաւեն աւատապետներու գոյքը եւ կը բաժնեն արաթներուն: Ի հարկէ կամաւորապէս չէ, որ իշխաններն ու եկեղեցականները կը զիջին իրենց դիրքերը: Տեղի կ'ունենան բուռն պայքարներ, խռովութիւններ եւ բռնութիւններ: Բազմաթիւ դժգոհներ կ'ապաստանին Ներքին Մոնկոլիա եւ Մանչուրիա, որոնք ներկայիս գործիք են դարձած ճափոնցիներու ձեռքը ընդդէմ Արտաքին Մոնկոլիոյ:

Հասկնալի է, որ այս բոլոր բարենորոգումները տեղի կ'ունենան խորհրդային իշխանութեան ազդեցութեան տակ եւ անոր թելադրանքով: Թէեւ Մոնկոլիան կը ներկայացնէ քաղքենի ռամկավարական երկիր մը, սակայն փաստօրէն կը գտնուի Խորհ. Ռուսիոյ գերիշխանութեան տակ: Միւս կողմէ թէեւ ձեւականօրէն, երկիրը կը համարուի Չինաստանի մէկ հողամասը, բայց ճափոն ալ իր հերթին ձգտելով տիրանալ Մոնկոլիոյ, կ'ուզէ այդ ձեւով չէզոքացնել համայնավար վտանգը Արեւելքի մէջ...

Ճափոնիա քայլ առ քայլ ու յամառօրէն կ'իրականացնէ իր նուաճողական ծրագիրը: 30 միլիոննոց Մանչուրիան եւ Չինաստանի հիւսիս - բազմամիլիոն նահանգները, ուր թափանցած է ու կ'ամրանայ ճափոն, կը հանդիսանան այն պատուանդանը, որուն վրայ յենլով աչքերը յառած կը պահէ դէպի Մոնկոլիա եւ արեւելեան Սիպերիա: Թերեւս հեռու չէ այն օրը, երբ Ճինկիզխանի հայրենիքին մէջ պիտի բախին ռուսեւճափոնական ահաւոր ուժերը: Մանաւանդ որ ներկայիս միջազգային քատրը շատ նպաստաւոր կը համարուի ճափոնի համար: Արեւմուտքը գլուխ քերելու ատեն իսկ չունենալով, ի վիճակի չէ զբաղելու Արեւելքով:

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԻՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

...28 Մարտ, 1936

Վերջին թղթակցութեանս մէջ կ'ըսէի թէ «մահափորձ»ով ամբաստանեալներու անպարտ արձակուելէն վերջ, տեսնենք ինչ անդրադարձումներ պիտի ունենայ այդ վճիռը:

Առայժմ երեւցածը սա է. ամէն մարդ գրեթէ համոզուած է որ Ըսմէթը օգտագործելիք առիթ մը նկատեց թէեւ զայն եւ սակայն բոլորովին չինծու պարապ բան մըն ալ չէր եւ վարչապետի շրջապատը եւ անոր համակիր տարրերը չափազանց կը քննադատեն ընդհանուր ապահովութեան կազմակերպութիւնը, որ շատ գեղեցիկ առիթ մը փախցուց՝ իր թերի եւ տկար աշխատանքով: Ահագին ծախք եղած է այդ վարչութիւնը արդիական բոլոր առաւելութիւններով օժտելու համար եւ ձեռք բերուած արդիւնքը՝ փորձը ցոյց տուաւ՝ չարժեր եղած զոհողութիւնը:

Պէքիր Սամիի տղան ալ մէջն ըլլալով մատնանշուած միւս դաւադրական փորձն ալ անհիմն դտնուեցաւ: Եւ սակայն իրազեկ անձնաւորութիւնները, այս օրերը, կը խօսին շատ աւելի կարեւոր ուրիշ դաւադրական ձեռնարկի մը մասին, որ նոյնպէս մէջտեղ ելած է եւ սակայն այդ մասին կատարուած քննութիւնները բոլորովին գաղտնի կը կատարուին եւ թերթերուն ալ բացարձակ արգիլուած է տողով մը իսկ ակնարկութիւն ընել: Խնդիրը կը դառնայ արեւելեան նահանգներու մէջ զինուորական խմորումի մը, որ նպատակ ունեցած է տապալել ներկայ վարչաձեւը:

Ամէն մարդ գիտէ, որ ինչպէս բոլոր երկիրներու մէջ բացի Ֆրանսայէն եւ Անգլիայէն եւ մանաւանդ Թուրքիոյ մէջ, երկրի մը վարչաձեւի փոփոխութիւնը առհասարակ կը կատարուի զինուորականներու կողմէ կամ անոնց գլխաւորութեամբ: Եթէ ճիշդ է ուրեմն որ իսկապէս զինուորական դաւադրութիւն մը գոյութիւն ունեցած է, հոգ չէ թէ անիկա մէջտեղ ելած ըլլայ, ուրեմն շատ հեշտիւ կարելի է եզրակացնել, թէ երկրին ներքին քաղաքական կեանքը լուրջ կերպով վտանգուած է եւ երբ խմորումները զինուորականներու մէջ սկսին, մտահոգիչ հանգամանք ստացած կ'ըլլան: Ասոր կարելի է վերագրել Անգարայի խոր լռութիւնը եւ մութին մէջ քննութիւնները կատարելու ձեռնարկը, որ առժամապէս մոռցնել տըւած է նուազ կարեւոր այս կարգի խնդիրներ: Մանաւանդ որ ինչպէս ըսինք հարցը վարչաձեւի շուրջ ըլլալուն, հաւասարապէս թէ Քամալը եւ թէ Ըսմէթը շահագրգռուած են:

Քանի մը տարի առաջ դեռ երկրի քաղաքականութեան մեծագոյն ազդակը Խ. Ռուսիոյ դեսպանն էր, որ դուցէ իբր Կոմինտերնի ալ ներկայացուցիչ ներքին կեանքին մէջ զգուշաւոր գործունէութիւն մը ունէր: Ցամենայն դէպս ներկայ վարչաձեւը խալիֆա - սուլթանով մը փոխարինելու կողմնակից չէր կրնար ըլլալ Ռուսիա: Իր ուզածը ընել տալու չափ հլու էր Թուրքիոյ վարչապետը, իսկ Ռուսիոյ մէջ շատ առատ են այն հազուադիւտ մուշտակները եւ այլատեսակ նուէրցու իրերը, որոնցմով կարելի էր սիրաշահիլ Թ. Ըիւշտին: Մէկ երկու տարիէ ի վեր սակայն ուրիշ հով մը փչել սկսած է մայրաքաղաքի քաղաքական շրջանակներուն մէջ, ուր Ալպիոնի ներկայացուցիչը աւելի քան երբեք զօրաւոր դարձած է՝ իր յարաճուն ազդեցութեամբ: Եւ ասիկա ուղիղ մէկ արդիւնքն է համաշխարհային քաղաքականութեան: Ինչպէս Բէլվալի հռչակաւոր համաձայնութեան շրջանին՝ Ֆրանսեւռուսական բարեկամութիւնը այս անգամ ալ կամուրջի դեր կատարած է Անգլիոյ համար: Եւ ... տիրոջ տէրը եղած է նաեւ մեր տէրը: Ո՞ւր է «ընկեր» Սուրիցի պարտադրած դաշնագիրներու շրջանը, երբ Աթաթիւրք անզօրութեան կատաղութենէն եռեւեփ կուգար եւ Ըսմէթը՝ միշտ տըկար զգացած ինքզինքը Ռուսիոյ դէմ հլու հնազանդ կը հպատակէր ամէն թելադրանքներու, նոյն իսկ հրահանգներու: Հիմա մօտաւորապէս այդ պաշտօնը կը կատարէ անգլիական դեսպանը եւ Անգլիացիները վերջերս, որոշելով Եգիպտոսի իրենց նախկին բարձր քօմիսէրը — նուրբ դիւանագէտ մը— Սըր Լ. Փըրսին հոս ներկայացուցիչ ղրկել, կ'երեւի կ'ուզեն իրենց ազդեցութիւնը ա՛լ աւելի զօրացնել: Զարմանալի զուգադիպութեամբ մը Ֆրանսացիներն ալ Սուրիոյ մէջ 4—5 տարի բարձր մարզպան եղած Պ. Փոնսօն Անգարա դեսպան ղրկելով արեւելեան գործերու հմուտ մասնագէտ մը կը դնեն հոն, ուր անպայման գործ ունին եփելիք: Երբ մանաւանդ անգլիական ազդեցութիւնը կը զօրանայ երկրին մէջ, ոչինչ կայ զարմանալիք եթէ սուլթանական կամ խալիֆայական գունաւորումներով դաւադրական կազմակերպութիւններ իրարու յաջորդեն:

Ոչ խղճի, ոչ մտքի, ոչ խօսքի, ոչ ալ գրիչի ազատութիւն կայ այս երկրին մէջ: Սիւնակներով, էջերով կարելի է գրել այդ մասին փաստելու համար այն, որ Թուրքիոյ ժողովուրդին բացարձակ մեծամասնութիւնը բան չէ հասկցած ներկայ վարչաձեւէն: Եւ զարմանալի պէտք չէ թուի ոչ ոքի, եթէ ըսեմ, թէ սահմանադրութեան, այսինքն իթթիհատի շրջանին այս երկրին մէջ շատ աւելի խօսքի, խղճի եւ մտքի ազատութիւն կար քան հիմա:

Ինչպէս ըսի, այս մասին շատ բան կայ գրելիք եւ թերեւս օր մը անդրադառնամ մեզ ալ մօտէն շահագրգռող այս հարցին: Այսօր սաչափը միայն ըսեմ թէ Աթաթիւրքը ինքը, ամէնէն լաւ գիտէ ասիկա: Փաստ՝ հետեւեալ դէպքը:

Անցեալները, ինչպէս սովոր է տարին երկու անգամ ընել, իր մօտ կը հրաւիրէ գլխաւոր հրապարակագիրները, որոնք երեկոյեան կ'երթան իր մօտ եւ իր նստած սենեակին յարակից սալոնի մը մէջ կը հիւրասիրուին, խմիչքով եւ բազմատեսակ մէզէներով: Ինքը, իր շուրջը ամէնօրեայ քանի մը ընկերները կ'ունենայ (գառէի արգառաշը), իսկ վարագոյրով զատուած սալոնն ալ երբեմն կը հանդիպի այս ու այն լրագրողին խօսք ուղղելու եւ ենթակային մասնաւոր պատիւ մը ընծայելու համար: Ժամը տասնըմէկի ատեն, գլուխը բաւական տաքցուցած, ձեռքը գաւաթ մը, խօսքը ուղղելով ընդհանուրին կը հարցնէ.

— «Ըսէք տեսնեմ, պատմութիւնը ի՞նչ պիտի ըսէ ինծի համար»:

Խոր լռութիւն: Ամէնքն ալ շփոթած իրարու երես կը նային եւ վերջապէս նշանաւոր Եունուս Նատին ոտքի ելլելով կ'ըսէ.

— Տէր իմ, պատմութիւնը ձեզի պէս ուրիշ մէկն ալ չէ տեսած, որ կարելի ըլլար բաղդատութեան եզր մը գտնել, դուք ...

— Նստէ նստէ, կ'ըսէ Աթաթիւրք, արհամարհական ժեստով մը: Ես գիտեմ թէ ինչ պիտի ըսէ պատմութիւնը ինծի համար, բայց գիտէ՞ք թէ այդ պատմութիւնը ի՞նչ պիտի ըսէ նաեւ ձեզի համար, այո՛, ձեզի համար, փէզ...ներ,— և ամէնուն գլխիկոր լռութեան մէջ ձեռքի բաժակը կը պարպէ եւ ներս իր սենեակը կը քաշուի:

Իսկապէս որ մանաւանդ հանրապետական վարչաձեւին արժանի մէկ հատիկ հրապարակագիր չկայ այսօր Թուրքիոյ մէջ: Մինչեւ իթթիհատի ժամանակ իսկ ընդդիմադիր, այսինքն կառավարական գործը քննադատող լրագրողներ կային:

Այդ շրջանէն նշանաւոր դէմք մը կայ ներկայիս որ այնպէս իր վիզը կանխիկ փողկապէ մը ազատեց եւ նստած հանդարտ, հին յիշատակներ կը պրպտէ եւ ըստ թրքական առածի, որ կ'ըսէ. «Մինչեւ որ հոգին չելէ մարդուս, բնութիւնը չի փոխուիր», ինքն ալ տեսէք «Ենիկին» շաբաթաթերթին վերջին թիւերէն մէկուն մէջ խօսելով շանսատակ Պահաէտտին Շաքիրի մասին, ի մէջ այլոց ի՞նչ կ'ըսէ.

— «Տարագրութեան գործին մէջ Պ. Շաքիրի դերը ի՞նչ է: Մեր ամենամասնաւոր հաւաքոյթներու մէջ իսկ այս խնդիրը չէ մեկնուած, չէ լուսաբանուած: Մեկին, վճռական համոզում մը չունիմ բայց ուրիշ խնդիրներու մասին խօսուած պահերուն բերնէ ելած մէկ բառէն արտայայտուած կարծիք մը զսպել կարելի չէ եղած շարժուձեւերէն, վերջապէս աչքով անտեսանելի բայց մարդուս մէջ կասկած մը արթնցնող նուրբ եւ թեթեւ փաստերէն իմ մէջս ուժգնօրէն յառաջ եկած համոզումի համաձայն տարագրութեան գործին ամէնէն մեծ ազդակը եւ ստեղծիչը ինքն է: Ինքն իր գլխուն, արեւելեան նահանգները պտտելով, գետին պատրաստած ըլլալը, սկզբունքը որոշելը եւ անձնական համոզումները գործնականացնելու աշխատանքին մէջ, իր դիրքին բերմամբ հրամաններուն իբր Մէրքեզ Ումումիի (իթթիհատական կեդրոն) եւ կառավարութեան հրամանները ընդունիլ տուած ըլլալը եւ վերջապէս կառավարութեան մէջ կարգ մը ազդեցիկ ընկերներն ալ իրեն համախոհ դարձնելով այս գործը գլուխ հանած ըլլալուն ջերմապէս համոզուած եմ: «Այս պատճառաւ, եթէ օր մը Պահաէտտին Շաքիրին յիշատակը յաւերժացնել պէտք ըլլայ, արեւելեան նահանգները երախտագիտութեամբ իրենց դիրկը անոր արձանին առջեւ պիտի բանան»:

Մեզի համար այլ եւս շատ ալ հետաքրքիր չէ թէ տարագրութեան հեղինակի իրաւունքը որու պէտք է տալ: Հայ ազգը այդ մասին իր վճիռը տուած է: Պէտք է սակայն մեծ ուշադրութեամբ կարդալ եւ միտք պահել վերջին տողերը ... Եւ այս տողերը գրողը իրենց ամէնէն նուրբ եւ ազնիւ ճանչցուած գրագէտ - հրապարակագիրն է...:

Ն—Գ

ԼԻՃ ԽԱՍՈՒ

Եթովպիոյ կայսրը, Հայլէ Սէլասիէ, երբ պատերազմն սկսաւ, կը վախնար երկու բանէ.— Իտալական բանակին թունաւոր կազերէն եւ Լիճ Եասսուի ոգիէն:

Իտալական բանակը ցոյց տուաւ արդէն իր սարսափը: Այժմ, կը թուի թէ Լիճ Եասսուի ոգին է, որ կը չարչարէ Եթովպիոյ կայսեր միտքը:

Արդարեւ յամառ զրոյց կը շրջի թէ Եթովպիոյ կայսրը պիտի գահազրկուի եւ Մենելիքի գահին վրայ պիտի բարձրանայ բուն տէրը, «Ցիսուսի որդին»:

Այսպէս կը կոչուի Եթովպիոյ օրինաւոր կայսրը, Լիճ Եասսու, որ գահազրկուեցաւ տարիներ առաջ եւ, իբրեւ խենթ, արգելափակուեցաւ բերդի մը մէջ, անմատչելի լերան մը գլուխը: Վերջերս ալ թերթերը գրեցին թէ Լիճ Եասսու մեռաւ իր արգելարանին մէջ, սակայն ոչ ոք կը հաւատայ, — կ'ըսեն թէ ողջ է ան, եւ Իտալացիները զայն պիտի նստեցնեն նորէն իր գահին վրայ:

1913ին, Լիճ Եասսու գրաւեց իր պապին՝ Մենելիքի գահը: Առասպելական գեղեցկութիւն մը ունէր այս պատանին եւ անսպառ հարստութիւն: Վեհանձնութեամբ օժտուած, շլացուց իր հպատակները, որոնք սիրեցին զինք իբրեւ «Ցիսուսի որդին»: Երիտասարդ Թագաւորը, գահ բարձրանալէ վերջ, ինքզինք յանձնեց չուայտութեան,— ամէն օր տօն ու խնջոյք կար պալատին մէջ ու մեղրօղին կը հոսէր առուակի պէս:

Հասաւ ընդհ. պատերազմը: Թուրքիոյ եւ Գերմանիոյ գործակալները յաջողեցան արծարծել երիտասարդ Թագաւորին փառասիրութիւնը, — իրեն խոստացան ափրիկեան կայսրութիւնը, պայմանով որ յարձակի Սուտանի եւ Եգիպտոսի վրայ: Բրիտանական կայսրութեան պահապան հրեշտակը, գաղտնի գործակալութիւնը, սկսաւ լարել իր թակարդը պատժելու համար փառասէր Թագաւորը:

Լիճ Եասսու քրիստոնէութենէ իսլամութեան դարձած էր եւ ամուսնացած՝ իսլամ կնոջ մը հետ: Անգլիական գործակալները գրգռեցին ղպտի կղերականները, որոնք մեծ ազդեցութիւն ունին Եթովպիոյ մէջ: Անհրաժեշտ էր, սակայն, «առաջնորդ» մըն ալ: Ինչպէս Միջագետքի մէջ Անգլիա գտաւ Ֆայսալը, Եթովպիոյ մէջ ալ նոյն ձեռքը առաջ քաշեց ռաս Թաֆֆարին, որ քեռայրն էր Լիճ Եասսուի: Ռաս Թաֆֆարի գլխովն անցաւ ապստամբութեան մը, իրենց աջակից ունենալով կղերը, իսկ մութին մէջ՝ անգլիական գործակալութիւնը, եւ քալեց Լիճ Եասսուի բանակին վրայ: Լիճ Եասսու պարտուեցաւ, Թաֆֆարի գահ բարձրացուց Մենելիքի աղջիկը, Զաուտիթու, կայսրուհի հռչակելով զայն, իսկ ինքզինք՝ խնամակալ: Կայսրուհին ծերացած կին մըն էր, որ մեռաւ շուտով, (ոմանք ըսին թէ թունաւորեցին, նոյնիսկ Հայու մը անունն ալ խառնուեցաւ այդ պատմութեան): Խնամակալը, իշխան Թաֆֆարի, անմիջապէս կայսր հռչակեց ինքզինք՝ Հայլէ Սէլասիէ անունով: Իսկ գահընկէց Լիճ Եասսուն բանտարկեց բերդի մը մէջ, հսկողութիւնը յանձնելով Ռաս Քասսայի:

Ժողովուրդը, սակայն, կը սիրէր իր գահընկէց կայսրը, այս պատճառով գահակալը կը հրամայէր կտրել մատները անոնց, որոնք կ'արտասանէին Լիճ Եասսուի անունը:

Օր մըն ալ, Ռաս Քասսա ազատ արձակեց գահընկէց կայսրը: Երկրին բոլոր անկիւններէն ցեղախումբեր եկան՝ հպատակութիւն յայտնելու, սակայն հասան Հայլէ Սէլասիէի զինուորները: Տիրէ - Տավայի մէջ գերի ինկաւ գահընկէց կայսրը: Քիչ վերջ Ֆրանսացի եւ յոյն երկու բժիշկներ կը յայտարարէին թէ խենթ է գահընկէց կայսրը: Ու դարձեալ բանտարկուեցաւ յատկապէս շինուած արգելարանի մը մէջ, որուն տեղը ոչ ոք գիտէր Ատտիս Ապէպայի մէջ: Անունը արտասանելն անգամ ոճիր էր այլեւս այդ օրէն ի վեր:

Իտալական բանակը Հապէշ յարձակման սկսած, եթովպական տեղեկատու դիւանը յայտարարեց թէ Լիճ Եասսու մեռած է նոր արգելարանին մէջ, ուր փոխադրուած էր պատերազմին առթիւ, — անմատչելի լերան մը գագաթը: Ոչ ոք հաւատաց մահուան լուրին, ամերիկացի լրագրող մը քննութիւն կատարեց եւ գտաւ մահը հաստատող բժիշկն ալ, որ... հայ անասնաբոյժ մըն էր: Ժողովուրդը չի հաւատար, եւ ոմանք կը կարծեն թէ Ռաս Քասսա ազատ արձակած կամ թաքստոց մը տարած է զայն, լուծելու համար թերեւս իր վրէժը Հայլէ Սէլասիէէն, որ շատ բիրտ վարուեցաւ իրեն հետ, նահանջէն վերջ: Ոմանք նոյնիսկ կ'ըսեն թէ Ռաս Քասսայի նահանջին մէջ անգամ թշնամութիւն մը կար ընդդէմ Հայլէ Սէլասիէի, իբրեւ «գահու յափշտակիչի»:

Իտալական գործակալները կ'աշխատին լուծել այս հանելուկը, գտնել գահընկէց կայսեր հետքը եւ զայն դնել գահուն վրայ: Իսկ եթէ իրապէս մեռած է, գահ բարձրացնել իր զաւակը, որ ներկայիս կը գտնուի Սոմալի, ֆրանսական պաշտպանութեան տակ, մօրը՝ Ֆաթմա - Ապպաուքարի հետ: Քսան տարեկան է տակաւին, վերջերս ամուսնացաւ սուլթան Թաճուրայի աղջկան հետ: Թէեւ Եթովպիոյ ժողովուրդին անծանօթ, սակայն հօրը անունը բաւական է իրեն կալելու համակրանքը, զոր կը վայելէր դժբախտ կայսրը:

ԲԱՐԻ ՄԱՅՐԻԿ ՄԸ

Պրիւքսէլի մէջ իր մահկանացուն կնքած է Տիկին Մարիցա Մարեան, բնիկ Կիլիկեցի, որ նախապէս կ'ապրէր Սամսոն եւ նշանաւոր եղած է իր բուխ սիրտով:

Մանաւանդ աքսորի շրջանին, Համայի մէջ, Տիկին Մարիցա եղած է «գաղթականներուն մայրիկը», իր առատաձեռն բարեսրտութեամբ: Գերմանիա հաստատուած իր զաւակներէն կը ստանար մեծագումար ամսականներ ու զանոնք ամբողջովին կը բաժնէր չքաւոր տարագիրներուն: Շատ ճամբաներու մէջ մնացած հայ աղջիկներու փրկիչը հանդիսացած է, եւ զանոնք հաւաքելով, խրատելով, ամսական կապելով:

Բոլոր անոնք որ նեղութեան մատնուած էին, կը դիմէին «Համայի հրեշտակ»ին: Բացառիկ բարութիւն մը ունէր և իրմէ երախտաւորեալները մինչեւ հիմա օրհնելով կը յիշեն իր անունը:

Գերմանական իշխանութիւնը Զինադադարէն առաջ զինքը կը փախցնէ Գերմանիա: Տիկին Մարիցա փափաք կը յայտնէ խումբ մը գաղթականներ տանելու իր հետ, բայց կարելի չըլլար:

Հանգիստ իր բարերարի սրտին եւ ուրիշներու համար տառապող ոսկորներուն:

Ն.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ» ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ ԳԱՀԻՐԷԻ ՄԷՋ

—о—

...րիլ 6ին Գահիրէի մէջ տեղի ու- ...ւ «Համազգային»ի տեղական մն- ...ներուն ընդհ. ժողովը։ Սրահը ...ւած էր երկսեռ բազմութեամբ ։ ...էին նաեւ, ի մէջ այլոց, «Հա- ...յին»ի հիմնադիրներէն եւ կեդ- ...ական վարչութեան անդամներէն ...Լեւոն Շանթ, Ն. Աղբալեան եւ ...Խաչիկեան։ Ժողովը բացաւ կեդր. ...ութեան նախագահը՝ Տոքթ. Հա- ...Ճանճանեան, որ նախ ուրախու- ...ն յայտնեց Պէյրութի հիւրերու ...կայութեան համար, որոնք ջեր- ...էն ծափահարուեցան։ Ցետոյ պար- ...հաւաքոյթին նպատակը.— Լսել ...հիրէի վարչութեան նիւթական ու ...ոյական գործունէութեան տեղե- ...իրը եւ նոր վարչութիւն մը ընտ- ...։ Գնահատեց նախորդ վարչու- ...ն արդիւնաւոր գործունէութիւնը ...«Համազգային»ի անդամներուն ե- ...քն ու զոհաբերութիւնը։ Վարչու- ...ն ատենապետուհի Տիկ. Ռ. Օ- ...ճեանեան երկու խօսքով պարզեց ...ութեան գործունէութիւնը։

...ախ քան տեղեկագրի ընթերցումը ...ք տուաւ ընկ. Լ. Շանթի եւ Ն. ...ալեանի։ Առաջինը գոհունակու- ...ն յայտնեց որ այսքան հոծ բազ- ...թիւնով մը շրջապատուած է, բո- ...ոլ աջակից «Համազգային»ի գա- ...փարին ու գործին, գովեց անոնց ...նդը, ոգին ու աշխատանքը, մաղ- ...ով որ յառաջիկային աւելի ար ...ւան եւ «Համազգային»ի ազգա- ...գաղափարները տարածէին ժողո- ...րդին մէջ։ Ջերմապէս ծափահար- ...ւ ընկ. Շանթ, որմէ ետք ընկ. ...ալեան խօսք առաւ եւ կանգ առաւ ...«Համազգային»ի գործին ու դերին ...հայութեան մշակոյթին ու ...րթութեան մէջ։ Ցայտնեց թէ ...«Համազգային»ի իւրաքանչիւր ան- ...պարզ այն պատճառով որ կ՚ա- ...«Համազգային»ի գաղափար- ...իրականացման ու զարմացման, ...դեր կը կատարէ Հայոց պատմու- ...ն մէջ։ Թերեւս ոմանք «խոշոր ...ը» նկատեն այս, բայց իրակա- ...ը այն է որ մեզմէ իւրաքան- ...դեր մը ունի կատարելիք. գե- ...տար մըն է, հանրային կեանքին ...իր գործովը կամ աջակցութեամ- ...տեղծած մթնոլորտովը։ Ոչ մէկ ...ակատար, ինչպէս դերասանը, ...կրնար որ եւ է բան ընել, եթէ բազ- ...թիւնը, համակիր շրջանակը գո- ...թիւն չունենան։ «Համազգային»ի ...ափարները ոչինչ կրնան ընել, ա- ...այն համակրանքին, որ գործնա- ...կ՚արտայայտուի ամէն կողմէ, ...կան զոհաբերութեամբ, ան- ...երու յաւելումով եւ հետապն- ...ծ նպատակներու իրականացու- ...։

...հիրէի Վարչութեան քարտուղա- ...ն կարդաց անցեալ շրջանի վար- ...թեան գործունէութեան տեղեկա- ...իրը, որ կը պարզէր «Համազգային»ի ...րչութեան եւ Օրիորդաց Միու- ...ան կատարած ձեռնարկները, հան- ...յին, կրթական եւ մշակութային, ...ք մեծ յաջողութիւն գտած են եւ ...ղծած համակրանք «Համազգայի- ...նպատակներուն շուրջ։ Գանձապե- ...ն կարդաց նիւթական գործու- նէութեանց տեղեկագիրը, որ նոյնպէս փայլուն արդիւնք մը ցոյց կուտար եւ հետզհետէ աճումը՝ հասարակու- թեան օժանդակութեանց։

Խօսք տրուեցաւ ներկաներուն, ո- րոնք զանազան դիտողութիւններ ըրին եւ բաղձանքներ յայտնեցին «Համազ- գային»ի ապագայ գործունէութեան մասին, ջերմօրէն գնահատելով նաեւ վարչութեան գործունէութիւնը։

Նկատի ունենալով վարչութեան ար- դիւնաւոր գործունէութիւնը, ընդհ. ժողովը միաձայնութեամբ վերընտ- րեց նախորդ վարչութիւնը։

ՓԵՏՐ. 18Ը ՊՐԱԶԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

—•—

ՍԱՆ ՓԱՈՒԼՕ (Պրազիլիա). —Մարտ 7ին, շաբաթ գիշեր Florance de Abrufi ընդարձակ սրահին մէջ տօնուեցաւ Փետր. 18ի տարեդարձը։ Հարիւրա- ւոր հայրենակիցներ փութացեր էին լեցնել սրահը ծայրէ ծայր։ Օրուան նախագահ ընկեր Սաքօ Ցակոբեան հանդէսը բանալով բացատրեց փետր. 18ի իմաստը եւ հայկական կեանքի կացութիւնը եւ դառնութիւնը օտար ափերու վրայ, ինչպէս նաեւ ազգա- յին ոգին վառ պահելու անհրաժեշ- տութիւնը։ Այնուհետեւ ընկ. Օննիկ Թարաքճեան եւ ընկ. Տիգրան Աւագ- եան իրենց հայրենաշունչ բանախօ- սութիւնով ոգեւորեցին ներկաները։ Ընկերները առողջ եւ կուռ տրամաբա- նութեամբ խօսեցան հայ ժողովրդի տառապանքի օրերու եւ պոլշեւիկեան բռնապետութեան մասին, որոնք տե- ղի տուին համաժողովրդական ըմ- բոստութեան։ Ժողովուրդը ջերմօրէն ծափահարեց բանախօսները։

Մէջ ընդ մէջ երգուեցան ազգային եւ յեղափոխական երգեր «Գուսան» երգչախումբի կողմէ։ «Մեր հայրենի- ք»ը եւ «Մշակ բանուոր»ը ունկնդր- ուեցան յոտնկայս։

Եղան նաեւ արտասանութիւններ, — Օր. Մաքրուհի Քէշիշեան (Անդրա- նիկը), ընկ. Ներսէս Մանսուճեան (Կախաղանը), ընկ. Ա. Պօղոսեան (Հայորդիները), բոլորն ալ Սիամանթոյէն։ Մեներգներ ընկ. Ներսէս Մանսուճեանի եւ Օր. Եփրաստուհի Մաքսէմէրճեանի կողմէ, ընկերակ- ցութեամբ դաշնակի (տիկ. Անիցա Թիւֆէնքճեան)։ Ընկեր նախագահը հանդէսը փակեց յայտնելով իր շնոր- հակալութիւնը ներկաներուն եւ հան- դէսի աջակցութիւն եւ մասնակցու- թիւն բերողներուն։ Կէս գիշերէ վերջ նուագի ընկերակցութեամբ սկսան եւրոպական պարերը տեւելով մինչեւ լոյս, քանի մը կենսուրախ ընկերնե- րու առաջնորդութեամբ։ Ցարակից ընդարձակ սենեակներէն մէկուն մէջ սարքուած էր ճոխ սեղան մը (պիւ- ֆէ)։ Մաղթենք որ անպակաս ըլլան այսպիսի դաստիարակիչ հանդէսներ ու երեկոյթներ, որոնց այնքան կա- րօտ ունի Սան Փաւլոյի ժողովուրդը։

Մ. Ամադու

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԱՎԻՆՆՈՆ.— Հրապարակաւ կը յայտարարենք որ Սեբաստիոյ Զառա քաղաքի Հայր. Միութիւնը իր գոյու- թիւնը կը պահէ, հակառակ Մարսէյլի վարչութեան յայտարարութեան եւ ըսի ըսաւներուն, թէ վերոյիշեալ Մի- ութիւնը միացած է Վերաշինացի։

Մեր Միութիւնը իր գոյութիւնը կը պահէ այնպէս, ինչպէս որ էր։

Վարչութիւն

ՀԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

(ՔԵՌԻ)

—.—

ՄԱՐՍԷՑԼ, 18 Ապրիլ.—

Ոչ եւս է այսօր, Քեռին։ Ծնած Սե- բաստիոյ Կովտուն գիւղը, հազիւ եր- տասարդ՝ ջուզեր սահմանափակուել միայն զաղտնի յեղափոխական աշ- խատանքով։ Կը մեկնի Ամերիկա։ Հոն կը նետուի ազգային եւ կուսակցական կեանքի մէջ եւ 1917ին, երբ ամերիկա- հայ երիտասարդութիւնը ինքզինք պատերազմի կրկէսը կը նետէր, առա- ջիններէն մէկը կ՚ըլլայ իբրեւ կամա- ւորկովկասեան ճակատի, բայց չի յա- ջողիր։ Այլեւս յուսախաբ, տարիննե- րու իր խնայողութիւնը կը հասցնէ բախտաւոր Հայորդիներու եւ կ՚բաշ.

— Ապրուստի մասին հոգ մի ընէք, որպէսզի լաւ կռուիք եւ Հայուն վրէ- ժը լուծէք։

Կուգան բախտաւոր օրեր։ Հ. Հան- րապետութիւնը կը կազմուի։ Ցակոբ հանգանակիչ մարմիններու մէջ մը- տած կ՚օժանդակէ գործին եւ ամէնէն առաջ իր վերջին մէկուկէս տարուան ամբողջ խնայողութիւնը կը տրամա- դրէ, օրինակ դառնալու համար։ Եր- կար չի կրնար համբերել եւ կը մեկնի Հայաստան։ Երբ Պաթում կը հասնի կը լսէ որ Հայաստանը դժբախտա- բար ինկած է պոլշեւիկեան լուծի տակ։ Ճարահատ կը վերադառնայ Պո- լիս եւ այնտեղէն ալ, ինչպէս շատերը կ՚անցնի Ֆրանսա։ Առաջին անգամ, 1925ին Լանսէի նորակազմ խումբին մէջ է որ կը ծանօթանամ այդ նուիր- ուած դաշնակցական զինուորին եւ տիպար Հայուն հետ։ Դժուա՞ր է տա- րը տարի սրտակից ընկեր ըլլալ Քեռի- ին հետ ու այսօր առանց արցունքի գրել անոր մահուան մասին, եւ այն ալ ի՛նչ աճաւոր մահ։ Մեր յաճախա- դէպ հանդիպումներուն առթիւ միշտ կ՚ըսէր.

— Արամ, ես այլ եւս Հայաստան չեմ տեսներ, բայց գոնէ աւելի կը սար- սափեցնէ այն՝ որ Սուրէնս (որդին) ուծանա՛յ. (իրենց թաղին մէջ հայ կական դպրոցի չգոյութեան պատ- ճառաւ տղան ֆրանսական դպրոց կ՚երթար)։

— Չէ Քեռի, այդպէս կ՚ըսեմ, որ- պէսզի երբ օրը գայ ու կրկին հարկը պահանջէ, խուսափիս քու պարտակա- նութենէդ կասարելէ։

— Եթէ ես չմեռած այդ օրը գայ, ճերմակ մօրուքով ալ ըլլամ պարտա- կանութիւնս կը կատարեմ։

Ցակոբը հաւատարապէս ամէնքէն սիրուած էր։ Ապացոյց որ երեք փո- ւաբաժաններու հայութիւնը առանց խտրութեան իր վերջին յարգանքի բա- ժինը բերաւ մեծ բազմութեամբ։ Իսկ արկա՞ծը, որուն լուրը հաղորդած էր «Ցառաջ»։ Ապրիլ 11ին էր, շաբաթ ա- ռաւօտ, երբ աշխատանքը մը գտնելու յոյսով, Ցակոբ նաւամատոյց կ՚իջնէ։ Իր չար բախտէն գործ կ՚առնէ։ Հազիւ կէս ժամ աշխատած բեռնամբարձ դը- թան կը կտրի եւ կրացիւսի 30—32 պարկեր ահագին բարձրութենէն կ՚իյ- նան իր վրայ նաւին յատակը։ Կը տես- նէ վտանգը, սակայն փախելու ճար չկար, որովհետեւ տեղը շատ նեղ էր։ Կը ճզմուի այդ հսկայ բեռին տակ։ Քանի մը վայրկեան վերջ, ընկերը կը հանեն պարկերու տակէն բոլորովին ջախջախուած եւ արիւնլուայ։

Թաղումը կատարուեցաւ պատշաճ կերպով։ Աւելի քան 500 հոգի Զառ- կուան երկուշաբթին, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Քան Միրապօ իր բնակա- րանէն գլխիկոր կը հետեւէին տարա- բախտ ընկերոջ դագաղին մինչեւ Սէն Լուի գերեզմանատունը։ Տանենակ ծաղկեպսակներու մէջ աչքի կը զար- նէին Հ. Ց. Դաշնակցութեան Պուլ- վար Օտտոյի Վռամեան ենթ. եւ նա- ւամատոյցի բանուորական սէնտիքա- յի կողմէ ղրկուած պսակները, որոնք կը տարուէին դագաղին առջեւէն։ Ա- բարողութենէն վերջ դամբանական խօսեցան քանի մը հայ հայրենակից- ներ, ինչպէս նաեւ սէնտիքայի ներկա- յացուցիչը։ Հ. Ց. Դ. Պ. Օտտոյի Վռամեան ենթ. կողմէ վերջին յար- գանքի խօսքն ըսաւ տողերս գրողը։ Վերջին խօսքն էր Պ. Դանիէլ Միքա- յէլեան, Քեռիին համագիւղացին եւ սրտակիցը, որ բոլորին շնորհակալու- թիւն յայտնելէ յետոյ իր յուզիչ դամ- բանականով լացուց մեզ։

Սիրելի ընկեր Քեռի, երբ քու երա- զած օրը հասնի, մենք մինակ չպիտի երթանք, այլ քու նշխարներէն ալ մը հող միասին պիտի տանինք Հայաս- տան։

Հանգիստ ջախջախուած ոսկորնե- րուդ։

** Տարաբախտ ընկերը կը թողու ե- րեք անչափահաս զաւակներ եւ այրի մը։

Արամ Արմաղանեան

ԱՆՏԷՐ ՈՐԲԵՐ

—о—

ՄԱՐՍԷՑԼ, 12 ապրիլ.— Այսօր, Զատկի կիրակին, հողին յանձնեցինք Ալպեր Արզարեանը, 29 տարեկան։ Դժբախտ երիտասարդը կուրացեր ժախաւեր գործողութեան մը հետե- ւանքով վեց ամիս Օպընայի (Աբոէչ) հիւանդանոցը մնալէն վերջ, փոխա- դրուեցաւ Մարսէյլ, բայց երեք ամիս ալ հոս մնալէն վերջ մեռաւ, իր ետին թողլով կինը եւ երկու երախաներ, երեք եւ երկու տարեկան։ Մեր կա- րողութենէն վեր էր զինք բուժարան մը դնել, իսկ Հալէպ իր եղբօր ղր- ուած նամակները անպատասխան մը- նացին, թէեւ նիւթապէս լաւ դիրքի տէր է։ Հաւատա՞նք թէ հարազատ եղ- բօր մահուան գոյժը պիտի մղէ զինք տէր կանգնիլ անոր երկու պզտիկնե- րուն։

Հանգիստ ոսկորներուդ, սիրելի Ար- զար։

Աւետիս Գաչըրճեան

Պ. ՆԵՐՍԷՍ ՕՀԱՆԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

—.—

Ուրբաթ առտու ժան Կուժոնի եկե- ղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ ողբացեալ Պ. Ներսէս Օհանեանի յուղարկաւո- րութիւնը։ Կը նախագահէր Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վռամշապուհ եպիսկ. շրջապատուած Փարիզի քահանայից դասէն եւ դպիրներէն։

Հանդուցեալին յիշատակը յարգող- ներու ընտրեալ բազմութիւն մը շրջա- պատած էր դագաղը, որուն վրայ կ՚երեւային բազմաթիւ ծաղկեպսակ- ներ։

Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին «Ինիոն» ապահով. ընկերութեան տը- նօրէնը եւ պաշտօնեաներ, հայ մա- մուլի, Զ. Ռ. Մ.ի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Բարեգործականի, Աղքատախնամի եւ եկեղեց. իշխանութեան ներկայացու- ցիչները, Դպրոցասէրէն ալ խումբ մը աշակերտուհիներ առաջնորդութեամբ իրենց տնօրէնին եւ ուսուցչուհինե- րուն եւ բազմաթիւ ծանօթ դէմքեր։

Դամբանական խօսեցաւ Վռամշա- պուհ եպիսկ. գրուատելով Օհանեանի որբերու հանդէպ ունեցած հայրական գուրգուրանքը, անոր կատարած հան- րային աշխատանքին աղօտ մէկ պատ- կերը տալով, եւ մխիթարական խօս- քեր ըրաւ հանդուցեալին պարագանե- րուն։

Հ.Մ.Ը.Մ.ի կողմէ Պ. Վ. Անդրէ- ասեան կարդաց դամբանական մը ե- կեղեցիին դրան առջեւ, շեշտելով հանդուցեալին նախանձախնդիր աշ- խատանքը, եւ ջերմ սէրը դէպի երի- տասարդական, արիական շարժումը։

Բարեկամներու առատ թիւ մը իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին այ- րիին ու զաւակներուն, որմէ վերջ մարմինը փոխադրուեցաւ Էփինէյի գե- րեզմանատունը։

** Աչքի կը զարնէր Հ. Մ. Ը. Մ.ի արիներու բացակայութիւնը, իրենց պատուոյ նախագահին վերջին յար- գանքը ներկայացնելու այս առթիւ։ Կը լսենք թէ նոյն պաշտօնին հրամանը ստացող խմբապետը պատժուած է իր թերացումին համար։

Լ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

—.—

Պէյրութի Ազդակը հետեւեալ խոր- հրդածութիւնները կ՚ընէ, Սուրիոյ նոր կացութեան եւ տիրող մտահոգու- թեանց մասին (8 ապրիլ).

— «Օգտուելով այն հանգամանքէն որ Սուրիոյ վերջին անցքերը յառաջ բերին քէմալական կառավարութիւնը ամենայն լրջութեամբ կը հետեւի մեր սահմաններու մէջ անցած դարձածով. ոչ մէկ տարակոյս որ Թուրքիոյ հա- մար երջանկութեան թուական մը պի- տի ըլլայ այն օրը, երբ հովանաւո- րող պետութիւնը որոշումով մը, որ տարակուսական կը թուի դեռ, առնէ իր քաղոյական եւ զինուորական հո- վանաւորութիւնը այս հողերուն վը- րայ ու հեռանայ։ Այդ օրը, կրկնենք, ցնծառօն է Թուրքիոյ համար եւ եր- ջանկութեան օր վլասնդի համոզուած ենք որ գայլին քաղաքական ախորժա- կը պիտի սրուի ու պիտի գտնէ հնա- րաւորութիւններ ապագայ ծաւալա- կան ծրագիրներու։ Եւ յետոյ, ինչ խօսք, որ հզօր Ֆրանսայի մը սահմա- նային զրացութենէն հազար անգամ նախընտրելի է փոքրիկ եւ անտեսա- կան ամէն հնարաւորութիւններէ զուրկ «նորակազմ» պետութիւններու հարեւանութիւնը։ Թուրքիա կը զգայ եւ գիտէ ատիկա։ Հարց է թէ իրեն չափ կը զգա՞ն կամ գիտե՞ն այդ, այս հողերուն քաղաքական ղեկավարնե- րը, որոնք երբեք Իրաքի պարագան աչքի առաջ պէտք չէ ունենան, որով- հետեւ Պաղեստինը շատ մօտ է Իրա- քին, ի դէպ Անգլիոյ ուժին եւ քնդա- նօթներուն զօրութիւնը զգացնելու համար Թուրքիոյ։ Եւ յետոյ կայ Մու- սուլի նաւթահորերու հարցը, որուն շահերով կապուած են Ամերիկա, Անգ- լիա, Ֆրանսա եւ ուրիշներ։

Մենք նոր չէ որ պիտի չափենք Թուրքիոյ մեր նկատմամբ ունեցած տրամադրութիւնները։

Կը բաւէ յիշել միայն, որ մեր արդի դժբախտ կացութիւնը, մեր մէկ մի- լիոն զոհերը ու մեծ ողբերգութիւնը արդիւնք են Թուրքին բարբարոսու- թեան։ Թուրք հոգիին մասին այլ կար- ծիք ունենալ չենք կրնար մենք, բայց ինչ որ այս պահուս կը դառնայ մեզի համար լուրջ մտածումի առարկայ, այն է, որ կրկին ան սկսած է այս երկրին բնիկ տարրերուն առջեւ վար- կաբեկել հայութիւնը եւ ցոյց տալ զայն «ապագայ պետութեան եւ իր մի- ջեւ անբաղձալի տարր»։ Վերջին 15 տարիներու ընթացքին Թուրքիա պա- նազան աոիթներով աշխատեցաւ այդ թոյնը ներարկել հովանաւորող պե- տութեան, սակայն Ֆրանսա ոչ լուրջ պատճառներ ունէր եւ ոչ ալ ախորժակ չահագրգռութիւն մը, հաւատք ըն- ծայելու համար Թուրքիոյ վխլուկ- ներուն. բայց ի դէպ, այդ իմաստու- թեամբ պիտի վերաբերի՞ն փոքրա- մասնութեանց կարգին Հայերուս հետ մեր հիւրընկալ երկրացիները։ Կը դնենք այս հարցը, վասնզի այս պա- հուս կը գտնուի հայութիւնը քաղա- քական անակնկալներով լի օրերու մէջ։ Կազմակերպուած եւ ծրագրուած ամենալուրջ աշխատանք մը ունինք կատարելիք, նախ հոս, տեղացիներու մօտ, մեր դիրքին, մեր կեցուածքին օրինապահութիւնը, աշխատու- նակ քաղաքացի հանդամանքը շեշ- տելու համար, եւ երկրորդ, մեր զա- ւաւոր ոտոխին թաքուն ծրագիրնե- րուն իրագեկ դարձնելու այս երկրին ղեկավար տարրերը եւ ազգաբնակչու- թիւնը որ դժբախտաբար կրնայ թե- րըմբռնութեամբ ենթակայ ըլլալ թուրք գործակատարներու հակահայ փրո- փականտին։

Քարէ քար, ափունքէ ափունք զար- նելէ վերջ մեր ժողովուրդը, այսօր 140.000ատարագրիներ նետուած են այս հիւրընկալ հողերուն վրայ, Թուրք գործակալները կողմէ սուտ եւ դի- տումնաւոր փրոփականտներ կրնան անբաղձալի տարրի մը վիճակին մէջ դնել զմեզ, վաղը, եթէ երբեք ծալա- պատիկ նստինք ու ամէն ինչ ձգենք բախտին։

Նախ ներքին ճակատի վրայ կուռ համերաշխութիւն մը կը դառնայ այս պահուս հրամայական անհրաժեշտու- թիւն, որուն պէտք է յաջորդէ կենդա- նի եւ կազմակերպուած աշխատանք մը ամէն թերիմացութենէ, ամէն վատ եւ անակնկալի վտանգէ ու վե- րիվայրումներէ զերծ պահելու հա- մար Սուրիոյ հայ բազմամարդ գաղութը։ Երկրորդ, անհրաժեշտ է սխտեմաթիկօրէն կապ պահել մեր դրացի արաբ ազգաբնակչութեան եւ անոր ղեկավարներուն հետ, բացատ- րել իմաստը զաւաւոր բարեկամու- թեան մը որ հայութիւնը շատ անգամ կապած է արաբ ժողովուրդին ու աշ- խատիլ մամուլով, յարաբերութիւն- ներով ու հնարաւոր բոլոր միջոցնե- րով չէզոքացնել թշնամի ամէն ա- բարք, որ յաջս տեղացիներուն մեզ անբաղձալի դարձնելու բնոյթը կը կրէ։

Կը դնենք հարցը խիստ կարեւոր եւ կը յանձնենք, քանի դեռ ուշ չէ, բոլորին լուրջ ուշադրութեան»։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

...ԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

...ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919-1921)

—о—

...կէս գիշերին իմ բլուրի ուղղու- ...մբ յառաջացող խուզարկու խումբ ...երկու անծանօթ մարդոց հետ վե- ...դարձաւ իմ մօտ։ Երկու հայ գին- ...որներ էին որոնք Չէմպէրէկ գիւղէն ...նային ճանապարհով եկած էին, ...ակ մը ունէին ճակատի հրամանա- ...րին ուղղուած։ Անմիջապէս առաջ- ...ղել տուի թիկունք։ Անոնք բերա- ...ցի յայտնեցին թէ թշնամին երէկ- ...նէ սկսեալ խուճապահար կը նա- ...ջէ իր դիրքերէն, իր հետ տանելով ...ր թաթար բնակչութիւնը, իր ...րժական հարստութեամբ։

...Լուրը ուրախալի էր։

...Մեզի համար կը մնար որքան կա- ...լի է աճապարել, հետապնդել թշնա- ...ն որ անկարող ըլլայ տեղ մը ամ- ...ալ կամ Ազրբէջանի սահմանը ...նցնիլ։

...Առաւօտեան մեր ամբողջ զօրամասը ...ութեան մէջ էր, երեկոյեան մայլ ...էքերը ծիծաղկոտ դարձած էին։

Շարժման հրաման տրուեցաւ։ Արշա- կի ձիաւոր խումբը ճանապարհի վը- րայէն թուչունի պէս սլացաւ։ Թշնա- մին իսկապէս նահանջած էր, տասնեակ չէն ու հարուստ գիւղեր թափուր ու ամայի դարձած էին, միայն շուներու վախկոտ հաչոցները կ՚արձագանգէին ձորին մէջ։ Մենք կ՚աճապարէինք շուտ անցնիլ երկար ձորը եւ ելլել բաց տափարակը, ուր կը գտնուէին երկու հայ գիւղերը եւ Միխայլովկա՝ մալա- կան գիւղը։ Թաթարական գիւղերը տխուր, անփառունակ տեսք ունէին։ Նահանջող թշնամիէն հետք չէր երե- ւար, իր հետ տարած էր բոլոր հարս- տութիւնը, անասունները, կառքերը եւ տնական կահկարասիները։

Երեկոյեան մենք մտանք Ս. Չէմպէ- րէկ գիւղը,— ամբողջ հայ. 70—80 տուն։ Անոնք մեզ շատ սիրալիր ըն- դունեցին։ Երբ մենք նահանջող թշ- նամիի մասին տեղեկութիւն կ՚ուզէ- ինք, անոնք մեզի ցոյց տուին 3—4 վերստ հեռաւորութեան վրայ Շահ- Տաղ լերան ամենաբարձր գագաթնե- րուն վրայ թառած թշնամին։ Իսկա- պէս սեւ ամպ մը պոկուելով երկին- քէն բռնած էր լերան ամբողջ գագաթը եւ կ՚երկարէր աւելի հեռուն, բոլոր լեռնաշղթան բռնած էր։ Թշնամիին մօտենալու համար մենք պէտք էր անցնէինք Բ. Չէմպէրէկը եւ Միխա- յէլովկա գիւղերը։ Գիշերով ճամբայ ելանք։ Ամառնային պայծառ գիշեր էր, մալական գիւղէն կ՚անցնէինք։ Հսկայական գիւղը կը քնանար. քնա- նալէ աւելի վախ ու սարսափի վայր- կեաններ կ՚անցընէր։ Խստիւ հրահան- գուած էր բոլոր զինուորներուն որ մալական գիւղացիներուն վնաս մը չպատահի։ Անձայն, անշշուկ թողու- ցինք մալական գիւղը մեր ետեւը, անցանք առաջ։ Մալականները շատ զարմացած էին որ զօրքը գիւղէն ան- ցած եւ իրենցմով չէր հետաքրքր- ուած, երբ իրենք օրեր առաջ ապս- տամբ վիճակի մէջ կը գտնուէին։ Մի- այն լուր տրուեցաւ մալական գիւղին որ ոչ ոք գիւղէն դուրս ելլէ այդ օրը։ Մենք կ՚ուզէինք որ թշնամին գիշե- րային մեր շարժումը չնկատէ եւ չգիտնայ թէ մեր յարձակումը ո՛ր կողմէն տեղի պիտի ունենայ։ Առա- ւօտեան արեւը հայելիի նման մեր աչքերուն առջեւ պարզեց ամբողջ հա- մայնապատկերը։ Շահ Տաղը ցցուած էր մեր առջեւ հսկայի մը պէս եւ բարձր գագաթներուն վրայ տեղ տեղ ձիւնը ջինջ հայելիի նման կը փայլէր արեւի ճառագայթներուն տակ։

Թշնամին օձի նման կը սողար լե- րան բարձրութիւններուն վրայ, մերթ դէպի աջ, մերթ դէպի ձախ։ Լուր առինք, որ թշնամին փախչելու եւ սահմանը անցնելու կը պատրաստուի։ Լերան անմիջական ստորոտը պահ- ուած էինք։

Զ. գունդէն հոս կը գտնուէին քա- նի մը սպաներ, քանի մը զինուոր, եւ երկու ծանր հրետանի։

Զինուորական խորհուրդ գումար- ուեցաւ։

Զ. գունդի սպաները յարձակումը աննպատակայարմար կը համարէին, նկատի առնելով որ հսկայ լեռը եւ թշնամիին բարձր եւ անառիկ դիրքերը մեծ զոհերու պատճառ պիտի դառնան եւ երկրորդ որ թշնամին արդէն փա- խուստի ճամբան բռնած կ՚ուզէ Հա- յաստանի սահմանէն հեռանալ։ Անոնք կը բաւականանային քանի մը թնդա- նօթի ռումբով փախուստը փութա- ցնել։ Մուրատ եւ Գ. Սիւրմէնեան հա- կառակը կը պնդէին.— «Պէտք է ամէն գնով յարձակիլ եւ գրաւել լեռը, որ- պէսզի թշնամին ժամանակ չունենայ սահ- մանը չանցնի։ Ապագայ անյաջողու- թեան պատասխանատուութիւնը ձը- գելով մեր զօրամասին վրայ, յար- ձակման տեսակէտը ընդունուեցաւ։ Ցարձակողը մենք պիտի ըլլայինք, թնդանօթները իրենց կեցած տեղէն լեռը պիտի ռմբակոծէին։ Զ. գունդի զինուորները թիկունքը եւ մեր ձախ թեւը պիտի պաշտպանէին մալական- ներու յարձակումէն, այն ատեն երբ մենք անյաջողութեան մատնուելով նահանջէինք։ Մալականները կռուի ելքին կը սպասէին։ Մեր անյաջողու- թեան պարագային անոնք մեզ պիտի խփէին մեր թիկունքէն։

Ցարձակման հրամանը տրուեցաւ։

Զօրասիւները սողոսկեցան հսկայ լեռն ի վեր զանազան ուղղութեամբ։ Մէկ երկու ժամէն մեր վերելքը կա- սեցաւ։ Սկսած էր կռիւը։ Թնդանօթ- ները գործի անցան։ Շահտաղի կռիւը մեր գունդին ամէնէն հերոսական կը- ռիւն էր։ Արեւը զէնիթին հասած էր, լերան ամենաբարձր գագաթին վրայ մեր դիրքերը կը կափկափէին։ Լեռը ամբողջութեամբ գրաւուած էր։

Տեսարանը սրտաճմլիկ ու բանաս- տեղծական էր։ Շահտաղի սարահար- թին վրայ կային հազարաւոր սեւ վը- րաններ, հազարաւոր բեռնաբարձ սայլեր լծկան ձիերով, եզներով, հազարաւոր եղջերաւոր անասուններ եւ ոչխարներ։ Թշնամին այս ամէնը ձգած խուճապահար փախուստ կու- տար դէպի Ազրբէջան՝ Գանձակի ուղ- ղութեամբ։ Վայնասունը, աղիողորմ ճիչերը լերան խորութեան մէջ դժո- խային արձագանգ մը ստեղծած էին։ Շահտաղ սարահարթին վրայէն դի- տողի մը աչքին առջեւ զմայլելի տե- սարան մը կը պարզէր.լեռնային Գան- ձակը փռուած էր մեր ձախ ուղղու- թեամբ։ Մեր առջեւն էր Սեւանայ լի- ճը, որ կը ծփծփար արեւու ճառա- գայթներուն տակ։ Լեռնէն հեռացող ճերմակ բամպակ մշուշը նազանքով երբեմն վար կ՚իջնէր եւ կը ծածկէր լիճին մէկ մասը, պահ մը յետոյ կ՚ան- հետանար։ Հեռո՜ւն, շատ հեռուն, կ՚ուրուագծուէր Արարատի հսկայ գագաթը, ամպերու թագ մը իր գլ- խուն, քիչ անդին Արագածը։

Ց. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

բաւ կը վայելեն, կրնան երազել Տանցիկի պէս նրբանցք մը հաստատել յու - նական հողին վրայ: «Աթինայքա Նէա» կը յայտարարէ թէ Պուլկարները բա- ցարձակ մերժում պիտի ստանան Յունաստանէն եւ Թուրքիայէն, եթէ փորձեն հողային ելք պահանջել եւ թէ մասնաւոր դաշինք մը կ'արգիլէ հողային որ եւ է փոփոխութեան Պալքաններու մէջ:

Միւս բոլոր թերթերն ալ նոյն իմաստով կ'արտայայտուին, յիշեցնելով թէ Յունաստան միշտ յանձն առած է դիւրացնել Պուլկարիոյ արտածման ա - ռեւտուրը՝ Տէտէ Աղաճի եւ Սելանիկի նաւահանգիստներէն: Այս լուծումը լի- ուլի «գոհացում կուտար պուլկարական վաճառականութեան համար եւ դէպի ծով ելքի խնդիրը շատոնց կարգադրուած պիտի ըլլար վերջնապէս»:

** Գերմանական թերթերը կը բացատրեն թէ Նեղուցներու վերազինումը պիտի արտօնուի առանց դժուարութեան, քանի որ Թուրքիա շահակից պետու- թեանց դիմելէ առաջ ապահոված էր Խ. Միութեան եւ Անգլիոյ աջակցութիւ - նը: Այս առթիւ կ'ըսեն թէ Թուրքիա կը խորհէր կատարուած իրողութեան առջեւ դնել Եւրոպան, պարզապէս տեղեկութիւն հաղորդելով, բայց Պ. Ֆլան- տէն միջամտեց:

4807 թեկնածու ամբողջ Ֆրանսայի մէջ

Շաբաթ օր փակուեցաւ երեսփոխանական թեկնածուներու արձանագրու- թեան ցանկը: 615 աթոռի դիմաց թեկնածու ներկայացած են 4807 հոգի, ինչ որ աննախընթաց կը համարուի: Վերջին երեսփ. ժողովի ընտրութեանց առ - թիւ ներկայացած էին 3837 թեկնածուներ, իսկ պատերազմէն վերջը առաջին ընտրութեանց՝ 2129 (1919): Սէնի նահանգին թեկնածուներուն թիւն է 1402: Շատ մը ընտրական շրջաններու մէջ 10 — 15 թեկնածու կը գտնուի միեւնոյն աթոռին համար:

Ընտրութիւնները պիտի կատարուին յառաջիկայ կիրակի, 26 ապրիլ, իսկ համեմատական ընտրութիւնը՝ մայիս 3ին:

Նոր պատերազմի մը սղձաւանջը

Պ. Պոլտուին, Անգլիոյ վարչապետը, ճառ մը խօսելով կողմնակի կոչ մը ուղղեց Հիթլէրի՝ ուպէսզի փարատէ նոր պատերազմի մը մղձաւանջը: «Հիթլէր իբրեւ Գերմանիոյ դիկտատորը ի վիճակի է փարատելու երկիւղի սեւ ստուերը Եւրոպայի գլուխէն, աւելի քան ուրիշ մէկը: Աստուած տայ որ այդ կարողութեան հետ կամեցողութիւնն ալ ունենայ: Ես համոզուած եմ որ եթէ Հիթլէր կամք ունենայ, չկայ ժողովուրդ մը որ չգործակցի իրեն, խա - ղաղութեան համար: Բոլորն ալ սարսափով կը նային պատերազմին: Յառա- ջիկայ քանի մը ամիսները կենսական պիտի ըլլան: Յառաջիկայ պատերազմը պիտի ըլլայ քաղաքակրթութեան վախճանը Եւրոպայի մէջ»:

Պատժական տնօրինութեանց մասին ալ խօսելով, Պ. Պոլտուին խոստովա- նեցաւ թէ Մ. Նահանգները, Ճափոն եւ Գերմանիա անդամ չըլլալով Ազգերու Դաշնակցութեան, պատժամիջոցները սպասուած արդիւնքը չունեցան: «Պատ- ժամիջոցները մեծ բան կը կորսնցնեն իրենց ուժէն, եթէ անոնց չընկերանայ գերագոյն պատիժը,— զինեալ պաշարում»:

Երեսփոխան մը պատանդ Աթէնքի բանտին մէջ

Ցմահ դատապարտեալ մը, Մարինոս, համոզելով իր խցիկը քաշած եւ իբրեւ պատանդ վար դրած էր երեսփոխան մը, Աթէնքի բանտին մէջ: Բան - տարկեալը ատրճանակ մըն ալ ճարած ըլլալով, կը սպառնար սպաննել երես - փոխանը, եթէ զինքը չազատէր: Բանտապահները վախնալով բռնութեան չդի- մեցին: Վարչապետը, դատական նախարարը եւ ընդհ. դատախազը խորհր - դակցելով, որոշեցին սպասել մինչեւ յաջորդ օրը, չորսթ: Մարինոս ամբողջ օրը մերժեց որ եւ է բան ուտել կամ խմել, վախնալով թունաւորումէ: Շաբաթ օր ժամը 3ին ոստիկաններ եւ զինուորներ պաշարեցին բանտարկեալին խցիկը, հրամանատարութեամբ դատական նախարարին: Երբ ներս կը խուժէին, Մա- րինոս կրակեց դէպի երեսփոխանին դէմ, որ վիրաւորուեցաւ թեթեւապէս: Նո- րէն կը պատրաստուէր կրակելու, երբ ծակ - ծակ եղաւ գնդակներով եւ փըռ - ուեցաւ երեսփոխանին ոտքերուն տակ:

Անսովոր զօրահանդէս մը ի պատիւ «Առաջնորդ»ին

Առաջին անգամ ըլլալով Հիթլէրի ծննդեան տարեդարձը (1889 ապրիլ 20) տօնուեցաւ զինուորական պատիւներով, որոնք կը գերազանցէին նա - խապատերազմեան զօրահանդէսները՝ ի պատիւ Վիլհէլմ Բ.ի: Երրորդ զօրա - բանակը խիտ շարքերով թափոր կազմեց Հիթլէրի առջեւ, որ գերագոյն հրամանատարն է գերմանական բանակին: Ծովային եւ օդային ուժերն ալ մասնակցեցան զօրահանդէսին: Ժամը 11.30էն 15 փակուեցաւ Պերլինի գլխա - ւոր պողոտան: Ընդարձակ ամփիոններ շինուած էին պողոտային երկայն - քը, պաշտօնական անձերու համար: Ժողովուրդը հետաքրքրութեամբ կը սպասէր այս ցոյցին, որ ամէնէն աչքառու զօրահանդէսը եղաւ, 1914էն ի վեր:

*** Մինչեւ հիմա Գերմանիոյ արտաքին նախարարութիւնը բաժնուած էր շրջանային տեսչութեանց.— 1. Արեւելքի համար (Մոտաւոր եւ Ծայր. Արե - ւելք, մէջն ըլլալով սկանտինաւեան եւ պալթեան երկիրները).— 2. Տեսչու - թիւն մը՝ Եւրոպայի մնացեալ մասին համար.— 3. Տեսչութիւն մը Մեծն Բրի- տանիոյ, անոր գաղթավայրերուն եւ անդրծովկասեան ստացուածքներու հա- մար: Այժմ այս երեք տեսչութիւնները վերածուած են մէկ վարչութեան, ո - րուն գլուխը կը գտնուի Հանս Տիխով, նախարարութեան ամէնէն կարեւոր պաշտօնատարներէն մէկը:

*** Որոշուեցաւ մարմնամարզի ակադեմիա մը հաստատել Պերլինի մէջ, կեդրոնացնելու համար մարմնակրթական շարժումը: Ակադեմիան պիտի կր - նայ ընդունիլ 500 աշակերտ: Այս առթիւ կազմուած է եռապետութիւն մը որ կը բաղկանայ ներքին եւ կրթական նախարարներէն եւ մարզանքի վերատեսու- չէն:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ շաբաթական տեղեկագրին համաձայն, ապրիլ 11ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 452,818, ինչ որ 4930 հոգիի նուա - զում կը ցուցնէ նախընթաց շաբթուան վրայ: Տագնապը նուազում կը ցուցնէ 51 նահանգներու մէջ (մէկը՝ Սէն), յաւելում՝ 13 նահանգներու մէջ: Բաղ - դատելով անցեալ տարուան նոյն ժամանակամիջոցին հետ, նուազումը հասած է 13,725ի: 1936 փետրուարի վերջէն ի վեր, երբ նպաստընկալ գործազուրկնե- րու թիւը 489,639ի առաւելագոյն չափին հասած էր, նուազումը եղած է 56,821, վեց շաբթուան մէջ:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ պիտի երթայ մօտերս, զարկ տալու համար երկու երկիրներուն բարեկամութեան սերտացման: Այս մերձե- ցումով կ'ուզեն հակազդել այն ճնշումին որ կը կատարուի Հունգարիոյ վրայ, Փոքր Համաձայնութեան միջոցաւ: Գերմանիա եւս գործնապէս կ'աջակցի այս մերձեցման, իբրեւ դաշնակից Լեհաստանի, մանաւանդ որ մեծ ազդեցու - թիւն կը վայելէ Հունգարիոյ մէջ: Լեհաստանի վարչապետին այցելութեան որոշումէն առաջ, Փէշթա փութաց Ֆօն Փափէն, Վիէննայի գերման դեսպա - նը, որ Հիթլէրի աչքին լոյսն է Դանուբեան շրջանին մէջ:

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒՔՈՒԿԷՍ ՏԱՐԵԿԱՆ աղջիկ մը, Նէնէթ, մանչ զաւակ մը ծնաւ Ռօշֆոռի մայրանոցին մէջ: Նշանուած է 23տարեկան Սպանիացիի մը հետ, որ հանրապետութեան նախագահին դիմեց, ամուսնութեան հրաման ստանալու համար:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՔՐԷՏԻ ՖՈՆՍԻԷԻ ապրիլ 15ի վիճակահանութեան մէջ 1886ի շրջաբերութենէն 273,188, 1903ի շրջաբերութենէն 754,415 թիւ պարտաթուղ - թերը շահեցան 100 հազարական փրանք, իսկ 1911ի շրջաբերութենէն թիւ 28,631ը՝ 50,000 փրանք:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ թերթերը կը գրեն թէ Պիրոպիճանի (Ծայր. Արեւելք) հրէա- կան գաղութը կը զարգանայ հետզհետէ: Տասը հազար նոր գաղթականներ պիտի հասնին այս տարի: 1400ը հասած են արդէն: Պիրոպիճան քաղաքը ունի 13,000 բնակիչ: 1936ին 67 միլիոն ռուբլի պիտի յատկացուի մեծ շինութեանց համար:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

Լիոնի վարանդեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 24 Ապրիլ ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, «Զարդարեան» գրադարանին մէջ՝ կարեւոր օրակարգ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Փարիզի «Եզնկացի» կոմիտէի կողմէ

Այս հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին

Au Clair de la Lune սրճարանը, **Place d'Italie**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Նիւթ՝ «Քաղաքական ընդհանուր կացութիւնը»:

կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջաններու ընկերները:

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

25 Ապրիլ, շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, դպրոցին սրահը,

4 Rue des Trois Chantiers

Նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն եկեղեցական. կ. խաչի. Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբի եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի:

կը նախագահէ Պ. Յ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

կը խօսին՝ Պ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ եւ Պ. Ա. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ: ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

Հաղորդ. միջոցներ.— Օթօպիւս թիւ 1, իջնել՝ Puits-sans-vin:

Ցերեկոյթ — Պարահանդէս

կազմակերպուած Հաւըրը Գարակէօզեան Հօմի Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ, ի նպաստ իր օգնութեան սնտուկին

կիրակի, 26 Ապրիլ, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Salons «Enfance et Famille»ի մէջ, 6 Rue Clavel

(entrée 11 Rue Mélingue, Métro: Pyrénées)

ԸՆՏԻՐ ՕՐԿԷՍԹՐ — ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ.

Մուտք՝ 5 փրանք:

Տէր եւ Տիկին Մելիք Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Հըմպէքեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի աղջկան եւ սանին՝

ՄԱՐԻԱՄ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 14 տարեկան ծաղիկ հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, երեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, իր բնակարանին մէջ, **38, Rue de la Défense**, Իսի լէ Մուլինօ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Իսի լէ Մուլինոյի գերեզմանա - տունը:

Թատերական ներկայացում

կազմակերպուած Սեւաստիոյ Դաւրա գիւղի Հայր. Միութեան Փարիզի կեդրոնին կողմէ

26 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Պէշիկթաշլեան Թատերասրահին մէջ, 26 rue Troyon, Sèvres, Métro Pont de Sèvres & Autobus, ղեկավարութեամբ Մ. Շիրվանեանի եւ մասնակցութեամբ կարող ուժերու կը ներկայացուի ԵՐՈՒԱՆԴ Ս. ՔԷՀԵԱԵԱՆԻ

ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ (դրամ 4 արար իրական կեանքէ)

Տոմսերը ապահովելու համար նախօրօք, դիմել միութեան անդամներուն, սափրիչ Շիրվանեանի մօտ, 92 bis Ave. Verdun, Իսի լէ Մուլինօ եւ ներկայացման օրը թատրոնին կիշէն, ժամը 2էն սկսեալ: Մուտք 7 եւ 5 ֆր.

ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ ՄՆԱՑԱԾ ԵՆ, ՓՈՒԹԱՑԷ՛Ք ԳՆԵԼ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ

Հեղինակ ՖՐԱՆՑ ՎԷՐՖԷԼ Թարգմ. ԵՐ. ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

2 հատոր մեծադիր, 466 եւ 489 էջ, հեղինակին նկարով

Գին՝ երկու հատորի 70 փրանք:

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51 rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)

Հեռաձայն Danton 88-65, Chèque Postal: 1278-35

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ՎԷՄ,, ի Դ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.

ՌՈՍՏՈՄ.— Հայ - Վրացական փոխյարաբերութիւնները: ԱՐՏԱՇԷՍ Ա. ԲԵՂԵԱՆ.— Հայ եւ Թուրք վաւերաթղթեր: Հ. ԱՃԷՄԵԱՆ.— Բագրատ վարդ. Գէորգ - Թաւաքալեան: ՍԻՄ. ՎՐԱՑԵԱՆ.— Լեւոն Թադէոսեան (Պապաշա): ՎԱՀ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ.— Արհաւիրքի Օրեր: ՎԱՀ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ.— Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը: ԱՐՄԷՆ ՍԵՒԱՆ.— Փետրուար 18ի յեղափոխութիւնը: ԱՆՑԵԱԼՔ.— Ակադ. Ալեքսանդր Թումանեան: Կեանք եւ Մշակոյթ: Գիրք եւ Մամուլ: Գրախօսական: ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ.— Վ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը:

Տարեկան բաժնեգին՝ 70, 60 եւ 50 ֆրանք, համաձայն իւրաքանչիւր երկրի թղթադրական սակի:

Երրորդ շրջանի բաժանորդները կրնան առաջին երկու տարիներու 12 թիւերը ստանալ վճարելով 50 ֆրանք, կամ վեց գրքի համար 25 ֆր.

Հասցէ.— S. Vratzian, 13 Rue des Platanes, Cité Jardin de Plessis-Robinson, (Seine).

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼՈՒՍԱՆՑՔ-ԱՌԱՒՕՏ

Ամսագրին Դ. (Ապրիլ) թիւը ճոխ բովանդակութեամբ եւ պատկերազարդ: Քաջալերեցէ՛ք ֆրանսահայ այս գրական ամսագիրը, որուն տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30 ֆրանք, արտասահմանի համար **40** ֆրանք:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ M. & M. BARSAMIAN, 30 Rue Drouot, Paris (9e)

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ՝ V. R. TACVORIAN, 23 Rue Paul Bert, Asnières (Seine), Chèque Postaux 1647.93 Paris,

---

Վարձու յարկաբաժիններ եւ սենեակներ

2 սենեակ, տաք եւ պաղ ջուր, ելեկտրականութիւն, շոֆաժ, հեռաձայն, շարժը միասին, տարեկան 2750 ֆր., իսկ մէկ սենեակ միեւնոյն քօնֆօրով, առանց կազի, տարեկան 1600 ֆր.: Օգտասուն վայր: Դիմել 13 rue de la Colonie, Փարիզ (13), մեթրօ Corvisart.

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մեթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton : 52 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԲԺԻՇԿ ՌՕԺԷՆՍՔՈՒ

կը դարմանէ ընդհանուր, կանանց, սրտի եւ արեան հիւանդութիւններ: Ելեկտրաբուժում: Կ'ընդունի ժամը 2–4: դիմել՝ 10 Rue Lord-Byron. Métro Georges V Tél. Elysées 22-79

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ Թիւ (20)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԵ՛Ր ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Մաքսի համար լաւ պանդոկի մը մէջ սենեակ մը վերապահեց, այսպի- սով բանտային օրէնքէն կարճ բայց հաճելի շեղում մը կատարելով: Բայց այն երկու սպաները որոնք Մաքսի կ'ընկերանային, թշնամիի մը այսքան գթասրտութիւն ցոյց տալու գաղա - փարէն սարսափած՝ զայն ուղղակի զինուորական բանտ մը առաջնորդե - ցին, ուր շատ անհանգիստ գիշեր մը անցուց:

Սակայն երբ իր երթալիք տեղը հասաւ,— Հանօվըրի մէջ ամրոց մը— այնտեղի պայմանները շատ աւելի հաճելի գտաւ: Հոն հասնելուն երեք ֆրանսացի քահանաներ իրեն բարի գալուստ մաղթեցին, եւ խումբ մը Պելժիացի լրաբերներ, որոնք բակին մէջ հաւաքուած էին տեսակ մը պատ- ւոյ պահակի ձեւով բարեւեցին զինքը: Մեծ սփոփանք մը ունեցաւ տեսնելով որ բանտին մէջ առանձին չպիտի ըլ - լար այլեւս, բայց այս երջանկութիւ- նը երկար պիտի չտեւէր: Առանց տե- ղեկութիւն ունենալու թէ իր դէմ ինչ ամբաստանութիւն էր կատարուած՝ Մաքս յանկարծ Պերլինի զինուորա - կան բանտը ղրկուեցաւ դարձեալ, ուր նախկին իր խցիկին մէջ արգելափա - կեցին:

Ամիսներ վերջը միայն իր մասին ե- ղած ամբաստանութիւններն յայտնի եղան, որ առեն Մաքս զարմացումով տեղեկացաւ թէ առ նուազն հինգ յան- ցանքներու համար պիտի դատուի: Անիկա «պետութեան դէմ դաւաճա - նած էր», դաղտնի թղթակցութիւն - ներ էր կատարած, հրամանատարին գրասենեակէն կնիք մը գողցած էր... Իր մեղսակիցներուն անուննե- րըն ալ տրուած էին,— մարդիկ ո - րոնց մասին Մաքս լսած անգամ չէր, ու երբ «դատավարութեան» ընթաց - քին պարզուեցաւ որ ոչ միայն ա - նոնց հետ չէ դաւադրած՝ այլ եւ չի ճանչնար անոնք, այս անգամ անոնց տեղը ուրիշ անուններ տուին:

Այդ ամբաստանութիւնները բոլորն ալ անհիմն էին, որովհետեւ թէեւ Մաքս իր թղթակցութիւններուն մէջ ծածկագիր մը գործածեց՝ բայց անի- կա բնաւ յայտնի չեղաւ եւ իր յանցա- պարտութեան հիմք չկազմեց:

Իր արժանի բարձրութիւնը որուն վրայ մնաց այս անհեթեթ ամբաստա- նութիւններուն առեն եւ գրեթէ տարի մը հարցաքննութիւնը քաշքշելէ յե - տոյ, վերջապէս դատաւորները անոր անմեղութեանը համոզուելով զինքը յանկարծ ազատ արձակեցին:

Քաղաքապետին, որուն խայթող խառնուածքը բնաւ չփոխուեցաւ, հե- տեւեալ զաւեշտ - դէպքը մեծ հաճոյք պատճառեց: Երեւակայական «ան - պատուութեան» մը համար (էն - սիւլթ), որուն էութիւնը բացարձա - կապէս կ'անգիտանար, հանդիսաւոր կերպով կը յայտարարեն թէ 500 մառք տուգանքի դատապարտուած է: Բայց կը մերժէ այդ տուգանքը վճարել, ը - սելով որ ինք չի յիշեր այնպիսի ծանր յանցանք մը, ըստ որում երկու սպա - ներու հանդէպ անքաղաքավար գըտ - նուած է: Այդ մերժումին վրայ յի - սուն օրուան բանտարկութեան կը դա - տապարտուի եւ զինուորական քաղա- քային բանտ կը փոխադրուի: Հոս կեանքը նուազ խիստ էր:

Բոլոր նեղութիւններուն ժամանակ Մաքս մնաց միշտ ուրախ, ու երբ ազ- դեցիկ անձնաւորութիւններ ուղեցին իրեն համար բարեխօսել, անիկա միշտ ալ մերժեց, ըսելով որ մինչ մի- լիոնաւոր մարդիկ պատերազմի խը - րամներու սարսափներուն տակ կ'ապ- րին, ինք չէ որ հանգստութիւն պիտի փնտռէր եւ « եթէ ես չպիտի թոյ - լատրուիմ Պրիւսէլ պաշտօնիս գլուխը վերադառնալու, միւս բոլոր շնորհ - ները ղիս չեն հետաքրքրեր »:

12 յունուար 1915ին իր արտաքին կերպարանքի մասին հետեւեալզուար- ճալից նամակը կը գրէր.—

« ... Ձեզ գիտեր թէ բանտարկեալ մը ինչի կը նմանի, մինչեւ իսկ եթէ բանտարկութիւնը կարճ առեննուան համար ըլլայ: Հիմակ փողկապ չու - նիմ ուստի օձիք չեմ դներ, անոնց տեղը հինցած կապոյտ վզնոց մը կը կապեմ: Գալով հագուստիս՝ բոլոր կոճակներուն տեղը ապահով - գնդա- սեղները բռնած են: Անցեալները հագ- ուելու ժամանակ խնդալէն ճաթեցայ ... գօտիս (սաղը) ապահով — գնդա- սեղներու խորամանկ կարգադրութիւ- նով մը իրար բռնել տուած եմ (հրա - շալի գիւտ)... Այսպէս ըրած եմ նաեւ շապիկս, բաճկոնս եւ մնացեալները.. տաբատիս կոճակներուն գործն ալ ա- պահով - գնդասեղները կը կատարեն:

×

1916 մարտին բանտի պատին վրայ ազդ մը փակցուած էր, ըսելով որ բանտարկեալները բժշկական յանձ - նախումբի մը կողմէ պիտի քննուին եւ ո եւ է մէկը որուն առողջութիւնը բանտային վիճակէն ազդուած է կա- րող է խնդրել որ զինքը Զուիցերիա փոխադրեն:

Մաքսի փափկութեամբ հասկցուցին որպէսզի այս շնորհէն օգտուի, բայց ան այդ մասին լսել անգամ չուզեց:

« ... Այդպէսով անուանական ազա- տութիւն միայն պիտի ստանամ, ա - տոր փոխարէն իրական եւ բարոյա - կան ազատութիւնս պիտի կորսնցնեմ: Հոս, այս գերութեանս մէջ այդ ի - մաստով ազատ եմ — որ ղիս բանտար- կողներուն հետ որ եւ է յանձնառու - թիւն չունիմ ... Հոս գործնական պէս չէզոք եմ, մինչ Զուիցերիոյ մէջ բարոյապէս չէզոք պիտի մնամ, մը որ անտանելի վիճակ պիտի պատճառէ ինծի »:

Այս մէջբերումներէն կարծեմ կարելի է գաղափար մը կազմել իր նկարագրի մասին:

1917 փետրուարին, մէկ բանտէն միւսը փոխադրուած միջոցին մը Պերլինի պանդոկներէն մէկուն անցուց. այդ առթիւ հաճոյքով գրէ. «իրական անկողինի մը օրհնեալ քուն մը քաշեցի...

×

Վերջապէս 1918ի ընտրական պայքարը վրայ հասաւ եւ 1918 սեպտեմբերին Մաքս հասկցաւ որ ... կած պատերազմը շահած էինք...

Հոկտեմբեր 31ին գերման ... նութիւնը անոր 1000 մառք ... ազդարարելով որ անորոշ ... ժամով Գերմանիա պէտք է ... բայց Պրիւսէլի իր հաշուէն ... դրամ քաշել, (այդ 1000 մառքն այդ գումարէն առնուած էր) եւ ... առաջուընէ աւելի ազատութիւն ... թոյլատրուի:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286
Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆՐԹԻՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 22 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3095

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՑՈՒՑԱԴՐԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱՆՔՆԵՐԷՆ ԱՌԱՋ

Ինչ որ յիշեցուցինք, երէկ, Սուրիոյ մասին, կը պատշաճի մեր բոլոր գաղութներուն,— նորոգել, ընդլայնել կապերն ու ծանօթութիւնները:

Անցեալ շաբթու «Ազատ Խօսք»ի թղթակիցը դառն տողեր կը գրէր, Աստուածաշունչի 1500ամեակին տօնակատարութեան առթիւ, որ կատարուեցաւ Սորպոնի մէջ:

Այդ երկար թղթակցութեան մէջ,— «Սորպոնի վկվկուկը» — ամէնէն կարեւոր գանգատը այն էր թէ՝ տակաւին չենք թօթափած ցուցադրական հոգեբանութիւնը:

— «Սորպոնի հանդիսադրութեան ոգին է, որ կը ճաղկենք հոս անողորմաբար: Ամէն անեն որ օտարին առջեւ կը փերեւերտինք սիրամարգի պէս, կամ, թիկունք կ'ուռեցնենք կատուի պէս, խորհելով որ սա՛ կամ նա դիրքով օտարը ի նպաստ մեզի կը շլացնենք, — ահա մեր դարաւոր կամ դարավերջիկ սխալը»:

Սորպոնի պարագան մանրամասնութիւն մըն է: Իսկ բուն հարցը՝ աւելի վրդովիչ, իբրեւ երեւոյթ, քանի որ կը տիրէ մեր բոլոր գաղութներուն մէջ:

Կ'ակնարկենք ցուցադրական մոլութեան:

Ո՛ր միջավայրէն կամ շրջանէն ալ մնացած ըլլայ այդ սովորութիւնը, եթէ երբեմն օգուտներ կ'ունենայ, աւելի շատ յուսախաբութիւններ կը պատճառէ: Բուն բառով՝ կը մոռցնէ մեր հիմնական պարտականութիւնները, կը շլացնէ եւ կը մոլորեցնէ մեզ:

Աչք մը նետեցէք որ եւ է գաղութի վրայ, եւ պիտի տեսնէք որ ծրագրեալ, յարատեւ, իսկապէս արդիւնաւոր աշխատանքէ աւելի, հանդիսաւոր, արարողական շարժումներն են որ կը գրաղեցնեն մեր վարիչները: Նոյնիսկ երիտասարդութիւնը:

Առնենք մեր միջավայրը, Փարիզ, Մարսէյլ կամ Լիոն:

Կրնա՞ք ցուցնել որ եւ է գործնական աշխատանք, հիմնուած՝ որոշ ծրագրի մը վրայ:

Ո՞ւր են, օրինակ, Ուս. Միութիւնները, որոնք այնքան շօշափելի գործունէութիւն կը ցուցնէին պատերազմէն առաջ կամ վերջը, երբ չէինք դիմաւորած այս ափերը:

Սակաւաթի՞ւ են այսօր: Նախկին ուժը չունի՞ն: Կամ ուրիշ օրկաննե՞ր յաջորդած են իրենց:

Առաջ ալ բազմանդամ օրկաններ չէին ուսանողական կամ երիտասարդական միութիւնները: Եւ իրենց աչքին առջեւ չունէին այնքան բազմութիւն, երկիրէ երկիր նետուած:

Ուրեմն գիտակցութեան եւ պարտականութեան ոգին է որ թուլցած է:

Այսօր շատ աւելի լայն ասպարէզ ունին այդ կարգի կազմակերպութիւնները, քանի որ գանգուածային պանդխտութիւնը իրեն հետ բերած է բազմազան հոգեր:

Ուրիշ օրկաններ՝ իրենց կարգին: Բայց, ամէնէն առաջ երիտասարդներն ու երիտասարդական կազմակերպութիւններն են որ կրնան իրական դեր կատարել արտաքին յարաբերութեանց մէջ, շնորհիւ իրենց կոչման եւ պատեհութեանց:

Պատերազմէն վերջը, բոլոր երկիրներն ալ փոխուեցան, նորոգուեցան իրենց վարչական կազմով, հանրային կեանքով, մտաւորականութեամբ եւ մամուլով: Նոյնիսկ նոր միջավայրեր ստեղծուեցան: Եւ մենք համրանքներ ունինք բոլորին մէջ ալ, Փարիզէն մինչեւ Պաղտատ կամ Թեհրան:

Արդ, կրնա՞նք ապացուցանել թէ մենք ալ, ամէն տեղ, զուգընթաց երթալով օրուան շարժումներուն հետ, կրցած ենք նոր նուաճումներ կատարել, աւելի լայն կապեր հաստատել, կամ նորոգել հինները:

Ընդհակառակն, կրնաք վստահ ըլլալ թէ նոյնիսկ տեղացիներու լեզուն չենք սորված, 10 – 15 տարուան ընթացքին:

Միշտ պարփակուած՝ մեր նեղլիկ շրջապատին մէջ, անփոփոխ պահելով մեր պէսպիսուն սովորութիւնները եւ Թուրքիայէն կամ Կովկասէն ստացած գիտելիքները, տեղացին, օտարը յիշելով միշտ հանդիսաւոր կամ տագնապալի առիթներու մէջ,— մենք դարձեր ենք աւելի անծանօթ քան թէ ծանօթ:

Այդ է պատճառը որ, միշտ կը կարօտինք անկիւնը մնացած բարեխօսներու, ընդհանրապէս հին ծանօթներու, որոնց անունները կարելի է մատի վրայ համրել, ամէն գաղութի մէջ:

Եւ փոխադարձաբար: Մատի վրայ կը համրուին նաեւ այն հայրենակիցները որ կապ ունին այդ բարեխօսներուն հետ,— քանի մը գոց եղած անուններ, իրենց դեղնած գիտելիքներով:

Այս ճամբով, պիտի գայ ժամանակ մը երբ մարդիկ հայցէ պիտի փնտռեն, «Հայոց ազգ»ին հետ խօսելու համար: Մինչդեռ, ահա Թուրքերը նոր ծրագիրներ կ'որոճան, «օջախներ» հաստատելու համար նոյնիսկ այս պողոտաներուն վրայ:

Ֆրանսան միայն պարասրահներէ եւ «պիսթրօ»ներէ չի բաղկանար: Ոչ ալ հուչակաւոր ծերունիներու համակրանքն է որ պիտի լեցնէ բացը:

Տօրրական յարաբերութիւններէն դուրս, կան աշխատանքի, մշակոյթի, տնտեսութեան կապեր: Այս պահանջները կարելի չէ գոհացնել նախապատերազմեան յիշատակներով: Եւ մեր համբաւեալ առաքինութիւնները բաւական չեն, հին դիրքերը պահելու համար:

Ինչպէս ծառն ու ծաղիկը, արտաքին յարաբերութիւններն ալ հող եւ ջուր, գուրգուրանք եւ յարատեւութիւն կը պահանջեն: Մանաւանդ որ, չունինք ոչ դեսպանատուն, ոչ ալ հիւպատոսարան, որպէսզի կարենային վառ պահել գոնէ պաշտօնական յարաբերութիւնները:

Ինչ որ պիտի կրնանք ապահովել, ձեռք պիտի բերենք միայն մեր սեփական աշխատանքով եւ ձեռներէցութեամբ: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ՀԱՍՏԱՏԵՑ ՊԱՏԺԱՄԻՋՈՑՆԵՐՈՒ ԱՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

Թեր ու դէմ ճառեր եւ նոր կոչ մը Իտալիոյ

Ա. Դ. Խորհուրդի երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, անգամ մը եւս հաստատուեցաւ կազմակերպութեան անզօրութիւնը եւ պատժամիջոցներու անանկութիւնը: Այս առթիւ խօսուած ճառերուն մէջ ուշագրաւ էր նախագահին՝ Աւստրալիոյ ներկայացուցիչ Պրուսի ազդարարութիւնը.— «Զմոլորինք ապահովութեան կեղծ զգացումով մը եւ վերստին քննենք ամբողջ խնդիրը: Զայլամի քաղաքականութեան հետեւելով, իրողութիւնները անգիտանալով խաղաղութեան օգնած չենք ըլլար»:

Օրուան գլխաւոր ճառախօսներն էին Եթովպիոյ ներկայացուցիչը՝ Վօլտէ Մարիամ եւ Իտալիոյ պատուիրակը, պարոն Ալոյզի: Առաջինը դառնօրէն գանգատեցաւ որ Ա. Դ. Խորհուրդը իրապէս կը լքէ Եթովպիան, մինչդեռ անոր դատը իր դատը սեպած էր անցեալ օգոստոսին: Իսկ Իտալիոյ պատուիրակը ջերմապէս պաշտպանեց իր երկրին վարած քաղաքականութիւնը, երբեմն կծու խօսքեր ալ արտասանելով: «Մեր բանակը արդէն 4000 քիլոմեթր ճամբայ շինած, ինչպէս եւ հիւանդանոցներ եւ դպրոցներ կառուցած, գերեվաճառութիւնը արգիլած է: Մեր զինուորը Ափրիկէ տարած է սուրն ու արօրը, փոխն ի փոխ գործածելու համար:

Վիճաբանութեանց ատեն Եթովպիոյ պատուիրակը դիտել տուաւ թէ Իտալիա եթէ սկզբունքով հաւանութիւն յայտնեց բանակցելու, նպատակը ժամանակ շահիլ էր, որպէսզի յետաձգուին քարիւղի արգելքը, ինչպէս եւ ուրիշ անօրէնութիւններ:

Պ. Իտըն ազդարարեց թէ Անգլիա կրնայ վերադառնալ «չքեղ մեկուսացման» քաղաքականութեան մը, եթէ հաւաքական ապահովութեան դրութիւնը ձախողի ներկայ պարագային: Եւ կոչ ուղղեց որպէսզի Ազգերու Դաշնակցութեան վարանոտ անդամները աւելի ամուր կառչին պատժական տնօրինութեանց: Յայտնեց նաեւ թէ Անգլիա պատրաստ է յաւելուածական տնօրինութիւններ ալ գործադրելու, եթէ միւս պետութիւնները գործակցին:

Անգլիոյ արտաքին նախարարին այս խօսքերը ընդունելութիւն չգտան ժողովականներուն կողմէ, բացի Եթովպիոյ պատուիրակէն: Պ. Փօլ Պոնքուր, Ֆրանսայի պատուիրակը, իր կարգին ողբալով հաշտութեան ձեռնարկներուն ձախողանքը, շեշտեց թէ փոխանակ վհատելու, պէտք է շարունակել հաշտարար ջանքերը, մինչեւ որ յաջողութեամբ պսակուին: Այս առթիւ հասկցուց թէ Ֆրանսա կը նախընտրէ օր առաջ վերջացած տեսնել Իտալեւեթովպական պատերազմը, որպէսզի Իտալիա կարենայ աւելի գործօն դեր կատարել Եւրոպայի մէջ: «Մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք Եթովպիոյ մէջ, որպէսզի կարենանք դիմաւորել խաղաղութեան սպառնալիքները Եւրոպայի մէջ»:

Ի վերջոյ քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որ կը յիշէ եւ կը նորոգէ մարտ 3ի կոչը՝ ուղղուած երկու պատերազմիկներուն: Կը հաստատէ թէ Եթովպիա հաւանեցաւ բանակցիլ, Իտալիա ալ սկզբունքով հաւանութիւն յայտնեց, բայց եւ այնպէս պատերազմը կը շարունակուի, խախտելով Ա. Դ. ուխտին տրամադրութիւնները: Այս առթիւ ստիպողաբար կոչ կ'ուղղէ իտալական կառավարութեան, որպէսզի ջանայ հաշտութեան բանակցութիւններ կատարել Ազգերու Դաշնակցութեան համար ընդունելի պայմաններով: Միեւնոյն ատեն կը յիշեցնէ կազային պատերազմի պայմանագրին դէմ կատարուած օրինազանցութիւնները:

Ա. Դ. Խորհուրդին յառաջիկայ նիստը պիտի գումարուի մայիս 11ին, քննելու համար թէ Եթովպիոյ եւ թէ Հռենոսի խնդիրները:

ՄԵԾ ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄ ԱՏԻՍ-ԱՊԷՊԱՅԻ ՄԷՋ

Այսօր վաղը կը սպասուի գրաւման

Մեծ իրարանցում կը տիրէ Ատիս - Ապէպայի բնակիչներուն մէջ: Շատերը փախած են քաղաքէն: Երկար ատենէ ի վեր արգիլուած ըլլալով լուրերու հրատարակութիւնը, Տէսիէի անկումը խորապէս ցնցեց ժողովուրդը: Հակառակ բոլոր յոռետես լուրերուն Հապէշները կը կարծեն թէ կայսրը պիտի դիմադրէ մինչեւ վերջը, նոյնիսկ եթէ մայրաքաղաքը իյնայ: Կիրակի օր մունետիկներ հրապարակային ժողովի մը հրաւիրեցին քաղաքացիները ձիարձակարանին մէջ: Ներկայ էին իբր 6000 այրեր, կիներ եւ մանուկներ, լսելու համար Երիտասարդ Հապէշներու Դաշնակցութեան բանախօսները: Այս վերջիններէն մէկը բացագանչեց.

— «Եթովպիա անկախ եղած է ամբողջ 3000 տարի: Այժմ թշնամի մը կը խլէ մեր անկախութիւնը, ո՞վ չուզեր կռուիլ պաշտպանելու համար իր հայրենիքը: Մենք ձեզի ըսինք թէ ինչ պիտի ընէք, երբ իտալական օդանաւերը երեւան, այժմ ձեզի կ'ըսենք նորէն ճշմարտութիւնը,— Իտալիա գրաւած է Տէսիէն, մայրաքաղաքը վտանգի մէջ է: Մի մնաք այստեղ, գացէք ճակատ եւ մեռէք ռազմադաշտին վրայ ձեր կայսեր հետ: Ժամանակը շատ կարճ է, զինուորագրուեցէք այսօր եւ զէն ի ձեռին գացէք ճակատ»:

Այս ճառին վրայ շատ մը նախկին ռազմիկներ իրենց սուրերը քաշելով սպառնացին թշնամիներուն, բայց ճառախօսները յանդիմանելով ազդարարեցին.— «Այդ բանը գացէք ճակատին վրայ ըրէք եւ ոչ թէ այստեղ»:

Հակառակ Երիտասարդ Եթովպիացիներու կոչին, կը կարծուի թէ կայսրը չուզեր պաշտպանել մայրաքաղաքը, խնայելու համար աւելորդ արիւնահեղութիւններ: Կը կարծուի թէ կեդրոնական կառավարութիւնը պիտի հեռանայ մայրաքաղաքէն վտանգի պահուն:

Քաղաքապետութեան վարիչները եւ ոստիկանութիւնը պիտի մնան, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար: Օտար դեսպանները ժողով գումարե-

(Շար.ը կարդալ Դ. Էջ)

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՎԵՐԱԶԻՆՈՒՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Մտահոգութիւն Ռումանիոյ մէջ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն ապրիլ 20 թուականով.— Այստեղ մեծ ջղագրգռութիւն պատճառեց Ա. Դ. Խորհուրդին ուղղուած զեկոյցը, որով Թուրքիա կը ծանուցանէ թէ պիտի վերաշինէ Տարտանէլի ամրութիւնները: Կը կարծուի թէ այս ձեռնարկը նոր ճեղք մը պիտի բանայ Պալքանեան Համաձայնութեան մէջ որուն անդամ են Թուրքիա եւ Ռումանիա: Իրազեկ շրջանակներու մէջ կը շեշտեն թէ Ռումանիա մեծապէս շահագրգռուած է Տարտանէլի ազատ նաւարկութեամբ, որ Թուրքիոյ բարեհաճութենէն կախում պիտի ունենայ, երբ ամրութիւններ շինուին: Ռումանական կառավարութիւնը մտահոգ է նաեւ անոր համար որ Թուրքիա դարձեր է կուսակից դաշնագիրներու վերաքննութեան, մինչդեռ Պալքանեան Համաձայնութիւնը միշտ պայքարած է վերաքննական քաղաքականութեան դէմ եւ ա՛յդ է գլխաւոր մէկ պատճառը իր գոյութեան:

Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Թիթուլեսքու, որ ամէնէն կորովի ջատագովն է հարաւային արեւելեան Եւրոպայի մէջ հաստատուած կարգուսարքին պահպանման, մասնաւորապէս դժգոհ է որ Թուրքիա իր ձեռնարկը կատարեց Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ միակողմանի ղրժումէն անմիջապէս վերջը: Դժգոհ է նաեւ անոր համար որ թրքական կառավարութիւնը հարկ չէ դատած նախապէս լուր տալ Պալքանեան զինակիցներուն, Ազգաժողովին դիմելէ առաջ եւ բառ չէ ըսած իրեն՝ Թիթուլեսքուի, որ նախագահն է Պալքանեան Համաձայնութեան: Թուրքերը կ'առարկեն թէ Պալքանեան դաշինքը կապ ունի միայն Պալքանեան սահմաններուն եւ ոչ թէ Տարտանէլի հետ, բայց այս տեսակէտը չընդունուիր Պուքրէշի մէջ: Հաւանական կը նկատուի որ ռումանական կառավարութիւնը հարկադրուի բողոքագիր մը հրատարակել Նեղուցներու ամրացման ծրագրին դէմ:

*** Պոլսոյ թուրքերէն թերթերը հրատարակելով կառավարութեան պաշտօնական հերքումը՝ Տարտանէլի վերագրաւման մասին, կ'ըսեն թէ այդ լուրերը «չարամտօրէն յերիւրուած են, նուազեցնելու համար այն համակրանքը որով ընդունուեցաւ թրքական ծանուցագիրը»: Կը հերքուի նաեւ այն լուրը թէ պաշտօնապէս տեղեկութիւն հաղորդուած է յունական կառավարութեան, Տարտանէլի վերագրաւման մասին:

Թրքական Ներգաղթը Պուլկարիայէն

Թուրքիա եւ Պուլկարիա պայմանագիր մը կնքեցին, որուն համաձայն այս տարի 10,000 Թուրքեր իրենց երկիրը պիտի դառնան: Ասոնք հողեր պիտի ստանան Թրակիոյ մէջ: Եուկօսլավիա իր երկրէն հեռացող Թուրքերու կալուածներուն փոխարէն 17 միլիոն տինար վճարած ըլլալով, այս գումարը պիտի յատկացուի գաղթականներու տեղաւորման՝ Թրակիոյ մէջ:

Նոր խռովութիւններ Պաղեստինի մէջ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ ապրիլ 20ին նոր խռովութիւններ ծագեցան մասնաւորապէս Թէլ - Ավիվի մէջ: Ոստիկանութիւնը կրակ բանալով սպաննեց Արաբ մը եւ վիրաւորեց հրեայ տղայ մը: Քաղաքին ուրիշ մէկ մասին մէջ Հրեայ մը սպաննուեցաւ եւ իր ընտանիքին երկու անդամները վիրաւորուեցան Արաբի մը կողմէ:

Ապրիլ 20ի դէպքը պատահեցաւ երբ Արաբները յարձակման ենթարկուեցան, փողոցէն անցած ատեն: Արաբները փակեցին իրենց խանութները եւ յարձակեցան հրէական խանութներու վրայ, կրակի տալով քանի մը հատ: Անգլիացի մը Հրեայ կարծուելով յարձակման ենթարկուեցաւ, բայց ատրճանակը քաշեց եւ վիրաւորեց Արաբ մը:

Նապլուսի մէջ Արաբները ցոյց մը կատարեցին նոյն օրը, պահանջելով արգիլել Հրեաներու ներգաղթը: Հանրակառքի հաղորդակցութիւնները բոլորովին խզուեցան Եաֆայի, Երուսաղէմի, Հայֆայի եւ Երիքովի, ինչպէս եւ հրէական գաղութներու միջեւ:

Կ'ըսուի թէ կառավարութիւնը քաղաքային պահակներ նշանակած է, Եաֆայի եւ Թէլ - Ավիվի պաշտպանութեան համար: Երուսաղէմի արաբական խանութներէն շատերը փակուած են, որովհետեւ արաբ երիտասարդներ փողոցէ փողոց շրջելով կոչում կ'ընեն խանութներու ազգային զգացումներուն: Փակուած են նաեւ շատ մը հրէական խանութներ, արաբ-հրէական թաղին մէջ: Պաղեստինի մարզպանը կը խորհրդակցի զինուորական և ոստիկանական իշխանութեանց հետ, նոր խռովութիւններ կանխելու համար:

** Ապրիլ 21 թուակիր հեռագիր մը կ'ըսէ թէ հազարաւոր ցուցարարներ Երուսաղէմի վրայ կը քալեն եւ թէ Թէլ - Ավիվի հրէական թաղը՝ կրակի տրուած է: Ահագին աւարառութիւններ կատարուած են ամէն կողմ:

Անգլիա միշտ կը զօրացնէ Մալթան

Անգլիական կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է, Մալթայի ամրութեանց ուժը ամենաբարձր աստիճանին հասցնելու համար: Ծովային մասնագէտներ միաձայնութեամբ կը շեշտեն թէ Մալթան անհրաժեշտ է իբրեւ խարիսխ մը, պաշտպանելու համար Միջերկրականի առեւտրական ճամբաները: Հզօր նաւատորմիղ մը եւ օդային բաւարար ուժեր հաստատելով այնտեղ, Մեծն Բրիտանիա պիտի կրնայ ապահովել իրնաւագնացութիւնը Ճիպրալթարէն Սուէզ: Իրականին մէջ Մալթա միակ բրիտանական հողն է 1920 մղոն ճամբու մը վրայ, Ճիպրալթարէն Փորթ Սայիտ, հետեւաբար անհաշուելի արժէք ունի ռազմագիտական տեսակէտով: Մասնագիտական շրջանակներու մէջ կը մերժեն այն կարծիքը թէ միայն օդանաւային յարձակումը անպաշտպանելի կը դարձնէ Մալթան:

Անցեալ աշունէն ի վեր մեծապէս աւելցած են Մալթայի պաշտպանութեան միջոցները:

4000 Ամերիկեան օդանաւ

Մ. Նահանգներու երեսփ. ժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց օրինագիծ մը, որուն համաձայն պիտի գործադրուի օդանաւային հնգամեայ ծրագիր մը, 4000ի բարձրացնելով ռազմական սաւառնակներու թիւը: Այս առթիւ տեղեկաբերը բացատրեց թէ 4000ը նուազագոյն համեմատութիւնն է ազգային պաշտպանութեան համար, նկատի առնելով աշխարհի ներկայ կացութիւնը: Այժմ 1800 կը հաշուեն Մ. Նահանգներու ռազմական օդանաւերը, բայց երբեք չէ լրացած այս թիւը, տեղեկաբերին կարծիքով: Քուէարկուած օրինագիծը նախապէս կը տրամադրէր 4000ի ծրագիրը գործադրել մինչեւ 1938, բայց յետոյ վերածուեցաւ հինգ տարուան:

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՀՈԳԵՐԸ

I.— ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.— Ընկեր Ա. Գիւլխանդանեան վերջերս «Հայրենիք» օրաթերթին յանձնած էր յօդուածաշարք մը, որուն հոգերու մասին։ Այդ յօդուածաշարքը «Յառաջ»ի եւս տրամադրուած ըլլալով, պիտի հրատարակենք յաջորդաբար։ (Կարգ մը փոփոխութիւններ կատարած է հեղինակը ինք)։

Շօշափուած հարցերուն մէջ կան պարագաներ որոնց մասին մեր տեսակէտները պիտի յայտնենք առանձին.—

Արտասահմանի հայութիւնը այժմ համարեա դադարել է իր նախկին շարժուն կացութիւնից եւ հաստատուելով մի շարք երկրների մէջ, ստացել է համեմատաբար մի կայուն վիճակ։

Թէպէտ վերջնական եւ ճշգրիտ վիճակագրութիւն չկայ, սակայն անառարկելի է, որ արտասահմանի հայութիւնը աւելի քան 700.000 անձ պէտք է հաշուել, մէջը լինելով Պարսկաստանի ու Տաճկաստանի հայութիւնը։

Ընդունելով, որ հայ ժողովուրդի տարեկան աճումը հաւասար է 2¼% - 2½%, գաղութներում Հայերը յաւելում պէտք է ունենային տարեկան աւելի քան 16—17.000 անձ։

Եթէ ընդունենք, որ գաղթահայութիւնը ապրում է աննպաստ պայմաններում, որ մօտ 10 — 12 տարի հայութեան որոշ մասերը ստիպուած են եղել երկրէ երկիր թափառել, որ բնականաբար հայ տարագիր երիտասարդներ ամուսնութիւն կնքում են աւելի ուշ, որ ապրուստի դժուարութիւնները պէտք է սովորեցնեն բաւականանալ մէկ կամ երկու զաւակներով, որ օտար ամուսնութիւնները, դրսի յաճախ անբարոյական վարք ու բարքերը ազդում են եւ գաղութի հայութեան վրայ, գաղթահայութեան աճումը պէտք է աւելի պակաս լինի քան Հայաստանում...

Թէպէտ Ֆրանսայի մի շարք քաղաքներում, ինչպիսին են Վիէնը, Տեսինը, Վալանսը, ըստ քաղաքապետական պաշտօնական տեղեկութեանց, ծնունդների կողմից հայութիւնը գրաւում է առաջին տեղը. Թէպէտ Վալանսի քաղաքապետութիւնը յատուկ կարգադրութեամբ արգիլել է ինքնաշարժի վարիչներին սուրալու հայկական փողոցներով, որպէսզի չվտանգուին սեւաչեայ մանուկները, որոնք այնքան շատ են այդ վայրերում, եթէ ընդունենք մինչեւ անգամ, որ արտասահմանի հայութեան աճումը մի ամբողջ տոկոսով քիչ է ընդհանուր հայութեան աճման տոկոսից եւ հաւասար է 1½%ի, այդ դէպքում իսկ կը ստանանք տարեկան աւելի քան 10,000 անձի յաւելում։

Ուրեմն, արտասահմանի հայութիւնը իր թուի վրայ տարեկան առնուազն 10,000 յաւելում է ունենում։

Յայտնի է, թէ Խորհրդային կառավարութիւնը ինչպիսի չկամութեամբ կամ դժուարութեամբ է թոյլ տալիս ներգաղթ դէպի Հայաստան եւ թէ, հակառակ բոլշեւիկների մեծաղորդ յայտարարութիւններին, վերջին տասը եւ հինգ տարուայ ընթացքում Հայաստան ներս են առնել ոչ աւելի քան տասը հազար Հայեր։

×

Ճիշդ է թէ, եթէ Հայաստանի դռները բացուին, կը վերանան գաղութների եւ Հայաստանի միջեւ գոյութիւն ունեցող անջրպետները եւ անհամեմատ կը հեշտանայ հայութեան կապը։ Սակայն, կը գտնուին եւ շատերը, որոնք զանազան պատճառներով չպիտի ուզեն անմիջապէս հայրենիք վերադառնալ եւ պիտի մնան արտասահմանի մէջ։

Անշուշտ մեր մտահոգութիւնների առարկան չեն կարող լինել այն Հայերը, որոնք հնարաւորութեան պարագային եւս հեռու պիտի մնան իրենց հայրենիքից։ Մեզ զբաղեցնում են միայն այն Հայերը, որոնք ակամայից մնում են արտասահմանի մէջ, եւ ապրելով հայրենիքից հեռու, ենթարկւում են հազար ու մի յոռի ազդեցութիւնների։

Միմիայն այն ազգերը կարող են իրենց գոյութիւնը պահպանել, որոնք ունեն ներքին դիմադրական ուժ եւ կորով։ Հայրենիքից պոկուած զանգուածները, որոնք դժբախտութիւն ունեն երկար ժամանակ ապրելու օտար միջավայրի մէջ, բնականաբար կրում են օտար միջավայրի ծանր ազդեցութիւնը եւ, եթէ այդ մասնիկները անհաղորդ են մնում իրենց հայրենիքի, չեն կարողանում կենսական սնունդ ստանալ մայր զանգուածից, այդպիսի խմբակցութիւնների մէջ աստիճանաբար թուլանում է ներքին դիմադրական ոգին։

Ուստի գաղթահայութիւնը անհամեմատ աւելի մեծ ջանքեր պէտք է թափէ, որ աշխարհի զանազան մասերի մէջ ցրուած հայութեան ներքին դիմադրական ուժը չսպառի, այլ միշտ վերանորոգուի ու վերակենդանանայ։ Իսկ դա հնարաւոր է, եթէ մեր բոլոր գաղութները ներքնապէս լինեն լաւ կազմակերպուած եւ իրարու հետ կապուած։

Դժբախտաբար այն վիճակը, որի մէջ գտնւում է գաղթահայութիւնը կազմակերպական տեսակէտից՝ միանգամայն անբաւարար է, ոչ միայն գոյութիւն չունի մի ընդհանուր ներքին կապ, այլ եւ ընդհակառակն, ամէն տեղ հրապարակ են գալիս բազմաթիւ խմբակցութիւններ, որոնք սակայն յաճախ խաչաձեւում, ջլատում, քայքայում են իրար, շնորհիւ այդ ինքնարոյս խմբակցութիւնների, որոնք յաճախ քաջալերւում են գաղութներում գոյութիւն ունեցող կենտրոնախոյս ուժերի կողմից։

Գաղթահայութեան ըմբռնումները աստիճանաբար փոքրանում, ստանում են տեղական բնոյթ, դրանց հետ միասին փոքրանում են գաղթահայութեան շահերն ու ձգտումները։

Յաճախ ամփոփուելով գիւղացիական կամ գաւառացիական սահմաններում, մեր հայրենակիցների աչքերը այդ շրջանակից այն կողմը չեն անցնում եւ անընդունակ են դառնում ընդհանուր ազգային խոյանքներն ու ձգտումները ըմբռնելու։

Մեծ պայքարներով եւ անթիւ զոհաբերութեամբ հազիւ մեզ յաջողուեց արեւի տակ մի փոքրիկ հայրենի անկիւն ստեղծել, սակայն նրա դռներն էլ ամուր փակուած են գաղթահայութեան առջեւ։ Արհեստական կերպով մեր հայրենիքից խլուել են որոշ հողամասեր իրենց վրայ ապրող Հայերով ու կցուել Ադրբէջանին եւ Վրաստանին։ Թուրքիան ոչ միայն աւերակի է վերածել մեր հայրենիքը, այլ եւ մեզ արմատախիլ եւ թափառաշրջիկ է դարձրել եւ մինչեւ օրս շարունակում է անխնայ կերպով թալանել եւ հալածել մեզ ...

Թափառական լինելով գրեթէ ամէն տեղ, բոլոր պետութիւնների համար էլ անցանկալի տարր ենք դարձել։ Յաճախ մեզ արհամարհում են, խլում մեր ձեռքից մեր աշխատանքը, սահմանափակում են մեր իրաւունքները, փորձում են մեզ այլասերել եւ ձուլել իրենց հետ, եւ այդ բոլորի դէմ մենք կանգնած ենք մեր անկազմակերպ վիճակով եւ կենտրոնախոյս ձգտումներով ...

Գաղթահայութիւնը պէտք է լաւ գիտակցի իր ծանր դրութեան եւ ոչ միայն ներքնապէս կազմակերպուի, այլ եւ պարտաւոր է դուրս գալ իր գաւառի սահմաններից՝ միանալու եւ միացնելու համար ամբողջ հայութեան ուժերը ...

Փոքրիկ, տառապած հայ ազգի զանազան խլեակները շարունակում են աւելի փոքրանալ եւ փշրանալ, մոռանալով, որ վտանգը կանգնած է մեր շեմին, մեր իսկ դրան առջեւ։

Եթէ մենք չկարողանանք կազմակերպել, մեր զաւակները մեր դէմ դուրս պիտի գան։ Նայենք մեր չորս կողմը. ինչպի՞սի աշխատանքներ են կատարում մինչեւ իսկ խոշոր ժողովուրդները իրենց ներքին ինքնապաշտպանութեան, իրենց հայրենիքի սահմանները օտար միջամտութիւնից պաշտպանելու համար ... Դեռ երէկ կատաղի կերպով ջարդում էին միմեանց պատերազմի դաշտում, իսկ այսօր մոռացած այդ բոլորը զանազան դաշնագրերով եւ այլ միջոցներով ցանկանում են ապահովագրել իրենց պետութիւնը ...

Կատաղի թշնամիները եղբայրանում են, իսկ մենք ...

Տասնըհինգ տարուց աւել է, որ մենք անուշադրութեան ենք մատնել համազգային կազմակերպութեան հրամայական հարցը։ Այլ եւս ամօթալի եւ վտանգաւոր է յետաձգելը ...

Գաղթահայութիւնը պէտք է կազմակերպուի եւ պէտք է ունենայ իր տեղական եւ ընդհանուր մարմինները որոնց միջոցով միայն հնարաւորութիւն պիտի ունենայ դիմադրելու բոլոր այն վտանգներին, որոնք սպառնում են իրեն։

Թէ ի՛նչպէս պէտք է կազմակերպել այդ մարմինը, այդ մասին յաջորդով։

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՄԻՒՌՈՆՕՐՀՆԷ՞Ք ԹԷ "ՓԱՆԱՅԻՐ"

20.000 ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ.— ԱՄԷՆ ԻՆՉ ԱՆԿԱՐԳ ԱՆԿԱՆՈՆ.— 50 ՍՈՒԻՆԱՒՈՐ ՈՍՏԻԿԱՆ.— «ԱՆԱ - ՊԱՊԱ ԿԻՒՆԻՒ».— ՀՐՄՇՏՈՒՔՆԵՐ ԵՒ ԱՐԿԱԾՆԵՐ.— ՀԱՍՈՅԹԸ՝ ՄԻԱՅՆ 11.000 ՖՐԱՆՔ.— ԻՍԿ ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ 160.000 ՖՐԱՆՔ

Մարտ 29ին հսկայ զանգուած մը համախմբուած էր Անթիլիաս,—շուրջ 20.000 հոգի։

Սիրելի «Յառաջ», անցեալ տարի, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի տօնին առթիւ որ կոչուած էր Անթիլիասի Օր, գրած էի թէ այս ուխտագնացութիւնները ոչ մէկ հեռաւոր կապ ունին անոնց հետ որ տեղի կ'ունենային հայրենիքին մէջ։ Եւ այդ կապը երբեք չպիտի գտնենք մենք, այնքան ատեն, որ կաթողիկոսարանը չուզեր իր հանդիսը վրդովել։

Երբ կաթողիկոսարանը որոշեց այս տարուան Լուսաւորիչի տօնին օրը միւռոն ալ օրհնել, պարտաւոր էր նկատի առնել հետաքրքիրներու եւ հաւատացեալներու բազմութիւնը եւ ըստ այնմ կարգադրել։

Կաթողիկոսարանը ունի երկու մուտք, մին կը նայի Միջերկրականին ու շատ մօտ է շոգեկառքի կայարանին, իսկ միւսը հարաւ, որ է նաեւ գլխաւոր մուտքը։ Առաջինը ամուր գոցուած, միայն երկրորդը բացուած էր— երեւակայեցէք, հազարաւոր երկսեռ բազմութիւն, շատերուն կուրծքերէն ծծկեր երեխաներ, դողդոջուն սրունքներով ծերուկներ եւ այս ամէնը թէ պիտի մտնեն եւ թէ պիտի ելլեն երեք կանգուն լայնք ունեցող դուռէ մը, վեց կանգուն երկայնութեամբ անցքով։ Պատկերացուցէք այդ անցքին երկայնքին հրմշտուքները, ճիչերն ու աղաղակները, իրարանցումը։ Իսկ այս ամէնուն վրայ, որ բանուցի օրերուն իբրեւ բուժարան գործածուած սենեակը, միջանցքին վրայ բացուած, վերածուած է ոստիկանատան?? ուր պատերուն տակ կային մահճակալներ, պատերէն կախուած սուինաւոր հրացաններ, ձեռնակապեր ու բոլոր ոստիկանութիւնը հագած էր սաղաւարտներ։

Ուրեմն մուտքէն իսկ կը նշմարէինք ներսի խառնարանը։ Յանձնուած հոսանքին, մէկ աջ, մէկ ձախ քաշկռտուելով կը մտնէինք ներս։ Կ'ուղեւորիմ ուղղակի դաշտը ուր տեղի պիտի ունենար եւ արդէն ունեցած էր միւռոնօրհնէքը։ Կը մօտենամ այդ օրուան պատրաստուած խորանին, որ խորանէ զատ ամէն բանի կը նմանէր ... Նոյն իսկ թեւին մէկը փրթած, վրան փաթթուած քուրջերուն կտորները անհոգ անհոգ հովածածան լքուած խրտուիլակ մը կը յիշեցնէին։ Խորանին վրայ են քանի մը սէրոբէներ եւ սուինաւոր ոստիկաններ, կարգը պաշտպանելու համար։ Հաւատացեալ ժողովուրդը կը խուժէ իր թաշկինակը կաթսային քսելու կամ համբուրելու եւ այդ խաչաձեւ սուիններու տակ։ Երբ կը դիտեմ բազմութիւնը, տարագրութեան օրերը միտքս կ'իյնան,— իրարանցում, կորուստ, փնտռտուք եւ սուինաւոր ժանտարմ ամէն քայլին ...

Գիտէք, սիրելի «Յառաջ», գաւառներուն մէջ ալ, եթէ ոչ միւռոնօրհնէքը գէթ տօնական օրեր պակաս չէին։ Օրինակ, Զատկին թէ քաղաքին եւ թէ գիւղերուն բնակիչները ժամ կը լեցուէին անհամար բազմութեամբ եւ ոչ մէկ Թուրք ոստիկան կը մօտենար։ Այն ինչ որ չտեսանք Թուրքիոյ ներքին գաւառներուն մէջ, ահա հոս, ազատ Լիբանանի մէջ կը տեսնենք, շուրջ յիսուն զինուած սուինաւոր սաղաւարտակիր, ձեռնակապով ժանտարմներ, կարգը պահպանելու համար։ Եւ այդ պաշտօնը մինչեւ խորանին վրա՛յ։ Կիսավայրենի ժողովուրդներն իսկ ատոր չպիտի հանդուրժէին, ալ ո՞ւր մնաց կաթողիկոսարանի պարիսպէն ներս ոստիկան չմտնելու համար։

Ո՞ւր էին կեդր. կարգադիր յանձնախումբին անդամները, երբ կին մը խորանին առջեւ կոխկռտուեցաւ, ծերուկ մը դրան միջանցքին ինկաւ, եւ փոքրիկ մը կորսուած ծնողքը, շոգեկառքի դռնակէն ձախ ձեռքի ճկոյթն ու միջնամատը ճմլուած՝ անծանօթ հայ երիտասարդի մը բազուկներուն մէջ կուլար։

Սիրելի «Յառաջ», ներէ որ կ'երկարեմ քիչ մը. չեմ ուզեր բայց ձեռքս չէ, որովհետեւ 20.000 հոգի այս նեղ օրերուն դրամ է ծախսեր ու Անթիլիաս գացեր։ Ժողովուրդը իր նիւթական զոհողութեան փոխարէն — որուն գումարը կ'անցնի 160.000 ֆրանքը,— իրաւունք չունէ՞ր սպասելու աւելի լուրջ կազմակերպութեան մը, մինչդեռ դարձած էր «Անա պապա կիւնիւ» ինչպէս կը կոչէին թրքախօս հայրենակիցներ։

Անցնինք։ Դաշտին «մուտք»ին, սեղաններ դրուած են որոնց գլուխը նստողները կ'աղաղակէին.

— Շէն մնաք, պայծառ մնաք, պնակը չմոռնաք։

«Պնակներ»ուն խորութիւնը կը դիտեմ,— սկաւառակներ, մէջը քանի մը դահեկաններ եւ ֆրանքներ ... ինչո՞ւ այսքան չոր։ Եւ որպէսզի կաթողիկոսարանը միայն ինք «շահագործէ» այդ օրուան ժողովուրդը, առանց այլեւայլ թերթին մէջ իսկ յայտարարած էր, թէ արգիլուած է որ եւ է դպրոցի անունով գալ եւ անցորդներու լամբակներուն քօքարթներ փակցնելով հասոյթ մը ապահովել։ Խե՛ղճ դպրոցները զրկուեցան նաեւ այս հասութաբե՛ր առիթէն։ Չեմ գիտեր թէ կաթողիկոսարանի այս «հայրական» կարգադրութենէն, որ տեղեր երեւոյթները սրբագրելու պիտակին տակ եղած է, ի՞նչ շահեցաւ ինք։ Ամենայն դէպս, երբ նկատի առնենք որ կաթսային բերանը բացուեցաւ 2000 ֆրանքով, առով իսկ բացայայտ էր ընդհանուր մուտքը — 9000 Ֆր., որ 2000ով կ'ընէ 11.000։ Երեւակայեցէք 20.000ը կուտայ 11.000 Ֆր. որուն 2000ը, ինչպէս տեսանք, մէկ անձի նուէրն էր։

Տրուած թիւերը չեմ կրնար իրարու հետ հաշտեցնել. 20.000 ժողովուրդ երթեւեկին եւ այլ ծախքերուն կուտայ շուրջ 160.000 Ֆր., իսկ ուխտին համար միայն 9000 ֆրանք։ Պատճա՞ռ. որ։ Մէկը այն է որ ժողովուրդը ուխտի գացած չէր, իսկ միւսը՝ միւռոնօրհնէքի տօնակատարութեան բացարձակ անկանոնութիւնը։

×

Կէսօրուան մօտ, ժողովուրդը սկսաւ ցրուիլ շրջակայքի պարտէզներուն մէջ նարինջենիներու խիտ շուքին։ Մէկ մասն ալ ուղղուեցաւ դէպի Անթիլիասի ջուրին ակը, Այն Նէպի։ Հովիտ մը, կեդրոնէն ջուրը առատ կը հոսի, եզերքներուն կը բարձրանան մայրիներու անտառներ։ Կէս ժամ ձորն ի վեր ջուրի ակն է որ ցայտաղբիւրի նման առատ ու ջինջ դուրս կը ցատկէ, աւանդաբար ըսուած «անյատակ» անդունդէ մը։ Ահա այս ակին եւ կանաչութեան ծոցն էր որ ժողովուրդը միջօրէի իր հանգիստը, ճաշը կ'առնէր։ Ուրախ է ժողովուրդը, բաց երկնակամար, ջուր ու ծառեր, լեռներ ու ժայռ, հայրենի՛ աշխարհ ... Հայրենիքի բնանկարներուն մէկ նըմոյշը յիշեցնող այդ ձորին մէջ հանգչող հայրենակարօտ հազարաւոր տըղաքը, խումբ խումբ, ժայռերու ծերպին, կամ վազող ջուրի եզերքը կանգնած՝ սօսիի մը ստուերին կ'երգեն գոռ ու առնական ձայնով, կ'երգեն վերջին կէս դարու հայկական դիւցազնութիւնը ... եւ ի՜նչ թշուառութիւն. սա քանի մը կարմրուկները որոնք իրենց մէկ երկու երգերէն ետք, օղը ադմկելու համար կ'երգեն ... Թուրքերէն եւ կը խաղցնեն գնչուհի մը, որ երբ մերիններուն մօտեցաւ արհամարհանքի արժանացաւ։ Չեմ չափազանցեր, սիրելի «Յառաջ», ի տես մեր տղոց այդ կեցուածքին, հաւատա՛ խօսքիս, հոգւոյս խորքէն երկրպագեցի երրորդութեան սուրբ խորանին։

Մինչեւ երեկոյ, այդպէս ապրեցաւ այս ժողովուրդը բնութեան ծոցը։ Եւ երբ արեւը սկսաւ իջնել, այն ժամանակ, խումբ խումբ սկսան դառնալ շոգեկառքի կայարան կամ ինքնաշարժի պողոտան։

Վերջին անգամ մըն ալ, կ'ուզեմ կաթողիկոսարան մտնել։ Կ'երթամ ուղղակի առաջ։ Խորանին վրայ է կաթսան, կողքին ամէն տօնի օրերուն լոյս աշխարհ եկող Աջերը եւ երեք քահանաներ այս ամէնէն աւելի բարձր նստած կամակոր ու կէս բերան.

— «Աստուած պահեսցէ, չէն պահեսցէ ...

ՇԱՀՐՈԶ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ թանաքով եւ մաքուր։

ՊԱՏԿԵՐ...

— Հրաշալի հայութիւն, շատ դուն պիտի մնաս, ճիշդ Հայաստանի հայութիւնը պիտի գտնես։

Հաճոյքով եկայ տեսայ Վալանս,— քանի մը խանդավառ երիտասարդներ եւ ...

Բաբելոնեան աշտարակէն մնացած 3500ի չափ հայ գաղթականներ։

Պառակտում բառը քիչ է արտայայտելու համար իրական պատկերը այս դժբախտ գաղութին։

Քէնն ու ատելութիւնը թունաւորեր են այս Հայու հոգիները։

Ինչո՞ւ ...

Որովհետեւ բազմաթիւ մտաւորականներ, վերջին տարիները, իրենց խօսքի լոյսով եկեր վառեր են այս մեծ մասամբ անգրագէտ գործաւորներու խաւար ճակատները ... եւ լուսաւորե՛ր են ...

Անուններն ու թուանշանները թող խօսին։

Կը թուեմ այն շարքով, ինչ շարքով որ կրցայ հաւաքել անունները մարդոց յուշերէն.— Տքթ. Գալճեան, Թահմազեան, Շահվերտեան, Տ. Զաւէն, Արղալեան, Տքթ. Բարսեղեան, Տիկ. Քիպրիթճեան, Օր. Սաթօ, Տիկ. Փօյաճեան, Նուպիկ Տէր Ղեւոնդեան, Կիւլպէնկեան Ալեքսանդր, Յովիկեան, Մեծատուրեան, Տքթ. Արշակ, Խորասանճեան, Պալաքեան, Թորգոմ պատ. Փէրտահճեան արք., Հիւսեան Պօղոս, Եղիա Զուրար, Գրիգոր Վարդանեան, Աշոտ Արծրունի, Սմբատ, Խորէն Գալստեան, Հ. Սէրէնկիւլեան, Ազգին Մարտիրոսեան, Մարութեան, Շահխաթունի, Զորմիսեան, Կ. Ուշագլեան, Զուլէֆեան, Այվազեան, Միսաք Միրզէ, Երուանդ Տէր Անդրէասեան, Կ. Խրայեան, Եղիշէ Թորոսեան, Նիկոլ Աղբալեան, Կարօ Սասունի, Աղաբէկեան, Բաղտասարեան, Միք. Վարանդեան, Միսաքեան, Վրացեան, Ջամալեան, Խատիսեան, Գիւլխանդանեան, Նժդեհ, Հրանտ Սամուէլ, Վ. Համբարձումեան, Աշոտ Իսահակեան, Հանրմեան, Շ. Նարդունի, Հրաչ Երուանդ, Պօղոսեան, Տքթ. Տէր Մարկոսեան, Զագիկեան, Սիրվարդ, Պէշիկթաշլեան, բժ. Դաւթեան, Դաւիթ բէկ, Տքթ. Տէր Մկրտիչեան, Խանդամեան, Ամատունի, Լեւոն Գեւոնեան, Անդրէ, Տրդատ Նշանեան, Պուռնազեան, Թրազօ, Շ. Սարեան, Տքթ. Մինասեան, Տքթ. Թաշճեան, Տքթ. Սեփէթճեան, Տքթ. Թոքաթլեան, Ղլտճեան եպիսկ. Թէրզեան, Թէրզիպաշեան, Արսէն Աճէմեան, Շահլամեան, Պետ. Արզումանեան, Հմայեակ վարդապետ, Ոզունեան, Ճիմէճեան եւ քանի մը մոռցուածներ, ու ամենավերջինը տողերս ստորագրողը ...

Արդի՞ւնքը.

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ.— Հայ կաթոլիկ եկեղեցի, քահանայ մը, մատուռ մը, 500 ֆր. ամսականով։

Բ. Բողոքական եկեղեցի, փրոֆ. մը, Պորտ ընկ.

Գ. Մխիթարեան վարդապետի մը հոտը.

Դ. «Բուհճի»ներու եկեղեցին, երկու թերթով «Մարունաթա» եւ «Բանբեր»։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐ	Անդամ
1. Խարբերդ հարազատ	40
2. Մալաթիա հարազատ	30
3. Շապին Գարահիսար	15
4. Երզնկա	5
5. Զարսանճագ	15
6. Կրթասիրաց Մալաթիա	50
7. Եօզկատ	1
8. Խարբերդի Մորենիկ գեղ.	25
9. Սէօլէօզ Վերաշին.	13
10. Սէօլէօզի Արեւելք	13
11. Պօլուի Վերաշինաց	30
12. Հապուսի (Խարբերդ)	15
ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ	
Ա.— Զոմ	8
Բ.— Զոմ մարզական	36
Գ.— Համազգային	56
Դ.— Արծիւ մարզական	35
Ե.— Բարեգործական	10
Զ.— Եկեղեցասիրաց	17
Է.— Աղքատախնամ	5
Ը.— Կարմիր Խաչ	5
ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ	
Հ. Յ. Դաշնակցութիւն	45
Հօկ	30
Հնչակեան	2
Ուխտաւորներ	...
Ռամկավար	7
ԶԲԱՂՈՒՄՆԵՐ	
«Մարշէճի»	35
Դերձակ	12
Սափրիչ	15
Նպարավաճառ	5
Կօշկակար հնակարկատ	10
Բաղնեպան	1
Ջաղացպան (ձաւարի)	
Հացագործ	1
Թրիքօ	1
Սրճարան	1
Ճաշարան	[illegible]
Կալուածատէր	[illegible]

Միւսները կ'աշխատին իբրեւ բանուոր գործարաններու մէջ, 100 բան. կօշկ. պտուտակ եւն.։

ԱԿՈՒՄԲՆԵՐ

1. Դաշնակց. «Սիամանթօ»
2. Հօկ,
3. Ուխտաւոր,
4. Մալաթիոյ Կրթասիրաց.

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐ

200ի մօտ. կառավարութիւնը նըպաստ կը բաշխէ անխտիր։

Քանի մը օրինակ հարցերու, որոնց պէտք է պատասխանէի.

— Ինչո՞ւ Տէր Գաբրիէլեանը հրաժարեցաւ։

— Կը ճանչնա՞ք Պ. Ա. Իսահակեանը, ճի՞շդ է որ 5000 ֆրանք է իւրացուցեր Հօկէն։

— Ինչո՞ւ Հայաստանի կառավարութիւնը հակառակ է եռագոյնին։

— Ինչո՞ւ Գարեգին արք.ը չայցելեց հոս։

— Պատերազմ պիտի ըլլա՞յ թէ ոչ, եւն. եւն. եւն.։

Քանի մը օրինակ այցելող մտաւորականներու թողած տպաւորութենէն.—

Պէշիկթաշլեան.— Կը կենայ եղեր հրապարակին վրայ եւ թեւերը բացած կը գոչէ.— Ա՜հ, արե՛ւ, արե՛ւ ...

Տքթ. Տէր Մկրտիչեան.— Ես ծնած եմ ռամկավար ու ռամկավար ալ պիտի մեռնիմ։

Սասունի.— Այս դրօշակը մկրատով չէ կտրուած, այլ արիւնով։

Զագիկեան.— Մենք ազգայնականութիւնը ջնջած ենք, ընդունած ենք մարքսիզմը։

Գիշեր է, ժամը 1ին կ'անցնինք գլխաւոր փողոցէն։

Անկիւնի սրճարանը կը մաքրեն, աթոռները սեղաններուն վրայ են բարձրացուցեր ...

Բայց մէկ անկիւնը սեղանի մը շուրջը դեռ խումբ մը մարդիկ կը շարունակեն թուղթ խաղալ.

— Հայեր են այդ խաղցողները, կ'ըսէ քովիս երիտասարդը։

— Գործազուրկ, կը լրացնէ երկրորդը։

Գ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Խորհրդային երիտասարդութիւն

Ապրիլ 11ին Մոսկուայի մէջ բացուեցաւ համայնավար երիտասարդներու (կոմսոմոլ) համամիութենական 10րդ համագումարը։ Դեռ ձեռքի տակ չունենալով համագումարի ամբողջ աշխատանքի հաշուետուութիւնը, առ անգամ կուտանք միայն վիճակագրական որոշ տեղեկութիւններ, ցոյց տալու համար, թէ խորհրդային աշխարհին մէջ ինչպիսի կարեւոր դեր կը կատարէ երիտասարդութիւնը։ Բոլոր թիւերը քաղած ենք երիտ. համայն. միութեան ընդհ. քարտուղար Կոսարեւի զեկուցումէն, որ տպուած է «Պրաւդա»ի ապրիլ 13ի թիւին մէջ։

Խորհ. Միութեան ազգաբնակչութիւնը կը հաշուէ 170 միլիոն։ Այդ քանակին 43 առ հարիւրը ծնած է հոկտեմբերեան յեղաշրջումէն վերջ (1917 հոկտ. 25)։ Ուրիշ խօսքով մինչեւ 19 տարեկան հասակ ունեցողներու թիւն է 73 միլիոն հարիւր հազար։

Նախորդ համագումարէն մինչեւ 10րդ համագումարը,— հինգ տարիներու ընթացքին համ. երիտ. կեդր. կոմիտէն կարեւոր շինարարական ձեռնարկներու մէջ աշխատելու ուղարկած է իր անդամներէն 200.000 հոգի, միջին հաշուով, տարեկան 40.000 մարդ։

Մինչեւ 23 տարեկան ունեցող բանուորներու թիւն է 7 միլիոն,— ամբողջ բանուորութեան 34 տոկոսը։

Ատոնց 3.140.000ը կ'աշխատին արդիւնաբերութեան մէջ, 700.000ը կառուցումներու վրայ, 700.000ը երկաթուղիի ճանապարհներու վրայ եւն.։

Հինգ տարիներու ընթացքին գործարաններուն կից դպրոցները նախապատրաստած են 1.380.000 երիտասարդ որակեալ բանուորներ։ Բարելաւուած է երիտասարդներու առողջական վիճակը եւ բաղդատելով նախկին տարիներու հետ քիչ մը խոշորցած են ընդհանուր կազմուածքով։

Եթէ ցարական շրջանին ամուսնութիւնները զգալի չափով տեղի կ'ունենային մինչեւ 20 տարեկան լրանալը, ներկայիս մեծ մասամբ երիտասարդները կ'ամուսնանան 20—24 տարեկան մէջ։

Առաջին եւ երկրորդ հնգամեակներ

րու Հըլճանին երիտասարդ համայնավարներէն կառավարութիւնը պատրաստած է 301.000 մասնագէտներ: Անոնց կարգին 35.000 ճարտարապետ, 83.000 արհեստագէտ, 59.000 գիւղատնտես, կենդանաբոյժ, անասնաբոյժ եւ գիւղատնտեսական այլ մասնագէտներ, 92.000 բարձրագոյն եւ միջնակարգ կրթութեամբ ուսուցիչներ են.: Միջնակարգ դպրոցներու մէջ կը սորվին 350.000 երիտասարդ համայնավարներ: Մօտ հարիւր հազար քարոզիչներ կ'աշխատին երիտ. համ. կազմակերպութեան մէջ:

1935ին օդաչուի քննութիւն են տըւած 3.500 հոգի, որոնց 80 առ հարիւր երիտ. համայնավարներ են: Որոշուած է այս տարի պատրաստել 8000 օդաչուներ: Վերջին երկու տարուան երիտ. համայնավարներէն զինուորական քննութենէն են անցած 990.000 առաջին կարգի եւ 20.000 երկրորդ կարգի հրացանաձիգներ: Աղէկ դաս, հակակազային եւ քիմիական պաշտպանութեան համար պատրաստուած են մէկ միլիոն հոգի, տեղագրութեան համար մէկ միլիոն, ձի պահել սորված են մէկուկէս միլիոն, առողջապահական պաշտպանութեան՝ մէկ միլիոն, 35.000 օթոյի մեքենավար: Մէկ միլիոն 600.000 շարժիչ մեքենայի վարպետներ են.: Անկարգելի (փարաշիւթ) թռիչքներ կատարուած են՝ այդ նպատակով կառուցուած աշտարակներէ 1.120.000 եւ սաւառնակներու վրայէն՝ 21.000 անգամ:

1935ին Խ. Միութեան մէջ գոյութիւն ունեցող բարձրագոյն դպրոցներու եւ արհեստագիտական վարժարաններու մէջ կ'ուսանէին 522.400 ուսանող, որոնց 33 ու կէս առ հարիւրը կը կազմեն երիտ. համայնավարներ եւ թեկնածուներ (175.004 հոգի), բազմարուեստեան վարժարաններու մէջ կ'ուսանէին 705.200 հոգի, որոնց 31.2 առ հարիւր երիտ. համ. եւ թեկնածու (220.022):

Ըստ ազգութիւններու, համալսարաններու մէջ սորվող ուսանողները կը բաժնուին հետեւեալ համեմատութեամբ.—

1935ին տուեալ ազգութեան 10.000 բնակիչին կ'իյնար ուսանող՝ Ռուսեր 28.7, Ճերմակ Ռուսեր 26.2, Թաթարներ 18.1, Գերմանացիներ 24.4, Ջուդչներ 17.4, Թուրքեր 32.2, Վրացիներ 81.5 եւ Հայեր 58.4:

Ինչպէս կը ցուցնէ վիճակագրութիւնը, բնակչութեան թիւի համեմատ, ամէնէն շատ ուսանողներ ունին Վրացիները: Բուն Ռուսերը կը բռնեն չորրորդ տեղը:

Հայերը երկրորդ տեղը կը գրաւեն:

Ա.Ա.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայ երաժշտութիւնը

— • —

Փրոֆ. Խ. Ս. Քուշնարեան, որ վերջերս Հայաստան այցելեց գալով Լէնինկրատէն, ուր Պետ. Երաժշտանոցին մէջ կը դասախօսէ տարիներէ ի վեր, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ Խորհ. Հայաստան թերթին խմբագրին.—

Մանրամասն քննութիւն կատարեցի Երեւանի Երաժշտանոցին բոլոր դասարաններուն մէջ, ու տեսայ որ մեծ փոփոխութիւն կատարուած է, ուսուցման աշխատանքները կ'ընթանան ըստ ծրագրի, բան մը որ գոյութիւն չունէր՝ երբ դեռ նշանակուած չէր նոր տնօրէնը՝ Վ. Սամուէլեան, եւ յետոյ դարմանուած է վատառողջ մթնոլորտը որ գոյութիւն ունէր Երաժշտանոցին մէջ:

Տնօրէնութիւնը կրցած է ուսանողներ առնել Երեւանէն եւ գաւառներէն, աշխատանքի լծել ընդունակ ուժերը, կազմել օժտուած մանուկներու խումբ մը: Բարելաւուած է մանկավարժական կազմը՝ պաշտօնի կոչելով մասնագէտ ուժեր,— փրոֆէսէօրներ Կ. Ս. Սարաջեան, Ս. Բարխուդարեան, դասախօսներ Գէրդեան, Ալթունեան, Քալանթար, Տալեան եւ ուրիշներ: Ա. Քոչարեանի ղեկավարութեան տակ, մասնաւոր յանձնախումբ մը մեծ աշխատանք կատարած է հայ երաժշտութեան պատմութեան կամ ազգագրութեան վերաբերեալ նիւթերու հաւաքման համար:

Կազմուած է խմբերգի յատուկ դասարան մը (ղեկավար Թ. Ալթունեան), որ ուժեր կը պատրաստէ երգչախումբերի եւ օփերայի համար: Կազմուած առաջին երգչախումբն արդէն իր տեղն ունի Երաժշտանոցին նուագումներուն մէջ:

Պէտք է արձանագրել, որ ամուր հիմերու վրայ դրուած է ստեղծագործական բաժինը (քոմփոզիթէօր), ուր ուսանողները կ'առաջնորդուին աշխատելու ժողովրդական երաժշտութեան նիւթերու հիման վրայ՝ միաժամանակ իւրացնելով եւրոպական արուեստին նուաճումները:

Բոլոր այս յառաջդիմութեանց զուգընթաց, անհրաժեշտ է ցոյց տալ նաեւ կարգ մը թերութիւններ, որոնք պէտք է դարմանուին շուտով:

Օրինակի համար, անհրաժեշտ է վերակազմել երաժշտական մանկավարժութեան ծրագիրը եւ աշխատիլ պատրաստելու ժողովրդային ստեղծագործութեան յատուկ ուժեր: Ընդարձակել հայկական երաժշտութեան ֆոլքլորի, հայկական - իրանական դասական երաժշտութեան ուսումնասիրութեան աշխատանքները: Այդ ուղղութեամբ՝ աշխատանքի լծել ստեղծագործ երաժիշտները եւ ընդարձակել երաժշտագիտական յանձնախումբը: Ցանկալի է որ Երաժշտանոցը աւելի լայն չափով օգտագործէ Երեւանի մէջ ապրող մասնագէտները, — Սարաջեան, Ցարօ Ստեփանեան:

Կը փափաքիմ որ Երեւանի Երաժշտանոցը, շնորհիւ իր գործունէութեան, առաջին գծին վրայ գայ Հայաստանի երաժշտական ճակատին վրայ եւ պատուաւոր տեղ մը գրաւէ Խորհրդային Միութեան բոլոր Երաժշտանոցներուն մէջ:

Քանի մը խօսք եւս Փրաւտայի թելադրութիւններուն մասին, Երաժիշտներու Միութեան կազմակերպած երաժշտական վիճաբանութեան առթիւ: Հակառակ կարգ մը խօսողներու թերութեան, վիճաբանութիւնը դրուած էր գիտական բարձրութեան վրայ: Կը վախնամ որ վիճաբանութենէն վերջ Երաժիշտներու Միութիւնը մտնէ իր կրաւորական եւ անշարժ վիճակին մէջ, պէտք է գործի վերածել վիճաբանութեան առթիւ կատարուած թելադրանքները:

Վիճաբանութեան ընթացքին շատ խօսուեցաւ Ցարօ Ստեփանեանի գործին՝ Քաջ Նազարի մասին: Պատճառը հասկնալի է, որովհետեւ այդ գործը աչքի զարնող երեւոյթ մըն է վերջին տարիներու հայ իրականութեան մէջ: Ոմանք կ'ուզէին Քաջ Նազարը հաւասարեցնել Շոստակովիչի Լէդի Մակբեթ գործին,— սխալ է այդ: Իր յղացումով եւ երաժշտական լեզուով Շոստակովիչի գործը կը գտնուի տարբեր մակարդակի վրայ, կը մտնէ վատառողջ բնապաշտութիւն մը, խորթ է ժողովրդական եղանակաւորումին, մինչդեռ Ցարօ Ստեփանեան իւրացուցած է ժողովրդական դաշնաւորումը: Քաջ Նազար օփերային թերութիւնները, որ կը կայանան խաղին թերի մշակումին եւ եղանակագրութեան տեղ տեղ խրթին շարադրութեան մէջ, չեն կրնար նսեմացնել օփերային երաժշտական հսկայական արժանիքները: Կասկածէ դուրս է, որ Քաջ Նազարը կարեւոր հանգրուան մըն է հայկական օփերայի զարգացման պատմութեան մէջ:

Հայաստանի երիտասարդ օփերան կը պահանջէ ժողովրդային լայն օժանդակութիւն: Բայց անոր գոյութիւնն իսկ փաստ մըն է, որ կը վկայէ Հայաստանի երաժշտական մշակոյթի հսկայական աճումին մասին: Պէտք է դեռ իւրացնել դասական գրականութեան արժէքաւոր ժառանգութիւնը, ինչպէս նաեւ նպաստել ազգային օփերային ստեղծագործութեան աճման:

Համերգի աշխատանքները տկար են Երեւանի մէջ, անոր համար անշուշտ որ սէնֆոնիք մշակոյթը կը պակսի: Պէտք է կազմակերպել սէնֆոնիք նուագախումբ:

Նախ քան Երեւան գալս, այցելեցի Կիրովականի երաժշտական դպրոցը, զոր կազմակերպեց Կզարթմեան 1934-ին: Արդէն դպրոցը կրցեր է պատրաստել ընդունակ մանուկներու խումբ մը: Հայաստանի երաժշտական մշակոյթի մեծ անցեալը, որ մարմնացած է մեր ժողովրդական ստեղծագործութեանց մէջ, ինչպէս նաեւ ժողովուրդին սէրը երաժշտութեան մասին, երաժշտակրթական աշխատանքներու կազմակերպութիւնը երաշխիքներ են որ կարճ ժամանակի մէջ Հայաստանի ինքնուրոյն մշակոյթը գրաւէ խորհրդային հանրապետութեանց երաժշտական մշակոյթներուն մէջ առաջնակարգ տեղ մը:

ՀՌՈՄԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ ...

Իտալացի նշանաւոր քերթող եւ դրամիկ Կապրիէլէ տ'Անունցիօ վերջերս խանդավառ նամակ մը գրեց Մուսոլինիի սա վերտառութեամբ.

«Զէնքի եւ թռիչքի իմ սիրելի ընկերս»:

Բարձրաթռիչ ու ջերմ տողերու մէջ տ'Անունցիօ սա պատգամը կ'արձակէ.

«Բայց Եթովպիա հռոմէական է, ժամանակներու սկիզբէն ի վեր, ինչպէս Յուլիոս Կեսարի Կոլը (Ֆրանսա), ինչպէս Տրայանոսի Տաչիան (Ռումանիա), ինչպէս Սկիպիոնի Աֆրիկէն ...»:

Իտալացի քերթողը կ'ուզէ դառնել Հռոմի կայսրութիւնը, գէթ իր վառ երեւակայութեամբը:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՍԻՆԱՆՆ ՈՒ ԱՇԽԱՐՀԸ

— o —

Սինանի յիշատակին նուիրուած հանդիսութեանց առթիւ Փէյեամի Սաֆա կը գրէ Թուրքերէն «Թան»ի մէջ.—

Թրքական ինքնատիպ ճարտարապետութիւն մը գոյութիւն ունի՞:

Այդպիսի հարցում մը կարելի չէ ընել Թուրքիոյ մէջ, որովհետեւ մենք կը հաւատանք թէ Սինան աշխարհի մեծագոյն ճարտարապետն է:

Այդպիսի հարցում կարելի չէ ընել եւ Եւրոպայի մէջ, որովհետեւ անոնք Թրքական ճարտարապետութիւնը կը նկատեն շարունակութիւնը բիւզանդական արուեստին ու չեն հաւատար թէ ինքնատիպ է ան:

Ռ. Խաքոլէէ Պոլսոյ համար գրի առած իր նոր գործին մէջ կը պնդէ թէ Թուրքերը, ուզելով Այա Սոֆիան ընդօրինակել, անոր դէմ կառուցած են Սուլթան Ահմէտի մզկիթը: Բոլոր այն արուեստի պատմութիւնները որոնք արեւմուտքի մէջ են գրի առնուած, Թուրքերու համար բաժին մը չեն անջատած, եւ Թրքական ոճը հալեցուած են հելլենական, հռոմէական, բիւզանդական եւ արաբական ճարտարապետութեանց միջեւ:

Մենք շատ ճառեր կ'արտասանենք հանդիսութեանց առթիւ: Թերեւս ատոնք քիչ են Սինանի համար: Բայց չունինք մէկ հատիկ գիտուն մը որ ըմբոստանայ Եւրոպացւոց այդ պնդումին դէմ ու հաստատէ Թրքական ոճին ինքնատպութիւնը: Բաց խօսինք: Այն բոլորը ինչ որ կ'ըսենք Սինանի մասին, ընդհ. խօսքեր են,— մեծ է, վսեմ է, բարձր է, հանճարեղ է, այսքան մզկիթ, այսքան մէտրէսէ, այսքան պալատ կամ գմբէթ շինած է, ոտքը այսպէս երկարած է եւն.: Այնքան ատեն որ ասոնք բաղդատական արուեստի պատմական եւ գեղագիտական չափերով չեն չափուիր, ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնեն:

Այնքան ատեն որ Եգիպտոսի բուրգերէն, սփինքսներէն, սիւներէն, Նինուէի եւ Բաբելոնի աւերակներէն, իրանեան պալատներէն, Աթէնքի ճարտարապետութենէն, Հռոմի հսկայ յիշատակարաններէն, մինչեւ Բիւզանդիոն, Արաբիա եւ մեծ Թուրքը՝ մեր արուեստը միւսներէն անջատող բազմաթիւ սրբութեանց արժէքն ու իմաստը չճշդուի ու չորոշուի Թուրք արուեստի պատմութիւն մը որ ինքզինքը ընդունելի դարձնէ արեւմուտքին, ոչ Սինանը, ոչ ալ մեր ամբողջ ճարտարապետութիւնը եւ ոչ ալ ինքզինքնիս հասկցած կը նկատուինք:

Այսօր, ինչ որ կրնանք ընել Սինանի համար, այն է որ իր հոգիէն ներողութիւն խնդրենք զինքը եւ իր մեծ արժէքը չհասկցած ու աշխարհի չծանօթացուցած ըլլալնուս համար: Երկրի մը մէջ, որ ժամանակակից քաղաքակրթութեան չէ ծանօթացուցած Սինանը, բոլոր հանդիսութիւնները եւ արարողութիւնները կը ստանան ազգային աղօթասացութիւններ: Այնքան ատեն որ մենք չենք տեսներ այն աղուոր երախտագիտութեան ոչ թէ աւելորդութիւնը, այլ անբաւարարութիւնը, ոչ Սէլիմիէէին եւ ոչ ալ Սիւլէյմանիէէին գմբէթը ճշգրիտ կերպով տեսած եւ ըմբռնած կրնանք ըլլալ:

ՇԱՔԱՐԻ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԸ

Կառավարութիւնը կ'աշխատի նուազեցնել շաքարի գինը: Ան մէկ կողմէ կը կազմէ, դրամատուներու օժանդակութեամբ, Թուրքիոյ շաքարի գործարանները անուն ընկերութիւն մը, միւս կողմէ ալ շաքարի տուրքը կ'իջեցնէ: Գինի նուազումը զգալապէս աւելցուցած է շաքարի սպառումը:

Շաքարի ճարտարարուեստը օգտակար եղած է նաեւ հողագործական տեսակէտէ:

13 կուսակալութեանց մէջ, 40.000 հէքթար տարածութեամբ հողի վրայ 80.000 երկրագործներ կ'աշխատին՝ շաքարի գործարաններուն ճակնդեղ հայթայթելու համար: Այս ձեւով շուրջ կէս միլիոն անձ կը կերակրուի:

Շաքարի գործարանները երկրին մէջ ունին 50 միլիոն ոսկիի հասնող գործառնութիւն մը:

Անոնք անցեալ տարի ճակնդեղի վրայ ճարած են 4.000.000 ոսկի:

Ատաղձի գործարանները շաքարի գործարաններուն կը հայթայթեն տարեկան 350.000 ոսկիի սնտուկ: Ածուխի հանքերը 250.000 ոսկի ածուխ կուտան:

Երկրին երկաթուղիները կը փոխադրեն տարեկան 5.400 թոն ճակնդեղ: Նաեւ շաքար:

Գործարանները ճակնդեղ մշակող երկրագործներու կը տրամադրեն հողագործական գործիքներ: Ճակնդեղի հունտը որ ցարդ կը ներածուէր, այժմ սկսած են երկրին մէջ պատրաստել:

Բ. ՀՆԳԱՄԵԱԿԸ

— . —

Բ. Հնգամեակը կը նախատեսէ պահածոյի ճիւղն ալ: Անատոլուի շատ մը վայրերուն մէջ պիտի հիմնուին պահածոյի գործարաններ: Պահածոյի ճարտարարուեստը նոր չէ Թուրքիոյ մէջ, Պոլսոյ եւ Իզմիրի մէջ կային քանի մը գործարաններ, երբ դեռ հրատարակուած չէր ճարտարարուեստի քաջալերման օրէնքը: Այս օրէնքը զարկ տուաւ անոնց: Նոյն իսկ սկսան արտածման դէպի Յունաստան եւ Ֆրանսա: Ամերիկայէն եւս պահանջ ներկայացուեցաւ: Այդ պահածոները կերակուրներ են: Զանոնք կը փնտռեն ատենին Թուրքիա ապրած անձեր: Անշուշտ մեծ բան մը չէ այդ արտածումը: Թուրքիոյ պահածոները սուղ կ'արժեն համեմատած ուրիշ պահածոներու: Գործարանատէրերը ատիկա կը վերագրեն տուրքերուն բարձր ըլլալուն:

Վերջին տարիներուն ձուկի պահածոյի ճարտարարուեստն ալ զարկ ստացաւ: Կէլիպոլուի եւ Երէյլիի մէջ մասնաւոր գործարաններ բացուեցան վերջին տարիներուն: Ասոնց ալ արտածումները բարձր են: Անատոլուի վարժարաններուն եւ զօրանոցներուն մէջ կ'ուզուի տարածել անոնց սպառումը, ժողովուրդը վարժեցնելու համար ձուկի պահածոյին:

ՄԱՄՈՒԼ

« ՅՈՒՍԱԲԵՐ »Ի 21ԱՄԵԱԿԸ

— . —

Ապրիլ 1ին լրացաւ Յուսաբերի հրատարակութեան 21ամեակը: Այս առթիւ մեր պաշտօնակիցը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ.

— «Իբրեւ թերթ մենք յատուկ առաջադրութիւններ չունինք. ինչպէս որ չունինք նաեւ յատուկ տեսակէտներ. մենք խստօրէն դաշնակցական թերթ ենք. աւելի ճիշդը՝ ճիգ կ'ընենք խստօրէն դաշնակցական ըլլալու: Մեր կեանքին վրայ տարի մըն ալ բարդելով՝ եթէ մենք կարենայինք յայտարարել թէ հաւատարիմ մնացած ենք Դաշնակցութեան, եղած ենք անոր իղձերուն անխարդախ թարգմանը եւ արժանացած ենք իր վստահութեան.

— Այս կ'ըլլար լաւագոյն վարձատրութիւնը մեզ համար: Մենք այս վստահութիւնը չունինք: Գիտենք որ ձգտած ենք դաշնակցական մնալու, սակայն չենք գիտեր, թէ որքան յաջողած ենք մեր այս ձգտումին մէջ: Մեզմէ լաւ այս մասին գիտէ մեր դատական մարմինը,— ընթերցողներու այն հոծ բազմութիւնը, որուն մենք ամէն օր հաշիւ կուտանք մեր ընթացիկ աշխատանքով: Բոլոր պայմաններու տակ անվիճելի է, որ «Յուսաբեր» կը շարունակէ մնալ թերթ մը բազմաթիւ թերիներով: Այս հարցին մէջ ան կը բաժնէ բովանդակ հայ մամուլին ճակատագիրը: Մտէք որ եւ է հայ թերթի խմբագրատուն եւ դուք պիտի տեսնէք, որ անոր վարիչները նուազագոյն չափով զբաղած են իրենց բուն գործով (խմբագրական աշխատանք), մինչ իրենց ժամանակի եւ կարողութեանց առաւելագոյն մասը զոհաբերած են բուն թերթին հետ կապ չունեցող կողմնակի աշխատութեանց: Մամուլը յարգ չունի մեր կեանքի մէջ: Այդ է պատճառը, որ մենք անթիւ թերթեր ունինք եւ անհամար խմբագիրներ: Հայ կեանքի մէջ պահանջկոտութիւն չկայ ոչ թերթի եւ ոչ ալ անոր վարիչներու նկատմամբ: Լրջօրէն ոչ ոք մտահոգուած է այն հարցով, թէ նաեւ մեզ անհրաժեշտ է ժամանակի պահանջներուն համապատասխանող մամուլ ունենալ,— բովանդակութեամբ՝ ճոխ, արտաքինով՝ վայելուչ եւ ծաւալով՝ պատկառելի: Որովհետեւ լրջօրէն մտահոգուիլ, կը նշանակէ լրջօրէն զոհաբերել, մինչ այս զոհաբերութեան գիտակցութիւնը չունին անոնք՝ որ արծաթ ունին, եւ արծաթ չունին անոնք՝ որ գործին գիտակցութիւնն ունին: Եւ որովհետեւ մեր դարը գերազանցապէս նիւթապաշտ դար է, ուստի հայ մարդիկ հոծ բազմութիւններով կը կապուին առաւելապէս օտար մամուլին, որ յաճախ մարմին ունի, բայց հոգի չունի: Կը պոկուին հայ մամուլէն՝ իրենց ամենօրեայ հոգեկան սնունդը օտար աղբիւրներէ քաղելու եւ ամէն օր քիչ մը աւելի օտարանալու համար: Զարմանալի չէ՞, որ կան օտար մամուլին համար լայնօրէն զոհաբերող հայ մարդիկ, մինչ չգտնուեցաւ Հայ մը, որ անսպառ մօտենար տպագրական մեքենային եւ իր ստացուածքին բաժին հանէր Մեսրոպեան այբուբենին, հայ լեզուով մեծավայելուչ եւ պատկառելի թերթ մը ունենալու համար:

Այս ցաւը մատնանշելով հանդերձ չմոռնանք այնուամենայնիւ, որ «արժէք»ները երեւան կուգան բաղդատումով: Իսկ այս տեսակէտով «Յուսաբեր» յետիններէն չէ: Մարդկայնօրէն հնարաւորը ըրինք՝ նաեւ անցեալ տարի թերթը վայել բարձրութեան վրայ պահելու համար: Գիտենք, որ կան իր խօսքին ունկնդիր բազմութիւններ: Այս տեսակէտով ապարդիւն չէ անցած տարիներու իր ճիգը: «Յուսաբեր» հոգեպէս կը գլխաւորէ այսօր մեծ ու ծաւալուն ընտանիք մը, օղակ հանդիսանալով այդ ընտանիքին եւ Դաշնակցութեան միջեւ: Նոյն դերը կը վիճակուի մեզ կատարել նաեւ յառիջակայ տարեշրջանին: Եւ որովհետեւ «Յուսաբեր»ի ծաւալումով ինքնին կը ծաւալի Դաշնակցութեան խօսքը, ուստի մեզ կը մնայ առաւելագոյնը զոհել՝ աւելի ստուարահոծ բազմութիւններ դաշնակցական մամուլին կապելու համար»:

ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

— o —

Յաղթական մեր զօրամասը լեռան բարձրութեան վրայ թշնամիին վրաններուն տակ կուշտ ու կուռ վայելեց անոնց ձգած իւղը, պանիրը, մեղրն ու զանազան բարիքները: Խորովածի հոտը մթնոլորտը լեցուցած էր:

— Տղե՛րք, վայելեցէ՛ք այս բարիքը, հէլլաւ ըլլայ ձեզի, ձայն կուտար հրամանատարը, կանգնելով ամէն մէկ վրանի առջեւ, ուր տեղաւորուած էին զինուորները համաձայն իրենց վաշտերին: Զ. գունդի սպաները շնորհաւորեցին մեզ մեր յաղթանակի առթիւ.— Յոյս չունէինք թէ պիտի կարողանաք լեռը բարձրանալ թշնամիին կրակին տակ, բայց հիացանք երբ կը տեսնէինք թէ ինչպէս օձերու պէս սողալով վեր կը բարձրանայիք: Դուք լեռնային ժողովուրդ եղած էք, լեռ բարձրանալ լաւ գիտէք, կ'ըսէին անոնք:

Մեր զօրամասը հինգ օր մնաց Շահթաղի բարձունքներուն վրայ, վայելելով թշնամիներու ձգած անհատնում ուտելիքը: Դիլիջանէն եկած պաշտօնեաները մեր զինուորներուն օժանդակութեամբ հաւաքեցին լքուած հարստութիւնը եւ փոխադրեցին Երեւան: Անասուններ, գորգեր, անկողին, կառք, իւղ եւն.: Մեր գունդի պարենաւորման համար տրուեցաւ մօտ 300 եղջերաւոր անասուն:

8.— ՂԱԶԱԽԻ ԿՌԻՒԸ

Նոր հրաման մը.—

«Ղազախ եւ Շամշատին ապստամբած են. 8րդ գունդի զօրամասը իր դիրքերը թողլով 6րդ գունդին, թող շարժի դէպի Քարվանսարայ ...»:

Ետ պիտի դառնայինք մինչեւ Զարխէչ գիւղը, անկէ պիտի շարունակէինք մեր յառաջխաղացումը դէպի Իջեւան: Ես զօրամասէս պիտի բաժնուէի, հրաման տրուած էր ինձ մեր գունդի անասունները եւ կառավարութեան անունին հաւաքուած գորգերը տանիլ Երեւան եւ Իգտիր: Վաշտիս հրամանատարութիւնը յանձնուեցաւ ենթասպայ Տ. Կարապետեանին: Հարկ եղած հրահանգները առնելով իրարմէ բաժնուեցանք: Ընկերներէս եւ զօրամասէս բաժանումս շատ տխուր եղաւ: Գէշ նախազգացում մը ունէի եւ միեւնոյն ատեն ուրախ էի որ քանի մը օրով թէկուզ կը դառնայի հանգստանալու համար եւ Երեւանը գոնէ այս կերպով լաւ մը կրնայի տեսնել:

Երրորդ օրը Քանաքեռ գիւղի այգիներուն մէջ կը գտնուէինք, գոյքերու, անասուններու տեղաւորումով զբաղած էինք: Գոյքերը յանձնեցի Երեւանի հրամանատարութեան եւ անասունները Իգտիր պիտի տանէի, մեր գունդին կեդրոնը:

Ստիպուած երկու օր մնացի Քանաքեռի պարտէզներուն մէջ: Երեւան-Էջմիածին-Մարգարա-Իգտիր խճուղին փակուած էր: Կառավարութիւնը վճռապէս որոշած էր մաքրել Զանգիպասարի շրջանը ապստամբ թաթար գիւղացիներէն: Նոր կռիւ մը դաշտը աչքիս առջեւ էր:

Յունիսի կիսուն, առտու մը կռիւը սկսաւ: Օղակուած էր Զանգիպասարը — մէկ զօրամաս միացած Սասունցիներուն՝ Էջմիածնի ուղղութեամբ կը հարուածէր Զօպանքէրէ գիւղը: Մեր գունդի Ա. գումարտակը Արաքսի ափին Տիղէ գիւղին վրայ կը քալէր: Երեւանի պահակազօրը Շէնգաւիթ, Նորագաւիթի վրայով Ուլուխանլու կը յառաջանար: Ասոնց միացած էին քաղաքի եւ շրջակայ գիւղերու կամաւորները: Մեր զօրքին եւ կամաւորներուն եռանդը մեծ էր:

Մէկ տարիէ աւելի թրքական այս բոյնը մայրաքաղաքի քթին տակ, ապստամբ եւ անհարազատ վիճակի մը մէջ կը գտնուէր եւ կը հեգնէր հայկական կառավարութիւնը: Վճռական օրն էր:

Առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Զանգիպասարի հաշիւը փակուած վերջացած էր: Զանգիպասարի թրքութիւնը խուճապահար դիմած էր փախուստի, որուն համար միակ ճամբայ մնացած էր Արաքսը դէպի Արալըխ եւ իրանեան սահմանը: Իրենց ամբողջ հարստութիւնը մնաց տեղնուտեղը, որմէ օգտուեցան կառավարութիւնն ու ժողովուրդը: Թաթար գիւղերը հարուստ էին, տեղահան եղած չէին եւ նոյն իսկ հայ գիւղերէն վերցուցած էին շատ կողոպուտ: Զանգիպասարի ապստամբութիւնը կը հովանաւորէին Թուրք սպաներ, մասամբ Թուրք զինուորներ եւ մասնաւորապէս Ազրբէջանի գաղտնի գործակալները: Զանգիպասարի թրքութիւնը իր կապը Թուրքիոյ հետ կը պահէր փոքր Մասիսի կողմէն Տիատինի եւ Պայազիտի միջոցաւ:

Զանգիպասարի մղձաւանջը փարատած էր: Մեր յաղթական զօրքը այդ օրերուն ընկճած էր Պէօյիւք Վէտին վերջին գիրկընդխառն կռիւէ մը յետոյ եւ յառաջացած մինչեւ Շահթախտ կայարանը:

Առանձին զօրամաս մը միացած Սասունցի ձիաւոր հարիւրեակին, հրամանատարութեամբ խմբապետ Մանուկի, արիւնոտ կռիւէ մը վերջը, գրաւած էին Կողբը, ուր զոհուեցաւ Մանուկը:

Սեւ լուր եկաւ Իգտիր մեր զօրամասին մէջ: Գնդ. Տ. Բաղդասարեան թախծոտ եւ արցունքոտ աչքերով նստած կը խօսէր, ընկճուած էր, բոլոր սպաները եւ զինուորները վշտահար երեւոյթ մը ունէին: Մեր գունդի Բ. գումարտակը բնաջնջուած էր Ղազախի եւ Շամշատինի կռիւներուն մէջ: Գումարտակապետ Մուրատ Թելոյեան ճակատէն զարնուելով անմիջապէս կը մեռնի, նոյնպէս կը մեռնին շատ սպաներ, զինուորներ եւ շատերն ալ գերի կ'իյնան: Մնացած ուժը ճեղքելով թշնամի օղակը Մրղուզ լերան գագաթներէն, անդնդախոր ձորերէն, անտառներէն գիշերով կուգայ Միխայլովկա, Զ. գունդին կեդրոնը:

Ահա կռիւին մանրամասնութիւնները.—

Ղազախի եւ Շամշատինի ապստամբութիւնը կը ղեկավարէին Բագուէն հոն կարմիր զինուորներ, որոնք իրենց բերած էին գնդացիրներ եւ Ազրբէջանեան կանոնաւոր զինուորներ:

Մուրատի գումարտակը, Իջեւան հասնելէն վերջը, անմիջապէս կը յառաջանայ դէպի ապստամբ գիւղերը: Մօտ 5—10 գիւղեր հպատակութիւն յայտնելով աղ ու հացով կը դիմաւորեն զօրամասը: Գումարտակը թեթեւ ընդհարումի կը բռնուի ապստամբներու հետ, որոնք խուճապահար կը նահանջեն դէպի սահմանը, կ'ամրանան խոր անտառի մը մէջ եւ կ'ընդունին կռիւը: Մեր զօրամասը իր ետեւը կը թողու նախապէս ապստամբած եւ այժմ խաղաղած շատ մը հայ գիւղեր, ուր կը թողուին զօրամասին ուտելիքի, ռազմամթերքի սայլերը, հիւանդները եւ վիրաւորները: Յաջորդ առաւօտուն կռիւը կը տաքնայ. երկու կողմէն ալ Հայեր անխնայ կը կռուին:

Ց. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(21)

ցին կացութիւնը քննելու համար: Կառավարութիւնը որոշեց զէնք եւ ռազմանիւթ բաժնել: Միեւնոյն ատեն հրամանագիր մը հրատարակեց, որով փախստական զինուորներուն կ՚արգիլէ քաղաք մտնել: Կը վախցուի որ այս փախստականները որոնց մեծ մասը հեռաւոր գաւառներէ եկած են եւ բոլոր սպիտակամորթները Իտալացի կը կարծեն, կրնան յարձակիլ Ատտիս - Ապէպա մնացած քանի մը հազար Եւրոպացիներուն վրայ:

*** Վերջին լուրերու համաձայն, մայրաքաղաքին բնակիչները սկսած են շրջակայ բլուրները քաշուիլ, իրենց էշերով, ջորիներով եւ տունին գոյքերով: Հարիւրաւոր ընտանիքներ խուճապահար փախան ապրիլ 20ին, իմացած ըլլալով թէ Իտալացիները կը մօտենան: Ամբողջ գիշերը բոլոր ճամբաները լեցուած էին փախստականներով, — այր, կին, մանուկներ եւ ծերուկներ, հաշմանդամներ եւ անկարներ, իրենց շալակն առած հագուստ - կապուստ, ուտելիք եւայլն: Անգլիական դեսպանատունը պաշարուած է: Հարիւրաւորներ դիմում կը կատարեն, անոր թաքստոցներուն մէջ ապաստանելու համար: Կը կարծուի թէ Ատտիս - Ապէպայի 3000 օտարականները պիտի կրնան տեղաւորուիլ անգլիական թաղին մէջ, որ պաշտպանուած է փշաթելերով:

Կռիւները կը շարունակուին

Երէկ, 21 ապրիլ, Հռոմի հիմնարկութեան 2690րդ տարեդարձն էր եւ ամբողջ Իտալիան մեծ յաղթանակի մը, նոյնիսկ Ատտիս - Ապէպայի գրաւման կը սպասէր: Ամէն պարագայի մէջ, իտալական բանակը շատ հեռու չէ Եթովպիոյ մայրաքաղաքէն, թէեւ զօրամասերը զգուշութեամբ կը յառաջանան: Զրոյցի մը համաձայն, իտալական զօրքը գրաւած է Անքոպէր քաղաքը, որ կը գտնուի Տէսիէի հարաւակողմը, 125 քիլոմեթր Ատտիս - Ապէպայէն:

Երէկ միեւնոյն ատեն Աշխատանքի Օրն էր Իտալիոյ համար, (փոխան մայիս 1ի): Հռոմի մէջ բանուորական եւ գործատիրական սէնտիքաներու անդամները առտուն թափօր մը կազմեցին Վենետիկի հրապարակին վրայ, փառաբանելով «Առաջնորդ»ը: Այս առթիւ բազմաթիւ նոր շինութիւններ բացուեցան Հռոմի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՆ ՊԼԱՆԻ ՏԱԿԷՆ փապուղի մը շինելու ծրագիրը նորէն կ՚արծարծուի, ուղղակի զինուորական ճամբայ մը բանալու համար դէպի Իտալիա: Երկայնութիւնը պիտի ըլլայ 12,5 քիլոմեթր, (Սէն Կոթառի փապուղին 14,9 քիլոմեթր է):

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ մանրամասն զեկոյց մը տալով, հաստատեց թէ տուրքերու հասոյթը 1936 մարտին եղած է 35 միլիոն ֆրանք աւելի՝ նախատեսուած գումարէն, իսկ 125 միլիոն աւելի՝ բաղդատելով 1935 մարտի եկամուտին հետ: Մինչդեռ 1932 — 1935ի ընթացքին ամէն ամիս 300 — 350 միլիոնի բաց մը կը գոյանար:

ՀԻԹԼԷՐԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 47ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ առթիւ, աննախընթաց զօրահանդէս մը կատարուեցաւ ապրիլ 20ին, ինչպէս գրած էինք երէկ: Կը մասնակցէին 30—33,000 զինուորներ եւ 400 հրասայլեր, ինչ որ չէր տեսնուած Վիլհէլմ Բ.ի օրով: Այս առթիւ հանդիսաւոր երդում կատարեցին 764,000 վարիչներ եւ անդամներ՝ հիթլէրական կուսակցութենէն եւ երիտասարդական կազմակերպութենէն: Օրուան ճառախօսները փառաբանելով ազգային - ընկերվարական շարժման ծաւալումը, ուժգնօրէն խարանեցին համայնավարական հոսանքը: Հանդիսութեանց ներկայ էին նաեւ օտար դեսպանները:

ՉՈՐՍ ՏԵՍԱԿ ԹԱՔՍԻՆԵՐ պիտի բանին այսուհետեւ, Փարիզի մէջ,— 1.— Առանց մասնաւոր նշանի կառքերը՝ 2 ֆրանք մուտք եւ 50 սանթիմ իւրաքանչիւր 400 մեթրին: Գիշերը ժամը 11էն յետոյ՝ կրկին գին, իսկ քաղաքէն դուրս՝ վերադարձի ծախքն ալ գանձելով: 2.— Ճերմակ սատղով կառքեր, միեւնոյն պայմաններով, բայց գիշերուան սակը՝ ժամը 1էն յետոյ, եւ յաւելուածական գին չպիտի գանձեն քաղաքէն դուրս, նահանգին մէջ: 3.— «Միննէթ» կառքերը, երկու հոգինոց, եւ ընդհանրապէս դեղին եւ կարմիր ներկուած, գիշեր թէ ցերեկ մուտքը՝ 1 ֆրանք, յետոյ 50 սանթիմ իւրաքանչիւր 500 մեթրի համար, իսկ կրկնապատիկ սակը՝ գիշերուան ժամը 11էն յետոյ: 4.— Կապոյտ եւ ճերմակ դրօշներով կառքեր, մուտք՝ 1 ֆրանք, մէկ կամ երկու հոգին՝ 50 սանթիմ իւրաքանչիւր 500 մեթրի համար, երեք հոգին՝ 50 սանթիմ 400 մեթրի համար, գիշերուան սակը ժամը 1էն յետոյ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՆՔԱԳՈՐԾՆԵՐԸ որոշեցին ընդհ. գործադուլ հռչակել մայիս 1ին: Կառավարութիւնը միջոցներ կը խորհի, կանխելու համար:

Թատերական Ցերեկոյթ

կազմակերպուած Սեվրանի Հայ Կրթական Միութեան կողմէ

26 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30էն 10

իր սեփական սրահին մէջ,

52 rue de Bouogogne, Sévran, (S. et O.)

Ալֆորվիլի դերասանական խումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Ռ. Ազունեանի կը ներկայացնէ «ԱՆՄԵՂ ՁՈՀԸ» (տրամ 1 արար), ՊԱՂՏԻԿԻ ՆՇԱՆՏՈՒՔԸ (զաւեշտ), ԵԱՏԷՍ (զաւեշտ):

կը խօսի ՏՔԹ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

ԵՐԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ, ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

Մուտք 5 ֆր. (փոքրիկներու համար մուտքը ազատ է):

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— կառ. մը. նօրէն 13.30—14.35—14.45:

Հանդիսականներու հանգիստը ապահովուած է:

Կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արիները:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 24 Ապրիլ ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, «Զարդարեան» գրադարանին մէջ, կարեւոր օրակարգ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Պրոպականտի Ցանձնախումբին երրորդ ճեմբաւն վիճաբանական ժողովը 24 Ապրիլ, ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Վալանսի Սիամանթօ Ակումբին մէջ, 2 rue des Balais: Նիւթ՝ «Դրամագլուխը եւ աշխատանքը»: կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Փարիզի «Եգիպտացի» կոմիտէի կողմէ

Այս հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին

Au Clair de la Lune սրճարանը, **Place d'Italie**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Նիւթ՝ «Քաղաքական ընդհանուր կացութիւնը»:

կը հրաւիրուին փարիզի եւ շրջաններու ընկերները:

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

25 Ապրիլ, շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, դպրոցին սրահը,

4 Rue des Trois Chantiers

Նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն եկեղեցական, կ. խաչի, Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբի եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի:

կը նախագահէ Պ. Յ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

կը խօսին՝ Պ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ եւ Պ. Ա. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ: ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

Հաղորդ. միջոցներ.— Օթօպիւս թիւ 1, իջնել՝ Puits-sans-vin:

ՊՈՄՕՆԻ ՄԷՋ

26 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին «Վարանդեան» սրահին մէջ

10 Bld. des Marguerites

Նախաձեռնութեամբ «Համազգային»ի Պոմոնի Մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ զանազան կազմակերպութեանց:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մայիս 3ին:

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ

Վաղը հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, Ռուսական Քոնսերվաթուառի շէնքին մէջ (գետնայարկ), 26 Ավընիւ տը Թօքիօ

Պ. ՔԵՆՈ կը ներկայացնէ Գանձակ քաղաքի ամփոփ պատմութիւնը 1000 տարիէ ի վեր:

կը խնդրուի որ փափաքողները ժամը 9էն առաջ ներկայ գտնուին:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Վաղը, հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը՝ 9ին,

École des Langues Orientales ի մէջ, **2 rue de Lille,**

մեթրօ՝ St. Germain des Prés

կը խօսի Պ. Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Սունդուկեան եւ հայ թատերական գրականութիւնը:

Ցերեկոյթ — Պարահանդէս

կազմակերպուած Հաւըրտ Գարակէօզեան Հօմի Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ, ի նպաստ իր օգնութեան սնտուկին

կիրակի, 26 Ապրիլ, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Salons «Enfance et Famille» ի մէջ, **6 Rue Clavel**

(entrée 11 Rue Mélingue, Métro: Pyrénées)

ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ — ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ.

Մուտք՝ 5 ֆրանք:

Թատերական Ներկայացում

կազմակերպուած Սեբաստիոյ Դաւրա գիւղի Հայր. Միութեան Փարիզի կեդրոնին կողմէ

26 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Պէշիկթաշլեան Թատերասրահին մէջ, 26 rue Troyon, Sèvres, Métro Pont de Sèvres & Autobus 1 ղեկավարութեամբ Մ. ՇԻՐՎԱՆԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ կարող ուժերու

կը ներկայացուի ԵՐԱՄԻԱ Ս. ՔԷՀԵԱԵԱՆԻ

ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ (տրամ 4 արար իրական կեանքէ)

Տոմսակները ապահովելու համար նախօրօք դիմել Միութեան անդամներուն սափրիչ Շիրվանեանի մօտ, 92 bis Ave. Verdun, Իսի լէ Մուլինօ եւ ներկայացման օրը Թատրոնին կիշէն, ժամը 2էն սկսեալ: Մուտք 7 եւ 5 ֆր.:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ՎԷՄ,, ի Ժ9. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

ՌՈՍՏՈՄ.— Հայ - Վրացական փոխյարաբերութիւնները: ԱՐՏԱՇԷՍ Ա. ԲԵՂԵԱՆ.— Հայ եւ Թուրք վաւերաթղթեր: Հ. ԱՃԷՄԵԱՆ.— Բագրատ վարդ. Գէորգ - Թաւաքալեան: ՍԻՄ. ՎՐԱՑԵԱՆ.— Լեւոն Թադէոսեան (Պապաշա): ՎԱՀ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ.— Արհաւիրքի Օրեր: ՎԱՀ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ.— Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը: ԱՐՄԷՆ ՍԵՒԱՆ.— Փետրուար 18ի յեղափոխութիւնը: ԱՆՑԵԱԼՔ.— Ակադ. Ալեքսանդր Թումանեան: Կեանք եւ Մշակոյթ: Գիրք եւ Մամուլ: Գրախօսական: ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ.— Վ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը:

Տարեկան բաժնեգին՝ 70, 60 եւ 50 ֆրանք, համաձայն իւրաքանչիւր երկրի թղթատարական սակի:

Երրորդ շրջանի բաժանորդները կրնան առաջին երկու տարիներու 12 թիւերը ստանալ վճարելով 50 ֆրանք, կամ վեց գրքի համար 25 ֆր.:

Հասցէ.— S. Vratzian, 13 Rue des Platanes, Gité Jardin de Plessis-Robinson, (Seine).

Վարձու յարկաբաժիններ եւ սենեակներ

2 սենեակ, տաք եւ պաղ ջուր, ելեկտրականութիւն, շոգի, կազ հեռաձայն, շարժը միասին, տարեկան 2750 ֆր., իսկ մէկ սենեակ միեւնոյն քօնֆօռով, առանց կազի, տարեկան 1600 ֆր.: Օդասուն վայր: Դիմել 13 rue de la Colonie, Փարիզ (13), մեթրօ Corvisart:

Դերձակատուն

ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆ

31 Route de Choisy, Ivry s/Seine

Հեռաձայնել Italie 13—45

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ֆրանսական եւ անգլիական կերպասներու:

Վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած աշխատանք, չափաւոր գին:

Ստացած ենք ամառնային գեղեցիկ կերպասներ.

ձեր շինելիք հագուստներուն համար դիմեցէք

մեր դերձակատունը:

ՕՐԻՈՐԴ Վ. ՀԱՋԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Աշակերտուհի Քոնսերվաթուարի ուսուցիչ փրոֆ. Marcel Ciampiի, վկայեալ Ecole Normale de Musiqueէ, վերսկսած է իր դաշնակի դասընթացքները գոհացուցիչ պայմաններով:

Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. ՀԱՋԱՐԱՊԵՏԵԱՆի,

56, Rue Lafayette, Paris.

ՃԱՇԱՐԱՆ - ԾԱՂԱՐԱՆ «ՕԼԻՄՓ»

8, ՓՕԼ - ՊԷՌ ՓՈՂՈՑ, 8 — Լ Ի Ո Ն

Արեւելեան եւ Արեւմտեան համադամ եւ ախորժաբեր կերակուրներ, անմահական ՏԷՕՆԷՕՐ եւ ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ, համբաւաւոր ԴԱՐՊ. ՔԷՕՑԻ ՊՕՂԱՉԱ, սքանչելի ԹԱՒՈՒԿ ԿԷՕՔՍԻ, եւ ՓԱՔԼԱՎԱ՝ անթերի կարգով: ԽՆԱՄՔՈՎ ԵՒ ՄԱՔՈՒՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԽՈՀԱՐԱՐԱՊԵՏ ԵՒ ՃԱՇԱՐԱՆԱՏԷՐ

ՊՐՈՒՍԱՑԻ Ս. ՊՐՈՒՍԱԼԵԱՆԻ

PRIX FIXE եւ A LA CARTE

Ընտանեկան, հարսանեկան, ընկերական եւ հաւաքական ճաշեր. բոյթներու համար սպասարկութիւն մատչելի գիներով ճաշարանին կից ընդարձակ սրահին մէջ: ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ԱՆԳԱՄ ՄԸ

ԵՒ ՎՍՏԱՀ ԵՂԷՔ ՈՐ ՏԵՒԱԿԱՆ ՅԱՃԱԽՈՐԴ ՊԻՏԻ ԴԱՌՆԱՔ

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ՐԱՔԻ ՏԻԻՉ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառն պատրաստուած օղին է ՐԱՔԻ ՏԻԻՉը:

Զգուշացէք այլ եւ այլ նիւթերով պատրաստուած եւ ձեր կեանքին վնասակար օղիները խմելէ, այլ խմեցէք միմիայն ՐԱՔԻ ՏԻԻՉը, որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած եւ գնահատուած է:

UN DUZE

MARQUE DÉPOSÉE

RAKI 40°

DUZE

Véritable Anisette Orientale

DISTILLERIE OTTOMANE ISTAMBOUL

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Ա. ՏԱԼԱՔԻՒՐԷԵԱՆ

8 rue Suffren, Marseille— Tél. D. 70-89

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ Թիւ (21)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԵ՛Ր ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԻՐՑ ՄԷՋ

Մինչ Մաքս շարունակ իր վերադարձի արտօնութեան մասին կը յուսար, այս լուրը մեծ հարուած մը եղաւ: Այդ վայրկեանէն սկսած մէկ մտածում ունեցաւ, փախչիլ:

Նոյեմբերին Գերմանիոյ մէջ յեղափոխութիւնը ծայր տուաւ: Ապստամբութիւնը ճիշդ ժամանակին հասաւ եւ Մաքսը խիստ բանտարկութենէ մը փրկեց: Այն զօրավարը որ իր մասին վերջին հրամանը տուած էր, պաշտօնանկ ըլլալով հրամանը չգործադրուեցաւ:

Շուտով ամէն բան վերջացաւ եւ ապստամբները կացութեան տէր դարձան:

Մաքս խորհեցաւ որ գերմանական նահանջող բանակները Պրիւսէլէն անցնելով ամէն բան աւարի պիտի տան, մանաւանդ ուտեստեղէնի պաշարները, ուստի պէտք է որ Պրիւսէլ երթայ, իր ներկայութիւնը հոն անհրաժեշտ էր:

X

Փօսլար քաղաքը, ուր կը գտնուէր Մաքս, հանդարտ երեւոյթ մը ունէր: Զինուորներն ու աշխատաւորական խորհուրդը նոր քաղաքային վարչութեան գլուխը դրած էին ոռմնադիր մը, անոր օգնական տալով գլխաւոր յիսնապետ մը: Բանտարկեալները ազատ արձակուած էին եւ շատեր որոնք յեղափոխական արտայայտութիւններ ըրած ըլլալու յանցանքով դատապարտուած էին, հիմակ կարեւոր պաշտօններ կը գրաւէին:

Մաքսի թէեւ ազատութիւն շնորհուած էր, բայց մեկնելու համար անցագիր չունէր: Ուստի իր բախտին սպասեց: Օր մըն ալ կարգ մը հարցումներ ընելու պատրուակով ոստիկանապետին գրասենեակը մտաւ եւ գաղտնապէս քանի մը հատ պարապ պաշտօնաթուղթ գրպանելով մեկնեցաւ:

Իր սենեակը քաշուեցաւ եւ կրցածին չափ կեղծելով ինք իր ձեռքով անցագիրը պատրաստեց: Անով զինուած ապահով կայարան հասաւ եւ շոգեկառք նստաւ:

Այլեւս ազատուած էր:

Այդ միջոցին ճամբորդ մը նոյն յարկաբաժինը մտաւ: Մաքս տեսաւ որ դիմացինը զինքը ուշի ուշով կը դիտէ: Զուգադիպութեան երկար բազուկը վրէժխնդրութեամբ կը գործէր: Այդ ճամբորդը այն անձն էր որ չորս տարի առաջ հանդիպած էր Մաքսին շոգեկառքին մէջ, սպառազէն զինուորներու խմբակէ մը շրջապատուած, ու հիմակ մէկ ակնարկով ճանչցած էր զայն:

Մարդուն սպասածը չեղաւ սակայն, ան կը կարծէր թէ քաղաքապետը կը փախչի, ու երբ Համի կայարանին մէջ պաշտօնեաները սկսան աղաղակել «քաղաքապետ Մաքս, քաղաքապետ Մաքս» իրեն թուեցաւ որ խաղը վերջացած էր եւ Մաքս ձերբակալուած:

Մեծ եղաւ իր զարմանքը սակայն, երբ պաշտօնեաները պարզապէս անոր իմացուցին թէ ազատ էր Պելժիա վերադառնալ եւ հարիւրապետ Վէպէր, գլխաւոր գրաքննիչը, զինքը ամէն կողմ փնտռել տուած էր Պրիւսէլ վերադարձնելու համար:

Վերջարեւ կացութիւնը այնքան անժամային թուած էր որ, մտածեր են մինչեւ իսկ օդանաւ մը տրամադրել զինքը փնտռելու համար:

Բայց Պելժիա ճամբորդութիւնը անվտանգ չէր: Շատ անդամներ զինուորներու կողմէ ճամբան փակուեցաւ, բայց հարիւրապետ Վէպէր, ամենահեղինակաւոր սպայ մը, անոր հայթայթած էր երկու անցագիրներ, մէկը հին իրաւակարգի (ռէժիմ) փաստաթուղթ մըն էր, իսկ միւսը կարմիր անցագիր մը յեղափոխականներու կողմէ տրուած: Երբեմն որ մէկ անցագիրը ցոյց տալու համար փոքրիկ դժուարութիւններ կ՚ունենային, բայց հարիւրապետ Վէպէր, որ կարմիրներու մէջ պաշտօն ստանձնած էր, միշտ ուղին դատեց եւ անոնք ողջամբ հասան:

Պրիւսէլ... չորս տարի վերջ: Վերջին վայրկեանին անոնք զինուորներու զէնքերուն կողմէ դիմաւորուեցան:

— Քաղաքապետ Մաքսն է, ըսաւ հարիւրապետը:

Կարմիր սպան խոնարհութիւն ըրաւ:

— Զինքը տեսնելուս համար ուրախ եմ: Ոչ ոք այնքան կը ցաւի իր եւ իր հայրենակիցներուն կրած նեղութիւններուն համար որքան մենք:

Կարճ հրաման մը ու զէնքերը վար առնուեցան: Քաղաքապետ Մաքս իր սիրած քաղաքին ղեկը դարձեալ ձեռքերուն մէջ կ՚առնէր: Իր հայրենակիցները կարօտալից բարի գալուստ մաղթեցին եւ իր տունը ծաղիկներով ողողեցին:

(Վերջ)

Թարգմ. Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ երգիծաթերթ՝ «Մ Ե Ղ Ո Ւ»

փարիզի եւ շրջանի Յառաջի ցրուիչ Պ. ԱՒԵՏԻՍԷՆ:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԲԺԻՇԿ ՌՕԺԷՆՍՔԻ

կը դարմանէ ընդհանուր, կանանց, սրտի եւ արեան հիւանդութիւններ: Ելեկտրաբուժում: կ՚ընդունի ժամը 2—4: դիմել՝ 10 Rue Lord-Byron, Métro Georges V Tél. Elysées 22-79

ՏԻՐՈՒՀԻ ԶԱՌԱՓԵԱՆ

կուտայ դասեր՝ դաշնակի եւ Մարթընոյի երաժշտական ալիքներ (դարուս ամենամեծ գիւտերէն մէկը) 6 Villa des Soblons, (81 Ave. du Roule) Porte Maillotի մօտ, Neuilly sur Seine: կ՚ընդունի շաբաթ օրերը 2— ժամադրուիլ նախօրօք:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 23 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 23 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3096

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ ՕՂԱԿՆԵՐ ԵՒ ՑԱՆՑԵՐ

Ո՛րքան պերճախօս է Պոլսոյ Ազգ. վարչութեան շրջաբերականը, ուղղուած՝ Թաղային մարմիններուն։

Ուրեմն, արդէն իրականացած է ինչ որ կը փափսային Թուրք թերթերը, քանի մը տարիէ ի վեր։

Էնկիւրի փոքրամասնութեանց բարոյական իրաւունքները աստիճանաբար կրճատելէ, ծաղրանկարի մը վերածելէ յետոյ, ձեռնարկած է անոնց նիւթական աղբիւրներն ալ իր ափին մէջ կեդրոնացնելու։

Այդ կեդրոնացումէն եւ ղեկավարութենէն մինչեւ իւրացումը՝ շատ երկար չէ ճամբան։ Թուրքը նոր չէ որ պիտի ապացուցանէ ձեւերը փրկելու իր վարպետութիւնը, ինչպէս արտաքին, նոյնպէս ներքին ճակատին վրայ։

Ազգ. վարչութեան շրջաբերականին հետ, պիտի կարդաք պզտիկ լուր մըն ալ, որ ինքնին կը բաւէ քնացողները արթնցնելու։

— «Էվգաֆի կողմէ ազդարարուած է Սկիւտար, Եէնի Մահալլէի թաղ. խորհուրդին, թէ 25 ոսկիէն վեր նորոգութեանց համար պէտք է Էվգաֆէն արտօնութիւն առնուի»։

Ի՛նչ տարակոյս որ այսպիսի ազդարարութիւններ իրարու պիտի յաջորդեն, երբ Էվգաֆը իր սեղանին վրայ ունենայ ազգ. կալուածներու մատակարարութեան բոլոր հաշիւները, ելքերով եւ մուտքերով։

Այն ատեն, Էվգաֆը — ուրիշ խօսքով կառավարութիւնը — ուղղակի պիտի վարէ հայկական կալուածներու մատակարարութիւնը, բոլորովին խամաճիկներու վերածելով ինչ որ ազգ. մարմին կը կոչուի։ (Նկատեցէք որ Պոլսոյ հայերէն թերթերը շատոնց ջնջած են ոչ միայն «Հայկական կեանք»ի գլուխը եւ լուրերը կը հրատարակեն ցիրուցան, իրենց յատուկ խորագիրներով, այլեւ կը զգուշանան գործածել «ազգային» բառը։ Կ՚ըսեն «Վարչութիւն», առանց որ եւ է ածականի։

Միւս կողմէ, ոչ միայն կեդրոնը՝ Էնկիւրին, այլեւ Պոլսոյ վարչական յետին պաշտօնատունը երբեք նկատի չառներ Պատրիարքարանը կամ Ազգ. վարչութիւնը։ Բոլոր տնօրինութիւնները, հրահանգներն ու պահանջները կը հաղորդուին ուղղակի իրաւասու մարմնին, գրաւոր կամ բերանացի, հասարակ բարապանի մը կամ ոստիկանի մը ձեռքով։ Եւ պատասխանն ալ կը պահանջուի ուղղակի, առանց վերին կամ երրորդ օրկանի մը միջամտութեան։

Մարդիկ Պատրիարքարանը կը յիշեն՝ երբ տուրքի խնդիր ունին։ Այդ պարագային, Պատրիարքարանն ալ, ինչպէս Թաղային որ եւ է հաստատութիւն կամ դպրոց նոյնքան բաց դուռ է ոստիկանին առջեւ, որքան որ եւ է խանութ, ճամբուն վրայ։ Պաշտօնեան կ՚երթայ, կը պահանջէ, կը գանձէ կամ կը կնքէ։

Իսկ երբ ո եւ է հայանուն սրիկայ ուզէ խաղ մը սարքել, իր տրամադրութեան տակ պատրաստ կ՚ունենայ ամբողջ վարչական, դատական կամ ոստիկանական մեքենան, լռութեան դատապարտելու համար որ եւ է ազգ. իշխանութիւն։

Այդպէս էր որ, Ղալաթիոյ գոհններուն մէջ հաւաքուած քուէներով ստեղծեցին «Թաղ. խորհուրդ» մը, աւարի տալու համար Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ եւ Կեդր. վարժարանի շարժուն եւ անշարժ հարստութիւնները։ Ու երբ քարերն անգամ բողոքեցին, դատաւորները մէջտեղ դրին նոր մարտակոչ մը,— Մենք Հայ. եկեղեցի չենք ճանչնար, մենք «Թիւրք Կրէկորիէն» ենք...

Վերջերս նոյնքան պղտոր ձեռնարկ մըն ալ փորձուեցաւ Բերայի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ դէմ։

Հանրածանօթ սրիկայ մը, որ ճառ ալ խօսած էր Ֆրանց Վերֆէլի դէմ սարքուած խարոյկին առթիւ, սնոտի պատրուակ մը կը ստեղծէ եւ դատ կը բանայ Բերայի Թաղ. Խորհուրդին դէմ։

Օ՜, բարի եկար,— եւ անմիջապէս դատական պաշտօնեաներ կը փութան Թաղ. Խորհուրդին գրասենեակը, պահանջելով տոմարներն ու ատենագրութիւնները։

Գրագիրը զգալով իր պատասխանատուութիւնը հազիւ կը համարձակի դիտել տալ թէ ինք պարզ պաշտօնեայ մըն է եւ չի կրնար որ եւ է բան յանձնել առանց Թաղ. Խորհուրդին գիտութեան կամ հաւանութեան։ Դատաւորը կը սպառնայ,— եւ այլեւս ջուրի ճամբայ կը դառնայ Թաղին խորհրդարանը։ Կ՚երթան իրենց ուզած ժամուն, կը թղթատեն, կը քրքրեն, կ՚առնեն կը տանին,— ո՞վ է հարցնողը։ Իսկ դատը բացուած է արդէն, ինչ որ կը նշանակէ նոր տանջանքներ,— հետեւաբար եւ նոր կաշկանդումներ։

Անշուշտ ասոնք բոլորն ալ «օրինական» գործողութիւններ են, ապացոյց՝ Թուրքիոյ բոլոր քաղաքացիներուն «բացարձակ հաւասարութեան», եւ համապատասխան՝ Լոզանի դաշնագրին տրամադրութեանց...

Օղակներ ու ցանցեր, շղթաներ, ձեռնակապեր եւ հանգոյցներ ամէն ուղղութեամբ, կրթականէն մինչեւ կալուածականը, եկեղեցիէն մինչեւ Ազգ. Հիւանդանոցը,— մինչեւ որ չնչահեղձ իյնան փոքրամասնութեանց ինքնուրոյն օրկաններն ու անոնց վարած հաստատութիւնները։

Արդէն շատ բան չէ մնացած։ Երբ կալուածական հաշիւներն ալ յանձնուին— ինչպէս տեղի կ՚ունենայ արդէն — եկամուտները հետզհետէ պիտի ցամքին նոյն «օրինաւոր» ձեւակերպութիւններով, իսկ ծախքերը անկասկած պիտի հոսին ուրիշ ուղղութեամբ, քանի որ Էվգաֆին կ՚իյնայ «վէթօ»ն։

Միեւնոյն ատեն, դուռները լայն բացուած պիտի ըլլան որ եւ է հետապնդումի կամ չարաշահութեան համար։

Չէ՞ որ օրէնքը «խիստ պատիժներ սահմանած է» որ եւ է զանցառութեան հանդէպ։ Ո՞վ պիտի դատէ ծուռն ու շիտակը, անաչառութեան, նոյնիսկ սովորութեան պարագային...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

Արաբական պատուիրակութիւն մը կը հրաւիրուի Լոնտոն

Ապրիլ 21ին նոր ընդհարումներ պատահեցան Արաբներուն եւ Հրեաներուն միջեւ, Եաֆայի եւ Թէլ – Ավիվի մէջ։ Միեւնոյն ատեն արաբ հողագործներ կը համախմբուէին, Երուսաղէմի վրայ քալելու համար։ Պաշտօնական տեղեկագրին համաձայն, չորս օրուան դէպքերու միջոցին սպաննուած են 12 եւ վիրաւորուած՝ 63 Հրեաներ։ Արաբներու կորուստն է 4 սպանեալ եւ 47 վիրաւոր։

Արաբները որոշած են ընդհ. գործադուլ հռչակել ապրիլ 22էն սկսեալ, ճնշելու համար հոգատար իշխանութեան վրայ։ Արաբները կը պահանջեն արգիլել հրէական ներգաղթը եւ հող չծախել Հրեաներուն։

Ապրիլ 21ին ծանր դէպքեր պատահեցան Թէլ – Ավիվի մէջ, որ հրէական շէն գաղութ մըն է։ Փոխադարձաբար կրակի կը տրուէին հրէական եւ արաբական կալուածները։ Ամբողջ թաղ մը կրակի տրուեցաւ այս առթիւ։ Բոցերը տարածուեցան արագօրէն, քանի որ տուները փայտաշէն են եւ աւելի քան 100 շէնքեր մոխիր դարձան։

Թէ Հրէական Ազգ. Խորհուրդը եւ թէ Արաբներու պաշտպանութեան կոմիտէն ժողովներ կը գումարեն Երուսաղէմի մէջ, կացութեան մասին խորհրդակցելու համար։ Կը վախցուի որ շատ աւելի ծանր հանգամանք առնեն դէպքերը։ Հոգատար իշխանութիւնը հրաւիրած է Արաբները պատուիրակութիւն մը ղրկել Լոնտոն, ներկայացնելու համար իրենց տրտունջները։ Սակայն Արաբները չեն յուսար որ գոհացում տրուի Լոնտոնի մէջ եւ կը նախընտրեն ուղղակի գործողութեան դիմել Պաղեստինի մէջ, որպէսզի հոգատար իշխանութիւնը հարկադրուի տեղի տալ։

Ամէնէն ծանր խռովութիւնները պատահած են Եաֆայի մէջ, ուր սպանեալներուն թիւը կը հաշուեն 19, իսկ վիրաւորները՝ 130։ Արտակարգ տնօրինութիւնները կը շարունակուին բոլոր կեդրոններուն մէջ։ Թէ ոստիկաններ եւ թէ զինուորներ կը շրջին փողոցները, գիշեր ցերեկ։ Ոստիկաններ եւ զինուորներ կը պաշտպանեն նաեւ Եաֆա-Թէլ-Ավիվ ճամբան։

Այս բոլոր խլրտումներուն պատճառն է Լորտ Պալֆըրի Յայտարարութիւնը (1917 նոյեմբեր 2), որով բրիտանական կառավարութիւնը յանձն կ՚առնէ Պաղեստինը դարձնել Հրէական Տուն։ Առաջին անգամ չէ որ Արաբները բուռն միջոցներու կը դիմեն, իրենց շահերը պաշտպանելու համար։ 1929 օգոստոսի խռովութեանց ատեն հարկ եղաւ 10,000 անգլիական զինուոր կանչել, բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար։ Պալֆըրի Յայտարարութենէն ի վեր անընդհատ հրէական ներգաղթ կը կատարուի։ Պատերազմէն առաջ Պաղեստինի Արաբներուն թիւն էր 535,000, իսկ Հրեաներուն թիւը՝ հազիւ 85,000։ Վերջին մարդահամարի մը համաձայն, Արաբները այժմ իջած են 520,000ի, իսկ Հրեաները բարձրացած են 250,000ի։ Անցեալ տարի օգոստոսին Սիոնական համագումարը պահանջեց որ դուռները բացուին 200,000 գերման Հրեաներու առջեւ, մինչդեռ Արաբները կը պնդեն թէ անկարելի է վերահաստատել խաղաղութիւնը, մինչեւ որ ետ չառնուի Պալֆըրի Յայտարարութիւնը։

Սուրիոյ դաշնագիրը նորէ՞ն ձախողեցաւ

Պէյրութի վերջին թղթաբերէն կ՚իմանանք թէ Փարիզի բանակցութիւնները դժուարութեանց հանդիպած ըլլալով, Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը պիտի մշակուի Պէյրութի մէջ։ Գլխաւոր դժուարութիւնները կը վերաբերին Ֆրանսայի զինուորական ուժին եւ Սուրիոյ փոքրամասնութեանց հարցերուն։ Սուրիոյ պատուիրակները կ՚ընդունին օդանաւային ուժը, բայց կը մերժեն որ ֆրանսական զօրքը մնայ Սուրիոյ մէջ։ Իսկ փոքրամասնութեանց հարցին առթիւ դիտել կուտան թէ ֆրանսական պայմանը կը հակասէ Սուրիոյ գերիշխանութեան իրաւունքներուն, դուռ բանալով միջամտութեանց։

Այս առթիւ կը հաւաստեն թէ մարզպանը, տը Մարթէլ, պիտի վերադառնայ Պէյրութ։ Ընկերվարական «Փօփիւլէռ» եւս իր երէկուան թիւին մէջ հաստատելով այս տեղեկութիւնը, կ՚աւելցնէ թէ կացութիւնը նորէն պղտորած է։ Իր ստացած լուրերուն համաձայն, Սայտայի մէջ զօրքը կրակ բացած է ժողովուրդին վրայ որ կը պահանջէր մէկ իշխանութեան տակ միացնել Սուրիոյ զանազան պետութիւնները։ Հետեւանքը եղած է 4 սպանեալ եւ 10 վիրաւոր։ «Փօփիւլէռ» այս առթիւ կը հրատարակէ Եւրոպայի սուրիական կազմակերպութեանց համագումարին բանաձեւը, որ քուէարկուեցաւ ապրիլ 10ին, Միւթիւալիթէի սրահին մէջ։

Այդ բանաձեւով համագումարը վստահութիւն կը յայտնէ Փարիզ ղրկուած սուրիական պատուիրակութեան, կը բողոքէ Սուրիոյ զանազան հողամասերուն անջատման դէմ, ընդհ. ներում կը պահանջէ եւն.։

Մինչ այս մինչ այն, Թուրք մամուլն ալ Իսքէնտէրուն-Անտիոքի խնդիրը կ՚արծարծէ, այն տպաւորութիւնը ձգելով թէ Թուրքիոյ պիտի վերադարձուի այդ շրջանը...

Ժընեւի ձախողանքէն վերջը

Վարչապետը, արտաքին նախարարը եւ Պ. Փօլ Պոնքուռ խորհրդակցութիւն մը կատարեցին առջի օր։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ որոշուած է շարունակել Անգլիոյ հետ հաստատուած գործակցութիւնը, մինչեւ որ Լոնտոն լուսաբանութիւններ ստանայ Պերլինէն՝ կարգ մը հարցերու մասին եւ մինչեւ որ վերջանան Ֆրանսայի երեսփ. ընտրութիւնները։

Փարիզի մամուլը երկուքի բաժնուած է, այս հարցերուն առթիւ։ Մէկ մասը կը թելադրէ մէկդի դնել հաւաքական ապահովութեան քաղաքականութիւնը եւ անջատ զինակցութիւններ կնքել, իսկ միւս մասը կը նախընտրէ ամէն միջոց փորձել, ամրապնդելու համար խաղաղութիւնը, ուժ տալով Ազգաժողովին։

*** Պատժական տնօրինութեանց մասնագէտներու յանձնախումբը ժողով գումարեց Ժընեւի մէջ, քննելու համար հասած տեղեկութիւններն ու պատասխանները։ Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ պատժամիջոցները զգալապէս ազդու եղած են։ Այսպէս, Իտալիոյ արտածումները, որոնք 17 միլիոն տոլարի կը հասնէին 1935 նոյեմբերին, իջած էին,— դեկտեմբերին՝ 11,27 միլիոնի, 1936 յունուարին՝ 6,52 միլիոնի, փետրուարին՝ 5,86 միլիոնի։ Այսպէս նաեւ ներածումները եւ ուրիշ գործառնութիւններ։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԶԵԿՈՅՑ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, ներգաղթի կարաւանը պիտի մեկնի մայիս 9ին։ Այս առթիւ լիազօր Պ. Շախվերդեանի «Հայաստանեայց» մամուլին հաղորդած է պաշտօնական զեկոյց մը։ Ստորեւ կ՚ամփոփենք հիմնական մասերը.

— Խորհրդային քաղաքացիութիւնը ընդունած ներգաղթողներու ընդհ. թիւն է 1793։

Զանազան հարկադրիչ պատճառներով 30 հոգի տեղեկացուցած են ինծի որ չպիտի կրնան մեկնիլ, որով մեկնողներու ընդհ. թիւը կ՚ըլլայ ներկայիս 1763 հոգի։ Այս 1763 ներգաղթողները պիտի մեկնին մէկ կարաւանով եւ միեւնոյն շոգենաւով, յառաջիկայ մայիս 9ին անպայման։

Վարձուած է ֆրանսական ՖԱՊՐ ընկերութեան ամենամեծ շոգենաւը, «Սինանեա», որու տարողութիւնն է 14,500 թօն եւ որ օժտուած է 2000 հոգիի հանգստաւէտ փոխադրութեան լաւագոյն պայմաններով։ Մարսէյլէն Պաթում ճամբորդութիւնը նախատեսուած է 7 — 8 օր։ Օդերու աննպաստութեան պարագային ամենաուշը 10 օր։

Կը յանձնարարենք ուրեմն իւրաքանչիւր ներգաղթողին ՊԱՐԵՆԱՒՈՐՈՒԻԼ 10 ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ, նախընտրելով փճացումի չենթարկուող եւ դիւրատար ուտեղէններ։

Աշխատանքի նախարարութիւնը պիտի ստանձնէ բոլոր գործազուրկներու եւ արձանագրուած աշխատաւորներու եւ անոնց ընտանիքներու Ֆրանսայի զանազան վայրերէն մինչեւ Մարսէյլ շոգեկառքով փոխադրութեան ծախքերը։ Այս ձեւով փոխադրուողները շոգեկառքին մէջ իրենց հետ պիտի կրնան առնել միմիայն «պակաժ ա ամէն» ըսուած պայուսակներ կամ ծրարներ, անձ գլուխ 16 — 20 քիլոյէն աւելի չըլլալու պայմանով։ Այդ քանակութենէն դուրս մնացած գոյքերու փոխադրութիւնն ու անոնց համար ըլլալիք վճարումները ապահովուած են։ Առ այս կազմուած է մասնաւոր Յանձնախումբ մը որ՝ հարկ եղածը պիտի տնօրինէ։

Աշխատանքի նախարարութեան յանձնառութեան մէջ չմտնող մնացեալ ներգաղթողներու, ինչպէս նաեւ անոնց գոյքերու մինչեւ Մարսէյլ փոխադրութեան ծախքերը նոյնպէս ապահովուած են։

Աշխատանքի նախարարութեան ենթակայ պաշտօնատուները, ըլլայ Փարիզի եւ շրջականերու, ըլլայ գաւառներու մէջ, պիտի կանչեն բոլոր ներգաղթողները եւ անոնց պիտի տան մասնաւոր տոմսեր։ ԱՅՍ ՏՈՄՍԵՐՈՎ Է ՈՐ ՆԵՐԳԱՂԹՈՂՆԵՐԸ ԱՐՏՕՆՈՒԱԾ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒ ՄՏՆԵԼՈՒ։ Հետեւաբար կը յանձնարարեմ որ ըլլալիք հրաւէրին պատասխանեն անպայման եւ անխտիր բոլոր ներգաղթողները։

Անոնք որ զանազան պատճառներով արտաքսման կամ «ըֆուլըման»ի թուղթեր եւ կամ ինքնութեան թուղթի անկանոնութիւններ ունին, վախի կամ կասկածի մտածումներէ տարուելու չեն եւ անպայման պէտք է ներկայանան։

Պոլսոյ մէջ Էվգաֆն է որ կը վարէ Ազգ. կալուածներու մատակարարութիւնը

Պոլսոյ ազգ. վարչութիւնը հետեւեալ շրջաբերականը ուղղած է մատակարար մարմիններուն (Թաղ. խորհուրդ եւն.).—

1.— Մինչեւ ներկայ տարուան Մայիս 1, պէտք է պատրաստել եւ յանձնել պատկան մարմնին՝ Թաղիդ կալուածներու ներկայ տարուան պիւտճէն, հիմ բռնելով յայտարարագրին հետ տրուած հաշիւը, եւ ապա հետզհետէ յանձնել իրականացած հաշիւները։ Այս պիւտճէն անհրաժեշտ է փութանակի պատրաստել ու յանձնել Էվգաֆի պաշտօնատան, որոշեալ պայմանաժամին (1 մայիս), ըստ որում զանցառութեան պարագային օրէնքը խիստ պատիժ սահմանած է։

2.— Պէտք է առանձին տոմար ունենալ, ուր պիտի արձանագրուին 1934 Յունիսէն մինչեւ 31 Մայիս 1935 շրջանի կալուածական հաշիւները, որոնք յանձնուեցան Էվգաֆին, ինչպէս նաեւ այդ թուականէն յետոյ արձանագրուած կալուածական հասոյթներն ու ծախքերը։

3.— Պէտք է զգուշանալ առանց ստացագրի եւ վաւերի նպատակէն դուրս ծախքեր ընելէ։

4.— Պէտք է պատրաստել յայտարարագրին հիմ ծառայող հաշիւներու եւ խնդիրներու վերաբերեալ փաստաթուղթերու օրինակները, յանձնելու համար զանոնք պատկան մարմնին։

5.— Պէտք է թաղերէ եկեղեցապատկան կալուածներուն քսան տարուան իճարէները սաուգել եւ հաշիւը ընդհուպ ներկայացնել ժողովին։

6.— Պէտք է փութով ղրկել Պատրիարքարան՝ թաղերու եկեղեցապատկան կալուածներու մասին ասկէ առաջ տրուած յայտարարագրին մէկ օրինակը, դիւանին մէջ պահուելու համար։

*** Էվգաֆի կողմէ զեկոյց եղած է Սկիւտար, Ենի Մահալլէի Թաղ. Խորհուրդին թէ 25 ոսկիէն վեր կատարուելիք նորոգութեանց համար պէտք է Էվգաֆէն արտօնութիւն առնուի։

Ռումբեր դրեր էին Հայու մը տան մէջ

Նախկին ոստիկան Օսման լուր տուած ըլլալով թէ ռումբ կը գտնուի Պէօյիւքտէրէ, (Պոլիս), Գարլօ Կարապետեանի տունը, խուզարկութիւն կատարուեցաւ, բայց բան մը չգտնուեցաւ։ Յաջորդ օրը նոր խուզարկութիւն մը կատարելով, պատի մը մէջ պահուած կը գտնեն երեք ռումբ, մէկը կլոր, երկուքը կոթով։ Մանրակրկիտ քննութիւններէ յետոյ, երեւան կ՚ելլէ որ ռումբերը դուրսէն դրուած են, եւ նոյնինքն քոմիսէր Օսմանի եւ Մէհմէտ անուն մարդու մը միջոցաւ, «պարգեւ ստանալու համար»։ Այս առթիւ Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Օսմանի հայրն ալ (մեռած) քանի մը տարի առաջ ռումբեր եւ հայերէն գիրքեր տեղաւորած էր ծխախոտի վաճառական Յարութիւն Թիւլէկեանի պայուսակին մէջ, ինչպէս հաստատուեցաւ այն ատեն։

«Վանը ինչ ունէր, ինչ ունէր, փճացաւ...»

Վանէն կը գրեն թուրքերէն «Թան».— Վան որ արեւելեան գեղեցիկ եւ մեծ նահանգներէն մէկն է, ունի 9 գաւառակ,— Ախլաթ, Պաշգալէ, Արճէշ, Գավաշ, Մուրատիէ, Քեազըմ Փաշա, Շատախ, Հէքեարի, Գաւառ։

Վան իր վրայ միացուցած է բնութեան գրեթէ բոլոր գեղեցկութիւնները։ Վերջերս լայն պողոտաներ բացուեցան եւ քաղաքին խանութները բարեկարգուեցան։

Անցեալ տարի հոս այցելած ատեն, վարչապետը աւետած էր թէ երկաթուղին 1939ին Վան պիտի հասնի եւ թէ Շամիրամի ջուրը քաղաք պիտի բեր—

(Շար.ը կարդալ Դ. Էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈՂԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

"ԿՌՆԱԿԻ ՎՐԱՅ ԲԱՑ ԴՌՆԵՐԸ"

Թուրքիա ապրիլ 12ին ծանուցագիր մը յանձնեց մեծ ու փոքր պետութեանց, «անհրաժեշտ գտնելով հիմնապէս փոխել Նեղուցներու ներկայ վիճակը»:

Վարչապետութենէն տրուած կարճ զեկոյցէն վերջ, հրատարակուեցաւ նաեւ պատճէնը այդ ծանուցագրին, որ յանձնուած է Մեծն Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Ճափոնի, Պուլկարիոյ, Ցունաստանի, Ռումանիոյ եւ Եուկոսլավիոյ: Միայն այդ պետութիւնները, որովհետեւ Լօզանի դաշնագրին կցուած նեղուցներու պայմանագրութիւնը ասոնք են որ ստորագրած են Թուրքիոյ հետ:

Համաձայն այդ պայմանագրութեան, ապազինեալ գօտի կը նկատուին հետեւեալ կղզիներն ու վայրերը.

1. Տարտանէլի եւ Վոսփորի երկու եզերքները՝ ոչ պակաս քան սահմանային գօտիի տարածութեամբ:

Տարտանէլի եզերքը, — հիւսիս արեւմտեան Կէլիպոլուի թերակղզին եւ հարաւ արեւելեան շրջանը գիծէ մը որ կը սկսի Սէրոսի ծոցին մէկ կէտէն (4 քիլոմեթր Պաքլապուրնէն) եւ կը հասնի մինչեւ Մարմարա ծով՝ Քումպաղ (Ռոտոսթոյէն երկու ժամ վար գիւղ մը) եւ կ՚անցնի Քավաքի հարաւէն (մէջ առնելով եւ այդ վայրը):

Հարաւ արեւելքը, — այն շրջանը, որ կը գտնուի ծովեզրին եւ գծի մը միջեւ, քաշուած Էսկի Սթամպուլ հրուանդանէն ու հասած մինչեւ Մարմարա ծովուն մէկ կէտը, որ կը գտնուի Քարապիղայի հիւսիսը:

Վոսփորը, — այն շրջանը, որ կը հասնի արեւելեան եզերքէն մինչեւ 15 քիլոմեթր:

Արեւմուտքէն՝ այն շրջանը որ կը հասնի արեւմտեան եզերքէն մինչեւ 15 քիլոմեթր:

2. Մարմարա ծովուն բոլոր կղզիները, նաեւ Էմիր Ալի կղզին:

3. Եգէական ծովուն մէջ՝ Սամոթրակէ, Լեմնոս, Իմպրոս, Թէնէտոս եւն. կղզիները:

Նեղուցներու կառավարումին համար նախատեսուած էր միջազգային մարմին մը՝ «Նեղուցներու յանձնախումբ»:

Այդ յանձնախումբը, ըստ համաձայնագրին, կը բաղկանայ նախագահէ մը (Թուրքիոյ ներկայացուցիչը), եւ Ֆրանսայի, Մեծն Բրիտանիոյ, Իտալիոյ, Ճափոնի, Պուլկարիոյ, Ցունաստանի, Ռումանիոյ, Ռուսիոյ եւ Եուկոսլավիոյ ներկայացուցիչներէն: Մ. Նահանգներուն եւս կը տրուէր իրաւունք իր ներկայացուցիչը ունենալու նոյն յանձնախումբին մէջ:

Այս համաձայնութիւնը հետեւեալ ձեւով բանաձեւուած էր (յօդ. 18րդ).

— «Փափաքելով որ Նեղուցներու եւ կից գօտիներու ապազինումը զինուորական տեսակէտով վտանգի անարդարանալի պատճառ մը չդառնայ Թուրքիոյ համար, եւ զինուորական գործողութիւններ չսպառնան Նեղուցներու ազատութեան կամ ապազինեալ գօտիներու ապահովութեան, պայմանադիր բարձր կողմերը կը համաձայնին հետեւեալ կէտերուն շուրջ.— Եթէ ազատ անցքը խանգարուի, եւ անարդար կամ որ եւ է զինուորական գործողութիւն եւ կամ պատերազմի սպառնալիք վտանգի ենթարկէ Նեղուցներէն ազատ նաւարկութիւնը, կամ ապազինեալ գօտիներու ապահովութիւնը, համաձայնագիր բարձր կողմերը եւ ամէն պարագայի մէջ՝ Ֆրանսա, Մեծն Բրիտանիա, Իտալիա եւ Ճափոն պիտի մեկուսացնեն այդ բոլորը ի գործ դնելով այն բոլոր միջոցները, զորս այդ նպատակով ձեռք պիտի առնէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը»:

Համաձայնագիրը ունի նաեւ յաւելուած մը որ իրաւունք կու տայ Թուրքիոյ ապազինել Նեղուցները՝ երբ պատերազմի մէջ է, յետոյ կրկին ապազինելու պայմանաւ:

Էնկիւրիի այս ծանուցագրէն առաջ, Րիւշտի Արաս Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի մէկ նիստին, ուր կը քննէին այն առաջարկները, զորս կ՚ուզէին կիրարկել Լոքարնոյեան պետութիւնները Գերմանիոյ դէմ — յիշեցուց թէ Թուրքիա պիտի պնդէ Նեղուցները զինելու մասին իր նախապէս բրած ձեռնարկին վրայ:

Վերջերս յաճախ խօսուեցաւ նաեւ Ր. Արասի տեսակցութիւններու մասին: Ըսուեցաւ, նոյն իսկ, թէ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, որ համաձայն է գտնուած եւ թէ «Թիթուլէսքօն կը շարունակէ Լոնտոն մնալ մեղմելու համար Ր. Արասը»:

Թուրքիա իր այս պահանջը կ՚արդարացնէ միջազգային քաղաքական կացութեամբ: Կը յիշեցնէ թէ «1923ին Եւրոպայի ընդհանուր կացութիւնը, քաղաքական թէ զինուորական տեսակէտով, ամբողջապէս տարբեր էր ներկայ վիճակէն»:

Այսպէս, ոչ միայն զինաթափման տեղ «խելացնոր թափով սպառազինում մը» ծայր տուած է, այլ եւ «անորոշութիւնը հետզհետէ տիրեց Միջերկրականի մէջ»:

Իսկ հիմա «հաւաքական ապահովութեան մեքենան շատ դանդաղ կ՚ընթանայ»: Աւելին, — «նաւաղաղոյն ապահովութիւնն ալ տկարացաւ կամ խնդրական դարձաւ»: Այս պատճառաւ ալ, ուրեմն, «հանրապետական կառավարութիւնը չի կրնար ամբողջ երկիրը ենթարկել անդարմանելի հարուածի մը»: Թուրքիա բացայայտօրէն կ՚ըսէ թէ կացութիւնը կը դառնէ շատ խառնակ եւ Նեղուցներու մասին տրուած ապահովութիւնը շատ անվստահելի: Մանաւանդ որ, կ՚աւելցնէ, այժմ պատերազմները յանկարծակի կը սկսին, ու թշնամին կրնայ վտանգել երկիրը՝ մինչեւ որ երաշխաւորողները շարժին:

Թուրքիա ունի եւ ուրիշ մտահոգութիւն մը: Նեղուցներու պաշտպանութեան հոգը ստանձնած են, ըստ համաձայնութեան, Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիա, Ճափոն: Արդ, ասոնցմէ Ճափոն հեռացած է Ազգերու Դաշնակցութենէն: Անոր տրամադրութիւններն ու ձեռնարկները ծանօթ են: Ի՞նչպէս կարելի է յուսալ որ պարտականութիւն կը նկատէ պաշտպանութեան իր բաժինը բերել, երբ վտանգը ներկայանայ:

Ալի Նաճի Քարաճան, Թուրքերէն Թանի մէջ (13 ապրիլ), ստորագրած է առաջնորդող յօդուած մը, ուր ի մէջ այլոց կ՚ըսէ.— «Թուրքիոյ այսօրուան վիճակը բնաւ տարբերութիւն չունի այն մարդուն վիճակէն որ հսկողութենէ զուրկ վայրի մը մէջ իր տանը դուռը կոնակի վրայ բաց է թողած: Ճափոն, որ քաշուած է Ազգ. Դաշնակցութենէն որ եւ է յարձակման ատեն Մայր. Արեւելքի նաւատորմը մեզի օգնութեա՞ն պիտի բերէ»:

Ծանօթ է եւ Իտալիոյ դիրքը: Թրքական ծանուցագիրն իսկ կ՚ակնարկէ «Միջերկրականի ապահովութեան»: Իտալիան, ուրեմն, որ պաշտպանողը պէտք է ըլլայ, ընդհակառակն վտանգին խնկական աղբիւրը կը նկատուի:

Կը մնան Ֆրանսան եւ Անգլիան: Այս վերջինը միշտ հոն է ուր իր սեփական շահերը կան: Իսկ Ֆրանսան իր սեփական վտանգի մասին կ՚աղաղակէ անընդհատ:

Փաստօրէն «ապազինեալ» Նեղուցներու դաշնագրային երաշխաւորութիւնը գոյութիւն չունի եւ չի կրնար ունենալ:

Մնաց որ, դաշնագիրներն ու յանձնառութիւնները այժմ բոլորովին անարժէք են դարձեր:

Ռուս լրագրող Լ. Նէմանով Փարիզի «Փոսլէտնիա Նովոսթի» թերթին մէջ խօսելով Նեղուցներու մասին, կ՚ըսէ թէ «Թուրքիոյ գերիշխանութեան իրաւունքի այս սահմանափակումը (ապազինում Նեղուցներու եւ եզերագօտիներու) ծանր էր իրեն համար դեռ Լօզանի դաշնագրի ստորագրման յաջորդ օրն իսկ, բայց շուրջ տասը տարիներու ընթացքին Էնկիւրիի կառավարութիւնը առաւել կամ նուազ ճշդութեամբ կը պահէր Լօզանի համաձայնութիւնը: Ու միայն այն ատեն երբ զինաթափման խորհրդաժողովը վերջացաւ անյաջողութեամբ, ու Գերմանիա քաշուեցաւ Ազգ. Դաշնակցութենէն, ան սկսաւ բուռն թափով զինուիլ՝ Ի. Ռուսիոյ օժանդակութեամբ եւ ամրութիւններ չինել Տարտանէլի մէջ, զետեղելով ծանր հրետանի»: Լօզանի համաձայնութիւնը կ՚արգիլէր նաեւ որ միայն թուրք կառավարութիւնը ամրութիւններ պահէ Կէլիպոլուի թերակղզին եւ Տարտանէլի ու Վոսփորի մէջ, այլ եւ ամբողջ թրքական Թրակիոյ մէջ — Պոլիս եւ Էտիրնէի նահանգ — ուր առաւելն 12000 զինուորներէ աւելի գտնուին, իսկ այս վերջիններուն զինական միջոցները եւս ճշդուած էին:

Եւ սակայն, Թուրքիա լաւագոյն կերպով զինեց Թրակիան ու Պոլիսը: Ան պատրուակ բռնելով պուլկարական սպառազինումը՝ մեծ թիւով զինուոր կեդրոնացուց Թրակիա: Քանդեց Էտիրնէի նախկին ամրութիւնները եւ նորեր կառուցանել տուաւ: Եւ վերջապէս, ծրագրեալ յարատեւութեամբ ամրացուց Տարտանէլը եւս: Եղան րոպէներ՝ Պուլկարիոյ կողմէ, բայց մնացին անհետեւանք: Ընդհակառակն Էնկիւրի, արուեստական աղմուկ բարձրացուց Պուլկարիոյ «պատրաստութիւններու» մասին, որպէսզի այս վերջնոյն բողոքը կանխէ կամ խեղդէ:

Այս պարագան արդէն կու գար փաստել որ Տարտանէլի ու Թրակիոյ սպառազինման իրողութիւնը դժգոհութիւն չէր ստեղծեր ուրիշ որ եւ է պետութեան մէջ:

Կարեւոր է մատնանշել նաեւ այն պարագան, որ Լօզանի համաձայնութիւնը թէեւ ընտրած է միջազգային յանձնախումբ մը, բայց անոր իրաւասութիւնն է միայն հսկել թէ ազատօրէն կ՚անցնին առեւտրական ու պատերազմական նաւերը, բայց ան երբեք իրաւունք չունի հսկելու ապազինեալ գօտիներուն եւ հետեւելու թէ անոնք գաղտնօրէն կ՚ամրացուի՞ն թէ ոչ:

Լօզանի դաշնագիրը ուրիշ առաւելութիւն մը եւս տուած է Թուրքիոյ: Ան՝ սպառազինումի տեսակէտէն, կը վայելէ յաղթանակներու բոլոր իրաւունքները: Թուրքիա ազատ է իր ուզածին չափ բանակ ունենալ եւ զայն զինել իր նախընտրած զէնքերով:

Էնկիւրի, վերջին տարիներու ընթացքին մանաւանդ, գիտցած է լաւագոյն կերպով օգտուիլ իր այդ առաւելութենէն:

Ան միանգամայն ամրացուց եւ Նեղուցները: Իրականին մէջ, Թուրքիա կ՚ուզէ օրինականացնել բացարձակ իրողութիւն մը: Թուրքիա իր դիւանագիտական քայլով եթէ յաջողի փոխել Նեղուցներու այժմու վարչաձեւը, այդ փոփոխումը պիտի ըլլայ գրեթէ միայն իրաւական, որովհետեւ փաստօրէն Նեղուցները շատոնց ապազինեալ ըլլալէ դադրած են:

Թուրքիա իր ծանուցագրով կ՚առաջարկէ նոր համաձայնութիւն մը կնքել եւ նոր վարչաձեւ մը հաստատել:

Տեսնենք թէ ինչ արդիւնք կ՚ունենայ իր այդ դիմումը, ու կը յաջողի՞ ձեռք ձգել այն, ինչ որ կը ցանկայ կամ կը հետապնդէ երկար ատենէ ի վեր:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՄԱՐԴՈՒ ՄԸ ԳԻՆԸ

Փէր Ռընարի «Լա Ֆովէթ» քըմատուն - մատուռէն ներս մտաւ ընկեր Ջաւօ, իր թեւին տակ ունենալով Նիկողոս աղան: Այս վերջինն ալ իր կարգին, թեւին տակ ունէր ՀԱՅ ԲՈՅԺԻ ապրիլի թիւը:

Նիկողոս աղա ծանօթացուց ինծի ընկերը, ըսելով.

— Ընկեր Ջաւօ բէկ Տէր Մովսիսեանց, Ատրպատականցի, անտիպ սոցիոլոգ, հասարակագէտ: Նախկին դատաւոր Խարկովի, նախկին օֆիցէր Ն. Վ. Նիկոլա Բ. ցարին, նախկին փրոֆէսօր Թոպոլսկի համալսարանին եւ նախկին պարոն Օտեսայի արքայական թատրոնին:

Ոտքի կանգնելով մինչեւ մէջքս խոնարհեցայ այս «նախկին» դատաւոր, սպայ, փրոֆէսօր եւ պարոն, ինչպէս նաեւ ներկայ (ու յաւիտեան) սոցիոլոգին առջեւ:

Յետոյ, Նիկողոս աղան, ինծի ներկայացուց ըսելով.

— Նախկին ամուրի մը, նախկին կօնծարան մը, նախկին բանաստեղծ մը:

Այսքան: Իմ «նախկին»ներուս մէջ ոչ մէկ չքեղութիւն:

Ու անմիջապէս յետոյ փոյթեռանդն Փէր Ռընար, երեք բաժակ փէրնօ բե-ցիոլոգ մատուցականին առջեւ:

Նիկողոս աղա բացաւ ՀԱՅ ԲՈՅԺԻ 132 էջը ու ըսաւ ինծի.

— Բարձրաձայն կարդա սա հատուածը:

Բաժակները ընկեր Ջաւօ բէկի կենացը պարպուելէ վերջ, կարդացի.

— «Մէկ մարդը 25 ֆրանք: Անգլիացի քիմիագէտ մը ճշդիւ հաշուած է թէ ինչ կ՚արժէ մարդ մը ... քիմիական տեսակէտով:

Մարդու մը մարմնոյն պարունակած ճարպը բաւական է պատրաստելու 7 կտոր օճառ: Մարմնոյն մէջ գտնուած երկաթով կարելի է շինել գամ մը: Արեան մէջ գտնուած շաքարով կարելի է գաւաթ մը սուրճ անուշցնել: Հիւսուածքներու մէջ գտնուած ֆոսֆորով՝ պատրաստել 2200 լուցկի, մագնեզիումով շինել լուսանկար մը, կիրով՝ ծեփել հաւնոց մը, ծծումբով՝ սպաննել շունի մը լուերը, բնածուխով՝ շինել 9000 մատիտ:

Արդ, բոլոր այս նիւթերը ներկայիս կ՚արժեն 25 ֆրանք: Ուրեմն մէկ մարդը կ՚արժէ 25 ֆրանք»:

Ընթերցումը վերջացաւ: Խօսք առաւ ընկեր Ջաւօ.

— Էդ անգլիացի քիմիագէտը մի կատարեալ յիմար է: Ո՞նց կարելի է մի գին նշանակել բոլոր մարդկանց համար: Դա ապրիլ 1ի խաղ պէտք է լինի: Ես ճանաչում եմ էնպիսի տիպեր որոնք իրանց մէջ ունեն ելեկտրականութեան հազարաւոր վոլթեր, որոնցով կարելի է լուսաւորել մարդկութիւնը, մի ժողովուրդ հրահրելու չափ ֆոսֆոր, կեանքը քաղցր անելու համար ահագին սախարին եւ պուրժուազին ոչնչացնելու չափով էլ ծծումբ: Մի Մարքս իրա մէջ ունէր էնքան երկաթ որ կարելի էր սոցիալիզմ կառուցանել դրանով: Էնքան կիր որով կարելի է շինել միլիոնաւոր բջիջ ընթերցարաններ: Էնքան վոլթ, տինամիզմ, էսանս, նաւթ եւ պէնզին որով կարելի է կատարել համաշխարհային յեղափոխութիւնը: Ես ճանաչում եմ մի գեղեցկուհի, մի ռուս կին՝ Նատաշա Փեթրովնա Նիկոլայէվնա, որ իրա մէջ ունի մի տասը հազար քիլօ մագնիզիոմ, մի քանի հարիւր շիշ լեցնելու չափ վարդի, շուշանի էսանս: Հինգ հարիւր վոլթ ելեկտրական լոյս կայ նրա դէմքի վրայ, իսկ նրա նայուածքի մէջ ես վստահ եմ որ կը լինի մի քառասուն հազար քիմիական նիւթ եւ ռէօնթկէնեան շողեր: Կրկնում եմ ո՞նց կարելի է մի ոմն Նիկողոս աղա, մի Մարքս եւ մի Աննա Նատաշա Անուշկա Նիկոլայէվնա մի գծի, մի գնի վրայ դնել: Մարդկութիւնը ունիպրի չի:

Նիկողոս աղա ապուշցած էր, սակայն ինքզինքը հաւաքեց եւ ըսաւ.

— Աղբար, դուն սոցիալիստ սիրահարի պէս կը խօսիս, գիտական հիմ չկայ բասծիդ մէջ:

— Թոյլ տուէք որ մի քիչ ծիծաղեմ, Նիկողոս աղա:

Ընկեր Ջաւօ ծիծաղելու տեղ, երեք բաժակ փէրնօ ապսպրեց ու ըսաւ, բռունցքը զարնելով սեղանին.

— Ես ինձ նախատուած եմ զգում կարդալով էդ խայտառակութիւնը: Ուրեմն ինձ նման մի ինտէլիգէնտը իրա մարմնով արժում է 25 ֆրանսիական ֆրա՞նք: Եթէ էդ լինէր ճշմարտութիւնը ես կը թքէի ինքս ինձ վրայ ու լքելով ինքս ինձ՝ կը գնայի ...

Նիկողոս աղա հարցուց.

— Ինքզինքիդ վրայ թքելով եւ ինքզինքդ լքելով ո՞ւր կ՚երթայիր ...

Ընկեր Ջաւօ, առանց պատասխանելու, շարունակեց.

— Այո՛, ընկերներ, մի ինտէլիգէնտ մարդու մէջ կան գաղափարներ: Եւ էդ գաղափարների մէջ կան ռատիոմ, մագնեզիոմ, սպիրտ եւ վիտամին: Միայն ռատիոմը միլիոն արժէ: Երեւի էդ անգլիացի քիմիագէտը խօսում է մասսայի մասին. երեւի նա նկատի չի ունեցել բարձրակարգ ինտէլիգենցիան: Մարդիկ կան որ թանկագին են, մարդիկ էլ կան որ գին չունեն: Կրկնում եմ, մարդկութիւնը մօնօպրի չի: Մի խոզ բուրժուա իրա մէջ ունի երեսուն քիլօ ճարպ եւ ... ուրիշ ոչինչ, բայց մի Տէր Մովսիսեանց իրա մէջ ունի մի ջուխտ ելեկտրոկայան, մի քանի տասնեակ շանթարգել, մի հիտրոկայան եւ մի հատ էլ հողմաղաց: Դրանք միլիոնաւոր ֆրանք արժեն:

Խօսք յուզուած ըլլալով երեք փէրնօ ալ ես ապսպրեցի ու ըմպեցինք:

Նիկողոս աղա ըսաւ.

— Իրաւունք ունի անգլիացի քիմիագէտը: Մարդ արարածը պէտք է իր արժէքը գիտնայ եւ հասկնայ իր ոչնչութիւնը: Այո, 25 ֆրանք է մարդ կենդանին: Կը բաւէ մարդկային ամբարտաւանութիւնը, գոռոզութիւնը, յաւակնութիւնը եւ մեծամտութիւնը: Ես հանճար ըլլալով կը յայտարարեմ որ մարդս 25 ֆրանք ալ չարժեր: Հիմակ գինները ինկած են. Ներկայիս մարդուս գինն է 15 ֆրանք: Աստուծոյ պատկերով շինուած մարդը թանկագին ապրանք մը չէ, պարզապէս 15 ֆրանք է: Մարդս սակայն խաւարի մէջ է ու ճառ խօսելով կը կարծէ թէ արժէք ունի: Մարդուս մէջ գտնուած ճարպերով կարելի է շինել տասը մոմ, մարդուս մէջ գտնուած երկաթով մոմակալ մը, իսկ մարդուս մէջ գտնուած ֆոսֆորով բաւական լուցկի: Պէտք է վառել լուցկիները եւ բռնկեցնել մոմերը, որպէսզի մարդս լուսաւորուի եւ ըմբռնէ իր իրական արժէքը: Անգլիացի քիմիագէտը կրնայ անգամ մըն ալ հաստատել մարդուս ինքնիփրիի ապրանք ըլլալը: Մտաւորական մարդը 15 ֆրանք ալ չարժեր այս աշխարհիս մէջ: Մարդուս մարմինէն ելած բնածուխով պէտք է շինել մատիտներ, այս ճշմարտութիւնը գրելու համար: Իսկ մարդուս մէջ գտնուած մագնեզիոմով քաշել մարդուս լուսանկարը՝ ցոյց տալու համար թէ ինչ հասարակ կապիկ մըն է ինք:

Ընկեր Ջաւօ ըսաւ.

— Ես համարեա նոյնն եմ մտածում, միայն ինտէլիգէնտ մարդկանց համար համաձայն չեմ: Ախր չի կարելի որ մի Ջաւօ նոյն գինը ունենայ մի որեւէ Մարկոսի հետ ... Սա անընդունելի է, իսկապէս ըմբոստացուցիչ... Պէտք է նայել մարդկանց կատեգորիան ...

Նիկողոս աղա պատասխանեց.

— Կատեկորի, ալեկորի կամ կորեկլա ... Ասոնք բառեր են: Ճշմարտութիւնը տասնըհինգ ֆրանք է:

Բաժակները լեցուեցան: Նիկողոս աղա գտած իր խանդավառութիւնը եւ հեղինակութիւնը, պատգամեց.

— Եւ մարդուս գինը 15 ֆրանք է խաղաղութեան ժամանակ միայն, իսկ պատերազմի ատեն հարիւր հատը մէկ սու, ըլլայ ինտէլիգենտ կամ ագէտ ...

Ընկեր Ջաւօ դարձաւ ինծի.

— Ձեր կարծի՞քը, ընկեր ...

— Խմեցինք 12 գաւաթ փէրնօ, որ կ՚ընէ երեսուն ֆրանք, այսինքն մարդու մը արժէքէն աւելի: Մարդս անարժէք արարած մըն է, սակայն ի՞նչեր կուլ կուտայ եւ ի՞նչեր կլլեցնել կուտայ:

Ընկեր Ջաւօ ըսաւ.

— Բրաւո՛, հէնց էդտեղ է մարդու արժէքը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ ընթեռնլի ու մելանով:

ՀԻՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ ԵՒՍ

Փետրուար 29ին, հողին յանձնեցինք Հ. Յ. Դաշնակցութեան հնագոյն մարտիկներից ընկեր Ցոլակ Մովսէսեանին:

«Հայրենիք» ամսագրի ընթերցողները քաջածանօթ են Սարգիս Կուկունեանի արշաւախմբին մասնակցող Ցոլակ Մովսիսեանին, որի յուշերը լոյս տեսան ամսագրի 1933 դեկտեմբեր ամսից մինչեւ 1935 ապրիլ ամիսը՝ «Յուշեր Կուկունեան արշաւախմբից» խորագրով:

Հանգուցեալը ծնուել է 1870ին Թաւրիզում: Հայրը՝ Գաբրիէլ Մովսիսեան, արհեստով հիւսն էր եւ յաճախ պանդխտում էր Թիֆլիս: Փոքրիկ Ցոլակը Թաւրիզի հռչակաւոր «Նանա Բաջու» Տէր Թոդիկեան վարժարանում գրել կարդալ սովորելուց յետոյ՝ փոխադրուել է «եկեղեցու դպրոցը», նոյն թաղում, ուր, սակայն, չկային Տէր Թոդիկեան մեթոտները, որովհետեւ հոգաբարձու էր Միրզա Աստուրը, որ ֆրանսագէտ էր եւ հասարակութեան մէջ համբաւ ունէր իբրեւ խելացի եւ պատուաւոր մտաւորական:

Տարրական ուսումը չաւարտած՝ Ցոլակի հայրը ընտանիքով փոխադրւում է Թիֆլիս, ուր Ցոլակը յաճախում է Ներսիսեան դպրոցը եւ Գրիգոր Շահբուդաղեան անուն հայ - բնասէր ուսուցչի ձեռքի տակ շարունակում է իր ուսումը, բայց ուսումը դեռ չըրացրած, ծնողները Ցոլակին հանում են դպրոցից եւ դնում արհեստի՝ մի դերձակի մօտ: Այս վարմունքի պատճառը, անուղղակի կերպով, Ցոլակի աւագ եղբօր՝ Ռաֆայէլի ընթացքն էր. համակուած լինելով ժամանակակից յեղափոխական տրամադրութիւններով՝ նա տարուել էր գրքերով, ժողովների էր մասնակցում եւ ուշ գիշերին տուն գալիս: Ցոլակի ծնողները խորհում են, որ գրքերն ու դպրոցն են իրենց երեխային «փճացնողը», ուստի եւ Ցոլակին հանեցին դպրոցից, որպէսզի նա էլ միւս եղբօր ճամբով չգնայ:

Ագուլեցի ուստա Խաչին իր վարպետն էր: Այս խանութն այն ժամանակ շատ էր յաճախում նրա հայրենակից Սմբատ Թաղէոսեանը՝ մեր այժմեան տարէց ընկեր Սամսոնը, որի հետ եւ ծանօթանում է Ցոլակը: Ահա թէ ինչպէս է նա բնորոշում իր վարպետին. «Վարպետս, ուստա Խաչին, Ագուլեցի էր, Զօկերին յատուկ ժլատութեամբ եւ կծծիութեամբ օժտուած: Ժուժկալ էր եւ ամբողջ օրն ինձ քարոզում էր դրամ դիզել, «փողն է գիտութիւն, քաջութիւն, անուն եւ պատիւ: Փող ունիս՝ մարդ ես, փող չունիս՝ ոչնչութիւն»:

Սակայն մարդկային ամէն արժանիք դրամով չափող «ուստա Խաչինի» վաշչուէր հոգեբանութիւնն անզօր է լինում վարակելու հոգին գաղափարական խմոր ունեցող պատանի Ցոլակի, որ օրը օրին կարդում էր Րաֆֆիի եւ Պատկանեանի ազատաշունչ գործերը եւ տողորւում տաճկահայ ճնշուած եղբայրներին ազատելու գաղափարով:

1888 թուին Ցոլակը ներկայ է լինում Րաֆֆիի թաղմանը, որ ուժեղ տպաւորութիւն է թողնում իր հոգու վրայ: Այնուհետեւ նա ձգում է ուստա Խաչին եւ այլ գործ փնտռում: Մինչ այդ, յաճախում է աշտարակեցի Յովհաննէս Զալաբեանցի խանութը, ուր գալիս էին այդ օրերի հերոսները՝ 18 խոհարարներ, որոնք «Վարդապետ»ի (Խաչատուր) առաջնորդութեամբ անցել էին Տաճկաստան՝ Մուշ, եւ Տաճիկներից ձերբակալուելով՝ քշուել էին Կովկաս:

Մի շարք հայ ուսանողներ Թիֆլիսում ժողովներ էին գումարում խոնարհ խաւերի հետ եւ հարց դնում, թէ ինչ ձեւով կարելի է օգտակար լինել Թրքահայ ժողովուրդին:

Ուսանողները պատրաստակամութիւն էին յայտնում մասնակցելու շարժմանը, միաժամանակ կոչ անելով միանալ իրենց:

Ահա այս հաւաքոյթները, ապա խոհարարների գնալ - վերադառնալը ու նաեւ անձնական ծանօթների եւ ընկերների ոգեւոր եւ խանդավառ մթնոլորտը մղում են Ցոլակին այն գաղափարական յորձանքի մէջ, ուր յետագայում տասնեակ հազարաւորներ պիտի նետուէին: «Այդ հաւաքոյթներն ու անկեղծ վերաբերմունքն իմ մէջ ամրացուցին ցանկութիւն եւ վճռականութիւն Տաճկահայաստան մեկնել, ի մօտոյ ծանօթանալ Թրքահայերի վիճակին, օգտակար լինել նրանց եւ վերադառնալ իբրեւ «փորձուած յեղափոխական»», ասում է նա իր յուշերի մէջ:

Թիֆլիսից մինակ մեկնում է Ալեքպոլ, ճամբին նրան միանում է Ղարաբաղցի Աբրահամը՝ ազդուած Վրթ. Փափազեանի «Ենիչէրի» գրքոյկից, որ Ցոլակին էր կարդացել՝ ուղեկիցներին զրաղեցնելու եւ քարոզելու նպատակով: Ալեքսանդրապոլում էլ նրանց միանում է Պիթլիսցի Յովհաննէսը՝ Մուրատ կեղծանունով:

Այստեղից Ցոլակն այցելում է Անիի աւերակները, եւ այդ իւղ է լցնում նրա հայրենասիրական կրակի վրայ: Ապա ցրտերի պատճառով Աբրահամի եւ Մուրատի հետ ձմեռն անց է կացնում Կարսի շրջանի գիւղերում չարչիի արկղը ուսին, կասկած չյարուցանելու համար:

Գարնանը ծածուկ անցնում են սահմանը եւ մերթ հիւրընկալուելով, մերթ թաքնուելով եւ արկածների հանդիպելով՝ գնում հասնում են Մանազկերտ: Այստեղ Ցոլակն ու Մուրատը ընդհարւում են եւ բաժանւում: Ցոլակն ուղղւում է դէպի Մուշ՝ Ս. Կարապետ, ուր արդէն երկու տարուց ի վեր գտնւում էր իր աւագ եղբայրը, իբրեւ ուսուցիչ եւ Հնչակեան քարոզիչ, Սապահկիւլեանի հետ:

Մի կարճ միջոց այստեղ մնալուց յետոյ, եղբօր ստիպմամբ վերադառնում է Մուշից մինչեւ ռուսական սահմանը ոտքով կտրելով եւ արկածների հանդիպելով:

Այս ճամբորդութեան ընթացքում բազմաթիւ առիթներ է ունենում Տաճկահայաստանի գիւղերում մնալու եւ հետեւաբար, հայ գիւղացու նիստ ու կացին, կենցաղին, ցաւերին եւ տնտեսական վիճակին ի մօտոյ ծանօթանալու:

Թիֆլիս վերադառնալով Ցոլակը իր գործը վերջացած չի համարում: Նա լրջօրէն խորհում է մարտական խումբով նորէն երկիր մեկնել, տաճկահայ եղբայրներին ազատելու համար:

Այստեղ է ահա, որ 1890 թուին նա առաջին անգամ հանդիպում է Եփրեմին, որ այնուհետեւ վեց տարի շարունակ պիտի դառնար իր տառապանքի ընկերը: Այդ օրերին Թիֆլիսում կազմակերպւում էր Հայ Յեղափոխականների Դաշնակցութիւնը, որ այնուհետեւ պիտի դառնար Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն, եւ վարէր հայ ազատամարտը ժողովուրդի ճակատագիրը:

Ա. ԱՄՈՒՐԵԱՆ

(1)

ԳՐՔԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

— o —

Գիրքերն ալ իրենց ողխականն ունին: Ա. Կոթիկեանի «Ֆիրդուսի»ն անոնցմէ է:

Այս գիրքին հրատարակութեան պատմութիւնը, հայ գրագէտին կեանքին կը նմանի որ թէեւ շատ արհամարհուած, բայց գլուխը կախ, կը շարունակէ իր ճամբան:

Երբ այս գիրքը հրատարակուեցաւ, իմ վրայ գործեց տպաւորութիւնը դժբախտ մարդու մը որ գլուխը կը զարնէ ամէն դի, կը կռուի բախտին հետ, ամէն դժուարութիւնները կը յաղթէ, ու կը մօտենայ նպատակին:

Ո՞ր հայ գրողը կրցեր է նիւթական փայլուն պայմաններու մէջ հրապարակ իջնել:

Այս «Ֆիրդուսի»ին ձեռագիրը Փարիզի բոլոր հայ տպարանները պտտեցաւ, խօսեցաւ հոն, իր սիրտը բացաւ, խօսեցաւ իր սիրտէն ու լալու տեղ երբ ընդոց·

— «Դուն փիլիսոփայ մըն ես», ըսին:

Ո՞վ չի գիտեր որ, բոլոր դժբախտները փիլիսոփայօրէն կը տանին իրենց դժբախտութիւնը:

Ինծի այնպէս կու գայ թէ՝ հայ գրողը, իր երազը ապրեցնելու համար, դժբախտութիւնէն աւելի զօրաւոր բան մը ունի իր ներսը:

Տխուր բան է, գիրքի մը հրատարակութեան պատմութեան հետեւիլ, մէջը տեսնել բոլոր դժբախտութիւնները, ու լսել մանաւանդ՝ սրտի ձայնով թրջած փափաքներն ու բառերը, որոնք պզտիկ սիրտերու դրամատիւրը կը կազմեն:

Այս բանը մեր մէջ շատ կը պատահի: Մինչ գրագէտը աղին անդին վազվռտելէն՝ ոտքերը ջուր իջած, ճար մը կը փնտռէ, առաջին իր ետեւէն խնդացողները՝ իր բարեկամները, ատեն մը ուրախութեամբ մեղքնալ կը ձեւացնեն, ու չողչողուն ծիծաղը կը թքնեն կռնակին:

Երբ գիրք մը կամ հանդէս մը պիտի հրատարակէ մէկը, դեռ չհրատարակուած, չար ոգիները իրենց աչքերը կը բանան, իրենց բերնին մէջ օձերու պէս կ'երկննան լեզուները, կեղծաւորութեան բոլոր ձեւերը, ձեւապաշտութեան բոլոր արարողութիւնները իրենց լրումին կը հասնին: Ու հակառակ բոլոր այս բաներուն, գիրքը կամ հանդէսը երբ իրենց չսպասած յաջողութիւնը կ'ունենայ, այն ատեն տեսնելու է այս մարդիկը: Անոնք իրենց չունեցած համեստութիւնը կը կեղծեն, մարդ կը դառնան, մարդու պէս գլուխնին կը ծռեն:

Հայ գրողի մը գիրքին դէմ գոյութիւն ունեցող այս տխուր ընթացքը գրեթէ աւանդական է դարձած: Կարծես, հայ գրագէտը ու անոր գործերը նուազ արժէքաւոր ըլլային: Մինչեւ օտարը իր մասնաւոր հմայքը ունի մեզի համար: Մենք օտարը կը սիրենք ու հաճոյքով զոհողութիւն ալ կ'ընենք անոր համար, կը վճարանինք, կը պոռանք, կը յուզուինք ու կը կռուինք նոյն իսկ սրճարաններուն մէջ ու փողոցները ... ատոնք ամէնը օտար գրագէտին համար:

Այս տխուր կատակերգութեան պատճառը այն է որ, մենք, Հայերս հայ գրագէտը ողորմելի վարժապետ մը կ'երեւակայենք:

Ու աւանդութիւնը կը շարունակուի:

Գալով Ա. Կոթիկեանի գիրքին, ան յաջողած է Իրանցի մեծ գիւցազներգակին կեանքը պատկերացնել սահուն ու յստակ լեզուով մը:

Դժուար է մեծ մարդու մը, մանաւանդ Ֆիրդուսիի նման հանճարի մը կեանքը եւ մտածումը պատկերացնել, ապրեցնել իր մեծութեան մէջ: Արման Կոթիկեան այս բանը փորձած, փոքրիկ ծաւալով գիրքի մը մէջ, կրցած է նպատակին հասնիլ: Ան, բացարձակապէս իր նիւթին մէջ, պահած է անոր միութիւնը, առանց շեղելու, գիրքին վերջակէտ կը դնէ: Ըսել է թէ հեղինակը իր նիւթին սիրահարը, ապրած է անոր հետ: Յաջողութեան առաջին պայմաններէն մէկն է այս:

Կամքը երբ տիրող է մարդուն մէջ, կրնայ շատ մը անակնկալ գեղեցկութիւններու առաջնորդել:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Խալտերէն լեզուն

— . —

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ կը կարդանք.—

Պետական Հրատարակչական Մարմինը վերջերս լոյս ընծայեց Արգար Պայազատի փոքրիկ մէկ ուսումնասիրութիւնը,— Խալտերէն լեզուի բանալին.—

Աւելի քան դարէ մը ի վեր, բազմաթիւ գիտնականներ զբաղած են խալտերէն արձանագրութիւնները կարդալով, տարիներ շարունակ տքներ են այդ գործին վրայ, բայց եւ այնպէս չեն կրցեր ոչ միայն գտնել այն լեզուն, որով գրուած են այդ արձանագրութիւնները, այլ եւ չեն կրցած լրիւ եւ ճիշդ հասկնալ անոնց իմաստը:

Այժմ «գաղտնիքը» կը լուծուի, աւելի շիտակը՝ կը հասկցուի որ ոչ մէկ գաղտնիք կայ եղեր: Գիտնականները չէին մտածեր թէ աշխարհի վրայ գոյութիւն ունի՞ այդ «խալտերէն» կոչուած լեզուն, եւ փորձեր են կարդալ ասորերէն, նոյն իսկ հայերէն, բայց ոչ ... խալտերէն, եւ վերջապէս եկեր են այն եզրակացութեան թէ կենդանի խալտական լեզու չկայ, մեռած է, անհետացած է:

Եւ ահա կու գայ Արգար Պայազատը բողոքել, թէ ինչու մեռած կը համարին իր ... մայրենի լեզուն, ուտերէնը, որ դեռ ներկայիս կը գործածուի Նուխիի շրջանին մէջ: Ու կը փորձէ ապացուցանել, որ այդ խալտերէն կոչուած լեզուն այժմեան ուտերէնն է, կամ հայկական յորջորջումով՝ աղուաներէնը:

Խալտերէն լեզուի բանալին ուտերէնի մէջ փնտռելու առաջին գաղափարը յայտնած է բանասէր Գալուստ Տէր Մկրտչեանը, բայց կարելիութիւն չէ ունեցեր հարցը աւելի ուսումնասիրելու եւ տեղւոյն մէջ (Նուխի) ստուգելու իր ենթադրութիւնը:

Այնուհետեւ Մառ եւ Մեշչանինով իրենց գործերուն մէջ կրկնած են յաճախ թէ Հայաստանի բեւեռագրերուն լեզուի բանալին պէտք է որոնել Կովկասեան լեզուներու մէջ: Եւ անոնք այդ պրպտումները կատարեր են այդպէս ալ, բայց զանց առնելով ժամանակակից խալտերէնը՝ ուտերէնը:

Հարիւրաւոր օրինակներ կը հաստատեն որ ուտերէնը մնացորդն է խալտերէնի.—

Խալտերէն	Ուտերէն	Իմաստը
Ainaini	ainoin	ունեցած չունեցածը
Al	Ala	բարձր
Su	Su	երկինք
Suini	Suine	երկնային
Me	Me	այս
Mei	Mei	ասոր
Zadubi	Zadebi	չինեց
Man	Man	կշիռի չափ
Nu	Nu	ոչ
Parubi	barepi	բաժնեց
Pili	pili	ջրանցք

Եւ այսպէս գրեթէ բոլոր բառերը: Մի՞թէ սա նոյն լեզուն չէ: Նոյն իսկ զարմանալի է որ դարերու ընթացքին խալտերէն կոչուած այդ լեզուն չափազանց աննշան փոփոխութեան ենթարկուած է:

Ուտիները ժամանակի ընթացքին ձուլուած են տիրող ազգերու մէջ, եւ այժմ իրենցմէ մնացած է միայն փոքրիկ հատուած մը, մօտ 10.000 հոգինոց ժողովուրդ մը, Նուխիի շրջանին մէջ:

Պայազատ իր այս գրքոյկին հետ պատրաստած է նաեւ Ուտիներու պատմութիւնը, աշխարհագրութիւնը, ուտերէն լեզուի բառարանը, քերականութիւնը:

Հրէշին վախճանը

Լենինականի բնակիչներէն Ցովհաննէս Դանիէլեան, որ քանիցս բանտարկուած էր, վերջերս բանտէն ելլելով ինքզինք տուած էր խաղի: Սակայն շատ աւելի դրամ ձեռք ձգելու նպատակով, գիշեր մը հիւր կ'երթայ եղբօր տունը, ուր կը պառկի: Կէս գիշերին, ոճրագործը կը կղպէ դուռները, կացինով կը սպաննէ եղբայրը՝ Մկրտիչը, եղբօր կինը եւ երեք երեխաները, տէր կանգնելու համար անոնց ունեցածին:

Գերագոյն ատեանը, Ղարիբջանեանի նախագահութեան տակ, գնդակահարութեան դատապարտեց հրէշը:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԸ

— . —

Ապրիլի սկիզբը Երեւանի ձայնասփիւռի կայանը, մասնակցելով խորհրդային միութեան ձայնասփիւռով համերգին, տուաւ իր առաջին համերգը, ամբողջ մէկ ժամ: Ցայտագրին մէջ մեծ տեղ տրուած էր հայ ժողովրդական, աշուղական երգերուն եւ հայ երաժիշտներու լաւագոյն ստեղծագործութեանց:

Ցայտագրին առաջին մասին մէջ, Թաթուլ Ալթունեանի ղեկավարութեամբ՝ երգչախումբը մեծ յաջողութեամբ երգեց Կոմիտասի «Կալի երգը» (սոլոն երգեց Շարա Տալեան), Ալ. Մելիքեանի հայ ժողովրդական «Բիլիալի» երգը: Երգչուհի Գասպարբեկը երգեց Ա. Տիգրանեանի «Անուշ» օփերայէն կտոր մը եւ Կոմիտասի «Կաքաւիկը»: Հայկանուշ Դանիէլեան երգեց Կոմիտասի «Քէլէ-Քէլէն», Ռոմ. Մելիքեանի «Մի' լար»: Արեւելեան նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Արամ Մերանգուլեանի, նուագեց հայ աշուղական երգերէ լաւագոյն նմոյշներ: Ցայտագրին Ա. մասին մէջ՝ հայկական շուրջպար, յետոյ Արաքսի Գիւլզադեան երգեց աշուղ Շերամի «Շորորան» եւ Ռոմ. Մելիքեանի «Շախախ կուտաս» երգերը: Շարա Տալեան սազի ընկերակցութեամբ երգեց Սայաթ Նովայի «Թէ ինձ կու խղճաս», յետոյ փողանուագի ընկերակցութեամբ՝ «Դուն էն գլխէն» երգերը, Անտոն Մայիլեանի «Սաֆա» օփերայէն աշուղ Սէյֆուի երգը: Վ. Սահակեան երգեց Սայաթ Նովայի «Պատկերդ ղալամով ա քաշած» երգը: Ցետոյ փողանուագ եռեակը, ղեկավարութեամբ Մարգար Մարգարեանի, նուագեց իրանական «Շուստարը»:

Երկու վայրկեան դադարէ վերջ, ղեկավարութեամբ Ս. Շաթիրեանի, սէնֆոնիք նուագախումբը մեծ յաջողութեամբ նուագեց Ա. Սպենդիարեանի «Ալմաստ» օփերայէն կիներու պարը, Ցարօ Ստեփանեանի «Քաջ Նազար» օփերայէն եւ Արմէն Տիգրանեանի «Անուշ» օփերայէն քանի մը պարեր:

Այս համերգը, Երեւանի ձայնասփիւռով կը փոխանցուէր խորհրդային միութեան 18 քաղաքներուն, որոնց մէջ՝ Մոսկուայի ձայնասփիւռի կայանին:

Ապրիլ 5ին ձայնասփիւռով համերգ մը եւս տրուեցաւ, եւ 13 քաղաքներու, որոնց մէջ Երեւանի՝ ձայնասփիւռի կայաններէն միաժամանակ երգուեցաւ «Միջազգայինը»՝ ամէն մէկը իր լեզուով:

ԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԶԵԿՈՅՑՆԵՐ

— o —

Մարտ 26ին Երեւանի համալսարանին մէջ, պատմագիտական բաժնի դասախօսներէն Մօրուս զեկոյց մը կարդաց նիւթ ունենալով «70 — 80ական թուականներու ռուսահայ ազգային - ժողովրդավար հոսանքները»: Մօրուս նախ պարզեց ԺԹ. դարու երկրորդ կէսուն հայկական ընկերային շարժման եւ քաղաքացիական պատմութեան հարցերը: Դիտել տըւաւ որ 40 — 60ական թուականներու ժամանակաշրջանը համեմատաբար աւելի ուշադրութեան եւ գնահատականի արժանացած է (կարդալ Ա. Յովհաննիսեանի խմբագրութեամբ եւ մեկնութիւններով լոյս տեսած Միք. Նալբանդեանի «Անտիպ երկերը» գիրքը), մինչդեռ 70 — 80ական թըւականներու շրջանի մասին լուրջ ուսումնասիրութեան արժանի շատ քիչ բան է գրուած եւ ժողովրդային շարժումներն ու հոսանքները մինչեւ այժմ մնացած են անյայտութեան մէջ: Ցետոյ խօսելով Ռուսիոյ եւ Կովկասի ուսանողական եւ ժողովրդային շարժումներուն մասին, Մօրուս փաստերով ցոյց տուաւ 80ական թուականներու սկիզբները ոմանց դէպի ազատականութիւն եւ ազգայնականութիւն կատարած յեղաշրջումը: Ծանրացաւ 1882 թուականին Մոսկուայի մէջ կազմուած «Հայրենասէրներու Միութեան» եւ Թիֆլիզի մօտաւոր գործունէութեան, ինչպէս եւ անոնց հրապէս նման կազմակերպութեան զօրտարակութեանց եւ թողած ազդեցութեանց վրայ, գնահատելով զանոնք իբրեւ ազգայնական - ժողովրդային շարժման հետեւորդներ:

Նոյն օրը զեկոյց մը կարդաց նաեւ Վ. Պարսամեան, նիւթ ունենալով «Ցարիզմի ազգային քաղաքականութիւնը Հայաստանում»: Ու ցոյց տըւաւ Անդրկովկասի գիւղացիութեան եւ արհեստաւորութեան վիճակին ծանրացումը: Կանգ առաւ 60ական թուականներէ վերջը եւ 70ական թըւականներու սկիզբը Ալեքսանդրապոլի մէջ մասնաւոր դպրոցի ուսուցիչ Արսէն Կրիտեանի ղեկավարութեամբ կազմակերպուած «Բարենպատակ ընկերութեան» եւ «Կանոնոր հայրենեաց սիրոյ» անունով խմբակցութեանց գործունէութեան վրայ, գնահատելով իբրեւ ազգային - ժողովրդային շարժում: Դիտանները պարզելով, Պարսամեան վաւերաթուղթերու վրայ հիմնուելով ցոյց տուաւ այդ կազմակերպութեանց գործունէութիւնը եւ ուղղութիւնը, աւելցնելով որ անոնք կրած են նաեւ Միք. Նալբանդեանի ազդեցութիւնը:

*** Ցանձնախումբ մը, որուն կ'անդամակցին Ա. Եղիազարեան (նախագահ), Լ. Արիսեան, Դր. Սիմոնեան, Ց. Յովհաննէսեան, Ս. Դաւթեան, Ց. Գիւլբէքօղլեան, Ց. Փօղոսեան, Վ. Կոստանեան, Ն. Մակինց, Դ. Ղափանցեան, Գ. Սեւակ, Ա. Ղարիբեան, պաշտօն ստացած է ճշդել գրական բացատրութիւններու տարազն ու իմաստը:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒՆ

— . —

ՎԱԼԱՆՍ.— Հայրենակիցներ, Ամերիկայի Համախարբերդցիական Միութիւնը կազմուելէն ի վեր մեծ փափաք կար որ Ֆրանսայի Խարբերդցիներն ալ կազմակերպուին եւ իրենց մասնակցութեան բաժինը տանին Նոր Խարբերդի:

Այս ուղղութեամբ աշխատող անհատներէ զատ, եղան Խարբերդի Հայր. Միութիւն անուան տակ գործող մասնաճիւղեր ալ որոնք Ամերիկայի հետ թղթակցութեամբ, Ֆրանսայի հայրենակիցներու պարագաներն ու դժուարութիւնները իմացնելէ յետոյ Ամերիկայի կեդրոնական գործադիր մարմինն ալ ընդունեց որ Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի հայրենակիցներու տնտեսական պարագան միեւնոյնը չէ, ուստի ուրախութեամբ համաձայնեցաւ որ Ֆրանսայի շրջանն ալ ըլլայ եւ գործէ Համախարբերդցիական անուան տակ, ինչպէս Ամերիկան:

Միայն մէկ յօդուած յաւելուած ունենալով ծրագրին վրայ, նկատելով որ Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի հայրենակիցներու տնտեսական պայմանները միեւնոյնը չեն, մանաւանդ այս համաշխարհային դժնդակ պարագաներուն շատ մը կարօտ հայրենակիցներ ունինք եւ կրնանք ունենալ, որոշուած է տեղական մասնաճիւղերու (Ֆրանսայի) ամբողջ հասոյթին 25 առ հարիւրը յատկացնել տեղւոյն վրայ գտնուող դժբախտ հայրենակիցներու օգնութեան: Այս ուղղութեամբ աշխատող եւ զանազան անուններու տակ գտնուող մասնաճիւղեր գոհացում ստանալէ վերջ 1936 փետր. 8-9ին Լիոնի մասնաճիւղի նախաձեռնութեամբ պատգամ. ժողովի կը հրաւիրուին գոյութիւն ունեցող վեց մասնաճիւղեր (Լիոն, Տէսին, Վիէն, Վալանս, Փօն տ'Օպնու, Մարսէյլ), ուր ամբողջ մասնաճիւղերէն երկուական պատգամաւոր ներկայ կ'ըլլան եւ կատարեալ միաձայնութեամբ կուտան կարգ մը կենսական որոշումներ: (Պատգամ. ժողովի տեղեկագիրները ամէն փափաքող Խարբերդցի կրնայ ունենալ): Նաեւ պատգամ. ժողովը ընտրեց Ֆրանսայի շրջանային վարչութիւն մը որ պիտի աշխատի գործակցիլ պատգամ. ժող.ի որոշումներու գործադրութեան եւ հաղորդակցութիւն պահել Ամերիկայի, Հայաստանի եւ Նոր Խարբերդի լիազօրին հետ:

Հայրենակիցներ, թէեւ Ֆրանսայի Խարբերդցիներուն համար ամօթ մըն է որ շատ ուշ մնացած ենք, բայց աւելի լաւ է ուշ քան երբեք: Ամէն Խարբերդցի պէտք է իբրեւ անհրաժեշտ պարտականութիւն անդամակցի Համախարբերդցիական տեղական մասնաճիւղին, իսկ եթէ տեղին վրայ մասնաճիւղ չունի, պէտք է աշխատի կազմել մասնաճիւղ մը (առ նուազն հինգ անձերէ բաղկացեալ): Հաւաքաբար աշխատելով մեր ուշ մնացած մեղքը քաւելու համար, ամէն Խարբերդցի պէտք է կրկնապատկէ իր ուժերը: Այս աշխատանքը ամէն մէկէն կը պահանջէ վերաշինել Նոր Խարբերդը եւ օգնել կարօտ հայրենակիցներուն փառաւոր ըլլալով որ օգնած կ'ըլլանք մեր եղբօրը եւ մեր հայրենիքին: Ասկէ յետոյ Շրջ. Վարչութիւնը պիտի աշխատի ստեղծել հասոյթի միջոցներ: Ամէն Խարբերդցի պէտք է բերէ իր նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւնը իբրեւ լաւ Խարբերդցի, քաջ գիտնալով որ իր ըրած ամենափոքր զոհողութիւնն անգամ ապարդիւն պիտի չմնայ:

Հայրենակիցներ, ընդունուած իրողութիւն մըն է որ գաղթահայ քաղաքական կազմակերպութեանց եւ թէ բարենպատակ միութիւններուն օժանդակողները ընդհանրապէս Խարբերդցիներն են, հետեւաբար մեզի համար մեծ ամօթ պիտի ըլլայ երբ մեր սեփական տան եւ հարազատ եղբօր հանդէպ անտարբեր գտնուինք: Սոյն կոչով նաեւ ուրախ ենք յայտարարել որ մեր մէջ վերցուած են անտեղի պայքարները եւ այսուհետեւ ամէն Խարբերդցի պէտք է աշխատի ի շահ իրեն եւ իրեններուն:

(Կցիւ)

ՄԵՌԵԼՆԵՐՈՒ ՄԱԶԵՐԸ

ԿԸ ԵՐԿԱՐԻ՞Ն ԹԷ ՈՉ

— . —

Այս հարցը բաւական վիճաբանութեան տեղի տուած է:

Ահա երկու վկայութիւն:

Տօքթ. Քոսթանթէն Համս իր «Օգոստոս կայսեր օրով հռոմայեցի կնոջ մը արդուզարդը» անուն գիրքին մէջ կը գրէ.— 1865ին պաշտօն ստացայ նախագահելու դիահանմանը նշանաւոր երգիչ Լըպէվիէի զոր 22 տարի առաջ ես զմռսել տուած էի մասնագէտ Կաննալի ձեռքով: Երբ դագաղը բացուեցաւ սաստիկ կծու հոտ մը ելաւ: Տեսայ որ միսերը անդարտ էին, զարմացայ որ մորթը սեւցած էր, կարծես խափշիկ մըն էր: Երեսը մանաւանդ այնպէս մը եղծուած էր որ անճանաչելի էր նայիլը անոր: Նախ, մօրուքը երեք սանթիմեթր աճած էր, մինչ թաղումի պահուն ածիլել տուած էի: Եղունգները աւելի շատ աճած էին:

Բժշկական ակադեմիայէն Տօքթ. Ուսէի դիահանման ատեն ալ (զայն զմռսողն ալ նոյն Կաննալն էր) Ներկաները զարմացան տեսնելով որ անդարտ մնացած դէմքին վրայ բուսած էր թեթեւ մօրուք մը թաղումէն ի վեր:

ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

— o —

Մեր զօրամասը յանկարծ իր թիկունքէն եւ կողերէն ուժգին հարուածներ կ'ընդունի. Թիկունքի հայ գիւղերը ոտքի կանգնած կ'օղակեն մեր զօրամասը: Պաշարուածները օրհասական կռիւ կը սկսին: Մուրատ, տեսնելով հայ գիւղացիներուն դաւադրութիւնը, վերջին հրամանը կուտայ,— ճեղքել թիկունքը եւ նահանջել: Դաւաճան գնդակ մը ծակած էր անոր ճակատը: Մահը վայրկենական եղած էր: Մերինները կը շարունակէին կռիւը չորս ճակատի վրայ: Գիշերը վրայ կուգայ, մթութիւնը ամէն ինչ աչքը կը ծածկէ, ողջ մնացողները կը բռնեն Միխայլովկա գիւղի ուղղութիւնը, կը նահանջեն լեռնային տեղերէն: Թիկունքի հիւանդ, վիրաւոր զինուորները չարաչար կը սպաննուէին տեղացիներու կողմէ եւ քանի մը սպաներ ու զինուորներ գերի կը տարուէին Բաքու: Ձեռք անցած գերիներէն որոնք որ Թրքահայեր էին, տեղն ու տեղը կը սպաննուէին, իսկ Ռուսահայերը գերի կը տարուէին:

Մուրատի դիակը 3—4 օր կռուի դաշտին վրայ մնաց, մինչեւ որ Դիլիջանէն նոր զօրամասեր կրցան ազատել զայն քայքայուած եւ հոտած վիճակի մէջ: Մուրատի թաղումը Երեւանի մէջ խիստ փառաւոր կերպով տեղի ունեցաւ: Բոլոր Վասպուրականցիներն ու Երեւանցիները անոր դագաղին ետեւն էին:

Ցաղթուած, քայքայուած զումարտակին նոր հրամանատար նշանակուեցաւ Վանեցի Ասլանը, յայտնի խմբապետ մը: Զինուորական հմտութիւն չունէր մեր հասկացողութեան պէս, բայց փորձառութեամբ շատ ու շատ բաներ գիտէր կռուի արուեստէն, ասկէ զատ խիզախ ու յանդուգն էր: Ինծի ալ հրաման տրուեցաւ անմիջապէս միանալ անոր՝ զօրամասին գլուխը գտնուելու համար: Սրարշաւ կառք մը դէպի Միխայէլովկա կը տանէր: Մռայլ ու տխուր էր Ասլանը. Մուրատի աղետաւոր մահը խորապէս խոցած էր իր հոգին: Ես ալ տխուր էի: Բաժանման վայրկեանիս կինս դառն արցունքներով պլլուած էր ոտքերուս աղերսելով.

— Մի՛ մի՛ երթար, դուն կ'երթաս Մուրատը աչքիդ առջեւ բեր, ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը, ո՞վ հոգ պիտի տանի մեզի: Բաւական է: Մէկ տարիէ ի վեր կռուի ճակատն ես:

Այսպէս շարունակ կ'աղերսէր, կուլար եւ կ'աշխատէր համոզել զիս որ չերթամ ռազմաճակատ: Կնոջմէս բաժանման տխուր տպաւորութեան տակ Ասլանի կողքին համակ մտածում դարձած էի: Աւելի շատ զարմացած էի այն պարագաներէն որ, կինս ու քոյրս շատ թշուառ կ'ապրէին Երեւանի մէջ, գրեթէ կուշտ չոր ու ցամաք հաց չէին կրնար ունենալ: Երկու հացաբաժին ունէին երկուքով, ուրիշ ոչինչ: Ինծի տրուած ամսականը հազիւ առօրեայ պէտքերուս կը բաւէր: Քաղաքին մէջ շատ մը պաշտօնեաներ որոնց հարստութիւնը կը փայլէր ինք — կ'ապրէին շատ ճոխ: Կինս շարունակ տեսած ըլլալով այս կոպիտ անարդարութիւնը, զիս կը կշտամբէր շարունակ նամակներով.

— «Դուն շարունակ կռուի դաշտն ես, այս մարդիկը հոս քաղաքին մէջ հանգիստ ու ապահով ձեզմէ եւ ձեր ընտանիքներէն քառապատիկ լաւ կ'ապրին. առատ առատ պաշար, շաքար, քաքաօ, միս եւ զանազան իրեղէններ կը ստանան:

Այս պարագաները կը հաստատուէին զօրաւոր փաստերով: Սակայն այս ամէնը ոչ մէկ ազդեցութիւն ունեցան իմ վրայ: Լուռ ու մունջ տարի այդ բոլոր զրկանքները, ծառայեցի հայրենիքիս պարտաճանաչ գիտակցութեամբ:

Ասլանի հետ նոր կը ծանօթանայինք. Մուրատի լաւակեցութիւնը եւ հպարտ կեցուածքը չունէր: Մուրատ Թելոյեանը հակառակ իր երիտասարդ հասակին, սակաւախօս, պատկառազդու էր: Ասլան շատ կը խօսէր, բոլոր պատմածը եւ խօսածը իր կեանքէն եւ իր մղած եւ անպատճառ յաղթական դուրս ելած կռիւներէն էր: Ասլան ուժեղ Դաշնակցական էր, բայց դժգոհ էր բոլոր Դաշնակցականներէն, բոլորէն — մեծէն ու փոքրէն: Դժգոհ էր եւ այդ ուղղութեամբ ալ անխնայ կ'արտայայտուէր ու հակառակ ասոր չէր ուզեր որ անոնց մէկուն վրայ չիւղ մը իյնար: Վա՜յ էր եկեր այն հակառակորդին որ Դաշնակցութեան հասցէին աննպաստ բան մը ըսէր:

Ասլանի խօսակցութեան շեշտը, ձեւը, բառերու առոգանութիւնը ինձ շատ դիւրեկան եկած էին: Կ'ըսէր.

— «Տը լա՛օ, Օխանէս, տօ լաօ, խտա X հրամանատար սրիկայ ա, սրիկայ .. Կռուին Թուրքեր մեր բոլոր առած էին (շրջապատած) զինչ տեսնեմ մեր հրամանատար կուլայ: Մօտեցայ, Պ.X. ըսի, դուն գնա զիմ չարը հանգիստ կաց, ես հիմակ թշնամին կը յաղթեմ: Բոլոր աֆիցէրներ (սպայ) իմ մօտ կանչեցի, բրիկազ (հրաման) տուի, Ա. ռօթ (վաշտ) աջ, Բ. ռօթ ձախ. Գ. ռօթ մէջտեղ, Դ. ռօթ զապաս (պահեստ) ու այսպէսով թշնամին փախցուցի:

Ասլան Մուրատի մասին խոր յարգանքով կը խօսէր.

— «Մուրատ լաւ տղայ ա, հերոս ա հերոս»:

Իսկապէս Մուրատ քաջ ու կտրիճ էր: Ես զինքը տեսայ Շահտաղի կռուին, տեսայ թէ ինչպէս դիրքէ դիրք կը թռչէր, կը խրախուսէր տղաքը եւ թշնամիի շարժումները աչքէ չէր վրիպեցներ: Մուրատ Ղազախի կռուին զոհ գնաց իր բացարձակ յանդգնութեան հետեւանքով: Շարունակ ոտքի կանգնած, դիտակը ձեռքը, թշնամի զօրքին շարժումները կը դիտէ եղեր, շատ զգուշացուցած են զինքը թէ «ոտքի մի մնար, պառկէ եւն.» մտիկ չէր ըներ եւ օր մը ճակատէն գնդակ մը առնելով կը սպաննուէր:

Միխայէլովկայի մեր զումարտակը գտանք խեղճ ու արգահատելի վիճակի մը մէջ, սպաներէն շատեր չկային, զինուորներու կէսը հազիւ մնացած էր: Նոր դասաւորում, նոր կարգադրութիւն: Առանձնապէս իմ Գ. վաշտը շատ տուժած էր, կրտսեր սպաներէս Սաշա, երիտասարդ սպայ մը ընիկ Երեւանցի, մեր վաշտի տասը զինուորներուն հետ գերի մնացած էր: Հարիւր քսան զինուորէն վաթսունը մնացած էր ...

Յ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(22)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱԶԳ. ՀԱՐՑ ԵՒ ՏԱՃԿԱՀԱՅԱՍՏԱՆ գրեց՝ Անդրանիկ Կէնճեան: Գին 3 ֆրանք: Հասցէ՝ Ս. Արթինեան, 44, Rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux, (Seine):

ուի։ Այս արժէքաւոր խոստումները մեծ ուրախութիւն պատճառեցին ժողովուրդին։

Վանի լիճը կը սկսի 175 քիլոմեթր հեռու՝ Դատուանի նաւահանգիստէն եւ մինչեւ Վան կ՚երկարի։ Վան, Էրճիշ եւ Ախլաթ անուն երեք նաւեր փոխադրութիւն կը կատարեն լիճին վրայ։ Շարժանաւով, 7ուկէս ժամէն կարելի է Վանի ծովեզերքէն Դատուան երթալ։

Վանի մէջ կայ ալիւրի երկու գործարան, իսկ ճարտարարուեստ չկայ։ Ոսկերչութիւնը որ պատերազմէն առաջ աշխարհահռչակ էր, ինչպէս նաեւ շալի եւ շալակի պատրաստութիւնը, գինին եւ ատաղձագործութիւնը ամբողջովին փճացած են, երկիրը քանդուած եւ բնակչութիւնը ցրուած ըլլալով։ Կարգ մը գիւղերու մէջ կապերտ (քիլիմ) կը շինուի, բայց ընդհանուր թիւը տարեկան հազիւ 4000 է, որուն մեծ մասը տեղին վրայ կը սպառի, իսկ փոքր մասը կ՚արտածուի։

Ամենափոքր ճարտարագործութիւնն իսկ գոյութիւն չունի եւ ամէն բան դուրսէն կը ներածուի։

Հռոմի տարեդարձը եւ Ատիս–Ապեպա

Ապրիլ 21ին ամբողջ Իտալիա մեծ անհամբերութեամբ կը սպասէր Ատիս Ապէպայի գրաւման, բայց յուսախաբ եղաւ եւ գոհացաւ տօնելով Հռոմի հիմնարկութեան 2689րդ տարեդարձը։ Այդ օրը աշխատանքի եւ յաղթանակի տօն ըլլալով, Մուսոլինի ճառ մը խօսեցաւ Վենետիկի պալատին պատշգամէն։ Շատ կարճ տեւեց բանախօսութիւնը։ Մուսոլինի չըսաւ թէ «դժուարին նաւարկութենէ մը յետոյ արդէն կ՚երեւայ նաւահանգիստը։ Մենք հոն պիտի հասնինք լայնօրէն բանալով առագաստները։ Ինչպէս միշտ, մենք միասին պիտի տանինք Հռոմի արդարութիւնն ու քաղաքակրթութիւնը»։

Մարաջախտ Պատոլյիօ, որ իր բանակատեղին հաստատած է Տէսիէի մէջ, զգուշութեամբ կը յառաջանայ դէպի Ատիս Ապէպա։ Հարաւային ճակատին վրայ, Զօր. Կրացիանիի բանակը 100 քիլոմեթր յառաջացած է դէպի մայրաքաղաք։ Կատաղի կռիւներ կը մղուին երկու ճակատներուն վրայ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

2000 ՀՈԳԻ ԶԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ Լեհաստանի մէջ, իբրեւ հետեւանք Լվովի վերջին խռովութեանց (Լէմպէրկ)։— Լեհաստանի վարչապետը Փէչթա կը սպասուի այսօր։

ԱՆԳԼԻՈՅ երեսփ. ժողովին մէջ, հարցումի մը պատասխանելով գաղթային նախարար Թոմըսն յայտարարեց.— «Ցանուն դահլիճին կը յայտարարեմ թէ Մեծն Բրիտանիա երբեք մտքէն չանցըներ լքել իր հոգատարութեան յանձնուած գաղթավայրերէն որ եւ է մէկը»։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ ՊԷՅՐՈՒԹ վերադարձող ֆրանսացի եւ լիբանանցի ուխտաւորներ, որոնք տեղաւորուած էին 19 ինքնաշարժներու մէջ, յարձակման ենթարկուեցան Պաղեստինի սահմանին վրայ։ Յարձակողները իսլամներ էին եւ շրջապատեցին կառքերէն մէկը որուն մէջ միայն կիներ կը գտնուէին բժիշկի մը հետ, եւ քարի բռնեցին։ Բոլոր կիները վիրաւորուեցան։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց գլխաւոր պատասխանատուները։

«ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՕԴԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ» մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, ապրիլ 21ին։— Հիթլէրի ծննդեան տարեդարձին առթիւ, գարմանալան նուէրներ հասած են Պերլին։ Այսպէս, 10–12 օրորոց՝ բոլոր կազմածներով, եւ 12,000 զոյգ գուլպայ եւն.։ Այս վերջինը պիտի բաժնուի բանակին մէջ։

ՓԱՐԻԶԻ ՇԱՐԺԱՎԱՐՆԵՐԸ (շօֆէօր) 24 ժամուան համար գործադուլ հռչակեցին երէկ, չորեքշաբթի, ժամը 6էն մինչեւ այսօր 6, բողոքելու համար սակերու կրճատման դէմ, որուն մանրամասնութիւնները հաղորդած էինք երէկ։

42 ՔԻԼՕ ԱՓԻՈՆ բռնուեցաւ ճամբորդի մը վրայ, որ կուգար Վիէննայէն եւ քանի մը տեսակ անցագիր ունէր գրպանը։ Գաղտնի ոստիկաններ հետապնդեցին կայարանէն մինչեւ պանդոկը։ Ճամբորդը, որ օտարական է, փորձեց դիմադրել, բայց վիրաւորուեցաւ։

ԿԵՂԾ ՆԱՄԱԿԱԴՐՈՇՄՆԵՐՈՒ արհեստանոց մը երեւան հանուեցաւ Փարիզի մէջ։ Ձերբակալուեցաւ տպագրիչը, Զեհ մը, իր երեք մեղսակիցներուն հետ։ Ձերբակալութենէն առաջ 200,000 ֆրանքի կեղծ նամակադրոշմ գտնուած էր Յոնթէնէպլոյի մէջ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ» ի ԺԳ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

ՌՈՍՏՈՄ.— Հայ-Վրացական փոխյարաբերութիւնները։ ԱՐՏԱՇԷՍ ԱԲԵՂԵԱՆ.— Հայ եւ Թուրք վաւերաթղթեր։ Հ. ԱՃԷՄԵԱՆ.— Բագրատ վարդ. Գէորգ-Թաւաքալեան։ ՍԻՄ. ՎՐԱՑԵԱՆ.— Լեւոն Թադէոսեան (Պալաշա)։ ՎԱՀ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ.— Արհաւիրքի Օրեր։ ՎԱՀ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ.— Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը։ ԱՐՄԷՆ ՍԵՒԱՆ.— Փետրուար 18ի յեղափոխութիւնը։ ԱՆՑԵԱԼԷ.— Ակադ. Ալեքսանդր Թումանեան։ Կեանք եւ Մշակոյթ։ Գիրք եւ Մամուլ։ Գրախօսական։ ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ.— Վ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը։

Տարեկան բաժնեգին՝ 70, 60 եւ 50 ֆրանք, համաձայն իւրաքանչիւր երկրի թղթատարական սակի։

Երրորդ շրջանի բաժանորդները կրնան առաջին երկու տարիներու 12 թիւերը ստանալ վճարելով 50 ֆրանք, կամ վեց գիրքի համար 25 ֆր.։

Հասցէ.— S. Vratzian, 13 Rue des Platanes, Gité Jardin de Plessis-Robinson, (Seine).

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԸՆԵԼՕ ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 25 Ապրիլ շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 9 rue Mme Curie, Պանեէօ։

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբի ընկերները, այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, խաժակ Ակումբին մէջ։ կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 24 Ապրիլ ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, «Վարդարեան» գրադարանին մէջ։ կարեւոր օրակարգ։

ՎԱԼԱՆՍԻ Պրոպականտի յանձնախումբին երրորդ հերթական վիճաբանական ժողովը 24 Ապրիլ, ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշտ 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Վալանսի Սիամանթօ Ակումբին մէջ, 2 rue des Balais։ Նիւթ՝ «Դրամագլուխը եւ աշխատանքը»։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ՓՕՆ Տ՚ՕՊՆԱՅԻ Կորիւն ենթակոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 26 Ապրիլ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, գրադարանի սրահը։ Կը խնդրուի Սէն-Ֆիէռի եւ Լավիլտիէօի «Յառաջ» խումբի ընկերներէն ներկայ ըլլալ կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Փարիզի «Եգիպտացի» կոմիտէի կողմէ

Այսօր հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին

Au Clair de la Lune սրճարանը, **Place d'Italie**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Նիւթ՝ «Քաղաքական ընդհանուր կացութիւնը»։

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջաններու ընկերները։

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

25 Ապրիլ, շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, դպրոցին սրահը,

4 Rue des Trois Champtiers

Նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն եկեղեցական, Կ. Խաչի, Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբի եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի։

Կը նախագահէ՝ Պ. Յ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Կը խօսին՝ Պ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ եւ Պ. Ա. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ։ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է։

Հաղորդ. միջոցներ.— Օթօպիւս թիւ 1, իջնել՝ Puits-sans-vin։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ո. Միութեան Վիէնի Մասնաճիւղին

Այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. խաժակ Ակումբին մէջ

Կը նախագահէ Հ. Կ. ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

Կը խօսին՝ Պ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ (Լիոնէն) եւ ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Արտասանութիւններ, ուղերձներ եւայլն։ Մուտքը ազատ է։

ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ

26 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին «Վարանդեան» սրահին մէջ

10 Bld. des Marguerites

Նախաձեռնութեամբ «Համազգային»ի Պօմօնի Մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ զանազան կազմակերպութեանց։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մայիս 3ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Տարօն Տուրուբերանի Նահանգային Հայր. Միութեան կեդր. վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր հայրենակից Տէր եւ Տիկ. Մելիք Դիփգորեանի, իրենց աղջկան դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Փարիզ, 22 Ապրիլ 936

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE . CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi.

ԲԺՇԿԱՊԵՏ ՌՕԺԷՆՍՔԻ

Մասնագէտ կանանց, սրտի, արեան եւ ամէն տեսակ հիւանդութիւններու։ Ելեկտրաբուժում։ Կ՚ընդունի ժամը 2–4։ Դիմել 10 Rue Lord Byron, Métro Georges V Tél. Elysées 22-79.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

Կը տօնուի Յ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ Մայիս 9ին իրիկուան ժամը 9էն մինչեւ լոյս Ռուսական Քոնսէրվաթուարի սրահին մէջ, 26 Ave. de Tokio

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ

Այսօր հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, Ռուսական Քոնսէրվաթուարի շէնքին մէջ (գետնայարկ), 26 Ավընիւ տը Թոքիօ

Պ. ԲԵՆՕ կը ներկայացնէ Գիտնակ քաղաքի ամփոփ պատմութիւնը 1000 տարիէն ի վեր։

Կը խնդրուի որ փափաքողները ժամը 9էն առաջ ներկայ գտնուին։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Այսօր հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը 9ին,

École des Langues Orientales ի մէջ, **2 rue de Lille,**

Մեթրօ՝ St. Germain des Prés

Կը խօսի Պ. Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Ֆրանսական եւ հայ թատերական գրականութիւնը։

Թատերական Ներկայացում

կազմակերպուած Սեբաստիոյ Դաւրա գիւղի Հայր. Միութեան Փարիզի կեդրոնին կողմէ

26 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Պէշիկթաշլեան Թատերասրահին մէջ, 26 rue Troyon, Sèvres, Métro Pont de Sèvres & Autobus, ղեկավարութեամբ Մ. ՇԻՐՎԱՆԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ կարող ուժերու կը ներկայացուի ԵՐԱՄԻԱ Ս. ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ

ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ (դրամ 4 արար իրական կեանքէ)

Տոմսակները ապահովելու համար նախօրօք, դիմել Միութեան անդամներուն, սափրիչ Շիրվանեանի մօտ, 92 bis Ave. Verdun, Իսի լէ Մուլինօ եւ ներկայացման օրը Թատրոնին կիշէն, ժամը 2էն սկսեալ։ Մուտք 7 եւ 5 ֆր.

Թատերական Ցերեկոյթ

կազմակերպուած Սէվրանի Հայ Կրթական Միութեան կողմէ

26 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30էն 10

իր սեփական սրահին մէջ,

52 rue de Bourgogne, Sévran, (S. et O.)

Ալֆորվիլի դերասանական խումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Ուզունեանի կը ներկայացնէ «ԱՆՄԵՂ ՋՈՀԸ» (դրամ 1 արար), ՊԱՂՏԻԿԻ ՆՇԱՆՏՈՒՔ (զաւեշտ), ԵԱՏԷՍ (զաւեշտ)։

Կը խօսի ՏԻԹ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

ԵՐԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ, ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

Մուտք 5 ֆր.։ (փոքրիկներու համար մուտքը ազատ է)։

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— կառ. տիւ Նորէն 13.30–14.35–14.45։

Հանդիսականներու հանգիստը ապահովուած է։

Կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արիները։

Ցերեկոյթ — Պարահանդէս

կազմակերպուած Հաւըրտ Գարակէօզեան Հօմի Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ, ի նպաստ իր օգնութեան սնտուկի

կիրակի, 26 Ապրիլ, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Salons «Enfance et Famille» ի մէջ, **6 Rue Clavel**

(entrée 11 Rue Mélingue, Métro: Pyrénées)

ԸՆՏԻՐ ՕՐԿԷՍԹՐ — ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

Մուտք՝ 5 ֆրանք։

Թատերական Ներկայացում

Կազմակերպուած Վալանսի Համախորհրդակցական Միութեան կողմէ

կը ներկայացուի ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ ՀՕՃԱ

25 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 13 rue Boucherie սրահին

Տոմսերու գիներ՝ 4 եւ 3 ֆր., անգործներու՝ 2 ֆր.։

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(16 ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

Procédure Générale

150, Rue Lafayette Tél. Nord 68-68

Կ՚ընդունի ժամը 9–10 եւ 17–19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

ՍՈՎԵՏՆԵՐԸ Կ՚ԵՂԱՇՐՋՈՒԻ՞Ն ԹԷ ԿԸ ՑԵՂԱՇՐՋՈՒԻՆ

ԽՄԲ.— Ռուս մտաւորական մը, Վ. Վիքթորով–Թոփորով, որ Փարիզ կը բնակի, Սոֆիայի Զօրա թերթին մէջ ստորագրած է շահեկան յօդուածաշարք մը։ Կուտանք թարգմանաբար.—

Ամէնէն կարեւոր, բարդ ու դժուարին հարցերէն մին,— որոնք տրուած են համաշխարհային հանրային կարծիքին առջեւ,— այն է թէ՝ դէպի ո՞ւր կ՚ընթանայ եւ ի՞նչ ուղղութեամբ կը զարգանայ Խ. Միութեան կեանքը։ Ան՝ դանդաղ բայց ապահով կերպով — ինչպէս կը պնդեն ոմանք,— դէպի նոր յեղափոխութի՞ւն կ՚երթայ, որ աղէտաւոր թափով մը պիտի աւլէ տանի «հոկտեմբերեան նուաճումները» եւ իրենց արդիւնքները, թէ — ինչպէս կը հաւատան ուրիշներ — պիտի յեղաշրջուի, բայց տեւապէս պիտի ըստեղծագործէ ու պիտի ստեղծէ, եւ պիտի ընթանայ դէպի նոր ապագայ մը, զոր այժմէն դժուար է ճշդորոշել, եւ որ, սակայն, հաւասարապէս հեռու պիտի ըլլայ՝ ինչպէս մթին անցեալէն, նոյնպէս եւ ծանրակշիռ ներկայէն։

Կայ, անշուշտ, եւ երրորդ տեսակէտ մը, որ տեսակէտն է մեծամասնականներուն։ Ան է թէ՝ Խ. Միութեան մէջ կեանքը կ՚երթայ դէպի «ամբողջական կոմունիզմ»։ Բայց, այս տեսակէտի շուրջ իրենք՝ համայնավարները այնքան շատ կը գրեն, որ, աւելորդ է կանգ առնել անոր վըրայ։

Միջակ ու սովորական օտարականը, երբ կարդայ այն բոլորը որ կը հրատարակուին եւրոպական եւ ամերիկեան թերթերուն մէջ՝ Խ. Միութեան մասին, բոլորովին շփոթութեան կը մատնուի։ Տեղեկութիւնները, զորս իրեն կուտան թերթերը, պարբերականները եւ նկարագրութիւնները անոնց, որոնք անձամբ գացած են Խ. Ռուսիա եւ տեսած ամէն ինչ։ «Անխուսափելի արկած» եւ «լուսաւոր ապագայ»— ահա հակադիր տեսակէտները՝ Խ. Միութեան մասին։

Իսկ եթէ օտարականը, ուզելով քիչ պարզաբանել իրականութիւնը, դիմէ ռուս գաղթականներուն, հոն պիտի բախի ալ աւելի մեծ տարակարծութեանց, եւ այս վերջինները այնքան վճռական ձեւով պիտի արտայայտուին որ, օտարականին ուրիշ բան պիտի չի մնայ բայց եթէ ըսել թէ անկարելի է որոշ գաղափար կազմել Խ. Ռուսիոյ մասին, եւ, հետեւաբար, պիտի դադրի անով հետաքրքրուելէ։

Եւ սակայն, անկարելի է որ մարդ չհետաքրքրուի այդ երկրով։ Ան ոչ միայն մէկ վեցերորդն է աշխարհի, այլեւ պետութիւն մըն է, որ պատերազմի թէ խաղաղութեան յատուկ խնդիրներու մէջ՝ ամենագլխաւոր դերերէն մին կը խաղայ։ Ան չուկայ մըն է, որ, ներածման եւ արտածման տեսակէտէն, կը հետաքրքրէ ամբողջ աշխարհը։

Ո՞ւր կ՚երթայ, հետեւաբար, այս պետութիւնը։ Եւ ի՞նչ է այդ չուկային ապագան։

Կարելի չէ՞ հանդարտ, առարկայական ու հաւանելի պատասխան մը տալ այս հարցումներուն։

Ա.

Երբ ինծի առաջարկ եղաւ իմ կարծիքս տալ այս խնդրի մասին, ես երկար վարանեցայ։ Եւ այդ՝ ոչ թէ որովհետեւ կը նեղուէի այս մասին արտայայտուելէ։ Այլ որովհետեւ սովորութիւն չունիմ խօսելու եւ գրելու բաներու մասին, զորս անձնապէս տեսած կամ ապրած չեմ։ Եթէ ես Սովետներու կեանքին հետեւած ըլլայի, սակայն, միայն թերթերու միջոցաւ, կը մերժէի այս առաջարկը։ Իմ դատումներս ու տպաւորութիւններս երբեք հիմնուած չեն միայն թերթերուն վրայ։ Վերջին 12 տարիներու ընթացքին, Փարիզ, հրատարակչական — գրքերու ձեռնարկի մը մօտ, ես եղայ «Ռուսական բաժին»ին գլուխը։ Այդ բաժինն է որ ամբողջ Խորհրդային Միութեան կը հայթայթէ օտար երկիրներու գիրքերը։

Իբրեւ «ռուսական բաժնի» առաջնորդ, ես թղթակցած եմ հազարաւոր խորհրդային գիտուններու եւ մտաւորականներու հետ, թղթակցութիւններ, որոնց սկիզբը միայն գործի մասին էին, բայց յետոյ, հետզհետէ, ընդհանուր բնոյթ ստացան որոշ չափով։ Առանց երբեք դուրս գալու «մատենագրութեան» խիստ շրջագիծէն, ամբողջ Խ. Միութեան մէջ ցրուած իմ յաճախորդներուս նամակներէն հասկցայ թէ ինչ են իրենց գիտական աշխատանքները, ճաշակները, չահերը։

Ես ամէն բանէ աւելի կը հետաքրքրուէի իմ հայրենիքիս մշակութային ուժերու հասակովը։ Այդ թղթակցութիւնները, ինչքան ալ լակոնական եղած ըլլային, մեծ հետաքրքրութիւն կը ստեղծէին մէջս։

Բայց, գործը չէր սահմանափակուէր միայն թղթակցութիւններով։

Եթէ որ եւ է խորհրդային գիտուն կամ մանկավարժ Փարիզ կուգար՝ յանձնարարութիւններ կատարելու կամ արձակուրդով, իր այցելութիւնները անպայման կը սկսէր մեր ճիւղին գրասենեակէն, ուր, մեր մօտ տիրող կարգ — կանոնին շնորհիւ, կը գտնէր իրեն անհրաժեշտ բոլոր տեղեկութիւնները։ Եւ որովհետեւ ես ու իմ գործակիցներս միշտ զգուշացումով եւ պատրաստակամութեամբ կը վարուէինք մեր այս հայրենակիցներուն հետ, ոմանք կուգային երկրին յետամնաց անկիւններէն,— անոնցմէ շատերը դարձան մեր լաւ ծանօթները։

Ու շատերուն հետ ունեցանք խօսակցութիւններ, երբեմն նոյնիսկ վէճեր, որոնք, սակայն, երբեք չանցան ծանօթ սահմանները՝ հիւրերը անյարմար կացութեան մէջ դրած չըլլալու համար։

Այս խօսակցութիւնները — իսկ անոնք շատ, չափազանց շատ եղան 12 տարուան ընթացքին — զիս դրին դէմ առ դէմ՝ խորհրդային քաղաքացիներէն ամէնէն մտաւորականներուն, ամէնէն հետաքրքրականներուն, ամէնէն աւելի «քննադատ մտքեր»ուն հետ։

Անոնց միջեւ կային, անշուշտ, ապիկներ, որոնք կը խօսէին «շլացնող նախադասութիւններով», իսկ ուրիշներ, որոնց քով բառերը միշտ հաւով դուրս կուգային։ Բայց հաւատ էին թէ առաջինները եւ թէ վերջինները։

(1)

(Շար.)

ՏԻՐՈՒՀԻ ԶԱՌԱՓԵԱՆ

կուտայ դասեր՝ դաշնակի եւ Մարթընոյի երաժշտական սիստեմի (դարուս ամենամեծ գիւտերէն մէկը)

6 Villa des Soblons, (21 Ave. du Roule վրայ) Porte Maillotի մօտ, **Neuilly sur Seine**: Կ՚ընդունի շաբաթ օրերը 2–4 ժամադրուիլ նախօրօք։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՏՐԹԽԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Զուիցերիա, Բելժիգա, Հոլանտա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 24 ԱՊՐԻԼ
VENDREDI 24 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3097
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ

Բացառիկ հանգամանք ստացան արաբական շարժումները, վերջին ամիսներու ընթացքին։

Նոր չէ որ կը վառի կրակը՝ Եգիպտոսի, Պաղեստինի եւ Սուրիոյ մէջ, փոխն ի փոխ մեղմանալով կամ սաստկանալով։

Հաշտութեան դաշնագիրներէն անմիջապէս վերջը, երբ ցնդեցան մեղրալուսի եւ գինարբուքի գոլորշիները, նորազատ ժողովուրդները սկսան հարցումներ ուղղել, իրենց խոստացուած բաքերու մասին։ Իսկ յաղթականները նախընտրեցին ժամանակ շահիլ, մերթ անուշելով, մերթ սաստելով։

Բայց, քանի տարիները անցան, այնքան բացուեցան իբրեւ թէ ազատագրուած ժողովուրդներու աչքերը, եւ մեղմ տրտունջները յանգեցան բուռն ցոյցերու, նոյն իսկ արիւնահեղութեանց։

Այսպէս, 1920էն ի վեր, պատմութիւնը արձանագրեց բազմաթիւ ըմբոստութիւններ կամ անկարգութիւններ, Եգիպտոսի, Սուրիոյ, Պաղեստինի եւ ուրիշ արաբական շրջաններու մէջ։

Ամէնէն զօրաւորն ու անհամբերը, անշուշտ, Եգիպտոսն էր, շատոնց կազմակերպուած ըլլալով իբրեւ պետութիւն։

Եգիպտոսի Արաբը ունէր հաստատուն խարիսխ եւ ամուր շաղախ։ Ունէր իր սեփական իշխանութիւնը, բոլոր կարգուսարքով։ Բայց,— տակաւին շատ բան կը պակսէր, բացարձակ անկախութեան տիրանալու համար։ Տակաւին չէր վերցած— չէ վերցած մինչեւ այսօր — բրիտանական գերիշխանութեան լուծը։

Եւ բանակցութիւններ, պարբերական ընդվզումներ, մինչեւ անգամ ծանր արիւնահեղութիւններ,— յարգել տալու համար հանդիսաւոր յանձնառութիւնները (1922 փետրուար 28)։

Ընդհարումը սաստկացոյն աստիճանի մը հասաւ իտալեւ-թովպական պատերազմէն անմիջապէս վերջը, ճիշդ այն պահուն երբ Մեծն Բրիտանիա այնքան պէտք ունէր Եգիպտոսի բարեացակամութեան եւ աջակցութեան, իր կայսերական ճամբաներուն ապահովութեան համար։

Լոնտոն այս անգամ ալ յաջողեցաւ բանաձեւ մը գտնել, ժամանակ շահելու համար։ Եւ ահա բանակցութիւններ կը կատարուին մօտ երկու ամիսէ ի վեր, բոլորովին գաղտնի։

Եգիպտոս ըլլալով գլխաւոր կեդրոնը համարաբական շարժումներու, տրուած ազդանշանէն կամ գոնէ առիթէն օգտուեցան, նաեւ, Սուրիոյ ազգայնականները։ Այնտեղ ալ, ամիսներէ ի վեր, խանգարուած է սովորական կեանքը։ Ծանրակշիռ դէպքերէ, զանգուածային ձերբակալութիւններէ, ժողովրդական գործադուլներէ եւ ուրիշ բուռն ցոյցերէ յետոյ, հոգատար իշխանութիւնը ճամբան փոխելով, հաւանեցաւ բանակցիլ դաշնագրի մը մասին։ Այդ առաջադրութեամբ ալ պատուիրակութիւն մը եկաւ Փարիզ, ուղղակի վարելու համար բանակցութիւնները։

Ինչպէս Եգիպտոսի պարագային, այս հարցին առթիւ ալ շատ բան չեն գիտեր սովորական մահկանացուները։ Բանակցութիւնները կը պահուին գաղտնի, մինչեւ որ եզրակացութեան մը յանգին,— եթէ պիտի յանգին։

Եւ ահաւասիկ Պաղեստինի խլրտումները։

Այստեղ հարցը կը տարբերի բաղդատելով Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ հետ։ Բայց հիմքը նոյնն է,— պայքար՝ համարաբական դեբակշռութեան համար։

Եգիպտոս եւ Սուրիա անկախութիւն կը պահանջեն, համաձայն ազգերու ինքնորոշման իրաւունքին։ Պաղեստինի Արաբը իր դիմացն ունի ուրիշ ճակատ մը,— Հրէական Տուն։

Արաբը իր սեփական տունը կը նկատէ Պաղեստինը, մինչդեռ բրիտանական աշխարհակալութիւնը ձեռնարկած է վերակենդանացնելու պատմական Հրէաստանը։

1917 նոյեմբեր 2ին էր որ, Պալֆըրի Յայտարարութեամբ, բրիտանական կառավարութիւնը մտաւ այս յանձնառութեան տակ, եւ այդ օրէն ի վեր անսասան կը շարունակէ ծրագրին գործադրութիւնը։

Արդիւնքը,— վերջին վիճակագրութեանց համաձայն, Պաղեստինի Արաբներուն թիւը 535,000էն իջած է 520,000ի, իսկ Հրեաներուն թիւը 85,000էն բարձրացած է 250,000ի։ Եւ ներգաղթը կը շարունակուի անընդհատ, որոշ տարեչափով մը, որ կ՚աւելնայ համաձայն օրուան պահանջներուն եւ ձեռք բերուած հնարաւորութեանց։

Միեւնոյն ատեն, հրէական դրամագլուխը աստիճանաբար կը տիրանայ Արաբներու հողերուն, ինչ որ աւելի կը սրէ միջցեղային ատելութիւնը։

Տարիներ առաջ, շատ աւելի վրդովիչ հանգամանք մը կը ներկայացնէր Պաղեստինի Արաբներուն ցասումը, բայց հոգատար իշխանութիւնը չընդհատեց իր ծրագրին գործադրութիւնը։ Այսօր եթէ նորէն արիւն կը հոսի, փութընթաց՝ Սուրիոյ դէպքերուն հետ, Լոնտոն դարձեալ ժամանակ շահելու քաղաքականութիւնն է որ կը վարէ։

Անշուշտ բրիտանական աշխարհակալութեան շահերուն համար շատ աւելի ձեռնտու է Արաբներուն հաւատարմութիւնը, քան Հրէական Տունը։

Իրականին մէջ, նոյն շահերն են որ կը դրդեն ամուր կառչիլ Պալֆըրի Յայտարարութեան։ Խանգարուած է հաւասարակշռութիւնը՝ Միջերկրականի մէջ, եւ Մեծն Բրիտանիա նոր եւ աւելի ամուր խարիսխ մըն է որ կ՚ապահովէ Պաղեստինի ափերուն վրայ, յամառօրէն հետապնդելով «Հրէական Տունը»։ Մինչդեռ այն քան դիւրութեամբ լքեց շատ աւելի հանդիսաւոր յանձնառութիւններ։

Մնացեալը մանրամասնութիւն է։ Իսկ արաբական խլրտումները կ՚օգնեն աւելի լայն ծրագիրներ որոճալու, միշտ ուրիշին աչքով։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ԽՈՒԺԱՊԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

Հազարաւորներ տուն-տեղ ձգած կը թափառին

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն ապրիլ 22 թուականով.—

Բազմաթիւ հրեայ փախստականներ հասան այստեղ, վախնալով Արաբներու յարձակումներէն, մասնաւորապէս գիւղական շրջաններու մէջ։ Եաֆայէն ալ զանգուածային գաղթ մը սկսած է դէպի Թէլ-Ավիվ։ Մեկուսացեալ շրջաններու հրեայ հողագործներէն շատեր տուն-տեղ ձգելով կը հեռանան։ Անոնց մեկնումէն անմիջապէս վերջը, Արաբները կրակի կուտան տուները։ Ուրովհետեւ Արաբները քան անգամ աւելի բազմաթիւ են, կացութիւնը ծանր մտահոգութիւն կը պատճառէ իշխանութեանց։ Բրիտանական մարզպանը այսօր իր մօտ կանչելով կարգ մը արաբ երեւելիներ, պատուիրեց իրենց կարելին ի գործ դնել, անկարգութիւնները զսպելու համար։ Միեւնոյն ատեն յայտարարութիւն մը հրատարակեց, ազդարարելով թէ կառավարութիւնը ծայրայեղ միջոցներու պիտի դիմէ բարեկարգութիւնը պահպանելու համար, եթէ խռովութիւնները շարունակուին։

Թէեւ մեծ քաղաքները բաղդատաբար հանդարտ էին այսօր, բայց յարձակումներ կատարուած են գիւղական շրջաններու մէջ եւ ուրիշ տուներ կրակի տրուած՝ Թէլ-Ավիվի հրէական գաղութին մէջ։ Մինչեւ հիմա կրակի տրուած տուներուն թիւը 1000ի կը հասնի այդ գաղութին մէջ։ Հրէական գործակալութիւնը կը հեռագրէ թէ միայն Թէլ-Ավիվի մէջ սպաննուած են 16 Հրեաներ, իսկ վիրաւորուած՝ 70 հոգի։

*** Վերջին լուրերու համաձայն, Թէլ-Ավիվի քաղաքապետութիւնը կ՚աշխատի լուծել 4000 փախստական Հրեաներու տեղաւորման խնդիրը։ Ասոնք փախած են Եաֆայէն։ Իսկ այս վերջին քաղաքին իշխանութիւնը ստիպուած է տեղաւորել հարիւրաւոր Արաբներ որոնք փախած են հրէական շրջաններէ։ Մարզպանը Եաֆա գացած է, քննութիւն կատարելու համար։

Ցոյցերը կը շարունակուին արաբական գիւղերու մէջ, բրիտանական հոգատարութեան եւ հրէական ներգաղթին դէմ։

ԴԷՊԻ ՀԱՐԱՐ ՉՈՐՍ ԹԵՒԵՐՈՎ

Տեղատարափ անձրեւներ փակած են ճամբաները

Իտալական աղբիւրէ կը հեռագրեն թէ տեղատարափ անձրեւներ եւ փոթորիկներ կը խանգարեն Զօր. Կրացիանիի յառաջխաղացութիւնը, հարաւային ճակատին վրայ, դէպի Հարրար։ Զափազանց դժուարացած է բեռնակառքերու եւ զրահապատ կառքերու երթեւեկը։

Բայց եւ այնպէս, Զօր. Կրացիանի կը շարունակէ յառաջխաղացութիւնը դէպի Հարար եւ Ճիճիգա։ Ճամբան բաւական երկար է դեռ, բայց իտալական բանակը վճռած է ջախջախիչ պետութեան մը մտնել այդ շրջանին մէջ համախմբուած Հաբէշները եւ միանալ մարաջախտ Պատոլիոյի բանակին, որ կը յառաջանայ հիւսիսէն։ Ապրիլ 14էն ի վեր, երբ Իտալացիները հանդիպեցան թշնամի ստուարաթիւ ուժերու, կտրած են 85 մղոն։ Զօր. Կրացիանիի զինուորները յառաջ կը խաղան չորս թեւերով, անարգել գրաւելով շատ մը կարեւոր դիրքեր։ Զրոյց տարածուած էր թէ Զօր. Կրացիանի վիրաւորուած է, բայց անմիջապէս հերքուեցաւ։ Կը հերքուի նաեւ հաբէշ զօրավար Տամթուի սպանութիւնը։

*** Հռոմի թերթերը կը գրեն թէ Իտալիա միշտ պատրաստ է բանակցելու եթովպական կառավարութեան հետ, եթէ այս վերջինը աւելի հաշտարար ընթացք բռնէ, մէկդի դնելով անընդունելի յաւակնութիւններ։

*** Հեռագրի մը համաձայն, կատաղի կռիւներ տեղի կ՚ունենան Ատտիս-Ապէպայէն 250 քիլոմեթր անդին, դէպի հիւսիս-արեւելք։ Հաբէշները կատաղօրէն կը դիմադրեն, յաճախ ետ մղելով իտալական զօրքը։ Միեւնոյն ատեն Հաբէշները սկսած են ուժանակով օդը հանել Շալա Մօտայի հուշակաւոր կիրճը, որ կը գտնուի մայրաքաղաքէն 200 քիլոմեթր անդին եւ ուրկէ կ՚անցնի Տէսիէ-Ատտիս-Ապէպա ճամբան։ Քանի մը հարիւր Հաբէշներ կը ճգնին ուրիշ ճամբաներ ալ քանդել, հակառակ իտալական օդանաւերու կրակին։ Իսկ գահաժառանգը զբաղած է մայրաքաղաքին պաշտպանութեամբ։ Կայսրուհին նոր կոչ մը ուղղեց բովանդակ աշխարհի, ձայնասփիւռի միջոցաւ, օգնութիւն խնդրելով իր հայրենիքին փրկութեան համար։

Նէկիւսը Լոնտոն կը փոխադրէ իր գանձը

Անգլ. թերթերը կը գրեն թէ Եթովպիոյ կայսրը Լոնտոն փոխադրած է իր հարստութեան մնացորդը, 35,000 ոսկի (երկու միլիոն 625,000 ֆրանք), իր զաւակներուն անունով։

Պատերազմը յայտարարուած ատեն Նէկիւսը եւ իր կինը մեծ հարստութիւններ ունէին։ Հայլէ Սէլասիէ Մաքոնէն թագաւորէն ժառանգած էր մօտ երկու միլիոն անգլ. ոսկի, կայսրուհին ստացած էր մէկ միլիոնի օժիտ, որ յետոյ աւելցաւ իր հօրը մահէն վերջը։ Թագադրութեան ատեն ալ Նէկիւսը ստացաւ Մենելիքի հարստութեան մէկ մասը։ Այս հարստութիւնները, որոնց վրայ բարդուեր էին առեւտրական գործերէ գոյացած շահեր, հալեցան վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին։ Իրազեկներ կը պատմեն թէ՝ կայսրը անվարան կը պարպէր իր անձնական սնտուկը, հրացաններ, գնդացիրներ եւ թնդանօթներ գնելու համար։ Նոյնիսկ իր հարստութենէն հոգացած է շատ մը զինուորներու ծախքերը։ Կայսրուհին ալ իր հարստութիւնը յատկացուցած էր պարէնաւորման ծախքերուն։ Երկուքն ալ մեծ յոյսեր ունէին զինուորական յաղթանակի մասին, բայց պարտութիւնը չուշացաւ, եւ հիմա կը մտածեն իրենց զաւակներու ապագայի մասին։ Կայսեր համար կ՚ըսեն թէ կը նախընտրէ անձնասպան ըլլալ քան թէ իր թշնամիներուն ձեռքն իյնալ։ Այս մտադրութեամբ, կ՚աշխատի համոզել թագուհին որ չորս զաւակները առնէ եւ Անգլիա երթայ։

Մէկ խօսքով, Նէկիւսը կործանած է, իսկ երկիրը շատոնց սնանկացած։ Այս պարագաները գիտնալով է որ Իտալացիները փութացուցին իրենց յառաջխաղացութիւնը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՓՈԹՈՐԻԿԸ

Ֆրանսա նոր երեսփ. ժողով մը պիտի ընտրէ կիրակի օր, 26 ապրիլ։

Ճակատամարտը սկսած է արդէն, արտակարգ մոլեգնութեամբ։

Վկայ՝ թերթերը, թռուցիկները, պատի ազդերը եւ ժողովներն անհամար։

Միայն մէկ փողոցի մէջ հանդիպեցայ հետեւեալ յայտարարութեանց.

— Ժողովրդական ճակատ՝ կը նշանակէ պատերազմ։

— «Ազգային ճակատ»ը պատերազմի կ՚առաջնորդէ մեզ։

— Մոսկուայի գործակալները կ՚ուզեն պատերազմի առաջնորդել Ֆրանսան, փրկելու համար խորհրդային իշխանութիւնը։

— Հանրապետութի՞ւն,— ոչ. կեցցէ՛ թագաւորը։ Ան միայն կրնայ փրկել Ֆրանսան։

— Տեսէ՛ք մեր վիճակը, 19 միլիառ կը յատկացնեն զինուորական ծախքերու համար, իսկ միայն մէկ միլիառ՝ ժողովուրդին առողջապահութեան համար։

— Քաղաքացիական պատերազմը ձեր դուռը հասած է. հայրենիքը վըտանգի մէջ է, արթնցէ՛ք։ (Լա Սօլիտարիթէ Ֆրանսէզ)։

— Համայնավար կուսակցութիւնը երէկ անողոք պայքար կը մղէր վերսայլի դաշնագրին դէմ, այսօր կը պաշտպանէ զայն։ Երէկ կը ծաղրէր, կ՚անարգէր ոստիկանները ու հանրապետական պահակները, այսօր կ՚աղաղակէ.— «Ոստիկանները մեզի հետ են»։ Երէկ... եւայլն։ (Պրոլետարական Միութիւն)։

— Ֆրանսան միայն էշեր կամ հորթե՞ր ունի, զինքը ներկայացնելու համար Հիթլէրի կամ Մուսոլինիի դիմաց։ (Լա Սօլիտարիթէ)։

— Մենք, մայրեր եւ կիներ, մենք ալ մեր իրաւունքները կը պահանջենք։ Քսանեւութը երկիրներէ 20ը քաղաքական իրաւունքներ տուած են իրենց կիներուն, Ֆրանսուհին դեռ կը սպասէ 1789էն ի վեր։

— Մենք, համայնավարներս, ձեռք կ՚երկարենք քեզի, ազգային կամաւոր, նախկին ռազմիկ որ դարձեր ես Հրեղէն խաչ, որովհետեւ դուն զաւակն ես մեր ժողովուրդին։

Այս կիսկատար հատուածները բաւական չեն, ամբողջական գաղափար կազմելու համար պայքարին սաստկութեան մասին։

Դեռ պէտք է յիշել խորհրդանշաններն ու գոյնզգոյն պատկերները, որ կցուած են այս յայտարարութեանց, ազդատախտակներու վրայ։

Իսկ ինչ որ տեղի կ՚ունենայ ժողովներու մէջ, յանախ յանգելով անկարգութեան եւ ծեծի,— միայն ներկաները կրնան բացատրել։

Մէկ խօսքով, փոթորիկի մը բռնուած է ամբողջ Ֆրանսան, ընտրելու համար իր 615 երեսփոխանները, ապրիլ 26ին եւ մայիս 3ին։

Մանաւանդ որ 4807 թեկնածուներ արձանագրուած են — աննախընթաց թիւ։ (Միայն Սէնի մէջ՝ 1402 հոգի)։

Չար լեզուներ կ՚ըսեն թէ այս պայքարն ալ պիտի յանգի նոյն անելին,— բաղդատական մեծամասնութիւն մը դէպի ձախ, ինչպէս նախորդ ժողովին մէջ։

Ինչ որ աչքի կը զարնէ այս թոհուբոհին մէջ, կարմիրներու հայրենասիրական եռանդն է.

— Եթէ կ՚ուզէք որ Ֆրանսան դառնայ ազատ, զօրաւոր եւ բարգաւաճ, ձեր քուէները տուէք համայնավար կուսակցութեան։

Մինչդեռ, անդին, թթու ազգայնական շաբաթաթերթ մը ամէն մէկ թիւին մէջ կը ներկայացնէ «ժողովուրդի թշնամիները»— թիւ 1ը՝ էրիօ, թիւ 2ը՝ Լէօն Պլում, ամփոփելով անոնց «ցուցակ ծառայութեանց»ը։

ՎԱՀԷ

ՏԱՐՏԱՆԵԼԻ ՎԵՐԱԶԻՆՄԱՆ ՀԱՐՑԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Երեքշաբթի օր կարեւոր վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, Տարտանէլի վերազինման մասին։ Աշխատաւորական խմբակցութեան վարիչը տեղեկութիւններ խնդրած ըլլալով, արտաքին նախարար Պ. Իտըն յայտարարեց.

— Ապրիլ 11ին Ն. Վ. կառավարութիւնը Լոնտոնի թրքական դեսպանին միջոցաւ զեկոյց մը ստացաւ թրքական կառավարութենէն, որ կ՚ըսէր թէ քաղաքական եւ զինուորական կացութեան մէջ յառաջ եկած փոփոխութեանց հետեւանքով, Նեղուցներու վերաբերեալ պայմանագրին (1923) 18րդ յօդուածը այլեւս չի կրնար ազդու երաշխաւորութիւն մը կազմել Թուրքիոյ ապահովութեան համար։ Ուստի թրքական կառավարութիւնը պատրաստակամութիւն կը յայտնէր բանակցելու շահակից պետութեանց հետ, նոր պայմանագրութիւն մը կնքելու համար անյապաղ։ Ն. Վ. կառավարութիւնը պատասխանեց ապրիլ 16ին, յայտարարելով թէ պայմանագիրը կնքուած ըլլալով յանուն ամբողջ կայսրութեան, բրիտանական կառավարութիւնը պարտաւոր է խորհրդակցիլ գաղթապետութեանց հետ, իր տեսակէտները մանրամասնօրէն պարզելէ առաջ։ Ուրեմն, առ այժմ իր զեկուցումները վերապահելու հարկադրուած ըլլալով հանդերձ, բրիտանական կառավարութիւնը կ՚ընդունի թէ բոլորովին օրինաւոր է թրքական կառավարութեան դիմումը՝ նոր բանակցութեանց մասին եւ կը կազմէ օգտակար ապացոյց մը Թուրքիոյ հաւատարմութեան՝ կնքուած դաշնագիրներու հանդէպ։ (Ծափեր)։

*** Յունաստան եւս յանձնեց իր պատասխանը, որ կը պաշտպանէ Թուրքիոյ տեսակէտը։

Անգլիոյ հարցումները Գերմանիոյ

Պ. Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, հարցարան մը կը պատրաստէ, ուղղելու համար գերմանական կառավարութեան, յանուն Լոքառնոյի դաշնակիցներուն, ինչպէս որոշուած էր Ժընեւի մէջ։ Այս առթիւ զրոյց կը շրջէր թէ Իտըն Պերլին պիտի երթայ, Հիթլէրի հետ խօսելու եւ Ֆրանսայի պահանջած լուսաբանութիւններն ստանալու համար, բայց հերքուեցաւ այդ լուրը։ Հարցումներուն առաջինը պիտի ըլլայ.— Գերմանիա պատրա՞ստ է յարգելու ազատօրէն ստորագրուած դաշնագիրները, թէ պիտի շարունակէ ճանչնալ միայն իր կենսական շահերուն պահանջները։ Երկրորդ հարցում.— Գերմանիա իրապէս կը տենչայ՞ անհաւասարութենէ։

Ամէն անգամ որ Հիթլէր յանձնառութիւն մը կը դրժէ, Վերսայլի կամ Լոքառնոյի դաշինքէն, իբրեւ պատճառ կը ցուցնէ իր գերիշխանութեան դէմ հաստատուած կաշկանդումները։ Լոքառնոյիները կ՚ուզեն իմանալ թէ տակաւին կա՞ն այդպիսի կաշկանդումներ։ Հարցումներ պիտի ուղղուին նաեւ Գերմանիոյ եւ իր դրացիներուն միջեւ ծրագրուած ոչ-յարձակման դաշինքներու եւ գաղթային իրաւունքներու մասին։

Փարիզի մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն Հիթլէրի վերջնական լուսաբանութեանց։ Այս առթիւ թերթերը գիտել կուտան թէ Գերմանիա կը շարունակէ զաւեր լարել Աւստրիոյ մէջ, որուն կացութիւնը լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ այս միջոցին։

(Շար.ը կարդալ Դ. Էջ)

ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ

ՓՈԽԵԼՈՒ Է ՃԱՄԲԱՆ

Երբ կը մղուիմ քանի մը խօսք ըսել ընկեր Արծրունիի, յօդուածներէս մէկու մասին գրածներուն շուրջ, չունիմ ոչ պնդումներ ընելու, ոչ ժխտումներ եւ ոչ ալ մտայնութիւն մը հիմնաւորելու ձգտում։ Ճիշդ ասոր համար իսկ, պիտի խուսափիմ կուսակցական մարմիններու թելադրութիւն եւ նոյն իսկ հրահանգ տալու դերէն, ինչպէս ըրած էր ընկ. Արծրունի, հանդէպ Պանեօ-Քաչանի մարմնին։

Առանց մտնելու ընկ. Արծրունիի հիմնաւորումներու մանրամասն քննութեան մէջ,— կարելի է ըսել որ իրենց ամբողջութեան մէջ ճիշդ են։ Բայց ինչ որ սխալ է եւ մղած է իր առաջադրութիւններէն սխալ եզրակացութիւն հանելու, այդ ալ իր մտայնութիւնն է, դէպքերը եւ տեսակէտները տեսնելու եւ դատելու իր հոգեբանութիւնը։ Առարկայ մը միշտ նոյն տեղէն դիտելով, միշտ նոյն ձեւով կը տեսնուի, տարբեր տեղէ դիտելով, տարբեր կը տեսնուի, առանց դադրելու նոյն առարկան ըլլալէ։ Տեսողութեան խնդիր է, որ իր օրէնքը աւելի ճնշող կերպով կը պարտադրէ ընկերային երեւոյթներու մէջ, քան թէ բնական։ Ընկ. Արծրունի կը յամառի մնալ միշտ նոյն փողոցին անկիւնը, քննելու համար իր բնակելիք տունը, առանց դառնալու տանը բոլորտիքը եւ մէջը։ Այսպիսի նմանողութիւններով տեսակէտ մը պաշտպանելու կամ ջրելու ձեւը լաւ ու ճիշդ չէ, բայց միտքս պարզելու ուրիշ ձեւ չգտայ։ Ընկ. Արծրունիի բերած փաստարկութիւնները, ի յառաջագունէ ընդունուած անքննելի տեսակէտ մը արժեւորելու ձգտող հանգամանքն ունին եւ ատոր համար իսկ համոզիչ չեն։ Իրեն համար անըմբռնելի եւ անհասկնալի է Դաշնակցութիւնը առանց համայնավարութեան դէմ պայքարի։ Իր դիրքին ու իր այս անխախտ համոզման իբրեւ արդարացում կը յայտնէ թէ չենք կրնար անցեալը ամէն ատեն չյիշել, իր յիշած պատմական դէպքերը միտքերու մէջ թարմ չպահել։

Իմ գրած յօդուածի նպատակն էր յայտնել ճիշդ այս մտայնութեան, մտածման այս ձեւին անօգուտ ըլլալը։ Եթէ կ՚ուզես առարկայական ըլլալ ու աննախապաշար, պիտի ընդունիս որ գործունէութեան եւ աշխատանքի ձեւը չի կրնար անխախտ ու քարացած մնալ, պիտի պատշաճի ժամանակին ու պայմաններուն, հետեւաբար տեւական վերաքննութեան առարկայ պիտի դառնայ։ Միակ անվիճելի ընդունուած եւ որոշուածը նպատակը պիտի ըլլայ եւ ոչ թէ անոր իրականացումը ապահովցնող միջոցները։ Այս սկզբունքէն մեկնելով, Դաշնակցութեան հայրենիքի մասին ունեցած տեսակէտը վիճելի չի կրնար ըլլալ դաշնակցականի մը համար, բայց անոր գործադրութեան տանող ձեւերը միշտ քննելի են ու վերաքննելի, նոյն իսկ եթէ անոր արգելք հանդիսացող ուժերը չեն փոխած իրենց վերաբերումը։ Ընկ. Արծրունին կ՚ուզէ որ Դաշնակցութիւնը իր աշխատանքի ձեւը ճշդէ ու որոշէ, հետեւելով իր սկզբունքները չրաժնող ուժերու բռնած դիրքին։ Որովհետեւ համայնավարները չեն ընդունիր միացեալ եւ անկախ Հայաստանի գաղափարը, մենք ալ պայքարի մէջ ենք համայնավարներուն հետ, նոյն տրամաբանութեամբ ուրեմն Դաշնակցութիւնը պայքարի մէջ պէտք է ըլլայ իրմէ դուրս գտնուող բոլոր ուժերուն հետ։ Ա՞յս հոգեբանութեամբ եւ ա՞յս տրամաբանութեամբ կը տարուին հանրային քաղաքական աշխատանքները։ Եթէ որ եւ է ուժի հետ գործակցելու անհրաժեշտ պայմանը անոր կողմէ քու հիմնական տեսակէտին ընդունիլը պիտի ըլլայ, որ եւ է գործակցութիւն երկու տարբեր ուժերու մէջ կը դառնայ անհնար։ Որովհետեւ սկիզբէն պայման դրած կ՚ըլլաս որ ան նոյնանայ քեզի հետ ընդունելով քու սկզբունքներդ եւ գաղափարախօսութիւնըդ։ Մտածման այս ձեւը համայնավարներունը եղած է մինչեւ հիմա, զոր մենք կը դատապարտենք։ Անոնք բռած են որ եւ է գործակցութեան առաջարկի իբրեւ պատասխան, որ լուծուի Դաշնակցութիւնը իրենց մէջ։ Այս սխալը մենք չենք կրնար գործել, որովհետեւ գործելու դերին եւ ուժին մէջ չենք գտնուիր։ Գործակցութեան մը հնարաւորութիւնը տեսնողներու միտքէն ոչ ձուլել կ՚անցնի եւ ոչ ալ ձուլուիլ։ Անոնք կը մտածեն անցնող 15 տարիներու կատարուած փորձին վրայ. ստացուած արդիւնքը կը չափեն ու կը գտնեն անբաւարար։ Թէ միջին թէ մարմնին հանգստին համար լաւ է չխռովել, փնտռտուքներ չկատարել, նոր փորձարկութիւններու չդիմել։ Եթէ այս հանգստութիւնը չէ մեր նախասիրածը եւ չի կրնար ըլլալ իբրեւ յեղափոխական կազմակերպութիւն, պարտաւոր ենք թէ անցեալ եւ թէ ներկայ դէպքերուն մօտենալ տարբեր կողմով։

Երկու կազմակերպութիւններու տարակարծութիւնները տեւականօրէն յիշել չուզելը չի նշանակեր անոնց ժխտումը, ոչ ալ իրար մօտեցնող խնդիրները երեւան հանելը կը նշանակէ տեսակէտի եւ համոզումի մէջ տկարացում։ Ինքնամփոփումի պահեր կան ինչպէս անձերու եւ նոյնպէս ժողովուրդներու մէջ, ուր կիրքը, ատելութիւնը տեղի կուտան, դուռ բանալու համար աւելի բարձր ապրումներու։ Ես կը գտնեմ որ նման պահ մը կ՚ապրի այսօր մեր ժողովուրդը։ Անոր շահերէն միայն առաջնորդուող կազմակերպութիւն մը ուրիշ բան չի կրնար մտածել եթէ ոչ օգտագործել այն բոլոր գործնական հնարաւորութիւնները որոնք կ՚ուժեղցնեն ժողովուրդին դիմանալու եւ ապրելու կարողութիւնը։ Խօսք չկայ եւ չի կրնար ըլլալ Դաշնակցութեան հիմնական տեսակէտի վերաքննութեան մասին, բայց ինչու ծածկել իրականութիւնը,— մեր մինչեւ հիմա գործածած միջոցներով ի՞նչ չափով յառաջ տարինք մեր դատը։ Եթէ մեր ինքնարդարացումը հնարաւորութիւններու պակասին մէջ պիտի գտնենք, ինչո՞ւ այդ պակասը մեզ չպիտի մղէ մեր ուժերը գործածել ձեւով մը որ չգոհացնէ մեզ միայն ինքնախաբէութիւններով եւ անցեալին տուած սնափառութիւններով։ Բաւական պէտք է սեպել ժխտողի եւ քննադատողի դերը, բացասական պայքարի ձեւն է այդ։ Դրական եւ շինարար պայքարը աշխատանքն է միայն, նոյն իսկ արհամարհուած եւ պզտիկ նկատուած աշխատանքը, թուղթերու, նպաստի, ներգաղթի պէս ողորմելի սեպուած գործերն են որ դուռ պիտի բանան աւելի մեծ ու շինարար գործունէութեան։

Սահմանել անհրաժեշտ մթնոլորտը այս գործերով, փորձէ մտայնութիւնները փոխել, վարժութիւնը տուր իրարհասկացողութեան, ու պիտի տեսնես որ մնացածը ժամանակը ինքնաբերաբար պիտի կատարէ։ Գործակցութեան այս փորձերով, ոչ ոք կը խլէ ճիշդ քննադատութեան իրաւունքը, ոչ մէկը կրնայ քեզ պարտադրել հրաժարիլ սկզբունքներէդ։ Ի՞նչ վընաս չփումներէ եւ գործակցութենէ։ Այդ չփումները չե՞ն որ կրնան ստեղծել նաեւ միջոցներ քու գաղափարախօսութիւնդ աւելի տարածելու եւ ժողովրդականացնելու նոյն իսկ հակառակորդ նկատուած շարքերու մէջ։ Մերժելով իր էութեան մէջ յարաբերութիւններ պահելու եւ հնարաւոր եղած ատեն զանազան հարցերու շուրջ գործակցութիւն ստեղծելու գաղափարը, ինչո՞ւ կ՚ուզենք տկարացնել Դաշնակցութեան բարոյական կորովը եւ քաջութիւնը։ Մեր հայրենիքին բռնագրաւուած հողերը ազատագրելու զգացումը եւ ժողովուրդին ազգային գիտակցութիւնը այնքան թոյլ ու տկա՞ր են որ տեղի տան անոնց հարկադրուած ուրիշ համոզումներու եւ ո՞վ ըսաւ ի վերջոյ որ ուրիշի հետ գործակցիլ ուզելն ալ պայքարի ձեւերէն մէկը չէ։

Պայքարի գաղափարը կարծուածին չափ ալ բացասական վերաբերում ունենալ եւ «հակա» ըլլալ ըսել չէ։ Պայքարի լաւագոյն հասկացողութիւնը, որոշուած նպատակ մը իրականացնելու ճիգն է եւ ոչ թէ այս ինչ կամ այն ինչի դէմ ըլլալը։ Պայքա՞ր չէ եւ բառին ամենալայն իմաստով Դաշնակցական պայքար, երբ աշխատիս Հայաստանի ժողովուրդին թիւը շատցնել, երբ անոր շինարարութիւնը զարգացնես, երբ Հայաստանի եւ գաղութներու կապը աւելի մտերմացնես։ Պայքա՞ր չէ երբ աշխատիս սա անյոյս ու անդեկ ժողովուրդին, հայ աշխատաւորութեան հոգեկան կորովը բարձր պահել, տնտեսական թշուառութիւնը մեղմել, երբ մթնոլորտը ստեղծես համերաշխութեան եւ փորձ մը կատարես վերջ դնելու սնամէջ եւ անմիտ վէճերու։ Ինչո՞ւ չհետեւիլ պայքարի այս ճամբուն, փոխանակ այն ուրիշին ուրկէ շատ է քալած եւ յոգնած այս ժողովուրդը։

Այո, ուզելու խնդիր է միտքերը պատրաստել այս երկու ճամբաներէն մէկուն կամ միւսին ի նպաստ։ Ընկեր Արծրունիին համար լաւագոյն ճամբան երկրորդն է ու իր բոլոր մէջբերումները շատ ճիշդ ու տրամաբանական ձեւով կը դիւրացնեն ընտրութիւնը։ Բայց նոյնքան ճիշդ ու տրամաբանական ձեւով կրնաս մտայնութիւնները պատրաստել միւս ճամբու ընտրութեան համար։ Ասոր համար պէտք է փոխել դիտողի դիրքը, պէտք է լըռութեամբ անցնիս իրարմէ զատող տարակարծութիւններու վրայէն ու երեւան հանես միացնող գիծերը եւ տեսակէտները։

Նոր ճամբու մը հետեւելու է որ հասցնէ նոյն նպատակին։

Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ԽՄԲ.— Պիտի արտայայտուինք երկու աշխատակիցներու այս բանավէճի մասին։

ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ՀԱՄԱՐ

Կրթութիւնը նկատուած է կեանքի պայքարի համար անհրաժեշտ ազդակ մը։ Ամէն երկիր պարտաւորիչ ըրած է նախնական կրթութիւնը։ Ֆրանսայի 65.500 նախակրթարանները կը յաճախեն երեք միլիոն աշակերտներ, Անցեալ տարուան վիճակագրութեան համաձայն լիսէներն ունին 120.000 մանչ եւ 55.000 աղջիկ աշակերտ։

Ասոնց կողքին կը գտնուին բարձրագոյն նախակրթարանները, որոնց նպատակն է աւելի զարգացում եւ աւելի գործնական կրթութիւն տալ։ Սակայն տեսնելով որ ասոնք ալ անբաւական են, կը հիմնուին արհեստից վարժարանները։

Գործնական վարժարանները, նախապէս անհատական ձեռնարկներ էին երկաթուղիներու ընկերութիւններու, առեւտրական սենեակներու կողմէ, որոնք դարձան պետ. հաստատութիւններ։ Այսօր 170.000 աշակերտներ կը յաճախեն արհեստից վարժարանները (կօշկակարութիւն, դերձակութիւն, կահագործութիւն եւն.) առեւտրական եւ ճարտարարուեստի դպրոցները։ Քոնտորսէ կը փափաքէր որ «ուսուցումը աւելցնէ ընդհանուր քաղաքացիներու կարողութիւնները եւ դիւրակեցութիւնը»։ Միւս կողմէ միշտ աւելի պէտք կայ գործաւորի, վարպետի, քան թէ մտաւոր աշխատողի։

Ազատական ասպարէզները լեցուն են ամէն կողմ։ Իտալիոյ մէջ 15.000 ճարտարագէտներ կը հաշուէին 1928-ին որոնցմէ 11.000ը գործ չունէր։ Համալսարականներու թոշակները աւելի քիչ են արհեստաւորներու ամսական շահերէն։ Բարձրագոյն վարժապետանոցէ ընթացաւարտ ուսուցիչ մը պիտի ստանայ — Ֆրանսայի մէջ — 22.000 Ֆր. տարեթոշակ, յիսուն տարեկանին 37.000ի բարձրացած պիտի ըլլայ։ Պետական ուսուցիչները առանց agrégéի աստիճանին 25 տարիներ աշխատելէ ետք պիտի ստանան 25.000 Ֆր. տարեթոշակ։ Մինչեւ բանուոր կապարագործ մը նուազագոյն կը ստանայ 17.700, առաւելագոյն 41.000 Ֆր.։

Ամերիկայի մէջ մտաւոր աշխատողներ կը շահին 5էն 6 տոլար օրական, մինչեւ որմնադիր մը 16 տոլար օրավարձ կը ստանայ։ «Էքօլ է լա վի» թերթը յիշատակած էր անցեալ տարի հետեւեալ պարագան։ Հարուստ Ֆրանսացի մը խոհարարուհի մը եւ ուսուցչուհի մը կը փնտռէ թերթին միջոցաւ, 60 դիմում կ՚ըլլայ ուսուցչութեան համար ամսական 250 Ֆր.ով եւ մէկ հատ խոհարարուհի չի գտներ 500 Ֆր. վարձքով։

Ասով մէկտեղ ազատական արուեստներու հետեւողներուն թիւը կ՚աւելնայ։ 1914ին Ֆրանսայի մէջ դեղագործութեան ուսանողներու թիւն էր 1468, մինչեւ 1925ին 2950։ 1913ին 8247 բժշկութեան հետեւող ուսանողներ կային, 1927ին 16.196։

Անցեալ տարի Փարիզի մէջ տեղի կ՚ունենար հետեւեալ տեսարանը։ Բժիշկի մը բժիշկ եւ փաստաբան զաւակները յաճախորդ չունենալով կ՚որոշեն կառատ մը բանեցնել։ Համալսարանական հմտութիւնը բաւական չէ գործնական յաջողութեան համար։ Գործը կը կայ, կռիւը կը սկսի եւ եղբօրը երիտասարդ կինը կը սպաննէ տագրը։

Աղքատիկ ընտանիքներ իրենց զաւակները կը ղրկեն արհեստից դպրոցներ, պարտաւորիչ կրթութենէ ետք։ Վերսայլի թաղապետութիւնը տարրական նախակրթարանի շրջանաւարտներուն թոշակներ յատկացուցեր էր բարձրագոյն նախակրթարաններու համար։ Ոչ մէկ տղայ կը ներկայանայ։ Քննութիւնը ցոյց կուտայ որ շատերը նախընտրած են յաճախել Փարիզի Ֆրէրներու Սէն Նիքոլա արհեստից հաստատութիւնը։

Կրթական եւ ընկերային կարեւոր հարց մըն է նաեւ արհեստի ընտրութիւնը, որուն «արհեստի արեւելում» անունը կուտան։ Դպրոցաւարտ տղան ո՞ր արհեստին դիմելու է, ո՞րուն մէջ յարմարութիւններ ունի։ Ամէն արհեստ ֆիզիքական եւ մտային որոշ յարմարութիւններ կը պահանջէ։ Ամէն աշխատաւոր ընտրելու է այն արհեստը, որուն բնախօսահոգեկան յարմարութիւններ ունի։ Աշխատաւորին եւ աշխատութեան մէջ կատարեալ ներդաշնակութիւն ըլլալու է, այն ատեն միայն աշխատանքին գիտական կազմակերպութիւն տրուած կ՚ըլլայ եւ հետեւաբար առաւելագոյն արդիւնքը կը ստացուի նուազագոյն ճիգով։ Այսպէս անհատը առաւելագոյն չափով օգտակար պիտի ըլլայ իրեն եւ ընկերութեան։

Շատ մը երկիրներ մասնաւոր գրասենեակներ ունին այս նպատակով։ Հռոմի մէջ թաղապետութիւնը, Միլանի մէջ Ումանիթարիա արհեստից վարժարանը, մասնաւոր քննութիւններէ յետոյ կ՚արձանագրեն։ Արձանագրելէ առաջ տղուն կը հարցնեն իր նախասիրութիւնները եւ ծնողքին թէ ինչու տղան այս արհեստին դնել կ՚ուզէ։ Ծնողքին ընտրութիւնները յաճախ տնտեսական հիմեր ունին։ Ցետոյ բժշկական քննութենէ մը կ՚անցնի արձանագրուող տղան։ Տարուան ընթացքին կը քննեն տղուն հոգեբանական կարողութիւնները, յիշողութիւնը, ուշադրութիւնը, դիտելու կարողութիւնը, երեւակայութիւնը, համբերութիւնը, թելադրականութիւնը։ Աշխատութեան պահերուն կ՚արձանագրեն զանազան վարժութիւններու համար գործածած ժամանակը, գործին հանդէպ ցոյց տուած հետաքրքրութիւնը, կ՚առնեն յոգնութեան աստիճանը, կը նշանակեն զգայարաններու վիճակը, նոյն իսկ ձեռքերուն քրտնիլը կամ ոչ, կատարած աւելորդ շարժումները։

1923ին Գերմանիոյ մէջ կային 592 գրասենեակներ արհեստներու ընտրութեան համար դիմող պատանիները քննելու համար եւ նոյն տարին քննած էին 200.000 տղաք։ Զուիցերիոյ ամէն նահանգ ունի նոյնպէս գրասենեակ մը։ Անգլիա, Մ. Նահանգներ, Պելճիքա եւ զանազան կեդրոններու մէջ նոյնպէս հաստատած են պաշտօնատուներ։ Ֆրանսայի մէջ կան 75 գրասենեակներ եւ 1925ին քննած են 30.000 տղաք։ Կազմուած են նաեւ երկու հարիւր արհեստներու պահանջած հոգեբնախօսական յատկանիշները։ Սերտ յարաբերութիւն հաստատուած է դպրոցին, գործատուներու եւ աշխատաւոր միութիւններու միջեւ՝ օժանդակելու համար արհեստի նոր մտնող պատանիին։

Իտալացի կենսաբան մը Փենտէ Ճենովայի մէջ հիմնած է հաստատութիւն մը, ուսումնասիրելու համար մարդկային կենսաբանական տիպարները։ Այս հաստատութիւնը մեծապէս օգտակար պիտի ըլլայ արհեստներու ընտրութեան համար կատարուած հոգեբանական քննութիւններուն։

Չկարծուի որ այս նախաձեռնութիւնները պետական են ամբողջովին։ Արհեստակցական միութիւններ հիմնած են շատերը, պետութիւնը յետոյ օժանդակած է միայն։ Նոյնն է նաեւ արհեստից վարժարաններու համար։

Իտալիոյ Միլան քաղաքին մէջ արհեստից վարժարան բացած է արհեստակցական միութիւնը շուրջ 100 տարի առաջ։ Այսօր բազմաթիւ միութիւններ դպրոցներ ունին կամ կ՚օժանդակեն մէկուն կամ միւսին։ Լոմպարտիոյ յառաջդիմութիւնը արհեստից վարժարաններու շնորհիւ է։ Ամբողջ գաւառին մէջ 227.704 արհեստաւորներ կան։ Անոնց ընդհանուր միութիւնը 1924—28 կազմեց դպրոցներու վիճակագրութիւնը, դասաւորեց զանոնք իրենց նպատակին համեմատ, գիտական գործիքներ հայթայթեց, շարժուն թանգարան մը տրամադրեց, գրադարան մը կազմեց։ Արհեստից վարժարաններու թիւը կը հասնի Միլան քաղաքին մէջ 30ի, գաւառին մէջ 57ի։ Քաղաքին դպրոցներն ունին 10.000 աշակերտներ եւ չորս ու կէս միլիոն լիրէթ ծախք, գաւառիններ 6415 աշակերտ եւ 975.000 լիրէթ։ Այս ամէնը արհեստաւորներու բաժանորդագրութիւններով կը հոգացուէր, երբ 1929ին արհեստակցական կրթութիւնն ալ պետականացաւ։ Անցեալ տարի դպրոցներուն եւ աշակերտներու թիւն աւելցաւ՝ 67 վարժարան 23.830 աշակերտներով։ Ասոնցմէ դուրս են պետական տարրական նախակրթարանները եւ թաղապետութեան 17 գիշերային վարժարանները մանչերու եւ 17 աղջիկներու համար։ Ումանիթարիա միութեան ընդարձակ վարժարաններու մէջ կը սորվեցնեն փայտի, երկաթի աշխատութիւններ, ոսկերչութիւն, մեքենագործութիւն, դերձակութիւն, ժամագործութիւն, դորդագործութիւն, գուլպա եւ ֆանելա եւ գլխարկ պատրաստել, ձեռագործութիւն, առանին տնտեսութիւն, զովացուցիչներ պատրաստել ու հիւանդապահութիւն։

Կան տակաւին պետական վարժարաններ՝ վարժութեան դպրոցներ 2—3 տարուան դասընթացքով մասնագէտ գործաւորներ, ճարտարարուեստի համար վարպետներ, փոքր կալուածներու համար վարպետ երկրագործներ, օգնական հաշուակալներ պատրաստելու համար։ Ամէնքն ալ ունին կրթական որոշ նպատակներ՝ գիտական ուսում տալ գործնական ուսուցմամբ եւ մանաւանդ օժանդակել այն անհատին որ աւելի վեր ելլելու կարելիութիւն ունի։

Անհրաժեշտ նկատուած է գործնականացնել խոհեալները։ Իրականութիւնը առանց խոհեալի նիւթականի մէջ կը մնայ, խոհեալն առանց իրականութեան ուրուականի մը կը դառնայ։ Միայն իրականութեամբ զբաղողը նիւթապաշտ կը դառնայ, միայն խոհեալով սնանող անհատ կեանքէն ու ընկերութենէն դժգոհ կը մնայ, որովհետեւ անձնական իրականութիւնները չի կրնար յարմարիլ։ Անհատին ապրուստը հոգալու միջոցին հետ դպրոցը կը ջանայ ընկերութեան օգտակար ընել զայն եւ ազգային խոհեալին միայն ծառայեցնել։ Դպրոցին նպատակը հետեւաբար դարձած է ընկերային եւ բարոյական։ Ցետ աշխատութեան միու...

ՀԻՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ ԵՒՍ

Թիֆլիսում, Եփրեմի հետ միանում են Աբրահամ Դաղէթցուն։ Անվախ, խիզախ եւ արագաշարժ, մահուան աչքերի մէջ անվեհեր նայող այս Աբրահամը լինում է Ցովսէփի եւ Եփրեմի զէնքի առաջին ուսուցիչը։ Այդ օրերին է ահա, որ հանդիպում են Ցակոբ «սարկաւագ»ին, սա էլ իր կարգին այս երիտասարդներին ներկայացնում է Սարգիս Կուկունեանին, որ Պետերբուրգի համալսարանի ուսանող էր եւ եկել էր արշաւախումբ կազմելու՝ Տաճկաստան անցնելու համար։

Իրենց զէնքերը Թիֆլիսում Կուկունեանին յանձնելով, տղաները մեկնում են նախ Ալեքսանդրապոլ, ապա այնտեղից Սարիղամիշ, մինչեւ որ Կուկունեանը գայ եւ կ՚ուղեւորուէին դէպի «աւետեաց երկիր»։

Կուկունեանի արշաւանքը ուշանում է, իսկ տղաների համբերութիւնը օրը օրին հատնում։ Զզուման պատճառը համարւում է Սարկաւագը, որ եւ տուժում է իր կեանքով։ Մինչ այդ Դաղէթցի Աբրահամը զոհ է գնում, ցարական ոստիկաններից հետապնդուելով եւ սպաննուելով։

Վերջապէս խումբը պատրաստւում է արշաւելու։ 120—150 հոգու չափ՝ տարբեր վայրերից՝ Տաճկաստանից, Կովկասից եւ Իրանից հաւաքուած մի բազմութիւն, բոլորին, սակայն, միացնում էր մի ընդհանուր գաղափար՝ տաճկահայ եղբայրների ազատագրումը տաճիկ բռնակալութիւնից։ Այդ բազմութեան մէջ էին յետագայում յեղափոխական ականաւոր դէմքեր դարձած Ստեփան Ստեփանեան (Բալաջան), Ռուբէն Դերձակեան, Արշակ Գափաֆեան (Քեռի), Եփրեմ Ասրիբէկեան (պարսկական յեղափոխութեան հերոսը), Կայծակ Առաքել եւն.։

Խումբը Զուրուքի ուղղութեամբ շարժւում է դէպի Տաճկաստան։ Խումբին հանդիպած քիւրդ ու տաճիկ խողխողւում են վրէժի ծարաւով լեցուած արշաւողների կողմից։

Մի գիշեր Ֆախր Քէօլի մօտ մնալուց յետոյ՝ խումբը շարժւում է դէպի Արաքսի ափը, Կաղզուանի մօտ։ Բայց անցորդ Քիւրտեր արդէն լուր էին տարել Կաղզուանի գաւառապետին։ Խումբը զէնքերը վար դրած հանգստանում էր հայկական Խաթ գիւղի այգիներում, երբ յանկարծ կոզակները շրջապատում են, մի երկու հոգի սպաննում են, իսկ մեծ մասը բռնում տանում են Կաղզուանի բանտը, 1890ի սեպտ. 26ին։

Կաղզուանում նախնական քննութեան ենթարկելուց յետոյ, տղաներին տանում են Կարս եւ փակում Ղարադաղի բանտում։

Այստեղ Սարգիս Կուկունեանը դառնում է Ցովսէփի եւ Եփրեմի ուսուցիչը՝ Հայոց լեզու, թուաբանութիւն, քերականութիւն եւ Հայոց պատմութիւն աւանդելով։

Բանտարկութիւնից աւելի քան երկու տարի անց՝ տեղի է ունենում Կուկունեան արշաւախմբի դատավարութիւնը։ Խումբը ամբաստանւում է 60 մարդու սպանութեամբ։

Պարզ էր, որ ցարական «արդարադատութիւնը» գործը զարգաշինել էր՝ ուրիշ սպանութիւններ մերոնց վերագրելով, որպէսզի դատը տպաւորիչ դառնայ եւ խրատ լինի ուրիշներին։ Դատի ժամանակ յայտարարւում է նաեւ թէ խումբը պատկանում է մի ծածուկ կուսակցութեան որի կարգադրութիւններին հակառակ է գործել։ Ապա դատարանը խմբի 25 անդամներին դատապարտում է տաժանակիր աքսորի։

Ցովսէփ Մովսիսեանն ստանում է երկրորդ կարգի պատիժ՝ դատապարտուելով տասներհինգամեայ տաժանակիր աշխատանքի հեռաւոր Սախալին կղզում։ Սարգիս Կուկունեանը՝ առաջին կարգի պատիժ՝ 20ամեայ տաժանակիր աշխատանքի, մինչեւ Եփրեմը՝ անչափահասութեան պատճառով 8 տարուան։ Թէեւ Ցովսէփն էլ բանտարկուելու պահին անչափահաս էր (20 տարեկան), բայց իր մօտ եղած անցագրի մէջ, որ ուրիշ մէկին էր պատկանում (Արգամ Պետրոսեան), տարիքը աւելի էր ցոյց տրուած։

Կարսից դատապարտուածներին ոտքով եւ շղթայի զարկած քշում են Թիֆլիս։ Այստեղ Սարգիս Կուկունեանն ու Բալաջանը չգիջելով վերաքննութեան դիմում անել, միւսներից վեց ամիս առաջ քշւում են Սախալին. Ցովսէփի եւ միւսների դիմումները մերժւում են, ուստի սրանց էլ քշում են Խարկով, այնտեղից Նովոռոսիսկ, ուր նաւ նստեցնելով Սեւ, Միջերկրական եւ Կարմիր ծովերով, ապա Հնդկական ովկիանոսով տանում են Վլադիվոստոկ, այնտեղից էլ Սախալին կղզին։

Սախալինում երկար չեն մնում Ցովսէփն ու Եփրեմը։ Հակառակ միւս ընկերների յորդորներին՝ նրանք որոշում են փախչել եւ միանալով երեք փորձառու աքսորականների, չնչին պաշարով եւ մէկ հատ հրացանով փախչում են, կուսական անտառների ճամբան բռնելով, մոլորւում են, օրեր ու շաբաթներ քաղցում, հիւծւում ապա յաջողում են մարդաբնակ վայրի մօտենալ եւ մի քիչ պաշար գնել, յետոյ մի լաստ են շինում եւ հասնում Օխոտեան ծով։ Լաստով բաց ծով են ելլում եւ ահաւոր փոթորիկի բռնւում, ապա մի կերպ հասնում են կիսավայրենի գիլեաքների բնակութեան վայրը, ուր կերակրւում են հում ձուկով։ Գիլեաքները սխալ ճամբայ են ցոյց տալիս փախստականներին, որպէսզի մոլորուեն անտառներում եւ քաղցից մեռնեն։

Ահաւոր տառապանքների է ենթարկւում խումբը՝ կուսական անտառներում մոլորուած ու քաղցած։ Այստեղ է ահա, որ Եփրեմը հանդէս է գալիս իբր վճռականութեան եւ ղեկավարող ոգու մարմնացում եւ իր հզօր կամքով փրկում է սովահար խումբը՝ ն... րէն գիլեաքների բնակութեան տեղ հասցնելով։

Վերջապէս յաջողում են հասնել Ամուր գետի բերանը, որտեղից ռուս թափառաշրջիկների նաւակով խոյս ... նում են Սիպիր՝ մի քանի հազար քիլոմեթր կտրելով։ Ապա Ցովսէփ ու Եփրեմը միասին ահագին ճամբան կտրում են ոտքով։ Վերխնեուդինսկում նորէն բանտարկւում են եւ ... զարկւում՝ կասկածի ենթարկուելով։ Բայց Ցովսէփի պարսկահպատակութիւնը փրկում է երկուսին էլ։ ... եւս Կարսի բանտից Ցովսէփը գրած ... լինում Թաւրիզ, իր եղբօրը՝ Թաթե... յէլ Մովսիսեանին, որ իրեն եւ Եփրեմի համար պարսկական անցագիր ... կէ։ Սիպիրի բանտից գրած այլ ... նական նամակով հասկանում են, որ պէտք է Թաւրիզում հաստատել երկուսի պարսկահպատակ լինելը եւ ազատել բանտարկեալներին։

Ա. ԱՄԻՐԽԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»

թիւններն իսկ բարոյական միութիւն մը կազմելու կը ձգտին: Միացած իրարու աշխատութենէն եւ դրօսանքի եւ մշակոյթի մէջ՝ աշխատաւոր եւ պաշտօնեայ հետզհետէ բարոյապէս կը միանան հայրենակցին հետ, երկրին հետ, պետութեան հետ: Ազգ մը այն ատեն ուժեղ կ'ըլլայ, երբ բաղկացուցիչ անհատները ազգային գիտակցութիւն մը ունին, երբ բարոյական միութիւն մը կայ մտքի եւ բազուկի աշխատաւորներու միջեւ, երբ կարելի է հաշտեցնել անհատականութիւնը հաւաքականութեան հետ, անձնական երջանկութիւնը՝ ազգային շահուն հետ:

ՀԵԹՈՒՄ

«ՓՈՐԹՈՒՔԱԼ ԵՈՒՍՈՒՖ ԷՖԷՆՏԻ»

— . —

Շրջուն վաճառորդներ, Եգիպտոսի քաղաքներէն սկսեալ մինչեւ գիւղերը, «Փորթուկալ Եուսուֆ էֆէնտի», «Եուսուֆ էֆէնտի», «Եուսուֆի» (Եուսուֆեան), զիլ աղաղակներով կ'աղմկեն հրապարակը, ամէնուս ծանօթ մանտարինը ծախելու համար:

Եգիպտոսի Երկրագործական Արքայական Ընկերութեան կողմէ սարքուած Երկրագործական եւ Ճարտարարուեստային ազգային ցուցահանդէսին առթիւ, ծանօթ մասնագէտ, Տքթ. Մէհմէտ Ապտէլ Սէլամ մանտարինի պատմականը կ'ընէ «Ալ Ահրամ» օրաթերթի մէջ:

Այդ պատմութենէն կը տեղեկանանք թէ մանտարինը Եգիպտոս մտցուած է Թոգաթցի Եուսուֆեան էֆէնտի եւ իր անունով մկրտուած է այդ պտուղը:

Եգիպտոսի արքայական ներկայ հարստութեան հիմնադիր՝ Մեծն Մօհամէտ Ալի, ուրիշներու կարգին Հայազգի Եուսուֆեանն ալ Ֆրանսայի կրինեոնի երկրագործական վարժարանը կը ղրկէ, երկրագործութիւն ուսանելու համար: Եուսուֆեան, ըստ հնագէտ պատմագէտ ողբ. Եադուպ Արթին փաշայի, 1830ին, եւ ըստ պատմագէտ իշխան Օմար Թուսունի, 1832ին կը վերադառնայ Եգիպտոս եւ Մ. Ալիի ծառայութեան մէջ մտնելով, նախ Նապաթոյի եւ յետոյ Շուպրայի երկրագործական վարժարաններու տնօրէն կ'անուանուի եւ յետագային ալ Մ. Ալիի պարտէզներուն տեսչութեան կը կոչուի: Եուսուֆեան՝ Եուսուֆ պէյ Հէքիքեանին փեսան էր: Այս վերջինն ալ, Մ. Ալիի միջոցաւ Անգլիոյ մէջ երկրաչափութիւն ուսանելէ ետքը, 1835ին, Աղեքսանդրիոյ երկրաչափական վարժարանին տնօրէն կարգուած է:

Եուսուֆեան՝ Ֆրանսայի մէջ ուսումը կատարելագործելէ ետքը, երբ Եգիպտոս կը վերադառնար, առողջապահական եւ փոթորիկի պատճառով, զինքը փոխադրող նաւը կ'ապաստանի Մալթա կղզին: Կղզին մէջ մշակուած նարինջազգիներու մէջէն մանտարինը կը գրաւէ իր ուշադրութիւնը: Մանտարինի տունկերէն մի քանի հատ գնելով կը բերէ Եգիպտոս եւ Մ. Ալիի արտօնութեամբ զանոնք կը տնկէ իր Շուպրայի արքայական պարտէզին մէջ: Եգիպտոսի հողային եւ կլիմայական չքնաղ պայմաններու շնորհիւ, մանտարինի տունկը շուտով կ'աճի, կ'ուռճանայ եւ իրմէ կը կազմուին ընդարձակ պտղարաններ: Այսպէս, Եգիպտոսի երախտագէտ ժողովուրդը «Եուսուֆեան» կը մկրտէ սննդային եւ տնտեսական տեսակէտով մեծ արժէք ունեցող այս յարգի պտուղը: Դժբախտ Եուսուֆեան երկար չի կրնար վայելել իր հնարամտութեան արդիւնքը: 1849ին Պոլիս մեկնած ատեն, շոգենաւը ընկղմելով ինքն ալ ծովամոյն կ'ըլլայ:

Ահա լման մէկ դար ետքը Եուսուֆեան կը փառաւորուի, որովհետեւ, ինչպէս կ'ըսէ Պղատոն, լաւագոյն ծառայութիւնը հայրենիքին՝ ծառայելն է երկրագործութեան:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

— o —

Զ. Ո. Միութիւնը աւանդական նախաձեռնողութեամբ կը տօնէ Ապրիլ Տասնըմէկը եւ կ'ոգեկոչէ ազգային նահատակները, ամէն տարի առանց թերացումի, Փարիզի թէ գաւառներու ինչպէս եւ արտասահմանի մէջ:

Փարիզի մէջ տրուած հանդէսը, կարելի է ըսել, ամէնէն գեղեցիկն է եւ տպաւորիչը հայ գաղութին կազմակերպած հանդէսներէն:

Այս տարի, Ապրիլի սկիզբը, Զ. Ո. Միութեան վարչութիւնը հազարներով թռուցիկներ ցրուած էր հանդէսներու եւ զանազան հաւաքոյթներու մէջ, իբրպէս ժողովրդային արտայայտութիւն մը տալու համար յիշատակի հանդէսին: Զ. Ո. Միութիւնը կ'ըսէր իր թռուցիկներուն մէջ. — «Ազգերու քաղաքական աշխուժութեան այս շրջանին՝ երբ սովորական դարձած են այլ եւս հարիւր հազարներով հաւաքուիլ եւ լսել ազգային ճակատագիրը շահագրգռող ճառեր, երբ բազմութիւններու այս ցուցաբերութիւնը կշիռ մը դարձած է արտասանուած խօսքերու համար, կը հրաւիրենք մենք եւս, քեզ, հայ ժողովուրդ, խուռներամ հաւաքուիլ այն սրահին մէջ, ուր պիտի խօսին քու մեռելներուդ ոգիները, ուր մեռելները են որ պիտի բանաձեւեն իրենց հանգանակը ողջերուն բերնով: Խուռներա՛մ, բազմամբո՛խ, հազարներո՛վ պէտք է հաւաքուիս, հայ ժողովուրդ, որպէսզի թշնամիդ տեսնէ թէ դատ մը կայ որ լուծուած չէ տակաւին»:

Թռուցիկը կ'աւելցնէր նոյնպէս որ Զ. Ո. Միութիւնը, հայ զինուորական եւ սկաուտական կազմակերպութեանց հետ միասին, թափօր կազմած պիտի երթայ ծաղկեպսակ մը դնելու Անծանօթ Զինուորին վրայ, յանուն հայ ժողովուրդին նահատակներուն:

Եւ անցեալ կիրակի առաւօտ, ժամը 10ին, Զ. Ո. Միութեան, Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական Միութեան անդամները հաւաքուեցան Մեթրօ Ժորժի բերանը, — անոնց միացած էր նաեւ մաս մը ժողովուրդ:

Ոստիկանական վերատեսչութենէն արտօնութիւն առնուած ըլլալով նախապէս, թափօրին ընկերակցելու համար ղրկուած էին 5—6 սիքլիսթ ոստիկաններ քոմիսէրի մը առաջնորդութեամբ: Քոմիսէրը կարծելով թէ հսկայ թափօր մը պիտի կազմուի, կը հարցնէր թէ թափօրը կ'ուզէ՞ք պողոտային կեդրոնէ՞ն տանիլ: Բայց ի՞նչպէս կարելի էր համարձակիլ այդ լայնատարած, փառաւոր պողոտան ելլել փոքրիկ բազմութեամբ մը, — մեր երիտասարդութիւնը եկած չէր խմբովին, խռնամբոխ: Շատեր, այդ պահուն, կամ կը խոկային՝ գիշերուան պարէն քնատ, կամ սրճարան գացած՝ պլոթի խաղընկեր կը փնտռէին:

Թափօրը, ուրեմն, հետեւեցաւ համարակաց ճամբուն, առջեւէն Զ. Ո. Միութեան փառահեղ դրօշը, յետոյ սկաուտական եւ կամաւորական Միութեանց դրօշները եւ գեղեցիկ ծաղկեպսակը: Ցանուն Կամաւորներու Միութեան՝ Գնդ. Բաղտասարեան իր ընկերներով, յանուն սկաուտական Միութեան՝ Վ. Անդրէասեան իր ըսկաուտներով եւ խմբապետներով:

Թափօրը իր պարտականութիւնը կատարելէ վերջ ցրուեցաւ:

Իրիկունը սգահանդէսը բացուեցաւ Կավոյի պերճ սրահին մէջ: Սրահը լեցուած էր խուռն բազմութեամբ, որուն մէջ չփնտռէ՛ք սակայն կղերապահպանողական դասակարգը, (եւ արդէն ինչո՞ւ գար, ի՞նչը կը հրաւիրէր զինք, ազգ. սգահանդէսի մը մէջ ի՞նչ գործ ունի լըվանթէնեան հայրենասիրութիւնը):

Սկաուտներու խումբ մը բեմ բարձրացաւ, առաջնորդութեամբ Պ. Վ. Անդրէասեանի: Մասնաւոր արարողութեամբ պարզուեցաւ հայկական դրօշը, պատուի կեցաւ խումբը, յետոյ բեմը մնաց զարդարուած՝ դրօշակիր երեք սկաուտներով:

Օրուան նախագահը, Պ. Հմայեակ Խոսրովեան, որ ծանօթ է հայկական վրէժխնդրութեան (Թոբլաքեանի դատին) բերած իր ճարտասանութեամբ, բացաւ հանդէսը, նախ խօսեցաւ ֆըրանսերէն ճառ մը օտար հիւրերուն համար, պարզելով հայկական քաղաքակրթութեան դերը եւ պարսկական եւ բիւզանդական քաղաքակրթութեանց հետ յարաբերութիւնը, յետոյ եկուոր թուրք ցեղին նախանձն ու թշնամութիւնը, ջարդերը, եւրոպական պետութեանց խոստումներն ու դրժումները: Ցետոյ հայերէն գեղեցիկ ճառով մը ոգեկոչեց մեծ նահատակները, եւ հրաւիրեց հայ ժողովուրդը, որ համերաշխութիւն ցոյց տայ, կազմակերպուի, տոկալու եւ ապրելու համար համաձայն իր քաղաքակրթութեան ներշնչումներուն:

Երկրորդ բանախօսն էր Պ. Արշաւիր Խանէտանեան, որ խօսելով յանուն Զ. Ո. Միութեան՝ պարզեց թէ ինչու կապուած ենք այս Օրուան յիշատակին, ինչու կը տօնենք զայն եւ այս առթիւ փառաւորապէս լուաց անոնք որ աւանդաբար կը բացակային՝ առանց մոռնալու իրենց ներկայութիւնը տանիլ եպիսկոպոսներու քղանցքին ետեւ կամ միսիոնօրհնէքի նման տօներու:

Երրորդ բանախօսն էր Պ. Խորէն Գաբիկեան, որ ներկայացուց կատարուած մեծ ոճիրը, նկարագրեց աւերակ ու լքուած հայրենիքը, յետոյ քրքրեց պատմութիւնը, վերլուծման ենթարկեց այն պարագաները եւ վարիչներու գործերը, որոնք կապուած են մեր ժամանակակից պատմութեան եղերական օրերուն, եւ յորդանքի հրաւիրեց հայ ժողովուրդը հանդէպ նահատակներուն:

Գեղարուեստական բաժինը պատրաստուած էր մասնաւոր խնամքով մը: Ընկերակցութեամբ մեծ երգեհոնին, քառեակ մը որ կը բաղկանար երեք օրիորդներէ, Նելլի Կօթիէ, Ֆըրիտ, Քլէման եւ Պ. Ժոզէֆ Ժիլէ, նուագեց Պէթհովէնի մահերգը: Պ. Ժոզէֆ Ժիլ երգեհոնով առանձին նըւագեց Շուպէրթի Ցայգանուագը: Երգիչ Պ. Իսահակեան մշակուած արուեստով մը երգեց կտոր մը Պէթհովէնէն (իտալերէն), Աֆրիկեանի Արաքսի արտասուքը եւ Ղազարեանի Միճակ ճամբորդ իմ երգը: «Սիփան Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ երաժիշտ Պ. Արայ Պարթեւեանի, երգեց երկու կտոր: Մեր ժողովրդական երգչուհին, Օր. Հայկանուշ Թորոսեան երգեց Հայրիկ, հայրիկ (Սպենդիարեան), Les sept paroles du Christէն մահերգը (Th. Dubois) եւ ժողովուրդին խնդրանքով՝ Մի լաք (Ռ. Մելիքեան):

Գեղարուեստական յայտագիրը որ մէ քանի մը կտորներ զեղչուեցան ժամանակը կարճ ըլլալով՝ պատրաստած էր Օր. Թորոսեան:

** Պ. Վ. Անդրէասեան, յանուն ըսկաուտական Միութեան, բեմէն յայտարարեց թէ համաձայնութիւն գոյացած է Զ. Ո. Միութեան եւ իրենց միջեւ՝ գործակցութիւն ստեղծելու համար: Այդ համաձայնութիւնը բաց կը մնայ բոլոր երիտասարդական Միութիւններուն առջեւ, մինչեւ որ կազմուի երիտասարդական ընդհանուր եւ համատարած Միութիւն մը:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԵՐԳԸ ՏՐԱԿԻՆԵԱՆԻ ՄԷՋ

— o —

ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ. — Անցեալ երկուշաբթի, Զատկին յաջորդ օրը, Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութիւնը կ'ոգեւորէր եւ կը պանծացնէր հայ երգը Տրակինեանի պետական թատրոնի կամարին տակ, շնորհիւ տեղւոյն ազգայիններէն Պ. Արփ. Հաճեանի, որուն նիւթական եւ բարոյական օժանդակութեամբ տեղի ունեցաւ համերգը:

Երգչախումբէն մեր ակնկալութիւնը լիովին գոհացուեցաւ, կարգադիր յանձնախումբը ամէն ջանք ի գործ դրած էր փայլուն եւ պատուաբեր գործ մը կատարելու եւ մեր արժանիքները ցուցադրելու համար տեղացի ժողովուրդին, որոնք մեզ կը ճանչնան միայն լաւ կամ գէշ վաճառականութեամբ, եւ... թրքական լըրճուկ շարքիներով:

Ցատկապէս վարձուած զոյգ օթօքառերը կը տեղային մերոնց ծանրութեան տակ: Ամէն ոք ուրախ, հակառակ օդին աննպաստ վիճակին, այսուհանդերձ տրամադրութիւնները տեղը:

Տրակինեանի մէջ յորդառատ անձրեւը մեզ դիմաւորեց, յանձնախումբը անհրաժեշտ կարգադրութիւնը ըրաւ երգչախումբին հանգիստը ապահովելու համար:

Տեղւոյն կարեւոր ճաշարաններէն միոյն մէջ փառաւոր ճաշ մը տրուեցաւ դարձեալ Պ. Հաճեանի կողմէ, ուր խօսեցաւ Միութեան կողմէ Պ. Ե. Թորոսեան որ իր գոհունակութիւնը յայտնեց ըսելով որ Հայ Երաժշտ. Միութեան շնորհիւ է որ մենք պատիւ ունինք ցուցադրելու մեր ստեղծագործութիւնը, հեռաւոր հորիզոններու տակ: Տեղւոյն Հայ Ցառաջդիմասէր Միութեան կողմէ, որ մեծապէս աջակցած է Պ. Հաճեանի նախաձեռնութեան, շնորհակալութեան քանի մը խօսք ըսուեցաւ երգչախումբին եւ իր ղեկավար՝ Պ. Սարգսեանի համար:

Այնուհետեւ տեղի ունեցաւ համերգը: Թատրոնը լեցուած էր հայեւ օտար ունկնդիրներով: Ցաւալի է ըսել թէ շատ մը հայրենակիցներ, մանաւորապէս Թրքախօսներ, չէին եկած, առարկելով թէ չեն հասկնար: Հապա ինչ տեսնէին օտարները որոնց մեր լեզուն ծանօթ չէ, սակայն մեծ գոհունակութեամբ ունկնդրեցին:

Տասներեք հոգինոց ընտրուած լաւուր նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Վ. Սարգսեանի, բոլորին հիացմունքին արժանացաւ, եւ մեր սրտերը քամեց սարսուռով: Նուագեցին հեղինակութիւնը Ա. Սպենդիարեանի «Երեւանեան էթիւտներ» եւ «Գեղջկական պարեր»ը եւ Պ. Վ. Սարգսեանի «Վիճակը» (Անուշէն): Տիկին Զապէլ Մօրընոն յաջող կերպով մեներգեց վերջինիս «Սարոյի նախերգանքը» (Անուշէն):

Համերգը վերջացաւ կէս գիշերին մօտ եւ մեծ տպաւորութիւն թողուց հայ եւ օտար հիւրերուն վրայ:

Պատրաստ կը սպասէին զոյգ օթօքառերը, որոնց մէջ կը թնդար ազատ կանչն ու երգը: Ժողովուրդը շրջապատուած կը սպասէր մեկնումին, հակառակ տեղացող անձրեւին:

Հոս կարելի կարելի չէ անտեսել անտեսանելի պահապան հրեշտակը յանձին Տքթ. Մօընոնի, որ Հայ Երաժշտ. Միութեան յաջողութեան, բարձրացումին սատարող սիւնն է, անոր կը հետեւի քայլ առ քայլ, զանազան դժուարութիւններ կը հարթէ իր վայելած համբաւին եւ համակրանքին միջոցաւ, նիւթապէս եւ բարոյապէս:

Համերգի բացման, Հայ Երաժշտ. Միութեան կողմէ, որուն պատուոյ նախագահն է, կարդաց ճառ մը բացատրելով հայ երգին նրբութիւնները, անոր արժէքները, գեղեցկութիւնները, ինչպէս եւ ներկայացուց անմահ Կոմիտասը եւ անոր արժանի յաջորդին Վ. Սարգսեանի մասին դրուատիքներ ըրաւ:

Վարձքդ կատար, ազնիւ բարեկամ:

Կ. Պօլիկեան

ԽՆՋՈՅՔ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ). — Հ. Յ. Դ. «Ընկեր Կարօ» ենթ.ի նախաձեռնութեամբ ապրիլ 12ին տեղի ունեցաւ մեր ընկերահամակրական խնջոյքը, ընկ. Գրիգոր Միքայէլեանի բնակարանին մէջ, ուր խռնուած էր ընկերներու եւ համակիրներու բազմութիւն մը: Ընկ. Սիմոն Գալուստեան երեկոյթը բացուած յայտարարեց եւ իբրեւ սեղանապետ առաջարկեց ընկ. Սարգիս Պօյաճեանը: Ընկերը պարզելով Հ. Յ. Դ.ի կեանքն ու գործունէութիւնը, յորդորեց անսասան շարունակել ազատագրական պայքարը: Ցետոյ սկսաւ խնջոյքը «Մշակ բանուոր» երգով: Այս առթիւ բաժակներ պարպուեցան նահատակներու յիշատակին: Համակիրներն ալ իրենց երգերով եւ արտասանութիւններով փայլ տուին մեր ուրախութեան: Արտասանեցին օրիորդներ Եպրաքսէ Պօլեան եւ Նուարդ Ղազարեան: Արտասանութիւններն ու երգերը տեւեցին մինչեւ ուշ ատեն եւ երեկոյթը փակուեցաւ «Ցառաջ նահատակ»ով:

Հիճնօր

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

— . —

Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութիւնը կազմակերպած է հրապարակային դասախօսութիւն մը Ֆրոյտիզմի մասին, որ պիտի ըլլայ տեսակ մը յոբելեան հռչակաւոր բժիշկին՝ Ֆրոյտի 80ամեակին առթիւ:

Ամէն երկրի մէջ տօնուած է արդէն այս հռչակաւոր գիտնականը, որուն աշխատութիւնները յեղաշրջեցին փիլիսոփայութիւնը, գրականութիւնը, արուեստները այնքան որքան բժշկութիւնը:

Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութեան հրապարակային այդ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ Ապրիլ 28ին, Գշ. երեկոյ, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ:

Կը նախագահէ Տոքթ. Պ. Քօլօլեան: Կը խօսին փրոֆ. Ադաջանեան (Ֆրոյտ, իր կեանքը եւ Ֆրոյտիզմին ծագումը), Տոքթ. Նաշթ (Սեռային հարցը եւ ընկերային կեանքը):

Մուտքը ձրի է:

Տ. ԱՂԱԶԱՐԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

— • —

Երաժշտական գերագոյն վայելքի մը սպասումով է որ իր բազմաթիւ Ֆրանսացի հիացողները, եւ դժբախտաբար սակաւաթիւ երաժշտասէր հայ բարեկամները կը դիմաւորեն իր տարեկան նուագահանդէսին յայտարարութիւնը:

Այս տարի ինչպէս կը տեսնեմ իր յայտագրէն՝ իր արտակարգ կարողութեան նուիրագործումը կ'ուզէ կատարել երիտասարդ վարպետը, որոշած ըլլալով նուագել աշխարհահռչակ Փականինիի պակուցիչ «Վհուկներու պար»ը (Լը Սըբէֆ), որուն անհաւատալի դժուարութիւններուն առջեւ շատ մը ջութակահարներ վարանած են զնել զայն յայտագրի մը մէջ:

Մեծ վարպետը իր այդ հեղինակութեան մէջ ամբարած է այնպիսի խաղեր գրեթէ միշտ երկլար՝ կատարումի այնպիսի վարժութիւններ, որոնք իրեն ջութակի վհուկի մը յատկանիշը կուտային:

Մօտենալ այդ գործին, եւ զայն վերապրեցնել օտար խստապահանջ եւ մասնագէտ հասարակութեան մը առջեւ, կը նշանակէ դնել բարոյական ահաւոր գրաւ մը:

Պատճառներ ունիմ վստահօրէն յայտնելու որ Աղազարեան Ապրիլ 30ի գիշերը, Սալ Շոփէնի բեմին վրայ յաղթականօրէն պիտի շահի իր գրաւը ներկաներուն ծափերով եւ որոնց կարգին իր մեծ վարպետին՝ Հայեոյի ձեռքերը ամէնէն հնչեղները պիտի տան անշուշտ:

Ցայտագիրը կազմութեան փոքրիկ գլուխ գործոց մըն է, համադրելով եօթը ազգերու պատկանող հսկաներու գործերը, որոնց իւրաքանչիւրը անմոռանալի էջ մըն է երաժշտական:

Ցանկալի էր որ Ռիւ Տարիւի սրահը այդ գիշեր թնդար կարելի եղածին չափ շատ հայ ձեռքերու ծափերէն:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

— • —

9.— ՇԱՀ ՏԱՂԻ ՃԱԿԱՏԸ

Զ. գունդը ամփոփուած էր, որուն յանձնուած Շահ-Տաղի ճակատը կազմակերպուած ու հանդարտացած էր: Մեր գումարտակը այլ եւս ուղղակի կ'ենթարկուէր այս գունդին անմիջական հրամանատարութեան: Թէեւ մեր գումարտակը խիստ կարօտ էր հանգստութեան, բայց հրաման ստացաւ անցնիլ յառաջացած դիրքերը: Անարդարութիւն էր իսկապէս, բայց կարելի չէր բողոքել եւ մեր գումարտակապետը՝ Ասլանը անմիջապէս ընդունեց առաջաւոր դիրքի աջ ճակատի պաշտպանութիւնը՝ որ աւելի վտանգաւոր էր: Ճակատը այսպէս բաժնուած էր Շահ Տաղի գագաթը, լերան աջ կողմը, լճի եզերքը Շորջին գիւղը եւ աւելի աջ եւ արեւելք Չիլ մեկուսացած գիւղի դիրքերը տրուեցան մեր քայքայուած գումարտակին: Շահ Տաղի ձախը Նովօ Սարատովկա, Նովօ Իվանովկա գիւղերու ուղղութեամբ միայն մէկ դիրք մնաց Զ. գունդին:

Գարագոյունլու ձորի նահանջող թրքական գիւղի բնակիչները որոնք անցած էին Ազրպէջանի սահմանը, անշուշտ չէին մարսէին այն դժբախտութիւնը որ կրած էին քանի մը օր առաջ: Որոշ լուրեր կուգային թէ, այդ գիւղի մարդիկը ուժ առած Բաղուէն պիտի վերագրաւեն իրենց լքած գիւղերը:

Միխայէլովկայի Մալականները շըշմած ու խեղճացած էին: Կառավարութիւնը Փիզիքապէս չպատժեց զանոնք, միայն դրամական մեծկակ գումար մը գանձեց: Նոյնպէս անոնք պարտաւորուեցան տալ 300 եզջերաւոր անասուն: Վերջին պայմանը՝ երկու ամիս պիտի կերակրէին գիւղին մէջ գտնըւող զօրքը: Մալական գիւղացիները շատ գէշ կարծիք ունէին Թրքահայերու մասին, իբրեւ հետեւանք բոլշեւիկ Հայերու դիտումնաւոր փրոփականտին, — իբր թէ Թրքահայ զինւորները սարսափելի են, վայրենի են, երախայի միս կ'ուտեն, կին կը քաշեն եւ կը տանին, մարդ կը սպաննեն եւն.: Մալականներու այս կարծիքը բոլորովին փոխուեցաւ: Անոնք տեսան որ Թրքահայ սպաները եւ զինւորները աւելի լաւ, աւելի քաղաքավարի կը վարուին իրենց հետ:

Իմ տանտէր Մալականը օր մը մօտենալով ինձ յայտնեց այս պարագան աւելցնելով. — «Ինչ որ ձեզ համար ըսուած է, հիմակ մենք հակառակը կը տեսնենք, դուք ալ դպրոց տեսած էք եղեր, դուք ալ քաղաքավարի մարդ եղած էք»: Իսկապէս մեր գումարտակը մալական գիւղացիներուն հետ շատ լաւ կը վարուէր, անոնք մեզմէ շատ աւելի գոհ մնացին քան թէ Զ. գունդէն:

Մեր գումարտակը անցաւ դիրքերուն վրայ:

Իմ Գ. վաշտը հաստատուեցաւ Չիլ Թրքաբնակ գիւղը, որ դատարկուած էր, ամայի գիւղ մը: Սեւանը մեր մօտն էր եւ լճի հանդիպակաց կողմը կ'երեւային Նոր Պայազետը եւ իր շրջակայքի գիւղերը: Չիլը փոքրիկ տափարակի մը ստորոտը հովտի մը բերանը կը գտնուէր: Գիւղի թիկունքին ցցուած էր ամեհի լեռը, 9100 քայլ բարձրութեամբ, այդ բարձունքին վրայ էր որ տարինք յունիս 10ի յաղթական կռիւը: Իսկապէս փախստական Թաթարները եկած հաստատուած էին լերան բարձրութիւններուն վրայ: Անոնց կոնաձեւ վրանները շատ հեռուէն կրնայինք տեսնել զօրաւոր դիտակներով: Ամիս մը հանգիստ ունեցանք, կը վայելէինք լճին գեղեցիկ տեսարանը, կը ճաշակէինք իշխան ձուկը:

Որքան օրերը կ'անցնէին, մեր մտահոգութիւնը այնքան կ'աւելնար, թշնամին սկսած էր կենդանի շարժումներ ցոյց տալ, երբեմն իր խուզարկու ձիաւորները 1000—1500 մեթրի վրայ կը տեսնէինք որոնք շատ արագ մեր դիրքերուն առջեւէն կ'անցնէին: Անոնց ոչխարի հօտերը լերան մեր հանդիպակաց լանջերուն վրայ կ'արածէին, հեռու հրացանի հասողութենէն:

Մեր խուզարկու խումբերը մշուշէն օգտուելով երբեմն կը մօտենային հօտերուն, որոնք անմիջապէս փախուստ կուտային: Մեր զինուորներու տրամադրութիւնը փճացած էր գրեթէ, Ղազախի կռիւը եւ հոն պատահած կորուստները, մէկ տարիէ աւելի գիշեր ցերեկ դիրքերուն վրայ մնալը, շարունակական կռիւները, տեղէ տեղ փոխադրուիլը շատ ճնշած էին զանոնք: Նախկին կորովը իսպառ մեռած էր: Ընդհանուր եւ շատ բնական յոգնութիւն մը կար, նորէն դիրքերուն վրայ էին գիշեր ու ցերեկ: Զգեստ, կօշիկ, գուլպայ հանել ու պառկիլը մոռցած էինք, բնական կեանք մը դարձած էր: Կազմ ու պատրաստ կ'երկարէինք հողին, խոտին վրայ, անուշ անուշ կը քնանայինք, ու այդ ձեւով ալ կ'արթննայինք: Երբեմն գիշերները արթուն կը մնայինք եւ ցերեկները կը պառկէինք: Օրը քանի մը անգամ դիրքերը կը բարձրանայինք, հերթով գիշերները դիրքերուն վրայ կը մնայինք: Այնպէս կ'երեւակայէի թէ ահա այս է մեր կեանքը, ասկէ դուրս եղածը՝ երեւակայութիւն ու ցնորք է:

Չիլ գիւղը զուտ Թրքաբնակ էր, 60 տունէ բաղկացեալ, հարուստ ու շէն գիւղ մը եղած է, երկու աւերակ հայ եկեղեցիներ կային, որոնց խորանի կամարները նոյնութեամբ կը մնային, անընթեռնլի խաչքարեր հոս հոն ցրուած էին: Կրցայ ստուգել որ Չիլը նախապէս հայկական է եղած, մաս մը զանազան վայրեր գաղթած, մաս մը իսլամացած, Չիլի ներկայ բնակիչներու նախնիքը Հայ են եղած: Գիւղին մէջէն կ'անցնէր փոքրիկ գետակ մը որու եզերքին վրայ կար սրբատաշ քարերով ջրաղաց մը, Թորման անունով, Մալականներէն այսքանը կրցայ հասկնալ: Կար հսկայ ուռենի մը 3—4 մեթր տրամագծով, մալական մը կը հաստատէր թէ մօտ 100 տարեկան է այդ ծառը: Ծառին կողէն մեծկակ կեղեւ մը հանեցի եւ տակի սպիտակ մասին վրայ Չիլցիներու ուղղուած քանի մը տող գրեցի չեչտելով. — «Ձեր նախնիքները Հայ են եղած ինչպէս ցոյց կուտան ձեր գիւղի աւերակ եկեղեցիները, մատուռները եւ գերեզմանոցները, հայկական տիրապետութիւնը նորէն հաստատուած է, դարձէք ձեր նախկին կրօնին եւ ազգին եւն.»:

Առաւօտ մը մեր պահակախումբերէն մին ձեռք կ'անցընէ թշնամիին կողմէ եկած կին մը, — չափահաս, առողջ Թրքուհի մը: Անմիջապէս մեր մօտ բերին, լաւ մաքուր ու անթերի հագուած էր, նախկին գեղեցկութենէն դեռ որոշ գիծեր կ'երեւէին վրան: Նախապէս կասկածեցանք, հարկ եղած խուզարկութիւնը կատարեցինք, կասկածելի բան մը չգտանք:

Ց. ՄԱՀԱԿԵԱՆ

Ֆրանսա ուշադրութեամբ կը հետեւի նաեւ պալքանեան անցուդարձերուն, քանի որ Տարտանէլի վերազինման խնդիրը բաւական արտնեղութիւն պատճառած է այդ երկիրներուն մէջ: Առ այժմ դադարի շրջան է մինչեւ մայիս 11, երբ կը գումարուի Ա. Դ. Խորհուրդը, քննելու համար օրուան հրատապ հարցերը: Իտալիի հարցարանը պիտի բաղկանայ 9 կէտերէ:

Շարժավարներու գործադուլը

Ինչպէս հաղորդած էինք, Փարիզի շարժավարները (շօֆէօր) գործադուլ հռչակեցին 24 ժամուան համար, իբրեւ բողոքի ցոյց: Գործադուլին մասնակցեցան աւելի քան 5000 շարժավարներ, խանգարելով մայրաքաղաքին սովորական կեանքը: Միեւնոյն ատեն երեք խոշոր միթինկներ գումարուեցան, բանաձեւելու համար պահանջները: Շարժավարները կը գանգատին թէ կազը սղած է եօթն անգամ, թէ տարին 2500 ֆրանք կը վճարեն իբրեւ ապահովագին, թէ պարգեւները նուազած են եւ սակերը իջած, թէ չափէն աւելի ինքնաշարժներ կը բանին Փարիզի մէջ, եւայլն:

Որոշուած 24 ժամը լրանալէ վերջը, կազմակերպիչները պատուիրեցին շարունակել աշխատանքը, իբրեւ ազդարարութիւն համարելով այս գործադուլը: Եւ կառքերը սկսան բանիլ չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 6էն յետոյ:

Փարիզի մէջ կը բանին 14,000 սակաչարժ կառքեր (թաքսի), որոնց 5000ը կը պատկանին չորս մեծ ընկերութիւններու: Հակառակ բոլոր բողոքներուն, կառքերը պիտի բանին կրճատեալ սակերով:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ Դ. չարքին վիճակահանութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, ուրբաթ, Սալ Փլէյէլի մէջ:

ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ Խրուսթիոյ մէջ: Ապրիլ 22ին ոգահանդէս մը կը կատարուէր ի յիշատակ խրուած երեսփոխանի մը որ սպաննուեցաւ վերջերս: Երեսփոխանի մը ճառէն վերջը, ներկայ գիւղացիները յարձակեցան երկու քաղաքացիներու վրայ, մէկը սպաննելով եւ միւսը ծանրապէս վիրաւորելով: Կարգ մը վայրերու մէջ հրոսախումբեր կը յարձակին քաղաքական հակառակորդներու տուներուն վրայ, աւարի տալով, տէրերը սպաննելով կամ կրակ ձգելով:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ զինուորական նախարարը որոշեց ետ քաշել Լիբիոյ սահմանին վրայ համախմբուած զօրքը: Քաշուած է նաեւ անգլիական զօրքը, ինչ որ կը նշանակէ թէ մեղմացած է Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ տիրող անվստահութիւնը՝ այդ շրջանին մէջ: 1935ի վերջին երեք ամիսներու ընթացքին 60,000 խտալացի զինուորներ համախմբուած էին Եգիպտոսի սահմանին վրայ, ծանր թնդանօթներով եւ հրասայլերով, ինչ որ տեղի տուաւ Անգլիոյ բողոքներուն եւ Միջերկրականի նաւատորմին զօրացման: Վերջերս Անգլիա քաշեց ներքին տորմիղին մեծ մասը, Իտալիան ալ քաշած ըլլալով իր զօրքը:

ԳԱՀԻՐԷԻ գերմանական դեսպանը կորսուած է շաբաթ օրէն ի վեր, Եգիպտոսի անապատներուն մէջ: Բոլոր խուզարկութիւնները անօգուտ անցան: Օդանաւային հետազօտութիւններն ալ արդիւնքի մը չեն յանգած: Դեսպանը ինքնաշարժի արշաւի մը կը մասնակցէր ուրիշ 12 մրցորդներու հետ, երբ խումբէն բաժնուելով հետքը կորսնցուց:

ԲԵԼԺԻԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ, որ կը բանէր Պրիւքսէլի եւ Փարիզի միջեւ, իբրեւ թղթատար, փոթորիկի բռնուելով ջախջախուեցաւ չորեքշաբթի առտու: Մեքենան կրակ առաւ եւ երկու երիտասարդ օդանաւորդները ողջ ողջ վառեցան:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՀԱՄԱԶԳԵՐՄԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ, որ հիմնուած էր 16 տարի առաջ, լուծուեցաւ ապրիլ 22ին: 1934էն ի վեր գաղտնի կը գործէր:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՅՈՅՑԸ (1936 — 37) կը հասնի 797,897,000 ոսկիի: Զինուորական, նաւային եւ օդանաւային ծախքերը այնքան աւելցած են որ, հարկ պիտի ըլլայ փոխառութեան դիմել եւ նոր տուրքեր հաստատել:

Կ'ԱՌԻՋՈՒԻՆ մաքուր կարող ժիլէթիքներ: Տեւական գործ ամբողջ տարին: Livraison շաբաթը երկու անգամ: Դիմել՝ 241 rue Croix Nivert, մէթրօ Porte de Versailles:

Շնորհակալիք

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Մարսէյլի Մասնաճիւղը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Տիկ. Վարժապետեանի, Տէր եւ Տիկ. Աճէմեանի, Օրիորդ Գէորգեանի, Պ. Գարագաշեանի եւ Պ. Թուրէնի, որոնք սիրայօժար մասնակցեցան «Կ. Խաչի Որբուկան» հանդէսի գեղարուեստական բաժինին, իրենց երգերով, կովկասեան պարերով ու նուագով:

ՑՈՒՑԱՏԷՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ընդհանուր ժողովը, 25 Ապրիլ, շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, Մութիւալիթէի մէջ: Մէթրօ՝ Մութիւալիթէ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Ալֆորվիլի Մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ զեկոյց եռամսեայ գործունէութեան եւ խորհրդակցութիւն խիստ կարեւոր խնդրի մը համար: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Ծ. Գ. ՎԻՆՔԼԷՐ (Գերմանիա).— Ձեր ուզած հասցէն.— Turkian H. Steindamm 79, Hamburg, Allemagne.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԸՆԵԼՕ ՔԱՇԱՆԻ Արմէն Նիկ. Ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 9 rue Mme Curie, Պանեէօ:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուշեղ խումբի ընկերները, այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, խաժակ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, «Զարդարեան» գրադարանին մէջ՝ կարեւոր օրակարգ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Պրոպականտի Յանձնախումբին երրորդ ձեռթական փնճաբանական ժողովը այսօր, ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Վալանսի Միամանթօ Ակումբին մէջ, 2 rue des Balais: Նիւթ՝ «Դրամագլուխը եւ աշխատանքը»: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ՓՕՆ Տ'ՕԳՆԱՅԻ կորիւն Ենթակոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 26 Ապրիլ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, գրադարանի սրահը: Կը խնդրուի Սէն-Ֆիէռի եւ Լավիլթիէօի «Յառաջ» խումբի ընկերներէն ներկայ ըլլալ կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար:

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

25 Ապրիլ, շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, դպրոցին սրահը,

4 Rue des Trois Champtiers

Նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն եկեղեցական, Կ. Խաչի, Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբի եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի:

Կը նախագահէ՝ Պ. Յ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Կը խօսին՝ Պ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ եւ Պ. Ա. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ: ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

Հաղորդ. միջոցներ.— Օթօպիւս Թիւ 1, իջնել՝ Puits-sans-vin:

ԱԼՖՈՌՎԻԼԻ ՄԷՋ

26 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Հայ Ակումբին մէջ, Մասնակցութեամբ ազգ. եւ քաղաքական կազմակերպութիւններու: Յարգանքի խօսք՝ մասնակցող բոլոր մարմիններու կողմէ:

Մուտքը ազատ է:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ռ. Միութեան Վիէնի Մասնաճիւղին

Այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. Խաժակ Ակումբին մէջ

Կը նախագահէ Հ. Կ. ՏԷՐՄՈՅԵԱՆ

Կը խօսին՝ Պ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ (Լիոնէն) եւ ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Արտասանութիւններ, ուղերձներ եւայլն: Մուտքը ազատ է:

ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ

26 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին «Վարանդեան» սրահին մէջ

10 Bld. des Marguerites

Նախաձեռնութեամբ «Համազգային»ի Պօմօնի Մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ զանազան կազմակերպութեանց:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մայիս 3ին:

ՊՈՐՏՕԻ ՄԷՋ

26 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին,

Հ. Յ. Դ. Բարսեղ-Ճաճպազ ակումբին մէջ

Նախաձեռնութեամբ Արարատ Միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Կ. Խաչի եւ Հ. Յ. Դ. կոմիտէին:

Կը նախագահէ Պ. ԼԵՒՈՆ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ Պ. ԱՒԵՏԻՍ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

Երգ, նուագ, արտասանութիւն: Մուտքը ազատ է:

50 մէթր հեռու իթիի կայարանէն եւ 28 եւ 32 Թիւ հանրակառքերու կայարանէն, վարձու են (tout confort) արկաբաժիններ, 1 փիէսնոց 2000, եւ 2 փիէսնոց **2350** ֆր. տարեկան ջօֆաժ միասին:

Աժան գինով մէկ խանութ:

Դիմեցէք տեղւոյն վրայ, 72-74 Bld. Rodin, à Issy-les-Moulineaux.

ԲԺՇԿԱՊԵՏ ՌՕԺԷՆՍՔԻ

Մասնագէտ կանանց, սրտի, արեան եւ ամէն տեսակ հիւանդութիւններու: Ելեկտրաբուժում: Կ'ընդունի ժամը 2—4: Դիմել՝ 10 Rue Lord-Byron, Métro Georges V

Tél. Elysées 22-79

Թատերական Ցերեկոյթ

կազմակերպուած Սէվրանի Հայ Կրթական Միութեան կողմէ

26 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30էն 10

իր սեփական սրահին մէջ,

52 rue de Bourgogne, Sevran, (S. et O.)

Ալֆորվիլի դերասանական խումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Ոսկանեանի կը ներկայացնէ «ՍՆՄԵՂ ՁՈՀԸ» (տրամ 1 արար), ՊԱՂՏԻԿԻ ՆՇԱՆՏՈՒՔԸ (զաւեշտ), ԵԱՏԷՍ (զաւեշտ):

Կը խօսի ՏՔԹ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

ԵՐԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ, ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ

Մուտք 5 ֆր.: (Փոքրիկներու համար մուտքը ազատ է):

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— կառ. տիւ Նօռէն 13.20—14.35—14.45:

Հանդիսականներու հանգիստը ապահովուած է:

Կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արծիւները:

Թատերական Ներկայացում

կազմակերպուած Սեբաստիոյ Դաւրա գիւղի Հայր. Միութեան Փարիզի կեդրոնին կողմէ

26 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Պէշիկթաշլեան Թատերասրահին մէջ, 26 rue Troyon, Sèvres, Métro Pont de Sèvres & Autobus, ղեկավարութեամբ Մ. ՇԻՐՎԱՆԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ կարող ուժերու կը ներկայացուի ԽՐԱՄԻՍ Ս. ՓԷՇԽԱՆԵԱՆի

ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ (տրամ 4 արար իրական կեանքէ)

Տոմսակները ապահովել կրնան համար նախօրօք, դիմել Միութեան անդամներուն, սափրիչ Շիրվանեանի մօտ, 92 bis Ave. Verdun, իսկ լէ Մուլինօ եւ ներկայացման օրը Թատրոնին կիշէն, ժամը 2էն սկսեալ: Մուտք 7 եւ 5 ֆր.

Ցերեկոյթ — Պարահանդէս

կազմակերպուած Հաւըրրա Գարակէօզեան Հօմի Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ, ի նպաստ իր օգնութեան սնտուկին

կիրակի, 26 Ապրիլ, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Salons «Enfance et Famille»ի մէջ, 6 Rue Clavel

(entrée 11 Rue Mélingue, Métro: Pyrénées)

ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ — ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ,

Մուտք՝ 5 ֆրանք:

Դերձակատուն

ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆ

31 Route de Choisy, Ivry s/Seine

Հեռաձայնել Italie 13—45

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ֆրանսական եւ անգլիական կերպասներու վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած աշխատանք, չափաւոր գին:

Ստացած ենք ամառնային գեղեցիկ կերպասներ. ձեր ջինելիք հագուստներուն համար դիմեցէք մեր դերձակատունը:

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ՌԱՔԻ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած օղին է ՌԱՔԻ ՏԻՒԶը:

Զգուշացէք այլ եւ այլ նիւթերով պատրաստուած եւ ձեր կեանքին վնասակար օղիները խմելէ, այլ խմեցէք միմիայն ՌԱՔԻ ՏԻՒԶը, որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած եւ գնահատուած է:

UN DUZE
MARQUE DÉPOSÉE
RAKI
40°
DUZE
Véritable Anisette Orientale
DISTILLERIE OTTOMANE ISTAMBOUL

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Ս. ՏԱԼԱՔԻՒԲԷԵԱՆ

8 rue Suffren, Marseille— Tél. D. 70-89

Վարձու յարկաբաժիններ եւ սենեակներ

2 սենեակ, տաք եւ պաղ ջուր, ելեկտրականութիւն, շօֆաժ, հեռաձայն, շարժը միասին, տարեկան 2750 ֆր., իսկ մէկ սենեակ միեւնոյն քօնֆօռով, առանց կազի, տարեկան 1600 ֆր.: Օգտասուն վայր: Դիմել 13 rue de la Colonie, Փարիզ (13), մէթրօ Corvisart.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON.

ՄՈՎԵՏՆԵՐԸ Կ'ԵՂՆԱԾՆՋՈՒԻ՞Ն ԹԷ ԿԸ ՅԵՂԱՇՐՋՈՒԻՆ

Շատերը կը հրճուէին որ Փրանսական այս չէզոք գրասենեակին մէջ պիտի կարենան խօսիլ ռուսերէն եւ մտածումի ու խօսքի ազատ մթնոլորտի մը տակ:

Եւ մենք որքան ալ սահմանափակէինք նիւթերը, հասկնալով իրար, այսուհանդերձ, այս խօսակցութիւնները, մեծ մասամբ, արտակարգօրէն բովանդակալից ու շահեկան կը դառնային:

Ի վերջոյ,— եւ սակայն, թերեւս, ամենաթանկագինն է — ես ունեցայ նաեւ զրոյցներ խորհրդային երիտասարդներու հետ:

Իմ հանդուցեալ աղջիկս կ'ուսանէր Սորպոնի մէջ: Ան մոլեռանդօրէն կը սիրէր Ռուսիան, եւ, այդ պատճառաւ, կը բարեկամանար բոլոր այն դասընկերուհիներուն հետ, որոնք կու գային Խ. Միութենէն: Չորս-հինգ տարիներու ընթացքին, մեր տունէն անցան շատ, բայց բաւական շատ խորհրդային երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ: Շատ գիշերներ անցուցած ենք՝ խօսակցելով անոնց հետ, ու հազիւ հիմա է որ ես կ'ըմբռնեմ թէ այդ զրոյցները որքան շատ բաներ սորվեցուցին ինծի եւ որքան շատ բաներ պարզեցին, որոնք անըմբռնելի կը թուէին: Որովհետեւ անոնք ճիշդ այն երիտասարդներէն էին, որ «կը մարդարէանան բուն իսկ իրենց գոյութեան փաստով՝ ըլլալով այն որ կուգայ»:

Խորհ. Միութեան բոլոր անկիւններէն եկած գործի նամակները, յաճախորդներու հետ իմ տեսակցութիւններս, եւ ի վերջոյ այս կուսաբար, իրապէս երիտասարդ զրոյցները խորհրդային երիտասարդներու հետ— այս բոլորը ինծի կու տային ոչ թէ սպառիչ կարծիք մը, այլ կենդանի պատկերացում մը թէ ինչպէս կ'ապրին եւ թէ ինչի կը ձգտին Խ. Միութեան մտաւորականները:

Իրենց ընդհատեալ նախադասութեանց լոյսին տակ,— որոնք երբեմն մանր մունր խնդիրներու կը վերաբերէին,— ինձ համար աւելի դիւրին կ'ըլլար հասկնալ եւ այն, զոր կը կարդայի խորհրդային թերթերու մէջ, ինչպէս եւ այն, որու մասին կը վիճին արտասահմանի մէջ:

Ես յաւակնութիւնը չունիմ լիակատար ծանօթութեան մը: Ու չունիմ նաեւ այն յաւակնութիւնը թէ՝ իմ տըպաւորութիւններս ու եզրակացութիւններս անսխալ են:

Ես գոհ պիտի ըլլամ, եթէ իմ ծանօթութիւններս որոշ չափով լուսաբանեն դրուած հարցը:

X

Ինծի խօսակից հայրենակիցներուս միջեւ, որոնք եկած էին Փարիզ, ամէնէն հետաքրքրականն էր մանրուկ, գրեթէ աննկատելի բժիշկ մը, որ կը գործէր Ուկրանիայի քաղաքներէն մէկուն մէջ:

Ան մօտաւորապէս տարեկից էր ինծի, ընկերային միեւնոյն շրջանակէն, ու, նախ քան պատերազմը, քաղաքական միեւնոյն համոզումները ունէր, ինչ որ ունէի ես: Նման բոլոր ազգայնականներուն, ան ջերմօրէն հաւատացած էր որ Ռուսիոյ մէջ յեղափոխութիւնը պիտի կատարուի գիւղացիներու կողմէ, եւ թէ նոր պետական կառոյցը պիտի առեղծուի մեր «մուժիկ»ին կողմէ:

1917ի մարտ ամիսը իր բոլոր յոյսերուն վերջ էր դրած: Բայց, նոյն տարուան հոկտեմբերին իսկ ան սկսեր էր հասկնալ թէ՝ գիւղացին խորամանկութիւն կ'ընէ ու հողէն զատ ոչ մէկ բանի պէտք ունի: Այս պարագան շատ դառնացուցեր էր զինք, մանաւանդ որ, պոլշեւիկեան իշխանութիւնը կարգ մը վայրերու մէջ ամրացեր էր նոյն այդ գիւղացիներով, որոնք, դեռ քիչ ատեն առաջ, վճռապէս դէմ էին պոլշեւիկեան ծրագրին:

Հակառակ ասոր, ան խոյս տուած չէր պոլշեւիկներէն, նախ՝ որովհետեւ իրեն յանձնուած էին երեք հիւանդանոցներ, որոնք լեփ լեցուն էին հիւանդներով, եւ, երկրորդ, զգացեր ու հասկցեր էր,— ինչպէս երբեմն Տանթոն — թէ՝ կօշիկին կարկտաններովը չես կրնար միասին տանիլ հայրենիքդ:

Ու ան մնացեր էր Ուկրանիա, ապրեր էր այն բոլորը ինչ որ տեղի ունեցեր էր Փէթլիուրայէն Մախնոյին, ու Մախնոյէն Սքորոփատսքիին, յետոյ, կարծեմ, կրկին Փէթլիուրան, ու ի վերջոյ պոլշեւիկներուն փոխանցումի ատեն: Այդ ատեններուն ան որպէս հասկցեր է որ՝ եթէ կարելի է հաստատել որ եւ է կարգ-կանոն, ատիկա միայն պոլշեւիկները պիտի կարենան ընել, որովհետեւ լրջօրէն դիտեր էր կացութիւնը, եւ իր սեփական աչքերովն էր տեսեր անզօրութիւնը բոլոր անոնց, որոնք ուզեր էին անոնց դիմադրել:

Ան, իբրեւ «անկուսակցական», շարունակեր էր վարել երեք հիւանդանոցները, աւելցնելով անոնց վրայ երկու-երեք դարմանատուներ ալ: Իսկ տարի մը վերջ, իրեն պաշտօնն յանձներ են իր քաղաքին մէջ կազմակերպել առողջապահական դասախօսութիւններ եւ յանձնախումբ մը:

Ճիշդ այն ատեն էր որ ան առաջին անգամն ըլլալով եկաւ Փարիզ՝ գրքեր եւ բժշկական գործիքներ գնելու համար: Ես իրեն հետ ծանօթացայ ռուսական բաժնի մեր գրասենեակին մէջ: Անկէ վերջ ան Փարիզ եկաւ 3 — 4 անգամ, եւ ամէն անգամուն ալ խօսակցեցանք իրեն հետ՝ երկար ու երկու կէրպով՝ զանազան նիւթերու մասին: Բայց ես այսօրուան նման կը յիշեմ իր առաջին գալն ու իմ ծանօթացումս իրեն հետ:

— Ես գերմաներէն չեմ գիտեր, այդ պատճառաւ ալ գերմաներէն գիրքերու պէտք չունիմ: Ֆրանսերէն քիչ մը գիտեմ, բայց, կը շարունակեմ սորվիլ: Կրնամ կարդալ Ֆրանսերէն գիրքեր, մանաւանդ մեր մասնագիտութեան յատուկ: Որով, ձեզմէ կը խնդրեմ ինծի ցոյց տալ բոլոր այն Ֆրանսերէն որոնք առողջապահական գիրքերը, յատուկ են գիւղերու եւ քաղաքներու: Ճկատի ունեցէք մէկ բան, գիրքեր ես համար դրամ շատ ունիմ, բայց իմ ժամանակս շատ քիչ է: Այս բոլորը պէտք է լրացնեմ ամենակարճ ժամանակով:

Երբ լսեցի զինքը, անմիջապէս Ֆրանսական սենեակս կանչեցի երիտասարդ Ֆրանսացի մը, որ բժշկական ուսանող էր, իրեն յանձնեցի իմ Ուկրայնացի յաճախորդս, եւ իրմէ խնդրեցի տանիլ Փարիզի բոլոր բժշկական հրատարակչութիւններուն մօտ, գնելու համար յարմար գիրքեր: (Շար.)

(2)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 25 ԱՊՐԻԼ
SAMEDI 25 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3098

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՍԿ ՍԱ ՄԻԻՍ ՖԱՇԱԿԱՆՈՒԹԻ՞ՒՆԸ...

Նեղուցներու վերազինման առաջարկին առթիւ, խորհրդային մամուլը վերսկսած է իր ոսկերերա՜ն սաղմոսերգութիւնները, ի պատիւ քամալականութեան:

Երբ հրատարակուեցաւ Թրքական յուշագիրը (11 ապրիլ), առաջին ողջոյնը արձակեց կարմիր Մոսկուան, մէկ անգամէն ձայնակցելով Ինկիւրիի առաջարկին: Մամուլն ալ գոհարներ ցանեց, փառաբանելու համար Թուրքիոյ օրինապահութիւնը, ուղղամտութիւնը, խաղաղասիրութիւնը եւ ուրիշ առաքինութիւններ:

Հիմա որ պատասխանները հետզհետէ կը հասնին Ինկիւրի, խորհրդային մամուլը նորէն ասպարէզ իջած է, Թրքական առաջարկին արդարութիւնը ապացուցանելու համար:

Բարեկամի եւ զինակցի պարտականութի՞ւն: Անշուշտ: Միեւնոյն ատեն՝ ինքնապաշտպանութիւն. քանի որ Խ. Միութիւնը ամէնէն աւելի շահագրգռուած է Նեղուցներու ամրացումով: Ինչքան ամուր փակուած ըլլան Վոսփորն ու Տարտանէլը, այնքան հանգիստ կ՚ըլլայ Ռուսաստանը, գոնէ Սեւ Ծովու մէջ:

Ուրեմն, Մոսկուա լարած է իր բոլոր ուժերը, պաշտպանելու համար Թրքական տեսակէտը, երբ խնդիրը յանձնուի Ա. Դ. Խորհուրդին քննութեան: Կառավարութիւնը կազմ եւ պատրաստ կը սպասէ ժողովին, իսկ մամուլը կեր կը ճարէ հանրային կարծիքին, աւելի շատ արտաքին քան թէ ներքին սպառման համար:

Այսպէս, «Իզվեստիա», կառավարութեան պաշտօնաթերթը, նոր խմբագրականի մը մէջ սրտանց պաշտպանելով Թրքական դատը, կը յիշեցնէ թէ՝ Լօզանի բանակցութեանց ատեն, խորհրդային իշխանութիւնը հակառակ էր Նեղուցներու մասին հաստատուած սեղմումներուն, սակայն Թուրքերը իրենք ընդ առաջ գացին եւ հաստատուեցաւ ապազինեալ շրջանը:

—« Խորհրդային Միութիւնը երբեք չէ փոխած իր միտքը՝ Նեղուցներու ամրացման մասին, որ բացառապէս պաշտպանողական հանգամանք ունի եւ սպառնալիք մը չի կազմեր ուրիշ որ եւ է երկրի համար: Խաղաղասէր Թուրքիան միջազգային հաւատարմութեան օրինակ մը տուաւ, յարգելով կնքուած դաշնագիրները.. Թուրքիոյ պէս երկիր մը, որ մասնակցած է ոչ-յարձակման դաշինքներուն եւ ուրիշ խաղաղասիրական ձեռնարկներու, իրապէս լաւագոյն երաշխաւորը պիտի ըլլայ Նեղուցներու ապահովութեան: Ամէն պատճառ ունինք յուսալու թէ շահակից պետութեանց յառաջիկայ բանակցութիւնները տոգորուած պիտի ըլլան բարեկամութեամբ եւ բարեացակամութեամբ՝ Թուրքիոյ հանդէպ»:

Այս անլի փաստաբանութեան հետ, խորհրդային մամուլը կը հրատարակէ աւանդական ազդանշաններն ու նշանախօսքերը, Մայիս 1ի առթիւ:

Այնտեղ կը կարդանք հրաշունչ կոչեր՝ ֆաշականութեան եւ պատերազմի դէմ, ուղղուած՝ բովանդակ աշխարհի չունեւորներուն եւ գիւղացիներուն.

—«Ֆաշականութիւնը դրամատիրութեան յարձակողականն է բանուոր դասակարգին դէմ: Ֆաշականութիւնը աշխարհակալութեան (հողերու կցման) պատերազմն է: Ֆաշականութիւն՝ կը նշանակէ սով, թշուառութիւն, կործանում: Համախմբուեցէք իրբեւ միացեալ ճակատ, ֆաշականութեան եւ պատերազմին դէմ: Խաղաղութեան թշնամիները կ՚աշխատին գաղտնօրէն: Պատերազմը կրնայ սկսիլ յանկարծակի: Միացէք պատերազմի դրդիչներուն դէմ, խաղաղութեան եւ ընկերվարութեան համար»:

Կը կարդանք այս բոլորը ու կը խորհրդածենք,— Ո՜րքան գեղեցիկ, ո՜րքան սրտառուչ: Իսկ եւ իսկ աշխատաւորական:

Եւ անմիջապէս մեր աչքին առջեւ կը պատկերանայ իրականութիւն մը մերկապարանոց,— երկու կարմիրներ՝ յեղափոխականն ու արիւնազանգը ձեռք ձեռքի եւ սիրտ սրտի՝ ամենազարշելի աշխարհակալութեան մը ճամբուն վրայ...

Փորձեցէք հարեւանցի ակնարկ մը նետել ու դատել, նշանախօսքերն ու գործերը դէմ դիմաց դնել եւ եզրակացնել:

« Ֆաշականութիւն՝ կը նշանակէ գրաւել ուրիշին հողերը. կը նշանակէ սով, թշուառութիւն, կործանում»:

Իսկ ի՞նչ է անունը այն պատմութեան կամ դրութեան, որ կ՚ըսէ թէ աշխարհի մէկ վեցերորդը, բանուորներու եւ գիւղացիներու ամենազօր իշխանութիւնը ամբողջ 18 տարի չհամարձակեցաւ մէկ բառ արտասանել, մխանալ որ եւ է ձեռնարկի, կամ առանձնել պարզ նախաձեռնութիւն մը, նուազագոյն չափով դարմանելու համար ամէնէն հրէշային անարդարութիւնը,— հայապատկան հողերու բաժանումն ու կցումը Թուրքիոյ:

Այս բարբարոսական բռնագրաւումը, որուն հովանաւորն ու բաժնեկիցն է Մոսկուան, ինչո՞վ կը տարբերի միւս աշխարհակալութիւններէն, որոնց դէմ կռուելու կոչուած էր խորհրդային յեղափոխութիւնը:

Անճար եւ դիւրահաւան ժողովուրդի մը դէմ սարքուած այս դաւը ինչո՞վ կը համապատասխանէ ազգերու ինքնորոշման, արդարութեան եւ ընկերվարութեան սկզբունքներուն:

Եւ երբ մեծ ու փոքր պետութիւններ, մինչեւ անգամ Թուրքիան իրարու ետեւէ գլուխ կը վերցնեն, դաշնագիրներու վերաքննութիւն պահանջելով կամ ինքնագլուխ սրբագրելով զանոնք,— այդ ո՞ր արդարամտութիւնն է որ անխախտ պահել կուտայ Լօզանը, — մեր ժամանակներու ամենապիղծ ֆաշականութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԱՆԳԼԻՈՅ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

Մէկը միւսէն փշոտ խնդիրներ

Ֆրանսական կառավարութիւնը Անգլիոյ արտաքին նախարարին հաղորդեց եօթը հիմնական հարցումներ, կցելու համար անգլիական կառավարութեան հարցարանին, ուղղուած Գերմանիոյ: Ահաւասիկ այդ հարցումները.—

1.— Գերմանիա պիտի վերադառնա՞յ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ եւ հոն պիտի մնա՞յ, թէ Եւրոպա հետեւի Հիթլէրի վերակազմութեան ծրագրին ընդհանուր գաղափարներուն:

2.— Ի՞նչ են Գերմանիոյ իսկական դիտումները՝ Հռենոսի ապազինեալ շրջանին մէջ ամրութիւններ շինելու մասին:

3.— Գերմանիա յանձն կ՚առնէ՞ յարգել կեդր. Եւրոպայի ամբողջութիւնը, այնպէս ինչպէս սահմանուած է դաշնագիրներով:

4.— Ի՞նչ են Գերմանիոյ գաղթային ճշգրիտ նպատակները:

5.— Ի՞նչ է Գերմանիոյ դիրքը սպառազինութեանց սահմանափակման մասին, եւ մասնաւորապէս իր պահանջը՝ առաջադրուած օդանաւային դաշինքի մասին:

6.— Գերմանիա պիտի ընդունի՞ հաւաքական ապահովութեան դրութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ, հաստատուած՝ փոխադարձ զինուորական աջակցութեան շրջանային բազմակողմանի դաշինքներու վրայ, փոխանակ սնդելու ոչ - յարձակման երկկողմանի դաշինքներու մասին:

7.— Գերմանիա կ՚ընդունի՞ դաշնագիրներով հաստատուած հողային գոյավիճակը:

Մասնագէտներ դիտել կուտան թէ Եւրոպայի դիւանագիտական երկար պատմութեան մէջ երբեք չէ եղած նախընթաց մը՝ այսպիսի հարցարանի մը նման. այնպէս որ շատ ծանր պարտականութիւն կ՚իյնայ Անգլիոյ արտաքին նախարարին վրայ: Փարիզի մէջ վախ կը յայտնեն թէ հարցարանը զուտ պիտի բանայ դիւանագիտական քաշքշուքներու՝ Պերլինի եւ Լոնտոնի միջեւ, քանի որ անվերջ ծանուցագիրներ պիտի փոխանակուին, լուսաբանութիւններ եւ պատասխաններ խնդրելու համար:

*** « Տէյլի Հէրըլտ », Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան օրկանը, կը գրէ թէ Պ. Իտընի գլխաւոր հարցումները պիտի ըլլան.—

1.— Գերմանիոյ Առաջնորդը պատրա՞ստ է ապահովութիւն տալու թէ ապագայ համաձայնութիւնը չպիտի դրժուի որոշ պահու մը, իբրեւ անհամապատասխան գերմանական գերիշխանութեան եւ իրաւունքներու հաւասարութեան կրկնակ սկզբունքին:

2.— Այն ոչ - յարձակման դաշինքները զորս կ՚առաջարկէ կնքել Գերմանիոյ հարաւային - արեւելեան եւ հիւսիսային արեւելեան դրացիներուն հետ, չե՞ն արգիլեր այդ պետութեանց մասնակցութիւնը՝ Գերմանիոյ դէմ ուղղուած հաւաքական գործողութեան մը, համաձայն Ա. Դ. Ուխտին: Գերմանիոյ վարչապետը տրամադի՞ր է արտօնելու որ այդ դաշինքներուն մէջ զետեղուի տրամադրութիւն մը՝ անակնկալ յարձակման մասին:

3.— Գերմանիա տրամադի՞ր է բարեփոխելու իր դիրքը Խ. Միութեան հանդէպ, կամ գոնէ ապահովութիւն տալու թէ Գերմանիոյ վերադարձը Ազգաժողովին մէջ՝ «պիտի չշարունակէ որեւէ մտաւոր վերապահութիւն այդ պետութեան հանդէպ»:

4.— Հիթլէր կը հաւանի՞ կա՛մ Լա Հէյի իրաւարար ատեանին յանձնել ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը եւ կամ ընդունիլ թէ ան կը համապատասխանէ Ա. Դ Ուխտին տրամադրութեանց:

5.— Վարչապետը կ՚ուզէ՞ ապահովութիւն տալ թէ երբ Գերմանիա վերադառնայ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, պիտի ընդունի այդ հաստատութեան սահմանադրութենէն բխած բոլոր պարտաւորութիւնները: Յանձն կ՚առնէ՞, մասնաւորապէս, Գերմանիոյ եւ ուրիշ անդամ պետութեան մը միջեւ ծագած որ եւ է վէճ ենթարկելու ձեռնհաս ատեանին կամ Ա. Դ. Խորհուրդին քննութեան: Եւ յետոյ, կրնա՞յ բացորոշ երաշխիք տալ թէ որ եւ է պարագայի մէջ Գերմանիա չպիտի բռնաբարէ որ ուրիշ որ եւ է երկրի հողային ամբողջութիւնը:

6.— Յանձն կ՚առնէ՞ առանց վերապահութեան իր հաւանութիւնը տալ Լա Հէյի ատեանին դիմելու տրամադրութեան:

7.— Ծիշդ ու ճիշդ ի՞նչ կը հասկնայ, պահանջելով Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտէն անջատել Վերսայլի դաշնագիրը: Եւ ի՞նչ ըսել կ՚ուզէ, առաջարկելով կազմել իրաւարար ատեան մը:

8.— Վարչապետը ի՞նչպէս կը յուսայ իրականացնել իր թելադրութիւնը՝ զինարշաւի դէմ գործնական միջոցներ ձեռք առնելու մասին:

9.— Ի՞նչպէս կ՚ըմբռնէ գաղթային իրաւունքներու հաւասարութիւնը:

*** Հինգշաբթի օր Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ նորէն հարցումներ ուղղուեցան գաղթավայրերու մասին: Քանի մը երեսփոխաններ հարցուցին թէ գաղթապետութեանց կարծիքը առնուա՞ծ է եւ անոնք համաձա՞յն են այն քաղաքականութեան որ ուրիշ պետութեան մը ձգուին հովանաւորեալ գաղթավայրեր, կարգ մը պարագաներու մէջ:

Վարչապետը պատասխանեց.— Դուք զոհ գացած էք մոլորանքի մը: Կառավարութիւնը երբեք չէ յայտարարած թէ տրամադիր է Գերմանիոյ ձգելու որ եւ է հովանաւորեալ գաղթավայր: Ընդհակառակն, քանիցս ապահովեց թէ այդպիսի ծրագիր մը չունի:

Պահպանողական երեսփոխան մը.— Վարչապետը կրնա՞յ լրացնել իր յայտարարութիւնը, ապահովութիւն տալով հովանաւորեալ գաղթավայրերու ապագայի մասին:

Վարչապետը գոհացաւ յայտարարելով թէ ապագայի խնդիր չկայ, այլ ներկայի:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

Անգլիա, Թուրքիա եւ մեծ պատերազմը

Լոնտոնի մէջ հրատարակուեցաւ նոր հատոր մը վաւերաթուղթերու, որ կը լուսաբանեն Մեծ Պատերազմին դէպքերը: Տասներորդ հատորին Ա. մասն է այս եւ մասնաւորապէս կը վերաբերի Թուրքիոյ, Ռուսաստանի եւ Գերմանիոյ հետ կապուած խնդիրներու:

Հրատարակուած նիւթերէն երեւան կուգայ որ՝ Թուրքիա պաշտպանողական զինակցութիւն մը առաջարկած էր Անգլիոյ, պատերազմէն ճիշդ մէկ տարի առաջ: Արտաքին Նախարար Սըր Էտ. Կրէյ մերժած է այս առաջարկը, նկատելով որ Թուրքիա տակաւին կը պատերազմէր Իտալիոյ հետ, այնպէս որ ժամանակը անյարմար էր, այդպիսի բանի մը մասին մտածելու համար: Երբ առաջարկը կրկնուեցաւ աւելի վերջը, Կրէյ նորէն վարանեցաւ, նկատի առնելով այդպիսի զինակցութեան մը հակազդեցութիւնը՝ միւս պետութեանց վրայ եւ յետոյ չվստահելով Թուրքիոյ: Այս առթիւ գրած է ատենագրութեան մէջ.

— « Անշուշտ մենք մինակ կրնանք վերականգնել Թուրքիան: Բայց երբ իր վախերը փարատին, ան պիտի ընդդիմանայ բարենորոգման ջանքերուն եւ մէկ պետութիւնը միւսին դէմ հանէ, եթէ անոնք բոլորը միացած չըլլան»:

Հատորը կը ներկայացնէ Մօտաւոր եւ Միջին Արեւելքի մէջ սարքուած բարդ խաղերը՝ 1898էն 1914.— Գերմանիոյ յարաճուն ազդեցութիւնը Թուրքիոյ մէջ, Ռուսաստանի կասկածները, Աւստրիոյ գործունէութիւնը Պալքաններու մէջ եւն.: Ռուսաստան մասնաւորապէս կատղած էր երբ Լիման Ֆոն Զանտէրս Պոլիս հրաւիրուեցաւ, Թրքական բանակը վերակազմելու համար, իբրեւ ընդհ. քննիչ եւ հրամանատար Ա. զօրաբանակին: Հատորին մէջ մանրամասնօրէն կը պարզուի նաեւ Անգլիոյ քաղաքականութիւնը՝ Նեղուցներու մասին:

Յունաստանի պատասխանը Նեղուցներու մասին

Յունաստան եւս հրատարակութեան յանձնեց իր պատասխանը՝ Նեղուցներու վերազինման մասին: Ինչպէս կը սպասուէր, այդ պատասխանն ալ շատ նպաստաւոր է: Յունաստան զինակիցն ըլլալով Թուրքիոյ, չէր կրնար տարբեր դիրք բռնել: Յուշագրին քննութեան ատեն անշուշտ պիտի յուզուի նաեւ յունական կղզիներու վերազինման հարցը: Աթէնքի Ֆրանսերէն կիսապաշտօնական օրկանը այս առթիւ կը բացատրէ թէ Յունաստան եւ Թուրքիա կարգադրած ըլլալով իրենց վիճելի խնդիրները, պաշտպանողական ուժերու որ եւ է բարւոքում առաւելութիւն մըն է միւսին համար:

Անգլիոյ եւ Եգիպտոսի բանակցութիւնները

Նահաս փաշա, Եգիպտոսի ազգայնականներուն վարիչը, պատուիրակութեան առջեւ պարզեց անգլեւեգիպտական բանակցութեանց արդիւնքը: Հակառակ պաշտօնական շրջանակներու վերապահութեան, կը հաւաստեն թէ գոհացուցիչ է այդ արդիւնքը: Բանակցութիւնները յետաձգուած են մայիս 5ին: Եթէ յաջող ելքի մը յանգին, պիտի վերսկսին Լոնտոնի մէջ, յառաջիկայ սեպտեմբերին: Իրազեկ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ երկու փշոտ խնդիրներ, զինուորական հարցը եւ Սուտանի պարագան պիտի քննուին խորհրդարանին բացումէն առաջ:

*** Երեքշաբթի օր սկսան Եգիպտոսի եւ Հիճազի բանակցութիւնները, լուծելու համար վիճելի խնդիրները: Առաջին ժողովէն վերջը Եգիպտոսի վարչապետը հաստատ յոյս յայտնեց թէ բանակցութիւնները շուտով համաձայնութեան մը պիտի յանգին:

Մոսկուայի նշանախօսքերը Մայիս 1ի առթիւ

Խորհրդային թերթերը արդէն իսկ հրատարակած են շարք մը նշանախօսքեր՝ մայիս 1ի առթիւ, ինչպէս ամէն տարի: Այս 60 նշանախօսքերուն մէջ, ամէնէն աւելի կարեւորութիւն կը տրուի ազգային պաշտպանութեան, շեշտելով պատերազմի վտանգը: «Խաղաղութեան թշնամիները գաղտնապէս կ՚աշխատին եւ պատերազմը կրնայ պայթիլ մէկ վայրկեանէն միւսը»: Ինչպէս բոլոր պարագաներուն մէջ, այստեղ ալ ֆաշականութիւնը կը ներկայացուի իբրեւ համազօր պատերազմի եւ սովի եւ կը յանձնարարուի անխնայ պայքար մղել անոր դէմ: Փառաբանելով Սպանիոյ յեղափոխական յաջողութիւնները, յայտարարութիւնը կ՚ողջունէ Գերմանիոյ բանուոր դասակարգը, յետոյ կը ձաղկէ « Ճափոնի ռազմատենչ տարրերուն գրգռիչ արարքները մեր հայրենիքի ծայր. արեւելեան սահմանին վրայ, արարքներ որոնց դէմ ունինք մեր հզօր եւ անպարտելի կարմիր բանակը»: Ողջոյն մըն ալ մոնկոլ ժողովուրդին ուղղելէ յետոյ, կոչը կը յանձնարարէ ծանր ճարտարարուեստի բանուորներուն՝ կրկնապատկել իրենց ճիգերը, լրացնելու համար կարմիր բանակին սահմանուած ռազմանիւթերու լրացումը: Միեւնոյն ատեն կը յանձնարարուի բանուորներուն մտնել քիմիական եւ օդանաւային ընկերութեան (Օսավիաքիմ) շարքերը եւ զինուորական մարզանք ստանալ: Կոչը քննութեան կ՚ենթարկէ բոլոր այն հարցերը որ կը զբաղեցնեն երկիրը,— Սթախանովեան շարժում, քարիւղի եւ թուղթի ճարտարագործութեանց յապաղումը, կնոջ իրաւունքներու հաւասարութիւնը, երիտասարդութեան կրթութիւնը, արուեստ եւ գրականութիւն, վերջապէս կեանքի բոլոր երեւոյթները:

Ժայռեր կը գլորեն ումբանակով

Գրած էինք թէ Հապէշները յուսահատական միջոցներու կը դիմեն,, փակելու համար մայրաքաղաքին ճամբան: Այսպէս, չորեքշաբթի օր ումբանակով պայթեցուցին Շուլա - Մոտայի հռչակաւոր կիրճը, որ 200 քիլոմեթր հեռու է Ատտիս - Ապէպայէն: Այս կիրճը 4000 մեթր բարձր է ծովուն մակերեսէն եւ կը տիրապետէ Թարրապարրայի դաշտին, դրեթէ անանցանելի պատնէշ մը կազմելով եւ պաշտպանելով այն լեռնադաշտը որուն վրայ հաստատուած է Ատտիս - Ապէպա: Երբ ումբանակը պայթեցաւ, ահագին ժայռեր գլորեցան լեռնալանջէն ի վար եւ Տէսիէի ճամբան կտրուեցաւ տեղ - տեղ: Քանդումի այս գործը լրացնելու համար, Հապէշները փոխեցին հեղեղատներու ընթացքը եւ ջուրերու հոսումը փորեց ճամբուն հիմերը, անդունդէն ի վար սահեցնել ամէն բան: Թարրապարրայի բարձունքներուն վրայ, հապէշ ռազմիկներ անընդհատ կ՚աշխատին խրամներ եւ թնդանօթի յատուկ դիրքեր շինելու, իսկ աւդին անդին փոսեր կը բացուին, խափանելու համար հրասայլերու եւ զրահապատ ինքնաշարժներու անցքը: Կ՚ըսուի թէ Եթովպիոյ գահաժառանգը պիտի վարէ Շուլա - Մոտայի կիրճին հրամանատարութիւնը:

2.— ՀԱՄԱԳԱՂԹԱՅԻՆ ՄԱՐՄՆԻ ԽՆԴԻՐԸ

Համագաղթային կենտրոնական մարմնի խնդիրը նոր չէ: Այդ հարցով բազմաթիւ անգամներ է զբաղուել մեր մամուլը:

Դեռ եւս 1922—23ին ռումանահայութիւնը նախաձեռնութիւն ստանձնեց եւ մի կոչով դիմեց արտասահմանի ամբողջ հայութեան՝ արծարծելով համագաղթային համագումարի եւ կենտրոնական մարմնի խնդիրը: Սակայն, այդ փորձը ձախողեցաւ, ինչպէս եւ այնուհետեւ եղած բոլոր փորձերը այդ ուղղութեամբ:

Առարկութիւններէն մէկը այն էր, թէ աշխատանքները պէտք է սկսել ոչ թէ վերեւից այլ վարից. այսինքն՝ նախ բոլոր գաղութները պէտք է ունենան իրենց ներքին կազմակերպութիւնները, եւ յետոյ միայն նրանք պէտք է ջանան միանալ:

Մի տասնեակ տարուց աւելի բոլորեց, մեր բոլոր գաղութները համարեա թէ ունին որոշ կազմակերպական ձեւ, բացառութիւն է կազմում միայն Փարիզը իր շրջակայքով, որ թէեւ յաւակնութիւններ ունի ամբողջ գաղթահայութիւնը կառավարելու, սակայն ինքը միանգամայն անկազմակերպ վիճակի մէջ է դեռ ...

Արտասահմանի մօտ 700.000 հայութիւնը, թէեւ տարբեր ձեւերով եւ չափերով, այնուամենայնիւ կազմակերպուած է: Եւ, սակայն համագաղթային մարմին դեռ գոյութիւն չունի:

Գոյութիւն չունի որովհետեւ հիմնական պատճառը այն չէր, թէ վերեւից կամ վարից պիտի սկսէինք կազմակերպել:

Հիմնական պատճառը այն կամքի բացակայութիւնն էր, որ գաղթահայութիւնը չկամեցաւ ցուցադրել:

Դժբախտութիւնն այն էր, որ մեր գաղութները չէին ներկայացնում միաձոյլ, միատարր զանգուած, դրանք բոլորը պատմական կերպով մի երկրամասի մէջ համախմբուած էին, շատ անգամ տարբեր բարբառներով ու սովորութիւններով եւ ձգտումներով, բացի այդ գոյութիւն ունէին բազմաթիւ կենտրոնախոյս ուժեր, որոնք յաճախ վրդովում էին մեր գաղութների ներքին հանդիստը ...

Այժմ պայմանները բաւականին փոխուած են, այս 10—15 տարուայ ընթացքում բազմաթիւ տեղատուութիւններից յետոյ գաղթահայութիւնը զանազան երկրամասերի մէջ համարեա թէ միաձոյլ տարրերից է կազմուած, կենտրոնախոյս ուժերը, որոնք առաջ հեշտութեամբ կարողանում էին ազդել հրապարակը, դրանցից շատերը արդէն վարկաբեկուել եւ չքացել են, իսկ նրանք որոնք դեռ եւս շարունակում են իրենց բացասական աշխատանքները, դրանց թոյնը այլ եւս առաջուան պէս չի ներգործում եւ գաղթահայ մարմինը աւելի դիմացկուն է դարձել եւ զօրացրել է իրեն հակաթոյնով:

Այսպիսով եթէ համեմատութեան ենք դնում գաղթահայութեան կացութիւնը նախկինի հետ, այժմեան պայմանները անհամեմատ աւելի նպաստաւոր են եւ հետեւապէս եթէ գաղթահայութիւնը ցանկանայ իր կամքը ցուցադրել, նա հեշտութեամբ պիտի կարողանայ լցնել այդ բացը, իսկ նա պարտական է ցուցադրել այդ կամքը եւ գաղթահայ կենտրոնական մարմինը ստեղծել ...

Ինչպէս կարելի է ստեղծել գաղթահայ կենտրոնական մարմինը:

Եթէ գաղութներում գոյութիւն ունեցող քաղաքական հոսանքները, մինչեւ անգամ դրանցից երկուսը՝ Դաշնակցութիւնը եւ ռամկավարները ցանկանային եւ որոշէին, կասկած չկայ, որ գաղթահայ կենտրոնական մարմին հնարաւոր պիտի լինէր կազմել անմիջապէս: Սակայն այդ չի կատարւում որովհետեւ ռամկավարները կազմակերպուած կուսակցութիւն չեն: Ռամկավար կուսակցութիւն համարուածը դեռ եւս չունի իր գաղափարաբանութիւնը եւ կը յենու չկազմակերպուած, յաճախ հակամարտ տարրերի վրայ:

Որոշ քաղաքական ուղեգիծ չունենալով՝ ռամկավարները յաճախ ենթակայ են զանազան խմբակցութիւնների, անհատների եւ մինչեւ իսկ դրսի ազդեցութեան: Այդ պատճառով նրանք կարող են աջով գրել՝ ձախով ջնջելու համար ...

Վերջին տասը տարիների ընթացքին երկու անգամ, իրենց իսկ նախաձեռնութեամբ, ռամկավարները բանակցութիւնների մէջ մտան Դաշնակցութեան հետ: Երկու անգամն եւս կարելի եղաւ գալ որոշ համաձայնութիւնների: Սակայն, անմիջապէս կամ կարճ ժամանակից յետոյ ռամկավարները պատռել են այդ համաձայնագիրը, որովհետեւ այդ կուսակցութեան ղեկավարութեան մէջ տարաձայնութիւններ կան մինչեւ անգամ հիմնական խնդիրների շուրջ: Այնպէս որ այն, ինչ որ ընդունելի է մէկ մասին, միանգամայն անընդունելի է միւս մասի համար ...

Դասն փորձը ցոյց տուած է, որ անկարելի պիտի լինի հայ քաղաքական կազմակերպութիւնների համաձայնութեամբ ստեղծել գաղթահայ կենտրոնական մի մարմին, կամ նրանք անուժէք մեծութիւններ են կամ միանգամայն հակառակ են գաղթահայ կենտրոնական մարմնի կազմակերպութեան:

Կար ժամանակ, երբ Պոլսոյ Պատրիարքարանը իր ազգային սահմանադրութիւնով հայութիւնը միացնող միջոց էր եւ երեւան էր գալիս իբրեւ ազգային ներկայացուցչութիւն: Սակայն, այժմ հանգամանքները փոխուել են, եւ Պոլսոյ Պատրիարքարանը չի կարող իր նախկին դերը կատարել:

Իբրեւ քաղաքական օրկան Փարիզում գոյութիւն ունի Հայաստանի Հանրապետութեան ներկայացուցչութիւնը, որ զանազան պետութիւնների ինչպէս եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները եւ ճանաչում են եւ չեն ճանաչում: Ցամենայն դէպս այդ հիմնարկութիւնը գոյութիւն ունի եւ պէտք է շարունակէ իր գոյութիւնը:

Այդ հիմնարկութեան կողքին իր ժամանակին իբրեւ մրցակից ստեղծուեց Ազգ. Պատուիրակութիւնը, որ սակայն իր գոյութիւնը պահեց մինչեւ բոլշեւիկների Հայաստանի մուտքը եւ համարելով դրանց Հայաստանի հա- քաղաքական տէրեր՝ դադարեց քաղաքական օրկան լինելուց՝ այդ մասին յայտարարելով ի լուր աշխարհի:

Նախկին Ազգ. Պատուիրակութեան փոխանորդը դարձել է Բարեգործական ընկերութիւնը եւ իրեն իբրեւ օժանդակ մարմին պահում է այսպէս կոչուած Փարիզի եկեղեցու օֆիսը, որ թէեւ քաղաքական օրկան չէ, սակայն ունի քաղաքական յաւակնութիւններ:

Անշուշտ եթէ կարելի լինէր որոշ համաձայնութեան գալ, եւ այդ երկու հիմնարկութիւնները՝ Հ. Հ. Պատուիրակութիւն եւ Հայոց եկեղեցու Գաղթականական օֆիսը միացնէին, ու նրանց մէջ մտնէին նաեւ մի քանի կարեւոր անձեր, այդ ձեւը լաւագոյններից մէկը կարող էր լինել. կը լրէին աւելորդ կռիւները, եւ գաղթահայութիւնը կ'ունենար իր իրական բերանը:

Սակայն այս եւս կապուած է մի շարք դժուարութիւնների, գուցէ եւ անկարելիութիւնների հետ, որովհետեւ Բարեգործականի վարիչները զանազան ակնկալութիւններ ունեն թէ Թուրքիայից եւ թէ Խորհ. Ռուսաստանից եւ, բնականաբար, չպիտի կարողանան կամ չպիտի կամենան, որ այդպիսի միութիւն մը ստեղծուի:

Մինչեւ որ Փարիզի եկեղեցու կամ նախկին Ազգային Պատուիրակութեան մնացորդ հիմնարկութիւնը չազատագրուի Բարեգործականի խնամակալութիւնից, անկարելի պիտի լինի այդ մարմինը միացնել Հ. Հ. Պատուիրակութեան հետ: Անշուշտ կարելի է Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը ուժեղացնել նոր եւ օգտակար ուժերով: Սակայն, այդ պէտք է կատարեն գաղութները կամ նրանց կամքը արտայայտող մի մարմին:

×

Մենք թուեցինք բոլոր այն մարմինները, որոնք այսպէս կամ այնպէս կենտրոնական մարմնի դեր կարող էին կատարել: Մենք աշխատեցինք ցոյց տալ նրանց առաւելութիւնները եւ պակասութիւնները եւ եկանք այն եզրակացութեան որ բոլոր այդ մարմինները, առանց գաղթահայութեան աջակցութեան եւ հաւանութեան, անկարող են հանդիսանալ Ազգային կենտրոնական Մարմին եւ չեն կարող ղեկավարել մեր ձգտումները ու շահերը, մինչդեռ ժամանակը հրամայօրէն պահանջում է ստեղծել այդպիսի մի մարմին:

Ուրեմն, ո՞վ պիտի նախաձեռնութիւն վերցնի եւ ի՞նչպէս պէտք է կազմուի այդ մարմինը:

Նախ քան այդ հարցին պատասխանելը, անհրաժեշտ ենք համարում ճշդել կենտրոնական մարմնի ղեկավարող սկզբունքները եւ նրա կատարելիք աշխատանքները:

Մեր կարծիքով այդ բոլորը պէտք է բանաձեւել մօտաւորապէս այսպէս.

1. Հայաստանը անխախտ պատկանում է բոլոր Հայերին եւ ոչ թէ մի խմբակի:

2. Հայաստանի վարչաձեւը անցողական, փոփոխական է, իսկ տեւական է հայութիւնը, հետեւաբար քաղաքական ծանրութեան կենտրոնը լինելու է հայութիւնը եւ ոչ թէ այս կամ այն վարչաձեւը:

3. Արտասահմանի Հայերը պէտք է նկատուին Հայաստանի քաղաքացիներ եւ իբրեւ այդպիսին պէտք է ունենան որոշ իրաւունքներ եւ պարտականութիւններ Հայաստանի հանդէպ: Բոլոր նրանք, որոնք կամենում են, իրաւունք պէտք է ունենան փոխադրուել Հայաստան եւ ոչ ոք իրաւունք պէտք է ունենայ Հայաստանի դռները փակելու ցանկացողներու առջեւ:

4. Գաղութներում մշակութային եւ այլ աշխատանքներ պէտք է կատարուեն պայքարելու համար հայութեան այլասերման կամ օտարացման դէմ:

5. Նպաստել Հայաստանի եւ գաղթահայութեան տնտեսական վերելքին եւ փոխադարձ օժանդակութիւն ընծայել անպաշտպան վայրերին:

Ահա մօտաւորապէս այն տեսակէտները եւ աշխատանքները որոնցմով պէտք է զբաղի գաղթահայութեան կենտրոնական մարմինը:

Բնական է, որ այս աշխատանքների ընթացքում գաղթահայ մարմինը կարող է ընթանալ թէ Խորհ. Ռուսաստանի, թէ Հայաստանի եւ թէ այլ պետութիւնների վարիչների հետ: Սակայն, կարող է եւ հակառակը լինել, եթէ այդ երկրամասերի վարիչները հակառակ կ'երթան հայութեան շահերին:

Ուրիշ խօսքով գաղթահայութեան ուղեգիծը պիտի լինի հայութեան եւ Հայաստանի շահը: Սակայն դա չի նշանակում թէ կուրօրէն պէտք է կատարել այն, ինչ որ ենթադրում են Հայաստանի խորհրդային վարիչները, եթէ դա վնաս է համայն հայութեան շահերին:

Ընդունելով այն հիմնական խնդիրները եւ այս տեսակէտները իբրեւ ուղեցոյց մենք արդէն գիտենք, որ գաղութներում կան որոշ տարրեր, որոնք սկզբունքային կամ այլ պատճառներով չեն կարող կանգնել այս տեսակէտների վրայ: Հետեւապէս գաղթային կամ համագաղթային խնդիրները լուծելու ժամանակ աւելորդ աշխատանքները չպէտք է կատարել այսպիսի տարրերին գործի լծելու համար: Նախ՝ իրենք չեն ուզեր գալ, երկրորդ՝ եթէ գան, ամէն կերպ պէտք է փճացնեն գործը եւ անդամալուծեն բոլոր աշխատանքները:

Երբ գաղթահայութեան առողջ մասը խնդրին մօտենայ այս տեսակէտով, այն ժամանակ հարցի լուծումը անհամեմատ աւելի կը դիւրանայ:

Դժբախտութիւնը այն է, որ մինչեւ այժմ չափազանց կարեւորութիւն է տրուել այդպիսի տարրերին, եւ մենք ցանկացել ենք իրագործել ինչ որ միութիւն, որ անկարելի է, որովհետեւ տեսակէտները տրամագծօրէն հակառակ են միմեանց, եւ մենք միամտօրէն հաւատում ենք, թէ կը կարողանանք համոզել այդպիսի տարրերին, մինչդեռ դրանից տուժում են հայութեան շահերը:

Գաղթահայութեան այն առողջ տարրը որ կանգնում է այս տեսակէտի վրայ, պարտական է օր առաջ համախմբուել եւ գաղթային գործերը իր ձեռքը վերցնել:

Գաղութները ցանկանում են եւ պէտք է ունենան իրենց կենտրոնական մարմինը: Ով որ դէմ է այս առողջ սկզբունքին, նա պէտք է անտեսուի, եւ գործը կատարուի առանց նրան:

Մեր գաղութներից մէկը կամ մի խմբակ քաջութիւն պիտի ունենայ նախաձեռնութիւնը վերցնելու: Նրան անշուշտ կ'աջակցին եւ մնացած գաղութները, եւ այսպիսով հնարաւորութիւն կը ստեղծուի օր առաջ ունենալու գաղթային մարմինը:

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՆԱՑՈՐԴՆԵՐ ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ՄԷՋ

Տրապիզոնէն Պոլսոյ թերթերուն կը գրեն թէ այնտեղ կայ 14 տուն հայութիւն, բաղկացած 100 անդամէ: Ընդհանրապէս կը զբաղին երկրագործութեամբ եւ կ'ապրին համերաշխ:

ԾԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ՄԱՌԻ ՊԱՇՔԻՐՑԵՒ»

(STUDIO DE L'ETOILE)

Այդ փոքրիկ աղջկան դէմքը եւ յիշատակը ոգեկոչելու պահուս՝ մտքումներու եւ երազանքներու անդի — մարդերի մակընթացութիւններ կուգան հոգիս խռովել ...

Որովհետեւ փոքրիկ Մուսիայի — իր մտերիմները այդպէս կը կոչէին զինք — էութիւնն իսկ խռովք մը էր — դաւ, զգացումներու, երազներու, իղձերու եւ պահանջներու մայթքում մը, փոթորկայոյզ ամպակամարի մը տակ, ուր յանկարծ ամենավճիտ երկինքի մը — իր արուեստագէտի հոգիին — կապոյտը կը բացուէր կենսախայտ:

Մառի ծնած էր 1860ին Փոլթավայի մօտ (Ռուսիա) ազնուական ընտանիքէ:

Նկարիչի եւ գրագէտի կոչումը իր մէջ շատ կանուխէն կը յայտնուէր, եւ իր նկարչութեան նուիրումէն յետոյ (1878) իր աշխարհահռչակ «Օրագիր»ը կը յայտնագործէր նուրբ զգացող, փիլիսոփայի, հեգնողի, անհանգիստ փառասէրի՝ բայց միշտ մաքուր եւ ազնուական հոգիի մը ալեկոծումները:

1887ին — իր մահէն երեք տարի յետոյ — լոյս տեսած «Օրագիր»ը, որուն կցուած են 1925ին՝ իր անտիպ տետրակները, այսօր զինքը կը դասեն արտակարգ ու բացառիկ երեւոյթի մը կարգը, եւ հեղինակաւոր գրիչներու տակ կուտայ «համբաւ» տիտղոսը:

Եւ փոքրիկ Մուսիան, որ այնքան յամառօրէն իր թռչնախառն կեանքին արժէքով ուզեց գնել մեծ նկարիչի մը փառքը, անոր տիրացաւ իր գրիչով՝ քան վրձինով:

Անկարելի է անտարբեր թղթատել իր «Օրագիր»ը, այդ կուսական հոգիի մը անկասկածելի մրրիկները արձանագրող եղական էջերը, ուր մարդկային կեանքին բոլոր զգայնութիւնները, տպաւորութիւնները, փափաքները եւ պահանջները կը գրկախառնուին՝ պահելով միշտ եթերային թարմութիւն մը եւ շուշանային անբծութիւն մը:

«Չեմ կարծեր որ երբեք ունեցած ըլլամ ցած, շահախնդիր եւ ապականուած կիրքեր»:

Եւ արդարեւ զինքը շրջապատող մեծանուն խնկարկուներուն դիմաց՝ ան մնացած է արուեստի քրմուհիի մը անաղարտ պարեգօտին մէջ փաթթուած: Վերի տողերը իր մահէն քանի մը շաբաթ առաջ իր տետրին մէջ գրուած անպայմանօրէն անկեղծ են: Երեւոյթներ յաճախ սխալ ենթադրութիւններու առիթ ընծայած են:

Կի տը Մոփասան իր մտերիմներէն մին եղած է բազմաթիւ ուրիշ մեծանուն արուեստագէտներու եւ գրագէտներու հետ:

Բայց իրենց մտերմութիւնը մնացած է հակառակ Մոփասանի հեշտասէր նկարագրին եւ խառնուածքին՝ փիլիսոփական եւ իմաստասիրական մթնոլորտի մը մէջ:

«Երկու սիրող էակներ կատարեալ եւ գմայլելի տեսեղքի մը խարկանքը ունին», կը գրէ տեղ մը:

«Վայրկեաններ կան, երբ կը ցանկանք ամէն բանի վերջ տալ, եւ վերջացնելու համար՝ երկու միջոց կայ, — մեռնիլ, կամ սիրել»:

Բայց իր սէրը ոչինչ ունի նիւթական, «ապականած»:

Արուեստին կրակովը այրող այդ հոգին սէրը կը ճաշակէր արդէն արուեստին մէջ, նոյն իսկ այդ վիպապաշտ շրջանին ականաւոր ներկայացուցիչները գրաւելու աստիճան:

«Զինքը անգամ մը միայն տեսայ, ժամ մը միայն տեսայ: Զայն երբեք պիտի չմոռնամ», կը գրէ Ֆրանսուա Քոփէ անոր մասին:

Անմոռանալին է ան արդարեւ, եւ իր մահէն կէս դար յետոյ, իր խռովիչ նայուածքով գեղեցիկ գլուխը կը ցցուի փառապսակով մը լուսաւորուած, մոռացութեան մշուշին մէջ թաղուած «փառքեր»ու գերեզմանատունէն ...

Ալպէրիք Քահիւէ Մուսիային նուիրուած իր գեղեցիկ հատորին մէջ կը գրէ.

— «Ի՞նչ եղաւ, ի՞նչ ըրաւ: Կենդանի՛, ան եղաւ ապրողներուն ամէնէն կենդանին»:

«Մեռած, ան ըրաւ մեռածի մը համար ամէնէն դժուարին բանը: Ան վերապրեցաւ»:

Մառիի կեանքին մէկ դրուագը, բոլոր չափով երեւակայածին՝ բայց ոչ անտրամաբանական, նիւթ տուած է բեմադիր H. Kosterlitz-ին, կազմելու համար ներկայ ժապաւէնը, ուր երկու հիմնական դէմքերը — Մառի Պաշքիրցեւ եւ Կի տը Մոփասան — կը մարմնաւորեն Վիէննացի դերասանուհի Լիլի Տարվաս եւ Հանս Ժառէ, գմայլելի Symphonie Inachevéeին անմոռանալի Շուպերթը:

Բեմադիրը առած է Մուսիայի կարճատեւ կեանքին վերջին շրջանը՝ մինչեւ մահ: Հոն կը գտնենք զայն իր եռոտանիին առջեւ, իր Լիւքսէմպուրկի թանգարանին մէջ ցուցադրուած դպրոցականներու նկարին պատրաստութեամբ զբաղած, մտահոգ, անհամբեր, ջղայնոտ, իր վարպետին՝ Պաստիէն — Լըփաժի գնահատանքի բառերուն կարօտ, հոգեւէն ցանկալով «Սալոն»ին շքանշանը:

Իբրեւ գեղարուեստական քննադատ Կի տը Մոփասանի հետ արտակարգ հանդիպումէն յետոյ, իրենց մէջ կը ստեղծուի հոգեկան կապ մը, որ մեզ կը տանի ժապաւէնին միւս ծայրը, սիրուն, խանդաղատալից եւ անակնկալ պատկերներով, մինչեւ մահուան անկողինը, ուր՝ Մոփասանի եւ Լըփաժի կարեկից մեղսակցութեամբ, այս վերջինին ստացած շքանշանը Մուսիային կը ներկայացուի իբրեւ իր ցուցադրած նկարին մրցանակը, վերջապէս շօշափուած փառքի մը ճառագայթարձակումով լուսաւորելով անոր վերջին բոպէները ...

Պատմական դարձած դէմքերու վերարտադրումին եւ պատկերացումին հետ կապուած բոլոր դժուարութիւնները ներկայացուած են այս ժապաւէնին համար ալ:

Լիլի Տարվաս եւ Հ. Ժառէ անշուշտ կենդանագիրները չեն Պաշքիրցեւին եւ Մոփասանին:

Հանդիսատեսին երեւակայութիւնը պէտք է ամբողջացնէ մարմնաւորումը:

Խաղարկութիւնը հաճելի է, բայց Մուսիայի արտակարգ նկարագիրը եւ բնաւորութիւնը չեն խորացած ցանկալի կերպով, եւ այդ կրակոտ, մրրկոտ ու մխացող հոգին մասամբ անհասկնալի մնացած է բեմադիրին:

Մառի Պաշքիրցեւ հաստատած էր նկարչական մրցանակ մը, որ մինչեւ այսօր ամէն տարի կը տրուի իր անունով մեծ Սալոնին ցուցադրող նկարիչներէն մէկուն:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

(ՄԻՒՍ ԵՐԵՍԸ)

Նախորդ յօդուածով ներկայացուցինք խորհրդային երիտասարդութեան համաձայն պաշտօնական տուեալներու: Այս անգամ կուտանք ուրիշ տեղեկութիւններ, քաղելով տարբեր աղբիւրէ:

Վերջերս խորհրդային աքսորավայրէ արտասահման փախած ռուս բժիշկ մը, որ միաժամանակ Ռուսաստանի սկաուտներու պետին օգնականն է եղած, երիտասարդ տարագիր Ռուսերու պաշտօնաթերթին մէջ «Զա Նովույու Ռոսիու», շահեկան տեղեկութիւններ կուտայ կուսակցական կազմակերպութիւններէ դուրս մնացած երախաներու մասին: Նախ ըսենք, որ բժիշկը (Բորիս Սոլոնեւիչ) ութ տարի անցուցած է խորհրդային բանտերու եւ աքսորավայրերու մէջ եւ իր մասնագիտութեան շնորհիւ աւելի մօտէն ուսումնասիրած է երախաներու ներկայ վիճակը: Կ'ամփոփենք յօդուածին կարեւոր մասերը. —

Սկզբնական տարիներուն խորհրդային իշխանութիւնը անբարեացակամ դիրք բռնած էր սկաուտական կազմակերպութիւններու հանդէպ, զորս վերջնապէս քայքայեց 1926ին, ձերբակալելով հազարէ աւելի սկաուտներ 15—16 տարեկան: Մեծ մասը կ'աքսորուին Սիպերիա եւ Թուրքեստան: 15 մանչ եւ 2 աղջիկ կ'աքսորեն Սոլովկա, ուր այդ ատեն կը գտնուէր նաեւ յօդուածագիրը: Շատերը մեռած են աքսորավայրերու մէջ, անօթութենէ եւ հիւանդութենէ:

Փախուստէն առաջ բժիշկը կը բնակէր գաւառական քաղաքի մէջ, բանուորի մը տունը: Ընտանիքի կազմն է եղած՝ ծերունի մայրը, բանուորը, կինը եւ 5—6 տարեկան աղջիկ զաւակը: Ամսական կը շահէին 100—110 րուբլի, երբ շուկայի մէջ գետնախնձորի քիլօն կ'արժէր 2 րուբ. (7 ֆր.): Տոմսերու դրութիւնը վերնալէ վերջ, ստացուած ռոճիկին կէսը հազիւ կը

ՀԻՆԵՐԷՆ ՄԻԿԸ ԵԽՈ

(Դ. եւ վերջին մաս)

Թաւրիզի վաճառականապետ Զաքարիա Նաղարբէկեանի ջանքերով անցագիր է ստացւում եւ Յովսէփն ու Եփրեմը հասնում են Պարսկաստան՝ Թաւրիզ 1896ին, ամբողջ վեց տարի բանտերում, աքսորավայրերում եւ փախուստի ճամբին ահաւոր տառապանքների ենթարկուելով:

Այդ վեց տարիների ընթացքում Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն արդէն ծաւալուն եւ ամուր կազմակերպութիւն էր՝ բոլոր վայրերում հաստատուած: Թաւրիզում Յովսէփին ու Եփրեմին ջերմ ընդունելութիւն են ցոյց տալիս ընկերները — Արղութեան, Գալուստ Ալոյեան, Սամսոն, Սեւքարեցի Սաքօն եւն.:

Այստեղ Ա. Փօլաճեանը խորհուրդ է տալիս Յովսէփին գրի առնել արշաւանքի եւ բանտարկութեան ու փախուստի յուշերը եւ յանձնել իրեն: Յովսէփ 1897ին, դէպքերի թարմ տպաւորութեան տակ, գրում է նամակների ձեւով, ուղղուած վերոյիշեալին, բայց չի ուղարկում, այլ պահում է իրեն մօտ՝ ամբողջ երեսուն եւ վեց տարի: Ժամանակի աւերին ենթարկուելով՝ այդ գրութիւնները գզգզուել էին եւ դարձել թանգարանի նիւթ: «Քանի անգամ փախուստի եւ խուզարկութիւնների ժամանակ թաքցրել եւ կամ վրաս եմ կրել», ասում էր հանգուցեալի տիկինը՝ Հռիփսիմէ Մովսիսեան:

Ոչ ոքի չէր զիջել յանձնելու իր յուշերը, երբ մի օր հանդիպեց ինձ հետեւեալ խօսքերով. — «Ընկեր Ամուրեան, 36 տարի պահել եմ այդ յուշերը, միայն ձեզ կարող եմ յանձնել, որ գրի առնէք: Կարդացի սովետական բանտերի ձեր նկարագրութիւնը եւ շատ հաւանեցի, այն ձեւով գրեցէք»:

Նրա այս տրամադրութիւնը հերիք էր, որ ես գործի անցնէի, փրկելու մի թանկագին նշխար՝ մեր ազատագրական շարժման առաջին քայլի խոյանքին վերաբերող: Պատուիրեցի իրեն այդ թերթերն արտագրել թէկուզ մատիտով, եւ ինձ տալ: Այնուհետեւ իմ յաճախակի այցելութիւնների ընթացքում նա պատմում էր դէպքի մանրամասնութիւնները: Ես գրի էի առնում եւ տալիս իրեն կարդալու: Ապա Հ. Յ. Դ. Բիւրոյին ուղարկեցի յուշերը՝ Յովսէփ Մովսիսեանի մի հաւատարմագիրը կցելով, որով յայտնում էր, որ ինձ է յանձնում իր յուշերը եւ ուրիշ ոչ ոքի:

1934ին Յովսէփը մեկնեց հարաւային Պարսկաստան՝ աշխատանք գտնելու անգլօպարսկական կառուցուող երկաթուղագծի վրայ. «Չեմ ուզում որ եւ է մէկի վրայ ծանրանալ նիւթապէս», — ասում էր 65ամեայ այդ ծերունին, որ դեռ եւս ամուր էր կազմուածքով, թէեւ կարող էր հանգիստ ու անաշխատ կեանք վարել՝ շնորհիւ իր հասունցած զաւակների, բայց նախընտրեց աշխատանքը, որ եւ կարճ միջոցում հարաւի անտանելի կլիմային միացած՝ քայքայեց իր առողջութիւնը: Երբ 1935ի աշնանը մի օր, երեկոյեան դէմ, անցնում էի փողոցով, մի անդնդային ձայն անունս կանչեց: Յետ նայեցի՝ Յովսէփ Մովսիսեանն էր, կմախացած, ուժերն ու կենսունակութիւնը սպառած, մօրուքը երկարած: Նոր էր դուրս եկել հիւանդանոցից, գնում էր սափրիչի մօտ, բայց դժուարութեամբ էր քայլում, սրտի լայնացումից արդէն փչել էր առողջութիւնը: Այնուհետեւ մի անգամ միայն հնարաւորութիւն ունեցայ այցելելու իրեն, մի երկու անգամ էլ հանդիպեցի փողոցում, բայց արդէն բարեկամիս երգը երգուած էր: 1936 փետր. 27ին յաւիտեան փակեց իր աչքերը հին օրերի մեր մարտիկը՝ Յովսէփ Մովսիսեան, Կուկունեան արշաւախմբի մասնակիցներից եւ Եփրեմի մօտ ընկերը:

1896ից յետոյ Եփրեմի եւ Յովսէփի ուղիները զատուեցին: Մինչ այդ Եփրեմը կողմնակից է եղել այլ եւս հանգստի եւ խաղաղ աշխատանքի, մինչդեռ Յովսէփը պնդել է որ ազատուելուն պէս պիտի նետուի յեղափոխական - մարտական ասպարէզ: Կեանքում ճիշդ հակառակն է եղել. Եփրեմը մխրճուել է կուսակցական գործերի մէջ եւ յետագային դարձել պարսկական յեղափոխութեան հերոսը, մինչդեռ Յովսէփը ծանրաբեռնուել էր ընտանիքով եւ միայն անուղղակի կերպով, այն էլ երբեմն միայն աջակցում էր գործին:

Յարգա՛նք իր յիշատակին. նա մէկն էր այն հներից, որ անձնուիրութեան ու զոհաբերութեան օրինակը տուեց մեր ազատագրական առաջին կռուին: Այնուհետեւ տասնեակ հազարաւորներ հետեւեցին իր օրինակին:

Յարգանք ու պատիւ բոլոր նրանց, որոնք իրենց կեանքում խոյանք ունեցան:

Ա. ԱՄՈՒՐԵԱՆ

(Յուսաբեր)

բանէր միայն հացի համար: 1935ին շաքարի քիլօն կ'արժէր 5, իւղը՝ 16 ու կէս, միսը՝ 8 եւ կաթին լիթրը՝ 2 ր.: Բանուորը կրցած է միայն մէկ անգամ կաթ գնել երախային համար, երբ ծանր հիւանդ էր: Ջինտո ու անձրեւային եղանակին երախան տունը կը մնար, որովհետեւ յարմար կօշիկ չէ ունեցած: Փոքրիկ աղջիկը 5 տարեկանին գաղափար չունէր կարկանդակի, ժամցոնի եւ նարինջի մասին:

Համաձայն բժիշկին վկայութեան, գաւառական քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ երախաներու վիճակը շատ աւելի գէշ է եւ մեծ համեմատութիւն են առած անարիւնութիւնը, թոքային հիւանդութիւնները եւ ջղասպառութիւնը: Գիւղերու մէջ երախաները շատ քիչ անգամ կը սնանին միսով, շաքարով եւ ձուկով: 1933ին, գիւղացիները գարնան կաթ եւ իւղ կը տանէին քաղաք, հացի հետ փոխանակելու: Երախաները կը զրկուէին նաեւ այդ սնունդէն:

Աւելի սոսկալի է կացութիւնը աքսորավայրերու եւ կեդրոնացման բնակավայրերուն մէջ, ուր հազարաւոր անչափահասներ ու հոն ծնած երախաներ կը գտնուին: Կեդր. բնակավայրերու մէջ կենակցութիւնը արգիլուած է: Սակայն յաճախակի են գաղտնի կենակցութիւնները եւ չեկիստներու կողմէ կատարուած բռնաբարութիւնները, որոնց հետեւանքով երախաներ կը ծնին եւ դժբախտ կեանք կ'ունենան: Երախաներու համար ուտելիքի աւելորդ բաժին չի տրուիր եւ մայրերը իրենց բերնէն կը կտրեն, պզտիկները կերակրելու համար կամ միւս աքսորականները կ'օգնեն: Մէկ տարին լրացնելէ վերջ, Չեկան իրաւունք ունի երախան մօրմէ զատելու եւ որբանոց ուղարկելու: Մայրերը չեն հաճանայիր եւ դէպքեր են եղած, երբ երախան առնուելէ վերջ, մայրը ինքնասպանութիւն է գործած:

Խորհրդային աշխարհի մէջ սովորական երեւոյթ է դարձած ամբողջ ընտանիքներ աքսորել: Յաճախ ծնողքը կ'աքսորեն առանց երախաներու: Անպաստպատ վիճակի մէջ մնալով, երախաները կը հետեւին իրենց ծնողքին: Այդպիսիները պետութիւնը չի կերակրեր եւ ծնողքի բաժինէն կ'օգտուին: Հասկնալի է, որ աքսորավայրերու կենցաղի, ինչպէս եւ առողջապահական աննպաստ պայմանները մեծ չափով մահացութիւն յառաջ կը բերեն պզտիկներու մէջ:

Հաւաքական տնտեսութիւններու (կոլխոզ) քաղաքականութիւնը մեծ դժգոհութիւն յառաջ բերաւ գիւղացիներու մէջ, մղելով պայքարի: Իշխանութիւնը դիմեց բռնութիւններու: Եղած են դէպքեր, երբ բոլոր տեղահանած են ամբողջ գիւղեր, դէպի Հիւսիս ղրկելով եւ անբերրի հողերու վրայ բնակեցնելով: Բժիշկը ականատես է եղած այդպիսիներու փոխադրութեան: Բեռնատար 40 վակոններէ բաղկացած կառախումբ մը լեցուած է եղեր կուլակներու ընտանիքներով՝ իւրաքանչիւր վակոնի մէջ 15—20 ընտանիք (50—60 անձ): Բնական պէտքերն անգամ նոյն վակոնի մէջ յատուկ շինուած ծակէն կը կատարէին: Փոխադրութեան ժամանակ բազմաթիւ երախաներ են մեռած: Բժիշկն իր աչքով է տեսած 6—7 տարեկան երկու երախաներու մահը: Միայն Կարելիոյ աքսորավայրին մէջ բռնի բնակեցուցած են 18.000 ընտանիք: Այս պայմաններու տակ երախաները կ'ոչնչանան ճանճերու նման:

Ինչպէս յայտնի է, խորհրդային դժբախտին մէջ մահուան պատիժ է սահմանուած նաեւ 12 տարեկանէն վեր անչափահասներու համար անգամ: Իսկ անչափահասներու աքսորը սկիզբէն ի վեր կը գործադրուի: Մեծերուն համահաւասար անչափահասները եւս կ'աշխատցնեն անտառ կտրելու, հանքեր փորելու եւ ջրանցքներ կառուցանելու: Բժիշկը վկայ է եղած, թէ ինչպէս ծանր աշխատանքներու մէջ բանեցուցած են 13 տարեկան երկու աղջիկներ եւ 130 անչափահասներ՝ 13—17 տարեկան: Հիւանդութիւններն ու մահերը այստեղ եւս անպակաս են:

Անապաստան երախաները շուներու նման փողոցներէն կը բռնեն եւ յատուկ բնակավայրերու մէջ կը տեղաւորեն: Վատառողջ պայմաններու տակ կը պահեն, փայտէ հիւղակներու մէջ կը բնակեցնեն, կ'աշխատցնեն եւ դաստիարակելու խնամք չեն տանիր: Բիրտ ու գռեհիկ զգացումներն ու հակումները կը զարգանան եւ սեռային գարշելի մոլութիւններ յառաջ կուգան: Բժիշկը կը յիշէ այդպիսի բնակավայր մը, ուր զետեղուած են եղեր 10—16 տարեկան 4000 անչափահաս երախաներ:

Փախուստէն առաջ, բժիշկը իր աքսորավայրի առողջապահական բաժնի վարիչն է եղած (աքսորականները կ'օգտագործեն ամէն տեսակէտէ):

Անգամ մը իրեն մօտ կը բերեն 14 տարեկան աքսորական պատանի մը, որ փորձած էր փախչիլ, սակայն անտառին մէջ ոստիկանական շուները գտած էին եւ սոսկալի խածած: Վէրքերը կապելէ վերջ բժիշկը կ'ուզէ հիւանդը ապաքինարան փոխադրել: Չեկիստները չեն ձգեր եւ կը տանին պատժական խուցին մէջ կը նետեն,— իբրեւ օրինակ միւսներուն, որ չփախչին: Քանի մը օրէն խեղճը կը մեռնի:

Բժիշկի հաշուով ներկայիս խորհրդային աքսորավայրերու եւ կեդրոնացման բնակավայրերուն մէջ կը գտնուին մօտ հինգ միլիոն մարդ (մեծ ու պզտիկ):

Ա. Ա.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

— . —

ՍՈՒԷՏԻԱ, 13 ապրիլ.— Կը տեսնեմ եւ խոր ցաւով որ իմ անուանս շուրջ զանազան վիճաբանութիւններ կ'ըլլան մամուլին մէջ, առնէ մը ի վեր: Ստեղծուած այս անհամ պայքարին վերջ մը տալու արդար բաղձանքով կուգամ յայտարարելու.—

Ա.— Արդարեւ, անցեալները մատնացուցութեան մը վրայ տունս խուզարկուած էր ոստիկանութեան կողմէ եւ գտնուած աննշան զէնքի եւ փամփուշտներուն համար, իմ բացակայութեան որդիս ձերբակալուած եւ բանտարկուած էր դրացի նախկին լեգէոնականի մը հետ, որուն տան խուզարկութեան միջոցին ալ զէնք մը երեւան բերուած էր: Սակայն Ֆր. Բ. Հ. Ն. ռազմիկներու Միութեան Կեդր. Վարչութեան դիմումներուն վրայ ազատ արձակուեցան զաւակս եւ նախկին ռազմիկը: Եղած մատնացուցութիւնը Դաշնակցութեան չեմ վերագրեր, այլ անհատներու: Վատ նկարագրի տէր անհատներ կրնան սպրդիլ ամէն կուսակցութեան մէջ, բայց ասով հանդերձ, Դաշնակցական կազմակերպութեան վրայ միշտ հիացող մը եղած եմ ես:

Բ.— Մուսա լերան 1915ի հերոսամարտը գրուատած առեն եղան մարդիկ որ իմ կուսակցական հանգամանքըս պատուանդան ըրած՝ փայփայիչ գովասանքներով ծաղկեպսակներ հիւսել ուզեցին ինծի, առանց անդրադառնալու, որ հայ գիւղացին միշտ համեստ է եղած իր խորքին մէջ եւ կը խրտչի նման արտայայտութիւններէ: Ճէպէլ Մուսայի ապստամբութեան մէջ իմ համեստ դերը կատարեցի որպէս պարզ գիւղացի, առանց կուսակցական նկատումի եւ փառքի ակնկալութեան: Հետեւաբար պիտի խնդրէի որ այսուհետեւ 1915ի մեր ապստամբութեան մէջ իմ կատարած դերի մասին վէճեր չստեղծուէին: Այլ կռիւներու ընթացքին նահատակուած մեր բուռ մը քաջ հայրենակիցներուն նուիրուէին գովասանքի եւ յարգանքի բոլոր արտայայտութիւնները, որպէսզի ապագային, նման պարագաներու տակ, յօժարակամ կռուիլ ու մեռնիլ տենչան մեր նոր եւ գալիք սերունդները:

ԽՍԱՑԻ ԵԱՂՈՒՊԵԱՆ

ՆԵՐԳԱՂԹՈՂ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

— . —

Պուլկարերէն Փրազտնիչնի Վէսթի թերթին կը գրեն Պուքրէշէն.—

Վերջին տարիներու ընթացքին զանգուածային ներգաղթ մը կազմակերպուած էր Տոպրուճայէն դէպի Թուրքիա: Մեկնող Թուրքերուն տեղ կը հաստատուէին Ռումէններ եւ Ցինցարներ: Թուրքիա ներգաղթող Տոպրուճացի Թուրքերը, սակայն, չափազանց յուսախաբ են եղած, որովհետեւ իրենց տրուած չեն այն հողերը եւ նիւթերը, զորս խոստացուած էին ներգաղթի առեն: Շատեր մեռած են անօթութենէն, ցուրտէն, ու թշուառութենէն, ձգուած ըլլալով իրենց ճակատագրին: Շատեր փորձած են վերադառնալ Տոպրուճա, բայց չեն յաջողած: Քանի մը օր առաջ Անատոլուէն Պուլկարիոյ ճամբով վերադարձած է երիտասարդ Թուրք մը՝ Հասան Արնաւուտ: Ան վերադառնալու համար Տոպրուճայի իր հայրենի օճախը՝ ամիսներով ճամբայ է քալած բոլորովին անօթի ծարաւ, ու նոյն իսկ ծախելով իր կօշիկները: Այդպիսի օրինակներ շատ կան: Վերադարձողները, անխտիր, կը պատմեն թէ ներգաղթող Թուրքերը թշուառութեան մատնուած են ու մեծապէս զղջացած:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

— . —

ԱՆԿԻԷՆ.— Հ. Կ. Խաչի Անկիէնի մասնաճիւղը Ապրիլ 19ին բժշկական դասախօսութիւն մը սարքած էր, որ տեղի ունեցաւ մեծ յաջողութեամբ, Անկիէնի Քազքատ տիւ Լաքի սրահին մէջ: Թէյասեղանի մը շուրջ խմբուած էր անդամներու եւ համակիրներու բազմութիւն մը, որ միշտ պատրաստ է սատարելու Կ. Խաչի ձեռնարկներուն: Վարչութեան ատենապետուհին իր բացման խօսքին մէջ շեշտեց թէ Կ. Խաչը կը հետապնդէ երեք էական նպատակներ,— օգնութեան գործ, նոր սերունդը հայ պահելու ճիգ եւ բժշկական դասախօսութիւններ:

Հակառակ վարչութեան փափաքին կարելի չէր եղած սկսիլ այս անհրաժեշտ դասախօսութեանց շարքը, բայց յոյս ունի որ այսուհետեւ պարբերաբար շարունակուին: Ցետոյ շնորհակալութիւն յայտնեց բժ. Ա. Պօղոսեանի, որ սիրայօժար ստանձնած էր առաջին դասախօսութիւնը: Գրեթէ մէկ ժամ խօսեցաւ յարգելի բժիշկը, այնքան դիւրամատչելի ոճով եւ հմտօրէն: Մատնանշելով մեծ ազգերու գերագոյն ճիգը, առողջ ցեղ ունենալու միակ նպատակով, մարմնակրթանքի խիստ կարեւոր հարցին հետ լայնօրէն պարզեց առողջ մնալու էական պայմանները, սկսելով օդէն եւ սնունդէն: Բացատրեց թէ կաթէն, հացէն եւ բանջարեղէնէն սկսելով, բոլորն ալ կատարեալ եւ մաքուր սնունդ կ'ըլլան այն ժամանակ երբ պետական, գիտական յատուկ մարմիններու լուրջ քննութեան ենթակայ ըլլան:

Դասախօսութենէն վերջ, բժ. Պօղոսեան պատասխանեց տրուած հարցերուն: Ցետոյ սկսաւ թէյասեղանը, սեղանապետութեամբ Ս. Տէր Թովմասեանի, որ յաջողութեամբ կատարեց իր պաշտօնը բոլորովին յանպատրաստից ստեղծելով գեղարուեստական սիրուն բաժին մը:

Նախ պարզեց այսօրինակ ձեռնարկներու անգնահատելի օգտակարութիւնը, ջատագովելով Կ. Խաչը որ ոեւէ առիթէ չի խուսափիր իրագործելու համար իր նպատակները: Պ. Ա. Գիւլխանդանեան քաջալերանքի անկեղծ խօսքեր ուղղեց տեղւոյն մասնաճիւղին, շեշտելով մանաւանդ հայ լեզուի պահպանման նուիրական հարցը, զուգընթաց սերունդի առողջութեան պահպանման մեծ նպատակին:

Նոյն ոգիով խօսեցաւ Պ. Գ. Բալայեան, առողջ եւ ճշմարիտ հայ նոր սերունդ մը ունենալու մտահոգութեամբ մաղթելով որ կարելի եղածին չափ յաճախադէպ ըլլան այսպիսի հաւաքումները, որոնցմէ ամէնէն աւելի հայ փոքրիկներն են որ պիտի օգտուին: Եւ թելադրեց հայ ծնողքներուն կարելի եղածին չափ հեռու պահել իրենց անչափահաս զաւակները չարաճճիներու խիստ յաճախ օտարացնող ազդեցութենէն:

Այս օգտակար բանախօսութիւնները ընդմիջուեցան արտասանութիւններով եւ երգերով: Տիկ. Զ. Տէր Թովմասեան դաշնակով նուագեց եւ երգեց քաղցր երգեր: Տիկ. Հ. Բաբերդեան խոր զգացումով արտասանեց Դանիէլ Վարուժանի «Հայհոյանքը» որ կը զուգադիպէր ապրիլեան սգահանդէսին, խորապէս յուզելով ներկաները: Ազգային սիրուն երգ մը երգեց Օրիորդ մը Էփինէյէն: Իսկ Տիկ. Է. Կիւլպօլեան, ինչպէս մեր բոլոր թէյասեղաններուն, գեղեցիկ երգեր երգեց իր խոր ձայնով:

Անկէնի վարչութեան անդամներէն Տիկ. Ս. Պալիկեան գեղեցիկ գրութիւն մը կարդաց, մասնաւորապէս յիշեցնելով ապրիլեան սգատօնը եւ մանաւանդ յիշատակը բոլոր անոնց որ գիտակցաբար ինկան պարտականութեան ճամբուն վրայ: Պ. Ս. Տէր Թովմասեան հրաւիրեց երկու րոպէ յոտնկայս յարգել մեր մէկ միլիոն նահատակներու յիշատակը:

Ներկայ հիւրերէն Տիկ. Վ. Զահրէճեան իր շնորհակալութիւնը յայտնեց որ այսպէս գեղեցիկ առիթներ կ'ընծայէն համախմբուելու եւ հաճելի եւ ոգեւորիչ ժամանցներ վայելու: Ֆր. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկիէնի խոստմնալից սանուհիներէն Օր. Ալտա Զահրէճեան Վ. Թէքեանի «Հայաստան»ը արտասանեց յաջողապէս եւ զգացումով: Իսկ սեղանապետ փոքրիկն Ժիրայր Բաբերդեան սրտագրաւ աշխոյժով արտասանեց Մ. Մանուկեանի «Կը սիրեմ քեզ, Հայերէն» (Յառաջ) եւ յետոյ Վ. Տէրեանի «Արարատ»ը:

Որոշուած ժամանակը շատոնց անցած ըլլալով, սեղանապետը ստիպուեցաւ փակել հաւաքոյթը որ իր բովանդակութեամբ ճշմարտապէս Կ. Խաչի Օր մը եղաւ, միեւնոյն ատեն յարգանքի ցոյց մը՝ մեր բիւրաւոր նահատակներուն:

Ֆ. ԱՆԱՀԻՏ

ՎԻԷՆԻ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

ՎԻԷՆ, 22 ապրիլ.— Ապրիլ 27ի երկուշաբթի իրիկուան (ժամը 8—9) Կոմիտասեան համերգին համար, Կ. Խաչի վարչութիւնը անթելի մեքենայ մը զետեղած է Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» ակումբին մէջ: Եկէք լսել հայ երգը, ժողովրդական երգչուհին, Հայկանուշ Թորոսեանը, եւ Կոմիտաս-Սիփան միացեալ երգչախումբը:

Մուտք՝ միայն 1 Ֆրանք

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԴՈՒԿԻՆ ՀԱՄԱՐ

— o —

Ապրիլ 12ին տեղի ունեցաւ Անդրանիկի յուշարձանին բացումը՝ Պուքրէշի հայ եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ: Այս առթիւ Արազ կը շեշտէ խմբագրականի մը մէջ.

— «Ռումանահայութիւնը, այդ յուշարձանով, կուգայ մեծարանքի յաւերժական կոթող մը կանգնել ի յիշատակ հայ ժողովուրդի ամէնէն փառաւոր զաւակներէն մէկուն՝ որ անոր ընդերքէն պոռթկաց սարկութեան դարաւոր մուրը սրբելու համար ամբողջ ժողովուրդի մը ճակտէն: Հայ տառապանքէն ծնած՝ ինչպէս բովանդակ հոյլը հայ ազատագրութեան միւս զինուորներուն, եւ սնած այն կախարդական մթնոլորտին մէջ՝ ուր ամբողջ սերունդ մը իր հոգին թրծեց ազատութեան բաղձանքին համար, Շ. Գարահիսարի այս զաւակը ամբողջ երեսուն տարի իր կեանքը սպաս դրաւ իր ժողովուրդին շղթաները փշրելու համար:

Անոր անունը խորհրդանշան մըն է հիմա: Հայ ազատագրութեան պայքարը թերեւս իրմէ աւելի քաջերը ճանչցաւ կամ իրմէ աւելի ճարտարները կռիւի մէջ: Բայց Անդրանիկը եղաւ որ իր անձին հմայքով, իր երկարատեւ զուպարովը թշնամիին դէմ, ու զարհուրելի գրոհներու մէջ անխոցելի մնացած իր կուրծքով՝ կը բազմի դիւցազուններու գլուխը, առասպելական հմայք մը ապահոված ոչ միայն հայ ժողովուրդի հոգիին խորը, այլ եւ օտարին հիացման ու թշնամիին սարսափին մէջ:

Ան կը կանգնի հիմա մեր աչքերուն առջեւ իբր խորհրդանշանը հայդուկի մը՝ որ համեստ երդիքէ մը ամբողջ ժողովուրդի մը պաշտամունքի գահը բարձրացաւ եւ բոլոր այն հայդուկներուն՝ որոնք իր զէնքի վարպետները կամ ընկերները եղան, եւ որոնք իրենց արիւնը մատաղ ըրին գերի ազգի մը փրկութեան համար: Անդրանիկ արդարեւ իր մէջ կը խորհրդանշէ քաջութեան ոգին որ դարերուն ընդմէջէն անաղարտ հասաւ սերունդէ սերունդ անցնելով եւ անձնուրացութիւնը այն շքեղ փաղանգին որ հայ վերջին դիւցազնամարտը կերտեց: Կը խորհրդանշէ մաքառումները զորս բուռ մը անձնուէրներ մղեցին հայ հողին ամէն մէկ թիզին վրայ, Զէյթունէն Սասուն, Վանի ու Բասենի մէջ, Խանասոր ու Սարդարապատ:

Ցանձին Անդրանիկի հայ ժողովուրդը կը պանծացնէ հսկաները որ երբեմն եղան հին դարերու մէջ ու քաջերը որոնք երբեք չվախցան թիւէն, անոնք որ ինկան իր փառքին ու իր փրկութեան համար, Սեբաստ Աղբիւրն ու Քեռին, Գէորգ Չաւուշն ու Մուրատը, Դումանն ու Հրայրը, բոլորը, բոլորը եւ անոնք որ մոռցուած են, եւ անոնք որ բնաւ անուն չունեցան:

Յուշարձանը որ իր երեսը կը բանայ այսօր՝ կը խորհրդանշէ Անդրանիկը, ու յանձին անոր՝ անձնուրացներու զմայլելի զարմը:

Ան մեզ կը պատմէ ու պիտի պատմէ վաղուան սերունդներուն ալ դիւցազնութիւնը զոր դարերը մեր ուսին դրին եւ սրբազան ընդվզումը որ պոռթկաց սերունդի մը հոգիին մէջէն:

Ան չդրուեցաւ եկեղեցւոյ բակին մէջ որպէսզի անհատները կուռքի վերածենք կամ վրէժի զգացումը միշտ արթնցնենք մեր ներսը: Ան քարէ բարբառն է գաղափարի մը որ անհատներուն մէջ հողեղէն մարդը կը չքացնէ ու կը ծաղկեցնէ իտէալը, մարդը կը զատէ նիւթէն ամբարիշտ գրկէն ու կը մօտեցնէ աստուածներուն դահոյքին:

Հայ ժողովուրդը Անդրանիկի մէջ դարերուն բերած սրբազան կրակն է որ պիտի պաշտէ միշտ, այլ եւս մոռցած հողեղէն մարդը որ երբեմն ապրեցաւ աշխարհի վրայ, մոռցած շքանշաններն ու տիտղոսները՝ զորս մարդիկ երբեմն տուին անոր, ու պահելով միայն մակդիրներուն ամէնէն վսեմը,— Հայդուկը:

Արձանը կանգնած պիտի մնայ հոն որպէսզի անցորդները տեսնեն թէ ժողովուրդ մը մորթուեցաւ իր ազատութեան սիրոյն, ու վաղուան սերունդը իր հոգիին մէջ ըմպէ գերագոյն իմաստութիւնը որ երբեմն Սասնոյ լեռներուն վրայ բռնկեցաւ.

— Մահ կամ ազատութիւն:

Ու ան մեզ պիտի յիշեցնէ սրբազան պատգամը զոր կը փսփսան աճիւնները մեծ հայդուկին, ու աճիւնները բոլոր անոնց որ նոյնպէս աչքը բաց մեռան.

— Գործս կէս մնաց ...»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՐԿՈՒՆՔ, պաշտօնաթերթ Զ. Ռ. Միութեան, գրական, գեղարուեստական, պատմական եւ ուսումնասիրական: Զ. տարի, Թիւ 2 (ապրիլ), հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

ՏԱՍԸ ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՆԴՐՈՒԱՆԷՆ (Շ. Նարդունի),— ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ (Վեսպէր),— ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԱԶԳԻՆ ԵՐԵՒՄԱՆ ՄԱՍԻՆ (Ե. Անասեան),— ՎԱՍՆ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԵԱՆ (Քրմիկ),— ՕՐԱԳԻՐ ԱՐԻՒՆՈՏ ՕՐԵՐԷՆ (Արշակ-Մշակ),— ՎԵՐՑՈՒՇ (Վեսպէր),— ՃԻՉԵՐ (Ս. Ընտրիկեան),— ՈՐԲԻՆ ԱՂՕԹՔԸ (Ծ. Պէրպէրեան),— ՈՂՋՈՅՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ (Վարդ Դարբինեան):

Բաժանորդագրութեան պայմանները.— Տարեկան Ֆրանսա՝ 15 ֆր., արտասահման՝ 20 ֆրանք:

Դիմել 17, Rue Damesme, Paris:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

— o —

— «Ես, ըսաւ կինը, Ջիլ գիւղի ամէնէն հարուստ եւ այս սենեակին ուր կը նստինք, տիրոջը կինն եմ. ամուսինս շատ քաջ կռուող տղամարդ մըն է. թէ այս շրջանի եւ թէ Գարադոյունլու ձորի Մուսլիմաններուն մեծն է, միեւնոյն ատեն ոճրագործ մը: Տասը տարի է որ անոր օրինաւոր կինն եմ. քանի մը շաբաթ առաջ նոր կին մը առաւ, 18 տարեկան աղջիկ մը: Անոր հետ ամուսնանալէն վերջը այլ եւս իմ երեսիս չնայեցաւ, բողոքեցի, կռուեցայ հետը: Այդ գազանը նոյն իսկ երկու եղբայրներս եւ հայրս սպաննեց եւ գիս ալ վրանի մը մէջ փակեց: Որոշեցի փախչիլ եւ ձեր մէջ գալ, այսօր միայն յարմարութիւն գտայ: Մեր վրաններուն շուրջը շատ ձիւն էր: Վրանէն դուրս ելայ, սկսայ դէպի այս կողմը վազել. Հովիւներուն քովէն աննկատ անցայ եւ մտայ մեր գիւղի ձորին մէջ: Ճամբան գիտէի»:

Կնոջ պատմութիւնը ճիշդ էր, այդ բոլորը մեր մօտ գտնուող Մալական մը հաստատեց կնոջ այդ մարդուն պատկանիլը, ամուսնոյն դիրքը եւ նոր ամուսնութեան ամբողջ պարագան: Իրենց վրաններու, իրենցիններուն նպատակին շուրջ տեղեկութիւններ ուզեցի: Յունիս 10ի Շահ-Տաղի կռիւին մասին երկար բարակ պատմութիւններ ընելէ վերջ, հաստատեց թէ բոլոր գիւղերու փախստականները լերան վրայ վրաններու տակ են, ուտելիք հագնելիք չունին, կ'ուզեն վերադառնալ իրենց գիւղերը, գիտեն որ Հայերը չպիտի ընդունին զիրենք, շատ են զղջացած: Բայց ի՞նչ օգուտ, որ գործը գործէն անցած է: «Կ'ուզեն ձեր վրայ յարձակիլ աւելցուց, ան, ամուսինս Բագու գնաց, այնտեղէն ցորեն, զգեստ, դրամ, զինուոր բերաւ, ձիերու վրայ բեռցուած 2—3 հատ մեծ հրացան բերաւ (թնդանօթ): Կը պատրաստուին ձեր վրայ յարձակիլ քանի մը օր վերջը»:

— Ո՞րքան կռուող կայ ձեր վրաններուն մէջ:

— Շատ են, ապա, Գարադոյունլու ձորի գիւղացիները, Շորջիլեցիները, Ջիլցիները, Թօխլուճացիները, Բագուէն եկածները, շատ ալ Մալականներ կան եւ քանի մը Ռուսեր:

— Մեր զինուորներուն մասին ի՞նչ գիտեն:

— Ձեր մէջէն ամէն օր Մալականներ կուգան գաղտնի ամուսինիս հետ կը խօսին ու գիշերը նորէն կ'երթան: Մերիները գիտեն թէ ձեր ուժին մեծ մասը Ջիլի մէջ կը գտնուի, ամուսինս կ'ուզէ առաջին անգամ Ջիլը առնել, որ ցորենն ու գարին քաղեն ուտելիքի համար»:

Երբ այս տեղեկութիւնները հեռախօսով կը հաղորդէի Շորջիլու գտնուող մեր զօրամասին, կինը զարմանքով մեզի կը նայէր, բացատրեցինք հեռախօսով խօսելու գաղտնիքը, խնդրեց որ իրենց վրաններուն հետ ալ խօսինք, հասկնանք թէ իր փախուստի մասին ի՞նչ կ'ըսեն: Կուշտ ու կուռ խնդացինք: Քանի մը ժամ վերջը կինը ղրկեցի Զ. գունդի կեդրոնը:

Դիրքերու մեր զինուորները յանկարծ լուր տուին թէ թշնամին մօտ 200 ձիաւորներով դէպի մեր դիրքերը կը յառաջանայ. բոլորս դիրքերը բարձրացանք, միայն 20 ձիաւորներ էին, որոնք մեզմէ շատ հեռու կը թափառէին: Այնպէս եզրակացուցինք թէ փախուստ տուող կինը կը փնտռեն: Թէ մեր զօրամասին կեդրոնէն եւ թէ Զ. գունդէն օգնական ուժ ուզեցի, յաջորդ առաւօտուն մեր 7րդ վաշտը եկաւ 60 զինուորով, մեր ուժը եղաւ 120 անձ: Պահակախումբերը զօրացուցինք:

Դիրքի մեր զինուորները գիշեր ցերեկ լուր կը բերէին թէ բազմաթիւ թշնամիներ տեսած են, 100 ձիաւոր, հազար հետեւակ, մինչդեռ իրենց տեսածը 10 ձիաւոր, շատ շատ 10—20 հետեւակ էր: Լուրերը կը չափազանցէին: Այնքան կրկնուեցան այս չափազանցութիւնները որ այլ եւս իրականին ալ չէինք հաւատար երբեմն: Մեր զինուորը հոգեփոխուած էր: Գաղտնի լեզու մը կար, որ կը թունաւորէր եւ զանոնք ըմբոստութեան կը տանէր: Բոլոր սպաներս աւելի շատ կը կասկածէինք փոխ-տեղակալ Տ. Կարապետեանէն, որ Երեւանի Եղուարդ գիւղացի էր:

Ջիլ գիւղի դիրքը ռազմական տեսակէտով շատ աննպաստ էր մեզ համար: Թշնամիին դիրքերը եւ անոր յառաջխաղացման եւ յարձակման վայրը մեզմէ շատ բարձր էին, անոր դիրքերը մերիններուն վրայ տիրապետող էին: Ջիլը շրջապատուած է լեռներով, բլուրներով: Մեր թիկունքը բաց էր. այդ բաց տարածութիւնը լիճը բռնած էր, եթէ 200 քայլ ետ քաշուելու ստիպուէինք, ջուրն էր մեր միակ տեղը: Երկու ճամբայ կար մեզի համար գերազանց ուժի մը առջեւ,— դիրքերուն վրայ մինչեւ վերջին մարդը կռուիլ կամ Սեւանայ լիճը թափիլ: Դէպի Շորջիլու գիւղը գացող ճամբան ծովուն ալիքներուն քսուելով կ'անցնի, այդ ճամբուն աջ եզերքին կանգնած է Շահ-Տաղի բարձր լանջը, որուն վրայէն թշնամին արագօրէն կրնար փակել այդ նեղ անցքը: Այդ անցքի վտանգը շարունակ մեր աչքին առջեւ էր: Մեր մտավախութիւնը աւելի շատ հիմնաւորուած էր երկու պարագաներով, մէկը՝ որ կնոջ տուած տեղեկութիւնները թէ «մերիները մեծ ուժով կ'ուզեն նախ գրաւել Ջիլը ցորենի եւ գարիի համար», ճիշդ էր, որովհետեւ այդ շրջանին Ջիլը միակ գիւղն էր, որ ցանք ունէր, միւս գիւղերը միայն խաշնարածութեամբ կը զբաղէին: Երկրորդը՝ որ մեր զինուորը դիմադրելու կորով չունէր: Քանի մը տագնապալի գիշերներ անցուցինք, ցորեկները այնքան վախ չունէինք, ամէն ատեն կազմ ու պատրաստ կը սպասէինք, չէինք քնանար: Ջիլի վերջին գիշերը մեզի համար շատ աղետալի եղաւ: Այդ գիշերը իր սարսափելի կողմերով դեռ անմոռանալի կը մնայ ինծի համար:

Խաւար, մութ գիշեր էր: Բացառիկ գիշեր մը: Բոլորիս քունը տարած էր. շատ ու շատ անքուն գիշերներ անցուցած էինք, սատանան կարծես մեր վրայ քնանալու փոշի ցանած ըլլար:

Բո՜ւմ ... հրացանի մը ձայն որոտաց եւ լեռներու մէջ երկար արձագանգ տուաւ: Բոլորս արթնցանք, դրան պահակ զինուորին հարցուցինք հրացանի ձայնին ուղղութիւնը:

— Մեծ դիրքերու կողմէն եկաւ:

Դիրքերու զինուորներէն մէկը շնչասպառ եւ քրտնած ներս մտաւ:

— Մեր մեծ դիրքը թշնամիին ձեռքն է:

— Պ. Կարապետեանը հոն չէ՞ր, ի՞նչպէս եւ ի՞նչու դիրքը լքեցիք:

Ե. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Աւստրիա 50.000 զինուոր կը պատրաստէ

Վիէննայէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը որոշած է 50,000 հոգինոց բանակ մը կազմել, առանց նկատի առնելու Փոքր Համաձայնութեան պետութեանց տրտունջները: Այս լուրը առաջին անգամ հաղորդեց կառավարութեան օրկանը, «Րայխսփոսթ», աւելցնելով թէ դահլիճը որոշած է պարտաւորիչ զինուորութեան կանոնը գործադրել աշունը, եւ ոչ թէ սպասել բացառիկ պարագաներու, ինչպէս կը տրամադրէ ապրիլ 1ի օրէնքը:

Սէն - Ժէրմէնի դաշնագրով Աւստրիոյ բանակը սահմանափակուած էր 30,000 զինուորի, առանց պարտաւորիչ զինուորութեան: Առաջին անգամ պարտաւորիչ զինուորութեան պիտի ենթարկուին 1915ի ծնունդները, ինչ որ կը նշանակէ իբր 50,000 զինուոր: Ասոնք բժշկական քննութեան պիտի ենթարկուին յունիսին եւ ընդունակները զէնքի տակ պիտի առնուին աշնան: Ապրիլ 1ի օրէնքին տրամադրութեամբ, հանրային ծառայութեան ենթակայ են 18էն 42 տարեկան քաղաքացիները:

5000 Հրեաներ գիւղացան

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ Եաֆայի հրեայ բնակիչները, մօտաւորապէս 5000 այր, կին եւ մանուկ, դէպի Թէլ - Ավիվի գաղութը չուեցին, վախնալով նոր յարձակումներէ: Թէլ-Ավիվ խճողուած է փախստականներով եւ հիւղակներ ու վրաններ շինուած են քաղաքին շրջակաները: Քաղաքապետութիւնը բնակիչներուն մարդասիրութեան դիմած է, ուտելիք եւ հագուստ ճարելու համար այս փախստականներուն որոնք մեծ մասով Գերմանիայէն եկած են: Խռովութիւնները դադրած են առ այժմ, բայց ջղագրգռութիւնը կը շարունակուի: Շրջուն պահակախումբեր կը հսկեն բարեկարգութեան: Արաբները կրակի կուտան հրէական տուներ խռովեալ շրջաններուն մէջ:

Բոլոր քաղաքներուն մէջ կը ձերբակալուին այն Արաբները որ բռնութիւն կը կատարեն Հրեաներուն վրայ, անոնց խանութները փակել տալու համար: Մասնաւորապէս գիւղական շրջաններու մէջ Արաբները կը յարձակին ինքնաշարժներու վրայ եւ դամեր կը ցանեն, որպէսզի երթեւեկը դադրի: Քայֆայի մէջ Արաբները ընդհ. գործադուլ հռչակեցին: Երուսաղէմի մէջ ալ դէպքեր պատահած են:

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, մինչեւ ապրիլ 22 սպաննուած են 21 հոգի, իսկ վիրաւորուած՝ 156 (16 Հրեայ եւ 5 Արաբ սպաննուած, 75 Հրեայ եւ 81 Արաբ վիրաւորուած):

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, հարցումի մը պատասխանելով, գաղթային նախարարը յայտարարեց թէ բարեկարգութիւնը պիտի ապահովուի բրիտանական կառավարութեան կողմէ, որ չպիտի շեղի իր քաղաքականութենէն, հակառակ բոլոր խռովութեանց կամ ահաբեկման ուրիշ միջոցներու:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏԻ ժառանգորդները դատ բացած էին ֆրանսական պետութեան դէմ, պահանջելով Սուրիոյ մէջ գրաւուած կալուածներուն փոխարժէքը: Պոլսոյ Թուրքեւֆրանսական իրաւարար ատեանը ապրիլ 23ին վերջացնելով այս դատին քննութիւնը, մերժեց դատը եւ ժառանգորդները դատապարտեց վճարելու դատական ծախքերը:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ մասնաւոր պատիւներով ընդունուեցաւ Փեշթայի մէջ: Կայարանին մէջ բարեւի կեցած էին նախկին ռազմիկներն ու ջոկատ մը, մինչ ոստիկանական նուագախումբը ազգային եղանակները կը հնչեցնէր, իսկ դպրոցական տղաքներ եւ աղջիկներ պատիւներ կ՚ընծայէին:

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ Մարսէյլի Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան ընտանեկան մեծ պարահանդէսին որ տեղի պիտի ունենայ Մայիս 16ին, շաբաթ երեկոյ, Քոլիզէի շքեղ սրահին մէջ:

Կ՚ՈՒԶՈՒԻՆ ձաքուր կարող ժիլեթիէններ: Տեւական գործ ամբողջ տարին: Livraison շաբաթը երկու անգամ: Դիմել՝ 241 rue Croix Nivert, մէթրօ Porte de Versailles:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ֆ.Կ.Խաչի փարիզի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, այսօր, շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, Միւթիւալիթէի մէջ: Մէթրօ՝ Միւթիւալիթէ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՑԻ—Լա Քրօթի Ֆ. Հ. Կ. Խաչի ենթամասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամուհիները, վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Ազգ. վարժարանին մէջ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Ալֆօռվիլի Մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամներըայսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ զեկոյց եռամսեայ գործունէութեան եւ խորհրդակցութիւն խիստ կարեւոր խնդրի մը համար: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ կիլիկեան Հայրենակցական միութեան ընդհ. ժողովը, վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, կիլիկիա սրճարանին մէջ, Սէն Լու, կրան Բէն: կը հրաւիրուին բոլոր կիլիկեցիները (Ատանա՝ Տարսոն, Մերսին, Սելեւկիա, Զէյթուն, Միսիս, Ճիհան, Սիս, կարս, Հաճըն, Քիլիս, Իսկէնտէրուն, Տէօրթեօլ, Ֆընտըճագ, Ամանոս, Օսմանիյէ, Ճիհան եւլն.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԸՆԷԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 9 rue Mme Curie, Պանեօ:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբի ընկերները, վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, խաժակ Ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

ՓՕՆ Տ՚ՕՊՆԱՅԻ կորիւն ենթակոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 26 Ապրիլ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, գրադարանի սրահը: կը խնդրուի Սէն-Ֆիէռի եւ Լավիլտիէօի «Յառաջ» խումբի ընկերներէն ներկայ ըլլալ կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար:

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

Այսօր, շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, դպրոցին սրահը,

4 Rue des Trois Champtiers

Նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն եկեղեցական, Կ. Խաչի, Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբի եւ Հ.Մ.Ը Մ.ի:

կը նախագահէ՝ Պ. Յ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

կը խօսին՝ Պ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ եւ Պ. Ա. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ: ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

Հաղորդ. միջոցներ.— Օթօպիւս Թիւ 1, իջնել՝ Puits-sans-vin:

ԱԼՖՈՌՎԻԼԻ ՄԷՋ

վաղը, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Հայ Ակումբին մէջ,

Մասնակցութեամբ ազգ. եւ քաղաքական կազմակերպութիւններու:

Յարգանքի խօսք՝ մասնակցող բոլոր մարմիններու կողմէ:

Մուտքը ազատ է:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ռ. Միութեան Վիէնի Մասնաճիւղին

Այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. խաժակ Ակումբին մէջ

կը նախագահէ Հ. Կ. ՏԷՐՄՈՅԵԱՆ

կը խօսին՝ Պ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ (Լիոնէն) եւ ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Արտասանութիւններ, ուղերձներ եւայլն: Մուտքը ազատ է:

ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ

26 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին «վարանդեան» սրահին մէջ

10 Bld. des Marguerites

Նախաձեռնութեամբ «Համազգային»ի Պոմոնի Մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ զանազան կազմակերպութեանց:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՊՈՐՏՕԻ ՄԷՋ

26 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին,

Հ. Յ. Դ. Բարսեղ Շահպազ ակումբին մէջ

Նախաձեռնութեամբ Արարատ Միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Կ. Խաչի եւ Հ. Յ. Դ. կոմիտէին:

կը նախագահէ Պ. ԼԵՒՈՆ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

կը խօսի՝ Պ. ԱՒԵՏԻՍ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

երգ, նուագ, արտասանութիւն: Մուտքը ազատ է:

ՍԷՆ-ԺԷՌՈՄԻ ՄԷՋ (Մարսէյլ)

26 Ապրիլ կիրակի առաւօտ Սէն-Ժէռոմի Ս. Սահակ եւ Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ, նախաձեռնութեամբ թաղական խորհուրդին:

Առաւօտեան ժամը 10ին Հոգեհանգստեան արարողութիւն: Ժամը 11ին թափոր պիտի կազմուի, ծաղկեպսակ դնելու համար թաղին գերեզմանատան Անծանօթ Զինուորի յուշարձանին վրայ, ուր տեղի պիտի ունենան բանախօսութիւններ: Այս առթիւ թաղականութիւնը պարտք կը համարի հրաւիրել կազմակերպութիւններէն՝ Կրթասիրաց Տիկնանց Միութիւնը, Դպրաց Դասը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Վրէժ» խումբը, Հ. Օ. Կ.ի «Ռատիօ» մասնաճիւղը, Լսարանական, Սիվրի-Հիսարի Հայր. եւ Երիտասարդաց միութիւնները իրենց անդամներով, յարգելի թաղեցիները եւ շրջանի բոլոր հայութիւնը:

Թատերական ներկայացում

կազմակերպուած Սեբաստիոյ Դաւրա գիւղի Հայր. Միութեան Փարիզի կեդրոնին կողմէ

26 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Պէշիկթաշլեան Թատերասրահին մէջ, 26 rue Troyon, Sèvres, Métro Pont de Sèvres & Autobus 1 ղեկավարութեամբ Մ. Շիրվանեանի եւ մասնակցութեամբ կարող ուժերու կը ներկայացուի ԵՐԱՄԻԱ Ս. ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ

ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ (դրամ 4 արար իրական կեանքէ)

Տոմսակները ապահովելու համար նախօրօք, դիմել Միութեան անդամներուն սափրիչ Շիրվանեանի մօտ, 92 bis Ave. Verdun, Իսի լէ Մուլինօ եւ ներկայացման օրը Թատրոնին կիշէն, ժամը 2էն սկսեալ: Մուտք 7 եւ 5 ֆր.:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Սեվրանի Հայ Կրթական Միութեան հանդէսը, որ տեղի պիտի ունենար, վաղը, կիրակի, Սեվրանի մէջ:

Ցերեկոյթ — Պարահանդէս

կազմակերպուած Հաւըրբրո Գարակէօզեան Հօմի Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ, ի նպաստ իր օգնութեան մնտուկին

կիրակի, 26 Ապրիլ, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Salons «Enfance et Famille»ի մէջ, 6 Rue Clavel

(entrée 11 Rue Mélingue, Métro: Pyrénées)

ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ — ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

Մուտք՝ 5 ֆրանք:

ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ ՄՆԱՑԱԾ ԵՆ, ՓՈՒԹԱՑԷ՛Ք ԳՆԵԼ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ

Հեղինակ ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԷԼ Թարգմ. ԵՐ. ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

2 հատոր մեծադիր, 466 եւ 489 էջ, հեղինակին նկարով

Գին՝ երկու հատորի 70 ֆրանք:

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51 rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)

Հեռաձայն Danton 88-65, Chèque Postal: 1278-35

ՕՐԻՈՐԴ Վ. ՀԱԶԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Աշակերտուհի Քոնսերվաթուարի ուսուցիչ փրոֆ. Marcel Ciampiի, վկայեալ Ecole Normale de Musiqueէ, վերսկսած է իր դաշնակի դասընթացքները գոհացուցիչ պայմաններով:

Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. ՀԱԶԱՐԱՊԵՏԵԱՆի, 56, Rue Lafayette, Paris.

Րաքի ՏԱՐԸՃԱ

Raki DARIDZA

Խմեցէք եւ խորհուրդ տուէք ձեր բարեկամներուն խմել զուտ խաղողէ պատրաստուած ախորժահամ եւ կազդուրիչ

ՐԱՔԻ ՏԱՐԸՃԱՆ

Դիմեցէք **RURIK**

46, rue Fontenay

MONTROUGE (Seine).

Tél. Alésia: 46-40 եւ 46-41

Այսկորօնով 25 լիդր ապսպրանք տուողներուն կը տրուի կէս լիդր նուէր:

ՃԱՇԱՐԱՆ - ԾԱՂԱՐԱՆ «ՕԼԻՄԲ»

8, ՓՕԼ - ՊԷՌ ՓՈՂՈՑ, 8 — ԼԻՈՆ

Արեւելեան եւ Արեւմտեան համադամ եւ ախորժաբեր կերակուրներ, անմրցելի ՏԷՕՆԷՕՐ եւ ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ, համբաւաւոր ՔԱՐՍ. ՔԷՕՑԻ ՊՕՂԱՉԱ, սքանչելի ԹԱՒՈՒԳ ԿԷՕՔՍԻ, եւ ՓԱՔԼԱՎԱ՝ մատչելի գինով: ԽՆԱՄՔՈՎ ԵՒ ՄԱՔՈՒՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԽՈՀԱՐԱՐԱՊԵՏ ԵՒ ՃԱՇԱՐԱՆԱՏԷՐ

ՊՐՈՒՍԱՑԻ Ս. ՊՐՈՒՍԱԼԵԱՆԻ

PRIX FIXE եւ A LA CARTE

Ընտանեկան, հարսանեկան, բնկերական եւ հաւաքական ճաշկերոյթներու համար սպասարկութիւն մասնաւոր գիներով՝ առանձին սրահին մէջ: ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ԱՆԳԱՄ ՄԸ ԵՒ ՎՍՏԱՀ ԵՂԷՔ ՈՐ ՏԵՒԱԿԱՆ ՅԱՃԱԽՈՐԴ ՊԻՏԻ ԴԱՌՆԱՔ

REXY CINEMA (Lyon)

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi

24 — 30 Ապրիլ

երեկոյները ժամը 8.30

իսկ Հինգ. եւ կիր. ցերեկ եւ գիշեր:

Dearly & Préjean

dans

Paris — Camargue

Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք:

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ զեղչուած գինով

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON

24 — 30 Ապրիլ

Առաւօտները ժ. 2.30ին երեկոյները 8.30ին

André Baugé

dans

La Fille de Mme Angot

Գիներ 5 եւ 7 ֆր. Location gratuite

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ՝ զեղչուած գինով

ԾՈՎԵՏՆԵՐԸ Կ՚ԵՂԱՇՐՋՈՒԻ՞Ն ԹԷ ԿԸ ՅԵՂԱՇՐՋՈՒԻՆ

Երկու օր չիտեսայ իմ հայրենակիցը: Երրորդ օրը եկաւ ինծի մօտ եւ արցունքոտ աչքերով ըսաւ ինծի.

— Լսեցէք... բայց, անկարելի բան է ասիկա... հոս առողջապահութեան մասին այնպիսի գիրքեր կը գրեն, որոնց նմանը մենք մեր երկրին մէջ պիտի ունենանք հարիւր տարի վերջ: Ինծի պէտք չեն ասոնք, կ՚երեւի դուք չէք հասկնար, ու մոռցած էք, թէ մեր երկրին մէջ ոչ մէկ առողջապահութիւն գոյութիւն ունի: Յեղափոխութենէն առաջ ալ չկար, իսկ հիմա, պատերազմի եւ յեղափոխութեան շրջանին վերջնականապէս անհետացաւ ինչ որ կար իբրեւ այդպիսին: Ամէն ինչ պէտք է սկիզբէն սկսինք: Բոլորովին սկիզբէն.. Մենք առողջապահութեան այբուբենին պէտք ունինք: Ու ատոր պէտք ունինք հիմա, անմիջապէս: Ես օրական 14 ժամ կ՚աշխատիմ, եւ եթէ չկարենամ պատրաստել առողջապահական ծանօթութիւններ ունեցող խումբ մը, բնակչութիւնը ճանճերու նման պիտի մեռնի՝ առանց լուրջ պատճառներու:

Խօսակցիս այտերը կ՚այրէին ու աչքերը կը փայլէին, ու կուրծքը կը հեւար հազէն:

Իմ առջեւ նստած էր, ամբողջովին յուսախաբ, բոլորովին հիւանդ մարդ մը, որ, իբրեւ բժիշկ, չէր կրնար չգիտնալ իր հիւանդութիւնը: Բացայայտ էր թէ ինչու այսքան կ՚աճապարէր՝ կատարելու համար այն, ինչ որ իր գլխաւոր պարտականութիւնը կը նկատէր:

Որքան լաւ կ՚ըմբռնէի իր անել վիճակը, այնքան կը ցաւէի իր վրայ:

— Լսեցէք, տօքթէօր, ըսի իրեն, նախ, հանդստացէք: Ես հիմա կը հասկնամ թէ ինչի պէտք ունիք, պիտի հայթայթեմ զանոնք: Բայց, ձեր խնդրանքը կատարելէ առաջ պատուոյ խօսք տուէք որ դեռ երկու օր եւս պիտի մնաք Փարիզ, որպէսզի հանգչիք:

Բժիշկը մտածեց, երկար մտածեց, ու ի վերջոյ ըսաւ ժպտելով.

— Միայն մէկ օրուան համար կը խոստանամ:

— Ոչ, անհրաժեշտ է երկու օր:

— Լաւ, երկու օր, բայց, գիրքե՞րը:

— Երեկոյեան կը ստանաք զանոնք:

Ու անձամբ գացի հին գիրքեր վաճառողի մը մօտ, ընտրեցի բաւական հին ֆրանսերէն բժշկական հրատարակութիւններ, եւ ժամ մը վերջ անոնք իր հիւրանոցի սենեակն էին, ուր դտայ նաեւ զինքը՝ անկողին ինկած:

Ցանկարծ ցատկեց, թափով մը նետուեցաւ գիրքերուն վրայ ու դէմքը մեծ հրճուանք մը արտայայտեց:

— Ահա, ահա, այս է, ի հարկէ այս է մեզի պէտք եղածը: Հոս է, նախնական ձեւի մէջ ու պարզ, բայց այն ամէնը ինչ որ պէտք է մեզի: Շնորհակալ եմ, հազար անգամ շնորհակալ եմ ձեզի:

— Բայց դո՞ւք... ի՞նչ ունիք դուք:

— Ոչինչ, պզտիկ բան է, սովորական «փառքսիզմ». այսօր արդէն շատ ուժով չէ, ժամը հինգին բան չի մնար...

×

Բժիշկը յարգեց իր խոստումը եւ Փարիզ մնաց երկու օր եւս: Իմ բոլոր ազատ ժամերս անցուցի իր քով: Հակառակ անոր որ թելադրեցի իրեն լռել ու խօսիլ միայն զինքը հետաքրքրող նիւթերու մասին, ան շարունակեց խօսիլ.

— Այն ինչ որ կը կատարուի հոս, գիս բնաւ չի հետաքրքրեր: Ձեր եւ մեր միջեւ երկու հարիւր տարուան հեռաւորութիւն մը կայ: Բայց, քանի որ եկած եմ հոս, իրաւունք չունիմ ձեզի չըսելու ճշմարտութիւնը՝ այն բոլորի մասին, որ կը կատարուին մեր երկրի մէջ: Ու դուք ալ իրաւունք չունիք զանոնք անգիտանալու: Դուք պարտաւոր էք ոչ միայն զանոնք գիտնալու, այլեւ պոռալու Փարիզի ամէնէն բարձր շէնքին տանիքէն: Մենք կը խեղդուինք... Բոլշեւիկներէ՞ն, պիտի հարցնէք... որոշ չափով, այո, անոնցմէ, անշուշտ: Բայց, որոշ չափով միայն: Մենք կը խեղդուինք գլխաւորաբար այն իրողութենէն թէ՝ պայքարի ամէնէն լաւրուած վայրկեանին կռուի դաշտէն փախան մեծ մասը անոնց, որոնք պարտաւոր էին մնալու եւ զինելու համար մինչեւ վերջին ժամը: Միայն իմ շրջանէն փախան — ու այժմ Պերլին կը բնակին — հինգ բժիշկներ: Դուք գիտէ՞ք թէ ինչպէս է իմ բժշկական շրջանս: Ո՛չ: 150 քիլոմեթր տարածութեամբ, գրեթէ առանց երկաթուղիի ու միայն կոտրտած ինքնաշարժ մը... ու ես առանձին եմ: Բոլորովին առանձին: Ստիպուած եմ քննել եւ դարմանել արագ արագ, ու կտրել խուլ գործիքներով: Ամիս մը առաջ, երկու գիւղերու մէջ, — իրարմէ 35 քիլոմեթր հեռու — միեւնոյն գիշերը երկու գործողութիւն: Ոչ մէկ հականեխիչ: Աղտոտ մամիկ մը եւ աղտոտ ջուր, կը փրկեմ տղեկը, կը մեռնի մայրը: Միւս գիւղին մէջ կ՚ազատին արկուքն ալ, հրաշք:

Մենք կը խեղդուինք, որովհետեւ շատ փոքրաթիւ մնացած ենք: Երիտասարդութիւնը, որ անցուց այդ տարիները ոչ թէ դպրոցին մէջ, այլ պատերազմի դաշտը, անգրագէտ է: Ծերերը կը զբաղին քաղաքականութեամբ: Իսկ ազգը, այն ազգը որուն անունով կատարուեցաւ յեղափոխութիւնը, ճանճի պէս կը մեռնի:

Դուք պիտի ըսէք թերեւս — «Բոլշեւիկները, Աստուծմէ գտնեն»: Բայց այդ չէ ճշմարտութիւնը: Ատոր համար յանցաւոր չեն բոլշեւիկները, այլ երեք հարիւր տարուան մեր պատմութիւնը:

Բայց, մենք չենք լքեր մեր դիրքերը. պիտի չլքենք զանոնք: Ինծի գրեցին Լէնինկրատէն թէ փրոֆ. Փաւլով, տաքցնելու համար իր բժշկական – աշխատանոցը, փորձարկութիւններուն թելադրեր է փայտ բերել, ու ինքն ալ ամէն օր փայտ կը բերէ: Իսկ իր տան մէջ կը քնանայ առանց լուսաւորութեան: Մենք մնացինք ու պիտի շարունակենք մնալ հոն՝ որպէսզի մահուընէ փրկենք այս «ազատագրուած» ժողովուրդը ու զայն պիտի տանինք անոր որ միշտ մեր եղած կուզայ: Այո, մենք զայն պիտի առնենք ամբողջ: Ասիկա միակ բանն է որ մեր մէջ կանգուն կը պահէ մեր գոյութիւնը:

(Շար.)

(3)

ԲԺԻՇԿ ՊԷՏ ՌՕԺԷՆՍՔԻ

Մասնագէտ կանանց, սրտի, աչքի եւ ամէն տեսակ հիւանդութիւններու: Ելեկտրաբուժում: կ՚ընդունի ժամը 2—4: դիմել՝ 10 Rue Lord Byron, Métro Georges V Tél. Elysées 22-79

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ՄԵՏՐՈՅԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 26 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 26 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3099

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԵՍԱԿԷՏ ՄԸ ԵՒ ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Աչքի առջեւ ունենալով տարաղիր բազմութեանց անել վիճակը, աշխատակից մը, ընկեր Լեւոն Զորմխեան, վերջերս շարք մը տեսակէտներ պարզեց «Յառաջ»ի մէջ:

Ուրիշ աշխատակից մը, ընկեր Աշոտ Արծրունի, փութաց երկու յօդուածներով դիտել տալ թէ «շատ հեռուները կ'երթանք»: (ՅԱՌԱՋ, մարտ 25 եւ 26):

Ընենք, անմիջապէս, որ երկու ընկերները իրար չեն ժխտեր հիմնական հարցերու մէջ

Առաջինը բացորոշապէս արտայայտուած էր այդ մասին, իր նախընթաց գրութեանց մէջ: Իսկ երկրորդը յատկապէս նկատի առած էր անոր մարտ 15ի յօդուածը, այն եզրակացութեան յանգելով թէ «պայքարը դադրեցնելու տեսակէտը կ'արծարծէ»: (Հարցը կը վերաբերի Դաշնակցութեան հակառակորդներուն եւ մասնաւորապէս խորհրդային տարրերուն հետ լեզու գտնելու տեսակէտին):

Չէինք ուզեր դատաւորի դեր կատարել, ճշդելով ծուռն ու շիտակը, այս արտայայտութեանց մէջ:

Մեզի համար ամբողջ հարցը կ'ամփոփուի մէկ բառի մէջ,— որոնում:

Ոչ մէկ խնդիր՝ «ճամբայ փոխելու» կամ հրաժարելու մեր հիմնական տեսակէտներէն: Անոնց արծարծումն ու այդ առթիւ մղուած պայքարն ալ չեն կրնար վիճելի համարուիլ:

Այս հարցերու մասին «Յառաջ»ն ալ արտայայտուած է զանազան առիթներով, միշտ նոյն մտահոգութեամբ,— ելք մը գտնել, գործնական, առօրեայ հարցերու լուծման համար: Անշուշտ ամուր պահելով դիրքերը, մեր ծրագիրն ու դաւանանքը, մեր պահանջներն ու առաջադրութիւնները: Բայց, միեւնոյն ատեն չխուսափելով որ եւ է պատեհութենէ որ կրնայ նեղցնել ճակատները, եւ օգուտ մը ապահովել հայրենիքին եւ գաղութներուն:

Այս հարցերը յաճախ արծարծուած են կուսակցական ժողովներու մէջ, եւ Դաշնակցութեան աւանդութիւնները չեն արգիլեր զանոնք յուզել նաեւ հրապարակաւ:

Ուրեմն — յիշեցնենք անգամ մըն ալ — ոչ դաւանանքի, ոչ ալ ուղեգծի փոփոխութեան խնդիր մըն է որ կը յուզուի:

Զկայ, նաեւ, այս կամ այն շրջանին մէջ առանձին քաղաքականութիւն վարելու խնդիր:

Դաշնակցութիւնը երբեք չէ ունեցած տարին կառչելու նեղմտութիւնը: Իսկ իր ուժն ու վարկը, կազմակերպական գիտակցութիւնն ու կարգապահութիւնը նոր չէ որ պիտի փորձուին:

Եթէ հարկ ըլլար կենդանի օրինակ մը ցուցնել, պիտի ըսէինք թէ անոնք որ նոր ոգի կամ հոգեբանութեան փոփոխութիւն կ'առաջարկեն, ներշնչուած են Ֆրանսայի «Ժողովրդական ճակատ»էն (ընկերվարական, համայնավար, արմատական):

Այս երեք հոսանքներէն ոչ մէկը զոհեց իր հիմնական դաւանանքը եւ իր գործունէութեան մեթոտները: Փոխադարձ պայքարն ալ ոչ թէ դադրեցաւ, այլ բարեխառնուեցաւ, իբրեւ հետեւանք բացառիկ պարագաներու:

Ի՞նչ հիման վրայ կազմուած է այդ գործակցութիւնը, որ կը տեւէ մէկ տարիէ ի վեր:

— Գործել եւ պայքարիլ համախորհուրդ եւ միասնաբար, անմիջական հարցեր լուծելու, կամ ներքին եւ արտաքին վտանգներ կանխելու համար:

Հոսանքներէն իւրաքանչիւրը կը պահէ իր անկախութիւնը եւ կուսակցական գործունէութեան ազատութիւնը:

Շատ մը թիւրիմացութիւններ, որ ճակատ ճակտի կռուիլ կուտային իրարու կռնակ դարձնելով, յաճախ կը հարթուին միեւնոյն սեղանին շուրջը նստելով եւ խօսելով, կամ որոշ հարցի մը առթիւ միասնաբար ասպարէզ իջնելով:

Բայց մենք ինչո՞ւ պիտի հարկադրուէինք այս օրինակը ցուցնել, երբ գիտենք որ Դաշնակցութիւնը ինք այնքան պերճախօս փաստեր արձանագրած է, այս ուղղութեամբ, սկսելով Օսմ. Սահմանադրութենէն:

Իրաւասութեան խնդիր ալ չի կրնար ծագիլ այս առթիւ, քանի որ անջատ ուղի մը չի յանձնարարուիր, այլ խորհրդածութիւններ կը կատարուին, որոշ վայրի մը տեղական պահանջներուն ճնշման տակ:

Դաշնակցութեան ղեկավար միտքը միշտ եղած է իրատես եւ բանուկ: Եթէ դիմացինդ ունի յօժարութիւն՝ քեզ ըմբռնելու եւ կէս ճամբու վրայ դիմադրելու, ինչո՞ւ խրտչիլ:

Այստեղ է որ կը ծագի բուն հարցը,— մեր դիմացը կը գտնուի՞ այդպիսի տարր մը: Կամ այն հոսանքը որ նկատի ունինք, կը ներկայացնէ՞ վստահութիւն եւ ուժ, դէմ դիմաց խօսելու համար, տեղական, գործնական, հոդ չէ նոյն իսկ տարրական հարցերու մասին: Թերեւս տարրականը, պարզը կրնայ տանիլ մինչեւ բաղադրեալը,— ուր արդէն կուսակցութիւնն է որ պիտի կանգնի իր ամբողջ կերպարանքով:

Բազմաթիւ են այդ գործնական հարցերը,— աշխատանքի պայքար, ներգաղթ, վերաշինութիւն, գաղութներու կազմակերպում, խնամատարութիւն, դպրոցական հոգեր եւն.:

Մենք միամտութիւններ չունինք մեր հակառակորդներու հոգեբանութեան մասին: Մանաւանդ որ անոնք զրկուած են միջավայրի պահանջներուն եւ իրենց համոզումներուն համաձայն գործելու գիտակցութենէն կամ ազատութենէն: Ու կը տարբերին շրջանէ շրջան:

Թող տուէք աւելի ընդլայնել:

Տ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են

Այսօր կիրակի, տեղի կ'ունենան քուէարկութիւնները, ընտրելու համար Ֆրանսայի նոր երեսփ. ժողովը (615—618 անդամ): Ընտրութեանց պիտի մասնակցին 11 միլիոն քուէարկուներ: Թեկնածուներու թիւն է 4807, որ աննախընթաց համեմատութիւն մը կը կազմէ: Կիները քուէարկելու իրաւունք չունենալով, միայն այրերը պիտի մասնակցին ընտրութեանց: Այսօր ընտրուած կ'ըլլայ երեսփոխաններու մեծամասնութիւնը, իսկ համեմատականի մնացածները պիտի ընտրուին յառաջիկայ կիրակի, 3 մայիս:

Քուէարկութիւնները կը կատարուին ընտրական շրջանակներու վրայ: Ֆրանսայի 90 նահանգները բաժնուած են շրջանակներու (առօնտիսըման): Սահմանափակում չկայ թեկնածուներու թիւի մասին, բայց ընտրողները պարտաւոր են քուէ տալ միայն մէկ թեկնածուի: Այն թեկնածուն որ ձգուած քուէներու կէսէն առնուազն մէկ աւելի կը ստանայ, ընտրուած կը համարուի: Եթէ ո եւ է թեկնածու ստացած չըլլայ այդ մեծամասնութիւնը, համեմատական ընտրութիւն կը կատարուի յաջորդ կիրակի: Թեկնածուները ընդհանրապէս կը ներկայանան խորհրդարանի մէջ ճանչցուած 16 կուսակցութիւններէ մէկուն դրօշին տակ: Շատ մը շրջանակներու մէջ թեկնածուները չեն պատկանիր որ եւ է կուսակցութեան եւ այլազան բազմութիւն մը կը կազմեն: Այսպէս, ընտրական շրջանակի մը մէջ ներկայացած են 111 թեկնածուներ, իսկ ուրիշ երկու շրջանակներու մէջ՝ աւելի քան 70:

Ինչպէս նախորդ ընտրութեանց մէջ, այս առթիւ ալ գրեթէ միեւնոյն նշանախօսքերն ու մարտակոչերն են որ կ'ազմկեն հրապարակը: Միայն թէ այս անգամ աւելի միացեալ եւ համերաշխ կ'երեւան զանազան հոսանքներ, մասնաւորապէս ձախերը: Այս անգամ աչքի կը զարնէ համայնավարներուն «բարեյոյս» ընթացքը: Անոնք ոչ միայն մէկդի դրած են կարգ մը ծայրայեղութիւններ, այլեւ քաղքենի տարրերուն հետ կը մրցին հայրենասիրական արտայայտութիւններով: Իրենց թռուցիկներուն մէջ աչքի կը զարնեն զանազան «հակայեղափոխական» կանչեր,— «Կեցցէ՛ Ֆրանսան, հզօր, ազատ եւ բարգաւաճ»:

Ուրիշ նորութիւն մը,— այս անգամ գործազուրկներն ալ առանձին միութիւն մը կազմած են, իրենց թեկնածուներն ընտրելու համար: Անոնք իրենց յայտարարութեանց մէջ կը ձաղկեն եւ՛ քաղքենի հոսանքները, եւ՛ ընկերվարական-համայնավար հոսանքները, բարձրաձայն հռչակելով թէ բոլորն ալ խաբած են զիրենք ճառերով եւ չռայլաբանութիւններով:

Կը կարծուի թէ ձախակողմեան հոսանքները զգալի մեծամասնութիւն մը պիտի շահին այսօրուան ընտրութեանց մէջ:

Երեսփ. ընտրութիւններ եւ օտարականներ

Այսօրուան երեսփոխանական ընտրութեանց առթիւ, Ռօնի նահանգապետութիւնը (Լիոն եւ շրջան) հետեւեալ ղեկոյցը հրատարակեց. — Ռօնի նահանգապետը կը յիշեցնէ թէ ո եւ է օտարական հրապարակային ցոյցի մը մէջ բռնուած ատեն պիտի ձերբակալուի եւ սահմանագլուխ պիտի առաջնորդուի, ինչ որ ալ ըլլայ իր անձնական կացութիւնը թէ ֆրանսական եւ թէ իր երկրին իշխանութեանց հանդէպ: Այս տնօրինութիւնը մասնաւոր խստութեամբ պիտի գործադրուի գալիք օրերուն, մասնաւորապէս մայիս 1ին եւ ընտրական շրջանի միջոցին, ուր օտարականները որ եւ գործ չունին:

*** Ներքին նախարարը ուրբաթ առտու ժողովի հրաւիրեց զինուորական նախարարը, ոստիկանութեան վերատեսուչը, Ազգ. Ապահովութեան տեսուչը, Փարիզի կառավարիչը, ընդհ. ապայակոյտի փոխ-նախագահը եւ ուրիշ պաշտօնատարներ: Այս առթիւ որոշուեցան այն միջոցները որ ձեռք պիտի առնուին մայիս 1ի օրը, թէ Փարիզի եւ թէ գաւառի մէջ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՈՒՂՂՈՒԵԼԻՔ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Ֆրանսա եւ Պելժիա համաձայնութիւն յայտնեցին

Անգլիոյ արտաքին նախարարը Հիթլէրի ուղղուած հարցարանը Պերլին պիտի ղրկէ այս շաբթուան ընթացքին, անգլիական դեսպանին միջոցաւ: Ֆրանսայի արտաքին նախարարը երէկ հաղորդեց թէ հարցարանը կը պարունակէ այն բոլոր հարցումները զորս կ'ուզէր ուղղել Ֆրանսա, լուսաբանութիւններ ստանալու համար Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութեան մասին: Փարիզի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ շատ յոյս չունին որ Հիթլէր բառ առ բառ պատասխանէ իրեն ուղղուած հարցումներուն: Թէ Ֆրանսայի եւ թէ Անգլիոյ համար ամէնէն կարեւոր հարցերը կը կազմեն Գերմանիոյ գաղթային տենչերը, Հռենոսի ամրացումը եւ Գերմանիոյ վերադարձը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Երկուքն ալ կ'ուզեն լրիւ լուսաբանութիւններ ստանալ գաղթային հարցի մասին, թէեւ Ֆրանսա շատ քիչ բան ստացաւ գերմանական գաղթավայրերէն, Մեծ Պատերազմէն վերջը: Փարիզի մէջ կը կարծեն թէ՝ հակառակ Անգլիոյ վարչապետին յայտարարութեանց, գաղթավայրերը կրնան սակարկութեան լաւ նիւթ մը կազմել, երբ գումարուի ծրագրուած խորհրդաժողովը, վերակազմելու համար Ազգերու Դաշնակցութիւնը կամ հաւաքական ապահովութիւնը: Փարիզ հասած լուրերու համաձայն, բրիտանական գաղթավայրերու եւ հովանաւորեալ երկիրներու մէջ զանազան ընկերութիւններ սկսած են դանդաղեցնել իրենց աշխատանքները եւ արտադրութիւնը: Պ. Իտըն մասնաւորապէս պիտի ուզէ հասկնալ թէ Գերմանիա ամբողջովին ե՞տ կը պահանջէ իր հին գաղթավայրերը, թէ միայն մէկ մասը, եւ որո՞նք:

Պելժիական կառավարութիւնն ալ իր հաւանութիւնը յայտնեց հարցարանի բովանդակութեան մասին:

Անգլիա իր զօրքը պիտի պահէ Եգիպտոսին

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ եգիպտական կառավարութիւնը կը պահանջէ որ բոլորովին ջնջուին ելմտական եւ դատական առանձնաշնորհները, իբրեւ գլխաւոր պայման անգլօ-եգիպտական զինակցութեան դաշնագրին: Անգլիա համաձայն է ելմտական առանձնաշնորհներու ջնջման, բայց կ'ուզէ անձեռնմխելի պահել դատականը: Եգիպտական կառավարութիւնը կը պահանջէ նաեւ պարպել մեծ քաղաքներու մէջ հաստատուած անգլիական զօրքը: Անգլիացիները կը մերժեն այս պահանջը, բայց կը յուսացուի թէ ի վերջոյ տեղի պիտի տան, երբ վերջանայ իտալեւեթովպական պատերազմը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԷՊԻ «ՄԵԾ ՏԵՍԻԼՔԸ»...

Հետեւեալ տողերը կ'արտատպեմ «Պայքար»էն,— պաշտօնաթերթը՝ Ամերիկայի ռամկավարներուն (12 մարտ).

— «Պէտք է ապրեցնել հայ քաղաքական կուսակցութիւնը գաղութահայ կեանքին մէջ, որպէսզի անիկա բարձր բռնած Արեւմտահայ Դատին դրօշակը, ԳՈՐԾԷ եւ ՀԵՏԱՊՆԴԷ (Այս զոյգ բառերը ընդգծուած են իր կողմէ) մինչեւ ամբողջական իրագործումը Յեղին արիւնով նուիրականացած սրբազան նպատակին»:

Իսկ Երեւա՞նը: Ան դեր չունի՞ այս «Մեծ Տեսիլք»ին ամբողջական իրականացման մէջ:

Ռամկավար բանգէտները ե՞րբ խօսքի տակ մնացեր են: «Լէպ» ըսես, «լէպլեպի»ն կը հասկնան: Ահաւասիկ.

— «Ճիշդ է որ այժմ Արեւելքէն՝ մեր պատմական հայրենիքի հին սահմաններուն մէջ, հայ ազատագրութեան արշալոյսը սկսած է տակաւ բարձրանալ ու աւետել ՄԱՍԻՍԻ ստորոտն ու շուրջը վերածնող նոր Հայաստանը: Սակայն Խորհ. Հայաստանի կառավարութիւնը իշխանութիւնը չէ «Ամենայն Հայոց»: Անոր երեւումը չի ժխտեր մեր ազգային իրաւունքներու գոյութիւնը ուրիշ պատմական սահմաններու մէջ: Մենք կ'ողջունենք այս երեւոյթը ժպիտով ու խանդավառութեամբ: Բայց չենք կրնար անտեսել մեզի համար շատ նուիրական դատի մը պաշտպանութեան գործը, ուրիշ անկիւններու մէջ:

Այս առաքելութիւնը Արեւմտահայոց վերապահուած հայրենասիրական պարտականութիւն մըն է»:

Ուրեմն, լուսաբանուեցանք:

Երկիր ունինք. բարեխնա՛մ իշխանութիւն մըն ալ ունինք՝ պատմական Մասիսի ստորոտը:

Բայց, չի բաւեր: Ան ուրիշ, մենք ուրիշ: Մենք ալ մեր տունը շինենք՝ իբրեւ արեւմտահայ տանտէր:

Ի՞նչպէս: «Այդ իսկ է հարցը»:

Անշուշտ «Պայքար» գտեր է զայտնիք, 15 տարի «Մեծ Տեսիլք» եւ «Անկորնչելի» հոլովելէ վերջը: Միայն թէ,— չըլլա՛յ որ Դաշնակցականները լսեն:

Ամէն պարագայի մէջ, կրնանք հանգիստ քնանալ, տեսնելով որ «Հայաստանատէր»ները ալ բաներ մը կ'որոնան, «յանուն արեւմտահայութեան»:

Մնաց որ, արդէն մեծ աշխատանք եւ զոհողութիւն կատարած են, ճամբան հարթելու համար:

Օրինակ, «Մեծ Տեսիլք»ին ամբողջական իրականացման չի՞ ծառայեր ժխտել, ուրանալ, ծաղրել կամ անարգել ինչ որ կատարուած է 1920 դեկտեմբեր 2էն առաջ:

Արեւմտահայ դատին ծառայման, զօրացման եւ յաջողութեան գլխաւոր պայման մը չէ՞ որբերու իրաւէրն անգամ անտեսել, Ապրիլ Տասներէկի ազգահանդէսին արթիւ, կամ առանձին տօնելով, կամ բոլորովին մոռացութեան տալով:

Նոյն դատին տարածման նամբան չէ՞ն հարթեր մայիս 28ի ուրացումը, դրօշամարտը, գաղութներու կազմակերպութեան դէմ սարքուած դաւերը, «Հայաստանասիրական» խաչակրութիւնը՝ արեւմտահայերու ինքնապաշտպանութեան պայքարին դէմ, անպատիւ նախանիշը՝ Երեւանցիներու ամբաստանութեան առջեւ եւ «փափիշահիմ չօք եաշա»ն:

Երանի՛ հոգիով աղքատներուն...

ՎԱՀԷ

ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ՀԱՄԵՐԳԸ Ռատիօ – Փարիզի միջոցաւ տեղի կ'ունենայ վաղը, երկուշաբթի, 27 ապրիլ, ժամը 20-21.15: Պիտի երգեն Հայկանուշ Թորոսեան եւ Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը:

ՓՈՂՈՑ ՄԸ ԱՏՏԻՍ—ԱՊԷՊԱՅԻ ՄԷՋ

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ՇԱՀԱԿԻՑՆԵՐԸ

Ֆրանսայի արտաքին նախարարութիւնը Փարիզի թրքական դեսպանին յանձնեց իր պատասխանը՝ Նեղուցներու մասին տրուած յուշագրին: Այս ծանուցագրով, ֆրանսական կառավարութիւնը սկզբունքով հաւանութիւն կը յայտնէ եւ իրեն կը վերապահէ մանրամասնօրէն քննել Թուրքիոյ պահանջած փոփոխութիւնը, բանակցութեանց պահուն:

*** Թօքիօյէն կը հեռագրեն թէ Ճափոն պատրաստ է խորհրդակցելու միւս շահակից պետութեանց հետ, Տարտանէլի խնդիրը նկատելով Լօզանի դաշնագիրն ստորագրող պետութեանց եւ ոչ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան վերաբերեալ խնդիր մը:

*** Պոլսոյ «Թան» լրագիրը կը գրէ թէ կառավարութիւնը պայմանագրի նախագիծ մը կը մշակէ, ներկայացնելու համար մասնաւոր խորհրդաժողովի մը որ մասնաւորապէս պիտի զբաղի Նեղուցներու հարցով: Այս ծրագիրը պիտի գծէ նոր կացութեան էական պայմանները, շատ լայն կարգուսարք մը հաստատելով առեւտրական նաւագնացութեան համար: Թէեւ Նեղուցներու խնդիրը արձանագրուած չէ Ա. Դ. Խորհուրդի յառաջիկայ նստաշրջանի օրակարգին մէջ, բայց կը հաւատեն թէ Խորհուրդը պիտի զբաղի անով:

*** Պաչ Նուման, Թուրքիոյ արտաքին գործավարութեան խորհրդականը, որ Պելկրատէն Պուքրէշ գնաց, շարունակելու համար իր խորհրդակցութիւնները՝ Նեղուցներու ամրապնդման մասին: Տեսակցութեան մը առթիւ խորհրդականը յայտարարեց թէ շատ գոհ է իր տեսակցութեանց արդիւնքէն:

*** Ֆրանսական կառավարութիւնը իր պատասխանին մէջ շատ հաշտարար լեզու կը գործածէ, միեւնոյն ատեն չշտելով յարուցուած հարցին բարդութիւնը:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԴԱՐՁԵԱԼ ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԶԻՆՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է թէ Թուրքիան նախ քան իր ծանուցագիրը յանձնելը, առած է չահակից պետութեանց համաձայնութիւնը:

Փոքր ու Պալքանեան Համաձայնութեանց անդամ է ինք: Հետեւապէս, այդ համաձայնութեանց մաս կազմող միւս պետութիւնները պէտք է տան իրենց հաւանութիւնը: Ռուսիան ներչնչողը եղած է այդ առաջարկին: Ֆրանսա տուած է իր հաւանութիւնը: Իսկ Անգլիա չունի ընդդիմութիւնը, — աՀա, քանի մը բառով, այն կարծիքը որ կայ Թուրքիոյ առաջարկի մասին:

Եւ սակայն, սախկա երեւութական կողմն է միայն: Եթէ այս լաւատեսութեան տուն տուողն է այն միւս կարծիքը թէ «Թուրքիան քանի որ առաջարկ ըրաւ, ուրեմն նախապէս ստացած է հաւանութիւններ», պէտք է յիշեցնել որ Թուրքիա տարի մը առաջ ալ նոյն առաջարկը ըրաւ ու մերժուեցաւ:

Շատ հիմնաւոր չէ եւ երկրորդ պարագան, — Պալքանեան եւ Փոքր Համաձայնութեանց հաւաքական համամտութիւնը: Փոքր Համաձայնութենէն Չեխոսլովակիա կարծիք չունի հոս: Իսկ մնացեալները Պալքանեան ուխտին մաս կը կազմեն: Անոնցմէ Յունաստան համամիտ է անշուշտ, նպատակ ունենալով իր կարգին ամրացնել կարգ մը կղզիներ:

Եուկոսլավիան համամիտ կը թուի: Մանաւանդ խրուաթական եւ սլովէնեան մամուլը չափազանց արդար կը գտնեն Թուրքիոյ առաջարկը: Իսկ Պելկրատը, պաշտօնապէս դեռ չարտայայտուեցաւ: Պելկրատ համամիտ է դուցէ իբրեւ Իտալիոյ հակառակորդ: Բայց իբրեւ մէկը այն պետութիւններէն որոնք կը պատկանին ոչ-վերաքննական խումբին, ստիպուած է լրջօրէն անդրադառնալ Թուրքիոյ առաջարկին:

Նոյն մտահոգութիւնը ունի եւ Ռումանիան, որ սերտ գործակից մըն է Թուրքիոյ: Ռումէն մամուլը սկսած է իր դժգոհանքը արտայայտել: Պուքրէշէն կը տեղեկացնեն թէ «Թուրքիոյ ծանուցագիրը որոշ անհանդստութիւն պատճառած է»: Նաեւ՝ դժգոհութիւն: «Այժմէն իսկ ապահով կարելի է նկատել որ, կ՚ըսէ նոյն հեռագիրը, Թուրքիոյ քայլը ուշ կամ կանուխ պիտի ունենայ շատ կարեւոր հետեւանքներ՝ Պալքանեան համաձայնութեան, ինչպէս նաեւ ամբողջ հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի քաղաքականութեան վրայ»:

Եւ սախկա շատ հասկնալի է: Նեղուցներու «բաց ու գոց»ի խնդիրը զուտ Նեղուցներու հարցին հետ կապուած չէ: Ցեղապատերազմեան խմբաւորումները ունին երկու հակադիր քաղաքականութիւններ, — վերաքննական եւ ոչ-վերաքննական: Թուրքիա, հասած ըլլալով իր նպատակներուն, անոնց կողքին էր որոնք համաձայն չին դաշնագիրներու վերաքննութեան կամ սրբագրումին: Նոյն տեսակէտէն են Ֆրանսա, Ռումանիա, Եուկոսլավիա եւն. (Խրուաթներու եւ Սլովէնցիներու ջատագովութիւնը պէտք է մեկնել այն իրողութեամբ որ իրենք եւս դժգոհ են դաշնագրով ըստեղծուած այսօրուան Եուկոսլավիայէն):

Թուրքիա, իր այս ծանուցագրով, վերաքննութեան առաջարկ մը կը ընէ: Պատերազմէն ասդին առաջինն է իբրեւ պաշտօնապէս բերուած վերաքննական առաջարկ, այն ալ հակավերաքննական խմբակէն պետութեան մը կողմէ: Այդ է պատճառը, որ ոչ Եուկոսլավիոյ, ոչ ալ Ռումանիոյ համամտութիւնը ապահով կրնայ նկատուիլ: Մանաւանդ որ այդպիսի համամտութիւն մը, — հետեւապէս եւ դաշնագրի փոփոխում մը — անպայման իր ետեւէն պիտի բերէ այլ առաջարկներ՝ դառնալով նախընթաց մը: Իսկ այդ նախընթացը կրնայ վտանգել այժմու գոյավիճակը՝ հիմնովին փոխելով դուցէ եւ ամբողջ Միջին եւ Արեւելեան Եւրոպաներուն քաղաքական կեանքն ու փոխյարաբերութիւնները:

Թուրքիոյ ծանուցագրի արդիւնքի մասին գրեթէ վճռական խօսք ունի մանաւանդ Անգլիան:

Նախ որովհետեւ դաշնադիր «բարձր կողմեր»էն ամենաբարձր ծովային պետութիւնն է: Երկրորդ՝ որովհետեւ դարեր շարունակ Նեղուցներով է զբաղած:

Անգլիա երկար ատեն պայքարած է Նեղուցներուն համար, եւ թէ Լոզանի դաշնագիրը կնքուած ատեն լորտ Քըրզըն անօրինակ ճիգ թափեց Ըսմէթի պարտադրելու անգլիական տեսակէտը՝ Նեղուցները բաց պահելու մասին:

Արդ բրիտանական պատասխանը հրատարակուած է արդէն: Խորհրդարանին մէջ ալ յաւելուածական բացատրութիւններ տրուեցան: Անգլիա օրինաւոր գտնելով Թուրքիոյ դիմումը եւ գնահատելով անոր հաւատարմութիւնը, պատրաստակամութիւն կը յայտնէ մասնակցելու խնդրագրին քննութեան, մէկ վերապահութեամբ, — նախապէս խորհրդակցիլ բրիտանական գաղթապետութեանց հետ:

Պատասխան մը, որ իսկապէս անգլիական է, ինչպէս կ՚ապացուցանեն մամուլին արտայայտութիւններն ալ:

Ամէն պարագայի մէջ, անգլիական մամուլին ու պաշտօնական բանաձեւ-պատասխանէն երեւան կու գայ որ Նեղուցներուն սպառազինումը իր նախկին արժէքը չի պահեր: Ստոյգ չէ, սակայն, թէ այս «նախկին»ը ո՞ր ժամանակին կը վերաբերի, քանի որ դեռ տարի մը առաջ Անգլիա լսել իսկ չուզեց նոյն առաջարկը, տալով, ուրեմն, մեծ արժէք Նեղուցներու ամրացման կամ ապազինման:

Ենթադրենք, սակայն թէ անգլիական տեսակէտին մէջ փոփոխութիւն մը յառաջ է եկած: Ատոր միակ պատճառը կրնայ ըլլալ Միջերկրականի մէջ ստեղծուած նոր կացութիւնը: Այսինքն՝ այդ ծովուն մէջ հաւասարակշռութեան խախտումը: Իտալիան հաւատարիմ բարեկամ մըն էր, հոգ Անգլիոյ: Եթովպական արշաւանքը ոչ միայն վերջ տուաւ այդ բարեկամութեան՝ գոնէ առայժմ, այլ եւ ընդհակառակն, Միջերկրականի մէջ դէպի Հնդկաստան ճամբուն վրայ Իտալիան դարձուց լուրջ մրցակից մը, եթէ ոչ վտանգ մը Անգլիոյ: Մուսոլինի ոչ զգուշացումներուն ականջ տըւաւ, ոչ ալ սպառնալիքներուն: Եւ հիմա որ իր բանակները գրաւած են մինչեւ Կապոյտ Նեղոսի կամ Եգիպտոսի կենսատու ակը (լիճը), երբեմնի բարեկամներու յարաբերութիւնները աւելի լարուած են:

Կարելի չէ ըսել թէ այս լարումը կրնայ շարունակուիլ: Կրնայ պատահիլ որ Ալպիոնը իւրայատուկ ձեւով մը վաղը կրկին Իտալիան բարեկամ դարձնէ իրեն: Բայց, մինչեւ այդ հարկ է վերահաստատել Միջերկրականի հաւասարակշռութիւնը: Ֆրանսան տրամադիր չէ: Մանաւանդ գերմանական-հռենոսեան քայլէն հանդէպ Լոնտոնի բռնած դիրքէն յետոյ: Իսկ եթէ ապագային եւս Իտալիա պիտի շարունակէ վտանգ մը ըլլալ, ապա ուրեմն Անգլիա ստիպուած է փոփոխութիւն մտցնել իր այն տեսակէտներուն մէջ, որ կը վերաբերին Միջերկրականի: Այստեղ, ուրեմն, հակասութիւն չկայ, այլ դէպքերէն եւ պարագաներէն ծնունդ առնող քաղաքականութիւն մը:

Ու նոր չէ որ Անգլիա Նեղուցներուն մասին իր քաղաքականութեան մէջ փոփոխութիւն կը դնէ: Անգլիա տասնամեակներ արգելք եղաւ Ռուսիոյ որ հարաւ իջնէ: Պատերազմէն յետոյ Նեղուցները գրեթէ անոր յանձնեց: Հիմա իտալական վտանգը կայ: Անտրամաբանական չէ որ փոխած ըլլայ տարի մը առաջուան իր քաղաքականութիւնը: Չէ՞ որ սակէ ամիսներ առաջ դիմեց Միջերկրականեան երեք փոքր պետութեանց, — Եուկոսլավիա, Յունաստան եւ Թուրքիա — գիտնալու համար թէ տրամադի՞ր են զէնքով օժանդակելու, եթէ բախում մը պատահի այդ ծովուն մէջ: Այլ խօսքով՝ սախկա փնտռտուք մըն էր ուժերու, որոնք պիտի գային վերահաստատել Միջերկրականի կորսուած հաւասարակշռութիւնը:

Հակառակ այս բոլորին, սակայն, ինչպէս ըսինք, Անգլիա շատ երկդիմի պատասխան մը կը բանաձեւէ, ու դրուած առաջարկին ճակատագիրը կը թողու անորոշ: Իր այս գրեթէ անտարբեր դիրքը եւս կը մատնէ թէ անպայման ամրացուած տեսնելու ալ կողմնակից չէ, քանի որ մենք գիտենք որ եթէ Անգլիա որ եւ է գործ անհրաժեշտ նկատէ, ինչքան մեծ թափով եւ ինչ բազմազան ձեւերով կը գործէ:

Պէտք չէ մոռնալ, միւս կողմէ, որ Անգլիոյ շահագրգռութեան պակասը Նեղուցներու արժէքը կը նուազեցնէ: Անգլիական տեսակէտին փոփոխումը եթէ արդիւնք է նոր պայմաններու, նոյն այդ նոր պայմանները կրնան ստեղծած ըլլալ նոր շահագրգռութիւններ՝ ուրիշի կամ ուրիշներու քով, որոնք անգլիականին հակադիր կամ սեփական շահեր ունին Միջերկրականի մէջ:

Մնաց որ, կ՚ըսէինք, վերաքննական այս առաջարկը հարցը չի սահմանափակեր Նեղուցներու շուրջ, եւ Եւրոպան կը դնէ նոր ու կնճռոտ հարցի մը առջեւ, — սկսիլ վերաքննութեան թէ ոչ: Իսկ սախկա է արդէն խմբաւորումներու գոյութեան պատճառն ու քաղաքական չփոթ կամ վըտանգաւոր կացութեան գլխաւոր ազդակը...

Գրուեցաւ, արդէն որ Պալքանեան համաձայնութեան մայիս 4ի նիստը յետաձգուած է նոյն այս ծանուցագրին պատճառաւ: Անհաւանական չէ որ ինկիւրի, պնդելով իր տեսակէտին վրայ, վաղը լքէ ոչ-վերաքննական խումբը, այս վերջիններուն կողմէ կամայ ակամայ լքուած տեսնելով իր առաջարկը...

Անտարակոյս՝ Իտալիոյ խօսքը մեծ կշիռ պիտի ունենայ բերուած առաջարկին վախճանի մասին:

Հռոմ դեռ լուռ է: Ու լուռ է նոյն իսկ իտալական մամուլը:

Մեկնութեան կը կարօտի՞ այս լռութիւնը...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՄԻՋՈՑ ՄԸ

Այդ երկրորդ օրն էր: Արեւը էտինքին կը մտնէր ու ես, տակաւին ուտելու համար ոչինչ կրցած էի ճարել:

Ծանր տխրութիւն մը չալկող տղու պէս դանդաղեցան քայլերս, չեղեցայ հրապարակին ստորոտէն, մտայ հին ու նեղ փողոց մը, ու կը յառաջանամ առանց գլուխս վեր առնելու, առանց որոշ բան մը մտածել կարենալու: Միջոցէն անցայ եւ հասայ այնտեղ, ուր փողոցը անկիւն կ՚ընէր, ապա, կարճ բացի մը դիմաց մաշած փուռ մը կը ներկայացնէր: Երբ տեսայ փուռը, երբ լսեցի անոր գործաւորներուն յարուցած աղմուկը, զգացի թէ ինքզինքս գտայ մէկէն:

Տարաթ մը առաջ հինգ ղրուշ նըպաստ ստանալու նպատակով բախտակից մը գիս առաջնորդած էր անծանօթ գրասենեակ մը: Վերադարձին այդ կողմէն անցած էինք ու ընկերս, ինծի ցոյց տալով յիշեալ հացի գործատունը, յայտնած էր թէ Արիֆ Հօճա անուն Թուրքի մը կը պատկանէր ան եւ թէ գործաւորները բոլորն ալ հայ տղաքներ էին: Ճի՞շդ էր: Ուզեցի հաստատել, ուզեցի ապահով ըլլալ, եւ ըստ այնմ, եթէ հնարաւոր է օգնութիւն մը հայցել:

Աչխատանոցին առջեւ գացած, անցայ անոր դիմաց, կռթնեցայ կիսաւեր տան մը ցուրտ պատին, ու կը նայիմ դէպի հոն կարօտցողի մը պէս, կը նայիմ դէպի փուռը խնդրողի մը աչքերով: Տունկերս թուլցեր են, գլխս ոտքի պահելու ուժ չունին, բայց կը փորձեմ, կը ճգնիմ, անձկութեամբ կը սպասեմ որ հայ լեզուի մէկ բառը, մէկ ձայնը, գոնէ մէկ շեշտը կենդանանայ չարչարանքներէն սրբացած անոնց մէկի բերնին մէջ, ծաղկի շրթունքներուն վրայ, խանութէն դուրս ցատկէ, ականջներուս հասնի ոգեւորող ու առաջնորդող լոյսի մռնչիւնին պէս:

Արիֆ Հօճան բացակայ էր այդ ժամուն: Ներկաներուն ամէնէն մեծը որ հաց կ՚եփէր, կը ցուցնէր թէ իմ տարիքիս մերձաւոր տարիք ունէր: Հազիւ 17—18 տարեկան այդ չարժուն գործաւորը, առաջինն եղաւ որ տեսաւ զիս եւ ուշադրութիւն դարձուց: Ժըպիտ մը ծաղկեցնելով իր կլոր ու լեցուն այտերուն վրայ, ան կրակին տաքէն քրտնած ճակատը վեր առաւ, սրբեց լաթով մը եւ կանչեց զիս մայրենի լեզուով, առանց կասկածելու:

Յառաջացայ անձայն, ներս մտայ խանութէն բոլոր գործաւորներուն աչքերուն առջեւ: Իմ մուտքս վարանոտ չեղաւ, բայց անհամարձակ դարձաւ, ամաչելու որ եւ է ձեւ մը չառաւ, — բայց յուզեց զիս ու լացս պաղ քրտինքի մը մէջ խեղդուեցաւ:

Մինչ միւսները լուռ կը նայէին ինծի, տղան հարցուց եղբայրական համակրանքի մը անմոռանալի քաղցրութեամբ.

— Ո՞ր տեղացի էք:

Նայեցայ միայն:

— Հայերէն չէ՞ք կրնար խօսիլ: Ինչո՞ւ այդքան տկար կ՚երեւաք: Հիւա՞նդ էք:

— Կ՚աղաչեմ եղբայր, կտոր մը հաց շնորհեցէք, անօթութիւնս մեղմացնելու համար:

Ոչինչ պատասխանեց, բայց իր շարժուձեւերը յայտնեցին թէ զգածուեցաւ խորունկէն: Դուրս քաշեց կրակին առջեւ եփած հացերը, թողուց գործին շարունակութիւնը, միացաւ ինծի, զիս տարաւ ներս, խմորատունը, ու հոն տուաւ ինծի առատ հաց, թարմ պանիրի եւ կտոր մը չոր միսի հետ:

— Համարձակ կերէք, կշտացէք: Յետոյ կը խօսինք, կ՚եղբայրանանք:

Իրիկունը, երբ ես այլ եւս գիտցեր էի իր Ցոբ անունը, գիտցեր էի իր Հիւսէյնիկցի ըլլալը, եւ տարագրութենէն ընտանիքով ազատուելու իր բախտը, եւ փոխադարձաբար ինքն ալ գիտցեր էր գաղտնի քաղաք իջնելու եւ Թուրքին դուռնէն ազատելու իմ այդ երկրորդ փորձս, այլ եւս դարձեր էինք եղբայրներ:

Հիւսէյնիկը, Խարբերդի հայութեան այդ պերճ գիւղաքաղաքը քանդուած էր, աւերուած ուրեմն եւ Ցոբենց տունն ալ: Քաղաքին մէջ նոր տուն մը ճարած էին, որուն սեմին առջեւ, որ դին զիս մօրը ներկայացուց.

— Մայր, խնամքիդ կարօտ եղբայր մը բերի:

Ոչ մէկ հարց: Մայրը իր զաւկին ձայնին առջեւ այդ իրիկունն իսկ ցոյց տուաւ ինծի զօրեղ խղճմտանք մը, մայրական նախանձելի գուրգուրանք մը:

Ասիկա 1919ին էր:

Եւ այնուհետեւ, այդ վեհ հոգի մայրը, իր ներքին համոզումներով, իր պարզ բայց կենդանի գաղափարներով շարունակեց ապրեցնել գորովագին սէր մը ինծի հանդէպ, ու զայն ցոյց տուաւ ամէն անգամ որ տղո...

ԵՐԵԿԻՆ

Եւ ի՞նչ ունէր տունըդ՝ ծերի պէս կըծկըտած. —
Երկու գերան, թոնիր մը ծոյլ՝ բանի մը կայծ.
Դուռ մը խարխուլ՝ առաւօտէն առաջ բացուող,
Սեմին վըրայ աշնանամուտ, տերեւ ու հող.
Լուսամուտին՝ պատրոյգի մը աչքը դեղին,
Որ կը նայէր՝ խաւարին մէջ նըստած գիւղին:

Եւ ի՞նչ ունէր քու քըրտինքըդ՝ նորտ ու ծառայ. —
Գութան մը բութ, բազմաչարչար սայլ մը կըեայ.
Կըտոր մը հաց՝ հզօր միշտ ձեռքէդ խըլած,
Ու դուն դարձած նորէն նօթի, նորէն հին լաց.
Այսպէս դարե՛ր, սերունդներըդ՝ դարե՛ր համակ,
Ապրեցան մի՛շտ իրաւազուրկ, կորաքամա՛կ:

Եւ ի՞նչ ունէր քու հաւատքըդ երկնաըլլաց. —
Զանգակներու պաղատագին ղօղանջ ու լաց.
Մեղրամոմի, ձէթի ծուխով սեւցած խորան,
Կըտոր «սուրբեր»՝ ժամանակէն անկերպարան,
Սարի գըլխին կիսակործան վանք մը թափուր՝
Կեանքի հողին, ուժին համար ցամքած աղբիւր:

Եւ ի՞նչ ունէր երգըդ շատ հի՛ն, դարե՛ր անդին. —
Կոյզ մը խաղող՝ աստուածներու ծարաւ սըրտին,
Տարականներ եւ ծընծղաներ՝ խաչին ներքեւ,
Լար մը սիրոյ, այնպէս լալկան եւ անպարգեւ.
Պարըդ անգամ, թմբուկնե՛րըդ որոտաձայն,
Հարսնիքիդ մէջ կաղ ու երկչոտ եկա՛ն, անցա՛ն:

Եւ ի՞նչ ունէր միտքըդ՝ ննջող, առեղծըւած. —
Խունկ ու աղօթք՝ մագաղաթի վըրայ ցանուած.
Տաղեր սիրոյ, վառ գինիի, երազանքի,
Առատ բըխած քերթողներուդ սիրտէն այգի.
Խօսքեր կըրակ, որ հիւսեցին քարոզ ու ծափ՝
Քեզ մըղելու կեանքի մ՚արդար եւ անսահման:

Եւ ի՞նչ ունէր քու կռիւըդ անհաւասար. —
Լոյսի համար՝ հիմէն ցնցե՛լ քաղաք ու սար.
Յետոյ ըլլալ միշտ ինքնադաւ ու անճակատ,
Ու ծըւատիլ, ընել օրըդ կիրք ու զանգատ.
Մընալ անհաշտ, ծովի նըման խըռովայոյզ.
Իրար հըրել, փըշրել ամէն եզերք ու յոյս:

Եւ ի՞նչ ունէր կեանքըդ բարի, հըմտադարեան. —
Քուրմ ու իշխան՝ յաւէտ ծարաւ փառքի, արեան.
Կուրծքիդ վըրայ միշտ Լէնկթիմուր, սուր ընդհանուր,
Ապրողներու ճակատներուն թախիծ ու մուր.
Յետոյ՝ օր մը, անծայր ուղին անապատին,
Կէսըդ ինկաւ, միւս կէսըդ վայրավատին...

ԼՈՒԹՖԻ ՄԻՆԱՍ

ՀԵԼԼԷՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԴԻԻ ԱՇԽԱՐՀԸ

Անծանօթ մնաց այն նաւավարը, որ մեզի այդ մեծ բարիքը ըրաւ: Անծանօթ ու անփառունակ մնաց, ինչպէս կը պատահի խեղճ սուրբերուն: Ամէն տեղ ճակատագիրը — անիծեա՛լ ըլլայ — ամէն տեղ ճակատագիրը: Բայց եթէ անունը գիտնայի, աւելի շատ մոմ պիտի վառէի իրեն, քան ինչ որ ամէն տարի կը վառեմ Ս. Նիկողոսին: Վերջինս մեզ կը փրկէ — թէեւ ոչ շատ յաճախ — փոթորիկներէն: Իսկ միւսը միայն վարդապետութեամբ մը մեզ փրկեց թէ դժոխքի դեւերէն եւ թէ դըրախտի հրեշտակներէն, որոնք իրարմէ շատ տարբերութիւն չունին, կարծեմ: Չեմ ըսեր թէ ինծ հաճելի է տեսնել դեւը՝ իր ծուռ եղջիւրներով, երկար պոչովն ու մրակաւոր ոտքերովը: Ոչ կ՚ուզեմ լսել անոնց կատաղի ոռնոցը՝ երբ անողորմօրէն կը տանջեն հոգի մը, ոչ՝ տեսնել կուպրին եռեւեփը եօթը կաթսաներու մէջ, եւ ոչ ալ լսել հեծկլտանքն ու հոնդիւնը անոնց, որոնք կը տառապին: Ինծի հաճելի չէ նաեւ ընկերակցութիւնը քահանաներու — անոնց աղօթքներն ինծ օգնական — որոնք երկար համբիչներ ունին եւ բուրում: Ոչ ալ՝ դրախտին անբաղդատելի փայլը: Աւելի լաւ է հանդուցեալին ըրած վարդապետութեանը նման մարդ իր վրանը լարէ. այդպէս մարդուս ուղեղն ալ հանդարտ կը մնայ, եթէ անշուշտ, մեռելները ուղեղ ունին:

Երբ նաւակը կղզին եղերքէն խրեցաւ, — Սէրֆօ կոչենք այդ կղզին — նաւավարը առաւ կոտը եւ չոկուեցաւ դէպի գիւղ՝ ցորենը չափելու համար: Երբ ճամբայ ելաւ, բարակ անձրեւ մը կը վժար, բայց կարեւորութիւն չըտուաւ:

Առաջին անձրեւը, ըսաւ, պիտի անցնի: Բայց, երբ բարձունքին մօտեցաւ, անձրեւը սաստկացաւ: Հեղեղ մըն էր, պարզապէս: Ո՞ւր ապաստանիլ: Իր շուրջ ոչ ծառ կ՚երեւէր, ոչ ալ քարայր: Վաղե՞ր դէպի գիւղ, — ճամբուն կէսը կտրած էր արդէն: Վերադառնա՞ր նաւ, — նոյնն էր: Կանգնեցաւ ճամբուն մէջտեղը ու երկմտեցաւ, ու յանկարծ, քրքիջ մը լսեց: Նայեցաւ շուրջը — ոչ մէկ կենդանի հոգի: Հանեց հագուստները, ու մերկ մնաց Ադամի մերկութեամբ: Լաւ մը փաթթեց զանոնք, խոթեց կոտին մէջ, կոտը դրաւ գլխուն վրայ ու ճամբայ ինկաւ: Պիտի թրջէր անշուշտ, բայց հոգը չէր: Մեր մորթը անձրեւէն ու փոթորիկէն չի վախնար, վարժուած է: Ան միայն հագուստներուն համար մտահոգուեցաւ, առաջին անգամն ըլլալով հագած էր զանոնք:

Քիչ վերջը անձրեւը դադրեցաւ: Նաւավարը կանգ առաւ, հագաւ հագուստները կոտը դրկեց ու շարունակեց ճամբան:

Բայց, գիւղ հասնելէն առաջ, սատանան իր դէմն ելաւ:

— Բարե՛ւ, բարեկա՛մ:

— Աստուծոյ բարին, քիր սատանա:

— Ո՞ւրկէ կուգաս:

— Ծովէն:

— Ո՞ւր բռնեցար անձրեւի:

— Ճամբուն կէսին:

— Ի՞նչ կ՚ըսես:

— Կ՚երդնում եղջիւրիդ վրայ, որ ճամբուն կէսին էր:

— Թրջած չե՞ս: Ես զօրս դու պատուիրեցիր թրջեցայ:

Նաւավարը խնդաց:

— Ա՛, — ըսաւ խորամանկօրէն — ես լաւ միջոց մը գիտեմ:

— Ի՞նչ է այդ միջոցը:

— Ես գիտեմ...

— Ըսէ՛, տեսնեմ:

— Պիտի չըսեմ քեզի:

— Ըսէ՛ ու ես ուզածդ պիտի տամ քեզի: Եթէ նաւեր ուզես՝ պիտի տամ քեզի, ոսկի ուզես՝ ոսկի, գեղեցկութիւններ... Ի՞նչ տամ, ըսէ՛...

Նաւավարը գլուխը ծռեց. կարծես կը մտածէր թէ ինչ ուզէ:

— Կ՚ուզեմ կնիք մը զարնել քեզի — ըսաւ սատանային — կեցիր զարնեմ կնիք մը ու քեզի ըսեմ:

Սատանան սկսաւ քերել ականջը: Մտածեց թէ նոր խեղկատակութեանց ալ հանդուրժէ՞, որովհետեւ, թէեւ ինք կը ծաղրէր մարդիկը, բայց անոնք ալ իրեն այնպիսի անախորժութիւններ կը պատճառէին որ ամօթէն ամիսներով կը պահուըտէր իր խորշին մէջ: Անգամ մը իր ճամբուն վրայ նետեցին քեֆալոնեան սոմպան մը, ու չափազանց տանջուեցաւ՝ հասկնալու համար թէ ինչ է ան: Զայն գլխուն դրաւ կնգուղի նման, — չեղաւ: Գործածեց իբրեւ ծխախոտի քսակ, կրկին չեղաւ: Վար դարձուց, վեր դարձուց, ծալլեց ու քաշքշեց — բանի մը չնմանեցաւ: Եւ, ի վերջոյ, յուսահատօրէն զայն նետեց ու փախաւ, ու մինչեւ այսօր ալ չէ հասկցած թէ ինչ էր ան:

Ուրիշ անգամ մը ճամբայ ելաւ կնոջ մը հետ քէչիկ մը կատակելու համար: Բայց Եւան — խորամանկը — երբ զինքը տեսաւ, ցցուեցաւ իր դէմ՝ մօրէ մերկ վիճակի մէջ ու դէմքը մազերով ծածկած. ու դեւը այնքան վախցաւ, որ լեղապատառ փախաւ: Բայց չէ՞ որ Գիրքը կը գրէ թէ Սողոմոն ինչպէս իր կնիքովը բոլոր սատանաներուն քար կրել տուաւ, որպէսզի Երուսաղէմի տաճարը կառուցանեն: Իսկ ուրիշ անգամ մը, էշու կերպարանք մտած, գնաց կատակել քանի մը աշակերտներու հետ: Բայց անոնք վրան նետուեցան ու խեղճը բաւական բան քաշեց, մինչեւ որ անոնց ձեռքէն ազատեցաւ: Երեւակայէ անգամ մը, որքան չարչարեցին սա վհուկը: Եւ որովհետեւ բոլորը չկրցան իր վրան հեծնել, յետոյքին կապեցին փայտ մը, ու նստան փայտին վրայ: Այդ էր պատճառը որ սատանան հիմա կը վարանէր: Բայց եւ չէր կրնար հանդարտիլ՝ մինչեւ որ գաղտնիքին չտեղեկանար: Ինչի՞ս սատանան եմ ես, կը խորհէր ան երբ հասարակ նաւավարի մը գիտցածը չեմ գիտեր:

— Դէ՛, ըսաւ վճռական, զարկ կնիքը եւ ըսէ ինծի գաղտնիքը:

Նաւավարը, զարնելէ վերջ կնիքը, բացատրեց չթրջուելու միջոցը, — հանեցի հագուստներս, ըսաւ ան, խօթեցի զանոնք կոտին մէջ, կոտը դրի գլխուս վրայ եւ ճամբաս շարունակեցի: Անձրեւը դադրեցաւ, հագուստներս առի եւ կրկին հագայ, կոտը ձեռքս նորէն ճամբայ ինկայ:

— Ա՛յ մարդ, ա՞ս է եղածն ու ըլլալիքը — ըսաւ սատանան՝ մօրուքը բռնելով, — վա՛յ ինծ, ուրեմն:

×

Ժամանակ անցաւ, նաւավարը մեռաւ: Դժոխքէն զատ ո՞ւր կրնար երթալ: Աշխարհի ստեղծումէն ի վեր, նաւավարը դրախտին դռները տեսած չէ:

Ա. ՔԱՐՆԱՎԻՑԱ

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՊԱՀԱԿՆԵՐԸ ԱՐԹՈՒՆ ԵՆ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ Դ. Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆԻՆ

Որո՞ւ անունով լեցուցիք բերդերու, ամրոցներու եւ բանտերու այս մը – թին, այս ահաւոր խորշերը, ի՞նչ աստուածային սէր էր որ ճառագայթեց մեր հոգիին մէջ՝ մինչեւ մոռնալու համար մեր մայրերուն կաթը, երբ մեզմէ շատերուն ճակատակ մարմինը սիրելիի մը ձեռքին իսկ չլոգցուց եւ հօրենական գաւազանը մը իսկ չունեցաւ …

Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
(ՊԱՀԱԿՆԵՐԸ ԱՐԹՈՒՆ ԵՆ)

Ցանօթ են ձեր օրաթերթի 130 եւ 131րդ թիւերուն մէջ երեւցած յօդուածները ուր Ռ. Զարդարեանի մէկ գործին քննութեամբ համայն հայ գրականութեան եւ հայ ժողովուրդին ազնուութիւնը կը փաստէք … Որ եւ է անկեղծ ընթերցող հաստատեց որ այդ գրութիւններուն ամէն մէկ տողը՝ հայ գրականութեան նմուշ օրինակ մը կը հանդիսանայ …

տեղծ: Այդ «մի միայն չուն» Դաշնակցականները, իրենց ժողովուրդին արդար ցասումին մէջ պայթած բազմահազար «դաւաճանները», դաւաճանացի Անդրանիկները, Արիմեանները, Հըրայրները, Հնչակեան Մուրատները, ահա անոնք որոնց քուրային մէջ պէտք ունին թրծուելու իրենց չառաւիղը կազմող այսօրուան Հայերը:

Ժողովուրդները կ՚ապրին ու կը բարգաւաճին մանաւանդ յիշատակովը իրենց Ուաշինկթոններուն, Ժան տ՚Արքներուն, Քրոմուէլներուն, Լինքըններուն, Վիլհէլմ Թէլերուն: Դուք ձեր հաճութիւնը ապահովեցիք այս կարգի հայկական սրբութիւններուն վրայ նախատինք թափող յօղուածներու: Եւ ճիշդ այդ նահատակութիւն –

…

րուն», երկու դիրք չկայ բռնելիք, մէ՛կ դիրք կայ: Պէտք է խոնարհիլ: Դուք, բոլոր հայկական գործերուն միակ անկոչ fէհեաճ, չկրցաք գտնել այդ դիրքը: Մարդիկ ինչ գործեր ալ որ տեսնեն, լուսինը երկինքէն վար ալ իջեցնեն, եթէ այդ գործերը, նոյնինքն ըստ ձեր Լոռէնցի Պառէսին, ծառայեն այն բարդ ու չաղիր մղումներուն, որոնց ամբողջութեան ալ յաւերժացած անունը պիտի մնայ «հայկական լըվանթէնիզմ»ը, ուրիշ արդիւնք չեն կրնար ունենալ եթէ ոչ աղճատել հաւաքական գիտակցութիւնը:

Այդ գործի՞ն է որ պիտի լծուէիք դուք:

Չէ՛, չէ՛, նկարագրի յոռի բաւաբարութիւններու հետապնդումը՝ ուրիշ որակումներ ունի: Երջանկութեան հետապնդումն իսկ՝ դժուարն է: Ամէն բանէ առաջ, գերագոյն նպատակը, մարդկային հոգիի արժանավայելչութեան պահպանումն է:

Et c'est vraiment, Seigneur, le meilleur témoignage
Que nous puissions donner de notre dignité!...

Ի՞նչ կ՚արժէ ներկան առանձինն: Անցեալին մեծ հոգիներուն հաւատարիմ, ու անոնց հետ թրթռացման մէջ մնալով է որ մարդ կրնայ տալ այդ ազնուագոյն արժանավայելչութեան առհաւատչեան: Տեսէ՛ք, այդպէս կ՚ըսէ նաեւ Պօտլէր:

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

24 Ապրիլ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ալպէր Թիպօտէ

— . —

Անցեալ շաբթու Ժընեւի մէջ մեռաւ Ֆրանսայի արդի մեծագոյն քննադատներէն մին՝ Ալպէր Թիպօտէ:

Ծնած էր 1874ին, Թորնիւսի մէջ, Մաքօնի մօտ: Նախ ուսուցչութիւն ըրաւ Կըրնոպլի, Պըզանսոնի, Քլէրմոն Ֆէրանի, Տրակինեանի մէջ՝ դասաւանդելով պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն: Յետոյ ֆրանսական գրականութեան դասախօս նշանակուեցաւ Ըորքի, Ուփսալայի, ի վերջոյ Ժընեւի համալսարաններուն մէջ:

Իր ծննդավայրին մէջ այգիներ ունէր, ուր կ՚անցընէր իր ազատ ժամանակները: Մասնագէտ էր գինեճանաչութեան եւ շատ կը սիրէր Նոյի հեղուկը: Կը սիրէր նաեւ կերուխումը, համադամ կերակուրներու ճաշակն ունէր եւ երբեք ուշադրութիւն չէր դարձներ սակաւապետական քարոզներու: Մեռաւ կաթուածահար:

Ցաղթանդամ, բարձրահասակ, արիւնառատ կազմով, զուարթ՝ բնաւորութեամբ, լաւ խօսող մըն էր որ մըտիկ ընել կուտար ինքզինք ընկերական զրոյցներու ժամանակ: Շարունակ …

…

ուսանակոչելով հայեչ պատանին՝ Աբրահամ Փեթրովիչ Հաննիբալ: Հակառակ իր վայելած համակրանքին, Հաննիբալ մելամաղձոտութեան մը մատնուած էր, — միշտ իր աչքին առջեւը կուդար քոյրը, որ առեւանգութեան ժամանակ՝ ետեւէն ծով նետուեցաւ, լողաց դէպի նաւը, լողալով փորձեց հասնիլ նաւուն, երբ նաւը կը հեռանար այլ եւս ցամաքէն:

Ցարը մասնաւոր ուսուցիչներ նշանակեց փոքրիկ Հապէշին համար, զոր պալատին մէջ կ՚անուանէին «կայսեր խափշիկը»: Խելացի տղայ, շուտով իր ուշիմութեամբ զարմացուց եւ հիացուց պալատականները: Ժամանակ մը վերջ ցարը զայն ղրկեց Փարիզ՝ կատարելագործելու իր ուսումը: Փարիզի մէջ Հաննիբալ փայլուն յաջողութիւններ ունեցաւ ուսման մէջ, ինչպէս եւ կիներու մօտ: Կիները, կարելի է ըսել, կը խենթենային վրան, — փայլուն տղայ, ցարին պաշտպանեալը, այլ մանաւանդ օժտուած պսպըղուն աչքերով եւ տափոտ շրթներով:

1727ին, իբրեւ ճարտարագէտ, եւ հարիւրապետի աստիճանով, Հաննիբալ կը վերադառնայ Ռուսիա, ուր ցարը իրեն կը շնորհէ մինչեւ զօրավարի աստիճան, հողեր եւ ճորտեր:

Ռուսիոյ մէջ եւս, իր վայրի կամքը միշտ վառ պահեց կիներուն հետաքրքրութիւնը …

…

պատճառով քանիցս շնորհազրկուած եւ աքսորուած է: Ամուսնացած էր հռչակաւոր գեղեցկութեամբ աղջկան մը հետ, եւ այնքան նախանձոտ էր, որ մենամարտի հրաւիրեց օտար ըսպայ մը, վիրաւորուեցաւ եւ մեռաւ 27 Յունուար 1837ին:

Ցարական կառավարութիւնը, դատապարտելով մենամարտը, իբրեւ պատիժ աստիճանազրկեց սպան, իսկ Պուշկինը, «մեռած ըլլալով՝ արժանի կը համարէր մոռացումի»:

Պուշկինի գործին մասին կը խօսինք տակաւին:

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ՖՐՈՅՏԻ

— . —

Echo de Parisի մէջ, Ժ.—Ն. Ֆօր-Պիկէ ցաւ կը յայտնէ որ ֆրանսական մտաւորական շրջանակները տակաւին մեծարանքի որ եւ է փորձ չկատարեցին հանդէպ Վիէննացի գիտականին, երբ ամէն երկիր վերջերս տօնեց ու կը տօնէ Ֆրոյտի ծննդեան ութսունամեակը, (Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութիւնը այդ տարեդարձը կը տօնէ յառաջիկայ երեքշաբթի):

Ֆրոյտ ծնած է Ֆրայպէրկի մէջ (աւստրիական Մորավիա) 1856ին: Ծագումով հրեայ, Զիկմունտ Ֆրոյտ 1873ին նուիրուեցաւ բժշկութեան եւ բնախօսութեան լաբորաթուարին մէջ տակաւին ուսանող, հաստատեց որ «քոքային»ը գծայագրկիչ յատկութիւններ ունի: Այնուհետեւ նուիրուեցաւ …

…

թեան մէջ:

Յիշենք հրատարակած գործերը. — Ստեփան Մալարմէի բանաստեղծութիւնը (1912), Ակըռպոլեան ժամեր (1913), ուսումնասիրութիւններ Շարլ Մօրրասի (1920) եւ Մօրիս Պառէսի (1921) վրայ, Կիւսթավ Ֆլօպէր (1922) Փօլ Վալէրի (1924), Պերկսոնիզմ (1924), Զրոյցներ Պօտլէրի, Ֆրոմանթէնի, Ամիէլի մասին (1925), Վէպ կարդացողը (1925), Դասախօսներու հանրապետութիւնը (1928), Ամիէլ կամ երազին բաժինը (1930), Ակըռպոլ (1930), Քննադատութեան բնախօսութիւնը (1930), Սթանտալ (1931):

Պուշկին… Հապէշ էր

— o —

Ամէն երկրի, նոյն իսկ Հայաստանի մէջ, պատրաստութիւն կը տեսնուի տօնելու Պուշկինի մահուան հարիւրամեակը, որ տեղի պիտի ունենայ 10 փետրուար 1937ին:

Ալեքսանդր Պուշկին ծնած է Մոսկուա, 1799ին, մեռած Ս. Փեթերպուրկ 1837ին: Հարիւրամեակի տօնակատարութեան կոմիտէին զեկոյցին համաձայն, Պուշկին կը սերի Եթովպիացիէ մը:

Իր պապը տասը տարեկան պատանի մըն էր, երբ Կարմիր Ծովու յելուզակները առեւանգեցին ու բերին Պոլիս, ուր ռուս դեսպանը, կոմս Թոլսթոյ, շէշ մը ըմպելով գնեց եւ ողջեգիր ըրաւ իրեն: Ցետոյ սակայն նուիրեց ցարին: Համակրելի, սիրուն պատանի մըն էր ան, — ցարը շատ սիրեց զայն, փառաւոր կնունք մը ըրաւ, ան-

…

գիտակցութիւնը պեղելը լաւագոյն փորձն է հոգին մերկացնելու: Այդպէս եւ Ֆրոյտիզմը պահ մը կավեցին սեխական զարթօնքի շարժման, դարերէ ի վեր չպեղուած եւ անմշակ ենթագիտակցութեամբ հարուստ ասեխական ժողովուրդներու յառաջխաղացութեան մէջ տեսնելով նոր էջ մը քաղաքակրթութեան պատմութեան համար: Բայց բոլոր այդ փորձերը իմացական լուրջ վերլուծումի մտահոգութենէն աւելի քաղաքական յաւակնութիւններ կը մատնէին եւ ուրիշ ոչինչ:

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ»Ը ՀԱՅԵՐԷՆ

— • —

Ինչպէս յայտնի է, Վիէննայի համալսարանին փրոֆ. Սթրժիքովսկի, որ 40 տարիէ ի վեր կը զբաղի հայ արուեստի եւ մասնաւորապէս հայ ճարտարապետական ոճի ուսումնասիրութեամբ, 1917ին լոյս ընծայեց «Հայ ճարտարապետութիւնը եւ Եւրոպա» վիթխարի երկը՝ զոյգ հատորներու մէջ ապացուցանելով թէ հայ ոճը նախատիպը կազմած է բիւզանդական եւ գոթական արուեստներուն եւ յեղաշրջելով այսպէս գիտական աշխարհին կարծիքը:

…

ՕՐ. ԱՐՄԻՆԷ (ԱՌԼԷԹ) ԹԷՐԶԵԱՆ
եւ
ՅԱԿՈԲ ԽԱԶԱՏՈՒՐԵԱՆ
Նշանուած
Կնքահայրութեամբ
Տէր եւ Տիկ. Պաղտիկ Գալիկեանի
Վիէն 19 Ապրիլ 1936 Լիոն

ՕՐ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԵԱՆ
եւ
Պ. ՄԵԼԻՔ ՄԵԼԻՔԵԱՆ
Նշանուած
19 Ապրիլ 1936
Ս. Տընի Փարիզ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ
Սուրիոյ մէջ

—•—

ՊԵՐԼԻՆ, 15 ապրիլ (Յառաջ). — Վերջերս Շարլոթէնպուրկի քաղաքային տան սրահներէն մէկուն մէջ տեղի ունեցաւ Գերմանեւհայ Միութեան հրապարակային մէկ ժողովը, նախագահութեամբ Տքթ. Ռոհրպախի: Ներկայ էին բաւական թիւով Հայեր եւ Գերմաններ:

Միութեան քարտուղար Պ. Շեֆէր նախ կարդաց վերջին երկու տարիներու …

…

հարցումներ, որոնց պատասխանեց բանախօսը, տալով լրացուցիչ լուսաբանութիւններ:

Բանախօսութիւնը բովանդակալից էր եւ խիստ շահեկան, միեւնոյնատեն կը պարունակէր շատ մը խրախուսիչ ու խրատական կողմեր:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԾԻԾԱՂ

Ծամբորդ մը Գերմանիոյ մէջ լսած է հետեւեալ երգիծանքը.—

Հիթլէր, Կէօպէլս եւ Կէօրինկ երկինք ժամանելով կը տարուին Հայր-Աստուծոյ առջեւ որ նստած է իր գահին վրայ, աջ կողմը ունենալով Ս. Պետրոսը:

Առաջին անգամ կ՚երթայ Կէօպէլս, որ կրունկները իրարու միացնելով ինքզինքը կը ներկայացնէ.

— Կէօպէլս.

Աստուած ոտքի կ՚ելլէ եւ ինքզինքը կը ներկայացնէ.

— Աստուած:

Նոյն արարողութիւնը Կէօրինկի համար: Բայց Աստուած ոտքի չելլեր երբ կարգը Հիթլէրի կուգայ, եւ կ՚ըսէ Պետրոսի.

— Այս չարաճճին կրնայ անմիջապէս իմ տեղս յափշտակել …

ՊՈԼՍՈՅ ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏԸ

Սոֆիայի «Զօրա» թերթին կը հաղորդեն թէ Թուրք կառավարութիւնը առաջարկած է գերման ճարտարագէտի մը՝ պատրաստել Պոլսոյ Նաւահանգիստի ընդարձակման ծրագիրը, որպէսզի հարկ եղած պարագային թըրքական ամբողջ ռազմանաւերը, մանաւանդ սուզանաւերը կարելի ըլլայ Պոլսոյ նաւահանգիստը կեդրոնացնել:

Շահակից պետութիւնները մեծ մասով ղրկած են իրենց պատասխանները։ Միայն Իտալիա տակաւին կ՚ուսումնասիրէ հարցը։ Պուլկարական կառավարութիւնն ալ պատասխանեց բարեացակամ տրամադրութեամբ։

** «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Էնկիւրիէն.— Թ. Ր. Արաս յայտարարեց թէ որ եւ է զինուորական միջոց ձեռք չէ առնուած Տարտանէլի ապազինեալ շրջանին մէջ։ Հրահանգներ տրուած են բոլոր հրամանատարներուն, որպէսզի զգուշանան որ եւ է ձեռնարկէ որ կրնայ խախտում համարուիլ դաշնագիրներու։ Թուրքիոյ արտաքին գործավարը աւելցուց թէ իր կառավարութիւնը երբեք չպիտի գործէ անդարմանելի սխալ մը որ կրնայ կորսնցնել իր շահած համակրանքը՝ իր օրինաւոր եւ չափաւոր ծանուցագրով։ Իր կարծիքով, որ եւ է ժխտական պատասխան չպիտի արձանագրուի, երբ խնդիրը քննուի Ժընեւի մէջ։

Կացութիւնը Պաղեստինի մէջ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, ուրբաթ օրուան համար, վախնալով Իսլամներու գրգռութենէն, սակայն բացառիկ դէպք մը չպատահեցաւ։ Արաբ վարիչները հրաւէր ուղղած էին հաւատացեալներուն որ զգուշանան գրգռիչ արտայայտութիւններէ։ Երուսաղէմի մէջ Իսլամները մզկիթներէն դուրս ելան առանց խանգարելու անդորրութիւնը։ Հրեաներն ալ հանդարտած են, բարենշան համարելով այս պարագան։ Արաբները առ այժմ չեն ուզեր պատուիրակութիւն մը ղրկել Անգլիա, բանակցութիւններ վարելու համար։

Իտալական բանակը դէպի Ատիս-Ապէպա

Իտալական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ դեռ նոր սկսած է բանակին յառաջխաղացութիւնը դէպի Ատիս-Ապէպա։ Ապրիլ 24ին գրաւուեցաւ կարեւոր դիրք մը, Վորրաեւու, որ կը գտնուի Տէսիէ-Ատիս Ապէպա ճամբուն վրայ։ Տակաւին 125 մղոն (225 քիլոմեթր) ճամբայ կը մնայ, մայրաքաղաք հասնելու համար։ Բանակը մինչեւ հիմա որ եւ է դիմադրութեան չէ հանդիպած եւ կռիւը մղուած է օդանաւերով։ Օտար թղթակիցներ չեն կարծեր որ Նէկիւսը կարենայ զօրաւոր բանակ մը ճակատեցնել Իտալացիներուն դէմ։ Տէսիէի շրջանին ցեղապետները անձնատուր կ՚ըլլան իրարու ետեւէ։ Ուրբաթ օր անձնատուր եղաւ Նէկիւսին հաւատարիմներէն մէկը, Տէճազ Մանկաշա։ Իտալական թերթերուն համաձայն, այս հրամանատարը ըսեր է մարաջախտ Պատոլլիոյի.

— «Ես ձեզի դէմ կռուեցայ, ի սէր կայսրութեան եւ Նէկիւսին։ Բայց մենք յաղթուեցանք ձեր բանակին ուժէն։ Նէկիւսը լքած է հրամանատարութիւնը։ Գահաժառանգը ձգած գացած է։ Մեր զօրքը ցիրուցան եղած է։ Երկիրը ձգուած է իր բախտին։ Կը խոնարհիմ Իտալիոյ դերակշռութեան առջեւ եւ ինքզինքս կը դնեմ անոր ծառայութեան տակ, հաւատալով իմ երկրիս բարօրութեան, որուն համար կռուած եմ իբրեւ զինուոր»։

Իտալացիները հարցուցեր են թէ Նէկիւսը դեռ կ՚ուզէ՞ կռուիլ։ Հապէշ հրամանատարը պատասխաներ է,— «Ո՞ւր ուժերով»։

Իտալացիները կը ջանան պաշարել Սասապանէհը, որ կարեւոր դիրք մըն է հարաւային ճակատին վրայ (Օկատէն)։ Այս ռազմագիտական դիրքը կ՚իշխէ Ճիճիքայի ճամբուն եւ Ճիպութի-Ատիս Ապէպա գծին։ Անոր գրաւումով, այս շարթու հաւանաբար կ՚իյնայ նաեւ Ճիճիքան։

Իտալական երկու վաշտեր դիրք բռնած են բրիտանական Սոմալիի սահմանին վրայ, արգիլելու համար եթովպական բանակին պարէնաւորումը։

Կ՚ըսուի թէ կայսրը մայրաքաղաք պիտի հասնի այս օրերս, քննելու համար հաշտութեան խնդիրը։

Հունգարիա ձող կը պահանջէ

Լեհաստանի վարչապետին այցելութեան առթիւ, հունգարական մամուլը փառաբանելով լեհեւմաճառական դարաւոր բարեկամութիւնը, կ՚արծարծէ նախկին Հունգարիոյ վերակազմութեան խնդիրը։ Կիսապաշտօնական թերթ մը կը գրէ, այս առթիւ.— «Բարեկամութիւնը մէկդի դնելով, ներկայ յարաբերութիւնները հաստատուած են քաղաքական գործակցութեան վրայ։ Եթէ այսօր Լեհաստան աւելի զօրաւոր է քան Հունգարիա, վաղը Հունգարիան իր կարգին զօրաւոր պիտի ըլլայ, երբ վերստանայ իր սահմանները եւ այն զինուորական ուժը որ իր իրաւունքն է»։

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ

Ազգ. պարգեւախաղի 4րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ ուրբաթ օր։ Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0,789,210 թիւը։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.— 1.034.023, 1.117.847, 1.022.606, 1.012.204, 0.632.715, 0.797.144։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 ֆրանք.— 1.014.726, 0.410.357, 0.028.147, 0.338.783, 0.430.780, **1.186.015:**

6687 վերջացող թիւերը շահեցան 100,000 ֆրանք։

9382 վերջացող թիւերը շահեցան 50,000 ֆրանք։

0072 վերջացող թիւերը շահեցան 25,000 ֆրանք։

1437 վերջացող թիւերը շահեցան 25,000 ֆրանք։

165 վերջացող թիւերը շահեցան 10,000 ֆրանք։

96 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք։

0 վերջացող թիւերը շահեցան 100ական ֆրանք։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՖՈՒԱՏ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ծանրապէս հիւանդացաւ ուրբաթ օր, նոր բարդութիւն մը ծագած ըլլալով։ Բժիշկները մտահոգ են։ Հաւանական է որ խնամակալ մը նշանակուի։

Վերջին լուրերու համաձայն Թագաւորը մահամերձ է։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ մասնակի ներում հռչակեց, իր ծննդեան 47րդ տարեդարձին առթիւ։ Այս ներումէն կ՚օգտուին անոնք որ դատապարտուած են թեթեւ յանցանքներով (քաղաքական)։

ԻՏԱԼԻՈՅ գաղթային նախարարութիւնը արգիլեց ոչնչաւոր մանուկներ ուղեգրել արեւելեան Ափրիկէի գաղթավայրերուն եւ Եթովպիոյ գրաւեալ շրջաններուն մէջ։ Կառավարական հրամանը գնահատելով հանդերձ արտայայտուած մարդասիրական ոգին, անյարմար կը գտնէ սեւամորթներու որդեգրումը։

300,000 ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՆ ԱԼՊԱՆԻԱ, եթէ հաւատանք Յունաստան հասած ալպանացի նախկին նախարարներու, որոնք աքսորուած են, կարգ մը երեսփոխաններու հետ։ Ասոնց պատմութեան համաձայն, գաղտնի դաշնագիր մը կնքուած է անցեալ մարտին եւ իտալացի գաղթականները պիտի երթան աստիճանաբար, վայելելով կատարեալ ազատութիւն՝ կրօնի եւ կրթութեան համար։ Այս լուրը մեծ մտահոգութիւն պատճառեց Յունաստանի մէջ, որովհետեւ կ՚ըսուի թէ գաղթականները պիտի տեղաւորուին Արկիրոքասթրոյի մէջ, ուր մեծ մասով Յոյներ կը բնակին։

ԱՐԻԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ, Գերմանիոյ մամուլի տեսչութիւնը ազդարարեց թէ հեղինակները, գրողները, խմբագրապետները եւ հրատարակիչները պէտք է ապացուցանեն իրենց եւ իրենց կիներուն արիականութիւնը, սկսելով 1800 թուականէն։

ԼԷՈՆ ՊԼՈՒՄԻ դէմ կատարուած յարձակման դատավարութիւնը վերջացաւ ուրբաթ օր։ Երկու ամբաստանեալներէն (արքայական) Լիւսիէն Քուրթուա դատապարտուեցաւ երեք ամիս բանտարկութեան, իսկ Լէօն Անտիւան՝ 15 օրուան։ Պլում ներկայ չէր, իր ընտրական շրջանակը գացած ըլլալով, փաստաբանը յայտնեց թէ ներկայութիւնն ալ անհրաժեշտ չէ, քանի որ զոհը չէր տեսած յարձակողները, որոնք բռնուեցան չարժանկարի մը հիման վրայ։

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Այսօր, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Հայ Ակումբին մէջ, Մասնակցութեամբ ազգ. եւ քաղաքական կազմակերպութիւններու։ Յարգանքի խօսք՝ մասնակցող բոլոր մարմիններու կողմէ։

Մուտքը ազատ է։

ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

Այսօր, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին «Վարանդեան» սրահին մէջ

10 Bld. des Marguerites

Նախաձեռնութեամբ «Համազգային»ի Պոմոնի Մասնաճիւղին եւ մասնակցութեամբ զանազան կազմակերպութեանց։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄԻ ՄԷՋ (Մարսէյլ)

Այսօր, կիրակի առաւօտ Սէն-Ժէռոմի Ս. Սահակ եւ Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ, Նախաձեռնութեամբ թաղական խորհուրդին։

Առաւօտեան ժամը 10ին Հոգեհանգստեան արարողութիւն։ Ժամը 11ին թափօր պիտի կազմուի, ծաղկեպսակ դնելու համար թաղին գերեզմանատան Անծանօթ Զինուորի յուշարձանին վրայ, ուր տեղի պիտի ունենան բանախօսութիւններ։ Այս առթիւ թաղականութիւնը պարտք կը համարի հրաւիրել կազմակերպութիւններէն՝ Կրթասիրաց Տիկնանց Միութիւնը, Դպրաց Դասը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Վրէժ» խումբը, Հ. Օ. Կ.ի «Ռատիօ» մասնաճիւղը, Լսարանական, Սիվրի-Հիսարի Հայր. եւ Երիտասարդաց միութիւնները իրենց անդամներով, յարգելի թաղեցիները եւ շրջանի բոլոր հայութիւնը։

Պ. Արթիւր Կէզիւրեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Նալպանտեան եւ զաւակունք (Վալանս), Կէզիւրեան ընտանիք (Վալանս, Ռոման, Գլիվլէնտ, Ամերիկա), Օզանեան ընտանիք (Պոլիս), Անսուրլեան ընտանիք (Վալանս եւ Շիքակօ), Գասպարեան ընտանիք (Վալանս), սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց տիկնոջ, աղջկան, քրոջ, քրոջաղջկան, հարսին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԿԷԶԻՒՐԵԱՆԻ

(Ծնեալ Նալպանտեան)

ցաւնալի մահը որ տեղի ունեցաւ Ապրիլ 23ին, 25 տարեկան երիտասարդ հասակին։

16, Rue Chaufour, Valence (Drôme).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Մելիք Գրիգորեան իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն հայրենակիցներու, Իսի լէ Մուլինոյի Թաղային միութեան, Տարօն-Տուրուբերանի Ֆրանսայի Նահանգ. Միութեան եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի աղջկան ՄԱՐԻԱՄ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆի ցաւնալի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ ծաղիկ հասակին։ Նաեւ մասնաւոր շնորհակալութիւն կը յայտնեն Պ. Երուանդ Ըմպաթեանի իր սանին հանդէպ ցոյց տուած հոգածութեան եւ աջակցութեան համար։

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

կը տօնուի Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ Մայիս 9ին իրիկուան ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Ռուսական քոնսէրվաթուարի սրահին մէջ, 26 Ave. de Tokio

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ, 6 Յունիս շաբաթ երեկոյ, Salle Gaveau[illegible]

Թատերական ներկայացում

կազմակերպուած Սեբաստիոյ Դաւրա գիւղի Հայր. Միութեան Փարիզի կեդրոնին կողմէ

26 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին. Պէշիկթաշլեան Թատերասրահին մէջ, 26 rue Troyon, Sèvres, Métro Pont de Sèvres & Autobus 1

ղեկավարութեամբ Մ. ՇԻՐՎԱՆԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ կարող ուժերու կը ներկայացուի ԵՐԱՄԻԱ Ս. ՔԷՀՆԵԱՆԻ

ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ (դրամ 4 արար իրական կեանքէ)

Ցերեկոյթ — Պարահանդէս

կազմակերպուած Հաւըրը Գարակէօզեան Հօմի Նախկին Սանուց Միութեան կողմէ, ի նպաստ իր օգնութեան սնտուկին

Այսօր, կիրակի, 26 Ապրիլ, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Salons «Enfance et Famille»ի մէջ, 6 Rue Clavel

(entrée 11 Rue Mélingue, Métro: Pyrénées)

ԸՆՏԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐ — ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ։

Մուտք՝ 5 ֆրանք։

ՏՈՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. Հիւանդանոցին

33, Rue Poissonnière (Rex սինեմային ճիշդ քովը)

Մեթրօ՝ Bonne-Nouvelle

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

կը ծանուցուի թէ Աղքատախնամ ընկերութեան վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, եկեղեցւոյ խորհրդարանը։

ԲԺՇԿՈՒՀԻ ՌՕԺԷՆՍՔԻ

Մասնագէտ կանանց, սրտի, արեան եւ ամէն տեսակ հիւանդութիւններու։ Ելեկտրաբուժում։ Կ՚ընդունի ժամը 2—4։ Դիմել՝ 10 Rue Lord Byron, Métro Georges V Tél. Elysées 22-79

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe, LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՍՊԱՆԻՈՅ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ կը շարունակուին։ Աստուրիայի մէջ 400 բանուորներ հանքերը գրաւելով համայնավարական իշխանութիւն հռչակեցին։

ՄԱՐՔՈՆԻ, հռչակաւոր գիտունը, երէկ մեռաւ Անգլիոյ մէջ։ Հնարիչն է անթելին եւ ուրիշ բազմաթիւ գիւտերու։ Ծնած էր 1875ին։

ԱՐԱՅ ԽՆՏԻՄԵԱՆ

Maison KHENDAMIAN

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԳԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՐԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք՝ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝ 12ը 125 ֆրանք։

Carte d'identitéի նկարներ՝ 12 հատը 10 ֆր., 6 հատը 7 ֆր.

ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐ, ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԱՒ ԿԱՇԻՆ ՄԻԱՅՆ ԿԸ ԲԵՐԷ ԼԱՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ԵԹԷ Կ՚ՈՒԶԷՔ

Ձեր արհեստին մէջ յաջողիլ,
Ձեր յաճախորդներուն թիւը աւելցնել օրէ օր,
Ձեր chiffres d'affaires կրկնապատկել,
Դիմեցէք՝

TANNERIE DE LA DEULE

9, Rue Charlot, Paris. Métro: République.

Tél.: ARChive 05-86

ՃԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՏՆՕՐԷՆՆ Է

Պ. ԼԵՒՈՆ ՊԱՊՕՆԵԱՆ

որ ձեզի պիտի տայ, չափաւոր գինով, լաւ կաշի. Marque H. S. Tannage lent chêne որ պատրաստուած է մեծ խնամքով։

Գաւառի կօշկակարներուն նմոյշ կը ղրկուի *Contre remboursement*ով։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԼ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton: 52 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(16 ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

Procédure Générale

159, Rue Lafayette **Tél. Nord 63-61**

Կ՚ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ՌԱՔԻ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխօնով պատրաստուած օղին է ՌԱՔԻ ՏԻՒԶը։

Զգուշացէք այլ եւ այլ նիւթերով պատրաստուած եւ ձեր կեանքին վնասակար օղիները խմելէ, այլ խմեցէք միմիայն ՌԱՔԻ ՏԻՒԶը, որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած եւ գնահատուած է։

UN DUZE
MARQUE DÉPOSÉE
RAKI
40°
DUZE
Véritable Anisette Orientale
[illegible]
DISTILLERIE OTTOMANE ISTAMBOUL

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Ա. ՏԱԼԱՔԻՒՐԷԵԱՆ

8 rue Suffren, Marseille— Tél. D. 70-89

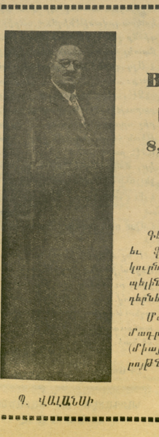

Պ. ՎԱԼԱՆՍԻ

Chez VALENSI

Bar-Restaurant

ՄԵԾ ՃԱՇԱՐԱՆ

8, Rue Buffault (9e)

Tél Prov. 94-96

Գեղեցիկ եւ մեծ սրահ։ Արեւելեան եւ ֆրանսական խնամուած կերակուրներ։ Ունինք ամէն տեսակ ըմպելիներ, օղիներ եւ բազմաթիւ աղանդերներ։ Ժամադրավայրը բոլորին։

Մասնաւոր շքեղ սրահ մը ընտանեկան միութեանց ժողովներուն (միայն քոնսոմասիոնով) եւ հացկերոյթներու համար։

Ժամադրուիլ նախապէս։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ԱՊՐԻԼ
MARDI 28 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3100

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ ՈՐ ՄՏԱԾԵԼ ԿՈՒՏԱՆ

Կիրակի օր բացատրեցինք թէ Դաշնակցութեան ղեկավար միտքը միշտ եղած է իրատես եւ բանուկ:

Ուր որ ալ գտնուինք, հարկադրուած ենք միշտ պրպտել, վերլուծումներ եւ որոնումներ կատարել: Մանաւանդ երբ հարցը կը վերաբերի գործնական քաղաքականութեան:

Խօսելով միայն մեր շրջանի մասին, մեր առջեւ կը գտնուին գործնական հարցեր որոնք լուծում կը պահանջեն: Լուծման ճամբան գտնելու համար, մենք ստիպուած չենք շեղելու մեր հիմնական ուղեգծէն, բայց պարտաւոր ենք վերադնահատումներ կատարել: Վերադնահատում՝ գործունէութեան միջոցներու:

Եւ թող չըսեն թէ միայն մենք ենք որ այդ պարտականութեան առջեւ կը գտնուինք:

Ահա քանի տարիէ ի վեր, արտասահմանի կարմրուկներն ու իրենց հօկերը սրտառուչ կոչեր կ'ուղղեն «Դաշնակ շարքայիններուն», փորձելով զանոնք ըմբոստացնել «չէֆ»երուն դէմ:

Խեղճերը Դաշնակցութեան կազմակերպական մեքենան կը շփոթեն համայնավարական մենատիրութեան հետ եւ կը կարծեն թէ մեր մէջ ալ Սթալիններ են որ կը հրամայեն կամ կը տնօրինեն:

Այս մէկ հատիկ իրողութիւնը բաւական է, ապացուցանելու համար թէ՝ վերջին 15 տարիներու ընթացքին, ձախողանքէ ձախողանք խրելով, անոնք նոր ռազմախաղի մը կառչած են, մեր կուսակցութիւնը կազմալուծելու համար:

Անշուշտ այս նոր մեթոտն ալ պիտի յանգի նոյն հետեւանքին, — Ձախողանք:

Բայց այս հեռանկարը պէտք չէ որ անգործութեան մղէ մեզ: Ընդհակառակն:

Անոնց խարխափումները կ'ապացուցանեն թէ բան մը փոխուած է տարիներու ընթացքին: Մենք պարտաւոր չե՞նք ըմբռնել այդ հոգեփոխութեան իմաստը, որքան ալ բացասական ըլլայ:

Եթէ անոնք յաւակնութիւնն ունին «լուսաբանելու» մեր շարքերը, եւ զանոնք ըմբոստացնելու ղեկավարութեան դէմ, ի՞նչ բան կ'արգիլէ մեզ, խելքի կանչելու իրե՛նց շարքերը:

Զանոնք խելքի կանչած ատեն, մեր նպատակը պիտի չըլլայ գռեհիկ մարդորսութիւն — ինչպէս կը փորձեն Երեւանցիները: Մենք մեր խօսքով ու գործքով պիտի ապացուցանենք թէ՝ օրինակ, ներգաղթը, իր ներկայ կազմակերպութեամբ, խեղկատակութիւն է: (Անո՛նք ալ գիտեն որ այդպէս է): Արդ, ի՞նչ է ելքը, — գտնել բանաձեւ մը, ուժերը համախմբելու եւ իւրաքանչիւրին պարտականութիւնը ճշդելու համար:

Ուրիշ հարց մը, — գաղութներու կազմակերպութիւն:

Իրականութիւն է որ՝ «Հայաստանասէր»ները տարիներով անճոռնի խաղեր, դաւեր եւ ընդհարումներ սարքելէ յետոյ, այժմ տարօրինակ նախանձախնդրութիւն մը կը ցուցնեն, ազգային կոչուած ճակատին վրայ:

Այսպէս, Հօկը բանաձեւ մը գտաւ, Անդրանիկի ուխտագնացութեան մասնակցելու համար: Զրադեցաւ Կոմիտասով եւ աչք ունկանջ լարած կը հետեւի ուրիշ «ազգասիրական» շարժումներու: Ոտքով — ձեռքով նուիրուեցաւ «Ազգ. Խորհուրդ»ներ կազմելու այստեղ: Իսկ Ամերիկայի մէջ զանազան ձեռնարկներ փորձուեցան, «համադաղութային» կազմակերպութիւն ստեղծելու համար: Անշուշտ իրենց հասկացողութեամբ:

Իմաստ մը չունի՞ն այս մարզանքներն ու խմորումները:

Եւ տակաւին ուրիշ երեւոյթներ ու մանաւանդ հոգեր: Օրինակ՝ աշխատանքի պայքարը:

Մէկ խօսքով, շատ մը պարագաներ եւ պահանջներ «քննելի եւ վերաքննելի» կը դարձնեն գործնական քաղաքականութեան միջոցները:

Մնաց որ, այսպէս եղած է Դաշնակցութեան ամբողջ կեանքը: Եւ մենք ոչինչ կը կորսնցնենք, պրպտումներ կատարելով, փնտռելով «միացնող գիծերը եւ տեսակէտները»:

Եթէ դիմացինդ զիջում կը պահանջէ քեզմէ, քու ձեռքդ է դատել, մերժել կամ ընդունիլ զանոնք, միշտ նկատի ունենալով ընդհանուր օգուտը:

Եթէ ան կը ձգնի պղտորել միտքերը, որպէսզի միշտ տեւեն կանխակալ կարծիքներն ու նախապաշարումները, դուն վարդոյրը աւելի չուտ կրնաս պատռել, ճակատ ճակատի խօսելով, եթէ առիթ կը ներկայանայ:

Այս բոլոր խորհրդածութիւններէն վերջը, նորէն մեր առջեւ կը ցցուի նոյն հարցականը, — կա՞ն, մեր դիմացը, այնպիսի տարրեր որոնք վստահութիւն ներշնչեն եւ հեղինակութիւն վայելեն:

Դժուար է պատասխանել այս հարցումին: Առ այժմ երեւոյթներն են որ տուն կուտան զանազան խորհրդածութեանց: Եւ որովհետեւ Դաշնակցութեան ոգին թոյլ չի տար քարացած դիտողներ ըլլալ որեւէ երեւոյթի հանդէպ, մեր պարտականութիւնը պիտի ըլլայ ուշադրութեամբ հետեւիլ անոնց, եւ մանաւանդ օրուան պահանջներուն:

Այդ պարտականութիւնը չի կաշկանդեր ոչ մեր գաղափարական պայքարի ազատութիւնը, ոչ ալ մեր կուսակցական անկախութիւնը: «Անցեալը մոռնալու» պարագան ալ թիւրիմացութիւն մըն է: Բուն հարցն այն է որ, պայքարները չեն կրնար շարունակուիլ միշտ այնպէս ինչպէս 10-15 տարի առաջ: Եւ այս՝ ամէն ժողովուրդի մէջ:

Եթէ մեր հակառակորդները կը շարունակեն մեզի դէմ պայքարիլ ու գործել նոյն հոգեբանութեամբ, այդ իրենց տկարութիւնը կ'ապացուցանէ:

Իբրեւ աւելի ծաւալուն եւ կենդանի կազմակերպութիւն, Դաշնակցութեան կ'իյնայ ճամբայ ցուցնել կարճ կապելու բիւզանդական վէճերը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մեծ մասը համեմատականի մնաց

Կիրակի օր տեղի ունեցան երեսփոխանական ընտրութիւնները, կատարեալ բարեկարգութեամբ, ինչպէս կը շեշտեն աջակողմեան թէ ձախակողմեան թերթերը: Քուէարկութիւնը սկսաւ առտուան ժամը 8ին եւ տեւեց մինչեւ 6, ընդհանրապէս դպրոցական շէնքերու մէջ: Մասնակցեցան բոլոր անոնք որ լրացուցած են 21 տարին եւ օրինական արգելք չունին կամ զինուոր գացած չեն: Հանրապետութեան նախագահը ժամը 9.15ին գնաց իր քուէն ձգեց Վիյլ ըՆէվէքի աղջկանց վարժարանին մէջ, ընկերակցութեամբ իր քարտուղարին: Նախկին վարչապետ Պ. Լավալ քուէարկեց Օպէրվիլիէի մէջ: Եւ այսպէս պետութեան ամենաբարձր պաշտօնատարէն մինչեւ ամէնէն խոնարհ քաղաքացին: Քուէարկողներու թիւը կը հաշուեն աւելի քան 10 միլիոն: Մինչեւ հիմա ճշդուած արդիւնքներէն կ'երեւայ որ մեծ մասը համեմատականի մնացած են: Մինչեւ երկուշաբթի առտու ընտրուած էին 179 երեսփոխաններ, որով համեմատականի մնացած էին 432 հոգի: Քուէներու համեմատութիւնը շատ խոշոր տարբերութիւններ չի ցուցներ: Համայնավարները զգալի յաջողութիւններ շահած են, մասնաւորապէս Փարիզի արուարձաններուն եւ հիւսիսի մէջ: Արդէն ութ հոգի ընտրուած են, իսկ 60 կարմիր թեկնածուներ ալ համեմատականի մնացած, նպաստաւոր պայմաններու մէջ: Իրենց պաշտօնաթերթը կը գրէ թէ այս ընտրութեանց մէջ կուսակցութիւնը շահած է 1,500,000 քուէ, մինչդեռ 790,000 շահած էր 1932ին: Փարիզի մէջ շահուած քուէներուն թիւը բարձրացած է 160,000ի (1932ին՝ 92,000): Ընկերվարական կուսակցութիւնը զգալապէս տկարացած կ'երեւայ, դառնելով շահած քուէներէն: Աջակողմեան հոսանքներն ալ կարեւոր յաջողութիւններ չահեցան: Արմատականները, որոնք մեծամասնութիւն կը կազմեն քանի մը տարիէ ի վեր, նշանակելի թիւ մը չշահեցան եւ երեւի բանակցութիւններ պիտի կատարեն միւս հոսանքներուն հետ, համեմատականի ընտրութեանց առթիւ որ տեղի կ'ունենան յառաջիկայ կիրակի, 3 մայիս:

Կիրակի օր ընտրուած երեսփոխաններուն մէջ կը գտնուին արտաքին նախարար Պ. Ֆլանտէն, որուն դէմ կային չորս թեկնածուներ, առեւտրական նախարար Պ. Ժորժ Պօնէ, նախկին վարչապետ Լավալ, Լ. Պլում, Էջօ տը Փարիի խմբագիրներէն Քէրիլլիս եւն.: Իսկ համեմատականի մնացին օդանաւային նախարար Պ. Մարսէլ Տէա, երեսփ. Ժողովին նախագահը՝ Պ. Պուիսօն, նախկին վարչապետ Պ. Էռիօ (Լիոն), կրթական նախարար Պ. Կէօնիւ (նախագահը Սթավիսքիի գործին քննիչ յանձնաժողովին), ընկերվարական Ժան Լօնկէ, Երիտասարդ Հայրենասէրներու նախագահ Թէթէնժէ, նախկին նախարարներ Լամուռօ եւ Մառշանտօ եւայլն:

Անգլիա՞ն ալ ծրագիր կը մշակէ

Պ. Իտըն այս շաբթու Պերլին պիտի ղրկէ իր հարցարանը, լուսաբանութիւններ ստանալու համար: Այս առթիւ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ անգլիական կառավարութիւնն ալ իր մասին ծրագիր մը կը մշակէ, միջին ճամբան բռնելով գերմանականին եւ ֆրանսականին: Այդ ծրագրով, պիտի առաջարկուի շարք մը շրջանային դաշինքներ կնքել, ոմանք Լոքառնոյի, ուրիշներ՝ ոչ - յարձակման, եւ վերջապէս շարք մըն ալ՝ փոխադարձ աջակցութեան հիման վրայ: Բոլոր դաշնագիրներն ալ պիտի կնքուին Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ: Անգլիական ծրագրին նպատակն է կամուրջ մը կազմել ոչ - յարձակման դաշինքներու գերմանական եւ փոխադարձ աջակցութեան դաշինքներու ֆրանսական ծրագրին միջեւ: Գալով Գերմանիոյ գաղթային պահանջներուն, որ մտահոգութիւն կը պատճառէ Անգլիոյ պահպանողական շրջանակներուն, գիտել կը տրուի թէ գաղթապետութիւնները մեծ մասով հակառակ են որ եւ է հող ձգելու Գերմանիոյ, բայց հաւանական է որ զիջումներ ըլլան Ափրիկէի մէջ:

Իտալացիները յառաջ կը խաղան թէ հիւսիսէն եւ թէ հարաւէն

Եթովպիոյ ճակատին իտալական հրամանատարութիւնը կը հեռագրէ թէ զօրագունդ մը ապրիլ 26ին գրաւեց Պահար Տարը, որ կը գտնուի Ցանա լիճին հարաւակողմը, ուր լիճը Կապոյտ Նեղոսի մէջ կը հոսեցնէ իր հարաւս ակը: Այս յաղթանակով Իտալացիները գրաւած կ'ըլլան ամբողջ Ցանա լիճին շրջանը: Հռոմի թերթերը կը գրեն թէ գրաւեալ շրջանին բոլոր ցեղերը ապստամբած են Նէկիւսին դէմ: Միւս կողմէ այս գրաւումը դէմ դիմաց կը հանէ Անգլիան եւ Իտալիան:

Կատաղի կռիւներ տեղի կ'ունենան Օկատէնի ճակատին վրայ, գրաւելու համար Սասապանէհի դիրքը: Հապէշները քաջարար պաշտպանեն զայն, իսկ Իտալացիները կը ջանան պաշարել: Երեք օրուան կռիւներու ընթացքին Իտալացիները կորսնցուցած են 776 հոգի, մեռեալ եւ վիրաւոր, մեծ մասը բնիկ: Հապէշական կորուստները յայտնի չեն. բայց կ'ըսուի թէ միայն մէկ ճակատամարտի մէջ ռազմադաշտին վրայ ձգած են մօտ հազար հոգի: Այս կռիւները կը շարունակուին անցեալ հինգշաբթիէն ի վեր: Իտալացիներուն նպատակն է գրաւել Հարրարը եւ Ճիճիգան որոնց պաշտպանութիւնը յանձնուած է Զօր. Նասիպուի եւ Վէհիպ փաշայի:

*** Իտալիոյ պաշտօնական շրջանակները կը հաւաստեն թէ կառավարութիւնը պիտի յարգէ եւրոպական շահերը՝ իր գրաւած վայրերուն մէջ, բայց եթէ ո եւ է մէկը միջամտէ զինու զօրութեամբ, ինք ալ զէնքով պիտի պատասխանէ: Այս ազդարարութիւնը կ'արձարձուի մամուլին մէջ, մասնաւորապէս անոր համար որ Անգլիոյ մէջ նորէն կը յուզեն Սուէզի ջրանցքը փակելու խնդիրը:

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՎԵՐԱԶԻՆՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Պերլինէն Լոնտոնի թերթերուն կը հեռագրեն թէ Թրքական կառավարութիւնը հրաւիրած է Քրուփի տունը՝ գրաւոր առաջարկներ ներկայացնել, Տարտանէլի ամրութեանց շինութեան համար: Հրաւէր մըն ալ ուղղուած է կարգ մը ռուսական տուներու:

*** Ճափոնի արտաքին նախարարը հեռագրեց Էնկիւրիի դեսպանին թէ Ճափոն պիտի մասնակցի շահակից պետութեանց խորհրդաժողովին, քննելու համար Տարտանէլի վերազինման խնդիրը:

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Ամերիկահայ թերթերէն կ'իմանանք թէ Կաթող. Նուիրակ Գարեգին արք. ապրիլ 8ին Նիւ Եորք հասած է:

«Ոչ-խալամ հայրենակիցները զուտ թուրքերէն մականուն առնելու պարտաւոր չեն»

Մականունի արձանագրութեանց առթիւ Պոլսոյ «Սօն Փօսթա» թերթը կը գրէ, այս խորագրին տակ (22 ապրիլ).—

«Երէկ առտուան թերթերէն մէկը լուր մը տուած էր, որուն համաձայն ոչ - խալամ հայրենակիցները հարազատ թուրքերէն մականուններ առնելու պարտաւոր են: Երէկ այս մասին քննութիւն կատարեցինք Իսթանպուլի մարդահամարի տնօրինութեանց եւ ուրիշ պատկան իշխանութեանց մօտ ու իմացանք որ անհիմն է այս լուրը:

«Ոչ - խալամ հայրենակիցներէն մեծ մասը իրենց ծնած օրէն ի վեր արդէն մականուն ունենալով, մինչեւ Յուլիս 2 իրենց անձնագրին մէջ գտնուող մականունը պէտք է արձանագրել տան իրենց բնակած վայրի անձնագրի պաշտօնատունը: Ուրիշ մականուն առնելու պարտաւորութիւն չկայ»:

*** Մականունի օրէնքին պայմանաժամը լրանալու մօտ ըլլալով, անձնագրի պաշտօնատուները ամէն օր անհամար դիմումներ կ'ըլլան: Գումգափուի պաշտօնատունը մէկ օրուան մէջ 800 հոգի միասին դիմած ըլլալով, շէնքը չէ դիմացած եւ պատերը խախտելով դուռներն ու ապակիները կոտրուած են:

Ռուս լրագրող մը ձերբակալուեցաւ իբրեւ հիթլերական գործակալ

Փարիզի «Վոզրոժտէնիէ» ռուսական թերթին (միապետական) խմբագիրներէն Ալէքսիյեւ ձերբակալուեցաւ Ապահովութեան Տեսչութեան կողմէ, իբրեւ հիթլերական լրտես: Երկար եւ մանրակրկիտ հարցաքննութենէ մը վերջ, երկու անգամ խուզարկութիւն կատարուեցաւ թերթին խմբագրատունը, որ կը գտնուի Շան զ'Էլիզէի պողոտային վրայ: Հարցաքննութիւններէն վերջը, ամբաստանեալը բանտարկուեցաւ (կ'ըսուի թէ ազատ արձակուած է երաշխաւորութեամբ): Ապահովութեան Տեսչութիւնը բացարձակ լռութիւն կը պահէ, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Ալէքսիյեւ Գերմանիա գացած է երկու անգամ, 1935ին եւ այս վերջերս, մասնաւոր պաշտօնով: Անցեալ շաբթու իր թերթին մէջ կը գրէր թէ Գերմանիա գտնուած բոլոր ռուսական կազմակերպութիւնները միանալով, զօրավար մը նշանակած են, իբրեւ ներկայացուցիչ հիթլերական իշխանութեան մօտ:

Փարիզի ձախակողմեան թերթերը այս առթիւ կը դատապարտեն կառավարութեան թուլութիւնը: «Իւմանիթէ», համայնավար օրկանը շեշտելով թէ «Վոզրոժտէնիէ» կը հրատարակուի Ղուկասովի կողմէ, կը գրէ թէ այս թերթը (Վերածնունդ) կապուած է ռուս զինուորական միութեան հետ, որուն նախագահն է զօր. Միլլէր եւ որ «խառնակիչ գործակալներու եւ լրտեսներու մասնաւոր դպրոցներ կը պահէ Պուլկարիոյ, Եուկոսլավիոյ, Լեհաստանի, Լեթոնիոյ, Ֆինլանտայի եւ Ճափոնի մէջ: «Վոզրոժտէնիէ»ի տնօրէնութիւնը սերտ եւ տեւական յարաբերութիւններ ունի Գերմանիոյ եւ Ճափոնի դեսպանատուններուն հետ: Ժողովներ տեղի կ'ունենան թերթին խմբագրատան մէջ, ուր կը հանդիպին պատասխանատու խմբագիրները եւ Փարիզի ճափոնական դեսպանատան զինուորական կցորդը: Աւելցնենք թէ Ալէքսիյեւ, որ կը ստորագրէ «Ալի Պապա», տասը տարիէ ի վեր կը գտնուի այս թերթին խմբագրութեան մէջ: Մենք ուրիշ փաստաթուղթեր ալ ունինք. «Վոզրոժտէնիէ» ամէն օր կը զբաղի Ֆրանսայի ներքին քաղաքականութեամբ... Այս մասին մեր գիտցածը բաւական է պահանջելու որ վերջնապէս պատժուի այդ լրագիրը եւ անմիջապէս վնասելու անկարող վիճակի մը վերածուին Ալէքսիյեւի արբանեակներն ու պետերը»:

«Փօփիւլէռ», ընկերվարական օրկանը եւս, հաղորդելով Ալէքսիյեւի ձերբակալութիւնը, կը գրէ թէ փաստաթուղթեր գտնուած են խուզարկութեան ատեն: «Ոստիկանական շրջանակներու մէջ կ'ուզեն նուազեցնել գործին արժէքը, որովհետեւ խնդրոյ առարկայ մարդուկը ծառայած կ'երեւայ նաեւ ֆրանսական ոստիկանութեան: Մենք չենք գիտեր թէ իր յաճախադէպ այցելութիւնները դէպի Գերմանիա, որոնք Ապահովութեան Տեսչութեան ուշադրութիւնը գրաւած են, որ եւ է կապ ունի՞ն լրտեսութեան հետ: Բայց ինչ որ գիտենք, այն է թէ ժամանակն է վերջ տալու «Վոզրոժտէնիէ»ի Ալէքսիյեւին եւ ռուս միապետական շրջանակներու քարոզութեանց»:

Պուլկարիա՞ն ալ պիտի խախտէ դաշնագիրը

Պուլկարիոյ նախարարական խորհուրդը շաբաթ առտու բացառիկ նիստ գումարեց արքայական պալատին մէջ, նախագահութեամբ Պորիս թագաւորին: Նիստը տեւեց չորս ժամ: Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ այս առթիւ երկարօրէն քննուած է Պուլկարիոյ բռնելիք դիրքը՝ Նեղուցներու վերազինման պարագային: Միւս կողմէ կ'ըսեն թէ խորհրդակցութիւններ կատարուած են, վերահաստատելու համար նախկին սահմանադրութիւնը որ ջնջուած էր 1934 մայիս 19ի զինուորական յեղաշրջումով: Այդ պարագային կառավարութիւնը պիտի փոխուի եւ նոր ընտրութիւններ պիտի կատարուին:

*** Ուրիշ աղբիւրէ մը կը հաղորդեն.— Նախարարական խորհուրդին նիստը մեծ հետաքրքրութիւն շարժեց Սոֆիայի մէջ, մանաւանդ որ բոլորն ալ կը կարծեն թէ խնդիրը կապ ունի Նէօյյիի դաշնագրին զինուորական կաշկանդումներուն հետ: Արդէն ատենէ մը ի վեր որոշման մը կը սպասուի այս մասին: Կարգ մը թերթեր, որոնք իրենց ներշնչումը հաւանաբար ստացած են արտաքին նախարարութենէն, վերջերս յօդուածներ հրատարակեցին Պուլկարիոյ գերիշխանութեան դէմ հաստատուած սահմանափակումներու ջնջման մասին: Այս առթիւ կարեւոր թերթ մըն ալ ցաւ կը յայտնէր որ Պուլկարիա մեկուսացած է միջազգային տեսակէտով, այնքան վճռական պահու մը:

Զրոյց կը շրջի թէ բանակցութիւններ կը կատարուին Գերմանիոյ հետ, զէնք եւ ռազմանիւթ ստանալու համար, հատուցման հիման վրայ: Կը կարծուի թէ Նէօյիի դաշնագրին դէմ ցոյցեր պիտի կատարուին Ս. Գէորգի տօնին առթիւ, մայիս 6ին, որ Պուլկարիոյ զինուորական տօնն է:

ՅԱՐԱԿԱՆ ԳՆԴԱԿՈՒՍ ՄԸ, Վլատիմիր Հօտէցքի, անձնասպան եղաւ Տրակինեանի մէջ, ինքզինքը սանդուղէն վար նետելով: Գործազուրկ էր եւ թըշուառութեան մատնուած:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՀՈԳԵՐԸ

3.— ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ

Երկարամեայ տաժանելի պայքարների շնորհիւ եւ մեծամեծ զոհաբերութիւններից յետոյ, 1918ին, երբ մարտնչող հայութիւնը յաջողեցաւ ստեղծել իր անկախ հայրենիքը, աշխարհի չորս կողմից սկսեցին Հայաստան գաղթել հայրենազուրկ հայկական բեկորները:

Մոխիրների եւ աւերակների միջից բարձրացող փոքրիկ Հայաստանի սահմանները աստիճանաբար ընդարձակւում էին եւ նրա ազդեցութիւնը մեծանում էր: Այնպէս որ 1919ին Հայաստանը արդէն ունէր աւելի քան 46.000 քառ. քիլ. տարածութիւն եւ մօտ 1.300.000 բնակչութիւն, որի մօտ 80—85 առ հարիւրը Հայեր էին:

Սակայն, 1920ին Քէմալեւլէնինեան ուժերի միացեալ գրոհի տակ Հայաստանը ընդունեց խորհրդային վարչաձեւը, զրկուեց իր որոշ հողամասերից ու բնակիչներից եւ ամփոփուեց մօտ 30.000 քառ. քիլ. տարածութեան մէջ, ուր այժմ ապրում է մօտ 1.150.000 բնակչութիւն, որի մի միլիոնը Հայեր են:

Խորհրդային լուծի տակ ընկնելուց յետոյ, Հայաստանը դադարեց այլեւս կենտրոնաձիգ ուժ լինելուց: Հայաստանի Հանրապետութեան ժամանակ գոյութիւն ունեցող «հայահաւաքման աշխատանքները» իսպառ դադարեցան, եւ այսպիսով գոյութիւն ունեցող Հայաստանի սահմաններից դուրս մնացին խոշոր քանակութեամբ հայ գանգուածներ, որոնք ահա 15 տարի է որ ոչ մի հնարաւորութիւն չունեն ոչ միայն միանալու իրենց հայրենիքին, այլ եւ խորթ են միանգամայն Հայաստանի այժմեան վարիչների համար:

Այժմ Հայաստանի սահմաններից դուրս են աւելի քան 1.600.000 Հայեր: Դրանցից աւելի քան 900.000ը գտնւում են Խորհ. Ռուսաստանի միւս մասերում մէջ: Միմիայն Հայաստանի կից Վրաստանում եւ Ադրբէջանում ապրում են 600.000ից աւելի Հայեր, որոնցից շատերը տեղաւորուած են Հայաստանի սահմանամերձ վայրերում:

Թէ արտասահմանի եւ թէ Խորհ. Ռուսաստանի հայութիւնը ապրում է իր ուրոյն կեանքով, կապուած չէ Հայաստանի հետ եւ կարելի է բնորոշել գաղութ բառով: Այսպիսով գաղութներ են Հայաստանի համար ոչ միայն արտասահմանի հայկական համայնքները, այլ եւ Խորհ. Հանրապետութիւնների մէջ ցրուած մօտ մէկ միլիոն Հայերը:

Հակառակ այն բանին, որ Հայաստանի խորհրդային վարիչները պատեհ թէ անպատեհ առիթով ասում են, թէ վերացած են խորհրդային սահմաններում ազգային հակամարտութիւնները, սակայն փաստն այն է, որ խորհրդային զանազան հանրապետութիւնների մէջ ապրող հայութիւնը ենթակայ է ճնշումների, ճնշւում կամ շահագործւում է իբրեւ փոքրամասնութիւն, ճիշդ այնպէս ինչպէս այդ տեղի է ունենում բուրժուական-կապիտալիստական պետութիւնների մէջ: Այդ հանրապետութիւնների շրջաններում ոչ միայն չեն քաջալերւում հայկական մշակութային ձեռնարկները, այլ եւ խափանւում են զանազան պատրուակներով:

Այդ կողմից մանաւանդ աչքի է ընկնում Վրաստանը, որ մեծ չնականութեամբ ամէն կերպ աշխատում է խեղդել իրեն ենթակայ հայութեան ձգտումները: Վրաստանում վաղուց սահմանափակուել են հայկական միջնակարգ դպրոցները: Բռնի կերպով վրացիները աշխատում են ջնջել ազգ. զգացմունքները մանաւանդ այն Հայերի մէջ, որոնք դժբախտութիւն են ունեցել կորցնելու իրենց մայրենի լեզուն:

Վրացախօս շրջանների հայ նոր սերունդը, որ շնորհիւ հայ դպրոցների ցարական կարգերի ժամանակ սկսել էր արդէն հայախօս դառնալ, այժմ «բարեխնամ» վրացական կոմունիստների ջանքերի ազդեցութեան տակ վերադառնում է նորէն դէպի վրացական լեզուին, որովհետեւ բռնի կերպով փակուած են այդ շրջաններում հայկական դպրոցները եւ գոյութիւն ունեն միայն վրացական դպրոցներ: Դեռ աւելին. բոլոր վրացախօս Հայերը պաշտօնապէս համարւում են այժմ վրացիներ:

Թիֆլիսը երկար տարիներ եղել է հայ մտաւոր կենտրոն եւ աւելի քան երկու հարիւր տարի բացառապէս Հայերի ջանքերով է մեծացել եւ գեղեցկացել: Վրացիները ազգայնացման պատրուակով ոչ միայն դուրս վռնտեցին նախկին սեփականատէրերին իրենց հսկայական կալուածներից, այլ եւ այժմ աշխատում են ամէն կերպ ջնջել այն բոլորը, ինչ որ հայկական շունչ է փչում: Դեռ երէկ էր որ տեղեկացանք, թէ Խոջիվանքի յայտնի գերեզմանատունը, ուր թաղուած են մեր մեծ դէմքերը՝ Րաֆֆին, Արծրունին, Ծերենցը, պատմաբան Երիցեանցը, թատերագիր Սունդուկեանը, Ս. Ջաւարեանը, Ռոստոմը, Դումանը, Քեռին եւ բազմաթիւ ուրիշ ականաւոր Հայեր, «քաղաքը գեղեցկացնելու պատրուակով» մի մասը քանդուել է, մի մասն էլ շուտով պիտի քանդուի, անհետ ոչնչացնելով մեր վերածնութեան այդ մեծ ռահվիրաների վերջին նշխարները:

Այսպէս անամօթաբար վարւողները այն վրացի «կոմունիստ»ներն են, որոնք մեծ խնամքով պահում են Մցխեթի վրաց թագաւորների գերեզմանները եւ հպարտութեամբ ցոյց են տալիս Վրաստան այցելող օտար հիւրերին ...

Այդ բոլորը ոչ միայն չեն տեսնում խորհ. Հայաստանի վարիչները, այլեւ չեն համարձակւում տեսնել:

Տեսնել այս բոլորը՝ կը նշանակէ միջամտել ուրիշ պետութեան ներքին գործերին ...

Ահա թէ ի՞նչպէս է լուծուել ազգային խնդիրը Խորհ. Ռուսաստանի սահմաններում:

Ի՞նչ համեմատութիւն ցարական ժամանակների եւ այժմեան դրութեան հետ:

Այն ժամանակ կար ներքին ազգային կապ, ինքնօգնութեան բուռն գիտակցութիւն, հակառակ տիրող որոշ հալածանքներին եւ ճնշումներին: Եթէ նկատի չառնենք մինչեւ անգամ յեղափոխական կուսակցութիւնների դերը, բաւական է յիշել, որ այն ժամանակուան կաշկանդուած հայ մամուլը, թուլացած եւ արժեզուրկ դարձած հայ եկեղեցին, իր հոգեւորականութեամբ, գոյութիւն ունեցող հանրային կարծիքը անհամեմատ աւելի մեծ դեր ունէին, աւելի ամուր էին կապում միմեանց հետ ցրուած հայութեան բեկորները, քան այժմեան խորհ. Հայաստանի վարիչները որոնք չեն համարձակւում երբեք տեսնել այն ամէնը, ինչ որ կատարւում է իրենց քթի տակ: Սակայն, նրանք կարեւոր են համարում անմահ Սերվանտէսի հերոսի պէս պատեհ թէ անպատեհ առիթներով նիզակներ ճօճել Դաշնակցութեան ստուերների վրայ եւ ծալլվարեան մեծաղորդ ճառերով սպառնալ աշխարհի խաղաղութեան ...

Այսպիսով ուրեմն խորհրդային սահմաններում գտնուող մօտ մէկ միլիոն հայութիւնը, շնորհիւ ներկայ խորհ. կարգերի, վերածուել է անջատ-անջատ միութիւնների եւ կորցրել իր ամբողջութիւնը իբրեւ ազգային միաւոր: Այս դրութեան հետեւանքը եղել է այն, որ հայութիւնը դարձել է կամազուրկ, կորցրել է իր արժէքը, իրական ուժը եւ տեսակարար կշիռը Ռուսաստանում ապրող բազմաթիւ ազգերի մէջ: Իսկ խորհ. Հայաստանի փոքրոգի վարիչները իրենց թուլամորթութեամբ, առնականութեան պակասութեամբ աւելի են նպաստում այդ դրութեան ...

Անշուշտ դժուար է նախատեսել այս բոլորի վախճանը: Սակայն, իմաստուն ժամանակը կատարում է իր դերը: Մարդկային բանականութիւնը երկար տեղատուութիւններից եւ մակընթացութիւններից յետոյ պիտի գտնի իր իրական ուղին: Եւ այն հայ մտաւորականը, որ ապրել է խորհրդային երկրում, որ իր կաշուի վրայ է փորձել այդ բոլոր անարդարութիւնները, պիտի կարողանայ արժեւորել իր գոյութիւնը եւ չպիտի թոյլ տայ, որ հայ բեկորները վերջ ի վերջոյ ծուատուին եւ փոշիանան ...

Խորհրդային կարգերը չեն կարող յաւիտենապէս գոյութիւն ունենալ: Այնտեղ արդէն նկատւում են զգալի ճեղքուածներ: Եւ, ո՛վ գիտէ, թէ վաղուան օրը մեզ ի՞նչ է բերելու ...

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

50 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

Եգիպտոսի «Ալ Ահրամ» (Բուրգերը) անուն արաբ մեծագոյն օրաթերթը, ամէն օր «50 տարի առաջ» վերնագրով կը հրատարակէ ներքին թէ արտաքին խտացեալ լուրեր՝ քաղուած իր հաւաքածուներէն, նման «Տէյմս» լրագրին՝ 100 տարի առաջ վերնագրով գրածներուն: Ըսենք որ «Ալ Ահրամ», հօրմէ զաւկին ժառանգուելով, այսօր 62 տարուան կեանք մը ունի:

50 տարի առաջուան «Ալ Ահրամ»ի առօրեայ լուրերը կը զուգադիպին Նուպար փաշայի առաջին վարչապետութեան շրջանին: Համով հոտով լուրեր, որոնցմով կը հաղորդուի Եգիպտոսի արդի սերունդը:

Այսպէս օր մը Նուպար փաշա կը նախագահէ յանձնաժողովի մը եւ իր սիրական Ֆէլլահներուն հողային տուրքը զեղչել կուտայ 400.000 ոսկի համեմատութեամբ:

Օր մը իր նախագահած նախարարաց խորհուրդին գլխաւոր նիւթը կը կազմէ ոռոգումի խնդիրը:

Ուրիշ օր մը, դատական նախարարութեան մէջ տեղական դատարանները բարենորոգումով կը զբաղի:

Ուրիշ առթիւ մը կը բանակցի Եւրոպայի դիւանագիտական մարմնոյն հետ, խառն դատարաններու հիմը դնելու համար:

Օր մըն ալ, անգլիացի մասնագէտներու հետ կ'այցելէ Կարմիր ծովի հաղուագիւտ քարիւղի հօրերը, որոնց մասին մանրամասն տեղեկագիր մը կը ներկայացնէ օրուան Խտիվին: Այդ հօրերը այսօր կը շահագործուին արդիւնաւոր կերպով:

Անգամ մըն ալ Գահիրէի մօտ, Փաթանըր Խայրիէ, իր «դահապիէ»ին մէջ (տնաձեւ նաւ Նեղոսի վրայ) հացկերոյթ կուտայ պետական աւագանիին:

Օր մըն ալ շատ կարեւոր գործի մը համար հէքիմ ուղտի մը կոնակը ցատկած, ակնթարթի մը մէջ եւ շոգեկառքէն առաջ, Գահիրէէն Աղեքսանդրիա կը նետէ ինքզինքը:

Եւ այսպէս շարունակաբար:

Ակամայ միտքս կ'երթայ 1878ի Պերլինի վեհաժողովին, երբ Նուպար փաշան Հայկական հարցին համար պատրաստած էր ծրագիր մը, զոր մերժեց Պատրիարքարանը: Չար լեզուները չամչցան ըսելու թէ Նուպար փաշան՝ իր այդ ծրագրով հայկական նահանգներու մարզպանի պաշտօնը կ'ապահովէր իրեն: Շատը ունենալու տենչով, քիչն ալ ձեռքէ հանեցինք: Հայկական խառնուածք:

Պատմութիւնը երկրորդ անգամ կրկնուեցաւ 1918ին, ընդհ. պատերազմին յաջորդող զինադադարի ընթացքին, երբ ծովէ ծով Հայաստանի մը տենչով, գետերէ գետ Հայաստան մըն ալ չունեցանք:

1895ի հայկական ջարդերուն, երբ Նուպար փաշան առանձնացած էր Փարիզի մէջ եւ իրեն կը կարդային հայկական ջարդերուն եղերական պատմութիւնները, մեր ծերունին փղձկելով կ'ըսէր.

— Կը բաւէ՛, կը բաւէ, ալ մի կարդաք: Ա՜հ, իմ խօսքս մտիկ չըրին:

Անդրէն, Խրիմեան Հայրիկ, Նուպար փաշայի չէզոքութեան առջեւ, առիւծի մը նման կը մռնչէր եւ ի զուր հրամանագրեր կը տեղացնէր պետական մեծ գլխուն.

— Իբրեւ Ամենայն Հայոց Հայրապետ եւ ազգապետ, կը հրամայեմ քեզի, ձեռք առնել Հայկական Հարցը:

Եւ հայկական հարցը դեռ կը մնայ անլոյծ, խռովելով Խրիմեաններու եւ Նուպարներու հոգին:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Ապրիլեան սգահանդէս

ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, ապրիլ 19ին, Շարլոթենպուրկի Լանտվէհրքանալնոյի սրահներուն մէջ տեղի ունեցաւ ապրիլեան սգահանդէսը, նախաձեռնութեամբ Գաղթ. Վարչութեան եւ մասնակցութեամբ «Հայ Երիտասարդ» Միութեան: Ներկայ էին գաղութիս անդամները մեծ մասով: Ամպիոնը պատած էր հայ եռագոյնով, սեւ ժապաւէն մը վրան:

Սգահանդէսը բացուեցաւ «Հայր Մեր»ով, զոր երգեց «Հայ Երիտասարդ» Միութեան երգեցիկ խումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Պ. Ֆրունձեանի: Դաշնակահարուհի Տիկ. Հայրանեան նուագեց Շոփէնի մահուան քայլերգը: Ապա գաղութիս նախագահ Պ. Ա. Շալճեան կարդաց բացման խօսք մը, նուիրուած սգատօնին: Հակիրճ բայց իմաստալից բառերով ներկայացուց օրուան նշանակութիւնը եւ բացատրեց թէ ահաւոր սուգին յաջորդեց կազմուրիչ իրողութիւն մը,— հայրենիքին ստեղծումը:

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, Տօքթ. Ա. Աբեղեան, որ բնաբան ընտրած էր մեր ազգային մեծ բանաստեղծ Գամառ-Քաթիպայի ոտանաւորներէն մէկուն հետեւեալ հատուածը.

Բայց մի՛ վհատիք, այդ անմեղ արիւն,
Որ դիպաւ ստրկի ձեռք շղթաներուն,
Անշուշտ կը դարձնէ նոցա փխրուն,
Այս անճառելի օրէնք է վերին:

Բանախօսը նախ պատմականն ըրաւ Թաթար-մոնկոլեան արշաւանքներուն հայ երկրին վրայ ասկէ 700 տարի առաջ՝ 1236ին առաջնորդութեամբ Չարմաղան խանին: Եւ այդ օրէն ալ սկսաւ հայ ժողովուրդի ողբերգութիւնը իր սեփական հողին վրայ, բայց միեւնոյն ատեն անվհատ պայքարը՝ իր ազատութեան եւ անկախութեան համար: Այդ դարաւոր ողբերգութեան դրուագն էր ապրիլեան եղեռնը, որ սակայն ի վիճակի չեղաւ ընկճելու լոյսի եւ քաղաքակրթութեան համար մղուած պայքարը հայ ժողովուրդին, որ այդ դէպքերէն անմիջապէս յետոյ, շնորհիւ իր շարք մը հերոսամարտերու, ստեղծեց իր անկախ հայրենիքը: Մեր բանաստեղծներէն մէկ երկուքին պատշաճ ոտանաւորները օրինակ բերելով բանախօսը վերլուծեց Հայուն հոգին ու վեր հանեց անոր էական յատկանիշները, զորս ճանչնալը եւ անոնց հետեւիլը գլխաւոր դրաւականն է մեր լաւագոյն ապագային:

Բանախօսութիւնը թողուց խոր տպաւորութիւն: «Հայ Երիտասարդ» Միութեան կողմէ վարիչ Պ. Տ. Ֆրունձեան կարդաց խօսք մը օրուան առթիւ: Ինք որ տակաւին պատանի հասակէն ենթարկուած է տարագրութեան սոսկալի տառապանքներուն եւ իր իսկ աչքերով տեսած սեփական ժողովուրդին գողգոթան, յուզիչ կերպով նկարագրեց իր տպաւորութիւնները այն սեւ օրերէն, միեւնոյն ժամանակ արտայայտելով երիտասարդութեան ուխտը նուիրուելու մեր թափուած նահատակներուն աւանդած սուրբ կտակին:

Օրուան առթիւ պատշաճ ոտանաւորներ արտասանեցին յուզիչ եւ շնորհալի կերպով, մեր պատանիներէն Շաւարշ Յարութիւնեան եւ Արայ Մովսէսեան: Երգեցիկ խումբը երգեց «Մայր Արաքսի»ն եւ «Մեր Հայրենիք»ը, որով եւ փակուեցաւ տպաւորիչ սգահանդէսը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն և թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ ընթեռնելի ու մելանով:

ՀԵԼԼԷՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԴԻՆ ԱՇԽԱՐՀԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Իսկ դժոխքը, ինչպէս գիտես, չոր տեղ է, ու եռապատիկը աւելի դէշ, քան Սանթորինը: Երբեք անձրեւ չի տեղար, արեւի ճառագայթը ներս չի թափանցեր, ու հաւ բնաւ չի թռիր: Ան շրջապատուած է բարձր պատով, ու միայն մէկ մուտք ունի,— երկաթեայ դուռ մը:

Երբ աշխարհը ստեղծուեցաւ, դուռը փոքր էր, որովհետեւ մարդիկ շիտկէ շիտակ դրախտ կ'երթային: Բայց հետզհետէ անոնց աչքերը բացուեցան, դարձան խորամանկ ու չարամիտ, ու խումբ խումբ դժոխք գացին: Ներս մտած ատեն, սակայն, բաւական նեղուեցան: Բարեացակամ պահապանները պատը քանդեցին ու այնպիսի դուռ մը բացին, որ հազարաւորներ իսկ կրցան միասնաբար մտնել ներս: Այսուհանդերձ, մարդիկը այնքան շատ էին որ միշտ կռիւով ու հրմշտուկով կրցան ներս մտնել: Կուրտուք, իրարու կից զարնել կամ սոր անոր մազէն քաշել ... Եթէ սատանաները իրենց եռաժանիներով զանոնք իրարմէ չբաժնէին, բոլորը եօթանասուն անգամ պիտի մահանային:

Նաւավարը հոն հասաւ ու ի՞նչ տեսնէ,— մարդոց լաւագոյնները հոն կ'երթան: Մեծաւորներ՝ ոսկեղէն հանդերձներով ու լուրջ դէմքերով: Քահանաներ եւ եպիսկոպոսներ՝ լայն թեզանիքներով: Վարդապետներ եւ վանահայրեր: Եւ վերջապէս բոլոր անոնք զորս մարդիկ բան մը կը կարծեն եւ կը յարգեն կամ կը վախնան անոնցմէ: Անոնք բոլորը կ'երթային հոն ու կ'արտասուէին այն աշխարհին համար զոր թողած էին ու կը յիշէին անարդարութիւններն ու անօրէնութիւնները: Նաւավարը խառնուեցաւ բազմութեան եւ, աջ ու ձախ զարնըւելէն, հասաւ մինչեւ դուռ: Դժբախտաբար, սակայն ճիշդ այդ պահուն պահակ էր կեցած կնիք կրող սատանան: Երբ նաւավարը տեսաւ, սկսաւ պոռալ: Վազեցին՝ եկան բոլոր սատանաները:

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղաւ, հարցուցին անոնք:

— Այսպէս, այսպէս,—ըսաւ սատանան,— չձգեցինք որ ներս մտնէ, որովհետեւ բոլորին ալ կնիք պիտի զարնէ: Սատանաները սկսան աքացի տալ մարդուն ու զայն նետեցին դժոխքէն դուրս:

— Հիմա ի՞նչ ընեմ, մտածեց մարդը:

Նայեցաւ աջ կողմը,— հրաշալի՜ պարտէզ մը, ուր ամէնէն ընտիր ծառեր եւ գեղեցիկ աղբիւր մը կայ, ինչպէս կ'ըսեն հոն ապրողները: Բայց, նկատեց որ դուռը կղպուած է եւ ոչ մէկ կենդանի հոգի կը մօտենայ իրեն: Երկաթեայ որմէն տեսաւ Ս. Պետրոսը բանալիները կախած գօտիէն, աչքերը խուփ, քիթը երկար եւ պղպեղի պէս կարմրած: Ս. Պետրոսը գիտես չէ՞, քիչ մը գինով է եւ իր նմանը չունի աշխարհի մէջ: Ճիշդ այդ պահուն աւարտեր էր իր գործը: Իսկ աղքատ մը, որ կաղ էր, ոջլոտ ու ցնցոտիներ հագած,— եւ ապահովաբար Քրամաբայէն էր եկած,— երկու ժամէ ի վեր դուռը կը ծեծէր, բայց դռնապան սուրբը լո ըր անգամ չունէր: Ի վերջոյ լսեց, քանի մը հեղ հայհոյեց, ոտքի ելաւ, երերալէն բացաւ դուռը՝ ներս առնելու համար աղքատը: Նաւավարը եւս, առանց ժամանակ կորսնցնելու, ներս սպրդեցաւ: Առաջ անցաւ ու տեսաւ որ Արարիչը նստած էր բարձր գահուն վրայ: Արեւը կը ճառագայթէր եւ կը շողացնէր նաեւ ոսկեհուռ եւ ադամանդակուռ գահը: Անոր աջ կողմը նստած էր Քրիստոս, իսկ վերջինին շուրջ՝ տասներկու առաքեալները՝ արծաթեայ գահերու վրայ: Աւելի անդին, կանանչութեան վրայ ցան ու ցիր ու խումբերով նստեր էին սուրբերն ու սրբազան կղերականներ եւ տառապեալներ: Ու, այդ պահուն, կը զուարճանային: Ունէին կերակուր, եւ ի՜նչ կերակուր ... Դրախտը խնջոյքի մէջ էր: Գինի կը խմէին: Իսկ Դաւիթ — մարգարէին համար եմ — կիթառ կը նուագէր, մինչ հրեշտակները կ'երգէին մանուկներու նման: Օ՜, որքան հաճելի էր: Եւ այնքան մեծ աղմուկ կը բարձրանար, որ աշխարհէն կը լսուէր:

Նաւավարը կը նայէր ու կը նեղուէր քանի որ զոյգ մը խօսք փոխանակելիք մէկը չկար: Եւ սկսաւ հայհոյել սատանաներուն որ զինքը դժոխք չառին: Ի վերջոյ, չկրցաւ համբերել: Մօտեցաւ ծերուկ սուրբի մը եւ ըսաւ երկիւղածութեամբ.

— Ըսէ ինծի, ո՛վ սուրբ Անտոնիոս, ո՞վ է Քրիստոսի քով նստողը:

— Օ՛, որդեակ, պատասխանեց սուրբը, այն Խարալամպոսն է որ ամարդի Սեվերիոսի իշխանութեան օրով տառապեցաւ յանուն մեր Քրիստոսի:

— Պա՜, գոչեց նաւավարը, դուն աւելին ըրած ես, ան պայքարած է, կռուած է մարդոց դէմ, իսկ դո՞ւն որ կռուած ես սատանաներուն դէմ: Գիշերը քու խցիկդ կուգային գեղեցիկ կոյսերու կերպարանքով, իսկ դուն զանոնք կը վռնտէիր, եւ մօրէ մերկ կը պառկէիր ձիւնին վրայ, որպէսզի փորձութեան չենթարկուիս: Կ'ըլլայ, կ'ըլլայ, բայց այսքան արհամարհանք չըլլար, կը կարծեմ:

Ս. Անտոնիոս գլուխը ծռեց, յօնքերը պռստեց եւ հեռացաւ՝ առանց բառ մը արտասանելու.

— Ծուղակը դրի քեզ, մտածեց նաւավարը:

Ու նոյն խորամանկութեամբ գնաց Ս. Յովհաննէսի քով, որ պառկած էր խնձորենիի մը ներքեւ եւ հեռուէն կը դիտէր խնջոյքը:

— Ըսէ ինծ, դուն որ աստուածային զաւակ ես եւ Յիսուսի սիրոյն համար լքեցիր փառքն ու յարգանքը, անտեսուած նստեր ես, մինչ ուրիշներ որ ոչինչ են ըրած, կ'ուտեն ու կ'արբենան Արարիչին սեղանէն: Զգիտեմ, բայց կը կարծեմ թէ արժանի չես այսպիսի անտեսումի:

Ս. Յովհաննէս գլուխը վերցուց եւ նայեցաւ նաւավարին: Յետոյ, յանկարծ, վար առաւ նայուածքը, դարձաւ միւս կողմ եւ սկսաւ արտասուել:

— Քեզ ալ շոյեցի, մտածեց նաւավարը:

Եւ աւելի յառաջանալով, դիմաւորեց Ս. Տրիփոնը, ու գրգռեց զայն ալ: Յետոյ գնաց Ս. Էլեֆթերիոսի քով: Եւ այսպէս գրգռեց հինգ վեց սուրբեր: Ու հեծկլտուք մըն է սկսաւ: Վազեցին եկան ուրիշներ՝ զատելու համար զանոնք իրարմէ: Բայց անոնք ալ իրարու հետ առին տուին, կոտրեցան դաւաթներ, պնակներ իրարու նետեցին, եւ տակն ու վրայ ըրին սեղանը,— մէկ խօսքով ըմբոստութիւն մը դրախտին մէջ: Արարիչը, որ լաւ մը գինովցած էր, հրեշտակի մը թեւերուն դրեր էր գլուխը ու կը մրափէր: Լսեց կռիւը, ոտքի ելաւ, զայրացաւ՝ խլեց գօտի մը, եւ,— «Ա՛ռ քեզի», զարկաւ մէկուն,— «Ա՛ռ քեզի ալ»՝ իջեցուց միւսին, եւ բոլորին կոնակը շոյեց:

— Մենք յանցաւոր չենք, ո՛վ տէր, գոչեցին սուրբերը, այս մարդը մեզ իրարու դէմ հանեց:

Բռնեցին նաւավարը ու տարին Արարիչին քով:

— Ո՛վ մարդ, ի՞նչպէս մտար հոս, հարցուց Ան զայրացած,— ի՞նչի վերածեցիր դրախտը:

Ու կից մը կոնակին,— մարդը շպրտեցին դրախտէն դուրս:

— Հիմա ո՞ւր երթամ, մտածեց մարդը ու նստաւ: Գոնէ կարենար աշխարհ վերադառնա՜լ: Ի՜նչ լաւ պիտի ըլլար եթէ վերսկսէին խնջոյքներն ու զուարճութիւնները:

Նայեցաւ շուրջը: Երանի թէ ճամբայ մը գտնէր աշխարհ վերադառնալու համար: Այն որ մոմով ճամբայ կը բանար ծովուն մէջ, եւ ամենաթանձր մութին՝ կը մտնէր կիրճերէն ներս՝ իր տանը նման, այժմ կը թափառէր հոս ու հոն՝ կոյրի մը նման: Հարոն (մահը), խլելով մեռեալը, կը տանի զայն, ինչպէս գիտես, դէպի Արնի (մոռացում) որ հսկայ ու անտառոտ լեռ մըն է: Այդ լերան շուրջ կը գտնուի մոռացումին ակը: Կը թրջէ մեռելը, ու ան անմիջապէս կը մոռնայ իրենները: Յետոյ, Մոռացումի լեռնէն զայն կը տանի այն դաշտը ուր անմոռուկներ ցանուած են: Անկէ անցնելով, մարդ կը մոռնայ աշխարհը, ինչպէս եւ բոլոր ճամբաներն ու արահետները: Այդ պատճառաւ, նաւավարն ալ, հակառակ իր ճիգին, ոչինչ կրցաւ ընել: Դարձաւ ձախ, բայց իր դէմը ցցուեցաւ դժոխքին դուռը, իսկ զայրացած սատանան իր երկաթեայ եռաժանիով սպառնաց իրեն: Դարձաւ աջ՝ տեսաւ դրախտն ու Ս. Պետրոսը, որ պատրաստ էր բանալիներով իր գլուխը կոտրելու:

— Վա՜յ,— մտածեց ան, գործերնիս դէշ է:

Բայց, փոխանակ յուսահատելու, քաջալերուեցաւ: Իսկ երբ նաւավար մը սիրտ կ'առնէ, գլուխովը ծովը կը վերցնէ:

— Ասանկ, հէ՞, ըսաւ ան ինքնիրեն, կը տեսնէք դուք:

Ու սկսաւ փնտռել իր մարմնոյն վրայի բոլոր մազերը եւ անոնցմով կտաւ հիւսեց: Յետոյ գաղտնօրէն կտրեց ճիւղ մը, լաւ մը սրեց զայն եւ ցցեց դրախտին ու դժոխքին մէջտեղ վրանը շինելու համար: Ոչ Աստուծմէ կը վախնար, ոչ ալ սատանայէն: Գայլերը ոչխարներէն զատ: Ցամաքի վրայ ապրող մարդիկը նաւազներէն զատ: Ուրիշ կեանք վերի աշխարհին, ուրիշ կեանք՝ վարինին: Ատոր համար է որ ձեզի կ'ըսեմ թէ եթէ գիտնայի թէ ո՞վ էր երանելի հանգուցեալը, աւելի շատ մոմ պիտի վառէի, քան Ս. Նիկողոսին: Մեռա՞յ,— ոչ դժոխք կը ցանկամ, ոչ ալ դրախտ: Շիտկէ շիտակ կ'երթամ վրանը:

Ա. ՔԱՐՆԱՎԻՑԱ

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԿԱՐԳ ՄԸ ՀԱՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

Ամերիկեան քաղաքի մը մէջ [illegible] Ճէյմս Լինքէրըն որ վերջերս մեռաւ, 450,000 ֆրանքի հարստութիւն մը թողուց իր ժառանգորդներուն:

Պէտք է ըսել թէ այս փոքրիկ հարստութիւնը կրցած էր հաւաքել խնայողութեամբ միայն: Աւելածուն գրեթէ բնաւ չէր ծախսեր, երբեք սրճարան չէր երթար, կը ճաշէր ճամբան բան մը գնելով, եւ կը պառկէր ձեղնայարկ մը:

Աղքատ ապրիլ եւ հարուստ մեռնիլ — ահա տոլարճիի մտայնութիւն մը:

ԲԱՆՔ ՀԵՏՆԱԿԱՆՔ

«Գործէ հասկցող» կը փնտռուի

— · —

Մարսիլիայէն թղթակից մը «Հ. Մ. Ը. Մ.»ի պարահանդէսի մասին գրած թղթակցութեան մը մէջ, «գործէ հասկցող» կը փնտռէ սոյն միութեան համար:

Կարելի էր ծանուցումներու էջին մէջ դնել զայն:

Շատեր, մասնաւորապէս տարբեր երկիրներու Հ. Մ. Ը. Մ. (Հայ Մարմնակրթական Ընդհ. Միութիւն)ի անդամներ, կարծելով թէ իրենց պատկանած Միութիւնն է որ մարդ կը փնտռէ, գործելու համար, իրար պիտի անցնին «գործէ հասկցող» ճարելու Ֆրանսայի համար:

Անհանգիստ մի ըլլաք, տղաք: Ձեր ճանչցած Հ. Մ. Ը. Մ.ը չէ մարդ փնտռողը, այլ ուրիշ մը, որ միեւնոյն սկզբնատառերը կը գործածէ թէեւ, բայց իրական անունով U.G.A կը կոչուի:

Ան ոչ մէկ կապ ունի ձեր պաշտելի «Բարձրացիր բարձրացուր» նշանաբանին հետ:

Չեմ գիտեր ինչ կը նշանակէ U.G.A.ն որուն Հայերէն թարգմանութիւնը կ'երեւայ Հ. Մ. Ը. Մ. կ'ըլլայ դժբախտաբար, շփոթութեան մատնելով ձեզ եւ միւս բարեմիտ Հայերը:

Իմ քաղած ստոյգ եւ վաւերական տեղեկութիւններուս համաձայն, U.G.A.ին եզակի նպատակն է, միայն եւ ամէն գինով գնդակ խաղալ: Ամէն ինչ զոհել այդ ուռած կլոր կաշիին ...

Իր ծրագրին բարոյական մասերն են՝ Անխտրական ոգի բացի Հայերէ բոլոր միւս ազգերու հանդէպ:

Կատ չտալ սկզբունքի, կարգապահութեան, հաշուետուութեան եւ վարքի:

Խստիւ արգիլել անդամակցութիւնը այն երիտասարդներուն որ Հայերէն կը խօսին: Որ նարինջի գոյնը յիշեցնող որ եւ է բան կը կրեն իրենց վրայ: Որ Հայերէն թերթ կը կարդան: Որ Հայ կազմակերպութիւններու պատկանող մարդոց հեռուէն կամ մօտէն կը բարեւեն: Որ ֆութպոլէ զատ որ եւ է ուրիշ նիւթի մասին կը խօսին:

Այս կազմակերպութեան պատկանողները կրնաք դիւրաւ ճանչնալ իրենց արտաքին երեւոյթէն:

Ասոնց լաւագոյն տիպարներուն կարելի է հանդիպիլ կ'ըսեն Մարսիլիոյ մէջ:

Կը հագնին լայն «փօթուր»ի ձեւով տաբատներ: Կը կրեն անգլիարկ գըլուխ՝ Հայաչէններու պէս իւղոտած փայլուն մազերով:

Մէկ բառով կը նմանին հագուստի վաճառատուներու ձեւարձաններու (մանըքէն), լամբակներուն կպցուած U. G. A. պիտակը:

Կը խօսին Թուրքերէն եւ ֆրանսերէն, թէեւ կը կրեն Հայու անուններ:

Աջ ու ձախ գրպաններէն, իրենց քիթերը դուրս ցցած են դեղին եւ կապոյտ գոյնով մէյմէկ ֆրանսերէն սփօրի թերթեր:

Զոց գիտեն ֆութպոլի օտար բոլոր խումբերու տղոց անունները, մականունները, հօր ու մօր անունները, ծննդավայրը, ազգութիւնը, անոնց սնունդին տեսակը, նոյն իսկ անոնց սիրուհիներուն անունները:

Իրենց հանդէսներուն, բացի հայերէնէ օտար բոլոր լեզուներով երգեր կը թոյլատրեն ոչ – հայ արուեստագէտներուն:

Եւ եթէ Հ. Մ. Ը. Մ. հայ տառերը կը թոյլատրեն գործածել, պարզապէս տնտեսական նպատակով ըրած են, վճարող հայ ժողովուրդը հրապուրելու համար:

Փողոցէն անցնող առաջին մարդը վարչութեան թեկնածու կը նշանակեն, բաւական է որ գրպանէն օտար մարզական թերթի մը պոչը տեսնեն:

«Ընդհ. Ժողով» կը գումարեն հինգ հոգիով եւ ութ հոգինոց վարչութիւն մը կ'ընտրեն:

Մի կարծէք որ Հայերու հանդէպ անտարբեր են, կամ չեն ճանչնար զանոնք, հարցուցէք հայ նշանաւոր մարդոց, օրինակ Սիամանթոյի, Վարուժանի, Րաֆֆիի մասին առանց մտածելու կը պատասխանեն քեզի.

— Հա՛ գիտեմ, «Փետուր» ֆութպոլի խումբի կօլ քիփն (բերդապահ) է, հիանալի կը խաղայ ...

Անծանօթ չեն հայ լեզուին, թէեւ չեն գործածեր մաշեցնելու վախէն: Բայց երբ ուզեն իրենց հանդէսները արդիւնաւոր ընել, կը դիմեն անոր:

Հայերէն ստորագրել գիտցողներ ալ կան իրենց մէջ:

Հայ թերթի սիրահար են՝ երբ իրենց տարած յաղթանակները եւ հանդէսները կը տարփողուի հոն շնդալից: Այդ թիւերը կ'առնեն կը կարդան կամ կարդալ կուտան միայն այն մասը որ իրենց կը պատկանի եւ կը նետեն մէկ կողմ, իսկ իրենց անունը յիշող օտար թերթերը մասունքի պէս կը պահեն:

Հայուն պատիւը բարձր բռնելու համար, իրենց յաջողակ անդամները նուէր կուտան օտար խումբերու, որուն ետեւէն, իբր փոքրաւոր կը պտըտին դաշտէ դաշտ:

Շատ կը սիրեն Հայաստանը, երբ կը լսեն որ զիրենք կը «հրաւիրեն» հոն գնդակ աքացելու համար: Այս նպատակին համար նոյնքան սէր ունին Ալասքայի կամ Հաբէշիստանի մասին:

Պատուախնդիր ալ են այս տղաքը: Չեն թոյլատրեր որ իրական Հ. Մ. Ը. Մ.ը հրապարակ գայ իրենց շուքին մնալու համար: Կ'ատեն հին անդամները իսկական Հ. Մ. Ը. Մ.ի: Անոնց ցեղային հպարտութիւնը եւ մարզանքի մէջ բարոյական փնտռելու պէս նախապաշարումները կը ջղայնացնէ ու կը վիրաւորէ զիրենք:

Ի պատիւ իրենց ըսենք որ դրամապաշտ չեն: Շաբաթ երեկոյ մը, տուր իրենց ձեռքը հազարաւոր գումարներ, կիրակի երեկոյին կը բերեն քեզի հաշուեցոյցը, քանի մը հարիւր ալ պահանջ ներկայացնելով:

Իրենց գործունէութեան մղիչ ուժն է օտար շլացնել, իսկ իրենց նպատակն է, օր մը օտար խումբի մը մէջ տուն - փեսայ ըլլալ:

Կ. ՓԵՏՈՒՇ

ՈՐՉԱՓ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԿԱՅ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ

Մօտաւորապէս 600,000 Ֆրանսացիներ կը բնակին իրենց հայրենիքէն դուրս, այսինքն այլուր հաստատուած են տեւական կերպով: Այս թիւին մէջ 150.000 Եւրոպայի զանազան կողմերն են, 10.000 Թուրքիոյ մէջ, 5000 Ծայր. Արեւելք, 22.000 Ափրիկէ, 120.000 Հարաւ. Ամերիկա եւ 5000ի չափ ալ Աւստրալիա եւ Ովկէանիա: Այս թիւին մէջ չեն ֆրանսական գաղթավայրերու մէջ բնակողները:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

— • —

ՄԻԼԱՆ, 21 ապրիլ (Յառաջ).— Ապրիլ 19ի երկունը հաճոյքով ունկնդրեցինք Օր. Պերկմալեանի առաջին երգահանդէսին որ տեղի ունեցաւ Միլանի երաժշտանոցի մեծ սրահը: Օր. Պերկմալեանը աշակերտած է ծանօթ երաժշտագէտ Տիկ. Molaisliին: Ընտիր կտորներով հարուստ յայտագիր մը լեցուցած էր սրահը:

Ներկայ բազմութեան տաք ծափերը հաստատեցին մեր համոզումը որ օրիորդին չեն պակսիր արուեստագէտի մը անհրաժեշտ ձիրքերը: Քաղաքիս մամուլն ալ համակրանքով կը խօսի օրիորդի մասին, գնահատելով անոր կարողութիւնները: Օր. Պերկմալեանը կրնայ գոհ ըլլալ իր երգահանդէսի արդիւնքէն, եւ նոր ուժ ստանալ յառաջանալու եւ նոր յաղթանակներ շահելու համար: Օրիորդը հակառակ իր երիտասարդ տարիքին կը գիտակցի ասպարէզին դժուարութիւններուն: Նախ փուշեր, ապա վարդեր: Այս գիտակցութիւնը ինքնին արդէն յաղթանակ մըն է:

Երգահանդէսը կազմակերպուած էր գաղութին հովանաւորութեամբ եւ ի նպաստ բարենպատակ գործերու: Այն եզրակացութեան եկանք որ հովանաւորութիւնը եղած է պարզապէս անուանական, ինչ որ ցաւալի է, որովհետեւ շարքերը նորոգելու գործը շատ աւելի կը դժուարայ: Շատոնց է որ մեր գաղութը թարմ ուժերու պահանջը կը զգայ: Վերջ իվերջոյ տարիները կ'անցնին բոլորին համար եւ երիտասարդ ուժերուն պէտք է տալ իրենց պատասխանատուութեան բաժինը:

Ուրիշ դիտողութիւն մը.— Օր. Պերկմալեանի յաջողութիւնը շատ աւելի փայլուն պիտի ըլլար, եթէ յայտագրին մէջ դրուած ըլլային նաեւ հայկական կտորներ: Այս պարագան յանձնեցինք օրիորդին ուշադրութեան այն տպաւորութիւնը կրելով թէ շուտով պիտի դարմանէ այս պակասը: Օրիորդը փափկանկատութիւնը ունեցած էր, մասնաւոր տոմսով իր երգահանդէսին հրաւիրելու հայ մամուլի մոռցուած աշխատակիցները:

Ա. Ս.

ՆԿԱՐԻՉ ՍԵՒՐՈՒԿԵԱՆ

ՊՐԻՒՍԷԼ.— Իրանահայ ծանօթ նկարիչը Դաւրիշ (Սեւրուկեան), որ այնքան ջերմ գնահատութեան արժանացած էր Հնդկաստանի, Վիէննայի եւ Պերլինի մէջ, նկարահանդէս մը սարքեց Պրիւսէլի մէջ հովանաւորութեամբ իրանեան դեսպանին: Թէհրանի պելժիական նախկին դեսպանը, այժմ պաշտօնատար Պելժիոյ արտաքին նախարարութեան մէջ, գնահատելով հայ նկարիչին աշխատանքները յայտարարեց.— «Ձեր արտադրութիւնները անգամ մը եւս կ'ապացուցանեն հայ ազգին ստեղծագործութիւնը եւ մշակոյթի բարձրութիւնը թէ անցեալի եւ թէ ներկայի: Ձեր ազգը եւ մասնաւորաբար Պրիւսէլի գաղութը այս առիթով եւս հպարտ պէտք է զգայ ինքզինքը»: «Էնտէփանտանս Պելժ»ի գեղարուեստական դժուարահաճ քննադատը կը գրէ.— Դաւրիշի երեւակայական ուժը բնածին է, իսկ վրձինը շատ հմուտ:

Օտարազգի հոծ բազմութեան մէջ հայ գաղութը կը փայլէր իր բացակայութեամբ, հակառակ ձեռք առնուած միջոցներուն: Գաղութի գեղարուեստասէրներէն Կ. Խ. Նախագահ Տիկ. Արմենուհի Մըրեան քանիցս այցելելով բարոյապէս քաջալերեց զայն. գնած է Դաւրիշի շատ գեղեցիկ երկերէն քանի մը հատ: Սեւրուկեան ապրիլ 27ին մեկնեցաւ Լոնտոն, ուր պիտի ցուցադրէ տասնեակ տարիներու աշխատանքի արդիւնքը, իրանեան դեսպանին հովանաւորութեան տակ:

Լ. Շ.

ՄՈՒՐԱՏ - ՌԱՖԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ 100ԱՄԵԱԿԸ

— • —

«Բազմավէպ» իր վերջին թիւին մէջ ճշդելով Վենետիկի Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանին հիմնարկութեան թուականը, կը գրէ թէ հարիւրամեայ յոբելեանը մեծ շուքով պիտի տօնուի յառաջիկայ ամրան ընթացքին:

Հակառակ ներկայ տնտեսական տագնապին, Մխիթարեան Միաբանութիւնը ձեռնարկած է շքեղ հանդիսութիւններու, արժանապէս պանծացնելու համար բարերարներու յիշատակը եւ միանգամայն պանծացնելու համար հայ տաղանդը՝ գրական թէ գեղարուեստական ասպարէզներուն մէջ:

Մօտէն մասնակցելու համար ծրագրուած հանդիսութիւններուն, յանձնախմբեր կազմուած են կամ կը կազմուին ամէն կողմ: Փարիզի մէջ ալ ծրագրուած մարմինը պարտականութիւն է ստանձնած ուխտագնացութիւն մը կազմակերպելու դէպի Վենետիկ եւ Կեդր. Յանձնախումբին հասցնելու ֆրանսահայութեան օժանդակութիւնը այս մեծ հարիւրամեակին առթիւ ծրագրուած գրական յուշարձաններուն հրատարակութեան:

Փարիզի յանձնախումբը պարբերաբար պիտի հրատարակէ դէպի Իտալիա ուղեւորութեան մանրամասնութիւններն ու պայմանները եւ հոն կատարուելիք հանդէսներու յայտագիրը:

Տ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

— · —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Երաժշտական Միութիւնը ապրիլ 18ին փակեց իր տարեշրջանը, փայլուն պարահանդէսով մը, մէջ ընդ մէջ լսելի ընել տալով իր երգացանկին ամէնէն գեղուն եւ ցնծուն կտորները: Շրջապատուած ծնողներով եւ իրենց համակիր հայ գաղութի ընտրանիով, երկսեռ երգիչները արդար զուարճութեամբ մը վարձատրութիւնը վայլեցին ու վայելել տըւին:

Ճոխ «զօթիլյօն»ը որ ամբողջութեամբ նուիրուած էր Տէր եւ Տիկ. Մօրընոնի կողմէ, անօրինակ ոգեւորութեան մէջ ողջունել տուաւ արշալոյսը, սպասուածէն առաջ: Մարսէյլի հայ կեանքին մէջ իր տեղը գրաւած եւ համերգներուն չափ փնտռուած հաւաքոյթներէն մին կը համարուի իրաւամբ Միութեան տարեկան պարահանդէսը, իր լաւ կազմակերպութեամբ եւ ընտանեկան տաք մթնոլորտով:

Միութիւնը ոչ մէկ անգամ յուսախաբ չէ ըրած ժողովուրդը եւ միշտ ալ աւելին է տուած իր խոստացածէն: Գաղութին մէջ ստեղծած հմայքն ու վայելած համակրանքը թոյլ կուտան իրեն արհամարհելու ամէն թշնամանք եւ շարունակելու անվկանդ իր շիտակ ճամբան:

Հաճոյքն ունեցանք խումբը լսելու նաեւ, Զատկի ամբողջ շաբթուան ընթացքին եւ մանաւանդ Ռոնյուլայրին, Ս. Թարգմանչաց եկեղեցւոյ մէջ, ուր երգեցողութիւնները անցան բացառիկ շուքով:

Երաժշտասէր մը

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՑՈՆԸ

ԿԱՐՏԱՆ, 21 ապրիլ (Յառաջ).— Այս տարի ալ մեծ շուքով տօնեցինք Ապրիլեան եղեռնի 21րդ տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Նիկոլ Դուման» ենթակոմիտէին եւ մասնակցութեամբ էքսի «Քեռի» խումբին, Կրթասիրաց, Կ. Խաչի եւ «Անդրանիկ» թատերախումբի:

Սգահանդէսը տեղի ունեցաւ ապրիլ 19ի կիրակին Հ. Յ. Դ. տան մէջ: Խուռն բազմութիւն մը եկած էր իր յարգանքի եւ սրբազան պաշտամունքի տուրքը տալու նահատակներուն: Առտուն պատարագ մատուցեցաւ նահատակներու յիշատակին: Եղան օրուան պատշաճ երգեր եւ արտասանութիւններ: «Անդրանիկ» թատերախումբը ներկայացուց «Կոյր աշուղը» եւ «Ուխտաւորը»: Օրուան տօնի մասին խօսեցան ընկերներ Մ. Թաշճեան եւ Լ. Գեղունի, բացատրելով ապրիլեան սարսափներուն շարժառիթները:

Սգահանդէսը փակուեցաւ «Յառաջ Նահատակ»ով:

Սախառունի

ՄԱՄՈՒԼ

«ԱԼԻՔ»Ի ՀՆԳԱՄԵԱԿԸ

— • —

Թէհրանի մեր պաշտօնակիցը, «Ալիք», վերջերս լրացուց իր հրատարակութեան հնգամեակը: Շնորհաւորելով իր յաջողութիւնը՝ այնքան դժուարին պայմաններու մէջ, ստորեւ կ'արտատպենք հետեւեալ խորհրդածութիւնները՝ իր բացառիկ թիւի խմբագրականէն (22 մարտ).

— «Փարիզից սկսած մինչեւ Պուէնոս Այրէս, հայ մամուլի անխտիր բոլոր օրգանների համար կեանքն եղել է մի ամբողջ ողբերգութիւն, ճակատագիրը՝ խորթ մայր...

Ահա թէ ինչու մեր մամուլի ապրած իւրաքանչիւր օրը հաւասար է քաղաքակիրթ ազգերի մամուլի կեանքի մի տարուան...

Եւ ահա թէ ինչու մեր մամուլի մէջ սովորութիւն է դառել արձանագրելու թերթերի մի տարուայ անփորձ անցկացրած կեանքը յատուկ խմբագրականների մէջ, իսկ երբ լրանում են նրանց յարատեւութեան 3, 5, 10 տարիները, ապա բացառիկ համարներ նուիրել ու հանդէսներ կազմակերպել:

Մի երեւոյթ, որ որչափ խորթ եւ անհասկանալի կը լինէր մեծ ժողովուրդների մամուլին, այնքան հարազատ է եւ ըմբռնելի հայ մամուլի համար:

Եւ որովհետեւ «Ալիք»ն էլ հայ մամուլի ընտանիքի կրտսեր անդամներից մէկն է, ուստի նա միանգամայն բախտակից է նրա բոլոր օրգանների ընդհանուր վիճակին:

«Ալիք»ի ծննդեան երկունքի օրերին, ինչպէս եւ հետագայ հինգ տարիների ընթացքում ամենամտահոգիչ հարցը եղել է՝ նրա յարատեւութեան ապահովութեան խնդիրը, ուրիշ խօսքով, պայքարը նիւթական միջոցների չգոյութեան դէմ:

Այս կնճիռը, որ ինչպէս ամենուրեք, այնպէս եւ իրանահայ իրականութեան մէջ, պատճառ է եղել մի շարք թերթերի վաղահաս մահուան, — «Ալիք»ը լուծել է բարեյաջող կերպով, շնորհիւ երկու հանգամանքների:

Նախ, որ իր ծննդեան իսկ օրերից սկսած մինչեւ այսօր, նրա շուրջը համախմբուել է մի պատկառելի հաւաքականութիւն մտաւոր ուժերի, որոնք անձնուիրաբար, առանց գոյզն իսկ շահախնդրութեան, լծուել են աշխատանքների եւ վարել են այն ամբողջ հինգ տարի անընդհատ ու ամենայն տոկունութեամբ, տալով «Ալիք»ին բովանդակութիւն, հոգի եւ շունչ:

Առաջին իսկ տարին, «Ալիք»ը ունեցել է աշխատակիցների մի պատկառելի թիւ՝ 165 հոգի, մեծ մասը երիտասարդ մտաւորականներ, բոցավառուած ազգային մշակոյթի յառաջդիմութեան ծառայելու աստուածային կրակով:

Այնուհետեւ տարէց տարի աշխատակիցների թիւն աւելացել է:

Հինգ տարուայ ընթացքում «Ալիք»ին աշխատակցել են շուրջ 260—270 հոգի, որոնցից մենք կարողացանք կազմել միայն 240 հոգու անուանացուցակը:

Այս 240 հոգուց միայն 11 հոգի արտասահմանից են, մնացեալ 229 հոգին Իրանահայեր են: Բնորոշ է նաեւ, որ 229 հոգուց 12 հոգի իրանահայ տիկիններ եւ օրիորդներ են, որոնք առաջին անգամն են հանդէս գալիս գրական ասպարէզում:

Բոլորի տարիքը տատանւում է 18—70ի միջեւ:

Ալեզարդ ծերունիներ ունենք, որոնք պահպանելով իրենց հոգու եւ մտքի կատարեալ թարմութիւնը, նուիրուած են մեր գրականութեան ու մամուլին, եւ մասնաւորապէս «Ալիք»ին:

Աշխատակիցների այս բանակն է, որ ամէնից առաջ լուծել է նիւթական կնճիռը իր անձնուէր գործունէութեամբ:

Այնուհետեւ նոյն խնդրի բարեյաջող լուծման մեծապէս նպաստել են մեր ընթերցող - բաժանորդները:

«Ալիք»ի տիրաժը աննախընթաց է իրանահայ մամուլի պատմութեան մէջ:

Առաջին եւ երկրորդ համարները տպագրուեցին 900ական օրինակ, եւ արագօրէն սպառուեցին:

Այնուհետեւ ամբողջ հինգ տարիների ընթացքում բաժանորդների թիւը տատանուել է 1000 — 1200ի միջեւ: Աւելի թէ «Ալիք»ը միջին հաշուով ունեցել է 5—6,000 ընթերցողներ:

Իրանահայութեան ընթերցասէր այս բազմութեան նիւթական եւ գըլխաւորապէս բարոյական օժանդակութիւնն ապահովել է «Ալիք»ի գոյութեան յարատեւութիւնը, մի երեւոյթ, որ միաժամանակ ցոյց է տալիս, թէ «Ալիք»ը կարողացել է ձեռք բերել եւ պահպանել իրանահայ ընթերցող հասարակութեան լայն խաւերի համակրանքն ու վստահութիւնը:

Այս ընդհանուր յարգանքի եւ գնահատանքի մէջ կորել են չնչին թիւ կազմող չկամ ու թերահաւատ մարդկանց ձայները, որոնց մասին այսօր խօսում են մեր աշխատակիցները իրենց ուղերձ-յօդուածների մէջ»:

ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

— • —

— Հոն էր, թշնամին մեծ ուժով, գաղտնի, մութէն օգտուելով մեր դիրքերուն մէջ մտաւ, չբռնուելու համար ետ քաշուեցանք, ուրիշ բլուր մը բռնեցինք:

— Ա՛յ տղայ, նորէն սուտ չըլլա՞յ:

— Ո՛չ, ըսաւ զինուորը:

Ցամենայն դէպս դուրս ելանք. հանգիստ գտնուած զինուորները հանեցինք, մաս մը միւս երկու դիրքերը ղրկեցինք, մեծ մասը առնելով դէպի Մեծ Դիրքը բարձրացանք:

Սպայ Տ. Կարապետեան դիրքերը լքելով դէպի գիւղ կ'իջնէր իր հետ գտնուած տասը զինուորով:

— Ո՞ւր Պ. Կարապետեան, ինչո՞ւ լքեցիր դիրքերը:

— Զինուորները չուզեցին մնալ դիրքերուն վրայ, ետ եկան, ես ալ ստիպուեցայ քաշուիլ:

Խնդիրը պարզուեցաւ. Տ. Կարապետեանը խուճապ կը ստեղծէր մեր զինուորներուն մէջ: Կացութիւնը փափուկ էր, կարճ կապեցի:

Տ. Կարապետեան միայն յանձն առաւ վեց ձիաւորներով շատ արագ բռնել Ծերջիլու գացող ճամբուն իշխող բլուրը, մեր թիկունքը եւ պատահական նահանջը ապահովելու համար.

բլուրը հասնելուն պէս մէկ ձիաւոր պիտի ղրկէր գումարտակի կեդրոնը օգնութիւն բերելու համար: Մենք բոլոր զինուորներով վեր բարձրացանք: Արշալոյսը նոր կը բացուէր, շրջապատը լաւ չէինք կրնար տեսնել, մօտակայ բլուրի մը ետին տեղաւորուեցանք: Հեռուն, մեր նախկին դիրքերուն վրայ սեւ շարժուն կէտեր հազիւ կը նշմարուէին: Լոյսը ճեղքուեցաւ, ամէն կողմ յստակ կ'երեւար, բայց թշնամին ինքզինքը ցոյց տալու նազանք մը ունէր: Խորամանկ ու դաւադիր թշնամի մը ունէինք մեր առջեւ. ի՛նչ ուժ կը ներկայացնէր՝ չէինք կրնար գիտնալ: Մեր նոր դիրքի ետեւ պզտիկ խորհրդակցութիւն մը կատարեցինք,— եթէ առանց ընդհարում մը ունենալու եւ առանց զոհ տալու քաշուէինք, ամօթ պիտի ըլլար մեզ եւ պատասխանատու թշնամին աւելի զօրաւոր դիրքի մէջ ըլլալով մեզ պիտի փճացնէր անպայման: Մեր զօրաւոր դիրքը թշնամիին ձեռքը անցած էր պզտիկ անխոհեմութեան մը հետեւանքով:

Ընդունեցինք վերջինը:

Մեր եւ թշնամիին հեռաւորութիւնը 500 քայլ էր: Մեր ուժը հազիւ 50—60 սուին էր: Կրակ բացինք, թշնամին հատ հատ կը կրակէր: Թշնամին սակաւաթիւ համարելով, յառաջ նետուեցանք գոնէ անոր ուժը երեւան հանելու համար: Թշնամին կարծես մեր այս շարժումին կը սպասէր: Երկու գնդացիր իր երկու կողերէն սկսան կարկուտի նման կրակ թափել: Մօտ 200 ձիաւորներ բլուրի մը ետեւէն դուրս գալով դէպի գիւղը սլացան. թշնամի հետեւակազօրը հասակ ցցեց, դժոխային կրակ մը սկսաւ մեր վրայ: Թշնամիին նշանառութիւնը շատ սըխալ էր, բարձրէն եկած գնդակները սուլելով մեր վրայէն աննպատակ կ'անցնէին: Եթէ նշանառութիւնը ճիշդ եղած ըլլար, մենք արդէն փճացած էինք: Մեզի կը մնար նահանջել: Քաշուեցանք դէպի ցածը, դէպի դաշտը: Թշնամին բարձունքներու վրայէն անընդհատ կը կրակէր, մենք միշտ մեռեալ տարածութիւններու տակէն կը քաշուէինք: Տափարակին կեդրոնը բարձրացող փոքրիկ բլուրը բռնեցինք, սոսկալի էր տեսարանը. լեռ ու ձոր մարդով լեցուած էին, մեր միւս դիրքերու զինուորները կռուելով կը քաշուէին, գիւղին մէջ գիրկընդխառն կռիւ բռնուեցաւ: Մենք անընդհատ կը կրակէինք եւ չէինք թողուր որ թշնամիին մեծ ուժը վար սահի եւ գիւղ իջնէ: Մեր զոհերը սկսան շատնալ. մեր յոյսը կտրեցինք մեր միւս պահակախումբերէն: Հազիւ տասը զինուոր ողջ մեզի միացաւ, միւսները անյայտ կը մնային:

Օգնական ուժ չկար. բնաջնջուելու վտանգի մէջ էինք: Դէպի Ծորջիլու քաշուեցանք եւ բռնեցինք առաջին բլուրը՝ որ կ'իշխէր ճամբուն: Տէր Կարապետեան իր ձիաւորներով այդ բլուրին վրայ էր: Թշնամին գիւղը լեցուեցաւ եւ մնաց գիւղին մէջ: Հազիւ երկու ժամ վերջը Վարդան Բակուրի 6րդ վաշտը Ծորջիլուէն օգնութեան հասաւ եւ մեր գտնուած բլուրները բռնեց: Յարմար առիթով ստուգում կատարեցինք. 30 զինուոր կը պակսէին, սպաննուա՞ծ էին թէ անյայտ ուղղութեամբ փախած, անորոշ էր:

4—5 վիրաւոր ունէինք: 30 զինուորն ալ իմ վաշտէս էին: Այդօրը նոյնպէս կռիւը սկսած էր Շահ - Տաղի բարձունքներուն վրայ շատ թեթեւ կերպով: Թշնամին գագաթը գրաւեցուցած եւ բոլոր ուժով յարձակած էր Ջիլի վրայ: Լերան վրայ մեր վաշտն ալ բաւական զոհեր տուած էր: Կռիւին երրորդ օրը 6րդ գունդը հազիւ բարեհաճեցաւ դիրքերը ելլել եւ թնդանօթները մէջտեղ բերել:

Մեր գումարտակը գրեթէ քայքայուած էր, օրական քանի մը փախստականներ կ'ունենայինք, մնացածները լքուած, յուսահատ վիճակ մը ունէին, հանգստանալու պէտքը խիստ զգալի էր: Դիլիջանէն նոր զօրամաս մը եկաւ եւ փոխարինեց մեզ: Մենք քաշուեցանք Միխայէլովկա, բայց հոն ալ հանգիստ չմնացինք: Մալականները Թուրքերու պզտիկ յաջողութենէն քաջալերուած, որոշ դժգոհութիւններ սկսան ցոյց տալ, այդ պատճառաւ մենք ստիպուեցանք գիւղը շրջապատել, թոյլ չտուինք որ Մալականները գիւղէն դուրս ելլեն եւ յարաբերութիւն հաստատեն Թուրքերուն հետ:

Տասը օր հազիւ մնացինք Միխայէլովկա: Երկար ատեն է որ մեր գունդի կեդրոնէն կտրուած, անցած էինք օտար զօրամասի հրամանին, զօրախումբ մը երբ իր սեփական զօրամասէն կը բաժնուի եւ ուրիշ զօրամասի կ'ենթարկուի, կարծես կ'որբանայ, այդ օտար զօրամասը խորթ աչքով կը նայի անոր: Ճիշդ այդպէս էր 6րդ գունդի հրամանատարական կազմը, իր ռուս գնդապետով: Տեսակ մը խորթ ու ցուրտ վերաբերմունք ունէին մեզի հանդէպ: Այդ վերաբերմունքը անոնք յայտնեցին ամէն պարագաներու մէջ,— դիրքերու բաժանման, կռիւի ժամանակ, պարէնաւորման ատեն: Պատճառը՝ որովհետեւ 6րդ գունդը կէս մը մեծամասնական հովեր ունէր: Մեր գումարտակին հոս մնալը այլ եւս անհանդուրժելի էր: Հարկ եղածը տեղեկացուցինք թէ գունդի հրամանատարութեան եւ թէ կիսաբաժնի հրամանատար զօրավար Սեպուհին:

Օգոստոսի վերջերը մեր քայքայուած գումարտակը Դիլիջանը ձգելով Իգտիր անցաւ: Գունդին հրամանատարը իր նոր վերադարձող գումարտակը քննելու ելաւ:

Յ. ՍԱՀ[illegible]ԱՆ

(25)

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱԳԻՆ ԽՆԴԻՐԸ

Անտիոքէն կը գրեն պարսկան թերթերու.—

Ալէքսանտրէթի սանճագը Թուրքիոյ կցելու ձգտող շարժումը հետզհետէ կը շեշտուի թրքական շրջանակներուն մէջ։ Սանճագին շահերը պաշտպանելու համար սահմանուած մասնաւոր յանձնախումբ մը նշանակելու առաջարկը նըպաստաւոր ընդունելութիւն գտաւ բնակչութեան մէջ, մասնաւորապէս Թուրք երիտասարդութեան կողմէ։ Թուրք շրջանակներ կը յայտնեն թէ թրքական կառավարութիւնը բացարձակապէս մատ չունի այս շարժման մէջ, որուն նպատակն է շրջանին ճակատագիրը հանրաքուէի մը ենթարկել՝ Ազգերու Դաշնակցութեան հսկողութեան տակ։

Էնկիւրիէն ստացուած լուրերու համաձայն հանրային կարծիքը մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի Սուրիոյ անցուդարձերուն։

Հեղինակաւոր շրջանակներ կը հերքեն այն տարաձայնութիւնը թէ Էնկիւրիի կառավարութիւնը Ալէքսանտրէթի սանճագին Թուրքիոյ կցման խնդիրը պիտի յարուցանէն անմիջապէս որ Ֆրանքօ-սուրիական համաձայնագիրը ներկայացուի Ազգերու Դաշնակցութեան։

Նոյն շրջանակները կը յայտարարեն նաեւ թէ Թուրքիա չպիտի հակառակի, եթէ շրջանին բնակչութեան մեծամասնութիւնը սկզբունքով համաձայն ըլլայ հանրաքուէին։

Էնկիւրիէն ստացուած ուրիշ լուրերու համաձայն Թուրք պետական անձնաւորութիւններ յայտարարած են Սուրիացի վարիչներու թէ «Թուրքիա մտադիր չէ միջամտելու Սուրիոյ ներքին խնդիրներուն եւ թէ սանճագին մէջ ծաւալող թրքասիրական շարժումը գործն է տեղական Թուրք կազմակերպութիւններու, որոնք որ եւ է աջակցութիւն չեն ստանար, ուղղակի թէ անուղղակի, թրքական կառավարութենէն»։

Ընդհանուր գործադուլ Պաղեստինի մէջ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ Արաբներու ընդհ. գործադուլը կը շարունակուի ամբողջ Պաղեստինի մէջ։ Պահակախումբեր կը պտտին քաղաքներու մէջ, ինքնաշարժներով։ Երուսաղէմի փողոցները ամայացած են, երթեւեկը չափազանց նուազած, խանութները փակուած։

Հրէական գործակալութեան տնօրէնը լաւ ըլլալով թէ աւելի պիտի սաստկանայ գործադուլը, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.— Ընդհ. գործադուլը անպատեհ է եւ չի կրնար ծառայել արաբական շահերուն։ Երկրին տնտեսական կացութիւնը, որ խանգարուած էր իտալեւեթովպական պատերազմին հետեւանքով, սկսած է շտկուիլ, իսկ այս գործադուլը չի կրնար ընդունելութիւն գտնել նոյն իսկ արաբ վաճառականներուն կողմէ։ Մնաց որ, Պաղեստինի ժողովուրդը այլազան է, եւ Հրեաները մեծամասնութիւն կը կազմեն քաղաքներու մէջ։ Գործադուլը կրնայ յաջողիլ գիւղական շրջաններու մէջ, եւ վնասակար է ամէն կերպով։ Քաղաքներու մէջ Արաբները փակելով իրենց խանութները, պատճառ պիտի ըլլան որ իրենց յաճախորդները Հրեայ մրցակիցներու դիմեն։ Միւս կողմէ անգլիական կառավարութիւնը յայտարարած է թէ տեղի չպիտի տայ որ եւ է բռնութեան առջեւ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉՈՐՐՈՐԴ ՔԱՂԱՔԻ ՄԸ ՀԻՄԸ դրուեցաւ Պոնտինեան ճահիճներուն մէջ (Իտալիա), նախագահութեամբ Մուսոլինիի, որ անձամբ բացաւ չորս խոր ակօսներ, իբրեւ սահմանը նոր քաղաքին գլխաւոր հրապարակին։ Քաղաքը պիտի կոչուի Ապրիլիա եւ պիտի վերջանայ 1937 հոկտեմբեր 29ին։ Այս առթիւ կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ «Առաջնորդ»ը։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ փոխ-վարչապետը, իշխան Շթարէմպէրկ, յայտարարեց թէ անխնայ պիտի աւլէ նացիները (հիթլէրական)։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս յայտարարութեան, որովհետեւ ճիշդ այս միջոցին լուրեր կը շրջին թէ նացիները նոր փորձ մը պիտի կատարեն, Աւստրիոյ կառավարութիւնը տապալելու համար։ Իշխան Շթարէմպէրկ սերտ կապեր ունի Մուսոլինիի հետ։

ՀԻՆԳ ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ ՍՊԱՆԻՈՅ մէջ եւ տասը հոգի վիրաւորուեցան, իբրեւ հետեւանք նոր խռովութեանց։

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԿԱՅՍԵՐ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆԸ, Ֆրանսացի օդաչու Ռընէ Տրուիյէ, չարաթ օր անհետացաւ իր սաւառնակին հետ, թռչելով Վիլ-լաքուպլէի կայանէն։ Կը կարծուի թէ Եթովպիա գացած է։ Ոստիկանութիւնը հեռագիր ուղղեց ամէն կողմ, որպէսզի ձերբակալեն փախստական օդանաւորդը։ Սաւառնակը գնուած էր Ամերիկայի մէջ, 15,000 տոլարի, Նէկիւսին համար։

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ կառավարութիւնը մեծագումար փոխ մը քուէարկեց, զօրացնելու համար երկրին պաշտպանողական միջոցները։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ մերձեցումը, որ ամրապնդուեցաւ լեհ վարչապետին այցելութեամբ, մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ կեդր. Եւրոպայի մէջ։ Հունգարական թերթերը կը շեշտեն այցելութեան արժէքը, բացատրելով թէ անոր շնորհիւ Հունգարիա եւ Լեհաստան պիտի կրնան ապահովել իրենց իրաւունքները։ Կ'ըսուի թէ քաղաքական ծրագիրներ մշակուած են ի վնաս Եուկոսլավիոյ եւ Ռումանիոյ, մանաւանդ որ կը շեշտուի թէ Լեհաստան ալ շահեր ունի Դանուբի վրայ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ճափոնական դեսպանը հացկերոյթ մը տուաւ, ի պատիւ զինուորական կցորդին։ Ներկայ էր նաեւ մարաջախտ Վորոշիլով, Խ. Միութեան զինուորական գործավարը, որ իր բաժակաճառին մէջ շեշտեց թէ կարելի է խաղաղութեամբ լուծել երկու երկիրներուն միջեւ ծագած վէճերը, եթէ վերջ տրուի անպատասխանատու տարրերու գործունէութեան։

Հ. Յ. Դ.

ԳՐԻՒՍԷԼԻ (Պելճիքա) Նէմրութ խումբի ժողովը, Ապրիլ 30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախագահութեամբ Ջ. Ռ. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին

Մայիս 3, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

5 Rue de l'Eglise

կը խօսին՝ Տիկ. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ եւ Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Ջոմի վահագնեան նուագախումբ։

կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արիները։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է։

Թատերական Ներկայացում

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Կարտանի Նիկոլ-Դուման ենթակոմիտէի կողմէ եւ մասնակցութեամբ «Անդրանիկ» թատերախումբի

կը ներկայացուի ՍԱՍՈՒՆԸ ԱՅՐԻՈՒՄ Է

3 Մայիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

Տոմսեր՝ 4 եւ 3 ֆրանք։

Թատերական Ներկայացում

Կ. Խաչի Վիէնի Մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ իր դպրոցին

3 Մայիս. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Սէրքըր կաթոլիկի սրահին մէջ

կը ներկայացուի ԱՒԵՐԱԿՆԵՐԻ ՎՐԱՅ

Մուտք՝ 3 եւ 1 ֆրանք։

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

կը տօնուի Ց. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ Մայիս 9ին

իրիկուան ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Ռուսական քոնսէրվաթուարի սրահին մէջ, 26 Ave. de Tokio

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷՔ

Մարսէյլի Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան ընտանեկան մեծ պարահանդէսին որ տեղի պիտի ունենայ Մայիս 16ին, շաբաթ երեկոյ, Քոլիզէի շքեղ սրահին մէջ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օտոոի (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէն բոլոր ընկերներու կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Թովմաս Քէօսայեանի եւ իր պարագաներուն, իր որդւոյն փոքրիկ ՄԻՆԱՍԻ դառնակսկիծ մահուան առթիւ, որը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 23ին, 6 տարեկան ծաղիկ հասակին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Կ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան վարչութիւնը ներկայիս կը հրաւիրէ իր անդամները եւ նախկին ռազմիկները փութով դիմել 163 Avenue Jean-Jaurès անձամբ կամ նամակով, ստանալու համար միութեան կողմէ պատրաստուած հարցարանները, ֆրանսական Carte de Combattant ունենալու համար։

ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ ՄՆԱՑԱԾ ԵՆ, ՓՈՒԹԱՑԷՔ ԳՆԵԼ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ

Հեղինակ ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԷԼ Թարգմ. ԵՐ. ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

2 հատոր մեծադիր, 466 եւ 489 էջ, հեղինակին նկարով

Գին՝ երկու հատորի 70 ֆրանք։

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51 rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)

Հեռաձայն Danton 88-65, Chèque Postal: 1278-35

ՀԱՅ ՔՆԱՐ 600 ԷՋ, 603 ԿՏՈՐ ԵՐԳ

ԱԶԳԱՅԻՆ – ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ՌԱԶՄԱ – ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ, ՏԱՀՄԻԿ ԵՐԳԵՐ, ՔԱՅԼԵՐԳՆԵՐ, ՍԻՐԱՅԻՆ ԵՐԳԵՐ, ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԶՈՒԱՐԹ ԵՐԳԵՐ, ԶԱՆԱԶԱՆ ԵՐԳԵՐ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՏՈՐՆԵՐ, ԲԱԺԱՑԱՆԿ, ԵՐԳԱՑԱՆԿ, ԽԱՂԵՐ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ՎԷՄ"

ի ԺԴ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

ՌՈՍՏՈՄ.— Հայ-Վրացական փոխյարաբերութիւնները։ ԱՐՏԱՇԷՍ Ա. ԲԵՂԵԱՆ.— Հայ եւ Թուրք վաւերաթղթեր։ Հ. ԱՃԷՄԵԱՆ.— Բագրատ վարդ. Գէորգ-Թաւաքալեան։ ՍԻՄ. ՎՐԱՑԵԱՆ.— Լեւոն Թագէոսեան (Պաշտպան)։ ՎԱՀ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ.— Արհաւիրքի Օրեր։ ՎԱՀ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ.— Համառ. խարհային պատկերացմը եւ Տարօնի աշխարհը։ ԱՐՄԷՆ ՍԵՒԱՆ.— Փետրուար 18ի յեղափոխութիւնը։ ԱՆՑԵԱԼԷ.— Ակադ. Ալեքսանդր Թումանեան։ Կեանք եւ Մշակոյթ։ Գիրք եւ Մամուլ։ Գրախօսական։ ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ.— Վ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը։

Տարեկան բաժնեգին՝ 70, 60 եւ 50 ֆրանք, համաձայն իւրաքանչիւր երկրի թղթատարական սակի։

Երրորդ շրջանի բաժանորդները կրնան առաջին երկու տարիներու 12 թիւերը ստանալ վճարելով 50 ֆրանք, կամ վեց գրքի համար 25 ֆր.

Հասցէ.— S. Vratzian, 13 Rue des Platanes, Gîte Jardin de Plessis-Robinson, (Seine).

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրին Դ. (Ապրիլ) թիւը ճոխ բովանդակութեամբ եւ պատկերազարդ։ Քաջալերեցէ՛ք ֆրանսահայ այս գրական ամսագիրը, որուն տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30 ֆրանք, արտասահմանի համար **40** ֆրանք։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ **M. & M. BARSAMIAN, 30 Rue Drouot, Paris (9e)**

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ՝ **V. R. TACVORIAN, 23 Rue Paul Bert, Asnières (Seine), Chèque Postaux 1647.93 Paris,**

ԿՈՒԶՈՒԻՆ Թրէյնօղներ, պարզ աշխատանքի համար։ Դիմել Ferandի, 74 Rue Longue des Capucins, Marseille.

ՐԱՔԻ ՏԱՐԸՃԱ

Raki DARIDZA

Խմեցէք եւ խորհուրդ տուէք ձեր բարեկամներուն իմել գտ խաղողէ պատրաստուած ախորժահամ եւ կազդուրիչ

ՌԱՔԸ ՏԱՐԸՃԱՆ

Դիմեցէք **RURIK**

46, rue Fontenay

MONTROUGE (Seine).

Tél. Alésia: 46-40 եւ 46-41

Այսկարծով՝ 25 լիտր ապսպրանք տուողներուն կը տրուի կէս լիտր նուէր։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշել Հեռաձայն Danton: 52.78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ԲԺՇԿԱՊԵՏ ՌՕԺԷՆՍՔԻ

Մասնագէտ կանանց, սրտի, արեան եւ ամէն տեսակ հիւանդութիւններու։ Ելեկտրաբուժում։ կ'ընդունի ժամը 2—4։ դիմել՝ 10 Rue Lord-Byron, Mètro Georges V Tél. Elysées 22-79.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON.

ՍՈՎԵՏՆԵՐԸ Կ'ԵՂԱՇՐՋՈՒԻ՞Ն ԹԷ ԿԸ ՑԵՂԱՇՐՋՈՒԻՆ

Յաջորդ օրը բժիշկին քով տարի ինծի ծանօթ ֆրանսացի փրոֆէսէօր մը, որ թոքախտի մասնագէտ է։ Երկար պնդումներէ վերջ, փրոֆէսէօրը բժիշկին բացատրեց իր վիճակը, մտիկ ըրաւ զայն։

— Գիտէ՞ք որ դուք պէտք ունիք երեք ամսուան բուժարանի կեանքի մը։

— Գիտեմ։ Բայց, անկարելի է։

Փրոֆէսէօրը ժպտեցաւ մեղմօրէն, նայեցաւ անոր, յետոյ՝ ինծի, հրաժեշտ առաւ եւ գնաց։

Յաջորդ օրը բժիշկը մեկնեցաւ Ռուսիա։

×

Ատեն ատեն կը գրէր ինծի։ Կը յանձնարարէր նոր գիրքեր կամ պարբերականներ։ Չորս տարի վերջ կրկին եկաւ Փարիզ։ Պարզ էր որ աւելի առողջ էր, ու ինքզինքը աւելի առոյգ կը զգար։ Կը մասնակցէր համագումարի մը, որ գինքը շատ կը հետաքրքրէր։ Այդ պատճառաւ ալ խօսակցելու շատ միջոց չունէր։ Այսուհանդերձ, յաջողեցաւ ինծի պատմել թէ «իր ճակտին վրայ» գործերը շատ առաջ կը յառաջանան, «փոփոխման» նշաններ երեւան կուգան, ու թէեւ դեղերը, ըստ առաջնոյն, պէտք է տնական միջոցներով պատրաստեն, բայց եւ այնպէս բարելաւում մը կայ։

Վերջին անգամ զինքը տեսայ 1932ին։ Ան կրկին նիհարցած էր, դեղնած ու ծերացած։ Բայց աչքերը կը փայլէին նոյն երիտասարդական բոցով։

— Այս անգամ ձեր քով եկայ մեռնելու համար, ըսաւ ան։

Ու երկուքս ալ խնդացինք։

— Ոչ, իրաւ կ'ըսեմ, կատակեց ան։

Ու յետոյ աւելցուց, ըսելէ վերջ թէ կ'ուզէ փրոֆէսէօրին դիմել.

— Դուք կը կարծէք թէ ես բոլորովին պուրժուա դարձած եմ եւ եկած եմ դարմանուելու համար։ Որոշ չափով ճիշդ է ատիկա։ Կրնայի եւ Մոսկուա երթալ։ Մենք նոր վերջացուցինք բժշկական ճակատի հնգամեակը։ Հիմա մեր երկրին մէջ ամէն ինչ ռէլսի վրայ (շոգեկառքի գիծ) դրուած է։ Շատ ու շատ բաներու պակասունինք։ Բայց ամէն ինչ ռէլսի վրայ է, ու շոգեկառքը գրեթէ չոգիի վրայ։ Մօտ ատենէն իրապէս պիտի յառաջանայ...

Բժիշկը պահ մը մտածեց, յետոյ ըսաւ.

— Լսեցէք, մենք այլեւս երբեք իրար պիտի չտեսնենք։ Ես կը ճանչնամ իմ մարմնային մեքենան։ Ալ ոչ մէկ բան կ'օգնէ անոր։ Վերջին տեսակցութիւնն է ասիկա... բայց, ես կ'ուզէի ձեզի ըսել թէ Ռուսիա դուրս ելած է յետընկած փողոցէն։ Ան ելաւ այդ փողոցէն՝ այնպէս ինչպէս մտեր էր հոն՝ առանց շատ կախում ունենալու բոլշեւիկներէն եւ անոնց նմաններէն։ Ծրագիրներն ու նշանախօսքերը աւելի քան քիչ օգնեցին յեղափոխութեան պայթումին, որքան անոր սանձումին։ Բայց, ժողովուրդը, մեր ռուս ժողովուրդը, շատ ամուր եւ առողջ դուրս եկաւ։ Պիտի տեսնէք, դեռ շատ քիչ ատեն վերջ ոչ թէ բոլշեւիկները գինքը պիտի տանին իրենց ետեւէն, այլ՝ ան՝ զանոնք պիտի տանի իր ետեւէն։ Ասիկա արդէն իսկ կատարուած է՝ մեր կեանքի շատ մը մարզերուն մէջ։

Բոլշեւիկները, սակայն, իրենք ալ կը հասկնան այս պարագան։ Ձեզ կը վստահեցնեմ թէ նախկին Ռուսիոյ մէջ երբեք այնպէս ականջ տրուած չէ թէ ին. կը ցանկայ եւ ինչ չի ցանկար ժողովուրդը, ինչպէս այժմ։ Անշուշտ, հիմա ալ դեռ կան «յեղափոխական» ճարպիկութիւններ, բայց անոնք դանդաղ, այլ ապահով կերպով կը կորսնցնեն իրենց սրութիւնը եւ ուժը, եւ տեղի կուտան «վայրկեանին յարմարուելուն»։

Տեսնէիք թէ ինչ է եղած իմ շրջանս... ինչ գեղեցկութիւն... Ամէն ինչ առաջնակարգ է, բացի դեղերէն... Ես հիմա ունիմ հինգ բժիշկներ, երիտասարդ ու անփորձ, բայց մեծ եռանդով։ Ունիմ վկայեալ (ես ինքս քննած եմ զանոնք) օգնականներ եւ քոյրեր։ Ոչ, այժմ ես կրնամ խօսիլ ձեր փրոֆէսէօրին հետ եւ մեկնիլ ad patres։ Հիմա այլեւս ոչ մէկ բանէ կը վախնամ...

×

Երկու շաբաթ յետոյ ինձ հաղորդուեցաւ թէ բժիշկը մեռած է։

Բժիշկին լուսաւոր յիշատակէն — որ կ'այրէր հայրենիքի սիրով,— իմ յիշողութիւնս կը հակի երիտասարդ աղջկան մը, որ Փարիզ էր եկած քանի մը ամսուան համար, որպէսզի հոս աւարտէ գրական գործ մը, զոր սկսած էր Մոսկուայի մէջ։ Սորպոնի նոր-բանդքներուն եւ մատենադարաններուն մէջ ան կ'ընկերանայ աղջկանս եւ գրեթէ ամէն օր կուգար մեզի։

Հարկ է նախապէս յիշել պարագայ մը, այս աղջիկը բացառապէս առանձնաշնորհեալ վիճակ մը ունէր.— ծնած էր հարուստ ընտանիքի մը մէջ, այնպէս որ իր գոյութեան առաջին տարիներէն ճաշակած էր մշակութային կեանքի այն բացառիկ մթնոլորտը, զոր համեմատաբար քիչեր կը շնչեն։ Յեղափոխութեան շրջանին ան տասը տարեկան էր, այսինքն՝ կեանք իսկ շրջանին մէջ, երբ որոշ սովորութիւններ, բարքեր եւ ճաշակներ այլեւս կը յատկորոշուին, բայց մտածումներն ու զգացումները հազիւ կը սկսին ձեւաւորուիլ։

Յեղափոխութեան առաջին տարիներուն, իր ծնողքը կը կորսնցնեն ամէն ինչ, բայց ոչ՝ կարելիութիւնը համեմատաբար լայն ապրելու։ Հայրը կը ծառայէ «հաստատութեան» մը մէջ, կը ստանայ լաւ վճարում։ Մայրը կը վարէ անկելանոց մը, ինչ որ այնքան հնարաւորութիւն կուտայ իրենց չարունակելու ուսումը՝ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի եւ ճեմարանի դասընթացքներու յատուկ նիւթերուն։ Ան, տասնեւութ տարեկանին կ'արձանագրուի Մոսկուայի համալսարանը, կը նուիրուի հանրային գործերու կրթական բարձր հաստատութեանց մէջ, եւ, ի վերջոյ, ախորժակով կ'աշխատի ֆրանսական գրականութեան, բայց մասնաւորապէս Անաթոլ Ֆրանսի վրայ։ Չորս տարի յետոյ, մեծ ճիգերու գնով, կը ստանայ «Փարիզի մէջ յանձնարարութիւն մը՝ 8 ամսուան համար», որպէսզի հոն աւարտէ Անաթոլ Ֆրանսի մասին սկսած գործը։

Որքան մօտէն կը ճանչնայի Աննան (ըսենք թէ այդ էր իր անունը), այնքան պարզ կը դառնար ինծի համար թէ ան՝ ոչ միայն ռուսական, այլեւ եւրոպական տեսակէտէ խառնուածքով մըն էր՝ բացառապէս օժտուած, եւ ինչ որ կարեւոր է, ինք կ'օգտուէր իր այդ շնորհէն ամենապատակայ մար ձեւով։

(Շար.)

(4)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ԾՐԱԳԻՐ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.284

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԾՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 29 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3101

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

Երկրորդ Խօսք

ԱՊՐԻԼ 26Ի ՔՈՒԷՆԵՐՈՒՆ ԻՄԱՍՏԸ

Ոչ միայն Ֆրանսական, այլեւ Հարեւան երկիրներու հանրային կարծիքը անհամբերութեամբ կը սպասէ մայիս 3ի համեմատական ընտրութեանց, որոնք վերջնապէս պիտի պարզեն կացութիւնը:

Արդարեւ, խառնակ տպաւորութիւն մը գործեց կիրակի օրուան քուէարկութեան արդիւնքը, եւ մտահոգութեան մատնուած են մանաւորապէս քաղքենի հոսանքները, որոնք տարբեր բան կը սպասէին:

Ինչպէս կը հաստատեն պաշտօնական տեղեկութիւնները, Ապրիլ 26ի ընտրութեանց մէջ գերակշռութիւն շահած են ձախերու եւ աջերու ծայրագոյն թեւերը: Իսկ առանձնապէս ուշագրաւ է համայնավարներու յաջողութիւնը, թէ քուէներու աճումով եւ թէ իբրեւ առաջին արդիւնք:

Օրուան լուրերը կը հաստատեն թէ կրկնապատկուեր է համայնավարներու շահած քուէն, հասնելով 1,500,000ի, մինչդեռ հազիւ 790,000 կը հաշուէին 1932ին: Յաջողութիւնը ուշագրաւ է մանաւորապէս Փարիզի մէջ, ուր համայնավարները շահած են 145,000 քուէ, 1932ի 80,000ին դէմ: Իսկ արուարձաններուն մէջ իրենց շահն եղած է 228,000 քուէ, փոխան 100,000ի (1932):

Իրենց օրկանները նոյնքան ուշագրաւ յաջողութիւններ կ'ազդեն նաեւ Մարսէյլի, Լիոնի եւ հիւսիսային շրջաններուն մէջ: Իսկ արդէն լայն բացած են առագաստները, յառաջիկայ կիրակի օրուան համար, նպաստաւոր դիրքի մէջ գտնելով 60 — 70 թեկնածուներ:

Մասնագէտներ կը կարծեն թէ, համայնավարները կրնան առնուազն 50 երեսփոխան ապահովել նոր երեսփ. ժողովին մէջ, փոխան 10 — 11ի, զոր շահած էին 1932ին: (Կիրակի օր արդէն ընտրեցին 9 հոգի):

Անշուշտ այս յաջողութիւնը հետեւանք է Ժողովրդական ճակատին, որ կը գործէ աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր: (Արմատական, ընկերվարական, համայնավար եւ ուրիշ անջատ խմբակներ):

Աջակողմեան մամուլը խոստովանելով հանդերձ համայնավարներուն յաջողութիւնը, դիտել կուտայ թէ շահը եղած է ոչ թէ ի վնաս իրենց (Ազգային ճակատ), այլ ի վնաս Ժողովրդական ճակատի երկու զօրաւոր թեւերուն, արմատական եւ ընկերվարական:

Ինչպէս ալ մեկնեն, իրականութիւն է որ տժգոյն պատկեր մը կը ներկայացնեն այդ երկու հոսանքները, իբրեւ ընտրական յաղթանակ:

Այսպէս, 1932ի առաջին քուէարկութեան ատեն արմատական-ընկերվարականները շահած էին 63 աթոռ, իսկ այս անգամ՝ 25: (Շահ՝ 2, կորուստ՝ 7): Ընկերվարականներն ալ 40ի փոխարէն շահած են միայն 23 աթոռ: (Շահ՝ 2, կորուստ՝ 6):

Ուրիշ յատկանշական իրողութիւն մը.— երկու կուսակցութիւններն ալ չեն յաջողած մէկ անգամէն ընտրել շատ - շատերը իրենց ականաւոր կամ գործօն թեկնածուներէն:

Այս պարագաներուն մէջ, զարմանալի չէ որ նոյնիսկ արտասահմանէն անհամբերութեամբ կը սպասեն մայիս 3ի ընտրութեանց, անոնց արդիւնքին հետ կապելով Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան ընթացքը:

Համեմատական ընտրութեանց արդիւնքը հետաքրքրութիւն կը պատճառէ նաեւ անոր համար որ, Ժողովրդական Ճակատին ալ փորձութեան պիտի ենթարկուի:

Ճակատին երեք թեւերը հարկադրուած են զիջումներ կատարել փոխադարձաբար, որպէսզի ճեղք մը չբացուի եւ «փաշական» թեկնածուներ չպարտին, օգտուելով իրենց մրցակցութենէն:

Ուրեմն, ո՛ւր որ համայնավար թեկնածուն աւելի յոյս կը ներշնչէ յաջողելու, արմատականն ու ընկերվարականը պարտաւոր են անոր վրայ կեդրոնացնել իրենց քուէն: Եւ փոխադարձաբար, համաձայն ընտրական շրջանակին եւ ընտրելի թեկնածուին վայելած վարկին:

Այս կացութենէն կը հետեւի թէ իւրաքանչիւրին շահն ու կորուստը պիտի բաժնուի երեք հոսանքներուն միջեւ: Իսկ ամէնէն կարեւոր պարագան,— Արմատականները որոնք մինչեւ հիմա կը տիրապետէին խորհրդարանին մէջ, այս անգամ պիտի վերադառնան թեւաբեկ, եթէ ոչ կոտորակուած:

Այսպէս կամ այնպէս, քաղքենի թերթերը լուրջ մտահոգութեան մատնուած են եւ ծայրայեղ տարբերու յաջողութեան պատասխանատու կը հռչակեն արմատականները, յատկապէս մատնանշելով Էռիօն, Տալատիէն եւ միւսները:

Միւս կողմէ, կը թուի թէ նոր երեսփ. ժողովն ալ պիտի դառնայ քառակուսի անիւ մը, քանի որ երկու ճակատները պիտի հաւասարակշռեն իրար, եւ մեծամասնութիւնը պիտի դառնայ միշտ երերուն: Մանաւանդ որ, առ նուազն 40 արմատականներ միշտ կը յամառին պահել իրենց անկախութիւնը, շատ մը հարցերու մէջ:

Այս պարագաներուն տակ, ձախակողմեան ճակատը չի կրնար շատ մեծ փոփոխութիւններ կատարել ներքին քաղաքականութեան մէջ: Ինչ կը վերաբերի արտաքին քաղաքականութեան, անոր ամէնէն կարեւոր դերը պիտի ըլլայ աւելի ամուր կառչիլ Ազգերու Դաշնակցութեան:

Իտալեւեթովպական պատերազմը եւ Հռենոսի խնդիրը խախտեցին Ֆրանսայի քաղքենի տարրերուն վստահութիւնը՝ Ժընեւի հանդէպ, որ երկու չափ եւ երկու կշիռ գործածեց: Ձախերը աւելի հաւատարմօրէն կապուած են հաւաքական ապահովութեան սկզբունքին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԵՍՓ. ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

Ձախերը կը յուսան նոր յաղթանակներ շահիլ յառաջիկայ կիրակի

Պաշտօնական տեղեկագրին համաձայն, կիրակի օրուան քուէարկութեանց մէջ ընտրուած են 183 երեսփոխաններ, իսկ համեմատականի մնացած՝ 433 հոգի: Նախորդ ընտրութեան ատեն (1932) առաջին քուէարկութեամբ ընտրուած էին 248 հոգի: Ընտրութեանց մէջ զգալի յաջողութիւն շահած են ծայրագոյն ձախերն ու ազգայնականները: Համայնավարները ընտրած են 9 երեսփոխան, (1932ին՝ 4) արմատական ընկերվարականները՝ 25 (1932ին՝ 63), ընկերվարականները՝ 23 (1932ին՝ 40), անջատուած համայնավարները՝ 1, անջատուած ընկերվարականները՝ 5 (1932ին՝ 9): Ազգային ճակատէն հանրապետականները ընտրած են 51 (1932ին՝ 44), ժողովրդական ռամկավարները՝ 12, ձախակողմեան հանրապետականները՝ 28 (50), անկախ արմատականները՝ 13 (25):

Համեմատական ընտրութեանց առթիւ ձախակողմեան հոսանքները կը յուսան յաջողցնել 73 համայնավար, 100 արմատական, 140 ընկերվարական եւ 24 զանազան հոսանքներու պատկանող թեկնածուներ: Այս ընտրութեան առթիւ, շատ ծանր փորձի մը պիտի ենթարկուի Ժողովրդական Ճակատը (ձախ), որովհետեւ մէկը միւսին քուէ պէտք է տայ, այլապէս պիտի ընտրուին աջակողմեան թեկնածուներ:

Ձախակողմեան կուսակցութիւնները ստիպողական կոչեր կ'ուղղեն իրենց հետեւորդներուն, որպէսզի չխախտեն գոյացած համաձայնութիւնը եւ չցրուեն քուէները: «Իւմանիթէ», համայնավար պաշտօնաթերթը, կարգապահութեան կոչ մը ուղղած էր երէկ, Մարսէլ Քաշէնի ստորագրութեամբ:

Ընտրութեանց արդիւնքը ծանր տպաւորութիւն գործեց սակարանին վրայ եւ դրամատիրական - սեղանաւորական շրջանակները խուճապի մատնուեցան: Արժեթուղթերն ալ մեծապէս ազդուեցան: Թերթերը կը գրեն թէ հարիւրաւոր միլիոն ֆրանքի ոսկի քաշուած է Պանք տը Ֆրանսէն, ինչպէս եւ մեծագումար աւանդներ՝ դրամատուներէն:

Աջակողմեան թերթերը մասնաւորապէս ուշադրութիւն կը հրաւիրեն ձախերու յաջողութեան վրայ: Արտաքին նախարար Պ. Ֆլանտէն, որ ընտրուած է, կոչ մը ուղղեց արմատականներուն, որպէսզի իրենց քուէները տան չափաւորներուն: Այս առթիւ կը շեշտէ.— «Անուրանալի է որ կիրակի օրուան ընտրութիւնները համայնավարական զօրաւոր յառաջխաղացութիւն մը կը ցուցնեն: Եթէ համայնավարական շահերը ազդարարութիւն մը կը կազմեն, կրնանք երկրորդ ընտրութեան մէջ ապահովել յաջողութիւնը այն տարրերուն որոնք աւելի քան երբեք անհրաժեշտ կը գտնեն չափաւոր կուսակցութեանց համախմբումը»:

Իրազեկներու կարծիքով, արմատականները, որոնք տարիներէ ի վեր մեծամասնութիւն կը կազմեն երեսփ. ժողովին մէջ, այս անգամ հազիւ 120 երեսփոխան կրնան ունենալ, փոխան 160ի, իսկ ընկերվարականները՝ 110, փոխան 130ի:

Պարտուած կամ համեմատականի մնացած թեկնածուներուն մէջ կը գտնուին շատ մը ականաւոր դէմքեր, ինչպէս գրած էինք երէկ: Էռիոյի համար կ'ըսուի թէ ետ պիտի առնէ իր թեկնածութիւնը: Համեմատականի մնացածներուն մէջ կը գտնուի նաեւ մեր բարեկամը, Պ. Մութէ, եւ աշխատանքի նախարարը, Պ. Ֆրոսար: Ոստիկանութեան նախկին վերատեսուչ Պ. Քիափ, որ իր թեկնածութիւնը դրած էր Քորսիքայի մէջ, բուռն ընդդիմութեան հանդիպեցաւ եւ արդիւնքը կասկածելի կը համարուի: Վերջին պահուն կը հաւաստեն թէ 8 ձայնի մեծամասնութիւն մը շահած է, բայց իր ընտրութիւնը չէ վաւերացուած:

ԴԷՊԻ ԱՏՏԻՍ-ԱՊԷՊԱ 300 ԶՐԱՀԱՊԱՏ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺՆԵՐՈՎ

Միայն 70 մղոն մնացած է

Մարաջախտ Պատոլլիօ ապրիլ 27ին սկսաւ յառաջ խաղալ դէպի Եթովպիոյ մայրաքաղաքը, 300 զրահապատ ինքնաշարժներով որոնց մէջ տեղաւորուած են հազարաւոր զինուորներ: Միեւնոյն ատեն հարաւային ճակատէն կը յառաջանայ Զօր. Կրացիանի, որ կատաղի ճակատամարտի մը բռնուած է Սասապանէհի դիրքին առջեւ,— Հապէշներու «Հինտէնպուրկեան գիծը»: Վերջին լուրերու համաձայն, այս դիրքին մէջ յուսահատական պայքար մը կը մղէ Վէհիպ փաշա, Զօր. Նասիպուի հետ:

Հիւսիսային ճակատին վրայ, իտալական բանակին յառաջապահները կը կազմեն հեծելազունդն ու մեքենաշարժ ուժը: Միեւնոյն ատեն ճարտարագէտներ կը նորոգեն վերջերս քանդուած ճամբաները: Այս անգամ Ատտիս Ապէպայի մէջ նետուած յայտարարութիւնները կը կրեն մարաջախտ Պատոլլիոյի ստորագրութիւնը:

Հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Սասապանէհի դիրքը պաշարուած է երեք կողմէն եւ թէ կռիւները այնքան կատաղի են որ, բնիկներէ կազմուած իտալական գունդին 40 առ հարիւրը կոտորուած է: Պատերազմին սկիզբէն ի վեր առաջին անգամ է որ Հապէշները այսքան կատաղօրէն կը կռուին: Իտալացիները կը գործածեն հրասայլեր, զրահապատ կառքեր, բոցարձակ գործիքներ եւ ուրիշ ահարկու զէնքեր: Եթէ Սասապանէհ իյնայ, Իտալացիները խորտակած պիտի ըլլան Հապէշներու գլխաւոր միջնաբերդը եւ ճամբան պիտի բացուի իտալական հիւսիսային եւ հարաւային բանակներու միացման համար:

Առաջարկ պատժմներ սաստկացնելու

Ազգերու Դաշնակցութեան բրիտանական ընկերակցութիւնը իր վերջին ժողովին մէջ որոշեր է կառավարութեան ներկայացնել հետեւեալ առաջարկները, վերջացնելու համար իտալեւեթովպական պատերազմը:

1.— Անմիջական գործադրել քարիւղի արտածման արգելքը:

2.— Իտալական չոգենաւերու առջեւ փակել Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պետութեանց բոլոր նաւահանգիստները:

3.— Եթէ այս միջոցները բաւական չեն պատերազմին վերջ տալու համար, փակել Սուէզի Ջրանցքը:

Ընկերակցութիւնը արտաքին նախարարէն պիտի ներկայանայ յառաջիկայ շաբթու, յանձնելու համար այս առաջարկները:

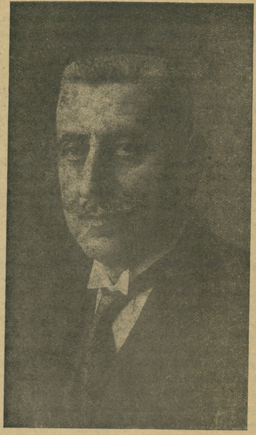

ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ Պ. ՆԵՐՍԷՍ ՕՀԱՆԵԱՆ

Ազգ. երեսփոխան Պոլսոյ եւ «որբերուն հայրիկը», որ մեռաւ ապրիլ 14ին, Փարիզի մէջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

... ՁԱՅՆ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

Կիրակի օր հարսնիքի մը գացեր էի: Փեսան՝ համեստ երիտասարդ մը, հարսը՝ «Սիփան»էն:

— Եղբայր, մեր աղջիկները կ'առնեն կը տանին, ձայները կը պակսին, կը գանգատէր երգչախումբին վարիչը: Այս առաջինը չէ եւ ուրիշներ ալ կարգի կը սպասեն, իբրեւ հարսնցու:

— Գոհ չէ՞ք որ տունի - տեղ կ'ըլլան իրարմով, փոխանակ օտարի հետ ամուսնանալու: Ցաղթանակ այլասերման դէմ:

— Այո, բայց մենք ալ նոյն պայքարն է որ կը մղենք, երգչախումբ կազմելով եւ հայկական ոգին արծարծելով:

— Իսկ մեր ձայնե՞րը: Հազիւ կը վարժուին, կը մշակուին, թեկնածու մը կը ներկայանայ, կ'առնէ կը տանի: Գիտէ՞ք որքան դժուար է նոր անդամներ ճարել, այս համայնակուլ բաղաքին մէջ...

Մինչեւ հիմա շատ էինք լսեր ծանօթ խղանակ մը,— «Ես երգելով կ'ուզեմ մեռնիլ»:

Ուրի՛շ ճակատ մըն է այդ,— «Երգելով մեռնիլ»:

Այժմ կարգը եկած է... երգելով ամուսնանալու:

Նպատակը նոյնն է,— ինքնապաշտպանութիւն: Մէկը՝ կռուելով, միւսը՝ հայկական առոյգ բոյներ կազմելով:

—Իսկ ձայնե՞րը որ կը պակսին:

— Կը ճարուին, կը ճարուին, կը բաւէ որ ոգին արծարծուի ե՛ւ երգով, ե՛ւ ընտանիքով:

Անոնք որ երգելով ճանչցան իրար ու սիրեցին, անշուշտ պիտի եւ ցեղային նախանձախնդրութեան սէրն ալ պիտի տարածեն շրջանակէ շրջանակ:

Ինչո՞ւ ծածկել, սեւ սեւ աչքերու կրակն ալ պաշտպանութեան կը կարօտի այս լքծուն պողոտաներուն վրայ: Օտար աչքեր, պէսպիսուն հրապոյրներ, ակնախտիղ փորձութիւններ ինքնապաշտպանութիւն կը պահանջեն նաեւ այս ճակատին վրայ:

Իսկ երգը նոյնքան անդիմադրելի ուժ մըն է, որքան Արմենուհիներուն աչքերը, որ ասպարէզ կը կարդան, հակառակ բոլոր փորձութեանց:

×

Ձայն մըն ալ Հարաւ. Ամերիկայէն, ի խնդիր ձայնի, այսինքն երգի.

— «Մոնթէվիտէոյի հայ գաղութը, որ կը բաղկանայ մօտ 4000 հոգիէ, ունի եկեղեցի եւ դպրոցներ, որոնք կը վարէ Միութիւնս, կազմած է «ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ», հայ երգը եւ հայ մշակոյթը թէ գաղութիս եւ թէ մանաւանդ տեղացիներուն ծանօթացնելու առաջադրութեամբ, սակայն չունի երաժիշտ - վարիչ: Թէ Միութեանս եւ թէ «Կոմիտաս երգչախումբ»ի բուռն ցանկութիւնն է Մոնթէվիտէոյի մէջ ունենալ հայ կարող երաժիշտ մը, որ վարէ «Կոմիտաս երգչախումբ»ը, պատրաստէ եկեղեցական երգչախումբ, դասաւանդէ դպրոցներուն մէջ եւ նաեւ տեղեակ ըլլայ գործիական երաժշտութեան»:

Ու կը խնդրեն որ «Յառաջ»ը իրենց համար գտնէ «ծանօթ հայ երիտասարդ երաժիշտ մը»:

Բարեհաճեցէք օգնել խմբագրութեան, որպէսզի հայկական երգը իր չարխափան հմայքը տարածէ նաեւ Ուրուկուէյի մէջ:

ՎԱՀԷ

Թռուցիկներ կ'ողողեն Ատտիս-Ապէպան

Իտալական օդանաւ մը ապրիլ 27ին երկար ատեն սաւառնեցաւ Եթովպիոյ մայրաքաղաքին վրայ: Այնքան ցածէն կը թռչէր որ կարելի էր տեսնել հետազօտիչին դէմքը եւ օդանաւին թիւը: Պահ մը վախցուեցաւ թէ ցռուկը պիտի դպչէր անգլիական եկեղեցիի կատարին: Հետազօտիչը լուսանկարեց անթելի կայանը եւ օդակայանը: Ռումբ չնետուեցաւ, բայց քաղաքը բառին բուն նշանակութեամբ ողողուեցաւ յայտարարութիւններով որոնք գրուած էին ամհարերէն եւ կ'ըսէին.

— «Հապէշներ, իտալական բանակները յաղթական են թէ հիւսիսի եւ թէ հարաւի մէջ եւ արագօրէն կը յառաջանան Կոնտարէն, Սաքոթայէն եւ Տէսիէէն: Հարրար պիտի գրաւուի քանի մը օրէն: Ձեր սովորական գործերով զբաղեցէք եւ մանաւանդ լաւ կատարեցէք ձեր ցանքերը: Մենք չարիք չպիտի ընենք ձեզի, պայմանաւ որ չդիմադրէք եւ ճամբաները չքանդէք: Հակառակ պարագային մենք ենք որ պիտի ոչնչացնենք ձեզ»:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՐՄՆԱԿՐԹԱՆՔԸ ԵՐԿՐԷ ԵՐԿԻՐ

Մարմնամարզը նկատուած է հզօր ազդակ մը առողջ մարմիններ, կարգապահ խումբեր ունենալու եւ հետեւաբար ուժեղ բանակ մը պատրաստելու համար:

Նափոլէոնի դէմ ճակատելու պատրաստեցաւ Գերմանիան մարզարաններու մէջ, որոնց տիպարը հաստատեց 1811ին Լուդովիկոս Եան Հայէնպուրկի մէջ: Սլաւներու Սօքօլները դաստիարակեցին երիտասարդութիւնը, պատրաստեցին յաղթական գունդերը, ազատագրութեան հերոսները: Պոէրներու պատերազմէն ետք Անգլիա վերակազմեց մարզական խաղերը արիներու մարզական խումբերը:

Ամէն ժողովուրդ կը ջանայ պատրաստել ընդհանրապէս տոկուն մարմինի տէր անհատներ եւ մասնաւորաբար ուժեղ նկարագրի տէր անձեր, գիտակից քաղաքացիներ, խրոխտ զինուորներ պատրաստ յօժարակամ կռուելու դրօշի մը համար:

Իտալիա մարմնամարզի ազգային արժէքը կ՚անգիտանար երկար ատեն: 1833ին Օփերման անուն Զուիցերիացի մը Թորինոյի մէջ կը հիմնէր մարմնամարզարան մը: 1860ին մարմնակրթական միութիւններ կը կազմուին: 1878ին կրթական նախարար Ֆրանչիսկօ Տէ Սանքթիս դպրոցներու ծրագրին մէջ կը մտցնէ մարմնամարզը, հակառակ շատերու ընդդիմութեան:

Բայց մարզական ձեւերը գերմանական էին, ամէնը գործիքներով կատարուած: Իտալացի բնախօս Մոսսօ, Ֆրանսացի Լակրանժ, քննադատեցին մարզանքի գործիքները: «Կապիկներու մարմնամարզ էր ասիկա»: Իտալական դաստիարակութիւնը, մտաւորական տեսակէտով թերում մըն էր, մարմնամարզի տեսակէտով շարժումներու կապկային կրկնում էր:

Աթէնքի եւ վերածնութեան պատմութիւնները կը սորվեցնեն որ դաստիարակութիւնը կը հիմնուի անհատին հոգեկան եւ ֆիզիքական ուժերու ներդաշնակ կրթութեամբ, անհատին ուժերը զարգացնելու է հաւաքական պէտքերու, հաւաքական կեանքի պատրաստելու համար: Ասոր լաւագոյն ազդակը նկատուած է մրցումը, անհատական, հաւաքական եւ միջազգային:

Բնախօսութիւնը պիտի ճշդէ իւրաքանչիւր մարզիկի ուժը, հետեւաբար, հասնելիքի սահմանը, առանց որուն կը վնասուի անհատը: Գիտութեան պաշտօնն է մարզարաններէն հեռացնել տկարակազմ կամ ախտաժէտ անձեր, վտարել վտանգաւոր կամ անօգուտ գործիքները:

Վազել, ցատկել, սկաւառակ նիզակ նետել նորէն լաւագոյն մարզանքները կը սեպուին որովհետեւ կը համապատասխանեն մարդկային մարմնի բնական պահանջներուն: Հաւաքական խաղերը մարզելով մարմինը՝ կը կոփեն նկարագիրը, կը չափաւորեն անհատապաշտութիւնը, որ կրնայ եսասիրութեան փոխուիլ, կուտան կարգապահութեան ոգի եւ նուիրապետութեան յարգանք:

Ուժեղ գործարանաւորութիւն մը ունենալու համար, դժուարին աշխատանքներու տոկացող անհատներ, պողպատէ ջիղերու տէր անձեր պատրաստելու է, կը մտածէ այժմ պետական մարդը:

Կամք եւ ուշադրութիւն անբաժանելիօրէն կապուած են ջղային դրութեան հետ եւ երբ ջղային կեդրոնները կը սպառին արագօրէն կամ սպառած են, շուտով չեն վերանորոգուիր, ոչ մէկ ճիգ կարելի է ընել, գործունէութեան ամէն շրջանակի մէջ գործին յաջողութիւնը կախում ունի յարատեւութենէն, անխոնջ կորովէն, որոնց հիմն է տոկուն մարմին մը: Հիւանդկախի մը համար շարունակական ջանքը անկարելիութիւն մըն է, տկար մարմինի մը համար պատիժ մը:

Մտային երկարատեւ աշխատութիւնը կը պատճառէ արեան շրջանի դանդաղութիւն, ոտքերու պաղութիւն, ջղայնութիւն, սրտի բաբախումներ, ջղային տկարութիւն: Տքթ. Լակրանժ, որ երկարօրէն բացատրած է մարզանքներու բնախօսական ազդեցութիւնը մարմինին վրայ, կը յանձնարարէ շնչառական մարզանքներ կատարել տալ իրիկունը տղոց արձակուելէն առաջ: Ասով երակներուն մէջ դանդաղցած անմաքուր արիւնը կը մաքրուի եւ կը նուազեցնէ սրտի աշխատանքը, կը վտարուին աւելորդ նիւթերը, որոնց խճողումը կը պատճառէ տարիներ վերջ դէշ չունչ, յօդատապ եւ յօդացաւ:

Շփոթելու չէ մկանական ուժ եւ առողջութիւն: Առողջ է ան որուն սիրտը, թոքը, ստամոքսը կը գործեն ներդաշնակ եւ կարող է դիմադրել բարեխառնութեանց փոփոխութիւններուն: Ըմբիշներ կան տկար ստամոքով, դրասենեակի անձեր առողջ՝ բայց ջիղերային միջակ ուժով:

Մանկութեան եւ պատանեկութեան անընդական առողջապահութենէն կախում ունի չափահասի մը առողջութիւնը: Սննդապանցութեան պատճառով կը հիւծին բջիջները եւ ենթական անկարող կ՚ըլլայ մտաւոր ճիգի, խորհրդածութեան, գործերու հետեւանքներուն նախատեսութեան:

Դժուարամարսութիւն ունեցող տղան չի կրնար ուշադրութիւնը կեդրոնացնել եւ հետեւաբար պարտականութիւնը կատարել եւ յանիրաւի ծոյլ կը նկատուի: Աչքերու տկարութիւնը կը պատճառէ յոգնութիւն, գլխու ցաւ եւ քուն: Ծոյլ աշակերտը պատժելէ առաջ բժշկական քննութեան ենթարկելու է, կը գրէ բժիշկ մը: Տէքարթ ըսած էր ժամանակին.— «Միտքը կախում ունի սերտօրէն մարմինին գործարաններու վիճակէն: Եթէ կարելի է գտնել միջոց մը մարդիկը աւելի իմաստուն եւ աւելի ճարտար դարձնելու՝ կարծեմ թէ բժշկութեան մէջ փնտռելու է զայն:

Մտային չարաչար աշխատութիւնը կը նուազեցնէ արեան կարմիր գնդիկներու թիւը: Տարրբարան Տիմա առտուն 5.970.000 կարմիր գնդիկներ հաշուեց, իրիկունը՝ 5.119.000: Մորա եւ Տուայեօն չափահասի մը արեան կարմիր գնդիկներուն թիւը մէկ խոր. միլիմ. մէջ կը հաշուեն 5.500.000: Երբ այս թիւը 4.500.000 իջնէ՝ կը նշանակէ թէ գործարանական տկարութեան սկիզբն է:

Մանկավարժներ զբաղեցան մարմնամարզով, աւելի դաստիարակչական նպատակներով: Այժմ պետական անձեր կը հետաքրքրուին օգտախնդիր նպատակով,— ունենալ մարզուած զինուորներ: Մարմնամարզը պարտաւորիչ է բոլոր դպրոցներու մէջ եւ գրեթէ ամէն օր պահ մը յատկացուած է անոր: Նախազինուորական կրթութիւնը պետականացած է քանի մը երկիրներու մէջ, ուր կը քաջալերուին նաեւ ամէն տեսակ մարմնակրթանքները:

Ձեխ պետութեան ներկայացուցիչին առաջարկութեամբ Ազգերու Լիկան զբաղեցաւ մարմնակրթանքով: Ողիմպիական խաղերը, վերակենդանացած պարոն տը Քուպերթէնի կողմէ 1892ին, նկատուեցան ազգերու համերաշխութեան ազդակ մը եւ պաշտօնական քաջալերանքներ ստացան: Անցեալին մէջ այդ դերը կատարեց լիովին, բայց այսօր պէտապաշտութիւնն աւելի զօրաւոր է միջազգային համերաշխութենէն:

Ողիմպիական խաղերու ծագումը կը կորսուի դիցաբանութեան արշալոյսին մէջ: Պատմականօրէն սկսած է 776ին (Ք. Ա.) եւ ջնջուած է Թէոդոս կայսեր կողմէ 394ին (Ք. Ե.): Ուրեմն տեղի ունեցած են 293 ողիմպիականներ, որոնք միշտ կը սկսէին կրօնական արարողութիւններով, որմէ յետոյ կը պանծացնէին արուեստն ու քաղաքական առաքինութիւնները: Անմահ մտածումներու մայրն Յունաստան կը պատուէր ուժեղ մարմիններն ու թրծուած կամքերը: Խաղաղութեան ծիածանը կը ծածանէր բովանդակ Յունաստանի մէջ, երբ ողիմպիականները կը մերձենային: Յունաստան կը խաղաղէր, ինչպէս Արաբիա՝ Ռամազանի գալուստով:

Գերման Միութիւնը պատրաստուեցաւ 1811էն ի վեր հիմնուած «Թուրնըրիւյց»ներով:

Այսօր ալ նոյնը կը նկատուին: Զօր. Լուտենտորֆ տարիներ առաջ Մինիխի մէջ ճառ մը խօսելով, մարզարանը հայրենասիրութեան դպրոց մը կը նկատէր: Կարելի չէ ընդունիլ որ տարիներով հայրենասիրական դպրոց յաճախած անհատ մը կրնայ միջազգային համերաշխութեան զօրիչ տարրն ըլլալ, տարին անգամ մը մի-այն հանդիպելով օտար երկրի մը մէջ նոյնպէս դաստիարակուած անհատի մը: Իտալիոյ մէջ մարզական միութեան դրօշին վրայ գրուած է.— «Իտալիա կը սպասէ որ ամէնը կատարեն իրենց պարտականութիւնը»: Անշուշտ այդ պարտականութիւնը աւելի հայրենիքին հանդէպ, քան թէ ուրիշներուն: Ֆրանսայի մէջ ալ 20.000 միութիւններ հայրենասիրութեան եւ մարմնական կրթութեան կը պատրաստեն շուրջ երկու միլիոն անդամներ:

Տարիներէ ի վեր կատարուած փորձերը ցոյց կուտան թէ մարմնակրթանքները անբաւական են առողջ զինուորներ պատրաստելու, ցեղը մարմնապէս բարելաւելու: Իւրաքանչիւր անհատ մարմնական զարգացման որոշ սահման մը ունի, ուրկէ անդին չի կրնար անցնիլ: Ֆրանսացի համբաւաւոր մարզիչ, մարմնամարզի բնական մեթոտին ջերմ պաշտպան, Պրէսթի ըմբշական վարժարանի տնօրէն Ժորժ Հեպեր, վիճակագրութիւններով կը հրատարակէր թէ մարմնակրթանքի հետեւողներուն 52 առ 100ը զինուորութեան անյարմար են: Ուրեմն 48ը պակասաւորներ են ըլլայ ի ծնէ, ըլլայ անկանոն ու ծայրայեղ մարզանքներու պատճառով: Մարմնակրթանքները կը զօրացնեն մարմինին մէկ կամ մէկէ աւելի գնդերները: Մինչդեռ մարմնամարզը զարգացնելու է ներդաշնակօրէն բոլոր գնդերները մինչեւ բնութեան գծուած սահմանը:

Ժամանակին միտքը կը գործէր ի վնաս գնդերներուն: Այժմ պատանութիւնը կ՚աշխատի գնդերներով՝ յաճախ ի վնաս մտքին: Մէկն ու միւսը անբաւական են առանձինն՝ ազգ մը առաջին կարգի բարձրացնելու: Նոյն իսկ անբաւական է սկիւոր ցեղին դիրքը պահելու տարբեր ցեղերու միջեւ:

ՀԵԹՈՒՄ

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ՀԱՅ ՃԵՄԱՐԱՆԸ

ԽՄԲ.— «Համազգային»ի 5րդ. համագումարին առթիւ, վերջերս հրապարակային բանախօսութիւն մը տեղի ունեցաւ Գահիրէ, Ամերիկեան համալսարանի սրահին մէջ, նախագահութեամբ ընկեր Գ. Խփէկեանի: Բանախօսներն էին Պէյրութի Հայ Ճեմարանին հիմնադիրները, ընկերներ Լեւոն Շանթ եւ Ն. Աղբալեան: Ստորեւ կը հրատարակենք ընկ. Լ. Շանթի ճառը, որ կը պատկերացնէ ճեմարանին վիճակը, իսկ յաջորդով՝ ընկ. Աղբալեանի ճառը՝ հայկական մշակոյթի մասին.—

Ժողովուրդի մը զարգացման համար դպրոցներու բոլոր աստիճանները կարեւորութիւն ունին: Բայց կայ դպրոցական շրջան մը որ բացառիկ կարեւորութիւն ունի:

Մշակոյթի զարգացման, ժողովուրդի մը ազգային ձգտումներուն եւ իտէալներուն իրականացման տեսակէտէն մասնաւոր շրջան մը կայ մարդու կեանքին մէջ,—այս շրջանը 13էն 18 տարիներն են:

Այս շրջանին պատանիները հոգեկան նոր վիճակի կը հասնին, հանրային հետաքրքրութիւնը կը բացուի եւ իր եռանդը այդ ուղղութեամբ կը գործածուի:

Մինչեւ այդ ժամանակ՝ պատանին ընտանիքին կապուած է. անկէ անդին ընտանիքի սահմանէն դուրս կուգայ, հանրային հետաքրքրութեամբ համակուած, կը զգայ թէ ինք ոչ միայն ընտանիքի մը, այլ եւ հասարակութեան անդամ է:

Երկրորդ՝ այս շրջանին, ամէն պատանի փնտռտուքի, որոնումներու անձնատուր կ՚ըլլայ, եւ հետզհետէ կը կազմուի իր հոգին:

Երրորդ՝ այդ տարիքը անձնազոհութեան, զոհաբերութեան տարիքն է, ինքզինք արկածախնդրութեանց տալու տարիքը:

Եւ վերջապէս պատանիին համար ինքնագիտակցութեան շրջանն է, գիտական հետաքրքրութեանց շրջանը. ինչո՞ւ եկած է. ի՞նչ պիտի ընէ, ի՞նչ է իր կոչումը եւն.:

Այս պատճառներով, կրթական տեսակէտէն խիստ կարեւոր շրջան մըն է այս տարիքը, որուն կնիքը անմիջական է, ուժեղ եւ տեւական:

Այս դիտողութիւնը կը հաստատեն բոլոր անոնք, որ կրթական կեանքի հետ կապ ու շփում ունին:

Պետութիւնները գիտեն այս եւ այդ պատճառով կ՚ուզեն իրենց ձեռքն առնել այդ տարիքի կրթութիւնը մասնաւորապէս:

Բոլոր կուսակցութիւնները գիտեն եւ ատոր համար կը կազմակերպեն պատանեկան միութիւններ:

Հետեւաբար, երբ կը խօսինք մշակոյթի եւ ազգային հոգիի զարգացման մասին, հարկադրաբար այդ շրջանը նկատի պիտի առնենք:

Երբ կը մտածենք թէ ինչ միջոցներու պէտք է դիմենք ազգային ոգիի եւ մշակոյթի զարգացման ու պահպանման համար, կանգ կ՚առնենք միջնակարգ կրթութեան վրայ, որ աւելնալով նախակրթութեան վրայ, անհուն կարեւորութիւն կ՚ունենայ պատանիին կազմութեան տեսակէտէն:

Այս տեսակ միջնակարգ դպրոցներ շատ քիչ ունեցած ենք եւ այժմ ալ աւելի քիչ ունինք:

Ինչո՞ւ.— Պատճառները շատ են:

Օտար, մեծ ու հարուստ ազգերու մէջ նետուած փոքրիկ ժողովուրդ մըն ենք մենք, պետութիւն ունեցող երկիրներու մէջ ինկած ենք եւ, հետեւաբար, չենք կրնար ունենալ ինչ որ անոնք ունին:

Երկրորդ պատճառը այն է, որ ազգային գիտակցութեան զարգացման համար զոհողութիւն ընելու ոգին տկար է:

Անշուշտ կ՚ուզենք որ պետութիւն, փայլուն դպրոցներ ունենանք, բայց ատոնք ցանկութիւն են միայն. կամքը կը պակսի: Իսկ ցանկութիւնը բաւական չէ, առանց կամքի: Երբ ժողովուրդ մը վճռէ, կրնայ հասնիլ անկախ կեանքի, պետութեան, լաւագոյն դպրոցներու եւ այլն, բայց մեր մէջ անոնք կամքի չեն վերածուած դեռ:

Երրորդ՝ մեզի կը պակսին նիւթական միջոցներ, յամառ ու երկարատեւ աշխատանք: Ոչ մէկը ունինք, ոչ միւսը: Մեր հասարակութիւնը չունի այնքան համբերութիւն, երկարաշունչ աշխատանքով, հեռաւոր ծրագիրներով պտուղի սպասելու համար՝ մենք անմիջականը կ՚ուզենք, մօտիկը:

Այս պատճառներով, շատ քիչ ունեցած ենք միջնակարգ վարժարաններ, Կովկասի մէջ երկու հատ՝ Լազարեան ճեմարանը եւ Գէորգեան ճեմարանը:

Եւրոպայի մէջ՝ Մուրատեան եւ Ռափայէլեան, Վենետիկեան Հայրերու եղած կտակով մը, որ կ՚օգտագործուի:

Կար Էրզրումի մէջ Սանասարեան վարժարանը, հարուստ Հայու մը ձեռնարկը, որ մեծ դեր խաղաց:

Եւ վերջապէս Պոլսոյ Կեդրոնականը եւ Պէրպէրեանը:

Ասոնք են մեր ունեցածները: Մեր հարուստները անծանօթին կամ պատահական որ եւ է մէկուն դրամ չեն տար, վանքերուն, հաստատութեանց կուտան, Երուսաղէմի, Էջմիածնի, Վենետիկի կուտան:

Ասով ըսել կ՚ուզեմ թէ հարուստին դրամով չէնք չի բարձրանար, բայց բարձրացած, արդէն իսկ ապահովուած չէնքը կրնայ հարուստին դրամը բերել:

Ասկէ եօթը տարի առաջ, Եգիպտոսի ընկերներէն խումբ մը պահանջ զգաց միջնակարգ վարժարան մը ունենալ, վարժարան մը՝ որ համապատասխան ըլլայ եւրոպականին բայց նաեւ տայ այն ինչ որ ոչ մէկ վարժարան կրնայ տալ: Վարժարան մը՝ որ համապատասխան ըլլայ մեր պատմութեան եւ մշակոյթի ոգիին: Ուրեմն՝ մէկ կողմէ տայ բոլոր ազգերուն յատուկ զարգացում մը եւ միւս կողմէ հայ ազգին յատուկ անհրաժեշտ զարգացումը:

Այս ոգիին ու ըմբռնումին ծնունդն է Համազգայինը եւ իր ճեմարանը:

Խումբ մը հաւատքով մարդոց գործը, որ սակայն հիմնուած է հասարակութեան օժանդակութեան վրայ: Եւ հասարակութիւնը գնահատելով հաստատութեան ոգին ու արդիւնքը տըւած է անոր 50.000 սուրիական ոսկի մինչեւ այսօր:

Անդրադառնալով ճեմարանի հաստատման ու գործունէութեան, յարգելի բանախօսը մանրամասն տեղեկութիւններ տուաւ:

Ճեմարանը որ հաստատուած է 1930 փետրուարին, վաւերացուած է Լիբանանի կառավարութեան եւ ֆրանսական բարձր քոմիսէրութեան կողմէ:

Համարժէք է ֆրանս. լիսէներու եւ կը պատրաստէ պաքալորէայի: Ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի ալ պաքալորէայի թեկնածու ունի դպրոցը:

Դասարանները լեցուն են այժմ եւ ունի 102 երկսեռ աշակերտութիւն: Ամէն տարի 25—30 նոր աշակերտներ կ՚աւելնան եւ հիններէն կը պակսին 15—20 հոգի:

Տամ մէկ քանի լուսաբանութիւններ: Շատ կ՚ըսեն թէ ինչո՞ւ ճեմարանի աշակերտութիւնը 100ի վրայ կը մնայ: Ինչո՞ւ 2—300ի չի բարձրանար:

Ու կը կարծեն թէ այս երեւոյթին պատճառը մենք ենք: Սխա՛լ:

Մանուկներ շատ կան Սուրիոյ մէջ, Հայը աճող ժողովուրդ է եւ տեղական վարժարանները լի են փոքրիկներով, 40—50 աշակերտ ամէն դասարանի մէջ:

Նախ՝ մանկապարտէզները, յետոյ նախակրթարանի Ա. եւ Բ. դասարանները, յետոյ Գ. եւ Դ. դասարանները, լի են, Ե. դասարանը կը թեթեւնայ իսկ Զ.ի մէջ կը մնայ 12—15 աշակերտ:

Ճեմարանը այս Զ. դասարանէն ետքը կուգայ:

Պատճառը պարզ է. աղքատ է հայ ժողովուրդը, մանաւանդ Սուրիոյ մէջ եւ չի կրնար վճարել, իսկ դրամ ունեցողն ալ օտար դպրոց կը ղրկէ, որովհետեւ վստահութիւն չունի հայ դպրոցին վրայ:

Ուրեմն՝ տնտեսական վիճակ եւ գիտակցութեան պակաս, ահա պատճառներէն մէկը:

Բայց վճռական պատճառը այս չէ, այլ այն որ մեր հասարակութիւնը այստեղ պահանջ չունի միջնակարգ կրթութեան, ան գոհ է մինչեւ 13 տարեկանէն իր զաւկին առած ուսումով, որմէ յետոյ՝ գործի կը ղրկէ, հաց բերելու համար:

Երբեմն այն աստիճան չքաւորութիւն կայ որ, ոչ միայն կրթութիւնը ձրի պէտք է տալ, այլ եւ ցորեկուան ճաշն ալ, որպէսզի աշակերտը կարենայ աշխատիլ:

Ճեմարանի աշակերտներու թիւը, ինչ ալ որ ընենք 100—120էն անդին չանցնիր: Աւելցնե՞լ.— Մէկ միջոց կայ: Սուրիահայը ճեմարանի պէտք չունի. ճեմարանը մտաւորական մարդ կը հասցնէ, ոչ թէ միայն Սուրիոյ, այլ բովանդակ գաղթահայութեան համար:

Մեր ուսուցչութիւնը նախակրթարաններէն ներս ողորմելի է. մէկ եւ նոյն իսկ կէս եգիպ. ոսկի ամսականով ուսուցիչներ կան, կան որ իրենք նախ հայերէն եւ թուաբանութիւն պէտք է գիտնան, աշակերտին սորվեցնելէ առաջ:

Պէտք է լաւ ըմբռնուի այս կէտը. «Համազգային»ը հիմնած է ճեմարանը ամբողջ գաղթահայութեան համար, ոչ Լիբանանցիներու համար անպատճառ, մանաւանդ ոչ անոնց դրամով, ընդհ. ծախքին մէկ հինգերորդը միայն ներսէն կուգայ:

Եթէ կ՚ուզէք որ ճեմարանի աշակերտներու թիւը աւելնայ, աշխատեցէք որ դուրսէն մարդիկ վճարեն գիշերօթիկներու համար: Եւ եթէ վերին դասարաններ ունինք, Ամերիկայի Հ. Կ. Խաչի, «Համազգային»ի եւ Հայր. Միութիւններու, այսինքն դուրսէն եկած դրամի շնորհիւ է:

Կ՚ըսեմ ասոնք որ Սուրիոյ 150.000 հայութեան մասին չխօսուի: Ան ճեմարանի պահանջ չունի, ճեմարանը հայութեան պահանջն է:

Ուրիշ երկիրներու մէջ պետութիւնները նպաստներ կուտան, չէնք կը շինեն եւն.: Մենք չունինք, թէեւ բաղձանքը կայ փայլուն դպրոցներ ունենալու, ո՞վ պիտի հայթայթէ դրամը, «Համազգային»ը ահա այդ դերը կը կատարէ:

Եթէ Հայը իր երկրին մէջ ըլլար, պետական պաշտօնեային պիտի տար իր այդ տուրքը: Հիմա օտարութեան մէջ մենք այդ տուրքը կուտանք «Համազգային»ի եւ Հ. Կ. Խաչին: Այս կը նշանակէ որ իբրեւ բարեգործութիւն չէ որ պիտի վճարենք, այլ իբրեւ պարտականութիւն, եւ եթէ կ՚ուզէք իբրեւ պետական պարտականութիւն:

Անդրադառնալով Հայ Ճեմարանի ուսուցչական կազմի մասին, բանախօսը յայտնեց թէ ուսուցիչները՝ որոնց հիմնականները համալսարանական են, մէկ մասը՝ միջնակարգ եւ մէկ փոքր մասը՝ պարզ կրթութեամբ, տոգորուած են զոհաբերութեան ոգիով եւ ունին պարտականութեան ու իրենց կոչումին խորունկ գաղափարը:

Աշակերտներն ալ պատահական չեն, անոնք ալ գիտեն թէ ինչու եկած են եւ գիտեն թէ իրենց համար մեծ զոհողութիւններ կ՚ըլլան: Յամառօրէն կ՚աշխատին եւ կը ջանան արժանի ըլլալ իրենց համար թափուած ջանքերուն: Մաքուր են նկարագրով, ազնիւ բարքով ու վարքով եւ յարգանք ունին իրենց ուսուցիչներուն եւ ընկերներուն հանդէպ: Կ՚ապրին ընտանեկան մթնոլորտի մէջ, կը կառավարեն իրենք զիրենք եւ ինքնիշխանութեան կը վարժուին, ինչպէս իրենց ուսման մէջ՝ ինքնաշխատութեան:

ՋՈՒՐ ԽՄԵՑԷՔ

Եթէ առողջ ապրիլ կ՚ուզէք, օրական երկու լիթր ջուր պէտք է խմէք, որպէսզի դարմանէք ջուրի այն քանակը զոր մարմինը ամէն օր կը կորսնցնէ:

Մի ըսէք թէ այդչափ հեղուկ կ՚առնենք սուրճի եւ ըմպելիքներու միջոցաւ: Ո՛չ: Երբեք անոնք ջուրին տեղը չեն բռներ: Խմեցէք անպատճառ անապական ջուրը ամէն օր 8—10 բաժակ, ճաշերու միջեւ, պզտիկ պզտիկ, եւ շուտով պիտի զգաք տարբերութիւնը:

ՆԱՄԱԿ ՄԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Տոքթ. Մ. Սեւակ, Վենետիկի Բազմավէպի խմբագրութեան յանձնած է սոյն նամակը, զոր ինք ստացած է խաղաղութեան Համաժողովի (1919) մասնակցող Ամերիկայի նախագահի Ուիլսոնի պատուիրակութեան մէկ մասնագէտ անդամէն, իբրեւ պատասխան իր այն նամակին, որով խնդրած էր անոր տպաւորութիւնները Հայ պատուիրակութեան անդամներու մասին: Ահա՛ այդ պատմական նամակը, զոր կ՚արտատպենք Բազմավէպի վերջին թիւէն (յունուար-փետրուար, 1936).—

Ասկից առաջ շատ զբաղած էի, նոյեմբեր 12 թուակիր նամակին պատասխանելու, եւ հիմա կրնամ պատասխանել միայն՝ չափազանց համառօտ կերպով, քանի որ ձեր խնդրանքին բնոյթը կը պահանջէ շատ երկար բացատրութիւն՝ զոր չեմ կրնար ընել:

Հայ պատուիրակութեան հանդէպ իմ կազմած տպաւորութիւնը շատ նպաստաւոր էր: Անոնք ներկայացուցին իրենց դատը տպագրուած հաղորդագրութեամբ մը եւ յետոյ բերանացի բրիտանական, ֆրանսական եւ ամերիկեան պատուիրակութիւններուն առջեւ եւ վերջապէս պաշտօնապէս Տասներու Խորհուրդին առջեւ:

Հոն Պօղոս Նուպար եւ Ահարոնեան ներկայացուցին զանոնք: Երկուքն ալ լաւ խօսեցան՝ շեշտելով Հայոց պատերազմի ժամանակ դաշնակից պետութեանց մատուցած ծառայութիւնները, քան թէ Հայոց կրած տառապանքը: Ասիկա շատ խոհեմ բան էր: Նաեւ բարեբախտաբար կարճ եւ հակիրճ խնդրոյն շուրջ:

Պօղոս Նուպար գաղափարապաշտ մըն է, կատարելապէս պարկեշտ եւ համոզուած հայրենասէր: Ահարոնեան հարուստ լաւագոյն մշակոյթով օժտուած տիպար ճէնթըլմէն մըն է, Նուպար փաշայէն նուազ լաւատես եւ աւելի իրապաշտական: Կը խորհիմ որ իր քաղաքական դատողութիւնները չափով մը աւելի առողջ են քան Պօղոս Նուպարին, թէեւ Նուպար փաշա Տասներու Խորհուրդին առջեւ աւելի լաւ տպաւորութիւն ըրաւ:

Յովհաննէս Խան ալ աւելի դիւանագիտական տիպար էր, ինչ որ իր դաստիարակութիւնը բնականօրէն զինքը այդպէս պիտի պատրաստէր: Իր դիւանագիտական ուշիմութիւնը եւ դատողութիւնը զիս շատ նպաստաւոր կերպով տպաւորեցին: Կ. Փաշտրմաճեան աւելի Փարիզ յետնաբեմին վրայ էր կեցած: Բայց մարդկային լաւագոյն տիպար մըն է: Անոր մէջ անկեղծութիւնը՝ որ բոլոր մարդոց յատկանիշն էր, ամէնէն աւելի ցայտուն էր: Այս բոլորին եւ շատ համարձակօրէն յայտարարեց եւ անոնք ոչ մէկ առիթով դէմ անխոհրդապահ չեն եղած: Անոնք բոլորն ալ կարող մարդիկ են եւ արժանի բոլոր Հայոց վստահութեան: Անոնց պարկեշտութիւնը կասկածէ վեր է: Իրենց խառնուածքը միմեանցմէ կը տարբերի: Բազմակողմանի կարողութեան եւ առողջ հանրային համոզումներու (սուտ քաղքենի ազնուականութեան) տեսակէտէն՝ ես Փաշտրմաճեանը կը դասեմ անոնց շարքին առաջին դիրքի վրայ:

Մալքոմը պատրանքէ զուրկ մըն էր, քաղաքական իրապաշտ մը եւ իր իրապաշտութեան մէջ: Նա այնքան կարող չէ որքան վերոյիշեալները: Օհանջանեան բազկոտ մըն էր, ինչպէս որ կան ընկերվարական մը ըլլալու եւ չափազանց համակրելի նկարագիր մըն է: պետ Կորգանովը շատ հաճելի բովի անձնաւորութիւն մըն էր: ձեալ Կորգանովի բացարձակ կեցուածքը իմ յիշողութեան դրոշմ մը թողուց: Ռուսական ուսուցչապետը (անունը վրիպի յիշողութենէս) — (Տէր կորեան) երկչոտ եւ ինքզինք ւսատացնող մըն էր, նա չունէր ներու քաջասրտութիւնը: Իր պանքները զինք խորտակած էին:

Մի կարծէք որ ես այս մարդիկ իրենց արժանիքէն աւելի կը գովեմ: Անոնք մարդկային պատմութեան խումբ մը կը ներկայացնեն, որոնց մով Հայերը կրնան հպարտ Անոնք Հայաստանի համար գիտակցաբար աշխատեցան: Իրենց ժողովուրդին մատուցած ծառայութիւնը կը կշռէ քան Հայաստանի

փայլած ներկայ գիրքերը: Դրութիւնը անել էր, որովհետեւ Մ. Նահանգները չուզեցին հովանաւորութեան ներքը պաշտպանութիւնն ստանձնել:

Խնդրեմ մի մէջբերէք իմ անունը ձեր որ եւ է գրութեան մէջ: Ես ձեզի հետ վերաբերուեցայ անկեղծօրէն այն պատճառաւ, որ Հայերը երբեք ինծի հանդէպ անխոհեմ չէն եղած: Եթէ կը փափաքիք աւելի ծանօթութիւն՝ ձեզի պիտի թելադրէի որ գրէք փրոֆեսէրին Պ. Հէրպըրթ Ատամզ Կիպպընզին: Ան գիտէ այս ամէնը, նոյն իսկ ինձմէ աւելի, որովհետեւ իրեն յարաբերութիւնը անոնց հետ պաշտօնական հանգամանք չունէր եւ մտերմական էր:

Որ եւ է աջակցութիւն՝ նիւթական կամ այլապէս, որ հայկական ծագում ունեցող Ամերիկացիները ընծայեցին Թիկունք կանգնելու Փարիզի հայ պատուիրակութեան՝ կատարելապէս արժանի էր: Այս մասին ես վստահ եմ:

Անկեղծօրէն
Ձերդ...(1)

(1) Յարգելով նամակագիրին կամքը՝ Մ. Ս. չի հրատարակեր անունը:
ԽՄԲ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

— • —

Պէյրութի «Լը Ժուռ» թերթը Լիբանանի Հայերուն թիւը կը հաշուէ 45 հազար, իսկ Սուրիոյ մէջ՝ 100.000. ուրեմն համագումար 145.000:

Իսկ Հալէպի առաջնորդարանը պատրաստած է մարդահամար մը՝ 1935 յունուար 1էն մինչեւ դեկտ. 31, իր շրջանի հայութեան մասին: Ահաւասիկ ամփոփումը:

Հալէպ (քաղաք).— Հայութեան թիւը (առաքելական եկեղեցւոյ պատկանող) 37890, մէկ տարուան ընթացքին 173 ամուսնութիւններ, 999 ծնունդներ եւ 386 մահեր պատահած են:

Ազազ.— Հայութեան թիւը 1053, 11 ամուսնութիւն, 53 ծնունդ եւ 22 մահ:

Աֆրին.— 280 հոգի, 3 ամուսնութիւն, 11 ծնունդ, 5 մահ:

Մէյտան Էքպէզ.— 165, ամուսնութիւն չկայ, ծնունդ 7, մահ 1:

Պապ.— 70 հոգի, 1 ամուսնութիւն, 2 ծնունդ, 1 մահ:

Մէնպիճ.— 157 հոգի, 2 ծնունդ եւ 2 մահ:

Ճարապլուս.— 741 հոգի, 5 ամուսնութիւն, 57 ծնունդ եւ 16 մահ:

Արաբ-Փունար.— 1200 հոգի, 7 ամուսնութիւն, 47 ծնունդ եւ 15 մահ:

Րագգա.— 300 հոգի, 2 ամուսնութիւն, 11 ծնունդ եւ 2 մահ:

Թէլ Սէմէն.— 43 հոգի, 1 ծնունդ:

Թէլ Ապիադ.— 441 հոգի, 4 ամուսնութիւն, 25 ծնունդ եւ 5 մահ:

Այն Արուս.— 200 հոգի, 1 ամուսնութիւն, 5 ծնունդ եւ 2 մահ:

Համիչէ.— 363 հոգի, 2 ամուսնութիւն, 23 ծնունդ, 9 մահ:

Գամըշլը եւ շրջ.— 3915 հոգի, 25 ամուսնութիւն, 166 ծնունդ եւ 63 մահ:

Տէրիք եւ շրջ.— 453 հոգի, 15 ամուսնութիւն, 41 ծնունդ եւ 12 մահ:

Այն Տիվար.— 177 հոգի, 2 ամուսնութիւն, 6 ծնունդ եւ 7 մահ:

Գուպր Էլ Պիք.— 130 հոգի, 1 ամուսնութիւն, ծնունդ 5 եւ 4 մահ:

Վաճիկ.— 97 հոգի, 1 ամուսնութիւն, 6 ծնունդ:

Տէր Զօր.— 350 հոգի, 6 ամուսնութիւն, 18 ծնունդ, 10 մահ:

Ռաս Էլ Այն.— 289 հոգի, 3 ամուսնութիւն, 16 ծնունդ եւ 6 մահ:

Ճիսըր Շըղուր.—98 հոգի, 5 ծնունդ եւ 3 մահ:

Եագուպիէ.— 365 հոգի, 5 ամուսնութիւն, 11 ծնունդ եւ 13 մահ:

Ընդհ. գումար՝ 49.281 հոգի, 267 ամուսնութիւն, 1516 ծնունդ եւ 584 մահ:

ՇԱՒՕ-ԽԱՉՕ

— . —

Խորունկ կսկիծով կ'իմանանք մեր լնտիր մարտիկներէն Պըշերիկցի Շաւոյին մահը, որ տեղի ունեցած է Գամիշլիի (Սուրիա) մէջ, թոքատապի հետեւանքով:

Շաւօ — Խաչօն Պըշերիկի Ճերմըդան գիւղէն էր, նշանաւոր Հալայի տունէն: Ծնած էր 1889ին: Սահմանադրութեան շրջանին զինուորագրուած էր իբրեւ Դաշնակցական մարտիկ եւ իր զինեալ ընկերներով դարձած ծննդավայր գիւղի եւ շրջակայ քրտախօս հայութեան ինքնապաշտպանութեան ղեկավարներէն:

Բացի ինքնապաշտպանութեան կռիւներէն, Շաւօն իր մարդոցմով մասնակցած է նաեւ Շէյխ Սաիտի ապստամբութեան եւ եղած է Տիգրանակերտ մտնող առաջին հայ մարտիկներէն:

1928ին իր ժողովուրդին հետ անցաւ Գամիշլի, ուր եւ մնաց մինչեւ իր մահը, շարունակելով հաւատարիմ մարտիկն ըլլալ Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՈՐՔԱՆ ԹՈՒՐՔ ԿԱՅ (ՃՈՒԱՐՃԱԼԵՔ)

— . —

Թուրքերէն Թան կը գրէ.— 80 միլիոնի կը հասնի, աշխարհի մէջ, ծագումով Թուրքերուն թիւը: Իսկ 65 միլիոն է թիւը այն Թուրքերուն, որոնք Թուրքերէն կը խօսին: Թուրք հանրապետութեան սահմաններուն մէջ շուրջ 17 միլիոն Թուրքերէն խօսողներ կան: Իրանի մէջ, Կասպից ծովու ներքեւէն երկարող մեծ դաշտին վրայ 6 միլիոն, անցէք Աֆղանիստան,— Պէյհի եւ Չրջականներուն մէջ 6 միլիոն, աւելի արեւելք Հնդկաստանի հիւսիսը նայեցէք,— Փամիրի շրջանին մէջ հարիւր հազար, քիչ մը աւելի արեւելք գացէք՝ Չինաստանի եւ Մոնկոլիոյ մէջ 10 միլիոն, ելէք դէպի հիւսիս՝ «Եաքուտ» Թուրքերուն թիւն է մէկուկէս միլիոն, Սիպերիոյ մէջ 300.000, իջէք վար՝ Թուրքեստանի մէջ 16 միլիոն, Ուրալ լեռներուն ձախին նայեցէք՝ Քազանի Թուրքերուն թիւն է 300.000, եկէք վար՝ Կովկաս եւ Ադրբէջան՝ 6 միլիոն, իջէք հարաւ՝ Խրիմի Թուրքերը՝ 400.000 ... Դեռ չվերջացաւ: Պուլկարիոյ մէջ 900.000, Սերպիա՝ 300.000, արեւմտեան Թրակիա՝ 15.000, Կզզիները, Սուրիա, Եգիպտոս, Տրիպոլիս մէկ միլիոն ... Ելէք Մուսուլի վրայ, Քէրքիւքի շրջանէն մինչեւ Պաղտատ իջէք՝ ճիշդ կէս միլիոն Թուրքեր կան:

Ահա մեծ Թուրք ազգին ուժեղ գոյութիւնը, որուն ամբողջութիւնը մէկ լեզու եւ մէկ ծագում ունի եւ արեւելքէն արեւմուտք միեւնոյն ձայնը:

Իսկ այն Թուրքերը որոնց լեզուները Թուրքերէն չէն՝ հետեւեալներն են, — Հունգարները, Քորացիները, Էսքիմոսները, Սամվայթները, Լափոններըը, Ֆինները, Մանչուները, Էսթոնացիները ...

Պէտք է յիշենք որ Ամերիկա անցած Թուրքեր ալ կան: Գիտունները կը գրեն թէ կան փաստաթղթեր, որոնք կ'ապացուցանեն որ Ամերիկայի տեղացիներն ու կարմրամորթները Թուրքեր են:

15 միլիոնի կը հասնի թիւը անոնց, որոնք թէեւ Թուրք են բայց Թուրքերէն չեն խօսիր եւ քրիստոնեայ են: Ասոնք Եւրոպա կը բնակին:

Հունգարներ, Պուլկարներ, Ֆիններ, Էսթոններ, Քորացիներ, Մանչուներ գիտեն թէ Թուրք օղլու Թուրքեր են:

Հունգարները գիտեն թէ Թուրքեր են եւ Թրքութեան մասին բազմաթիւ գիրքեր են գրած: Հունգարները, թէեւ քրիստոնեայ Թուրքեր են, չեն մոռցած իրենց նախնիքները:

Ֆինները եւս կը պնդեն թէ Թուրքեր են: Անոնք, Հունգարներուն նման, շատ մը երկեր հրատարակած են: Պուլկարները, թէեւ հարազատ Թուրքեր են, մեծ մասով կ'անգիտանան այդ պարագան: Պուլկար գիտուններ, իրենց Թրքական ծագումը գիտնալով հանդերձ, երբ եւ իցէ չեն խոստովանիր:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԴԷՊՔԵՐԸ

— . —

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 21 ապրիլ (Յառաջ). — Ապրիլ 19ին Թէլ Ավիվի մէջ մեռաւ հրեայ երեւելի մը որ վիրաւորուած էր մէկ շաբաթ առաջ, Նապլուսի ճամբուն վրայ արաբ ազգայնականներու կողմէ: Այն օրը ուրիշ երկու Հրեաներ եւս մեռած էին միեւնոյն դէպքին առթիւ: Հրեաները բսած էին՝ եթէ այս վիրաւորը մեռնի, վրէժ պիտի դիմենք: Ու կիրակի օրը կը մեռնի վիրաւորը: Եաֆա, որ կից է Թէլ Ավիվին, Հրեաները սահմանին վրայ յարձակում կը գործեն Արաբներու վրայ: Նախ յարձակումը տեղի կ'ունենայ փայտերով ու քարերով:

Արաբներ եւս կը գրգռուին ու վէճը կը սաստկանայ: Երկու օրէ ի վեր կռիւը կը շարունակուի: Մինչեւ այսօր Հրեաներէն մեռած են 14 հոգի եւ վիրաւորուած 26: Արաբներէն մեռած են 4 հոգի վիրաւորուած՝ 32:

Երկուշաբթի, 20 ապրիլ, Երուսաղէմ-Եաֆա ճամբուն երթեւեկը դադրեցաւ: Թէլ Ավիվի մէջ արգիլուեցան հեռաձայնի յարաբերութիւնները: Եաֆայի մէջ չորս խանութներ եւ շուրջը գտնուող տուներ այրեցան:

Կ'ըսուի թէ երկու անգլիացի ոստիկան զինուորներ ալ վիրաւորուած են դէպքերուն առթիւ: Երէկ (20 ապրիլ) Եաֆա հասած շրջիկներ չկրցան քարափ ելլել եւ գացին Հայֆա: Նոյնը ըրած է լեհական նաւ մը: Եաֆայի երեւելիները կառավարութեան մօտ կանչուեցան եւ իրենց ազդարարութիւններ եղան թէ, դէպքերու պատասխանատուն իրենք են:

Երուսաղէմի մէջ ամբողջ հրապարակը փակ է: Կ'ըսուի թէ 10—15 օրեր պիտի տեւէ փակումը: Արաբներ այսօր յայտարարութիւն մը փակցուցին հրապարակներու վրայ, անգլիերէն եւ եբրայեցերէն լեզուներով, սպառնալով որ եթէ իրենց գոհացում չտրուի, հետեւանքը դէշ պիտի ըլլայ:

Երուսաղէմի մէջ ալ կացութիւնը լուրջ հանգամանք առած է: Ամբողջ Պաղեստին յուզուած է:

Քրիստոնեաները չէզոք դիրք բռնած են: Պէտէվիններ գիւղերէն կուգան ու կը լեցուին Երուսաղէմի մէջ:

Երէկ գիշեր Երուսաղէմ-Հայֆա շոգեկառքին վրայ յարձակում գործեցին Պէտէվիններ, կեցնելով կառախումբը եւ Հրեայ փնտռելով:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԷՋՄԻԱԾԻՆ ԵՒ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՏՕՆԸ

— . —

...Խմբագիր,

«Յառաջ»ի Ապրիլ 19ի խմբագրականը՝ «Յիշատակի մը խորհուրդը», նուիրուած Ապրիլեան սպանդէսին, կը յիշէր փակագծի մէջ թէ «Տօնացոյցէն ալ ջնջուեցաւ այս տօնը»:

Արդ, ձեռքիս տակ ունիմ Էջմիածնի 1936ի Օրացոյցը (ոչ թէ Տօնացոյցը) որուն Ապրիլ 19ի (Նոր կիրակէ) էջ 67ին գլուխը գրուած է բառ առ բառ.

«Տօն ազգային. յիշատակ բիւրաւոր նահատակացն մերոց յընթացս համաշխարհային պատերազմի: Համօրէն յեկեղեցիս Հայաստանեայց կատարել հոգեհանգիստ»:

Այս տողերը Էջմիածնի նախորդ տարիներու Օրացոյցներուն մէջ եւս կան: Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը Նահատակներու Տօնին անշարժ օր նշանակած է Նոր Կիրակին:

Այս տօնը ջնջուած է միայն Պոլսոյ Ս. Փրկչի Օրացոյցին մէջէն, հասկնալի պատճառներով:

Անցեալ տարի ամերիկահայ թերթերն ալ արձագանգ տուած ըլլալով Էջմիածնի կողմէն Նահատակներու Տօնին ջնջուելու լուրին, ուզեցի ճշդել այս կէտը, որպէսզի անիրաւ տեղ չդատապարտուի Էջմիածինը:

ԴՊՐԵՎԱՆՔՑԻ

ԽՄԲ.— 1. «Տօնացոյց»ը տպագրական վրիպակ է: 2. Տեսանք Էջմիածնի այդ Օրացոյցը, տպուած օրինաւոր ուղղագրութեամբ,—այնպէս որ պէտք է ենթադրել թէ Հայաստանի աշխարհին համար տպուած են օրացոյցներ «ծուռ» ուղղագրութեամբ: Այդ օրացոյցներուն մէջ ալ կը յիշատակուի՞ Ապրիլեան նահատակաց տօնը: Մեր տեղեկութիւնը հիմնուած էր Ամերիկայի լուրին վրայ, որ յուզում պատճառեց քանի մը տարի առաջ, առանց հերքուելու:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

— o —

Bulletin du Ministère du Travailի վերջին թիւին մէջ այսպէս կը ներկայացուի օտարականներու աճումը Ֆրանսայի մէջ.—

	Գործող	Չգործող
1906ին	617.126	1.009.404
1921 (87 նահ.)	846.971	1.417.357
1921 (90 նահ.)	910.714	1.550.459
1926 (87 նահ.)	1.29.236	2.340.050
1926 (90 նահ.)	1.378.089	2.505.047
1931 (87 նահ.)	1.492.897	2.702.040
1931 (90 նահ.)	1.599.224	2.891,168

Այս ցուցակին հետ, նոյն պարբերաթերթը կը հրատարակէ, 8 մարտ 1931ի մարդահամարէն քաղելով, օտարականներու վիճակագրութիւնը ըստ սեռի եւ աշխատանքի ասպարէզի.

	Այր	Կին
Որսորդ	541	55
Հողագործ	180.556	69.092
Արտադրական ճարտարարուեստ	163.006	3.670
Արդիւնաբերական ճարտարարուեստ	761.642	11.501
Փոխադրութիւն	68.829	6.866
Վաճառական դրամատուն	115.178	40.800
Ազատ ասպարէզ	21.721	20.650
Ծառայութիւն	15.612	53.399
Հանրային սպասարկութիւն	55.208	961
Ընդհ. գումար	1.292.293	306.931

Մինչեւ 1931ի մարդահամարը, օտարականներու թիւը ցոյց կուտայ շարունակական աճում մը: Վերջին մարդահամարը (1936, մարտ) ի՞նչ ցոյց պիտի տայ, աւելցա՞ծ է օտարականներու թիւը թէ պակսած, չենք գիտեր: Ճիշդ է որ տնտեսական տագնապէն ճնշուած, բազմաթիւ օտարականներ մեկնեցան իրենց հայրենիքը, բայց միւս կողմէ քաղաքական տագնապներու պատճառով մեծ բազմութիւն մը ապաստանութիւն գտաւ Ֆրանսայի մէջ: Այնպէս որ կ'ենթադրուի թէ դարձեալ աւելցած են օտարականները, եթէ ազգ մը պակսած է իր ներկայացուցիչներով, ուրիշ ազգ մը աւելցած է Ֆրանսայի մէջ:

ՄԱՄՈՒԼ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ» ԿԵՂԾԻՔԸ

— o —

«Հայրենիք» ինտեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 ապրիլ).

— «Հայաստանի «խորհրդայնացումը», այսինքն՝ Մոսկուայի խորհրդային լուծին տակ իյնալը դէթ այն բարիքը տուաւ, որ արտասահմանի մէջ ապրող մեր լրվանթէն տարրը (ռամկավարներ եւ նմաններ) յանկարծ իր մէջ զգաց անսահման, մոլեգին «սէր» մը դէպի Հայաստան: Այդ մարդիկը, որոնք Հայաստանի հանրապետութեան օրերուն կը հրաժարէին զայն իբր Հայաստան իսկ ճանչնալէ, արհամարհանքով կը կոչէին զայն Արարատեան հանրապետութիւն, չէին ուզեր իրենց հայրենիքը նկատել զայն եւ իրենց Հայաստանը կը փնտռէին Կովկասի սահմաններէն դուրս, յանկարծ մեծ «գիւտ» մը ըրին, այն է՝ տեսան, որ Կովկասի մէջ գտնուող Հայաստանն ալ Հայաստան է եւ նոյն իսկ միակ Հայաստանը, քանի որ խորհրդային կառավարութիւնը «միանգամ ընդ միշտ լուծած է Թրքահայ դատը» եւ այդ պատճառով այլ եւս պէտք չկայ այդ դատը հետապնդող «Ազգ. Պատուիրակութիւնն» իսկ պահելու:

Անկասկած այս անակնկալ փոփոխութիւնը տեղի պիտի չունենար, եթէ Հայաստանի մէջ իշխանութեան գլուխ շարունակէին մնալ մեր լրվանթէն ռամկավարներուն ատելի Դաշնակցականները: Աւելին. կարելի է նոյն իսկ համարձակօրէն ըսել, թէ եթէ վաղը իշխանութիւնը Հայաստանի մէջ դարձեալ Դաշնակցականներուն ձեռքն իյնայ, այդ պարոններուն համար ներկայ կենդանի Հայաստանը կրկին պիտի դադրի Հայաստան ըլլալէ եւ առաջուան պէս անոնք իրենքզիրենք միանգամայն խորթ պիտի զգան անոր հանդէպ եւ իրենց Հայաստանը նորէն պիտի փնտռեն Կովկասի սահմաններէն դուրս:

Ինքնին հասկնալի է թէ՝ եթէ Հայաստանի այս նոր «սիրահարները» զայն անկեղծօրէն սիրէին, չպիտի կարողանային երբեք ոտք ի բռին պաշտպանել զայն հոգեւոր, քաղաքական եւ տնտեսական ստրկութեան մատնած խորհրդային իշխանութիւնը, որ միաժամանակ մոլեռանդ բարեկամն ու գործակիցն է Հայաստանի մահացու թշնամի Թուրքիոյ: Այդ մարդիկ իրականին մէջ կը սիրեն ոչ թէ Հայաստանը, որ առաջուան պէս այժմ ալ խորթ է իրենց սրտին, այլ զայն իր ստրկական լուծին տակ պահող հակադաշնակցական իշխանութիւնը, որ խորհրդային անունը կը կրէ:

Այլապէս, եթէ իրօք լրվանթէն ռամկավարները սիրէին Հայաստանը, ինչո՞ւ այսքան երկար տարիներ յամառօրէն պիտի մնային արտասահմանի մէջ, մինչդեռ կրնային երթալ իրենց սիրած երկիրը ու հոն տեւականօրէն հաստատուիլ եւ ոչ թէ օտարներու նման Թռուցիկ այցելութիւններ տալ անոր:

Վերջին տասնըհինգ տարիներու ընթացքին արտասահման ապրող մեր ռամկավար եւ համայնավար «հայաստանասէրները» բազմաթիւ առիթներ եւ ամէն հնարաւորութիւն ունեցան եւ ունին Հայաստան փոխադրուելու, սակայն մինչեւ այժմ խուսափեցան այդ հայրենասիրական քայլէն, այլ գերադասեցին հեռուէն գիտել իրենց «անսահման սիրոյ» առարկան եղող Հայաստանը՝ գոհանալով անոր հասցէին «սիրոյ» երգեր երգելով միայն:

Հանրապետութեան օրերուն, երբ Հայաստան օրհասական կռիւներու մէջ էր իր մահացու թշնամիներուն հետ, մեր արտասահմանեան «հայաստանասէրները» պարզ դասալիքներ էին եւ հեռուէն կը դիտէին Հայաստանի կռիւներն ու կեանքը: Այսօր երբ Հայաստան կռիւի մէջ չէ եւ իրենց սրտին մօտ եղող հակադաշնակցական լուծի ալ տակ է, մեր «հայաստանասէրները» դարձեալ դասալիքներ են եւ դարձեալ հեռուէն կը դիտեն Հայաստանի կեանքը:

Այս տեսակի կեղծ ու անպիտան «հայաստանասէրներն» են ահա որ կը յանդգնին անամօթաբար «հակահայաստանեան» կոչելու Դաշնակցութիւնը, որ անհուն զոհողութիւններով եւ դիւցազնական ճիգերով հիմը դրաւ Հայաստանի հանրապետութեան եւ հնարաւոր դարձուց ներկայ կենդանի Հայաստանի գոյութիւնը»:

ՕՐ. ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՏԱԿԱՒԵԱՆ
եւ
ԼԵՒՈՆ ՇԻՐԻՆԵԱՆ
Ամուսնացած
Փարիզ, 26 Ապրիլ 1936

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՆԱՅԻՐԻ», գրական-գեղարուեստական հանդէս թիւ 1: Լոյս կը տեսնէ ամէն ամսու սկիզբը: Տարեկան բաժնեգին 12 ֆրանք: Rue Notara 64, Le Pirée (Grèce).

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919-1921)

— o —

Հինգ վաշտեր կարգով շարուած էին 4, 5, 6, 7 հոգիով: Իմ Գ. վաշտը, ամբողջ Վանեցի կռուող, կտրիճ տղաներէ կը բաղկանար, Իգտիրէն բաժնուած առեն 120 սուինի ուժ ունէր եւ եւ վեց զինուորով վերադարձաւ: Մընացածները անհետացած էին Մայիսեան ապստամբութեան օրերուն՝ Ալեք.պոլի, Շահ-Տաղի, Ղազախի եւ Զիլի կռիւներուն մէջ:

Մայիսեան դաւաճանի ապստամբութիւնը վերջապէս զսպուած էր, մեծ զոհեր խլելով 8րդ գունդէն:

10.— ԿԱՐԾ ՀԱՆԴԻՍՏ ՄԸ

Հայկական զօրամասերը եւ մասնաւորապէս Դ. կիսաբաժինը (բրիկատ) կազմուելէն, հանգստի կարճ շրջանը ունեցան:

Յաջորդաբար զսպուած էին երկրի չորս սահմաններուն վրայ պայթող ապստամբութիւնները — Պէօյիւք Վէտին, Զանգիպասարը, Սուրմալուն, Կողբը, Աղպապան, Գարագոյունլուի ձորը, Շահ-Տաղը, Ղազախը, Շամշատինը — ամէնքն ալ խաղաղած, գլուխ բարձրացնելու հնարաւորութիւն չունէին: Հայկական բանակը յաղթական էր:

Յաղթակա՛ն, այո, բայց յոգնած, ջարդուած, հանգստանալու մեծ պահանջ ունէր: Այնպէս կը զգայինք թէ արդէն հանգստեան եւ խաղաղութեան օրերը եկած էին: Ամփոփման շրջան մը սկսաւ:

Հայկական բանակի զգեստաւորման գործը լրացած էր — բոլոր զինուորները, սպաները միատեսակ հագուած էին, միատեսակ զէնքերով զինուած, եւրոպական զինուորի տպաւորութիւն կը թողէին դիտողին վրայ: Զօրամասերու մարզանքները, թղթակցութիւնները ամէնքն ալ հայացած էին: Սպաներու հայկական զգեստի նոր տարազը ճշդուած էր: Նոյնպէս աստիճաններու, պաշտօններու անունները հայացած էին, ուսադիրները փոխուած էին: Զօրամասերու պակասները կը լրացուէին: Կամաւորական խումբերը ցրուած՝ զինուորցուները կանոնաւոր զօրամասերու կը ղրկուէին: Զինուորագրութեան ճիւղեր հաստատուեցան ամէն կողմ:

Նոր սպաներ, ենթասպաներ, ռուտիկաններ հասցնելու համար յատուկ վարժարաններ բացուելու ծրագիրները պատրաստ, վերջացած էին:

Ժողովուրդը խաղաղ եւ շինարար աշխատանքի լծուած էր: Լիութիւնը, առատութիւնը իր բարերար օրհնութիւնը սկսած էր սփռել ամէն կողմ:

Երեւանի քթին տակ եւ սահմաններու վրայ ապստամբ թաթար, քիւրտ գիւղերը դատարկուած իրենց նախկին բնակչութիւններէն, անցած էին շինարար եւ ստեղծագործող հայ ժողովուրդին ձեռքը:

Հ. Հանրապետութիւնը այդ օրերը մեծ յառաջդիմութիւն եւ յաջողութիւն կրցաւ ցոյց տալ, քաղաքական, զինուորական, կրթական, մշակութային եւ շինարարական մարզերուն վրայ: Իմ նիւթէս դուրս է ասոնց մասին գրել:

11.— ՀԱՅ ԹՐՔԱԿԱՆ ԿՌԻՒԸ

Իր չորս սահմաններուն վրայ կուտակուած սեւ սեւ ամպերը դեռ նոր անհետացած էին, դեռ նոր ազատութեան արշալոյսին քաղցրութիւնը պիտի վայելէր, երբ նոր փոթորիկ մը պայթեցաւ:

Հայ-Թրքական կռիւը սկսած էր: Մեր յոգնած բանակը ծառացաւ թշնամիին գերազանց ուժերուն առջեւ: Դիւանագիտութիւնը իր խօսքը վերջացուցած էր: Խօսքը մնացած էր զէնքին, որու հարազատ տէրը բանակն էր:

Բայց մեր բանակը ի վիճակի՞ էր ընդունելու նոր կռիւ մը Թուրքին դէմ, այդ ինծի չիյնար: Ո՞վ իրաւունք տուած էր հայ զինուորին, հայ սպային հաշուի նստիլ, քննել եւ պըպտել թէ ինչպէս հայ բանակը ի վիճակի՞ է կռուելու Թուրքին դէմ: Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի նախօրեակին, ո՞վ դրական, փաստացի հաշիւներ ըրաւ թէ Գուգարաց լեռներու խորութեան մէջ եւ Սարդարապատի անապատին վրայ մեր փոքրաթիւ զօրքին առջեւ պիտի խոնարհէր Վէհիպ փաշայի բանակը ...

Միայն մէկ բան կը խօսէր մեր սրտին,— հայրենիքը վտանգուած էր:

... Սարիղամիշը ինկած էր, պարտութեան առաջին բօթը՝ արիւն, արցունք քամեց մեր սրտէն:

Թրքական զօրասիւն մը Պայազիտի կողմէն յառաջացած, Օրկովի բարձունքները բռնած էր եւ կը սպառնար դէպի Իգտիր իջնել: Մեր գունդը պատրաստուեր էր դիմադրելու, երբ նոր հրաման մը Իգտիրի ճակատին վրայ որոշ փոփոխութիւններ մտցուց: Հրամանատար Դրօ նոր զօրամասով մը պիտի բռնէր Իգտիրի ճակատը եւ 8րդ գունդը պիտի մեկնէր Կարս: Մէկ կողմէն մեր եւ թշնամի յառաջապահներու մէջ կռիւը սկսած էր, միւս կողմէ փոխանցումի գործերը տեղի կ'ունենային:

Վերջնապէս մեր գունդը Իգտիրի ճակատը թողուց այդ օրը, Էջմիածնի կայարանէն կառախումբով Ալեք.պոլ հասանք:

Հոկտեմբեր 1:

Մօտ տասը օր հոս մնացինք: Նորահաւաք զինուորներու դաստիարակութեամբ եւ մարզանքով զբաղեցանք: Զինուորներուն լաւ տաք, մաքուր նոր զգեստներ տրուեցան: Ռուսական մօսին հրացանին տեղ, բաժնեցինք նոր բերուած հրացանները, «ռոս» անունով: Մեքենականութիւնը, նշանառութեան մասը շատ բարդ էր: Սպաներս նոյն իսկ դժուարաւ կրնայինք գործածել, տասը օրուան մէջ, այնպէս թէ այնպէս, հազիւ կրցանք գործածութեան եղանակը սորվիլ եւ սորվեցնել: Մեր զինուորը 1914էն սկսեալ ռուսական հրացան տեսած եւ գործածած էր, անոր վարժուած էր, նոր հրացանը տեսակ մը դժգոհութիւն յառաջ բերաւ մեր զինուորին մէջ: Բանակին պարենաւորումը եւ հագուստ-կապուստը անթերի էր:

Այդ օրերը Պոլսէն եւ արտասահմանի զանազան վայրերէն շատ մը երիտասարդ կամաւորներ եկած էին հայկական բանակին ծառայելու համար: Նորեկներէն մօտ 50 երիտասարդներ տրուեցան իմ վաշտին: Ամէնքն ալ զարգացած, խոստմնալից երիտասարդներ էին, իրենց մէջ կար Օրիորդ մը՝ Ե. Սոմունճեան, որ եկած էր Հայաստան միայն ու միայն հայկական գործօն բանակին մէջ ծառայելու ազնիւ ցանկութեամբ: Հրամանատարութիւնը առաջարկած էր օրիորդին, որ ծառայէ թիկունքի առողջապահական մասերուն մէջ, բայց անդրդուելի մնացած էր իր ցանկութեան մէջ եւ այդ իսկ պատճառով մտած էր գործօն բանակի շարքերուն մէջ:

Ե. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(26)

Հայեր ալ կը վնասուին Հարրարի մէջ

Ատտիս - Ապէպայէն կը գրեն ապրիլ 6 թուականով.—

Մարտ 29ին Հարրար քաղաքը ռմբակոծուեցաւ: Իտալական 36 սաւառնակներ եկան քաղաքին կեդրոնը եւ ռմբակոծեցին: Անձի կորուստ չկայ: Միայն նիւթական վնաս կայ:

Այրած են Մինասեան եւ Գէորգով մթերանոցը՝ մէջը գտնուած ապրանքներով, ծխախոտի վարչութեան շէնքը եւ մէջը գտնուած ծխախոտները, մեքենաները եւն.: Վնասը 180,000 թալէր է:

Ուրիշ հայ վաճառականներու երկու խանութներ ալ կային միեւնոյն տեղերը, Զատիկ Ստեփանեան եւ Արմենակ Զամանեան, որոնց մասին տեղեկութիւն չունինք:

Անցեալ շաբաթ օր հինգ իտալական սաւառնակներ եկան Ատտիս Ապէպայի վրայ, բայց քաղաքին վնաս մը չտուին: Անկէ յետոյ վախն ինկաւ ամէնուս սիրտին մէջ: Ֆրանսայի պաշտպանեալ Հայերուն մէկ մասը գնաց Ֆրանսական դեսպանատուն, որ քաղաքէն կէս ժամ (ոտքով) հեռու է եւ շատ մեծ գետնափոր մը շինած է իր հպատակներն ու պաշտպանեալները պատսպարելու համար վտանգի ժամանակ: Իսկ քաղաքս մնացած Հայերը գետնափոր տեղեր շինած են հինգ վեց մէթր հողին տակ, որպէսզի վտանգի ատեն հոն մտնեն:

20,000 Ասորիներ դէպի Սուրիա

Ազգերու Դաշնակցութեան պատուիրակ հրամանատար Թոմսըն վերջերս Իրաքեան կառավարութենէն խնդրած էր արտօնել 20,000 Ասորիներու Իրաքէն Սուրիա փոխադրութիւնը, Իրաքեան ճամբով:

Հրամանատարը նպաստաւոր պատասխան մը ստացած է իր դիմումին: Քսան հազար Ասորիները Հիւսիսային Սուրիա պիտի գաղթեն Մայիսին:

Ալեքսանտրէթի սանճագին սպառնալիք

Էնկիւրիի Ֆրանսական նախկին դեսպանը Թուրք լրագրողներու հարցումներուն պատասխանելով, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է Ֆրանքօ-սուրիական բանակցութեանց եւ Ալէքսանտրէթի սանճագի մասին.

— «Կոմս տը Մարթէլ, որ Թուրքիոյ շատ անկեղծ բարեկամներէն է, անձամբ կը վարէ բանակցութիւնները սուրիական պատուիրակութեան հետ, նկատի ունենալով երկու երկիրներու կենսական շահերն ու պահանջները:

Բանակցութիւնները կը շարունակուին եւ կը յուսանք որ յաջողութեամբ պսակուին: Ալէքսանտրէթի սանճագին շուրջ որ եւ է նոր կարգադրութիւն չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ Էնկիւրիի դաշնագրով արդէն վճռուած է անոր ճակատագիրը: Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ որ եւ է տարակարծութիւն գոյութիւն չունի այդ շրջանին շուրջ»:

Էնկիւրիէն պաշտօնապէս կը հերքեն այն լուրը թէ Թրքական կառավարութիւնը որոշած է հանրաքուէ պահանջել Ալէքսանտրէթի սանճագին համար:

Մինչեւ 29 տարեկան Յունահայերը հպատակ

«Հորիզոն» կը գրէ թէ Տէտէ Աղաճի նահանգապետութիւնը հետեւեալ հրամանագիրը ուղղած է Տէմոթիքայի քաղաքապետութեան, մարտ 24 թուականով.—

«Ինչպէս ծանօթ է, 12 օգոստոս 1927 թուագիր Օրէնք Հրամանագրի 5րդ յօդուածին համաձայն, որ կը վերաբերի Քաղաքային Օրէնքի տրամադրութեանց բարեփոխման, կ'ընդունուի՝ 1907ին եւ աւելի վերջը ծնած եւ 1922ին ու 1923ին Յունաստան ապաստանած հայ եւ չէրքէզ գաղթականներու ըստ կամս հելլէնական հպատակութիւնը:

Այս օրէնքին կիրարկումը առժամաբար յետաձգուած էր, հիմա սակայն դարձեալ սկսած է կիրարկուիլ:

Վերոյիշեալ Օրէնքի տրամադրութեանց համաձայն, հելլէնական հպատակութիւնը կը շնորհուի վերոյիշեալներուն, եթէ անոնք մնայուն կերպով Յունաստան կը բնակին: Եթէ սակայն Յունաստանէն կը մեկնին իրենց 22րդ տարին չլրացուցած, կը կորսնցնեն իրենց հելլէնական հպատակութիւնը: Այս պատճառով, անոնք կ'արձանագրուին ոչ թէ այրերու կանոնաւոր տոմարներու մէջ, այլ այրերու անջատ տոմարներու մէջ, որոնք կը պահուին Քաղաքապետութեան կամ գիւղական համայնքին կողմէ:

Իսկ եթէ անոնք Յունաստանէն չեն հեռանար մինչեւ իրենց 22րդ տարին լրացումը, այլ կը մնան Յունաստան, այն ատեն, այլեւս վերջնական կերպով հելլէնահպատակ կը դառնան եւ մեր որոշումով կ'արձանագրուին այրերու կանոնաւոր տոմարներուն մէջ:

Արդ, վերոյիշեալ դասակարգին պատկանող հայ եւ չէրքէզ գաղթականներու քաղաքացիական վիճակի կարգաւորման համար, կը խնդրենք իմացնել անոնց, որպէսզի ներկայացնեն անհրաժեշտ վաւերաթուղթերը եւ մինչեւ 22 տարեկան եղողները արձանագրուին այրերու մասնաւոր տոմարներուն մէջ, իսկ 22 տարեկանէն վեր եղողներն ալ՝ այրերու կանոնաւոր տոմարներուն մէջ»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱԿԱՆ 27 ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐ ապրիլ 28ին հաւաքուեցան Ֆալէրոյի ծոցին մէջ: Վաղը, հինգշաբթի, թագաւորը աչքէ պիտի անցընէ այս նաւատորմը, որ յետոյ Եգէական ծով պիտի երթայ, ռազմափորձեր կատարելու համար: 1913էն ի վեր առաջին անգամ է որ Յունաստան այսքան կարեւոր տորմիղ մը մէջտեղ կը հանէ:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԷՆ հասած վերջին լուրերու համաձայն գործադուլը կը շարունակուի: Երուսաղէմի ոստիկանութիւնը մեծ դժուարութեամբ ազատեց հրեայ գրագէտ եւ սիոնական Շալոմ Աշը, որ կառքով անցած ատեն յարձակման ենթարկուած էր Արաբներու կողմէ: Կ'ըսուի թէ 10,000 հրեայ փախստականներու ապաստանած են Թէլ-Ավիվ:

ՀԻԹԼԷՐ արտակարգ լիազօրութիւններ շնորհեց օդանաւային նախարար Զօր. Կէօրինկի, նշանակելով դիկտատոր՝ նախանիւթերու եւ օտար դրամներու: Կ'ըսուի թէ վարչապետութիւնն ալ անոր պիտի յանձնէ:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ հոգեվարք ըլլալով, գահաժառանգը Գահիրէ կանչուեցաւ Լոնտոնէն, ուր գացած է իբրեւ ուսանող: (16 տարեկան է):

ԻՏԱԼԱՑԻ ԳԻՏՆԱԿԱՆ Մարքոնիի մահուան լուրը թիւրիմացութեան հետեւանք է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՕՏԱՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԷՆ անոնք որ իրենց թղթածրարները յանձնած են 21, Rue Edmond Rostand, փոխան ընկալագրի, պէտք է ներկայանան անձամբ կամ փոխանորդով հետեւեալ ցուցակին համաձայն,— Երկուշաբթի, 27 ապրիլ, թիւ 26,601 — 26,700, երեքշաբթի, 28 ապրիլ, թիւ 26,701—26,800, ուշացողները՝ չորեքշաբթի 29 ապրիլ, թիւ 26,000—26,200, հինգշաբթի, 30 ապրիլ, թիւ 26,201 — 26,400, ուրբաթ, 1 մայիս, թիւ 26,401—26,600:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Բ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 20 (Մայիս)

Բովանդակութիւն.— Թոքթ կամ «մայասըլ» (տոքթ. Շ. Այվազեան),— Արուեստական վիժումը վտանգաւո՞ր է (տոքթ. Հ. Վիներ),— Հայ բժիշկներուն մեծարանքը հանդէպ Ֆրանսայի (տոքթ. Պ. Քօլօլեան, տոքթ. Վ. Թորգոմեան եւ Լեւոն Կիւմիւշկերտան),— Պարբերափոփոխ հոգեկան վիճակ դրականութեան, պատմութեան եւ արուեստներու մէջ (փրոֆ. Լ. Լալասաթին),— Առողջապահական կանոններ (Կ. Յ. Բասմաջեան),— Իշուն կաթը (տոքթ. Գ. Օ. Գալուստեան):

Տարեկան բաժնեգինը՝ 20 ֆրանք Ֆրանսա, 25 ֆրանք արտասահման: Դիմել՝ Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, Paris (13e):

Հ. Յ. Դ.

ՊՐԻՒՍԷԼԻ (Պելճիքա) Նէմրութ խումբի ժողովը, Ապրիլ 30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

30 Մայիս, շաբաթ երեկոյ, Փըթի-Ժուռնալի սրահին մէջ:

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ռ. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին

Մայիս 3, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

5 Rue de l'Eglise

Կը խօսին՝ Տիկ. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ եւ Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Ջօմի Վահագնեան նուագախումբ:

Կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արիները:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վալանսի Սիամանթօ Ակումբի Վարչութեան կողմէ

3 մայիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, իր Ակումբին մէջ,

2 rue des Balais

գեղարուեստական բաժին, երգ, արտասանութիւն, նուագ եւայլն:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Թատերական Ներկայացում

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Կարտանի Նիկոլ—Դուման Ենթակոմիտէի կողմէ եւ մասնակցութեամբ «Անդրանիկ» թատերախումբի

կը ներկայացուի ՍԱՍՈՒՆԸ ԱՅՐԻՈՒՄ Է

3 Մայիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. տան մէջ

տոմսեր՝ 4 եւ 3 ֆրանք

Թատերական Ներկայացում

Կ. Խաչի Վիէնի Մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ իր դպրոցին

3 մայիս. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Սէրքլը կաթոլիկի սրահին մէջ

կը ներկայացուի ԱՒԵՐԱԿՆԵՐԻ ՎՐԱՅ

Մուտք՝ 3 եւ 1 ֆրանք:

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Սամուէլ-Մուրատեան Վարժարանի աշակերտութիւնը

Մայիս 24ին պիտի տօնախմբէ ՄԽԻԹԱՐԱՅ եւ ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԻ յիշատակը

Կը բանախօսէ Հ. ՍԱՀԱԿ Վրդ. ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

Այս առթիւ տեղի պիտի ունենան Վարժարանի աշակերտներու կողմէ Թատերա-երաժշտական ներկայացումներ, ինչպէս Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարաններու հարիւրամեայ յոբելենական հանդէսներուն:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԼԻՈՆ, Գ. Չ.— 60:
ՓԱՐԻԶ (17), Պետր.— 70:
ԱԼՊԻ, Իսպ.— 140:
ՏԷՕՅԼ, Նալպ.— 100:
ՓԱՐԻԶ (15) Բէկ.— 93:
ՓԱՐԻԶ (18), Աճ.— 140:
ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 500:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 282:
ՎԱԼԱՆՍ, Ա. Տ. Ս.— 50:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Կար.— 232.80:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 957:
ԼԸ ՓՈՒՒ, Տէր.— 50:
ՎԻԼՇԵՐՈՆ, Վ. Ա.— 58:
ՐԸԹԷԼ, Գ. Ս.— 140: Կարգադրեցինք:
ՍԷՆԹ ՈՒԷՆ, Կիւր.— 70:
ՊՕՄՈՆ, Ճիգ.— 189.65:
ՓԱՐԻԶ (15), Աբ.— 70:
ՊՈՒ ԱՐԱՐԻՃ, Ե. Գ.— 140:
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Գործ.— 45:
ՓԻԷՌՖԷՕ, Ե. Վարդ.— 60:

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

Հ. Կ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ միութեան վարչութիւնը ներկայիս կը հրաւիրէ իր անդամները եւ նախկին ռազմիկները փութով դիմել 163 Avenue Jean-Jaurès անձամբ կամ նամակով, ստանալու համար միութեան կողմէ պատրաստուած հարցարանները, ֆրանսական Carte de Combattant ունենալու համար:

Դերձակատուն

ՊՕՂՈՍ ԳՈՐԳԻԿԵԱՆ

31 Route de Choisy, Ivry s/Seine

Հեռաձայնել Italie 13—45

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ֆրանսական եւ անգլիական կերպասներու:

Վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած աշխատանք, չափաւոր գին:

Ստացած ենք ամառնային գեղեցիկ կերպասներ.

Ձեր շինելիք հագուստներուն համար դիմեցէք մեր դերձակատունը:

ՕՐԻՈՐԴ Վ. ՀԱԶԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Աշակերտուհի Քոնսերվաթուարի ուսուցիչ փրոֆ. Marcel Ciampiի, վկայեալ Ecole Normale de Musiqueէ, վերսկսած է իր դաշնակի դասընթացքները գոհացուցիչ պայմաններով:

Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. ՀԱԶԱՐԱՊԵՏԵԱՆի, 56, Rue Lafayette, Paris.

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ՌԱՔԻ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառն պատրաստուած օղին է ՌԱՔԻ ՏԻՒԶը:

Զգուշացէք այլ եւ այլ նիւթերով պատրաստուած եւ ձեր կեանքին վնասակար օղիները խմելէ, այլ խմեցէք միմիայն ՌԱՔԻ ՏԻՒԶը, որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած եւ գնահատուած է:

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Ա. ՏԱԼԱՔԻԻՔԷԵԱՆ
8 rue Suffren, Marseille — Tél. D. 70-89

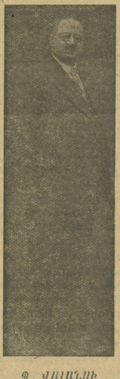

Պ. ՎԱԼԱՆՍԻ

Chez VALENSI

Bar - Restaurant

ՄԵԾ ՃԱՇԱՐԱՆ

8, Rue Buffault (9e)

Tél Prov. 94 - 96

Գեղեցիկ եւ մեծ սրահ: Արեւելեան եւ ֆրանսական խնամուած կերակուրներ: Ունինք ամէն տեսակ ըմպելիներ, օղիներ եւ բազմաթիւ աղանդերներ: Ժամադրավայրը բոլորին:

Մասնաւոր շքեղ սրահ մը ամուսնութեանց ժողովներու (միայն քոնսոմասիոնով) եւ հացկերոյթներու համար:

Ժամադրուիլ նախապէս:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ Թրէսէօզներ, պարզ աշխատանքի համար: Դիմել Ferandի, 74 Rue Longue des Capucins, Marseille.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe-LYON.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՍՈՎԵՏՆԵՐԸ Կ'ԵՂԱՇՐՋՈՒԻ՞Ն ԹԷ ԿԸ ՅԵՂԱՇՐՋՈՒԻՆ

Չիս կը զարմացնէր սա պարագան թէ ինչպէս այս երիտասարդ, քսան եւ չորս տարեկան աղջիկը, սիրահարած կեանքին, իրմէ կը նետէր ամէն ինչ որ աւելորդ էր, պատահական եւ անպէտ, եւ անհաւատալի նուիրումով եւ ինքնավստահութեամբ Փարիզի լաբիւրինթոսին մէջ կը յաջողէր գտնել ճիշդ այն, ինչ որ պէտք էր իր գոր-ծին:

Օգտուելով այն մերձաւոր կապերէն, զորս ես ու իմ ընտանիքս ունէինք հանգուցեալ Սալոմոն Ռէյնաքի ընտանիքին հետ, ես կնոջմէս խնդրեցի զայն տանիլ անոնց տունը, կիրակի օր մը: Ըսի միայն թէ խորհրդային քաղաքացուհի մըն է որ կ'ուսումնասիրէ Անաթոլ Ֆրանսը: Ուրիշ որ եւ է ծանօթութիւն չտուի: Ու ստացայ արտօնութիւն:

Սալոմոն Ռէյնաք ի Թանգարան — տանը մէջ—Պոլոնիի մէջ—ամէն կիրակի կը հաւաքէին գիտուններ՝ ամէն երկիրներէ եւ ազգերէ, որոնք ժամանակաւորապէս թէ տեւաբար կ'ապրէին Փարիզ: Աւստրալիացի երկրաբաններ, հասարակածային հիւանդութիւններու մասնագէտ Ամերիկացիներ, պատմագէտներ եւ հնախօսներ՝ աշխարհի ամէն կողմերէն, Փարիզէն անցած ատեն, պարտականութիւն կը համարէին այցելել այն մարդուն, որ վերջին ներկայացուցիչն էր «հանրագիտութեան» եւ եզականօրէն կը փայլէր ամէն ճիւղի մէջ:

Ես զինքը ծանօթացուցի տանտիրուհիին ու տանտիրոջ: Ու փափաքեցայ որ անմիջապէս իր վրայ հրաւիրեմ ուշադրութիւնը նոյնինքն Սալոմոն Ռէյնաքի, ինչպէս եւ իր ամենաանուանի հիւրերուն:

Մենք հոն հասեր էինք ժամը 5ին, այն րոպէին, երբ բոլոր հիւրերը հաւաքուած էին, իսկ Ռէյնաք, նստած այդ հաւաքոյթին կեդրոնը, կը խօսակցէր հիւրերուն հետ:

Բոլէսլաւ լուռթիւն տիրեց, ինչպէս կը պատահի՝ ամէն անգամ որ նոր հիւր մը կուգայ: Ես օգտուեցայ այդ լռութենէն, եւ, Աննան տանելով դէպի տանտիրոջ, ըսի բարձրաձայն՝ որպէսզի հիւրերն ալ լսեն,

— Ներեցէք, վարպետ, որ ձեզի ներկայացնեմ այս սովետ քաղաքացուհին, որու մասին ձեզի խօսած եմ եւ որ կ'ուսումնասիրէ Անաթոլ Ֆրանսը:

Նախապէս պատրաստէր էի այս տեսիլը, բայց ես ինքս ապշեցայ անոր տպաւորութենէն: Կարծես ռումբ մը պայթած ըլլար սրահին մէջ: Հանդարտ մնաց միայն Ռէյնաք: Ու ծերունին գիտունը, իր ժպիտովը քաջալերելով ուսանողուհին հարցուց անոր.

— Խորհրդային Ռուսիոյ մէջ միթէ այդ աստիճան կը հետաքրքրուի՞ն իմ հանգուցեալ բարեկամովս:

Միւսները, յաջորդաբար, ոտքի ելան եւ աճապարեցին ձեռքը սեղմելու այս երիտասարդուհիին, կարծես վախնալով որ կը յապաղին ծանօթանալու օտար մոլորակի մը այս բնակչուհիին հետ..

Ես կեցայ մէկ կողմ եւ հեռուէն դիտեցի Աննան: Իր երեսին ոչ մէկ մկանը կը շարժէր. ու իր գեղեցիկ դիմագիծը որ եւ է խռովք չէր մատներ: Ան կանգնած էր այն պարզութեամբ, ինչ պարզութեամբ որ մարդ կը կենայ հին ծանօթներու միջեւ: Եւ, ծանօթացումի փոխադարձ բարեւումներէն վերջ, Աննա դարձաւ Ռէյնաքին, եւ բոլորովին հանդարտօրէն պատասխանեց անոր.

(Շար.)

(5)

Շնորհակալիք

Պանեկօ-Քաշանի Յառաջդիմական Միութեան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, Մարտ 15ի իր սարքած հանդէսի առթիւ, փոխան պատւոյ տոմսի.— Պ.Պ. Գ. Կիւլպէնկեանէ 100 ֆրանք, Տէօքմէճեանէ 50 ֆր., Անըրեանէ 10 ֆր., Տիկ. Գաբամաճեանէ 10 ֆր., Տիկ. Գազազեանէ 50 ֆր. իր ամուսնոյն մահուան տարելիցին առթիւ

Պանեկօ-Քաշանի Ֆրանսահայ Խաչէն 50 ֆր., փոխան ծաղկեպսակի, Պ. Լեւոն Զարմիսեանի զաւակի տխուր մահուան առթիւ:

Պ. Լեւոն Շիրինեանէ 50 ֆր., իր ամուսնութեան առթիւ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԾՐԹԽԽԿԻ ՀԱՄԱՐ)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 30 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 30 AVRIL 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3102

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՀԱՆԳԻՍՏ ԵՆ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱԼՆԵՐԸ

Շաբաթներէ ի վեր, տեսակ մը խուճապի մատնուած է պաշտօնական Անգլիան: Հարցումներ եւ հարցապնդումներ՝ խորհրդարանին մէջ, թեր ու դէմ վիճաբանութիւններ՝ մամուլի բեմէն, հրապարակային ժողովներ՝ այս կամ այն քաղաքին մէջ:

Ի՞նչ է պատահեր:

— Գերմանիա հետզհետէ աւելի բացորոշ կը խօսի գաղթային իրաւունքներու մասին: Մասնաւորապէս մարտ 7էն ի վեր, Հիթլէր իրաւունքներու հաւասարութեան անբաժան մասը կը նկատէ, նաեւ, գաղթավայրի պահանջը:

Պատմութիւնը գիտէք: Հռենոսի ապազինեալ շրջանին գրաւումէն անմիջապէս վերջը, նոյն այն զեկոյցին մէջ որով կը պատճառաբանէր այդ գործողութիւնը, Հիթլէր ուղղակի կը շօշափէր գաղթավայրերու խնդիրը:

Այո, իր առաջարկները չէր ներկայացներ այնպէս ինչպէս միւս պահանջները, կարճ եւ կտրուկ բանաձեւ մը դնելով սեղանին վրայ: Պարզապէս յոյս կը յայտնէր թէ պատեհ ժամուն պիտի քննեն այդ խնդիրն ալ:

Բայց եւ այնպէս, այս թելադրութիւնն իսկ պղտորեց օրուան աշխարհակալներուն միտքը, եւ այդ օրէն ի վեր հանգիստ չունի Պօլտուինի դահլիճը:

Անցեալ շաբթու չէշտակի հարցումներ ուղղուած էին Անգլիոյ վարչապետին, որ պատասխանեց թէ կառավարութիւնը երբեք միտքէն չանցըներ լքել իրեն յանձնուած հոգատարութիւնները:

Հաստատապարանոց պահպանողականները չհանդարտեցան: Նոյն իսկ ազատականներ եւ աշխատաւորականներ լրացուցիչ բացատրութիւններ պահանջեցին, իւրաքանչիւրը իր հասկացողութեամբ:

Եւ ահա նոր վիճաբանութիւն մը, երեսփ. ժողովի ապրիլ 27ի նիստին մէջ:

Պահպանողական երեսփոխան մը հարցուց.

— Վարչապետը կրնա՞յ յայտարարութիւն մը ընել թէ «Ն. Վ. կառավարութիւնը որ եւ է ատեն չպիտի հաւանի ուրիշին փոխանցել հովանաւորեալ գաղթավայրերը»:

ՊՕԼՏՈՒԻՆ.— Հովանաւորեալ երկիրները յատկացուեցան Մեծ Պատերազմէն վերջը, գլխաւոր դաշնակից եւ աջակից պետութեանց կողմէ: Այսպէս ընտրուած հոգատարները հոգատարութիւններ ընդունեցին Ազգերու Դաշնակցութենէն եւ յանձն առին մասնաւոր պարտաւորութիւններ, համաձայն Ա. Դ. ուխտին 22րդ յօդուածին տրամադրութեանց: Գլխաւոր պարտաւորութիւնն է գերագոյն ատենանին հաւցնել հովանաւորեալ երկիրներու բնակիչներուն բարոյական եւ նիւթական բարօրութիւնը եւ ընկերային յառաջդիմութիւնը: Ոչ Ա. Դ. ուխտին, ոչ հաշտութեան դաշնագիրներուն, ոչ ալ հոգատարութեանց պայմանագրին մէջ չկայ որ եւ է տրամադրութիւն՝ հոգատարութիւն մը պետութենէ մը ուրիշ պետութեան մը փոխանցելու մասին, եւ երբեք այդպիսի փոխանցում եղած չէ: Այդպիսի փոխանցում կատարելէ առաջ, անհրաժեշտ է ստանալ, ամէն պարագայի մէջ, ներկայ հոգատար պետութեան եւ փոխանցելի պետութեան հաւանութիւնը, ինչպէս եւ Ա. Դ. խորհուրդին միաձայն հաւանութիւնը: Կը հետեւի թէ՝ հոգատարութեան մը փոխանցման խնդիրը, եթէ երբեք մտնէ անցնի, կը պահանջէ ուշադիր քննութիւն եւ երկար ձեւակերպութիւններ: Կարելի չէ յանկարծական եւ հապճեպ որոշումներ տալ այդ մասին»:

Սկզբունքի խնդիրը այսպէս բանաձեւելէ յետոյ, Պ. Պօլտուին ջանաց փարատել տիրող մտավախութիւնները: «Անգամ մը եւս բացարձակօրէն կը կրկնեմ թէ՝ մենք երբեք նկատի ունեցած չենք եւ չունինք որ եւ է հոգատարութիւն ուրիշ որ եւ է պետութեան յանձնելու խնդիր: Անհիմն են բոլոր մտավախութիւնները»:

Ու բացատրեց որ, եթէ երբեք խնդիր յարուցուի հոգատարութեանց ապագայի մասին, կառավարութիւնը որ եւ է քայլ չպիտի առնէ առանց խորհրդարանին քննութեան:

Ցատկանշական արտայայտութիւն մը, այս առթիւ:

Ազատական երեսփոխան մը հարցուց թէ որ եւ է փոխանցումի ատեն, հովանաւորեալ երկիրներու բնակիչներն ալ ձայն պիտի ունենա՞ն:

Վարչապետը խուսափողական պատասխան մը տուաւ: Ուրիշ մը հարցուց թէ ճիշդ չէ՞ որ հոգատարութիւնները բաշխուած ատեն, ենթակայ ժողովուրդներուն կարծիքը չառին:

ՊՕԼՏՈՒԻՆ.— Չեմ կարծեր թէ ո եւ է մէկուն կարծիքը առնուեցաւ այն ատեն:

Եւ վիճաբանութիւնը փակուեցաւ քրքիջներու մէջ, որոնց իմաստը դժուար չէ ըմբռնել:

Գիտակցաբար այսքան լայնօրէն ներկայացուցինք պաշտօնական վիճաբանութիւն մը, որպէսզի ընթերցողները կարենան դատել մեր ժամանակներու աշխարհակալութեանց սկիզբն ու ընթացքը:

Ուրեմն, Մեծն Բրիտանիա երբեք տրամադիր չէ թիզ մը հող զիջելու Գերմանիոյ, իրեն յանձնուած հոգատարութիւններէն:

Երբ աւելցնենք թէ պարտուած Գերմանիոյ գաղթավայրերուն առիւծի բաժինը ինկաւ Մեծն Բրիտանիոյ, աւելի կը պարզուի տիրող հոգեբանութիւնը: Իսկ բուն անգլիական գաղթավայրերու մասին, խօսք անգամ չի կրնար ըլլալ:

Արդ, ի՞նչպէս պիտի գոհացնեն Գերմանիոյ, նոյնիսկ Իտալիոյ «նախանիւթերու պահանջը» — համաձայն օրուան բանաձեւին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՏՏԻՍ-ԱՊԵՊԱ Կ'ԻՅՆԱՅ ԱՅՍ ՇԱԲԹՈՒ

Սրընթաց յառաջխաղացութիւն 3000 ինքնաշարժներով

Հռոմի մէջ Եթովպիոյ մայրաքաղաքին գրաւման կը սպասեն այս շաբթու, նոյնիսկ մէկ երկու օրէն: Մարաջախտ Պատոլյիոյի մեքենաշարժ գունդը 90 մղոն ճամբայ կտրած էր աջքի օր, առանց դիմադրութեան հանդիպելու: Արդէն անցած են կէս ճամբան, Տէսիէէն Ատտիս - Ապէպա եւ կը շարունակեն յառաջ խաղալ: Ամէնէն քաջավարժ զինուորները տեղաւորուած են 3000 (ոչ թէ 300) զրահապատ ինքնաշարժներու մէջ, համաձայն իտալական զեկոյցներու: Եթէ հրամանատարութիւնը անհրաժեշտ չհամարի կանգ առնել, մնացեալ ճամբան շուտով կը կտրուի: Յառաջապահ գունդը բաժնուած է երկու թեւերու, որոնց մէկը կայսերական ճամբան բռնած է, իսկ միւսը յառաջ կը խաղայ կարաւանի ճամբով: Երկու թեւերը պիտի միանան մայրաքաղաքին մէջ:

Հռոմի թերթերը այժմէն կ'աւետեն թէ «Առաջնորդ»ը մեծ ճառ մը պիտի խօսի, աւետելով Ատտիս - Ապէպայի գրաւումը:

Հարաւային ճակատին վրայ եւս մեծ գործունէութիւն կը տիրէ: Զօր. Կրացիանի կատաղի ճակատամարտի մը բռնուած է Ռաս Նասիպուի եւ Վէհիպ փաշայի ուժերուն հետ, որոնք չեն ուզեր ձեռքէ հանել Սասապանէհի միջնաբերդը: Կ'ըսուի թէ ամրութիւններն ալ Վէհիպ փաշան շինել տուած է: Զօր. Կրացիանի կ'աշխատի պաշարել հապէշական բանակը: Կռիւը կը շարունակուի ապրիլ 18էն ի վեր: Կը կարծուի թէ մարաջախտ Պատոլյիօ կամ առանձին պիտի մտնէ Եթովպիոյ մայրաքաղաքը, եւ կամ պիտի սպասէ որ Զօր. Կրացիանի ջախջախիչ յաղթանակ մը տանի Օկատէնի մէջ:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Նէկիւսը հազիւ 10,000 զինուոր ունի մայրաքաղաքին առջեւ, դիմադրելու համար: Կը կարծուի թէ երբ Իտալացիները մայրաքաղաք մտնեն, գահաժառանգը պիտի հրաժարի եւ պատերազմը ինքնին պիտի վերջանայ: Չի գիտցուիր թէ ո՛ւր կը գտնուի կայսրը:

Գերագոյն ճիգեր պիտի փորձուին Կիրակի օրուան ընտրութեանց համար

Տեղական մամուլը կը շարունակէ սիւնակներով մանրամասնութիւններ հրատարակել, ընտրական պայքարին առթիւ որ բացառիկ հանգամանքստացած է: Ձախակողմեան հոսանքներու յաջողութիւնը վերիվայր շրջած է բոլոր հաշիւները: Թէ Ժողովրդական ճակատը (ձախ) եւ թէ Ազգային ճակատը (աջ) զարմանազան ծրագիրներ կ'որոճան, յաղթելու համար համեմատական ընտրութեանց մէջ, կիրակի օր:

Արմատական, ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները աջքի օր կոչ մը հրատարակեցին, որով կը յանձնարարեն իրենց հետեւորդներուն՝ քուէները կեդրոնացնել ձախակողմեան այն թեկնածուին վրայ որ ցանկին գլուխը գտնուի, ապրիլ 26ի ընտրութեամբ:

Ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց գործակցական յանձնախումբն ալ իր կարգին կոչ մը ուղղելով, կը յանձնարարէ.— Ուր որ ոչ ընկերվարական, ոչ ալ համայնավար թեկնածու առաւելութիւն չի ներկայացներ, քուէները կեդրոնացնել այն թեկնածուին վրայ որ հակառակ է Ֆաշական ճակատին:

Ազգայնական հոսանքներն ալ կը համախմբեն իրենց ուժերը, ճակատելու համար:

«Թան» մանրամասնօրէն վերլուծելով անցեալ կիրակի օրուան ընտրութեանց արդիւնքը, հետեւեալ եզրակացութեան կը յանգի, ենթադրաբար.—

Նախորդ երեսփ. ժողովին մէջ արմատականները ունէին 159 երեսփոխան, այս անգամ կրնան ունենալ միայն 121: Ընկերվարականները՝ 121, մինչ առաջ 101 էր, անջատուած ընկերվարականները՝ 48, փոխան 75ի, համայնավարները՝ 59,— վեց անգամը նախորդին (10):

Շատ մը թեկնածուներ, որոնք համեմատականի մնացած էին, հրաժարեցան, որպէսզի ուրիշներ յաջողին: Այսպէս, կրթական նախարար Կէոնիւ քաշուեցաւ, յանձնարարելով քուէները կեդրոնացնել ընկերվարական թեկնածուին վրայ: Իրենց թեկնածութիւնը ետ առին նաեւ նախկին ելմտական նախարար Ժէմէն Մարթէն, նախկին առեւտրական նախարար Լամուրօ եւ ուրիշ ականաւոր դէմքեր: Իսկ Էրիօ որոշեց պահել իր թեկնածութիւնը, աջակցութեան խոստում ստացած ըլլալով:

Եթէ իսկապէս նշանակելի մեծամասնութիւն մը կազմեն ձախակողմեան հոսանքները, իսկ արմատական կուսակցութիւնը կորսնցնէ նախկին թիւը, հաւանական է հանրապետութեան նախագահը նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնէ ընկերվարական առաջնորդին,— Լէօն Պլումի:

Կացութիւնը Պաղեստինի մէջ

Վերջին լուրերու համաձայն, յարձակումներն ու ահաբեկումները կը շարունակուին գաւառական շրջաններու մէջ: Հրեաները ոստիկանական օգնութիւն խնդրած են, իրենց բերքերը փոխադրելու համար:

Երուսաղէմի արաբ քաղաքապետը յայտարարութեամբ մը շեշտեց թէ անհրաժեշտ է որ կառավարութիւնը ելք մը գտնէ, այլապէս խռովութիւնները պիտի շարունակուին: «Պաղեստին արաբական երկիր է եւ պէտք է այդպէս ալ մնայ: Հրեաները չեն կրնար սպառել իրենց արտադրած բոլոր ապրանքները: Անոնց տնտեսական ծրագիրն է բանալ Մօտաւոր Արեւելքի շուկաները: Մենք պիտի փակենք Արեւելքի դուռները: Արաբները գործադուլը պիտի շարունակեն մինչեւ ծայրը: Եթէ հրէական ճարտարագործութիւնը վտանգուի, անոնք անկարողութեան պիտի մատնուին: Ահա թէ ինչու պիտի պայքարինք յարատեւօրէն, մինչեւ որ գոհացում ստանանք: Ուրիշ ելք չկայ, կարելի չէ համաձայնիլ: Անգլ. կառավարութիւնը պէտք է իրագործէ իր խոստումները: Ամէն պարագայի մէջ պէտք է ճշդել Արաբներու եւ Հրեաներու դիրքը: Մենք հակառակ չենք Հրէական Տան պահպանման, բայց կ'ուզենք որ անոր զարգացումը սահմանափակուի եւ մենք սպառնալիքի տակ չիյնանք մեր սեփական երկրին մէջ»:

(Շար.ը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍՊԱՆԻՉ ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ

ՅԱՌԱՋ իր աւանդութիւնները ունի, — այդ աւանդութիւններուն մէջ՝ ես կը հիանամ լռութեան իր կարողութեան վրայ:

Արդարեւ կարողութիւն մըն է լռութիւն պահելն ալ, եւ ամէն մարդու տրուած չէ այդ լռութիւնը:

Լռութիւնն ալ իր տեսակները ունի, սակայն:

Կայ լեռներու վեհապանծ լռութիւնը, որ դաշտերուն եւ հովիտներուն վրայ կը տարածէ պակուցումի եւ զարհուրանքի թագաւորութիւնը:

Կայ գետերու լռութիւնը, երբ ջուրի պղտոր զանգուած մը կը սահի կ'երթայ աւազէ իր անկողինին մէջէն:

Գեղեցիկ է լռութիւնը, բայց եւ իմաստուն: Ատոր համար է թերեւս, որ Ամերիկայի մէջ ընկերութիւն մըն է կազմուած՝ անդամներուն ուսուցանելու համար լռութեան պաշտամունքը:

Գեղեցիկ, իմաստուն, այլ եւ մանաւանդ հզօ՛ր է լռութիւնը, որով ՅԱՌԱՋ կը դիմաւորէ որ եւ է սայթաքում:

Օ՛, քանինե՛ր գիտեն այդ լռութեան ուժն ու զօրութիւնը: Կ'ըսեն թէ կը սպաննէ ՅԱՌԱՋի լռութիւնը: Չկայ աւելի անգութ զէնք, որքան այս թերթին լռութիւնը: Մտաւորական պայքարի մէջ, որքան ալ գեհիկ, սիրտ խառնող ձեւով տեղի ունենայ ատիկա,— վերջին տարիներուն ի՛նչքան, ի՛նչքան տեսանք,— ոչ մէկ կիրք, ոչ մէկ քանսարկութիւն կը դիմանայ այն զէնքին, որ լռութիւնն է ՅԱՌԱՋի:

Սուտ համբաւները կը մոռցուին, սուտ արժէքները կը փշրուին, բարոյապէս ծուռ կազմաւորուած նկարագիրները կը սրբուին պատմութեան էջերէն՝ շնորհիւ այդ հզօր լռութեան:

Ո՞վ է որ սորվեցուց լռութեան այս դասը:

Ի՛նչ հարկ ուսումնասիրութիւն ընելու: Լռութեան ուսուցիչ մը եւս՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը,— իր բոլոր թերութիւններուն, իր բոլոր անյաջողութիւններուն մէջ՝ պիտի սիրէի զայն լռութեան իր պաշտամունքով: Քանինե՛ր մոռացութեան տրուեցան, լռութեան այդ պատանքին մէջ փաթթուած, երբ դաւանանեցին ցեղին պատմութեան: Ո՛չ, այդ մոռցուածները, լռութեամբ պարնուածները, պիտի չկարենան պատմութիւն ունենալ,— ահա թէ ինչո՛ւ, երբ այսօր արտասահմանի մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր ձեռքն է ամուր բռներ հայ մամուլը,— քաղաքական, գրական, գիտական մեր ամբողջ մամուլը,— թող ոմանք անոնք որ կ'ուզեն խզել աւանդական լռութիւնը, ադմուկ տեղծել իրենց շուրջ:

Մեծ ուսուցիչը, անտարբեր, եւ հեզիկ արտասանութեամբ մը, կ'ըսէ.

— Եղիցի լռութիւն:

ԱՐԱԶ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՄԱՀԸ

Նոր թագաւորը 16 տարեկան պատանի մըն է

Եգիպտոսի Ֆուատ թագաւորը մեռաւ երեքշաբթի կէս օրին, ծանր եւ երկարատեւ հոգեվարքէ մը յետոյ: Առտուն լաւ կ'երեւար եւ նոյնիսկ ունկնդրութեան ընդունեց վարչապետը, մասնաւոր հրահանգներ տալով: Բայց գիտութիւնը արձակած էր իր վճիռը, կոկորդի վարակումը անդարմանելի դարձած ըլլալով: Անմիջապէս թագաւոր հռչակուեցաւ իր միակ որդին, իշխան Ֆարուք, 16 տարեկան, որ կ'ուսանի Անգլիոյ մէջ: Պատանի թագաւորը այսօր իսկ ճամբայ կ'ելլէ անգլիական նաւով մը, որ Գահիրէ պիտի հասնի կիրակի օր: Խնամակալ խորհուրդ մը կազմուեցաւ, գործերը վարելու համար մինչեւ թագաւորին չափահասութիւնը:

Հանգուցեալ թագաւորը 68 տարեկան էր եւ Եգիպտոսի առաջին անկախ արքան՝ Պտղոմէոսէն ի վեր, (2000 տարի առաջ): Անգլիական կառավարութիւնն էր որ Եգիպտոսի Սուլթան նշանակեց զինքը, 1917 հոկտեմբեր 9ին, երբ մեռաւ իր եղբայրը, Հիւսէյին Քամէլ: 1922ին, երբ Եգիպտոս անկախ յայտարարուեցաւ, Ֆուատ ինքզինքը թագաւոր հռչակեց: Հակառակ ներքին բազմազան տագնապներու եւ իր վարչապետներուն հրաժարման, հանգուցեալը կրցաւ ամուր պահել իր գահը եւ յարմարիլ կացութեան: Աւելի շատ հակած էր անգլիական քաղաքականութեան կողմը եւ կը փորձէր իշխել տիրաբար, ընդդիմանալով Վաֆտի ծայրայեղութեանց: Շատ ճամբորդած, շատ կարդացած էր, բայց կը խրտչէր ժողովրդապետական կաչկանդումներէ եւ յաճախ կը վիճէր իր վարչապետներուն եւ դահլիճներուն հետ, իր արքայական իրաւունքներու մասին:

Զաւակն էր Խտիվ Իսմայիլ փաշայի, թոռը՝ Իպրահիմ փաշայի, որ Սուրիան գրաւեց 1832ին եւ 1839ին, եւ թոռան թոռը՝ հռչակաւոր Մուհամմէտ Ալի փաշայի, որ արքայական տան հիմնադիրը կը համարուի: Ծնած էր 1868 մարտ 26ին:

Տասը տարեկանին Եւրոպա ղրկուեցաւ, նախ Ժընեւ: Զինուորական կրթութիւն ստացաւ Թուրինոյի զինուորական Ակադեմիային մէջ, տեղակալի աստիճան ստանալով: 1892ին վերադարձաւ Եգիպտոս եւ նախ զօրավար, յետոյ մարաջախտ նշանակուեցաւ: Այդ շրջանին վէճ մը ծագելով, իր աներձագը ատրճանակով վիրաւորեց զինքը կոկորդէն:

Ֆուատի գլխաւոր նպատակներէն մէկն էր բարեկամական յարաբերութիւններ պահել Անգլիոյ հետ: 1923 ապրիլին, երբ սահմանադրութիւնը հռչակուեցաւ եւ Սաատ Զաղլուլ փաշա վարչապետ նշանակուեցաւ, յարաբերութիւնները սկսան լարուիլ: 1924ին տագնապը աւելի ծանրացած ըլլալով, թագաւորը լուծեց խորհրդարանը: Այս գործողութիւնը ուրիշ ատեն ալ կրկնուեցաւ: Ամէնէն ծանր տագնապը ծագեցաւ 1927ին, երբ ազգայնականները թոյլ չտուին որ պաշտպանողական դաշնագիր մը կնքուի Անգլիոյ եւ Եգիպտոսի միջեւ: Թագաւորը նորէն լուծեց խորհրդարանը, երեք տարուան համար եւ սկսաւ երկիրը վարել արքայական հրամանագիրներով: Խորհրդարանը վերաբացուեցաւ 1930 յունիսին, եւ նոր սահմանադրութիւն մը մշակեց: Օրուան վարչապետն էր Սըտքը փաշա, որ յաջողեցաւ վերահաստատել անդորրութիւնը: Բայց ինքն ալ հարկադրուեցաւ հրաժարիլ 1933 սեպտեմբեր 21ին, արքունիքին միջամտութեան հետեւանքով: Պարբերական վէճերէն զատ, հանգուցեալ թագաւորը միշտ մահուան սպառնալիքի տակ էր: Կարգ մը մոլեռանդներ կ'ուզէին ահաբեկել կամ հրաժարեցնել զինքը, այնպէս որ հարկադրուած էր շաբաթներով փակուած մնալ պալատին մէջ: Յաճախ մասնաւոր դեղագործ մը կը տարրալուծէր իր կերակուրները, եւ թագաւորը նախ ուրիշի մը համտեսել կուտար զանոնք:

Նոր թագաւորը, իշխան Ֆարուք, ծնած է 1920ին եւ զուտ անգլիական կրթութիւն ստացած: Նաւային վարժարան կը յաճախէր: Եգիպտական օրէնք մը չափահասութեան տարիք սահմանած է 18:

Ֆուատի մահը ծանր հարուած մը կը կազմէ անգլեւեգիպտական յարաբերութեանց համար:

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՀՈԳԵՐԸ

4.— ՀԱՅ ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Խորհրդային Հայաստանի վարիչ-ները, հակառակ այն ամօթաբեր ան-տարբերութեան, որ միշտ ունեցել են խորհրդային հայութեան հանդէպ, մեծ չահագրգռութիւն եւ հետաքրքրութիւն են ցոյց տալիս խորհրդային երկիրներից դուրս գտնուած հայութեան վերաբերմամբ։

Սակայն, դժբախտաբար, այդ չահագրգռութիւնը մինչեւ այժմ միշտ էլ եղել է ի վնաս գաղթահայութեան, որովհետեւ խորհ. Հայաստանի վարիչների մտահոգութեան առարկան գաղթահայութեան վիճակը չէ։ Այդ մասին թէ մամուլի եւ թէ ճառերի միջոցով բազմաթիւ անդամներ յայտարարել են, որ խորհ. Հայաստանի կառավարութիւնը Ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ եւ հետեւապէս գաղութները ոչ մի ակնկալութիւն չպիտի ունենան ...

Այնուամենայնիւ յաճախ նրանք խօսում են արտասահմանի հայութեան մասին եւ իրենց ճառերի մէջ չեն մոռանում սպառնալից չանթեր արձակել գաղթահայութեան եւ մանաւանդ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հասցէին՝ վերագրելով նրանց «չատ եւ չատ աղէտաբեր» արարքներ խորհրդային երկիրների եւ Հայաստանի հանդէպ ...

Հայ բոլշեւիկները տեղի թէ անտեղի կրկնում են, թէ Խորհ. Հայաստանը այլ եւս վէճ չունի իր հարեւաններ՝ Վրաստանի, Ադրբէջանի եւ մինչեւ անգամ Թուրքերի հետ։ Սակայն, կայ մի թշնամի, եւ դա Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է, որի հետ կռիւը դեռ եւս չէ վերջացած եւ պէտք է շարունակել մինչեւ որ կը ջախջախուի, կ'ոչնչանայ Դաշնակցութիւնը» ...

Եւ ահա տասնըհինգ տարի է, որ հայ բոլշեւիկները Դաշնակցութեան դէմ մղուած բոլոր տեսակի պայքարները ներելի են համարում։ Զրպարտանելով երկրի մէջ մեր ընկերներ ը ամէն կերպով հալածելով՝ նրանք իրենց դաւադրական աշխատանքները տարածել են եւ արտասահմանի գաղութների մէջ։ Իրենց գործը յաջողութեամբ առաջ տանելու համար, նրանք դաշն են կնքել գաղթահայութեան բոլոր տեսակի տականքների հետ, որոնց օգնութեամբ անդադար վրդովում են գաղթահայ կեանքը Ամերիկայից սկսած մինչեւ Ռումանիա, Սուրիա եւ Իրան ...

Ո՞վքեր ասես որ չկան այդ ճակատի վրայ։ Սոցիալիստական նուաճումներով պարծենցող «մաքուր մարքսիստ կոմունիստի» կողքին կանգնած են նախկին հնչակեաններ, վերակազմեալներ, ռամկավարներ, փաչխաուներ, վարձկան կղերականներ եւ հազար ու մի կասկածելի անցեալի տէր անձեր։

Ի՜նչ սրտառուչ գործակցութիւն ...

Ահա այս խաժամուժն է, որ համաձայն խորհրդային կեդրոնից ստացուած հրամանի անդադար աղմկում է հրապարակը, որոնց դիմաց մէն մինակ կանգնած է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, անվրդով եւ հանդիստ շարունակում է իր պատմական առաքելութիւնը, լի պատասխանատուութեան գիտակցութեամբ եւ անմռունչ հաւատքով դէպի հայ ժողովուրդի ապագան։

Պէտք յաջողուի՞ն այդ «միացեալ ճակատի» անփառունակ ասպետները։

Ի հարկէ, ոչ,

Ոչ, որովհետեւ հրապարակը աղմկողները գաղափարական կապերով չէ որ միացել են միմեանց, անձնական կամ խմբակցական պատահական շահերն են, որ միացրել են նրանց։ Եթէ նիւթը սպառի, պիտի ջլատուին եւ նոյն իսկ իրար բզկտեն։

Այսպէս է եղել միշտ, այդպէս էլ պիտի շարունակուի այսուհետեւ։

Դժբախտութիւնն այն է սակայն, որ յաճախ միամիտ անձեր են զոհ գընում նրանց դաւադրութեան։ Այդ պատճառով Դաշնակցութիւնը արթուն պահակի պէս կը հսկէ եւ երեւան կը բերէ բոլոր տեսակի խարդաւանքները, որոնք ուղղւում են հայութեան դէմ, լինեն դրանք Մոսկուայի թէ էնկիւրիի միջոցով։

Ի՞նչ են այն գլխաւոր բամբասանքների նիւթերը, որոնցով համայնավարները աշխատում են չփոթեցնել միամիտները։

1. Դաշնակցութիւնը իբր թէ Հայաստանի թշնամի է։

2. Դաշնակցութիւնը իբր թէ իմպերիալիստական պետութիւնների հետ միասին աշխատում է կործանել խորհրդային «դրախտը» եւ Հայաստանը։

3. Դաշնակցութիւնը այդ նպատակով բանակներ է կազմում յարմար րոպէին արշաւելու համար Անդրկովկասի եւ Հայաստանի վրայ։

4. Իբր թէ հայ ժողովրդի այժմեան հանդիստ կեանքը կը խանգարուի եւ ազգամիջեան կռիւներ կը սկսուին, եթէ Անդրկովկասից բոլշեւիկները գընան կամ նրանց իշխանութիւնը փոխարինուի ուրիշ իշխանութիւնով։

Ի հարկէ, այս բոլոր բամբասանքները կամ սրանց նման յերիւրածոյ պատմութիւնները ոչ մի գիտակ եւ ուղղամիտ հայ կարող է լրջօրէն ընդունել։

Դաշնակցականները չեն կարող թշնամի լինել Հայաստանին։ Տասնեակ տարիների աներեւակայելի պայքարների եւ զոհողութիւնների շնորհիւ Դաշնակցութիւնը ստեղծեց ներկայ Հայաստանը։ Եւ այն բոլշեւիկները, որ այժմ իշխում են Հայաստանի մէջ, լաւ գիտեն, թէ իրենց իշխանութիւնը իրենք պարտական են միմիայն Դաշնակցութեան։

Ո՞ւր էին այդ «հերոս» բոլշեւիկները եւ նրանց բարեկամ ռամկավար «հայաստանասէրները», երբ Դաշնակցութիւնը գերմարդկային ճիգեր էր թափում Հայաստանը ստեղծելու համար։ Նրանք այն ժամանակ կամ Դաշնակցութեան եւ Հայաստանի դէմ էին եւ կամ լաւագոյն դէպքում «ամերիկեան դիտողի» դերի մէջ էին։

Դաշնակցութիւնը աշխարհակալներից դրամ է ստանո՜ւմ, զօրք է կազմակերպում ...

Այս կողմից արդէն անմրցելի են իրենք բոլշեւիկները։

Այն օրից, երբ նրանք իշխանութեան գլուխ են անցել մինչեւ այսօր, անդադար բոլոր եւրոպական պետութիւնների դռներն են ծեծում, զանազան ֆինանսական կարողութիւնների տէր անձերին երկրպագութիւն են անում դրամ ստանալու համար։ Բոլշեւիկները, որ թալանեցին ամբողջ Ռուսաստանի հսկայական հարստութիւնները, իշխանութեան գլուխ կը գտնուին, եւ իմպերիալիստական պետութիւնների էլ հլու կամակատարներ են դարձել, մինչեւ օրս չեն կարողանում փոխառութիւն կնքել։ Մի՞թէ իրօք նրանք կարող են հաւատալ, որ Դաշնակցութիւնը դրամներ կարող է ստանալ։ Բայց ումի՞ց։ Իրենց՝ բոլշեւիկների բարեկամ իմպերիալիստական պետութիւններից։

Անդրկովկասում այժմ ազգամիջեան կռիւներ չկան։ Սա հայ բոլշեւիկների սիրած նիւթն է, որ անդադար կրկնում է։

Այո, խաղաղ է Անդրկովկասը։ Բայց ի՞նչ գնով է ձեռք բերուած այդ խաղաղութիւնը։ Ի հաշիւ հայ ժողովրդի եւ նրա զիջումների։

Հայութիւնը մի երկու տասնեակ տարի առաջ Անդրկովկասի մէջ առաջնակարգ դեր էր կատարում։ Բայց շնորհիւ բոլշեւիկեան կարգերի եւ հայ բոլշեւիկների ապիկարութեան՝ նա միանգամայն կորցրել է իր դիրքը այժմ։

Դեռ երէկ էր, որ անդրկովկասեան վարչական ժողովներից մէկում, վրացի Բերիան պարծենալով կանչում էր.

— «Չկայ այլ եւս հայկական կապիտալիստական տիրապետութիւնը։ Մենք ջախջախեցինք եւ վերջ տուինք այդ դրութեան»։

Մի՞թէ այս խօսքերը վերաբերում են հայ կապիտալիստներին միայն։ Ի հարկէ ոչ ...

Բերիաները լաւ գիտեն, որ շնորհիւ հայ բոլշեւիկների ապիկարութեան, Անդրկովկասում ջախջախուել է ամբողջ հայութիւնը։ Վրացիները եւ Ադրբէջանցիները իւրացրել են հայկական հողամասերը, եւ հայ բոլշեւիկները ստրկամտութեամբ լռում են։

Անդրկովկասում այժմ խաղաղութիւն է։ Այո՛։ Բայց փորձիր ասել, թէ անարդար է, որ Ախալքալաքի 75.000 հայութիւնը մնում է կցուած Վրաստանին կամ Նախիջեւանը, Հայկական Ղարաբաղն ու Լեռնային Գանձակը ապօրինութեամբ կցուած են Ադրբէջանին ...

Երբ հայ բոլշեւիկը համարձակութիւն կ'ունենայ այս ասելու, այն օրուանից նա Դաշնակցութեան պէս կը համարուի «նացիոնալիստ» ու ազգամիջեան երկպառակութիւն հրահրող եւ Ստալինի հրամանով դուրս կը քըշուի Հայաստանից։

Անդրկովկասի խաղաղութիւնը ձեռք է բերուած հայ հողերի յափշտակման եւ հայ ժողովրդի զրկանքի եւ ստրկացման գնով։

Ճիշդ այնպէս, ինչպէս որ Քէմալբոլշեւիկեան ուժերը իրենց գործիք դարձնելով հայ բոլշեւիկներին՝ վերջ տուին Հայաստանի անկախութեան, նոյնը կատարում է այժմ եւ արտասահմանի գաղութներում։ Հայ ժողովրդի թշնամիների թելադրանքով եւ հայկական տականքների օգնութեամբ քայքայւում է մեր գաղութների միութիւնը, յաւիտենական վէճերով պառակտւում են հայկական բեկորները ամէն տեղ։

Այս բոլորը խաղ է քսում եւ հայ բոլշեւիկների հացին։ Նրանք գոհ են այն դրութիւնից .. Այսպէս աւելի է ամրանում հայ բոլշեւիկեան իշխանութիւնը։

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՓՐՈՖ. ՎԱՔԷԶ ԵՒ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Փրոֆ. Վաքէզ, նշանաւոր բժիշկը, որ մեռաւ անցեալ շաբաթ, ոչ միայն սերտ բարեկամութիւն ունեցած էր ինծ հետ, այլ եւ 183 թուականին աշակերտակից եղած էր երբ ես իբրեւ externe des Hôpitaux de Paris մեծահամբաւ Փրոֆ. Փօթէնի հիւանդարանին մէջ (քլինիկ) կ'աշխատէի։

Մեր բարեկամութիւնը վաղուց անվթար մնացած էր այն ատեն, որ երբ 1924ին ստիպուեցայ Փարիզ գալ, ամէն շաբթու կ'երթայի իր դասերուն Փիթիէ հիւանդանոցը եւ հոն միշտ պատիւը կ'ունենայի իր խիստ հաճելի ընդունելութիւնը վայելելու, ի յուշ մեր աշակերտութեան հին անցած օրերուն։

Նամակ մը ունիմ իրմէ, որ առնչութիւն ունի Սեվրի Մուրատեան վարժարանի բացման խնդրոյն հետ, եւ ինծմէ խնդրած էր որ գաղտնի պահեմ զայն։

Բայց այսօր երբ Վաքէզ յաւիտենապէս բաժնուած է մենէ, չեմ վախնար հրատարակութեան տալ այդ նամակը, որ փարիզահայ գաղութի կարգ մը անդամներուն հոգեբանութիւնը եւ մտածելակերպին յատկանշական փաստաթուղթն է, ըստ իս։

Սակայն, նախ պատմութիւն մը ընել կը ստիպուիմ։

Սեվրի Մուրատեան վարժարանը բացուելէն շատ առաջ, հոս Փարիզի մէջ, ջանքեր ու ժողովներ մը տեղի ունեցան։ Այդ ջանքերուն մանրամասն պատմութիւնը վերապահելով ուրիշ առիթի, սա չափը միայն կ'ուզեմ յայտնել, թէ ես անձնապէս փոքրիկ յօդուածի մը ուղեցի յանձն առնել, այդ վարժարանի բացումը յաջողցնելու համար։

1927 յունուար ամսի մէջ էինք, Պ. Էռիօ կրթական նախարար՝ ոտքի եւ սրունքի ցաւերով անկողին ինկաւ։ Վաքէզ կը դարմանէր զինքը եւ լսեցի թէ շատ սերտ մտերմութիւն ունէր հետը։ Ուստի գացի եւ խնդրեցի որ գիս յանձնարարէր Պ. Էռիօյին, որովհետեւ կ'ուզէի Պ. Գաբրիէլ Նորատունկեանի հետ ներկայանալ իրեն՝ խնդրելու որ հաճէր դիւրութիւններ ընծայել երբեմնի Մուրատեան վարժարանը վերաբանալու։ (Վարժարանը շատ տարիներ արդէն գոյութիւն ունեցած է Rue Monsieurի մէջ եւ «Ֆրանքօ - Արմէնիէն» հաստատութիւն մը նկատուած է, մինչեւ 1870ի պատերազմը)։

Վաքէզ ուզեց որ այդ մասին գրաւոր բան մը տամ իրեն։ Գրեցի անմիջապէս եւ ստացայ իր պատասխանը, որու մասին, ես պարզ ակնարկութիւն մը ըրի միայն 1929 մայիսին, երբ վերաբացուած Մուրատեան վարժարանի վարչութեան սարքած ընդունելութեան հանդէսին մէջ խօսելու պատիւն ունեցայ։

Այս առթիւ «Յառաջ» նկարագրելով հանդէսը, կը գրէր հետեւեալ տողերը.—

«Հետզհետէ խօսեցան Պահապանեան գերապայծառ, Պ. Գ. Սինապեան եւ Տոքթ. Վ. Թորգոմեան։ Այս վերջինը յայտնութիւն մը բրաւ, ըսաւ թէ երբ դեռ Մխիթարեանները դպրոցը չէին բացած, Փարիզի հին գաղութէն կարգ մը Հայեր հակառակած էին հայկական վարժարանի մը բացուելուն եւ այդ իմաստով արտայայտուած էին ֆրանսացի Փրոֆ. Վաքէզի»։ (Տես՝ «Յառաջ» թիւ 949, 5 մայիս 1929)։

Ուստի թող թոյլ տրուի ինծ փրոֆ. Վաքէզի նամակը նոյնութեամբ ներկայացնել այսօր, փափաքելով, որ Մուրատեան վարժարանի հարիւրամեակի պատմութեան մէջ երեւայ այն, անոր վերաբացումին առթիւ (*)։

ԽՄԲ.— Աւելորդ գտնելով հրատարակել նամակին ֆրանսերէն բնագիրը, կ'ամփոփենք միայն իմաստը.—

«Նկատելով որ Պ. Էռիօ, երբ խնդրագիրը իրեն ներկայացուէր, պիտի ուզէր կարգ մը տեղեկութիւններ քաղել, ուզեցի առաջուընէ քաղել այդ տեղեկութիւնները։ Դիմեցի Փարիզի հայ գաղութին ինծի ծանօթ դէմքերուն, որոնք ֆրանսահպատակ դարձած ըլլալով՝ ըսին թէ երբեք համակարծիք չեն հայեւֆրանսական վարժարանի մը հիմնադրութեան, թէ կ'ուզեն որ իրենց զաւակները յաճախեն միայն ֆրանսական վարժարան։ Երբ ըսի թէ Տոքթ. Թորգոմեան կ'աշխատի այդ ուղղութեամբ, պատասխանեցին թէ իրենցմէ ոչ ոք ուժ պիտի տայ։ Այս կացութեան մէջ, աւելի լաւ է ձեր հայրենակիցներէն բաղկացած յանձնախումբ մը կազմէք եւ անոր միջոցով ներկայացնէք խնդրագիրը, այլապէս անհաւատական ձեւով դժուար թէ յաջողիք»։

Փրոֆ. Վաքէզի վերջին պարբերութեան համաձայն, հետեւեալ օրը գացի իրեն քով, հարկ եղած բացատրութիւնները տուի իրեն, եւ ըսի թէ հակառակ ներկայացուած առարկութիւններուն, պիտի ջանանք բանալ վարժարանը։

Վարժարանը բացուեցաւ, թէ ի՞նչպէս, ատոր ալ պատմութիւնը ուրիշ անգամ, առ այժմ կը բաւականանամ սոյն կարեւոր նամակը հրապարակելով եւ ներկայացնելով զայն մեր այն ազգակիցներուն որոնք վարժարանի բացման հակառակող եղան, եւ որոնց անունները ըսած է ինք ողբացեալ Վաքէզ, բայց կը յարգեմ՝ աւ ուսատխ գաղտնապահութիւնը ...

ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

(*) Պատրաստ եմ այդ նամակին խակական բնագիրը ներկայացնել փափաքողին։ Տքթ. Վ. Թ.

ԳԵՏՆԱԽՆՁՈՐԻՆ ... ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Մօտերս պիտի տօնուի գետնախնձորին Եւրոպա մուտքին 450ամեակը։ Արդարեւ 1586ին էր որ Փերուէն (միջին Ամերիկա) այս բոյսը հին աշխարհ փոխադրեցին երկու Անգլիացիներ, իսկ ուրիշներ կ'ըսեն թէ երկու սպանիացի վարդապետներ փոխադրած են զայն։

Այդ ժամանակները գետնախնձորը կը մշակէին խոզերուն տալու համար։ Երկու տարի եաքն էր որ, Ֆրանսացի Փարմանթիէ ժողովուրդին անօթութիւնն ու թշուառութիւնը տեսնելով իր կարգին աշխատեցաւ, Թուրկոյի ապարդիւն փորձերէն յետոյ, ժողովրդականացնել գետնախնձորը։

Թագաւորը ինքն ալ քաջալերեց այս ձեռնարկը եւ քանի մը տարի յետոյ բոլոր սեղաններու զարդը եղաւ գետնախնձորը մինչեւ այսօր։

Այս պատճառով Ֆրանսայի մէջ Փարմանթիէի անունը կը յիշուի երախտագիտութեամբ։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԷՋ

ԽԱՆԴԱՎԱՌ ՑՈՅՑԵՐ ԵՒ ՃԱՌԵՐ

Ապրիլ 13ին տեղի ունեցաւ Անդրանիկի յուշարձանին բացումը Պուքրէշի եկեղեցւոյ բակին մէջ։ Պուքրէշի Ա... բաղը նկարագրելով հանդէսը, կը գր... բէ գաղութը «ինչ անգամ համախմ... բուած էր այնքան հոծ թիւով եւ ցն... ծագին երկիւղածութեամբ»։

Կանգնուած Շապին Գարահիսարցիներու նախաձեռնութեամբ եւ բո... վանդակ գաղութին տուրքով, ու գործ երիտասարդ հայ արձանագործի մը, Պ. Յովակիմ Թորոսեանի, յուշարձանը այսուհետեւ պիտի խօսի ամէն օր ու ամէնուն։

ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Մեռելոցի օր է, ու պատարագէ յետոյ հոգեհանգիստ տեղի կ'ունենայ նախ հայ ժողովուրդի բոլոր մեռելներուն համար, բայց մանաւանդ անոնց որ իրենց կեանքին գինով փրկեցին յարութիւն տալ ատրուկ ժողովուրդի մը։

Յետոյ եկեղեցական թափօրը կը մեկնի եկեղեցիէն ու կուգայ արձանի չուրջ յարդարուած պարտէզին մէջ, ուր ամպիոնի մը վրայ տեղ գրաւած են արդէն, կազմակերպիչ յանձնախումբի կողքին, Անդրանիկի պարագաները, եւ զանազան միութեանց ներկայացուցիչները։ Պատուի կեցած է հայ նախկին մարտիկներու մէկ պատուիրակութիւնը՝ իր եռագոյն դրօշով, ու Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներէն խումբ մը նոյնպէս իրենց դրօշակով։ Կարգապահութեան կը հսկեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները։

Ժամը ճիշդ 12ին կը սկսի կրօնական արարողութիւնը, որմէ յետոյ Առաջնորդ Յուսիկ արք. նշանը կուտայ կիսանդրին բանալու։ Կնքահայրն է Պ. Երուանդ Փափազեան, մօտիկ ազգական Անդրանիկի։ Ու ահա Անդրանիկի պրոնզէ կիսարձանը իր դէմք կը բանայ, ծածկուած իր իսկ կռիւներէն մնացած երեք դրօշներով, որոնց մէկը նոյն ինքն Սասունի դրօշակը,— «Դէպի ազատութիւն» վերտառութեամբ,— երեքն ալ այժմ սեփականութիւն ռումանահայ Կեդր. Մատենադարանի։

ՅՈՒՍԻԿ ԱՐՔ.Ի ՃԱՌԸ

Առաջին ճառը կը խօսի Յուսիկ արք. որ կ'ըսէ.

— «Աստուած թող իր օրհնութիւնը ցօղէ ռումէն հողին վրայ՝ ուր հայ ժողովուրդը եղբայրական ասպնջականութիւն գտած է դարերէ ի վեր եւ որուն վրայ կը կանգնի ահա յուշարձանը յաւէտ խնկելի հայ հերոսին։ Անդրանիկ խորհրդանշան մըն է։ Ան կը խտացնէ հայ ժողովուրդի ցանկութիւնները, եւ հայութեան կամքը անոնց տիրանալու։ Հերոսը որ փոթորկալից կեանքէ մը յետոյ մեռաւ օտար երկինքի տակ, մէկն է հայ ժողովուրդի դիւցազնական դէմքերէն՝ որոնք կը խորհրդանշեն անոր դարաւոր պայքարը ազատութեան ի խնդիր, Վարդան կոչուին թէ Թէոդորոս Ռշտունի, Դաւիթ բէգ թէ Անդրանիկ։ Եթէ դէպքերը բերին որ օտար երկրի մէջ ան իր աչքերը փակէ ու օտար հողի մէջ թաղուի, ան իր նուիրական շիրիմը ունի ամէն մէկ Հայու սրտին մէջ, ուր բոլոր հերոսներու կողքին՝ որոնք

ԵՍ ՃԱՄԲՈՐԴ ԵՄ...

Ա.

Ես ճամբորդ եմ ։

Ս. Լազարի կայարանին մէջ ողջերթի եկած են քանի մը ընկերներ,— մէկը ծառայ 4 տարի (Հ. Մ. Ը. Մ., որ թարգմանի՝ Հորդ Մորդ Ըսածը Մ'ըներ), միւսը Սիփան - Կոմիտասի չղթայէն փրթած որ ապահովաբար եկեր է, մեկնումիս առթիւ, երգելու.

Յառա՜ջ, նահատակ ...

Ո՛չ, սակայն ես նահատակ չեմ, չէ՞ նահատակ չեմ, ընկեր Զօմունի, այլ ճամբորդ եմ, ինչպէս սա գոյնզգոյն, մեծ ու պզտիկ պայուսակները, այն տարբերութեամբ որ ես տոմսակս գըրպանս եմ պահեր, անոնք (այդ պայուսակները) տոմսակը իրենց ճակտին են փակցուցեր։ Ճիշդ ու ճիշդ պայուսակի մը պէս՝ ճամբորդ եմ, ահա նորէն, երկրէ երկիր, ուզելով կամ չուզելով։ Ըսէ՛ք, խնդրեմ, ի՞ս կամեցայ գալ ... Զմշկածաղէն Փարիզ։ Մեր Խայաստան աշխարհը այսպէս է եղած միշտ, — «գացէ՛ք, գացէ՛ք» կ'ըսէ քըշ - քըշ ըսելու ձեւով, եւ դուրսերը կը ղրկէ մեզ։ Հայուն մէկը Բիւզանդիոն կը նետէ, յունական գահուն վրայ կը բազմեցնէ, ինծի պէս ուրիշ երիտասարդ մըն ալ, պայուսակի ձեւ տուած, Փարիզ կը ղրկէ, կամ Ամերիկա։

Այո, Ամերիկա կ'երթամ։

Կայարան եկեր եմ ... լսարա՞ն է այս թէ կայարան։ Բժշկական խորհո՞ւրդ կ'ուզես, «գործնական եւ փորձառական»,— առեւտրական խորհո՞ւրդ կ'ուզես, չուկայեկ եւ իրապաշտ,—ընտանեկան խորհո՞ւրդ կ'ուզես, գորովագութ եւ մայրական, — եկո՛ւր կայարան։

— Երբ ծովը բռնէ, կամուրջին վըրայ բարձրացիր, մաքուր օդ ծծէ, հորիզոնը դիտէ, գօտիդ ալ պինդ կապէ ստամոքսիդ վրայէն ... — Ջանա կարելի եղածին չափ չուտ գործի լծուիլ, տոլարը 15 ֆրանք է, մենք ալ բանք կը ղրկենք, դուն կը ծախես ..

— Հոդ տար քեզի, շաբաթը անգամ մը նամակ գրէ, որ մայրիկիդ սիրտը չհատնի ...

Եւ բարի՛ ճանապարհ։

Այսպէս ուրեմն ընկերն ընկերոջ, քուրիկն աղբարիկին, մայրը տղուն շատ խրատներ տուին ու կուտային։ Երբ անոնց ըսելիքը տեսնուեցաւ որ լմննալիք չունի, պաշտօնեայ մը սկսաւ պոռալ՝ վռնտելու ձեւով.

— En voiture!

Կը ցատկեմ ճեպընթացին մէջ։ Հըրաժեշտի «մազ - փրթելիք» վայրկեանն է հիմա։ Համբոյրնե՛ր, երկարն ալ կայ, կարճն ալ կայ, խօսունն ալ կայ, համրն ալ կայ։ Յուցահանդէ՛ս համբոյրի։ Այդ պահուն հրամայական զգացում մը կը մղէ քեզ չըթներդ երկարելու բաժնուողին կամ մընացողին որ կուլայ կարմրած աչքերով։ Նմանողութեան բնազդով մը, քիչ մնաց որ ես ալ համբուրէի քովիս տիկինը, սակայն չուտով հասկցայ որ ընդ որս մնացորդաց չէ, այլ ընդ ճամբորդաց, եւ ինծի հետ։

— Ներողութիւն, տիկին, դո՞ւք ալ Ամերիկա կ'երթաք, կը հարցնեմ ճամբորդակցուհիիս, մինչ թաշկինակներ կը ծածանին կայարանին մէջ, գլխարկներ կը բարձրանան միջոցին մէջ ու կ'օրօրուինք մենք երջանկօրէն՝ տաք ու կակուղ բարձերուն վրայ։

—Այո, պարոն, կը վերադառնամ Ամերիկա։ Եկած էի տեսնելու ծննդավայրը», զոր կարօտցած էի երեք տարիէ ի վեր։ Չեմ սիրեր Ամէրիկան, բայց ստիպուած եմ վերադառնալ։

Ու տիկինը իմ հայրենիքս կը հարցնէ հիմա։ Դժբախտութի՛ւն,— ոչ Լառուսին մէջ բառ մը կայ, որ բացատրէ մեր կացութիւնը, ոչ ալ այս Ֆըրանսուհիին մտքին մէջ տրամադրութիւն մը՝ հասկնալու համար մեր ողբերգութիւնը։ Իմ հայրենի՞քս, — ա՛խ, տիկին, իմ հայրենիքս ... ողբերգութիւն մըն է որ կը ներկայացուի քաղաքական թատերաբեմերու վրայ։ Սակայն պէտք էր որ բան մը ըսէի, տիկնոջ աչքերուն առջեւ սահման մը գծէի, բայց նիւթը փոխեցի եւ երգեցի.

Եբբոր բացուին դռներն յուսոյ ..

Երբ այս նորմանտական երգը կ'երգէի, մեր ճեպընթացը կը հեւար Նորմանտիոյ դաշտերուն մէջ։ Յետոյ ճառ մը խօսելու ձեւով, Ֆրանսուհիին բացատրեցի.

— Տիկի՛ն, ոչ ոքի աւելի կը խօսի եւ ոչ ոք աւելի կը յուզէ քան մեզ՝ նորմանտական դաշտերուն կարօտն հասեցնող այս երգը։ Որովհետեւ բոլոր ժողովուրդները կը ճամբորդեն, պանդխտութեան կ'երթան երկրէ երկիր, ցամաքէ ցամաք, բայց ի վերջոյ կը վերադառնան իրենց հայրենիքը, իսկ մե՞նք,— մենք եւս կը ճամբորդենք, կը չրջինք ցամաքէ ցամաք, կը տեսնենք բոլոր երկիրները բացի մերինէն։

Տիկի՛ն, պատմութիւնը մեզի արգիլած է վերադառնալ մեր հայրենիքը, չէնել մեր բոյնը, վառել մեր օջախը։ Պատմութիւնը մեզ դատապարտած է ճամբորդելու։ Եւ ես ճամբորդ մըն եմ։ Թափառական Հրեա՞յ,— ոչ։ Աւանդութեան այդ տիպարը, որ Քրիստոսի անէծքովը՝ չի կրնար հող բռնել եւ արմատ արձակել որ եւ է երկրի մէջ, չի նմանիր այն տիպարին, զոր Հայը ստեղծեց։ Մենք կը ճամբորդենք, բայց կը դառնանք մեր երկրին չուրջ,— որքան ալ հեռանանք՝ մեզ մօտ կը զգանք մեր սահմաններուն, որքան ալ ցրիւ գանք, փըշրուինք ու խորտակուինք, մնացորդաց մը պիտի չուրանայ իր կապը Արտաւազդի լեռան հետ։ Մենք կը ճամբորդենք՝ իրական հայրենիքը լքելու դատապարտուած, բայց հոգեկան հայրենիք մը մեր ուսերուն վրայ բեռցած։ Միշտ վերադարձի յոյսովը երբ ինչպէս ծանօթ երգը կ'ըսէ.

Եւ մեր երկրէն փախ տայ ձմեռ ...

Այս հոգեբանութեամբ՝ Արիստոտէլի բանաւոր կենդանին երբ Հայ է, Որ կը դառնայ ազգային կենդանի։ Կապէ իր ճամբորդէ, պայուսակ կը բայց կեանքին մէկ մեծ մասին մէջ, եւ այնպէս ազգային փոքրիկ օջախներ կը կազմէ ուր որ կանգ կ'առնէ պահ մը,— ժամանակաւոր օջախներ։

Կ'երթամ տեսնել այսպիսի ժամանակաւոր օջախ մը,— փոքրիկ Հայաստան մը Ամերիկայի մէջ։

Ուրեմն ես ալ կը վերադառնամ ... հայրենիք։ Ահա թէ ինչո՛ւ ես ճամբորդ մըն եմ երջանիկ։

— Հա՛վր, կը պոռան կայարանին մէջ։

Կ'իջնենք ճեպընթացէն եւ կ'ուղուինք անդրատլանտեան վիթխարի շոգեկառքը, որուն հետ մեր բարեկամութիւնը յաջորդով։

ՍԱՐԻ - ՏԷՐ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ ընթեռնելի եւ [illegible]։

[illegible]

րու «Վիշապ» Հայր. Միութեան Պ. Սիմոն Թօրէն շնորհակալութիւն յայտնեց ռումանահայ գաղութին՝ որ հնարաւոր դարձուց այս յուշարձանը, ներկաներուն որոնք այսքան խուռն բազմութեամբ եկած են պատուել իրենց ազգային հերոսը, օրուան բանախօսներուն եւ արձանագործին։

ՍՈՒՐԻՈՅ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Սուրիոյ խորհրդարանի նախագահ Սուպհի պէյ Պէրէքէթ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է Սուրիոյ քաղաքական կացութեան մասին.

— «Թէեւ հեռուէն բայց ուշադրութեամբ կը հետեւինք Փարիզի բանակցութեանց։ Եթէ մեր պատուիրակները յաջողին ազգին էական իրաւունքները ճանչցնել տալ, որ եւ է ընելիք չենք ունենար։ Բայց եթէ բանակցութիւնները ձախողին, այն ատեն կը շարունակենք պայքարը մեր բոլոր ուժով մեր հասարակաց իտէալի իրականացման համար։

Ալեքսանտրէթի ինքնավար սանճագին մէջ Թուրքիա միայն կ'ուզէ ապահովել Թրքական փոքրամասնութեան պաշտպանութիւնը։ Թրքական փոքրամասնութիւնը այս շրջանին մէջ արդէն իր ներկայացուցիչներն ունի կառավարական մարմիններուն մէջ եւ Թուրքերէնը ընդունուած է իբրեւ պաշտօնական լեզու, արաբերէնի համարժէք։

Սուրիական միութիւնը որ եւ է փոփոխութիւն չպիտի կրէ իր էութենէն։

Արդէն փոքրամասնութիւնները որ եւ է մասնաւոր պաշտպանութեան կարիք չունին արաբական երկրի մը մէջ։

Պատմութիւնը կը փաստէ որ արաբ ժողովուրդը միշտ հիւրընկալ եղած է։ Փոքրամասնութիւնները միշտ եւ ամէն տեղէ աւելի բարձր հովանաւորութիւն մը վայելած են իսլամական երկիրներուն մէջ։ Եթէ մոլեռանդութեան շրջանին միջադէպեր պատահած են այս երկրին մէջ, ինչո՞ւ չխոստովանիլ որ նոյն միջադէպերը տեղի ունեցան նաեւ Եւրոպայի ամէնէն քաղաքակիրթ պետութեանց սահմաններուն մէջ նոյն ժամանակաշրջանին։ Եւրոպական պետութեանց գաղթային ծայրայեղ քաղաքականութիւնն է որ ստիպած արաբական երկիրները մղեց միանալու իրենց ընդհանուր պաշտպանութեան համար։ Նոյն լեզուն եւ նոյն կրօնքը ունեցող ժողովուրդներու միացումը ի խնդիր իրենց շահերու պաշտպանութեան, անխուսափելի է։

«Արեւելքը Արեւելքցիներուն». ահա արաբական երկիրներու միութեան նշանաբանը այսուհետեւ»։

ՔՍԱՆԸ ՄԷԿ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ...

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ամէն տարի այս օրերուն յիշատակի մեծ արարողութիւններ կը կատարուին Մարսէյլի մէջ, Տարտանէլի ճակատին վրայ կռուած եւ մեռած զինուորներուն համար։

Այսպէս այս տարի ալ, չքեղ եւ արտայայտիչ երեւոյթներ պարզուեցան մեր աչքերուն առջեւ, ճառեր, թափօրներ։ Եւ ապա, ծաղկեպսակներով ուխտագնացութիւն, Արեւելքի եւ հեռաւոր վայրերու մէջ զոհուած զինուորներուն յիշատակին կառուցուած յուշարձանին։ Հոն էին բարձրաստիճան սպաներ, նահանգապետը, քաղաքապետը եւ շատ-շատ պաշտօնական անձնաւորութիւններ։

Թերթերը առանց բացառութեան լայն տեղ տուին բոլոր մանրամասնութեանց։ Այս առթիւ ուշագրաւ խօսքեր կ'արտասանուին Թուրքին հասցէին։ Ձէ՞ որ Ֆրանսացի զինուորը ինկաւ Թուրքին գնդակէն։

Ձէ՞ որ այդ կորսուածներուն յիշատակը կ'այրէ մնացողներուն սիրտն ու հոգին։ Քարափի վրայ կառուցուած այդ հոյակապ յուշարձանը կենդանի վկան պիտի ըլլայ Թուրքին բարբարոսութեան։

1915 ապրիլ 25, 26, եւ 27, երբ դաշնակից բանակները սկսան յառաջանալ դէպի Տարտանէլ առաջին առթիւ Ֆրանսեւանգլիական արշաւախումբն էր որ հաստատուեցաւ Գումգալէի եւ Սէյտ իւլ Պահրի վրայ։ Եւ ի՛նչ դժուարին պայքարներէ եւ կորուստներէ վերջ է որ կրցան տիրանալ այդ հողամասերուն։ Տարտանէլի կռիւներու վերյուշման առթիւ, ամէն տարի նոյն խռովքը կ'ունենամ.— Այո, ուխտագնացութիւններն ու ճառերը կը փաստեն Թուրքին բարբարոսութիւնները։ Բայց կը փաստեն նաեւ այն պարագան, թէ ինչպէս մեծերը պաշտպանեցին իրենց փոքր զինակիցը, Հայը, որուն ողբերգութիւնըտակաւին իր նըմանը չունեցաւ...

Հրաչեայ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ՆԵՐԳԱՂԹԸ

Թուրքերէն «Թան» կը գրէ թէ ռումէն կառավարութիւնը պատրաստած է համաձայնագիր մը, իբրեւ նախագիծ՝ Ռումանիայէն Թուրքիա ներգաղթելիք գաղթականներու համար։ Թուրք կառավարութիւնը կազմած է մասնաւոր յանձնաժողով մը՝ քննելու համար այդ նախագիծ-համաձայնութիւնը։ Յանձնաժողովին կը մասնակցին ելմտական, առողջապահական, տնտեսական եւ ներքին գործավարութեանց ներկայացուցիչները։ Նախագիծը կ'ըսէ թէ Տոպրուճայի Թուրքերը, որոնք օրինապահ տարր մըն են, կը ներգաղթեն միանալու համար իրենց ազգային զանգուածին։ Համաձայնագիրը կը վերաբերի Տիւրոսթոր, Քալաքրա, Քէօսթէնճէ եւ Թուլճա նահանգներու Թուրքերուն, որոնք 4—5 տարուան ընթացքին պիտի գաղթեն։ Այս գաղթը պիտի բաժնուի մասերու եւ տեղի պիտի ունենայ ըստ համաձայնագրի ճշդումներուն։ Նախ պուլկար-ռումէն սահմանին երկայնքին 8 քիլոմեթր տարածութեան վըրայ գտնուող Թուրքերը պիտի մեկնին, երկրորդ տարին՝ Փազարճըք քաղաքի Ճուրթպունար ու Էգրիպճի շրջաններուն Թուրքերը, իսկ յաջորդ տարիներուն՝ Աճատըլարի, Թուրթուճայի եւ Սիլիսթրէի Թուրքերը։

Գաղթականներուն յատուկ գիւղ, հող եւ անշարժ կալուածները պիտի փոխանցուին ռումէն կառավարութեան, ու անոնց փոխարէն ռումէն կառավարութիւնը Թուրք կառավարութեան որոշ գումար մը պիտի վըճարէ։ Այս մասին եւս համաձայնագիր մը պիտի պատրաստուի։ Այս տարի Ռումանիայէն եւ Պուլկարիայէն ներգաղթելիք Թուրքերուն թիւը պիտի ըլլայ 25.000։ Մինչեւ մայիսի վերջ 6000 հոգի Ռումանիայէն, իսկ 5000 հոգի Պուլկարիայէն պիտի ներգաղթեն։ Մինչեւ օգոստոսի վերջ 9000 եւս Ռումանիայէն ու 5000 Պուլկարիայէն։ Այս տարի Թրակիոյ մէջ գաղթական պիտի չգետեղուի, որովհետեւ 1934—35ի ընթացքին եկածներու զետեղումը դեռ լրացած չէ։ Այդ պատճառաւ էր որ անցեալ տարի Ռումանիայէն եկած 3852 հոգին Քոճաէյլիի կուսակալութեան մէջ տեղաւորուեցան։

Այս տարի Թուրքիա ներգաղթողները պիտի տեղաւորուին Գոնիայի, Նիյտէի, Կեսարիոյ, Զորումի, Եոզկատի, Թոքատի, Պոլուի եւ Պիլէճիկի նահանգներուն մէջ։

ՇԵՌԱԽՕՍԻ ՆՈՐ ԳԻԾԵՐ

Թուրք կառավարութիւնը, որ գնեց Պոլսոյ հեռախօսը, այժմ կը ծրագրէ հեռախօս հաստատել Կեսարիա-Սեբաստիա-Ատանա եւ Սուրիա գիծով, նաեւ Սեբաստիա-Տիգրանակերտ-Իրաք, եւ Սեբաստիա-Կարին-Ռուսիա։

Ասոնցմէ զատ կը ծրագրէ շինել Աֆիոն-Անթալիա, Էնկիւրի-Սամսոն գիծերը։

ՀԱՆՔԵՐԸ

Հանրապետութեան օրով հանքերու քաղաքականութիւն մը ծայր տուաւ։ Հնգամեայ ծրագրով, այդ քաղաքականութիւնը արմատական ձեւ մը առաւ։ Օտար մեծ դրամագլուխներ, ներկայ պայմաններուն մէջ, շահագործութիւն ցոյց չեն տար։ Այդ պատճառաւ ալ, պետութիւնը ինք նախաձեռնած կ'ըլլայ մեծ հանքերուն շահագործման։

Թուրքիոյ մէջ, Զանկուլտաքի հարաւը, «Թանթալը» եւ «Փէնամ» ոսկիի հանքերը կան։ Կարնոյ նահանգին մէջ Զիւրուքսուի հանքը։ Այս հանքերը հազարաւոր տարիներ առաջ կային եւ պատճառ են եղած մեծ պատերազմներու։

Թուրքիոյ մէջ 2—3 տեղ ոսկիի հանքերու հետքեր տեսնուած են,— Զանաքգալէ, Մաղնիսայի լեռ, Էսկիշէհիր, Կարին-Քէպան եւ Կիւմիւշխանէ։

Իսկ 19 տեղ ալ քարիւղի հետքեր, թէեւ որոշ ոչինչ երեւան եկած է։ Թուրքիոյ մէջ քարիւղի մասին մասնաւոր օրէնք մը գոյութիւն ունի։ Այժմ որոշուած է ամբողջ երկիրը քննել, մէկ ծայրէն միւսը։ Այս նպատակով կազմուած է քարիւղ փնտռող եւ շահագործող մարմին մը։

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՄՈՒԼԸ ԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

«Ցուսարեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականին մէջ (18 ապրիլ).

— «Ի՞նչ կը ներկայացնէր մամուլը հայկական շարժման նախօրէին եւ անոր սկզբնական շրջանին։

Մենք չունէինք ազգային մամուլ՝ այդ գաղափարի ճշգրիտ ըմբռնումով։ Գոյութիւն ունեցող պարբերական հրատարակութիւնները անհատական ձեռնարկներ էին, նուիրուած այլ եւ այլ խմբակցութեանց կամ անձանց շահերուն։ Աղէկ ալ՝ իրենց ներքին կերպարանքը եւ բարքերը, որոնք մինչեւ օրս ալ տակաւին, չնչին բացառութիւններով, տիրական են մեր մամուլին մէջ։ Ծղծիմ, կրքոտ վէճեր, շահադիտութիւն եւ՝ իբրեւ ատոր բնական հետեւանք՝ ստոր բնազդներու շոյում — ասոնք են էական գծերը, որոնք յատկանշած են մեր պարբերականներու մեծամասնութիւնը։

Մինչ այդպէս պիտի չըլլար, եթէ ընդհանուր գիտակցութիւն դառնար մամուլի դերին կարեւորութիւնը, եթէ ըմբռնուէր, որ մամուլը կենդանի կապ մըն է մտաւոր պատրաստութեամբ օժտուած եւ բարձր գաղափականութեամբ համակուած տարրերու եւ ժողովուրդի միջեւ։

Հայութեան վիճակուած բացառիկ պայմաններուն մէջ բացառիկ պէտք է ըլլայ նաեւ մամուլի կեցուածքը։ Ազգային քաղաքական պայքարին հերոսականութիւնը պէտք է փոխանցուի նաեւ անոր։ Նոյն անընկճելի կամքը, նոյն զոհողութեան պատրաստակամութիւնը եւ նոյն տառապանքը — այդպէս է միայն, որ կը նուիրականանայ մամուլը եւ արժանի կը դառնայ իր վսեմ կոչման։ Եւ միայն այդ ոգիով տոգորուած՝ ան կրնայ ծաղկիլ եւ արգիւնաւորուիլ։

Երկու բան անհրաժեշտ է մեր մամուլի գործիչներուն,— անյողդողդ համոզում եւ անշահախնդիր աշխատանք, մեր շարժման ոգիին եւ նպատակադրութեան համաձայն։ Իսկ այդ ըսել է, թէ հայ հրապարակագրին գործը պէտք է բխի իր խոր հոգեկան կապէն ժողովուրդի հետ, եւ իր անձնուէր աշխատանքին միջոցով պէտք է կերտուին այն նոր ձեւերը, որոնք համապատասխան են արթնցող ժողովուրդի ստեղծագործ մեծութեան։

Որպէսզի սակայն հրապարակագիրը կարողանայ արդիւնաւէտ կերպով ծառայել իր առաջադրութեան, անհրաժեշտ է ընթերցող զանգուածին աշխատակցութիւնը, որ պէտք է արտայայտուի անկողմնակալ շինարար քննադատութեամբ։ Փոխադարձ գրական ներգործութիւն երկուքին միջեւ — առով կը սահմանուին թերթին եւ ընթերցողին յարաբերութիւնները։ Ընել իր կարելին՝ գոհացնելու համար ընթերցողին հոգեկան պէտքն ու հետաքրքրութիւնը — այդ թերթին պարտականութիւնն է։ Ոյժ տալ թերթի բարգաւաճման — այդ ալ պարտականութիւնն է հանրութեան։

Ամէն ինչ մամուլէն չպահանջենք։ Ան, իբրեւ մունետիկ նոր գաղափարախօսութեան, կրնայ կատարել իր պաշտօնը այն ատեն միայն, երբ զանգուածը արձագանգ կուտայ իր կանչին»։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ Ո՞ՐՁԱՓ ՇԷՆՔ ԿԱՅ

1931ի ցուցակագրութեան համաձայն, Ֆրանսայի մէջ կան 8.880.000 բնակարան ուր կ'ապրին 12.990.000 ընտանիք։ 1926ին 8.615.000 բնակարան կար 12.520.000 ընտանիքով։ Ուրեմն երկու մարդահամարին միջեւ աւելցած են 265.000 բնակարան եւ 460.000 ընտանիք։ Այս թիւը բնականաբար աւելցած է հինգ տարիէ ի վեր։

ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

Զինուորական համազգեստ հագած, հաւասար կերպով բոլոր մարզանքներուն, զինուորական աշխատանքներուն կը մասնակցէր։ Տոկունութեամբ եւ մեծ համբերատարութեամբ կը տանէր զինուորի չարքաշ ու դժուարին կեանքը, անշշուկ ու համակերպող տրամադրութեամբ։

Սարըղամիշի անկումէն վերջ Թրքական յառաջխաղացումը կանգ առած էր։ Մեր ուժերը թոյլ չէին տար որ թշնամին քիչ մը աւելի առաջ շարժի։ Վերին հրամանատարութիւնը միայն յաման պաշտպանողական դիրքի մէջ մնալով գոհ չէր ըլլար, կը պատրաստուէր բոլոր ճակատին վրայ յարձակողականի անցնիլ եւ թշնամին հանել Սարըղամիշէն։ Նոյն իսկ նպատակ ունէր՝ նետել զայն 1914ի սահմաններէն անդին եւ ալ աւելին շարժելով առաջ, դէպի Թրքահայաստանի հողերը։

Բնականօրէն ինծի եւ դեռ շատ շա— տերուն անծանօթ էր մեր ուժերու քանակը, անոնց դասաւորումը ճակատին վրայ եւ յարձակման յատակագիծը։ Հասարակ սպան եւ զինուորը իրաւունք չունին նոյն իսկ հետաքրքրուելու այսպիսի ռազմական կենսական հարցերով։ Սպան եւ զինուորը պէտք է միայն գիտնան թէ ո՞րն է իր անմիջական ճակատը եւ ի՞նչ պիտի ընէ ինքը այդ ճակատին վրայ, խրամներու, դիրքերու ետեւ պիտի մնայ կռուելու թէ գրոհ տալով, կուրծք կուրծքի, պիտի մնայ թշնամիին հետ։ Ցամենայն դէպս, այս էր օրուան խօսքը թէ՝ «մերինները յարձակման պիտի անցնին»։ Թիկունքի ուժերը ռազմաճակատ մեկնելու հրաման ստացան։

Դ. կիսաբաժնի 7րդ գունդը իր պատրաստութիւնները վերջացուցած, մէկ շաբաթ առաջ մեկնած էր Կարս։ Երկրորդ շաբթուն 8րդ մեր գունդը մեկնեցաւ 1920 հոկտ. 12ին։ Մինչեւ հոկտ. 20—22 Կարսի մէջ մարզանքով զբաղեցանք։ Տարօրինակ հրամանով մը Դ. կիսաբաժինը զանազան ճակատներու վրայ բաժնուեցաւ,— 7րդ գունդի երկու [illegible]

[illegible]

ւոր ճակատը, միայն թէ իր զօրաբաժինը միատեղ գտնուի եւ չցրուի զանազան կէտերու վրայ»։ Այս կարգադրութեան նպատակը մեզի համար անծանօթ մնաց մինչեւ այսօր։ Դ. [illegible]

[illegible]

րամասին մէջ զասալիք էին։

Սեպուհի անձին ու հմայքին կապուած Բաբերդցին, հրամանատար Մազմանովի քով դժկամակութեամբ կը ծառայէր. Շատախցի Խորօն յան- [illegible]

[illegible]

Մազմանովի զօրամասը։ Ճակատը ընդունելու ատեն հոն մենք գտանք մէկ քանի կամաւորական խումբեր։ Այս ճակատի վրայ թշնամիին գործողութիւններ գրեթէ զարգացած չէին, [illegible]

[illegible]

Ց. ՍԱՀՍԻՆ

(27)

ՌՈՒՍ ԼՐԱԳՐՈՂԸ ԼՐՏԵ՞Ս ԷՐ

Արկածալի կեանք մը ունեցած է

Անցեալ օր գրած էինք թէ Ապահովութեան Տնօրէնութիւնը ձերբակալած է Փարիզի ռուս միապետական թերթին, «Վոզրոժտէնիէ»ի աշխատակիցներէն Ալէքսիյեւը, ամբաստանելով իբրեւ լրտես: Ամբաստանեալը ոչ թէ արձակուած, այլ փոխադրուած է Շէռշ-Միտիի զինուորական բանտը: Մանրամասնութիւնները բացարձակապէս գաղտնի կը պահուին: Կ՚ըսուի թէ ամբաստանեալը գաղտնիքներ հաղորդած է Ֆրանսայի զինուորական պաշտպանութեան մասին: «Փառի-Սուառ» կը գրէ թէ Ալէքսիյեւ արկածալի կեանք մը ունեցած է: Նախկին սպայ, Ալեքսիյեւ Փարիզ հաստատուած էր տասը տարիէ ի վեր եւ մեծ համարում կը վայելէր տարագիր Ռուսերու մէջ: Բայց նաեւ կը քննադատուէր: Իր ճամբորդութիւնները դէպի արտասահման, իր երթեւեկներն ու դիմումներն ազդեցիկ շրջանակներու մէջ եւ մանաւանդ իր յուզումնալից կեանքը կասկածներ կը ներշնչէին իր բախտակիցներուն:

Իրականին մէջ արտակարգ մարդ մը եղած է Նիքոլա Ալեքսիյեւ: Ծնած՝ 1895ին, Մոսկուայի մէջ, զաւակն է մեծահարուստ կալուածատէրի մը, որ գնդակահարուեցաւ 1918ին, Ցարիցինի մէջ, իր երկու կրտսեր զաւակներուն հետ: Կ՚ըսուի թէ մահավճիռը արձակած էր նոյն ինքն Սթալին, իբրեւ ներկայացուցիչը կարմիր բանակին: Նիքոլա Ալեքսիյեւ այդ շրջանին կը գտնուէր Քրոնշթատի նաւային դպրոցը, ուր տեղակալի աստիճան ստացած էր: Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան առաջին օրերուն, գնաց Տօն եւ մասնակցեցաւ բոլշեւիկներու դէմ մղուած կռիւներուն: Այն ատեն էր որ սկսաւ արտակարգ շրջան մը իր կեանքին մէջ: Սահմանէն դուրս քշուելով, նախկին սպան 1920ին կը դառնայ լրտես եւ Պաթումէն Թէոդոսիա (Խրիմ) կ՚երթայ շոգենաւով: Բռնի դուրս կը հանեն, բայց իր կեղծ թուղթերուն շնորհիւ կը յաջողի հաշուակալի պաշտօն մը ձեռք ձգել խորհրդային նորահաստատ վարչութեան մէջ: 1925ին վերջնապէս Փարիզ կը հաստատուի, բերելով իր մայրն ու քոյրը: Շատ չանցած պատմութիւններ շրջան կ՚ընեն իր մասին, ռուսական շրջանակներու մէջ: Ալէքսիյեւ տարօրինակ գործունէութիւն մը կը ցուցնէր: Իր մասին կը խօսուէր նաեւ Զօր. Կուտեպովի գործին առթիւ: Վերջերս իր անունը խառնուեցաւ Ալզասի մէջ երեւան հանուած լրտեսութեան գործի մը: Նոր վերադարձած էր Գերմանիայէն, երբ ձերբակալուեցաւ:

Ալէքսիյեւ, որ «Ալի Պապա» կը ստորագրէր ռուսական թերթին մէջ, կը մերժէ որ եւ է յայտարարութիւն ընել առանց իր փաստաբանին ներկայութեան:

Դէպի Արաբական Դաշնակցութիւն

Իրաքի եւ Արաբիոյ միջեւ կնքուած պաշտպանողական զինակցութենէն ի վեր, ուշագրաւ աշխատանքներ կը կատարուին, իրականացնելու համար ընդարձակ դաշնակցութիւն մը որ գնդ. Լորընսի երազն էր: Այս ծրագրին գլխաւոր կազմակերպիչն է Իպնը Սուուտ, որ վերջերս կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Մէքքէի մէջ, 80,000 ուխտաւորներու առջեւ, մեծ տպաւորութիւն գործելով Արեւելքի մէջ: Ահա իր ճառին գլխաւոր մասերը.

— «Եթէ արաբ ժողովուրդները այսօր դժբախտ վիճակի մը մէջ կը գտնուին, պատճառը իրենց տմրութիւնն է Քիչ խօսք եւ շատ գործ եւ մանաւանդ աւելի տաք սէր կրօնի եւ Մարգարէին,— եւ Աստուած պիտի պարգեւէ յաղթանակը: Մենք առարկութիւն չունինք, ընդհակառակն Գուրանն ալ կը պատուիրէ ուրիշներէն օրինակել նիւթական յառաջդիմութեան բոլոր տարրերը, իւրացնել ինչ որ բարի է եւ գեղեցիկ: Բայց մեր ընտրութիւնը պէտք է կատարենք իմաստութեամբ: Պէտք է մերժենք ինչ որ հակառակ է մեր Ս. Գրքին: Որ եւ է ազատագրութեան հիմերն են միութիւն եւ համերաշխութիւն: Կ՚աղօթենք Աստուծոյ որ հասկացողութիւն եւ միութիւն շնորհէ արաբ ժողովուրդին»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՎԵՐԱԶԻՆՄԱՆ առթիւ, Եուկոսլավիոյ կառավարութիւնն ալ ղրկեց իր պատասխանը, որ նպաստաւոր է Թուրքիոյ համար:

ՄԱՅԻՍ 1Ի ԱՌԹԻՒ (վաղը) Թռուցիկներ կը տեղան ամէն կողմ, պահանջելով պայքար Ֆաշականութեան եւ պատերազմի վտանգին դէմ, միացեալ ճակատ, շաբաթական աշխատանքի կրճատում (40 ժամ) եւն.: Իսկ Խ. Միութեան մէջ զղրդագին ցոյցեր կը կազմակերպուին, ինչպէս ամէն տարի:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հ. Կ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ միութեան վարչութիւնը ներկայիւս կը հրաւիրէ իր անդամները եւ նախկին ռազմիկները փութով դիմել 163 Avenue Jean-Jaurès անձամբ կամ նամակով, ստանալու համար միութեան կողմէ պատրաստուած հարցարանները, ֆրանսական Carte de Combattant ունենալու համար:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Գուսան» գրադարանը փոխադրուած է 6 Փոլվար Պոտէն Պ. Բանիկեանի սրճարանին ետեւը: Բաց է ամէն հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8–10:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կիւմիւշխանցի Գուրգէն Ղումարեան կը փնտռէ իր հայրը՝ Մկրտիչ, մայրը՝ Հայկանուշ, եղբայրները՝ Վարդան, Յարութիւն, Սարգիս, քոյրերը՝ Շաքուհի, Իսղաբեր, Սանդուխտ, որոնք տարագրութեան միջոցին անհետացած են: Իրենց ճշգրիտ հասցէն տուողին 200 ֆր. նուէր: Իմացնել Գուրգէն Ղումարեանի, Restaurant Kanaat, Tauris, Iran (via U. R. S. S.):

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

«ՎԱՐԴ Ն» ենթակոմիտէին ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Թագմիկ, Հրայր եւ Ցաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Ակումբի մէջ, սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

30 Մայիս, շաբաթ երեկոյ, Փըթի-Ժուռնալի սրահին մէջ:

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ռ. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին

Մայիս 3, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

5 Rue de l'Eglise

կը խօսին՝ Տիկ. ԲԻՊՐԻԹՃԵԱՆ եւ Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին: Զոմի վահագնեան նուագախումբ:

կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արիները:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վալանսի Սիամանթօ Ակումբի Վարչութեան կողմէ

3 Մայիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, իր Ակումբին մէջ, 2 rue des Balais

գեղարուեստական բաժին, երգ, արտասանութիւն, նուագ եւայլն:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Թատերական Ներկայացում

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Կարտանի Նիկոլ—Դուման ենթակոմիտէի կողմէ եւ մասնակցութեամբ «Անդրանիկ» թատերախումբի

կը ներկայացուի ՍԱՍՈՒՆԸ ԱՅՐԻՈՒՄ Է

3 Մայիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. տան մէջ

տոմսեր՝ 4 եւ 3 ֆրանք:

Թատերական Ներկայացում

Կ. Խաչի Վիէնի Մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ իր գպրոցին

3 Մայիս. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Սէրքլը կաթոլիկի սրահին մէջ

կը ներկայացուի ԱՒԵՐԱԿՆԵՐԻ ՎՐԱՅ

Մուտք՝ 3 եւ 1 ֆրանք:

50 մեթր հեռու իսիի կայարանէն եւ 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերու կայարանէն, վարձու տուն (tout confort) արկաբաժիններ, 1 փիէսնոց 2000, եւ 2 փիէսնոց **2350** ֆր. Տարժ չօֆաժ միասին:

Աժան գինով մէկ խանութ:

դիմեցէք տեղւոյն վրայ. 72-74 Bld. Rodin, à Issy-les-Moulineaux.

ԲԺՇԿԱՊԵՏ ՌՕԺԷՆՍԲԻ

Մասնագէտ կանանց, սրտի, արեան եւ ամէն տեսակ հիւանդութիւններու: Ելեկտրաբուժում: կ՚ընդունի ժամը 2–4: դիմել՝ 10 Rue Lord-Byron, Métro Georges V Tel. Elysées 22-79

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ – ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Բ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 20 (Մայիս)

Բովանդակութիւն.— Թուղթ կամ «մայասըլ» (Տոքթ. Շ. Այվազեան),— Սրուեստական վիժում մը վտանգաւո՞ր է (Տոքթ. Հ. Վլներ),— Հայ բժիշկներուն մեծարանքը հանդէպ Ֆրանսայի (Տոքթ. Պ. Քօլօլեան, Տոքթ. Վ. Թորգոմեան եւ Լեւոն Կիւմիւշկերեան),— Պարբերափոխիկ հողեկան վիճակ գրականութեան, պատմութեան եւ արուեստներու մէջ (Փրոֆ. Լ. Լավաստին),— Առողջապահական կանոններ (Կ. Յ. Բասմաճեան),— Իշուն կաթը (Տոքթ. Գ. Օ. Գալուստեան):

Տարեկան բաժնեգինը՝ 20 ֆրանք Ֆրանսա, 25 ֆրանք արտասահման: Դիմել՝ Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, Paris (13e):

Երեկոյթ—Պարահանդէս Կ. Խաչի Օրուան առթիւ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

Մայիս 9ին իրիկուան ժամը 9էն մինչեւ լոյս

Ռուսական քոնսէրվաթուարի սրահին մէջ, 26 Ave. de Tokio

կը նախագահէ Տիկ. ՊԵՐՃՈՒՀԻ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

կը խօսին Տիկ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ եւ Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

գեղարուեստական բաժինը կը սկսի ժամը 9ին: կը մասնակցին՝ Իտալիայէն եկած յայտնի հայ երգիչ Պ. ՎԵՆԵՏԻԱՆՈՎ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ, Օր. ԱՎՆԱԴԱՆԵԱՆ եւ Օր. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ:

ՃԱԶ **Sandros and his Boys**

Պիւֆէ՝ Կ. Խաչի անդամուհիներու կողմէ

Մուտք՝ 10 եւ 7.50 ֆրանք:

ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին կողմէ

իր հիմնադրութեան հնգամեակին առթիւ, Մայիս 10ին:

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Բացման Հանդէս

Ֆրանս. Բանակի Նախկին Հայ Կամաւորներու Միութեան Լիոնի Մասնաճիւղին կողմէ

2 Մայիս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Լիոնի 3րդ Թաղապետարանի սրահին մէջ, իսկ 3 Մայիս կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին Տէսինի Սօսիէթէ Լիոնէզի սրահին մէջ, իրիկունը՝ պարահանդէս:

կը խօսին՝ Պ.Պ. Վ. ԶՈՒԼԱԼԵԱՆ, Կ. ԽՐԱՅԵԱՆ եւ Բնկ. Յ. ՆՇԱՆԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին. Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

TSF. PHONOS. DISQUES

Vahram DERDERIAN

30. Rue des Dominicaines—MARSEILLE

Ստացած ենք մեծ քանակութեամբ հայերէն, ֆրանսերէն, թուրքերէն, յունարէն եւլ., ամենավերջին ելած փլաքներ, գիները ամրցելի: Ապսպրանքներ կ՚ընդունինք գաւառէն եւ արտասահմանէն եւ կը ղրկենք մեծ խնամքով: Նոյնպէս կը ծախենք ՌԱՏԻՕներ ամէն մարքայէ: Մասնաւորապէս կը ծախենք մեր շինած 5 լամբով ռատիօն, որ կ՚առնէ ամբողջ Եւրոպան, գին՝ 800ֆր. կը փնտռենք այս գործով զբաղողներ, շահաւոր գործ:

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(16 ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

Procédure Générale

159, Rue Lafayette — Tél. Nord 68-62

Կ՚ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19: Նաեւ ժամադրութեամբ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton: 52-78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԿՈՒԶՈՒԻՆ Թրէսօղներ, պարզ աշխատանքի համար: Դիմել Ferand, 74 Rue Longue des Capucins, Marseille.

ՏԻՐՈՒՀԻ ԶԱՐԱՓԵԱՆ

կուտայ դասեր՝ դաշնակի եւ Մարթընոյի երաժշտական ալիքներու (դարուս ամենամեծ գիւտերէն մէկը)

6 Villa des Soblons, (81 Ave. du Roule վրայ) Porte Maillot մօտ, **Neuilly sur Seine**: Կ՚ընդունի շաբաթ օրերը 2-- կամ ժամադրուիլ նախօրօք:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON.

ՍՈՎԵՏՆԵՐԸ Կ'ԵՐԹԱ՞Ն ԾԱՅՐ ՁԱԽԻՆ ԹԷ ԿԸ ՑԵՂԱՇՐՋՈՒԻ

— Կը տեսնէք, վարպետ, թէ իմ հայրենիքիս մէջ, որ դեռ ամբողջովին դուրս չէ եկած յեղափոխութեան ստեղծած կացութենէն եւ որուն մէջ դեռ եւս կան սարսափի աստիճանին հասնող մութ կէտեր,— կան, այսուհանդերձ, բաւական թիւով անձեր եւ ուժեր՝ հետաքրքրուելու համար համաշխարհային մշակոյթով: Այս փոքրամասնութեան կոչումը շատ ծանր է: Մենք շրջապատուած ենք տգիտութեամբ մը, որ մեզի ժառանգ է մնացած անցեալէն եւ որ աւելի խտացած է պատերազմի եւ յեղափոխութեան շրջաններուն: Այդ պատճառաւ ալ, մենք մեր կեանքի կոչումը կը համարենք սրբագրել այն բոլորը, եւ զայն կարելի եղածին չափ փարատել, եթէ ոչ ամբողջովին վերացնել: Մենք, որ նուիրուած ենք այժմ այդ գործին, շատ փոքր թիւ մը կը կազմենք: Ուրեմն՝ մեզմէ ամէն մէկին վրայ ալ աւելի մեծ պարտք մը կը ծանրանայ:

Աւելորդ է ըսել, թէ մինչեւ հիւրերուն մեկնումը Աննան հաւաքումին առանցքը կազմեց: Բայց գլխ ուրիշ պարագայ մը կը հետաքրքրէր: Առտուն շատ պատահաբար իրեն ըսեր էի թէ Ռէյնաքի պիտի այցելէինք: Հաւանաբար, խօսակցութեանս ատեն ես որ եւ է նշանակութիւն չտուի այս այցելութեան: Կասկած չունէի թէ՝ Աննան ոչ ժամանակ էր ունեցած, եւ ոչ ալ հիմք՝ պատրաստութիւն տեսնելու եւ մանրամասնութեանց մասին մտածելու համար: Հետեւապէս, ա նոր կեցուածքը, խօսակցութիւնը եւայլն, կամ կատարեալ գիտակցութիւն մը կը մատնէին, եւ կամ գոյ եղած նախադասութիւններ էին, զոր կը գործածէին նման առիթներու մէջ:

Այն մտածումը թէ բոլոր այս խօսակցութիւնները կրնային վերջ իվերջոյ, նախապէս պատրաստուած «քաղաքավարութիւններ» ըլլալ, գլխս տանջեց երկու օր: Երրորդ օրը, երեկոյեան, ես Աննային հարցուցի.

— Գոհ մնացի՞ք Ռէյնաքի տունը տրուած այցելութենէն:

— Ոչ, բոլորովին: Մեկնումի ատեն ես հարցուցի Ռէյնաքին թէ իր քով կա՞ն հետաքրքրական նամակներ Անաթոլ Ֆրանսէն, ան ըսաւ թէ քանի մը նամակներ, զորս ինք պահած էր, որ եւ է շահեկանութիւն չեն ներկայացներ: Անոնցմէ մին, սակայն, որ Տրէյֆիւսի դատի օրերէն է, խոստացաւ ինծ տալ՝ ձեր միջոցաւ՝ ընդօրինակումի համար:

Ոչ,— վճռեցի ես: Հոս, անշուշտ, չկայ կանխորոշ քարոզչութիւն: Իսկ Անաթոլ Ֆրա՞նսը:

Ու Աննան ընդհատեց մտածումս.

— Լսեցէք, բարեկամ, ահա թէ ինչ է խնդրին էութիւնը: Ես միայն մէկ քանի շաբաթներ ունիմ՝ Փարիզի մէջ աշխատելու համար:

Նոր իմացայ որ Պ. Ն. Ն. Անաթոլ Ֆրանսի նամակներու ամբողջ հաւաքածոյ մը ունի, անոնց միջեւ կան այնպիսիներ, որոնք գրուած են իր ստեղծագործութեան ամէնէն ծաղկեալ շրջանին: Գտէք կարելիութիւն մը՝ այդ հաւաքածոն տեսնելու համար:

— Տեսէք ինչ, Աննա: Դեռ չվերջացուցի՞ք միթէ ձեր գործը: Մարդկային ամբողջ կեանքը չի բաւեր՝ այդքան մանրամասն ուսումնասիրութեան մը համար:

— Ոչ, ոչ: Պէտք է բաւէ: Քանի որ ինծ հարկադրած են ընել ատիկա, ես պէտք է որ ընեմ: Դուք չէք կրնար երեւակայել թէ ինչ աստիճանի կը տառապին մերամբողջ երկիրն ուազդը այն իրողութենէն թէ՝ մեր երկրին մէջ դեռ սորված չեն իրենց պարտականութիւնը նկատել՝ լրացնել այն ամէնը, զոր, տրուած վայրկեանին, կարելի է լրացնել: Մեր երկրին մէջ՝ դեռ կը սկսին ու չեն վերջացներ, ինչ որ ամենազզուելի արդիւնքներ կուտայ: Մենք որ կանգնած ենք մշակութային գործին գլուխը...

Ընդհատեցի զինքը յանկարծ.

— Բայց, ո՞վքեր էք դուք, որ կանգնած էք գործին գլուխը:

Ու Աննա պատասխանեց.

— Կը տեսնէք, այն ահաւոր մթնոլորտին մէջ, ուր մենք կ՚աշխատինք, ուր մեր ամէն մէկին առջեւ կան այնքան շատ, այնքան բարդ ու կենսական խնդիրներ, անհրաժեշտ է որ ամէն բան լրացուի: Այսինքն՝ անգրագէտներուն այբուբէն սորվեցնել, դասախօսութիւններ կարդալ երիտասարդ բանուորներուն, պայքարել «խուլիգանութեան» դէմ, եւ մշակութային բանուորներուն յիշեցնել՝ մեր երկրին մէջ մշակոյթին գոնէ հիմքը պահելու անհրաժեշտութիւնը: Ես կը խորհիմ թէ, մարդ երբ գործի մը կը ձեռնարկէ, զայն պէտք է ամբողջապէս լրացնէ: Ես ունիմ խումբ մը որ ինծի հետ կ՚աշխատի: Պէտք է գիտնալ, ընկեր, որ մեր երկրին մէջ, մշակութային մարզէն ներս, մեծ, շատ մեծ աշխատանք կը տարուի: Բայց այդ գործը առնչութիւն չունի ոչ քաղաքականութեան, ոչ «գլխաւոր գիծին», ոչ ալ ընդհանրապէս կոմունիզմին հետ: Մեր երկրին մէջ կան բաւական թիւով տարրեր՝ անոնց մշակոյթը պատուաստելու համար: Ու դուք չէք կարող երեւակայել թէ ինչ դժուարութիւն կը պատճառէ անոնց՝ աշխատանքը:

— Իսկ սովետական իշխանութի՞ւնը:

— Սովետական իշխանութիւնը այս տեսակէտէն որ եւ է ճշգրորոշուած քաղաքականութիւն չունի: Շատ առիթներով, ան մեզի չափազանց մեծ ծառայութիւններ կը մատուցանէ: Ու շատ յաճախ ալ մեր առջեւ կը դնէ արտակարգ դժուարութիւններ: Բայց, գիտցէք որ՝ մեր երկրին մէջ, մշակութային փոքրամասնութեան մօտ, այդ մութ ովկէանոսին եւ ինք- զինքը դեռ չգտած մեր ժողովուրդին մէջ, այնպիսի անհուն կորով մը կայ, այնպիսի մեծ պահեստ մը երիտասարդ ուժերու, որ անոնք պիտի հասնին... ու պիտի հասնին մինչեւ այն ատեն՝ երբ փոփոխումը գայ: Իսկ մենք կը պատրաստենք այդ փոփոխումը, մենք պատրաստած ենք զայն: Մենք չպիտի լքենք մեր դիրքերը, որովհետեւ ոչ թէ իշխանութիւնը, այլ մենք՝ մշակոյթի մարզին մէջ, խառատուորներս ենք որ մեր ազգը դէպի յառաջ կը տանինք: Եւ եթէ մենք լուծում մը խնդիրներու մէջ միաքայլ կ՚ընթանանք իշխանութեան հետ, շատ յաճախ գիտնալով հանդերձ անոր սխալները, կ՚ընենք այդ՝ որովհետեւ մեզի անհրաժեշտ է մեծ հանգստութիւն մը՝ մեր գործին համար:

Սերունդ մը եւս, — ու ռուսական ազգը անճանաչելի պիտի ըլլայ:

(Շար.)

(6)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)